ԼԵՎՈՆ ՇԱՆԹ

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

IV

ԳԻՐՔԸ ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Է
ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՐՈՍՅԱՆԻ
ՀՈՎԱՆԱՎՈՐՈՒԹՅԱՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
Մ. ԱԲԵՂՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԼԵՎՈՆ ՇԱՆԹ

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՅՈԹ ՀԱՏՈՐՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Մ. ԱԲԵՂՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԼԵՎՈՆ ՇԱՆԹ

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀԱՏՈՐ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՐԳԻԱ

A 93232 / 11

ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչություն
ԵՐԵՎԱՆ – 2007

ՀՏԴ 891.981-2 Շանթ
ԳՄԴ 84Հ-6
Շ 301

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական կոլեգիա՝
Ա. Եղիազարյան, Վ. Կիրակոսյան, Ս. Մարգարյան, Ա. Մանուկյան, Ս. Սարինյան

Հատորի խմբագիր՝ **Ս. Սարինյան**
Բնագրերը պատրաստեց և ծանոթագրեց **Ա. Մանուկյանը**

Լևոն Շանթ
Շ 301 **Երկերի ժողովածու: IV հատոր:** /Դրամատուրգիա/ - Եր.: Գիտություն, 2007. 655 էջ:

$Շ \frac{4702080103}{703(02)-2007} 2007$ ԳՄԴ 84Հ-6

ISBN 978-5-8080-0682-9
© ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչություն, 2007

ԵՍԻ ՄԱՐԴԸ

Թատերակ

Գրված է Թիֆլիս, 1901-ին: Տպված է Պետերբուրգ, «Բանբերի» մեջ:

ԱՆՁԵՐ

ՄԻՇԵՂ ՏԵՐՅԱՆ՝ 35-ը անց, խոշոր, թիկնեղ, թուխ, կլոր մորուք, հատու խուզված, ծանր շարժումներ:

ՈՐԲԵՎԱՅՐԻՆ՝ քույրը. 40-ի մոտ, գեր, կարճ, հիվանդոտ:

ԱՐԱՔՍԻ՝ վերջինիս աղջիկը. 20-ի շուրջը, փոքրահասակ, առատ սև մազերով, աշխույժ ու ճկուն:

ԱԲՐԱՀԱՄ՝ Տերյաններուն ազգական. կես-ծեր, ծույլ ու դանդաղ:

ԿԻՆԸ՝ Աբրահամի, ցամքած ու թափթփած, բայց երիտասարդ դեռ:

ՍՐԲՈՒՀԻ՝ ասոնց աղջիկը:

ԱՐՄԵՆԱԿ. հասուն երիտասարդ մը, բութ դեմքով, սափրած, երկար ու չոր:

ՍԵԴՐԱԿ ՄԻՆԱՍՅԱՆ՝ 25-ի մոտ, դեմքը բարի, ինքը նրբակազմ:

ԱԶՆԻՎ՝ քույրը, եղբորմեն երեք-չորս տարու մեծ, նիհար, երազկոտ աչքեր, մութ գույնի հագուստ:

ՄԱՅՐԸ՝ այս երկուքի, ժիր պառավ մը:

ՍՄԲԱՏ՝ կարճ ու կլոր, մորուքի մեջ կորած արտահայտիչ դեմք:

ՇԱՀԱՆՅԱՆ՝ խելացի հայացքով, սևուլիկ, թարմ երիտասարդ մը, կարծես միշտ բարկացած:

Անցքի տեղը՝ Պոլիս:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

Պարզ սենյակ մը. կահերը՝ համեստ ու կոկ. պատուհանին մոտիկ՝ գրասեղան: Առտու:

Ա

Սեդրակ զբաղված է գրասեղանին առջև: Քիչ մը լուռ: Դուրսեն կլսվի անորոշ խոսակցություն մը, որ կմոտենա:

ՍՄԲԱՏ – (Մտնելով) *Հը՞ը, բարի լո՛ւյս:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Ո՞ւր էր, առտուն կանուխ:*

ՍՄԲԱՏ – *Ո՛ւր* (անգամ մը դեպի դուռը նայելեն ետքը՝ ծոցեն կհանե նամակ մը ու կդնե տղուն առջևը):

ՍԵԴՐԱԿ – *Ի՞նչ բան է աս* (կբանա):

ՍՄԲԱՏ – *Վճի՛ռը:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Վճի՛ռը: Արդեն պատրաստեր են. գիշերը քունդ չտարավ, երևի:*

ՍՄԲԱՏ – *Կկնքես ու կհանձնես:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Իսկո՛ւյն: Արդեն Շահանը այսօր հոս է գալու:*

ՍՄԲԱՏ – *Միայն կկրկնեմ, որ զգույշ: Ավելորդ զոհեր չտանք:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Շահանը ճարպիկ տղա է, իր գործը գիտե* (նամակը արագ աչքե անցնելեն վերջը՝ կթաղվի մտածման մեջ):

ՍՄԲԱՏ – *Եվ մանավանդ, տարված: Այսպես ուրեմն. շուտով հաշիվնիս կմաքրվի, պարո՛ն Մուշեղ:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Նամակը ծրարին մեջ դնելով) *Մուշե՛ղը. աս ալ գնաց: Գիտե՞ս, տարօրինակ բան է. երեկ գիշեր ժողովին մեջ խնդիրը ինծի համար շա՛տ էր պարզ. մատնիչ մը կար մեջտեղը, ան ալ իր երեսնի ընկերները մատնող մը, դավաճան մը, ուրեմն վերջացավ. մա՛հ, ու ձայնս տվի:*

ՍՄԲԱՏ – *Չէ՛, արևշատություն մաղթենք ալիսի, որ ատենապետի քիթը մնաց՝ ինչեր ըսես ըսե:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Բայց գիտե՞ս՝ հիմա՛, երբ պատասխանատվության պաշտոնական վերարկուն ուսերուս չէ, երբ մարդն է, որ մեջս կզգա ու կխոսի, երբ... շատ տարօրինակ է, ճշմարիտ: Ամբողջ գիշերը երկա՛ր, երկա՛ր մտածեր եմ:*

ՍՄԲԱՏ – (Գիրք մը թղթատելով՝ անփույթ) *Նոր ծխել սկսողի առաջին սրտխառնուքը. կորվիս՝ կանցնի:*

ՍԵԴՐԱԿ – Ժամանակին մեր ընտանիքները բավական մոտ են եղած իրարու. այսպես յոթը-ութը տարի մը կա. այն ատեն Սկյուտար կընակեինք:

ՍՄԲԱՏ – (Անտարբեր) *Հա՞:*

ՍԵԴՐԱԿ – Անոնց ու մեր տունը, այսպես, կից էր իրարու: Վերջը եկավ, գավառ գնաց, կըսեին՝ թունդ աղքատ է, ես ալ դեռ բոլորովին թարմ, հազիվ տասնութը տարեկան տղա մը... (կկտրե խոսքը, պահ մը կմտածե ու հանկարծ կժպտի՝ դառնությամբ գլուխը ցնցելով): *Եթե վեպի մեջ ըլլար, շինծու է՝ պիտի ըսեի:*

ՍՄԲԱՏ – (Միշտ իր գրքին հետ, կեսբերան) *Ատ ի՞նչը:*

ՍԵԴՐԱԿ – Իմ առաջին պատանեկան սերս անոր քրոջ աղջիկն է եղած: Եվ հիմա, երբ կմտածեմ, որ պիտի երթար ու գար, ու այդ մարդու մահվան գործը (նամակը վերցնելով) *իմ ձեռքերես պիտի անցներ: Տարօրինակ զգացում է, ճշմարիտ:*

ՍՄԲԱՏ – (Գիրքը փակելով) *Հոս տարօրինակ ոչինչ չկա. ատոր կըսեն կյանք: Բարեկամ, հին, նոր, ընկեր, ոչինչ չի հարցներ. կյանքը չի հարցներ, մենք ալ հարցնելու իրավունք չունինք:*

ՍԵԴՐԱԿ – Բայց մեջերնիս սիրտ կա վերջապես: Կարելի՞ է չմտածել:

ՍՄԲԱՏ – Այս տեսակ գործերու մեջ ո՛չ սիրտն է բանի պետք, ո՛չ ալ այդ քու հին դարմանը հովին տալդ: Կվարժվիս: Դե՛, ըը՛:

ՍԵԴՐԱԿ – Աղեկ, ո՞ւր այդպես շտապ:

ՍՄԲԱՏ – Փոքր գործ ունիմ (դուրս):

Բ

Սեդրակ կկենա, կվերցնե ծանր շարժումով մը նամակը, կբռնե ձեռքը ու կմնա անշարժ մտածման մեջ: Կողմնակի դուռնեն կմտնե Ազնիվ ու պահ մը դիտելեն վերջը...

ԱԶՆԻՎ – Սմբատը գնա՞ց:

ՍԵԴՐԱԿ – Ինչպե՞ս...

ԱԶՆԻՎ – Ձեռքի՞նդ ինչ բան է:

ՍՄԲԱՏ – (Անհանգիստ, պահել ջանալով) *Ձեռքի՞ս, ոչի՞նչ: Ձե՞ս տեսներ, նամակ:*

ԱԶՆԻՎ - Ի՞նչ տեսակ նամակ է, որ վրան այդպես կդողաս: Ի՞նչ կա մեջը:

ՍԵԴՐԱԿ - Մե՞ջը... մեջը՝ ոչինչ: Ոչինչ, ինչպես կյանքի մեջ ամեն բան, ինչպես կյանքը ինքը: Եվ թեև ատիկա ամենքս գիտենք, բայց չէ՞ որ կյանքին վրա ալ կդողանք:

ԱԶՆԻՎ - Այդ նամակին մեջ բան մը կա, Սեդրա՛կ:

ՍԵԴՐԱԿ - Կյանք մը կա մեջը՝ կըսեմ քեզի. չե՞ս հավատար. կյանք մը, ոչնչություն մը: Մեջը... (արհամարհանքով նամակը կնետե գրասեղանին աչքը ու կկղպե): *Մեջը, սիրելի՛ս, երես մը թուղթ կա ու երկու կաթիլ չորցած թանաք. ահա՛ ճշմարտությունը, որ քեզի համար չափազանց հետաքրքիր է, չէ՞:*

ԱԶՆԻՎ - (Քիչ մը լուռ ու տխուր դիտելեն ետքը) *Սեդրա՛կ, ալ չեմ կրնար համբերել, քու արհամարհանքդ ինծի կսպաննե. ալ մինչև հոս՝ կոկորդս է հասեր:*

ՍԵԴՐԱԿ - (Ապշած) *Ի՞նչ:*

ԱԶՆԻՎ - Կարելի է, իրավ, ես քեզի չեմ կրնար հասկնալ, դուն ուսումնական տղա, չգիտեմ... Միայն ծանր է, շատ ծանր, Սեդրա՛կ: Գիտես, որ իմ միակ ուրախությունս դուն ես, իմ միակ ոգևորությունս: Ես ի՞նչ ունիմ քեզմե զատ աշխարհիս երեսին:

ՍՄԲԱՏ - (Կբռնե ձեռքը, կնստեցնե մեղմությամբ ու ինքն ալ մոտը նստելով՝ առանց ձեռքը թողնելու) *Ես քեզի ի՞նչ եմ ըրեր, հոգի՛ս:*

ԱԶՆԻՎ - Է՛, քեզի համար ես եղած-չեղած, բնավ կարևորություն չես տար, բոլորովին ավելորդ մեկը, կարծես, օտար մը:

ՍԵԴՐԱԿ - Օտա՞ր, դո՞ւն, ինծի՞ համար:

ԱԶՆԻՎ - Է՛, հապա ի՞նչ:

ՍԵԴՐԱԿ - (Մտածկոտ) *Շիտակ է, կան բաներ, որոնց մասին քեզի հետ խոսելե խույս եմ տվեր, բայց ի՞նչ արհամարհանք, ի՞նչ բան, երեխա՞ ես:*

ԱԶՆԻՎ - Հապա ինչո՞ւ ուրեմն:

ՍԵԴՐԱԿ - Այնպես... (ծամծմելով) *գործի խնդիրներ, ամեն բան ըսելը անհարմար է և արժե՞, ինչո՞ւ իզուր անհանգստություն պատճառեմ քեզի:*

ԱԶՆԻՎ - Անհանգստությո՛ւն. գիտեի, որ ատ պիտի ըսես: Իսկ այսպես շատ աղեկ է, հա՞, երբ հաստատ ոչինչ չգիտեմ, ու ի՞նչ խենթ բաներ ըսես՝ կանցնին միտքես:

ՍԵԴՐԱԿ. - Ի՞նչ բաներ՝ օրինակի համար:

ԱՋՆԻՎ. – Ինծի, աչքերս բաց, կույրի տեղ մի՛ դներ: Ի՞նչ գործ ունիս դուն չարունակ այդ Սմբատին հետ. անվերջ-անվերջ լեզվի կռվաք. անկե ետքը այդ Գնունին, այն մյուս սև տղան. կուգան-կերթան սուսիկ-փուսիկ. ատ ի՞նչ նամակներ են վերջապես. չարունակ կստանաս ու կգրես:

ՍԵԴՐԱԿ – (Խնդալով) Ուրիշ խոսքով՝ վրաս կարգին ոստիկանական հսկողություն կա:

ԱՋՆԻՎ – Զգիտեմ, ես անգամ մը վարժվեր եմ քու վրադ՝ իբրև պզտիկ եղբորս վրա նայելու, հոգ ընելու, մտածելու: Ի՞նչ ընեմ, ուրիշ կերպ չեմ կրնար:

ՍԵԴՐԱԿ – Հա՛, քույրի՛կս, իհա՛րկե: Միայն իզուր բաներու վրա սիրտ մի՛ հատցներ:

ԱՋՆԻՎ – Է՛, վե՞րջը: Գիտե՞ս, որ քու ըրածդ կրակի հետ խաղալ ըսել է:

ՍԵԴՐԱԿ – Ճիշտ է, շատ զվարճալի չէ խաղացած դերերնիս, բայց ի՞նչ ընես. ամեն ժողովուրդի վիճակված չէ անդորր ու բախտավոր դերեր խաղալը. վտանգավորներ ալ կան: Պատմության մեջի բերած ու տված դերը ասիկա է, ի՞նչ կրնանք ընել: Եվ վերջապես, սիրելի՛ս, կյանքի հետ խաղալն ալ իր հաճույքը ունի: Մեռնիլը մեռնիլ է, այս ձևով թե այն, նույն չէ՞. քիչ մը փիլիսոփայորեն պետք է նայիլ գործին:

ԱՋՆԻՎ – Ա՛խ, Սեդրա՛կ, մի՞թե ուրիշ ճամփա չկա:

ՍԵԴՐԱԿ – Քա՛ջ եղիր, դատարկ բան է: Ամեն բան...

ԱՋՆԻՎ – Սո՛ւս, մայրիկը:

Գ

ՄԱՅՐԸ – (Դուրսի հագուստով, ճակտի դռնեն) Ողորմի Աստված ձեզի, հեթանոսնե՛ր:

ԱՋՆԻՎ – Ողորմի Աստված, մայրի՛կ:

ՍԵԴՐԱԿ – Աղեկ, կիրակին, ըսենք, կիրակի է, այսպես լուրջ օրով ի՞նչ գործ ունիս եկեղեցին:

ՄԱՅՐԸ – Սո՛ւս, տղա՛, դո՞ւն ինչ գիտես: Սուրբ Գևորգին այսօր երկու մոմ վառեցի: Բախտդ բաց է, սո՛ւս եղիր, սո՛ւս:

ՍԵԴՐԱԿ – Ի՞մ բախտս:

ՄԱՅՐԸ – Եթե գիտնաս՝ այս գիշեր ի՞նչ երազ եմ տեսեր վրադ: Սուրբ Գևո՛րգ թող հաջողե, սուրբ ձիավո՛ր, զորավո՛ր...

ՍԵԴՐԱԿ - Ինչու՞, նորէն աղէկ, որ սուրբ Գէորգին ես գացեր, բոլոր մնացած լակոտ ու բաղդաչարչար սուրբերուն մէջ ատիկա գոնէ մէկ հատիկ էրիկմարդն է, մարդու շնորհք կայ վրան, տակը՝ ձի, ձեռքը՝ զէնք:

ՄԱՅՐԸ - Մեղա՜, մեղա՜, ինչե՞ր կխօսի:

ՍԵԴՐԱԿ - Հայդա՜, հայդա՜ (գլխարկը վերցնելով): Եթէ Շահանը գայ ըլլայ, կըսես, որ սպասէ: Ես իրիկուն կվերադառնամ:

ԱԶՆԻՎ - Սա սեւուկի՞կը:

ՍԵԴՐԱԿ - Հա՜ (դուրս):

Դ.

ՄԱՅՐԸ - (Ետևեն կարոտով կնայի) Շնորհք-շնորհքդ սիրեմ, զավա՜կս: Դուն անոր բառերուն շատ ականջ մի՛ դներ, անոր սիրտը ոսկի է: Երեկ գիշեր, գիտե՞ս, ինչ տեսայ երազս, Ազնի՛վ... Եւ ինչպես ալ էր, անմիջապես, մեռնիմ սուրբ զօրութեանդ, դեռ եկեղեցիին ոտքս դուրս չէի դրեր, որ հանդիպեցայ Օհաննես էֆենդիին, չիփ-չիպակ խոռք բացի, գացի վրան, թէ ալլա ներեր է Եղբայրին, թէ դուն ալեաք է անիկա բու-բուլ տանես, շնորհքով գործ մը տաս: Մարդը քիչիկ մը մտմտաց, ըսաւ. «Հոգ մ՚ըներ, բան մը կընենք. Սեդրակը,- ըսաւ,- աչքը բաց տղայ է»: Գիտե՞ս, Օհաննես էֆենդիին գործերը, կըսեն, հիմա շատ աղէկ են:

ԱԶՆԻՎ - (Գլուխը օրորելով) Է՜, մա՛յր, եթէ դեռ քիչ մըն ալ Եղբայրս մնար, գեշ չէր ըլլար:

ՄԱՅՐԸ - Ամա՞ն, աղջի՛կ, քանի՞ փորձ կուտամ անոր Եղբայրին, սորվածն ալ ի՞նչ էր որ, խենթ-մենթ բաներ: Սա՞նկ, շնորհքին գործի մը մտնէ հիմա ու շուտով ալ տուն օջախ ունենայ: Խաչը վկայ է, զօրութիւնը ես գիտեմ:

ԱԶՆԻՎ - (Յառաջանքի ձևով) Հայդա՜, գիտես... իհա՛րկէ:

ՄԱՅՐԸ - (Որ պատուհանին էր մոտեցած, դուրս նայելով) Բա՜, մեղք կուգա, Ազնի՛վ, իրավ որ մեղք կուգա:

ԱԶՆԻՎ - (Անտարբեր) Ո՞վ է որ:

ՄԱՅՐԸ - Մուշեղը՝ սա, որ, կըսեն, մասոնութիւններ կընէ:

ԱԶՆԻՎ - (Յանկարծ վեր ցատկելով աթոռեն՝ սաստիկ հուզված) Ո՞վ... (կինչէ դռան զանգը):

ՄԱՅՐԸ - Բա՜, խեղճ ճանչցա, հիչ չէ փոխվեր. գնա՜, գնա՜, դուռը բա՛ց. ի՞նչ է տեսեր, որ ելեր-եկեր է մեզի: Գնա՛, բա՛ց:

ԱԶՆԻՎ – (Ցրիվ, շփոթ) *Ո՛չ, ո՛չ, ես... ես չեմ երթար, ի՛նքդ գնա, կեցի՛ր, ըսէ՛... ըսէ՛՝ տունը մարդ չկա:*

ՄԱՅՐԸ – *Խելա՞ռ ես, ի՞նչ ես, աս տեսակ մարդոց քեֆին դիպչիլը աղեկ չէ. գնա՛, գնա՛ բաց* (Նորեն կինչե դռան զանգը):

ԱԶՆԻՎ – *Ո՛չ, ես չեմ երթար:*

ՄԱՅՐԸ – *Քա՛, փախուկ է* (վրան շտկելով՝ մեջի դուռնեն արագ դուրս):

ԱԶՆԻՎ – (Զգույշ կմոտենա պատուհանին, վարագույրի ետևեն կնայի ցած ու հանկարծ կձգե ու կփախչի կողմնակի դռնեն դուրս):

Ե

ՄԱՅՐԸ – (ճակտի դռան մեջ՝ խնդալով) *Հո՛ս հրամմեցեք, ա՛յս կողմ: Աղջիկ սենյակները ավելի զով ըլլալուն՝ մենք այս կողմը կնստինք միշտ: Կներեք, քիչ մը տակնուվրա է, բայց...*

ՄՈՒՇԵՂ – *Խնդրեմ, խնդրեմ: Ուրեմն ինծի ճանչցա՞ք, հա՞:*

ՄԱՅՐԸ – *Հապա՛, տեսածիս պես: Նստեցե՛ք: Հաստուն մարդիկը քիչ կփոխվին:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Այո՛: Իսկ պարոն Սեդրակը տունը չէ՞:*

ՄԱՅՐԸ – *Ո՛չ, դուրս ելավ:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Մե՛ղք, հետը քիչ մը խոսելիք ունեի:*

ՄԱՅՐԸ – *Կարծեմ շուտով գա պիտի:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Իսկ ինչպե՞ս է օրիորդը, ա՞ն ալ միթե հոս չէ:*

ՄԱՅՐԸ – *Ան... հոս է ան, երևի վերը:* (Կերթա դեպի կողմնակի դուռը ու բարձր կկանչե) *Ազնի՛վ, Ազնի՛վ, վա՛ր եկուր, շո՛ւտ, նայե՛՝ ով է եկեր:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Բայց խնդրեմ՝ անհանգիստ չըլլեք:*

ՄԱՅՐԸ – *Ա՛խ, ի՞նչ անհանգստության բան կա: Իսկ Սեդրակին հետ ի՞նչ բան է Ձեր խոսելիքը:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Ոչինչ, այնպես փոքրիկ տեղեկություն մը: Իսկ Դո՞ւք ինչպես եք, Ձեզի հանդիպիլը այնպես դժվար է հիմա:*

ՄԱՅՐԸ – *Այո՛, այսպես բոլորովին կարվեցանք իրարմե, աս ծով քաղքին մեկ ծայրը մենք ինկանք, մեկալ ծայրին ալ՝ դուք:*

Զ

ԱԶՆԻՎ – (Գոգնոցը հանած է, գունատ, դեպի հյուրը

հառաջանալով՝ լուրջ ու կարճ) *Բարի եք եկեր:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Որ աղջիկը նշմարելուն պես ոտքի էր ելած, բավական ու շեշտ դիտելեն վերջը) *Բայց ինչպես փոխվեր եք, օրիո՛րդ:*

ԱԶՆԻՎ - Արդեն ժամանակ է...

ՄՈՒՇԵՂ - Ո՛չ, ես տարիքս ըսել չեմ ուզեր: Դեռ կյանքը Ձեր առջևն է:

ԱԶՆԻՎ - (Հեգնոտ ժպիտ) *Կկարծե՞ք:*

ՄՈՒՇԵՂ - Անշուշտ: Ու կցանկամ բոլոր սրտովս:

ԱԶՆԻՎ - (Հայացքը կծգե գետին) *Շնորհակալ եմ:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Տեսակ մը հրամայական) *Եղե՛ք բախտավոր:*

ՄԱՅՐԸ - Բայց նստեցե՛ք, ոտքի վրա մնացիք: Իսկ նորեն դուրսերը գնալու միտք չունի՞ք:

ՄՈՒՇԵՂ - Ո՛չ:

ՄԱՅՐԸ - Չհավնեցաք, երևի, զավակի կյանքին:

ՄՈՒՇԵՂ - (Տհաճ) *Ի՞նչ կա հավնելու կամ չհավնելու, կյանքը ամեն տեղ ալ նույն տափակ կյանքն է, ամեն տեղ ալ նույն իրարու ձևերե խոսելու կերպը ու նույն համկանական անոթինները:*

ՄԱՅՐԸ - Իրավ է, իրավ, հիմա ապրուստը շատ է սուղցեր, ուտելիքը՝ կրակի գին, աղքատները ալ ըսես...

է:

Սեդրակ կմտնե ճակտի դոնեն ու զարմանքի, վախի հանկարծ շարժումով մը կանգ կառնե պահ մը: Կնայի իր գրասեղանին ու ավելի հանդարտ ու հարցական կդառնա Մուշեղին:

ՄՈՒՇԵՂ - (Ոտքի) *Անշուշտ ինծի չէիք սպասեր:*

ՍԵԴՐԱԿ - Անկեղծ խոսելով... ո՛չ:

ՄՈՒՇԵՂ - Կներե՞ք, իսկ ես Ձեզի հիշեցի, հի՛ն բարեկամներ: Մինչև ա՞յդ աստիճան զարմացաք:

ՍԵԴՐԱԿ - Ինչո՞վ կրնամ Ձեզի ծառայել:

ՄՈՒՇԵՂ - (Ժպտուն) *Ինծի՞, ոչինչով: Կցանկայի միայն Ձեզի հետ առանձին քանի մը խոսք:*

ՍԵԴՐԱԿ - Խնդրեմ, մայրի՛կ, քիչ մը առանձի՛ն թողեք մեզի:

(Մայր ու աղջիկ դուրս):

ՍԵԴՐԱԿ – (Երբ դուռը կգոցվի) *Խնդրեմ:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Այդպես կշտապե՞ք: Ըսենք, ինչա՛րկե, կան մարդիկ, որոնց հետ երկար խոսիլն անգամ հանցանք է, այնպես չէ՞:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Քաղաքավար) *Ներեցե՛ք: Ես հետաքրքիր եմ միայն Ձեր ըսելիքը շուտով գիտնալու:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Լավ: Իմ ըսելիքս... բայց նախ հարց մը, ինչա՛րկե կպատասխանեք, եթե կամենաք:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Քաղաքավար) *Հարցուցե՛ք:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Դուք անդա՞մ եք հեղափոխական կազմակերպության:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Դուք ի՞նչ կկարծեք. կպատկանի՞մ, թե՞ ոչ հեղափոխական կազմակերպության:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Ժպտուն) *Ես ի՞նչ կրնամ գիտնալ:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Բայց գիտնաք պիտի: Ես առաջին անգամ Ձեր անձին վրա տեսա հեղափոխական գործիչ մը և Ձեզմե ու Ձեր օրինակեն ուսա հեղափոխության պատկանիլը:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Խնդալով) *Բայց ատիկա հին պատմություն է: Երիտասարդության երազանքներ, երիտասարդության փնտրտուք և երիտասարդության խարխափում:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Ես ալ հիմա երիտասարդ մըն եմ, ճիշտ այն տարիքին մեջ, ուր Դուք էիք ասկե 7-8 տարի առաջ: Մի՛ մեղադրեք, որ ես ալ նվիրվիլ տենչամ, ազատություն երազեմ ու հայրենիքի մը համար խարխափեմ, ինչպես որ կըսեք:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Ես մեղադրանքի խոսք չըրի: Եվ շնորհակալ եմ Ձեր անկեղծությենեն: Եվ որպեսզի չմտածեք, թե պարապ հետաքրքրությունն է ինծի հոս բերողը:* (Ծոցի գրպանի թղթերուն մեջեն ծալած թուղթ մը հանելով՝ կմեկնե անոր) *Ընդունեցե՛ք, խնդրեմ:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Առանց առնելու) *Ի՞նչ բան է:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Դիպվածը այնպես բերավ, որ ոստիկանապետին մոտ քանի մը նամակներ ինկան ձեռքս, ու այս նամակին մեջ Ձեր անունը հանդիպեցավ աչքիս՝ բավական վտանգավոր նախադասություններու քով: Ահա՛:* (Թուղթը քարացած Սեդրակի ձեռքը կոխելով): *Դուք ինչա՛րկե լսել անգամ չեք ուզելու, եթե ըսեմ, որ բոլորովին իզուր տեղը Ձեզի փորձանքի մեջ մի՛ ձգեք, բայց գոնե գրեցե՛ք Ձեր ընկերներուն, որ քիչ մը ավելի զգույշ ըլլան, և շատ մի՛ վստահիք Սիրաք Մելքոնյան անունով անձին:*

ՍԵԴՐԱԿ - (Ապշած) *Մեքենայա՞ն... Միտա՞քը:*

ՍՈՒՇԵՂ - Նամակը չմոռնաք պատռելու, ու այս բոլորը, իհա՛րկե, միայն մեր մեջ: Դե՛, ուրեմն մնա՛ք բարով (դուրս):

Ժ

Սեդրակ կընկերակցի անոր մինչև ճակտի դուռը, կդառնա, կկենա, ծանր-ծանր կքարծրացնե ու կկարդա թուղթը: Վերջը՝ կծալե ու կդնե գրպանը՝ ունքերը կիտած, դեմքը խոժոռ:

ԱԶՆԻՎ - (Ներս վազելով՝ շտապ) *Ի՞նչ կըսե, Սեդրա՛կ: Ըսածն ի՞նչ էր:*

ՍԵԴՐԱԿ - Ոչինչ:

ԱԶՆԻՎ - (Ձեռքերը կծալե կուրծքին ու, ոտքը գետին դոփելով, կրքոտ ու պահանջկոտ) *Սեդրա՛կ, ըսե շիտակ ինծի՝ ի՞նչ ըսավ քեզի այդ մարդը:*

ՍԵԴՐԱԿ - Ըսածը... չգիտեմ. գիտեմ միայն, որ ինծի անմիջական կալանավորումե ազատեց:

ԱԶՆԻՎ - (Սարսափած) *Ի՞նչ:*

ՍԵԴՐԱԿ - Ապուշնե՜ր, ապուշնե՜ր, դեռ մինչև հիմա ամենատարրական բաները չկրցան սորվիլ, անուններ գրել, այսպես ամբողջ, ան ալ այս տեսակի նամակի մը մեջ, որ երկու տող վերը... Չէ, չեն խրատվիր. պարապ բան է: Եվ ահա՛ նամակը ինկեր է նորեն ոստիկանության ձեռքը:

ԱԶՆԻՎ - Է՜, ետքը՞:

ՍԵԴՐԱԿ. - Ալ ի՞նչ ետքը, այդ մարդը վերցուցեր է գաղտուկ ու տարեր - ինծի է բերեր:

ԱԶՆԻՎ - (Ուրախության բուռն թափով մը) *Տեսա՞ք, տեսա՞ք հիմա: Ես գիտեի, ես համոզված գիտեի, որ անիկա այնպես գեշ մարդ չէր կրնար ըլլալ, այնպես, ինչպես որ կըսեն: Բայց Աստվա՛ծ իմ, այս ի՞նչ փորձանքե ազատեց մեզի: Աղբի՛, աղբի՛, կհասկնա՞ս՝ ի՞նչ ոսկի սիրտ ունի եղեր:*

ՍԵԴՐԱԿ - Բայց մայրիկին բան մը չըսես. կվախնա:

ԱԶՆԻՎ. - Ան վարը մայրիկին հետ կատակներ ըրավ, կերևար, որ շատ գոհ է, և դուն ինչո՞ւ միասին վար չեկար մինչև դուռը. ատիկա քաղաքավարի չէ. և ի՞նչ ըսիր իրեն, հայտնեցի՞ր անշուշտ, որ

երախտապարտ ես, և որ իր ըրած այս բարիքը այլևս երբեք մոռնալու չես:

ՍԵԴՐԱԿ – Ինծի հիմա հանգի՛ստ ձգէ, Ազնի՛վ, գլուխս զբաղված է ուրիշ բանով. գործեր ունիմ վերջացնելիք: Վրաս պարտավորություն ունիմ, որ պետք է լրացնեմ:

ԱԶՆԻՎ – Ես քեզի չեմ հասկնար: Մարդը քու կյանքդ ազատեց, դուն նստեր ես՝ ով գիտե ինչ բաներու վրա կմտածես: Քու ամենեն մեծ պարտականությունդ հիմա այդ մարդն է:

ՍԵԴՐԱԿ – (Նեղսիրտ) *Հասկցանք: Ձգե՛, ըսի քեզի, այդ մարդը մեկդի: Ի՞նչ ես կեցեր հոգիիս վրա: Ձգե՛ ինծի առանձին:*

ԱԶՆԻՎ – (Վիրավորված) *Վռնդելդ ավելորդ է. շնորհակալ եմ:*

ՍԵԴՐԱԿ – Թո՛ղ, Ազնի՛վս, մի՛ նեղանար, բայց անհրաժեշտ գործ ունիմ վերջացնելու. հիմա ժամանակ չունիմ իմ մասիս մտածելու: Մարդս, երբ գործ մըն է հանձն առեր, պարտական է կատարելու. ամենեն առաջ պարտավորությունը: Իմ անձնական խնդիրներու մասին կմտածեմ ետքը, կմտածենք միասին ետքը, քիչ մը ետքը:

ԱԶՆԻՎ – Աղեկ, թող ըլլա քիչ մը ետքը: Վերջացո՛ւր գործդ. տես ի՞նչ նշանավոր գործ է որ: Աղեկ, կխոսինք քիչ մը ետքը (դուրս):

Ժ

ՍԵԴՐԱԿ – Այո՛, ատիկա վերջը (գրպանի նամակը սեղանին դնելով): *Նախ... նախ՝ այն մյուսը* (կնստի սեղանին առջև ու գզրոցեն կհանե վճռագիրը): *Նախ՝ ատիկա՛:*

Կբանա, կդնե սեղանին, կհանե գզրոցեն կնիքը, կնայի, կթանաքոտե ու նորեն ծանր կդնե ցած: Կամաց կելլե ոտքի, կվերցնե մյուս նամակը, կդիտե մտասույզ, կվերցնե և վճռագիրը մյուս ձեռքովը ու ծանր-ծանր, աչքերը անթարթ կետի մը հառած, երկու ձեռքերը կսկսի կշեռքի նժարներու պես շարժելու: Դադար պահ մը, վճռապես կնետե նամակը մեկ կողմ, կնստի շտապ, արագ կբանա նորեն վճռագիրը, կբարձրացնե կնիքը թղթին վրա, իջեցնել կուզե, որ կեսճամփին կանգ կառնե: Քարացում: Դուրսը՝ ոտնաձայն. կկնքե հանկարծ ուժով, տեսակ մը վախով կնիքը կձգե բաց գզրոցը, կկղպե ու ինքն ալ անմիջապես սեղանեն ետ կքաշվի:

ԺԱ

ՍԵԴՐԱԿ - (Մտնողին դեմ) *Ա՛, Շահա՛ն:*

ՇԱՀԱՆ - Ի՞նչ կա-չկա:

ՍԵԴՐԱԿ - Նա՛, հոն է, վերցո՛ւր:

ՇԱՀԱՆ - Ի՞նչը:

ՍԵԴՐԱԿ - (Մատնացույց կընե՝ առանց ինքը այն կողմ նայելու) *Հոն, հոն՝ սեղանին վրա:*

ՇԱՀԱՆ - (Թուղթը արագ աչքե անցընելեն ետքը) *Ա՜խ, արդեն... Աս ե՞րբ վճռվեցավ:*

ՍԵԴՐԱԿ - Երեկ գիշեր. ժողով էր:

ՇԱՀԱՆ - Լավ, կհուսամ, ես ալ երկար սպասեցնել չեմ տար (կդնե ծոցը):

ՍԵԴՐԱԿ - Իսկ հիմա գնա՛: Հոս այլևս ո՛չ մեկ խոսք այդ մասին (քովի սենյակը մատնանիշ կընե): *Ես ինքս կուգամ իրիկունը քեզի. պետք եղածը կխոսինք:*

ՇԱՀԱՆ - Լավ (քիչ մը կմտածե, մտախոհ ու ծանր կուղղվի դուրս):

ՍԵԴՐԱԿ - (Կնետվի բազկաթոռին մեջ և կծածկե դեմքը երկու ձեռքով):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ծառախիտ պարտեզ: Ձախ՝ տան մուտքը: Ճակատը՝ պատ, վրան՝ փողոց տանող փայտե դուռ մը: Ոստերով ավելի խիտ է ծածկված աջ կողմը, ուր դրված են փոքր կլոր սեղան մը ու երկու-երեք աթոռ: Սեղանին վրա, ափսեի մը մեջ՝ շիշ մը օղի, գավաթիկներ ու աղաններ: Ճյուղերեն կախված է լապտեր մը:

Ա

Ծառերուն ետևեն՝ իրիկնադեմի կարմիր դժգույն լույս: Որբևայրին կկարե՝ կարը խիստ աչքերուն մոտեցուցած: Քովը, աթոռին վրա՝ կարի պարագաներ: Քիչ մը ավելի առաջոք Մուշեղ ու Արմենակ նարդ կխաղան, Աբրահամ նստած կդիտե:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Խաղը դարձավ:

ԱՐՄԵՆԱԿ - Ո՛չ, ո՛չ, ինչո՞ւ: Ա՛յ, միայն թե մանր չի գա: (Աղաչելով) Ա՛յ, զառի՛կս, անուշի՛կ զառիկս, ոտքդ պագնեմ, զառի՛կս, մանրուք չի գաս: (Կնետե) Թո՛ւ, բախտ չունիմ որ:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Դե՛, ալ խաղիդ խերը տե՛ս:

ԱՐՄԵՆԱԿ - Ո՛չ: Դեռ ձեռք մըն ալ ունիմ:

ՄՈՒՇԵՂ - Կկարծե՞ս: (Զառերը շարժելով, հրամայական ու վստահ) Դե՛, զա՛ռ, Հայդե՛, նայինք, զույգ մը. գիտե՞ս, ա՛, խոշորկեկ (կնետե):

ԱԲՐԱՀԱՄ - (Յիացած) Ո՛ւհ:

ՄՈՒՇԵՂ - Ապրի՛ս:

ԱՐՄԵՆԱԿ - (Ձեռքի քարերը նարդին մեջ թափելով) Է՛, պարապ բան է, էֆենդի՛ս, Ձեզի հետ խաղալ չըլլար (ոտքի):

ԱՅՐԻՆ - Ո՞վ տարավ, նայինք:

ԱՐՄԵՆԱԿ - Իհա՛րկե, նորեն Ձեր եղբայրը: Զառը որ չի գա, ի՞նչ կրնաս ընես:

ՄՈՒՇԵՂ - Զառը որ չի գա՛: Այդպես որ նստիս աղաչես ու պաղատիս, իհարկե որ չի գար: Զառն ալ մարդուց պես է. հրամայե՛, ու կկատարի:

ԱՐՄԵՆԱԿ - Է՛, հրամանը ի՞նչ ընե, խնդիրքը ի՞նչ: Մարդ բախտ պիտի ունենա, էֆենդի՛ս: Ես արդեն բախտ չունիմ որ:

ԱԲՐԱՀԱՄ - (Որ զբաղված է օղի լեցնելով) Բախտը՝ իհա՛րկե, բայց բանը եկած զառեն օգտվիլ գիտնալն է (կկոնծե):

ՄՈՒՇԵՂ - (Թեթև մը Արմենակի ուսին զարնելով) Մարդուս բախտը ինքն է, ինքը, բարեկա՛մ:

ԱՐՄԵՆԱԿ - Է՛, վերջապես: (Մոտը աթոռի մը վրա դրած թուղթի փաթեթը վերցնելով) Ուրեմն, էֆենդի՛ս, վաղը բերեմ Ձեր գրասենյակը:

ՄՈՒՇԵՂ - Այո՛: Բայց անպատճառ հասցնես, դեռ ուրիշ բաներ ալ ունիմ արտագրել տալու:

ԱՐՄԵՆԱԿ - Ինչպես որ կհրամայեք, էֆենդի՛ս: (Բոլորին) Ձեր խոնարհ ծառան:

ՄՈՒՇԵՂ - (Գլխով կընե):

ԱՅՐԻՆ - Երթա՛ք բարով:

(Արմենակ դուրս՝ պարտեզի դուռնեն):

Բ

ԱԲՐԱՀԱՄ - Խեղճ տղա է, գլխուն տված:

ԱՅՐԻՆ - Ո՞վ ըսավ, Դուք անոր գլուխը ծռած քալելին մի խաբվիք: Ա՛յ, Մուշե՛ղ, խոսքիս նշա՛ն դիր պուն, անիկա իր աղաչելովն ու պաղատելովը տես քանի մը տարիին մինչև ուր կհասնի: (Կարը ժողվելով) Քեզի պես ցից ըլլալն ալ բան չէ. մարդ խնդրել ալ պիտի գիտնա: Մեկ ուրիշը քու տեղդ, այսպես փաշային մոտիկ, այսպես բարեկամ, մինչև հիմա արդեն գործերը շտկած կըլլար ու կոկիկ գումար մը մեկդի դրած:

ՄՈՒՇԵՂ - Բայց ան ատեն, փոխանակ բարեկամը ըլլալու, կդառնար անոր ծառան:

ԱՅՐԻՆ - Ծառա՛, ինչո՞ւ ծառա: Հապա մինչև ե՞րբ այդ քու ամսական տասնհինգ ոսկիդ:Փաստաբա՞ն. մինչև ե՞րբ. շունեն շատ են փաստաբանները: Հերիք է փաշային բառ մը ըսես, քեզի համար իսկույն մարդավարի տեղ մը կճարե, ու մենք ալ վերջապես բանի մը կհասնինք:

ՄՈՒՇԵՂ - (Արհամարհանքով) Բանի՛դ գնա, բանի՛դ գնա:

ԱՅՐԻՆ - (Ուսերը ցնցելով՝ կարը կվերցնե ու կմտնե տուն):

Գ.

ԱԲՐԱՀԱՄ - (Քիչ մը ետքը) Այս քանի օրը փաշային մոտը եղե՞ր ես:

ՄՈՒՇԵՂ. - Չէ՛: Անցած շաբաթ իրիկուն էր, կարծեմ: Կանչեր էր. հիվանդ էր քիչ մը ու կոտրված: Երկար գանգատեցավ. նորեն ձերբակալություններ են եղեր գավառները, դեզով նամակներ են բռնված: Թափեց առջև: «Դե՛, տեսե՛ք,- կըսե,- հիմար չե՞ն այդ մարդիկը. եթե իրենց չեն խնայեր, գոնե ժողովրդին խնայեն»,- կըսե: Բռնվածներեն մեկուն համար հարցուց, թե կճանչնա՞մ, ըսի՝ անունով լսեր եմ, ալ ոչինչ չըսավ: Այնպես շուն մարդ է որ ու այնպես մարդոց պարտավորել գիտե ու իրեն կապել: Ես շատ քիչ մարդու եմ հանդիպած, որու հետ խոսիլը այնպես հետաքրքիր ըլլա, ինչպես փաշային հետ:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Ան ալ քեզի համար միևնույն բանն է ըսեր:

ՄՈՒՇԵՂ - Գիտեմ, այս տեսակ իրար ակռա ցույց տալը սովորաբար փոխադարձ կըլլա: Այն իմ հարցաքննության գիշերն էր.

Հինգ-վեց ժամ չարունակ խոսեր էինք ու դեռ չէինք վերջացրեր, իսկ ես արդեն գիտեի, որ վրան ազդած եմ: Ես ալ իրմեն էի ազդված: Ի՞նչ տարօրինակ գիշեր էր ան... Հը՛, իմ հարցաքննությունս... (Կիյնա իր մտքերուն մեջ, քիչ մը լուռ, հանկարծ) Գիտե՞ս, Հակոբյանը մեռեր է:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Ո՞ր Հակոբյանը, սա՞, որ դուն բռնել տվի՞ր:

ՄՈՒՇԵՂ - (Գլխով կընե թեթև):

ԱԲՐԱՀԱՄ - Բանտի՞ն մեջ:

ՄՈՒՇԵՂ - Այո՛, կիրակի գիշեր: (Քիչ լուռ) Ցոթը ամիս... ավելի չդիմացավ:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Ա՛, արդեն հիվանդոտ մարդուն մեկը, անիկա դուրսն ալ ավելի երկար ապրելու չէր:

ՄՈՒՇԵՂ - (Մտածկոտ) Կցավիմ, կցավիմ, բայց ի՞նչ կրնայի ընել: (Տեսակ մը ինքն իրեն հետ) Ինչո՞ւ էին այդքան հիմար, ինչո՞ւ իմ անունս մեջտեղ ձգեցին, հին-հին նամակներ, հիմար թուղթեր՝ ինչո՞ւ էին պահեր, ինչո՞ւ անպատճառ ե՛ս: Ան միևնույնն է, թե անոնք իմ անունս հայտնեցին, ես ալ ստիպվեցա իրենց անունը հայտնելու: Ի՞նչ ընեմ, եթե ուրիշ կերպ կարելի չէր. ինչո՞ւ ես պետք է վրաս առնեի այդ բոլորը. ո՛չ, ես ախորժակ չունիմ բանտերուն մեջ փտելու իմ ջահիլ օրերու հիմարության համար: Ես ամեն բան չիտակ ու պարզ ըսեր եմ, ես ազատեր եմ ինծի: Եթե կրնան, թող անոնք ալ իրենց գլուխը մտմտան: Անոնց սիրուն չէի կրնար էշ-նահատակ դառնալ:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Իհա՛րկե (օղի լեցնելով): Աշխարհիս բանը ատանկ է. եթե դուն չի տաս ուրիշներու գլխուն, ուրիշները կուտան քու գլխուդ: Բե՛փդ նայե (կկոնծե):

ՄՈՒՇԵՂ - (Զայրացած) Դուն ալ փեշերդ ժողվեցիր ու ելար ինծի սիրտ տալու:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Ի՞նչ սիրտ տալու բան կա, ըսել կուզեի, որ չատ բարակը մանել չարժեր:

ՄՈՒՇԵՂ - (Խոժոռ) Հիմար ես դուն: Ուրիշ բան է խղճալը, ուրիշ բան է զղջալը: Ես զղջալ չեմ սիրեր. ամենեն անմիտ բանն է ատիկա, և պետք ալ չունիմ զղջալու:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Ես ի՞նչ ըսի որ:

ՄՈՒՇԵՂ - (Խիստ) Վե՛րջ տուր:

ԱԲՐԱՀԱՄ - (Ժամացույցը նայելով) Շոգենավիս ժամանակն է. երթամ: Ինծի՛ նայե. ինծի սա՞նկ կես ոսկի մը չէի՞ր կրնար նորեն...

Միջնորդի գործ մը կա, Հույս ունիմ՝ շուտով գլուխ Հանեմ, այն ատեն...

ՄՈՒՇԵՂ. - (Գրպանեն ոսկեդրամ մը սեղանին նետելով) *Աղէկ, աղէկ:*

ԱԲՐԱՀԱՄ - (Օղի լեցընելով) *Հատ մըն ալ ճամփու Համար: Կենացդ, Աստված առողջություն տա:*

Դ.

ԱՅՐԻՆ - (Դեռ ներսեն) *Աս ի՞նչ անտանելի բան: Հրամմեցե՛ք խնդրեմ, Հրամմեցե՛ք: Մուշե՛ղ, նայե՛՝ քեզի ինչ անտանելի Հյուր եմ բերեր:*

ՍԵԴՐԱԿ - (Որբևայրիին հետ տան դուռնեն պարտեզ մտնելով՝ բոլորին) *Բարև՛:*

ՄՈՒՇԵՂ - *Ա՛, պարո՛ն Սեդրակ, խնդրե՛մ, խնդրե՛մ:*

ԱՅՐԻՆ - *Մուշեղը մեզի ըսավ, որ վերադարձեր եք Եվրոպայեն: Է՛, մայրիկդ, ո՞վ գիտե, ինչպես ուրախ է: Ծը՛, ծը՛, ծը՛, որ վրան կնայեմ՝ Հավատալս չի գար: ԿՀիշե՞ք՝ Արաքսիին Հետ կխաղայիք սանդուղներեն վե՛ր, վա՛ր. պատառ մը տղա էիր: Երթամ, երթամ՝ Արաքսին զրկեմ, ինչքա՜ն պիտի ուրախանա:*

ԱԲՐԱՀԱՄ - *Ինծի ալ կներեք* (որբևայրիին ետևեն կմտնե տուն):

Ե

ՍԵԴՐԱԿ - *Այս գիշեր քրոջս Հետ Հոս Թորոսյաններուն Հյուր էինք: Առիթեն օգտվելով՝ եկա Ձեզի՝ իմ պարտքս կատարելու:*

ՄՈՒՇԵՂ - *Ի՞նչ պարտք:*

ՍԵԴՐԱԿ - *Նամակի մասին է խոսքս. խորապես շնորՀակալ եմ Ձեզի՝ Ձեր այդ բարեկամական ազնիվ վարմունքի փոխարեն:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Փորձելով) *Բայց գուցե ասկը Հաշիվ մը ունիմ: Չէ՞ որ... Անշուշտ գիտեք, թե ես ինչ սարսափելի մարդ եմ:*

ՍԵԴՐԱԿ - (Վստահ) *Ո՛չ, չունիք ո՛չ մեկ Հաշիվ:*

ՄՈՒՇԵՂ - *ՇնորՀակալ եմ և ե՛ս Ձեր այդ շիտակ դատողության Համար: Բայց նստեցե՛ք, խնդրեմ, ոտքի վրա մնացիք:*

ՍԵԴՐԱԿ - *Ներեցե՛ք, ես այնպես, վայրկյան մը միայն:*

ՄՈՒՇԵՂ - *Նստեցե՛ք: Անկեղծ խոսելով՝ շատ ուրախ եմ, որ եկաք: Դուք ինծի իմ աքսորի օրերս կՀիշեցնեք, որոնք որքան ալ անմիտ եղած ըլլան, դարձյալ սիրելի են ամեն մարդու: Երբ մարդ դեռ կՀավատա*

ամեն տեսակ պայթուցիկ բառերու, ամեն հովե կուլարմի, և (հեգնորեն բառերը ընդգծելով) *ժողովուրդին ծառայելու պահանջը մեջը կեսա* (կծիծաղի): *Չէ՞:*

ՍԵԴՐԱԿ - Ինչո՞ւ կխնդաք, մի՞թե ժողովուրդին ծառայելը...

ՄՈՒՇԵՂ - Թողե՛ք, ի սեր Աստծու: Դուք դեռ միայն գրքերեն կճանչնաք այդ անկուշտ նախիրը, որ ժողովուրդ կըսվի. մտե՛ք մեջը՝ վերջը Ձեզի հետ կխոսիմ: Իսկ մարդու մեջ, հասուն, առողջ մարդու մեջ ոչ ոքին ծառայելու պահանջը չկա՝ ո՛չ ժողովուրդին, ո՛չ ալ մեկ ուրիշին: Կա ուրիշը իրեն ծառայեցնելու բնական պահանջը, առիկա կհասկնամ:

Զ

ԱՐԱՔՍԻ - (Տան սեմեն հանկարծ պարտեզ վազելով) *Ա՜յ, սիրուն անակնկալ մը:* (Աշխույժ ձեռք կուտա) *Բարև ձեզի: Ըսենք, ճիշտ չէ: Ես գիտեի, որ գայիք պիտի, ես հաստատ գիտեի, որ գայիք պիտի:*

ՍԵԴՐԱԿ - Ինչպե՞ս. գիտեի՞ք, որ այսօր գայի պիտի:

ԱՐԱՔՍԻ - Այսօր թե վաղը, բայց գիտեի, որ գայիք պիտի: Թեև Դուք հիմա, ո՜ւհ, մեծ մարդ եք՝ գիտնական, եվրոպական, բայց վերջապես սիրտս ինծի ըսավ, որ գայիք պիտի:

ՄՈՒՇԵՂ - Ինծի՛ նայե, Արաքսի՛. հիմա սրտիդ ըսածները դի՛ր մեկդի ու նախաճաշ գնա՛, պարոն Սեդրակին համար (օղիի սեղանը մատնանիշ) *մաքուր գավաթիկ մը բե՛ր: Հայդե՛, նայիմ, հասակդ տեսնեմ:*

ՍԵԴՐԱԿ - Ո՛չ, ո՛չ, ես շնորհակալ եմ, ես ըսի արդեն, որ միայն վայրկյան մը: Եվ վերջապես ես օղի չեմ ալ խմեր:

ՄՈՒՇԵՂ - Ունինք լավ գինի:

ԱՐԱՔՍԻ - (Երթալու շարժումով) *Բերեմ իսկույն:*

ՍԵԴՐԱԿ - Դուք շատ բարի եք, օրիո՛րդ, միայն... միայն արդեն ուշ է, արդեն...

ԱՐԱՔՍԻ - Չեմ հասկնար: Ան ատեն ատ ի՞նչ գալս էր, ի՞նչ երթալ: Պարա՛պ խոսք: Իսկույն (կվազե տուն):

ՍԵԴՐԱԿ - Օրիո՛րդ...

Է

ՄՈՒՇԵՂ - Թողե՛ք: Թող բերե՛: Կտեսնե՞ք Արաքսին, ի՞նչ խելոք աղջիկ է դարձեր:

ՍԵԴՐԱԿ. - (Մտածկոտ) *Ըստ երևույթին շատ կսիրեք:*

ՄՈՒՇԵՂ – Այո՛, տան կենդանությունը ա՛ն է ու իմ մխիթարանքս:

ՍԵԴՐԱԿ – Ինչպե՞ս, ուրեմն՝ մխիթարանքի կարոտ ունիք, ուրեմն՝ գոհ չեք Ձեր կյանքեն:

ՄՈՒՇԵՂ – Գո՞հ: Ո՞վ է գոհ աշխարհիս երեսին:

ՍԵԴՐԱԿ – Այո՛, կենթադրեի, որ Դուք ալ դժբախտ մըն եք ըլլալու:

ՄՈՒՇԵՂ – (Ներողամիտ) *Ա՛խ, Դուք ու Ձեր այդ խոշոր-խոշոր բառերը: Դժբա՛խտ, ինչո՞ւ: Այո՛, այնքան, ինչքան ամե՛ն մարդ, որ ապագայի հավատալու չափ ապուշ չէ և ճակտին տակը աչքեր ունի՝ կյանքի տաղտուկն ու դատարկությունը տեսնելու համար:*

Ը

Արդեն բավական մթնած է:

ԱՐԱՔՍԻ. – (Ձեռքը՝ շիշ մը գինի, երկու բաժակ ու թևին տակ՝ սփռոց մը) *Ահա՛ Ձեզի և գինին:*

ՄՈՒՇԵՂ – Է՛, թողենք հիմա այդ բոլոր փիլիսոփայությունը մեկդի: Հիմա Դուք իմ հյուրս եք, և ես ուրախ եմ:

ԱՐԱՔՍԻ. – Եվ ինչպե՛ս ուրախ (սփռոցը կփռե սեղանին, կդնե գինին, օղին ու բաժակները վրան):

ՄՈՒՇԵՂ – Ա՛յ, ապրի՛ Արաքսիս: Ո՛ւհ, պահծու գինին է դուրս եկեր: Եթե գիտնաք, պարո՛ն Սեդրակ, թե ատիկա ի՛նչ մասնավոր պատիվ մըն է Ձեզի համար: Գրեթե ամեն իրիկուն կռիվ կա սեղանին վրա այդ գինիի սիրուն: Մեյ մը համը տեսե՛ք:

ԱՐԱՔՍԻ – Կեցե՛ք՝ ես լապտերն ալ վառեմ (կբարձրանա աթոռին՝ ճյուղերեն կախված լապտերը վառելու):

ՄՈՒՇԵՂ – Ահա՛ ատիկա իմ օղիս. ես կերակուրեն առաջ առանց օղիի չեմ ըլլար: Գինին հացին վրա. անոր ժամանակը վերջն է: Ա՛յ, պարո՛ն Սեդրակ, լավ ուտելն ու լավ խմելը կսիրեմ, ի՛նչ մեղքս պահեմ: Ամեն անախորժություն նորեն կերպ մը կարելի է տանիլ, երբ մարդ չնորհքով ուտելիք ունենա ու այսպես պատվական խմելիք: Գիտե՞ք, համեղ պատառի մը համար ի՛նչ ոճիրներ կգործվին:

ՍԵԴՐԱԿ – (Նստած է խոժոռ ու մռայլ):

ԱՐԱՔՍԻ – Ա՛յ, այսպես (կքաշե աթոռ մը ու կնստի սեղանին ճակատը, երկուքին մեջտեղը, գինի լեցնելով): *Դե՛, ուրեմն Ձեր կենացը, բարի՛ եկաք:*

ՄՈՒՇԵՂ – Ձեր կենացը, բարեկա՛մս: Կյանքը կարճ է ու անիմաստ, և մենք չենք, որ կյանքը փոխենք պիտի, Ձեր կենացը:

ՍԵԴՐԱԿ – Շնորհակալ եմ:

ԱՐԱՔՍԻ – Չէ՛, չեղավ, բերե՛ք բաժակնիդ, ի՞նչ կմտմտաք այդպես խորը (կզարնեն բաժակները): Չէ՛, Եվրոպան Ձեր վրա չէ եկեր, Դուք հիմա մի՞շտ եք այդպես թթված:

ՍԵԴՐԱԿ – (Ծիծաղելով) Թթվա՞ծ: Ո՛չ:

ԱՐԱՔՍԻ – (Բերկրանքով) Վա՛յ, Ձեր ծիծաղը: Գիտե՞ք, ամենևին չեք փոխված. միևնույն հին Սեդրակը: Առաջին նայվածքիս միայն, այնպես, քիչ մը ուրիշ տեսակ երևցաք: Նորությունը սա մորուքն է, քիչ մըն ալ, այնպես դեմքերնուդ ուրիշ բան մըն է եկեր:

ՍԵԴՐԱԿ – Ի՞նչ բան՝ օրինակի համար:

ԱՐԱՔՍԻ – Այնպե՛ս... ես ալ չգիտեմ, տեսակ մը... վերջապես էրիկմարդ եք դարձեր: Դե՛, պատմեցե՛ք, նայիմ, այս քանի տարին ինչե՛ր տեսաք, ինչե՛ր ըրիք:

ՄՈՒՇԵՂ – Բայց, նախ, բաժակ մըն ալ գինի լեցո՛ւր, որ պատմիչը իր ուժերը ժողվե, թե չէ՝ այսպես չոփ-չոր:

ԱՐԱՔՍԻ – Ճի՛շտ է: (Լեցնելով) Ահա՛:

Թ

ԱՅՐԻՆ – (Տան սեմեն) Հյուանի պեյն է, Մուշե՛ղ:

ՄՈՒՇԵՂ – Ո՞վ (Ոժգոհ): Այս վայրկյանիս: (Այրինին) Կներե՛ք ինծի: Փաստաբան մըն է, պաշտոնակից ընկերս: Կաշխատիմ հնար եղածին չափ շուտով գլխես ցանելու: Հույս ունիմ, որ չեք մեկնիր մինչև վերադարձս: Դե՛, Արաքսի՛, քեզի նայիմ, հյուրդ չի ձանձրանա (դուրս):

Ժ

ԱՐԱՔՍԻ – (Ետևեն) Դուն գործի՛դ գնա, մենք դեռ մեր մանկությենեն վարժված ենք չձանձրանալու, երբ իրարու հետ ենք, չէ՞:

ՍԵԴՐԱԿ – Այո՛: Եվ այդ բոլորը, ուրեմն, դեռ կհիշե՞ք:

ԱՐԱՔՍԻ – Ո՛չ, ամենևին, ո՛չ մեկ բան: (Յանկարծ և փոխված ձայնով) Հապա այդ տեսակ հարց կուտա՞ն: Իհա՛րկե, կհիշեմ, հապա ի՞նչ գիտցաք, ամե՞ն, ամե՞ն բան:

ՍԵԴՐԱԿ – (Ժպտուն) Մի՞թե:

ԱՐԱՔՍԻ – Ամենքը Ձեզի՞ կկարծեք, գացիք Եվրոպա ու ալ ամեն բան մոռցաք, անցյալին նետեցիք՝ Ձեր հին ծանոթները, բարեկամները... բարեկամուհին:

ՍԵԴՐԱԿ – Իզո՛ւր: Ձեր ենթադրանքը սխալ է: Ես Եվրոպա ալ Ձեր մասին հաճախ մտածեր եմ:

ԱՐԱՔՍԻ – Իրա՞վ: Ա՛յ, ատիկա սիրուն է, ա՛յ, հիմա ուրախ եմ: Դե՛, ուրեմն ես ալ խոստովանիմ: Ես ալ Ձեր մասին շատ եմ մտածեր՝ և շատ-շատ, այնպես, որ երբեմն վրաս բան մը կուգար, կըսեի՝ նստիմ՝ նամակ մը գրեմ:

ՍԵԴՐԱԿ – Բայց չգրեցիք:

ԱՐԱՔՍԻ – Մտածեցի, որ վրաս խնդաք պիտի, որ երևի Դուք ինծի արդեն մոռցած եք բոլորովին: (Յանկարծ) Կհիշե՞ք այն տարվան Ձեր գրած նամակները, Դուք որ գյուղն էիք: Ես դեռ անոնք բոլորը պահեր եմ, անկե ետքը քու նվիրած նկարներդ, այն ոտանավորի գիրքը, մի՞տքդ է, կապույտ երեսով:

ՍԵԴՐԱԿ – (Ժպտուն՝ աղջկա աչքերուն մեջ թաղված, երկուքն ալ արմունկով ինկած են սեղանին) Մարդ իր պատանեկությունը երբե՛ք չի մոռնար, մանավանդ իր պատանեկության ընկերուհին:

ԱՐԱՔՍԻ – Այնպես չէ՞: Հապա մեր գյուղը, դեռ աչքերուս դեմն է այն պզտիկ պարտեզը, ուր մանչ-աղջիկ, բոլորս միասին, թափված կխաղայինք: Դուն, որ միշտ մոտերս էիր: Կհիշե՞ս Արուսյակը՝ ա՛ն, որ ավելի դունչ ունի՝ կըսեիր:

ՍԵԴՐԱԿ – Լսեցի, որ Ամերիկա է գացեր, հա՞:

ԱՐԱՔՍԻ – Այո՛, հորը մոտ: (Ծիծաղելով) Օր մըն ալ որ միասին անուշը գողցանք պահարանեն՝ հոն՝ մեր Սկյուտարի տունը:

ՍԵԴՐԱԿ – (Խնդալով, ոգևորված) Իրա՛վ, իրա՛վ, բայց անուշ էր, միտքս է: Գողցած բանը միշտ անուշ է, ինչո՞ւ:

ԱՐԱՔՍԻ – (Յանդիմանական, ծիծաղելի լրջությամբ) Գողցած բա՞նը, հա՛: Կհիշե՞ս:

ՍԵԴՐԱԿ – Ի՞նչը:

ԱՐԱՔՍԻ – Անգամ մը որ կռվեր էինք ու քանի օր իրարու հետ չէինք խոսեր. թեև շարունակ չորսդիս կդառնայիր:

ՍԵԴՐԱԿ – Իրա՞վ:

ԱՐԱՔՍԻ – Իմ սիրտս ալ այնպես քեզի հետ խոսիլ կուզեր, այնպես կուզեի հետդ ըլլամ: Միտքս է բոլոր մանրամասնությունները: Իրիկունը նստեր էի մեր մեծ թթենիին տակը ու կլսեի, դուն ալ հոն,

սա՞նկ, չորս-հինգ քայլ անդին գնդակը: Հետ կխաղայիր՝ և դիտմամբ, կկարծես՝ չէի՞ հասկնար: Անգամ մըն ալ գնդակդ՝ շիտակ փեշերուս տակը, եկար առնելու՝ շրթունքներդ ուսա՛ծ, համա՛ռ, այնպես ծիծաղելի էիր, ու այնպես սիրուն խենթի պես կնետեր: Ծուեցա, որ գտնեմ-տամ, դուն ալ ծռեր էիր դեպի աթոռս... Է՛, ալ չեմ հիշեր, չեմ հիշեր:

ՍԵԴՐԱԿ – Բայց ես կհիշեմ: Հանկարծ մեր գլուխները եկան իրարու, ես երկու ձեռքով բռնեցի քեզի ու թուշդ պագի:

ԱՐԱՔՍԻ – Բայց ես ալ բարկացա վրադ:

ՍԵԴՐԱԿ – Հա՞, ատիկա միտքս չէ:

ԱՐԱՔՍԻ – Հա՛, միտքդ չէ՛: Ան ատեն ալ ըսիր. «Գողցած բանը անուշ է». ատոր համար ալ այս բոլոր պատմությունը հիմա միտքս ինկավ:

ՍԵԴՐԱԿ – Է՛, ետքը՞:

ԱՐԱՔՍԻ – Ետքը ի՞նչ: (Խնդալով) *Առիր գնդակդ ու փախար:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Յանկարծ կվերցնե թափով գինիին շիշը ու բաժակները լեցնելով) *Եկո՛ւր, Արաքսի՛, եկո՛ւր խմենք մեր մանկության, մեր միասին անցուցած կյանքի ու հիշատակներու կենացը:*

ԱՐԱՔՍԻ – (Ջերմ) *խմե՛նք:*

Բաժակները կզարնեն իրար սրտանց: Տան դռան մեջ կերևա Մուշեղ:

ԺԱ

ՄՈՒՇԵՂ – Հրաշալի: Ա՛յ, ատոր հավնեցա: Շուտով՝ բաժակ մըն ալ ինծի, ու շարունակենք երեքով:

ՍԵԴՐԱԿ – (Բոլորովին սթափած կելլե ոտքի) *Ո՛չ, ներեցե՛ք, անմիջապես պետք է մեկնիմ:*

ԱՐԱՔՍԻ – Բայց ինչո՞ւ կշտապեք:

ՍԵԴՐԱԿ – Մերինները ինծի կսպասեն, ես եկա միայն մեկ վայրկյանի համար, բայց ահա արթնցան հին հիշատակներ:

ՄՈՒՇԵՂ – Հին ու նոր թող խառնվին իրարու, ու մենք կդառնանք լավ բարեկամներ:

ՍԵԴՐԱԿ – (Գլուխը կկախե):

ԱՐԱՔՍԻ – Ջե՞ք պատասխաներ:

ՍԵԴՐԱԿ – Շնորհակալ եմ անչուշտ: Շատ շնորհակալ եմ (մեկնելու շարժում):

ՄՈՒՇԵՂ. – *Ուրեմն՝ ցտեսություն:*
ԱՐԱՔՍԻ. – *Եվ շուտ ու շուտ-շուտ:*

Բոլորը միասին կուղղվին դեպի տան դուռը:

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Առաջին արարի սենյակը: Ցերեկ է:

Ա

Շահան ու Սեդրակ կեցած են դեմ դեմի. Շահան՝ սպասողական, Սեդրակ՝ խոր մտածման մեջ, աչքերը կետի մը հառած, քիչ լուռ:

ՍԵԴՐԱԿ – *Ուրեմն վա՞ղը:*

ՇԱՀԱՆ – *Այո՛, վաղը, և վստա՛հ եղեք, բոլոր պատրաստությունները տեսնված, ամեն բան կարգին: Վաղը կըլլա Սանդարամետին գիրկը, հոն որչափ կուզե՝ թող մատնություններ ընե իր քեֆին, կուզե բոլոր սատանաները ձերբակալել տա:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Ինքնիրեն) *Ուրեմն վաղը:*

ՇԱՀԱՆ – *Աստուծմով, անպատճառ: Դե՛, սիրելի՛ս, կհայտնես ուր որ պետք է:* (Հուզված) *Եկո՛ւր համբուրվինք, ո՞վ գիտե՝ ինչ կրնա պատահիլ:* (Կգրկվին) *Ողջ ձեռք չեմ իյնար, ատոր համոզված եղիր:* (Պինդ՝ ընկերոջ ձեռքը թափ տալով) *Ինծի չմոռնա՛ք* (դեպի դուռը):

ՍԵԴՐԱԿ – (Հանկարծ) *Շահա՛ն... կեցի՛ր: Արդյոք... արդյոք կարելի չէ՞՝ քանի մը օր հետաձգելը:*

ՇԱՀԱՆ. – *Հետաձգե՞մ. և ինչո՞ւ:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Այնպես, ենթադրենք՝ խնդիրը մեր կողմեն որևէ բարդություն մը ստանա:*

ՇԱՀԱՆ – *Չեմ հասկնար:* (Դժգոհ) *Մարդոց այս տեսակ լարված դրության մեջ կարելի չէ պահել. ես, ըսենք, նորեն ոչինչ, բայց ընկե՛րս: Հետաձգելը միշտ վտանգավոր է: Եվ վերջապես դուք ձեր բոլոր հաշիվները պարտավոր էիք առաջուց մտածելու:*

ՍԵԴՐԱԿ – Աղե՛կ: (Վճռաբար) *Գնա՛, գնա՛՝ քու գործդ կատարելու: Միայն լսե՛:* (Ընդգծելով) *Վաղը, առտու մինչև ժամը ինը, հյուրանոցդ ինծի կսպասես, բայց անպատճառ, կլսե՞ս, անպատճառ, պաշտոնապես կպատվիրեմ քեզի: Եթե ճիշտ մինչև ինը չեկա՝ ազատ ես, ըրե՛ քու պարտքը:*

ՇԱՀԱՆ – Լեզվիդ տակը բան մը կա, Սեդրա՛կ:

ՍԵԴՐԱԿ – Վա՛ղը, վա՛ղը, առտո՛ւն:

ՇԱՀԱՆ – Լա՛վ, կսպասեմ (դուրս):

Բ

Հազիվ Շահան հեռացած՝ Սեդրակ կշտապե դեպի մյուս դուռը:

ՍԵԴՐԱԿ – Ազնի՛վ, Ազնի՛վ, մի գա՛ս (ու կսկսի սենյակին մեջ արագ երթևեկելու՝ ձեռքերը գրպանը դրած ու լարված դեմքով):

ԱԶՆԻՎ – (Դռան մեջ) *Ի՞նչ է:*

ՍԵԴՐԱԿ – Մուշեղը, ուրեմն, հաստատ ըսավ, որ պիտի գա:

ԱԶՆԻՎ – Այո՛:

ՍԵԴՐԱԿ – Այսօ՛ր: Բայց հաստա՛տ:

ԱԶՆԻՎ – (Ուսերը ցնցելով) *Ճաշեն ետքը նորեն կհանդիպիմ՝ ըսավ: Քանի որ կանչեր է, կուզեի տեսնեմ՝ ըսավ:*

Սեդրակ նորեն մտասույզ կսկսի երթևեկելը՝ լարված ու ջղային:

ԱԶՆԻՎ – (Քիչ մը դիտելեն ետքը, կասկածոտ) *Ա՛լ ի՞նչ տեսակ գործ ունիս դուն անոր հետ, որ բներ-կանչեր ես ու այդպես անհամբեր կսպասես:*

ՍԵԴՐԱԿ – Հը՛մ:

ԱԶՆԻՎ – Քեզի հետ եմ, չե՞ս լսեր: Ի՞նչ կմտածես այդպես խորը-խորը:

ՍԵԴՐԱԿ – Ե՞ս: Կմտածեմ... կմտածեմ, որ մարդու մեջ մարդը երբեք չի մեռնիր, որ լավի ու անմաքուր գործի զգացումը մարդուս մեջ կա ու կա միշտ, որչափ ալ որ մարդ դիտմամբ ուրանալ ուզե: Կա՛, թող ե մոխրի տակ, թողե ժանգոտած, բայց կա: Մոխիրը խառնող ձեռք մը պետք է, որ աղնիվ կայծերը պլպլան:

ԱԶՆԻՎ – Իհա՛րկե, եղբա՛յրս, այդպես է:

ՍԵԴՐԱԿ - Ա՜, շատ խորն է մարդուս սիրտը, թափանցելը՝ դժվար, ո՞ւր աչք պետք է ու կարեկցող ջերմ զգացում, հոն ի՞նչ կրնա ունենալ ոխի ու վրեժի աչքերը կապած դիցուհին:

ԱԶՆԻՎ - (Վախցած) *Ի՞նչ ոխ, ի՞նչ վրեժի մասին կխոսիս:*

ՍԵԴՐԱԿ - Դո՞ւն ինչու վախցար: Մտածմունքներ են՝ կանցնին մտքես:

ԱԶՆԻՎ - Սեդրա՛կ, Սեդրա՛կ, ի՞նչ է մտքինդ, ի՞նչ գործ ունիս դուն Մուշեղին հետ, ի՞նչ կուզես, ի՞նչ կըսես: Հոգիդ սիրես, Սեդրա՛կ, եթե ինծի կսիրես, եթե մայրդ կսիրես:

ՍԵԴՐԱԿ - (Սառած) *Խենթ ես, ի՞նչ եղավ քեզի:*

ԱԶՆԻՎ - Ես հիմա կհասկնամ, արդեն շատոնց կասկած մը կար միջս: Արդեն այս վերջին օրերը դուն բոլորովին ուրիշ տեսակ ես: Դուն քու խղճիդ հետ է, որ կկռվիս: Մի՛ ծածկեր ինծմե: Սեդրա՛կ, ես հիմա ամեն բան պարզ կտեսնեմ, լույսի պես: Լսե՛ ինծի՝ ձեռքդ արյունոտ մի՛ ըներ, վերջը ամբողջ կյանքդ կզղջաս ու քավել չես կրնար: Դուն արյուն թափելու համար ստեղծված մարդ չես:

ՍԵԴՐԱԿ - Բայց իմ մտածածս ընդհակառակը...

ԱԶՆԻՎ - (Վախով) *Դո՞ւն էր...*

ՍԵԴՐԱԿ - (Ուրախ) *Մուշեղը, անպատճառ ան է:*

ԱԶՆԻՎ - (Կվազե պատուհանը, կնայի ու այլայլած) *Ան է: Կեցի՛ր: Թող զարնե, զարնե՝ երթա:*

ՍԵԴՐԱԿ. - Ի՞նչ կխոսի (դեպի դուռը):

ԱԶՆԻՎ - (Կնետվի արագ դռան առաջ՝ անոր դուրս ելլելը արգելելով) *Ո՛չ, չես երթար:* (Քրմաբար) *Ձեզի կըսեմ՝ մի՛ մանեք այդ մարդուն արյունը:*

ՍԵԴՐԱԿ - Ազնի՛վ, խելքդ գլուխդ ժողվե՛: Զգե՛, կըսեմ քեզի, հանկարծ կելլե կերթա (ուժով՝ դուրս):

Գ.

Ազնիվ վշտաբեկ կեցած է պահիկ մը: Դուրսը ոտքի ձայներ ու խոսակցություն: Աղջիկը կուղղվի, կփոխե դեմքի արտահայտությունը ու սպասող հայացքը դեպի դուռը:

ՄՈՒՇԵՂ - Բարև Ձեզի, օրիո՛րդ, անգամ մըն ալ:

ԱԶՆԻՎ - Իսկ մենք վախցանք, որ ալ չեք գալու:

ՄՈՒՇԵՂ - Ո՛չ, քանի որ խոստացայ:

ՍԵԴՐԱԿ. - Անցնինք սենյակս:

ԱԶՆԻՎ - (Ծիծաղելով) Ա՛, ո՛չ: Պարոն Մուշեղը հիմա ի՛մ հյուրս է: (Եղբորը) Կանչեր էիր, եկավ առտուն, թող տունը ըլլայիր: Հիմա այլևս ան ինծի համար է եկած: Չէ՞, պարո՛ն Մուշեղ:

ՄՈՒՇԵՂ - (Զարմանք) Եթե օրիորդը այդ պատիվը ինծի կընե:

ԱԶՆԻՎ - (Արվեստական շատախոսությամբ) Քանի՛-քանի տարի է անցեր այն հին օրերեն, դեռ շնորհքով միասին չենք եղած, իսկ պատմելու բան՝ որչա՛փ: Նստեցե՛ք, խնդրեմ:

ՍԵԴՐԱԿ - Թո՛ղ, այդ բոլորի մասին մեկ ուրիշ անգամ, Ազնի՛վ:

ԱԶՆԻՎ - Ինչո՞ւ: Դո՛ւն ձգե քու գործդ մեկ ուրիշ անգամի:

ՍԵԴՐԱԿ - Հերի՛ք է կատակը: Կարևոր բաներ ունինք խոսելու:

ԱԶՆԻՎ - Ինչե՞ն գիտես, որ իմ խոսելիքս կարևոր չէ:

ՄՈՒՇԵՂ - (Զվարթ) Օրիորդը իրավունք ունի:

ԱԶՆԻՎ - (Եղբորը, մեղմ) Մի՛ բարկանար: Ուրա՛խ եղիր, քիչ մըն ալ եղիր անփո՛ւյթ:

ՄՈՒՇԵՂ - Ի՜նչ սիրուն տրամադրության մեջ եք այսօր, օրիո՛րդ: Սրտանց ուրախ եմ: Եկե՛ք լսենք Ձեր քրոջը, պարո՛ն Սեդրակ, թո՛ղեք Ձեր լուրջ խոսակցությունը մեկ ուրիշ անգամի:

ՍԵԴՐԱԿ - Բայց... բայց...

ԱԶՆԻՎ - Առանց բայցերու: Ա՛յ, եթե գեղեցիկ բան մը ընել կուզես, կերթաս՝ վերեն սիգար բերելու: (Մուշեղին) Ես գիտեմ, որ Դուք ծխել կսիրեք:

ՄՈՒՇԵՂ - Ձեմ մերժեր, օրիո՛րդ:

ԱԶՆԻՎ - Թեև տունը ծխող չկա, բայց մեծ քեռիս շատ նուրբ ծխող է, միայն սի՛գար, ան ալ լավը, անոր համար կպահենք: (Եղբորը) Վե՛րը, կլոր սեղանին վրա:

ՍԵԴՐԱԿ - Ինքդ ի՞նչու չես երթար:

ԱԶՆԻՎ - (Կատակի ձևով) Ես, ըսի, կարևոր խոսելիք ունիմ պարոն Մուշեղին հետ:

ՄՈՒՇԵՂ - (Ծիծաղով) Քանի որ այդպես է, բերե՛ք, պարո՛ն Սեդրակ: Արդեն կանանց կամքը կատարենք պիտի, ուզենք-չուզենք: Մեր ճակատագրական դժբախտությունը:

ՍԵԴՐԱԿ - Ըսեք՝ կանանց կապրիզը (դժգոհ՝ դուրս):

Դ

ՄՈՒՇԵՂ - *Այսօր հրաշալի էք տրամադրված:*

ԱԶՆԻՎ - (Եղբորը կհետևի աչքով և հանկարծ ետ դառնալով՝ ձայնը փոխված) *Ինձի՛ լսեցէք, պարո՛ն Մուշեղ, եթե Ձեր կյանքը Ձեզի թանկ է, եթե Ձեր ընտանիքի կյանքը Ձեզի թանկ է, կաղաչեմ Ձեզի, կպաղատիմ՝ թողե՛ք Պոլիսը, որչափ կարող էք շուտ, թողե՛ք Պոլիսը, հեռացե՛ք, հեռացե՛ք:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Բոլորովին մռայլ ու հանդարտ ելած է ոտքի) *Եվ ինչո՞ւ:*

ԱԶՆԻՎ - *Ինչու-ն ես ի՛նքս ալ որոշ չգիտեմ, միայն հեռացե՛ք: Նախազգացումս ինծի կըսե, որ հանկարծ դժբախտություն մը կբերեք Ձեր գլխուն ալ, ուրիշներուն ալ: Հեռացե՛ք:*

ՄՈՒՇԵՂ - *Ձեր եղբոր ըսելի՞քն ալ ատիկա է:*

ԱԶՆԻՎ - *Չգիտե՛մ, ես ոչինչ չգիտեմ, ես բոլորովին ինծմե է, որ կխոսիմ: Եվ եղբորս ոչ մի խոսք այս մասին: Ես... ես...*

Ե

ՍԵԴՐԱԿ. - (ժպտուն) *Ահա՛ և սիգարը: Խնդրե՛մ: Դե՛, Ազնի՛վ, հիմա կարծեմ այլևս...*

ՄՈՒՇԵՂ. - *Քանի որ Ձեր եղբայրը կպնդե, թողե՛ք, օրիո՛րդ, թողե՛ք մեզի վայրկյան մը առանձին:*

ԱԶՆԻՎ. - *Բայց...*

ՄՈՒՇԵՂ. - (Հանգիստ ու հանգստացնող շեշտով մը) *Թողե՛ք, օրիո՛րդ, թողե՛ք* (Ազնիվ, ուսերը ցնցելով, կելլե դուրս):

Զ

ՄՈՒՇԵՂ - *Հետաքրքիր եմ, թե ինչ եմ լսելու:*

ՍԵԴՐԱԿ - *Գիտե՞ք՝ մեր այն վերջին իրարու հանդիպելը իմ վրաս խիստ ազդած է ու երկար մտածելու նյութ տված:*

ՄՈՒՇԵՂ - *Ես ալ Ձեր վրա եմ մտածեր:*

ՍԵԴՐԱԿ - *Ուրեմն՝ ավելի լավ: Եվ ես հասա այն եզրակացության, որ կամքի տեր մարդ մըն էք Դուք, կյանքի չարն ու բարին հասկցող, և որ Ձեր՝ արդի, ինչպես ըսեմ, ոչ-ազգային բանակին մեջ ինկած ըլլալը տեսակ մը ձախորդ դիպված է միայն:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Ձուսպ) *Եաքը:*

ՍԵԴՐԱԿ – Ուր ամենեն աւելի Դուք ինքներդ եք տանջւողը, ինչպես կենթադրեմ:

ՄՈՒՇԵՂ – Եվ հիմա Ձեր ըսելի՞քը:

ՍԵԴՐԱԿ – Ըսելիքս... շատ պարզ: Պետք է միայն Ձեր կողմեն քայլ մը, Ձեր խղճի՝ Ձեզի թելադրած վսեմ քայլը, և Դուք կրնաք ամեն բան իր բնական վիճակին դարձնել: Այդ տեսակ քայլը անվախ ու կտրուկ բնավորութիւնները միայն կրնան ընել. դուք կրնա՛ք ընել, Դուք պարտակա՛ն եք ընելու:

ՄՈՒՇԵՂ – Եվ այդ քա՞յլն է:

ՍԵԴՐԱԿ – Անցնիլ նորեն ձեր բանակը, այսինքն՝ հայուն բանակը. հոն, ուր Դուք կպատկանիք, ուր եղած եք երբեմն և որ թողած եք... մարդկային բնական ինքնապաշտպանութեամբ կամ զայրոյթե մղված, թե չէ՝ ինչո՞ւ համար Ձեր խելքի տեր մեկը ստոր փաշայի մը ձեռքը գործիք պիտի դառնար, դրամի՞ համար, չեմ հավտար: Ներեցե՛ք, որ այսպես մերկ կխոսիմ: Միտքս դրեր եմ՝ բոլոր մտածածս ըսեմ Ձեզի:

ՄՈՒՇԵՂ – Ըսե՛ք, ըսե՛ք:

ՍԵԴՐԱԿ – Հիմա իմ առաջարկս սա է. Դուք արտաքուստ կմնաք այնպես՝ ինչ որ եք, կպահեք ոստիկանատան հետ Ձեր բոլոր կապերը, մինչև անգամ, եթե կուզեք, ցույց տվեք քիչ մը ավելի ջերմեռանդութիւն: Մինչդեռ ներքուստ, ա՛յ, կաշխատիք՝ գործերը խճճելու, կարևոր թղթերը ձեռք բերելու, տեղյակ պահելու, կհասկնա՞ք: Մեկ խոսքով՝ կըլլաք ամենախոշոր ուժ մը, սատար մը մեր ազգի ազատութեան գործին:

ՄՈՒՇԵՂ – Ըսե՛ք, խնդրեմ, Դուք որո՞ւ անունով այդ առաջարկը կընեք ինծի:

ՍԵԴՐԱԿ – Ինչ որ ըսի և ինչ որ կըսեմ՝ կխոսիմ Ձեզի միայն և միայն իմ անունես. տեսա Ձեզի և հանկարծ ըմբռնեցի, թե ինչ մեծ դեր կրնաք խաղալ:

ՄՈՒՇԵՂ – Իսկ ես կարծեցի, որ պաշտոնական մարմին մը կխոսի Ձեր բերնով:

ՍԵԴՐԱԿ – Ո՛չ, բայց երբ Ձեր համաձայնութիւնը ունենամ, բնականաբար իսկույն պիտի ջանամ կապ մը գտնելու մեր վերին մարմնին հետ՝ ինչ ձևով և ինչ չափով որ Դուք հարմար դատեք և այնպես, որ Ձեր անձն ու Ձեր դերը բոլորովին վարագուրված մնա և ամեն կասկածե

դուրս: Եթե ուզեք և եթե ավելի համար մեկը չունենաք, ես պատրաստ եմ Ձեր գործիքը, Ձեր միջնորդը դառնալու: Ինծի ըրած Ձեր լավությունը կուզեմ՝ փոխարինեմ արժանի կերպով մը: Ինչ որ Դուք եղաք ինծի համար, ինչ որ Դուք ըրիք ինծի համար, կուզեմ որ ըլլաք և ընեք ամբողջ Հայ դատին համար:

ՄՈՒՇԵՂ - Ձեր ամեն բան բաց խոսելու որոշման դեմ և Ձեր բերած այս անսպասելի առաջարկին դեմ՝ անշուշտ կըմբռնեք, որ ես իրավունք ունիմ՝ պահանջելու Ձեզմե բացարձակ անկեղծություն:

ՍԵԴՐԱԿ - Պահանջեցե՛ք:

ՄՈՒՇԵՂ - Ի՞նչը առիթ տվավ Ձեզի՝ այս առաջարկությունը ընելու ինծի:

ՍԵԴՐԱԿ. - Արդեն ըսի:

ՄՈՒՇԵՂ - Ո՛չ, Ձեր հոգեբանության մասին չէ իմ խոսքս, կհարցնեմ արտաքին դրդիչը, որևէ սպառնալի՞ք մը, վտա՞նգ մը կտեսնեք իմ անձիս դեմ:

ՍԵԴՐԱԿ - Վտանգ կամ սպառնալիք՝ չգիտեմ: Բայց քանի որ ինծմե բացարձակ անկեղծություն կպահանջեք՝ պարտական եմ ըսելու, որ ամեն կողմ Ձեր վրա շատ կխոսին և կխոսին՝ իբրև մեր ժողովուրդի թշնամի մարդու մը վրա, իբրև Հայ դատին վնասակար մարդու մը մասին:

ՄՈՒՇԵՂ - Որ պետք է մեջտեղեն վերցնել:

ՍԵԴՐԱԿ - Չեմ զարմանար, եթե այդ տեսակ զգացումներ ունեցողներ ալ գտնվին: Ուր կռիվ կա, տանջանք, հարված, մահ ու ատելություն, բնական ցանկություն մըն է հակառակորդի գլխուն Աստծու անեծքը թափված տեսնել: Բազմությունները միշտ ալ պարզամիտ են ու խակամիտ:

ՄՈՒՇԵՂ - Ինծի հետաքրքրողը բազմությունները չեն: Բայց նույնը կմտածեն անշուշտ նաև անոնք, որոնք այդ բազմությունները կղեկավարեն: Ի՞նչ կկարծեք:

ՍԵԴՐԱԿ - Կկարծեմ, որ եթե շիտակ է Ձեր ըսածը, եթե իրավ որ ղեկավար մարդոց հոգիին մեջն ալ Ձեր դեմ ոխ կմնա, նորեն այդ հիվանդոտ հոգեբանությունները բժշկելու ամենեն շիտակ ճամփան իմ ըրած առաջարկս է: Եվ Ձեր ըրած այդ նկատողութենեն ես կքաղեմ այն եզրակացության, որ իմ առաջարկս ո՛չ միայն մեծ բարիք մը կդառնա ու մեծ օգուտ Հայ հեղափոխության համար, այլև միաժամանակ Ձեր օգտին ու Ձեր անձին համար:

ՄՈՒՇԵՂ – *Այդպէ՞ս: Աղէկ:* (Քիչ մը խորհելէն ետքը) *Գիտէ՞ք ինչ, ես կուզէի՝ այս մասին Ձեզի հետ երկար խօսիլ, բայց հիմա հոս քիչ մը անհարմար է, ժամանակ ալ հիմա չունիմ: Եկէք անգամ մը ինծի, և կխօսինք աւելի հանգամանօրէն, կուզէ՞ք վաղը:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Վա՞ղը: Ո՛չ: Ինչո՞ւ վաղը, ես կուզամ Ձեզի այսօ՛ր իսկ, իրիկունը: Ես չեմ հանդուրժեր, մինչև որ միտքս դրած բան մը իր վերջնական ձևը չառնէ: Կուգամ Ձեզի այս իրիկուն:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Շեշտ՝ տղու դեմքը դիտելով) *Աղէ՛կ, քանի որ այդպէս կշտապէք: Իմ քրոջս տունը կճանչնաք. Աբրահամը՝ Մանուկյան: Անոնց տունը հոս ձեր թաղն է, իրիկունը ես հոն եմ ըլլալու, կսպասեմ Ձեզի: Այո՞:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Կուգամ անպայման:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Ուրեմն առայժմ...*

ՍԵԴՐԱԿ – *Իսկ Դուք մտածեցէ՛ք ըսածիս:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Կմտածենք, կմտածենք միասին* (*երկուքով՝ դուրս*):

Է

Մյուս դռնեն իսկույն ներս կմտնե Ազնիվ, հուզված և ուժասպառ կերթա-կիյնա բազկաթոռին մեջ, քիչ մը վերջը ուրախ ներս կմտնե Սեդրակ:

ՍԵԴՐԱԿ – *Դուն հո՞ս ես:*

ԱԶՆԻՎ – (Կնետվի եղբորը դեմը ու անոր ձեռքը խլելով) *Սեդրա՛կ, եթէ ինծի կխղճաս, եթէ կմեղքնաս մայրիկը, եթէ քեզի համար բան մը սուրբ է աշխարհիս երեսին՝ մի՛ գնար, մի՛ գնար այս իրիկուն Մուշեղին:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Որ առաջ ապշած էր, վերջի բառերուն ձեռքը ետ կքաշե զայրույթով) *Ի՞նչ:* (Մատովը աղջկա ելած դուռը ցույց տալով) *Ուրեմն...*

ԱԶՆԻՎ – *Մի՛ գնար, Սեդրա՛կ, կաղաչեմ քեզի:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Սա ի՞նչ նորութիւն է: Հանդարտացի՛ր, հանդարտացի՛ր:*

ԱԶՆԻՎ – (Ուրախացած ու եղբոր վիզը փաթթվելով) *Ուրեմն չես երթար, հա՞: Խո՛սք տուր, խո՛սք տուր:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Սեղմ ու խոժոռ) *Դուն չգիտես, թէ ինչ կխնդրես: Եվ քանի որ ականջ ես դրեր, գիտես ուրեմն, թէ ինչու երթալ կուզեմ:*

ԱՂՆԻՎ – *Իմ սիրտս կըսէ ինծի, իմ զգացումներս ինծի կըսեն՝ մի՛ գնար:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Նեղսիրտ) *Բայց ինչո՞ւ, է, ինչո՞ւ: Կնկա հիմար նախազգացումներ:*

ԱՂՆԻՎ – *Սեդրա՛կ, հոգի՛ս, կյա՜նքս, վատ է, վատ, վատ... Գնա՛ պայ շաբթու, գնա՛ ուրիշ օր մը, բայց ո՛չ այս իրիկուն:*

ՍԵԴՐԱԿ – (Թևերը ազատել ջանալով) *Թո՛ղ գա՛, ինչ որ գալու է: Ժամանակ չկա սպասելու, ու ցածություն է, եթե չերթամ* (ուժով կխլվի քրոջը ձեռքեն, քիչ մը կիրե ետ ու ինքը՝ դուրս):

ԱՂՆԻՎ – (Ծանր-ծանր նորեն կիյնա բազկաթոռին մեջ, ձեռքերովը դեմքը կգոցե ու կսկսի անձայն հեկեկալ):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Պարզ ու փոքր սենյակ մը, խառնակ ու աղքատ կահավորում: Իրիկվան դեմ:

Ա

Նախ՝ սենյակը մարդ չկա: Կմտնեն տանտիկինն ու Մուշեղը:

ՄՈՒՇԵՂ – (Չորսդին նայելով) *Մայրդ տունը չէ՞:*

ԿԻՆԸ – *Աբրահա՞մը: Տունն է:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Գնա՛ կանչե:*

ԿԻՆԸ – *Վարը՝ պարտեզն է, աղջիկներն ալ հոն են: Դո՞ւն ինչու այնչափ ուշացար, ըսիր՝ շուտով գալու եմ:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Մտամոլոր) *Հը՛մ:*

ԿԻՆԸ – *Ինչպե՞ս թե՝ հը՛մ:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Հոս ինծի հարցնող չեղա՞վ:*

ԿԻՆԸ – *Չէ՛:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Այնպես երկտասարդ տղա մը՝ սուր մորուքով:*

ԿԻՆԸ – *Չէ՛, ոչ ոք: Ի՞նչ կա որ: Քիթդ-բերանդ ինչո՞ւ ես կախեր:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Գնա՛, Աբրահամը վեր կանչե:*

ԿԻՆԸ – *Է՛, ճաշի առեն այնպես քեփդ տեղն էր, ուրախ-զվարթ: Ո՛վ գիտե՝ ինչ խենթ բանի վրա նորեն բարկացեր ես: Արժե՞: Քե՛ֆդ*

նայն, մա՛րդ Աստծու, աշխարհը փուչ է, փուչ. վաղը-մյուս օրը մեռնիս պիտի:

ՄՈՒՇԵՂ - (Խայթված) Ի՞նչ:

ԿԻՆԸ - Դե՛, իհա՛րկե, ո՞վ է ստեղծացի, մեռնինք պիտի ամենքս ալ:

ՄՈՒՇԵՂ - Ա՛խ, ամենքս ալ:

ԿԻՆԸ - (Խնդալով) Երևի չես հավտար, հա՞, որ մեռնիս պիտի:

ՄՈՒՇԵՂ - (Նեղսիրտ) Դե՛, թո՛ղ, ի սեր Աստծու, այդ դատարկ փիլիսոփայությունդ:

ԿԻՆԸ - Ինչո՞ւ կնեղանաս: Շիտակը խոսելով՝ իմ հավատալս ալ չի գար: Ցո՛ւ, շատ անպիտան բան է, հոն, հողին տակը, թաց, մութ, որդերը, դագաղը, փո՛ւ, փո՛ւ, փո՛ւ:

ՄՈՒՇԵՂ - Հերիք է, հիմարություն պետք չէ: Գնա՛, Աբրահամը ղրկե՛ ինծի:

ԿԻՆԸ - (Ձեռքը թափ տալով) Երթամ, երթամ: Քա՛, այս մեռնելու խոսքն ալ ուրկե մեջ ինկավ (դուրս):

Բ

ՄՈՒՇԵՂ - (Կեցած է անշարժ, շրթունքները խածած, աչքերը՝ գետին, խոժոռ ու լարված):

ԱԲՐԱՀԱՄ - (Մտնելով) Ե՞րբ ես վերադարձեր, որ ես չիմացա: Ինչո՞ւ ես այդպես տեսակ մը: Ի՞նչ է պատահեր:

ՄՈՒՇԵՂ - Պատահածը... դեռ ինքս ալ որոշ չգիտեմ, բայց հիմա կստուգեմ, խելույն:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Բա՞ն մըն ես լսեր:

ՄՈՒՇԵՂ - Ինծի՛ նայե, չուսով հոս է գալու Սեդրա՛կը՝ ա՛ն՝ Մինասյաններու: Գալուն պես կելես-կերթաս հոս՝ ձեր պահականոցը, ես իրենց մեծին հետ խոսեր եմ արդեն: Անիկա քեզի երկու ոստիկան կուտա, կառնես-կուգաս հոս՝ դիմացի սրճարանը, կնստիս ու կսպասես:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Է՛: Միտքդ ի՞նչ է:

ՄՈՒՇԵՂ - Ես հույս ունիմ, որ այս բոլոր պատրաստության պետք չենք ունենար, հույս ունիմ, որ անիկա ամեն բան կպատմե ինծի, կպատմե: Բայց վերջապես, ո՞վ գիտե, եթե կամքովը չըսավ, ես կստիպեմ, որ լեզուն բանա:

ԱԲՐԱՀԱՄ - Դե՛, մա՛րդ, պա՛րզ խոսե, ես ալ բան հասկնամ:

ՄՈՒՇԵՂ - *Դուն լըռե՛, ինչ որ կըսեմ քեզի: Եթե Սեդրակը ինծի հետ միասին տունեն դուրս գա, բնա՛վ չես երևար ու տախտակները ճամփու կդնես, իսկ եթե...* (դուրսեն՝ քրքիջ. Մուշեղ ականջ կդնե):

ԱԲՐԱՀԱՄ - *Աղջիկներն են:*

ՄՈՒՇԵՂ - *Իսկ եթե տեսար, որ անիկա տունեն դուրս ելավ, այն տանն... այն տան դեմը կուզարկես տախտակները և խոկույն ձերբակալել կուտաս: Եվ կանանինք՝ լեզուդ կըռանա՞ս, թե՞ ոչ:*

Գ.

Կմտնեն, թև թևի, Սրբուհին՝ մելամաղձոտ ու Արաքսին, որ կքրքջա:

ՍՐԲՈՒՀԻ - *Է՜, ձգե՛:* (Թևը քաշելով) *Դուն արդեն խնդալ գիտես միայն:*

ԱՐԱՔՍԻ - *Ըհը՛, մորեղբայրս եկեր է:*

ՍՐԲՈՒՀԻ - *Աչքդ լո՛ւյս, հանդստացա՞ր:*

ԱՐԱՔՍԻ - *Զերթա՞նք, մորեղբա՛յր, ժամանակ է կարծեմ:*

ՄՈՒՇԵՂ - *Հիմա, հիմա, քիչ սպասե՛:*

ԱԲՐԱՀԱՄ - *Կերթաս, աղջի՛կ, կերթաս: Տեսնե՞լդ ինչ է:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Չորսդին նայելով) *Բու մտադ թուղթ ու գրիչ չի՞ ճարվիր:*

ԱԲՐԱՀԱՄ - *Ինչպե՞ս չէ, եկուր, պատուհանին մեջ, ա՛յ* (դուրս, ետևեն և՝ Մուշեղ):

Դ.

ԱՐԱՔՍԻ - (Կփռվի բազմոցին, ու խորունկ հորանջ):

ՍՐԲՈՒՀԻ - *Ո՜ւհ, ի՞նչ ալ խեղդված օդ է հոս, մարդուս սիրտը կխեղդվի:* (Տխուր) *Ախ՜...*

ԱՐԱՔՍԻ - *Ինծի՛ նայե, հիմա՛ր, մեղք է, մեղք՝ այդ ապուշ աղոց համար սիրտ հատցնելը: Ո՛չ մամաս, ո՛չ ալ դարձուր: Ընդհակառակը, նույնիսկ եթե գա ու առջևդ ծունկ չոքի, նորեն երեսը մի՛ նայիր:* (Իբր թե առջևը չոքածին հետը խոսելով) *Ի՞նչ կկամենաք, պարո՞ն, ինչո՞ւ եք չոքեր, խնդրեմ, խնդրեմ, կրնաք ոտքի ելլել, մեղք է, փարթիքըդ ծունկերը կմաշի:* (Բնական ձայնով) *Ատոնց հախեն այսպե՛ս կուգան:*

ՍՐԲՈՒՀԻ - *Է՜, կըսես: Վերջապես ամենքը քեզի պես չեն:*

ԱՐԱՔՍԻ – Ան սառեն նստե՛ ու լա՛ց` հիմարի պես:

Ե

Կմտնեն տանտիկինն ու Սեդրակ: Արաքսի, տեսածին պես, բացականչություն մը կարձակե ու նստած տեղը քարացած կմնա: Տղան ալ` զարմանք:

ԿԻՆԸ – Հրամմեցե՛ք, նստեցե՛ք, այս վայրկյանիս: Աղջիկնե՛ր, վազեցե՛ք, իմա՛ց տվեք Մուշեղին, որ հյուրը եկեր է (Սրբուհի` դուրս):

Զ

ԿԻՆԸ – Նստեցե՛ք, խնդրեմ: Իսկույն, իսկույն:

ՍԵԴՐԱԿ – (Կմոտենա ու ձեռք մեկնելով Արաքսիին) *Ես բնավ չէի սպասեր` Ձեզի հոս հանդիպելու:*

ԱՐԱՔՍԻ – Այո՛, մարդուս կպատահին այդ տեսակ դժբախտություններ:

ՍԵԴՐԱԿ – (Ժպտելով) *Ատիկա չէր իմ ըսածս* (կինը` դուրս):

Է

ԱՐԱՔՍԻ – (Յանկարծ) *Ըսե՛ք խնդրեմ, միայն անկեղծ ու պարզ: Այն... Ձեր առաջին հանդիպումեն ի վեր ինծի նորեն տեսնելու ցանկությունը չունեցա՞ք:*

ՍԵԴՐԱԿ – Աղվոր հարց է:

ԱՐԱՔՍԻ – Ո՛չ, ո՛չ, խնդրեմ, առանց խույս տալու: Այո՞, թե՞ ոչ:

ՍԵԴՐԱԿ – (Պարզ) *Այո՛, ունեցա:*

ԱՐԱՔՍԻ – Ինչ՞ու չեկաք ուրեմն:

ՍԵԴՐԱԿ – Ի՞նչ ըսեմ: Գործեր, զբաղում. չհարմարեցավ:

ԱՐԱՔՍԻ – Չհարմարեցա՞վ: Լա՛վ, շնորհակալ եմ: Եվ, իհա՛րկե, ատկե ետքն ալ նույնպես հարմարելիք չունի:

ՍԵԴՐԱԿ – Ինչո՞ւ: Ո՛չ: Ասկե ետքը հույս ունիմ ընդհակառակը:

ԱՐԱՔՍԻ – Մի՞թե: (Կատակով) *Ուրեմն դեռ սպասեմ:*

Ը

Կմտնեն տանտիկինը, Աբրահամ, Մուշեղ:

ՄՈՒՇԵՂ – (Ուրախ դեմ գալով): *Ա՜յ, կապապե՛ր:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Կարծեմ չուշացայ:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Օ՜, ո՛չ:*

ԱԲՐԱՀԱՄ – *Շատ ուրախ եմ, տղա՛ս, որ պատիվ ըրիք ինծի իմ տանս մէջ: Նստեցէ՛ք, խնդրեմ, վարվեցէ՛ք ինչպէս Ձեր սեփական տանը, իսկ ինծի կներէք. քիչ մը գործ ունիմ:'*

ՍԵԴՐԱԿ – *Խնդրեմ, իմ պատճառով ամենեւին անհանգիստ չըլլաք: Պարոն Մուշեղի հետ քիչ մը խօսելիք ունինք, ուրիշ ոչինչ:*

ԱԲՐԱՀԱՄ – (Մուշեղին՝ վարանելով) *Ուրեմն... ես երթամ:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Կտրուկ) *Այո՛:*

(Աբրահամ՝ դեպի դուռը):

ՄՈՒՇԵՂ – *Բայց չըլլա թե՝ մոռնաս:* (Հատիկ-հատիկ) *Միայն ա՛յն ժամանակ, երբ առանձին ըլլա, առանձին: Հասկցա՞ր:*

(Աբրահամ՝ դուրս):

Թ

ԱՐԱՔՍԻ – *Դուն առաջուց գիտեի՞ր, որ պարոն Սեդրակը գալու էր:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Այո՛:*

ԱՐԱՔՍԻ – *Հապա ինչո՞ւ ինծի բան չըսիր:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Ի՞նչ: Հիմա, սիրունի՛կս, դուն մեզի վայրկյան մը առանձին ձգե: Մենք գործ ունինք:*

ԱՐԱՔՍԻ – *Բա՞ն չունիս: Ի՞նչ գործի ժամանակ է հիմա:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Թո՛ղ որ շուտով վերջացնենք: Պարոն Սեդրակի ճամփան ալ բավական տեղ մեզի հետ է, կերթանք միասին:*

ԱՐԱՔՍԻ – *Այո՞: Կուգա՞ք միասին:*

ՍԵԴՐԱԿ – *Ամենայն սիրով:*

ԿԻՆԸ – *Բալե՛, աղջի՛կս: Սրբուհին ալ մինակ է:*

ԱՐԱՔՍԻ – (Դժգոհ) *Բայց քիչ մը կարճ կապեցէք գոնե* (դուրս՝ կնոջ ետևեն):

Ժ

Մուշեղ կերթա-կփակե դուռը, կուգա, աթոռ մը կիրամցնե, և կնստին դեմ դեմի:

ՄՈՒՇԵՂ – Ուրե՞մն:

ՍԵԴՐԱԿ – (Ժպտուն) *Խոսելու կարգը հիմա Ձերն է:*

ՄՈՒՇԵՂ – Այո՛, և հիմա է, որ պիտի երևա, թե մեր մեջը խոր ու ճշմարիտ բարեկամություն մը պիտի հաստատվի՞, թե՞ ոչ:

ՍԵԴՐԱԿ – Կհուսամ, և ատիկա կախված է իմ ըրած առաջարկիս Ձեր հիմա տալիք պատասխանեն:

ՄՈՒՇԵՂ – Թողե՛ք, սիրելի՛ս, այդ վերացական դատողությունները մեկ կողմ, և անցնինք խնդրի իրական կողմին, խոսինք իսկական գործի մասին:

ՍԵԴՐԱԿ – (Զարմացած) *Այսի՞նքն:*

ՄՈՒՇԵՂ – Իսկույն: Ես շիտակ քալող մարդ եմ: Ըսե՛ք ինծի, բարեկա՛մս, որո՞նք են այն մարդիկը, որ հիմա մութ անկյուն մը նստած, իմ անձիս վրա ձեռք բարձրացնել կորոճան:

ՍԵԴՐԱԿ – Ի՞նչ:

ՄՈՒՇԵՂ – Գիտեմ, որ Դուք կճանչնաք այդ մարդիկը:

ՍԵԴՐԱԿ – Շատ կզարմանամ Ձեր այդ տարօրինակ հարցին: Նախ՝ ես ի՞նչ կրնամ գիտնալ, թե ո՞վ ինչ կմտածե Ձեր մասին: Երկրորդ ալ՝ եթե բան մը գիտնայի իսկ, միթե կարելի՞ է, որ այդ մասին խոսեմ Ձեզի:

ՄՈՒՇԵՂ – Ինչո՞ւ ոչ: Ե՛վ կարելի է, և՛ անհրաժեշտ: Դուք այնքան խելացի եք, որ անշուշտ հասկնաք պիտի, թե ինծի համար ինչ մեծ կարևորություն ունի անոնց անունները ճշտիվ գիտնալը:

ՍԵԴՐԱԿ – Բայց այդ ուղղությամբ դժբախտաբար ես Ձեզի օգտակար ըլլալ չեմ կրնար: Մեր բուն նյութի մասին, որու համար որ եկած եմ, եթե ինծի ըսելիք մը ունիք, ամբողջովին Ձեր տրամադրության տակ եմ, եթե ըսելիք մը չունիք, այն ատեն ներեցե՛ք (ոտքի ելլելով), *Ձեզի ժամավաճառ ընել չեմ ցանկար:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Մեղմ հեգնությամբ) *Ինչո՞ւ այդքան կշտապեք. ես դեռ պետք ունիմ Ձեզի: Եվ վերջապես, միթե Դուք Ձեր քրոջ չա՞փ ալ անկեղծ պիտի չըլլաք դեպի ինծի:*

ՍԵԴՐԱԿ – Քո՞ւյրս, ի՞մ քույրս:

ՄՈՒՇԵՂ – Այո՛, օրիորդ Ազնիվը և խոսած է ինծի շատ պարզ ու

բնական կերպով, ինչպես վայել է իսկական բարեկամության. անտեղի է բոլորովին Ձեր այդ չեմուչումը, մանավանդ որ Ձեր ըսելիքն ալ բնավ նորություն մը չէ: Միայն կուզեմ ստուգել, որ ավելորդ սխալներ չգործվին:

ՍԵԴՐԱԿ – (Մտածկոտ) Քույրս վերջին տարիները իրավ որ շատ էր տարօրինակ. ո՞վ գիտե՝ ինչ հիմար բաներ պատմեր է Ձեզի: Անոր բոլոր վախը սա է, որ գլխուս փորձանք մը կուգա որևէ կողմե: Ան իր տանու գործերեն զատ ուրիշ բանով երբեք զբաղված չունի, և չարժեր, որ լուրջ կարևորություն տաք իր հնարած վախերուն:

ՄՈՒՇԵՂ – Իմ ըսածս ալ ատիկա է, պատրաստ եմ լսելու Ձեզի: Դուք անշուշտ ծանոթ եք այդ հարցերուն շատ ավելի խորը, սրբագրեցե՛ք, թե չէ սխալված եմ, բնականաբար, անոր ցուցմունքներովը առաջնորդ-վելու, սխալն ու ճիշտը կերևա վերջը:

ՍԵԴՐԱԿ – Ավե՛լ, ի՞նչ է ըսեր քույրս Ձեզի:

ՄՈՒՇԵՂ – Հանգի՛ստ եղեք, գեշ բան մը չէ ըսած: Խնդիրը է, որ առժամանակ մը Պոլսեն հեռացնել տամ քանի մը որոշ անձեր, որ իրենց ալ, ինծի ալ փորձանք մը չպատահի, և նախապես խոսք է առեր ինծմե, որ այդ մարդոց որևէ վնաս պետք չէ հասնի:

ՍԵԴՐԱԿ – Կարծեմ, քույրս թեև միշտ իր խելքի ու վճռական աղջիկ մըն է, գիտեմ, բայց այս տեսակի փարմունք մը բնավ մտքես չէր կրնար անցնել: Եվ որո՞նք են այդ մարդիկը:

ՄՈՒՇԵՂ – Ընդամենը չորս հոգի:

ՍԵԴՐԱԿ – Անուննե՞րը:

ՄՈՒՇԵՂ – (Խնդալով) Անունները ինկեր են մտքես, և ճիշտ հոն է, որ կուզեմ ինծի օգնեք:

ՍԵԴՐԱԿ – (Քիչ մը կմտածե և վճռաբար) Կօգնեմ: Հասավ վայրկյանը, որ ամեն ինչ չիփ-չիտակ հայտնեմ Ձեզի: Ատիկա կպահանջե թե՛ գործին օգուտը, թե՛ Ձեր օգուտը և թե՛ նույնիսկ իմ օգուտս: Այդ չորսը կամ տասնչորսը, ով ալ կուզեն ըլլան, ատոնք չեն Ձեր փնտրած մարդիկը. ատոնք մասամբ Ձեր ենթադրություններն են և մասամբ ալ՝ երևի քրոջս երևակայությունները. անշուշտ գրպանես նամակ մը, բան մը ինկեր է իր ձեռքը, թեև ես միշտ զգույշ եմ եղած:

ՄՈՒՇԵՂ – Ձե՞ր գրպանեն, և ի՞նչ նամակ:

ՍԵԴՐԱԿ – Ինծի քիչ մը զարմանք կպատճառե ճշմարիտ, որ Դուք Ձեր ունեցած սրատեսությամբ ու փորձառությամբ չկրցաք զգալ կամ

գուշակել, որ Ձեր փնտրած մարդը կեցած է Ձեր դեմը ու կխոսի Ձեզ հետ:

ՄՈՒՇԵՂ - Ի՞նչ ըսել կուզեք. այսինքն Դուք...

ՍԵԴՐԱԿ - Այո՛, ե՛ս:

ՄՈՒՇԵՂ - Բայց գիտե՛ք, որ ես կատակել չեմ սիրեր, երբ հարցը իմ անձի ու իմ եսի մասին է:

ՍԵԴՐԱԿ - Բացարձակապես կըմբռնեմ և կխոսիմ կատարյալ լրջությամբ ու չիտակությամբ: Ե՛ս էի հանձն առեր, որ մեկ անգամեն Ձեզի հետ մեր հաշիվները մաքրեմ, ինքս անձամբ, ատոր համար ալ, թողած համալսարանս, եկած եմ Պոլիս այսպես անժամանակ, բայց գործը այնպես դարձավ, որ Ձեզի մոտիկ չփլեցա, ավելի մոտիկ նայեցա Ձեր հոգին, և սիրաս ինծի դրդեց, որ այլ կերպ ելք տամ գործին: Ահա՛ տարօրինակ կերպով հիմա Դուք գիտեք, ինչ որ այս ծով քաղաքին մեջ Ձեզմե զատ ոչ ոք չգիտե: Հիմա Ձեր ընելիքը Ձեր ձեռքն է:

ՄՈՒՇԵՂ - Այդպես:

ՍԵԴՐԱԿ - Կկրկնեմ Ձեզի, որ ընդունիք առաջարկս. ա՛յդ ճամփով միայն կրնաք սրբագրել դժբախտ անցյալը: Արհամարհանքով չվերաբերվիք խոսքերուս, ես հիմա մինակ եմ ու անզեն՝ Ձեր դեմը, բայց գիտցեք՝ մեծ ուժ կա ետևս, հետուն, ուր Ձեր ձեռքը բնավ չի հասնիր, և Ձեր կյանքի հանդեպ հեղափոխության տված որոշումը հաստատ է ու վերջնական. խուսափիլ չեք կրնար: Այդ որոշումը փոխել կրնաք միայն իմ ըսած պայմանովս, և ատոր մասին մտածողն ալ միայն ես եմ:

ՄՈՒՇԵՂ - Ուրիշ խոսքով՝ ըսել կուզեք, որ իմ կյանքս կախված է Ձեր կյանքի ապահովութենեն:

ՍԵԴՐԱԿ - Ո՛չ, Ձեր կյանքը կախված է իմ առաջարկս ընդունելեն:

ՄՈՒՇԵՂ - Լսեցի, շատ կրկնեցիք, բայց ես թքեր եմ Ձեր վրան ալ, Ձեզի ղրկողներուն վրան ալ, ինծմե շատ բարև կընեք ու այդպես կգրեք:

ՍԵԴՐԱԿ - Շատ կցավիմ, որ թերի կդնահատեք Ձեր դեմ ելած ուժն ու առեղծվածը: Վերջին անգամ մը կկրկնեմ՝ մի՛ մերժեք առաջարկս:

ՄՈՒՇԵՂ - (Վռնդելով) Գացե՛ք, գացե՛ք: Հանգիստ: Հերիք է:

ՍԵԴՐԱԿ - Պարո՛ն Մուշեղ, կաղաչեմ Ձեզի, լսեցե՛ք ինծի: Մեզք ենք՝ Դո՛ւք ալ, ե՛ս ալ:

ՄՈՒՇԵՂ - Գացե՛ք, գացե՛ք ու կատարեցե՛ք՝ ինչ որ հանձն եք

տակը այդքան մեծ հերոսութեամբ: Խնդրեմ, իմ մասին հոգ մի՛ քաշեք, իսկ Ձեր մեղք ըլլալու մասին՝ դեռ ազատ ժամանակ շատ կունենաք մտածելու: Ահա՛ դուռը:

ՍԵԴՐԱԿ - Կերթամ: Դուք, իհա՛րկե, հիմա մատնեք պիտի ինծի, բայց համոզված եղեք, որ ատիկա կըլլա Ձեր վերջին մատնութիւնը (դուրս):

ԺԱ

Մուշեղ կեցած է մեջտեղը՝ լուռ ու խոժոռ: Կողմնակի դռնեն կմտնե Արաքսի ու զարմանքով կնայի շուրջը:

ԱՐԱՔՍԻ - Գնա՞ց: Արդեն գնա՞ց: Ո՞ւր է պարոն Սեդրակը:

ՄՈՒՇԵՂ - (Ցրված) *Ի՞նչ:*

ԱՐԱՔՍԻ - Պարոն Սեդրակը գնա՞ց:

ՄՈՒՇԵՂ - (Իր մտածումներեն մեջեն) *Այո՛, գնաց:*

ԱՐԱՔՍԻ - Բայց... չէ՞ որ պետք է երթայինք միասին... Գնաց առանձի՞ն:

ՄՈՒՇԵՂ - (Հատուկ շեշտով մը) *Այո՛, առանձի՞ն:*

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Ընդարձակ սենյակ մը, շատ քիչ կահեր: Ճակատը՝ փողոց նայող երեք պատուհան, պատուհաններուն տակը՝ երկար բազմոց: Առատ գորգեր ու բարձեր: Մուտքը՝ աջեն ու ձախեն:

Ա

Մուշեղ փռված է բազմոցին, ծխախոտի թանձր մուխի մեջ, մռայլ, ակնապիշ: Քիչ վերջը ներս կմտնե որբևայրին, նախ՝ հեռվեն կդիտե, լուռ, հանգիստ քայլերով կմոտենա անոր՝ գլխու կողմեն ու քիչ մըն ալ այդպես դիտելեն վերջը...

ԱՅՐԻՆ - Է՛, հերիք է վերջապես (Մուշեղ ընդոստ վեր կցատկե): *Ինչո՞ւ այդպես վախցար:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Նորեն փռվելով) *Դո՞ւն ես:*

ԱՅՐԻՆ – Հոգիդ սիրես, վերջապես բա՛ռ մը ըսե: Ի՞նչ է սակայն՝ երեկ գիշերվնե ի վեր, քիթեդ ինողը Հազար կտոր կըլլա. ի՞նչ է պատահեր:

ՄՈՒՇԵՂ – Ոչինչ, ի՞նչ պիտի պատահի: Ինծի իմ թույլ վայրկյաններուս տեսան ու երես առին, ահա՛ բոլորը, ինչ որ պատահեր է:

ԱՅՐԻՆ – Ատ ո՞վ է:

ՄՈՒՇԵՂ –Երեխանե՛ր:

ԱՅՐԻՆ – Ո՞վ է որ ատիկա:

ՄՈՒՇԵՂ – Ո՞վ է, Հը՛մ, որ կմտածեմ՝ կատղիլս կուգա: Ես այնպես խղճամ, այնպես սրտանց Հետը վարվիմ, և ան... ան, ով գիտե, ղիմացս նստած ինչե՛ր կմտածեր այդ միջոցին... Դե՛, գնա՛, գնա՛ ու Հիմա մարդոց լավութե՛ն ըրե:

ԱՅՐԻՆ – Հապա, ես որ քեզի կըսեմ:

Յանկարծ ուժով կբացվի ձախի դուռը: Մուշեղ նորեն ընդոստ վեր կթռչի, կմտնե Արմենակ:

ՄՈՒՇԵՂ – Ի՞նչ է այսօր ամենուքդ ալ այդպես Հանկարծ, չե՞ս կրնար քիչ մը ավելի կամաց:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Ներեցե՛ք, էֆենդի՛ս:

ԱՅՐԻՆ – (ծիծաղելով) Ձեզի ո՞վ բացավ դուռը:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Սրտագին բարեկամութեան ու խորին Հարգանքի առջև դռները ինքնին կբացվին, տիկի՛ն:

ՄՈՒՇԵՂ – (Չոր) Ի՞նչ ունիս:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Բերի գող Կոստիի գործը: Արտագրած եմ բոլոր, միայն երկու կետ կա, որու մասին Ձեր կամքը կուզեի իմանալ. նախ՝ որ...

ՄՈՒՇԵՂ – Աղե՛կ, աղե՛կ. դեռ քիչ մը Հանգստացի՛ր. վերջը, ներսը:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Ինչպես որ կՀրամայեք, էֆենդի՛ս: (Տիկնոջ դառնալով) Հա՛, ի՞նչ պիտի ըսեի: Դուք, կարծեմ, Մինասյաններուն Հետ քիչ մը ծանոթություն ունիք, չէ՞:

ԱՅՐԻՆ – Ո՞րը:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Ա՛ն, որոնց տղան նոր դարձավ Եվրոպայեն:

ԱՅՐԻՆ – Ա՛, այո՛, ինչպես չէ: Ի՞նչ կա որ:

ԱՐՄԵՆԱԿ. – Այսօր իմացա, որ երեկ գիշեր ձերբակալել են: Եվ կըսեն, թե շատ ծանր Հանցանք կա վրան:

ԱՅՐԻՆ – Ի՞նչ կըսեք, խե՛ղճ տղա: Վրայեն ատանկ բան չէր երևար:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Է՛, տիկի՛ն, վրայեն պիտի չնայիլ, ժամանակները շատ են գեշցեր, դուրսեն որ կնայիք՝ կարծես պատմուքներ ըլլան: Այնպես չէ՞, էֆենդի՛ս:

ԱՅՐԻՆ – (Մուշեղին) *Դուն բան գիտեի՞ր: Ինչպե՞ս է, որ չըսիր մեզի:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Յանկարծ ոտքի ելնելով՝ Արմենակին) *Հա՛, երթա՛նք ներս, մեր գործին:*

ԱՐՄԵՆԱԿ – Ինչպես որ կհաճիք, էֆենդի՛ս (միասին՝ դուրս):

Գ.

Որբևայրին կվերցնե կարի զամբյուղը, կնստի բազմոցին: Յազիվ է սկսած աշխատելու, որ կմտնե Արաքսի՝ ծաղկի խոշոր փունջ մը սեղմած կրծքին:

ԱՅՐԻՆ – Աս ի՞նչ ահագին փունջ է, աղջի՛կ, պարտեզը ալ ուրիշ ծաղիկ չկա՞ր: Խե՞նթ ես դուն:

ԱՐԱՔՍԻ – (Բախտավոր ու երես առած) *Հա՛, մամա՛ս, խենթ եմ, այս գիշեր ալ խենթ երազ մըն եմ տեսեր:*

ԱՅՐԻՆ – Թե ի՞նչ:

ԱՐԱՔՍԻ – Իբրև թե դեռ դպրոց կերթամ. աղջիկ-տղա լեցված դպրոցին բակը՝ կխաղանք. խոշոր գնդակ մըն էր՝ կնետեինք իրար. Հանկարծ այդ ահագին գնդակը սեղմեցի կրծքիս ու փախա դռնեն դուրս. ի՞նչ կվազեմ. առաջ փողոցն էր, ետքն ալ՝ դաշտեր ու դաշտեր, մարգեր ու արտեր. Նախ՝ բոլոր ընկերներս ալ կվազեին ետևես, որ ահագին ծաղկեփունջը խլեն ձեռքես. ծաղկեփունջ էր, գնդակ չէր կրծքիս սեղմածս: Բայց քիչ-քիչ բոլորն ալ ետ մնացին. կլսեի, որ մեկը, ուժեղ-ուժեղ շնչելով, համառ կվազեր ետևես, և քայլածքը տղու էր: Ես գլուխս չէի դարձներ, բայց գիտեի, թե վազողը ով է: Սաստիկ հոգներ էի, դժվար շունչ կքաշեի, բայց այնպես բախտավոր էի և, փունջս ամուր կրծքիս սեղմած, ի՞նչ կվազեի: Բայց կզգայի, որ ետևես եկողը քիչ-քիչ կմոտենար ինծի. մեկ-երկու անգամ ձեռքին մատերը դպան ուսիս, մեջքիս ու թևերուս. ես ալ խնդալս կուգար. Հա՛, հա՛, բռնվեի պիտի, որ մեկեն ի

մեկ արթնցա. երկու ձեռքս սեղմեր էի կրծքիս, ու սիրտս տերևի պես կլթպրտար:

ԱՅՐԻՆ - Է՜, երազներդ ալ քեզի պես՝ խենթ ու խելառ:

ԱՐԱՔՍԻ - Ատոր համար ալ իջա պարտեզ ու այս փունջը կապեցի: Կարելի է, որ այսօր կելլե-կուգա:

ԱՅՐԻՆ - Քա՛, ո՞վ:

ԱՐԱՔՍԻ - Ետևես վազող տղան՝ երազիս մեջ:

ԱՅՐԻՆ - Է՜, որ կըսեմ՝ փախուկ ես:

ԱՐԱՔՍԻ - Չէ՛, մամա՛, խոսքս Սեդրակի մասին է, երեկ խոսք տվավ, որ կուգա:

ԱՅՐԻՆ - Քա՛, ո՞վ:

ԱՐԱՔՍԻ - Սեդրակը, ըսի, Մինասյան:

ԱՅՐԻՆ - Ցնդած բաներ մի՛ խոսիր: Մինասյան Սեդրակը կառավարությունը բռներ է, ու հիմա բանտն է:

ԱՐԱՔՍԻ - Կառավարությունը ո՞վ է բռներ:

ԱՅՐԻՆ - Խո՞ւլ ես: Սեդրակը:

ԱՐԱՔՍԻ - (Խնդալով) Կառավարությունը ի՞նչ է ըրեր Սեդրակը: Դուն ալ երազ ես տեսեր, մամա՛:

ԱՅՐԻՆ - Երազ չէ, իրավ է ըսածս: Երեկ գիշեր կոխեր են տունը, խուզարկեր են մինչև առտու և տարեր են բանտ:

ԱՐԱՔՍԻ - (Յետզհետե կարծես ըմբռնելով) Երեկ գիշեր, մինչև առտու, տարեր են բանտ: (Յանկարծ և դեպի դուռը նետվելով, հուսահատ պոռոցով) Մորեղբա՛յր, մորեղբա՛յր:

ԱՅՐԻՆ - Քա՛, ի՞նչ եղավ քեզի: Կամաց: (Թևեն բռնելով) Մորեղբայրդ գործ ունի:

ԱՐԱՔՍԻ - (Ազատվելու ճիգով) Ձգե՛: Մորեղբա՛յր, մորեղբա՛յր:

Դ

ՄՈՒՇԵՂ - (Իր դռան առաջ) Ի՞նչ է ան, ի՞նչ կա:

ԱՐԱՔՍԻ - (Դեմը վազելով) Մորեղբա՛յր, լսե՞ր ես, լսե՞ր ես:

ՄՈՒՇԵՂ - Ի՞նչը: Ի՞նչ է եղեր քեզի:

ԱՐԱՔՍԻ - Որ Սեդրակը բռներ են:

ՄՈՒՇԵՂ - (Սառը, ետ վանելով) Է՜, ի՞նչ ընենք, ատոր համա՞ր ես ձայնդ աշխարհք ձգեր:

ԱՐԱՔՍԻ - (Շվար) Բայց... բայց... բանտ են դրեր:

ՄՈՒՇԵՂ. – (Խիստ) *Քեզի չի վերաբերող բաներուն մի՛ խառնվիր ու գնա՛ բանիդ:*

ԱՅՐԻՆ – *Շիտակ է, շիտակ, աղջի՛կս, գնա՛ գործիդ: Երկու բան մը ըրեր է, թե չէ կառավարությունը ձրի հա՞ց ունի կերցնելու: Ալ վստահություն ըսած բանը չէ մնացեր աշխարհիս երեսին: Հիմակվան ջահելները, բոլորն ալ, անպետք բաներ, բոլորն ալ* (դուրս):

Ե

ԱՐԱՔՍԻ – (Որ մորը խոսելու ատենը իր մտքերուն մեջ էր թաղվեր, հանկարծ թափ կուտա ինքզինքը) *Ա՛հ, սուտ է, անկարելի բան: Չէ՞, մորեղբա՛յր, սո՞ւտ է, չէ՞: Ըսե՛, դուն կիմանաս, իրա՞վ է:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Այո՛, այո՛. վե՛րջ տուր միայն, գլուխս ցավեցավ:*

ԱՐԱՔՍԻ – *Այո՛...* (հանգիստ) *Է՛, ի՞նչ պիտի ընենք այն ատեն: Չէ՞ որ դուն մեծ մարդիկ կճանչնաս, ոստիկան փաշան ալ՝ բարեկամդ:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Խոժոռ) *Ետքը՞:*

ԱՐԱՔՍԻ – (Մուշեղի վրա նետվելով՝ աղաչանքով) *Մորեղբա՛յրս, անգի՜ն մորեղբայրս:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Կբռնե անոր գլուխը ու նայելով շեշտ անոր աչքերուն) *Ինծի՛ նայե, անմիտ: Ի՞նչ գործ ունիս դուն այդ տղուն հետ:* (Ետ հրելով ու գուշակելով) *Հը՛, ատ էր ուրեմն: Առաջարկ, մառաջարկ:*

ԱՐԱՔՍԻ – (Կոտրված) *Մորեղբա՛յր...*

ՄՈՒՇԵՂ – (Մռայլ) *Գնա՛, գնա՛, հեռացի՛ր դուն ալ, դուն ալ:*

ԱՐԱՔՍԻ – *Ի՞նչ կըլլա, անգամ մը որ խոսիս փաշային, ան քու խոսքդ չի կոտրեր:*

ՄՈՒՇԵՂ – (Չար ու ակռաներուն մեջեն) *Գնա՛, կըսեմ քեզի, դո՛ւրս ու ալ չհամարձակիս՝ դիմացս բառ մը արտասանելու:*

Արաքսի ակնթարթ մը կնայի ապշած, դեմքը լացի կծամածռի, գլուխը կախ՝ կամաց կելլե դուրս:

Զ

ՄՈՒՇԵՂ – (Սեղմած ակռաներով քիչ մը կնայի անոր ետևեն և ուժով մը ետ կիրե կից սենյակին դուռը) *Արմենա՛կ, Արմենա՛կ:*

ԱՐՄԵՆԱԿ – *Էֆենդի՛մ:*

ՄՈՒՇԵՂ – Քալե՛ երթանք: Կխոսինք ճամփին:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Ինչպես որ կհրամայեք, էֆենդի՛ս: Իհա՛րկե, ճամփին ալ կրնանք խոսիլ:

ՄՈՒՇԵՂ – (Որ կմտածեր) *Դուն կարծեմ աղջի՞կ մը ունիս, չէ՞:*

ԱՐՄԵՆԱԿ – Ո՛չ, էֆենդի՛ս, երկու հատ:

ՄՈՒՇԵՂ – Երկո՞ւ, ավելի գեշ: Երևի կսիրես:

ԱՐՄԵՆԱԿ – Է՛, իհա՛րկե, էֆենդի՛ս:

ՄՈՒՇԵՂ. – Եվ ինչո՞ւ համար:

ԱՐՄԵՆԱԿ. – Մարդ իր զավակը...

ՄՈՒՇԵՂ. – Որովհետև մարդ ըսվածը տխմար մըն է: Գուցե կկարծես, որ աղջիկներդ ալ քեզի կսիրեն. հիմա՛ր: Բոլորը սուտ է, սուտ: Բոլորը չողոքորթություն է միայն, բոլորը՝ քծնանք ու հաշիվ: Մեկ սեր կա միայն, մեկ, որը սուտ չէ, որ կեղծ չէ, և որու մասին ամենքը կեղծավորությամբ կլռեն: (Պինդ կրծքին զարնելով) *Ինքզինքի՜ն սերը, ինքզինքի՜ն: Ամեն մարդ միայն ինքզինքն է, որ կսիրե, կուզե ըլլա աղջիկդ, քույրդ, եղբայրդ, ազգականդ, ինչ կուզե ըլլա: Սուտ է, ուրիշը սիրել չկա, հասկցա՞ր: Քալե՛, քալե՛ երթանք:*

Կուղղվի ձախ դուռը, ուրկե արագ ներս կնետվի որբևայրին՝ իրար անցած:

Է

ԱՅՐԻՆ – Մուշե՛ղ, Մուշե՛ղ, Մինասյաններուն Ազնիվն է:

ՄՈՒՇԵՂ – (Սառը) *Ի՞նչ կուզե:*

ԱՅՐԻՆ – Կըսե՝ հետդ խոսի պիտի, երևի եղբորը մասին:

ՄՈՒՇԵՂ – (Չար) *Ըսե՛, որ տունը չեմ, ըսե՛, որ...* (ընդհատելով): *Կեցի՛ր:*

ԱՅՐԻՆ – Է՛, ի՞նչ կարիք կա, աղվոր չի փախչիր: Մեկ-երկու խոսք ըրե՛ ու ճամփո՛ւ դիր:

ՄՈՒՇԵՂ – (Մռայլ) *Թող գա:*

(Որբևայրին՝ դուրս):

Ը

ՄՈՒՇԵՂ – Իսկ դուն կսպասես մեկ-երկու վայրկյան, չէ՞: Նստե՛ ներսի սենյակը, երկար չի քաշեր, քանի մը վայրկյան միայն:

ԱՐՄԵՆԱԿ – *Ինչպես որ կհրամայեք, էֆենդի՛ս: Կապասեմ, ի՞նչ վնաս, Դուք Ձեր գործը տեսեք* (կմտնե կից սենյակը):

Թ

Որբևայրին կառաջնորդե Ազնիվը ներս և ինքը իսկույն կամաց կելլե դուրս: Ազնիվ վայրկյան մը կանգ կառնե դռան մոտ՝ գլխարկի սև ու նուրբ քողին տակեն դիմացինը դիտելով: Մուշեղ ալ կեցած է տեսակ մը կռվի պատրաստ, սպասողական դիրքով: Քիչ լուռ:

ՄՈՒՇԵՂ – *Խնդրեմ, օրիո՛րդ.* (աթոռը մատնանիշ): *Ձեր կա՞մքն է:*

ԱԶՆԻՎ – *Եղբայրս բանտն է, պարո՛ն Մուշեղ:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Գիտեմ:*

ԱԶՆԻՎ – *Եվ երեկ իրիկուն, Ձեզի գալեն անմիջապես ետքը:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Գիտեմ:*

ԱԶՆԻՎ – *Եվ կըսեն, իբրև թե Ձեր մատը կա մեջը:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Ճիշտ է:*

ԱԶՆԻՎ – *Ճի՞շտ է:* (Մուշեղ գլխով կընե): *Ուրեմն... ուրեմն... Բայց ինչո՞ւ:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Ինչո՞ւ, դեռ կհարցնե՞ք: Դուք փոխանակ երեկ ինծի՛ խորհուրդ տալու, որ Պոլսեն հեռանամ, այդ խորհուրդը Դուք վաղուց Ձեր եղբորը տայիք, որ պատին տակեն իր բարեկամի կյանքին դեմ դարան չլարե:*

ԱԶՆԻՎ – *Սուտ է, իմ եղբայրս մարդասպան չէ:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Այսինքն՝ ինքը անձամբ, իհա՛րկե, հազիվ թե այդչափ քաջություն ունենար, բայց կան և ուրիշի ձեռքով մարդասպաններ, և ատոնք ամենազզվելիներն են, Ձեր եղբայրը ատոնցմե է:*

ԱԶՆԻՎ – (Որ անթարթ կնայեր անոր. հանկարծ կնետվի ոտքերը) *Մի՛ հավատաք, մի՛ հավատաք, մի՛ հավատաք: Ձեր ոտքերն ինկած կաղաչեմ Ձեզի, կխնդրեմ Ձեզի, մի՛ ընեք, պարո՛ն Մուշեղ, մի՛ ընեք: Խնայեցե՛ք գոնե մորս, խնայեցե՛ք մեր հին բարեկամությունը, միթե այդ բոլորը Ձեզի համար ո՞չ մեկ նշանակություն չունի:*

ՄՈՒՇԵՂ – *Ելե՛ք, ելե՛ք ոտքի: Մեղադրեցե՛ք Ձեր եղբայրը: Իր մեղքը իր վիզը:*

ԱԶՆԻՎ – *Լա՛վ, ան թող մեղավոր ըլլա, բայց մե՞նք, մտածեցե՛ք*

մեզի, մտածեցէ՛ք ինծի, գոնե ինծի՛ համար, պարոն Մուշե՛ղ, գոնե ինծի՛ համար: (Լալով) *Վերջապես պարտական եք մտածելու, վերջապես իրավունք չունիք՝ իմ կյանքս այսպես խորտակելու, և ասիկա արդեն երկրորդ անգամ, երկրորդ:*

ՄՈՒՇԵՂ - Ելէ՛ք, օրիո՛րդ, ելէ՛ք, խնդրեմ: (Կբարձրացնե քնեն ու կնստեցնե բազմոցին) *Ի՞նչ ըսել կուզեք, օրիո՛ րդ...*

(Ազնիվ դեմքը ծածկած կուլա):

ՄՈՒՇԵՂ - Ինչպե՞ս թե երկրորդ անգամ, ես Ձեզի ի՞նչ եմ ըրեր, ե՞րբ:

ԱԶՆԻՎ - (Յանկարծ կրքոտ, տարված, դեմքը բանալով) *Դուք, Դուք, ոչինչ, ամենևին: Ձեզի համար ի՞նչ, ձգեցիք, ելաք-գացիք. Ձեզի՞ ինչ, Ձեզի ի՞նչ, որ կնոջ մը կյանքը, բախտը, երիտասարդությունը թոռմեր էին, չորցեր:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Տարված) *Ա՞յն ատեն, երբ... երբ ես...* (ընդհատելով): *Ուրեմն իմ զգացումներս ինծի չէին խաբած, ուրեմն Դուք լուրջ...*

ԱԶՆԻՎ - (Դառն հեգնությամբ) *Լո՛ւրջ...*

ՄՈՒՇԵՂ - Եվ ոչինչ չըսիք:

ԱԶՆԻՎ - Ի՞նչ պիտի ըսեի:

ՄՈՒՇԵՂ - Ոչ իսկ չնչին ցույց մը: Գուցե...

ԱԶՆԻՎ - (Սթափելով, ապշած) *Բայց ինչո՞ւ համար հիմա այս բոլորի մասին խոսեցա Ձեզի:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Ծանր քայլով կերթա, կհենվի պատին ու մտամոլոր խոսվածքով) *Ուրեմն եղեր է մե՛կը աշխարհիս երեսին, ուրեմն եղեր է մե՛կը: Ուրեմն կսիրեի՞ք ինծի, հա՞, կսիրեիք՝ առանց ոչինչ հայտնելու, առանց ինծմե որևէ չահ, որևէ փոխարինություն սպասելու. տարօրինակ է, հավատալն անգամ տարօրինակ է:* (Քիչ լուռ) *Իսկ վե՞րջը:*

ԱԶՆԻՎ - Ինչպե՞ս:

ՄՈՒՇԵՂ - Բայց վերջը ինծի ատեցիք, ի՞հա՛րկե, մանավանդ այս վերջին տարին:

ԱԶՆԻՎ - (Պարզ) *Ինչո՞ւ:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Քմծիծաղ) *Անշուշտ Ձեզի ալ են պատմեր: Թե ես ի՞նչ մարդ եմ:*

ԱԶՆԻՎ - Ձեր մասին շատ բաներ կխոսեին, ճիշտ է, և մեկը

մյուսէն աւելի դէշ: Բայց ես... ես միշտ խորհեր եմ, որ ուրիշի հոգին հասկնալը շատ դժվար բան է, մանավանդ խոր ու համառ մարդոց: Ես գիտեմ, որ Դուք ուրիշներուն շատ կարևորություն տվողներեն չեք, իսկ այդ տեսակ մարդիկը հասարակութենեն չեն սիրվիր:

ՄՈՒՇԵՂ - (Զարմացած, հափշտակված) *Ո՞վ ըսավ Ձեզի այդ բոլորը:*

ԱԶՆԻՎ - Եվ վերջապես կան շատ ձախորդ կյանքի պարագաներ, երբ ստիպված ենք այն տեսակ բան մը ընելու, որուն համար մենք չէինք ստեղծված:

ՄՈՒՇԵՂ - (Վայրի ու բուռն ծիծաղ ու քիչ հանդարտած) *Ա՜հ, ի՞նչ ապուշ է կյանքը: Մենք մեր բախտը ուր ըսես կփնտրենք ու չենք նայիր միայն մեր ձեռքին տակը, ուր անիկա դրած է, իսկ երբ, ահա՛, կտեսնենք, արդեն ուշ է: Ի՞նչ կըլլար, որ այս խոսակցությունը մենք յոթը տարի առաջ ունենայինք: Ո՞վ գիտե, գուցե բոլորովին ուրիշ, այլ կդառնար աշխարհը մեզի համար:*

ԱԶՆԻՎ - (Երազկոտ) *Յո՛թը տարի առաջ, այո՛, յոթը տարի առաջ... :* (Սթափելով) *Բայց, է՜, խոսինք միայն եղբորս մասին: Թողե՛ք, խնդրեմ, թողե՛ք այդ բոլորը:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Ոգևորված) *Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ թողնեմ. երբե՛ք: Ա՛յ, եթե դուն ուզենաս... լսե՛. դուն այդքան քաջ ես եղեր ու անկախ՝ բոլոր հասարակության կարծիքին հակառակը դատելու, միթե չե՞ս կարող, միթե չե՞ս ուզեր՝ այդ ճամփովը շարունակես: Եկո՛ւր, արհամարհե՛ բոլոր մեզի շրջապատողները, բոլոր մեր հակառակորդները և դեռ ճիշտ ատոնք ավելի կատղեցնելու համար տո՛ւր ձեռքդ ինծի, և մենք ձեռք ձեռքի...*

ԱԶՆԻՎ - (Խորին վշտով) *Թողե՛ք, թողե՛ք, ալ անցած է այս խոսակցության ժամանակը:*

ՄՈՒՇԵՂ - Ինչո՞ւ: Բախտը բռնելը ուշ չէ երբեք, եթե իրավ որ ինծի կսիրես:

ԱԶՆԻՎ - (Դեմքը գոցելով) *Ա՜խ, Աստվա՛ծ իմ, Աստվա՛ծ իմ:*

ՄՈՒՇԵՂ - (Յաղթական) *Կսիրես, չէ՞, կսիրես: Ալ ի՞նչ ուրեմն. Թքեր ենք բոլոր ապուշներուն ալ վրան, խելոքներուն ալ, անոնց ըսածին ալ ու իրենց դատողություններուն ալ վրան: Բավական է մե՛նք բախտավոր ըլլանք, բավական է գոհ ըլլանք մենք մեզմո՛վ: Ալ ի՞նչ ատկե անդին: Տո՛ւր, Ազնի՛վ, տո՛ւր ձեռքդ ինծի, տո՛ւր համարձակ, զա՛րկ պինդ ապտակ մը այդ միմոս հասարակության երեսին, և հավտա՝ քեզի*

կերկրպագեմ ես, աստվածուհիի մը պես, թևերուս վրա կպտտցնեմ քեզի: Կսիրե՛մ, կզգվե՛մ, կփարիմ քեզի՝ կյանքիս պես: Նայե՜՝ ես քառասունի մոտիկ մարդ եմ, սիրահարած պատանիի մը խոսքերը չե՞ն, որ կըսես:

ԱԶՆԻՎ - (Վախով) Թողե՛ք, թողե՛ք, հոգինիդ սիրեք: Խոսի՞նք եղբորս մասին. եղբայրս բանտն է:

ՄԻՇԵԼ - (Գրգռված) Ա՜, «եղբա՛յր, եղբա՛յր»՝ երկու խոսքեն մեկը: (Չոր ու կտրուկ) Քու եղբայրդ իմ թշնամիս է, վերջացավ, ուրեմն և քու թշնամիդ, եթե իրավ որ ինձի կսիրես: Այս վայրկյանես սկսած ալ ոչինչ գոյություն պիտի չունենա քեզի համար՝ տուն, տեղ, ազգ, ազգական, ոչինչ, ոչինչ: Ե՛ս, միայն ե՛ս: Իսկ ինձի համար ալ միայն դո՛ւն: Կուզե՞ս, կուզե՞ս ինձի հետ, միայն ինձի հետ, հիմա, հոս, անմիջապես, բոլոր իմ թշնամիներուս հակառակ, բոլոր աշխարհի դիմաց. եթե իրավ որ ինձի կսիրես: Հա՞, կուզե՞ս, կսիրե՞ս:

ԱԶՆԻՎ - (Շվար, վախով) Մենք... մենք իրար չենք հասկնար: Ես... չգիտեմ՝ ի՞նչ կխոսիք: Ես եկա միայն խնդրելու, որ Դուք... (Լացակումած) Ա՛խ, ի՞նչ չահ ունիք Դուք, եթե կյանքս վերջնականապես խորտակեք:

ՄԻՇԵԼ - (Սառն ու ծաղրով) Այդ որչա՞փ զբաղված եք դուք ձե՛ր կյանքի խորտակումովը. և միայն ձեր կյանքի. ի՞նչ ա՛րկե, քո՛ւ և եղբո՛րդ: Իսկ ե՞ս (ծիծաղ): Ա՜հ, ի՞նչ փույթ, քեզի՞ ինչ իմ կյանքս: Ահա՜ քու բոլոր սերդ, ահա՜ ձեր բոլորի սերը: Ապերախտնե՛ր, չողոքորթնե՛ր. չեմ ուզեր, չէ՜, ինձի պետք չէ ձեր սերը, ո՛չ ձեր սերը, ո՛չ ձեր համակրանքը, ինձի պետք չէ ոչ ոքի սերը: Գնա՜, գնա՜, ի՞նչ գործ ունիս հոս, գնա՜ եղբորդ ետևեն, ինչո՞ւ ես եկեր ինձի, ի՞նչ կսպասես ինձմե: (Յեցնելով) Որ քու կյանքդ չխորտակե՞մ, հա՞, խնայեմ եղբայրդ, հա՞, որ վաղը ելլե, գնդակ մը դրկել տա կուրծքս, ու միասին նստիք ու խնդաք ապուշությանս վրա: Սակայն այդ անմիտները պզտիկ բան մը մոռցեր են. մոռցեր են, որ ես դեռ մեռած չեմ: Գնա՜, գնա՜, ըսե՜ այդ քու եղբորդ ու այդ քու եղբորդ եղբայրներուն, որ ես գիտեմ՝ ինչպես պետք է ճզմել պատերուն տակեն սողացող օձերուն գլուխը: Գնա՜, գնա՜, ըսե՜, որ ինձի զարնելը այնպես դյուրին գործ չէ. դեռ իմ վրաս ձեռք բարձրացնողը չէ ծնվեր: Լսեցի՞ր, դե՜, գնա՜ հիմա: Գնա՜, ու նստեցե՛ք սիրեցե՛ք իրար: Իսկ ես թքեր եմ ձեր վրա. ձեր ու ձեր սիրուն վրա (ուժով մը կքանա կից սենյակին դուռը): Է՜, Արմենա՛կ: Քալե՜, քալե երթանք, ես պատրաստ եմ, ես մաքրեցի հաշիվներս (կմտնե ներս՝ դուռը ետևեն ամուր գոցելով):

Ժ

Ազնիվ, որ վերջին խոսքերու միջոցին բարձրացեր էր իր տեղեն ու սարսափած քարացեր, բոլորովին ուժասպառ կիյնա նորեն բազմոցին վրա: Ներս կվազե Արաքսի, մայրն ալ՝ ետևեն:

ԱՐԱՔՍԻ - *Ո՞ւր է, ո՞ւր է* (Ազնիվը տեսնելով՝ վրան կնետվի): *Իրա՞վ է, իրա՞վ է, որ Սեդրակը...* (կուզե՝ գրկե):

ԱԶՆԻՎ - (Վեր կենալով) *Մի՛, մի՛, ձեռք մի՛ տար ինծի:*

ԱՐԱՔՍԻ - *Ա՜խ, Հոգ. մի՛ ըներ, ոչինչ չկա, անշուշտ սխալմունք մը կա մեջը: Ես արդեն մորեղբորս խնդրեցի, ես նորեն կխնդրեմ, անիկա ճար մը կընե:*

ԱԶՆԻՎ - (Յոգնած) *Չգիտեմ ճշմարիտ, ալ ի՞նչ կարիք կա այս բոլոր կեղծ ու շինծու ձևերուն:*

ԱՅՐԻՆ - (Խեթ) *Ի՞նչ...*

ԱՐԱՔՍԻ - *Ինչպե՞ս թե:*

ԱԶՆԻՎ - *Է՛, ալ ինչո՞ւ կծածկեք, ավելորդ չէ՞: Չէ՞ որ արդեն Հասաք ձեր նպատակին. եղբայրս արդեն բանտն է:*

ԱՅՐԻՆ - (Կռվազան) *Ինչե՞ր կուտաս լեզվին: Եղբայրդ բանտ են գրեր, մեղավորն եղբայրդ, մեզի՞ ինչու կբամբասես: Մե՞նք ինչացու ենք Հոգ:*

ԱԶՆԻՎ - *Դո՛ւք... դո՛ւք: Է՛, ես ոչինչ չունիմ ձեզի Հետ: Բայց վախցե՛ք, վախցե՛ք երկինքեն. ամեն բանի պատիժը կուգա:*

ԱՅՐԻՆ - *Աս աղջկան խելքին է եկեր:*

ԱՐԱՔՍԻ - *Ազնի՛վ, Հոգի՛ս, Հավտա՛, որ Հոգիիդ մեղք կընես: Ես չգիտեմ անգամ, թե ինչ կըսես:*

ԱԶՆԻՎ - *Չգիտե՞ս, Հա՞, ոչինչ չգիտես: Չգիտե՞ս նաև, թե եղբայրս մատնողը ո՞վ է, Հա՞, չգիտե՛ս, որ քեռիդ է:*

ԱՐԱՔՍԻ - (Վախցած, այլայլած) *Քեռի՞ս... ի՞մ...*

ԱԶՆԻՎ - *Հապա՛, Հապա՛, քո՛ւ, քո՛ւ... :* (Կփղձկի, բայց հանկարծ կսրբե աչքերը ու ձեռքը թափ տալով) *Է՛...* (դուրս):

ԺԱ

ԱՐԱՔՍԻ - *Ազնի՛վ, Ազնի՛վ:* (Կուզե՝ նետվի անոր ետևեն, մայրը կկենա դռան առջևը ու չի թողներ: Մայր ու աղջիկ՝ պահ մը դեմ դեմի, լուռ. վերջը՝ բոլորովին բեկված) *Մա՛յր, իրա՞վ է:*

ԱՑՐԻՆ - *Ի՞նչը:*

ԱՐԱՔՍԻ - *Իրա՞վ է, որ մորեղբայրս...* (ու չի շարունակեր):

ԱՑՐԻՆ - *Ա՛խ, ան խեղճը ըսավ, դուն ալ հավտացիր: Ի՞նչ գործ ունի Մուշեղը անոր եղբորը հետ:*

ԱՐԱՔՍԻ - *Մա՛յր, մա՛յր, չխտա՛կ ըսե, եթե ինծի կսիրես, մայր...* (լալով կիջնա մորը կուրծքը):

ԱՑՐԻՆ - (Ինքն ալ հուզված, շոյելով) *Ես ի՞նչ գիտնամ, աղջիկս, հանգստացիր, ես ալ չգիտեմ. երկու տակը բան մը ըլլալու է. անշուշտ Սեղրակը բաներ մը ըրած ըլլալու է: Մի՛ լար, զավա՛կս, մի՛ լար: Մեզի՞ ինչ, էրիկմարդու գործեր են, քեզի՞ ինչ, մի՛ լար, աղջի՛կս, մի՛ լար, բան չկա:*

ԱՐԱՔՍԻ - *Բան չկա՛:* (Մորը գրկեն խլվելով) *Բան չկա՛, երբ Սեղրակը բռներ են ու նետեր են բանտը, և ի՛մ մորեղբայրս, ի՛մ... :* (Յանկարծ) *Բայց սուր վերջը գեշ է, մայրի՛կ, սուր վերջը...*

Փողոցեն կլսվի ատրճանակի պայթյուն:

ԱՑՐԻՆ - (Դող ելած) *Սա ի՞նչ էր:* (Պայթյունը կկրկնվի): *Հիսո՛ւս Քրիստոս, ի՞նչ բան է ասիկա: Ջըլլա՞ թե նորեն մարդ զարկին: Մուշեղը դեռ դուրս չելավ, չէ՞: Նե՞րսն է, չէ՞: Մուշեղը դեռ տունեն չելա՞վ, չէ՞* (կվազե կից սենյակը):

ԱՐԱՔՍԻ - (Իր տեղը կեցած է արձանացած, ականջ դնելու սպասողական դիրքով, սարսափած: Դուրսը, փողոցեն, կլսվի խուլ աղմուկ մը՝ պատուհաններուն տակ):

ԱՑՐԻՆ - (Անապարանքով կվազե նորեն ներս ու դեպի պատուհանը: Յած նայելուն պես վայրի ճիչ մը կարձակե ու խենթի պես կնետվի մյուս կողմի դռնեն դուրս) *Մուշե՛ղ, Մուշե՛ղ:*

ԺԲ

ԱՐՄԵՆԱԿ - (Միաժամանակ ներս կվազե հակառակ դռնեն, առանց ֆեսի, շվար, սարսափած) *Տի՛կի՛ն, տի՛կի՛ն...*

ԱՐԱՔՍԻ - (Կերթա դեմը ու, ամբողջ հասակովը ուղղված, հրամայական, խուլ, խեղդված ձայնով մը) *Ի՞նչ եղավ, ըսե՛ք:*

ԱՐՄԵՆԱԿ - (Դողալով) *Օրի՛որդ...*

ԱՐԱՔՍԻ – (Ակռաներն ու բռունցքները սեղմած) *Ըսե՛ք, ըսե՛ք:*

ԱՐՄԵՆԱԿ – (Ընդհատ, դողդոջ, սոսկումով) *Հոն, հոն, մեր փողոցին անկյունը... գնդակը, փը՛շ, ականջիս տակեն: Իսկ մյուսը... այնպես, ավելի բարձր հասակով, մորուքը սեփ-սև... ուղիղ էֆենդիին վրա: Ո՛ւհ, ո՛ւհ...* (Ձեռքով աչքերը կփակե): *Շիտակ ճակտին մեջտեղը... խակույն վար ինկավ, խակո՛ւյն: Ո՛ւհ, ո՛ւհ, Աստվա՛ծ իմ:*

ԱՐԱՔՍԻ – (Խեղդված ձայնով, աչքերը հառած օդին մեջ, ձեռքերը կպարզե, կամաց, դեպի վեր, երկյուղած) *Ագնի՛վ... Ագնի՛վ:*

Այդ միջոցին դուրսը աղմուկը սաստկացած է: Վերջի խոսքերուն դուռները կբացվին թափով, քանի մը մարդիկ կմտնեն ներս՝ ետ-ետ, բան մը ներս բերելու զգուշություններով: Բառեր, խոսքեր, հրամաններ: Արաքսի, տեսածին պես, թեթև ճիչ մը կարձակե և ուշաթափ կփռվի գետին: Այս բոլորը միասին, կարճ ու արագ:

ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ

Թատերակ

Գրված է Թիֆլիս, 1903-ին:

ԱՆՁԵՐ

ՄԻՆԱՍՅԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԸ՝ աշխույժ ծերուկ մը՝ կարմիր այտերով, ճերմակ մազերով: Իր զավակներն են հաջորդ չորսը:

ՄԱՐԻԱՄ՝ միջին տարիքի, դյուրագրգիռ, ջղային կին մը, մազերը, հագուստն ու շարժումները թափթփած:

ՀԱԿՈԲ՝ 30-ի մոտիկ երիտասարդ մը, կծկված աչքերով, խոսվածքին, շարժումին ու հագուստին մեջ՝ պչրանք:

ՍԻՐԱՆ՝ սև, առատ մազերով, տխուր աչքերով, սև ու պարզ հագուստով, 26-27 տարեկան:

ՆՎԱՐԴ՝ լուրջ ու հանդարտ աղջիկ մը, 17-18 տարեկան:

ՍԱՀԱԿ ՊՈՂՈՍՅԱՆ՝ փոքրահասակ, գունատ, մեղմ դիմագծերով, նիստուկացը՝ ցրիվ:

ՕՀԱՆՆԵՍ ԾԱԼՅԱՆ՝ թիկնեղ, խոշոր մարդ մը, բաց ու արևավառ դեմքով:

ՏԻՐՈՒՀԻ՝ տարիքոտ նիհար աղջիկ մը, կարծես միշտ չարացած, միշտ ալ ահագին շալ մը ուսերուն:

ԳԱԼՈՒՍ՝ կոր ու չոր երկարահասակ մարդ մը, ալեխառն, քարշ կուգա՝ հազալով ու աղոթք մրմնջելով:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

Ա

Չին սենյակ մը, հին կահեր:

Գիշեր է: Սիրան նստած է լամպին տակ՝ մեծ բազկաթոռի մը մեջ, ու կքանի: Դիմացը՝ սեղանին մյուս կողմը, կեցած է Սահակ ու ջղաձգորեն լրագիր մը կծալծլե:

ՍԱՀԱԿ – (Մտածումներուն մեջեն) *Ճիշտ է, իրավունք ունիս:*

ՍԻՐԱՆ – Մյուսները քեզմե ինչո՞վ են ավելի:

ՍԱՀԱԿ – (Ուղղվելով ու լրագիրը նետելով մեկդի) *Տե՛ս, Սիրա՛ն, երբ այդպես կխոսիս, կարծես իմ վրաս ալ տեսակ մը վստահություն կուգա, կարծես ես ալ կսկսիմ ուժերուս հավատալու: Չէ՞, Սիրա՛ն, ես ալ ուժ մըն եմ, ես ալ՝ աշխատավոր մը, թող ըլլա համեստ, թող ըլլա փոքր, ի՞նչ փույթ: Սրբագրիչ մը, ի՞նչ է որ, ո՞վ կուտա անոր անունը խմբագրատան մեջ, բայց ամեն մեկ հոդվածի մեջ, ամենքի ալ գրածին մեջ ինծմե բան մը կա, կտոր մը: Ճիշտ է, ինչո՞ւս պետք՝ ուրիշներուն կարծիքը, բավական է, որ դուն կգնահատես իմ աշխատանքս ալ, իմ հոգիս ալ: Քու գնահատումն է իմ վարձս, միայն քո՛ւ:*

ՍԻՐԱՆ – (Ձեռքի գործը թողած՝ ուշադիր ու լուրջ կնայի տղուն):

ՍԱՀԱԿ – Ի՞նչ եղավ քեզի, ինչո՞ւ այդպես տխուր կնայիս ինծի:

ՍԻՐԱՆ – (Սթափելով) *Տխո՞ւր. ո՛չ: Այնպես, կարծես քիչ մը գլուխս...*

ՍԱՀԱԿ – Հապա՛, որ կըսեմ: Դե՛, թո՛ղ, ալ մի՛ բանիր:

ՍԻՐԱՆ – Չէ՛, պետք է վերջացնեմ. վաղը գալու է՝ տանի:

ՍԱՀԱԿ – (Նեղսրտած) *Է՛, ամբողջ տունը քու վրադ, բոլոր հոգն ու աշխատանքը ուսիդ, գիշերներն ալ այդ ասեղը: Չէ՛, ատիկա արդեն բոլորովին ավելորդ է:*

ՍԻՐԱՆ – Որ չբանիմ, ծայրը ծայրին չի գար:

Բ

Ներսը՝ աղմուկ. երկուքն ալ կդառնան դեպի կից սենյակը տանող դուռը, որ քիչ մը վերջը կբացվի, ու կմտնե Չակոբ՝ գլխարկը գլխին, գավազանը թևին տակ, թուղթ մը գալարելով երկու ձեռքով:

ՀԱԿՈԲ - (Չոր ու կռվան) *Ատ քու գործդ չէ: Դուն քու գործի՛դ խառնվէ: Քալե՛, Սահա՛կ:*

ՄԱՐԻԱՄ - (Սեմին վրայեն, չար) *Իհա՛րկե, թողնեն քեզի, որ ամբողջ օրը փռվիս կռնակիդ ու առաստաղը ուսումնասիրես:*

ՀԱԿՈԲ - *Այո՛, այո՛, հրամմեր ես. մինչև չպառկիս, մինչև առաստաղը չուսումնասիրես, ոչինչ չի գրվիր. առանց մտածելու՝ ոչինչ չի գրվիր:*

ՄԱՐԻԱՄ - *Ա՛խ, քու խենթիս-մենթիս խազմզուկները: Մարդավարի գործի մը չկպչի՞ս: Պարա՛պ մարդ ես, պարա՛պ:*

ՀԱԿՈԲ - *Ա՛, ի՞նչ աշխատող մըն ես, է՛:*

ՄԱՐԻԱՄ - *Է՛, ես ու դուն մե՞կ ենք. ես՝ հիվանդ ու տկար կնիկ մը:*

ՀԱԿՈԲ - *Հիվա՞նդ, հիվա՞նդ, պլուխնիս ուտեցավ լսելեն:*

ՄԱՐԻԱՄ - (Խայթված) *Լեզուդ քեզի՛ քաշե: Երեսուն տարեկան մարդ պիտի ըլլաս շուտով ու մինչև հիմա հորդ ու քրոջդ հացը կուտես:*

ՀԱԿՈԲ - *Բայց գիտե՞ս՝ երկար ըրիր, ո՞վ է քեզի դատավոր կարգեր իմ գործերուս վրա, ամեն տեղ ալ քիթդ խոթես պիտի:*

ՍԻՐԱՆ - (Յանդիմանական) *Հակո՛բ, մեծ քույրդ է:*

ՀԱԿՈԲ - *Մե՛ծ, մե՛ծ, է՛, ալ հերիք է: Կշտացանք քու հիվանդությունեդ ալ, քու տառուեդ ալ:* (Կատղած) *Եվ վերջապես ինչացո՞ւ ես դուն հոս: Դուն արդեն կարգվեր ես, ստացեր ես քու բաժինդ, ինչո՞ւ ես ձգեր մարդդ, ինչո՞ւ ես եկեր նորեն մեր վզին:*

ՍԻՐԱՆ - (Զայրացած ոտքի ցատկելով) *Հակո՛բ...*

ՄԱՐԻԱՄ - *Ձայնդ քեզի՛ քաշե, սրիկա՛, դուն ո՞վ ես, որ երեսիս...*

Գ

Հայրը ու Նվարդ կմտնեն ճակտի դռնեն:

ՀԱՅՐԸ - *Սա ի՞նչ բան է նորեն:*

ՄԱՐԻԱՄ - *Դո՛ւրս վռնդե, հա՛յր, դո՛ւրս վռնդե ատ լիրբը: Դուն... դուն իմ երեսիս... իմ երեսիս... իմ... իմ...* (շունչը կկտրի ու կթուլնա):

Սիրան ու Նվարդ վրա կվազեն՝ օգնելու ու, կես մը գրկած, ներս տանիլ կուզեն:

ՄԱՐԻԱՄ - (Ուժերը հավաքելով, հենված քույրերուն ու շնչատ)

Աստուած քեզի ալ իմ օրս ձգէ, դուն ալ ուրիշներուն կարօտ ըլլաս: Դուն ալ...

ՍԻՐԱՆ – Հանգստացի՛ր, հանգստացի՛ր:

Կտանին կից սենյակը:

Դ

ՀԱՅՐԸ – *Հիմա դուն ըրածիդ կհավնի՞ս: Հազիվ էր աս երկու օրը քիչ մը ալեկցեր, հիմա նորեն լաց, դեղ, ջիղեր, իրարանցում:*

ՀԱԿՈԲ – *Ինքն է սկսողը, ես ի՞նչ ընեմ:* (Կոկորդը ցույց տալով) *Ալ հոս է հասեր, ալ համբերել կարելի չէ:*

ՀԱՅՐԸ – (Կտրուկ) *Քեզի ըսեր եմ՝ ես աղմուկ չեմ սիրեր:*

ՀԱԿՈԲ – (Սահակին) *Եղբա՛յր, կտեսնես, ես կզբաղվիմ մեր հանրային կյանքի հարցերովը, խնդիրներովը, որ մարակեմ, քննադատեմ մեր կյանքի սխալները, իսկ անոնք ինծի անպատճառ վաճառականի մը գրասենյակը կոխել կուզեն: Բայց ո՛չ:*

ՀԱՅՐԸ – (Անտարբեր) *Բայց պատրաստ սատակը կուտես: Ատ մեկը չիտակ է:*

ՀԱԿՈԲ – (Ուսերը ցնցելով) *Հը՛, զարմանալի եք բոլորդ ալ: Ահա՛, մորս թողած աս մեկ տունը չէ՞, որ պատառ մը հաց կուտա մեզի. ինչպես որ դուք, անանկ ալ ես: Կարծես թե ինքդ ես շիներ:*

ՀԱՅՐԸ – (Խոժոռ) *Հայդե՛, հայդե՛, ես քեզի հետ գլուխ ելլել չեմ կրնար: Արդեն քեզմե խեր չկա, գնա՛, գլուխդ քարը: Միայն կկրկնեմ՝ ես տան մեջ աղմուկ չեմ սիրեր: Հասկցա՞ր, հանգիստ կուզեմ ես:*

ՀԱԿՈԲ – *Դուք իմ հանգիստս մի՛ խռովեք, ձեր հանգիստին ձեռք տվող չկա:* (Սահակին) *Քալե՛, ուշացանք: Է՛, տրամադրությո՞ւն կթողնեն ասոնք մարդու վրա:*

ՍԱՀԱԿ – (Տխուր, լուռ ու մտածկոտ կհետևի անոր)*:*

ՀԱՅՐԸ – (Ետևնուն քիչ մը նայելեն ետքը՝ ծեռքը թափ կուտա) *Է՛...* (դուրս կելլե կողմնակի դռնեն):

Ե

Մյուս դռնեն կմտնեն Սիրանն ու Տիրուհին: Սիրանը՝ ուժասպառ ու ծանծրացած դեմքով:

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Անտարբեր ըլլալու ջանքով) *Աղե՛կ, աղե՛կ, սովորական պատմություն: Դեռ չվարժվեցա՞ր:*

ՍԻՐԱՆ - *Ա՛:* (Կնետվի աթոռին) *Հոգնած եմ, հոգնած եմ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ - *Բան չկա, ես հոգնած չե՞մ:* (Կնստի սեղանին առջևը) *Ամբողջ օրը դպրոցը, հիմա ալ վերը, ա՛յ, այսչափ տետրակ ունիմ սրբագրելու:*

ՍԻՐԱՆ - (Ինքնիրեն, ձայնը քարշ տալով, ձանձրույթով) *Եփե՛, սրբե՛, մաքրե՛, երե՛կ, այսօ՞ր, վա՛ղը, և նստե՛ հոս, բանե՛, բանե՛, բանե՛. ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այս բոլորը: Նույն սենյակը, նույն պատերը, նույն հիվանդը, նույն կռիվը, նույն հոգերը, նույն չարությունը: Ա՛, ալ հոգնա՛ծ եմ, հոգնած...* (Յանկարծ) *Է՛:* (Կելլե կմոտենա պատուհանին ու քիչ մը կնայի դուրս) *Տե՛ս, Տիրուհի՛, տե՛ս, ի՞նչ բախտ է՝ ըլլա մարդ հո՞ն, հեռո՛ւն, հեռո՛ւն, հո՞ն՝ սարերուն վրա:*

ՏԻՐՈՒՀԻ - *Իսկ այդ սարերեն նոր լուր չունի՞ս:*

ՍԻՐԱՆ - *Ի՞նչ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Ժպտելով) *Ծալյանեդ:*

ՍԻՐԱՆ - (Վշտոտ) *Է՛, թո՛ղ կատակը, հիմա սիրտ չունիմ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ - *Ինչո՞ւ կատակ: Հիմա ինծի ըսել կուզես, որ քու զգացումներդ այնպե՛ս, միայն...*

ՍԻՐԱՆ - (Անհարմար) *Զգե՛, հոգիդ սիրես:* (Տաքցած) *Զգացումնե՛ր, զգացումնե՛ր. ի՞նչ զգացում:* (Կոտրված) *Եվ վերջապես դուն լավ գիտես, որ ես կապված աղջիկ եմ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ - *Հա՛, այդ մեկին արդեն խելքս երբեք չէ հասեր: Շիտա՛կ ըսե, Սիրա՞ն, դուն լրջորեն կմտածես՝ կարգվիլ Սահակի հետ:*

ՍԻՐԱՆ - (Նեղսիրտ) *Զգիտե՛մ, չգիտե՛մ, ոչինչ չգիտեմ, թո՛ղ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ - *Բայց ես գիտե՛մ: Ինչո՞ւ ես խոսք տվեր, սիրուն բան չէ:*

ՍԻՐԱՆ - *Ինչո՛ւ: Հապա ի՞նչ ընեի, երբ ամբողջ տարի մը շուքի պես ետևես կպտտեր, երբ գիտեի, որ իր միակ ուրախությունը ես եմ աշխարհիս երեսին. անտեր, միս-մինակ, ունի-չունի՝ մայր մը ունի, կես-խենթ, կես-խելոք: Ինչպե՞ս մերժեի, երբ դողալով, վախվխելով դեմս ուղղակի հարց դրավ: Եվ վերջապես այն ատենը իմ զգացումներս ալ կարծես քիչ մը ավելի ուրիշ տեսակ էին: Զգիտեմ՝ ի՞նչ եղավ ինծի հետ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Յեգնոտ) *Իրա՞վ, չգիտե՞ս: Նայե՛ այն լեռները, ի՞նչ սիրուն են:* (Ոտքի ելլելով՝ խորհրդավոր) *Սիրա՞ն, հետևե՛ սրտիդ, գնա՛,*

ուր քեզի կկանչե, ականջ դիր բնությանդ այդ ներքին ձայնին: Ես գիտեմ՝ ինչ կխոսիմ, մի՛ խաղար բախտիդ հետ:

ՍԻՐԱՆ – Բա՛խտ. ես արդեն բախտ չունիմ որ:

ՏԻՐՈՒՀԻ – Բախտդ եկեր է քու դուռդ. ան ի՞նչ ընե, որ դուն տեսնել չես ուզեր: Սիրան, լսե՛ ինծի, նե՛րս առ:

ՍԻՐԱՆ – Է՛, մարդ որ բախտ ունենա, անիկա առանց իմ ուզելուս ալ, առանց իմ ներս առնելուս ալ, ա՛յ, այսպես՝ իմ նստած տեղս, (դուռը մատնանիշ) *կբանա ու ներս կուգա…*

Զ

Կբացվի դուռը, կմտնե Օհաննես Ծայան, ետևեն՝ Նվարդ: Երկու աղջիկները ապշած ու վախցած վեր կցատկեն ու քարացած կնային իրար:

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Երկար կոշիկներ, կարճ ու գոց ժաքեթ, ցած կլոր գլխարկ. ճամփորդի արտաքին) *Ձեզի՞ք սպասեր:* (Առաջ գալով՝ ջերմ) *Բարև Ձեզի, օրիո՛րդ Սիրան:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – Է՛, Սիրա՞ն, հիմա տար ի՞նչ կըսես:

ՍԻՐԱՆ – (Լուռ է ու կկախե գլուխը)*:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Ի՞նչ է պատահեր:

ՍԻՐԱՆ – (Սթափելով) *Ոչինչ, ոչինչ:* (Խոսքը փոխելով) *Այդ ե՞րբ եք եկեր գյուղեն:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Ճիշտ կայարանեն է, որ կուգամ: Թեև խիստ առևտրական ալ գործ ունիմ, բայց և այնպես չկրցա Ձեր տան առջևեն անցնիմ առանց հանդիպելու:

ՆՎԱՐԴ – Եվ շատ ալ աղեկ ըրիք:

ՏԻՐՈՒՀԻ – Է՛, ինչպե՞ս եք, տեսնենք, ի՞նչ նորություն:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Ի՞նչ նորություն կուզեք ինծմե, օրիո՛րդ: Ես՝ գյուղի ու սարի մարդ, հողը պահպանողական տարր է, հողի հետ գործ ունեցողը նորություն չունի:

ՍԻՐԱՆ – (Կարոտով) *Երնե՜կ Ձեզի, ո՛վ գիտե՝ ի՞նչ հրաշալի է հիմա հոն ձեր բնությունը:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Այո՛, այդ մեկը ճիշտ է: Ինչ որ կա, բոլորը ձեզի՝ քաղքցիներուդ. միայն բնությունը մերն է, բնությունը մեզմե չեք կրնար խլել, մեծ, բաց, վսեմ բնությունը: Ամեն անգամ, քաղաքեն վերադարձիս,

երբ երկաթուղիէն կիջնեմ, ու ձիս դէպի ագարակը կսկսի բարձրանալ մեր սարաՀարթի կրծքեն, ա՛, չգիտեք՝ ի՞նչ լեցուն ու բուռն զգացում մըն է, որ կուտեցնե սիրտս. Թարմ, կենսալից ու Հպարտութիւն տվող բան մը կա սարերուն վրա: Ձեր քաղաքներուն մեջ, կարծես, մարդ տեսակ մը կպզտիկնա, կսեղմվի, կկապվի, կյանքն ալ կարծես տեսակ մը կապանքի մեջ է Հոս, չունի իր ազատ ընթացքը: Ա՛յ, իմ սարերուս վրա, Հոն, ուրիշ բան է, Հոն ես ազատ եմ, Հոն մարդ եմ ես:

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Երկմիտ) Բայց և այնպես կան քաղքի մեջն ալ բաներ, որ Ձեզի վար կքաշեն ձեր այդ սարերեն:

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Ժպտուն) Անշուշտ, ինչպես որ կտեսնեք (Նվարդին) Բաժակ մը սառը ջուր կզտնվի՞:

ՆՎԱՐԴ - ԻՀա՛րկե, իսկույն (կվազե դուրս):

Է

ՍԻՐԱՆ - Իսկ ինչպե՞ս եղավ այն Ձեր նոր Հողերուն պատմութիւնը:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Հիմա մասամբ ալ ատոր Համար եմ եկած: Հիանալի գործ է, գիտե՞ք, սքանչելի ծրագիր: Բայց պետք է իսկույն մեկ-երկու Հազար. գնա՛ ու գտի՛ր:

ՍԻՐԱՆ - Բայց չէ՞ որ մեկուն Համար կըսեիք. ա՛ն, որ Հանձն էր առեր՝ տա Ձեզի, եթե Դուք գործը գլուխ բերեք:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Ա՛խ, ա՛ն. անոր վրայեն ջուր խմեցինք:

ՍԻՐԱՆ - Ինչո՞ւ:

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Ժպտուն) Բաներ երևաց, որ ծերուկին Հաշիվը քիչ մը բարդ տեսակի էր:

ՍԻՐԱՆ - Բա՞րդ, ինչպե՞ս թե: Ե՞տ կեցավ ուրեմն:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Ջէ՛: Տալը, կըսե, բոլոր սրտովս. կըսե՝ կուզեմ Ձեզի օգնեմ, բայց գիտե՞ք, կըսե, պաՀեր էի աղջկանս օժիտին Համար: (Խնդալով) Կըմբռնեք, չէ՞:

ՍԻՐԱՆ - Ա՛խ: (Ցանկարծ) Է՛, ի՞նչ կա, ավելի աղեկ: (Ծաղրով) Մի՞թե աղջիկը այդպես անպետքն է:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Ո՛չ: Խելոք, կրթված:

ՏԻՐՈՒՀԻ - Գուցե՝ տգեղ կամ տարիքոտ:

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Ժպտուն) ԸնդՀակառակը:

ՍԻՐԱՆ - (Տեսակ մը չարացած) Ուրե՞մն... ուրե՞մն...

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Ծիծաղելով) *Ուրեմն ինծի խորհուրդ կուտաք:*

ՍԻՐԱՆ – Ես... ես ի՞նչ. խորհուրդ տամ, թե ոչ:

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Միշտ կատակով) *Չէ՛, ըսէ՛ք, ուրեմն ինծի խորհուրդ կուտաք:*

ՍԻՐԱՆ – (Յանկարծ հատու ու ջղուտ) *Այո՛, ինչա՛րկէ: Խելոք, կրթված, գեղեցիկ, ինչպես որ կըսէք, վրան ալ օժիտ: Կերթաք, կգնեք Ձեր նոր հողերը, կիրագործեք Ձեր ծրագիրները, որ այնքան թանկ են Ձեր սրտին:* (Բոլորովին ջղուտ) *Ինչա՛րկէ, ինչա՛րկէ, կզարմանամ, որ դեռ կվարանիք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Իրա՞վ:

Ը

ՆՎԱՐԴ – (Բերելով ու հրամցնելով ջուրը) *Տեսէ՛ք՝ սառույցի պես:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Ա՜յ, շնորհակալ եմ: (Բաժակը ետ տալով՝ կելլե ոտքի ու Սիրանին) *Վաղը, կեսօրին մոտերը, տո՞ւն եք:*

ՍԻՐԱՆ – (Ցաված) *Ես տունն եմ միշտ, ինչպես որ գիտեք:*

ՆՎԱՐԴ – Վա՜յ, արդեն երթալ կուզեք:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Այո՛, իմ սիրելի՛ բարեկամուհիս, թեև կցավիմ: (Սիրանին) *Գիտե՞ք, ես գյուղը հաճախ կհիշեի մեր այն ձմեռ գիշերներու երկար խոսակցությունները. ա՜յ, հո՛ն, վառարանին երկու կողմը, լամպի շոյող լույսին տակ, այնպես անկեղծ, ջերմ ու սրտանց, կհիշե՞ք:* (Խնդալով) *Կարոտեր եմ, վաղը կուգամ, ու կնստինք-կխոսինք նորեն անգամ մը. համաձա՞յն եք:*

ՍԻՐԱՆ – (Ջերմ) *Խնդրեմ, խնդրեմ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Ձեռքը մեկնելով) *Ուրեմն՝ առայժմ ցտեսություն:*

Կքարևե, ու բոլորն ալ կուղղվին դեպի դուռը. Նվարդն ու Օհաննեսը՝ դուրս, Սիրանը՝ դռան մեջ. անորոշ խոսակցություն. միայն Տիրուհին է կեցած իր նախորդ տեղը անշարժ:

Թ

ՍԻՐԱՆ – (Ծանր քայլերով ետ կուգա, կկենա քիչ մը սեղանին գլուխը՝ մտախոհ, վերջը՝ կանգնի-կնստի իր սովորական բազկաթոռին մեջ, կխառնե կարը տեսակ մը ցրված, կվերցնե բանվածքը, կհարդարե

ու կսկսի բանելու, բայց քիչ-քիչ կծգե ծունկին, ձեռքերը անշարժ, աչքերը անթարթ կետի մը հառած՝ կմնա լուռ ու լարված):

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Լուռ կդիտե, կամաց մը կմոտենա ետևեն անոր բազկաթոռին ու երկու քևով կհենվի նույն բազկաթոռի թիկունքին: Ցած ու հստակ ձայնով) *Ուրեմն վա՛ղը:*

ՍԻՐԱՆ – (Վախցած կշտկվի ընդոստ, բարկացած կնայի քովնտի անոր, վերջը՝ տեսակ մը ամչցած՝ կկախե գլուխը կրծքին):

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Ուրեմն վա՛ղը:*

ՍԻՐԱՆ – *Ձգե՛ ինձի հանգիստ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Հանգի՞ստ:*

ՍԻՐԱՆ – (Խոր ու երազկոտ) *Ա՜խ, եթե գիտնայիր, ինչպես պաշտել կուզեի, ինչպես սիրել կուզեի ես այդ տղան:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Հա՞:*

ՍԻՐԱՆ – *Ես կուզեի՝ ամբողջ էությունս անոր տամ, ամբողջ հոգիս:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Որ կըսեի՜:*

ՍԻՐԱՆ – (Յանկարծ կընդհատե) *Ո՜չ, ո՜չ, թո՛ղ: Մտածելն անգամ գեշ է, աստր մասին խոսիլն անգամ գեշ է: Թո՛ղ:* (Քիչ լուռ ու երազկոտ) *Բայց... որչա՜փ, որչա՜փ աղեկ կըլլար. կօգնեի ես իրեն, կաշխատեինք միասին, կոգևորվեինք միասին իր սարերուն վրա, իր բնության մեջ, իր աշխատանքին հետ, հոն, վերը, բացը, լա՛յն, մինա՜կ... Վայ, ի՞նչ դյուրին է երջանիկ դառնալը:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Տխուր ու հեգնոտ) *Այո՛, դյուրի՞ն:*

ՍԻՐԱՆ – (Խայթված) *Է՜, ձգե՛ դուն ալ, ի՞նչ ես հոգիս մտեր: Պետք է կտրել, պետք է խեղդել, պետք է մոռնա՜լ, մոռնա՜լ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Իսկ ի՞նչ դյուրին է երջանիկ դառնալը:*

ՍԻՐԱՆ – (Յանկարծ աթոռեն վեր ցատկելով ոտքի) *Իսկ այս տո՞ւնը, իսկ հիվանդ քո՞ւյրս, իսկ հա՞յրս, որո՞ւ թողնեմ. մեղք չէ՞ նվարդը. հապա Սահա՞կը. ամենադժբախտ մարդը կդառնա աշխարհիս երեսին:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Ինքն ալ բարձրանալով աթոռին մեջքեն) *Իսկ դո՞ւն, իսկ դո՞ւն:*

ՍԻՐԱՆ – (Բռունցքները սեղմած՝ քայլ մը կընե դեպի ընկերուհին) *Ի՞նչ կուզես, ի՞նչ կուզես դուն ինծմե. հանո՞ւյք կզգաս ինծի չարչրկելեն:*

Հերի՞ք չէ՝ որքան ես ինքս իմ մեջս կկռվիմ, ես ինքս ինծի հետ:

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Ձայրույթի շարժումով մը) *Չգիտեմ: Գիտեմ միայն, որ քու ըրածդ հանցանք է:*

ՍԻՐԱՆ – *Ի՞նչ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Դուն չորցնել, դուն զոհել կուզես, ինչ որ քու մեջդ կինն է, ինչ որ դուն ես, քու խորհուրդդ, քու էությունդ: Զգո՛յշ. վերջը ամբողջ կյանքիդ մեջ ոճիրդ քաշել չես կրնար: Թողած բախտը ալ ետ չի դառնար: Զգո՛յշ, կըսեմ քեզի: Նայե՛, անկյանք տարիներու ամբողջ շղթա մը քարշ կուտաս քու ետևդ, չլուսացող գիշերներ կմաշես անկողնիդ մեջ՝ շուռումուռ գալով ու քեզի հարց տալով. «Չէ՞ որ ես ալ կարող էի ապրիլ»:* (Քիչ լուռ) *Կարող էի՛:* (Մսկոտ կծկումով) *Ա՛, այդ «էի»-ն, որ մարդուս երակները կասեցնե: Էի՛...* (Գլխահակ ու մտածկոտ) *Կարող էի՛...*

ՍԻՐԱՆ – (Մոտ գալով, կարեկցոտ) *Տիրուհի՛, Տիրուհի՛...*

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Սթափելով՝ հանկարծ) *Հա՛, խեղ դուն, խեղ դուն դեռ կարող ես: Գիտե՞ս՝ ատ ի՞նչ բախտ է: Հիմար մի՛ ըլլար. ո՛չ հայր, ո՛չ քույր, ո՛չ աշխատանք, ո՛չ անձնվիրություն, ո՛չ այդ քու բարությունդ, ո՛չ այդ քու ապուշությունդ, ոչի՞նչ, ոչի՞նչ չի օգներ, ոչի՞նչ չի կրնար լեցնել կնոջ էության մեջ այն սոսկալի պարապը, այն... ա՛հ:* (Ձեռքով կծածկե դեմքը: Ու հանկարծ բանալով) *Սիրա՞ն, կյանքդ կդառնա քար, կխոստ, ծուռ: Մի՛ ըներ, մեղք ես, հոգի՛ս, մի՛ ըներ: Մտի՛կ ըրե խոսքիս. վաղը, երբ Օհաննեսը գա քու խոսքդ ուզելու, ելի՛ր, վառե՛ տանդ բոլոր ճրագները, հագի՛ր ամենեն նուրբ ու ամենեն ազնիվ հագուստներդ, դնա՛ իր դեմը ու ըսե. «Ահա՛ ես»: Վերջը... վերջը...* (ոգևորությունը ինկած) *Վերջը ճրագները կմարեք միասին: Երբ կյանքի ջահը կվառի, ճրագներու պետք չկա:* (Քիչ մը ատեն լուռ, կարծես կմսի) *Դե՛, ես երթամ վեր... տետրակներս սրբագրելու* (բոլորովին շալին մեջ փաթթված՝ կելլե դուրս):

Ժ

ՍԻՐԱՆ – (Նախ՝ կեցած է անշարժ, վերջը՝ դանդաղ կքաշե օրրանաթոռը բաց լուսամուտին դեմ, կնստի ծայրը՝ ձեռքերը ծալած, հայացքը դուրս ու թաղված խոր մտածմունքի մեջ):

ՀԱՅՐԸ – (Կմտնե՝ վրան գիշերվան երկար վերարկու, գլխուն գդակ, հայելիին առջևը բան մը կփնտրե՝ աչքին տակեն դիտելով աղջիկը) *Նորեն նստեր ես մին-մինակ, սա ի՞նչ հիմար սովորություն ես ըրեր, ի՞նչ կնայիս հոն:*

ՍԻՐԱՆ – Ոչի՜նչ, հայրի՛կ, սարերը:

ՀԱՅՐԸ – Սարե՛րը, կեսգիշերին՝ սարերը: Մեյ մը սվոր քիթին-բերնին նայեցե՛ք, ի՜նչ կա, ի՜նչ ունիս:

ՍԻՐԱՆ – Զգիտե՛մ, հայրի՛կ, (խնդրելով) *սիրտս նե՛ղ է, նե՛ղ:*

ՀԱՅՐԸ – Դե՛, ի՜նչ ըլլա՛ր, ամբողջ օրը որ տան մեջը փակվիս: Քեզի որ կըսեմ՝ գնա՛ քիչ մը պտո՛ւյտ, պտտե՛, բացվե՛...

ՍԻՐԱՆ – Ա՛յո, ա՛յո, պտո՛ւյտը, բա՛ցը, (կփռվի աթոռին ու կսկսի օրորվիլ, կարծես երազի մեջ, ինքն իր հետը խոսելով՝ ծանր, ընդհատ, ու ցրիվ) *պտո՛ւյտը, հեռո՛ւն, մարդ ինչնե վազոնեն ու սարահարթի կուրծքն ի վեր... մեծ, վսեմ բնության գիրկը, թարմ ու կենսալից, ու եղե՛ս, եղե՛ս, մինչև... և ըլլա գիշեր, թող ըլլա գիշեր, ո՛չ լույս, ո՛չ ճրագ: Չէ՞, հայրի՛կ, ճրագներու պետք չկա, երբ կյանքի ջահը կվառի:*

ՀԱՅՐԸ – (Երկյուղով և հոգածու կմոտենա) *Աղջի՛կ, դուն ջերմ ունիս: Տեսնե՛մ ձեռքդ:*

ՍԻՐԱՆ – Ոչի՜նչ, ոչի՜նչ, ոչինչ ալ չունիմ (Կուզե՝ հուզումն ու լացը զսպե, չի կրնար. դեմքը կծածկե ու կհեծկլտա):

ՀԱՅՐԸ – Ի՜նչ եղեր է քեզի, աղջի՛կս, ի՜նչ ունիս: Աս էր պակաս: Հանգստացի՛ր (Կշոյե անոր գլուխը):

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Ա

Յակոբ փռված է օրրան-աթոռին ու կօրվի: Սահակը կեցած է պատուհանին տակ: Սեղանի վրան մեծ ափսեի մը մեջ դիզված են լվացված պնակներ ու բաժակներ: Սիրան կսրբե, կչորցնե ու կդնե հետզհետե պահարանը: Յայրը կեցած է աղջկան քովը, ինքը բաճկոնով է, շապիկին թևերը՝ վեր ժողված, ու ամեն մեկ ծեռքը՝ քանի մը հատ գինիի պարապ շիշեր:

ՀԱՅՐԸ – Դուն ինծի՛ լսե: Այսօր բոլոր պատրաստությունները կտեսնես, վաղը, առտու կանուխ, կելլենք կերթանք. գյուղի անուշ օդ է, կթարմանաս քիչ մը, քույրս ալ կուրախանա, փեսաս ալ. այսպես տասը-տասնհինգ օր մը կմնանք ու կդառնանք: Ինծի համար էլ օգտակար է:

ՍԻՐԱՆ – (Անփույթ) *Է՜, հայրի՛կ, գործ չունի՛ս:*

ՀԱՅՐԸ – (Տաքցած) *Ինչպե՞ս թե՝ գործ չունիս. վաղը-մյուս օրը որ դուն ալ նըլես ու հիվանդանա՞ս, ետքը ի՞նչ ընենք. սա ինչի՞ ես նման. Հայտնի է, որ ամբողջ գիշերը քուն չես առեր: Ես Արամին հարցուցի, կըսե՝ ջղային է, ըրկեցե՛ք գյուղը՝ հանգստանա ու օդ փոխե:*

ՍԻՐԱՆ – (Անտարբեր՝ ուսերը կթոթվե):

ՀԱՅՐԸ – *Դուն ալ որ հիվանդանաս, ալ ինչի՞ կնմանինք: Չէ՞ որ ամեն բան քեզի կնայի. կդառնանք ծովը թափելու բան:*

ՀԱԿՈԲ – *Իսկ հո՞ս, տունը-տե՞ղը, ամբողջ երկու շաբաթ:* (Ծաղրով) *Ատոր մասին ալ մտածե՞ր ես:*

ՀԱՅՐԸ – *Հո՞ս, հապա դո՞ւն ինչ ես. ահագին մարդ, սորվե՛ վերջապես, տան պետքերը դուն կհոգաս, Նվարդն ալ կօգնե քեզի, Մարիամն ալ կերակուրին կնայի* (Սիրանին) *Դուն այսօր քու հագուստ-մագուստդ պատրաստե՛, մնացածը ես գիտեմ* (իր շիշերուն հետ կելլե դուրս):

Բ

ՀԱԿՈԲ – (Ոտքի ելլելով, ձեռքերը գրպանը՝ կմոտենա քրոջը ու դեմը կկենա) *Այսպես ուրեմն, վաղը կերթաք գյուղ, հիանալի՜, հիանալի՜...* (Քիչ մը լուռ) *Բայց ինծի՛ նայե, Սիրան, ատ քու ըրածդ աղվոր բան չէ:*

ՍԻՐԱՆ – (Աշխատանքը ընդհատելով) *Ի՞նչը:*

ՀԱԿՈԲ – *Աղեկ, աղեկ, մենք իրար կհասկնանք, չէ՞: Պետի երթաս՝ գնա՛, միայն, խնդրեմ, ինծի տխմարի տեղ մի՛ դներ:*

ՍԻՐԱՆ – *Ի՞նչ կխոսիս, Հակո՛բ:*

ՀԱԿՈԲ – *Ես արդեն բավական ժամանակ է՝ նկատեր եմ, որ քու մտքինդ ատիկա է: Մյուսներու տված գլխու ցավն ալ քեզմե է, անոնք գրգռողն ալ դուն ես: Իզո՛ւր, իզո՛ւր, այդպես զարմանք մի՛ կեղծեր: Ես քեզի ալ, անոնք ալ, ա՛յ, այսպես՝ կարծես ափիս մեջը: Ես ձեր բոլորի մտքերն ալ պարզ կկարդամ:* (Հատիկ-հատիկ) *Դուն քու մեջդ որոշեր ես՝ զարձերդ կարդալով, ծերուկն ու հիվանդը նետես իմ ու Նվարդի վիզը և ինքդ...*

ՍԻՐԱՆ – *Ամո՛թ է, ամո՛թ, տղա՛:*

ՀԱԿՈԲ – *Եվ ինքդ հանգիստ երթաս քու քեֆիդ. կրնա՞ս ուրանալ:*

ՍԻՐԱՆ - (Վրդովված) *Որ ես... որ ես...* (Պահ մը կընդհատե, շեշտ կնայի անոր ու հանկարծ բոլորովին փոխված ու սրբիչը անդին նետելով) *Աղե՛կ, հիմա ըսածդ ի՞նչ է: Այո՛, ես վճռեր եմ՝ թողնեմ ու երթամ՝ քիչ մըն ալ իմ ազատությունս վայելելու: Ի՞նչ, իրավունք չունի՞մ, ատ ինչպե՞ս է, որ միայն ե՛ս իրավունք չունիմ, միայն ե՛ս, ինչո՞ւ:*

ՀԱԿՈԲ - (Արհամարհանքով) *Ա՜հ, իրավո՛ւնք, իրավո՛ւնք, փախչիս պիտի՝ փախի՛ր, ալ ատ խոշոր բառե՞րդ ինչացու են: Գնա՛, գնա՛ քու քեֆիդ, քու զվարճությանդ: Միայն ես քեզի կըսեմ, որ այդ քու ըրածդ նեղ ու կոպիտ եսականություն է: Դուն կաշկանդել կուզես ինծի, առջևս քար կնետես, դուն խանգարել կուզես ինծի ու իմ ծրագիրներս:* (Գրգռված) *Ա՛խ, վար կքաշեք դուք ինծի, կխլեք ազատությունս. վա՛ր, վա՛ր՝ դեպի ձեր տուն ու խանութի մանրիկ-մունրիկ գործերը, դեպի կյանքի այդ չնչին սև աշխատանքը: Դուք բոլորդ* (բարկացած կելլե դուրս):

Գ

ՍԻՐԱՆ - (Կեցած է քարացած):

ՍԱՀԱԿ - (Կմոտենա անոր ու վրդովված) *Սիրտդ մի՛ կոտրեր, Սիրա՛ն, ուշ մի՛ դներ, ան հիմար է բոլորովին, հիմար ու...*

ՍԻՐԱՆ - *Ո՛չ: Հիմարը ե՛ս եմ, ե՛ս: Ան ի՞նչ հանցանք ունի, անիկա հիմա ալ կպահանջե միայն ան, ինչ մինչև հիմա տեսեր է ու սորվեր:* (Վշտոտ) *Վա՛ր կքաշեմ. մանր, սև աշխատանքի. ես անոր համար վարի մարդ եմ, վա՛րը, վա՛րը:*

ՍԱՀԱԿ - *Է՜, թո՛ղ, բան չունի՞ս:*

ՍԻՐԱՆ - *Բայց ծանր է, ծանր:* (Մտածելով) *Է՜յ, այս յոթը թե ութը տարի է մայրիկիս մեռնիլը: Ես եմ քաշեր ատ տղուն բոլոր հոգը. զրկեր եմ ինծի ամեն բանե, որ ան ոչինչ պակաս չունենա. և ի՞նչ հույսեր, ի՞նչ երազներ, իմ մեծ եղբայրս էր, իմ մեկ հատիկ եղբայրս էր: Է՜, որ Աստված չի տա՝ չի տար: Երևի իմ ճակտիս ալ ասիկա է գրված, որ զրկված մնամ ամեն մխիթարանքե, ամեն բախտե: Ուրիշներն ալ եղբայր ունին:*

ՍԱՀԱԿ - *Ո՛չ, Սիրա՛ն, մի՛ խոսիր այդպես: Տե՛ս, ես ալ բախտի մեկ շատ սիրեկանը չեմ ու շատ, շատ եմ մտածեր այդ բոլորի վրա: Ո՛չ. կյանքը այդպես ամբողջովին չի զրկեր ոչ մեկը. չէ՜, ամեն մարդուն բախտի կտոր մը կա. կա՛, Սիրա՛ն* (հափշտակությամբ աղջկա դեմքեն կախված ու երկյուղած ոգևորությամբ): *Առանց այդ բախտի կտորին*

խիստ ծանր, խիստ անիրավ կդառնար կյանքը: Ամեն մարդուն բախտի կտոր մը կա:

ՍԻՐԱՆ – (Երկչոտ) *Բախտի կտոր... այո՛... այո՛:* (Հանկարծ) *Եվ եթե հիմար չես, պինդ կբռնես, ամուր կփաթթվիս բախտի այդ կտորին ու բաց չես թողներ ո՛չ մեկ պայմանով: Կմտածես միայն քեզի, քու կյանքդ ու քու սիրտդ:*

ՍԱՀԱԿ – (Միշտ ոգևորված) *Այո՛, Սիրա՛ն, քու կյանքդ, քու սիրտդ:*

ՍԻՐԱՆ – *Ա՛յ, այն ժամանակ չես ըլլար վարի մարդ ու ո՛չ ոք ալ չես մտածեր, ո՛չ ուրիշը, ո՛չ դիմացինդ:*

ՍԱՀԱԿ – *Այո՛, ո՛չ ոք, ո՛չ ուրիշը, ո՛չ դիմացինդ:*

ՍԻՐԱՆ – (Կուղղվի ծիգ ու ապշած կնայի պահ մը համառ) *Դո՞ւն ես ասիկա ինծի ըսողը, դո՞ւն: Սա երազ է, հիմար երազ:* (Զղային չոր ծիծաղով մը կհենվի սեղանին ու ճակատը բռնելով) *Ա՜, գլուխս, գլուխս:*

ՍԱՀԱԿ – *Այո՛, ես եմ: Իրավ է, մինչև հիմա ես քեզի պաշտեր եմ քու այդ անձնազոհ, անձնվեր բնավորությանդ համար, բայց վերջապես ամեն բան սահման մը ունի: Ա՛յ, այդ ուրիշները, այդ քու դիմացիններդ ինչպես կխախտեին քեզի: Ես չեմ կրնար այլևս տեսնել, թե դուն ինչպես կտանջվիս այս տան մեջ. ալ հերի՛ք է: Տո՛ւր, Սիրա՛ն, տո՛ւր ձեռքդ ինծի ու եկո՛ւր՝ երթանք, կապրինք կերպով մը, գիտես, ապրուստս մեծ բան մը չէ, ի՞նչ փույթ, կապրինք՝ ինչպես կրցանք: Դուն աշխատանքի աղջիկ ես, ես ալ կաշխատիմ ավելի, դուն կօգնես ինծի:*

ՍԻՐԱՆ – (Բոլորովին դժգույն ու կարծես ուժասպառ՝ կամաց մը կսահի ցած ու կնստի աթոռին):

ՍԱՀԱԿ – (Վախցած ու շվար, առաջ գալով) *Սիրա՞ն, ի՞նչ եղավ քեզի. թո՛ղ, մնա, Սիրան. թողե՞նք. ալ չեմ խոսիր, ալ ո՛չ մեկ բառ. երբե՛ք, երբե՛ք. ի՞նչ ունիս. ի՞նչ կուզես: Ջուր տա՞մ, Սիրա՞ն, ջուր կուզե՞ս:* (Կես մը առջևը չոքելով՝ աղոթելու պես) *Սիրա՞ն...*

ՍԻՐԱՆ – (Հոգնած) *Ելի՛ր, ելի՛ր. շա՛տ անխելք բան է կյանք ըսվածը. անիկա կխաղա միայն մեզի հետ. կխաղա ու կխնդա վրանիս:*

ՍԱՀԱԿ – *Ների՛ ինծի, Սիրա՞ն, եթե քեզի վշտացուցի:*

ՍԻՐԱՆ – *Խե՜ղճ տղա, ի՞նչ ներեմ քեզի, ի՞նչ ներում կխնդրես: Տո՛ւր ձեռքդ ինծի: Շատ բարի տղա ես դուն, շա՛տ բարի, շա՛տ մաքուր տղա, շա՛տ...* (Հանկարծ տղու ձեռքը բաց կթողնե ու վախցած կցատկե ոտքի) *Դո՞ւռն էր, դուռը զարկի՞ն:*

ՍԱՀԱԿ – (Ոտքի ելլելով ինքն ալ) *Կարծեմ. ինչո՞ւ վախցար. երևի ուրևէ հյուր մը. ժամանակ է՝ ես ալ երթամ:*

ՍԻՐԱՆ – (Յանկարծ) *Ո՛չ, ո՛չ. մնացի՛ր. հո՛ս, քո՛վս, մի՛ երթար:*

ՍԱՀԱԿ – *Բայց... բայց գիտես, որ ուշացեր եմ արդեն և դեռ հանդիպելու եմ տպարան. անհրաժեշտ է:*

ՍԻՐԱՆ – *Ո՛չ, ո՛չ, միևնույն է. մի՛ երթար:*

ՍԱՀԱԿ – (Վարան) *Աղե՛կ, քիչ մըն ալ մնամ, իսկ դուն գնա՛ լվացվե, դեմքդ փոխվի գոնե:*

Սիրան՝ դուրս, Սահակ՝ սպասողական:

Դ

Կմտնեն հայրը ու Օհաննես: Սահակ իսկույն կփոխվի, սառը դեմք մը կստանա ու կքաշվի քայլ մը ետ:

ՀԱՅՐԸ. – (Դեռ սեմեն) *Այո՛, այո՛, հրամմեցե՛ք: Վա՛յ, Սիրանը հոս չէ՛: Կներե՛ք, ինհա՛րկե, հագուստ այսպես քիչ մը շատ ազեղ...*

ՕՀԱՆՆԵՍ. – *Տգե՞ղ, ա՞յդ, աշխատանքի հագուստը. ընդհակառակը. այնպես կվայլե Ձեր ճերմակ մորուքին:*

ՀԱՅՐԸ. – *Նոր տակառ մը գինի եմ նվեր ստացեր ու շիշերը քաշելու վրա եմ, բայց պատվական գինի, գիտե՞ք. ղրկեր է իր սեփական այգիեն. բաժակ մը բերեմ, տեսեք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ. – *Շնորհակալ եմ. ճաշեն առաջ սովորություն չունիմ և ընդհանրապես խմիչքի հետ շատ բարեկամ չեմ:*

ՀԱՅՐԸ. – (Արհամարհանքով) *Հա՞: Դուք գիտեք, թեև, շիտակը, խելքս չի հասնիր: Ձեր տարիքին մեր ժամանակը...* (Դեպի դուռը կանչելով) *Սիրա՛ն, Սիրա՛ն: Այս վայրկյանիս, պարո՛ն Ծայյան, տեսնեմ՝ ո՞ւր են կորեր բոլորն ալ* (դուրս):

Ե

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Ետ կդառնա՝ դեպի առաջ գալով ու նոր կտեսնե Սահակը) *Վա՛յ, պարո՛ն, Դուք այստե՞ղ էիք. չնկատեցի: Ներեցե՛ք, խնդրեմ:*

ՍԱՀԱԿ – (Սառն) *Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Ջերմ) *Բարև՛ Ձեզի: Ինչպե՞ս էք:*

ՍԱՀԱԿ - *Շնորհակա՛լ եմ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Իր վրան ու իր հագուստը նայելով) *Ինչո՞ւ այդպես զարմանքով կնայիք ինծի, այդպես քննական:*

ՍԱՀԱԿ - (Շփոթված) *Քննակա՞ն, ե՞ս. ամենևի՞ն:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Ժպտելով) *Ուրեմն անգիտակից է: Ժուռնալիստի փորձառությունն երևի: Ի դեպ, անցյալները Ձեր մեկ հոդվածը կարդացի: Վերնագի՛րը... չգիտե՛մ, ա՛յն՝ երիտասարդներու՝ գավառը չմնալու մասին. կհիշե՞ք:*

ՍԱՀԱԿ - *Այո, կարծեմ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Միշտ ժպտուն) *Ինչպե՞ս կարելի է, բարեկա՛մս, այդ մասին բաներ գրել: Վերջապես ժամանակ է՝ քիչ մըն ալ երևույթի պատճառները ուսումնասիրելու, հասկանալու. քիչ մը այնպես, գիտակցորեն, խնդրին մոտենալու. Թե չէ այդպես՝ օդին մեջ բացականչություններով ու Ձեր հավիտենական «պետք է այսպես» ու «պետք է այնպես»-ը... ինչպե՞ս թե՝ պե՛տք է:*

ՍԱՀԱԿ - (Թշնամաբար) *Ուրեմն Ձեր կարծիքով՝ պետք չէ՞:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Համենայն դեպս ճարտասանությամբ ու հինցած փրազներով բան չենք շահիր. ամենեն առաջ պետք է հասկնալ:* (Սիգար հրամցնելով) *Խնդրե՛մ, չէ՞ք կամենար:*

ՍԱՀԱԿ - (Չոր) *Ո՛չ, շնորհակալ եմ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Չե՞ք ծխեր:*

ՍԱՀԱԿ - *Ո՛չ, կծխեմ, բայց... ո՛չ այստեղ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Եվ ինչո՞ւ:*

ՍԱՀԱԿ - (Բան հասկցնելու շեշտով) *Օրիորդը չսիրեր ծխախոտին մուխը:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Ծիծաղելով) *Ախ, օրիորդի՞ն համար: Է՛, ոչինչ:* (Առաջարկելով) *Հա՛տ մը, այնպես, կոնտրաբանդով. մի՛ վախնաք:*

ՍԱՀԱԿ - *Ո՛չ, շնորհակալ եմ, արդեն լսի:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Իրա՛վ: Եվ վերջապես պետք է վարժեցնել օրիորդն ալ: Ենթադրենք՝ հանկարծ ամուսինը ծխող մը եղավ, այն ատե՞ն:*

ՍԱՀԱԿ - *Այն ատեն, երևի, ամուսինն ալ կաշխատի՝ կնոջ ներկայությանը չծխելու կամ գոնե հոն սովելու:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Ա՛, այդ մեկը ոչ:* (Ծիծաղելով) *Ես ավելի կնախընտրեմ կնոջմես բաժնվիլ, քան՝ ծխախոտես* (կվառե):

ՍԱՀԱԿ - (Լուրջ) *Կան մարդիկ, որ այդ աչքով չեն նայիր կնոջ վրա:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Է՛, բարեկա՛մ, թողե՛ք: Հավտացե՛ք ինծի, եթե Ձեր կինը Ձեզի սիրեց, Ձեր ծուխն ալ կսիրե, Ձեր մուխն ալ:*

ՍԱՀԱԿ - *Ուրիշ խոսքով՝ որովհետև ինծի սիրեց, պետք է դառնա հլու հպատակս:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Պե՛տք է, թե ոչ, ճշմարիտ, չգիտեմ. ես «պետք է»-ներու բարեկամ չեմ, ինչպես ըսի, բայց այդ այդպես է:*

ՍԱՀԱԿ - (Չեզոքոտ) *Կկարծե՞ք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Բայց Դուք իզուր կվրդովիք. կնոջ գուցե ամենեն ավելի սիրած բանը հպատակին է:*

ՍԱՀԱԿ - (Մաղձոտ) *Ո՛չ ամեն կնոջ: Ո՞վ գիտե՝ Դուք ինչ կհասկնաք կին ըսելով:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Ինչպե՞ս թե:* (Խնդալով) *Կհասկնամ, ինչ որ Դուք. կինը... կինը...* (Կմտնե Սիրան):

Զ

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Ա՛յ, կին՝ օրինակի համար:* (Կատակով) *Ջկարծեմ, որ հակառակ կարծիքի ըլլաք:*

ՍԱՀԱԿ - *Է՛, դատարկ խոսակցություն է, թողնե՞նք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Ինչո՞ւ, ընդհակառակը, մանավանդ հիմա կնոջ մը ներկայության:*

ՍԻՐԱՆ - *Խոսքը ինչի՞ մասին է:*

ՍԱՀԱԿ - (Տաքցած) *Գիտե՛մ, գիտե՛մ, որ շատ կան այդ տեսակի կանայք, որոնց ամենեն ավելի սիրած բանը հպատակին է, ինչպես որ կըսեք, որոնք ո՛չ կամք ունին, ո՛չ գիտակցություն, որոնք խաղալիք են էրիկմարդու ձեռքը:* (Կծու) *Բայց... բայց կսխալիք, ամեն կին այդ Ձեր կարծածը չէ, ամեն կին չեք կրնար Ձեր քեֆի ուզածին պես դարձնել:*

Օհաննես - (Խիստ հանդարտ) *Լա՛վ, դիցուք թե, ինչո՞ւ այդպես կտաքնաք:*

ՍԱՀԱԿ - (Ինքզինքը սանձելով) *Ես... ես տաքցած չեմ: Ատ իմ սովորությունս է, երբ վեճի կբռնվիմ: Մանավանդ... մանավանդ երբ խնդիրը իմ սրտիս մոտիկ... իմ սրտիս մոտիկ սկզբունքներու մասին է: Ո՛չ, կինը էրիկմարդու հլու հպատակը չէ՛: Կի՛նը, իսկական կինը, կի՛նը,*

այնպէս, ինչպէս ես կըմբռնեմ, էրիկմարդու ուժն է, անոր ներշնչումը, ղեկուհին, առաջնորդը: Ես այդպէս կըմբռնեմ:

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Անփույթ) *Չգիտեմ` այն տանն էրիկմարդը ի՞նչ է` Ձեր կարծիքով:*

ՍԱՀԱԿ - *Ի՞նչ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Դեպի կից սենյակը) *Ա՛յ և մեր փոքրիկ նկարչուհին:*

Է

ՆՎԱՐԴ. - (Ուրախ-ուրախ կնետվի դեպի տղան, գլխարկով) *Բարև՛, բարև՛: Ես արդեն ճամփան մտածեցի, որ եկած պետք է ըլլաք: Բարև, Սահա՛կ:*

ՍԱՀԱԿ - (Սիրանին) *Իսկ ես այլևս երթամ, Սիրա՛ն. շատ ուշացա:*

ՍԻՐԱՆ - (Ոչինչ չի պատասխաներ):

ՍԱՀԱԿ - *Պետքի գործ է, ան ալ ուրիշի գործ:*

ՍԻՐԱՆ - (Ուսը կցնցե` տեսակ մը անփույթ):

ՍԱՀԱԿ - *Չեմ ուշանար, գնամ-կարգադրեմ ու նորեն կուգամ:*

ՍԻՐԱՆ - (Անտարբեր) *Ինչպես որ կուզես:*

ՍԱՀԱԿ - *Ուրեմն առայժմ` ցը՛:* (Ծայանին թեթև մը գլուխ տալով) *Պարո՛ն:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Երթաք բարով, պարո՛ն Պողոսյան:*

ՍԱՀԱԿ - (Դուրս):

Ը

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Օրիո՛րդ, չըլլա՞ թե վշտացավ:*

ՍԻՐԱՆ - (Դժկամ) *Ա՛խ, ո՛չ, ան արդեն առաջուց կըսեր, որ պիտի երթա:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Խեղճ տղա է: Չգիտե՛մ, մարդուս մեջ քիչ մըն ալ ես ըլլալու է: Այնպես քիչ մը հպարտություն, ինքնավստահություն, վերջապես, բնական պահանջ մը` ի՛նքը վարող ըլլալու, ի՛նքը վերը, ի՛նքը տերը:*

ՆՎԱՐԴ - (Յափշտակված) *Այո՛, այո՛, անպատճա՛ռ:*

ՍԻՐԱՆ - (Կարծես ամչցած` գլուխը կկախե) *Բնավորությունները տարբեր են, պարո՛ն Օհաննես. ամեն մեկը իր տարբեր առավելություններով:*

ՆՎԱՐԴ – *Գիտե՞ք, Սահակը հիանալի տղա է: Միայն... միայն քիչ մը այնպես... Ինչպե՞ս ըսեմ, կարծես հրեշտակ ըլլա:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Խնդալով) *Ի՞նչ: Ա՜խ, դուն սատանա՜: Իսկ նկարչությո՞ւնը ինչ վիճակի է:*

ՆՎԱՐԴ – (Աշխույժ) *Մի՜շտ լավ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Եվ, իհա՜րկե, միշտ նույն ծրագիրները:*

ՆՎԱՐԴ – *Անշո՜ւշտ, ինչի՞ նման է իմ կյանքս՝ առանց այդ ծրագիրներուն, առանց գեղարվեստի: Ես ինչո՞ւ համար եմ ապրելու, եթե մեջս եղած այդ շնորհքեն բան մը ծնելու չէ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Ուրախ) *Այո՞:*

ՆՎԱՐԴ – (Ոգևորվելով) *Սպասեցե՜ք, սպասեցե՜ք. ա՜յ, մեյ մը ավարտեմ հոս նկարչական վարժարանս: Կտեսնեք՝ քանի մը տարիեն, կտեսնե՜ք, արդեն քույրս ալ խոստացեր է՝ ամեն կերպ օգնե ինծի:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Սիրանին) *Այո՞:*

ՍԻՐԱՆ – (Կոտրված) *Այո՜:* (Կատակով) *Օրական եթե երկու օձիք ավելի բանիմ, անոր ծախքը կհանեմ: Ես ալ ժամանակ մը ունեցեր եմ իմ ծրագիրներս, ես ալ երբեմն երազեր եմ, թե բան մը պիտի դառնամ, բայց իմ ճամփաս ուրիշ կողմ էր ինկած: Պետք է տան մասին հոգայի դեռ շատ թարմ տարիքես, պետք է...* (Դառն ծիծաղելով) *Պետք է վարը մնայի, վա՜րը, մանր, սև աշխատանքի...*

ՆՎԱՐԴ – (Առնված) *Ի՞նչ ըսել կուզես, Սի՜րան:*

ՍԻՐԱՆ – (Կտրուկ, վճռական) *Բայց ինչ որ ես ինծի համար չեմ կրնար, ուրիշի համար կրնամ: Աս ալ դեր մըն է վերջապես: Ընելու եմ ձեռքես եկածը. որ սա՜ գոնե ազատ ըլլա՝ ինքզինքը իր հակումներուն նվիրելու. Թող սա՜ ապրի գոնե իր ուզածին պես ու իր համար:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Ա՞ն ալ, բայց Դուք ալ: Իզուր այդպես դառնացած կխոսիք:*

ՆՎԱՐԴ – (Ուրախացած) *Չէ՞, պարո՞ն Օհաննես, Դուք ըսեք, խնդրեմ: Երբեմն, ահա՜ տեսնի, այնպես սիրտս կկոտրե որ...*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Հապա, Նվա՜րդ, դուն մեզի հիմա վայրկյան մը առանձին ձգե՜:*

ՍԻՐԱՆ – (Վախցած) *Ո՜չ, ո՜չ, ինչո՞ւ: Կեցի՜ր, Նվա՜րդ:*

ՆՎԱՐԴ – (Զարմանքով կնայի մեյ մը քրոջը, մեյ մը տղու երեսին ու հպարտ) *Խնդրե՜մ, խնդրե՜մ, եթե ես Ձեզի կխանգարեմ* (դուրս):

ՍԻՐԱՆ - (Անհանդարտ շարժում մը կընե՝ կարծես կանչելու):

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Թողէ՛ք, թողէ՛ք երթա: Ես վերջը սիրտը կառնեմ:*

ՍԻՐԱՆ - (Շփոթված կերթա կարի սեղանին առջևը, ջղուտ, խառնակ շարժումով մը սպիտակեղենները կվերցնե, կդնե, կարծես զբաղված է):

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Կմոտենա անոր ու սեղանեն մկրատը վերցնելով՝ ժպտուն) *Կարծեմ վերջապես պետք է այս հանգույցը կտրենք:*

ՍԻՐԱՆ - (Անոր նայելե խուսափելով) *Ի՞նչ հանգույց:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - (Միշտ ժպտուն) *Նա՛. ո՞ր տեղեն սկսինք...* (Յանկարծ վճռաբար մկրատը կդնե սեղանին) *Գիտե՞ք ինչ, ես կողմնակի ճամփաները չեմ սիրեր: Եվ վերջապես ինքներդ ալ շատ լավ կզգաք անշուշտ, որ...*

ՍԻՐԱՆ - *Թողէ՛ք, թողէ՛ք, խնդրեմ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Ինչո՞ւ: Ո՛չ: Ես մինչև հիմա ուղղակի խոսելու քաշվեցա, զգացի ինծի, կարծես վախ ունեի, որ կշտապեմ, գուցե և ավելորդ համարձակություն, բայց վերջապես ալ չեմ կրնար:*

ՍԻՐԱՆ - *Կաղաչեմ Ձեզի, պարո՛ն Օհաննես, կխնդրեմ Ձեզի, թողէ՛ք, լռեցէ՛ք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Ինչո՞ւ սակայն: Եվ վերջապես արդեն ուշ է՝ ետ երթալու համար: Եթե սխալած եմ, եթե զգացումներս խաբեր են ինծի, եթե Դուք նույնը չեք զգար դեպի ինծի, է՛, ավելի վատ, բայց լռել՝ ո՛չ, ալ չեմ ուզեր:*

ՍԻՐԱՆ - (Կամաց մը կսահի ու կնստի՝ գլուխը հակ):

ՕՀԱՆՆԵՍ - *Տեսէ՛ք՝ ես սարի մարդ եմ, ես Ձեզի ամեն բան իր անունովը պիտի ըսեմ: Ես չգիտեմ՝ սա ինչ բան է, որ ինծի այսպես դեպի Ձեզի կքաշե. ես չգիտեմ անգամ, թե ինչպես Ձեր մեջ ի՞նչն է, որ այսպես սրտիս զարկավ: Միայն բնազդներս կըսեն ինծի՝ գնա՛, կղրկեն ինծի՝ գնա՛, ան է: Իսկ ես սաստիկ կհավատամ իմ բնազդներուս, իմ միակ խելական ղեկավարս անոնք են եղած կյանքիս մեջ և երբեք ալ չեն խաբած: Ահա՛ ես Ձեր առջևն եմ. հիմա ամեն բան գիտեք:* (Ծիծաղելով) *Հիմա ալ խորհուրդ կուտա՞ք երեկվան պես, որ երթամ Հովսեփյանի աղջկանը:*

ՍԻՐԱՆ - *Դուք ինչպե՛ս կտանջեք ինծի: Միթե չե՞ք զգար, որ Ձեր վարմունքը վատ է, վատ է...*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Վա՞տ: Ներեցե՛ք, ո՛չ: Եվ վերջապես Ձեր մեկ խոսքովը կրնաք վերջ դնել:*

ՍԻՐԱՆ – *Վե՞րջ... Բայց չե՞ք տեսներ միթե՝ ինչպե՛ս խառնակ է գլուխս, ինչպես ես ինքս իմ տերս չեմ, ինչպես... Վատ եք, վա՛տ, վա՛տ: Ի՞նչ ըսեմ ես Ձեզի, ի՞նչ կուզեք, որ ըսեմ Ձեզի. ես խոսելու անգամ կվախնամ. այլևս ամեն բան կարծես շուրջս Հակառակ է դարձեր. ա՛յն մտածումները, այն պարտավորությունները, որոնք ես երկար-երկար տարիներ շատ բնական եմ Համարեր ու ազնիվ, այսօր ինծի ծուռ կթվին, Հիմար, սխալ: ԿՀասկնա՞ք, ես Հիմա այլևս չգիտեմ՝ ի՞նչը բռնեմ, ի՞նչը թողնեմ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Այսինքն՝ ինչպե՞ս, պարզ չեմ ըմբռներ:*

ՍԻՐԱՆ – *Թողե՛ք ինծի այսօր, պարո՞ն ՕՀաննես, կաղաչեմ Ձեզի: Կտեսնե՛ք՝ ես նորմալ դրության մեջ չեմ: Հանկարծ... և վերջը ամբողջ կյանքս կզղջամ. ես այսօր կվախնամ ինքս ինծմե, ես այսօր կրնամ ընել ամեն Հիմարություն. Դուք իմ գլուխս պտույտ կուտաք, Դուք կքաշեք ինծի, Դուք կգրգռեք ինծի. աղեկ չէ, չէ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Վիրավորված) *Ներեցե՛ք, օրիո՛րդ, կտեսնեմ, որ սխալ գործեցի: Ես կՀեռանամ* (կուզե դուրս):

ՍԻՐԱՆ – (Յանկարծ առաջ նետվելով՝ թափով) *Պարո՞ն ՕՀաննես, պարո՞ն...*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Կեսճամփին կանգ առնելով) *Օրիո՛րդ:*

ՍԻՐԱՆ – (Կմոտենա անոր, կկենա դեմը ու քնքշանքով) *Վիրավորվեցա՞ք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Ո՛չ, օրիո՛րդ, իրավունք չունիմ:*

ՍԻՐԱՆ – (Պաղատանք-փաղաքշանք) *Մի՛ վիրավորվիք, կխնդրեմ Ձեզի: Հասկցե՛ք ինծի: Հասկցե՛ք Հոգեկան վիճակս: Կխոսինք ուրիշ անգամ մը, երբ գլուխս ավելի պարզ ըլլա:* (Ձեռքը մեկնելով) *Մի՛ բարկանաք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Կբռնե ձեռքը, ու կնային իրար՝ ջերմ ու երկար, լուռ. վերջը՝ կամաց) *Ուրեմն... ե՞րբ գամ:*

ՍԻՐԱՆ – (Տղու դեմքեն կախված, տարված) *Երբ որ կկամենաք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Վա՞ղը, մյո՞ւս օրը, կիրակի՞:*

ՍԻՐԱՆ – *Երբ որ կկամենաք: Ուրեմն ալ չեք վշտացած:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Վշտացա՞ծ, Հիմա՞:* (Երկու ձեռքով անգամ մըն ալ թափ կուտա անոր ձեռքը ու կթողնե՝ զվարթ ու աշխույժ) *Ո՛չ, Հիմա ես*

ուրախ եմ միայն, ո՛ւրախ, բոլոր սրտով: Այսօր թե վաղը, երբ որ կուզեք. բայց իմ պատասխանս ես տվի արդեն: (Յափշտակված) *Ահա՛ իմ պատասխանս՝ Դո՛ւք, Ձեր դեմքը, Ձեր նայվածքը. ահա՛ իմ պատասխանս Ձեր աչքերուն մեջ: Ցտեսությո՛ւն* (դուրս):

Ժ

ՍԻՐԱՆ - (Անոր ետևեն նայելով՝ ետ-ետ կերթա մինչև ճակտի դուռը, ուր կմնա՝ թինկ տված, գլուխը հենած պատին: Վերջը՝ հանկարծ վայրի ուրախությամբ կնետվի առաջ, կբռնե ամուր աթոռի մը թիկունքեն ու նորեն կթաղվի իր մտքերուն մեջ):

ՀԱՅՐԸ - (Կմտնե՝ ձեռքը շիշ մը գինի ու բաժակ մը) *Ա՜յ, մեյ մը համը տեսեք* (զարմանքով կնայի շուրջը): *Վա՜յ, գնա՞ց, դուռը գոցողը ա՞ն էր: Ափսո՜ս* (վար դնելով ձեռքինները): *Տեսա՞ր, Սիրան, որ կըսեի՝ ճիշտ 65 շիշ է դուրս գալու: Բան մը որ կըսեմ, ըսածս գիտեմ. 63 շիշ եղավ, երկու շիշի չափ ալ ոծած ու խմած՝ ճիշտ քեզի 65: Տեսա՞ր հիմա աչքիս չափը:*

ՍԻՐԱՆ - (Ցրիվ) *Հը՛մ:*

ՀԱՅՐԸ - *Ինչպե՞ս թե՝ հը՛մ: Աղեկ հոտնեցա, հա՛: Կատա՞կ է, ամբողջ տակառ մը: Բայց հիանալի գինի է, Սիրա՛ն, սքանչելի գինի:* (Շիշը լույսին բռնելով) *Ա՜յ, հիմա քեֆս տեղն է:*

ՍԻՐԱՆ - (Սրտնեղ) *Է՜, երնեկ քեզի, որ քանի մը շիշ գինիով այդպես ոգևորվիլ կրնաս:*

ՀԱՅՐԸ - *Վա՜հ, դուք որ գինին համ չունիք. դուն ի՞նչ գիտես՝ ինչ բան է գինին: Ո՛չ դուն, ո՛չ ալ անիկա, հիմա՛րը, ձգեց-գնաց: Է՜, նո՛ր երիտասարդներդ՝ դուք, արդեն ոչ մեկ բանե համ առնելու շնորհքը չունիք, ոչինչ վայելել չեք կրնար, ո՛չ մեկ բանով գինովնալ չգիտեք: Մենք ուրիշ տեսակի մարդիկ էինք մեր երիտասարդ օրերուն:*

ՍԻՐԱՆ - (Մտածկոտ) *Գուցե իրավունք ունիս, հա՛յր:*

ՀԱՅՐԸ - (Ծաղրով) *Գուցե՜: Ինչպե՞ս թե՝ գուցե:*

ՍԻՐԱՆ - (Հանկարծ) *Ճիշտ է, հայրի՛կ: Տո՛ւր ինծի, տո՛ւր ինծի քու գինիեդ. ես ալ կուզեմ՝ խմեմ քու գինիեդ:* (Քայլ մը առաջ երթալով) Ե*՛ս ալ կուզեմ...*

ՀԱՅՐԸ - (Զարմանքով) *Ըհը՛, նո՞ր խելքի եկար:* (Տեսակ մը գինիին շիշը պաշտպանելու շարժումով) *Համբերե՛, կամաց-կամաց: Գինին աննման բան է, ի՞նչ կարծեցիր, միայն, իհա՛րկե, այսպես ընտիր*

ու անապակ գինին, գինիին ու բարեկամին միա՛յն ընտիրը. մնացածը թո՛ւյն է:

ՍԻՐԱՆ – (Յափշտակված) *Այո՛, ընտի՛րը, ընտի՛րը, միայն ընտի՛րը...* (Անզուսպ ուրախությամբ) *Հայրի՛կ, գինիին ու բարեկամին միայն ընտիրը:*

ՀԱՅՐԸ – (Ապշած կնայի անոր) *Վա՜հ, առանց խմելու գինովցա՞ր:* (Կասկածոտ) *Չըլլա՞, թե արդեն խմեր ես:*

ՍԻՐԱՆ – (Լիասիրտ ծիծաղելով կնետվի բազկաթոռի մեջքին, գրեթե պառկած, տարածած թևերով) *Հայա՛, հայրի՛կ, խմե՛ր եմ, հա՛, խմե՛ր եմ, խմե՛ր եմ:*

ՀԱՅՐԸ – *Ե՞րբ, աա ինչպե՞ս, որ ես չիմացա: Գողունի՞:* (Ծիծաղելով) *Հա՞, հա՞, հա՞, հարբե՞ր ես:*

ԺԱ

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Գլխարկով ճակտի դռնեն) *Վա՜յ, հայրի՛կ, քեֆդ տեղն է:*

ՀԱՅՐԸ – (Միշտ ծիծաղելով) *Սիրանը... Սիրանը հարբեր է:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Չէ՜ հա:* (Աղջկան դառնալով) *Սիրա՞ն...*

ՍԻՐԱՆ – *Ընտի՛ր, ընտի՛ր գինի:*

ՀԱՅՐԸ – (Միշտ ծիծաղով կվերցնե շիշը) *Գողցեր է գինիևս, գողցեր է: Ա՜յ, չէի կրնար երևակայել* (դուրս):

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Գլխարկով, հովանոցը ձեռքին՝ կեցած է աղջկան դեմը՝ աչքերը անթարթ անոր դեմքին):

ՍԻՐԱՆ – (Կամաց մը կբարձրանա ու կնստի հանգիստ) *Իմ վլճակս եղավ, Տիրուհի՛:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Այո՛, կտեսնե՛մ:*

ՍԻՐԱՆ – *Ուրախ չե՞ս:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Մտածկոտ) *Ուրեմն դեպի սիրած սարերդ...* (Յեգնոտ) *Խե՜ղճ Սահակ:*

ՍԻՐԱՆ – *Է՜, ինչո՞ւ խեղճ. ես անոր ի՞նչ էի տալու. կանցնի քանի մը օր, կմարժվի, վերջացավ գնաց:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Գլխով կընե) *Հը՛մ: Հորդ համար ալ անակնկալ է ըլլալու. այնպես սորված է քու թևիդ տակ ու քու հոգածության:*

ՍԻՐԱՆ – *Իմ պարտքս կատարեր եմ ես, կարծեմ:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Անշո՛ւշտ, հիմա ալ կարգը Նվարդինն է. նկար-*

չութիւն-մկարչութիւն. ատոնք դատարկ բաներ են, հարուստ մարդու ժամանց. Թող նստի տունը ու տունը պահէ:

ՍԻՐԱՆ - Ոչ, ինչո՞ւ: Ես Նվարդի համար կաշխատիմ նորէն հիմակէն ալ. որչափ որ կրցայ՝ թո՛ղ չարունակի, թո՛ղ առաջ երթա...

ՏԻՐՈՒՀԻ - Այնպէս որ, կմնա միայն հիւանդը. անոր գործը գէշ եղաւ: Աւանց քեզի ան չի դիմանար այս տան մէջ: Հոգին կհանեն:

ՍԻՐԱՆ - Է՜, ի՞նչ ընեմ, քիչ մըն ալ թող մյուսները մտմտան: (Գրգռված) Վերջապէս... ես ալ մարդ եմ վերջապէս: Ա՜յ, որ այսպէս ետ կնայիմ անգամ մը իմ ապրած կյանքիս. ինչի՞ է նման. անապա՛տ. մանր-մունր հոգսեր, ցավեր ու գո՛րշ, գո՛րշ: Ո՛չ, ո՛չ, ալ չեմ կրնար, ալ չեմ ուզեր. ես ալ ունիմ իմ պահանջներս, ե՛ս ալ կուզեմ զգամ ու ապրիմ: Ես ալ կուզեմ ապրիմ, Տիրուհի՛, կհասկնա՞ս, ես ալ կուզեմ՝ ապրիմ: Կուզեմ ապրիմ ինծի համար, վերջապէս անգամ մըն ալ ինծի համար:

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Ընկճված) Ապրէ՜, ապրէ՜, պէտք է ապրիլ:

ՍԻՐԱՆ - Բայց դո՞ւն ինչու այդպէս: Ուրախ չե՞ս:

ՏԻՐՈՒՀԻ - Է՜, թո՛ղ ինծի: Նախա՞նձ:

ՍԻՐԱՆ - Անխե՜լք:

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Դառն) Ջէ՜, կատակ չէ ըրածս: Այսօրվնէ մեր ճամփաները ալ կբաժնվին իրարմէ:

ՍԻՐԱՆ - Ինչո՞ւ:

ՏԻՐՈՒՀԻ - Մինչև հիմա կարծեր էի՝ մենք միշտ ենք զույգ երթալու: Ու պինդ համոզված էի, որ այդ բոլորը զայրույթի, բողոքի ալիքներ են միայն, որ կուգան ու կանցնին սրտիդ վրայէն, ինչպէս եկեր ու անցեր են իմ վրայէս: Ես քեզի ալ ինծի նման կարծեցի. ինծի նման անընդունակ՝ ապրելու ինքդ քեզի համար, ինծի նման միայն աշխատավոր ձեռք մը՝ ուրիշներու կյանքը դյուրացնելու: Սխալվեր եմ. քու մէջդ կի՞նն է նստած. ապուշը միայն ե՛ս եմ եղեր աշխարհիս երեսին:

ՍԻՐԱՆ - (Վրա իյնալով՝ կարեկցոտ) Տիրուհի՛, Տիրուհի՛...

ՏԻՐՈՒՀԻ - (Խիստ ու իրմէն հեռու պահելով) Ա՜, ո՛չ, իզո՛ւր: Դուն կխղճաս ինծի: Ատիկա վա՛տ բան է, քեզի համար շա՛տ է վատ: Խղճալը շա՛տ ավելորդ ու շա՛տ անհարմար բեռ է իրեն համար ապրիլ ցանկացողին: Ով իրեն համար ապրիլ կուզե, խղճալը պէտք է մեկդի դնէ: Գնա՛ քու ճամփադ ու ետ մի՛ նայիր երբե՛ք, երբե՛ք՝ ո՛չ ինծի, ո՛չ մյուսներուն: Այդ ճամփով գացողը ետ նայելու չէ. հիշէ՛ Ղովտին կինը. քարէ արձան կդառնաս:

ԺԲ

ՍԱՀԱԿ – (Արագ կնետվի ներս) *Ահա՜ և ե՛ս: Որ ըսի՝ չեմ ուշանար:*

ՍԻՐԱՆ – (Յուզված ու չոր) *Այդպես վստա՞հ ես, որ չես ուշացեր:*

ՍԱՀԱԿ – *Անշո՛ւշտ: Փողոցին անկյունն ալ տեսա ձեր Հյուրը, որ կերթար:*

ՍԻՐԱՆ – *Իսկ ինծի կթվի, որ շա՜տ ուշացար, շա՜տ:*

ՍԱՀԱԿ – *Է՜հ, կրքով մի խոսիր. դեռ Հազի՛վ կես ժամ անցավ: Տե՛ս, այնպես շտապեր եմ: Ձգե՛: Երևի բարկացեր ես, որ չյսեցի քեզի, բայց վերջապես երեխա չե՛ս, պետք է Հասկնայիր, որ պարտական էի երթալու:*

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Պարտակա՞ն, պա՜րտք: Ի՞նչ բան է պարտքը:*

ՍԱՀԱԿ – (Կատակով) *Պա՞րտքը…*

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Սիրանին) *Ինչո՞ւ ես անհանգիստ: Քա՛ջ եղիր, անփույթ ու եռ մի՛ նայիր. Հիշե՛ Ղովտին կինը…* (դուրս):

ԺԳ

ՍԱՀԱԿ – (Զարմանքով ու ծիծաղով) *Դեռ բարկացա՜ծ ես: Արժե՞, Հոգի՛ս: Աղե՛կ, թո՛ղ, կբարկանաս մեկ ուրիշ անգամ: Հիմա այնպես, չգիտեմ ինչու, սիրտս տեսակ մը լիքն է, ու Հետդ խոսիլ կուզեի. եկո՛ւր, նստե՛:*

ՍԻՐԱՆ – (Սեղանին վրա բանով մը զբաղված. թիկունքը՝ տղուն) *ՍաՀա՛կ:*

ՍԱՀԱԿ – *Հա՞:*

ՍԻՐԱՆ – *Քեզի բան մը ունիմ ըսելու:*

ՍԱՀԱԿ – *Հապա՛:*

ՍԻՐԱՆ – (Կես մը դեպի տղան դառնալով) *Չգիտեմ՝ ինչպես արտահայտեմ միտքս, որ ինծի սխալ չհասկնաս: Դուն գիտես, որ քեզի սրտանց կհամակրիմ ես, բայց… բայց պետք է, որ անգամ մը պարզ խոսիմ:*

ՍԱՀԱԿ – (Անհանգիստ) *Ի՞նչ բան է ատիկա:*

ՍԻՐԱՆ – *Ոչինչ, չվշտանաս, միայն ինծի կթվի, որ մենք իզուր խոսք ենք տված իրարու. մեջտեղը կարծես թյուրիմացություն մը կա, տեսակ մը… Ես ու դուն, անշուշտ, շատ լավ բարեկամներ ենք, շատ լավ ընկերներ, անշո՛ւշտ, բայց… բայց ամուսնական կապ՝ ո՛չ: Չե՞ս նեղանալու, չէ՞, որ այսպես պարզ Հետդ կխոսիմ. ես պարտական եմ՝ քեզի Հետ պարզ ու անկեղծ ըլլալու, այնպես չէ՞* (քիչ մը լուռ): *Այնպես չէ՞:*

ՍԱՀԱԿ - (Ցրված) *Ինչպե՞ս:*

ՍԻՐԱՆ - Ինծի կհասկնաս, չէ՞ (քիչ մը լուռ): *Այնպե՛ս նկատե, որ մեր մեջ ո՛չ այն հին խոսակցությունն է տեղի ունեցեր, ո՛չ ալ այս: Այո՞:*

ՍԱՀԱԿ - Ինչպես որ կկամենաս:

ՍԻՐԱՆ - Եվ մեր հարաբերության մեջ ոչինչ պետք չէ փոխվի. ինչպես առաջ:

ՍԱՀԱԿ - Ինչպես որ կկամենաս:

ՍԻՐԱՆ - Գիտե՞ս, բարեկամության համար բոլորովին ուրիշ տեսակ մարդիկ կհարմարին իրարու, ամուսնության համար՝ ուրիշ: Ես ու դուն միշտ հրաշալի բարեկամներ ենք եղած իրարու, ու այդպես ալ պետք է, որ մնանք: Այնպես չէ՞:

ՍԱՀԱԿ - Ինչպես որ կկամենաս:

ՍԻՐԱՆ - Շա՛տ, շա՛տ շնորհակալ եմ քեզմե: Ուսերես ահագին բեռ մը գլորեցիր: Շնորհակալ եմ քեզմե՝ շա՛տ, շա՛տ, անչա՛փ (դուրս):

ԺԴ.

ՍԱՀԱԿ - (Քարացած կեցած է՝ աչքերը մեկ կետի. վերջը՝ կամաց կմոտենա սեղանին ու դանդաղ շարժումով մը կվերցնե գլխարկը)*:*

ՆՎԱՐԴ - (Կմտնե, կնայի շուրջը, լուրջ ու մտածկոտ կմոտենա տղուն): *Սահա՛կ, քույրս ինչո՞ւ այսպես տխուր է այս քանի օրը, ի՞նչ կկարծես:*

ՍԱՀԱԿ - (Բեկված) *Չգիտե՛մ:*

ՆՎԱՐԴ - Իսկ ես գիտեմ, ես հիմա կհասկնամ. մե՛նք ենք, մե՛նք, անոր ոտքերը կապողը. մենք բոլորս՝ եղբա՛յրս, քո՛ւյրս, ե՛ս: (Խորհրդավոր) *Ես հիմա գիտեմ:*

ՍԱՀԱԿ - Այո՛... կապո՛ղը: (Առանց անոր նայելու) *Մնաս բարո՛վ, Նվա՛րդ:*

ՆՎԱՐԴ - Կերթա՞ս: Բայց ո՛չ. ես չեմ ուզեր, որ մեզի համար ան դժբախտ ըլլա: Չէ՞, Սահա՛կ, պետք չէ՛, որ քույրս դժբախտ ըլլա:

ՍԱՀԱԿ - Թող... թող ըլլա... երջանիկ (կփղձկի ու զսպել ջանալով՝ կուզե դուրս):

ՆՎԱՐԴ - (Յուզված ու համառ) *Չէ՞, չէ՞...*

ՍԱՀԱԿ - Թող ըլլա երջանիկ: (Տխուր ու խորունկ) *Մնա՛ս բարով, Նվա՛րդ* (լալով կթոթվե անոր ձեռքը ու՝ դուրս):

ՆՎԱՐԴ - (Ապշած ու հուզված կնայի ետևեն):

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Ա

ՍԻՐԱՆ – (Կհամրե շապիկները սեղանին վրա ու կուտա Արթինին, որ թեթև մը կնայի օծիքի բանվածքին ու կդնե իրար վրա)։ *Երե՛ք, չո՛րս, հի՜նգ, վե՛ց, աս ալ յոթը, երեք հատը անցած անգամ տարիր, եղավ տասը, մնաց երկուքը։* (Սեղանեն ետ քաշվելով և խոր շունչ մը առնելով՝ տեսակ մը գրգռված) *Ան ալ նոքը. չկրցա հասցնեմ. այս քանի մը օրը... այնպես կարծերս... գլուխս խառն էր շատ։ Ու տկար եմ քիչ մը։*

ԳԱԼՈՒՍՏ – (Փաթթելով շապիկները իր սև կապոցին մեջ) *Չէ, հիվանդանալը ավելորդ է. քեզի պես աղջիկը իրավունք չունի հիվանդանալու։ Աստված կպահե քեզի. ամբողջ տան մը նեցուկն ես դուն, պատավ հայրիկիդ, աղբար-քուրիկիդ։ Աստված է օրհներ քու ծնունդդ։*

ՍԻՐԱՆ – (Բարկացած) *Հապա՛, օրհներ է։*

Բ

ՄԱՐԻԱՄ – (Կողմնակի դռան մեջ) *Դեռս դեռ չեկա՞վ, Սիրա՛ն։ Բարև՛, Գալո՛ւստ։*

ԳԱԼՈՒՍՏ – *Բարև՛։ Նորե՞ն դեղ։*

ՍԻՐԱՆ – *Դեղագիրը տվի հայրիկին, որ շինել տա։*

ՄԱՐԻԱՄ – (Ներս մտնելով) *Օ՛ֆ, ինչո՞ւ ես թողեր անոնց վրա, անոնց որ մնա՝ տասը տարի սպասե, հոգերնի՞ն է։* (Նստելով, հիվանդ) *Վա՜յ։*

ԳԱԼՈՒՍՏ – *Գիտե՛ս, այդչափ դեղը աղեկ չէ։*

ՍԻՐԱՆ – (Նեղսիրտ) *Հազար անգամ ըսեր եմ՝ դեղ ու բժիշկ փոխելով՝ բան չըլլար։*

ՄԱՐԻԱՄ – (Գրգռված) *Է՛, ան մեկալ բժիշկը ոչինչ չէր հասկնար, աս մեկը նորեն բանի մը նման է, կարծես։ Տեսնե՞նք։ Է՛, ճակատիս սև են գրեր, Գալո՛ւստ։*

ԳԱԼՈՒՍՏ – *Կանցնի, աս ալ կանցնի։ Շուտով կհաշտեցնենք քեզի մարդուդ հետ, կհանդարտանաս, կուգան ուրախ օրեր։*

ՄԱՐԻԱՄ – *Ինծի համար ուրախ օրեր չկան։ Ուրախ օրերը Աստված տվեր է ուրիշներուն, տվեր է ասոնց, տվեր է ամենուն, մոռցեր է միայն ինծի։ Դուն իմ մարդս չե՛ս ճանչնար. անիկա մա՛րդ չէ, դև է*

անիկա, սատանան հաշտվի անոր հետ: Ա՛խ, Աստծու կրակին գա, որ ինծի աս օրը հասցուց:

ԳԱԼՈՒՍՏ – *Մի՛ ըսեր, մի՛ ըսեր:*

ՄԱՐԻԱՄ – (Լացկոտ) *Է՛, երբ պիտի Աստված մահ տա ինծի, որ ազատվիմ: Ե՛ս ալ, տո՞ւնք ալ, աս աղջի՛կն ալ:*

ՍԻՐԱՆ – *Մարիա՛մ:*

ՄԱՐԻԱՄ – *Գիտեմ, գիտեմ. ես բեռ եմ ամենուն վրա, բե՛ռ և քեզի համար: Եվ վերջապես ո՞վ կուզե մինչև վերջը իր գլխուն ինծի նման անպետք, տրտնջող ու ցավագար կնիկ մը ունենա: Կմեռնիմ, կմեռնիմ՝ կազատվիք ամենքդ ալ:*

ԳԱԼՈՒՍՏ – (Ոտքի ելլելով ու պատրաստվելով իր կապոցը վերցնելու) *Աստված իր ստեղծածը երբեք չի մոռնար, Մարիա՛մ: Առանց սև մի՛ նայիր աշխարհքին. ատիկա մե՛ղք է, մեծ մեղք: Տե՛ս, ունիս հայր, եղբայր, քույրեր:*

ՄԱՐԻԱՄ – (Արհամարհանքով) *Է՛, ո՞վ որու. ամեն մարդ իր համար է միայն: Հա՛, աս աղջիկը, նայե՛, ուրիշ բան է: Եթե քովս աս աղջիկն ալ չըլլար, ալ չգիտեմ՝ ինչ կըլլար վիճակս:*

ՍԻՐԱՆ – (Խոժոռ) *Հերի՛ք է, Մարիա՛մ, հերիք է, վերջացո՛ւր:*

Գ

ՆՎԱՐԴ – (Արագ կնետվի ներս՝ կուրծքն ու մարմինը մեծ գոգնոցի մը մեջ, ձեռքին աման մը: Մտերիմ ժպիտով գլխով կընե Գալուստին, կմոտենա Սիրանին) *Այսչափը հերի՞ք է բրինձը:*

ՍԻՐԱՆ – (Կնայի վայրիվերո) *Հերիք է:*

ԳԱԼՈՒՍՏ – (Որ նայվածքով կհետևեր աղջկան) *Տեսե՛ք, տեսե՛ք. ա՛յ, իմ անուշի՛կ սիրունիկս, այս ինչ հիանալի տանտիկին ես դարձեր: Տեսնե՛մ:* (Տեսակ մը շուրջը դառնալով) *Տեսնե՛մ:*

ՄԱՐԻԱՄ – (Ժպտուն) *Հա՛, աս երկու օրը ախորժակի է եկեր, ինկեր է Սիրանին ետևեն, թե՝ ձգե՛, ես եմ եփելու, թո՛ղ սորվիմ:*

ԳԱԼՈՒՍՏ – (Քնքշանքով կշոյե աղջկան մազերը) *Սորվե՛, աղջիկս, սորվե՛, ոսկի մազերդ սիրե՛մ:* (Երազկոտ հառաչանքով) *Իսկը, իսկը մայրդ, Աստված ողորմի հոգուդ: Դե՛, մնաք բարով:*

ՄԱՐԻԱՄ – *Ինծի՛ նայե, Գալո՛ւստ, չէի՞ր կրնար՝ անգամ մը դեղարանը հանդպիս:*

ԳԱԼՈՒՍՏ – *Հանդպի՛մ:*

ՄԱՐԻԱՄ – *Հոգիդ սիրես, կըսես որ...* (միասին դուրս):

Դ

ՆՎԱՐԴ – (Կեցած է լարված՝ մեյ մը ձեռքի ամանին, մեյ մը քրոջը նայելով, բան մը ըսել կուզե, բայց կդժվարանա) *Սիրա՛ն... Գալուստին ըսեիր, որ ինծի համար ալ բերե այդ օծիքներեն. դժվար բան մը չէ. դուն ալ որ քիչ մը օգնես, կարգին կբանիմ:*

ՍԻՐԱՆ – (Կշտկվի, շեշտ կնայի քրոջը, որ գլուխը կկախե ու կխաղա բրինձին հետ: Քիչ լուռ: Քայլ մը անոր մոտենալով) *Ըսե՛, նայիմ, քեզի ի՞նչ է պատահեր: Այդ փոքրիկ գլխուդ մեջ բաներ մը կդառնան:*

ՆՎԱՐԴ – *Ոչի՞նչ, ի՞նչ պիտի ըլլա, կուզեմ բանիմ:*

ՍԻՐԱՆ – *Եվ ինչո՞ւ:*

ՆՎԱՐԴ – *Դուն ինչո՞ւ կբանիս:*

ՍԻՐԱՆ – *Ես... ես ուրի՛շ: Հապա նկարե՞լդ:*

ՆՎԱՐԴ – (Անհանգիստ) *Ան... ան... դեռ... առայժմ. չգիտեմ, տեսնենք:* (Հանկարծ կտրուկ) *Է՛, ձգե՛, ձգե՛: Մեկ կողմ դի՛ր հիմա ինծի. հիմա իմ մասին խոսելու ժամանակ չէ. հիմա...*

ՍԻՐԱՆ – (Խիստ) *Հապա՞:*

ՆՎԱՐԴ – *Ո՛չ, Սիրա՛ն, ո՛չ. չեմ ուզեր, կլսե՞ս, չե՛մ ուզեր. ալ մի՛ մտածեր իմ մասին. հոգ մի՛ ըներ, մի՛ մտածեր մեր մասին: Որքան մեզի համար չարչարվեր ես, հերի՛ք է: Չարչարվեր ես երեք-չորս տարի մայրիկի հիվանդության ժամանակ: Անկե ետքն ալ չարչարվեր ես մեզի համար՝ Մարիամը, եղբայրս, ես: Ալ հերի՛ք է: Կըսեիր, որ քեզի համար չես ապրած, որ քեզի ոչինչ չի հաջողիր, որ անբախտ ես: Սո՛ւտ է, գնա՛, տե՛ս:* (Ոգևորված) *Գնա՛, Սիրան, գնա՛. ոչինչ հոգդ չընես. ես կընեմ բոլոր ձեռքես եկածը: Գնա՛ այդ քու սիրած լեռներդ, հո՞ն, ղիմացը, որ Օհաննեսն ալ այնչափ կսիրե: Ա՜խ, ի՞նչ լավ, աննման տղա է Օհաննեսը: Ես կուզեմ, որ դուն գոհ ըլլաս, բախտավոր, ըլլաս ուրախ, երջանիկ: Գնա՛, Սիրա՛ն, գնա՛:*

ՍԻՐԱՆ – (Որ կլսեր լուռ ու աչքերը լայն բացած, հանկարծ կսկսի բուռն ու անզուսպ ծիծաղ մը: Ու ծիծաղին մեջեն) *Հա՞, այդպե՞ս... այդպե՞ս ես վճռեր: Գեշ չէ՛... Գեշ չէ՛... Բախտավոր, երջանիկ...*

ՆՎԱՐԴ – (Ապշած) *Ի՞նչ կա այստեղ խնդալու:*

ՍԻՐԱՆ – (Հանկարծ խնդուքը կտրելով ու հրամայական) *Գնա՛, գնա՛ դուն ինքդ, գնա՛ ու բրինձդ լվա՛:*

ՆՎԱՐԴ - *Բայց... ես...*

Ե

ՍԱՀԱԿ - (Ներս մտնելով) *Կարելի՞ է:*

ՍԻՐԱՆ - (Սառն) *Վա՛յ: Ներողութի՛ւն:* (Յեգնոտ) *Այս անգամ արդէն ճի՛շդ ժամանակին եկար:*

ՍԱՀԱԿ - *Ինչպէ՞ս: Մի՛ վախնար՝ ես քեզի չեմ անհանգստացներու, վայրկեա՛ն մը միայն: Այնպէ՛ս, փոքրիկ հաշիւ մը, որ պէտք է կարգադրելի:*

ՆՎԱՐԴ - (Կամաց մը կելլէ դուրս):

Զ

ՍԱՀԱԿ - (Սեղանին վրայ քանի մը ոսկի դնելով) *Առիկա առեր եմ բերեմ պանսիոնի ժամանակ: Ուզեցի երէկ բերել, բայց որչափ այս ու այն կողմ ինկա՝ չկրցա ամբողջացնել: Շատ շնորհակալ եմ:*

ՍԻՐԱՆ - (Դառն ժպիտով) *Կհասկնամ, իհարկէ: Փոքրիկ հաշիւները պէտք է մաքրուին: Աղէ՛կ: Ուրեմն... Ուրեմն վճռեր ես՝ մաքրես ինծի հետ քու բոլոր հաշիւներդ:*

ՍԱՀԱԿ - (Ուսերը ցնցելով) *Վճռողը ես չէի, դուն վճռեցիր:*

ՍԻՐԱՆ - *Բայց խոստացար, որ բարեկամ ենք մնալու:*

ՍԱՀԱԿ - *Վրա՞ս կխնդաս, Սիրա՛ն:* (Լուրջ) *Ես այս տան մէջ այլեւս գործ չունիմ: Ես... ես... է՜* (դէպի դուռը):

ՍԻՐԱՆ - (Հրամայական) *Սահա՛կ:*

ՍԱՀԱԿ - (Կանգ առնելով) *Ի՞նչ է:*

ՍԻՐԱՆ - *Մօ՛տ եկուր:*

ՍԱՀԱԿ - *Է՜, ի՞նչ հարկ կայ: Թո՛ղ ինծի, Սիրա՛ն, թո՛ղ ինծի՝ երթամ:*

ՍԻՐԱՆ - *Ո՛չ, չե՛ս երթար:*

ՍԱՀԱԿ - *Կտեսնե՞ս, ինչպէս քու ձեռքիդ մէջն եմ դեռ: Ես վճռեր էի՝ գամ, հանձնեմ ու հեռանամ: Այս վայրկեանիս ալ չեմ ուզեր մնամ. ամբողջ անցքը խրատու սիրտս պիտի ծակէնք: Բայց... բայց դուն կըսես՝ ո՛չ, եւ ահա՛ կանգներ եմ, չեմ կրնար երթալ, չեմ կրնար՝ իմ բոլոր կամքիս հակառակ: Ա՜խ, Սիրա՛ն, դուն հետս շատ գէշ խաղ խաղացիր, շա՛տ:*

ՍԻՐԱՆ - *Խա՞ղ:*

ՍԱՀԱԿ - *Բայց ո՛չ, ո՛չ, ես քեզի չեմ մեղադրեր, ո՛չ: Քեզի խելքէ հանեցին:*

ՕՇԻՆ – Ո՛չ, շատ պիտի զարմանաս: Նստէ՛:

ՌՈՒԹԱ – (Նստելով սեղանին միւս կողմը) *Այնպէ՛ս կամչնամ, երբ աչքերուս խորքը կնայիս. ինծի այնպէս կթուի, որ հոն ամէն բան գրուած է:*

ՕՇԻՆ – Խե՛նթ աղջիկ: Ես շիտակը մեծ հաճոյք կզգամ, երբ ուրիշներուն առջեւ առանց ոչ ոքէ հասկցուելու մեր հոգիները կխօսին իրարու:

ՌՈՒԹԱ – Կկարծես՝ ես ո՞չ:

ՕՇԻՆ – Ես կզարմանամ ի՛մ վրաս: Կկարծէի՝ արդէն ամէն ինչ ապրեր եմ ու հաշուեր մաքրեր, որովհետեւ սրտանց սիրած եմ ես իմ կինս եւ խորապէս տառապած իր կորուստէն: Սակայն ինչ որ հիմա ինծի հետ կկատարուի՝ բոլորովին ուրիշ տեսակի բան մըն է: Այսպէս կապուիլ քու տարիքիդ աղջկա՞ն մը:

ՌՈՒԹԱ– Գիտե՛մ, ըսել կուզես՝ ինծի նման հիմար երեխայի մը: Իմ անխելքութիւնս ու խեղճութիւնս կվիրավորե քեզի:

ՕՇԻՆ – Ավելորդ խօսքեր: Ես քեզի միշտ իբրեւ ընկեր եմ զգացեր եւ միշտ ալ իբրեւ հաւասարի հետ եմ խօսեր քեզի հետ: Միթե չե՞ս տեսներ:

ՌՈՒԹԱ – Այո՛. դուն այնքան հասուն ես, այնքա՜ն ուժեղ ու բացառիկ, որ անկարելի է արդէն քու հոգիիդ չփլիլ առանց բարձրանալու, առանց հասուննալու:

ՕՇԻՆ – (Խնդալով) *Ա՛խ, այդպէ՛ս:*

ՌՈՒԹԱ – Կռիւներուն մէջ քեզմէ քաջ ու հանդուգն կռուող չկար. շատերուն եմ պատմել ատեր: Պալատին մէջ քեզմէ վճռական ու համարձակ խօսող չկար: Այս աշխարհի իշխաններուն մէջ քեզմէ ավելի խելքի տեր մեկը չկա: Հայրիկս ալ նույն կարծիքի է:

ՕՇԻՆ – Այսինքն՝ քիչ մը կփչես ինծի:

ՌՈՒԹԱ – Երբեմն ինծի հարց կուտամ, թէ ես ինչ էի, ի՞նչ արժէք ունէր իմ կեանքս, երբ դուն դեռ հյուսված չէիր իմ հոգիիս: Եվ մի՞թէ այդ տեսակ ժամանակ եղեր է: (Յանկարծ) *Գիտե՞ս՝ ո՛րն է մեր տան ամենեն բախտավոր անկյունը: Ծովա՛փը, ամենեն վերջին ծայրը. դիտա՞ծ ես, հոնկէ Կուրիկոսը ամբողջ կերևա: Տունը գործէ ազատ ըլլալուս պես կփախչիմ հոն, կնստիմ ծովուն դեմը, բերդին դեմը, արևուն դեմը, ձեռագործ մը ձեռքս: Ու կհյուսեմ, կհյուսեմ, չգիտեմ՝ ձեռքիս բանի՞քը, թէ՞ ուրիշ բանվածք մը՝ աննյութ ու անսահման: Գիտեմ միայն, որ երբ ուշքի կուգամ, ձեռագործիս միլը ինկած է ձեռքես. իսկ հոգիիս մեջ... ծո՛վը, երկի՜նքը, արե՛ւը ու... դո՛ւն, ու դո՛ւն:* (Գլուխը կամաց մը կախած է կրծքին)*:*

որ կա մեկը, որ միայն քու հիշատակովդ կապրի, քու անունովդ... Մի՛ վախնար. ես անհանգիստ չեմ ըներ քեզի. ալ աչքիդ անգամ չեմ երևար. Հեռո՛ւ, որքան կարելի է հեռու...

ՍԻՐԱՆ – (Որ մինչև հիմա կլսեր՝ խոժոռ ու անշարժ, հանկարծ զայրացկոտ, հատու շարժումով մը կելլե ոտքի) *Ո՛չ, այս բոլորը վե՛ր է իմ ուժերես, վե՛ր է, վե՛ր...* (ու կանգ կառնե՝ բռունցքները սեղմած, աչքերը անթարթ):

ՍԱՀԱԿ – (Վախցած) *Նե՛րե, Սիրա՛ն, եթե քեզի վշտացուցի: Դո՛ւն էիր ինծի խոսիլ տվողը* (ու ինքն ալ կկենա անոր դեմը՝ շվար ու անշարժ, չիմանալով՝ ինչ ընե):

Է

Կմտնե Յակոբ, ետևեն՝ հայրը:

ՀԱԿՈԲ – (Գլխարկը հանելով) *Ես մարդու վրա մեկ անգամ որ նայիմ՝ հերի՛ք է: Հը՛, հիմա կանանե՞ք, որ կըսե՛ի:*

ՀԱՅՐԸ – Դե՛, լա՛վ, հոգի հանեցիր. ի՞նչ է որ:

ՀԱԿՈԲ – Ոչի՞նչ, ի՞նչ պիտի ըլլա: Տեսած օրես չսիրեցի ես այդ մարդը. այնպես եսական, ինքնավստահ, քիթը վե՛ր: Եվ վերջն ալ այսպես խայտառակ կերպով ինքզինքը ծախե՛, այսպես «ավաշկարա», մեկ-երկու հազարի համար:

ՍԱՀԱԿ – Ան ո՞վ, է՜:

ՀԱԿՈԲ – Ո՞վ պիտի ըլլա: Ա՛յ, ձեր հարգած ու փառաբանած պարոն Ծալյանը: Դուք դեռ ձեր գլխուն դրեք ու անոր տափակ ֆրազներովը հիացեք:

ՀԱՅՐԸ – Ի՞նչ է եղեր որ Ծալյանը:

ՀԱԿՈԲ – Հոլանդիայանին աղջիկը գտե՞ր, չէ՞, սա՛՝ մեծ քիթովը: Դե՛, աչքնիդ լույս, շուտով հարսնիք եք գտնալու: (Զարախինդ) *Հը՞, ի՞նչ կըսես, Սիրա՛ն:*

ՍԻՐԱՆ – (Յանգիստ) *Աղե՛կ, գիտցուք թե, չգիտեմ՝ ի՞նչ կա հոդ զարմանալու:*

ՀԱՅՐԸ – Շիտա՛կ կըսե, ի՞նչ ես իրար անցեր. շնորհքով աղջիկ, վրան ալ հարստություն:

ՀԱԿՈԲ – Շնորհքով, այո՛. մինչև անգամ չափազա՜նց շնորհքով.

այնքա՜ն շնորհքով, որ իր շնորհները... Բայց, է՜, ի՞նչ վնաս. քի՞չ կան կոտոշավոր ամուսիններ. գոնե ասոր կոտոշները ոսկիե պիտի ըլլան:

ՍԻՐԱՆ – (Զզվանքով) *Ամո՛թ է: Չէ՞ որ դուն էիր չարունակ Հովսեփյանի աղջիկը գովողը. հիմա՞ եղավ գեշ: Ասոր կըսեն՝ աղտոտ ու զզվելի բամբասանք* (դուրս):

ՀԱԿՈԲ – *Բամբասա՜նք: Հա՛, ատիկա էր պակաս, պիտի բամբասեի որևէ կարիերիստ Ծալյան մը:*

ՀԱՅՐԸ – *Գնա՛, գնա՛ բանիդ: Ծանոթ տղա է, ի՞նչ հարկ կա գեշ մարդ ըլլալու* (դուրս):

Ը

ՀԱԿՈԲ – *Տեսա՞ր դուն ճարպիկ մարդը: Գործերը շտկեց, քաշվեցավ մեկդի: Ասկե ետքը՝ պատրաստ դրամ. կե՛ր, խմե՛ ու քե՛փդ նայե:*

ՍԱՀԱԿ – (Տեսակ մը սթափելով) *Կեցի՛ր, ուրեմն սա հաստա՛տ վերջացած բա՞ն է:*

ՀԱԿՈԲ – *Հապա ի՞նչ: Թե՞ կկարծես՝ պիտի սպասեր, մինչև երթայիր ու քու բարեհաճությունդ հայտնեիր:*

ՍԱՀԱԿ – *Խելքս ոչի՞նչ... ոչի՞նչ չի կտրեր: Եթե այդպես է, ես...* (հանկարծ կընդհատե):

ՀԱԿՈԲ – *Դուն ի՞նչ:*

ՍԱՀԱԿ – *Ես այս վայրկյանիս մեծ սխալ մը ըրի, մեծ, ապուշ սխալ մը:*

ՀԱԿՈԲ – *Ի՞նչ սխալ:* (Անփույթ) *Է՜, ի՞նչ ալ որ ըլլա, հոգդ մի՛ըներ. քու ամբո՛ղջ կյանքդ մեծ ապուշություն մըն է արդեն ինքնին. քո՛ւ ու ի՛մ ու մեր նմաններու: Ճարպիկ պետք է ըլլաս, ճարպի՛կ, այս աշխարհիս երեսին ու միայն քու մասին պետք է մտածես: Ինչացո՞ւ է խելքը, տաղանդը, հասարակության ցավերուն համար չարչրվիլը, ուրիշներու մասին մտածելը. ինչացո՞ւ է հոգեկան բարձրությունը, նուրբ զգացումներ ունենալը: Ահա՛, ա՛յ, դրպաններս ծակ կպտտինք քեզի հետ:*

ՍԱՀԱԿ – (Ցրիվ) *Այո՛, այո՛: Բայց... ուրեմն կըսես. ուրեմն:* (Հանկարծակի բուռն ուրախությամբ) *Վա՜հ, այն ատեն, ըսել է, ամեն բան կորած չէ դեռ, կորա՛ծ չէ դեռ:*

ՀԱԿՈԲ – *Ա՛յ, հիմա՛ր, ինչե՞ր կխոսիս: Ի՞նչը չէ կորած, խե՞լքդ:* (Հանկարծ ականջ դնելով) *Լսե՛, լսե՛, սա իր ձայնը չէ՞:* (Բարկացած)

Թո՛ւ, ո՛չ, աս տանկ չի վերջանար: Ես քու տեղդ այս տունեն կկտրեմ (դուրս՝ կողմնակի աջեն):

Թ

Ճակտի դռնեն կմտնեն Նվարդն ու Օհաննեսը:

ՆՎԱՐԴ – (Խնդումերես) *Խնդրեմ, խնդրեմ: Այո՛, ինչպե՞ս չէ: Այս վայրկյանին իմաց տամ:* (Աշխույժ) *Իսկո՛ւյն, իսկո՛ւյն* (դուրս՝ կողմնակի ձախեն):

ՍԱՀԱԿ – (Ուրախ դեմը կերթա, հանդիսավոր ու ջերմ) *Բարև՛ Ձեզի, պարո՛ն Ծալյան՞ Սա ի՞նչ նորություններ, ի՞նչ անակնկալ: Կշնորհավորեմ բոլոր սրտով, կշնորհավորեմ:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Զարմանքով) *Ի՞նչ բան:*

ՍԱՀԱԿ – *Ավե՛լ, ավե՛լ, ալ ի՞նչ հարկ կա ծածկելու. Ձեր գաղտնիքը լսեր ենք արդեն: Արդեն գիտե՞նք, որ նշանված եք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Ապշած) *Ո՞վ ըսավ Ձեզի:*

ՍԱՀԱԿ – *«Հաստատ աղբյուրե», «հաստատ աղբյուրե»՝ ինչպես որ կըսենք մենք մեր լրագրական ոճով:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Երեկ օրիորդ Սիրանը...*

ՍԱՀԱԿ – (Ծիծաղելով) *Գիտե՛նք, գիտե՛նք և օրիորդ Սիրանը: Է՛, հիմա ի՞նչ կըսեք. հիմա ալ կժխտե՞ք:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Վարան, տեսակ մը դժգոհ) *Քանի որ Ձեզի հայտնողը ինքը օրիորդն է:*

ՍԱՀԱԿ – *Ուրախ եմ, հավատացե՛ք, բոլո՛ր սրտով՝ ուրախ:* (Խլելով անոր ձեռքը) *Կցանկամ Ձեզի բախտավոր կյանք, հաջողությո՛ւն, երջանկությո՛ւն:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Ինքնամփոփ) *Շնորհակա՛լ եմ:*

ՍԱՀԱԿ – *Իսկ այժմ՝ ցտեսությո՛ւն: Մնաք բարո՛վ* (աշխույժով դուրս):

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Նախ՝ զարմանքով կնայի անոր ետևեն, վերջը՝ կցնցե ուսերը, գլխարկը կնետե սեղանին ու տեսակ մը անհամբեր կդառնա հակառակ կողմի դռանը):

ՍԻՐԱՆ – (Կմտնե ծանր, գունատ ու զուսպ, ձեռք կուտա Օհաննեսին՝ հնար եղածին չափ հեռու մեկնելով ձեռքը):

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Սա ինչպե՞ս փոխվեր եք, օրիո՛րդ: Ի՞նչ ունիք:*

ՍԻՐԱՆ – Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ: Շա՛տ ուրախ եմ, որ եկաք այսօր: Շա՛տ շնորհակալ եմ, թե չէ՝ այս հոգեկան դրությունը անտանելի է: Չարչարանք է, վերջը որչափ շուտ, այնքան աղեկ:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Ի՞նչ է պատահեր:

ՍԻՐԱՆ – Անցած օր Դուք ինծի ինչ որ ըսիք, ինչ որ հայտնեցիք, այդ բոլորի համար ես Ձեզի շնորհակալ եմ իմ բոլոր սրտովս. Դուք ինծի մեծ, շա՛տ մեծ պատիվ ըրիք ատով. ես հպարտ եմ ուղղակի, որ շահեր եմ Ձեր համակրանքը: Միայն... չե՛մ կրնար: Ես վճռեր եմ՝ երբեք չամուսնանամ:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Եվ ինչո՞ւ:

ՍԻՐԱՆ – Ամեն մարդ իր ճամփան ունի. ամեն մարդ՝ իր խաչը և իր ճակատագիրը: Եվ վերջապես ի՞նչ է իմ արժեքս, ի՞նչ եմ տալու ես Ձեզի. միայն խանգարեմ պիտի Ձեր հաջողությունը. Դուք ունիք ահագին ծրագիրներ, որոնց համար պետք է դրամ, պետք է հող. ուրիշները Ձեզի կբերեն. ես խզուր արգելք եմ Ձեր ճամփուն: Ո՛չ:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Բայց իմ փնտրածս Ձեր փոխադարձ զգացումն է, Ձեր մտերմությունը, Ձեր կենակցությունը:

ՍԻՐԱՆ – (Գլուխը հակած) Ըստ երևույթին, ամեն մարդ այդ բաներուն լիրավունքը չունի:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Ո՛չ, այդ հանելուկներեն ես բան չեմ հասկնար: Ըսե՛ք, պարզապես, ուղղակի երեսիս. ըսե՛ք, որ չեք սիրեր, և կվերջանա:

ՍԻՐԱՆ – (Լուռ ու հուզված կսեղմվի սեղանին):

ՕՀԱՆՆԵՍ – Չըսե՞ս, չըսե՞ս... (կբռնե ձեռքեն):

ՍԻՐԱՆ – (Աղաչանքով) Թողե՛ք ձեռքս:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Եթե կուզես, որ թողնեմ՝ խոսե՛ պարզ:

ՍԻՐԱՆ – Ա՜խ...

ՕՀԱՆՆԵՍ – Եվ ուզածս բառ մըն է միայն. կսիրե՞ս, թե՞ ոչ:

ՍԻՐԱՆ – Քանի որ կստիպեք, քանի որ ուրիշ ելք չունիմ, քանի որ...

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Ծիծաղկոտ ու հաղթական) Թողե՛ք այդ քանի-որները: Կա՛րճ. այո՞, թե՞ ոչ:

ՍԻՐԱՆ – (Վերջին մաքառումով մը) Ո՛չ:

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Իսկույն կձգե աղջկան ձեռքը և բոլորովին փոխված) Ա՜խ (քայլ մը ետ, քիչ լուռ): Սա արդեն ուրիշ բան է. կներե՛ք. ես երևի ավելի իմ զգացումներովս կտեսնեի, քան աչքերովս: Ինչևէ, ներեցե՛ք,

որ Ձեզի ալ, ինծի ալ այս հիմար դրության մեջ դրի: Իմ միակ արդարացումս ան է, որ իմ զգացումներս դեպի Ձեզի շատ խորն են եղած, խոր ու կույր:

ՍԻՐԱՆ - Ո՛չ, ո՛չ, չեմ կրնար, չեմ ուզեր. Ձեր դեմը կեղծիք չեմ ուզեր: Սուտ ըսի. ես Ձեզի միշտ սիրեր եմ և աշխարհիս ամենեն երջանիկ կինը կդառնայի, եթե կարող ըլլայի՝ կյանքս Ձեզի կապելու: Ատ կըլլար իմ ճշմարիտ կյանքս:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Ուրե՞մն...

ՍԻՐԱՆ - Երնե՛կ անոնց, որոնք շատ աջ ու ձախ չեն նայիր, երբ ապրիլ կուզեն. առողջ մարդիկն են ատոնք: Դուք ալ ատոնցմե եք, պարո՛ն Հովհաննես. Դուք ալ ուժի մարդ եք. գացե՛ք Ձեր ճամփան հպարտ ու վստահ: Դուք պարտական չեք խնայելու. Դուք պարտական եք միայն ապրելու, Դուք պարտական եք միայն գործելու:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Է՛, եկո՛ւր աշխատինք, ապրինք միասին:

ՍԻՐԱՆ - Ես չեմ կրնար Ձեր ճամփովը: Իմ ամբողջ կյանքս անցեր է ուրիշներու համար, ուրիշներու հոգերով. երևի մեջս արդեն բնություն է դարձեր: Հիմա իմ անձնական ճամփաս բանալու համար պետք է հրեմ ուրիշները, պետք է ոտքի տակ տամ անոնք, որոնց համար ապրեր եմ մինչև հիմա:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Ես խորապես կգնահատեմ քու այդ գթոտ ու նուրբ հոգին: Բուժքույրներուդ համար ալ բան մը կմտածեմ. հոգ մի՛ ըներ:

ՍԻՐԱՆ - Ո՛չ, ո՛չ այդ տեսակ բան մտքե չանցնեք: Ես այս բոլոր բեռը նետեմ Ձեր ո՞ւսը. երբե՛ք, երբե՛ք. ես այդ թշնամությունը չեմ ըներ Ձեզի. Դուք ինծի ի՞նչ կկարծեք: Ձգեցե՛ք ինծի, ձգեցե՛ք մեր թշվառ կյանքը մեզի ու հեռացե՛ք:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Բայց, Սիրա՛ն, քու սիրելդ գիտնալես ետքը ես ինչպե՞ս կրնամ հեռանալ: Ահա՛ կհայտնեմ: Այս վայրկյանես դուն իմ կինս ես:

ՍԻՐԱՆ - Ա՜խ, Դուք ինծի չեք հասկնար, Դուք ինծի չեք հասկնար:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Ի՞նչ կա չհասկնալու. ըսե՛, խոսե՛. ես կհարթեմ. կհարթեմ՝ ինչ ալ որ ըլլա:

ՍԻՐԱՆ - Ճակատագիրը չեք հարթեր: Թողե՛ք ինծի, հեռացե՛ք, մոռացե՛ք:

ՕՀԱՆՆԵՍ - Դուն չգիտես, ինչ որ կխոսին շրթունքներդ, Սիրա՛ն:

Դուն չես ըմբռներ, թե ի՞նչ կպահանջես ինծմե:

ՍԻՐԱՆ – (Սառն) *Ես Ձեզմե ոչինչ չեմ պահանջեր:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Դուն անկարելին կպահանջես և՛ քեզմե, և՛ ինծմե:

ՍԻՐԱՆ – (Կոտրված) *Անկարելի՞ն. դուցե՛, այո՛, անկարելին: Ներեցե՛ք ինծի: Չէ՛, ալ չեմ պահանջեր, բայց կխնդրեմ, կպաղատիմ քեզի, Օհաննե՛ս, կաղաչեմ քեզմե այդ անկարելին: Կտրե՛, կտրե մեր մեջ ամեն կապ. ալ մի՛ գար, մի՛ խոսիր, մի՛ տեսնվիր ինծի հետ: Ես այլևս ուժ չունիմ՝ քեզի դիմադրելու. ես քու ձեռքդ եմ. բայց պետք չէ, լավ չէ. իմ խիղճս չի տանիր: Կաղաչեմ քեզի՝ իմ սիրույս համար, եթե իրավ որ կսիրես ինծի, եթե քիչ մը հարգանք ունիս դեպի ինծի:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Կեցած է՝ լուռ ու խոժոռ)*:*

ՍԻՐԱՆ – Խո՛սք տուր, խո՛սք տուր ինծի: Ըսե՛, որ խոսք կուտաս:

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Վիրավորված) *Բռնի կին առնել չեմ կրնար անշուշտ:*

ՍԻՐԱՆ – (Մոտենալով) *Ներե՛ ինծի:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Բայց անմիտ բաներ են ըսածներդ ու անօգուտ:

ՍԻՐԱՆ – Լռե՛, ալ վերջացավ: Գիտեմ, գիտեմ, որ բախտս է, որ կթռչի ձեռքես:

ՕՀԱՆՆԵՍ – Ո՛չ, դուն չես սիրեր ինծի, Սիրա՛ն:

ՍԻՐԱՆ – (Դառն ժպիտով մը կբռնե, կբարձրացնե տղուն ձեռքը, երկար ու ամուր կսեղմե շրթունքներուն և իսկույն ալ ետ կքաշվի և երեսը անդին դարձնելով) *Դե՛, ալ գնա՛, գնա՛...*

ՕՀԱՆՆԵՍ – (Խնդալով) *Բայց ո՞ւր. երեխա՛ ես դուն: Ասով պատմությո՞ւն կվերջանա:*

ՍԻՐԱՆ – (Առանց գլուխը դարձնելու) *Գնա՛, գնա՛՝ կըսեմ քեզի. ալ մի՛ խոսիր:*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Աղե՛կ: Հիմա ես կերթամ, Սիրա՛ն, կերթամ գյուղ: Դուն հանգստացի՛ր, հանգստացո՛ւր ջիղերդ: Եվ քիչ մըն ալ ավելի խո՛ր նայե կյանքին վրա:Մենք աշխարհք չենք եկած միայն ուրիշներուն համար և ուրիշ անգամ ալ աշխարհ գալու չենք: Եվ դուն, որ այդպես ամենքը կխղճաս, մտածե՛ վերջապես, որ ես ա՛լ մեղք եմ:

ՍԻՐԱՆ – (Սաստիկ հուզված) *Ա՛խ, դո՛ւն, դուն...*

ՕՀԱՆՆԵՍ – Սիրա՛ն, գիտցի՛ր, որ օր ու գիշեր անհամբեր քեզմե լուրի եմ սպասելու: Ինծի շատ չսպասցնես. Հոգիս շատ խոր է կապված քեզի, Սիրա՛ն, քու կարծածեդ շատ ավելի:

ՍԻՐԱՆ – Ա՛խ, Աստվա՛ծ իմ, Աստվա՛ծ իմ...

ՕՀԱՆՆԵՍ – *Սպասեմ պիտի քու թեթև մեկ նշանիդ: Ցտեսությո՛ւն, Սիրա՛ն* (արագ դուրս):

ՍԻՐԱՆ – (Անշարժ կեցած է արձանի նման՝ դեմքն ու թևերը գալարած):

ԺԱ

Ճակտի դռան մոտ կերևա Տիրուհին, քիչ մը լուռ կդիտե և ծանր, հուշիկ քայլերով կմոտենա Սիրանին՝ առանց նկատվելու:

ՏԻՐՈՒՀԻ – (Հանկարծ) *Այո՛, ըսի՛ քեզի՝ հա չնայիս, քար կկտրես:*

ՍԻՐԱՆ – (Կցնցվի ու շատ դանդաղ շարժումով մը գլուխը կդարձնե անոր):

ՏԻՐՈՒՀԻ – *Քեզի չըսի՞՝ հա չնայիս, քար կկտրիս. ահա՛ այդպես:*

Եվ երկուքն ալ խեթ ու չար նայվածքով մը երկար կնային իրար, լուռ և համառ:

ՃԱՄՓՈՒՆ ՎՐԱ

Թատերակ

Գրված է Թիֆլիս, 1904-ին:

Ծովեզրյա ամառանոցի մը պարտեզը:

Ձախ կողմը քարե լայն սանդուղներ կտանին դեպի բնակարանին պատշգամը, աջ կողմը՝ ամբողջովին բաղեղներով ծածկված ցածլիկ պատ մը ու վանդակե փոքրիկ դռնակ: Հեռուն, ծառերուն մեջեն, կերևա ծովի ցոլուն հայելին: Դեպի առաջ, ահագին ծառի մը բունին տակ, ոզորե քեքև նստարան մը, մարմար սեղան ու պարտեզի աթոռներ. ամբողջ հատակը՝ փափուկ դեղին ավազ:

Պայծառ առտու է:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

Ա

ՄԱՐԴԱՐ – (Քիչ մը կոպիտ, քիչ մը միամիտ բարի մարդ մը: Կեցած է անշարժ՝ աչքերը հառած գետին ու կլսե: Գլխուն՝ ֆես, անթև բաճկոնին վրայեն ամբողջ մարմինը ծածկող սպիտակ գոգնոցը հավաքած – փաթթած է մեջքը, ձեռքը՝ տուփ մը):

ՎԱՀՐԱՄ – (երեսունի մոտիկ վայելչակազմ երիտասարդ մը՝ հատու շարժումներով, ու չարացած շեշտ մը՝ խոսվածքին մեջ: Կպատմե հանգիստ)... *Իսկ իրենք սուսիկ-փուսիկ կքաշվին անտառը ու, մութը կոխելուն պես, ձորին մեջեն ճամփանին կշարունակեն: Հիմա պահականոցին մեջը շենք-շնորհք սարսափ է ինկեր՝ կըսեն՝ դևեր են, անոնց հետ գլուխ ելլել չըլլար* (քմծիծաղ): *Դևե՛ր, իհա՛րկե, արվեստն ու քաջությունը արդեն դև են եղեր մի՛շտ: Իսկ թե անոնց հետ գլուխ ելլել չըլլար, հա՛, ատոր կհավտամ. գաղափարով մը ոգևորված ու կյանքեն ձեռք վեր առած մարդկանց հետ գլուխ ելլել չըլլար:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Ի՞նչ ըսեմ, տղա՛. Աստված հաջողե. միայն զգո՛յշ եղեք, զգո՛յշ, կրակի հետ չեն խաղար:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Խաղալու ժամանակը անցեր է: Է՛, ինչևէ, Թողե՛նք* (շուրջն ու պատշգամը դիտելով): *Իսկ հո՞ս ինչ կա-չկա: Տո՞ւնն են:*

ՄԱՐԳԱՐ - (Անտարբեր ուսը ցնցելով) *Է՛հ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Օրի՞որդն ինչ բանի է:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Ի՞նչ օրիորդ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Նա՛, ձե՛րը: Քանի՞ օրիորդ կա հոս:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Մարի՞ն* (հեգնոտ): *Հարո՛ւստ, սիրո՛ւն, ազա՛տ, ո՛չ ցավ ունի, ո՛չ պակաս. անոր դերը քեզի՞ են տվեր:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Մտասույզ) *Շիտակ է* (ջղային շարժումով մը ծառեն տերև մը փրցնելով): *Իսկ անդին հազարներ կան, որոնք ցավ ալ ունին, պակաս ալ՝ ու բեռներո՛վ:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Ըսե՛նք, շիտակը խոսելով, ասոնց մեջ* (արհամարհանքով՝ տունը մատնանիշ) *նորեն ամենեն աղեկը անիկա է. քիչ մը համառ, քիչ մը երես առած, բայց բարի սիրտ ունի: Անցած օր երկար-բարակ ինծի խոսեցուց. հարցուց մեր տան մասին, երկրի մասին, քու մասին:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Խայթված) *Ի՞մ մասին:* (Ծաղրանքով) *Եվ ի՞նչ:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Ես ի՞նչ գիտեմ, ծնո՛ղքդ, ազատությո՛ւնդ: Չէ՛, ես մարդը մեկ նայվածքով կճանչնամ. առջի օրը որ աս տունը ոտք դրի, աս աղջիկը բարի աղջիկ է՝ ըսի, և նայե՛, խոսքս ելավ:*

Բ

ՀԱՐԵՆՑ - (Քառասունի հակվող լայն ու բարձրահասակ մարդ մը՝ կլոր մորուքով. ականջները՝ ֆեսին տակ: Կերևա սանդուղներուն վերեն: Ձեռքերը՝ տաբատին գրպանը): *Դե՛ եկուր դուն Արթի՞ն եղիր ու մի՛ բարկանար: Պե՛ մարդ, ես ներսը նստեր եմ, կսպասեմ ու կսպասեմ քեզի, դուն հոս ուրիշներուն հետ անուշիկ-անուշիկ խոսքի ես բռնվեր:*

ՄԱՐԳԱՐ - (Դեմը շտապելով՝ ձեռքի տուփը անոր կուտա ու հարգալիր ետ կքաշվի սանդուղին վրա՝ անոր ճամփա տալով) *Դեռ նոր եկա, հիմա: Ճամփան պատահեցա քրոջս տղուն:*

ՀԱՐԵՆՑ - (Սանդուղներեն իջնելով՝ ծանր-ծանր ու միևնույն ժամանակ տուփը բանալով) *Հա՛, աս քու ազգականդ: Տիկինս անցած*

օր բաներ մը կըսեր (ճակտին տակեն Վահրամը դիտելով): *Ոչինչ, կորիճ տղա կերևնա:* (Մարգարին) *Դուն գնա՛ բանիդ:*

ՄԱՐԳԱՐ – (Դուրս):

Գ

ՀԱՐԵՆՑ – Ի՞նչ է հրամանքիդ անունը:

ՎԱՀՐԱՄ – (ժպտուն) *Անունս Վահրամ է: Վարդանյան:*

ՀԱՐԵՆՑ – Հա՞. Վարդանյան. ատ ի՞նչ շատ ալ Վարդան կա դուրսեցիներուն մեջ:

ՎԱՀՐԱՄ – (Կտրուկ) *Իսկ ես որո՞ւ հետ պատիվ ունիմ խոսելու:*

ՀԱՐԵՆՑ – (Զարմանքով) *Ատիկա կարծեմ գիտնաս պիտի:*

ՎԱՀՐԱՄ – Իզուր տեղը կկարծեք:

ՀԱՐԵՆՑ – (Խոժոռ ու հատիկ-հատիկ) *Ինծի Հարենց Արթին կըսեն Պոլսի հրապարակին վրա, աս ամառանոցին ալ տերը:*

ՎԱՀՐԱՄ – Այո՛. Ձեր ամառանոցը շատ սիրուն է. մանավանդ՝ դիրքը: Ոսփորի այս սքանչելի կտորին վրա: Սև ծովի զով շունչին դիմաց:

ՀԱՐԵՆՑ – (Շոյված) *Իրավացի՛ ես, լավ ճաշակ ունիս, ինչպես կտեսնեմ* (այդ միջոցին բացած է արդեն ծեռքի տուփը, հատ մը հավանա կիանե մեջեն, կդնե շրթունքին, տուփը՝ սեղանին ու կվերցնե լուցկին): *Հա՛, ի՞նչ պիտի հարցնեի. երևի դո՛ւն...*

ՎԱՀՐԱՄ – (Ծիծաղկոտ) *Ես «դուն» չեմ, ներեցե՛ք:*

ՀԱՐԵՆՑ – (Զարմանքեն անշարժ կմնա՝ վառած լուցկին ծեռքը:)

ՎԱՀՐԱՄ – «Դո՛ւք»:

ՀԱՐԵՆՑ – (Առանց դիրքն ու ծայնը փոխելու) *Ես կուզեի՝ հարցնեմ. դուք... ուք երևի կճանչնաք հոստեղի Քոմիտեն. ի՞նչ տեսակ մարդիկ են:*

ՎԱՀՐԱՄ – Ինչո՞ւ կկարծեք, որ ես ճանչնամ պիտի Քոմիտեն:

ՀԱՐԵՆՑ – Է՛, անանկ: Դուրսեցի տղա, հոս-հոն կմտնեք, կելլեք, վերջապես երիտասարդ ալ եք: Երիտասարդ մարդը ատ տեսակ բաներով կզբաղվի, հեղափոխություն կուզե, ազատ ըլլալ կուզե, իր պառլամենտը կուզե, ալ ի՞նչ գիտնամ:

ՎԱՀՐԱՄ – Է՛, աշխարհքիս ո՞ր ծայրը ապուշներ չկան:

ՀԱՐԵՆՑ – Ա՛յ, ապրի՛ս: Իսկույն կերևնա, որ հասուն տղա ես: Շիտա՛կ է՝ որտե՞ղ ապուշներ չկան: Բայց երանի թե միայն ապուշ

ըլլային, մերինները ավազակ ալ են, անտերես, լիրբ ավազակներ, ավազակներուն ամենեն գէշը. ավազակը գոնե գիշերը, մութին մէջեն, ծածուկ անկյունի մը կհարձակի վրադ, իսկ ասոնք օրը-ցերեկով քու սեփական բնակարանիդ մէջը քեզի կխաբեն: Ու դուն դեռ սուսուփուս նստիս պիտի, հետերնին խոսիս, ճա՞րդ ինչ. կատղա՛ծ մարդիկ:

ՎԱՀՐԱՄ - Միթե Ձեզի նեղե՞ր են:

ՀԱՐԵՆՑ - Նեղե՞ր են, մի՞: Հապա Մարգարը քեզի չէ՞ ըսեր: Երկու հարյուր հիսուն հատիկ դեղին ոսկիս առին ձեռքես: Ալ խնդրեք, համոզել, աղաչեցիք. ոչինչ չօգնեց: «Դուք գիտեք, մեր ձեռքեն ոչինչ չի գար. մեզի այսպես է հրամայված»: Վրանին ալ որ նայիս, լորդ կնմանին, հագված-շքված:

ՎԱՀՐԱՄ - (Կատակով) *Է՛, ի՞նչ վնաս ունի, պարո՞ն Հարենց, Ձեզի համար երկու հարյուր հիսուն ոսկին խո՞սքը կըլլա:*

ՀԱՐԵՆՑ - Հա՛, տղա՛ս, բայց մարդուս ճաթիլը կուգա. սա՞նկ խղեղին մեկը գա-անցնի գիմացդ, խնդա, խոսի ու, առանց մատը մատին դպցնելու, գրպանեդ ուզածը առնե ու երթա: Եվ վերջապես երկու հարյուր հիսուն ոսկին ալ ծովը նետվելիք փարա չէ: Աղե՛կ, առնելիքնին ըլլա. չե՞ն մարսեր. ինծի Հարենց Արթին կըսեն, չեմ ձգեր, որ մարսեն, ես անոնց քիթեն-բերնեն կհանեմ (ու բարկացած կվառե սիգարը):

Դ.

ՄԱՐԻ - (Նուրբ ու հանգիստ աղջիկ մը, քսան-քսաներկու տարեկան. դեմքն ու խոսվածքը՝ երազուն: Կուգա ծովուն կողմեն, ծառերուն մեջեն: Հագուստը՝ թեթև ու ճերմակ. ճերմակ գոց հովանոց մըն ալ դրած է վիզը ու թևերն ալ երկու կողմեն՝ անոր վրա) *Վա՛յ, պարո՞ն Վահրամ:*

ՎԱՀՐԱՄ - Բարև՛ Ձեզ, օրիո՛րդ Հարենց:

ՄԱՐԻ - Ո՞ւր էք, չէք երևար՝ այս քանի ժամանակ է. երևի չախորժեցաք մեր կողմերեն:

ՀԱՐԵՆՑ - (Տհաճ ու գրգռված) *Իսկ դուն ի՞նքդ ուր ես. մեջտեղ չկաս. ժամ մըն է՝ մայրդ քեզի կհարցնե. ինչպես նորեն ծովուն ափը: Հոգիդ սիրե՛մ, սի՞րտդ ալ չի նեղանար տասնյակ ժամերով ավազին վրա. նայե՛, հա՛, նայե՛. ի՞նչ կա՝ չգիտեմ որ: Ան ծով, ան ջուր, ան ալ ավազ. շը՛ափ, շը՛ափ, շը՛ափ. քունդ ալ չի տանիր. չիտակը՝ հինգ վայրկյան որ հոն նստիմ, իմ քունս կուգա:*

ՄԱՐԻ - Դուն ուրիշ. դուն ուր ալ որ նստիս, հինգ վայրկյանեն քունդ կուգա:

ՀԱՐԵՆՑ - (Սեղանեն սիգարի տուփը վերցնելով) Քալե՛, քալե՛, պարապ մի՛ խոսիր. գնա՛ նայե՝ մայրդ ի՞նչ կըսե: (Սանդուղի ոտքին կանգ կառնե, կասկածով կնայի Վահրամին ու տեսակ մը մտերմորեն) Գիտե՞ք՝ ի՞նչ կա. ինչ որ խոսեցանք, աղեկ է, որ մեր մեջը մնա. բերնեբերան խոսքը կմեծնա. կհասկնա՞ք, չէ՞. իսկ ատ անպիտանները, բոլորը, կապը կտրած մարդիկ են, ամեն բան կրնա սպասվիր (ծիծաղկոտ): Ինչ որ խոսեցանք, սա՞նկ մեր մեջը, հա՞:

ՎԱՀՐԱՄ - (Զզվանքով) Անհո՛գ եղեք, պարո՛ն: Ո՞վ է այս աստիճանի ողորմելի մարդոց մասին բերան բացողը:

ՀԱՐԵՆՑ - (Չըմբռնելով) Ինչպե՞ս... : (Հանկարծ, անուշի կապելով) Այո՛, այո՛, շա՛տ ապրիս, շնորհակալ եմ: Երթա՛ս բարով, ատանկ երբեմն-երբեմն այցելեցե՛ք նորեն մեր Մարգարը. ես շատ գոհ եմ իրմեն, ատ երեք տարի է՝ մեր ծառայությանն է (սանդուղներով կբարձրանա ու կմտնե տուն):

Ե

ՄԱՐԻ - (Լուրջ ու բռունցքը սեղմած) Եղբայրս վիրավորե՞ց Ձեզի: Պետք չէ՛, որ վիրավորվիք, պարո՛ն Վահրամ:

ՎԱՀՐԱՄ - Բայց ամենևի՛ն, օրիո՛րդ, մտքես չանցնիր:

ՄԱՐԻ - (Սրտանց) Այո՛, ատանկ, շատ ուրա՛խ եմ: (Եվ հանկարծ խոսքը փոխելով) Է՛, ինչպե՞ս եք, գո՞հ եք մեր Պոլսեն:

ՎԱՀՐԱՄ - (Ուսը կցնցե) Ի՞նչ ըսեմ. ինծի քիչ կհետաքրքրե:

ՄԱՐԻ - Իհա՛րկե, Դուք այնքան տեղ եք եղեր, այնքան տեղ եք տեսեր:

ՎԱՀՐԱՄ - Ա՛խ, ո՛չ այդ պատճառով:

ՄԱՐԻ - Հապա՞:

ՎԱՀՐԱՄ - Բայց ներեցե՛ք, օրիո՛րդ, Ձեզի չխանգարեմ: Կարծեմ ըսին, որ Ձեր մայրը Ձեզի կսպասե:

ՄԱՐԻ - Ոչի՛նչ, փույթ չէ:

ՎԱՀՐԱՄ - (Հանկարծ) Ուրեմն Դուք այդպես կսիրեք ծովը:

ՄԱՐԻ - (Զարմացած ու ժպտուն) Այո՛. ինչո՞ւ հարցուցիք. և շա՛տ: Ես շատ կսիրեմ թե՛ իր հանդիստ ժամանակը՝ իր օրորքը, թե՛ իր ալեկոծությունը՝ իր խռովքը, բայց մանավա՛նդ այդ ալեկոծությունը.

մարդ կարծես կփոխվի, կհափշտակվի, կմոռնա աշխարհքն ալ, ինքզինքն ալ, իր տխրությունը, իր վիշտը:

ՎԱՀՐԱՄ - (Կխնդա թեթև):

ՄԱՐԻ - (Կոտրված) Ինչո՞ւ կխնդաք:

ՎԱՀՐԱՄ - Ներեցե՛ք, օրիո՛րդ, բայց այնպես տարօրինակ են այդ բառերը Ձեր շրթունքին. տխրությո՛ւն, վի՛շտ:

ՄԱՐԻ - Դուք անցած անգամ ալ ատոր նման բան մը ըսիք ինծի և գիտե՛ք` ինծի շատ զայրույթ պատճառեց:

ՎԱՀՐԱՄ - (Լուրջ) Իրա՞վ: Ներեցե՛ք, կցավիմ: Ես... ես միայն ըսել կուզեի... Ձեր շուրջը գեղեցկություն, առատություն, գուրգուրանք ու քծնանք. Դուք այդպես գեղեցիկ, այդպես երիտասարդ. Ձեզի համար ի՞նչ վիշտ, ի՞նչ տխրություն. ատոնք բառեր են, որոնց իմաստը Դուք չգիտեք բարեբախտաբար: Բնությունն ու քաղաքակրթությունը Ձեր վրան առատ թափեր են ամեն պարգև. Դուք վայելքի ու զվարթության համար եք ծնված:

ՄԱՐԻ - (Հեգնոտ) Իրա՞վ: Շատ շնորհակալ եմ:

ՎԱՀՐԱՄ - (Հանկարծ) Չէ՞, չէ՞, այդպես չէ՞:

ՄԱՐԻ - (Սառն) Թողե՛ք, խնդրեմ: Ուրիշ բան խոսինք:

ՎԱՀՐԱՄ - (Ջերմ) Դժգո՛հ եք: Դո՛ւք ալ եք դժգոհ: Չէ՞, ըսե՛ք, ըսե՛ք պարզ. այս բոլոր փարթամությունը Ձեզի ձանձրույթ կպատճառե, ու բոլոր այս միջավայրը Ձեր սրտին ոչինչ չի խոսիր. չէ՞, ըսե՛ք: Ա՜, ես գիտեի, ես զգացի. Ձեզի հետ առաջին խոսելուս զգացի:

ՄԱՐԻ - Զգացի՞ք, ինչը՞:

ՎԱՀՐԱՄ - Որ Դուք ալ դժբախտ մըն եք:

ՄԱՐԻ - Եվ ուրա՛խ եք` ինչպես կտեսնեմ:

ՎԱՀՐԱՄ - Այո՛, ինչո՛ւ ծածկեմ:

ՄԱՐԻ - Իսկ ես չէի երևակայեր, որ Դուք այդպես չար եք:

ՎԱՀՐԱՄ - Չա՞ր: Մի՞թե ասիկա չարություն է: Թերևս, չգիտեմ: Համենայն դեպս այսքանը ճիշտ է, որ մասնավոր պատճառ մը չունիմ բարի ըլլալու:

ՄԱՐԻ - Ինչո՞ւ:

ՎԱՀՐԱՄ - Է՜, թողենք:

ՄԱՐԻ - (Սրտանց) Ո՛չ, ըսե՛ք, պե՛տք է, որ ըսեք:

ՎԱՀՐԱՄ - Ի՞նչ ըսեմ Ձեզի: Ինչի՞ նման է ինծի պես մարդուն կյանքը: Ուրիշներու մանկությունը գոնե ունի իր երջանիկ երազները.

ես միայն պանդխտութիւն տեսայ ու կարիք: Ամբողջ պատանութիւնս անվերջ ճանկռտուք մը եղաւ ու անվերջ թափառում՝ պատառ մը հացի համար ու պատառ մը ուսման: Եւ հիմա աս ի՞նչ երիտասարդութիւն է. կառղած չան զայրոյթը՝ սրտիդ մէջ, ամբողջ մորթվող ժողովուրդի մը մորմոքը՝ կոկորդիդ, ակռաներուդ տակ վրէժը խածած, իսկ շուրջդ՝ հլու, խոնարհ, լքում ու վախ. մարդ չկա. առնականութիւն չկա, հոգիի շարժում չկա, ազատ վերերու խոյանքը չկա:

ՄԱՐԻ – (Երազկոտ) *Այո՛, ազատ վերերու խոյա՞նքը...*

ՎԱՀՐԱՄ – *Կա միայն բնազդական ապուշ ցանկութիւն մը՝ տոկալու. թո՛ղ խլեն, թո՛ղ խեղդեն, թո՛ղ գլխուն տան, թո՛ղ առևանգեն. ի՞նչ կրնանք ընել. միայն թե կերպ մը դիմանանք. քարշ տանք մեր գոյութիւնը* (բարկացած): *Ինչո՞ւ: Ինչի՞ է պետք այդ տեսակ գոյութիւնը: Ատիկա մա՛հ է, մահ, ամենաասոսկալի մահը. հոգիին մահն է ատիկա: Կծկվեր է մեր մեջ հոգին. ո՛չ ցանկալ գիտե, ո՛չ ձգտում ունի՝ իր ցանկացածին պես ապրելու, ո՛չ կռիվ գիտե, ո՛չ դիմադրութիւն, ո՛չ նույնիսկ մեռնիլ գիտե այդ հոգին:*

ՄԱՐԻ – (Երազկոտ) *Այո՛, կծկվեր է մեր մեջ հոգին. մենք ո՛չ ցանկալ գիտենք, ո՛չ ալ մեր ուզածին պես ապրիլ...*

ՎԱՀՐԱՄ – (Յանկարծ կսթափի ու զարմանքով շեշտ կնայի անոր):

ՄԱՐԻ – *Այո՛, մենք մեռնիլ անգամ չգիտենք:*

ՎԱՀՐԱՄ – *Ուրեմն Դո՞ւք ալ համաձայն եք, օրի՛որդ:*

ՄԱՐԻ – (Միշտ երազկոտ) *Ա՛, այո՛, այո՛, բացարձակապես:*

ՎԱՀՐԱՄ – *Ներեցե՛ք, Ձեզի տխրեցուցի: Իսկ ես, օրիո՛րդ, չէի ուզեր՝ Ձեր հիշողութիւններուն մէջ գեշ «քոշմարի» մը տպավորութիւնը թողնեմ: Եկե՛ք քիչ մըն ալ ուրիշ բան խոսինք. ավելի ուրախ բան մը, ավելի հարմար այս սքանչելի շրջապատին: Տեսե՛ք՝ ի՞նչ գեղեցիկ են այս օդը, այս ծովը, այս առտուն:*

ՄԱՐԻ – (Ծանր ու մեղմ) *Այո՛, այս օ՛դը, այս ծո՛վը, այս առտուն:* (Յանկարծ հափշտակված ու հատու) *Այո՛, առտո՛ւ:*

ՎԱՀՐԱՄ – *Այսի՞նքն, օրիո՛րդ...*

ՄԱՐԻ – *Տվե՛ք Ձեր ձեռքը:* (Իրարու ձեռք բռնած) *Ուրեմն առտո՞ւ:*

ՎԱՀՐԱՄ – *Ձեզի ինչպե՞ս հասկնամ, օրիո՛րդ:*

ՄԱՐԻ – (Յնչուն ծիծաղով մը) *Ինչպես որ կկամենաք:* (Աշխույժ

կխլէ ծեռքը, կվազէ սանդուղներէն վեր ու սանդուղի գլխէն) *Ինչպէս որ Ձեզի համար ավելի ախորժելի է* (կմտնէ տուն):

Զ

ՎԱՀՐԱՄ - (Կեցած է արձանի պես, աչքերը շեշտ նույն կետին, անշարժ, անծպտուն):

ՄԱՐԳԱՐ - (Քիչ մը ետքը կմտնէ ներս, զարմացած կնայի անոր ու մոտենալով) *Ի՞նչ բանի ես հոն մինակ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Ցնցվելով) *Դո՞ւն ես:*

ՄԱՐԳԱՐ - Ի՞նչ կա հոն: Դևե՞ր ես տեսեր, թե՞ փերիներ: Շատոնց է, որ էֆենդին գացեր է: Ան ի՞նչ կըսեր քեզի: Քալե՛ երթանք: Ներսը կխոսինք. ձեռքս գործ ունիմ:

ՄԱՐԳԱՐ - (Կտրուկ) *Ո՛չ, ես դառնալու եմ քաղաք:*

ՄԱՐԳԱՐ ~ Վա՜յ, չէ՞ որ հիմա՛ եկար քաղքեն:

ՎԱՀՐԱՄ - Մե՛կ է: Չէ՛, ես հոս մնալ չեմ կրնար: Հոս ձեր օդը, ջուրը. չգիտե՛մ. հոս ամեն բան ուրիշ տեսակ է: Արդեն գալս ալ ավելորդ էր. Ինչպես եղավ, չի կրցա դիմադրել, եկա-եկա:

ՄԱՐԳԱՐ - Ինչե՞ր կխոսի այս խեղճը: Ի՞նչ է պատահեր քեզի:

ՎԱՀՐԱՄ - Խելա՞ռ... (Հեգնոտ): *Երևի, թե չէ... է՛, իհարկե խելառություն...* (Յանկարծ աշխույժ ու զվարթ, պինդ-պինդ զարնելով Մարգարի ուսին) *Մնաս բարո՛վ, մնաս բարո՛վ* (դեպի պարտեզին դուռը):

ՄԱՐԳԱՐ - Վա՜յ, իրա՛վ որ խենթ է:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՃԱՇԻ ՍԵՆՅԱԿ ՄԸ

Ճակատը՝ դուռ, որ լայն ու պայծառ լուսավորված միջանցքը կտանի: Աջ կողմը՝ բարձր ու խոր պատուհաններ: Ձախ պատը գրեթե ամբողջապես բռնած է ընկուզե ահագին ճաշի դարանը: Սենյակին մեջտեղը՝ մեծ ու ճաշակավոր սեղանը. աթոռները նույնպես մեծ-մեծ ու կաշվե: Սեղանին վրա կախված է խոշոր չվառած լամպ մը: Թանձր վարագույրներ՝ դռան ու պատուհաններուն: Վառ է միայն մոմ մը դարանին առջևը:

Ա

(Տեսարանի սկզբին միջանցքով կերթան ու կուգան տնեցիք, ծառա մը, երկու սպասուհի՝ ափսեներով, խմիչներով, ամաններով)։

ՄԱՐԻ – (Բաց պատուհանին դեմը փռված է օրրան աթոռին ու դեմքը հովուն տված՝ կորորվի՝ ձեռքերը դրած գլխուն տակը)։

ՆԵԿՏԱՐ – (Տեսքոտ կին մը՝ նեղճակատ, զուգված ու փարթամ, կերևա սեմին վրա) *Ձե՞ս լսեր, քեզի՛ կըսեմ։ Ելի՛ր։*

ՄԱՐԻ – (Անփույթ օրվելով) *Ըսե՝ տունը չեմ։*

ՆԵԿՏԱՐ – *Տունը չե՞ս, կեսգիշերի՜ն։*

ՄԱՐԻ – *Ըսե՛՝ հիվանդ եմ։*

ՆԵԿՏԱՐ – *Է՛, ո՞վ պիտի խաբես։*

ՄԱՐԻ – (Համբերութենե ելած) *Ըսե՝ մեռեր եմ։*

ՆԵԿՏԱՐ – *Քու խելքի՛դ է եկեր։ Մտմտա՛ անգամ մը ըրածդ։ Տիկին Մելքոնը, Թունուզները, Արթլյանները. ամոթ չէ՞. ես ի՞նչ ըսեմ անոնց։*

ՄԱՐԻ – (Գրգռված՝ կդադրեցնե օրվիլը ու կդառնա հարսին) *Կըսեմ, որ մեռե՛ր եմ, հասկցա՞ր, մեռե՛ր եմ, մեռե՛ր եմ ես անոնց համար։ Ո՞վ են ատոնք, Թունուզ-Մունուզ, ես չեմ ճանչնար, չեմ ուզեր ճանչնալ։*

ՆԵԿՏԱՐ – *Սկոր նայեցե՛ք. մարդու ալ որ չի հավնիր. ինչի՞դ վրա ես ատանկ քիթդ վեր քաշեր։ Հարենցին աղջի՛կը, մե՛ծ բան. ուրիշներուն աչքերը կապեցե՛ք. ետևնիս պարտքով լեցուն. ատոր վրա՞ ես հպարտացեր։*

ՄԱՐԻ – (Վեր թռչելով նստած տեղը) *Ինչե՞ր կխոսիս, ա՛յ կնիկ։ Հյուր է եկեր, գնա՛ ներս, նստե՛, խոսե՛. ատանկ նշանավոր մարդիկ, գնա՛, ինծմե ի՞նչ կուզես։ Ես չե՛մ ուզեր, չէ՛, ես կչտացեր եմ ատ բոլորեն. մինչև հոս՝ կոկորդս են հասեր ձեր ու անոնց ըսածն ու խոսածը։*

Բ

ՀԱՐԵՆՑ – (Ներս մտնելով) *Նորեն կկռվի՞ք հարս ու տալ։*

ՆԵԿՏԱՐ – (Վրա փրթելով) *Հա՛, կկռվի՜նք, քե՞փդ եկավ, քեզի ալ խոսելու բան է պետք։*

ՀԱՐԵՆՑ – *Չէ՛, չէ՛, ես քեզի մեղա, ըսողը ես չէի. բարի հաջողո՛ւմ.*

կզվիցե՛ք, կզվիցե՛ք (կուզե՝ դուրս):

ՆԵԿՏԱՐ - *Կեցի՛ր: Կեցի՛ր ու լսե՛. նայե՛՝ քուրիկդ ինչե՛ր կըսե. նայե՛՝ ի՞նչ նորություններ. բերանդ բաց մնա:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Հապա՛ նայինք:*

ՄԱՐԻ - (Հոգնած ու աղերսող) *Է՜, թողեք ինծի հանգիստ: Ի՞նչ կուզեք ինծմե. թողե՛ք ինծի իմ մայրիս հետ:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Մայրիդ ի՞նչ է որ:*

ՄԱՐԻ - *Քեզի՞ ինչ. որ ըսեմ՝ ի՞նչ պիտի հասկնաս:*

Գ.

ՄԱՅՐԸ - (Գեր ու տկար, գեղեցկության մնացորդ. շտապելով կմտնե սենյակը) *Շո՛ւտ, շո՛ւտ, ներս. հյուրերը բոլորովին մինակ են մնացեր:*

ՆԵԿՏԱՐ - (Ծաղրելով իր ամուսինը) *Ա՛ռ քեզի: Հասկցա՞ր հիմա: Ան մե՛կ:* (Զանգ տալով տալոջը) *Ը՜հ, վերի արտին ցորենը* (դուրս):

Դ.

ՄԱՅՐԸ - *Ի՞նչ կա նորեն: Ան լամպը ինչո՞ւ չեն վառեր:*

ՄԱՐԻ - *Ես ըսի՝ չվառեն:*

ՄԱՅՐԸ - *Ինչո՞ւ:*

ՄԱՐԻ - *Առանց ավելի աղեկ է, ավելի առանձին. ձգե՛:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Կերևնա՝ շատոնց ճգնավոր ես դառնալու:*

ՄԱՐԻ - *Ի՞նչ կա որ: Աս անհամ-անհոտ կյանքեն հազար անգամ ավելի աղեկ չէ՞:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Անհամ-անհոտը դուն ինքդ ես, ի՛նքդ, կյանքը ինչո՞ւ կմեղադրես: Ո՛չ քաղաքավարություն գիտես, ո՛չ մարդավարի ըսել-խոսիլ, ո՛չ շուրջդ եղող երիտասարդներուն հետ՝ վարվիլ: Ի՞նչ բանի վրա կտրտնջաս: Փա՛ռք Աստծու, ի՞նչդ ենք պակաս ըրեր:*

ՄԱՅՐԸ - *Ձգե՛, ձգե՛ աղջիկը հանգիստ, գնա՛ ներս:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Չգիտե՛մ: Քանի կերթա՝ այս աղջիկը տարօրինակ կդառնա: Իսկ աս տաս-տասնհինգ օրը բոլորովին է անհամցեր: Շատ հո՛գս* (դուրս):

Ե

ՄԱՅՐԸ - *Լավ բնություն չէ, աղջի՛կս, չիտակ կըսեմ: Հայրդ ալ*

ճիշտ քեզի պես էր, ահա՛, ի՞նչ տարավ աշխարհքեն: Ըսե՛, խոսե՛, կե՛ր, խմե՛, քեֆդ նայե՛: Աշխարհքը աս է, որ կա: Ալ ուրիշ ի՞նչ կուզես, ի՞նչ կմտմտաս, ի՞նչ կփնտրես:

ՄԱՐԻ – Իրա՞վ: Աշխարհքը ա՞ս է, որ կա. ասանկ անշա՛րժ, ասանկ պաղա՛ծ, ասանկ տափա՛կ: Ո՛չ, մայրի՛կ, աշխարհքը աս չէ, որ կա: Աշխարհքը մեկ ուրիշ տեսակ է, ես դեռ կսպասեմ, աշխարհքը դեռ պիտի գա. ավելի տա՛ք, ավելի թա՛րմ, ավելի վե՛ր... Անիկա դեռ պիտի գա: (Կոտրված) *Եթե չկա, եթե պիտի չգա, ալ ինչի՞ է պետք այս կյանքը:*

ՄԱՅՐԸ – (Հենվելով աղջկա աթոռին ու շոյելով անոր մազերը) *Ատանկ մի՛ խոսիր, զավա՛կս. մե՛ղք է: Նորեն փա՛ռք տուր Աստծուն: Ելի՛ր, ելի՛ր, հոգի՛ս. գնա քիչ մը վրադ-գլուխդ կարգի՛ դիր ու նե՛րս եկուր: Աղեկ չէ, որ չերևաս* (կիամբուրե ճակատը ու դուրս):

Զ

ՄԱՐԻ – (Անշարժ ու անծպտուն փռված է իր աթոռին):

ԵՐՎԱՆԴ – (Քիչ մը ետքը կերևա դռան մեջ. ածիլված դեմք, երկար մազեր, երկար սև փողպատ) *Կարելի՞ է, օրիո՛րդ:*

ՄԱՐԻ – (Առանց դիրքը փոխելու) *Ո՛չ:*

ԵՐՎԱՆԴ – Վա՛յ, ներեցե՛ք (քաշվիլ կուզե):

ՄԱՐԻ – (Առանց դիրքը փոխելու) *Եկե՛ք, եթե միայն Ձեզի ղրկող չէ եղեր:*

ԵՐՎԱՆԴ – (Մոտենալով) *Ղրկո՞ղ, քա՛վ լիցի: Ըսին միայն՝ քիչ մը տկար եք:*

ՄԱՐԻ – Սո՛ւտ են ըսեր:

ԵՐՎԱՆԴ – (Քմծիծաղ) *Այո՛, կհասկնա՛մ. ներսի օդը այնպե՛ս, քիչ մը... ինչպե՞ս ըսեմ... թեև պատուհանները բաց են:*

ՄԱՐԻ – Պատուհանները բաց են, բայց հոգիները՝ գոց:

ԵՐՎԱՆԴ – (Ժպտուն) *Կարճ ու ազդու:*

ՄԱՐԻ – Նստեցե՛ք:

ԵՐՎԱՆԴ – Շնորհակալ եմ (աթոռ մը առնելով):

ՄԱՐԻ – Ո՛չ, հո՛ս՝ ինծի մոտիկ:

ԵՐՎԱՆԴ – (Նստելով) *Թեև... ատիկա քիչիկ մը հակառակ է իմ սկզբունքներուս:*

ՄԱՐԻ – Հակառա՞կ. ի՞նչը:

ԵՐՎԱՆԴ - *Կրակին ո՛չ այնքան հեռու, որ մրսիս, ո՛չ ալ այնքան մոտիկ, որ այրիս:*

ՄԱՐԻ - *Է՛, Դուք միակ մարդն եք, որուն հետ խոսիլ կարելի է, Դուք ալ լուրջ խոսիլ չգիտեք:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Կցավիմ, օրիո՛րդ: Բոլոր առաքինությունները միասին չեն ըլլար:*

ՄԱՐԻ - (Յանկարծ ուղղվելով ու ջերմ) *Իսկ ե՛ս, ես, ընդհակառակը, կատեմ Ձեր այդ գոլ սկզբունքը:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Ծիծաղելով) *Գո՛լ:*

ՄԱՐԻ - *Այո՛: Թե սառն է՝ սառույց, թե տաք է՝ կրակ. բայց ո՛չ երբեք այդպես գոլ ու գաղջ:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Բայց սառույցն ու կրակը կմաշեն մարմինը: Եվ այն ատեն ի՞նչ կմնա Ձեր այդ սքանչելի կերպարանքեն:*

ՄԱՐԻ - *Թողե՛ք այդ հիմար հաճոյախոսությունները, թե չէ, ա՛յ, Ձեզի ալ կղրկեմ ներս, անոնց քովը:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Լուրջ) *Ներեցե՛ք: Ես իբրև քանդակագործ կպաշտեմ մարմինի ձևերն ու անոնց գեղեցկությունը ու կատեմ այն բոլորը, որ այդ ձևերը կխաթարեն. ես կատեմ մահը, ես կատեմ վիշտը, ես կատեմ բոլոր բուռն հույզերը:*

ՄԱՐԻ - *Իսկ ես քանդակագործ չեմ, պարո՛ն Երվանդ:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Բայց մարդ եք և սքանչելի մարդ: Եվ վերջապես մի՛ մոռնաք, որ սառն ու հուրը կմաշեն և կյա՞նքը: Այդ բաներով քառասունի ալ չեք հասնիր:*

ՄԱՐԻ - (Ծիծաղ) *Քառասո՛ւն. կյանքը քառասո՛ւն տարի:* (Ոգևորված) *Կյա՞նքը, բարեկա՛մ, օ՛ր մըն է միայն, օ՛ր մը:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Խո՛սք է տալիս: Երբ գլուխնիդ կապած նստիք անկյունը ծալապատիկ, և երբ Ձեր թոռները գան՝ Ձեր ճերմակ մազերը քաշքշելու, ա՛յ, այն ատեն կխոսիմ Ձեզի հետ կյանքի մասին:*

ՄԱՐԻ - (Կիյնա աթոռին ու օրվելով) *Խորհուրդ կուտամ, որ հիմակվնե փնտրեք Ձեզի ուրիշ խոսակից:*

Է

ՄԱՐԳԱՐ - (Սենեն) *Օրիո՛րդ:*

ՄԱՐԻ - *Ի՞նչ է:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Վահրամն է եկեր. կըսե՝ ըսելիք ունի Ձեզի:*

ՄԱՐԻ - (Ոտքի) *Աղե՛կ, կանչե՛ հոս:*

ՄԱՐԳԱՐ - (Վարանոտ) *Հո՞ս:*

ՄԱՐԻ - *Այո՛, բեր հո՛ս:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Հիմա՞:*

ՄԱՐԻ - *Այո՛, իսկո՛ւյն:*

ՄԱՐԳԱՐ - (Դուրս):

Ը

ԵՐՎԱՆԴ - *Ձեզի չխանգարե՞մ:*

ՄԱՐԻ - *Դեռ ո՛չ* (ժպտուն): *Երբ որ խանգարեք, Ձեզի իմաց կուտամ: Ծանո՛թ է Ձեզի:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Մի՞թե: Ո՞վ է որ:*

ՄԱՐԻ - *Մեր Մարգարի քրոջ տղան:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Հեգնոտ) *Ներեցե՛ք, պատիվ չունիմ ծանոթ ըլլալու:*

Թ

Վահրամ ու Մարգար կերևան դռան մեջ: Մարգար կքաշվի ետ: Վահրամ քայլ մը կընե ներս և, օտարի հանդիպելով, կանգ կառնե՝ ունքերը կիտած:

ԵՐՎԱՆԴ - (Աշխույժ դեմը վազելով) *Վա՛հ, Վահրա՛մ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Զարմացած) *Դո՛ւն հոս ի՞նչ գործ ունիս:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Ես գլացի մարդ եմ, իմ մեկ ոտքս միշտ հոս է:* (Երկմիտ) *Դո՞ւն հոս ինչ գործ ունիս:*

ՄԱՐԻ - *Իսկ ինծի արդեն բոլորովին մոռցաք:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Օրիորդին ձեռք տալով) *Այս .քանի տարի է՝ չէի տեսեր:* (Երվանդին) *Երե՞ք, չո՞րս: Հը՛, քու Փարիզի նշանավոր ատլիեդ մի՞տքդ է:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Բայց ամենևին չե՛ս փոխված: Անշո՛ւշտ, միշտ ալ նույն իդեալիստը, չէ՞: Ախ, դո՛ւն: Ավարտեցի՞ր:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ո՛չ: Ինծի պես մարդիկը իրավունք չունին ավարտելու: Եվ վերջապես* (ձեռքը թափ տալով) *ինչո՞ւ համար: Իսկ դո՞ւն. նորեն քու ցնխերո՛ւդ հետ ու ծեփերուդ:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Իհա՛րկե: Բանով մը կյանքը պետք է լեցնենք, թե չէ. ցեխը ինչո՞վ է պակաս: Շա՞տ ժամանակ է, որ Պոլիս ես:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Այսպէ՛ս, ամի՛ս մը:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Ու կմնաս երկա՞ր:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ո՛չ:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Եւ ո՞ւր:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Երկիր:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Երկի՞ր. հիմա՞. այդ հալածանքին ու սարսափներուն մէջ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Այդ հալածանքին ու սարսափներուն մէջ ամբողջ ժողովուրդ մը կապրի:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Ստո՛յգ է, բայց… բայց վերջապէս դուն… Եւ ի՞նչ ես ընելու հոն:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Երեւի ընելիք մը կճարվի:*

Ժ

ՀԱՐԵՆՑ - *Պարո՛ն Երվանդ, հո՞ս էք* (աչքերը լարած կնայի ներս և հանկարծ Վահրամը ճանչնալով՝ կապշի):

ԵՐՎԱՆԴ - *Հո՛ս ենք: Հրամմեցէ՛ք դուք ալ: Ծանօթ չէ՞ք:*

ՀԱՐԵՆՑ - (Խեթ) *Կճանչնամ. բարե՛ւ: Շատ աղէկ էք ըրեր, որ եկեր էք. երեւի եկեր էք մեր Մարգարին օգնելու:*

ՄԱՐԻ - (Առաջ գալով և կտրուկ) *Ո՛չ, եկեր է ինծի հետ տեսակցելու:*

ՀԱՐԵՆՑ - (Կատղած, բայց ինքզինքը զսպելով) *Ա՛խ, որ այդպէս է, չխանգարենք: Պարո՛ն Երվանդ, մենք նստելու ենք վերը, չէ՞ք ընկերանար:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Սիրով. ես կռիւէ փախչողը չեմ. երթա՛նք: Վահրա՛մ, մենք հոս անմիջապէս դիմացը կընակինք, երթալէդ առաջ եկո՛ւր անգամ մը տեսնուինք:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Կտեսնուի՜նք:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Յամառ կդիտէ մեկ մը Վահրամը, մեկ մը իր քույրը, մինչև որ դուրս կելլա Երվանդի հետ միասին):

ԺԱ

ՎԱՀՐԱՄ - (Երբ մյուսները բոլորովին կհեռանան, ծանր կդառնա աղջկան) *Ինծի կանչե՛ր էիք:*

ՄԱՐԻ – Իսկ եթե չկանչեի, Դուք ինքներդ գալու չէի՞ք:

ՎԱՀՐԱՄ – Ո՛չ:

ՄԱՐԻ – Գիտեի՛ (ժպտուն): *Կտեսնեք, որ մուտք ունիմ Ձեր հոգին:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Յանկարծ) *Օրիո՛րդ Հարենց, լավ է՝ վերջ տանք այս խաղին: Ես կհասկնամ՝ Դուք սովոր եք շրջապատված ու պաշարված ըլլալու. ես կհասկնամ, որ Դուք վարժված եք ամենուն հետն ալ այսպես... ինչպես ըսեմ... Բայց ես, ես չեմ կրնար, ինչպես ամենքը. ես ուրիշ կերպ կհասկնամ Ձեր վարմունքը: Ծովը թողած օրեն ջուր չտեսած սպունգի պես ծարավ է հոգիս. ծարավ՝ գգվանքի, անուշ խոսքի մը, ջերմ ակնարկի մը: Ես... ես չեմ կրնար, ինչպես ամենքը. ես...* (խոսքը կկտրե ու քիչ մը լուռ):

ՄԱՐԻ – (Աչքերը գետնեն ծանր բարձրացնելով խոսակցին) *Խոսե՛, խոսե՛:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Խելագարի պես դեպի աղջիկը վազելով) *Մարի՛...* (ինքզինքը զսպելով) *Է՛, ես գիտեմ, որ վերջը հիմարություն մը ընելու եմ անպատճառ: Բայց ինչո՞ւ. ի՞նչ իմաստ: Դուք դեռ չգիտեք ալ՝ ո՞վ եմ ես, ուրկե՞ կուգամ և կերթամ ո՞ւր:*

ՄԱՐԻ – Եվ ինչի՞ս է պետք գիտնալը: Ինծի՞ ինչ: Ես գիտեմ միայն, որ դուն եկեր ես, որ դուն հոս ես: Երկա՛ր, շա՛տ երկար եմ սպասեր քեզի՝ անվե՛րջ չլուացող գիշերներով, ամբողջ երազուն ցերեկներով. տարինե՛ր, տարինե՛ր:

ՎԱՀՐԱՄ – Տարինե՞ր:

ՄԱՐԻ – Այո՛: Իմ անուրջներս ըսեր էին ինծի, որ գայիր պիտի և գայիր պիտի ծովեն, անպատճառ ծովեն, այդ ալիքներուն վրայեն, երիտասարդ, ուժեղ ու գեղեցիկ. գայիր պիտի ու դուրս պիտի քաշեիր ինծի իմ մոխրագույն տաղտուկես. քաշեիր ինծի դուրս, սեղմեիր կրծքիդ, թող ըլլա օր մը, թող ըլլա անգամ մը, երբ ես ալ ապրեի պիտի վերջապես, հասկնայի պիտի, թե ինչո՞ւ է տված մեզի կյանքը, թե ինչո՞ւ այսպես հիմարի պես կթպրտա սիրտս կրծքիս տակ, թե ատ ի՞նչ կարոտ է ու սպասում, որ կայրե ինծի: Գոնե օ՛ր մը, գոնե օ՛ր մը, երբ ես ալ ապրեի պիտի վերջապես:

ՎԱՀՐԱՄ – (Կարծես բարկացած, կխլե աղջկա ձեռքը):

ՄԱՐԻ – Կհիշե՞ս մեր առաջին հանդիպումը ծովուն ափը, երբ մակույկդ խրեցավ մեր ծովեզրի ավազին, ու դուն դուրս ցատկեցիր քու

պարզ շարժումով, եկար դեպի ինծի ու Հարցուցիր Մարգարը քու այդ պարզ ու շիտակ լեզուով: Այդ վայրկյանին քու ամեն մեկ խոսքդ սրտիս է խոսեր, ու քու ամեն մեկ նայվածքդ քու Հոգիդ է բացեր ինծի: Եվ ինչքա՜ն նման է այդ Հոգին իմինիս: Դուն ճիշտ կըսեիր՝ այս Հարուստ միջավայրին մեջ ես միշտ աղքատ եմ եղած ճիշտ այնքա՜ն, որքան և դուն:

ՎԱՀՐԱՄ – Ես՝ աղքա՞տ. ո՞վ ըսավ քեզի: Ես Հարուստ եմ Հիմա, Մարի՛, անչա՛փ Հարուստ՝ ճիշտ այնքան, որքան և դուն:

ՄԱՐԻ – Ատոր Համար էր, որ իրար կՀասկնայինք ու կփնտրեինք իրար:

ՎԱՀՐԱՄ – (Յանկարծ գրկելով ու համբուրելով) *Եվ գտա՜նք իրար, գտա՜նք, գտա՜նք:*

Կմնան գրկված, լուռ: Լուռ ալ կբաժնվին իրարմե, ու աղջիկը կմոտենա բաց պատուհանին: Վահրամ քայլ մը ետ կընե ու կմնա անշարժ, ձեռքը ճակտին:

ՄԱՐԻ – (Մազերը ետ ընելով ճակտեն ու խոր շունչ առնելով թարմ օդին մեջ) *Ա՜խ, Աստվա՛ծ իմ:*

ՎԱՀՐԱՄ – Ո՛չ, դուն պետք է գիտնաս և Հենց առաջին վայրկյանեն: Ես կորսվա՛ծ մարդ եմ, Մարի՛. ես ավեր եմ գլուխս ալ, ուժերս ալ, օրերս ալ և բոլորը, ինչ որ ունիմ: Ես իմս չե՛մ, Մարի՛, ես երթալու եմ շուտով, ես եկած եմ երթալու Համար. երթալու, մեռնելու, որովՀետև գնացողին դարձ չկա, Հոնկե դարձ չկա:

ՄԱՐԻ – (Վրա վազելով ու գոցելով անոր բերանը) *Մի՛, մի՛, թո՛ղ, թո՛ղ Հիմա այդ բոլորը, թո՛ղ աշխարՀքը, թո՛ղ ամեն բան, մոռցի՛ր ամեն բան: Եթե կուզես, կխոսինք ուրիշ անգամ: Հիմա լռե՛, լռե՛ ու նայե՛ աչքերուս. շիտա՛կ, խո՛րը, խո՛րը, այդպե՛ս... այդպե՛ս...* (երկու ձեռքով անոր գլուխը բռնած): *Ի՛մս, ամբողջովի՜ն իմս, միա՛յն իմս:* (Քիչ մը լուռ: Վերջը կամաց կթողնե գլուխը ու մեղմ) *Դե՛, Հիմա գնա՛. ալ ո՛չ մեկ խոսք. գնա՛. թող ո՛չ ոք ու ոչի՜նչ չաղարտե մեր այս վայրկյանը:* (Կհամբուրվին: Շշուկով) *Գնա՛... գնա՛...*

Կամաց ու խիստ հանդարտ կբաժնվին իրարմե ու ջերմ կնային իրար, մինչև որ Վահրամ կհասնի դռանը ու գլխու վերջին շարժումով մը կելլե դուրս: Մարի կեցած է արձանի պես՝ առանց դիրքը փոխելու, և ո՛չ մեկ շարժում:

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Փոքր ու հասարակ վարձու սենյակ մը

Դռներ՝ ճակտեն ու մեկ կողմեն: Մահճակալ մը, քանափե, սեղան, երկու աթոռ, մեկ-երկու պայուսակ: Ամեն ինչ՝ խիստ հասարակ ու մաքուր:

Ա

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - (Կարճահասակ, ծանրաշարժ երիտասարդ մը՝ խելացի աչքերով: Նստած է սեղանին առջևը ու կիետևի ընկերոջը ըսածին՝ աչքերը սեղանին հառած, ուր մատովը բան մը կգծե):

ՎԱՀՐԱՄ - (Կերթևեկե սենյակին մեջ՝ մերթ կանգ առնելով ընկերոջ դեմը) *Է՛, գէշ ու կոպիտ բան մը կայ մարդուս հոգիին խորը, ինչ կուզես ըսէ: Ե՞ս, հիմա ուրախանա՞մ մեր գործերուն այսպէս ձախ երթալէն, թէ ինչ է՝ ամիս մը կամ երկու դեռ հոս եմ մնալու: Բայց կհասկնա՞ս:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - *Արդէն բոլորովին ավելորդ նրբազգացություն է ըրածդ: Դուն ի՞նչ հանցանք ունիս, որ մարդիկ են բռնվեր, և որ քու երթալդ համար չէ այժմ. պատահմո՛ւնք:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Անշո՛ւշտ: Բայց որ սիրտս իր խորքէն գոհ է այսպէ՞ս: Ա՛, ես կուզեի՝ խեղդեմ այս զգացումը, կուզեի այրեմ, խաբեմ, որ հետքն ալ չմնար: Բայց ի՞նչ ընեմ, ո՛չ խեղդել կրնամ, ո՛չ կեղծել:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - *Է՛, սիրելի՛ս, մարդ ես դուն ալ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Այո՛, շատ անպիտան բան է այդ մարդը* (քիչ մը լուռ): *Շատ անպիտան և կյա՞նքը: Ճիշտ հիմա՞ պիտի հանդիպեր այդ էակը ճամփուս վրա, հիմա՞, հո՞ս, երբ մեկ ոտքս շոգենավին է արդեն: Եվ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ի՞նչ իմաստ, ի՞նչ կարիք. միայն ավելի վիշտ պատճառելու համար, նո՛ր վիշտ ու նո՛ր դառնություն. ուրիշ ի՞նչ:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - *Ուրեմն կցանկայիր, որ այդ աղջիկը դեմդ ելած չըլլա՞ր:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Մելամաղձոտ) *Միամի՛տ: Ինչի՞ է նման իմ կյանքը, իմ անձնական կյանքը առանց այս երկու շաբթվան: Անծայր անապատ մը՝ չոր ու տոչոր: Ասիկա միակ օազն է, Սարի՛կ, միակ օազը իմ ամբողջ ճամփուս վրա:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - (Տխուր ու երազուն) *Օա՞զ... լա՛վ ըսիր:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Բախտի օազը, ուր վայելքի աղբյուրը կդլդլա:* (Բեկում): *Բայց ահա, ավազին հոգնած, խորշակին կիզված, հազիվ ոտք դրած այդ դալար վայրը, հազիվ հպած չոր շրթունքդ այդ հորդ աղբյուրին, դե՛, ելի՛ր նորեն ոտքի, մա՛րդ, ելի՛ր ու գնա՛ ճամփադ, քու ճամփադ՝ մահու, ցավի ու տառապանքի:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - (Մռայլ ու խիստ) *Մի՛ տրտնջար: Չէ՞ որ դուն խմեցիր բախտի այդ աղբյուրեն, բայց որքա՞ն, որքաննե՛ր կան, որ քու ճամփեդ կուգան ու կերթան ու այդ միրաժը չտեսան անգամ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Յանկարծ բուռն շարժումով մը կդառնա ընկերոջը ու կարեկցոտ) *Սարի՛կ...* (Շեշտ ու լուռ կնային իրար: Կզարնվի դուռը):

Բ

ՎԱՀՐԱՄ - *Մտե՛ք:*

ՄԱՐԻ - (Սեմեն՝ ժպտուն) *Կարելի՞ է:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Դեմը վազելով) *Վա՛յ, ես քեզի դեռ ուշ կսպասեի:*

ՄԱՐԻ - (Սարիկյանին՝ մտերիմ) *Բարև՛ Ձեզի:* (Վահրամին) *Ուշ գալ չէի կրնար. արդեն երկար ալ չեմ մնալու. Հանդիպեցա միայն քանի մը վայրկյանով:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - *Ինծի կներեք* (կողմնակի դռնեն՝ դուրս):

Գ.

ՎԱՀՐԱՄ - (Քաշելով աղջկա ձեռքեն դեպի քանափեն) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր, այնպես կսպասեի եմ քեզի, այնպես կսպասեի եմ քեզի, կարծես օր չէ, տարի է* (կգրկե, ու կնստին իրար կից):

ՄԱՐԻ - *Ինչո՞ւ այդպես տխուր ես նորեն:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ե՞ս, տխո՞ւր, ամենևի՛ն:*

ՄԱՐԻ - *Է՛, ես չգիտե՞մ: Ա՛յ, այս ծալքը ունքերուդ մեջտեղը, ա՛յ* (կշփե տղու ճակատը): *Ի՞նչ է պատահեր նորեն:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ. քանի որ դուն քովս ես, ոչի՛նչ:*

ՄԱՐԻ - *Իսկ երբ քովդ չե՞մ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Յառաչելով) *Հա՛, այն ատեն ասանկ ախորժելի հյուրեր չեն ինծի այցելողները. տեսակ մը բողոք, ինքս ինծմե դժգոհություն, ներքին խայթի պես բաներ...*

ՄԱՐԻ - (Ետ քաշվելով ու հանդիմանական) *Վահրա՛մ...*

ՎԱՀՐԱՄ - *Այո՛, այո՛. ես գիտեմ. ինծի պես մարդը իրավունք*

չունի անձնական երջանկության. այս ճամփով գացողը իրավունք չունի ի՛ր երջանկությունը փնտրելու:

ՄԱՐԻ – Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ. ընդհակառա՛կը: Դուն մինչև հիմա տվեր ես ամեն բան. դուն մինչև հիմա ըրեր ես ամեն բան քու ժողովուրդիդ համար. դուն վճարեր ես քու պարտքդ: Հիմա քիչ մըն ալ ապրե քեզի համար, թո՛ղ գան հիմա քիչ մըն ալ ուրիշները, թո՛ղ չարչարվին քիչ մըն ալ ուրիշները:

ՎԱՀՐԱՄ – (Խոժոռ) *Ուրիշները՝ իրենց տեղը, ես ալ՝ իմ տեղը:*

ՄԱՐԻ – Գիտե՛մ, գիտե՛մ, հոգի՛ս. գիտե՛մ, որ գործի հոգին ես. կկարծես՝ աչք չունի՞մ (հպարտ): *Եվ արդեն ուրիշ կերպ կարելի ալ չէ. բոլոր ընկերներդ կնային քեզի, դո՛ւն ես գլուխը, դո՛ւն, դո՛ւն, դո՛ւն իմ քա՛ջս, դո՛ւն իմ արև՛ս, դո՛ւն իմ հերո՛սս:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Կոտրված ու ծաղրելով) *Իհա՛րկե, հերո՛ս:*

ՄԱՐԻ – Բայց ճիշտ ատոր համար ալ քեզի խնայես պիտի:

ՎԱՀՐԱՄ – Մարի՛, նորե՞ն հին երգը:

ՄԱՐԻ – Աղե՛կ, աղե՛կ, մի՛ բարկանար. կերթա՛ս, երկիր ալ կերթաս. ե՛տքը, գարունքի՞ն (ժպտուն): *Կերթա՞նք, միասին:*

ՎԱՀՐԱՄ – Միասի՞ն. դո՞ւն: Երեխա՜:

ՄԱՐԻ – Ինչո՞ւ. միթե անկարելի՞ է:

ՎԱՀՐԱՄ – (Կտրուկ) *Ատոր մասին ա՛լ խոսք չըլլա, Մարի՛: Այդ ուղղությամբ այլևս չմտածե՛ս: Երբե՛ք: Իմ թևերս պե՛տք է ազատ ըլլան հոն:*

ՄԱՐԻ – Աղե՛կ, աղե՛կ, ձգե՛, մի՛ մտածեր: Թող հիմա ապրի՛նք: Թո՛ղ որ ծծենք այս վայրկյանները մինչև մրուրը, իսկ վերջը թող գա, ինչ որ գալու է: (Ու բոլոր ուժովը կգալարի տղուն վիզը: Լուռ: Կլսվի դռան մեղմ բախումը: Երկուքն ալ կցնցվին ու կբարձրացնեն գլուխնին):

ՄԱՐԻ – (Բնազդական սարսափով մը ու փսփսուքով) *Եկա՛վ... եկա՜վ...*

ՎԱՀՐԱՄ – (Շվար) *Ո՞վ...*

ՄԱՐԻ – Չգիտե՛մ... : (Ոտքի կելլե՝ աչքերը շփելով ու ջանալով վախը զսպե) *Ի՞նքս ալ չգիտեմ* (նորեն կլսվի բախումը՝ քիչ մը ավելի ուժեղ):

ՎԱՀՐԱՄ – Մտե՛ք:

Դ

ՏԱՆՏԻԿԻՆԸ - (Չոր կերպարանք մը՝ կծկված շրթունքներով) *Ան մեծ մորուքով տղան է, լայն գլխարկով:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ո՞վ, ի՞նչ: Հա՛, աղեկ, աղե՛կ: Տարե՛ք ընկերոջս սենյակը, ըսե՛ք՝ հիմա կուգամ:*

ՏԱՆՏԻԿԻՆԸ - (Դուրս):

Ե

ՄԱՐԻ - (Յանգիստ) *Ո՞վ է:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ընկե՛ր մը:*

ՄԱՐԻ - *Ինչո՞ւ է եկեր:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ի՞նչ գիտնամ. երևի գործ մը: Բայց դո՞ւն ինչու այդպես վախցար:*

ՄԱՐԻ - *Չգիտեմ. այնպես վատ էր. կարծես սիրտս... Ծի՛շտ ըսե: Վահրա՛մ, ոչինչ չկա՞:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Վա՛յ, երեխա՞ ես, ի՞նչ պիտի ըլլա: Ա՛յ, երթամ նայիմ՝ ինչ կըսե՝ երկու վայրկյանեն կուգամ:*

ՄԱՐԻ - (Վախցած կբռնե թևեն) *Չէ՛, չէ՛, կեցիր. ես երթամ, վերջը. ես արդեն երթամ պիտի: Ուրեմն վաղը կուգաս մեզի:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Կուգամ:*

ՄԱՐԻ - *Բայց կանո՛ւխ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Կանո՛ւխ:*

ՄԱՐԻ - *Դե՛, ցտեսությո՛ւն:* (Երկու ձեռքը կուտա տղուն ու համառ կնայի անոր աչքերուն): *Վա՛յ, աս ի՞նչ անուշ զգացում է մեջս. այնպես սիրտս կճմլի. կարծես ալ երբե՛ք չեմ տեսնելու քեզի:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Փոխնիփոխը համբուրելով անոր երկու ձեռքերը) *Ա՛խ, դո՛ւն, իմ անգի՜նս, հանգստացի՛ր: Ինչպե՛ս թե՝ չես տեսնելու: Կուգամ վաղը առտու կանո՛ւխ, կիջնենք նորեն ծովուն ա՛փը, ձեր այն թա՛վ պուրակին ետևը, կփռվինք նորեն ժայռին կողքը, ավազին վրա ու կսավառնինք նորեն վե՛ր՝ դեպի այն աշխարհները, ուր մնացումն է ամեն հոգեկանի, ուր ձուլումն է հոգիներու, ձո՛ւլում՝ բնության այն մե՛ծ հոգիին, որուն մեկ կտորն ալ մենք ենք: Եղա՞վ:*

ՄԱՐԻ - (Զվարթ ու հափշտակված) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր, միայն կանո՛ւխ, կանո՛ւխ* (արագ կնետվի տղուն վիզը, կհամբուրվին ու դուրս):

Զ

ՎԱՀՐԱՄ – (Աշխույժ կերթևեկե քիչ մը սենյակին մեջ. վերջը կերթա, զվարթ ու լի շարժումով մը կբանա, թափով, կից սենյակին դուռը) *Բարև՛, Դավի՛թ:*

ԴԱՎԻԹ – (Յասուն տարիքի լայն մարդ մը՝ լայն մորուքով, լայն գլխարկով. սեմին վրայեն) *Ըսին՝ հյո՛ւր ունեիր. գնա՞ց:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ – (Կմտնե Դավթի ետևեն, լուռ կկենա հեռուն և տխուր, ուշադիր կիետևի, շարունակ, Վահրամին):

ՎԱՀՐԱՄ – *Այո՛: Նոր լո՞ւր:*

ԴԱՎԻԹ – (Յոտ քաշելով սենյակին մեջ) *Հոստեղ ինչ-որ կնկան հոտ կա* (ծիծաղելով մատը թափ կուտա Վահրամի վրա): *Է՛հ, մեր տղա՛: Խելո՛ք ես, աղբա՛ր, խելոքը դուն ես. հաճելին օգտակարի հետ: Պետք է քիչ մը բարեխառնություն:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Դժգոհ ու հրամայական) *Թո՛ղ հիմարությունները:*

ԴԱՎԻԹ – *Ուրիշ խոսքով՝ գործդ խանգարեցի: Կներե՛ս, սիրելի՛ս, կցավիմ, բայց...*

ՎԱՀՐԱՄ – (Նեղսիրտ) *Քեզի բան կհարցնեմ՝ նոր լուր չկա՞:*

ԴԱՎԻԹ – *Ինչպե՛ս չէ: Որ չըլլար՝ ինչո՞ւ էի այս կրակ թափվող կեսօրին ճամփա ելլելու գալու: Ամենեն առաջ ուրախը ըսեմ. ո՛չ Հակոբն է բռնված, ո՛չ Մինասը. ձերբակալվածները բոլորովին երկրորդական մարդիկ են:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Անզուսպ բերկրանքով) *Ի՞նչ կըսես: Վա՜յ, կարծես սրտես քար մը ինկավ: Ի՞նչ ուրախ եմ, ի՞նչ ուրախ եմ:*

ԴԱՎԻԹ – *Հապա՛. իզուր տեղը չէր, որ քեֆդ խանգարեցի:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Քիչ մը լրջանալով) *Ուրեմն... ուրեմն իմ երթալուս արգելք չկա այլևս* (մտածկոտ): *Ուրեմն ճամփան բաց է. ուրեմն...*

ԴԱՎԻԹ – *Հա՛, հա՛, ալ ի՞նչ ուրեմն-ուրեմն:* (Սարիկյանին) *Ուրախութենեն լեզուն կապվեցավ: Զգիտեմ՝ ի՞նչ կա ուրախանալու: Դուն ալ կերթաս, մի՛ վախնար, դուն ալ կերթաս ու կդառնաս էշ-նահատակ մը: Դո՛ւն ալ, մե՞նք ալ, բոլո՛րս ալ, դեռ շատ ճենճ է պետք այդ կրակին: Ա՛ռ, նայե՛* (ծոցեն նամակ մը հանելով՝ կնետե անոր առջևը, սեղանին):

ՎԱՀՐԱՄ – (Իսկույն կվերցնե ու կբանա):

ԴԱՎԻԹ – (Մինչ Վահրամ կկարդա) *Ես քեզի միայն ուրախ լուրը տվի. տխուրները հոդ են, դեղերո՛վ. ինքդ կարդա՛, ես սիրտ չունիմ* (քիչ

մը լուռ): *Գե՛շ է, գէշ: Ճշմարիտ չգիտեմ՝ ասոր ծայրը ո՛ւր պիտի երթա: Հուսահատելու բան է: Երբեմն կմտածեմ՝ անմիտ բան է ըրածնիս. միևնույն է, ելք չկա:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Յանկարծ ընթերցումը ընդհատելով) *Ե՞լք, կըսես՝ ելք չկա՞* (Նամակը ցույց տալով): *Ուրեմն թողնենք այսպե՞ս, թողնե՞նք: Բայց կյա՞նք է ասիկա, ապրի՞լ է ասիկա, ասանկ ապրի՞լ կըլլա:* (Կտրուկ) *Ո՛չ, ո՛չ, հազա՛ր անգամ ո՛չ. կամ տա՛կը, կամ վրա՞ն:*

ԴԱՎԻԹ - (Տխուր) *Դեռ կարդա՛, դեռ կարդա՛:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Է՛, ի՞նչ կարդամ* (Նամակը կնետե սեղանին): *Նո՞ր պիտի կարդամ. ի՞նչ պիտի գրե, որ նոր ըլլա:* (Քիչ մը լուռ ու վերջը՝ հանգիստ շեշտով մը) *Ե՞րբ է Տրապիզոն մեկնող առաջին շոգենավը:*

ԴԱՎԻԹ - *Այսօր ի՞նչ է, երեքշաբթի՛: Ուրեմն վաղը չէ, մյուս իրիկո՛ւնը:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Մտածկոտ) *Ըսել է՝ դեռ երկու օր: Նախ՝ պետք է, որ Սարգիսը տեսնեմ: Գնելու բաներ ալ կան: Հա՛, պիտի գնամ և կըզգի, վերջն ալ... Հազի՛վ, հազի՛վ, երկու օրը հազիվ: Բայց ինչ որ է, պետք է հասնիմ: Լսե՛. վաղը հավաքվի՞նք վերջին անգամ մը:*

ԴԱՎԻԹ - *Հավաքվի՞նք:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Կեսօրեն առա՛ջ:*

ԴԱՎԻԹ - *Կեսօրեն առաջ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Քու մո՛տդ:*

ԴԱՎԻԹ - *Իմ մոտս:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Դուն կկարգադրե՛ս:*

ԴԱՎԻԹ - *Ես կկարգադրեմ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Դուռը՝ մատնանիշ) *Դե՛, երթաս բարո՛վ:*

ԴԱՎԻԹ - (Ծիծաղելով) *Վա՛, տնաշե՞ն, թող մեկ մը խոսինք:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Խոսելու բան չկա:*

ԴԱՎԻԹ - (Սարիկյանին) *Որ ընկեցավ՝ պրծավ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Գնա՛, գնա՛. մտածելու, կարգի բերելու բաներ շատ կան գլխուս մեջ: Թողե՛ք ինծի առանձին. պետք ունիմ՝ վայրկյան մը ինքս ինծի հետ մնալու:*

ԴԱՎԻԹ - *Աղե՛կ, մնացի՛ր:* (Սարիկյանին առջևեն անցնելու ատեն) *Մե՛ծ բանի վրա է. հիմա՛ր ենք մենք ամե՞նքս ալ* (դուրս):

Է

ՎԱՀՐԱՄ - (Կեցած է՝ ձեռքերը ետևեն հենած սեղանին, աչքերը՝ գետին, անշարժ ու մտասույզ):

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - (Կամաց մը կմոտենա, կկենա դիմացը. մեղմ) *Ուրեմն վաղը չէ, մյուս իրիկո՛ւն: Վճռված է՝ և այդպես դյուրին:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Դյուրի՞ն, կկարծե՞ս: Այո՛, երբեմն, ասկե քանի մը շաբաթ առաջ ատիկա շա՛տ էր դյուրին: Ի՞նչ էր որ կյանքը ինծի համար. ըլլամ թե ոչ՝ նո՞ւյնը չէր. ի՞նչ էի կորցնելու: Բայց հիմա գին ունի կյանքս, հիմա արևս արժեք ունի ինծի համար: Եվ վերջապես այդ աղջիկը՝ այդ բյուրեղ հոգին: Ես շա՛տ լավ գիտեմ, որ վայրի, որ անսիրտ բան է իմ ըրածս. բայց ուրիշ ի՞նչ կրնամ ընել:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - (Տեսակ մը ծամծմելով) *Ինծի լսե՛, Վահրա՛մ: Դուն... դուն հիմա պե՛տք չէ, որ երթաս... լա՛վ չէ, որ երթաս:* (Պարզ ու կտրուկ) *Դուն դեռ չե՛ս երթար:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Բայց ի՞նքդ ալ գիտես, չէ՞, թե ի՞նչ սատիճան կարիք կա մարդու:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - *Անչո՛ւշտ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ուրե՞մն:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - *Գործը չի մնար, անհո՛գ եղիր: Լսե՛: Բախտը ինծի չէ տվեր ոչինչ, և ես չունիմ ոչինչ կորցնելու: Այսօր չէ, վաղը, գալու էի ե՛ս ալ քու ետևեդ: Վաղը ժողովին կերպ մը կհարմարեցնենք, և հիմա ե՛ս կերթամ քու տեղդ: Վերջապես միևնույնն է, չէ՞: Գուցե բոլորովին քեզի փոխանակել չկրնամ, բայց կընեմ, ինչ որ կրնամ: Իսկ դուն դեռ ապրե՛ քիչ մը քու բախտդ, ապրե՛ քեզի համար,* (կատակով) *ապրե՛ քիչ մըն ալ ինծի համար. վերջը... վերջը օր մըն ալ, երևի, դուն կուգաս իմ փոխարենը, ու կըլլանք սեր:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Յանգիստ) *Այսպե՞ս ուրեմն: Վա՛տ չէ, հիանալի: Իհա՛րկե, դուն անձնվեր ու ազնիվ զինվոր մըն ես, անսասան՝ քու պաշտոնիդ գլխուն, իսկ՝ ես մա՞նր հոգի մը՝ անձնական վայելքներուս ետևեն ինկած:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - (Վրդովված) *Վահրա՛մ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ո՛չ, ո՛չ, դեռ մի՛ պարծենար սրտիդ խորքը. ես քու կարծածդ չե՛մ:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ - *Վահրա՛մ, ամո՛թ է, ինչե՛ր կխոսիս:*

ՎԱՀՐԱՄ – *Գո՛ւցե, չգիտեմ. բայց քու ըսածիդ անմիջական պատասխանն էր, որ տվի: Այդ տեսակի... քնքուշ առաջարկություններ ամեն մարդու կարելի չէ ընել, նույնիսկ ամենաազնիվ դիտումներով:* (Խիստ) *Ինչ որ քարոզեր եմ ուրիշներուն, նույնը և ինծի, երկու չափ չի՛ պիտի ըլլա գաղափարի գործին մեջ. երթալս պե՛տք է, ուրեմն պետք է երթամ:*

ՍԱՐԻԿՅԱՆ – *Ես միայն քեզի թեթևություն տալ ուզեցի. կա՞ն բացառիկ վայրկյաններ:*

ՎԱՀՐԱՄ – *Բացառիկ ոչինչ չկա, բացառիկ ոչինչ չի պիտի ըլլա: Ճիշտ է, մինչև հիմա ավելի դյուրին էր ինծի համար այդ քայլը, բայց առօր արժեքն ալ շա՛տ ավելի քիչ էր: Կյանքի նվերն էր առիկա, չոր-չոր գլուխ մը, անպետք ամենուն, անպետք և՛ իրեն:* (Ջերմ) *Հիմա ուրիշ է: Հոգիին հոգի կբերեմ ես հիմա նվեր. զույգ մը բանկած հոգի՝ մեր ժողովուրդի հոգեկան բանկումին, զույգ մը թա՛րմ հոգի՝ ապագայի ավելի արևոտ օրերուն: Մե՛կ նվեր մը ու երկո՛ւ սիրտ՝ կյանքով-սիրով զուգաջուն, երջանկության անուրջներո՛վ թպրտուն... Թող քաղցրանա՛ բիմբը ազատության Մոլոխի* (թափով կվերցնե գլխարկը): *Այո՛, վաղը չէ, մյուս իրիկուն* (դեպի դուրս):

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Թեթև շինված պավիլիոն մը

Ճակատը՝ երկփեղկ լայն դուռ՝ անմիջապես պարտեզի վրա: Սենյակը՝ անկարգ. ծոճ ու ծիգ աթոռներ, սեղան ու եռոտանիներ. եռոտանիներուն վրա՝ բաց լաթով պատած գաջեր: Ամեն կողմ, աթոռներուն, գետնին ու սեղաններուն, թափված են ոլորած թղթեր, գրքեր ու նկարներ: Յոս ու հոն՝ մեկ-երկու արձան ու պատկեր:

Դուրսը սաստիկ հով է: Ծառերուն ճյուղերը կոթորվին ու կքսվին դռան եզերքին: Յեռուեն ծովուն շառաչը՝ խուլ ու միապաղաղ: Մութ է:

(Նախ՝ քիչ մը ատեն մարդ չկա: Կմտնեն միասին Երվանդ ու Վահրամ):

ԵՐՎԱՆԴ - *Ահա՛ և իմ ճգնարանս: Քեզի համար ասկե ավելի առանձին տեղ չեմ կրնար գտնել: Կեցի՛ր՝ մոմս վառեմ* (կվառե սեղանին վրայի մոմերը): *Կհավնի՞ս:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Արագ՝ շուրջը ակնարկ մը նետելով) *Հիանալի՛, հիանալի՛. ճի՛շտ որ ճգնարան:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Այո՛: Երբ դուրսի աշխարհքի ունայնությունը ինծի կտաղտկացնի, կուգամ-կքաշվիմ իմ այս պավիլիոնիս չորս պատերուն մեջը և, հայացքս հառած հոն՝ ծովուն ու այս ծառերուն, կթաղվիմ մտածումներուս ու իմ ներքին աշխարհքիս մեջ: Կմտածեմ ու կաշխատիմ: Մարդս ինքն իր մեջ, ինքն իր ներքին, իր սիրած, իր շինած, իր ուզած աշխարհքին մեջն է, որ կրնա միայն գոհ ըլլալ: Թե չէ՝ դուրսի աշխարհքը ո՛չ մեկ բան իր տեղը չէ դրած. ամեն բան՝ հակասական ու անմիտ: Դե՛, նստե՛, ինչքա՞ն ուրախ եմ, որ եկար. նստի՞նք, խոսի՞նք, հիշենք անցյալը, մեր ուսանողական խենթ օրերը:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Երևակայե՛, որ այսօր քիչ մը դժվար հարց է ատիկա. ես փոքրիկ խնդիրքով մըն եմ եկեր քեզի:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Ծիծաղով) *Հասկցա՛, հասկցա՛* (կատակով): *Բայց առաջիմնե ըսեմ, որ չունիմ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ի՞նչ:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Բուքն ու ցուցամատը իրար քսելով) *Մի՛ վախնար, կճարեմ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (ժպտուն) *Չէ՛, անհո՛գ եղիր. այս անգամ խնդրածս պարապ չէ: Կամ եթե... կուզես, այո՛, բայց քիչ մը ուրիշ տեսակի:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Խրթին կխոսիս:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Չէի՞ր կրնար, այսպե՛ս, կես ժամվան մը չափ քու այս ցեխանոցդ ինծի փոխ տայիր:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Զարմանքով) *Աչխատանո՞ցս: Խնդրե՛մ, խնդրե՛մ, եթե քեզի որևէ բանի մը պետքի գալ կրնա: Ամբողջովին, իր եղած-չեղածով, բոլորը՝ քու տրամադրության տակ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Այո՞: Շնորհակալ եմ: Այն ատեն կխնդրեի, որ իմաց տայիր օրիորդ Հարենցին, որ ես հոս եմ և, խնդրե՛մ, ինչքան կարելի է՝ շուտ:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Ապշած) *Վա՜յ. այսպես ըսված... ժամադրություն մը. դո՞ւն...* (Աչքերը շփելով): *Վահրա՛մ, ասիկա դո՞ւն ես:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Գնա՛, գնա՛, առաջ խմա՛ց սուր, ետքը կզարմանաս:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Սաստիկ զվարճանալով) *Մեր Վահրամն ու սիրային ժամադրություն. սքանչելի է, սքանչելի: Նա՛. ալ աշխարհքիս երեսին անկարելի բան չկա: Չէ՛, աղբա՛ր, մեր Պոլսի օդը վրադ եկեր է: Ա՛յս վայրկյանիս* (կերթա կկոխե զանգի կոճակը): *Եվ, ինչպես կտեսնեմ, ճաշակդ ալ տեղն է: Տեսե՛ք, է՛, ո՛ր տեղերն է կտուցը մեկներ. Հարենցին աղջի՛կը,* (կնստի սեղանին առջևը ու երկու տող խծբծելով) *Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ. բավո՛:*

Բ

ՄԱՐԻԱՄ - (Տասնհինգ-տասնվեց տարեկան նիհար ու քուխ աղջիկ մը՝ հայացքը միշտ գետին, ձեռքերը գոգնոցին: Կմտնե ու դռան քովը կկենա):

ԵՐՎԱՆԴ - (Վեր ցատկելով՝ նամակը կդնե աղջկան ձեռքը) *Ա՛ռ սա նամակը, կտանիս դիմաց ու ինքդ քու ձեռքովդ կհանձնես օրիորդ Մարիին: Հասկցա՞ր:*

ՄԱՐԻԱՄ - (Գլխով կընե):

ԵՐՎԱՆԴ - *Բայց շո՛ւտ, հիմա՛, անմիջապե՛ս: Հապա՛, քեզի տեսնեմ:*

ՄԱՐԻԱՄ - (Կշտապե դուրս):

Գ

ՎԱՀՐԱՄ - *Ի՞նչ աղջիկ է սիկա:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Խեղճ որբ մըն է: Հազիվ է ազատվեր վերջին կոտորածեն:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ո՞ր կողմերեն:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Հաստատ չգիտեմ. կարծեմ Տրապիզոնի մոտերեն: Չէ՞ որ մենք ալ ան կողմերեն ենք՝ մորս գծով: Տիպի՞կ դեմք է, չէ՞:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Տխուր) *Այո՛, շա՛տ:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Կյանքը դրեր է իր կնիքը: Ա՛յ, նայե՛* (կվերցնե եռոտանիի մը վրայի ծեփին երեսեն թաց լաթը ու կմոտեցնե մոմը): Կհավնի՞ս:

ՎԱՀՐԱՄ - *Վա՛յ, քանդակե՞ր ես: Հաջո՛ղ է, շա՛տ հաջող:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Հապա ի՞նչ ընեի. մեյ մը, որ շա՛տ տիպիկ էր, խելույն աչքս խածավ. մեյ մըն ալ, որ որբն ու խեղճը moderne ապրանք է հիմա, կքշվի:* (Մոմը սեղանին դնելով) *Վա՛, սա ի՞նչ սոսկալի փոթորիկ է. վա՞յ, թե չեկավ, մե՛ր տղա:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Ո՞վ:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Ո՞վ պիտի ըլլա. Մարի՞ն:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Պարզ) *Կուգա՛:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Կնայի ու կխնդա) *Ուրեմն... ուրեմն արդեն ձուկը ուռկանիդ մեջն է: Բարի հաջողո՛ւմ: Ոչի՞նչ. գուցե քիչ մը քապրիզ, քիչ մըն ալ տարօրինակություն, բայց en somme, ոչի՞նչ, գեշ աղջիկ չէ: Իսկ տնեցի՞ք,.. բան գիտե՞ն:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Անտարբեր՝ ուսը կցնցե):

ԵՐՎԱՆԴ - *Պա՛հ, կերևակայեմ Հարենցի կատղած դեմքը* (ուրախութենեն ծափ կուտա): *Աքանչելի բան է դուրս գալու. վաղը երթամ, քիչիկ մը վերքը քրքրեմ, տեսնեմ՝ պոռա պիտի* (քիչ մը լուռ): *Ուրեմն ալ կդառնաս պոլսեցի, տուն-տեղ, երևի տասնյակ հազար մըն ալ կփրցնես. աղբարը շա՛տ է աքլորանալու, բայց մայրը կակուղ է, կուտա: Եվ... և մնաս բարո՛վ, երկիր-մերկի՛ր, ժողովուրդ-մողովո՛ւրդ, և որ ըստ կարգին:* (Մտերմորեն անոր ուսին զարնելով) *Է՛, կյանքն իր ճամփան ունի, տղա՛ս:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Լուռ ու շեշտ կնայի անոր):

ԵՐՎԱՆԴ - *Հապա՛. երազը, որքան ալ սիրուն ըլլա ու աստվածներեն ղրկված, երա՛զ է նորեն. ուշ կամ կանուխ արթննանք պիտի: Է՛, հողի՛ս, հողե ենք շինված ու կապված հողին:* (Սիրտ տալու ու մխիթարելու շեշտով մը) *Դուն առաջինը չե՛ս, ո՛չ ալ՝ վերջինը:* (Յանկարծ խոսվածքը փոխելով) *Բայց քիչ մը ավելի գրական խոսինք. հիմա ի՞նչ է քու միտքդ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Կարծես արթննալով) *Ինչպե՞ս:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Երևի, նոր ծրագիր մը, բան մը կունենաս: Հիմա ի՞նչ ընել ես մտադիր:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Մտամոլոր) *Ինչ ընել եմ մտադի՞ր:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Հա՛, հա՛:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Ուսը կցնցե)

ԵՐՎԱՆԴ - (Խնդալով) *Այսի՞նքն: Շատ բան չհասկցա քու ըսեդ:*

Դ

ՄԱՐԻԱՄ - (Կմտնե ու կկենա դռան մեջ):

ԵՐՎԱՆԴ - Նա՞, տղի՞ր:

ՄԱՐԻԱՄ - (Գլխով կընե):

ԵՐՎԱՆԴ - Կարդա՞ց:

ՄԱՐԻԱՄ - (Գլխով կընե):

ԵՐՎԱՆԴ - Բան չըսա՞վ:

ՄԱՐԻԱՄ - (Գլխով՝ բացասական):

ԵՐՎԱՆԴ - Աղե՛կ. գնա՛:

ՄԱՐԻԱՄ - (Կուղղվի դեպի դուրս):

ՎԱՀՐԱՄ - Աղջի՛, կեցի՛ր (կերթա ու առանց այլևայլության կբռնե անոր ծնոտը ու դեմքը կբարձրացնե դեպի վեր, դեպի լույսը): *Ի՞նչ է քու անունդ: Ի՞նչ, Մարիա՞մ: Աս ե՞րբ էր, որ ձեր գյուղը կոխեցին: Առաջ իհարկե մորթեցին քու հայրդ, եղբայրներդ, քարուքանդ ըրին ստնուտեղդ, ունիմ-չունիմդ, քշեցին-տարին քույր ու հարսներդ, չէ՞: Մնաց մայրդ, ան ալ չորցավ, չորցավ, մինչև հատավ ու վերջացավ:*

ՄԱՐԻԱՄ - (Կսկսի հեծկլտալ՝ ձայնը խեղդել ջանալով):

ՎԱՀՐԱՄ - Աղե՛կ, աղե՛կ, բան չկա. սովորակա՜ն պատմություն:

ԵՐՎԱՆԴ - Ինչո՞ւ կստանջես խեղճը: Թո՛ղ որ երթա:

ՎԱՀՐԱՄ - (Առանց անոր խոսքերուն ուշք դարձնելու) *Մի՛ լար, աղջի՛կ, լալու բան չկա:*

ԵՐՎԱՆԴ - Թող լա, վնաս չունի: (Թեթև մը աղջկան թևեն հրելով) *Գնա՛, գնա՛:*

ՄԱՐԻԱՄ - (Դուրս):

Ե

ԵՐՎԱՆԴ - Թող լա, վնաս չունի. կթեթևնա:

ՎԱՀՐԱՄ - (Վայրի խնդուքով) *Թեթևնա՛, լա՛, որ թեթևնա... Իսկույն կերևա, որ սարսափելի քնքուշ սիրտ ունիս, է՛:* (Յանկարծ լուրջ ու բարկացած) *Ո՛չ, հիմա՛ր, ո՛չ, ատիկա լալով չի թեթևնար, ո՛չ լալով, ո՛չ ալ քանդակելով. ատիկա քու գիտցած ցավերեդ չէ՛: Ո՛չ թե լալ, այլ...* (խոսքը կընդհատե՝ Մարիի ներս մտնելը տեսնելով):

Զ

ՄԱՐԻ – (Կմտնէ արագ՝ երկար անձրևանոցի մը մեջ ամբողջովին փաթթված: Մազերը հովեն թափված են ճակտին, ու ինքն ալ՝ շնչատ):

ԵՐՎԱՆԴ – Ա՛հ, օրիո՛րդ Մարի: Խնդրե՛մ (անձրևանոցը աղջկա ուսեն առնելով):

Մարի ու Վահրամ հարցական ու տեսակ մը հարձակողական կեցած են իրարու դեմ ու կնային իրար:

ԵՐՎԱՆԴ – (Վահրամին) *Եթե ինծի պետք ունենաս, սեղմե՛ կոճակը* (դուրս):

Է

ՄԱՐԻ – Առտուն չեկա՛ր:

ՎԱՀՐԱՄ – Եկո՛ւր, եկո՛ւր նստե: Գիտե՞ս... ինչպե՞ս ըսեմ, որ քեզի համար պարզ ըլլա... Արդեն դուն... դուն... է, ինչքան կարճ, այնքան լավ: Մարի՛, վաղը այս ժամանակ պիտի ըլլամ շոգենավին վրա, դեպի Տրապիզոն:

ՄԱՐԻ – (Կեցած է՝ անշարժ ու անքթիթ):

ՎԱՀՐԱՄ – Ես արդեն քեզի ըսեր էի: Չէ՞, դուն գիտեիր, որ ասիկա պատահելու էր. եղավ իմ կարծածես քիչ մը ավելի կանուխ (քիչ մը լուռ): *Դուն գիտե՞ս, չէ՞, թե ես որքան... Դուն կհասկնա՞ս, չէ՞, հիմա իմ դրությունս* (քիչ մը լուռ): *Ինչո՞ւ ես լռեր, չխոսի՞ս:*

ՄԱՐԻ – (Յանդարտ վերցնելով անձրևանոցը աթոռեն) *Երթաս բարով, բարեկա՛մս, բարի ճամփա՛* (կուղղվի դեպի դուրս):

ՎԱՀՐԱՄ – Մարի՛, Մարի՛:

ՄԱՐԻ – Դեռ ըսելի՞ք ունիս:

ՎԱՀՐԱՄ – Թո՛ղ, Մարի՛, թո՛ղ այդ սառնությունը, թո՛ղ այդ կեղծիքը: Մո՛տ եկուր, խոսե՛:

ՄԱՐԻ – Ի՞նչ կուզես, որ ես խոսիմ քեզի, երբ դուն ինքդ ամեն բան վճռեր ես ու կարգադրեր: (Ծաղրով) *Վաղը այս ատեն կըլլաս շոգենավին վրա, դեպի Տրապիզոն: Երթա՛ս բարով, ուրիշ ի՞նչ կրնամ ըսել: Ես ո՞վ եմ որ, ես ինչացո՞ւ եմ որ. քեզի համար ի՞նչ նշանակություն ունի իմ գոյությունս: Ի՞նչ արժեք:*

ՎԱՀՐԱՄ – Մարի՛:

ՄԱՐԻ – Է՛, ձգէ՛, հոգիդ սիրես:

ՎԱՀՐԱՄ – Ես վճարեր եմ, ինչ որ պարտական էի վճարելու. ուրիշ կերպ վարուիլ չէի կրնար:

ՄԱՐԻ – (Զարացած) *Է՛, պարտակա՞ն, պարտակա՞ն, միայն երբ խաղը ուրիշներուն համար է:* (Անձրևնոցը նորեն աթոռին նետելով) *Իսկ ինծի՞, ինծի պարտական չե՞ս:*

ՎԱՀՐԱՄ – Դո՛ւն, սիրելի՛ս... ատ ուրիշ բան է:

ՄԱՐԻ – (Յետզհետե տաքնալով) *Ես կապրեի ինծի համար, թող թէ դժգոհ, իմիններուս հետ, ես ալ անոնցմէ մէկն էի. դուն եկար, շուռ տուիր մէջս ամէն բան. նոր կյանքի հույսեր, նոր շարժում, նոր հույզեր: Ես հիմա օտար մըն եմ իմիններուս մէջ, խորթ ու կտրուած՝ իմ տանս մէջ: Մինա՛կ, մինա՛կ, երբ դուն քովս չես, մինա՛կ բոլորովին, երբ քու շունչդ չի շոյեր ինծի: Եվ ահա՛ կըսես, որ ձգես պիտի ու երթաս,* (ծաղրով) *որ վաղը այս ատեն կըլլաս շոգենավին վրա, դեպի Տրապիզոն:*

ՎԱՀՐԱՄ – Ա՛յ, եկեր եմ, որ խոսինք, կարգադրենք (մոտենալով՝ կբռնե ձեռքը): *Ըսե՛, ընեմ՝ ինչ որ կրնամ:*

ՄԱՐԻ – (Յուսահատ գլուխը օրորելով) *Խոսելու ոչինչ չկա. ես գիտեմ քեզի. վճռեր ես ու պիտի երթաս. պիտի երթաս ու մեռնիս:*

ՎԱՀՐԱՄ – Չէ՛, ինչո՞ւ, այդպես ալ սև մի՛ տեսներ:

ՄԱՐԻ – Է՛, ձգէ՛, ատելը քու արվեստը չէ. դուն ինքդ ես ըսեր՝ գնացողին դարձ չկա:

ՎԱՀՐԱՄ – (Ուսերը ցնցելով) *Ո՞վ գիտե. բա՛խտ:*

ՄԱՐԻ – (Քիչ մը ատեն կնայի անոր՝ շեշտ ու լուռ և հանկարծ լալով կփաթթվի վիզը) *Մի՛ երթար: Ես չեմ կրնար ապրիլ առանց քեզի, չե՛մ կրնար, հոգի՛ս, կյա՞նքս: Եկո՛ւր, եկո՛ւր, լսէ՛ ինծի* (ավելի ամուր սեղմվելով տղուն՝ կքաշի բազմոցին վրա): *Ես տամ քեզի բոլորը, ինչ որ ունիմ, բոլորը, ինչ որ կրնամ ունենալ, ա՛ռ, տա՛ր, տո՛ւր ընկերներուդ, թո՛ղ տանին, թո՛ղ ուղարկեն. միթե ատիկա գործ չէ՞: Միթե ատիկա հերիք չէ՞: Բայց դուն մի՛ երթար, դուն մնացի՛ր հոս, մնացի՛ր մոտս, մնացի՛ր ինծի համար, քու Մարիիդ համար:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Թաղելով դեմքը անոր թևերուն մեջ) *Ա՛խ, իմ խե՛ղճ Մարիս, իմ բա՛խտս, իմ դժբա՛խտս:*

ՄԱՐԻ – Մե՞ղք է, չէ՞, մեղք է քու Մարիդ: Միայն քեզի ունի աշխարհիս երեսին, միայն քեզի՛, քեզի՛. չե՛ս թողներ անիկա, Վահրա՛մ, չե՛ս թողներ անիկա երեսի վրա:

ՎԱՀՐԱՄ - (Կոտրված) *Ա՜խ, չգիտե՜մ, չգիտե՜մ...*

ՄԱՐԻ - (Սիրտ առած) *Կապրինք միասին, կընենք հոսկե, ինչ որ կրնանք, ինչ որ մեր ձեռքեն կուգա: Ձե՞ս երթար, չէ՞, Վահրա՜մ:* (Անուր գալարվելով) *Իմ արև՜ս ես դուն, դուն իմ չո՜ւնչս ես, առանց քեզի լո՜ւյս չկա, օ՜դ չկա առանց քեզի. կյա՞նքս ես դուն, կյա՞նք, կյա՞նք...*

ՎԱՀՐԱՄ - (Յանկարծ կուղղվի ընդոստ ու դեռ աղջկա թևերուն մեջ ականջ կդնե դեպի դուրս, ուր փոթորիկը ավելի է սաստկացած, հովը՝ կատաղի, ու մերթընդմերթ՝ փայլակ) *Իսկ հո՞ն... Իսկ հո՞ն... Սը՜ս, լսե՜, լսե՜, չե՞ս լսեր, Մարիամն է, որ կուլա:*

ՄԱՐԻ - (Ապշած) *Ի՞նչ Մարիամ, խե՞նթ ես. հովն էր՝ վազեց տերևներուն մեջեն:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Աղջկա գիրկեն ետ-ետ քաշվելով) *Մարիա՜մը, Մարիամը, բոլո՜ր Մարիամները: Ա՜յ, գյուղը, որ կայրի. ամբո՜ղջ գյուղը. ա՜յ, հա՜յրը, եղբա՜յրը: Նայե՜ գյուղերը, գյուղե՜րը, բոցե՜րը:*

ՄԱՐԻ - (Վախցած) *Ինչե՜ր կխոսիս, Վահրա՜մ, ի՞նչ բոց, ի՞նչ բան, աչքիդ կերևա. փայլակն էր, որ անցավ:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Հապա այդ թշվառնե՞րը, որ կկանչեն, կկանչեն՝ ցավով ու տանջանքով, կկանչեն բոցերուն մեջեն, կկանչեն կիրճերուն մեջեն, կկանչեն՝ ճամփա ցույց տալու, կկանչեն՝ կուրծքը դեմ տալու. ամբողջ գյուղե՜ր, գյուղե՜ր. ամենքը՝ մե՜կ բերան, ամենքը՝ մե՜կ ձայնով... Ձե՞ս լսեր, ակա՞նջ դիր:*

ՄԱՐԻ - (Ինքը՝ սարսափահար ու աշխատելով, որ հանգստացնե) *Անիկա ծո՜վն է, հոգի՜ս. ծո՜վն է կատղեր ու կմռնչե:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Ոտքի կցատկե՝ տեսակ մը հաղթական) *Այո՜, անիկա ծովն է կատղեր ու կմռնչե. անիկա ծովն է ցա՜վի ու տառապանքի, որ կատղեր է վերջապես, որ կատղեր է ու կմռնչե: Ա՜տ է ճամփան ժողովուրդի մը բարձրացման, ժողովուրդի մը ազատման միակ ճամփան:* (Սեղմացած) *Դե՜, Մարի՜, տո՜ւր ինձի վերջին համբույր մըն ալ ու մնաս բարով:* (Գլխարկը սեղանեն վերցնելով) *Ամեն մարդ՝ իր ճամփան:*

ՄԱՐԻ - (Կնետվի անոր ճամփուն վրա, կկենա՝ ծիգ ու հպարտ, ձեռքի վճռական շարժումով մը) *Ես կարգիլե՜մ քեզի:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Ապշած) *Ինչպե՞ս:*

ՄԱՐԻ - *Ես կարգիլեմ քեզի:*

ՎԱՀՐԱՄ - *Բայց հայրենիքս է, որ կկանչե:*

ՄԱՐԻ - *Ես կատե՜մ քու հայրենիքդ:*

ՎԱՀՐԱՄ - (Խիստ) *Մարի՛, քու հայրենի՛քդ ալ է:*

ՄԱՐԻ - Ի՞մ: Իմ հայրենիքս դո՛ւն ես և միայն դուն. իմ ամեն ինչս դո՛ւն ես և միայն դուն. քեզմե դուրս ոչինչ չկա, ոչի՜նչ, ոչի՜նչ:

ՎԱՀՐԱՄ - Թո՛ղ, Մարի՛, թո՛ղ. ես իմս չեմ:

ՄԱՐԻ - (Տիրաբար) *Դուն ի՛մս ես, ի՛մս, ի՛մս:*

ՎԱՀՐԱՄ - Չգիտեմ՝ ինչ կխոսիս:

ՄԱՐԻ - Կեցի՛ր: Ուրեմն վճռա՞ծ ես վերջնապես:

ՎԱՀՐԱՄ - Վճռողը ե՛ս չեմ: Վճռողը հողերես ինկած ժողովուրդի մը ավնվայման պահանջն է, սարսափ ու ոտքի տակ ինկած ժողովուրդի մը հուսահատ ճիգը:

ՄԱՐԻ - (Չոր) *Ե՞րբ պիտի մեկնիս:*

ՎԱՀՐԱՄ - Ըսի՛ արդեն, վաղը այս ատեն կըլլամ Սև ծովուն վրա:

ՄԱՐԻ - Սև՛... այո՛, սև՛: Եվ ասիկա քու վերջին խո՞սքդ է:

ՎԱՀՐԱՄ - (Ուսը կցնցե)*:*

ՄԱՐԻ - Աղե՛կ. գիտցի՛ր և ի՛մ վերջին խոսքս: Վաղը այս ատեն մեր տունը կսպասե՛մ քեզի: Չուշանա՛ս, Վահրա՛մ, եթե իմ կյանքս արժեք մը ունի քեզի համար:

ՎԱՀՐԱՄ - (Վախցած) *Մարի՛, Մարի՛, չես ըներ այդ հիմարությունը:*

ՄԱՐԻ - Ո՛չ, պե՛տք է: Կըսես՝ պետք է, որ երթաս. ուրեմն պետք է: Գնա՛, ես բնավ արգելք չեմ քեզի. ո՛չ կրնամ, ո՛չ կուզեմ. միայն գիտցի՛ր, որ երթաս պիտի դիակիս վրայեն:

ՎԱՀՐԱՄ - Բայց քու ըրածդ անգութ բան է: Մարի՛, անգութ ու ավելորդ: Իմ տանջանքս հերիք է ինծի: Խո՛սք տուր ինծի. ըսե՛, ըսե՛, որ այդ տեսակ անողոք քայլ չես աներ, Մարի՛, ըսե՛, որ դատարկ սպառնալիք էր ատիկա:

ՄԱՐԻ - (Վիրավորված) *Սպառնալիքը չի՛ վայլեր դեմքիս, Վահրա՛մ, ինչպես և քեզի՛: Լեզուս խոսեր է քեզի մի՛շտ և միա՛յն ճշմարտությունը: Պիտի գա, ինչ որ գալու է անխուսափելի, ինչ որ գրված է ճակտիս:* (Անծրևնոցը աթոռեն վերցնելով) *Վաղը այս ժամին կսպասեմ քեզի:*

ՎԱՀՐԱՄ - Մարի՛...

ՄԱՐԻ - (Արցունքները զսպելով) *Կըսես՝ ուրիշ ելք չունիս, կըսես՝ ատիկա է քու ճամփադ, քու պարտքդ: Ես կհասկնա՛մ քեզի և գիտե՛մ,*

որ անուժ եմ: Գնա՛: Միայն Հասկցի՛ր, որ ես ալ ուրիշ ճամփա չունիմ: Ես իմ Հոգիս տվի քեզի, անվերադա՛րձ, անվերապա՛Հ... Առանց Հոգիի չեմ ապրիր (անձրևնոցը կնետե ուսերուն): *Եթե կուզես՝ ապրիմ, մնացի՛ր մոտս, բայց կամքո՛վդ, բայց առա՛նց խղճի խայթի, եթե կրնաս: Ես արգելք մը չե՛մ քեզի, ես չեմ ուզեր՝ արգելք ըլլամ քեզի: Ես չե՛մ ուզեր, որ քեզի նվաստ զգաս ինծմով, ես կուզեմ, որ դուն Հպա՛րտ ըլլաս ինծմով:*

ՎԱՀՐԱՄ – Մարի՛, այդ բառը մի՛ դներ խղճիս:

ՄԱՐԻ – Ի՞նչ բառ (խորհրդավոր): *Դուն ըսիր ինծի՝ մեռնիլ պիտի գիտնանք:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Թափով) *Ո՛չ, ես այդ տեսակ մաՀվան Համար չըսի քեզի:*

ՄԱՐԻ – (Տխուր) *Ի՞նչ. ուրեմն կուզես, որ Հոգիս չորնա ու կծկվի. չէ՞ որ դուն կերթաս՝ կծկված Հոգիները բանալու:*

ՎԱՀՐԱՄ – (Յափշտակված ու աղաչանքով) *Իմ անգի՛ն աղջիկս, իմ ազնի՛վ աղջիկս, չէ՛, չե՛ս ըներ, այդ խենթությունը չե՛ս ըներ: Գուցե կարողանամ շուտով վերադառնալ:*

ՄԱՐԻ – (Տխուր կցնցե ուսը)*:*

ՎԱՀՐԱՄ – Գո՛ւցե և... ո՞վ գիտե. գուցե դուն ալ, գուցե քեզի ալ... այն ատեն իմաստ կունենա կյանքիդ զոՀը: Բայց այսպե՞ս. անկարելի է: Ավելորդ արյուն է ատիկա, բոլորովի՛ն ավելորդ...

ՄԱՐԻ – Ավելորդ է՝ արգիլե՛: Քու ձեռքդ է ամեն ինչ: Վաղը այս ատեն կսպասեմ վճռիդ (կերթա դեպի դուռը):

ՎԱՀՐԱՄ – (Խենթի պես կնետվի վրան՝ բռնելու, արգիլելու, գրկելու շարժումով մը):

ՄԱՐԻ – (Յանկարծ կդառնա, պաշտպանվելով ետ կքաշվի դեպի դուռը ու ձեռքի խորխուտ արգիլումով մը) *Ո՛չ:*

Վայրկյան մը քարացած կդիտեն իրար:

ՄԱՐԻ – (Յանկարծ կկծկվի անձրևնոցին մեջ ու՝ դուրս):

ՎԱՀՐԱՄ – (Նախ կեցած է քիչ մը ատեն անշարժ, քիչ-քիչ կքուլնա, ձեռքերը վեր կսահին, ու քիթուբերնին կիյնա բազկաթոռին. հեծկլտուք):

Դուրսեն կլսվեն հովին թափը, ծառերուն վայրի իրարանցումը ու ծովուն խուլ աղմուկը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

Ընդարձակ սրահ մը

Ճակատը՝ լայն ու բաց դուռ մը, որ ծովահայաց պատշգամը կիանե. դռան երկու կողմեն՝ երկու մեծ լուսամուտ: Ձախեն կողմնակի խորքի դուռը Մարիի սենյակը կտանի, աջեն առջևի դուռը՝ դեպի դուրս: Թեթև ու հարուստ կահավորում: Առատ կանաչ ու ծաղիկներ մեծ ու փոքր թաղարներու մեջ՝ թե՛ ներսը և թե՛ պատշգամին վրա:

Արևը մայր է մտած: Երկինքն ու ամպերը, պատշգամն ու ներսը, ամեն բան ողողված են վերջալույսի նարինջ-կարմիր պայծառ ճառագայթներուն մեջ:

Ա

ՄԱՐԻ - (Կեցած է՝ ձեռքերը ետին, մեջքն ու գլուխը հենած պատշգամի դռանը և հայացքը հեռուն):

ՄԱՅՐԸ - (Նստած կկարե:Քիչ մը լուռ: Ետքը կընդհատե կարը ու կնայի աղջկան) *Է՛, հերիք չէ՞, աղջի՛կս:*

ՄԱՐԻ - (Կցնցվի, կնայի մորը, շուրջը ու վերջը՝ նորեն ծովուն):

ՄԱՅՐԸ - *Մէյ մը իմանայի՝ ի՞նչ ունիս գլխուդ մեջ, ի՞նչ կմտմտաս ատանկ անվերջ, աղջի՛կս, ի՞նչ կմտմտաս:*

ՄԱՐԻ - *Նայե՛, մայրի՛կ, ի՞նչ կարմիր երկինք է:*

ՄԱՅՐԸ - *Ատիկա՞ է մտմտուքդ:*

ՄԱՐԻ - *Նայե՛, մայրի՛կ, արյուն ըլլա կարծես:*

ՄԱՅՐԸ - *Հա՞:* (Կարը ժողվելով) *Աղվոր իրիկուն է:*

ՄԱՐԻ - *Այո՛, մայրի՛կ, իրիկո՛ւն:* (Մտածկոտ հեռանալով դռնեն) Այսպես ուրեմն, եկավ իրիկունը:

ՄԱՅՐԸ - *Ինչպե՞ս:*

ՄԱՐԻ - *Եկա՛վ, կըսեմ, իրիկունը, կարմի՛ր, արյո՛ւն իրիկունը* (տեսակ մը հոգնած շարժումով կնստի բազկաթոռին):

ՄԱՅՐԸ - *Երբ որ ասանկ կարմիր է իրիկունը: Կնշանակե՝ եղանակները փոխվելու են: Ալ ի՞նչ երկար-բարակ մտածելու բան կա Հոդ: Ելի՛ր, ելի՛ր, վա՛ր եկուր, երթանք քիչ մը այգին, կբացվի՜նք:*

Բ

ԵՐՎԱՆԴ - (Կերևա սեմին):

ՄԱՅՐԸ - Ա՛յ, ինչ աղեկ եղավ, որ եկաք, պարո՞ն Երվանդ: Առե՛ք Մարին ու իջե՛ք այգին: Եկե՛ք ընկուզենիներուն տակ (դուրս):

Գ

ԵՐՎԱՆԴ - (Մոտենալով օրիորդին) *Բարև՛ Ձեզի. ի՞նչ բանի եք:*

ՄԱՐԻ - (Գլուխը կբարձրացնե ու լուռ կնայի անոր):

ԵՐՎԱՆԴ - Ի՞նչ եք նստեր Հոստեղ մինակ:

ՄԱՐԻ - Ես... (Քիչ մը մտածելեն ետքը) *կսպասեմ:*

ԵՐՎԱՆԴ - Կսպասե՞ք: (ժպտուն) *Որո՞ւն կամ ինչի՞ն:*

ՄԱՐԻ - Ինչի՞ն: (Քիչ մը մտածելեն ետքը) *Ոչինչի՞ն:*

ԵՐՎԱՆԴ - Ոչինչի՞ն: Խրթին է:

ՄԱՐԻ - (Լուրջ ու խորհրդավոր, իր սենյակին դուռը մատնանիշ ընելով) *Ա՛յ, տեսե՛ք:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Հայացքը կլարե դեպի դուռը, վերջը ժպտուն ու հարցական կնայի օրիորդին):

ՄԱՐԻ - Ձե՞ք տեսներ:

ԵՐՎԱՆԴ - Ի՞նչը:

ՄԱՐԻ - Ձե՞ք տեսներ:

ԵՐՎԱՆԴ - Մո՛ւթ է Հոն. երևի ձգված են վարագույրները:

ՄԱՐԻ - Ձգված են Ձե՛ր վարագույրները. երբ որ բացվին, կտեսնեք:

ԵՐՎԱՆԴ - (Խնդալով) *Այսօր լա՛վ կատակի եք տրամադրված: Մինչդեռ, երևակայեցե՛ք, մարդիկ մեղանչական են, միշտ գեշ բաներ կմտմտան... Երևակայեցե՛ք, ես կարծեր էի, որ Դուք Հիմա գրգռված ու ջղային էիք ըլլալու, գոնե այնպե՛ս, քի՛չ մը:*

ՄԱՐԻ - Եվ ինչո՞ւ:

ԵՐՎԱՆԴ - Ձէ՞ որ գնաց մեր Հերոսը. մե՛ր կամ Ձե՛ր, ինչպես որ կուզեք:

ՄԱՐԻ - (Հանգիստ) *Գնա՞ց. արդե՞ն:*

ԵՐՎԱՆԴ - Գոնե երթալու էր. երեկ գիշեր միթե Ձեզի ոչինչ չըսա՞վ:

ՄԱՐԻ - (Հանգիստ) *Այո՛, ամեն մարդ իր ճամփան ունի երթալու:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Հրաշալի՛ է, հրաշալի՛ է Ձեր այդ անվրդով շարժումը: Չէ, ես չէի սխալած: Ես իսկույն ըմբռնեցի, որ Ձեզի համար սա՞նկ սիրուն քայլիկ մըն էր ասիկա, ուրիշ ոչինչ և բարեբա՛խտաբար: Ես տեսնել չեմ կրնար այն սենտիմենտալ տափակությունը, որով երկու էակ կփակչին իրար ու կմնան և ալ ուրիշ ոչինչ տեսնել չեն ուզեր ո՛չ շուրջը, ո՛չ վերը, ո՛չ կյանք, ո՛չ գեղեցկություն: Մեկ խոսքով՝ շա՛տ նեղ բան, շա՛տ արխայիկ ու գռեհիկ:*

ՄԱՐԻ - (Երազկոտ) *Այո՛, շատ արխայիկ ու գռեհիկ...*

ԵՐՎԱՆԴ - *Ա՜յ, ես կհասկնամ Ձեր զգացումը: Գուցե ինքներնիդ ալ չեք գիտակցիր, բայց Ձեր հոգին moderne է: Եվ ես ատիկա է, որ կպաշտեմ Ձեր մեջը, Ձեր այդ լա՜յն, բա՜ց հոգին: Ուր գեղեցկությունն է՝ հոն ալ կհակիք. իսկ գեղեցկությունները շատ են, շատ ու շուտ, շուտ ու վաղանցիկ. այսօր կա, վաղը հատավ: Այդպե՛ս, քիչ մը զայրույթ, քիչ մը ճակատը կնճռել, վերջն ալ Ձեր այս սքանչելի փիլիսոփայությունը՝ ամեն մարդ՝ իր ճամփան:*

ՄԱՐԻ - (Լուրջ) *Իսկ ե՞տքը:*

ԵՐՎԱՆԴ - *Ինչպե՜ս:*

ՄԱՐԻ - *Իսկ ե՞տքը, ե՞տքը. ի՞նչ կկարծեք:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Ժպտուն) *Ե՞տքը... Ետքը նո՛ր ծաղիկ ու նո՛ր մեղր:* (Խորհրդավոր) *Կյանքը վայելել գիտնալը ընտիր հոգիներու բաժինն է:*

Դ.

ՆԵԿՏԱՐ - (Կմտնե՝ լուռ ու խոժոռ):

ՀԱՐԵՆՑ - (Սաստիկ գրգռված) *Ո՛չ, աս արդեն չափը անցավ, աս արդեն...* (Տեսնելով Երվանդը՝ կանգ կառնե, բայց զայրույթը զսպելու անկարող՝ կշարունակե) *Է՜, Դուք տանու մարդ եք, վնաս չունի: Դուք լսե՛ք գոնե, պարո՞ն Երվանդ, Դո՛ւք լսեք: Աս ի՞նչ խայտառակություն, այս ինչ սկանդալ:* (Մարիին) *Հապա՛, հապա, ատանկ է, երբ մարդ երես կուտա խոհանոցի ծառաներուն: Լսե՛, նայի՛մ, հիմա ինչով պիտի գոցես ուրիշներուն բերանը: Ինկեր ենք արար աշխարհքին բերանը, կլսե՞ս, արար աշխարհքի:*

ՄԱՐԻ - (Լուռ ու հանդարտ կնայի եղբորը):

ՀԱՐԵՆՑ - *Ի՞նչ կնայիս երեսս ի վեր: Քեզի՛ կըսեմ. չե՞ս լսեր:*

ՄԱՐԻ - (Մեքենաբար) *Կլսե՛մ, կլսե՛մ, արար աշխարհքի:* (Յանկարծ կարծես սթափվելով) *Աշխարհքի՛: Ատ ո՞ր աշխարհքեն կխոսիս ինծի:*

ՀԱՐԵՆՑ - (Նախ ապշած կնայի քիչ մը) *Քիթի՞ս կխնդաս: Հոս մինակ դուն չես, հոս մեր անունն ալ կա, հոս մեր պատիվն ալ կա: Զէ՛, չիմ թողներ, որ մեր անունը ձգես ամենուն բերանը: Կհասկնա՞ս՝ ինչ կըսեմ:*

ՄԱՐԻ - *Կհասկնամ, ինչպե՞ս չէ... քո՞ւ անունդ... քո՛ւ անունդ...*

ՀԱՐԵՆՑ - (Բիրտ) *Թո՛ղ այդ հիմար խոսվածքդ:* (Ավելի հանգիստ, բայց կտրուկ) *Լսե՛, Մարի՛, քեզի մեկ անգամ ընդմիշտ կըսե՛մ, որ այդ... այդ տղան մյուս անգամ հոս ոտք չդնե՛ պիտի: Հասկցա՞ր:*

ՄԱՐԻ - (Յանկարծ կուղղվի, կնայի պատի ժամացույցին ու, ժամացույցը մատնանիշ ընելով, հանգիստ) *Իսկ եթե հիմա՛, հո՛ս, այս վայրկյանիս ներս մտնելու ըլլա՞:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Հիմա՞, հո՞ս, հո՞ս...* (Քայլ մը կնոտենա քրոջը ու վանկերը ծանր շեշտելով) *Ուրեմն այս բոլորին տակը բան մը կա՛: Ինծի նայե՛, տեսնեմ: Իրա՞վ է, որ դուն գացեր ես անոր բնակարանը:*

ՄԱՐԻ - (Պարզ) *Այո՛, հաճախ:*

ՆԵԿՏԱՐ - (Բարձր ու սուր քրքիջ մը կարձակե և հպարտ ու արհամարհոտ կանգնի ու կելլե դուրս):

ՀԱՐԵՆՑ - (Կեցած է՝ սարսափեն բերանը բաց, առանց գիտնալու ինչ ընելը):

ԵՐՎԱՆԴ - (Ետ քաշված, ժպիտ մը շրթունքին անկյունը):

Ե

ՄԱՐԳԱՐ - (Յազված ու ֆեսով՝ կմտնե տխուր, ձեռքը ծոցը):

ՄԱՐԻ - (Տեսնելուն պես կսփրթնի, ետ-ետ կերթա դողդողջուն, մինչև կհասնի թիկնաթոռի մը, թիկունքեն կբռնե մեքենաբար, կհենվի ու կմնա անշարժ):

ՄԱՐԳԱՐ - (Ծանր կուգա շիտակ դեպի աղջիկը ու, զգույշ ձեռքը ծոցեն հանելով, նամակ մը կմեկնե անոր) *Ըսա՛վ, որ ասիկա Ձեզի հանձնեմ անմիջապես:*

ՄԱՐԻ - (Խեղդված) *Ո՞ւր է ինքը:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Ինքը... գնաց:*

ՄԱՐԻ - (Ծանր առաջ կբերե ձեռքը ետևեն, կառնե նամակը՝ առանց իսկ վրան նայելու, հանգիստ պատռելու կսկսի):

ՄԱՐԳԱՐ - (Վրան նետվելով, արգիլելու շարժումով մը) *Ի՞նչ կընեք, ի՞նչ կընեք, օրիո՛րդ: Ըսավ՝ շա՛տ, շա՛տ կարևոր բան է, ըսավ, որ անպատճա՛ռ, իսկո՛ւյն հանձնեմ Ձեզի, ըսավ՝ շտապեմ, որ շա՛տ, շատ կարևոր է:*

ՄԱՐԻ - (Կդադրեցնե պատռելը) *Ո՞ւր է ի՞նքը:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Ի՞նքը: Ինքը, ըսի, գնա՛ց: Դրի չոգենավ:*

ՄԱՐԻ - (Հանգիստ ու կանոնավոր շարժումով մը կշարունակե պատռելը):

ՄԱՐԳԱՐ - *Բայց... բայց, օրիո՛րդ... բայց...*

ՀԱՐԵՆՑ - (Կմոտենա ու կքաշե Մարգարի թևեն) *Ինծի՛ պարզիր, նայիմ, ի՞նչ կփրուցես:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Այնքա՜ն համոզեցի, որ չերթա, աղա՛. ատանկ գեշ ժամանակներ են: Չլսեց: Է՜, Աստված հետը:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Ատ ո՞վ, որո՞ւ մասին կփրուցես:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Վահրա՛մը, աղա՛, քրոջս տղան:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Քո՛ւ... քո՛ւ... ա՜ն... է՜, ի՞նչ է եղեր:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Երկի՛ր գնաց:*

ՀԱՐԵՆՑ - *Երկիր գնա՞ց:*

ՄԱՐԳԱՐ - *Հա՛, աղա՛, հիմա ճամփու դրի. հոնկե կուգամ: Անոր չոգենավը, ահագի՜ն, սպիտա՜կ, մեր ետևեն կուգար. շուտով հոսկե պիտի անցնի:*

ՀԱՐԵՆՑ - (Ապշած կդառնա Մարիին, քիչ մը կդիտե ու, դառնալով նորեն Մարգարին, մեղմացած) *Աղե՛կ, գնա՛ գործիդ:*

ՄԱՐԳԱՐ - (Դուրս):

Զ

ՀԱՐԵՆՑ - (Ծանր ու մեղմ): *Աս ի՞նչ բան էր: Մարի՛: Ինչպե՞ս հասկնամ քիչ մը առաջվան ըսածներդ:*

ՄԱՐԻ - *Ինծի հանգի՛ստ թող:*

ՀԱՐԵՆՑ - (Սիրաշահելով) *Աղե՛կ, մի՛ վշտանար, գուցե քիչ մը խիստ խոսեցա, բայց... բայց ատանկ բա՜ն կըլլա:* (Հետզհետե

զվարթանալով) *Վայրկյան մը հավտացի բոլորովին. ի՞նչ գիտնամ, դուն անանկ տարօրինակ բաներ ունիս երբեմն. ինտո՞ր իմանայի, որ խաղ էր ըրածդ:*

ՄԱՐԻ - Ձգե՛ ինծի հանգիստ:

ՀԱՐԵՆՑ - Աղե՛կ, աղե՛կ: (Խոր շունչ մը առնելով) *Բայց ի՞նչ սկանդալ պիտի ըլլար, Աստվա՛ծ իմ, եթե իրավ եղած ըլլար, ի՞նչ լսված սկանդալ: Նեկտա՛ր, Նեկտա՛ր* (դուրս):

Է

ՄԱՐԻ - (Կեցած է՝ անշարժ, դեռ միշտ հենած աթոռին, աչքերը անթարթ կետի մը հառած):

ԵՐՎԱՆԴ - (Կամաց մը մոտենալով) *Անցա՛ծ ըլլա:*

ՄԱՐԻ - Թողե՛ք, խնդրեմ, քիչ մը ինծի առանձին:

ԵՐՎԱՆԴ - Է՛, բան չունի՞ք. դատա՛կ բան. scène de famille! կպատահի: (Խնդալով) *Բայց... խոստովանեցե՛ք, չարացաք, չէ՞, որ Վահրամը գնաց: Անշո՛ւշտ, ո՛չ ինքնին անհատը, խնդիրը հո՛ղ չէ. բայց, սա՞նկ, կանացի զայրույթ մը, որ անիկա կտրեց Ձեր այդ ոսկի շղթաները, որ չմնաց, փրցուց սանձերը:*

ՄԱՐԻ - (Նախ՝ լուռ ու լուրջ կնայի անոր, վերջը՝ սրտանց ու հպարտ) *Սանձեր ծամողը գետնեն գացողն է. վերեն խոյացողը սանձի չի՛ գար:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Երկմիտ) *Ա՛, ի՞հա՛րկե:*

ՄԱՐԻ - (Հպարտ) *Եվ ան չէ՛ր ըլլար ան, ինչ որ է՛, եթե մնար: Իսկ ես սիրեցի անոր համար, որ ան է՛ր, ինչ որ է՛ր:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Խնդալով) *Կհասկնա՛մ. դեկադա՞նս և իմպրեսիոնի՛զմ՝ գեղարվեստի վերջի՞ն խոսքը: Որ կըսեմ՝ արտիստի հոգի ունիք:*

Կլսվի շոգենավի խռպոտ սուլը:

ՄԱՐԻ - (Խայթվածի պես կցնցվի, կսեղմե ծնոտն ու բռունցքները, առանց ետ նայելու) *Ա՛հ:*

ԵՐՎԱՆԴ - (Նախ՝ կարծես չի հասկնար, վերջը՝ ծռելով դեպի պատշգամը) *Ա՛խ, շոգենա՛վը:*

Ը

ՄԱՐԳԱՐ – (Ներս շտապելով՝ աջեն դեպի պատշգամ) *Նա՛վը, նա՛վը:*

Անոր ետևեն կուգան մայրը, Նեկտար և Հարենց. բոլորն ալ կանգնին պատշգամ:

ՀԱՐԵՆՑ – (Անցնելու ատեն) *Ի՞նչ ալ չի՛ք նավ է ընտրեր. փարանի՞ն ուրիշ է, չես հասկնար որ:*

Թ

ԵՐՎԱՆԴ – *Երթա՞նք, օրիո՛րդ: Թաշկինակ մըն ալ Դուք չարժեցեք Ձեր այդ սանձակոծին: Ճի՛շդ է, քչիկ մը շատ էր հիմարավուն, բայց, է՛, ի՞նչ ըրած, ատ ալ վերջապես բոլոր վերերին թռչող մարդոց թույլ կողմն է: Բան չկա. երթա՞նք:*

ՄԱՐԻ – (Լուրջ ու խեղդված) *Սպասեցե՛ք դեռ:*

ԵՐՎԱՆԴ – *Ներե՛ն հիանալի: Դուք այսօր ինծի ուղղակի կապշեցնեք Ձեր շարժումներուն ու Ձեր խոսքերուն այդ աստիճանի պատասխանատվությամբը: Ա՜, հրաշալի էր մանավանդ քիչ մը առաջ Ձեր այն նշանավոր նամակը պատռելը: Ձեր այն աստվածային անդորրությունը: Ասոր փոխարեն ի՞նչ պիտի ըներ, եթե ուրիշ մը Ձեր տեղը ըլլար. լա՛ց, կի՛րք ու հուզում,* (ծաղրով) *կա՛մ, ո՞վ գիտե, գնդակ մը՝ ճակտին: Ըսե՛ք, ապուշություն չէ՞:*

ՄԱՐԻ – (Սառն ու համառ՝ գամած է աչքերը տղուն) *Իհա՛րկե, իհա՛րկե:*

ՄԱՐԳԱՐ – (Պատշգամի դռնեն) *Մոտեցա՞ն, մոտեցա՞ն, օրիո՛րդ* (կշտապե նորեն ետ ու թաշկինակ կշարժե):

Մյուսներն ալ խմբված են ու հենված են վանդակին:

ԵՐՎԱՆԴ – *Երթա՞նք, չանցնի՛: Վերջին բարև մը,* (կատակով) *վսեմ հրաժե՛շտ մը գոնե:*

ՄԱՐԻ – (Ամբողջ մարմնով կուղղվի, սաստիկ լարված ու լուրջ) *Այո՛, խոկո՛ւյն, ա՛յս վայրկյանին* (կմտնե իր սենյակը)*:*

ԵՐՎԱՆԴ – (Նախ կերթա դէպի պատշգամ, ետ կուգա նորէ ու մօտենալով աղջկան սենյակի դռանը) *Դե՛, օրիո՛րդ:*
Ներսեն՝ ատրճանակի պայթյուն:

ԵՐՎԱՆԴ – (Սարսափահար կքարծրացնէ ձեռքերը) *Ա՛հ...*
ՄԱՅՐԸ – (Ահ առած ներս վազելով) *Ի՞նչ բան էր ատիկա, ո՞ւր է Մարին:*

Երվանդ խելագարի պես կնետվի աղջկան սենյակը: Մայրն ու մյուսներն ալ՝ անոր ետևեն: Ճիչ, շփոթ, սարսափ:

Կմնա միայն Մարգարը պատշգամի դռներուն մեջ՝ ապշած ու շվար, ահագին կարմիր թաշկինակը ձեռքին:

Լուռ: Եվ դուրսը, ավելի մոտիկեն, կլսվի շոգենավին սուլը՝ ավելի խռպոտ ու ավելի հաղթական:

ՀԻՆ ԱՍՏՎԱԾՆԵՐ

Հազարամյակ մը մեզմե առաջ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՍԵՎԱՆԻ ԳԱԳԱԹԸ. ԺԱՅՌԵՐՈՒ ՄԵՋ ԱՎԵՐԱԿ ՄԸ. ԻՐԻԿՆԱՄՈՒՏ

Վանահայրը նստած է քարի մը, ձեռքը ծնոտին ու մտախոհ կնայի վար: Կիսափուլ կամարի մը տակեն կամաց դուրս կելլե ճերմակավորը:

Վանահայրը՝ բարձրահասակ, թավ ու ալեխառն, գլխաբաց: Ճերմակավորը՝ նույնպես գլխաբաց, երկար սև մազերով, ասորական ձևի հյուսված սև ու շքեղ մորուքով:

Վայրկյան մը երկուքն ալ լուռ կնային իրար:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – (Յեգնոտ) *Կդիտե՛ս, կդիտե՛ս թագավորությունդ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Խոժոռ) *Ո՞վ ես դուն:*

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Դիտե՛, դիտե՛: Տե՛ս, այդ երկու-երեք խարխուլ խցիկները, չէ՞ որ դուն ես շիներ. Հապա այն մատուռը, որ քու անապատականներն է կառուցեր. և վերջապես, նայե՛, քու այդ նոր եկեղեցիդ, որուն գմբեթը օր օրի կբարձրանա վեր, և որու գլխուն շուքով քու խուլ ձեռքովդ խաչը պիտի անկես:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Այո՛, եթե Տերը կամենա:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Նայե՛ ու հպարտացի՛ր: Չէ՞ որ այդ բոլորը քու կամքիդ ծնունդն է:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ո՞վ ես դուն:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Ա՛յ սևավոր, ինչո՞ւ ես ժողվեր գլխուդ այդ սևազգեստ ու սևահոգի մարդիկը, ինչո՞ւ ես եկեր այդ Հինավուրց կղզին:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ո՞վ ես դուն:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Ելի՛ր, ելի՛ր, քշե՛ նորեն դուրս դեպի կյանքը այդ թշվառ ու մռայլ ամբոխը: Ելեք դո՛ւրս, դուք, որ զգայարանքները չորցնել կուզեք ու կրքերը մարել: Դո՛ւրս այս կղզիեն, դուք, որ թշնամի եք ամեն գեղեցկության, ամեն կյանքի ու շարժումի, ամեն ուժի ծնունդի: Դո՛ւրս, մի՛ աղարտեք իմ աստվածներուս այս սուրբ դրախտը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Հոս դրախտ չկա: Այս ժայռի կտորին վրա ես իմ վանքս հիմնեցի. ասկե ետքը հոս անապատ պիտի կոչվի:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Անապա՞տ... այս ծիծղուն ծովակի ծոցին, այս թարմ արևուն դեմ: Հեռո՛ւ, կոխած տեղդ հին տաճար է աստվածներու. Հեռո՛ւ, հին աստվածներու շեմքեն է, որ կխոսիմ քեզի:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Հին աստվածներու ավերակներեն:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Ավերակը այս քարերն են, որ քեզիպեսներն են դարսեր. քանդվեր է անոնց դարսածը: Բայց ի՛նքը՝ կյանքի մեհյանը, խորտակում չունի, ինչպես և ինքը կյանքը: Կթափին քարերը, կփոխվին անունները, բայց իրենք՝ աստվածները, կան ու կմնան:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Հոս մեռա՞ն քու աստվածներդ:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Հո՛ս ու ամեն տեղ, ուր մարդ իր ոտքը կդնե, հո՞ն են անոնք հավե՛րժ ու անմահ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Հոս մեռա՞ն քու աստվածներդ, և անոնց ավերակներուն վրա ես իմ Աստծուս տաճարը կառուցի: Նայե՛, մութին մեջեն դեռ կնշմարվի գմբեթին արդեն կազմվող սրությունը: Հոն կթագավորե միայն հոգին, հոն կթագավորե միայն Աստծու շունչը...

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Հոն կթագավորե տանջանքի գործիքը ու մահը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Տանջանքն է, որ կբարձրացնե հոգին, տառապանքն է, որ կմաքրե: Եվ կյանքի ամենեն խոր բանը մահն է:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Տառապանքը կյանքի խոցն է, իսկ մահը՝ կյանքի քայքայումը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Քու բերնով կխոսի մանուկ մարդկությունը:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Քու բերնով կխոսի ցավագար մարդկությունը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Հերի՛ք է. ո՞վ ես դուն, որ կհայհոյես: Հեռացի՛ր, այս կղզիին վրա ալ տեղ չկա քեզի ու քու աստվածներուդ:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ - Այս կղզին ալ նո՛ւյն աշխարհն է, ինչպես

ամբողջ աշխարհը: Երկրպագե՛, մոլորվա՛ծ, հավերժ աստվածներուն:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Հեռացի՛ր:

ԾԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Խոստովանե՛, մոլորվա՛ծ, ու երկրպագե՛:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Հեռացի՛ր:

ԾԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Կուգա օրը, ու կխոստովանիս (աներևույթ կըլլա):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Կնայի շուրջը, անհանգիստ) *Ո՞վ էր: Չքացա՛վ: Տեսի՞լք, կասկա՞ծ...* (Հանկարծ վճռական) *Ա՛, երբե՛ք: Աշխարհքը մուտք չունի այս կղզին: Աշխարհքը մուտք պիտի չունենա՛ այս կղզին: Ո՛չ:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ՆՈՐ ՇԻՆՎՈՂ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՌՋԵՎԸ

Մեկ կողմը՝ տաճարի անդուռ մուտքը: Կերևան տախտակե ելարաններ: Հոս ու հոն թափված են ատաղձ, կիսատաշ քարեր, մաղ, գործիքներ:

Խորքը՝ ծառեր, որոնց բուներուն մեջեն կնշմարվի ծովը:

Ամբողջ տեսարանի միջոցին քամի է, երբեմն խիստ բուռն թափով: Կլսվի տերևներուն շրշյունը և ծովուն խուլ աղմուկը հեռուեն:

1

Մեկ-երկու քարտաշ կվազեն ծառերուն տակեն դեպի ծովուն կողմը: Տեսարանի խորքեն արագ կանցնի ժամկոչը՝ երկար ձող մը ուսին: Եկեղեցիեն դուրս կուգա Ադամ վանականը՝ արտորալով և աշխատելով դուրս քաշելու երկար պարան մը, որուն ծայրը ներսն է:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Ջերմեռանդ) *Աստվա՛ծ հանի օգնություն: Աստվա՛ծ հանի օգնություն:*

ՔԱՐՏԱՇ ՄԸ – (Կուգա ծովուն կողմեն ձեռքերը չորցնելով, բաց են ոտներն ու թևերը) *Զգե՛, վա՛ր ձգե, հա՛յր սուրբ, ալ կարիք չկա: Ելան, ամենքն ալ ելան ափը:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ամե՞նքն ալ. կըսես, ամե՞նքն ալ և ծովը թափվածնե՞րը:

ՔԱՐՏԱՇ - Ամե՛նքն ալ, թեև հույսերնիս բոլորովին կտրեր էինք. այնպես կատաղի ծով է, ապշած կեցեր էինք ճարահատ. ըսինք՝ հիմա պարնե պիտի ափի ժայռերուն և փշուր-փշուր ընե լաստն ալ, մեջի եղողներն ալ: Ես ու իմ Աստվածը, շատ աժան պրծան:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Փա՛ռք քեզի, սո՛ւրբ Աստվածածին: Իսկ ո՞վ էին ծովը թափվածները: Շատե՞րը:

ՔԱՐՏԱՇ - Միայն երկուքը՝ մեր աբեղան ու օրխորդը:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Օրխո՞րդը... ի՞նչ օրխորդ:

ՔԱՐՏԱՇ - Իշխանին աղջիկը:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Վա՛յ, ա՞ն ալ իշխանի հետն էր: Է՛, կենդանի՞ է, ուշքը վրա՞ն:

ՔԱՐՏԱՇ - Այո՛, երևի՛: Հայրն ու իր մարդիկը տարին վանահոր խուցը: Տեսնեիր՝ ինչպե՛ս սիրթներ էր իշխանը:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Կատա՞կ է, խե՛ղճը: Բայց ո՞վ կըսեր անոնց՝ այս տեսակ եղանակով ծով դուրս գային:

2

Կմտնեն Անտոն, Մովսես ու Ծերունի վանականները:

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Է, ե՞տքը, ե՞տքը:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Թո՛ղ, թո՛ղ քիչ մը շունչ քաշեմ: «Ետքը, ետքը» հարցնելը դյուրին է. ետքը սարսափելի էր: Վա՛յ... կարծես թևերս ջարդված ըլլան: (Կնստի բարձր քարի մը):

Հաջորդ պատմության միջոցին հոն եղողները կմոտենան պատմողին. այլև կուգան քանի մը բանվոր, Ղազար, Դավիթ, Զաքարիա վանականները ու կավելանան ունկնդիրներուն:

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Խոսե՛, խոսե՛:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Թո՛ղ, տղա՛, թո՛ղ որ ուշքի գամ:

ԱՆՏՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Պահ մը դեմքը կծածկե ձեռքերովը և հանկարծ բանալով) *Կեսեն արդեն անցեր էինք: Մեյ մը վեր կելլեինք ալիքներուն ծայրը, մեյ մը կիջնեինք անդունդը, ամենքն ալ լաստին վրա*

փակեր էին իրենց տեղը, սփրթներ ու չորցեր: Ես ու աբեղան կքաշեինք թիերը, որքան ուժ ունեինք: Կամաց մը գլուխս դարձուցի, տեսա՝ կմոտենայինք ափին, բայց ի՞նչ ափ. ալիքները, որ կուգան ու կզարնեն ժայռերուն, կարծես փրփուրի սար ըլլան դեմդ կեցած: Ի՞նչ մեղքս պահեմ, սիրտս հալեցավ, ըսի՝ վերջացավ: Բայց հուսահատ ուժ տվի թիերուս. «Յա՛ Հիսո՛ւս Քրիստո՛ս, ըսի, պի՞նդ նստեցեք, չվախնա՛ք»: Աս ըսելուս մեջ մըն ալ տեսնեմ ահագին վիթխարի ալիք մը, կարծես հեռուն ցամաքին փրթեր, կուգար շիտակ մեր վրա... (Ոտքի ելլելով) Ալ մնացածը... ալ ի՞նչպես ըսեմ: Գիտեմ միայն, որ լաստը հանկարծ սաստիկ թեքվեցավ, կախ ինկավ անդունդի բաց շրթունքին. Հանկարծ սուր ճիչ մը, ու կարծես բան մը փրթավ մեր լաստեն ու սահեցավ այդ փոսը: «Աղջի՛կս, աղջի՛կս... »: Բարձրացավ աղմուկ, իրարանցում. ես դեռ հազիվ էի հասկցեր, որ կողքես վեր թռավ աբեղան, արագ նետեց վրայեն կապան, ցատկեց ջուրը: Լաստը ուժով ճոճվեցավ, մնացի մեկ թիով, լավ է՝ ալիքը ինքը կքշեր, բայց գիտեի՝ ներքեն ետ է գալու: Եվ եթե դուք ժայռերուն վրայեն թոկը ժամանակին չհասցնեիք, կորած էինք մենք բոլորս ալ. կես վայրկյան մը ավելի ուշ, կես վայրկյան մը և վերջացավ...

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Աստծու հրա՛շքը:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Իսկ օրիո՞րդը:

ԱՆՏՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Հպարտ) Մեր աբեղան ազատե՛ց:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Լողալո՞վ:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - Այո՛, լողալո՛վ, հանեց ափը:

ՍՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Մի՞թե աբեղան լող տալ գիտեր:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - Որտեղե՞ն, ո՞վ էր լսեր:

ՍՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ուղղակի հրաշք է:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ձեզի կըսեմ՝ Աստծու մատը կա հոստեղ:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Բայց աղեկ, ինչո՞ւ ճամփա ելաք այս եղանակով, Անտո՞ն հայր սուրբ:

ԱՆՏՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - Է՛, այնքան ըսի, համոզեցի, իշխանուհի սրբուհին ինքը այնքան խնդրեց, ո՞վ է լսող: Իշխանը հրամայեց, որ մտնենք լաստը: «Եթե կվախնաք, դուք մի՛ գաք»: Ալ ինչպե՞ս հակառակեի, ըսի՝ Աստծու կամքը:

ՍՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Հապա աղջի՞կը:

ԱՆՏՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ան ալ հորը կողքը:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Չէ՛. Տիրամոր կամքն էր անիկա* (շտկվելով իր գավազանին վրա և ոգևորված). *Նայեցե՛ք, ո՞վ է Տիրամոր այս տաճարը կառուցողը. մեր սրբուհի իշխանուհին չէ՞. ո՞վ է մեր այս վանքը շեն ու պայծառ պահողը. ո՞վ է շիներ մեր այս խուցերը, ո՞վ է, որ շարունակ ամեն մեր պետքերում օգնություն է հասեր մեզի, մե՞նք, որ Տիրամոր աղոթող ճորտերս ենք:*

ՁԱՅՆԵՐ - *Իրա՛վ է, իրա՛վ է:*

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Աստված երկար կյանք պարգևե մեր սրբուհի իշխանուհիին:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Ա՞ն, որ թողեր է ամեն իշխանական կյանք ու վայելք, իր գավակներն ու իր ապարանքը ու եկեր է Տիրամոր ոտքը, հո՞ն, Ցամաքաբերդի մենության մեջ իր կյանքին վերջին կեսը նվիրելու ճգնության ու աղոթքի:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Երկար արև՛ մեր բարեպաշտ սրբուհիին:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Ա՛յ, Տիրամայրը անո՛ր համար է, որ ցույց տվավ մեզի իր հրաշքը, ազատեց ալիքներեն անոր եղբայրն ու այդ աղջիկը: Թող տեսնեն բոլոր թերահավատները ու համոզվին, որ մեր Տիրամայրը երբեք չի ձգեր իր ծառաներն ու իր աղոթողները: Անպակաս ընենք մեր աղոթքները, ու թող անպակաս ընե Ան իր օրհնությունը մեր վրայեն, անպակաս ընե մեր սրբուհի իշխանուհիին վրայեն: Փա՛ռք մեր Տիրամոր անունին, փա՛ռք անոր Միածին Որդու անունին, հավիտյանս հավիտենից:*

ԽՈՒՄԲԸ - (Երկյուղած) *Ամե՞ն:*

ՁԱՅՆԵՐ - *Իշխա՞նը, իշխա՞նը:*

3

Իսկույն խումբը կբաժնվի երկու մասի, կշարժվի ու կկենա խոնարհ:

Կմտնեն Իշխանն ու Վանահայրը, քանի մը հետևորդներ ու վանականներ:

ԻՇԽԱՆԸ - (Ուղիղ դիմելով դեպի շենքը) *Անիկա՛ է ուրեմն քրոջս այնքան սիրած ու փայփայած եկեղեցին: Կոկիկ ու սիրուն տաճար է:* (Հետևորդներուն) *Ըսի՝ այսօր տեսնեմ պիտի այս եկեղեցին և, ա՛յ, բոլոր*

տարերքներուն հակառակ՝ կեցած եմ հիմա հոս ողջ և առողջ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Հանդուգն քայլ էր ըրածդ, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Ձեր անապատը ուրիշ է, վանահա՛յր, ուրիշ է դուրսը: Դուրսը հանդուգն եղողինն է աշխարհը: Եվ վերջապես մեկ մըն ալ, ո՞վ գիտե, երբ եմ այս կողմերը անցնելու, այնքա՜ն գործ ունիմ և զբաղում: Չտեսնեի՞ անգամ մը քրոջս եկեղեցին, չհամբուրեի՞ անգամ մը սուրբ նկարը երթալես առաջ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Վաղը օր չէ՞ր, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Վա՞ղը. բայց ես այս իրիկուն մեկնելու եմ Ցամաքաբերդեն:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ի՞նչ. հիմա նորեն մտադիր ես՝ ծովն անցնի՞ս:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Աստված չեն փորձեր, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Բա՛վ լիցի: Դեռ քանի ժամ ունինք. հույս ունիմ՝ ծովը կմեղմի:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Եթե քեզի չես խնայեր, պետք է խնայես զավակդ:

ԻՇԽԱՆԸ - Աղջիկս քաջ է: Քիչիկ մը վախեցավ, քիչիկ մըն ալ ձեր Սևանի ջուրին կուլ տալով, բան չկա, երիտասարդություն է, կանցնի: Բայց ինչ որ այսօր տեսավ ու ապրեցավ, ա՛յ, ատիկա չի անցնիր: Չէ՞ որ իր պատանեկան հիշատակներուն ահեղ փոթորիկ մը նվիրեցի:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Կյանքի հետ չեն խաղար, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Ատիկա ըսողը դո՞ւն ես, ծերո՛ւկ: Այնքա՜ն երկար ես ապրեր, որ մոռցեր ես, թե կյանքն ինքը խաղ մըն է միայն:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Կյանքը խաչ մըն է, որդի՛ս, որ պիտի կրենք մեր ուսին, մինչև Տերը կանչե մեզի, Տիրամայրը խնայեց քեզի այս անգամ, բայց այդ մեղքը մյուս անգամ չկրկնես:

ԻՇԽԱՆԸ - Եվ շնորհակալ եմ իրմեն, հա՛յր սուրբ, կաշխատիմ պարտքի տակ չմնամ: Եվ հիմա, որ ուխտի եմ եկեր իր տաճարը, չէի ուզեր եկած ըլլամ պարապ ձեռքերով: Կնվիրեմ Տիրամոր այս տաճարին կաղնի դուռ մը բարձրաքանդակ, այլև փարագույր մը ավագ խորանին, որ պիտի ըլլա թավիշ ու ոսկենկար:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - Օրհնյալ ըլլաս: Ձեր ցեղի անունը անջինջ պիտի մնա այս պատերին:

ԻՇԽԱՆԸ - Նաև պատվիրեր եմ իմ գործակալիս, ամեն տարի, քանի շեն է իմ տունս, տասը չափ սպիտակ ցորեն ղրկել իմ կալերես ձեր անապատը: Վայելքը՝ ձեզի, ձեր սուրբ աղոթքը՝ ծնողներուս ու զա-

վակներուս:

ՁԱՅՆԵՐ – (Խառն) *Աստված օրհնե ձեր ծնողներուն հիշատակը: Շե՛ն մնա ձեր կալն ու այգին: Աստված պահե ձեր զավակները: Աստված ավելցնե ձեր ինչքն ու ստացվածքը:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Իսկ հիմա...* (Վանահորը) *Ո՞ւր է աբեղան:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Իսկո՛ւյն, իշխա՛ն, նտւեն մարդ եմ ղրկեր: Ա՛յ, արդե՛ն:*

4

Կմտնե Աբեղան Սիմոն վանականի ու դպիրի մը ընկերակցությամբ: Աբեղան մռայլ է. դեմքը անշարժ, աչքերը միշտ գետին, տեսակ մը անկամք:

ԻՇԽԱՆԸ – (Քիչ մը դիտելեն ետքը) *Ի՜նչ գեղեցիկ տղա ես դուն և ի՜նչ երիտասարդ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Միաբանության մեջ կրտսերն է, իշխա՛ն:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Է՛, վրադ պիտի չըլլար այդ սև վերարկուն, և ես գիտեի իմ ընելիքս: Քեզի կուտայի իմ տակլիս նժույգը, կուտայի քեզի, ա՛յ, իմ սեփական սուրս, որ երեսուն տարի ծառայեր է ինծի հավատարիմ, և կառնեի քեզի իմ պալատս, իբրև իմ հարազատ որդիս: Իմ սև նժույգս քու այդ կերպարանքիդ աղվոր պիտի վայլեր, իսկ ձեռքդ, կտեսնեմ, շուտով պիտի սորվեր սուրիս: Ձիս ու սուրս թե հերիք չեկավ, կուտայի քեզի և աղջիկս...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Իշխա՛ն:*

ԻՇԽԱՆԸ – *...Որուն կյանքը այսօր ազատեցիր: Անիկա արդեն քունը կըլլար ըստ օրինի: Դուրսը՝ աշխարհին մեջ, ով ինչ վերցուց, վերցո՛ւց:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Իշխա՛ն:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Գիտե՛մ, գիտե՛մ, այս սուրբ մենաստանին մեջ այս խոսքերուն տեղը չէ: Բայց ի՞նչ ընեմ, կուզեի բան մը տամ, կուզեի բան մը ընեմ, կուզեի բանով մը երախտագետ ըլլամ այս անձնվեր, այս քաջ կտրիճին: Ափսո՛ս, այդ սև վերարկուն կկաշկանդե իմ թևերս:* (Մոտենալով աբեղային) *Տղա՛ս, քու իշխանդ քու առջևդ շատ աղքատ է ու շատ անզոր քեզի փոխարեն մը ընելու. ինչ որ ըսել կրնամ՝ հոս ներելի չէ, ինչ որ տալ կրնամ՝ քեզի պետքը չէ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Մեզի պետք է քու ու զավկիդ երկար արևը:

ԻՇԽԱՆԸ – Աղե՛կ, ես քեզի պարտական մնացի, այլևս զգացում չէ. ես սովոր չեմ եղեր պարտական մնալու: Ինչևէ. տո՛ւր ձեռքդ. տե՛ս խմինս, ասիկա երբեք ակար չէ եղած մեր թշնամիներուն դեմ ու երբեք ալ անարդար գործ չէ տեսած. արժանի է, որ սեղմես այդ քու ձեռքովդ, որ այսօր ազատեց աղջիկս ալիքներեն: (Պինդ կսեղմե աբեղայի ձեռքը) *Մտնե՛նք, վանահա՛յր, տաճարին ներսը:*

Իշխանը, Վանահայրը, հետևորդները և վանականներեն շատերը կմտնեն եկեղեցի:

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Կամաց մը բռնելով Աբեղայի թևեն) *Երթա՞նք, մենք ալ երթա՞նք ու քիչ մը հանգստացի՛ր: Դեռ դժգույն ես բոլորովին, և կզգամ մարմինդ, որ դեռ կդողա:*

Կես մը գրկած կտանի դուրս:

5

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Մոտենալով Ադամ վանականին, խորհրդավոր կերպով) *Հիմա որքա՞ն ժամանակ պետք է ապաշխարե աբեղան, որ տաճարին մուտքը նորեն բացվի իրեն համար:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – Ապաշխարե՞, ինչո՞ւ համար:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ – Չէ՞ որ ձեռք է տվեր կնկա:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – Բայց... բայց այս տեսակ դեպք...

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ – Ասիկա միևնույնն է, մեղքը մեղք է միշտ: (Ավելի խորհրդավոր) *Ես տեսա, երբ իրարու փաթթված դուրս ելան ալիքներուն միջեն: Իշխանին մարդիկը գրեթե բռնի խլեցին աղջիկը անոր թևերուն միջեն:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Զայրույթով) *Անմիտ բաներ կխոսիս:*

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱԲԵՂԱՅԻՆ ԽՈՒՑԸ. ԳԻՇԵՐ

Ցած ու փոքր սենյակ մը, պատերը անգաջ քար: Ճակատը՝ տախտակե պարզ մահճակալ, վրան փռված է փոստ մը, չոր ու կարծր բարձ մը, իսկ կոշտ ծածկոցը կիսովին ինկած է գետին:

Սենյակին մեջտեղը՝ հին կարպետի կտորի մը վրա, ցածլիկ ու լայն գրակալը, գրակալի վրան ալ մեծ ու բաց ձեռագիր մը:

Սենյակին մեկ կողմը փայտե կոպիտ սեղան, վրան փայտե սև խաչ մը, կավե փարչ մը և յուղի ճրագը, որ կպլպլա: Մյուս կողմը սենյակի մուտքն է:

Մահճակալին գլուխը պատեն կախված է Աբեղայի վերարկուն:

1

Աբեղան նստած է մահճակալին ծայրը, ձեռքերը կրծքին ծալլած և աչքերը շեշտ հառած գետին: Անոր քովը փայտե ցած աթոռակի մը վրա նստած է Կույր վանականը՝ շիտակ, անշարժ, երկու ձեռքը գավազանին ու գլուխը բարձր պահած:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆ – Ո՞ւր են մտքերդ, աբեղա՛:

ԱԲԵՂԱՆ – (Կցնցվի ու կբարձրացնե գլուխը):

ԿՈՒՅՐԸ – Նորե՞ն, նորե՞ն:

ԱԲԵՂԱՆ – Այո՛, այո՛, մեղք է. գիտե՛մ, մեծ մեղք: Ո՛չ, ա՛լ չեմ մտածելու, ալ պետք չէ մտածեմ. երբե՛ք, երբե՛ք. պետք է ջնջեմ գլխես այսօրը, բոլորը, բոլորը, ծովը, հովը, լույս, ալիք... ա՛խ, այդ ալիքները... (Հանկարծ վեր կքռչի քափով) *Բայց ինչ հրաշալի բան է եղեր կռվիլը անոնց հետ, երբ անոնք իրենց լույծ կուրծքը դեմ կուտան քեզի, երբ իրենց փրփուրը կզարնեն երեսիդ ու աչքերուդ, որ կուրցնեն քեզի. մեկը կցատկե ուսիդ, մյուսը կգալարի լանջիդ. մեկը կհրե, մյուսը կքաշե, կճնշե, ու բոլորը, բոլորը ընկճել կուզեն քեզի. իսկ դուն միշտ երեսին, անոնց ելևէջքին հետ կտարուբերիս՝ բազկիդ զարկերուն տակ անոնց բոլոր ճիգերը հաղթահարելով. ա՛, այդ կռիվը...*

ԿՈՒՅՐԸ – Կռիվը կյանքի համար է, աբեղա՛, հոս անպատ է:

ԱԲԵՂԱՆ - (Կոտրված) *Այո՛, անապատ: Մեղա՛ քեզ, Աստվա՛ծ իմ, մեղա՛:*

ԿՈՒՅՐԸ - *Զգո՛ւյշ: Լա՛վ հսկե ինքզինքիդ, աբեղա՛, աղոթե՛:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Խաչին առջև ծունր իջնելով) *Ես կորսված մեղավոր մըն եմ, փրկե՛ ինծի, Տե՛ր, ես ինկած հանցավոր մըն եմ, օգնե՛ ինծի, Տե՛ր, մեղքի մեջ խեղդվող մըն եմ, բռնե՛ ձեռքես: Տե՛ր: Տե՛ս, մեղքի ծովուն մեջ... մեղքի ծովուն մեջ... ծովուն... ծովուն...* (Երկու ձեռքով դեմքը բռնած կելլե ոտքի):

ԿՈՒՅՐԸ - *Ըսե՛, ըսե՛:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ դեմքը կբանա ու շեշտ կնայի անոր արձանի նման անշարժ դեմքին):

ԿՈՒՅՐԸ - *Ըսե՛, ըսե՛:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ըսե՞մ... ի՞նչը:*

ԿՈՒՅՐԸ - *Ան, ինչ որ հոն խո՛րքը, խո՛րքը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Խո՛րքը, խո՛րքը...*

ԿՈՒՅՐԸ - *Ըսե՛, ըսե՛:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ո՞վ կրնա տեսներ այդքան խորքերը, ո՞վ կրնա ըսեր այդքան խորքերը:*

ԿՈՒՅՐԸ - *Իսկ ես կտեսնե՛մ, ես կըսե՛մ:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Դո՞ւն, կո՛ւյր:* (Երգիծանքով) *Հապա ըսե՛, նայիմ, ինչ որ կտեսնես:*

ԿՈՒՅՐԸ - (Յատիկ-հատիկ) *Լաստին վրա, երբ ձեռքիդ թին ջուրը կպատռեր, ո՞վ էր հոգիիդ մեջ:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Վախցած) *Լռե՛:*

ԿՈՒՅՐԸ - *Որո՞ւն համար այնպես կթպրտար սիրտդ. շրթունքիդ ի՞նչ բառ էր փակած, երբ շուրջդ ամենքը Աստված կկանչեին, երբ դեմդ փոթորիկն էր, որ կծառանար:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Սարսափահար) *Երնե՜կ բաց ըլլային աչքերդ, որ չտեսնեիր, չտեսնեիր...*

ԿՈՒՅՐԸ - *Երբ բոլոր հայացքները երկինք էին վերացած, երբ ամենքը կաղաչեին վերին օգնության. ո՞ւր էին սևեռած քո՛ւ աչքերդ. ո՞վ էր ան, որուն առջևը հոգիդ ծունր էր իջած:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Լռե՛, լռե՛. դուն իրավունք չունիս ամեն բան տեսնելու. կարելի չէ ամեն բան տեսնել:*

ԿՈՒՅՐԸ - (Անողոք) *Ըսե՛, ի՞նչ էր ուզածդ, ի՞նչ կխնդրեիր:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Աղերսով) Չգիտեմ, ոչինչ չգիտեմ, Հերի՛ք է:

ԿՈՒՅՐԸ - Իսկ ծովուն մեջ, երբ ա՞ն օձի մը պես վզիդ փաթթված, մարմինը մարմնիդ ու շունչը շնչիդ, երբ դուն ամեն ինչ մոռցած ալիքները կպատռեիր, ըսե՛, նորե՞ն չգիտես, թե ինչ կուզեիր:

ԱԲԵՂԱՆ - (Երազկոտ) Ո՛չ, կհիշեմ: Կհիշեմ, ամբողջ էությամբս կցանկանայի, որ ալ վերջ չունենար այդ թաց ճամփան, ալ վերջ չունենար այդ վայրկյանը:

ԿՈՒՅՐԸ - Ամբարի՛շտ:

ԱԲԵՂԱՆ - (Խորտակված): Բայց ունեցավ իր վերջը:

ԿՈՒՅՐԸ - Ու հասար ափը: Եվ երբ առին քու բեռդ թևերեդ, ու դուն ուժասպառ ինկար ավազին, արդեն դիակ մըն էիր անկենդան:

ԱԲԵՂԱՆ - Ճշմարի՛տ է. ինծի այդպես զգացի:

ԿՈՒՅՐԸ - Դիակ մըն ես դուն և հիմա: Մարմին մը, ուրկե ելեր է Աստծու շունչը:

ԱԲԵՂԱՆ - Ա՛խ, Աստվա՛ծ իմ, կորուսի հոգիս:

ԿՈՒՅՐԸ - (Ոտքի ելլելով) Ինկի՛ր դետին ու կոծե՛, քո՛ւրձ հագիր ու ապաշխարե՛, իսկ ամենեն առաջ գնա՛ խսկույն վանահոր մոտ ու խոստովանե՛:

ԱԲԵՂԱՆ - Խոստովանի՞մ, վանահո՞րը. ի՞նչը, ինչո՞ւ: Ա՛, ամե՞ն, ամեն բան, բայց այդ մեկը երբե՛ք: Երբե՛ք: Եվ դուն ալ, հա՛յր սուրբ, չըլլա, թե...

ԿՈՒՅՐԸ - Ես կույր եմ, խուլ ու համր. բայց գնա՛ ինքդ վանահոր մոտ ու ինքնակամ խոստովանե՛:

ԱԲԵՂԱՆ - (Կտրուկ) Վանահորը երբե՛ք:

ԿՈՒՅՐԸ - Կվախնա՞ս:

ԱԲԵՂԱՆ - Ո՛չ: Բայց... բայց...

ԿՈՒՅՐԸ - Իհա՛րկե. դուն կուզեիր պահես թաքուն սրտիդ մեկ հեռավոր խորշին մեջ քու այդ փոքրիկ նոր սրբությունդ, պահես և երկրպագես ծածուկ:

ԱԲԵՂԱՆ - Գթա՛, գթա՛ ինծի, անողո՛ք:

ԿՈՒՅՐԸ - Իսկ դուն քեզի կգթա՞ս, կռապա՛շտ: Հիշե պատվիրանը. «Մի՛ եղիցին քեզ այլ Աստուած բաց յինէն»:

ԱԲԵՂԱՆ - (Կակազելով) Մի՛ եղիցին... մի՛ եղիցին...

ԿՈՒՅՐԸ - (Շեշտելով) «Մի՛ արասցես քեզ կուռս ըստ ամենայն նմանութեան որ ինչ յերկինս ի վեր է և որ ինչ յերկրի ի խոնարհ և որ ինչ ի ջուրս ի ներքոյ յերկրի... »:

ԱԲԵՂԱՆ – (Դողդոջ) «*Եվ որ ինչ ի ջուրս ի ներքոյ յերկրի*»:

ԿՈՒՅՐԸ – (Կամաց-կամաց երթալով դուռը) «*Զի ես եմ Տէր Աստուած քո, Աստուած նախանձոտ, որ յատուցանեմ զմեղս յերիս և ի չորիս…* »: (Դուրս):

2

ԱԲԵՂԱՆ – (Կերթա ծունկի կուգա խաչելության առջև բազկատարած ու ջերմեռանդ) «*Կեցո՛ զիս, Աստուա՛ծ, զի հասին ջուրք յանձն իմ, ընկլայ ես ի խորս անդնդոց, ուր ոչ գոյ ինձ հանգիստ: Եկի ես ի խորս… ի խորս… ծովու… և շրջանք… ընկղմեցին զիս…* (Քիչ-քիչ կթուլնա, կնստի ծունկերուն և գլուխը կկախե կրծքին):

3

Խաչն ու սեղանը կամաց կսկսի մշուշապատիլ, ամեն ինչ կխառնի իրարու, և այդ մշուշի ֆոնին վրա հետզհետե կպարզվի աղջկան կերպարանքը: Ամբողջապես սպիտակ հագած, հագուստը պարզ, նուրբ ու ծիգ, կարծես ջրեն հանած. մազերը արձակ, խոնավ ու վրան մեկ-երկու թել ծովու խոտ:

ԱԲԵՂԱՆ – (Ետ-ետ երթալով) *Դո՞ւն… դո՞ւն…*

ԱՂՋԻԿԸ – *Այո՛, ե՛ս, մինթե չէ՞իր սպասեր:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Աստվա՛ծ իմ:*

ԱՂՋԻԿԸ – *Մինա՞կ ես:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Ես… ես մինակ եմ մի՛շտ:*

ԱՂՋԻԿԸ – *Ա՛յ, եկա քեզի ընկեր, և եկա այսպես կեսգիշերին, որ մինակ ըլլանք ես ու դուն: Դո՛ւն, իմ քա՛ջս, իմ արև՛ս, իմ լուսո՛յս…*

ԱԲԵՂԱՆ – *Հերի՛ք է:*

ԱՂՋԻԿԸ – *Ինչո՞ւ: Չէ՞ որ ես քեզմով է, որ հիմա կապրիմ, չէ՞ որ դո՛ւն նորեն կյանքս տվիր ինծի. և ի՜նչ քաղցր է այդ կյանքը, որ դուն տվիր ինծի: Այս քանի՛, քանի՛ տարի ապրեր եմ ես, ամբողջ տասնյոթը տարի, և ես չգիտեի, բնավ չգիտեի, որ չէի ապրեր: Մի՞տքդ է ցերեկը. հո՜ն, ալիքներուն մեջ. նայե՛, մազերս խոնավ են դեռ, բռնե՛, բռնե՛, շոշափե՛:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Ետ-ետ կերթա հափշտակված՝ աղջկան նայելով):

ԱՂՋԻԿԸ – *Բայց գիտե՞ս՝ ի՜նչ ուժեղ թևեր ունիս և ինչպե՛ս*

ճկուն. իսկ ես դեռ այնպես հուզված եմ, դեռ այնպես հոգնած: (Կուզե նստի աբեղայի անկողնին):

ԱԲԵՂԱՆ - (Արգիլել ուզելով) *Օրիո՛րդ:*

ԱՂՋԻԿԸ - (Կնստի անկողնին ծայրը) *Ես օրիորդ եմ ծառաներուս համար, ես օրիորդ եմ հպատակներուն համար. իմ տերս ինծի այլ կերպ պիտի կանչե:*

ԱԲԵՂԱՆ - Սեդա՛:

ԱՂՋԻԿԸ - Վա՜յ, դուն գիտե՞ս անունս:

ԱԲԵՂԱՆ - Հայրդ քեզի այդպես կանչեց:

ԱՂՋԻԿԸ - Այո՛, Սեդա է անունս: Իսկ ի՞նչ է քու անունդ:

ԱԲԵՂԱՆ - Ինծի աբեղա կկանչեն:

ԱՂՋԻԿԸ - Իսկ առա՞ջ, առա՞ջ, երբ դուն աշխարհն էիր դեռ ու աշխարհինը:

ԱԲԵՂԱՆ - Իմ աշխարհքս վանքն է եղեր միշտ, քանի խելքս կհասնի:

ԱՂՋԻԿԸ - Ասիկա՞: Ա՜, ի՞նչ սառն է հոս, ինչպե՞ս կմրսիմ:

ԱԲԵՂԱՆ - Կմրսի՞ս:

ԱՂՋԻԿԸ - Բա՞ն մը տուր վրաս, որ հոգիս տաքնա:

ԱԲԵՂԱՆ - Ես ոչինչ չունիմ:

ԱՂՋԻԿԸ - (Առանց գլուխը դարձնելու, ետևը պատեն կախված վերարկուն մատնանիշ ընելով) *Ա՜յ:*

ԱԲԵՂԱՆ - Վերարկո՞ւս:

ԱՂՋԻԿԸ - Ինչպե՞ս կմրսիմ:

ԱԲԵՂԱՆ - Վերարկո՞ւս:

ԱՂՋԻԿԸ - Կվարանի՞ս: Բայց չվարանեցար կյանքդ ինծի տալու. չվարանեցար, երբ ետևես կատղած ալիքներուն մեջը նետեցիր քեզի:

ԱԲԵՂԱՆ - Ո՛չ, չվարանեցա: Ան ուրիշ էր:

ԱՂՋԻԿԸ - Այո՛, ան ուրիշ էր: Հոն կրիվ էր ու փոթորիկ, իսկ հոս լուռ է ու խաղաղ, ինչպես գերեզման: Ա՜, ի՞նչ սառն է հոս, ինչպե՞ս կմրսիմ: (Կելլե ոտքի):

ԱԲԵՂԱՆ - (Կվազե դեպի վերարկուն, ծեռքը կերկարե ու նորեն վարանած կանգ կառնե)*:*

ԱՂՋԻԿԸ - (Խնդրանքով) *Բե՛ր, բե՛ր...*

Աբեղան հանկարծ կխլե վերարկուն ու կդառնա դեպի

աղջիկը, որ արդեն աներևույթ է եղած: Աբեղան կմնա քարացած, վերարկուն բռնած ձեռքը առաջ պարզած:

4

Դուրսեն կլսվի ժամկոչին ձայնը, որ մելամաղձոտ ու միալար երգով մը ժամ կկանչե: Ձայնը հետզհետե կմոտենա: Աբեղայի ձեռքեն կիյնա վերարկուն:

ԱԲԵՂԱՆ – (Շրթունքներուն մեջեն) *Հիսո՛ւս...* (Կուզե նորեն չոքի խաչին դեմը ու խելառի պես ետ կցատկե): *Ո՛չ, ո՛չ: Եթե հանկարծ նորե՞ն երևնա...* (Դեմքը կշրջե անկողնին կողմը) *Ա՜խ, Աստված երես դարձուց ինծմե:* (Ծնկլտանքով կիյնա մահճակալին ոտքը ու դեմքը կթաղե անկողնին մեջ):

Դուրսեն կլսվի միշտ ժամկոչին երգը, որ հետզհետե հեռու ու հեռու, կթուլնա, կնվաղի ու կհալի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱՂԲՅՈՒՐԻ ԳԼՈՒԽԸ
„ ,ՀԻՆԱՎՈՒՐՑ ՎԻԹԽԱՐԻ ԾԱՌԻ ՄԸ ՍՏՎԵՐԻՆ ՏԱԿ

Ծերունի վանականը նստած է ծառին տակը փայտե նստարանին ու քուն կերևա: Աղբյուրին մոտիկ խմբված են Ղազար, Մովսես, Դավիթ ու Զաքարիա վանականները և տիրացուն. կխոսին փսփսուքով ու անհանգիստ: Անոնց քովը կեցած է Աբեղան, աչքերը գետին ու կլսե:

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Իրա՞վ է, նո՞րեն:*

ՏԻՐԱՑՈՒՆ – *Ցատկեր է անկողնին վրա, նստեր է կոկորդին ու սկսեր է խեղդել:*

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Հիսո՛ւս Քրիստոս:

ՏԻՐԱՑՈՒՆ - Խեղճը Հաղիվ է շունչը ազատեր:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ի՜նչ Հակառակեր է չարը Հայր Բարսեղին, աս քանի՞երորդ անգամն է:

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ի՜նչ կերպարանքով է եղեր:

ՏԻՐԱՑՈՒՆ - Չգիտե՛մ: Ըսավ միայն, որ ծծումբի ծուխին պես բարձրացեր է ու առաստաղի գերաններուն մեջեն կորսվեր է դուրս:

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Անիծվա՛ծը: Նզովվի ինքն ալ, իր կերպարանքն ալ:

ՏԻՐԱՑՈՒՆ - Ա՛, սարսափելի է. ազատում չկա իր ճանկերեն:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - Գիշերները մինչև չնայիմ անկողնիս տակն ու ետևը, ես երբեք պառկիլ չեմ կրնար:

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ես ալ: Անցած իրիկուն մտնեմ խուցս ու ի՜նչ տեսնեմ. գորշ սավանին մեջ փաթթված կնկան մը պես կկզեր է անկյունը. լեղիս պատռեցավ. իսկույն խաչ Հանեցի, աներևութացավ:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - Հա՛, այդ նզովից սրմատները կուգան կնկա կերպարանքով, կուգան խմբերով ու ալ ինչե՛ր ըսես չեն ըներ, ի՜նչ խայտառակություններ, ի՜նչ գայթակղություն...

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - Իսկ ինծի կերևնան միշտ մեր գյուղացիներու կերպարանքով: Գինեպան Ուսեփը, մեր դրացի Գաբոն, շլի փչող կույր Ակոբը, տՀող զարնող Մինասը: Կուգան, կՀավաքվին գլխուս, ձեռքերնին գինի, ողի, ուտելիքներ, խորոված: Խաշվի անմաՀական Հոտը կլեցնե խուցս, կարծես ամբողջ բակը լեցվեր են ու մատաղ կեփեն: Ալ ի՜նչ Հրամմեներ, ի՜նչ խնդիրք, ի՜նչ Համոզել, որ անպատճառ ուտեմ: Եվ մինչև Տիրամոր անունը չի տամ, չեն չքանար չէք դառնալիքները:

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Պատիժ է, պատիժ: Ինչո՞ւ կսանջես մեզի, Փրկի՛չ:

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - Հակառակի պես ալ, կարծես, մտքես կդողնան Տիրամոր անունը. կփնտրեմ, կփնտրեմ, Հա՛, Հա՛, լեզվիս ծայրն է, բայց չեմ կրնար ըսել՝ «Սուրբ կույս Մարիամ»:

ՏԻՐԱՑՈՒՆ - Ա՛խ, ո՞ւր փախչի մարդ այդ գարշելիներուն ձեռքեն: Ո՞ւր փախչիս, ինչպե՞ս փախչիս:

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - Եվ ի՜նչ կուզեն մեզմե և անպատճառ մեզմե՛:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Անապատ եկողը եկեր է սատանայեն փորձվելու, ինչպես որ ինքը՝ Տերն մեր Հիսո՛ւս Քրիստոս:*

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Հիսուս Քրիստոս ըլլա մեր զորավիգը:*

ԽՈՒՄԲԸ - *Հիսո՛ւս Քրիստոս:*

ՏԻՐԱՑՈՒՆ - *Եվ ամեն տեղ են, ամեն տեղ, ուր ալ որ երթաս: Ա՜յ, ի՞նչ գիտեք, որ հիմա մեկը նստած չի հո՛ս, մեր ետևը:* (Տեղը կփոխե): *Կամ հո՛ն՝ քարափին ծերպերուն մեջը, կամ մեր վրան, ա՛յ, սապարթներուն մութին մեջ: Կտեսնե՞ք... կտեսնե՞ք... մեկը հո՛ն՝ այն մութին խորքը... կշարժվի. մեկն ալ հո՛ս, ա՛յ, աղբյուրին ակնեն, նայե՛, նայե՛, ինտո՛ր կքրքջա...* (Սարսափած ետ-ետ քաշվելով աղբյուրեն) *Հիսո՛ւս Քրիստոս, Հիսո՛ւս Քրիստոս:* (Դեմ դեմի կուգա վանահոր հետ):

2

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Խոժոռ) *Ի՞նչ կա, ինչո՞ւ ես վախցեր, տիրացո՛ւ:*

ՏԻՐԱՑՈՒՆ - *Հա՛յր սուրբ...* (Կիջնա վանահոր ոտքերը)

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Վանահա՛յր, չարը հանգիստ չի տար մեզի:*

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Ուժեղ է խարդավանանքը չարին:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Զզվանքով) *Դեռ միշտ այդ հին դևե՞ն կխոսիք ինծի:* (Բարկացած) *Ոտքի՛ ելիր, տիրացո՛ւ:*

ՏԻՐԱՑՈՒՆ - (Դեմքը ծածկած կելլե ոտքի):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Քիչ մը լուռ կնայի անոր, վերջը մյուսներուն ու հատիկ-հատիկ) *Չարեն թող վախնա ան, ով չէ տիրեր իր մարմնին ու բնազդներուն. սատանայի իշխանությունը բնազդներու վրա է միայն:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Իսկ ան ո՞վ է, վանահա՛յր, որ տիրեր է իր մարմնին ու բնազդներուն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Հպարտ) *Ա՛ն, ով եկեր է այս անապատը, ծերունի՛:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Մենք մարդ ենք ամենքս ալ, վանահա՛յր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Ո՛չ, հա՛յր սուրբ. ով եկեր է հոս ինծի հետ իմ անապատս, պետք է ավելի վեր ըլլա, քան մարդը: Իսկ չարեն թող վախնա ա՛ն, ով չէ կտրեր իր բոլոր շղթաները աշխարհքին հետ, իր անցյալին հետ, իր հուշերուն հետ, վշտերուն, իր ուրախություններուն:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Իսկ ան ո՞վ է, վանահա՛յր, որ կրցեր է կտրել այդ բոլոր շղթաները:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Յպարտ) *Ա՜ն, ով եկեր է այս անապատը, ծերունի՛:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Մենք մարդ ենք ամենքս ալ, վանահա՛յր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Ով մարդ է ու միայն մարդ՝ անիկա աշխարհինն է ու թող դառնա աշխարհին. ահա՛ պատրաստ է հայր Անտոնին լաստը: Ես չկանչեցի ձեզի հոս, որ հավաքվիք ու դևերեն սարսափիք:* (Ոգևորված կբարձրացնե կրծքեն կախված պարզ խաչը) *Հո՛ս Տիրոջ խաչն է, հոս դևեր չկան:*

ԲՈԼՈՐԸ - (Ձերմեռանդ խաչ կհանեն):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Հոս կրքեր չկան, հոս բնազդներ չկան, հոս Սուրբ հոգին է միայն, հոս մի՛տքն է միայն, վեր խոյացող մի՛տքը դեպի ճշմարտությունը, դեպի Աստված: Այս մեկը աղե՛կ հասկցեք ու սատանաները թողե՛ք աշխարհին: Դե՛, երթաք խաղաղությամբ, և Տերը ըլլա ձեզի բոլորիդ հետ:*

ԲՈԼՈՐԸ - *Ամե՜ն* (Կցրվին):

3

Վանահայրը կեցած է մինակ. կնայի անոնց ետևեն տխուր գլուխը շարժելով, երբ քովեն կամաց մը կմոտենա Աբեղան, կծռի, զգույշ կբարձրացնե Վանահոր փեշը ու կհամբուրե:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Յանկարծ կզգա ու կդառնա ետ) *Ի՞նչ կընես, որդի՛ս, ի՞նչ կընես:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Հա՛յր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Ի՞նչ կուզես, որդի՛ս, ի՞նչ ունիս:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Որքա՜ն բարձր ես դուն, հա՛յր, որքա՜ն, որքա՜ն, բարձր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Բարձր կձգտինք մենք բոլորս, որդյա՛կ:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Արհամարհոտ) *Ա՛, բոլորս: Քու ձայնդ ինծի կարծես երկինքեն կուգա, հեռուե՜ն, հեռուե՜ն, վերե՜ն: Է՛, մենք բոլորս: Քանի խելքս կհասնի՝ եղեր եմ քու թևիդ տակը, քու խրատներուդ, քու օրինակիդ. և եղավ ժամանակ մը, երբ կարծեցի, թե ե՛ս ալ հասնելու եմ այդ բարձունքները...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Իսկ հիմա՞, որդի՛ս:*

ԱԲԵՂԱՆ – Հիմա... Հիմա... (Կտրուկ) Ես քու որոնած վերջիններեն չեմ, Հա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ինչե՛ր կխոսիս, տղա՛ս, կբամբասես ինքդ քեզի. դո՛ւն. իմ ընտրյալս, դո՛ւն, որ այս ամենուն մեջ ամենեն ավելի վեր սավառնողն ես եղեր:

ԱԲԵՂԱՆ – Սավառնո՞ղը... գուցե՛, երբ թևերս ազատ էին ու թեթև:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Է՛, հիմա ի՞նչ եղան թևերդ:

ԱԲԵՂԱՆ – Հիմա... հիմա թևերս թրջվեցան, Հա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Թրջվեցա՞ն:

ԱԲԵՂԱՆ – (Խորիրդավոր ու մոտենալով) Հիմա ե՛ս ալ կվախնամ, Հա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Կվախնա՞ս, դո՞ւն ալ, սատանայե՞ն:

ԱԲԵՂԱՆ – Սատանա՞. ո՛չ, ոչ սատանայեն:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Հապա՞:

ԱԲԵՂԱՆ – Ես.. ես կվախնամ... ծովեն:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ծովե՞ն:

ԱԲԵՂԱՆ – Ծովե՞ն: Հոն ալիքներ կան, փոթորիկ և՛ հուզում. և՛ կռիվ և՛... և... ամեն ինչ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Կհասկնամ, որդյա՛կ. անցած օրվան դեպքը ցնցեր է հոգիդ. կանցնի. ի՞նչ կապ քու ու ծովուն մեջ: Թարմ է սիրտդ, գթոտ ու կարեկից. ու ազատեցիր քեզի նման մանուկ էակ մը մահեն. օրհնյա՛լ ըլլաս:

ԱԲԵՂԱՆ – Բայց այդ օրեն, Հա՛յր, ինծի կթվի, թե ծովը... ծովը սիրտն է բնության:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Շեշտ կդիտե Աբեղան ու քիչ մը խիստ) Դուն նայե երկի՞նք, որդի՛. երկինքը միտքն է բնության, խո՛ր ու խաղաղ:

ԱԲԵՂԱՆ – Այո՛, խոր ու խաղաղ, երբ ծովի պայծառ է երկինքը, խակ իմ մտքերս ավելի կնմանին թխպոտ օրերուն, երբ հոն ալ ամեն բան պղտոր է ու խառնակ: (Կոտրված) Ես քու որոնած վերջիններեն չեմ, Հա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ատիկա ըսողը դո՞ւն ես, աբեղա՛: Դո՛ւն, որ իմ հպարտությունս ես եղեր, որուն հոգին ես եմ խմորեր, որուն մեջ իմ ամենաթանկագին մտածումներս եմ դրեր, իմ սեփական հոգիս եմ դրեր, և որ ինծմե ետքը իմ գործիս շարունակողն է ըլլալու: Համեստությունը ես կսիրեմ, աբեղա՛, բայց իմ ժառանգս եղողի մը բերնեն ավելի խոյանք ունեցող խոսքեր կուզեի լսել:

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ դեմքը ծածկելով ու հեծկլտալով) *Ա՜խ, դուն դեռ չգիտես... դուն դեռ չգիտես, հա՛յր...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Բոլորովին այլայլած կուղղվի և հանկարծ խիստ) *Ինծի նայե՛, տեսնե՛մ, նայե՛ աչքերուս:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Կհեկեկա):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Մի՞թե, մի՞թե ճշմարիտ է կասկածս: Աբեղա՛, նայե՛ աչքերուս:

ԱԲԵՂԱՆ - (Կհեկեկա):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այսպես թո՛ւյլ, այսպես խե՛ղճ... Դո՛ւն, որու հոգին ես որձաքարի պես ամուր կկարծեի, անարատ ու կույս բացառիկ հոգի մը. ու գլուխդ հպարտ ցցած վեր, դեպի երկինք, աշխարհի ծովուն մեջ, ինչպես իմ այս կույս ու մենավոր կղզիս այս ծովուն մեջ: Թշվառակա՜ն, խոնարհե՞լ կուզես այդ գեղեցիկ, այդ հպարտ գլուխը ցած, այս ցածի ծովուն դեմ, այն վերերեն, ուր մեր Աստվածն է...

ԱԲԵՂԱՆ - Աստված երեսը դարձուց ինծմե:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Լռե՛, լռե՛: Այդպես խոսո՛ւտ, այդպես ողորմելի... առաջին իսկ փորձումի՜ն:

ԱԲԵՂԱՆ - (Ծունր իջնելով) *Հա՛յր...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Ետ կքաշվի) *Ելի՛ր, ելի՛ր. ես քեզի շատ եմ տեսեր ծունկերուս քովը, բայց ո՛չ այդպես, ո՛չ այդպես: Ես քեզի այդպես չեմ կրնար տեսնել: Ելի՛ր, ելի՛ր:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Կելլե ոտքի):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ել հեռացի՛ր: Գնա՛, եղի՛ր նորեն այնպես, ինչպես որ էիր, ե՛տքը եկուր ինծի: Այնպե՛ս, ինչպես որ էիր. այնպե՛ս, ինչպես որ էիր... (խոսքը կկտրե ու կկենա անշարժ ու խոժոռ):

ԱԲԵՂԱՆ - (Լուռ ու գլխահակ կամաց կհեռանա):

4

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Աշխարհքը... աշխարհքն է, որ կուզե մտնե կղզիս: Հո՜ն սատանաները, հո՛ս այդ աղջիկը... և աբեղան... իմ աբեղան... ա՛յդ աբեղան... Ո՛չ, անկարելի է: (Դառնալով դեպի վեր. դեպի կղզիին գագաթը) *Է՛յ, դո՛ւն, դո՛ւն, ինչպե՞ս է քու անունդ, դո՛ւն, ծերմակավո՛ր. ո՛չ, սա պատահմունք մըն է միայն, չուրախանաս, դիպվա՛ծ մը անցավոր ու պատահական. չուրախանա՛ս...*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԺԱՅՌԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՇՈՎԱՓԻ ՄԸ ԿՏՈՐԸ

Ձախ կողմը՝ սեպ-բարձր քարափ, աջ՝ ցրիվ ժայռակույտեր, մեջտեղը՝ տափարակ ավազուտ, ճակատը ծովն է մինչև ժայռերուն ոտքը, խորքը՝ սարերու հեռանկար:

Պայծառ արև իրիկուն է: Ժայռերը, ծառերը, ծովը և ամեն ինչ ողողված են արևի նարինջ-կարմիր շողերուն մեջ, որոնց գույները ամբողջ տեսարանի միջոցին քեթև մը կփոխվին ու կվառին:

1

Քիչ մը ատեն տեսարանը պարապ է: Կլսվի աղջիկներու սուր քրքիջ ու աղմուկ: Աջ կողմի ցածլիկ ժայռերեն մեկուն վրա կերևա միգանուշ մը, կնայի աշխույժ շուրջը ու ետ դառնալով՝ ձեռքերը խողովակաձև կդնե բերնին ու ձայն կուտա:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Հո՜-ո՜, հո՜-ո՜:

Կից ժայռին կերևա ուրիշ միգանուշ մը, որ ժիր ու թռվռուն ձեռքով կընե ու կկանչե դեպի հեռուն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Ա՛յս կողմը, ա՛յս կողմը:

Ու երկուքն ալ ձեռք ձեռքի քեթև մը կցատկեն ավազուտին վրա:

Մինչ նույն ժայռերու վրայեն ու ետևեն ներս կքափին հատ-հատ ու խմբով միգանուշները, նուրբ ու քեթև, ճկուն ու շարժուն. հագած են բաց կապույտ կամ բաց կանաչ՝ ցանցնված փրփուր զարդերով. բոլորն ալ հերարձակ, նույն գույնի ժապավեններով: Կցատկեն, կվազեն, կնետվին, ծիծաղ, հրմշտուք:

Նույն ժայռին ծայրը կերևա Աբեղան իր հալածողներուն ձեռքեն փախչողի մը պես: Ետևեն՝ ուրիշ միգանուշներ:

Աբեղան կնայի ժայռեն, կշտապե վար իջնե, կգայթի ցած ու նստած կմնա ժայռի ոտքին: Ընդհանուր կայտառ քրքիջ ու զվարթ իրարանցում:

Աբեղան կամաց կելլե ինկած տեղեն մռայլ ու շվար, և հուսահատ շարժումով մը ձեռքով կգոցե աչքերը:

Կլռեն բոլորը ու կանշարժանան:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - (Կամաց կմոտենա Աբեղային ու կկանչե ականջին) *Սեդա՜:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Կցնցվի ու անմիջապես կբանա աչքերը):

Ընդհանուր քրքիջ, որ իսկույն կզսպվի:

ՄԻԳԱՆՈՒՇՆԵՐ - (Զանազան կողմերե ու դիրքերե իրար արձագանքելով) *Սեդա՜... Սեդա՜... Սեդա՜...*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կորե՛ք, չքացե՛ք, Հանուն Հիսուս Քրիստոսի, Հանուն այս խաչի:* (Ձեռքովը խաչ կիանե անոնց վրա):

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՄԻԳԱՆՈՒՇՆԵՐ - (Շրջապատելով ու հեգնելով) *Ա՜խ, այս սիրուն խեղճ մանչը: Ա՜խ, այս սիրուն խեղճ մանչը: Ալ անզոր է քու խաչը:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Նորեն կոտրված) *Ալ անզոր է աղոթքս, ալ անզոր է իմ խաչս:*

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Ա՜յ, ա՜յ, ի՞նչ պիտի ընենք:*

ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Հոս ուրախ է ամեն իր:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Սրտնեղ) *Ա՛, ի՞նչ կուզեք. թողեք ինծի:*

ԵՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Կուզենք Հոգիդ առկայծի:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Մենք քեզի դեռ ի՞նչ ենք ըրեր:*

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Գիտե՞ս, բերեր ենք լուրեր:*

ԵՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Լուրեր, սերեր, սարերով:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Սերը սիրով,*
սերը սիրով,
օրենքը ա՛ս է
դարերով:

ԱԲԵՂԱՆ - (Աչքերը շփելով) *Բայց ո՛չ, սա պատրանք է դեռ:*

ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Դեռ՞:*

ՄԻԳԱՆՈՒՇՆԵՐ – (Թև թևի կուտան, մեջ կառնեն Աբեղան, կդառնան շուրջը ու կերգեն պարելով):

Դևի, դևի, թև թևի,
պարենք, երգենք, թև թևի,
գուցե սիրտը թեթևի
այս անսերի, անթևի:
Թևե՛ր, թևեր.
սե՛ր ու վե՛ր.
տվե՛ք թևեր,
թռչի վեր:

ԱԲԵՂԱՆ – (Կհարձակվի երրորդ միգանուշի վրա)

Ըսե՛, ըսե՛, դուն ի՞նչ ես,
այդպես անուշ կհնչես:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – (Ետ ցատկելով թեթև)

Չէ՛, ո՛չ դև եմ, ո՛չ փերի.
քեզի ծովին լուր բերի:

ԱԲԵՂԱՆ – Ուրեմն կա՞ս, կապրի՞ս դուն:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Կապրիմ այնպես, ինչպես դուն:

ԱԲԵՂԱՆ – Ո՞ւր է տունդ, բույնդ ո՞ւր:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Եվ հո՛ս, և հո՞ն, ամենո՛ւր:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Ալենուշներ, միգանուշներ,
մենք բոլորս անուշներ:

ԱԲԵՂԱՆ – Ձեզի երբեք ես չե՛մ տեսեր:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Նախ պետք էր սե՛ր:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Ու կարոտներ, սպասումներ...

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – (Ընկերները ճեղքելով առաջ կանցնի)

Բայց ծանոթ ենք ես ու դուն:

ԱԲԵՂԱՆ – Իրար ծանո՞թ, ես ու դո՞ւն:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – Հա՛, կհիշի՞ս այն առտուն,
երբ ծովուն մեջ, Սևան լանջիդ,
փոթորիկը ականջիդ...

ԱԲԵՂԱՆ – (Ոգևորվելով) *Երբ կռիվ էր ալիքին հետ:*

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ – (Շարունակելով)

...Կկռվեիր մեզի հետ,
որ աչքերդ կից մը տային

պինդ վարկուլը ուժեղին
երկու ծիծիս մեջտեղին...

ԱԲԵՂԱՆ - (Կարեկցոտ) *Ցավեցա՞վ:*

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - (Ընկերներուն) *Ցա՞վ. ի՞նչ բան է ցավ:* (Շարունակելով իր խոսքը)...

Այնպես թափով, այնպես ամուր,
որ դարձա բուռ մը փրփուր:

ԱԲԵՂԱՆ - *Դո՞ւն, փրփո՞ւր...*

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - (Քնքուշ փաթթվելով հինգերորդին)

Անո՛ւշ քուրիկ,
փրփուրի՛կ,
Հա՛տ մը, հա՛տ մը
համբուրիկ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - (Չանչ տալով)

Ա՛խ, դուք չքրքրիք:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - (Սրտնեղ)

Թո՛ղ տուր ինծի. է՛ հերի՛ք:

ԱԲԵՂԱՆ - *Իսկ ե՞րբ թողիր դուն ծովը:*

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Երբ չէր ինկեր դեռ զովը.*
այսօ՛ր, ջերմիկ կեսօրին:

ԱԲԵՂԱՆ - *Թողիր ի՞նքդ, կամովի՞ն:*

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Հայր արևը կանչեց վեր:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Հայր... արև՞ը, հրավե՛ր:*
Եվ ինչո՞ւ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - (Ծիծաղելով ու զարմանքով ընկերներուն) *Ինչո՛ւ:*

ԱՌԱՋԻՆ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Չո՛ւ, չո՛ւ:*

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Ջվելու, չվելու,*
հովերուն հետ պաչվելու:

ԱԲԵՂԱՆ - *Հովերո՞ւն:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Ա՛յ, ա՛յ, եկա՞ն:*

ԽՈՐՔԵՆ ԽՈՒՄԲ ՄԸ - *Եկա՛ն, եկա՛ն:*

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԻԳԱՆՈՒՇ - *Հովիկները, հովիկները, փախե՛ք:*

ՈՒՐԻՇ ԽՈՒՄԲ ՄԸ - (Ոստոստելով) *Եկա՛ն, եկա՛ն, հովիկները:*

2

Ընդհանուր իրարանցում: Ներս կքափին հովիկները՝ քարմ ու թեթև պատանիներ՝ խռիվ մազերով, հագուստնին գորշ, ծալավոր ու ծածանուտ:

Կքափին ներս տեսարանի խորքեն, կխառնվին միգանուշներուն, կփաթթվին անոնց զույգ-զույգ կամ խմբերով. և առանց բնավ կանգ առնելու, անոնք ալ իրենց հետ քաշելով, դուրս կելլեն տեսարանի առջևի մասեն, ցատկելով, աղմուկով ու ծիծաղով:

Զույգ մը անցնելու ատեն.

ՄԻԳԱՆՈՒՇ - Սպասել ալ որ կուտա՛ք:

ՀՈՎԻԿԸ - Կալլի էինք սարի տակ:

ՄԻԳԱՆՈՒՇ - Ի՛հ, ասա որո՞ւն հետ նորեն:

ՀՈՎԻԿԸ - Ա՛ն, որ վերը ձյունկրեն:

ՄԻԳԱՆՈՒՇ - Կատեմ ատոնք բոլորն ալ, ի՛նչ կապոյտ են, ինչպե՛ս պաղ... (Կանցնին)

Փոքր խումբ մը իրար քաշելով.

ՀՈՎԻԿ ՄԸ - Մտնե՛նք թուփին ծոցերը:

ՈՒՐԻՇ ՀՈՎԻԿ ՄԸ - Երթանք ծովուն բացերը:

ՄԻԳԱՆՈՒՇ ՄԸ - Երթա՛նք, պարենք, հա՞, պարենք:

ՈՒՐԻՇ ՄԻԳԱՆՈՒՇ ՄԸ - Չէ՞, բերկրանքի համար ենք:

(Կանցնին)

Մեծ խումբ մը թև-թև շղթա կազմած.

ՀՈՎԻԿՆԵՐ - Անուշ շո՛ւնչն ենք ծովերու:

ՄԻԳԱՆՈՒՇՆԵՐ - Դուք ալ՝ հույզքը եթերի:

ՄԻԱՍԻՆ - Մենք ջերմ փարած իրարու,

ա՛, ի՛նչ կյանք է անթերի: (Կանցնին)

Վերջին՝ ետ մնացած խումբ մը շտապելով.

ՄԻԳԱՆՈԻՇ ՄԸ - (ետ նայելով Աբեղային) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր, տղա՛, դո՛ւն ալ եկուր մեզի հետ:*

ՈՒՐԻՇ ՄԻԳԱՆՈԻՇ ՄԸ - (Փաքքվելով իր հովիկին) *Ա՛խ, չի կընար. ան անզույգ է, անընկեր...*

ԽՈՒՄԲԸ - (Հեռանալով) *Անընկե՛ր...*

3

ԱԲԵՂԱՆ - (երկար կնայի անոնց ետևեն, մինչև աղմուկը կկտրվի: Տխուր գլուխը շարժելով) *Անզույգ ու անընկեր...* (Լուռ քիչ մըն ալ ու հանկարծ սրտին խորքեն) *Ա՛խ, գոնե գիտնայի, որ իզուր չէ այս ճգնությունը... Ի՞նչ կյանք է սա. մոռցված մոմ մը խաչելության առջևը, դժգույն ու մինակ, որ կմխա ու կհալի...* (Ձեռքով կծածկե երեսը, գլուխը կկախե կրծքին ու կմնա անշարժ):

4

Բարձր սեպ քարափի ծայրեն կերևա ճգնավորը, գզգզված ու կիսամերկ

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - (Գոռալով) *Է՛յ, ո՞վ է հոդ: Ի՞նչ գործ ունիս հոդ փոխս գլխուն:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Ապշահար կնայի վեր):

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Է՛յ, քեզի կըսեմ. ի՞նչ բանի ես հոդ:* (Արագ ցած կմագլցի ժայռեն, երևնալով ու չքանալով քարերու ցցվածքներուն ետևը: Հասնելով քարափի կեսերուն՝ կանգ կառնե) *Ինչո՞ւ ես եկեր, մա՛րդ, այս անմարդ կողմերը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ա՛խ, երևի դուն այն ճգնավորն ես, որ մեզմե չա՛տ-չատ տարիներ առաջ եկեր էր մինակ այս կղզին ճգնելու: Բայց չէ՞ որ անիկա մեռած է արդեն, վաղո՛ւց, վաղո՛ւց:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Իսկ դո՛ւն. դուն մեռած չե՞ս, վաղո՛ւց, վաղո՛ւց:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ե՞ս:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Ունայնությո՛ւն: Դուն ինծի ա՛ն ըսե՝ ինչո՞ւ ես եկեր այս անմարդ կողմերը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Չգիտե՛մ. ինծի բերին:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Ո՞վ բերավ քեզի:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Մտածկոտ) *Չգիտե՛մ: Բայց չէ՞ որ քու ճգնարանդ*

այս ժայռերուն մյո՛ւս կողմն էր, ավելի վե՛րը:

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Բայց հոստեղ է իմ փոսս:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Փո՞ս, ի՞նչ փոս:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Նայե՛ ոտքերուդ տակը. ունայնության փոսը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ունայնությա՞ն:* (Կնայի ոտքերուն տակը, ուր բացված է փորվածք մը գերեզմանի չափ ու ձևով):

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Զգո՛ւյշ, չքանդե՛ս:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ճի՞շտ է, ճգնավո՛ր, որ դուն տեր ու թագավոր ես եղեր ամբողջ ընդարձակ աշխարհներու, պալատներու մեջ ես ապրեր, հարյուրավորներ են ծառայեր քու ամեն մեկ քմայքին. վայելքներուդ ու զվարճություններուդ սահման չէ եղեր: Ճի՞շտ է, ճգնավո՛ր, ինչ որ կպատմեն:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Ունայնությո՛ւն:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կըսեն՝ թողեր ես այդ բոլորը, պալատն ու խրախճան, իշխանությունն ու փառք. թողեր ես ամեն ինչ, հագեր ես սքեմ, գացեր ես մարդոց մեջ ապաշխարանք քարոզելու. քարոզելու գութ, քարոզելու ողորմածություն, քարոզելու խոնարհություն: Ճի՞շտ է, ճգնավո՛ր, ինչ որ կպատմեն:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Ունայնությո՛ւն:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ճի՞շտ է, որ անկե ալ ես կշտացեր, եկեր ես այս մենության մեջ անդորրություն գտնելու, մտածելու հոգիիդ փրկությունը:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Ունայնությո՛ւն:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Յուզված) *ճգնավո՛ր. ի՞նչ կխոսիս. ունայնություն է քու ճգնությո՞ւնդ:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - (Անտարբեր) *Քիչ մը հեռո՛ւ իմ փոսես. փուլ չի տաս:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Հա՛, այս փոսը: Երևի, գերեզմանդ է, որ վրան այդպես կդողաս: Բայց բաց է ու պարապ:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Ունայնությո՛ւն և գերեզմանը: Ես գերեզման չունի՛մ:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Հա՛, իրավ որ, գիտե՛մ: Կըսեն՝ քեզի նետեր են ծովը, հո՞ն, այն մյուս կողմի բարձր ժայռեն: Չվախցա՞ր հոգիիդ կորուստեն, չվախցա՞ր հանդերձյալ կյանքեն:*

ՃԳՆԱՎՈՐԸ - *Ունայնություն մըն ալ այդ քու հոգիդ ու քու հանդերձյալ կյանքդ:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Սարսափահար) *Լո՛ւ, թշվառակա՛ն, հայհոյա՛նք է խոսածդ:*

ԾԳՆԱՎՈՐԸ - *Իզուր մի՛ սարսափիր ու քիչ մը հեռո՛ւ փոսեն:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ալ ի՞նչ փոս. ալ ինչո՞ւ համար. ուրեմն ալ ինչո՞ւ ես փորեր այդ փոսը, ուրեմն ալ ինչո՞ւ կպահպանես այդպես վախով ու դողով, նույնիսկ մահեդ ալ անդին:*

ԾԳՆԱՎՈՐԸ - (Գլուխը շարժելով) *Ա՛, ատիկա՛ է, ատիկա, ունայնություններուն ունայնությունը: Փորեր եմ, փորեր, նայե՛, այս եղունգներովս, ուղեղովս ու սրտովս, փորեր եմ անընդհատ ծնած օրես մինչև վերջին վայրկյանը, փորեր եմ ու որոներ՝ տակեն բան մը գտնելու համար, կարևոր բան մը. փորեր եմ ու պահպաներ, որ այդչափ աշխատանքս չկորչի. հիմա ալ կպահպանեմ, որովհետև իմ փորածս է. միա՛կ բանը, որ իմս է, իմ ստեղծածս: Միա՛կ բանը, ա՛յ, այդ փոսը, այդ դատարկ փոսը, այդ մի՛շտ դատարկ փոսը, որ ինչքան փորես, այնքան ավելի դատարկ կդառնա: Դատա՛րկ, դատա՛րկ, կհասկնա՞ս որ երբե՛ք, երբե՛ք չէ լեցվելու, ոչինչո՛վ, ոչինչո՛վ: Գնա՛, դուն ալ գնա փորե՛ քու փոսդ ու թո՛ղ իմինս ինծի:* (Կուզե հեռանա):

ԱԲԵՂԱՆ - *Կեցի՛ր, կեցի՛ր, մա՛րդ. քեզի հարց մըն ալ. դո՛ւն, որ այդքան իմաստուն ես:*

ԾԳՆԱՎՈՐԸ - (Կես մը ժայռեն ետևեն) *Մա՛րդը իմաստո՞ւն... Ունայնությո՛ւն:* (Դուրս):

5

Աբեղան կերթա նորեն փոսին գլուխը և տխուր ու մռայլ կդիտե մտածկոտ:

Քարերուն մեջեն դուրս կուգա կերպարանք մը՝ ամբողջովին փաթթված մեգի նման քողի մը մեջ: Ծանր-ծանր առաջ կուգա ու կկենա Աբեղային դեմը:

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Ի՞նչ է, եկա՛:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Գլուխը կբարձրացնե, կդիտե թեթև զարմանքով ու տեսակ մը անփույթ) *Դո՞ւն ալ անոնցմե:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Ինծի ինչո՞ւ կանչեցիր:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կանչեցի՞. քեզի՞:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Հոգիդ կանչեց ինծի, ու եկա:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Հոգի՞ս:*

ԲՈՂԱՎՈՐԸ - *Ինչո՞ւ է հոգիդ մայլ: Ի՞նչ կխորհեիր:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Հոգի՞ս:*

ԲՈՂԱՎՈՐԸ - *Ըսե՛ ու մի՛ ըլլար այդպես տխուր:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Փոքր մատնանիշ ընելով) *Ա՛յ, նայե՛:*

ԲՈՂԱՎՈՐԸ - *Ատ ի՞նչ է որ:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կյա՞նքը:*

ԲՈՂԱՎՈՐԸ - *Կյա՞նքը. այդ նեղ ու մութ փոսը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Այո՛, ունայնության փոսը:*

ԲՈՂԱՎՈՐԸ - *Ա՜խ, վախցե՛ր ես այդ դատարկ փոսեն: Կուզե՞ս լեցնեմ:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Աշխույժ) *Լեցնե՞ս...*

ԲՈՂԱՎՈՐԸ - *Իսկո՛ւյն. դժվար գործ չէ:* (Կմոտենա, կկենա փոսին գլուխը և կսկսի իր կիսերգը խորհրդավոր, կանչող շարժումներով: Եվ վերեն կսկսի մշուշի նման բան մը իջնել վար դեպի փոսը վերջալույսի կարմիր ճառագայթներուն տակ. իջնող մշուշին մեջ աղոտ կնշմարվին կարծես դեմքեր, մարմնի մասեր, տերև, ծաղիկ, կայծեր, գույներ):

Իջե՛ք, իջե՛ք,
երազնե՛ր,
իջե՛ք զգո՛ւյշ,
երազնե՛ր,
շոյո՛ղ, անո՛ւշ
երազնե՛ր,
իջե՛ք, քնքո՛ւշ
երազներ:
Ծաղիկ, կանաչ
թարմ հյուսեր,
բախտի կարկաչ
ու հույսեր.
դող ու անցուկ
ու կարոտ,
ծածուկ արցունք
վարանոտ.
խելքի, մտքի
հակատում,

մի՞շտ նո՛ր կյանքի
սպասում...
Իջե՛ք, իջե՛ք,
երազնե՛ր,
իջե՛ք զգո՜ւյշ,
երազնե՛ր,
շոյո՛ղ, անո՜ւշ
երազներ,
իջե՛ք, քնքո՜ւշ
երազներ:
Գգվանք, ժպիտ,
գույն ու բույր,
աչեր վճիտ
ու համբույր.
իղձեր անվերջ,
անմեկին,
տագնապ ու տենչ
մոլեգին.
օրոր, գրգիռ
ու հույզեր,
սրտի թրթիռ,
երգ ու սեր...
Իջե՛ք, իջե՛ք,
երազնե՛ր,
իջե՛ք զգո՜ւյշ,
երազնե՛ր
շոյո՛ղ, անո՜ւշ
երազնե՛ր,
իջե՛ք, քնքո՜ւշ
երազներ:
Աստղ թովիչ,
բոց ու կայծ,
ցնորքներ վառ
ու առկայծ.

Հավատ ուժի,
    մեծության,
փառքի, կամքի
    գոյության.
շռինդ, թնդյուն,
    Հաղթանակ,
իմաստություն...
    բյո՛ւր պատրանք:
Ինչե՛ր, ինչե՛ր,
    երազնե՛ր,
ինչե՛ր զգո՛ւյշ,
    երազնե՛ր,
շոյո՛ղ, անո՛ւշ
    երազնե՛ր,
ինչե՛ր, քնքո՛ւշ
    երազներ:

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - Դե՛, եկո՛ւր ու ալ մի՛ ըլլար տխուր:

ԱՐԵՂԱՆ - (Նայելով) *Լեցա՛վ: Կուզեի ոտքս դնեմ վրան:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - Դի՛ր:

ԱՐԵՂԱՆ - (Մեկ ոտքով կկենա փոսին վրա) *Եվ ես կեցա՛ծ եմ հիմա ունայնության փոսին վրա:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - Դուն կեցած ես հիմա երազներու վրա:

ԱՐԵՂԱՆ - Այո՛: Եվ փոսը լեցված է: (Հանկարծ ուրախ ետ կցատկե ու անզուսպ) *Հե՛յ, դո՛ւն, հե՛յ, ճգնավո՛ր, հե՛յ, ունայնությո՛ւն, փոսդ լեցված է, լեցված: Իսկ դո՞ւն, քողակի՛ր հմայող, ո՞վ ես դուն:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - Ե՞ս. Ես ալ երա՛զ մը:

ԱՐԵՂԱՆ - Երա՞զ:

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - Ես ա՛ն եմ, որուն սպասեր ես դուն տարինե՛ր ու տարիներ առանց գիտնալու, որ կանչեր ես դուն խուցիդ մենության մեջ, երկա՛ր, երկար գիշերները առանց բառ մը արտասանելու, որուն պապակեր է քու երիտասարդ ծարավ սիրտդ անվե՛րջ ու անվերջ, առանց խոստովանելու: Ես ա՛ն եմ, առանց որուն անապատ մըն է կյանքն, և որուն ներկայությամբը անապատին մեջ դրախտ կծաղկի: Ահա՛ եկեր եմ ես քեզի:

ԱԲԵՂԱՆ - (Ոգևորված) *Օրհնված ըլլա քու գալուստդ, քողավո՛ր: Ըսե՛, ինչպես կանչեմ քեզի:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Կանչե՝ ինչպես որ սիրտդ ուզե, իմ անուններս հաշիվ չունին: Դուն ծովը շատ սիրեցիր, կանչե՛ Ծովիկ, եթե կուզես:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Երազկոտ) *Այո՛. ծովուն խայտուն ալիքները այս ժայռերուն ոտքին միշտ քեզմե են խոսեր ինծի:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Ե՛վ սյուքերը տերևներուն մեջեն, և՛ հավքերը թփերուն տակ, և կարկա՛չը աղբյուրի չըթունքին, ամե՛նը, ամե՛նը, ամե՛ն օր ու ամենուր ինծմե են խոսեր քեզի:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կուզեմ տեսնեմ քու երեսդ: Բա՛ց:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Թո՛ղ. գուցե զղջաս:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կուզեմ տեսնեմ քու երեսդ: Բա՛ց:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Աղե՛կ. եկո՛ւր, ի՞նքդ բաց:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Վախով ու դողով) *Ե՞ս:*

ՔՈՂԱՎՈՐԸ - *Եկո՛ւր, բա՛ց:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Դողդղալով կմոտենա և դողդոջուն ձեռքով կբռնե քողին ծայրը ու կքաշե: Քողը կիյնա աղջկան թևերուն: Կեցած է Սեդան՝ ճիշտ այնպես, ինչպես որ էր առաջին արարին մեջ: Աբեղան ետ-ետ կքաշվի հիացած ու խելագար) *Սեդա՛...*

ՍԵԴԱ - *Ի՞նչ է. ահա՛ ես:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Հետզհետե ավելի ու ավելի հափշտակված) *Օ՛, դո՛ւն. դուն իմ էությանս հմա՛յքը, դուն թագուհի՛ն իմ մտքերուս. դուն իմ սրտիս ծո՛վը, դուն փոթորի՛կը իմ հոգիիս: Արևուն հուրքն ես դուն, ծովերուն հույզքն ես դուն, բնության պարգևն ես դուն ինծի:* (Կնետվի գետին) *Թո՛ղ, թո՛ղ փաթթվիմ ոտքերուդ, թող համբուրեմ կոխած հողդ, համբուրեմ այդ ճերմակ հագուստիդ անարատ փեշերը...* (Կուզե գալարվի անոր ոտքերուն. աղջկան կերպարանքը կմշուշոտվի ու կաներևութանա: Աբեղան գրկելու դիրքով ինկած է անշարժ այն տեղը, ուր քիչ մը առաջ ունայնության փոսն էր):

6

Խորքի ժայռերուն մեջեն կերևան Աղամ ու Սիմոն վանականները՝ թևերնուն մեյ-մեկ թաշկինակ՝ մեջը լիքը:

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Դժոխքի ճամփա է, դժոխքի ճամփա: Բանե՛ տեսնեմ ձեռքս:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Օգնելով ընկերոջը, որ վերի ժայռեն վար իջնե) *Նայե՛, հա՛յր Սիմոն, ան ի՞նչ բան է հոն. կարծես մարդ ըլլա գետինը ինկած:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Խաչ կհանե երեսը) *Հանուն Հիսուսի Քրիստոսի: Մա՞րդ, այսքան հեռունե՞րը. դժբախտություն մը պատահած չըլլա՞:* (Կիջնեն ժայռերեն, և երկուքով զգույշ կմոտենան):

ԱԲԵՂԱՆ – (Անոնց ոտքի ձայնեն կբարձրացնե գլուխը ու ապշած կնայի առջևը) *Գնա՛ց...* (Կնայի շուրջը, կես մը կելլե ու կնստի):

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Ա՜խ, դո՞ւն ես, աբեղա՛: Կաղոթեի՞ր, ինչո՞ւ այսքան հեռուները:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Վախցա՞նք:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Կելլե ոտքի, կնայի անոնց ցրված արտահայտությամբ և հանկարծ ուշադիր կսկսի գետինը բան մը փնտրելու):

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Ի՞նչ կորսնես, աբեղա՛:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Ո՞ւր է. ճիշտ հո՛ս պիտի ըլլար: Ո՞ւր է փոսը, ո՞ւր է այն փոսը:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Ի՞նչ փոս, աբեղա՛:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Հա՛, իրա՛վ, մոռցա. չէ՞ որ լեցուց:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Լեցո՞ւց, ի՞նչը, ո՞վ:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Ան... անիկա... երա՛զը:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (ժպտուն) *Ա՜խ, երա՛զ ես տեսեր: Քունդ տարեր էր, հա՞:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Երա՞զ...* (Հանկարծ վրա կնետվի Սիմոն վանականին՝ շոշափելով անոր մարմինը, պինդ-պինդ թափ տալով անոր թևը): *Իսկ Դո՞ւն... իսկ դո՞ւն... իսկ դո՞ւն...*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Ետ-ետ քաշվելով) *Տե՛ր Հիսուս Քրիստոս, դուն խափանես չարը:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Իսկ անիկա՞, իսկ ե՞ս, իսկ այս վա՞նքը, այս անապա՞տը... Ինչպե՞ս իմանամ՝ ո՞րն է քուն, որն արթուն. ա՛ն հոն, անո՞նք, թե՞ հոս, դո՛ւք, ե՛ս...*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Սթափվե՛, աբեղա՛, սթափվե՛: Ի՞նչ երազ. ի՞նչ բան. ա՛յ, անիկա Սիմոն հայր սուրբը, ասիկա ալ ես՝ մեղավոր ծառաս: Կղզիի պարսպեն էինք, իջանք սունկ հավաքելու. քարեքար, ժայռե-ժայռ հասանք մինչև հոս. այս կողմերը սքանչելի սունկեր կան. ամբողջ թաշկինակ մը ժողվեր եմ, նայե՛, հրաշալի սունկե ապուր պիտի ըլլա:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ) *Իսկ եթէ դո՞ւ ինքդ սունկ մըն ես միայն, հրաշալի սունկ մը՝ բուսած ժայռի մը ստորոտին, և քունիդ մէջ կերազես միայն, իբրև թէ վանական մըն ես ու եկեր ես սունկ հավաքելո՞ւ:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Խելքի՛ եկուր, աբեղա՛, ինչե՛ր կխոսիս:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Շարունակելով) *Կամ գուցե այն ժայռի ստորոտն ես դուն, քարի կտորի մը ստորոտը, որ ինկեր ես հոս ու կերազես, թե մեղքերուդ հաղթած սուրբ մըն ես դուն: Ո՞րն է երազը, ո՞րը արթուն. ըսե՛, եթե գիտես. և ի՞նչ բան է ինքը երազը:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Վախցած ու խոսքը փոխելու ջանքով) *Երթա՞նք: Երթա՞նք, աբեղա՛, ուշ է արդեն: Դժոխքի ճամփաներ են, նայե՛. կատարյալ սատանայի սանդուղ:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԱՆ - *Երթա՞նք, որ հասնինք իրիկվան հացին: Հսկում ունինք այս գիշեր:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Յամակերպած): *Երթա՞նք: Ուտե՞նք սունկե սպասը ու կենանք հսկումի: Երազ մըն ալ ատիկա՛. բայց երկա՛ր, երկա՛ր երազ մը. չէ՞, հա՛յր սուրբ:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Չգիտե՛մ, աբեղա՛, ինչ ըսել կուզես:*

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ԴԱՀԼԻՃ ՄԸ ՍՅՈՒՆԱՁԱՐԴ ՈՒ ԸՆԴԱՐՁԱԿ

Աջ կողմը՝ խոր նիշ մը նեղ ու երկար լուսամուտներով: Նիշի առջևը՝ փայտե բազկաթոռ, վրան բարձ, ոտքին տակը՝ բարձ: Քովը՝ ցած ու փոքրիկ կլոր սեղան մը. վրան մեկ-երկու կանացի իրեր և գեղեցիկ ձեռագիր գիրք մը: Ձախ կողմը՝ երկար դիվան. ամեն կողմ՝ գորգեր: Ճակատը սյուներն են, որոնք դահլիճը կբաժնեն խորքի սրահեն, սյուներուն մեջ՝ մուգ գույնի վարագույրներ:

Անդորր, մեղմ ու ախորժելի:

Իշխանուհին նստած է բազկաթոռին, ձեռքը սեղանին, ու կխոսի: Դեռ չթոռմած գեղեցկություն, թեթև մը ճերմկած մազեր, սգավոր տիկնոջ արտաքին, պարզ ու ընտիր:

Քիչ մը քովնդի ու ետևոք նստած է գետինը, զորգին վրա, Դայակը, որ ժիր ու դյուրաթեք, ալևոր ու սևազգեստ պառավ մըն է:

Իշխանուհիին դեմը գլխաբաց կեցած է Գործավարը՝ ձեռքին ոլորած մագաղաթներ:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Այո՛, իշխանուհին եթե կհաճի:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Ազնի՛վ, ինչպես գիտես. համաձայն եմ:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Իսկ սեպուհի՞ն:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Տղո՞ւս, կկարգադրեմ:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Լա՛վ: Իշխանուհին ուրիշ հրաման ունի՞:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Ո՛չ: Բարևներս բոլորին: Իսկ Աննան թող ինքզինքը աղեկ նայի, իր այդպես թույլ կազմովը: Կըսեն՝ մայրդ շատ խիստ է գժգոհ:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Իշխանուհին պետք չէ որ թողներ մեզի. իր բացակայությունը շատ է զգալի ապարանքին մեջ:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Է՛, ապարանքը կդառնա և առանց ինծի: Այդ տարիքին մեջ մեր կարիքը չնչին է: Ես հասցուցեր, պահեր, կատարեր եմ իմ պարտքս: Աշխարհին տվեր եմ իմ հարկս. հիմա քիչ մըն ալ իմ հանգիստս ու իմ հոգիս:*

ՊԱՌԱՎԸ – (Գործավարին) *Թո՛ղ, դո՛ւն ալ, քու ապարանքդ ալ: Տիրուհիս նահատակ մըն է եղեր իր ամբողջ կյանքը, հիմա կուզես, որ նորեն գար ու իյնար կյանքի անիվին տակ: Ո՛չ, ալ հերի՛ք է, հանգիստ է պետք և մեզի, գոնե մեր օրերուն վերջին: Նայե՛, այս անդորր ու լռիկ մենարանը, ոչ մեկ արքունիքի հետ չեմ փոխեր:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Ճի՛շտ է, սիրուն տեղ է Ցամաքաբերդը, սիրուն ու հանգիստ. Սևանի լի՛ճը, դեմը կղզի՞ն:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Եվ վերջապես, կուզեմ մոտիկ ըլլամ իմ եկեղեցիիս, որ կշինվի. տե՛ս, աչքիս տակը:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Գիտե՛մ իշխանուհիին բարեպաշտությունը. գիտե՛մ անոր գթոտ սիրտն ու առատաձեռնությունը: Հոս ամեն քայլիս անոր ողորմածութենեն կխոսին ու կարեկցութենեն: Բարերարվածները անչա՛փ, գիտեմ: Իզուր չէ անշուշտ, որ սրբուհի կկանչեն:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – (Ժպտում) *Իրա՞վ: Թող կանչեն, անունը ոչինչ չի փոխեր: Բան մը պիտի ընեի՞, թե չէ, այս մենավոր խուլ անկյունը:*

ՊԱՌԱՎԸ - Մանավանդ տիրուհիիս պես անվերջ հոգատարության ու խնամելու սովոր սրտի մը համար:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Կին ըլլալը՝ հոգ ըսել է, Եղիսա՛, իսկ մայրը՝ խնամք:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Հրաման կուտա՞ք իշխանուհին, որ մեկնիմ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ե՞րբ կուզես՝ ճամփա ելնաս:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Այսպե՛ս, ժամե մը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Աղե՛կ, Աստված հետդ:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Առողջ մնա իշխանուհին: (Կծռի, կհամբուրե խոնարի անոր ձեռքը ու մեջի վարագույրներեն կելլե դուրս):

2

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Քիչ մը լուռ և ետքը հառաչանքով) *Է՛, կյանքը որքա՜ն քիչ բան ունի մեզի տալու:*

ՊԱՌԱՎԸ - Մի՛ տրտնջար. քիչ ունի թե շատ, ինչ որ ունի, քեզի տվեր է:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Այդպես կմտածես և դո՞ւն:

ՊԱՌԱՎԸ - Ճշմարտությունը ատ է:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Այն ատեն շատ խղճուկ ու աղքատիկ է ինքը կյանքը:

ՊԱՌԱՎԸ - Գո՛ւցե:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ա՛խ, ինչպես տխուր է այսօր սիրտս:

ՊԱՌԱՎԸ - Ամպոտ է օրը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ամպոտ է դուրսը. անձրև է ու թուխպ հոգիիս մեջ: Բե՛ր ինծի ավետարանս:

ՊԱՌԱՎԸ - (Ոտքի կելլե ու քիչ մը որոնելեն ետքը) *Հո՛ս է, թևիդ տակը:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Վերցնելով ու բանալով) *Հա՛, մոռցեր էի:*

3

ՆԱԺԻՇՏ ՄԸ - (Սևազգեստ կին մըն է, որ վարագույրը ետ ընելով կխոսի խոնարի) *Վանահայր հայր սուրբն է, կուզե տեսնե իշխանուհին:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Հայր սո՞ւրբը:

ՆԱԺԻՇՏԸ - Այո՛, իշխանուհի՛: Ի՞նչ կհրամայե իշխանուհին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Հո՛ս առաջնորդէ:* (Գիրքը ձեռքէն կդնէ վար):

ՆԱԺԻՇՏԸ - (Դուրս):

ՊԱՌԱՎԸ - *Ա՛յ, աղէ՛կ եղաւ. սիրտդ քիչ մը կբացվի: Դուն միշտ ուրախ ես, երբ քու եկեղեցիիդ կխօսին:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Բա՛ց վարագոյրը:*

4

Պառավը ետ կընէ սյուներուն մեջի վարագույրը և բռնած ալ կմնա պատկառանքով: Կմտնէ Վանահայրը ու շիտակ դեպի Իշխանուհին, որ ոտքի կելլէ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Աստծու օրհնությունը քու վրադ, իշխանուհի՛:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Եվ քու, Հա՛յր սուրբ: Ի՞նչ լուրեր վանքեն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Աղոթք և օրհնություն:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Ո՛չ, եկեղեցի՞ն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Օր օրի կլրանա ու կդառնա տուն աղոթքի ու ներքնասույզ խոհանքի:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Ինչպե՞ս եղավ աջակողյան նիշը:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Այնպես, ինչպես որոշեցինք անցած օր:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Ուրեմն երկու սյուներուն ետևը, ուրույն կամարով:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Այո՛: Ո՛չ: Ինչպե՞ս թե սյուներուն ետևը: Սյուներուն կո՛ղքը:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Սյուներուն ետևը: Չէ՞ որ... սյունը այսպես... Եղիսա՛, հատակագիծը տո՛ւր:*

ՊԱՌԱՎԸ - (Որ քիչ մը հեռուն կեցած էր ձեռքերը կրծքին պատկառանքով. կերթա պատի պահարանեն կբերե ոլորած մագաղաթ մը):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Փռելով մագաղաթն իր փոքրիկ սեղանին վրա) *Նայե՛, Հա՛յր սուրբ: Ա՛յ, նայե՛:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Ա՛ս քեզի սյուները, աս ալ կո՛ղքը:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Իրա՛վ է: Ինչ կնշանակե, որ այդ կտորը իրականին վրա դեռ չեմ տեսած: Երևակայելը երբեք ան չէ՝ չնայելով՝ ինչքան, ինչքա՜ն նայեր եմ այս հատակագծին վրա: Գիտե՞ս, հաճախ ամբողջ գիշերներով այդ շենքի մասին կմտմտամ. բոլոր անկյունները,*

բոլոր մանրամասնությունները, ամեն մեկ քարը: Այնպե՛ս բոլորը մոտ է սրտիս, այնպես կապված է հոգիս, կարծես ամեն մեկ քարը ես եմ դրեր, ես եմ շիներ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կատակով) *Այո՛, իշխանուհի՛, ես կկարծեի, թե շինողը ես եմ, արդյունքը եղավ, որ դուն շինեցիր:*

ՊԱՌԱՎԸ - *Ճշմարի՛տ է. Մարիամ Աստվածածնի այդ տաճարը իմ Մարիամ իշխանուհիիս ձեռքի գործն է:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Մտածկոտ) *Այո՛, դուն շինեցիր, իշխանուհի՛:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Ո՛չ, հա՛յր սուրբ, ես չշինեցի այդ եկեղեցին. մե՛նք շինեցինք այդ եկեղեցին. մե՛նք՝ ես ու դուն: Միասին ենք խորհեր, միասին ենք ոգևորվեր, միասին ենք կազմեր ու միասին ալ կերպարանավորեր: Եվ այնպես հյուսված է եղեր այդ բոլորը իրարու, որ այժմ բնավ չգիտեմ՝ ո՞րն է, որ ինծմե է ծներ, և ո՛րը՝ քեզմե: Կհիշե՞ս, հա՛յր սուրբ, մեր այն միասին խորհումներուն ժամերը:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Կհիշե՛մ, իշխանուհի՛. բախտավոր բան է կառուցելը, մանավանդ տաճար մը, ուր քու Աստվածդ է բնակելու:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Ավա՛ղ ըսիր:* (Երազկոտ) *Կյանքիս ամենեն քաղցր վայրկյաններն են եղած, երբ մենք միասին այս նույն սեղանին երկու կողմը նստած՝ մեր երևակայության մեջ ստեղծեր, կառուցեր ենք այդ շենքը:*

ՊԱՌԱՎԸ - *Եվ որու ճակտին քանդակվելու է քու անունդ՝ դարեդար պատմելու բոլորին քու բարեպաշտությունդ ու աստվածասիրությունդ:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Թո՛ղ մոր ու դայակի քու այդ սնափառությունդ, Եղիսա՛, ձգե՛ մեզի առանձին ու մի՛ խանգարեր:*

ՊԱՌԱՎԸ - (Քրթմնջելով դուրս):

5

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Այո՛, կյանքիս ամենաքաղցր վայրկյանները. չեմ քաշվիր կրկնելու, ինչ որ ճշմարիտն է. չեմ ուզեր քաշվիլ: Ինչո՞ւ աչքդ կձգես գետին. ո՛չ, պետք չէ, որ գետին ձգես: Ես ամբողջ կյանքս շիտակ եմ նայեր ամենուն երեսին և կուզեմ, որ ամենքն ալ, որոնց համար սրտիս խորքը հարգանք ունիմ, շիտակ նային իմ երեսիս:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Չեմ հասկնար՝ ինչ կխոսի իշխանուհին: Ես պատճառ չունիմ ոչ մեկուն առջևը աչքերս գետին ձգելու:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Բայց ճշմարտությունն այն է, որ ես ու դուն կվախնանք իրարու աչքի մեջ խոր ու շիտակ նայելու:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Իշխանուհի՛:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Թո՛ղ, թո՛ղ, մինչև ե՞րբ: Ալ լեցվեր է բաժակը: Ինծի համար սոսկալի ծանր է ատիկա ու վիրավորիչ: Ինչո՞ւ. ի՞նչ հանցանք ենք գործեր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Ոտքի ելլելով) *Իշխանուհին թող ինծի ների. պետք է մեկնիմ:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ո՛չ, ո՛չ, հա՛յր սուրբ, մի՛ փախչիր. և ի՞նչ օգուտ փախուստը. դուն քու հոգիեդ չես կրնար փախչիլ: Նստե՛, նստե՛, պետք է, որ խոսիմ: Ամբողջ տարի մըն է, որ ես հոս եմ, ամբողջ տարի մըն է՝ շրթունքիս է այդ հարցը, և որ շարունակ վախցեր եմ տալու. իսկ այդ վախը խոր կվիրավորեր իմ արժանապատվությունս. կարծես երկու մեղավոր ըլլանք դեմ դեմի կեցած, որոնք ստիպված են ամոթով իրենց հոգին ծածկելու:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ես չեմ հասկնար՝ ինչ ըսել կուզե իշխանուհին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Չես հասկնա՞ր...

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ըսածներեդ չհասկցա ես ոչինչ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ոչի՞նչ, Հովհաննե՛ս:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Խայթվածի նման կցնցվի) *Իշխանուհի՛...* (Ու ծանր կելլե ոտքի):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – (Նույնպես ոտքի ելլելով) *Մի՞տքդ է արքունի ամառանոցը, մեր փոքրիկ ավազանի եզերքին, վերջալույսի այն իրիկունը, ասկե ուղիղ քսանհինգ տարի առաջ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Եվ այդ քսանհինգ տարիներուն ետևեն դեռ կհիշե իշխանուհին այն քանի մը հատուկ խոսքերը, որ փոխանակեր ենք հոն իրարու հետ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Հիշեր եմ ես մի՛շտ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Երախտապարտ եմ, իշխանուհի՛: Մե՛ծ պատիվ մը, որ ես բնավ չեմ հանդգնած երևակայելու: (Քիչ մը լուռ. վերջը հետզհետե գլուխը բարձրացնելով) *Միայն... միայն այն Հովհաննեսը, որուն անունը այդքան զարմանալի կերպով դեռ չէ մոռցեր իշխանուհին, այն Հովհաննեսը, ան մեռած է վաղուց: Իսկ հիմա հոս կեցած է վանական մը, գրեթե ծերունի մը, հեռու արքունիքեն, որ եկեր է քեզի հետ կառուցվող շենքի ծախքերու մասին խոսելու:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Հովհաննեսը մեռեր է դուցե քեզի համար, չգիտե՛մ, բայց ո՛չ ինծի: Ան միշտ կենդանի է եղեր հոգիիս մեջ և կենդանի ալ կմնա: Անոր պատկերն է, վանահա՛յր, միակ պայծառ կետը իմ ամբողջ կյանքիս մեջ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Բայց աս ըսողը կին մըն է, որ ամուսին է ունեցեր:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Տեսակ մը ընդհատելով) *Եվ խիստ արժանավոր ամուսին մը, որ ես միշտ հարգեր եմ խորապես: Եվ խորապես ալ տանջվեր, որ հարգանքե տարբեր բան մը անոր տալու անկարող եմ եղեր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Բայց աս ըսողը կին մըն է, որ զավակներ է ունեցեր:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Խիստ) *Ես կատարեր եմ պարտքս: Եվ շատ ծանր է եղեր սրտիս, որ պարտավորությունես ավելի ոչինչ չեմ կրցեր տալ զավակներուս: Ունեցեր եմ ամեն ինչ և ամեն ունեցածս տվեր եմ իմ հարազատներուս, բայց բախտավորություն ոչ մեկուն չեմ տվեր և ոչ մեկեն ալ չեմ ստացեր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կեցած է լուռ և ունքերը կիտած):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Լսե՛, պետք է ըսեմ բոլորը, որ մեր մեջեն վերնա այս անախորժ լարումը մեկ անգամ ընդմիշտ: Նայե՛, ես պառավ կին մըն եմ, և դուն ինքդ ըսիր քիչ մը առաջ, որ ծերունի ես արդեն. վախնալու ոչինչ չունինք, քաշվելու ալ ոչինչ չունինք, քանի որ մաքուր է մեր խիղճը: Այս քողարկումը, զգացումներու այս խեղաթյուրումը վայել չէ մեր դեմքին, ո՛չ քու և ո՛չ ալ իմ: Լսե՛, ինչ որ շրթունքս երբեք չէ արտասաներ, և ինչ որ, սակայն, լեցուցեր է իմ ամբողջ էությունս: Իմ կյանքիս գորշ երկինքին դուն ես եղեր ինծի համար լույսի աստղը, ապրելու իմաստը, առանց այդ լույսին, առանց այդ մխիթարության, ես չգիտեմ, ինչո՞ւ էի ապրելու:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Ձեռքովը ճակատը սեղմած) *Հերի՛ք է, հերի՛ք է...*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Քու պատկերդ է եղեր իմ դեմս մենության վայրկյաններուն: Ինքս ալ աղեկ մը չգիտեմ՝ այն ջերմ աղոթքները, որ սրտես դուրս են հորդեր, ավելի Խաչյալի նկարի՞ն են ուղղված եղեր, թե՞ քու պատկերիդ: Իրա՛վ է, ես պաշտեր եմ քու պատկերդ իմ Աստծու հետ միասին:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Եվ չե՞ս վախեր Աստուծմե:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Աստվա՞ծ:* (Բարձրացնելով սեղանեն ավետարանը) *Աստված սե՛ր է, վարդապե՛տ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Մտածկոտ գլուխը շարժելով) *Այդպե՛ս...* (Յանկարծ) *Իսկ հիմա՞:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Հիմա՞: Հիմա ալ, տե՛ս, այս լուսամուտը, որ քու կղզիիդ կնայի ու քու լուսամուտիդ, այն քու փոքրիկ լուսամուտիդ, ուր մինչև կեսգիշեր անմար է ճրագը: Դուն երեկ կկարդաս ու կաղոթես. ես ալ հոսկե կաշխատիմ քու մտքերդ կարդամ ու քու աղոթքներդ: Միթե այս բոլորը հոգիդ չէ՞ր գիտեր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Կտրուկ) *Ո՛չ, բնա՛վ:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Իրա՞վ: Միթե քու հոգիդ նույնպես լիքը չէ՞ր եղեր ինծմով, ինչպես իմ հոգիս քեզմով:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Լուռ է):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Պատասխա՛ն տուր. ուրախ չէի՞ր. միթե հոգիդ ուրախ չէ՞ր, երբ հոս այս մենության մեջ դեմ-դեմի նստած կխոսեինք ժամերով ու կծրագրեինք: Պատասխա՛ն տուր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Անհանգիստ) *Չգիտե՛մ. ես ոչի՛նչ չգիտեմ:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Չգիտես. ես գիտեմ, միշտ ալ վստահ գիտցեր եմ, որ կապրիմ միշտ հոգիիդ մեջ, թեև տարիներու այս երկար շարքին մեջ հազիվ ութը-տասը անգամ պատահած ըլլանք իրարու մինչև հոս գալս. և շատ ավելի նվազ մեկ-երկու խոսք փոխանակած ըլլանք իրարու. միշտ տափակ, միշտ անգույն ու միշտ կողմնակի բառերը: Ըսե՛, ճիշտ չէ՞, ինչ որ կըսեմ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Թո՛ղ, իշխանուհի՛, հին, անցած-գացած օրեր, ի՞նչ իմաստ քրքրելը:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Հա՛յր սուրբ, եղի՛ր շիտակ ու պատասխա՛ն տուր: Այսօր պետք է մաքրվին հին հաշիվները:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Ի՞նչ կուզես, կի՛ն, ի՞նչ կուզես դուն ինծմե: Ամբողջ կյանքիս կեսը տառապանք տվիր ինծի, տառապանք ու դառնություն, ջարդեցիր կյանքս, խորտակեցիր երիտասարդությունս, հիմա ալ մոխի՞րը քրքրել կուզես:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – *Իմ խե՛ղճ Հովհաննես...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Արդեն կյանքը տառապանքե զատ ուրիշ ի՞նչ է տվեր ինծի... և՛ քեզմե առաջ, և՛ քեզմե ետքը:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ա՛խ, ես զգացել էի...

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Վե՛րջ տանք: Ի՞նչ միտք ունի այդ հին ու մարած մոխիրը խառնելը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Մարա՞ծ... մոխի՞ր...

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այո՛, այդ անողոք հուշերն ալ մյուս բոլոր աշխարհային ցավերուս հետ սրտես դուրս քամեցի այն օրը, երբ վրաս առի այս վերարկուն:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Սրտեդ դուրս քամեցի՛ր...

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այո՛, երբ մարեցան բոլոր աշխարհիկ կայծերը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ո՛չ, չմարեցան այդ կայծերը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Իշխանուհի՛:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ո՛չ, կըսեմ քեզի. չմարեցան այդ կայծերը: Աշխատեցար, որ մարես. աշխատեցար, որ խաբես քեզի. օրոր ըսիր հոգիիդ ու համոզեցիր քեզի, թե մարեր ես. բայց չմարեցիր. չէիր կրնար:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Խիստ) Իշխանուհի՛:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Ցած ձայնով) Եթե մարեցիր, հապա ի՞նչ է այս եկեղեցին, հապա ի՞նչ է այս մե՛ր եկեղեցին:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Սարսափած ետ քաշվելով) Լռե՛, լռե՛, իշխանուհի՛:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ճշմարտությո՛ւնը, վարդապե՛տ: Մենք այդ եկեղեցին չենք շինած քու բարձրյալ Աստծուդ համար, ինչպես որ միշտ կրկներ ես. մի՛ խաբեր քեզի, այդ եկեղեցին շիներ ենք մենք մեզի համար, մեր սիրու Աստծուն համար:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Խորտակված) Մարիա՛մ...

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Այո՛, այդ քու եկեղեցիդ նվիրված է ո՛չ թե Մարիամ Աստվածածնին, այլ նվիրված է քու Մարիամ իշխանուհիիդ: Ըսե՛, ճիշտ չէ՞:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կեցած է լուռ ու գլխահակ):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ըսե՛, ճիշտ չէ՞:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Լուռ է ու գլխահակ):

6

Անկյունը հանկարծ կերևա ճերմակավորը:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Ըսէ՛, ճիշտ չէ՞:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Կցնցվի, կուղղվի ու հայացքը ճերմակավորին հառած կքարանա):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ի՞նչ եղավ քեզի:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Ըսէ՛, որո՞ւն է նվիրված այն եկեղեցին, այն քու նո՛ր շինած եկեղեցին:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Լուռ է):

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Ըսէ՛, պէ՛տք է որ ըսես, պէ՛տք է խոստովանիս:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Խորտակված) *Այո՛: Ճի՛շտ է: Այդ... եկեղեցին նվիրված է... Հի՛ն աստվածներուն:*

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – Ի՛մ աստվածներուս:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Քո՛ւ աստվածներուդ:

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – (Կաներևութանա):

7

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ճի՛շտ է: Ես ողորմելի ու մեծամիտ մարդ մըն եմ. գոցեր եմ աչքերս ու կկարծեմ, թե կթռչիմ, պարզեր եմ թևերս դուող վե՛ր ու կարծեր եմ, թե Հասա երկինքին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Մի՛ խոսիր այդպես: Մեր սրտերուն այդ կապը, մեր այդ ամբողջ սերը եղեր է սուրբ, ջերմ ու ազնիվ, ինչպես ջերմեռանդ աղոթքի մը մրմունջը, ինչպես ընտիր կնդրուկին բույրը, որ դեպի երկինք կմխա:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Աչքերը միշտ հառած դեպի ճերմակավորին երևցած կողմը) *Ո՛չ, ո՛չ, ճշմարիտ է այս բոլորը, բայց դեռ մի՛ հաղթանակեր. կանուխ է դեռ. դեռ կտեսնվինք...* (Ու արագ դուրս. առանց իշխանուհիին կողմը նայելու):

ՃԵՐՄԱԿԱՎՈՐԸ – (Շվար ու վախով) *Հովհաննե՛ս, Հովհաննե՛ս, Հա՛յր սուրբ...* (Թուլցած կիյնա իր աթոռին):

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՎԱՆԱՀՈՐ ԽՈՒՑԸ

Ճակատը՝ քառակուսի ցած լուսամուտ մը՝ հաստրակ տախտակե փեղկով: Լուսամուտին մեկ կողմը՝ քանի մը շարք դարակ՝ լիքը ամեն մեծության ու ձևի ձեռագիրներով ու մագաղաթներով: Գրադարանին ու լուսամուտին առջևը՝ փայտե սեղան մը՝ վրան նորեն գրքեր ու այլ մանր իրեր: Դուռը՝ կողմնակի, գրասեղանին դեմը:

1

Բաց լուսամուտեն արևի առատ պայծառ ոսկի շերտ մը ինկած է սենյակի հատակին ու սեղանին: Սեղանին առջևը լույսի այդ ողողումին տակ նստած է Վանահայրը՝ երկու արմունկը սեղանին ու գլուխը թաղած ափերուն մեջ:

Քիչ մը ատեն լուռ է: Կամաց կբացվի դուռը, ու կմտնե Վարպետը՝ աշխատավորի փոշոտ ու աղտոտ հագուստներով: Քայլ մը կընե դեպի սեղանը ու կկենա:

ՎԱՐՊԵՏԸ - *Ինծի կանչեր էիր, վանահա՛յր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Անշարժ է):

ՎԱՐՊԵՏԸ - *Հա՛յր սուրբ, կանչեր էիր ինծի:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Ծանր կքարծրացնե գլուխը ու կնայի դիմացինին) *Հա՜:* (Քիչ մը լուռ) *Դե՛, ըսե՛ նայիմ, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք:*

ՎԱՐՊԵՏԸ - *Ի՞նչը, հա՛յր սուրբ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Մենք հիմա ի՞նչ պիտի ընենք այդ շենքը:*

ՎԱՐՊԵՏԸ - *Եկեղեցի՞ն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Գլուխը կշարժե դրական):

ՎԱՐՊԵՏԸ - *Այսինքն ինչպե՞ս: Արդեն գիտես, հա՛յր սուրբ, որ մինչև Աստվածածնի տոնը ավարտած կըլլա գմբեթը, մնացածը երկրորդական բաներ են:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Մտածկոտ) *Մինչև... Աստվածածին:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Ի՞նչն է, որ քեզի հոգ կպատճառէ, վանահա՛յր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Ուրեմն... մինչև Աստվածածին կըլլա ավարտած: Հը՛մ. այդպես հաստատ գիտե՞ս:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Ես իմ խոսքիս տերն եմ, հա՛յր սուրբ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Տաք ու կտրուկ) *Ե՛ս ալ, ե՛ս ալ իմ խոսքիս տերն եմ, վարպե՛տ:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Ուրե՛մն...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Քանի՞ տարի է, որ դուն վարպետ ես:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Ե՞ս, ի՞նչ գիտնամ, քանի մը կըլլա:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Ուրեմն քանի տարի է, որ կշինես ու կշինես. իսկ երբեք պատահե՞ր է, որ շինելդ ետքը քանդես:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Քանդե՞մ, իմ շինա՞ծս. ինչո՞ւ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Ինչո՞ւ այդպես զարմացար: Չէ՞ որ շինելն է դժվարը, քանդելը դյուրին է միշտ:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Այո՛, ուրիշի շինածը: Իր շինածը քանդելը շատ դժվար է, հա՛յր սուրբ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Հայացքը լուսամուտեն դուրս նետած ու երազկոտ) *Դժվար է, դժվար, ինչա՛րկե, երբ մանավանդ կապված է հին հիշողություններու, հույզերու, վշտերու, երբ կապված է անցյալին, երիտասարդ օրերուդ, չէ՞, վարպե՛տ: Դժվար է, ինչարկե:* (Լուռ ու ակնապիշ կմնա քիչ մը՝ աչքերը լուսամուտեն դուրս, և հանկարծ գլուխը շրջելով՝ խիստ ու կտրուկ) *Փակե՛ սա փեղկը:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Փակե՞մ, լուսամո՞ւտը:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Այո՛, այո՛, լուսամո՛ւտը:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Բայց ի՞նչ ախորժելի արև է, ինչպե՛ս ուրախ ու տաք:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Ու փակես պիտի ճիշտ ատոր համար:*

ՎԱՐԴԵՏԸ – *Բայց...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – *Արև՛... Մեզի անպատճառ պետք է արև, ուրախ ու տաք արև: Մենք դեռ արևապաշտներ ենք. արև՛... Չենք կրնար ապրիլ առանց ախորժելի արևի, առանց ուրախ ու տաք արևի: Գոնե լուսամուտ մը, գոնե ճեղք մը, գոնե գողունի ներս սպրդած ճառագայթ մը...* (Հանկարծ բռունցքը զարնելով սեղանին) *Ո՛չ: Գոցե՛, կըսեմ քեզի, ի՞նչ ես քարացեր:*

ՎԱՐԴԵՏԸ - (Վարանքով կերթա կգոցե փեղկը):

Սենյակը գրեթե մութ է:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այդպե՛ս: Պետք է խցվի այդ անցքը, ուրկե արևը կնայի ներս, ուրկե ցամաքը կնայի ներս, ուրկե աշխարհքը կնայի ներս:

ՎԱՐԴԵՏԸ - Բայց բնակարանդ դարձավ խավար ու մռայլ, ինչպես դամբարան:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ըսե՝ ինչպես եկեղեցի:

ՎԱՐԴԵՏԸ - (Ուսերը կցնցե):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ինչո՞ւ կվախնաս խավարեն: Խավարը խավար է կարճատես աչքերուն: Բոլոր մեծ հղացումները խավարի ծոցն են գոյացեր, բոլոր մեծ խորություններ միայն խավարի մեջ կարելի է տեսնել: Եվ այդ ձեր պաշտած լույսը միթե ծնունդը չէ՞ խավարի. ծնունդ մը ու մահկանացու մը: Խավարն է միայն, որ կա ու կմնա անմահ ու հավիտյան: (Ելած է ոտքի, կխոսի մտածելով):

2

Վանահայրը լռած է ու մտասույզ. լուռ է նաև Վարպետը. կմտնե Աբեղան ու կկենա դռան քովը լուռ ու խոնարհ:

ՎԱՐԴԵՏԸ - Վանահայրը նոր հրաման ունի՞ ինծի տալու:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այո՛. միայն ո՛չ այս վայրկյանիս. նախ ուրիշ հաշիվ ունիմ մաքրելու: Գնա՛ առայժմ: Շնորհակալ եմ քեզմե. Տերը քեզի հետ (Դառնալով Աբեղային) *Դո՞ւն ինչու ես եկեր, աբեղա՛:*

3

ԱԲԵՂԱՆ - (Նախ կսպասե մինչև Վարպետի հեռանալը, վերջը գլուխը ավելի խոնարհելով) *Քեզի խոսելիք ունիմ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ամեն մարդ ինք պիտի բանա իր ճամփան, աբեղա՛:

ԱԲԵՂԱՆ - Գիտե՛մ, գիտե՛մ, որ այլ փակ է ինծի համար քու հոգիիդ ճամփան: Կհասկնամ, որ ասկե ետքը ես քեզի համար անարգ ու անարժան արարած մըն եմ, իսկ դուն այլ ինծի համար... (Կլռե):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ըսե՛, մի՛ քաշվիր:

ԱԲԵՂԱՆ - Կըսեմ, եթե գիտնայի: Ինքս ալ չգիտեմ. կզգամ միայն, որ մենք իրարու անհաշտ թշնամի ենք:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Թշնամի՞... Եվ հիմա ատիկա ըսելու համար է, որ եկեր ես ինծի:

ԱԲԵՂԱՆ - Ո՛չ: Ես եկեր եմ ուրիշ բան մը հայտնելու:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Խոսե՛:

ԱԲԵՂԱՆ - Դուն ըսեր ես, որ հո՛ս, այս կղզին երբեմն ուրիշ աստվածներ են ապրեր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Իր ցնցումը զսպելով): Ե՞տքը:

ԱԲԵՂԱՆ - Ըսեր ես՝ շա՛տ-շա՛տ տարիներ մեզմե առաջ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ե՞տքը:

ԱԲԵՂԱՆ - Ըսեր ես՝ հիմա մեռած են բոլորը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Լուռ է):

ԱԲԵՂԱՆ - Մեռա՛ծ, վաղո՛ւց մեռած:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Լուռ է):

ԱԲԵՂԱՆ - Ահա՛ եկեր եմ քեզի ըսելու, որ սխալ ես, այդ աստվածները մեռած չե՛ն:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Ահաբեկ ու ապշած): Իսկ դո՞ւն... իսկ դո՞ւն ատիկա ուրկե գիտես:

ԱԲԵՂԱՆ - (Ցած ու խորհրդավոր) Ես... ես տեսա՛:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Տեսա՞ր, դո՞ւն, իմ մե՞ջս. ինչպե՞ս տեսար:

ԱԲԵՂԱՆ - Քո՛ւ մե՞ջդ, ինչպես թե՝ քու մեջդ: Ո՛չ, ես տեսա հո՛ն... դուրսը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ո՞ւր:

ԱԲԵՂԱՆ - Հո՛ն՝ հին ճգնարաններուն չուրջը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ի՞նչ տեսար հոն՝ ճգնարաններուն չուրջը:

ԱԲԵՂԱՆ - Տեսա՛ այն մյուս... հին աստվածներուն արարածները:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Արարա՞ծ...

ԱԲԵՂԱՆ - Կսխալիս, վանահա՛յր: Քեզի կըսեմ՝ հին աստվածները կապրին, ու հին աստվածներուն հետն ալ՝ իրենց հին կյանքը: Երբ մենք հո՛ս մեր մութ ու նեղ եկեղեցիներուն մեջ գետնատարած կապաշխարենք, անոնք հո՛ն կապրին ազա՛տ. կապրին տաք ու պայծառ արևին տակ, կապույտ ծովուն վրա. ծփուն օդերուն մեջ, ավազուտ ափին. կապրին իրենց զվարթ ու եռուն կյանքը՝ լի, շարժուն ու հարափոփոխ: Մենք

կաղոթենք, անոնք կապրին: Այս ծովը, այս սարերը, այս կղզին. անոնցն է այս բոլորը, մե՛րն են միայն այս խուցերն ու եկեղեցին:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Ո՛չ: Մերը չեն նաև ո՛չ այս խուցերը իրենց կեղծավոր լուսամուտներով, ո՛չ ալ եկեղեցին: Անո՞նցն է, բոլո՛րն ալ անոնցն է:*

ԱՐԵՂԱՆ - (Նախ ապշած, ետքը վախով) *Հա՛յր, ատիկա ըսողը դո՞ւն ես:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Մեր Աստվածը հոս ոչի՞նչ չունի, ոչի՞նչ:*

ԱՐԵՂԱՆ - *Հա՛յր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Անոնցն է այս բոլորը:* (Մոտենալով Արեղային ու ցած) *Ու քանդվի՛ պիտի այս բոլորը, աբեղա՛: Մինչև Աստվածածին հոս քար մը քարի վրա չի պիտի մնա ո՛չ այս խուցերեն, ո՛չ եկեղեցիեն:*

ԱՐԵՂԱՆ - *Հա՛յր, կծաղրե՞ս ինծի: Գեշ կատակ է ըրածդ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Ծաղր մըն է եղեր իմ ըսածներս մինչև այսօր ու գեշ կատակ մըն է եղեր ըրածներս մինչև հիմա: Բայց ասկե ետքը ալ լուրջ է: Փոխվի պիտի այս կղզիին վրա ամեն բան: Ոչի՞նչ, ոչի՞նչ չի պիտի մնա հոս, ո՛չ արդի չենքերեն, ո՛չ արդի հոգիներեն:*

ԱՐԵՂԱՆ - *Իսկ հին աստվածնե՞րը, հա՛յր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Պետք՛ գտնիդ, որդի՛ս, կանչե՛ կամքդ ու դո՛ւրս վանե մեջեդ բոլոր այդ հին աստվածները: Քանդե՛, քանդե՛. եթե պետք ըլլա, քանդե՛ ամբողջ հոգիդ: Քու հոգիդ ազնիվ է, արժե այդ աշխատանքը:* (Դուրս):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԵՀՅԱՆԻ ՄԸ ԳԱՎԻԹԸ

Երկու կողմը՝ երկու շարք բարձր ու հաղթ սյուներ: Ճակատը՝ մեջտեղը՝ լայն ու մեծ կամար մը, որ ծածկված է վարագույրով: Կամարին երկու կողմերը նույնպես սյուներ են, որոնց ետևը քիչ մը տարածություն ու քարե պատ: Կամարի մութ վարդագույն վարագույրին վրա ոսկենկար ճաճանչավոր արև մը:

Վարագույրին առջևը՝ տեսարանին խորքը, դրված է քարե փոքրիկ բագին մը, որ կմխա: Բագնի աջ ու ձախ կողմեն՝ երկար

քարե սեղաններ՝ քիչ մը ծուռ դիրքով, ու քարե նստարաններ. սեղանները մեջտեղի բագնին հետ միասին պայտի ձև կկազմեն:

Սյուներուն առջևը՝ բարձր աշտանակներ ու առկախ ջահեր: Բագինը, սյուները և աշտանակներուն մեջքը բոլորն ալ գալարված է ծաղիկներու ու կանաչի շղթայով:

Վառ է միայն երկու ջահ բագնին երկու կողմեն, խորքը. այնպես որ ահագին բարձր շենքը դողդոջուն կես-մութի մը մեջ է:

ՍԵԴԱ – (Ձախ կողմի առջևի սյուներուն ետևեն ետ-ետ ներս կմտնե, միշտ նույն հագուստով, թեքված քիչ մը դեպի առաջ ու երկու ձեռքովը սրտանց կանչելով) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր...*

ԱՐԵՂԱՆ – (Երևնալով) *Սեդա՛, Սեդա՛...*

ՍԵԴԱ – *Եկո՛ւր:*

ԱՐԵՂԱՆ – *Տո՛ւր ինծի իմ հանգիստս, տո՛ւր ինծի իմ աղոթքներս. տո՛ւր իմ վստահությունս ըրածիս, կյանքիս, ուժիս: Ամեն, ամեն ինչ կփլի շուրջս:*

ՍԵԴԱ – (Միշտ ետ-ետ դեպի աջ երթալով) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր:*

ԱՐԵՂԱՆ – *Ալ չկա ինծի հանգիստ ո՛չ խուցիս մենությանը մեջ, ո՛չ պուրակը, ո՛չ ալ եկեղեցիին կամարներուն տակը: Սաղմոսներուն մեջեն քու ձայնդ կլսեմ, մութ կամարներուն տակեն քու աչքերդ ինծի կժպտին, խունկի հոտին մեջեն քու թաց մազերուդ բույրը կզգամ... Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կտանջես ինծի:*

ՍԵԴԱ – *Եկո՛ւր, եկո՛ւր:*

ԱՐԵՂԱՆ – *Ե՛տ տուր ինծի իմ հպարտությունս, իմ մեծամիտ խորհրդածությունները. ե՛տ տուր ինծի իմ հավատքս, իմ Աստվածս, տո՛ւր, ե՛տ տուր ինծի իմ Աստվածս...*

ՍԵԴԱ – *Եկո՛ւր... եկո՛ւր...* (Ու կքաշվի, կաներևութանա աջ կողմի սյուներուն ետին):

2

ԱՐԵՂԱՆ – *Գնա՛ց նորեն: Նորե՜ն մինակ...* (Շենքի մեջտեղն է. կկենա, գլուխը կբարձրացնե, կնայի չորս դին ու զարմանքով) *Աս ո՛ւր եմ ես: Աս ո՞ւր բերավ ինծի:*

Դուրսեն կլսվի հեռավոր աղմուկ ու ձայներ: Շտապ ներս կմտնե ծերունի պաշտոնյա մը՝ ձեռքին լույս, ու արագ կվառե ջահերն ու մոմերը:

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ մոտենալով) *Ծերունի՛, ի՞նչ չենք է աս. ո՞ւր եմ ես:*

ԾԵՐՈՒՆԻՆ - Վա՛յ, վախցա, արևը վկա: Ո՞վ ես դուն:

ԱԲԵՂԱՆ - Եկեղեցի՞ է, ի՞նչ բան է սա:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ - Եկեղեցի՞, ի՛նչ հիմար լեզու կխոսիս: Զարդվածներու ու խաչվածներու տեղը չէ հոս, հանգի՛ստ եղիր:

Դուրսի աղմուկը հետզհետե կմոտենա:

ԱԲԵՂԱՆ - Ի՞նչ ուրախ է հոս, ի՞նչ տոնական:

ԾԵՐՈՒՆԻ Ն - Անշո՛ւշտ, կյանքը ուրախության համար է տված մեզի:

ԱԲԵՂԱՆ - Եվ տիկա ըսողը ալևոր ծերունի մըն է:

ԾԵՐՈՒՆԻՆ - Այո՛, ծերանալը ծանր բան է, բայց հոգիս տոռւյգ է դեռ, ու սիրտս՝ երիտասարդ, դեռ կրնամ վայելել կյանքը և վայելեմ պիտի, արևս վկա, քանի չունչ կա շրթունքիս: Իհա՛րկե, ըլլալ քեզի նման երիտասարդ, ա՛, մեծ բախտ է: Ափսո՛ս, որ ետ չեն դառնար այդ խենթ ու անզուսպ օրերը: Ըհը՛, եկա՞ն (Կերթա դեպի աղմուկը):

ԱԲԵՂԱՆ - (Կքաշվի ետ-ետ ու կծածկվի սյուներու ստվերին ետևը):

3

Ձախ կողմի խորքի սյուներուն մեջեն ներս կմտնեն Իշխանը իր զենընկերներուն հետ՝ երեսուն հոգիի չափ. այդչափ մըն ալ մեհենական աղջիկներ. այլև խումբ մը զինակիր պատանիներ՝ ջահեր բռնած: Շենքը կողողվի լույսով: Այրերը սաղավարտ ունին, վահան, մեջքերնուն սուր: Կանայք հագված են թեթև ու սպիտակ, մազերնուն մեջ իբրև զարդ խրած ունին աստղ մը:

Ամենեն առաջ ներս կմտնեն քանի մը ջահակիր ու խումբ մը աղջիկներ ուրախ ու ոգևորված: Ետքը Իշխանը՝ շրջապատված իր մեծերեն: Անոնց ետևեն ալ՝ զինվորականներն ու աղջիկները

խառն, ուրախության բացականչություններով, ջահակիրներ քովերեն ու ետևեն:

ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲԸ - (Սյուներեն ներս ոտք դնելնուն պես) *Կեցցե՛ն հաղթողները... Կեցցե՛ն քաջերը...*

ԲՈԼՈՐ ԿԱՆԱՅՔ - Կեցցե՛ն, կեցցե՛ն հաղթողները:

Իշխանը կերթա, կանգ կառնե բագնին առջևը. բոլորը կխռնին անոր ետևը: Աջ կողմի խորքի սյուներուն մեջեն դուրս կուգա քուրմ մը՝ ճերմակներ հագած. ուրիշ երկու քուրմ աջեն ու ձախեն:

ՔՈՒՐՄԸ - (Գալով Իշխանին ընդառաջ) *Բարի գալո՛ւստ իշխանին: Բարի գալո՛ւստ մարտնչողներուն:*

ԻՇԽԱՆԸ - Եկեր ենք մեր զենքերը դնելու Քաջն Վահագնի բագնին ոտքը ու իր սուրբ ծագումը երկրպագելու:

ՔՈՒՐՄԸ - Իր սուրբ ծագումը՝ ձեզի զորավիգ, ձեր թևերը՝ միշտ ամուր, ձեր սուրերը՝ միշտ հատու, ձեր վահանը՝ անխորտակ: Լույս ու արև Վահագնի օրհնությունը ձեզի հետ, դո՛ւք, որ հաղթողներն եք կյանքի կռվին մեջ, ձերն ըլլա միշտ հաջողությունն ու հաղթանակը:

ԶՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ - Հաջողությունը մեզի հետ. հաջողությունն ու հաղթանակը:

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ - Քաջն Վահագնի օրհնությունը ձեզի հետ:

ՔՈՒՐՄԸ - Դեռ բավական ժամանակ կա մինչև մեր լույս Տիրոջ ծնունդը, իշխա՛ն: Նստեցե՛ք ու հանգստացե՛ք: Նստեցե՛ք Մեծն Վահագնի ու Մեծն Աստղկան սեղանը: Նստեցե՛ք ու վայելեցե՛ք, դո՛ւք, որ կռվողներն եք կյանքի մեծ կռվին մեջ, կռվողներն ու հաղթողները. ձե՛րն է հաղթությունը, ձե՛րն է վայելքը:

ԶՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ - Մե՛րն է հաղթությունը, մե՛րն է վայելքը:

ՔՈՒՐՄԸ - Բացե՛ք, աղջիկնե՛ր, Տիրոջ սեղանը, բացե՛ք Վահագնի ու Աստղկան սեղանը: Բերե՛ք գինի անապական և ուրախություն, բերե՛ք ձեր գեղեցկությունն ու ձեր նազանքը. բերե՛ք, մինչև արժանանանք երկրպագելու լուսածին Վահագնին ու փրփրածին Աստղկան: Բացե՛ք, աղջիկնե՛ր, վայելքի սեղանը: (Իր երկու ընկերներուն հետ կելլե դուրս):

4

Իշխանն ու իր զենընկերները կիանեն սաղավարտնին ու վահանները, կուտան զինակիրներուն, որոնք կառնեն ու սյուներուն մեջեն կտանին դուրս: Աղջիկներուն մեկ մասը կվազե ծախ սյուներեն դուրս, կբերեն ծաղիկներ, առատ շաղ կուտան քարե սեղանին, կբերեն սեղանի բազմաճյուղ աշտանակներ և գինիով լեցուն արծաթե ավազաններ. կբերեն ոսկի ու արծաթ թասեր. բաժակներ և եղջյուրե գավաթուն ըմպանակներ:

Այդ պատրաստության միջոցին է, որ կխոսվի:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԶՈՐԱԿԱՆ ՄԸ – (Առաջ գալով) *Բայց կռիվ էր, տա՛ք կռիվ:*

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ՄԸ – Թող անպակա՛ս ըլլա կյանքեն սուրբ կռիվը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ – Սարսափելի ջարդ կերան:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ – (Կատակով) *Կմեղքնա՞ս. Թող խնայեի՛ր:*

ԻՇԽԱՆԸ – Ատ ո՞վ է, որ խնայելու մասին կխոսի: Երբե՛ք, որդինե՛րս. կյանքի կռվին մեջ չխնայեք երբե՛ք և ո՛չ ոքի: Խնայելը թուլություն է, մեղքնալը՝ պարտություն: Զարկե՛ք, ով ձեր դեմն է, ով ձեր ճամփան կգոցե: Ով որ քեզի կարգիլե, քու թշնամիդ է:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ – Զարկե՛ք, հաղթողը մենք ենք:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ – Ի՜նչ լավ է հաղթող ըլլալը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ – Հաղթող ըլլալ ու կռվեն դառնալ:

ԻՇԽԱՆԸ – (Երթալով սեղանին գլուխը) *Դե՛, հիմա եկե՛ք նստինք Տիրոջ սեղանը. արդար հատուցում մեր դաժան կռվին:*

Աղջիկ ու զորական խառն կնստին: Աղջիկներեն շատերը կմնան ոտքի. կմոտենան ու կծառայեն մեկուն-մյուսին, մեկ-երկուքը կերթան կուգան: Զինակիրները կշարվին իրենց տերերուն ետևը ու կարծանանան:

Բազմության կեսը նստած է արդեն, կեսը՝ դեռ ոտքի, որ կխոսվի:

ԶՈՐԱԿԱՆ ՄԸ – (Բաժակը վերցնելով) *Կեցցե՛ կռիվը:*

ԿՈՂՔԻ ԱՂՋԻԿԸ – Կեցցե՛ կռվողը:

ԴԵՄԻ ՋՈՐԱԿԱՆԸ - Կեցցե՛ գեղեցկությունը:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Կեցցե՛ սերը:

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ - Կռիվը կյանքն է աշխարհի:

ՋՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ - Սերը փայլքն է աշխարհի:

ԻՇԽԱՆԸ - (Ծիծաղելով) *Կեցցե՛ք, կեցցե՛ք, մի՛ շտապեք, ե՛յ, դո՛ւք, կռի՛վ, ե՛յ, դո՛ւք, սե՛ր: Մի՛ բռնկվեք այդպես շուտ: Նստեցե՛ք հանգիստ. Հպատակվենք հին կարգին: Թասերը պատրա՛ստ, մեր մեծ Աստծուն ձոն եմ ձոնելու:*

Աղջիկները գինի կլցնեն թասերը մեջտեղի գինիի ավազաններեն: Խոր լռություն:

ԻՇԽԱՆԸ - (Վերցնելով գինիի մեծ եղջյուր մը՝ կերթա կկենա բագնին առջևը, դեմքը դեպի վարագույրը դարձուցած ու գինին բարձր պահած) *Քեզի՛, ո՛վ մեծդ Աստված, Վահա՛գն արի, դուն արևը աշխարհի, դուն կյանքն ու աշխույժ, դուն կռիվ ու ուժ, դուն լույս ու զարդ, ազնիվը զատող, փառքը ազատող, դուն, որ հաղթեր ես վարի, խավարի, ամեն մռայլի, այլև երկնքին, սև ամպ ու թուխպին, դևին, վիշապին, աշխարհի տիրին, քեզի՛, այգածի՛ն, ճառագայթածի՛ն, քեզի կձոնեմ այս վայելքի եղջյուրը՝ լիքը ազնիվ արբեցնող գինիով, դո՛ւն, որ ապրելու ու կռվելու արբեցումը կուտաս մեզի: Տե՛ր, ընդունե՛ մեր ձոնը:* (Մեկ-երկու կաթիլ կթափե կրակին. ուժեղ ու պայծառ բոց):

ՁԱՅՆԵՐ ԱՄԵՆ ԿՈՂՄԵՆ - Ընդունվա՛ծ է... ընդունվա՛ծ է... ընդունվա՛ծ է...

ԻՇԽԱՆԸ - (Դառնալով իր տեղը) *Հաղթողի ձոնը հաղթողի բագնին վրա մի՛շտ է ընդունված: Խմե՛նք: Կեցցե՛ կյանքն ու իր կռիվը:*

ԲՈԼՈՐԸ - (Աղմուկով ու իրարանցումով, նստած, կեցած, թասերը իրարու բախելով) *Կեցցե՛ կյանքն ու իր կռիվը:*

Կխմեն ու կնստին. լռություն:

5

ԱՐԵՂԱՆ - (Դողդոջուն քայլերով առաջ կուգա, անշկոտ

վարանքով հայացքը գետին, ձեռքը առաջ մեկնած) *Տվե՛ք թաս մըն ալ ինծի: Ես ալ կուզե՛մ:*

Ընդհանուր զարմանք ու խոր լռություն:

ԻՇԽԱՆԸ - Դո՞ւն հոս ինչ գործ ունիս, սևազգե՛ստ:

ԱԲԵՂԱՆ - Տո՛ւր թաս մըն ալ ինծի, ես ալ կուզե՛մ:

ԻՇԽԱՆԸ - Այս եղջյուրին խմել ուզողը կռվեն պետք է, որ գա:

ԱԲԵՂԱՆ - (Աղաչավոր) *Մե՛կ թաս մը միայն, իշխա՛ն, ի՞նչ մեծ բան է որ: Անգամ մը միայն, մեկ ո՛ւմպ մը միայն քու այդ կռվի ու վայելքի եղջյուրեդ:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Արհամարհոտ) *Տիրոջ սեղանին վրա, ա՛յ թշվառ, ոչինչ չի ստացվեր աղաչանքով, գնա՛ մուրացիկներուն սեղանը:*

ՁՈՐԱԿԱՆ ՄԸ - (Ծաղրով) *Է՛յ, բարեկա՛մ, ո՞ր հովերն են քեզի այս կեղմը նետեր:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ - Գինիի հոտ է ինկեր ծոմ պահողին քիթը:

ԱԲԵՂԱՆ - Տարին տասը չափ ցորեն նվիրեր եմ ես իմ կալերես ձեր անապատին, գնա՛ նստե ու կե՛ր:

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ՄԸ - (Ծաղրով) *Ու աղոթե՛ քու սատվածներուդ մեր մեղքերուն համար:*

ՀԱՍՏ ՁՈՐԱԿԱՆ ՄԸ - Մե՞ղք... (Փորը բռնած սաստիկ կխնդա) *Աղոթե՛, աղոթե՛ մեր մեղքերո՛ւն համար... մեր անթիվ մեղքերուն...*

Ընդհանուր հռհռոց:

ԱԲԵՂԱՆ - Իշխա՛ն, դուն ինծի չե՞ս ճանչնար:

ԻՇԽԱՆԸ - Ա՛յսպես ալ աներես մարդ: (Բարկացած) *Գիտի հեռանա՞ս, թե՞ չէ:*

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐԸ - Ես կճանչնա՛մ քեզի, ե՛ս: Դուն այն ցած վախկոտը չե՞ս, որ սուրդ նետեր ես գետին ու փախեր ես կյանքի կռվեն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՁՈՐԱԿԱՆ ՄԸ - Դո՛ւրս, հայդե՛, ցա՛ծ արարած:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Դո՛ւրս, վախկո՛տ:

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐԸ - Դուն այն մեծամիտ տխմարը չե՞ս, որ կարհամարհես մեր վեհն Վահագնի նվիրած ամենեն վեհ նվերը՝ կյանքը, և քու թշվառ գլուխդ չես ուզեր խոնարհել անոր լույս պատկերին առջևը:

ԲՈԼՈՐԸ – Կորսվե՛, կորսվե՛ դուրս:

ՄԵԿԸ – Կորսվե՛ դուրս այս սուրբ վայրեն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ – Աստվածուրա՛ց:

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐԸ – Դուն այն ամբարտավանը չե՞ս, որ երկրպագել չես ուզեր մեր փրփրածին Աստվածուհիին, ո՛չ անոր նվերը եղող սիրուն, ո՛չ ալ կնոջ գեղեցկությանն ու հմայքին:

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ – Դո՛ւրս այդ ամբարտավանը:

ԱՂՋԻԿ ՄԸ – Այո՛ւչ...

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐԸ – Դուն այն սրբապիղծը չե՞ս, որ կարհամարհես մարմինը, Վահագնի ու Աստղկան այդ հրաշալի կերտվածքը:

ԱՂՋԻԿ ՄԸ – (Քովի տղան մատնանիշ) *Արհամարհե՛լ այս մարմինը. այս առո՛ղջ, այս ճկո՛ւն, այս ուժե՛ղ մարմինը:*

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ – Սրբապի՛ղծ...

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ – (Քովի աղջիկը մատնանիշ) *Այս քնքո՛ւշ, այս գեղեցի՛կ, այս հոյակա՛պ մարմինը:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ – Սրբապի՛ղծ:

ԱԲԵՂԱՆ – (Ամեն հարձակման ավելի ու ավելի խորտակված, ավելի ու ավելի գլուխը վար կկախե ու քայլ-քայլ կքաշվի ետ: Վերջին խոսքերուն մտած է արդեն իր նախորդ տեղը՝ սյուներուն ետևը, ու ալ չերևար):

6

ԻՇԽԱՆԸ – Թողե՛ք, թողե՛ք կորչի: Ես ձոն ունիմ ձոնելու: Առե՛ք թասերը:

Բոլորը կլեցնեն:

ԻՇԽԱՆԸ – (Եղջյուրը առած կերթա նորեն բագնին առջևը ու գինին վեր բարձրացնելով) *Քեզի՛, ո՛վ վեհդ դիցուհի, ո՛վ փրփրածինդ Աստղիկ, դո՛ւն, որ անարատ ես ու սքանչելի, քու ելած փրփուրիդ նման. դո՛ւն վերին գեղեցկություն, դո՛ւն գերագույն հմայք ու քնքշություն, քու աված լույսիդ նման: Դո՛ւն, որ աղբյուրն ես սիրու, հույսերու ու հուզումներու, քեզի օրորող ալիքներուն նման, քեզի՛, ծովածի՛ն, քեզի՛ կնվիրեմ այս վայելքի եղջյուրը՝ լիքը ազնիվ ու արբեցնող գինով, դո՛ւն,*

որ գեղեցկության ու սիրու վայելքը, հեշտանքն ու արբեցումը կուտաս մեզի: Ընդունե՛, դիցուհի՛, իմ ձոնս: (Մեկ-երկու կաթիլ կթափե կրակին. ուժեղ ու պայծառ բոց):

ՁԱՅՆԵՐ ԱՄԵՆ ԿՈՂՄԵՆ - Ընդունվա՛ծ է... ընդունվա՛ծ է... ընդունվա՛ծ է...

ԻՇԽԱՆԸ - (Դառնալով իր տեղը) *Հաղթողի ձոնը մի՛շտ է ընդունված գեղեցկության բագինին վրա: Խմե՛նք: Կեցցե՛ գեղեցկությունն ու սերը:*

ԲՈԼՈՐԸ - (Աղմուկով ու ծիծաղով, կատակներով, ըմպանակները իրարու բախելով) *Կեցցե՛ գեղեցկությունն ու սերը:*

Կխմեն ու կնստին. լռություն:

7

ԱԲԵՂԱՆ - (Դուրս կելլե իր անկյունեն և վճռական կմոտենա Յաստ զինվորականին, ձեռքը կդնե անոր ուսին ու կտրուկ) *Տե՛ղ տուր ինծի:*

Ընդհանուր զարմանք:

ՀԱՍՏ ԶՈՐԱԿԱՆԸ - Նորե՞ն, ա՛յ մուրացկան:

ԱԲԵՂԱՆ - (Ավելի կտրուկ ու խեթ) *Ե՛ս ալ կուզեմ նստիմ այս սեղանին:*

ՀԱՍՏ ԶՈՐԱԿԱՆԸ - Քեզի տեղ չկա այս սեղանին:

ԱԲԵՂԱՆ - (Գրգռված ու դողալով) *Ես պե՛տք է նստիմ այս սեղանին:*

ՀԱՍՏ ԶՈՐԱԿԱՆԸ - Տեղ չկա՝ ըսինք քեզի. սուր չունեցողին հոս տեղ չկա. ի՞նչ ես կպեր, ձի՛ու ճանճ:

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ կփաքքվի Յաստ զորականի մարմնին, կվերցնե նստարանեն, կգլտորե գետին):

Նախ ընդհանուր անբարեհաճ հուզում ու իրարանցում, որը, սակայն, հանկարծ տեղի կուտա բուռն ու միահամուռ ծիծաղի մը:

ԱԲԵՂԱՆ – (Ծունկը կդնե նստարանին ու բռունցքը սեղանին զարնելով) *Ես պե՛տք է նայիմ այս սեղանին:*

ՀԱՍՏ ԶՈՐԱԿԱՆԸ – (Վեր կթռչի կատղած, կքաշե սուրը ու կվազե Աբեղային վրա) *Անգի՜ն, անզգա՛մ, չեմ ուզեր պղծել այս սուրբ մեհյանին գավիթը քու պիղծ արյունով:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Յաստատ ու ծանր քայլերով կմոտենա անոր: Վայրկյան մը շեշտ կդիտեն իրար մոլեգին: Յանկարծ Աբեղան բոլոր ուժովը կզարնե դիմացինի թևին, որուն սուրը կիյնա վար: Աբեղան իսկույն կխլե ու նորեն ծունկը դնելով նստարանին) *Ահա՛, իշխա՜ն, և իմ սուրս:*

Ընդհանուր ոգևորություն. աղմուկ, հիացում:

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ – (Իրարու) *Ի՜նչ ուժ, ի՜նչ ուժ...*

ԱՂՋԻԿ ՄԸ – *Ի՜նչ երկաթի ձեռք:*

ՀԱՍՏ ԶՈՐԱԿԱՆԸ – *Ո՛չ, իշխա՜ն, դուն տեսար բռնությունը, դուն բոլորը տեսար. իմի՜նս է այդ սուրը:*

ՁԱՅՆԵՐ – *Ո՛չ, ո՛չ, ալ ո՛չ:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԶՈՐԱԿԱՆ ՄԸ – *Քու մեջքդ դպավ գետին:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Սուրը անորն է, որուն ձեռքը որ է:*

ԲՈԼՈՐԸ – *Ապրի՛ մեր արդար իշխանը:*

ՁԱՅՆԵՐ – *Ապրի՛ մեր նոր ընկերը:*

ՄԵԿԸ – (Մոտենալով պարտվածին) *Կներե՛ս, բարեկա՛մ, բայց կտեսնես, որ քեզի այլևս տեղ չկա հոս:*

ՀԱՍՏ ԶՈՐԱԿԱՆԸ – *Աղե՛կ, ես կերթամ, բայց մենք դեռ կպատահինք, սևազգե՛ստ. կա՛մ սուրս կուտաս ինծի, կա՛մ կյանքդ:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Կյանքս՝ գուցե:*

8

ՁԱՅՆԵՐ – *Գինի տվե՛ք հաղթողին:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ – *Վերցո՛ւր անոր թասը: Հիմա ան ալ քուկդ է:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Կառնե Յաստ զորականի ըմպանակը և կնետե անոր ետևեն) *Ես չեմ ուզեր ուրիշին խմածը:*

ԱՂՋԻԿ ՄԸ - (Թևը երկարելով) *Ա՛ռ, քա՛ջ, ի՛մ Թասս:*

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ - (Երկնցնելով իրենց թասերը) *Ա՛ռ իմ Թասս... ա՛ռ իմ Թասս... առ իմի՜նս...*

ԱԲԵՂԱՆ - *Իշխա՛ն, քիչ մը առաջ ես քու եղջյուրդ խնդրեցի, ա՛յն եղջյուրը, որով ձոնդ ձոնեցիր:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Եղջյուրի միջինը կքափե ու կուտա մոտի աղջկանը լուրջ ու հանգիստ) *Լեցո՛ւր ու տուր իրեն:*

ԱՂՋԻԿԸ - (Կկատարե ու կուտա քնքշանքով խորապես սրտանց) *Ա՛ռ:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Առաջին Թասը, նորե՛կ, գիտցի՛ր, միշտ Վաhագնինն է. այդպես է աշխարհի հին օրենքը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Առաջին Թասը... ձեր այս կյանքի սեղանին առաջին Թասը ես կխմեմ... կյանքի ու աշխարհի օրենքով... ես կխմեմ կույի կենացը. կույի՛, որ վերն է խավարին ու ամպերուն մեջը, ինչպես որ կըսեք, կույի՛, որ դուրսն է, աշխարհի վրա, ուրկե դուք կուգաք. կույի՛, որ հո՜ն է, ծովուն մեջ, փոԹորկի ատեն, ուրկե ե՛ս կուգամ:*

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ - (Սաստիկ հետաքրքիր, փսփսուքով իրարու) *Ծովե՜ն... ծովե՜ն...*

ԱԲԵՂԱՆ - *Թող օրհնվա՛ծ ըլլա կյանքի կուիվը:* (Կխմե):

ՁԱՅՆԵՐ - *Անո՛ւշ, անո՛ւշ... ՀաջողուԹյո՛ւն, հաղԹանակը միշտ քեզի՛...*

ԻՇԽԱՆԸ -*Աղե՛կ: Լեցո՛ւր երկրորդ Թասը:*

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ - (Իրար անցած) *Գինի՛, գինի՛:*

ԱՂՋԻԿԸ - (Նորեն կլեցնե ու կուտա սրտանց) *Ա՛ռ:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Երկրորդ Թասը, նորե՛կ, գիտցի՛ր, միշտ Աստղիկինն է. այսպես է աշխարհի հին օրենքը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Երկրորդ Թասը... այո՛, Աստղիկի՜նն է. ա՜ն, որ ինչպես կըսեք, ծնավ գեղեցիկ, հորդ փրփուրեն, դուրս ելավ սիրարծարծ հուզվող ու եռացող ալիքներեն. ա՜ն, որ փոԹորկի անդունդներուն մեջը կգալարի ու կհափշտակե քեզի: Իշխա՜ն, այս Թասը ես կխմեմ քու աղջկանդ կենացը:* (Կխմե):

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ - *Սեդա՜ն... Սեդա՜ն...*

ԻՇԽԱՆԸ - *Աղջի՜կս...*

ԲՈԼՈՐԸ - (Սաստիկ հուզված, վախով ու սպասողական դիրքով կնային Իշխանին կողմը):

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ԶՈՐԱԿԱՆ ՄԸ – *Իշխա՛ն, քո աղջի՞կդ...*

ԻՇԽԱՆԸ – *Կեցի՛ր, ա՛յ տղա, կարծես քու դէմքդ ծանօթ է ինծի:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Թեքև հեգնանքով) *Հիմա, իհա՛րկէ, իշխա՛ն, հի՛մա պէ՛տք է, որ ճանչնաս:*

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ – (Իրարու փսփսուքով) *Ո՞վ է, ո՞վ է ո՞վ է որ:*

ՔՈՒՐՄԸ – (Կերևա վարագույրին առջևը) *Պատրա՛ստ եղէք, հաղթողնե՛ր, ու թողե՛ք սեղանը: Արևելքը շիկներ է, ծովը ծիրան է հագեր, ու թարմ բնութիւնը թափ կուտայ քունը աչքերէն Մեծ Աստծուն երկրպագելու: Լուսատուն ու լուսաստղը գրկելու են հիմա իրար, պատրաստ եղէ՛ք դուք ալ երկրպագելու:*

ԱՄԵՆՔԸ – (Իսկույն վեր կցատկեն իրենց տեղերեն, զինակիրները շտապ կբերեն սաղավարտներն ու վահանները իրենց տերերուն, որոնք կհագնին ու կերթան, բացնին առջևը երկու զուգահեռ տողաշար կկազմեն՝ երեսները վարագույրին, աջ՝ զորականները, ձախ՝ աղջիկները):

ԻՇԽԱՆԸ – (Մոտենալով Աբեղային) *Տո՛ւր ինծի ձեռքդ, ու երթանք երկրպագելու. երկրպագելու մեր վեհ աստուածներուն:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Երկրպագելու... նո՞ր աստուածներուն:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Հի՛ն աստուածներուն. մի՛շտ հին ու մի՛շտ նոր ու մի՛շտ հավիտյան: Եկո՛ւր:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Անշարժ ու համառ կեցած է, աչքերը գետին):

ԻՇԽԱՆԸ – *Եկո՛ւր, կըսեմ քեզի. շո՛ւտ. դո՛ւն, որ խմեցիր կայլի կենացը, դո՛ւն, որ խմեցիր իմ Սեդային կենացը, պէ՛տք է, որ գաս: Տո՛ւր ձեռքդ ինծի:* (Կբռնե անոր թևեն ու տեսակ մը կես-հրելով կտանի առաջ զույգ տողաշարին մեջեն: Բացնին մեկ կողմը ինքը կանցնի, մյուս կողմը կմնա Աբեղան):

9

Վարագույրին ետևը կլսվի շեփորին կանչը մեկ-երկու ելևէջ, որուն կհաջորդե քուրմերու ուրախ ու հաղթական երգը: Երգի միջոցին կբացվի կամաց-կամաց ճակտի վարագույրը, և տեսարանի մնացած բոլոր մասերը հետզհետե կթաղվին մութի մեջ:

Խորքի բեմը, որ ավելի ալ բարձր է, կներկայացնե Սևանի

գագաթն իր ավերակով: Աջ՝ կեցած են քուրմերը՝ բոլորն ալ ճերմակազգեստ, կուրծքերնուն ոսկի արև մը. ձախ՝ կեցած են քրմուհիները՝ բոլորն ալ ճերմակազգեստ, հերարձակ ու մազերնուն մեջ խրած խոշոր աստղ մը: Դեղ մը քուրմերը կերգեն, հեղ մը՝ քրմուհիները, վերջը՝ բոլորը միասին:

Նոր բեմի խորքը հորիզոնն է, ծովուն ու երկնքին իրար կպչող ծիրը: Երկինքը շառագույն է, տեղ-տեղ՝ դեղին. ծովը՝ լերդ-կարմիր, տեղ-տեղ՝ ծիրանի: Երգի միջոցին հետզհետե կնշմարվի հսկա արևի մը սկավառակը, որ կբարձրանա կամաց-կամաց: Երբ կեսին չափը դուրս է ելած ջուրեն, արևը կբացվի ոստրեի մը պես, ու կափարիչը կիյնա ջուրին երեսը՝ արևի ցոլքին նման: Ոստրեին մեջը վառ կփայլի աչք խտիտ տվող արծաթ-մարգրիտ փայլով մը: Եվ այդ վառ փայլին մեջ կեցած է հաղթական Վահագնը՝ մերկ, բարձր, շիտակ, հաղթ ու առողջ, աջ ձեռքը առաջ պարզած, մազերն ու մորուքը ասորական ձևի և շեկ, աչքերը բոցոտ: Անոր ձախ կողմը թեթև թեք է ինկած նազանքով ծովային խոտերու ու ծաղիկներու վրա Աստղիկը. սա թեթև մը փաքթված է Վահագնին ու գլուխը հենած անոր մարմնին. ինքը՝ մերկ, ճկուն, նուրբ. մազերուն մեջ ահագին ադամանդե աստղ մը ու մարմնին վրա մեկ-երկու թել ծովային նուրբ ու երկար սեզ:

Երգեցողությունը կտևե մինչև ոստրեի լրիվ բացումը: Երբ երգը հանկարծ կկտրվի, կլսվի նորեն շեփորին կանչը, ու բոլոր բազմությունը իսկույն կթափվի գետին խորը երկրպագությամբ: Քուրմերն ու քրմուհիները կխոնարհին մինչև մեջքը: Ոտքի կմնա միայն Արեղան՝ ուղիղ ու անշարժ:

ՔՈՒՐՄԸ - (Խումբին մեջեն, ահեղ) *Երկրպագե՛, դո՛ւն, չվարա՛ծ:*
ԱՐԵՂԱՆ - (Անշարժ է):
ԻՇԽԱՆԸ - (Սարսափահար ու կիսաձայն) *Երկրպագե՛, անմի՛տ:*
ԱՐԵՂԱՆ - (Անշարժ է):
ՍԵԴԱՆ - (Կերևա հանկարծ բարձր բեմի սանդուղներուն վրա, հանգիստ առաջ կուգա, կկենա ուղիղ Արեղային դեմը, քնքուշ ու հրամայական) *Երկրպագե՛, երկրպագե՛ ծովուն ու իր աստծուն:*
ԱՐԵՂԱՆ - (Նախ գլուխը կթեքե, ետքը ծունկերը քիչ-քիչ կծալլվին, ու հանկարծ կիյնա գետին):

Սաստիկ դղրդյուն մը, և մեկ անգամեն կկորչի ամեն բան, կտիրե խորին մութ ու լռություն:

10

Երբ թանձր մութը կսկսի փարատիլ, տեսարանը փոխված է: Հետզհետե բացվող աղոտ լույսին մեջեն կնշմարվի հաստ ու ցած սյուներու զույգ շարք մը տեսարանին ճիշտ մեջտեղը: Եկեղեցի է: Խորքը կերևա միայն երկու վառ մոմ, որուն առջևը երկու վանական սաղմոս կկարդան փոխնիփոխ: Անոնց ետևը կիսաշրջանով կեցած են վանականները՝ երեսնին դեպի խորանը:

Մռայլ ու մութ, ընթերցումը՝ տխուր ու միալար:

Լռիկ աղոթող վանականներու շարքին մեջ հանկարծ խլրտում մը կիյնա:

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – (Մյուսներուն կռնակեն ծռվելով դեպի ետ, փսփսուքով) *Ջո՛ւր, ջո՛ւր, երեսին ջո՛ւր:*

Ձախ կողմի խորքի սյուներուն մեջեն կերևան երկու վանական, որոնք Աբեղայի թևերը մտած ու բարձրացուցած կբերեն առաջ: Աբեղան՝ թույլ ու անզգա: Մովսես վանականը կուգա անոնց ետևեն՝ օգնելով:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Արագ դուրս աջ կողմի սյուներուն մեջեն, կմոտենա Մովսեսին, երբ Աբեղան արդեն անցուցած են, և կիսաձայն) *Ի՞նչ է, ի՞նչ կա, ի՞նչ եղավ:*

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Միշտ կիսաձայն) *Աբեղան մարեցավ: Կեցեր էր առջևս կաղոթեր, մեյ մըն ալ տեսա՝ գլուխը կախեց, քիչ մը ծռեցավ և բոլոր ուժովը ինկավ գետին:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Խե՛ղճ աբեղա. երևի գիշերը շատ է ճգներ: Տարե՛ք աղբյուրը, տարե՛ք աղբյուրը:* (Եվ ինքը կդառնա ետ իր նախորդ տեղը):

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Կշտապե գացողներուն ետևեն):

Ու նորեն ամեն ինչ հանդարտ է, ու նորեն որոշ կլսվի սաղմոսասացներուն միալար, թախծոտ ու ծանծրացած ձայնը:

ԱՌԱՋԻՆ ՍԱՂՄՈՍԱՍԱՑ – «Ոչ գոյ բժշկութիւն մարմնոյ իմոյ յերեսաց բարկութեան Քո»:
ԵՐԿՐՈՐԴ ՍԱՂՄՈՍԱՍԱՑ – «Ո՛չ է խաղաղութիւն ոսկերաց իմոց յերեսաց մեղաց իմոց»:
ԱՌԱՋԻՆ ՍԱՂՄՈՍԱՍԱՑ – «Անօրէնութիւնք իմ բարձրացան քան զգլուխ իմ, որպես բեռն ծանրացան ի վերայ իմ»:
ԵՐԿՐՈՐԴ ՍԱՂՄՈՍԱՍԱՑ – «Նեխեցան և փտեցան վէրք իմ յերեսաց անզգամութեան իմոյ»:

Սաղմոսի միջոցին կամաց-կամաց, շա՜տ հանգիստ, տեսարանը կգոցվի, այնպես որ վերջին քանի մը բառը կլսվի դեռ գոցվելեն ետքը:

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՍԵՆՅԱԿԸ

Փոքրիկ, կոկիկ, ցած առաստաղով սենյակ մը՝ ամբողջովին գորգերու մեջ: Ճակատը՝ բազմոց, մոտիկը՝ ցածլիկ աթոռակ մը: Անկյունը ճերմակ ֆոնի վրա սև սիրուն խաչելություն մը ճերմակ նեղ սեղանին. երկու կողմը երկու ամանի մեջ վարդի թարմ փունջեր: Առաստաղեն կախված է արաբական գունավոր լապտեր մը:

Մուտքը աջեն ու ձախեն:

1

Իշխանուհին կեցած է բազմոցին առջևը ծիգ ու անշարժ: Քիչ մը հեռուն, անոր դեմը, դռան մոտիկ կեցած է Վանահայրը: Երկուքն ալ հայացքնին նետած են գետին:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Հանգիստ ու պաշտոնական)... Ա՛ն է կապեր մեզի իրար, ան ծնունդն է մեր երկուքի, անիկա մեր կապն է. իսկ մեր մեջը չի պիտի ըլլա ո՛չ մեկ կապ. մեր մեջեն պետք է խզվի ամե՛ն կապ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – (Գլուխը բարձրացնելով ու նույնպես հանգիստ) Վարդապե՛տ, այդ եկեղեցին ո՛չ ոք քանդել չի կրնար: Ո՛չ դուն, ո՛չ ես, ո՛չ մեկը, անոր հիմը մեր սրտերուն մեջն է դրված:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Խիստ) Անոր հիմը, իշխանուհի՛, մեղքի վրա է դրված:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ինչպե՛ս թե՝ մեղքի:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Այո՛, մեղքի՛:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – (Հպարտ) Մեղքը միշտ օտար է եղեր ինծի և միշտ ալ օտար պիտի մնա ինծի:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Կի՛ն, նորե՛ն խաբել կուզես:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – (Ապշած) Խաբե՞մ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Այո՛, խաբես ու կեղծես:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ե՞ս:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Դո՛ւն, դո՛ւն: Ի՛նչ կդարմանաս. դո՛ւն, որ ամբողջ կյանքդ խաբեր ես ու շարունակ կեղծեր: Խաբեր ես տարիներ ու տարիներ այն մարդը, որ իբրև իր կինը իր տունն է տարեր քեզի. խաբեր ես քու զավակներդ, որոնք գգվանքի կարոտով գիրկդ են վազեր: Խաբեր ու կապեր ես բոլոր շրջապատողներուդ աչքերը. խաբեր ես և ինծի, թեև, այո՛, առանց խոստում մը տալու. առանց բառ մը արտասանելու. խաբեր ես և քեզի՛, քեզի քու աչքիդ նահատակ ես նկարեր, դուն, որ մարդդ մեռեր է, թե չէ, վազեր եկեր ես հոս՝ ինծի հետ նոր շենք շինելու. քու կեղծիքիդ աստծուն նոր տաճար կառուցանելու: (Քիչ մը լուռ):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – (Կեցած է ծիգ ու հպարտ, ունքերը կիտած. ո՛չ շարժում, ոչ ծպտուն):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Իհա՛րկե, չէ՞ որ քու աստվածդ սերն է: Ո՛վ ափսոսություն: Ի՞նչ է սերը. ինչի՞ սեր է Աստված, արուի՞ ու էգի՞: Կի՛ն, մեղանչանք է քու անունդ, կեղծիք է քու հոգիդ ու զգայարանքներդ, քու աշխարհդ: Մեղքի վրա է շինված այդ եկեղեցին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ըսի՞ր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ըսի. ինչ որ պարտական էի ըսելու:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Դե՛, բա՛ց է դուռը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Վիրավորված) *Իշխանուհի՛:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ի՞նչ է: Գնա՛, գնա՛ քանդե:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ատիկա իմ պարտքս է, և ես գիտեմ. բայց պետք է, որ դուն ալ կատարես քու պարտքդ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Այսի՞նքն: Ի՞նչ է ուզածդ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Պետք է անմիջապես հեռանաս հոսկե՝ Ցամաքաբերդեն:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Հեռանա՞մ... այդպե՞ս կհրամայես:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ըսի, ինչ որ պարտական էի ըսելու:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Կհրամայե՛ս... (Հանկարծ բուռն բարկությամբ) *Եվ ո՞վ ես դուն, ի՞նչ գործ ունիս հոս. հո՛ս, իմ դեմս, ո՞վ ես դուն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ես... ես վանական մըն եմ, իշխանուհի՛, քաշված անապատը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Անապատ մըն ես դուն ինքդ և օտա՛ր, օտար հոգիիս, ինչպես ամենքը: Ամբողջ կյանք մը ապրեր եմ ես օտարներու մեջ, օտար եմ եղեր ես ինքս բոլորին, օտա՛ր ու մինակ. մինա՛կ պալատներու ամբոխին մեջ, միս-մինակ իմ իսկ պալատիս, իմ սեփական ընտանիքիս մեջ, մինա՛կ, մի՛շտ: Եվ հո՛գիիս միակ լուսավոր աստղը եղեր է այն մտածումը, որ հեռո՛ւ, հեռո՛ւ կա ուրիշ հոգի մը, իմինիս պես մինակ, իմինիս պես լքված, իմինիս պես կարոտ, եղբա՛յր հոգի մը, որ կհասկնա ինծի ու իմ կրած ծանր խաչս, որ մոտիկ է ինծի ու կսիրե ինծի (Լուռ):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կեցած է անշարժ ու լարված. բռունցքները սեղմած՝ տեսակ մը կռվի պատրաստ դիրքով):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Այդ սարսափելի, այդ հավիտենական, այդ խելագարցնող մենության ձեռքեն փախած, եկեր ապաստաներ եմ հո՛ս, վերջապես միասին ըլլալու, միասին ըլլալու հոգիի մը հետ, որ ինծի կհասկնա, որ հեռուեն ինծի հետ է եղեր ամբողջ կյանքս: Եվ ահա՛ թե ինչպես կհասկնա ինծի այդ միակ հոգին: Ես՝ կի՞ն, ես՝ մե՛ղք, ես՝ է՛գ ու խաբեբա՛: (Զայրացած) *Գնա՛, հեռացի՛ր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ավարտե՛, ու կերթամ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ոչի՞նչ չունիմ քեզ հետ ավարտելու: Ապրեր եմ միշտ մինակ ու օտար, մինակ ու օտար ալ կիջնեմ գերեզման: Անմտություն է ճակատագրին հետ կռվիլը: Գնա՛, գնա՛ քանդե՛, փո՛ւլ տուր այն քարերը. իմ տաճարս արդեն փուլ եկավ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Խոժոռ) *Ներե՛, իշխանուհի՛, եթե ավելորդ խոսք ըսի: Ես ավելի ինծի կխոսեի, քան քեզի՛: Ես ուզեցի, որ ճշմարտությունը մերկ կանգնի մեր առջև, ես ուզեցի բանամ մեր երկուքիս ալ աչքերը:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Եվ բացի՛ր, շնորհակա՛լ եմ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Կցավիմ, եթե բաց աչքով տեսածդ ա՛ն չէ, ինչ որ կուզեիր: Աշխարհիս երեսին եթե տեսնել կուզես, ինչ որ սրտիդ ուզածն է, պետք է նայիս փակ աչքերով:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ճշմարի՛տ է:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այդ ճշմարտությունը ես քեզմե սորվեցա... ասկե ուղիղ քսանհինգ տարի առաջ: Ներե՛, իշխանուհի՛: Եվ կարծեմ մեր մեջ ալ մաքրվա՛ծ է ամեն հաշիվ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Իմ բոլոր հաշիվներս՝ ա՛լ մաքրված են կյանքի մեջ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Մաքրե վերի՛ն հաշիվներդ: Մնաս բարո՛վ, իշխանուհի՛:

Իշխանուհին կեցած է լուռ ու անշարժ, մինչ Վանահայրը հանդարտ ու գլխահակ կելլե դուրս: Իշխանուհին կամաց ու տեսակ մը ակամա կսահի վար ու խորտակված կնստի բազմոցին՝ ծնոտքերը անուժ մեկը բազմոցին վրա նետած, մյուսը՝ գոգը, անկյանք հայացքը կետի մը հառած:

2

ՊԱՌԱՎԸ - (Մտնելով հակառակ դռնեն) *Մինա՞կ ես:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Տխուր գլուխը ճոճելով) *Մինա՛կ, մինա՛կ...*

ՊԱՌԱՎԸ - Գնա՞ց:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ո՞վ:

ՊԱՌԱՎԸ - Վանահա՛յրը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Չգիտե՛մ:

ՊԱՌԱՎԸ - Ի՞նչ ըսավ որ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ո՞վ:

ՊԱՌԱՎԸ - Վանահա՛յրը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Չգիտեմ: (Քիչ մը լուռ) *Բե՛ր ինծի այն...*

ՊԱՌԱՎԸ - Ի՞նչը, իշխանուհի՛:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Հատակագիծը:*

ՊԱՐՈՒԱՎԸ - *Եկեղեցիի՞ն:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Տխուր գլխով կընե):

ՊԱՐՈՒԱՎԸ - (Դուրս կելլե իր եկած դռնովը և իսկույն ալ կվերադառնա, կուտա ոլորը) *Ա՛ռ:* (Ինքը կքաշվի դեպի խաչելությունը):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Կբանա հատակագիծը, կնայի քիչ մը, կբարձրացնե, կհամբուրե և հանգիստ ու կանոնավոր շարժումներով կսկսի պատռել՝ զսպելով հեկեկանքը, մինչդեռ կուրծքը ուժգին կելևէջե, և արցունքները առատ կթափին՝ առանց ծպտուն մը հանելու):

ՊԱՐՈՒԱՎԸ - (Ետ նայելով ապշած) *Աս ի՞նչ կընե իշխանուհին:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (Ձայնը դողդոջուն) *Չե՞ս տեսներ: Կպատռեմ:*

ՊԱՐՈՒԱՎԸ - *Կպատռե՞ս. ինչո՞ւ:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Ալ... ալ վերջացա՛վ:*

ՊԱՐՈՒԱՎԸ - (Ուրախ) *Վերջացա՞վ. ավարտեցա՞վ եկեղեցին:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Այո՛, ավարտեցա՛վ:*

ՊԱՐՈՒԱՎԸ - *Ի՞նչ կըսես: Դե՛, աչքը լույս իշխանուհիս. ալ ինչո՞ւ ես վշտացեր:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - *Վշտացե՞ր, ո՞վ. ե՞ս, ամենևին: Չե՞ս տեսներ, պառա՛վ, ինչպես ուրախ եմ, ինչպես բախտավոր: Չե՞ս տեսներ՝ կուլամ:*

ՊԱՐՈՒԱՎԸ - (Յուզված ու երկյուղած) *Այո՛, իշխանուհիս կուլա...* (Առջևը չոքելով) *Կուլա՛ տիրուհիս: Ես քու լացդ դեռ չէի տեսեր, այնքան վշտեր, այնքան ցավեր էիր տեսեր: Եվ ի՞նչ տարօրինակ լաց է եղեր ուրախության լացը:*

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱԲԵՂԱՅԻ ԽՈՒՑԸ. ԳԻՇԵՐ. ՃՐԱԳ

1

Աբեղան պառկած է անկողնին, սնարին կողմը նստած է Կույր վանականը՝ արձանի նման շիտակ: Ոտքին կողմը՝ անկողնի եզերքին, նստած է Սիմոն վանականը, որ անընդհատ համրիչ կշրջե՝ շուտ-շուտ հորանջելով:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ - (Կեցած է սեղանին մոտիկ, կխաղա ճրագին հետ ու կխոսի ծանր-ծանր, խորհրդածելով) *Եվ ինչքա՜ն, ինչքաննե՛ր են, սակայն, այդպես անմիտ: Ա՛յ, ամբողջ այդ դուրսինները: Դժբախտնե՛ր: Փա՛ռք քեզի, Աստված, որ լուսավորել ես մեր միտքը:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Յորանջելով) *Փա՛ռք քեզի, Աստվա՛ծ:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Մեյ մը ասոնց հարցնող ըլլա՝ ո՛վ մարդ, ի՞նչ ես գտեր այդ ձախողություններու, այդ տաժանակիր աշխատանքի, այդ կարոտություններու, այդ կռվի ու դառնության հովտին մեջ, որուն աշխարհք անունը կուտան: Այդպես ալ հիմար հաշի՜վ: Քանի մը խղճուկ վայելքներու, քանի մը չնչին հաճույքներու համար մարդ տանե ու քաշե իր հանդերձյալ կյանքի հավիտենական երանությունը:

ԱԲԵՂԱՆ - (Պառկած տեղեն առանց դիրքը փոխելու՝ հատիկ-հատիկ) *Հա՛յր սուրբ. տեսե՞ր ես դուն երեկ արևի ծագումը:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Ի՞նչ:

ԱԲԵՂԱՆ - Եղե՞ր ես դուն երեկ արևին տաճարը:

Երկու վանականները ապշած կնային իրարու:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Կմոտենա անկողնին ու ձեռքը հիվանդի ճակտին դնելով) *Սա՛ռն է: Արթո՞ւն ես, աբեղա՛:*

ԱԲԵՂԱՆ - Ես արթո՛ւն եմ: Ես արթնցա, երբ արևը ծագեցավ: Իսկ դո՞ւք. դո՞ւք...

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Մենք կխոսինք, աբեղա՛:

ԱԲԵՂԱՆ - Կըսեմ՝ կխոսիս: Գնա՛, դիտե՛ արևին ծագումը:

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Ձեռքով նշան կընե, որ հիվանդը հանգիստ թողնե ու պատասխան չի տա. և ինքը ոտքի ելլելով) *Իրա՛վ կըսե, Հա՛յր սուրբ, ո՛ւշ է արդեն, երթանք, որ ինքն ալ հանգստանա: Գիշե՛ր բարի, աբեղա՛: Այս գիշեր քեզի խոր քուն, վաղը ամեն բան անցած կըլլա:* (Դեպի դուռը):

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Առողջությո՛ւն քեզի, աբեղա՛: (Դեպի դուռը):

ԱԲԵՂԱՆ - (Առանց դիրքը փոխելու, հատիկ-հատիկ) *Քեզի կըսեմ՝ տեսե՞ր ես դուն երբեք արևին ծագումը:*

2

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Ականջ կդնե, որ ոտքի ձայները հեռանան. վերջը քիչ մը ավելի ծռվելով դեպի անկողինը, խորհրդավոր ու կիսաձայն) *Ես... ես տեսեր եմ այդ արևին ծագումը:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Աշխույժ վեր կթռչի իսկույն ու կիսովին կնստի հենվելով թևին. մատը կույրին ուղղած) *Դո՞ւն... դո՞ւն... դուն տեսե՞ր ես: Դո՞ւն, կո՛ւյր...*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Ծանր գլխով կընե):

ԱԲԵՂԱՆ - (Ցած ձայնով ու ծիգ տալով) *Եվ երկրպագե՞ր ես:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Ծանր գլխով կընե):

ԱԲԵՂԱՆ - Դո՞ւն, դուն տեսեր ես արևին տաճա՞րը, քու այդ աչքերո՞վդ:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Այո՛, տեսեր եմ իմ աչքերովս ու հաներ եմ այդ աչքերը, որ ալ չտեսնեմ:

ԱԲԵՂԱՆ - (Սարսափած) *Հանե՛ր ես աչքերդ:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Կարդալու շեշտով) *Այն անդամը, որ քեզի կգայթակղեցնե, կտրե՛ ու դո՛ւրս նետե քեզմե. այսպես է գրված:*

ԱԲԵՂԱՆ - Եվ դուն հանե՛ր ես աչքերդ:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Այո՛:

ԱԲԵՂԱՆ - Հանե՛ր ես, քո՛ւ աչքերդ, քու այդ ձեռքերո՛վդ:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Ոչ, ո՛չ ձեռքովս, հաներ եմ կամքիս ուժովը:

ԱԲԵՂԱՆ - *Կամքի՞դ:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - *Դիմե՛ հավատքիդ, ու սարերը կելլեն իրենց տեղեն. աչքն ի՞նչ է, որ իր տեղը մնա:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Քիչ մը մտածելե ետքը տարակույսով) *Եվ դուն կըսես, թե երկրպագեր ես արևի՞ն:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - *Այո՛, մեղանչեր եմ, աբեղա՛: Եվ ճիշտ ատոր համար է, որ կհասկնամ քեզի, կտեսնեմ քու հոգիդ ու կըսեմ քեզի՝ «զգույշ, դևն է, որ արթնցեր է մեջդ, մեջիդ սև դևը»:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ա՞ս է քու հասկցածդ: Ինծի քաշողը ինքը լույսն է ու գեղեցկությունը. ինծի քաշողը աստվածներն են:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - *Բոլոր դևերն ալ երբեմն աստված են եղած, աբեղա՛: Ընկճված աստվածներն են անոնք. պետք է, որ ընկճես:*

3

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կմտնե տխուր ու կքուն) *Ողջո՛ւյն ձեզի:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Կելլե ոտքի):

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Մոտենալով անկողնին) *Ինչպե՞ս ես: Նոր եկա ցամաքեն. բերին՝ ինծի կանչեր ես:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Այո՛, կզգամ ծովուն թարմությունը, որ հագուստներեդ կբուրե:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Նոր եկա լաստեն:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Հիացումով) *Լաստե՞ն... լաստե՞ն...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Խոժոռած) *Ինչո՞ւ ես կանչեր ինծի:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Քիչ մը լուռ) *Հա՛յր, ես երկրպագեցի հին աստվածներուն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Դաժան ու խիստ) *Շատ բնական է:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Ի՞նչ...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ. կսպասեի՛: Չէ՞ որ քեզի խոստացավ իր ասլի ձին, իր ձեռքի սուրը ու իր սեփական աղջիկը. գուցե և օր մըն ալ, ո՞վ գիտե, իր իշխանական գահը:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Սաստիկ վիրավորված) *Հա՛յր...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Անշո՛ւշտ, շատ բնական է: Այդ բոլորի համար արժե աստված մը ուրանալ:* (Հանկարծ ու բարկությամբ) *Բայց ինծի՞, ինծի՞ ինչու ես կանչեր հոս:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Հանդիմանորեն) *Հապա ո՞վ կանչեի, վանահա՛յր...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Սխալվե՛ր ես: Կանչե՛ Հայր Անտոնը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Վանահա՛յր...*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Հայր Անտոնին լաստը միայն կհանե քեզի հոն, ուր քու սիրտդ է:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կվռնդես ինծի դո՛ւրս:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Ես կղրկեմ քեզի քու տենչացած աշխարհը:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Դառն ու հանգիստ) *Կղրկես ինծի իմ աշխա՛րհը: Իսկ ո՞վ իրավունք տվավ քեզի՝ ուզած ժամանակդ դուրս քաշես ինծի աշխարհեն, ուզած ժամանակդ ետ նետես աշխարհ: Ո՞վ քեզի իրավունք տվավ, որ կապես հոգիս, կապկպես զգացումներս: Ո՞վ քեզի իրավունք տվավ, որ հիմա ելեր ես, երեսիս հանդիմանություն կկարդաս:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կոտրված) *Իրա՛վ ես: Ես ուզեր եմ անկարելին: Ես ուզեր եմ ազատեմ քեզի այն երկար գալարուն ճամփեն, որու դառնություններուն ու տառապանքներուն մեջեն միայն կհասնին մարդիկ այս սուրբ մենարանը: Ես ուզեր եմ անկարելին: Հանե՛ քուրձերդ ու գնա:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Երթա՞մ. ինչո՞ւ. և ո՞ւր:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Աշխա՛րհ:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Աշխա՛րհ...* (Անխոս գլուխը կշարժե. և ապա չարախնդա) *Ո՛չ, վանահա՛յր, հո՛ս է իմ աշխարհս. աշխարհքը, ա՛յ, այս կղզին է. ես հո՛ս ճանչցա հին սատվածները, հո՛ս ալ պիտի երկրպագեմ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Նախ զարմանքով կդիտե, վերջը ծանր ու վճռական) *Ո՛չ. այդ մեկը չե՛մ թողներ, աբեղա՛:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կթողնե՛ս. դո՛ւն ես այդպես կամեցեր: Ես ուրիշ աշխարհ չեմ տեսած, ես հո՛ս եմ չիներ իմ աշխարհս:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կտրուկ) *Լսե՛: Հոս մենարան է ու սրբավայր, ուր այլես աշխարհիկ հյուր մըն ես դուն, պատահական ուխտավոր մը: Իսկ ուխտավորներուն իրավունքը, գիտե՛ս, երեք օր է միայն:* (Դեպի դուռը):

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Ետևեն) *Վանահա՛յր, շատ ես խիստ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կիսովին նայելով) *Ո՛չ, հա՛յր սուրբ, հիվանդ էր, ու պիտի եղա: Չի լսեցի՞ր, ամբողջ երեք օր տվի նրան: Բայց երեք օրը չի լրացած պետք է հայր Անտոնին լաստը ցամաքը հանե այդ տղան:* (Դուրս):

4

ԱԲԵՂԱՆ – Լա՛ստը... լա՛ստը:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – Մոռցի՛ր, մոռցի՛ր այն լաստը, աբեղա՛: Մոռցի՛ր քեզի աշխարհին կապող այդ երկրուն կամուրջը, մոռցի՛ր այդ իրարու կապված երկու գերանի կտորը...

ԱԲԵՂԱՆ – Իրարու կապվա՛ծ... այո՛... իրարու կապված:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – Դեռ ուշ չէ՛. խեղդէ՛ մէջդ այդ հուշերը, ընկճէ՛ հին գիրը, ու այս բոլորը թող դառնա հիվանդություն մը, որ եկավ վրադ ու անցավ: (Ձեռքը տարածելով անոր վրա) *Ապավինե՛ Աստծուն, աբեղա՛:* (Կերթա դեպի դուռը և կես ճամփեն) *Գիշերը եթե պետք ունենաս, զա՛րկ պատը, գամ քեզի օգնելու:*

ԱԲԵՂԱՆ – Ինծի ի՞նչ կրնաս օգնել դուն, կո՛ւյր. դո՛ւն, որ հաներ ես քու սեփական աչքերդ:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – (Խարխափելով մուտքը կփնտրե) *Կօգնեմ կերպով մը, աբեղա՛, խարխափելով, խարխափելով... Զա՛րկ պատը, եթե պետք ունենաս:* (Դուրս):

5

ԱԲԵՂԱՆ – (Նստած է անկողնին մեջ ծունկերը գրկած. քիչ մը ատեն լուռ ու անշարժ. վերջը հեգնոտ ու գլուխը շարժելով) *Խարխափելով... խարխափելով... և կըսե՝ մոռցի՛ր լաստը:*

ՍԵԴԱ – (Դռան մեջեն հազիվ կնշմարվի) *Մոռցի՛ր, մոռցի՛ր լաստը...*

ԱԲԵՂԱՆ – (Ցնցվելով ու շշուկով) *Սեդա՛...*

ՍԵԴԱ – Մոռցի՛ր և Սեդան:

ԱԲԵՂԱՆ – Ես մոռնամ քեզի՞:

ՍԵԴԱ – Մոռցի՛ր ինծի. ես քու մեջի սև դևն եմ:

ԱԲԵՂԱՆ – Դուն իմ հոգիիս ճերմակ թևն ես: Նստեր էի անապատի ավազին վրա տխուր, չոր ու մինակ, դո՛ւն էիր, որ եկար, թև տվիր կյանքիս, բնությունը տվիր զգայարանքներուս ու ծովը՝ սրտիս. ծո՛վը, ուրկե արևները կծնին, ուր ես անգամ մը գրկեր եմ քեզի:

ՍԵԴԱ – Մոռցի՛ր. մոռցի՛ր այդ բոլորը. դեռ ուշ չէ՛. եղի՛ր նորեն ա՛ն, ինչ որ էիր. մտածե՛. դեռ ամբողջ երեք օր ունիս քեզի:

ԱԲԵՂԱՆ – Ո՛չ. Սեդա՛, ո՛չ, հնարք չկա. ո՛չ կրնամ, ո՛չ կուզեմ:

Ես երկրպագեցի քու աստվածներուդ, ես ձօնեցի քու աստվածներուդ, ես խմեցի վայելքի եղջյուրեն: Ես հիմա միայն քեզի ծառայ եմ, ես հիմա միայն քու գիրկդ կուզեմ:

ՍԵԴԱ – (Քիչ մը առաջ գալով գրկաբաց) Եկո՛ւր, ես քուկի՛նդ եմ:

ԱԲԵՂԱՆ – (Ինքն ալ անկողնին վրայեն առաջ ծռելով) Սեդա՛... բայց չէ՞ որ դուն երազ մըն ես:

ՍԵԴԱ – Եկո՛ւր, դո՛ւն ալ դարձիր երա՛զ մը:

ԱԲԵՂԱՆ – Երա՞զ մը:

ՍԵԴԱ – Եկո՛ւր նորեն հո՛ն...

ԱԲԵՂԱՆ – (Վախցած ու հափշտակված) Ծո՛վը...

ՍԵԴԱ – Հո՛ն, ուր անգամ մը գրկեր ես ինծի...

ԱԲԵՂԱՆ – Ուր դուն թևերուս մէջ կդողայիր քու մարմնիդ բոլոր մասնիկներովը...

ՍԵԴԱ – Ուր ալիքները կդողային, ու փոթորիկը կգոռար...

ԱԲԵՂԱՆ – Ու զարկերուս տակ փրփուրը կեռար...

ՍԵԴԱ – Հո՛ն եկուր, հո՛ն, երբ նորեն գրկել կուզես ինծի, միայն հո՛ն: Եկո՛ւր, հենց որ նորեն ջրերը հուզվին, հենց որ նորեն ծովը փրփրի:

ԱԲԵՂԱՆ – (Յետզհետե ծունկի գալով անկողնին վրա) Այո՛, երբ որ ջրերը հուզվին, երբ որ ծովը փրփրի...

ՍԵԴԱ – Եկո՛ւր, փաթթվինք իրարու, ու տանիմ քեզի գրկիս մէջ անդունդե անդունդ, մթնոլորտե մթնոլորտ, տանիմ քեզի դեպի նոր անծանոթները, դեպի այն նոր աշխարհները, որոնց մասին դուն ու քու աշխարհքդ գաղափար անգամ չունինք: Եկո՛ւր:

ԱԲԵՂԱՆ – Կուգա՛մ: Առաջին անգամ, երբ քեզի գրկեցի, բացվեցան ինծի որքա՜ն, որքա՜ն անծանոթներ. գա՛մ նորեն քեզի գրկելու, և թող բացվին նո՛ր անծանոթներ:

ՍԵԴԱ – Եկո՛ւր, տանիմ քեզի հեռո՛ւ, հեռո՛ւ քու կյանքիդ նեղ սահմաններեն, տանիմ քեզի նո՛ր գոյության, նո՛ր ձևերու, նո՛ր էության:

ԱԲԵՂԱՆ – (Վերացած) Նո՛ր, նո՛ր կյանքի, նո՛ր էության:

ՍԵԴԱ – Եկո՛ւր, ձուլվիր ծովին, ձուլվիր լույսին ու ջերմության, ձուլվիր ինծի ու Աստղկան, ձուլվիր Վահագնին ու աստվածներուն...

ԱԲԵՂԱՆ – Ա՛խ, շո՛ւտ, ա՛խ, շո՛ւտ:

ՍԵԴԱ – (Ետ-ետ քաշվելով) *Հե՜նց որ ջրերը հալվին, հե՜նց որ ծովը փոթորկի...*

ԱԲԵՂԱՆ – (Խեղդված ձայնով) *Հե՜նց որ ջրերը հալվին, հե՜նց որ ծովը փոթորկի...*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԱՌՋԵՎԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Նույնը, ինչ որ առաջին արարի երկրորդ տեսարանը:
Ցերեկ է:

1

Վանականները խռնված են ու կիսովին հուզված: Աբեղան լուռ ու կեդրոնացած է՝ ծառի մը հենած:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – (Ապշած) *Ի՞նչ կըսես, ի՞նչ կըսես...*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Ո՞վ էր ըսեր այս տեսակ բան:*

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Ծաղրով) *Հա՜, հա՜, հա՜, վանահայրը խոտեր է եկեղեցին:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Վե՛րջ տուր այդ անպատկառ ծիծաղիդ:*

ՈՒՐԻՇ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – *Բայց իրա՛վ է, որ ալ ժամ չի գար:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Ո՞ւր է հիմա ինքը:*

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – *Քաշվեր է իր խուցը: Կկարդա՞, կաղոթե՞, ո՞վ գիտե:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – *Ա՜, այդ կարդալը, կարդալը: Չէ, այս բոլորին աղվոր հոտ չի գար:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Ծերունի՛, մոռցե՞ր ես՝ ինչ կխոսիս:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – (Հեռանալով) *Ես բան չըսի:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Մեր մեծավո՛րն է, մեր առաջնո՛րդը:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – *Ես բան մը չըսի:* (Դուրս):

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Ետևեն դուրս ելլելով) *Կեցի՛ր, հա՛յր սուրբ, կեցի՛ր:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Մտածկոտ) *Ճիշտ է. ամբարտավանու-թյունը մեղք է մահացու:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Մարդս պետք է հեզ ըլլա ու խոնարհ:*

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ - *Խոնա՛րհ, խոնա՛րհ...*

Ու երեքը միասին կելլեն դուրս:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Տեսակ մը ինքնիրեն) *Վանահայրը խոտվեր է եկեղեցիեն...* (Ծիծաղը ափին մեջ խեղդելով անոնց ետևեն կելլե դուրս):

2

ԱԲԵՂԱՆ - (Միշտ իր ծառին տակը՝ անշարժ):

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Նախորդ խումբեն միակ մնացողը. նախ քիչ մը կմնա մեջտեղը մտածկոտ. ետքը բան չհասկցողի շարժումով կօրորե գլուխը ու կմոտենա Աբեղային) *Լսեցի՞ր, աբեղա՛, լսեցի՞ր:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Կլսեմ... կլսեմ... Թո՛ղ ինծի, մի՛ խանգարե, որ լսեմ:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Զարմացած) *Ի՞նչը:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Խորքը մատնանշելով) *Ա՛յ, ականջ դի՛ր:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Ի՞նչ է որ:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Խորհրդավոր) *Ջրերը կհուզվին, ջրերը հուզվիլ են սկսեր:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Է՛, ի՞նչ ընենք. երևի, գիշերը փոթորիկ ենք ունենալու:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Սաստիկ հուզվելով) *Փոթորի՞կ, փոթորի՞կ...*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Անտարբեր) *Գո՛ւցե, եղանակները փոխ-վեցան:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ բռնելով ընկերոջ թևեն) *Ուրեմն այս գիշե՞ր... կկարծես՝ այս գիշե՞ր...*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Այդ ինչպե՛ս կդողաս: Խե՛ղճ աբեղա, այն փոթորիկեն ի վեր, երևի, աչքդ վախցեր է: Հանգստացի՛ր, հանգստա-ցի՛ր: Եկո՛ւր երթանք եկեղեցի. աղոթե՛, սիրտդ կթեթևի:*

ԱԲԵՂԱՆ - (Յանկարծ) *Եկո՛ւր երթանք ափը:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Ա՞փը:*

ԱԲԵՂԱՆ - *Եկո՛ւր, տեսնել կուզեմ փոթորիկին գալը: Բայց... բայց*

տանձին չեմ կրնար: Գիտե՞ս, կքաշե, կարծես կքաշե, կքաշե... (Ամուր կսեղմվի ծառին):

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ – Աբեղա՛, ավելի ավել է՝ երթաս ու պառկիս: Դեռ խոսք ես ըսեր տուքի: Տե՛ս, աչքերդ կատարյալ տենդ ունին դեռ: Երթա՛նք, տանիմ քեզի խուցդ:

ԱԲԵՂԱՆ – (Ծառին քսվելով կամաց մը կիջնե ու կնստի) *Թո՛ղ, թո՛ղ, թո՛ղ ինծի: Թո՛ղ, ես տեսնել կուզեմ փոթորիկին գալը:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Կեցած է Աբեղայի գլխուն՝ չիմանալով ինչ ընե):

3

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – (Ներս վազելով) *Վանահա՛յրը, վանահա՛յրը:*

Կլսվին ձայներ, զսպված աղմուկ ու մեկ-մեկ, երկու-երկու՝ խառն կմտնեն վանականները՝ խոժոռ ու մտախոհ: Կուգան ու լուռ կշարվին իրարու քով: Վանական մը կառաջնորդե Կույրը:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – Բայց ի՞նչ կա, է՛. ի՞նչ է պատահեր:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – Ըսի՝ չգիտեմ. վանահայրն է պատվիրեր:

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – Սո՛ւս, եկա՛վ:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Արթնցնելու պես) *Ոտքի՛, աբեղա՛, վանահա՛յրն է:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Կնայի շուրջը ու կելլե ոտքի):

4

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Կուգա խորքեն ծանր ու տխուր: Բոլորը գլուխ կուտան: Լուռ երկար նայվածք մը կնետե խումբին վրա): *Բոլո՞րդ եք:*

ՁԱՅՆ ՄԸ – Այո՛, վանահա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – (Կնստի բարձր քարի մը: Սպասողական լռություն) *Բան ունիմ ձեզի ըսելու* (Կմտածե): *Կտեսնե՞ք այս եկեղեցին, որ գրեթե ավարտած է արդեն, և ուր բավական ժամանակե ի վեր մեր աղոթքները կընենք մեր Աստծուն. այս եկեղեցին... այս եկեղեցին նվիրված չէ՛ մեր Աստծուն:*

Ընդհանուր զարմանք ու շարժում:

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – Ի՞նչ ըսիր, վանահա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Այս եկեղեցին նվիրված չէ՛ մեր Աստծուն: Այս եկեղեցին, երբ ես կշինեի, ես դեռ կտրված չէի աշխարհեն... (Շշուկներ) *Ես կկարծեի, թե կտրված եմ: Մենք բոլորս ալ, որ թողեր ենք աշխարհը ու եկեր անապատ, մեր հոգիին խորքը դեռ մեծ կտոր մը աշխարհք էինք բերեր մեզի հետ. ներքին վայելքի ծածուկ կարոտ մը, քողարկված հաճույքներու բարակ ծարավ մը, մեր անցած կյանքի, կռվի ու հուզումներու ամբողջ նուրբ ու կսկծուն ցանց մը. և ակամա վերհուշներ: Այս բոլորը դեռ մեզի հետ էր, երբ այս եկեղեցին կշինեինք: Այդ ծածուկ, քողարկված հուզումներն են շիներ այս եկեղեցին, աշխարհեն անապատ եկած, մեզի հետ ներս սպրդած աշխարհի այդ կտորն է շիներ այս եկեղեցին: Աշխարհինն է այդ եկեղեցին, մեր Աստծունը չէ՛: Անոր կամարներուն տակ մենք այլևս աղոթել չենք կրնար. այդ կամարները պետք է քանդվի՛ն:*

ՁԱՅՆԵՐ – (Ապշած, սարսափած) *Քանդվի՞ն... քանդվի՞ն:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – Մեր եկեղեցին քանդվի՞:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – Մեր նոր եկեղեցին քանդվի՞:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Այո՛, պետք է քանդե՛նք ու շինենք նորը:

ՁԱՅՆԵՐ – (Զարմանք ու հեգնություն) *Նո՞րը... նո՞րը...*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – Շինենք նո՞րը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Նո՛րը: Եվ այդ նոր եկեղեցին պիտի շինենք մե՛նք ինքներս: Աշխարհեն եկած դրամը աշխարհիկ զգացումներու նվերն է, աշխարհեն եկած վարպետները աշխարհիկ հասկացողություն է, աշխարհի արվեստը: Մարդս ի՛նք միայն կրնա շինել իր Աստծուն նվիրված տաճարը, ի՛ր մեջքովը, ի՛ր ձեռքերովը, ի՛ր խելքովը: Թե ինչ ձև է ունենալու մեր նոր եկեղեցին, դեռ ես ինքս ալ որոշ չգիտեմ. ա՛յ, կնստինք միասին ու կխորհինք. կխորհինք ու կստեղծենք:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – (Հեգնոտ) *Մենք ի՞նչ արհեստավորներ ենք, վանահա՛յր. մենք ի՞նչ կրնանք շինել, դիցո՛ւք, եթե ուզենք ալ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Կա՛մքը, ծերունի՛. ուզե՛ ու կշինես, եթե մանանեխի չափ հավատք ունենաս քու կամքիդ:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – Է՜, անցեր են այն ժամանակները:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ – Ո՛չ, չե՛ն անցեր. դեռ չե՛ն եկեր այդ ժա-

մանակները. իմ նոր եկեղեցիիս մեջեն պիտի երթանք դեպի այդ ժամանակները:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Լսե՛, փառահա՛յր. լսե՛ ինծի, ես ծերունի մարդ եմ: Դուն շատ ես կարդացեր ու խախտեր ես ուղեղդ: Քու բռնած ճամփադ ծուռ ճամփա է: Մի՛ չարչարեր գլուխդ, այդ ճամփան հերետիկոսներուն ճամփան է:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Հպարտ) Այդ ճամփան առաքյալներու ճամփան է. այդ ճամփով է անցեր ինքը Քրիստոս:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ո՛ւ... կլսե՞ք:

Շշուկ ու վրդովում:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Մի՛ խոսիր այդպես անմիտ, փառահա՛յր:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ո՛չ ալ այդպես մեծամիտ:

ԱՆՏՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - Եվ ձգե՛ հանգիստ մեզի ու մեր եկեղեցին. մեզի պետք չեն նոր ձևի շենքեր. այս ձևն է մեզի մեր պապերեն ավանդ հասեր:

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ - Մենք ո՛չ քարտաշ ենք, ո՛չ վարպետ:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Եվ չենք եկեր հոս պատեր քանդելու, պատեր շինելու:

ՈՒՐԻՇ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ - Մենք եկեր ենք հոս հանգստանալու:

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - Այո՛, հանգստանալու ու աղոթելու:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ - Եվ ինչո՞ւ քանդենք մեր նոր շինած սիրուն աղոթատեղին. ոչինչ չեմ հասկնար. մի՞տքն ինչ է, ինչո՞ւ:

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - Որուն վրա այսքան ծախս է թափվեր, այսքան աշխատանք:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - Եվ ի՞նչ ընենք իշխանին, իշխանուհիին, որոնք հոգացեր են բոլոր ծախքը:

ՁԱՅՆԵՐ - (Խառն) Իհա՛րկե, իհա՛րկե... իշխանը... իշխանուհին...

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - Եվ ո՞վ կուտա այն ատեն տալը չափ ցորենը, պարենը, այսքան նվերը:

ՁԱՅՆԵՐ - (Խառն) Իհա՛րկե, իհա՛րկե... ցորենը, պարենը...

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - Հանգիստ թո՛ղ մեզի ու մեր ապրուստը:

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - Քու շինելիք եկեղեցիդ հաց կուտա՞ մեզի:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Որքան ալ ըլլա մեր սեղանը սակավ, բայց հաց պետք է, որ ապրինք:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - *Որ կյանքի հողը չխեղդե մեզի:*

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Որ մեր աղոթքը չխանգարի:*

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - *Ուշքի եկո՛ւր, վանահա՛յր, քանի կանուխ է ու թո՛ղ մեր անապատը խաղաղ ու հանդիստ:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Նախ շվարածի պես է այս տարափին տակ, ետքը գլուխը վեր կառնե, կնայի շրջապատողներուն տեսակ մը ապշությամբ) *Դուք... հո՛ս՝ իմ շուրջս, ե՞ս... հոս՝ կեցած ձեր մեջը... Ե՛ս՝ ձեր վանահայրը, դո՛ւք՝ իմ միաբանությունս, ի՛մ իսկ հիմնած:* (ժպտուն) *Միաբանությո՛ւն, ի՞նչ միություն ձեր ու իմ մեջ...* (Աչքերը շփելով) *Կարծես կապը կիյնա աչքերես: Ինչպե՞ս է եղեր, որ ես չեմ հասկցեր այսքա՞ն պարզ բանը, այսքան ակնհայտնի: Մինչև հո՛ս, մինչև անապատ կրցեր ենք մենք միասին: Մինչև հոս ես կրնայի բերել ձեզի, մինչև հոս կարելի է բերել մարդը, բայց հոսկե անդին... հոսկե անդին մարդ ի՞նքը պիտի երթա: Ճշմարիտը դո՛ւք եք. այդ եկեղեցին պետք է, որ մնա. ա՞ն է ձեր եկեղեցին, գացե՛ք, գացե՛ք ներս. ան կուտա ձեզի անվերջ աղոթքներ ու մխիթարանք. ան կբանա ձեզի արքայության դուները. կպատե ձեզի բոլոր սատանաներեն, ան ձեզի ձեր հացն ալ կուտա ու ձեր հանդիստը. գացե՛ք, գացե՛ք ներս, ու խաղաղությունը թող ըլլա ձեզի հետ: Իսկ իմ փնտրածս ատիկա չէ. իմ փնտրածս աշխատա՛նքն է, ներքին անդուլ ու անկաշկանդ որոնումը՝ ներքին անվերջ նվաճումները բարձունքե բարձունք, պարիսպե պարիսպ, տարակույսներու անդունդներուն վրայեն, ելքերով ու անկումներով. անդադար խոյանք մը դեպի ճշմարտությունը: Գացե՛ք, գացե՛ք ներս դուք ձեր եկեղեցին, ես ալ երթամ շինեմ ի՛մ եկեղեցիս. բայց այս անգամ ե՛ս, միայն ե՛ս, և կերտվածք մը, որ վայել ըլլա իմ Աստծու բնակության, որու կամարներուն տակ իմ խնկելի՛ք աղոթքիս ո՛չ մեկ բառը կեղծ չհնչե, ո՛չ մեկ բառի արձագանքը դատարկ չհնչե:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Ծաղրով) *Ատ ո՞ւր պիտի շինես, վանահա՛յր, քու նոր կերտվածքը:*

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Ծաղրով) *Եվ ինչե՞. գրանի՞տ պիտի ըլլա, թե՞ մարմարե:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Գրանիտ ու մարմար, որձաքար ու ամեն տեսակ քար ես կթողեմ աշխարհի աստվածներուն: Իմ տաճարիս հիմքը իմ*

բանականությունս պիտի ըլլա, սյուները իմ կամքս է, ու գմբեթն ալ ըլլալու է հավատքս:

ՏԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Շատ խախուտ է, վանահա՛յր, նոր շենքիդ հիմքը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Անփույթ) *Խախուտ է՝ կփլի:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - Եվ այն ատե՞ն...

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Կշինեմ նորը:

ՏԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Բայց ափսոս վերջ չունի:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Կուզեի, որ վե՛րջ ունենար: Քանի կապրինք՝ շինենք պիտի. պիտի շինենք մեր Աստծուն իր տաճարը. շինենք ու փլի, շինենք ու քանդենք, շինենք ու շինենք միշտ, բայց երբե՛ք, երբե՛ք չավարտենք: Հենց որ ավարտի, ալ տաճար չէ Աստծու, այլ... (Եկեղեցին մատնանիշ) *կատուն:*

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Կատաղի) *Կհայհոյե, կհայհոյե մեր Աստծուն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ամենեն սուր հոգիները միայն հայհոյել կրնան այն Աստծուն, որուն երբեմն երկրպագեր են: Բայց կտեսնեմ՝ ալ մենք իրար չենք հասկնար: Մնաք բարով, ձեր Աստվածը ձեզի հետ:

Կուզե երթա՝ Աբեղան առաջ կուգա ու ճամփան կկտրե:

ԱԲԵՂԱՆ - Կեցի՛ր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ի՞նչ է: Գուցե կուգես նորեն ինծի հետ, աբեղա՛: Եկո՛ւր, քու հոգիդ թռիչք ունի, ես գիտեմ:

ԱԲԵՂԱՆ - Կեցի՛ր: Ըսե՛, քու այդ նոր շենքիդ երևա՞ պիտի արևի ծագումը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Մոռցի՛ր արևն ու իր ծագումը, որ ծագի քեզի ծագումներուն ծագումը, որ արևե քեզի արևներուն արևը:

ԱԲԵՂԱՆ - Կեցի՛ր: Ըսե՛. քու այն նոր շենքիդ լսվի՞ պիտի, տե՛ս, այս աղմուկը... (Խորքը մատնանիշ ընելով) *Կլսե՞ս:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ի՞նչ աղմուկ. այդ լալոցը ծովն է ալեկոծ:

ԱԲԵՂԱՆ - Այո՛, ափսո՛ս:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Քու փնտրածդ, մանո՛ւկ, մարդու կառուցած առաջին եկեղեցին է, նախնակա՞նը:

ԱԲԵՂԱՆ - Չէ՛, ալ ինծի չես խաբեր քու այդ արհամարհոտ

բառերով: Խոսե չիտա՛կ. ըսե՛, Հաննե՞լն է քու եկեղեցիդ ծովուն ձայնը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - *Իմ եկեղեցիս չէ Հաննելու ո՛չ մեկ արտաքին Հուզում, ո՛չ մեկ արտաքին աղմուկ: Եթե կուզես ինծի Հետ, Հույսդ կտրե՛ արևեն ու ծովեն:*

ԱԲԵՂԱՆ - (ճամփա տալով) *Անցի՛ր այն աստեն:*

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Հեռանալով) *Ափսոս, աբեղա՛, քու միտքդ երբեմն թևեր ուներ* (Դուրս):

ԱԲԵՂԱՆ - (ետևեն) *Ափսոս, վանահա՛յր, սիրտդ երբեմն թևեր ուներ:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (երկու ձեռքերը առաջ պարզելով) *Ես... ե՛ս կուգեի քեզի Հետ...*

ՁԱՅՆԵՐ - (Շչուկով) *Կո՛ւյրը... կո՛ւյրը...*

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԲԱՐՁՐ ԾՈՎԱՓ

Աջ ու ձախ՝ ժայռեր: Քարքարոտ գետինը քիչ-քիչ կբարձրանա ու ճակտին կկազմե ծովուն սեպ շրթունքը:

Գիշեր է. ալեկոծություն:

1

ժայռի շրթունքին՝ ալիքներուն կատաղի ելևէջը:

Ալիքները, որոնք կնոջ մարմին ունին, կերևան միայն մինչև մեջքը ու կաշխատին կախվին ժայռեն, բայց վայրկյան մը միայն, իսկույն վար կքափվին նորեն շառաչելով:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԱԼԻՔՆԵՐ - (Բերնե բերան ու ընդհատ-ընդհատ)

- *Պետի կործվի՞ս:*
- *Տե՛ղ տուր լանջքիս:*
- *Քարի՜ն փակչիս:*
- *Ա՛յ, Հասա՜նք, Հասանք:*

– Հասա՜նք է, հասանք:
– Ի՜նչ վազեր ենք ափե ափ:
– Ի՜նչ ցատկեր ենք չափե չափ:
– Չա՞փ. ի՜նչ չափ:
– Անչա՛փ. անչա՛փ:
– Չա՛փ, չա՛փ:
– Աս թռչիլ է, վազել չէ:
– Աս եռալ է, ցատկել չէ:
– Կեցի՛ր, կեցի՛ր ու կանչե՛:
– Չէ՛, չէ՛, անցի՛ր. աս ա՜ն չէ:
– Ա՜ն է:
– Ան չէ՛:
– Է՛, մեկ չէ՞:
– Կանչե՛, կանչե՛:
– Մենք պարապ չե՜նք:
– Ոչի՜նչ, կանչե՜նք:
– Կանչե՜նք:
– Կանչե՜նք:

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԱԼԻՔ – (Միաբերան)

Հե՜յ, ականջե՛.
Հույզ ու տենչ է ամեն լանջե,
կշառաչե.
քեզի ծո՛վն է, որ կկանչե,
Հե՜յ, ականջե՛:

ՈՒՐԻՇ ԽՈՒՄԲ ՄԸ – (Հեզնանքով ու հեռանալով)

Ա՛, չէ՛, չէ՛, չէ՛.
Նստե՛ հողին ու քեզ տանջե՛:

ՆԱԽՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻՆ ՁԱՅՆԸ – (Ավելի հեռուեն)

Հե՜յ, ականջե՛.
Հույզ ու տենչ է ամեն լանջե...

Ու քիչ մը ատեն ժայռի շրթունքին լռություն կտիրե, և ավելի որոշ կլսվի բացերեն փոքրիկի խոր ու խուլ աղմուկը:

2

ԱՐԵՂԱՆ – (Կողմնակի ժայռերուն մեջեն կնետվի ներս. մազերը

խռիվ, հագուստը խառնակ, աչքերը մոլար) *Եկա՛, եկա՛...* (Ու հանկարծ կկենա, կշփե ճակատը, կնայի ետ ու կսկսի բարկացած շեշտով մը) *Դո՛ւ, մնա՛ս բարով, կղզի՛, մնաս բարո՛վ, անապա՛տ, մնաք բարո՛վ դուք ալ, մութ-մութ կամարները տաճարին, մնա՛ք բարով, իմ աղոթքներս ու խնկումը Հոգիիս. մնաս բարո՛վ և դո՛ւն, ո՛վ անողոք ու վրեժխնդիր Աստված, որուն ուղղեր եմ իմ տենչերս ու աղոթքներս: Դուն ալ մնաս բարո՛վ, խցի՛կս, իմ մենավոր ու լռի՛կ խցիկս, ալ չեմ դառնալու քեզի: Ա՛յ, դեռ կվառի Հուր՝ ծոցիդ մեջ, ճրագիս աղոտ լույսը. աստված դեմ մինակը, մինակը մարի պիտի ու ալ երբեք չի պիտի վառի: Թո՛ղ մարի:*

Յովի ուժեղ թափը:

ԱԲԵՂԱՆ – (Կցնցվի, կդառնա ծովուն ու թևերը կարոտակեզ առաջ պարզելով) *Դե՛, բա՛ց գիրկդ, Սեդա՛, բա՛ց թևերդ. ահա՛ Հույզքը ջրերուն, ահա՛ վազքը փոթորկին. բա՛ց թևերդ, ու նորեն փարած քու խնկելի մարմնիդ, նորեն շունչդ շնչիս, ալիքներուն մեջեն, անցնիմ այն նո՛ր ու մե՛ծ անծանոթին, նոր գոյության ու նոր կյանքին, ա՛ն, որ խոստացեր ես ինծի: Բա՛ց գիրկդ, Սեդա՛...*

3

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Վերի ժայռին վրայեն շիտակ անոր առջևը կցատկե ու կկտրե ճամփան հևալով) *Կեցի՛ր:* (Կուրծքը սեղմելով) *Շունչս... շունչս...*

ԱԲԵՂԱՆ – (Յանկարծակիի եկած ու խոժոռ) *Մեկդի՛ ճամփես:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Կեցի՛ր, դժբա՛խտ, կեցի՛ր: Վախցի՛ր Աստուծմե:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Կռվի պատրաստվելով) *Մի՛ կայներ առջևս:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Քու առջևդ մութ է ու անդունդ:*

ԱԲԵՂԱՆ – *Ե՛տ քաշվե, մա՛րդ:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – *Վախցի՛ր այդ մութեն ու անդունդեն:*

ԱԲԵՂԱՆ – (Կատղած) *Է՛, Հերի՛ք է, Հեռո՛ւ գացեք ձեր անդունդներովն ու մութերովը, Հեռո՛ւ ձեր անվերջ վախերովը: Վա՛խ լույսերեն ու բերկրանքեն. վա՛խ մութեն ու սանձանքեն, վա՛խ աստվածներեն ու դժոխքեն: Հեռո՛ւ, բա՛ց ճամփաս: Հոն ո՛չ մութ կա, ո՛չ անդունդ: Ծովն է միայն ու փոթորիկը իմ առջևս:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – Մահն է քու աչքեդ, թշվառական:

ԱԲԵՂԱՆ – Մահն ալ ձեր վախն է ու ձեր վախի հնարածը:

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – Աստվա՛ծ իմ, խելագար է:

ԱԲԵՂԱՆ – Մահը ա՛ս է, հո՛ս ա՛յ, այս ձեր անապատը, այս վախի ու մենակության կյանքը. իսկ հոն ազատն է. հույզն ու շարժումը. հոն կյանքն է, և ես կուզեմ կյանքին գիրկը... (Յանկարծ ուժով մը կիրե, կնետե գետին) *Հեռո՛ւ ճամփես: Ես կուզեմ ապրի՛մ, ապրի՛մ: Սեւա՛...* (Կնետվի ծովը):

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Կես մը գետնեն բարձրանալով, սարսափահար ու խեղդված ձայնով) *Կորա՛վ. կորա՛վ իր հոգին:*

4

ժայռերուն մեջեն հետզհետե կիասնին վանականները՝ հագուստ ու մազեր հովերուն:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ – Ո՞ւր է, ո՞ւր է:

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ – Գտա՞ր. ճի՞շտ է, տեսա՞ր:

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ – Ո՞ր կողմը անցավ:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Ներս ցատկելով) *Ո՞ւր է, ո՞ւր է:*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – (Ծովը մատնանիշ) *Ա՛յ, հո՛ն...*

ԽՈՒՄԲԸ – (Սարսափելով, կիսաձայն) *Ծո՛վը...*

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ – Կորա՛վ իր հոգին:

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – Ա՛յ անիծված է այս ժայռը. հոսկե ճգնավոր մըն ալ նետեր է ինքզինքը ծովը:

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – (Ուրիշ վանականի մը թևեն կախված, շնչասպառ ու սաստիկ հուզված, թևերը անկարգ խարխափող շարժումներով առաջ պարզած՝ կմտնե ներս):

ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ – Եկավ իր կո՛չը, իր կո՛չը...

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – (Կկենա անշարժ ու ամբողջ հասակովը ուղղվելով, ընդհանուր լռության մեջ) *Իրա՞վ է, իրա՞վ է:*

ԲՈԼՈՐԸ – (Քար լռություն. գլուխները կկախեն վար):

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ – (Ձեռքերը վեր բարձրացնելով) *Ուրեմն... Աստվա՛ծ իմ:*

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ – Այո՛, Աստվա՛ծ: Աստծու վրեժն էր առիկա: Եկեղեցին քանդել ուզողը անպատիժ չի մնար: Մեծի վրեժը ինկավ ամենեն փոքրի գլխուն:

ՄՈՎՍԷՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Ա՛խ, մեր խեղճ, մեր բարի, մեր մաքուր աբեղան:*

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Հեզ ու բարի, համեստ ու սուրբ:*

ԽՈՒՄԲ ՄԸ - *Ան սուրբ էր, սուրբ:*

ԶԱՔԱՐԻԱ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Եկէ՛ք իջնենք, եղբա՛յրք, գուցէ գտնենք դիակը, գոնէ դիակը:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ - *Երթանք, բերենք լաստը:*

ԱՆՏՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Դժուար է, բայց պէտք է, որ բերենք լաստը:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Լա՛ստը:*

ԱՆՏՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Զարմանք բան է. ինքը ազատեց ուրիշի մը կյանքը ծովէն ու իր կյանքը տվավ ծովուն:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ - *Երթա՜նք, երթա՜նք, որոնե՜նք:*

ՄՈՎՍԵՍ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Աչքերը վեր հառած ու մարգարեական շեշտով մը) *Լսեցէ՛ք, եղբա՛յրք: Եթե Աստված ողորմի, ու դիակը գտնենք, պէտք է տանինք, թաղենք նոր եկեղեցիի սեմին: Զուհի նոխազը կմորթեն տաճարի սեմին:*

ԴԱՎԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆ - *Տերը կխոսի քու բերնովդ: Թաղենք եկեղեցիի սեմին:*

ԽՈՒՄԲԸ - (Հեռանալով) *Թաղե՜նք, թաղե՜նք եկեղեցիի սեմին:*

Բոլորը դուրս. կմոռցվի կույրը, որ կմնա մինակ:

5

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Խորտակված գլուխը կշարժե) *Գացե՛ք... թաղեցե՛ք... ձեր եկեղեցիի սեմին. հին աստվածներու սեմին. ա՛, կարող են, հզո՛ր, այդ հին աստվածները. դեռ չա՛տ են հզոր...*

ՁԱՅՆ ՄԸ - *Իզո՛ւր հանեցիր աչքերդ:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Խորին հուզումով ու ահաբեկ) *Ո՞վ է ատ, որ կհանդդնի...*

ՁԱՅՆԸ - *Իզո՛ւր հանեցիր աչքերդ:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Վախեն ետ-ետ երթալով) *Որո՞ւն ձայնն ես դուն... կուզեի նայիմ աչքերուդ խորքը...*

ՁԱՅՆԸ - *Իզո՛ւր հանեցիր աչքերդ:*

ԿՈՒՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - *Իզո՞ւր...*

ԿԱՅՍՐ

Թատերակ բյուզանդական դարերեն

ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԱՐԱՐ

ՏԵՍԱՐԱՆԸ

ԲՅՈՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՎՐԱՆԻՆ ՏԱԿ

Աջ կողմը՝ ցած ու լայն բազմոց մը. մեջտեղը՝ ցածլիկ սեղան ու մեկ-երկու աթոռակ: Գլխավոր մուտքը ճակտեն. ուրիշ անցք մը ծախեն կտանի կից վրանը, ուր ննջարանն է: Մուտքերու վարագույրները գոց են, ու վրանին տակ կես-մութ մը կտիրե:

1

Հրամանատարը՝ Նիկեֆոր Ֆոկաս, նստած է բազմոցին եզերքը գլուխը կախ: Բայց կամաց-կամաց կշտկվի ու դանդաղ կելլե վեր:

Կարճահասակ գիրուկ մարդ մըն է, հիսունը անց, դեմքը խիստ թուխ, խիտ ու երկար սև մազերով, կարճ ու ցանցառ մորուք, մանր ու անհանգիստ աչքեր:

ՆԻԿԵՖՈՐ ՖՈԿԱՍ – (Մտածկոտ) *Կա՜յսր:* (Ցեգնոտ) *Կա՜յսր...* (Յանկարծ) *Ինչո՞ւ ոչ: Սակայն...* (Ու կմնա նորեն անշարժ ու մտասույզ):

Ննջարանի վարագույրեն կմտնե տանու երեցը՝ ձեռքը ավետարան ու խաչ՝ քողի մը մեջ փաթթած:

2

ԵՐԵՑԸ – Ողջո՜յն և օրհնությո՜ւն մեծ ստրատեգին:
ՆԻԿԵՖՈՐ – Ա՜խ, արդեն ավարտե՞ր ես ժամասացությունը:

ԵՐԵՑԸ – Շիտակ Աստծու սեղանեն է, որ կուգամ: Մեր Փրկչի աջն ու խաչը հովանի քեզի:

ՆԻԿԵՖՈՐ – (Խոնարհ ու ջերմեռանդ կծռի ու կհամբուրե սրբությունները):

ԵՐԵՑԸ – Մտա ննջարանդ, ըստ սովորության, բայց, ինչպես կերևա, դուն չես պառկած այս գիշեր, աչքերդ ալ կվառին տարօրինակ, կաղոթեի՞ր:

ՆԻԿԵՖՈՐ – Պետք էր, որ խոսեի Աստծու հետ: Պետք էր, որ փորեի, քրքրեի, հասնեի խորքը, խորքը... Ա՜, շա՜տ մութ վայր է այդ հոգի ըսվածը, ուր կսողոսկին անկուշտ ցանկությունները, կստոստեն ամբարտավան խորհուրդները, կհռհռան բնազդները անժուժկալ, և ուր կրքերը, միշտ արթուն, վագրի մը նման կծկտած են` որսի վրա նետվելու:

ԵՐԵՑԸ – Ճշմարի՜տ է, սպարապե՜տ, գծած պատկերդ, բայց իսպառ անհարիր քու շրթունքներուդ: Ո՞վ կա ամբողջ բանակիդ մեջ քեզմե ավելի սանձ դրած իր մարմնին ու կրքերուն, քեզմե ավելի պարզ ապրող ու ժուժկալ, քեզմե ավելի աղոթքի, ժամի ու ծոմի հետևող:

ՆԻԿԵՖՈՐ – Երե՜ց, մի՛ ծածկեր վերքը շողոմ պալասանով, թո՛ղ որ կսկծա:

ԵՐԵՑԸ – Սո՞ւտ է խոսածս: Շաբաթվան չորս օրը միս չես ուտեր. երեք տարի է կնոջդ մահը, և դուն կին չես տեսեր. հոգիդ միշտ խոնարհ է եղեր ու ողորմած, զենքիդ բոլոր հաջողությունը վերագրեր ես ընկերներուդ, որոնք ատոր համար ալ կպաշտեն քեզի:

ՆԻԿԵՖՈՐ – Այդպե՞ս: Իսկ ես կըսեմ քեզի` մո՛ւթ է, մո՛ւթ մարդու հոգին: Հերի՜ք է: Եթե ելեր ես գովքս ընելու, շատ ձախորդ օր ես ընտրեր. ավելի՛ լավ է` աղոթես ինծի համար:

ԵՐԵՑԸ – Ատ է արդեն իմ ըրածս տիվ և գիշեր. անարժան աղոթքս իմ սպարապետիս համար, իր հոգիին, իր անձին, իր ցեղին, ինչպես և իր բանակին համար, իր ձեռնարկին, արշավանքին, իմ անարժան բերնովս, տիվ և գիշեր:

3

ԹԻԿՆԱՊԱՀ ՄԸ – (ճակտի վարագույրներուն մեջեն) *Իսահակ Ցոկաս, կեսարական քաղաքեն:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – Ա՜, վերջապե՜ս: Նե՜րս բեր: (Երեցը ճամփելով) *Լա՛վ:*

Կմտնե Նորեկը՝ այրված, առողջ ու խոշոր ալեխառն մարդ մը: Նիկեֆոր կշտապե դեմը, ու կողջագուրվին:

ԻՍԱՀԱԿ ՑՈԿԱՍ - Խեր՛ ըլլա, Նիկեֆո՛ր: Ի՞նչ կպատահ:

ՆԻԿԵՖՈՐ ՑՈԿԱՍ - Դարձածը... կիմանաս: (Յանկարծ) *Նախ ըսե ինծի՝ տեսա՞ր բանակս:*

ԻՍԱՀԱԿ - Ի՞նչ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Յպարտ) *Զմայլեցի՞ր ճամփուդ վրա ճերմակ վրաններուն անսահման ծովը, չհամրեցի՞ր անվերջ գնդերուն խիզախ շարքերը, անվախ զորքերուն զվարթ դեմքերը: Քեզի կհարցնեմ՝ տեսա՞ր բանակս:*

ԻՍԱՀԱԿ - Նո՞ր պիտի տեսնեմ ես քու բանակդ: Ճի՛շտ է, մեր հոգերեն քիչ դուրս կուգամ, բայց առաջին անգամը չէ, կարծեմ, որ բանակիդ մեջն եմ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Հա՞: Իսկ ես երեսուն տարի է, որ այդ բանակին մեջն եմ, այդ բանակին հետն եմ, այդ բանակին տերն եմ, այդ բանակը ես եմ ծներ, ես եմ կազմեր, ստեղծեր եմ ոչինչեն, բայց ինծի կթվի, որ այդ բանակը ես նո՛ր կտեսնեմ:

ԻՍԱՀԱԿ - Զարմա՛նք: Ես մի՛շտ տեսեր եմ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Երեսուն տարի. ճանկռտելով-ճանկռտելով, քայլ-քայլ, ամենեն խոնարհ աստիճաններեն մինչև հոս: Ինչպե՛ս կռվեր եմ, ինչպե՛ս ջարդեր եմ արաբներուն քիթն ու պռունկը. պաշտպանե՛ր եմ ու ետ-ետ եմ քշեր արևելքի սահմանները, մաքրե՛ր եմ Կրետեն ու ծովն եմ թափեր դարերով հոն բույն դրած սարակինոսները և խոնարհեցուցե՛ր եմ մահիկը բյուզանդական խաչին առջևը: Բայց իմ բանակս ես դեռ տեսած չեմ եղեր, ես դեռ ըմբռնած չե՛մ եղեր, թե դա ինչ բացառիկ ուժ է, որ դրեր է Աստված իմ ձեռքերուս մեջ: Եվ գիտե՞ս ուր էր, որ ես տեսա առաջին անգամ իմ այդ սարսափելի ուժը:

ԻՍԱՀԱԿ - Ո՞ւր տեսար:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Պոլի՛ս, պալա՛տը, այն փոքրիկ սենյակին մեջ, Հովսեփ Բրինգասի աչքերուն խորքը:

ԻՍԱՀԱԿ - Խնամակա՞լը:

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Դառն) *Հա՛, Ռոմանոսի թողած փոքրիկներուն խնամակալը, այրի թագուհիին կեղեքիչը, արքունիքի ու պաշտոնեու-*

թյան վզին հեծած բռնակալը, մեր երկրի այսօրվան միահեծան տերը և իմ վատթար թշնամիս:

ԻՍԱՀԱԿ - Հա՛, լսեր եմ, որ կանչեր էին քեզի Պոլիս, թեև լուրերը դժվար կհասնին մեր լեռները:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Երբ դեմս կեցած քնացնել կուզեր ինծի շողոմ խոսքերով, իր աչքերուն մեջ տեսա ես առաջին անգամ. տեսա այն անսահման վախը, որ ուներ ինծմե ու իմ բանակես: Ա՛յն աստիճան մեծ էր երկյուղը իր աչքերուն մեջ, և ա՛յն աստիճան իմ ոչնչացումս կնյութեր այդ նայվածքը, որ վայրկյան մը վախը մտավ և ի՛մ մեջս. ըսի՝ այս պալատեն ես այլևս ողջ դուրս չեմ գալու:

ԻՍԱՀԱԿ - Ե՞տքը:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Ետքը... ա՛յ, կեցած եմ դեմդ ողջ ու առողջ. և իմ վրաս է հիմա բոլոր խեղացի մարդոց վերջին հույսը, միա՛կ հույսը:

ԻՍԱՀԱԿ - Երկի և անոնք էին, որ կերպ մը ազատեցին քեզի իր ճանկերեն:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Լսե՛: Հովսեփ Բրինկասը ո՛չ մեկ ուժ չունի, որ հավասար դա իմ գնդերուս, ո՛չ մեկ լուրջ բանակ, որ փռել կարողանա դեմը ճերմակ վրաններուս: Բա՛ց է առջևս: Շա՛տ դժվար բան է, Իսա՛կ, երբ դեմդ բաց է, երբ դեմդ արգելք չկա, սահման չկա, և երբ ամե՞ն ինչ, կհասկնաս՝ ինչ կըսեմ, ամեն ինչ կախված է քու կամքեդ: Ես կսարսափիմ հիմա ինքս ինծմե:

ԻՍԱՀԱԿ - Ի՞նչ է միտքդ, Նիկեֆո՛ր:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Ա՛յ, կանչեր եմ, որ խոսինք: Չէ՞ որ դուն Ցոկաններուս մեջ մեծն ես, մեր ընտանիքին ավագը, և ես ու դուն միշտ հասկցեր ենք իրար լեզու:

ԻՍԱՀԱԿ - Հա՛, բայց պայմանով, որ այդպես հանելուկ չըլլան խոսքերդ: Հողի հետ գործ ունեցողի ձեռքն ու գլուխը քիչ մը հաստ կըլլա. մի՛ մոռնար:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Աղե՛կ, ըսե՛մ հիմա քեզի բան մը սաստիկ պարզ ու հստակ:

ԻՍԱՀԱԿ - Ըսե՛ նայինք:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Քիչ մը առաջ հոս էր իմ տանու երեցը ու կգովեր ինծի, որ ես երեք տարի է կնոջ հետ չեմ եղեր:

ԻՍԱՀԱԿ - Գովելու բան չէ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Զգիտեմ: Ճշմարիտը սակայն այն է, որ ես կցանկամ կնոջ մը:

ԻՍԱՀԱԿ - Վա՞յ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Այո, չորս ամիս եղավ, որ կցանկամ կնոջ մը և գեղեցիկ կնոջ մը, շատ գեղեցիկ կնոջ մը, բյուզանդական պետության ամենեն գեղեցիկ կնոջը:

ԻՍԱՀԱԿ - Ի՞նչ կըսես: Ըսե՛ տունը Հարսնիքի պատրաստություն տեսնենք: Ո՞վ է որ. կճանչնա՞մ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Քեզի կըսեմ՝ բացառիկ կնոջ մը, շա՛տ բարձր դիրքի կնոջ մը...

ԻՍԱՀԱԿ - Տե՛ր Աստված:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Բյուզանդական պետության ամենեն բարձր դիրքի կնոջը:

ԻՍԱՀԱԿ - Թեոֆա՞նո:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Այո՛:

ԻՍԱՀԱԿ - Ռոմանոսի այրի՞ն:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Այո՛:

ԻՍԱՀԱԿ - Կայսրուհի է, Նիկեֆո՛ր, չի գրգռե՛ս իր դժգոհությունը:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Բայց ինքն է, որ կկանչե ինծի:

ԻՍԱՀԱԿ - Հա՞: Հը՛մ...

ՆԻԿԵՖՈՐ - Անոր հույսն ալ իմ վրաս է միայն, ինչպես բոլոր բարեկամներուս:

ԻՍԱՀԱԿ - Այդ բոլոր ըսածներեդ. այսքանը միայն խելքս հասավ, որ դուն միտք ըրեր ես՝ պսակվիս... (Կընդհատե ու կնայի շուրջը):

ՆԻԿԵՖՈՐ - Վախցա՞ր:

ԻՍԱՀԱԿ - Այսինքն... ինչպես ըսեմ... Հանկարծակիի եկեր: Եվ իրավ է, ինծի կթվի, քիչիկ մը հանդուգն քայլ է: Վախնամ կինոս տարիքին տեսեն, ու մեր բերնին բաց թողնենք պատմական միջը: Դիրք, ազդեցություն, հայեր, կարված, բոլորը մեկ անգամեն կելլե մեր ձեռքեն, և մերկ ու անկար կնստինք տափին: Իսկ դուն ուզածիդ կկտրես վիզդ: Ա՛խր, չափազանց բարձր ցատկել կուզես:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Բա՛րձր, այո՛: Ճիշտ այդ բառով ալ գուշակեր է իմ Սուրբս դեռ տարիներ, տարիներ առաջ, երբ ես տակավին պարզ գնդապետ մըն էի:

ԻՍԱՀԱԿ - Քու Սո՞ւրբդ: Հա՛, քու վանահայրդ: Ինչպե՞ս էր իր վանքին անունը. լեզվիս ծայրն է. գեւ կայլի՞:

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Ոգևորությամբ) *Այո՛, Իսա՛կ, կայսրի՛: «Դուն պիտի կոխես այն բարձունքները, որոնց վրա միայն Աստծու ընտրյալները կդնեն իրենց ոտքը»: Այսպես ըսին իր շրթունքները:*

ԻՍԱՀԱԿ - *Դուն շատոնց կոխեր ես այդ բարձունքները: Բացարձակ պետն ես այս ահագին բանակին, ամբողջ Անատոլիի խակական տերը և ընդհանուր հրամանատար բոլոր արևելյան սահմաններուն:*

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Մտածկոտ) *Մինչև հիմա ես ալ այդպես կխորհեի. բայց հիմա կզգամ, որ այդ սուրբ մարդուն գուշակությունը դեռ հեռուն է, հեռուն, դեռ պետք է հասնիմ: Միայն...*

5

ԹԻԿՆԱՊԱՀ ՄԸ - (Ճակտի վարագույրներուն ճեղքեն) Զորավար Օհան Գուրգեն:

Միևնույն միջոցին, առանց պատասխանի սպասելու, Օհան Գուրգեն մեկ կողմ կընե թիկնապահը ու կմտնե ներս:

Քառասունը անց, փոքր ու նուրբ, ճկուն ու համաչափ մարդ մըն է: Մազն ու մորուքը ավելի շեկ, արտահայտիչ ու գրավիչ դիմագծեր: Շարժումները, կեցվածքն ու խոսքը պարզ ու ազնվական:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Ուրախ առաջ գալով) *Օ՛, այս ե՞րբ ես եկեր. անտես ընող գտակո՞վ: Եվ ինչպե՞ս է պատահեր, որ սիրտ ես ըրեր, թողեր ես մինակ կայվածներդ, ծմակներդ: Բարի՛ ես եկեր և ճի՛շտ ժամանակին: Ա՛յ, ձեռաց նստինք երեքով ընտանեկան խորհրդի: Վերջապես ե՛ս ալ ընտանիքեն կհամարվիմ, թեև քիչիկ մը ծուռումուռ. պիծով. բայց ըսեր են՝ ազգականի պորտին չեն նայիր, սրտին կնային:*

ԻՍԱՀԱԿ - *Ըը՛, քու պորտն ալ, քու սիրտն ալ: Եվ ի՞նչ ըսել կուզե, միշտ քեֆդ տեղը, միշտ բանի մը վրա և միշտ նույն խենթը: «Տարիք» ըսված բանը ե՞րբ պիտի հասկնաս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Ժամանակը որ գա, կանցնիմ ծմակներդ, որ հասկցնես: Դուն հիմա ա՛յս մարդուն խոսք հասկցուր:*

ԻՍԱՀԱԿ - (Լուրջ) *Ինծի՛ նայե, Օհա՛ն, ի՞նչ է քու կարծիքդ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Այս երկու շաբաթ է՝ ամեն բանս թողած ինկեր*

եմ ամենուն պոչէն, մեծին ու պզտիկին, արյուն-քրտինք եմ մտեր, որ բանամ աչքերնին, և հիմա դուն ինծի կհարցնես՝ ի՞նչ է իմ կարծիքս:

ԻՍԱՀԱԿ – *Իսկ բանակի՞ կարծիքը:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Թո՛ղ, եղբա՛յր, պարապ խոսքերը: Ո՞վ է որ հակառակ պիտի ըլլա իր առաջացմանը, իր բարձրացմանը. ո՞վ պիտի ուզե ձեռքեն փախցնել այս տեսակ առիթը: Արդեն համոզված են ամենքը: Ա՛յ, եթե շնորհք ունիս, դուն այս մարդը տեղեն շարժե: Իմ հոգիս հանեց. «դեռ կանուխ է», «դեռ սպասե», «դեռ մտածենք» և «իրավունք», «պատասխանատվություն», չգիտեմ ինչ:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Դուն շատ թեթև կնայիս ամեն բանի վրա: Լավ չէ, Օհա՛ն, կյանքը լուրջ բան է: Ամեն ինչ նախ կշռել պետք է, հապա ի՞նչ գիտցար:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Կշռեր ենք արդեն հազար անգամ բոլոր թերն ու դեմը: Եվ կկրկնե՛մ քեզի՝ պետք է անմիջապես շարժվինք, եթե հաջողել կուզենք: Իսկ եթե այսպես միշտ ծածանցնես, կփախցնենք հաջող վայրկյանը ու բոլորս ալ կնստինք հիմարներու աթոռին:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Ես գիտեմ իմ ըրածս: Հանգի՛ստ ձգե ինծի:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Զարացած) *Ազե՛կ, պինդ նստե՛ տեղդ ու նորեն ամեն ինչ ցարեն-ցարեն կշռե՛:* (Ծոցեն ծալլած թուղթ մը հանելով կնետե սեղանին վրա) *Խնդրե՛մ, ասիկա ալ առ ու հետը միասին կշռե՛:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Ի՞նչ բան է աս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Սիրային նամակ մը:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Գրո՞ղը ով է:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Գրո՞ղը: Գրողի անունն է Հովսեփ Բրինկաս:*

ԻՍԱՀԱԿ – *Խնամակա՞լը:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – (Ձեռքը ակամա նամակին երկարելով, սակայն առանց վերցնելու) *Բրինկա՞ս: Կգրե քեզի՞:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Այո՛, ինծի՛:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Ե՞րբ ես ստացեր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Գիտես, որ երեկ բանակը չէի:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Ա՛խ, ժամադրությո՛ւն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Եվ շա՛տ խորհրդավոր. բերող մարդուն հետ:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Եվ՝ ի՞նչ կըսե:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Ո՞վ:*

ՆԻԿԵՖՈՐ - Հովսեփ Բրինկաս:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Խելոք մարդու խոսք:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Քեզի կհարցնեմ՝ ի՞նչ կըսե:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ի՞նչ պիտի ըսե. կգովե իմ զինվորական տաղանդս. հայկական փաշտերու մեծ համբավը, իմ վայլած համակրանքս մայրաքաղաքին մեջ և իմ մասին եղած բա՛րձր համարումը բարձր շրջանակներու մեջ: Կարդա՛, կարդա՛, որ տեսնես. շա՛տ իմաստուն ու շա՛տ նուրբ ոճով գրված բան է:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Ե՞տքը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ետքը... կբարեհաճի ինծի իրավունք տալու, որ իմ համար դատած եղանակովս մեջտեղեն վերցնեմ քեզի, ինքզինքս հրատարակեմ արևելքի ընդհանուր հրամանատար, «փուլթամ Պոլիս», «Աստծու պահած քաղաքը», «բանակներուս գլուխը»: Եվ այս բոլոր կողմնակի ծառայություններուս փոխարեն ներքինի Հովսեփ Բրինկասը ինծի կխոստանա ո՛չ ավելի, ո՛չ պակաս, քան բյուզանդական կայսրներու գահը. վրան ալ, իբրև հավելված, հանգուցյալ Ռոմանոս կայսեր այրին:

ԻՍԱՀԱԿ - Թեոֆա՞նո...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Հրամա՛նք ես: Ինչպես կտեսնեք՝ Պոլսի մարդիկը, մեզի պես, մազին հաստն ու բարակը չեն փնտրեր և կհասկնան, որ շատ ալ մլատություն ընելու ժամանակը չէ: Ինչե՞ն գիտես, որ ուրիշներուն ալ չեն եղած նմանօրինակ դիմումներ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Իսկ դո՞ւն:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ես ի՞նչ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Տվե՞ր ես պատասխան:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ինչա՛րկե: Չէ՛, քեզի պես, պիտի նստեի օրերով որոճալու:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Ի՞նչ է պատասխանդ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ըսի, որ ներքինի Հովսեփ Բրինկասը իմ թանկագին բարեկամս է, որ սարսափելի երջանկություն է ինծի համար կայսրներու գահին վրա ծալլապատիկ բազմիլը և ավելի ևս սարսափելի երջանկություն է Ռոմանոսի անկողնին մեջ պառկիլը: Ըսի, որ երկու շաբաթը չի լրացած կլսեն իմ մասին, երբ բանակներս ըլլան Պոլսի ճամփուն վրա: Այնպես որ հիմա այս բոլոր սիրուն ծրագրին մեջ միակ խանգարիչը դուն ես: Ահա՛ եկեր եմ միասին խորհուրդ ընենք, թե ինչ

ձևով քեզի մեջտեղեն վերցնենք:

ԻՍԱՀԱԿ – *Ա՛յ Գուրգեն, դե, մի լո՛ւրջ խոսե, բան հասկնանք, է՛:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Լուրջը քու ծմակներուդ մեջն է: Հոս եղածը աս է, ինչ որ ըսի. կուզես՝ հավնե, կուզես՝ ոչ: Ո՞վ էր, անցած օր կըսեր, թե Հոլանտի Բրինկասը նոր ձևի մարդ է: Չգիտե՛մ, համենայն դեպս իր ընտրած զենքը շատ է հին. «Բաժնե, որ տիրես»: Եվ ի՞նչ սքանչելի աքլորակռիվ, ես ու դուն դեմ դեմի: Մարդիկը ճաշակ ունին:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – (Վերցնելով թուղթը) *Այս նամակը թանկագին է, իբրև գրավոր փաստ: Շատ շնորհակալ եմ քեզի այս նամակին համար: Ավելի ևս շնորհակալ եմ քո եղբայրական վարմունքիդ համար: Քու այս ուղղամիտ քայլդ ես այլևս ամբողջ կյանքիս մեջ չեմ մոռնար: Շնորհակալ եմ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Յուսահատ շարժումով) *Ինչե՞ր կխոսի այս զարմանալի մարդը. ես այդ նամակը չեմ բերեր քեզի քու հիմար շնորհակալությանդ համար. բերե՛ր եմ, որ վերջապես հասկնաս. չշտապես, թե այլևս կորսնցնելու ժամանակ չկա:*

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Ազնի՛վ, ազնի՛վ, դեռ կտեսնենք: Առայժմ թողեք որ քաշվիմ սենյակս* (Կերթա իր ննջարանը):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Ահա՛, հիմա տարի մըն ալ թուխս պիտի նստի այդ նամակին վրա:*

ԻՍԱՀԱԿ – *Անհանգի՛ստ մարդ ես, Օհա՛ն: Արդեն դուք՝ հայերդ, անհանգիստ մարդ եք:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Իսկ դո՞ւք, Ցոլաններդ, ծա՛նր, ամեն բան կբարդացնեք, կդժվարացնեք:* (Ննջարանը մատնանիշ) *Ըհը՛, ինչի՞ է նման. և՛ կուզե, և՛ չուզեր. տարիկ մը առաջ, տարիկ մը ետ. դեռ հիմա փոխված է, այնքան գլխուն գայլի ավետարան ենք կարդացեր: Հիմա գոնե գիտեմ, որ կուզե. առաջ ուզելու ալ կվախնար:*

ԻՍԱՀԱԿ – (Համոզելով) *Կտեսնե՞ս, սիրելի՛ս, ըսել է՝ կամաց-կամաց: Ես գիտեմ, որ սա քու խոսքերուդ կարևորություն կուտա. բանակին մեջն ալ ուժեղ է ձայնդ: Միայն քիչիկ մը զգույշ: Քաշքշենք այսպես դեռ ամիս մը-երկու, տեսնենք՝ խնդիրը ինչ ձև կառնե:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Երկու ամի՞ս:* (Կխնդա): *Ես քեզի կըսեմ՝ երկու շաբաթը չի լրացած մենք պետք է ըլլանք մայր քաղաքի պարիսպներուն տակը: Կհասկնա՞ս, երկու շաբաթը չանցած: Հոն կարգադրված են արդեն ամեն ինչ մեր բարեկամները. բոլորի տրամադրությունը՝ բարձր,*

դժգոհությունները հասած կլինեն գագաթնակետին, բարձի հույր գետի մեջ: Պետք է խելքի օգտվենք այդ րոպեն, որ ուշանանք ավելի կթուլանա: Եվ հետո, կկարծես, դյուրի՞ն բան է ամեն անգամ այս ոգևորությունը տաք պահելը բանակին մեջ:

ԻՍԱՀԱԿ - Մի՞թե արդեն այդ աստիճան...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Պե՛տք է որ շարժվենք, պե՛տք է, և հենց այսօ՛ր, այսօ՛ր:

ԻՍԱՀԱԿ - Նա՛, այդ մեկը արդեն կներես: Փա՛ռք Աստծու, Նիկեփորը ո՛չ այսօր, ո՛չ ալ վաղը տեղեն շարժվողը չէ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Հա՞, կկարծե՞ս: Դե՛, հիմա տե՛ս. ես անիկա այնպես իր տեղեն շարժեմ, այնպես գլորեմ, որ կանգ առնե չհասած Պոլսի ամբարտակներուն տակը:

ԻՍԱՀԱԿ - Դո՞ւն. և այդ ինչպե՞ս:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Իրեն որ թողնենք, ան իր տեղեն շարժվողը չէ, ոչ միայն այսօր ու վաղը, այլ մինչև Քրիստոսի երկրորդ գալուստը (Կտրուկ) *Դուն կեցիր հո՛ս:* (Դուրս ճակտի վարագույրեն):

7

Ներս կուգան Գուրգենի հետ մոտ երկու տասնյակ բարձրաստիճան զորականներ: Ոմանք մտերմորեն, մյուսները հարգալից կբարևեն Իսահակը:

ՄԵԿԸ - Հո չէ՞ ինքը:

ՄՅՈՒՍԸ - Երևի՝ նե՛րս:

ԵՐՐՈՐԴԸ - Չտեսա՞ր, դեռ չե՞ս խոսած հետը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Խոսեցա՛:

ԵՐՐՈՐԴԸ - Արդյո՞ւնքը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Արդյունքը. ա՛յ, գնաց ներս: (Հանկարծ) *Լսեցե՛ք ինծի. այլևս ուրիշ ճամփա չկա, սպառված են բոլոր միջոցները: Կմնա, որ իրագործենք մեր որոշումը: Համաձա՞յն եք:*

ՄԵԿԸ - Կարծեմ, որոշված հարց է:

ՄՅՈՒՍԸ - Ի՞նչ էր բառը՝ «Ըլլա իր կամքով, ըլլա ակամա»:

ՁԱՅՆԵՐ - Այո՛, այո՛, այդպես:

ՄԵԿԸ - Եվ արա՛գ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Իսկ դո՞ւրսը, պատրա՞ստ է ամեն ինչ:

ԵՐՐՈՐԴԸ - *Ամե՜նքը. կապանն նշանին:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Զորավա՛ր Պոնտիս, մեր մեջ ամենեն տարեցը դուն ես: Դո՛ւրս կանչե Հրամանատարը:*

ԻՍԱՀԱԿ - *Ինչպե՞ս թե: Հոս դավ կա: Նիկեֆո՛ր: Նիկեֆո՛ր...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Ննջարանին դուռը ցույց տալով ու հեգնոտ) *Ա՛խ, դո՞ւն կուզես Հրամանատարը դուրս կանչես. խնդրե՛մ:*

8

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Դուրս կնետվի ննջարանեն, մեջքը կապած է կարճ սուր մը) *Սա ի՞նչ աղմուկ է: Ի՞նչ բանի եք հոս: Ինչո՞ւ եք խռնվեր վրանիս առջը:*

ԶՈՐ. ՊՈՆՏԻՍ - *Հրամանատա՛ր, զորավարները խոսիլ կուզեն քեզի հետ:*

ԻՍԱՀԱԿ - *Մի լսե՛ր, Նիկեֆոր, անոնց ըսածին:*

ՆԻԿԵՖՈՐ - *Դուն մի՛ խառնվիր: Ի՞նչն է որ այդպես հուզեր է ձեզի: Ինչո՞ւ լռեցիք:*

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ՄԸ - *Թո՛ղ խոսի Գուրգենը:*

ՁԱՅՆԵՐ - *Գուրգե՜նը... Գուրգե՜նը...*

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Զարմացած ու քննական կդառնա Օհան Գուրգենի կողմը)*:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Բացե՛ք մուտքին վարագույրները:*

ՆԻԿԵՖՈՐ - *Ինչո՞ւ:*

9

Կբանան արագ ճակտի վարագույրները. հեռուն կերևա վրաններու ծովը, իսկ մոտիկ՝ խռնված զորքերուն շարքերը: Խորին լռություն:

ՆԻԿԵՖՈՐ - *Սա ի՞նչ բան է, Օհա՞ն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Նայե՛, Հրամանատա՛ր, նայե՛, զորավարներուդ, նայե՛ քու զորքիդ. նայե՛, որ զգաս: Լեցված է բաժակը. այլևս մեզմե ո՛չ ոք հանդուրժել չի կրնար ներքինիի մը անարգ լուծը:*

ՆԻԿԵՖՈՐ - *Զորավա՛ր Գուրգեն, պետք է ընդհատեմ քեզի. քու խոսքերդ հակառակ են կարգապահության:*

ԻՍԱՀԱԿ - Եվ պատշաճությամբ:

ՆԻԿԵՖՈՐ - Այդ ուղղությամբ ո՛չ մեկ բառ. կարգիլե՛մ քեզի:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Քեզի խոսողը, Հրամանատար, Օհան Գուրգենը չէ, որ խոկույն պիտի հնազանդեր արգելքիդ: Իմ շրթունքներովս ամբողջ բանակդ է, որ հիմա կխոսի քեզի, և դուն պե՛տք է լսես իր ձայնը: Երկրորդ տարին է,որ Թշվառական ներքինի մի հավաքեր է իր ձեռքին մեջ պետության բոլոր թելերը, կասեցուցեր է ամեն շարժում, կապեր է ամեն ձգտում ու մեր բանակները դատապարտեր է անգործության: Թշնամին կամրանա մեր սահմաններուն վրա, իսկ մեզի թույլ չեն տար, որ շարժվինք. կխանգարեն ամեն ձեռներեցություն, չեն հասցներ, ինչ պետք է բանակին, կկտրեն մեր թափը: Անոր ուզածը մեր քայքայումն է: (Զորավարներուն) *Այդպես չէ՞:*

ՆԵՐՍԻ ԵՂՈՂՆԵՐԸ - Այո՛, այո՛, այո՛:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Քու գնդերդ այլևս չե՛ն ճանչնար այդ դավաճան ներքինիին կառավարությունը: Քու բանակդ կճանչնա և կընդունի միայն ա՛յն կառավարությունը, որը իրը ըլլա, իրեն գործակից, իրեն հասկցող, իրմե ընտրված: (Զորավարներուն) *Այդպես չէ՞:*

ՆԵՐՍԸ ԵՂՈՂՆԵՐԸ - Այո՛, այո՛, մե՛րը, մե՛րը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Կլսե՞ս, Հրամանատա՛ր: Եվ ահա՛ ես քու զորավարներուդ, քու զորականներուդ և քու համորեն բանակներուդ անունով կհայտարարեմ քեզի...

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Առաջ նետվելով ու կտրուկ) *Կեցի՛ր, կեցի՛ր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Կհայտարարեմ Աստծու առջև, աշխարհքի առջև ու այս բազմության առջև մեր միա՛կ արժանի կայսրը քեզի՛:

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԱՂՄՈՒԿ - Քեզի՛, քեզի՛... դո՛ւն... դո՛ւն...

ՆԻԿԵՖՈՐ - (Ականջները գոցած) *Ո՛չ, ո՛չ: Ես լսել անգամ չեմ ուզեր այդ տեսակ խոսքեր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Մերկացնելով սուրը) *Խոնարհեցե՛ք սուրերը մեր կայսեր առջև: Կեցցե՛ կայսր Ֆոկաս:*

ԲՈԼՈՐԸ - (Դուրսն ու ներսը սուրերը քաշած) *Կա՛յսր Ֆոկաս... կա՛յսր Ֆոկաս... Ֆոկա՛ս... կեցցե՛...*

Դուրսը՝ միահամուռ բացականչություններու ալիքը կտարածվի վրանեն հեռու ու հեռու: Զենքերն ու դրոշակները կխոնարհին ու կբարձրանան. զանազան կողմերե կլսվի շեփորներու

հեռավոր կանչը: Մինչ վրանին տակ ամենքը խառն ժխորով շրջապատած են ու կշնորհավորեն կայսրը, որ դեռ հուսահատ ճիգեր կնե դիմադրելու:

Օհան Գուրգեն կառնի պաշտոնյային ձեռքեն հատ մը կարմիր կոշիկ, կչոքե Նիկեֆորին առջևը: Ընկերները կբռնեն կայսեր թևերեն, մեկը կքարծրացնե անոր ձախ ոտքը, և Գուրգեն կհագցնե կոշիկը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – (Ուրախ ու հաղթական՝ վեր ցատկելով) *Ահա՛, Նիկեֆո՛ր, Հայոց արյան կայսերական կարմիրը:*

ՕԳՆԱԿԱՆՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ – *Շնորհավոր նոր պաշտոնիդ այդ ծիրանի նշանի:*

ՍԻՐԻՇ ՄԸ – (Ոգևորված) *Մա՛քուր կարմիր, քա՛ջի կարմիր, ամբողջ կյանքդ ըլլա կարմիր:*

ՏԱՐԻՔՈՎ ԶՈՐԱԿԱՆ ՄԸ – (Առաջ գալով ու սաստիկ հուզված) *Ու գիտե՞ս քանիերորդ տարին է, Ֆոկա՛ս, իմ ուսս քու ուսին կից, իմ վրանս քու վրանիդ, տարիներ եմ քեզի հետ քու չարին ու բարին. և հիմա երջանիկ եմ, Ֆոկա՛ս:* (Լալով) *Շնորհավո՛ր ծիրանիդ:* (Կփաթթվի Ֆոկասի վիզը)

ԱՄԵՆ ԿՈՂՄԷ – *Շնորհավո՛ր ծիրանիդ: Շնորհավո՛ր ծիրանիդ:*

ԽՄԱՀԱԿ ՖՈԿԱՍ – (Մոտենալով կայսեր և ինքն ալ հուզված) *Նիկեֆո՛ր, ալ ինչ է, ըսէ: Ամենքս կսպասենք խոսքին:*

Ֆոկաս ծանր ու գլխահակ առաջ կուգա: Խորին լռություն:

ՆԻԿԵՖՈՐ – *Բանի որ այդպես է, թո՛ղ ըլլա Աստծու կամքը: Դուք գիտեք, որ ես միշտ եղած եմ ձեզի հետ, ձեզի համար ու ձեզմով: Եվ հիմա ալ, բնական է, ուզեմ-չուզեմ, պետք է համակերպիմ այդպես միահամուռ կերպով արտահայտված ձեր կամքին, Աստծու կամքին, ինչքան ալ որ ծանր ըլլա ինծի համար այդ նոր բեռը, որ դուք կդնեք: Դուք ճի՛շդ եք, ե՛ս ալ կխոստովանիմ, ե՛ս ալ կզգամ ձեզի պես, որ պարտական եմ կռվելու այս ամենահզոր ու ամենաքրիստոնյա պետության ներքին քայքայիչներուն դեմ ալ, ինչպես որ կռվեր եմ մինչև հիմա անոր արտաքին թշնամիներուն դեմ: Ներքինները հաճախ ավելի վտանգավոր*

է, քան դուրսինը: Եվ քանի որ պատերազմը հայտարարեցինք արդեն, այլեւս իրավունք չունինք ժամանակ կորսնցնելու: Զորավարներս հիմա իսկ կկանչեմ խորհրդի. բանակները պիտի շարժվին: Պետք չէ, որ այսօրվան դեպքերուն լուրը մեր գնդերեն առաջ հասնի Պոլիս:

ՁԱՅՆԵՐ - Պոլի՛ս, Պոլի՛ս...

ՁԱՅՆ ՄԸ - Ա՛, վերջապե՛ս, կշարժվինք:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԶՈՐԱՎԱՐ ՄԸ - Վահանի վրա, վահանի վրա, մեր նոր կայսրը վահանի վրա:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Ու դեպի Պոլիս:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՂՄՈՒԿ - Պոլի՛ս, Պոլի՛ս...

Նորեն կշրջապատեն կայսրը, կբարձրացնեն վահանի մը վրա իրենց ուսերուն և խինդ ու ցնցումով կուղղվին վրանեն դուրս: Մինչ՝

ԴՈՒՐՍԸ - (Կկրկնվի հեռանալով ու տարածվելով ալիք-ալիք) *Դեպի Պոլի՛ս... Պոլի՛ս... Պոլի՛ս...*

10

Վրանին տակ կմնա միայն Օհան Գուրգենը երկու ընկերով:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Քիչ մը ատեն լուռ կդիտե հեռացող թափորը, և հանկարծ կսկսի սրտանց ծիծաղիլ) *Տեսե՛ք, է՛, տեսե՛ք: Է՛, խե՜ղճ Յուլյաս: Սա մեյ մը իր կեցվածքը նայեցե՛ք, իր բռնվածքը, իր քիթ ու բերանը, հա՛, հա՛, հա՛...*

ԸՆԿԵՐԸ - Հա՛, ըրիր, ըրիր, սարքեցիր, հիմա ալ կեցեր կխնդաս:

ՄՅՈՒՍԸ - Այդքան աշխատանքը որ դուն թափեցիր, ինքդ կրնայիր բարձրանալ գահը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ե՞ս: Կներե՛ս: Ես կնախընտրեմ կայսր չլինելը, քան կայսր լինելը: Զվարճալի է գոնե: (Յորդ խնդուքով) *Նայեցե՛ք, մեյ մը նայեցե՛ք այդ թշվառ մարդուն, ինչպես կառչեր է վահանի եզերքին. հա՛, հա՛, հա՛...*

ԸՆԿԵՐԸ - Քալե՛, քալե՛. առանց մեզի հանկարծ դուրսը բան մը չի ծափ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Թո՛ղ: Ալ անիկա մեզի պետք չունի. ջուրը

ճամփան կգանե: Ո՜ւհ, վերջապե՛ս: Թե չէ արդեն սկսեր էի ձանձրանալ այս անհամ խաղեն: Տղա՛, Պոլիս հասնինք թե չէ, թափ տանք մեկի անգամ մը մարդավարի: Անոնք թող երթան պալատ իշխանութեան խաղալու, իսկ ես կխոստանամ ձեզի գիշերային ոքանչելի հարկինք մը Խրյուսոպոլի պարտեզներուն մեջ:

ՄՅՈՒՍ ԸՆԿԵՐԸ – Որուն նմանը դո՛ւն միայն սարքել գիտես:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Բյուզանդիոնի ամենեն ճկուն պարուհիները, որ ձեր սրտի թելերը պարեն, և ամենեն գեղեցիկ կնիկներուն շրթունքները, որ ձեր գինին ձեզի հետ կխմեն:

ԸՆԿԵՐԸ – Արժե՛, արժե՛ երթալը Պոլիս:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Հաղթողներուն մեջ պետք է ավարը հավասար բաժնել: Իշխանությունը՝ անոնց...

ՄՅՈՒՍ ԸՆԿԵՐԸ – Սերն ու գինին՝ մեզի:

ԸՆԿԵՐԸ – Արժե՛, արժե՛ երթալը Պոլիս:

ԴՈՒՐՍԻ ԱՂՄՈՒԿԸ – Դեպի Պոլիս... Պոլիս... Պոլիս...

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԲՅՈՒԶԱՆԴԻՈՆ.

ԿԱՐՄԻՐ ՍՐԱՀԸ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԵՋ

Ճակատը՝ լայն կամարով մուտք մը, որուն վարագույրները երբ բաց են, կերևա խորքի երկար ու կամարակապ միջանցքը: Այդ մեծ մուտքի երկու քովը երկու փոքր ոսկի դռներ՝ առանց վարագույրի, կայսեր ու կայսրուհիի մասնավոր մուտքերը: Սովորական ելումուտի համար կողմնակի դուռ մը աջեն:

Սրահին մեջ դեպի ձախ գահն է պատվանդանին վրա: Յոս ու հոն գահավորակ ու աթոռ: Բոլոր կահերը, վարագույրները, մութ-կարմիր թանձր թավիշ է, վրան ցիվ ու մանր ոսկի խաչազարդերով: Պատերը նույնպես կարմիր են, տեղ-տեղ բուսած են եռաստեղ ու յոթնաստեղ ոսկի աշտանակներուն փունջերը:

ճակտի վարագույրները բաց են: Բարձրաստիճան պաշտոնյաներու ու պալատականներու ստվար խումբ մը կեցած է մասամբ միջանցքին մեջ, մասամբ սրահը երկու շարքով: Այդ զույգ շարքին մեջեն է, որ կայսերական ամոլը առաջ կուգա խորքեն ծանր ու շուքով: Բոլորը կխոնարհին անոնց անցնելու ատենը:

Կայսրը՝ Նիկեֆոր Ֆոկաս, կայսրուհին՝ Թեոֆանո: Երկուքն ալ հագած են կայսերական պաշտոնական լրիվ հանդերձանքը. ծիրանի մանթո, ծիրանի կոշիկ, ոսկի թագ ու գայիսոն: Թեոֆանո՝ շքեղ ու սլացիկ կազմով, 26-27 տարու, դեմքը երկարավուն, խոշոր նուշ աչքեր, գոռոզ նայվածք և առատ դեղձան մազեր, բացառիկ գեղեցկուհի:

Երբ կհասնին գահին ոտքը, կայսրը կանգ կառնե ու կդառնա դեպի Մեծ լոկոթեդը՝ գանձի ու արտաքին գործերու վարիչը, որը խիստ շարժուն ու սեթևեթ մարդ մըն է:

ԿԱՅՍՐԸ – Կմեծարե՛ս այդ ասանները, ինչպես հարկն է, կընծայես մեկ-մեկ հարուստ խալաթ, բայց աչքդ վրանին կպահես:

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ – (ժպտուն) *Գիտե՛մ, տե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ – Ընտրե՛ նաև քանի մը կտոր հարմար բան, որ տանին իրենց Մեծ Իշխանին: Սա՛նկ, բա՛ն մը, որ մասնավոր կերպով սիրելի ըլլա իրենց բարբարոս ճաշակին:

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Իրենց ամենեն ավելի սիրած բանը մեր բյուզանդական լիակշիռ ոսկին է, տե՛ր:

ՊԱՏՐԻԿ ԱՊԱՄԲԱՍ – Որը այսօր հրաշալի գործ տեսավ արդեն:

ՍԵՆԱՏՈՐ ՊՈՆԴԻՍ – (Ծեր, նախկին զորավար) *Ինչպես մի՛շտ:*

ԿԱՅՍՐԸ – Տեսա՞ր, Թեոփա՛նո, դաշինքը ասոր կըսեն:

ՊԱՏՐԻԿ ԱՊԱՄԲԱՍ – Խորունկ է, տե՛ր, քաղաքականության իմաստությունը:

ԿԱՅՍՐԸ – (Գոհ) *Դե՛, թող այդ ոսկութը քշե հիմա իր խուժանը դեպի Բուլղարիա:*

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Աղվոր անակնկալ մը բուլղարներու մեծ ցավին:

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ – Զատկի հրաշալի նվեր մը:

ԿԱՅՍՐԸ – (Հեգնոտ) *Մեր ամենասիրելի ազգականին:*

Բոլորը կխնդան զսպված:

ԿԱՅՍՐԸ – (Լուրջ) *Եվ այս հույս ունիմ՝ կհանգստանան վերջապես մեր հյուսիսի սահմանները բուլղար սպառնալիքեն:*

ՄԵԾ ԼՈԳՈԹԵՏԸ – (Չարացած) *Ինչպես և մեր ափերը ռուս նավերու հրագակ այցերեն:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Թշնամիներդ ավելի կուզեն, որ դուն հանգիստ քուն ըլլաս:*

ՍԵՆԱՏՈՐ ՊՐԵԴԻՍ – *Այդպե՞ս է, տե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Շնորհակալ եմ բոլորեդ, ձեր խորհուրդեն ու օգնությեն:*

Բոլորը խոր գլուխ կուտան ու կքաշվին միջանցքը, կգոցվին կամարին վարագույրները:

2

ԿԱՅՍՐԸ – *Կուգե՞ս, Թեոֆա՛նո, ինծի հետ ըլլալ իրիկունը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Սիրով, տե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Այսօրվան աշխատանքես իրավունք ունիմ գոհ ըլլալու: Իսկ դուն պետք է մոտս գտնվիս, որ գոհունակությունս լրիվ ըլլա:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Դեռ միշտ նույն կարծիքի՞ն ես:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Մի՛շտ:* (Քիչ մը խորհելեն ետքը) *Դուն ինծի համար ո՛չ միայն կին ես, ո՛չ միայն գահի թագուհին, այլ... ինչպե՞ս ըսեմ, որ ճիշտ ըլլա. դուն... իմ բախտս ես:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Ժպտուն) *Բա՞խտ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Կհիշե՞ս այն առաջին օրը, երբ առաջին անգամ ժպտեցար ինծի քու այն սուգի ճերմակ զգեստներուդ մեջեն. դո՛ւն այրի թագուհին, ե՛ս քու զորավարդ: Այն օրեն, Թեոֆա՛նո, անընդհատ հաջողեր է ինծի ամեն բան, ինչ որ բռներ եմ, ինչ որ ըրեր եմ, և՛ վարչությամ մեջ, և՛ կյանքի դաշտին վրա:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Իրա՞վ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ատոր համար է, որ ամեն անգամ, երբ նոր ու լուրջ*

բայց մը կ'առնեմ, ա՛յ, ինչպես այսօր կու գամ, որ գամ քովդ ըլլամ, կու գամ նայիմ, ա՛յ, այսպես, քու այդ եղնիկի խոշոր աչքերուդ, որոնց խորքեն բախտս միշտ ժպտեր է ինծի: Աղոթքի պես անհրաժեշտ բան մը է ատիկա Հայկիս համար:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Երջանիկ եմ:

ԿԱՅՍՐ - Գնա՛ փոխե հագուստներդ ու եկո՛ւր, Վասի՛լ:

3

Թեոֆանո կերթա դեպի ճակտի աջ ոսկի դռնակը, կբանա ծույլ շարժումով մը, կմտնե ու կգոցե: Մինչ կողմնակի աջեն կուգա Վասիլ Լեկապեն՝ բարձրահասակ ու թիկնեղ, ներքինի է, իր անմազ դեմքին վրա մշտական սառած ժպիտ մը: Կայսեր առաջին սենեկապետն է ու անձնական խորհրդականը՝ պարոգիմոմենը:

Կայսրը անոր կերկարե ծեռքի գայիսոնը, անոր օգնությամբ կիանե ծիրանին ու թագը: Այդ միջոցին է, որ կխոսվի:

ԿԱՅՍՐ - Ի՞նչ նոր:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - Կյանքդ երկար, տե՛ր: Հովսեփ Բրինգաս մեռեր է իր աքսորին մեջ:

ԿԱՅՍՐ - Նո՞ր է մեռեր: Անիկա ինծի համար մեռավ ա՛յն օրը, երբ ես հաղթական գնդերուս գլուխն անցած Ոսկի դռներեն ներս մտա Կոստանդնուպոլսի այս աշխարհակալ քաղաքը ու բարձրացա այս գահը: (Կբարձրանա, կնստի):

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - Այն օրը մեռան քու բոլոր թշնամիներդ, տե՛ր:

ԿԱՅՍՐ - Ի՜նչ արագ կթռչի ժամանակը:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - Գուցե, բայց ոչ ապարդյուն. ինչքա՜ն գործ է տեսնված այս մեկ-երկու տարվան մեջ:

ԿԱՅՍՐ - Իրա՛վ է, շատ աշխատեցա:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - Եվ ի՜նչ գործ: Պետք է մենք ետ երթանք դարեր ու դարեր, մինչև Հուստինիանոս, որ գտնենք վերջապես մեկը արժանի քեզի հետ համեմատվելու:

ԿԱՅՍՐ - Հուստինիանո՛ս: Իսկ ուրիշ ոչ ո՞ք:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - Ուրի՞շ:

ԿԱՅՍՐ - Թո՛ղ հիմը: Բայց, ա՛յ, այնքան դեմքեր կան շուրջդ,

պալատիս մեջ, դուրսը, բանակիս մեջ. միթե անոնց մեջ չե՞ս գտներ նույնիսկ մեկը:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Տե՛ր, մեծ պետերուն մեծ ծառաներ, անշո՛ւշտ. բայց այդ բոլոր բազմության մեջ ո՞վ կա, որուն փառքը հավասար գա քու փառքիդ, որուն տաղանդը մրցի քու տաղանդիդ, և ո՞ր անունն է, որ կրնա հնչել հոն քու անունիդ դեմ:

4

ԱՎԱԳ ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ – (Բարձրացնելով ճակտի վարագույրը կհայտարարե բարձր ու պաշտոնական, հատիկ-հատիկ) *Օհա՜ն Գուրգեն, արևելյան բանակներուն վերին հրամանատա՛րը, կո՛մս, պատրի՛կ ու մագի՛ստրոս:*

ԿԱՅՍՐԸ – (Կցնցվի ու խոժոռ) *Թող գա՛:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Հազիվ ներս մտած՝ արարողապետին) *Բայց, բարեկա՛մս, կարծեմ կարիք չկա այսպես ամեն անգամ իմ բոլոր տիտղոսները շարելու: Չենք մոռնար, մի՛ վախնար:*

ԱՎԱԳ ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ – (Խոնարհ) *Պալատական հնավանդ սովորություն մը միայն, ինչպես որ լավ գիտե մեծ հրամանատարը:* (Կքաշվի դուրս):

5

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Կերթա շիտակ կայսեր դեմը ու կկենա աջ ձեռքը վեր) *Առողջությո՛ւն կայսեր:*

ԿԱՅՍՐԸ – Ողջո՛ւյն, հրամանատա՛ր:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Որը սակայն արդեն սկսեր է մոռնալ, թե ինքն է գլուխը այն հեռավոր գնդերուն:

ԿԱՅՍՐԸ – Ի՜նչ ընեմ, Վասի՛լ, որ այս մարդը դժգո՜հ չըլլա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Նուրբ հեգնությամբ) *Դժգո՞հ. այնքան պատիվներուն, մեծարանքին ու այն բացառիկ ուշադրության հանդեպ, որ կայսերական բարձրությունը հաճած է թափել իմ վրաս:*

ԿԱՅՍՐԸ – Թո՛ղ: Գիտեմ, որ Աստծու պահած այս քաղաքը մասնավոր հրապույր մը չունի քեզի համար. գիտեմ, որ քու խելքդ լեռներդ է, արաբական սահմաններդ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ներող պիտի ըլլա կայսրը. հին զինվորի մը արմատացած նախասիրություն:

ԿԱՅՍՐԸ - Իսկ ե՞ս. կկարծես իմ հաճույքիս համա՞ր է, որ նստեր եմ այս ոսկեզօծ պատերուն ետին:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Դուն կայսր ես:

ԿԱՅՍՐԸ - Նախ զինվո՛ր: Բայց զինվորը պիտի ըլլա հոն, ուր պարտականությունը կկանչէ և ո՛չ թէ հոն, ուր իր նախասիրությունները կքաշեն: Հոս պե՛տք ես դուն ինծի:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Բայց...

ԿԱՅՍՐԸ - Նորե՞ն բայց: Բայց... դուն մարդը համբերութենէ կհանես:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Վիրավորված) Քու խոնարհ ծառադ:

ԿԱՅՍՐԸ - Թո՛ղ հիմարությունը: Ես ալ քեզի պես ժամ մը առաջ արշավանքս կերազեմ ու Ամանոսի բարձունքը: Թող որ ավարտեմ պատրաստությունս: Այնպես չէ՞, Վասի՛լ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - Կայսրը իրավունք ունի, հրամանատա՛ր, պետք է համբերես քիչ մըն ալ:

6

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ - (Կողմնակի աջեն) Վա՜յ, կո՛մս, այս ի՞նչ բախտ, ի՞նչ երջանկություն, ի՞նչ հազվադեպ պատիվ պալատին մեջ հանդիպիլը քեզի: Եվ, ճշմարի՛տ, խելքը դուն ես, դուրսը եղողներդ: Հոս պալատին մեջ ո՛չ գիշերն է հայտնի, ո՛չ ցորեկը. գլուխ քերելու ժամանակ չկա: Ա՜յ, հիմա ալ թեև անչափ կցավիմ, բայց ստիպված եմ ընդհատելու մեր այս հմայիչ տեսակցությունը: (Կայսեր) Պետք է ստորագրվի, տե՛ր:

ԿԱՅՍՐԸ - Իսկո՛ւյն: (Մոտենալով Գուրգենին) Մեր դաշինքն է Սվյատոսլավի հետ: Ի՞նչ կըսես: Հը՜. լո՞ւռ ես:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Կարծես ակամա) Ինչո՞ւ կկանչես այս վտանգավոր գազանը Բուլգարիա:

ԿԱՅՍՐԸ - Ե՞ս պիտի բացատրեմ քեզի: Այդ անիծված ռուսները առաջին օրեն աչքերնին տնկեր են մեր հոյակապ քաղաքին վրա: Չշեղեի՞ ուրիշ կողմ իրենց ախորժակը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Մինչև հիմա ծովուն ճամփան գիտեին. հիմա սորվեցուցիր և ցամաքի ճամփան: Դանուբ, Բալքան, Ադրիանուպոլիս. վաղը կըլլան մեր պարիսպներուն տակը:

ԿԱՅՍՐԸ - (Ծիծաղելով) Ի՞նչ: Վա՞ղը... Հը՜, հը՜, հը՜, հը՜: (Ծեծելով

անոր ուսը) *Մի՛ վախնար. քեզի պէս զօրավար ունիմ ու քեզի պէս քաղաքագէտ, թող գան:* (Արագ դուրս աջէն):

ՄԵԾ ԼՈԳՈԹԵՏԸ – Խորին հարգանքներուս մշտական հաւատարիմը, կո՛մս: Նախանձելի մարդ էք, ճշմարի՛տ. կայսեր փայփայանքին էք դուք, ժողովուրդի սիրելին, կանանց պաշտամունքը: Ընդունեցէք և իմ երկրպագութիւնս: (Դուրս կայսեր ետևէն):

7

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Իսկ այս կաչաղակի պո՞չը ինչու կը պահէք պալատին մէջ, ո՛վ պարակիմոմենոս:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Ծիծաղը զսպելու ջանքով ու խոնարհ) *Կայսեր կա՛մքը, հրամանատա՛ր: Անիկա անշուշտ գիտէ իր ընտրածը:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Բարի վայելում. թող պահէ՛: Բայց ինծի՞. ինծի՛ ինչու կը պահէ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Խոնարհ) *Կայսեր կա՛մքը, հրամանատա՛ր:* (Ընդգծելով) *Զօրքէն ու ժողովուրդէն սիրւողը այս պատերուն մէջ չի՛ սիրուիր:* (Շեշտը փոխելով) *Բայց դուն, ահա՛ կը տեսնես, որ բացառութիւն մըն ես, բախտաւոր բացառութիւն մը:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Այդպէ՞ս:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Խորհրդավոր) *Քաջ ու խելք միջա՛կ մարդիկ շատ կան գուցէ մեր շուրջը, բայց հանդուգն ու կարող...* (Դժվար արտասանելով) *ո՛չ ամենքը: Հաջողութիւն կցանկամ քեզի, հրամանատա՛ր, կցանկամ մի՛շտ հաջողութիւն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Գիտե՛մ, Վասի՛լ Լեկապեն, որ բարեկամներ ունիմ պալատին մէջ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Ցտեսութիւ՛ն, հրամանատա՛ր: Կներես, որ երթամ սիրոջս ետեւէն (Դուրս):

8

Օհան Գուրգէն կեցած է պահ մը մտածկոտ, անշարժ ու շիտակ: Զգույշ կբացվի ճակտի աջ ոսկի դռնակը, ու կերևա Թեոֆանո: Հագված է թեթև, թափանցիկ մետաքսե, մազերուն մարգարտահեռ վարսակալ, վրայեն ալ երկար շղարշ մինչև ոտքերը: Ծածուկ ու անձայնուն կմոտենա Գուրգենին, քայլ մը հեռու կանգ կառնե:

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Յանկարծ) *Զօրավա՛ր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Կցնցվի, կդառնա ու ակամա քայլ մը ետ) *Թագուհի՞ն:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ի՞նքը:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Ինչպե՞ս եկար և ուրկէ՞:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ինչպե՞ս կուգա բախտը և ուրկէ՞:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Բա՞խտը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Այսօր ինծի ըսին, որ ես եմ բախտը: Չէի՞ր սպասեր իր գալուն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Ակնթարթ մը կխորհի) *Կսպասէի:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Այո՞...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Այո՛, Թագուհի՛: Քու նայվածքդ պատմեր էր ինծի այդ երջանիկ հեքիաթը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ատո՞ր համար է, որ մնալ չես ուզեր, ու կփախչի սիրտդ հեքիաթներու այս քաղաքէն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Ա՛խ, լսեր ես մեր խոսածը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ես կլսեմ ամեն խոսված. զգո՛ւյշ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Կանանեմ, Թագուհի՛, կխոնարհիմ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ես կսիրեմ հպարտներուն խոնարհիլը: Ես կսիրեմ կտրիճներուն հնազանդիլը:* (Կտրուկ) *Դուն կմնաս հո՛ս, մեր երջանիկ քաղաքը:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Քանի որ այդպես կվճռե բախտը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Հաճո է ինծի քու լեզուդ, հաճո է ինծի քու արիությունդ, հաճո է ինծի քու սանությունդ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Ծունր իջնելով) *Ահա՛ ես՝ քու ստրուկդ, քու ոտքերուդ տակը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Կերկարե ձեռքը) *Բռնե՛ ու ելի՛ր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Կհամբուրե շրթունքին ծայրովը, կելլե ոտքի) *Հրամայե՛, Թագուհի՛, ինչ որ կուզես:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Խոսքո՞վ պիտի ըլլա հրամանս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Իրա՛վ ես: Քու գործդ արդեն հրաման է:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Բարեհաճ ժպիտով մը կքաշի ետ-ետ իր դռնակը) *Ուրեմն...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Պահ մը մինակ, շիտակ ու հպարտ, հանկարծ կնետվի ճակտի վարագույրեն դուրս):

Քիչ մը ետքը աջեն կմտնե կայսրը՝ հարգանքով բռնած ալևոր հոգևորականի մը թևեն, որ իր Սուրբն է, կորաքամակ ու դողդոջուն: Կբերե, կմոտեցնե բազկաթոռին, ինքն ալ կքաշվի ետ դեպի գահը:

ԻՐ ՍՈՒՐԲԸ – (Շունչը կանոնավորել ջանալով) *Նիկեփոր կա՛յսր, կանչե՞ր էիր ինծի:*

ԿԱՅՍՐԸ – Բայց հանգստացի՛ր, դեռ հանգստացի՛ր:

ՍՈՒՐԲԸ – Հանգիստը այս աշխարհի համար չէ: Տառա՛պ, չառա՛պ, մահ է, կռիվ է իմ հանգիստը:

ԿԱՅՍՐԸ – Ների՛, որ նեղություն կուտամ քու այդ հոգնած տարիքիդ: Բայց վարժվեր եմ, կարոտն ունիմ քու սուրբ տեսքիդ, իմաստուն խոսքիդ:

ՍՈՒՐԲԸ – Նիկեփոր կա՛յսր, սուրբն ու իմաստունը Աստված է միայն: Ես մեղավոր մարդ մըն եմ, ապավինած իր անսահման ողորմությանը ու կապված հոգի կանչին: Դուն խոսե՛ քեզմե:

ԿԱՅՍՐԸ – (Քիչ մը լուռ) *Քու շրթունքներդ էին, որ առաջին անգամ հայտնեցին ինծի Աստծու անճառ անօրինությունը, թե հասնիմ պիտի այսքան բարձրերը:*

ՍՈՒՐԲԸ – Այո՛, Նիկեփոր կա՛յսր: Ինչո՞ւ կհիշեցնես: Եվ կատարվեցավ Աստծու կամքը:

ԿԱՅՍՐԸ – Ահա՛: Եվ ես հիմա կմտածեմ, քանի որ այդպես է Աստծու կամքը, ալ ուրիշ ոչ ոք չի պիտի ըլլա ինծի հավասար:

ՍՈՒՐԲԸ – Ո՞վ է, քեզի հավասար աշխարհիս երեսին: Կա՛յսր ես դուն:

ԿԱՅՍՐԸ – Ոչ ոք աշխարհիս երեսին, ոչ ալ աշխարհի դիմաց: Բայց սա հերիք չէ: Ես չեմ կրնար հանդուրժել, որ ուրիշ մը քովս կեցած իր հոգիին մեջեն հանդգնի չափելու իր բազուկը իմինիս, իր արժեքը իմինիս ու հայտարարե իր սրտին խոսքը: Ո՛չ, չի՛ պիտի հայտարարե ո՛չ իր խելքովը, ո՛չ շնորհքովը, ո՛չ իր զենքովը, քանի որ այդպես է Աստծու կամքը:

ՍՈՒՐԲԸ – Իսկ ո՞վ է ան, որ կհայտարարե:

ԿԱՅՍՐԸ – (Քիչ մը լուռ) *Կա՛ մեկը, որուն զույգ աչքերը վերեն կնային աչքերուս խորքը:*

ՍՈՒՐԲԸ - Ո՞վ է այդ մեկը:

ԿԱՅՍՐԸ - Այդ մեկը... այդ մեկը... (Կլոէ):

ՍՈՒՐԲԸ - Քու ազգականդ է, քու զենընկե՛րդ, քու հին ընկե՛րդ:

ԿԱՅՍՐԸ - Ուրկէ՞ գիտես դուն:

ՍՈՒՐԲԸ - Ուրիշ ո՞վ կրնայ մրցիլ քեզի հետ թե՛ իր խելքովը, թե՛ շնորհքովը, թե՛ իր զենքովը:

ԿԱՅՍՐԸ - (Մռայլ) Ուրեմն կզգաս և դուն:

ՍՈՒՐԲԸ - Բայց անիկա քեզի հետ է եղեր միշտ, կռուեր է քեզի համար, իր կյանքը դրեր է հաջողությանդ:

ԿԱՅՍՐԸ - Իր ծառայությունը ես վարձատրեր եմ միշտ:

ՍՈՒՐԲԸ - Եվ այնքան ջանք է թափեր, որ դառնաս կայսր. իր ձեռքովն ալ ամբողջ բանակիդ առջևը կապեր է ոտքիդ այդ կարմիր կոշիկները:

ԿԱՅՍՐԸ - Ան որ չկապեր, պիտի կապեր ուրիշ մը:

ՍՈՒՐԲԸ - Խոսքերդ կպատմեն, որ հանգիստ չէ հոգիդ: Նիկեփոր կա՛յսր, մի՛ փաթթեր խղճիդ Կայենը:

ԿԱՅՍՐԸ - Հապա ինչո՞ւ իր ամբարտավան հոգին խոնարհել չուզեր առջևս:

ՍՈՒՐԲԸ - Ամբողջ աշխարհք մըն է քու առջևդ խոնարհեր, և բյուր բյուրավորներ են քեզի երկրպագու:

ԿԱՅՍՐԸ - Ինչի՞ս է պետք բյուր բյուրավորներու երկրպագումը, եթե այդ մեկը պիտի չըլլա անոնց ամբոխին մեջ: Տե՛ս, ես կեցած եմ հոս, գագա՛թը, հասեր եմ հոս իմ համառ աշխատանքովս ու տարիներու երկար պայքարով: Հիմա իմս է այս գագաթը, իմ իրավունքս և միա՛յն իմ: Մյուս ամենքը պետք է խոնարհին, և այն գլուխը, որ շիտակ կմնա իմ դեմս, պետք է թավալի:

ՍՈՒՐԲԸ - Մի՛ սպառնար, ինչ որ ընելու չե՛ս համարձակիր:

ԿԱՅՍՐԸ - Բայց չէ՞ որ Աստված իմ ձեռքս է դրեր սուրը, չէ՞ որ իմ կամքս է օրենքը:

ՍՈՒՐԲԸ - Այդպե՛ս: Իսկ ի՞նչ կուզես հիմա ինծմե:

ԿԱՅՍՐԸ - Օրհնությո՛ւնդ, ինչպես միշտ:

ՍՈՒՐԲԸ - Օրհնությունս, որ սպաննես:

ԿԱՅՍՐԸ - Ի՞նչ ըսել է: Այնքա՞ն-այնքան արյուն եմ թափեր ես՝ դուն քու օրհնությունդ չե՛ս զլացեր ինծի: Այնքա՞ն-այնքան արյուն են թափեր ինծի համար՝ դուն քու օրհնությունդ չե՛ս զլացեր ինծի:

ՍՈՒՐԲԸ – *Նիկեֆոր կա՛յր, նախանձը գէշ խորհրդական է և անարժան ընկեր մը՝ կայսր հոգիներու: Վռնդե՛ ականջիդ ետևեն:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Մա՛րդ, դուն ապրեր ես աշխարհքե քաշված, դուն չես ճանչցած կյանքը. դուն չե՛ս եղած այն բարձունքներուն վրա, որ ինքդ ես գուշակեր ինծի համար: Երկու հոգիի տեղ չկա՛ այդքան բարձրերը...*

ՍՈՒՐԲԸ – (Կելլե ոտքի, ձեռքը կբարձրացնե վեր ու կըսե հատիկ-հատիկ դողդոջուն ձայնով) *Լսե՛, Նիկեֆոր կա՛յր, այն մարդուն ձայնը, որ չէ եղեր այդքան բարձրերը:* (Լուռ) *Նիկեֆոր կա՛յր, եթե դուն ձեռք բարձրացնես քու եղբորդ վրա, որ հասցուց քեզի այդքան բարձրերը, եթե դուն ձեռք բարձրացնես ընկերոջդ վրա, որ կապեց ոտքիդ այդ կարմիր կոշիկները, գիտցի՛ր, չե՛ս մնար ինքդ այդ բարձրության, գիտցի՛ր, չեն մնար ոտքիդ այդ կարմիր կոշիկները:*

ԿԱՅՍՐԸ – (Սեղմվելով իր գահին) *Հա՛յր սուրբ... Հա՛յր սուրբ...*

ՍՈՒՐԲԸ – (Վար կառնե ձեռքը ու դեպի դուռը):

ԿԱՅՍՐԸ – (Կցատկե ոտքի, առանց գահը թողնելու) *Կերթա՞ս, հա՛յր սուրբ. արդեն երթա՞լ կուզես:*

ՍՈՒՐԲԸ – *Կերթա՛մ, կերթա՛մ, որ աղոթեմ: Կերթա՛մ, որ աղոթեմ Նիկեֆոր կայսեր համար, որուն ձեռքն է դրեր Աստված սուրը, որուն կամքն է օրենքը...*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱՐՔՈՒՆԻ ՊԱՐՏԵԶ. ԾՈՎԵԶՐ

Ծառերով, գալարուկներով ու հարավի բույսերով մեկուսացած հովասուն անկյուն մը: Խորքը ժայռեր են, որ ծովու փոքրիկ խորշ մը կկազմեն: Ավելի հեռուն բաց ծովն է, որ արևի կեսօրվան շողերուն տակ կցոլցլա ակնախտիղ:

Դեմ դեմի երկու քարե նստարաններ՝ մահիկաձև ու թիկունքով, որոնցմե մեկուն վրա նստած է թագուհին. բարձեր մեջքին, թևերուն ու ոտքերուն տակ: Երկու աղջիկներ կեցած են ետևը ու արմավենի հովհարներով հով կուտան մեջեմեջ. մոտը կեցած է երրորդ մը՝ ձեռքը ոսկի հայելի: Ուրիշ պալատական տիկիններ ու օրիորդներ ցրված են հոս ու հոն, նստած, հենած ծառին, մեկ-երկու հոգի ալ գետինը, թագուհիի ոտքերուն մոտիկ:

1

Մեջտեղը կեցած է Կուզ պառավը՝ կարճահասակ, խիստ թուխ դեմքով, մազերը ցանցի մեջ, վրայեն թունդ կարմիր ժապավեն մը, ականջներուն երկար օղեր:

Երբ տեսարանը կբացվի, բոլորը բարձրաձայն կխնդան: Թագուհին ընկողմանած է ու կժպտի:

ԴՔՍՈՒՀԻՆ – (Մուր տալով) *Ը՛ը՛ը, գրողս քեզի: Իսկ դուն գո՛ղ ես, գո՛ղ, գո՛ղ:*

ԿՈՒԶ ՊԱՌԱՎԸ – Հա՛, բայց ինչքան ալ կաշխատիմ, չեմ հասնիր մարդուդ:

ԴՔՍՈՒՀԻՆ – Ի՞նչ ըսիր:

ԿՈՒԶԸ – Ես կգողնամ երկու մատով իր կնկանը ծակ գրպանեն, ան կգողնա լիքը բուռով կայսեր լեցուն գանձարանեն:

ԴՔՍՈՒՀԻՆ – (Կնետվի պառավին վրա, բայց կզսպե ինքզինքը ու կդառնա թագուհիին) *Բագիլի՛սա, իրավո՛ւնք տուր՝ փետտեմ այդ անամոթին մազերը:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԻՐԻՆԱ – Մազեր պիտի ըլլան, որ փետտես:

ԿՈՒԶԸ – (Մատնանիշ Իրինան) *Իրա՛վ կըսե իշխանուհիս: Ես ու ինքը սովորություն չունենք մազ պահելու. կե՛ղծ են երկուքն ալ:*

ՄԵԿԸ – (Իրինային) *Կերա՞ր:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ո՛չ, դքսուհի՛, ձեռք բարձրացնել կարելի չէ պառավիս վրա: Լեզվով խեղդե, եթե կրնաս. տվեր եմ բացարձակ ազատություն:

ԴՔՍՈՒՀԻՆ – Ա՛խ, պիտի չըլլար թագուհիին արգելքը, որ ես սատր կուզը տափակցնեի:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԿԻՆ ՄԸ – Հա՛, քրքրենք քիչ մը կուզը. տեսնենք՝ ի՞նչ կա մեջը, որ այդպես գիշեր-ցերեկ շալակը առած կպտտցնե:

ԿՈՒԶԸ – Մի՛ վախնար, պարտիզպանին տղան չէ մեջինը. որովհետև սա ցերեկները ծաղիկներուն ծոցը կըլլա, գիշերները՝ քու:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԿԻՆԸ – Աստծու կրակի՞ն գաս դուն:

Ընդհանուր ծիծաղ:

ԿՈՒԶԸ – Եվ վերջապես իմ կուզիկս շատ եք տեսեր: Հետաքրքիրը ձեր կուզերն են, ա՛յ, սատո՛րը, անո՛րը...

ՏԱՐԻՔՈՏ ԿԻՆ ՄԸ – Ե՞ս: Ես կույր չունիմ:

ԿՈՒՅՐԸ – Ունիս: Չկամ. ամե՛ն մեկը ունի իր կույրը, որ գիշեր-ցերեկ շալակը առած կրտանեն: Միայն այսպես է աշխարհքս բանը՝ կույրին կույրը կտեսնե անկույրը, անկույրին կույրը կտեսնե կույրը: Կուզե՞ս ըսեմ քու կույրը:

ՁԱՅՆԵՐ – (Խնդալով) Ըսէ՛, ըսէ՛, տեսնենք:

ԿՈՒՅՐԸ – Է՜, շատ բան չէ, մեջինը. ապօթք ու բամբասանք:

ՏԱՐԻՔՈՏ ԿԻՆԸ – Տեսա՛ք կերած ապուրը:

ՁԱՅՆ ՄԸ – Հոգի՛ բոլ... հոգի՛ բոլ... Իշխանուհի Կաչիան:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԿԱՉԻԱ – (Երիտասարդ աղջիկ մըն է, քաշվելով) Ո՛չ, ո՛չ ինծի. թո՛ղ ինծի, թո՛ղ:

ԿՈՒՅՐԸ – Ինչո՞ւ. իմ սիրուհիս, քու կույրիդ մեջինը ազնիվ ապրանք է:

ՁԱՅՆԵՐ – Ի՞նչ է... ի՞նչ է... ըսէ՛... ըսէ՛...

ԿՈՒՅՐԸ – (Զինվորական բարևի կենալով) Արևելյան բանակներուն բոլորի հրամանատարը...

ՄԵԿԸ – Օ՜... Օհան Գուրգենը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԿԱՉԻԱ – (Շիկնած) Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է:

ԴԵՍՊՈՒՀԻՆ – (Ընդգծելով) Հոգի բոլ:

ԿՈՒՅՐԸ – (Վարանոտ) Ա՜, պատրիկուհի Ասպամբրաս...

ՊԱՏՐԻԿՈՒՀԻ ԱՊԱՄԲԱՍ – (Խրոխտ) Անցի՛ր:

ԿՈՒՅՐԸ – (Մյուսներուն) Կվախնամ բանալու:

ԴԵՍՊՈՒՀԻՆ – Վա՜յ: Չէ՞ որ խաղ մըն է ատ, թագուհիին զվարճության. ինչե՞ն կվախնաս:

ԿՈՒՅՐԸ – Կվախնամ. որ փոթորիկ բարձրանա, որովհետև անոր կույրին մեջինը փառք է, մեծամտություն, ոսկեր ու քամի: Եկո՛րս...

Ծիծաղ ու ծիծաղը զսպելու ջանք:

ՊԱՏՐԻԿՈՒՀԻ ԱՊԱՄԲԱՍ – Բայց ինծի կթվի, որ այդ մուրացիկի լեզուն չափը անցնիլ սկսավ:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Խոժոռ) Կըսե՞ս. Անտարակո՛ւյս, պատրիկուհին կըսե, որ իմ թագավորությունս չափը անցնիլ է սկսեր:

ԿՈՒՅՐԸ – Որ ըսի՝ փոթորիկ պիտի բարձրանա:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Հերի՛ք է: Անցի՛ր նիստ: Անցե՛ք և դուք: Կամուհի Արկիդան կրակե ինծի:

Կոմսուհին՝ խորամանկ դիմագծերով երկար ու չոր կին մը, նոր է ներս մտած ու լուռ կեցած է մեկդի՝ ձեռքերը ծալլած կրծքին: Այդպես ալ անշարժ կմնա, մինչև մյուս բոլորը կելլեն իրենց տեղերեն, խոր գլուխ կուտան ու կհեռանան ձախի ծառերուն մեջեն: Պատրիկուհին վերջիններից է, կուզե հետևի անոնց: Թագուհին կարգիլե ձեռքի թեթև շարժումով մը:

2

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ծանր կելլե տեղեն ու քայլ մը կընե դեպի պատրիկուհին) *Այսպե՛ս ուրեմն, լեզվի չափը սիրող պատրիկուհի՛ Ապամբաս, դուն հունական ամենահին ընտանիքի մը ազնվական զարմն ես, իսկ ես՝ գռեհիկ գինեպանի մը աղջիկը:*

ՊԱՏՐԻԿՈՒՀԻՆ - (Սարսափահար ետ-ետ կերթա) *Ի՞նչ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - Մի՛ կեղծեր: Չէ՞ որ այդպես ես ըսեր:

ՊԱՏՐԻԿՈՒՀԻՆ - Ե՞ս:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Դո՛ւն:

ՊԱՏՐԻԿՈՒՀԻՆ - Ասիկա քեզի ըսողը իմ կորուստս կնյութե: Սո՛ւտ է, բազիլի՛սա:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Սո՞ւտ է: (Քմծիծաղ) *Ինչո՞ւ է սուտ: Դուն գեղեցիկ ես, չա՛տ ես գեղեցիկ, բայց ես գեղեցիկ եմ քեզմե՛ ալ ավելի: Ա՞ս ալ սուտ է:*

ՊԱՏՐԻԿՈՒՀԻՆ - Բայց, բազիլի՛սա...

ԹԵՈՖԱՆՈ - Գնա՛, պետք չէ ինծի քու արդարացումդ. միայն նայե՛, որ քիչ երևաս աչքիս:

Պատրիկուհին կհեռանա այլայլած:

ԿՈՄՍՈՒՀԻ ԱՐԿԻՐԱ - Աստվա՛ծ իմ, այդ տեսակ ալ խոսք: Ո՛չ, Թագուհի՛, ան չի՛ համարձակիր: Ո՞վ ըսավ քեզի:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ո՛չ ոք:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ - Ուրե՞մն:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Հապա իր հետաքրքիր աչքե՞րը, չարունակ ետևես ու առջևես: Ոտքերուս դեմը քար չի պիտի իյնա: Մելա՛նիա:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ - Քարը իյնա թշնամիներուդ գլխուն: Ո՞վ կրնա կենալ քու կամքիդ առջևը: Ամե՞նքը, Թագուհի՛, ու ամեն ինչ ստեղծված է քու վայելքիդ համար, քու վայելչությանդ:

ԹԵՈՁԱՆՈ – (Երազկոտ) *Ես պե՛տք է մնամ գեղեցիկ, ես պե՛տք է մնամ թագուհի:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – *Թող արևդ երկար ըլլա. դուն կմնաս միշտ ան, ի՞նչ որ կաս:*

ԹԵՈՁԱՆՈ – *Ո՛չ այդպես: Ես կցանկամ նորե՛ն ու նորեն գեղեցիկ. ես կցանկամ նորե՛ն ու նորեն թագուհի, միշտ նո՛ր թագուհի: Պետք է լեցնեմ կյանքիդ բաժակը միշտ նոր ու նոր, որ չցամքի:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – (ժպտուն) *Ուրիշ խոսքով՝ տամ նշանը, որ նավակը մոտենա:*

ԹԵՈՁԱՆՈ – (Յուզված կցատկե ոտքի) *Նավա՞կը:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – *Այո՛, թագուհի՛, հրվանդանի ետին:*

ԹԵՈՁԱՆՈ – *Ինչո՞ւ չէիր ըսեր:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – *Թողի, որ ասոնք քաշվին. և դուն կխոսեիր: Կանչե՞մ:*

ԹԵՈՁԱՆՈ – *Կեցի՛ր: Պետք է հանգիստ, բոլորովին հանգիստ: Երիկմարդու սանձը պետք է ձիգ պահել:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – *Անոնց սանձը մի՛շտ է եղեր բուռիդ մեջ, թագուհի՛: Բացառություն չէ և այս մեկը:*

ԹԵՈՁԱՆՈ – (Կլռե պահ մը աչքերը գոց, ետքը կբանա կամաց ու կըսե հանգիստ) *Թող գա՛:*

4

Կայսրուհին նստած է իր տեղը մինակ ու հպարտ: Ժայռերուն մեջեն պզտիկ նավակ մը կմտնե խորշը: Օհան Գուրգեն, ահագին լայնեզր գլխարկ մը գլխուն, կցատկե ցամաք, գլխարկը կհանե, կնետե նավակին մեջ ու ինքն ալ կուգա շիտակ դեպի կայսրուհին:

ԹԵՈՁԱՆՈ – (ժպտուն, բայց կտրուկ ու հանգիստ շարժումով մը) *Ո՛չ, ո՛չ, կեցի՛ր հող, մի՛ մոտենար:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Կբարձրացնե գլուխը) *Ինչպե՞ս:*

ԹԵՈՁԱՆՈ – *Հեռուե՛ն, հեռուե՛ն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Ինչո՞ւ:*

ԹԵՈՁԱՆՈ – *Իմ կամքս չէ՞: Այսպես կուզեմ ես:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Նոր սահմաննե՞ր:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Դիցո՞ւք:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ, - *Բայց ես ատե՛ր եմ միշտ բոլոր սահմանները. թէ՛ հին, թէ՛ նոր:* (Կերթա դեպի կինը):

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ոտքի կելլե ձեռքի արգիլող շարժումով մը) *Ո՛չ` ըսի:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Բռնելով ձեռքը) *Նայէ՛ ինծի:*

Վայրկյան մը լուռ ու համառ կեցած են աչք աչքի, ձեռք ձեռքի, կարծես պատրաստ կռվելու: Յանկարծ կայսրուհին կքաշե ձեռքը ետ ու թևերուն բոլոր ուժովը կգալարի անոր վիզը: Կգրկվին:

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Միայն չերևակայես, թե կսիրեմ քեզի: Ես ոչ մէկը չե՛մ սիրած կյանքիս մէջ, ո՛չ մէկը. և երբեք ալ սիրելու չեմ, կհասկնա՞ս, երբե՛ք, ո՛չ մէկը: Աս, այնպես, խաղ մըն է, այդպե՛ս կուզե հաճույքս, քմահաճույքս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Լսէ՛, Թեոֆա՛նո, ամիսէ մը անցնի պիտի զորքը արաբական սահմանը. երկու օրէն կմեկնիմ ես` բանակները շարժման մէջ դնելու:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ծաղրով) *Ա՛, վերջապես կազատիս բանտեդ. ոսկի վանդակեդ: Ո՛չ, չե՛ս ազատիր: Ամբողջ ամառը քեզի, կռիվներուդ, արաբներուդ, ինչի որ կուզես: Բայց աշունը գալուն պես դարձող զորքին հետ պետք է ըլլաս հո՛ս: Լսեցի՞ր: Ձմեռն ու գարունը դուն իմս ես:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Ո՛չ, թագուհի՛. ես վճռած եմ` այլևս ոտք չդնեմ այս քաղաքը... իբրև մուրացիկ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Մուրացի՞կ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Ամեն գալուս նույն հաղթական տափակ ընդունելությունը Ոսկի դռներեն մինչև Կրկեսը. վրայեն ալ սրբունի գանձեն նվեր մը խոշոր. ողորմությո՛ւն չէ, հապա ի՞նչ է, որ մուրացկանի մը առջև կարծես կնետեն: Եվ վերջապես դո՛ւն, ինչ է այս քու սերդ, Թեոֆա՛նո: Դուն ինքզինքդ կուտաս ինծի. ինչպես ողորմություն մը, որ կհաճիս մուրացկանին:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Խրոխտ) *Զորավա՛ր...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Ա՛յ, «զորավար» կնետես երեսիս, որովհետև զորավար ըսածդ սուր մըն է միայն ուրիշի ձեռքին: Իսկ ես այլևս չեմ*

ուզեր ըլլալ սուր մը ուրիշի ձեռքին: Կուզեմ ըլլալ իմ սուրս իմ ձեռքիս:

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Կըմբռնե՞ս դուն, ինչ որ լեզուդ կխոսի:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Կուզե՞ս թարգմանեմ: Այս քաղաքը ազատ ոտք դնել ուզողը իմ բանակներովը պիտի գա:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կեցած է լուռ ու խոժոռ):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Լսեցի՞ր:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Համոզի՛չ է խոսքդ, կվայլե՛ զենքիդ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Իսկ քու կա՞մքդ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Խոսքդ լսեցի. չտեսա՛ գործդ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Լա՛վ, ուրեմն կրնանք բաժնվիլ:* (Ձեռքը կերկարե հրաժեշտի):

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Առանց ձեռքը տալու և երգիծանքով) *Երբ գալու ըլլաս քու բանակներովդ, այն ատեն վճիռները կուտաս դուն. Հիմա դեռ քիչիկ մը կանուխ է կարծեմ. դեռ ի՛մս է Հրամանը:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Հրամայե՛:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Այսպես, պարանցի մը չորս ճամփուն վրա չենք կրնար բաժնվիլ իրարմե: Վաղը կուգաս ինծի, Հրաժեշտի: Կուգաս նույն ժամուն, նույն ճամփով, որ գնաս. միայն, խնդրեմ, ո՛չ այդ լուրջ դեմքդ, ոչ ալ այդ ճգնավորի արտահայտությունդ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Աշխույժ) *Ո՛չ, Թեոֆա՛նո: Վաղը գիշեր լրջությունն ու ճգնությունը, ինչպես և բոլոր քրիստոնեությունս կհանեմ, կթողնեմ տունը ու կմտնեմ նավակս քու այն զոզարիկ ամարանոցդ գալու, ինչպես Հին Հեթանոս Հույնը, երբ կնավեր իր նավը Աֆրոդիտեի կղզին սիրո տաճարը երթալու: Ինչպես Հին Հեթանոս Հույնը, կուգամ վաղը գիշեր՝ վերջին անգամ մը քու երկնային գեղեցկությունդ փառաբանելու ու պաշտելու քու աստվածային մերկությունդ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Ձեռքովը կգոցե բերանը): *Լռե՛:*

Դրամանատարը կհամբուրե կնոջ զույգ ձեռքերը, կցատկե նավակը, կդնե գլխարկը ու թիավարելով կելլե խորշեն դուրս: Թագուհին կեցած է վայելքի ժպիտը երեսին ու կնետվի հեռացող նավակին: Գլխու թեթև շարժումով մը վերջին անգամ բարևելեն ետքը վես ու հաղթական կշարժվի առաջ դեպի ծախի ելքը:

5

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Նույն միջոցին կմտնե աջեն, երկու քայլ կուգա դեպի թագուհին և լուռ ու խոր կխոնարհի):

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Նախ կանգ կառնե այլայլած, բայց իսկույն կզսպե ինքզինքը ու կսկսի խնդալ շինծու անհոգ ծիծաղով մը) *Մեծ պարտըզ-մոմենը ելեր է պտույտի. կարոտեր է ծովու հևքին, ծովուն բացին, անցուդարձին... Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Չգիտեի, որ այս կողմն է թագուհին: Կթափառի աննպատակ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Ո՞վ կկասկածի: Ու կփնտրեիր հետք մը միայն. է՛, գո՞հ ես հիմա. գոնե ճանչցա՞ր. ըսե՛ նայիմ՝ ի՞նչ տեսար:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ես ոչինչ չտեսա՛, կայսրուհի՛:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Դարձի՛ր, դարձի՛ր կրունկներուդ վրա ու փակե ինկի՛ր տիրոջդ ոտքերը, ինչպես որ կվայելե հավատարիմ շանը: Վազե՛, ան կվարձատրե քեզի, կուտա պաշտոն: Գնա՛, շո՛ւտ, ինկի՛ր ոտքը ու պատմե՛, ինչ որ տեսար:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ես ոչինչ չտեսա, կայսրուհի՛:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Հա՛, պահել կուզես ձեռքդ այդ նոր ու սուր զենքը, որ խաղցնես աչքերուս դեմը արևուն տակ ու շինես ինծի ալ գործիք մը քեզի: Բայց չե՞ս վախնար, որ հանկարծ խլեմ ձեռքեդ նոր զենքդ ու նույն զենքով թափել տամ աչքերուդ լույսը, որով դուն տեսար:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ես ոչինչ չտեսա, կայսրուհի՛:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կտրուկ) *Այո՛, դուն ոչինչ չտեսար: Իրա՛վ է: Գաղտնիք մը չէ,Վասի՛լ Լեկապեն, ո՛չ քեզի և ո՛չ ինծի, որ մենք միշտ կեցած ենք եղեր իրար դեմ, ահա այսպես իբրև երկու թշնամի:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ինչպես կհամարձակի քու ոտքիդ փոշին:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Դուն չես կրնար ներել ինծի, որ ես կին եմ ու կտիրեմ, ես չեմ կրնար ներել քեզի, որ քեզի դեմ անզոր եմ:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Խոնարհ) *Կայսրուհի՛...*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Այս պալատը հարս եկած օրես ենթարկեր եմ ինծի ամենքը, վարեր եմ ամենքը, ինչպես ուզեր եմ, անզոր եմ եղած միայն քու հանդեպ:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ինչպե՞ս, կայսրուհի՛: Ինծի պես չնչին խորհրդական մը, հասարակ պալատական մը...*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Դուն հասարակ պալատական մը չես. դուն միակ*

պալատականն ես այս պալատին մեջ. դուն պալատը ինքն ես. քու ուսերուդ են հենած այս պատերը:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Շատ մեծ պատիվ կընես ինծի կայսրուհին իր շռայլ կարծիքովը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Ի՞նչ կարիք ծեքծեքումի. չէ՞ որ մենք իրար հասկցեր ենք միշտ. միևնույն է, խոսինք թե լռենք: Վասի՛լ Լեկապեն, մենք ենք այս պալատի հոգին, ես ու դուն, միշտ բաժնված ու միշտ կապված իրարու, միշտ թշնամի ու միշտ հենած իրարու: Կապված ենք, որովհետև կատենք իրար. կատենք, որովհետև պետք է հաշվի առնենք իրար: Ես գիտեմ, որ դուն հիմա չես հայտնելու ոչ ոքին, ինչ որ տեսար: Խոսե՛, ո՞րն է այն փրկանքը, որ դուն կպահանջես ինծմե:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Բա՛վ, կայսրուհի՛. ի՞նչ փրկանք:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Խոսե՛. ի՞նչ է քու պահանջդ:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Խնդի՞րքս. ըլլալ քու խոնարհ ծառադ, ըլլալ արժանի վստահությանդ, ըղձիդ, ծրագրիդ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (ժպտում) *Տեղյա՛կ ըլլալ կուզես. կուզես իմանա՛ս, ինչ որ կդառնա, ինչ որ կուզեմ:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Եթե իմ կայսրուհիս արժանի համարե ինծի այդ գերագույն բախտին:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Իսկ ուրի՞շ:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ողջությունդ, կայսրուհի՛:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Յպարտ) *Ազնի՛վ: Կըլլա ուզածդ. հանկարծակիի չես գար: Կերդնում քեզի... գեղեցկությանս վրա:* (Դուրս):

6

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Քիչ մը ատեն կմնա իր խոնարհ դիրքովը, վերջը կամաց-կամաց կբարձրանա, կշտկվի, կնայի անոր ետևեն հիացումի ու չարության խառն արտահայտությամբ ու կխոսի հետզհետե աճող դառնությամբ) *Թող գա՛, թող գա՛ ատ օր, թող գա ատ մե՛կն ալ, և ամեն եկող թող գա ու անցնի քու վրայեդ: Ես կուզեմ, որ բոլորը, բոլորը գան ու անցնին քու վրայեդ, և բոլոր անոնք, որ եկեր ու անցեր են քու վրայեդ, կոխեմ ես ոտքերուս տակը ու քալեմ անցնիմ իրենց վրայեն: Մինչև որ... մինչև որ օր մըն ալ նետեմ քեզի քայլերուս տակը, կոխեմ ու անցնիմ և քու վրայեդ, քու այդ գոռոզությանդ, քու այդ գեղեցկությանդ վրայեն, քու... քու... Է՛հ:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՀԱՇՏԵՆՔԻ ԱԿԼԲԵՐԴԸ ՏԻԳՐԻՍԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄՈՏԻԿ. ՑԱԾ ԱՌԱՍՏԱՂՈՎ ՍԵՆՅԱԿ ՄԸ

Միակ մուտքը ճակտեն է, որ բաց է միշտ ու կիանե պայծառ լուսավորված սրահը:

1

Արխոնդ Դուկաս՝ խոժոռ արտահայտությամբ, ճաղատ ու տարիքոտ մարդ մը: Արխոնդ Թոռնիկ՝ ճերմկած, բայց թարմ ու կենսուրախ:

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – Տե՛ղն է, թող այդ Ցոլասը հոգին ալ հանե, քեզի պես կծծին այդպես ալ պետք է:

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – Չի՛ մարսեր:

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – (Դուռը ցույց տալով) *Իսկ այս մե՞կը: Տեսար դուն կայսրի ըլլալու մարդը:*

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – Հա՛. ախորժակը տեղն է:

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – (Խեթ) *Չի հավնեցա՞ր:*

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – (Մատներուն վրա համրելով) *Ցոլասնե՛րը, Գուրգեննե՛րը, Սկլերոսնե՛րը. ահա՛ այս երեք տունը չէ՞, բռներ են Անատոլիի լավագույն թեմերը, լավագույն հողերը, ամեն պաշտոն, ամեն դիրք. այս ահագին բանակն ալ դրեր են մեջտեղը, հեծեր են վրան. դե՛ իհարկե, որ կուզեն կայսր դառնան: Ցոլասը հասավ իր մուրազին, հիմա հերթը Գուրգենինն է, վաղն ալ անշուշտ կուգան Սկլերոսները:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – Իսկ մյուս օրն ալ... Դուկասները: Չէ՞ որ դուք ալ մեծ տուն եք, ընդարձակ հողեր, մինչքան ալ որ Ցոլասը չորս ծայրերեն կխուզե: Հը՛մ... ճաղատ գլխուդ մեջ գուցե դուն ալ երազ կտեսնես, հե՞... բյուզանդական գահին վրա, սա՞նկ. ոտքերդ փառավոր երկնցուցած:

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – Մի՛ խնդար, լավ չէ, լավ չէ:

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – (Ծաղրական) *Ի՞նչը, ա՛յ քավթառ:*

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – Հոն տիրող կայսերական տուն կա, օրինավոր ժառանգներ կան: Սուրբ բան է ժառանգական իրավունքը:

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – Ա՛, սո՛ւրբ, իհա՛րկե... ախոռներէն դուրս ելած:

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – (Ապուշ շեշտով) *Հը՞:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – (Գրգռված) *Այդ քու սուրբ կայսերական տան հիմնադիրը ասկէ ուղիղ հարյուր տարի առաջ պալատի ախոռներուն վերակացուն էր ու ինծի պես ալ պարզ ու անսուրբ հայ մը, բայց խելքը տեղը, ճարպիկ, ատիկա արդէն ուրիշ բան է: Հիմա իր թոռները դարձեր են միմիայն «ծիրանածին», «ժառանգական», «սուրբ»:* (Հրելով): *Հը՛, դո՞ւն, իշո՛ւ սուրբ:*

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – Եղբա՛յր, խոսէ՛ առանց հայհոյելու:

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – Կարելի՞ է քեզի հետ առանց հայհոյելու: Եվ վերջապես հարցնող ըլլա՝ քու ինչո՞ւդ է պետք այդ բոլոր սուրբ ու նուրբ օրինավորությունը: Հոգիդ ալ սատանայ կուզե՞ս, թե՞ ոչ: Եվ դե՞շ կըլլա, որ ապաղ նորէն սար գնե պալատը:

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ – (Խնդալով) *Ինչո՞ւ պետք դեշ ըլլա, շատ ալ աղեկ կըլլա:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – Քանի որ դեռ այդչափ խելք ունիս խելապատակիդ մեջ, դե՛, գո՛ց պահե բերանդ ու (ներս մտնողները մատնանիշ ընելով) *բա՛ց պահե աչքերդ:*

2

Սրահեն կերևան չորս հոգի, որ խոսելով առաջ կուգան: Իշխան Անդոկ՝ Հաշտենք գավառի տերը՝ բարի ու փիքխարի մարդ մը: Կոմս Սկլերոս՝ հասուն տարիքի, խելացի դեմքով: Գնդապետ Վահրամ՝ տաք ու երիտասարդ: Չորրորդը՝ Օհան Գուրգեն:

ԿՈՄՍ ՍԿԼԵՐՈՍ – ... ծամիս չի տար ոչ ոքի, ամե՛ն տեղ ինքը... ո՞ր մեկը բռնեմ: Դժվար են ամենքը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ամե՛նքը: Ո՞վ է այդ ամենքը:

ԿՈՄՍ ՍԿԼԵՐՈՍ – Մի՞թե չես զգար բանակին մեջի խուլ տրտունջը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Սպաներու տրտունջը, գիտե՛մ: Բավական

է իր գահին բարձունքեն պոռա անգամ մը, որ բոլորն ալ մանեն իրենց ծակերը:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ - Իրավ է հրամանատարը: Այդպես է:

ԳՆԴԱՊԵՏ ՎԱՀՐԱՄ - Ա՜, ո՛չ ամենքը, իշխա՛ն Անդոկ, ո՛չ ամենքը:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ - Այդպես որ չըլլար, հիմա պատկերը ուրիշ կըլլար:

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ - Ամեն բանակ կարժե իր կայսրը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Եվ ամեն կայսր կարժե իր բանակը:

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ - Հրամանատա՛ր, իզուր կմեղադրես: Կամա՛ց, կամա՛ց: Դուն ալ ձիդ շատ շուտ թամբող մարդ ես:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Իսկ ժամանակը, կկարծե՞ս, որ սպասե քեզի ու քու ձիուդ: Պետք է որսալ պատեհ ժամը: Չե՞ս տեսներ՝ ինչպե՛ս խարխլած, ինչպե՛ս քայքայված են ներքուստ մեր շուրջի արաբ իշխանությունները, և ինչպե՛ս թեթևափ է Մահմետի ոգևորությունը: Պետք է խորտակել արագ, հուժկու զարկով մը այդ փտտած շենքերը և քշե՛լ մահմետականությունը դեպի իր անապատը, ուրկե ան դուրս է եկեր:

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ - Հա՛, եթե կարողանայինք...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Եվ միայն ա՞տ: Հապա բուլղարները, ռուսները և բոլոր մյուս բարբարոսները. ատոնց բոլորի մազին պետք է բռնել ու քաղաքակրթության տակ պետք է քաշել: Պետք է վերցնել մեջտեղեն մյուս մանր-մունր անկախությունները մեր պետության սահմաններուն վրայեն ու սահմաններուն ետևեն: Եվ այդ բոլորի ավերակներուն վրա կառուցանել նո՛ր շենք մը, նոր ու ամուր միաձույլ պետություն մը Կովկասի ձյուներեն մինչև Հարավի ծովը, պարսիկ ու արաբիկ անապատներեն մինչև սկյութ տափերը:

ԳՆԴԱՊԵՏ ՎԱՀՐԱՄ - (Յափշտակված) Տա՛ր մեզի, Հրամանատա՛ր, տա՛ր մեզի: Մենք քեզի հետ ենք, քու ետևեդ. բոլոր գնդերդ քու ստվերիդ պես քու ետևեդ. տա՛ր մեզի:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Պատմությո՛ւն մը, որուն կենտրոնը, սիրտն ու գլուխը ըլլա մեր այս երկիրը, մեր այս սիրուն ու հարուստ Անատոլին: Պետություն մը, որուն ստեղծողը ըլլանք մենք, բարձրացնողը ըլլանք մենք. մե՛ր պետությունը, մե՛ծ և նոր անատոլիկ պետություն մը. նո՛ր Անատոլի մը:

ԳՆԴԱՊԵՏ ՎԱՀՐԱՄ - *Նո՛ր, նո՛ր Անատոլի մը:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ - (Գուրգենին, կատակելով) *Իսկ կա՞յսրը. Հարցուցի՞ր ես իր կարծիքը:*

ԳՆԴԱՊԵՏ ՎԱՀՐԱՄ - *Կա՞յսրը: Թող ջարդենք իր հավատարիմ գունդերուն քիթը. անկե ետքը կհարցնենք իր կարծիքը:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ - (Խնդալով) *Ա՜, չո՛ւն, քու պոչդ ալ կոխեր է, հա՞, այդ կապադովկացի արջը:*

ԿՈՄՍ ՍԿԼԵՐՈՍ - *Լսե՛, Գուրգեն. այս պետության բախտը արդեն մի՛շտ է եղեր մեր ձեռքը, ինչի՞ կնմանեի Բյուզանդիան առանց Անատոլիի. ի՞նչ հող, ի՞նչ ուժ, ի՞նչ բանակ: Մենք ենք տերը, մե՛րը պիտի ըլլա իշխանությունը, դուն ալ մեր կայսրը:*

ԳՆԴԱՊԵՏ ՎԱՀՐԱՄ - (Յրճվանքով) *Ա՜խ, երբ պիտի բարձրացնենք քեզի վահանի վրա, ամբողջ բանակին դիմացը: Կեցցե՛ մեր կայսրը:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ - *Կամա՛ց, ա՛ տղա: Այդ տեսակ բաները կըլլան, չե՞ն պոռար:*

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ - *Ա՛յ, այդ մեկը իրավ է. լռելո՛վ, լռելով:*

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ - *Մեր բանակները արդեն քու ձեռքդ են: Անատոլիոյ հմայքը մեծ է և մյուս գնդերուն մեջ. պետք է միայն քիչ մը ավելի շահագործել առաջիկա արշավանքը: Մնացածը քու գիտնալիք բանդ է: Հրամանդ կսպասեն, երբ որ հարմար կդատես:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Կարծես hեգնոտ) *Շնորհակա՛լ եմ. լսեցի՛:*

ԳՆԴԱՊԵՏ ՎԱՀՐԱՄ - *Բայց դուն կարծես վստահ չես և մեզի՛: Կուզե՞ս երդում ուտենք քու մերկ սուրիդ վրան:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Երդումն ի՞նչ բան է, տղա՛: Մարդիկը իրար կապողը հափշտակությունն է, եթե մարդիկ սիրտ ունին:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ - *Այդպե՛ս է, հրամանատա՛ր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Մարդիկը իրար կապողը հաշիվն է, եթե մարդիկ խելք ունին:*

ԱՐԽՈՆԴ ԴՈՒԿԱՍ - *Այդպե՛ս է, հրամանատա՛ր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Ես գիտեմ, որ դուք կուգա՛ք ինծի հետ, եթե կա մեջս այն բոցը, որ կվառե, եթե կա մեջս այն ուժը, որ կվարե: Ես գիտեմ, որ մենք կապված ենք իրարու: Ելե՛ք, և ամեն մարդ իր գունդը:*

ԿՈՄՍ ՍԿԼԵՐՈՍ - *Ուրեմն կհանդիպինք Հալեպի տակ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Աստուծմո՛վ:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – (Սկլերոսին) *Ես Հրամանատարի հետ Եփրատեն, դուն Տավրոսեն, կայսրը Ամանոսեն:*

ԱՐԽՈՆԴ ԹՈՌՆԻԿ – (Գուրգենին) *Իսկ հոս դեռ կմնա՞ս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Խոսելիք ունիմ իշխանին հետ:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Հրամանատարը այսօր իմ հյուրս է:

3

Կմնա Օհան Գուրգեն, որ կերթևեկե սենյակին մեջ մտածկոտ: Շուտով կվերադառնա և տան տերը:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Գիտե՞ս, Գուրգե՛ն, քո գծածը սքանչելի ծրագիր է:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Իմ նոր Անատոլի՞ս: Հավնեցա՞ր:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Գլո՛ւխ բեր, գլո՛ւխ բեր, Գուրգեն, ստեղծե՛ այդ մեծ ու հզոր պետությունը, այդ նոր Հռոմը ու դուն կդառնաս անմահ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Անմա՛հ:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Այո՛. դարեր ու դարեր, որքան ատեն, որ այս աշխարհքը կա, որքան ատեն որ պատմությունը կա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Իրա՞վ. Անդո՛կ, քեզի այդպես կհետաքրքրե՞ն այդ դարերը, այդ պատմությունը, այդ հեռավոր աշխարհքը:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Քեզի ո՞չ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ինծի համար վաղը չկա: Վաղը իմս չէ՛:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Այո՛, նեղ մտքով: Բայց գահը, փառքը, գործը, ատիկա կա ու կմնա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ո՞վ ըսավ քեզի. ամե՞ն փառք ու ամե՞ն գործ ստեղծված է միայն օրվան մը համար: Եվ վերջապես ինծի՞ ինչ՝ մնայեր, թե ոչ:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Բայց... այն ատեն ալ ո՞ւր կձգտիս. ինչո՞ւ այդ նոր պետությունը, որ ստեղծել կուզես, որուն վրա ամբողջ բախտդ ու ամբողջ կյանքդ կրնաս վտանգել:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Գուցե և ճիշտ ատոր համար: Գրավիչ են միայն ա՛յն խաղերը, որուն վրա մարդ իր կյանքն ու մահը կդնե:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Ուրեմն միայն խաղի՞ համար:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Հապա ի՞նչ կուզեիր: Ըսէ՛, խնդրեմ, ի՞նչ հրապույր, ի՞նչ իմաստ կրնա կյանքին մեջ, եթե հանես մեջտեղեն այդ խաղը, եթե հանես կյանքին մեջեն կյանքին, բախտին ու աշխարհին հետ խաղալը: Ըսէ՛, տեսնեմ, ապրած-անցած մարդ ես դուն, ի՞նչ կրնա տալը:

4

Դռներուն մեջ կերևա իշխան Անդոկի աղջիկը՝ Հաննա, քսանի շուրջ, նուրբ կազմով, հստակ դիմագծերով, մեծ ու խոշոր աչքեր, առատ հյուսք մը թիկունքին: Հագած է թևավոր ստոլա, որուն ծալքերը կծածկեն ոտքերը:

Հրամանատարը կկտրե խոսքը, կելլե ոտքի ու կմնա անշարժ, մինչ աղջիկը աչքերը անթարթ անոր դեմքին հառած՝ հանգիստ կմոտենա ու կկենա դեմը:

ՀԱՆՆԱ – (Ձախ ձեռքը կրծքին, աջը վեր բարձրացնելով) *Գալդ բարի, զորավա՛ր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – (Բարևի նույն դիրքով) *Բարին արեգ, օրիո՛րդ* (Վայրկյան մը լուռ ու համառ կնային իրար) *Ինչպե՞ս փոխվեր ես այս մեկ տարվան մեջ. կա՛զմդ, դե՛մքդ, արտահայտությո՛ւնդ:*

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Մեծցեր է, չէ՞: Ահա՛, հրամանատա՛ր, ինչ որ կրնա կյանքին տալ, երբ բոլոր փոթորիկները կանցնին: Ինչի՞ նման պիտի ըլլար իմ ծերությունս, եթե դժբախտությանս այս շողը տված չըլլար ինծի Աստված, իր մորը թողած այս միակ արև հիշատակը, երիտասարդությանս այս վառ ու տաք հուշիկը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Կտեսնեմ:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Հա՛, բերդի պիտի զգուշանամ՝ աղջիկս նշանավոր պատմող է. ամբողջ ձմեռ իմ ու քու կռիվներով է պատմել ինծի: Իմ հոգիս հանեց. հիմա կարգը քուկինդ: (Աղջկան) *Ահա՛, հրամանատարը կհանձնեմ քեզի, հարցո՛ւր ինչքան կուզես:* (Գուրգենին) *Չեմ ուշանար, հրամանատա՛ր:* (Դուրս):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Ա՛, կրնա՞ս և ուշանալ, երբ հոս այսպես ընկեր տվիր ինծի:

5

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Ըսէ՛, կուզեի լսել առաջին խոսքդ:

ՀԱՆՆԱ - Ուրա՛խ եմ, որ նորեն եկար:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ուրախ եմ և ես, որ նորեն կտեսնեմ քեզի, քու այդ խորոխ ու ազնիվ կերպարանքդ, իմ այս հայրենի լեռներուս նման, քու բյուրեղ ու անբիծ հոգիդ, մեր այս սարերու ձյուներուն նման:

ՀԱՆՆԱ - Ո՛չ, զորավա՛ր, մի՛ հեգներ ինծի: Դուն պե՛տք չէ, որ ծաղրես ինծի:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ծաղրե՞մ:

ՀԱՆՆԱ - Ես գիտե՛մ: Դուն ապրած ես լայն ու թափով. տեսած, վայելած ու տիրած ես կյանքը, քու ոտքերուդ տակն են ամենեն գեղեցիկները, ամենեն բարձր դիրք ունեցողները, քեզի կերազեն ամենեն շքեղ, ամենեն հմայիչ հոգիները:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ջգե՛, մի՛ հիշեցներ ինծի վարի աշխարհը, հո՛ն, այն ցածի կյանքը: Ես հիմա իմ ձյունոտ լեռներուս գիրկն եմ, իմ պատանեկության թարմ ու մաքուր ոլորտին մեջ, ուր ես հյուսեր եմ երբեմն ամենեն միամիտ, ամենեն աղվոր ու ամենեն ավելի վեր խոյացող իմ երազներս:

ՀԱՆՆԱ - (Ջերմ) Հո՛ս... այս լեռներուն վրա...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Այո՛, իմ այս անբիծ, վեհ լեռներուս, որոնց թախիծը այնքան ավելի համառ կընկերանա միշտ ինծի, որքան ավելի ցած կիջնեմ, որքան ավելի հեռո՛ւն: Եվ գիտե՞ս, մեր անցած տարվան հանդիպումեն ի վեր, երբ մեղմ կարոտ մը կքաշե ինծի դեպի մեր սարերուն ճերմակ բարձունքները, այդ կարոտը քու ազնիվ կերպարանքիդ հետ զուգորդ կներկայանա աչքերուս: Ձմեռը հաճախ հիշեր եմ ես քեզի:

ՀԱՆՆԱ - (Գլուխը կախելով) Գիտե՛մ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Գիտե՞ս...

ՀԱՆՆԱ - Եվ ատոր համար է, որ վստահ էի վերստին գալուդ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Ուրեմն կսպասեիր:

ՀԱՆՆԱ - Ամբո՛ղջ տարին: Իսկ երբ իմացա, որ բանակներդ այս կողմեն պիտի անցնին Եփրատը, կսպասեի ա՛մեն օր: Եվ, ա՛յ, եկա՛ր: Կտեսնե՞ս, որ այնքան ալ միամիտ չեմ, ինչպես որ կկարծես, և քու հոգիիդ մուտքը բոլորովին գոց չէ ինծի:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Ակնթարթ մը լուռ և հանկարծ ջերմ շեշտով) Եկո՛ւր, եկուր նստե՛: Եվ պատմե՛ ինծի՝ ինչ որ կապրիս հոս, ինչ որ կմտածես այս սարերուն մեջ:

ՀԱՆՆԱ - Ո՛չ, մի՛ հարցներ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Անախո՞րժ է քեզի:

ՀԱՆՆԱ - Ընդհակառա՛կը, միայն այն է, որ սիրտս պոռալ կուզե, քանի նեղեր ես, բայց կվախնամ, որ բեռ դնեմ խղճիդ վրա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Բե՞ռ, ի՞մ խղճիս: Դի՛ր, դի՛ր այդ բեռը, մի՛ վախնար:

ՀԱՆՆԱ - (Գլուխը կախելով) *Ո՛չ, չըլլար...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Խոսե՛, օրիո՛րդ, ես կուզե՛մ, որ ըսես:

ՀԱՆՆԱ - Կուզես՝ գիտցի՛ր: (Կելլե ոտքի) *Ես... ես... ամբողջ ժամանակը մտածեր եմ միայն քեզի. ապրեր եմ քու ըսած բառերովդ, քու հպարտությամբդ. ես ապրեր եմ քեզմով. իմ ամբողջ հոգիս կապրի միայն քեզմով:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Ինքն ալ կելլե ոտքի ու մտածելով) *Դուն դեռ չե՛ս ճանչնար կյանքը: Ամբողջ հոգին կարելի չէ տալ ուրիշին: Եվ կյանքի մեջ, գիտցի՛ր, ո՛չ մեկը չարժեր քու այդ նվերիդ:*

ՀԱՆՆԱ - Այն ատեն կյանքը ի՞նչ կարժե ինքը առանց այդ նվերին:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Շեշտ ու լուռ դիտելեն ետքը) *Իսկ ինծմե՞. ի՞նչ կսպասես հիմա ինծմե:*

ՀԱՆՆԱ - Ոչի՞նչ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Սակայն ըսիր՝ կսպասեիր իմ գալուս:

ՀԱՆՆԱ - Քու սե՛րդ, ձա՛յնդ, խո՛սքդ. գուցե շատ կգտնես և ատիկա: Ա՛ռ, առ ալ ե՛ս առ, եթե հարկ կզգաս: Ահա՛ դուռը, ուրկե ներս մտա ես. կուզե՞ս քաշվիմ, ու ալ չտեսնես երեսս, բնավ չլսես անունս:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Ժպտուն) *Ո՛չ, մնացի՛ր ու մի՛ սպառնար:*

ՀԱՆՆԱ - Սպառնա՞մ, քեզի՞:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Թո՛ղ: Ըսե՛ ինծի՝ ո՞ր ժամանակեն է, որ ես կապրիմ քու հոգիիդ մեջ:

ՀԱՆՆԱ - Այն վայրկյանեն, երբ աչքերս տեսան քեզի:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Ե՞րբ էր ատ. լավ չեմ հիշեր:

ՀԱՆՆԱ - Դուն չես գիտեր: Բանակները կդառնային վերջին Կիլիկյան արշավեն, ու կայսրը իր հաղթական մուտքը կըներ Կեսարիա: Ես հյուր էի հոն: Անցավ կայսրը ահագին բազմության , բոլորի փառաբանության ու սաղմոսերգության մեջեն: Հազիվ էր անցեր, շուրջս կանանց մեջ փափսուք մը ինկավ. քու անունդ կանցներ շրթունքե շրթունք: Հետաքրքիր աչքերս դարձուցի ու իսկույն տեսա քեզի: (Ծանր

ու երազկոտ) *ծերմակ ու հպարտ ձիուդ վրա... Հոգնած ժպիտ մը շրթունքիդ... և ինծի այնպես թվեցավ, թե դուն կխղճայիր այդ եռացող բազմությունը, որ իրարու վրա կմագլցեր իր կայսրը տեսնելու. ինծի այնպես թվեցավ, թե դուն կխղճայիր նաև կայսրը, որ ոսկեհուռ լայն ու երկար հագուստներուն տակ կորած՝ կեցեր էր անշարժ ոսկի կառքին վրա՝ իր փառաբանությանը ունկնդիր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Օրի՛րդ:*

ՀԱՆՆԱ - *Բոլոր ձեռքերը հանկարծ բարձրացան դեպի քեզի, թնդաց անունդ հազարավոր բերաններէ, կին ու աղջիկ իրենց ձեռքի, իրենց կրծքի ծաղիկները կնետեին ձիուդ ոտքերուն տակը... ժպիտ ու սեր կանձրևեր վրադ, երբ թեթև բարևով մը անցար մեր առջևեն: Այնպե՛ս մոլոր էր նայվածքդ ու այնպես տխուր: Այդ աղմկոտ բազմության ծովուն վրա հեռո՛ւ, հեռո՛ւ էր քու հոգիդ, տխո՛ւր ու մինա՛կ. մի՛ս-մինակ:* (Կլոե):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Կեցեր եմ դեմդ, կլսեմ քեզի, կնայիմ քեզի ու չեմ հավտար ո՛չ ականջիս, ո՛չ աչքերուս: Ո՞վ ես դուն, զարմանալի՛ աղջիկ. և ուրկե՞ հայտնվեցար ինծի:*

ՀԱՆՆԱ - *Ըսե՛ ինծի, զորավա՛ր, ինչո՞ւ էիր այն օրը տխուր ու մինակ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Մինա՞կ. ի՞նչ ըսեր է մինակ. ո՞վ չէ մինակ, մարդս ե՞րբ չէ մինակ:*

ՀԱՆՆԱ - *Այդպե՛ս: Իսկ տխո՞ւր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Մտածելով) *Ուրախություն ունի կռիվ երթալը, ուրախություն ունի կռիվ տա՛լը, ես չեմ սիրեր կռվե դառնա՛լը:*

ՀԱՆՆԱ - *Բայց այնպես փառքո՛վ ու հաղթակա՛ն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Հաղթականը ակնթա՛րթ մըն է, խռկույն կցնդի, ու կիյնա աչքեդ հմայքին կապը: Իսկ բաց աչքերը կտեսնեն միայն մեր խեղճությունը: Կտեսնեն, թե ինչքան ողորմելի ու չնչին բան է եղեր, որուն համար դուն կռվեր ես. կտեսնեն, թե ինչքան դաժան ու թշվառ բան է եղեր հենց ինքը, կռիվը, որ դուն կռվեր ես:*

ՀԱՆՆԱ - (Մեծ կարեկցությամբ) *Զորավա՛ր...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Չեմ կրնար մոռնալ Պետքար լեռան գագաթը:*

ՀԱՆՆԱ - *Պետքար լեռան քու փառավոր կռիվդ, գիտե՛մ, կերգեն բերնե բերան:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - *Ցից ու վիթխարի ապառաժ մըն է այդ լեռը. մենք կմագլցեինք: Խելագար ու արյունալի գրոհ մըն էր. և արաբները*

կպաշտպանվեին տարածի պես: Վճռել էի, որ առնեմ պիտի լեռը մինչև արևի մայր մտնելը: Եվ հիմա՛վ. ճիշտ ա՛յն վայրկյանին, երբ կքալեր դիմացի սարերուն, ես կեցած էի այդ անառիկ ապառաժին գագաթը: Շուրջս կռնար զորքը Հաղթանակի արբեցումեն. Հեռուներեն կպատասխանեին ուրախ արձագանքը վայրի կանչերով, ու ամենքը հիացումով կշնորհավորեին իմ այդ անօրինակ ու հանդուգն հաղթությունս... Ես կեցած էի ժայռին գագաթը, ժայռ մըն ալ իմ մեջս. ու ոտքերուս տակ այն անթիվ թարմ ու խիզախ քաջերը, թե՛ իմ, թե՛ թշնամի, որոնց դիակները փռվեր, գորգ էին հյուսեր ամբողջ սարին վերևերը... Ու կխոնարհեի՝ ի՞նչը, ի՞նչը կրնար փոխարինել այդչափ առույգ, այդչափ կարմիր կյանքերը... Հանկարծ տեսա, որ չա՛տ վայրագ, չա՛տ խայտառակ, չա՛տ ցած բան էր իմ ամբողջ հաղթանակս: Եվ ի՞նչ պետք կար, ինչո՞ւ համար, ինչո՞ւ համար...

ՀԱՆՆԱ – (Կամաց կտանի ձեռքը դեմքին. կսկսի լալ):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Տխուր ժպիտով) *Կուլա՞ս: Անպե՛տք է և ատ: Ինչո՞ւ կուլաս:*

ՀԱՆՆԱ – Չգիտե՛մ: Այդ ինկածնե՛րը... և դո՛ւն... և ե՛ս...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Մեղք է, մի՛ թափեր անգին ադամանդներդ քու այդ խոշոր ծով աչքերեդ: Եվ լսի՛ր: Պետքարեն ասոր ես ինչքա՜ն-ինչքան կռիվներ եմ վարեր նորեն, ինչքա՜ն արշավ, ավեր ու հափշտակություն: Ո՛չ թե լավ, ինչպե՛ս է պետք այդ ամենուն վրա, և՛ ինձմեներուն, և ուրիշներուն: Ժպտե՛. և նայվածքիդ մեջ այդ չարին եռեւն սիրուդ ուժի արևը թող նորեն շողա. ժպտե՛: Այդպես, իմ լեռներուս չքնա՛ղ աղջիկ, այդպե՛ս:

Ներսեն կերևա իշխան Անդոկ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Նայե՛, Անդո՛կ, սարատեղ աղջիկդ կուլա:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Կուլա՞:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Կուլա. որ մարդիկ կմորթեն իրար ու կկերեն իրար ձեռքե իրարու ինչքը, հողն ու տունը, ճակատին քրտինքը, բախտն ու կինը... Լավ չէ՛: Հասկցո՛ւր իրեն, որ մարդիկ եթե ատիկա չընեն, ուրիշ ի՞նչ կմնա իրենց ընելու:

ԻՇԽԱՆ ԱՆԴՈԿ – Ձգե՛ հանգիստ: Շատ դժվար մտնելու բան է աղջկան սիրտ, աղջկան լացը: Երթանք, սիրելի՛ս, եկո՛ւր ու պատվե՛ իմ աղն ու հացը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԲԱՆԱԿԸ. ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՎՐԱՆԻՆ ՏԱԿ

Պատերը և հետզհետե դեպի կեդրոնը թեքվող առաստաղը դեղին մետաքս է: Գետինը քավ գորգեր: Ճակատը եպենոսե գահը՝ բարձր թիկունքով: Գահին մոտիկ երկար ու բարակ ոտքերու վրա ոսկի խնկաման մը, որ կմխա: Մուտքեր աջեն ու ձախեն:

1

Լայն բաց են մուտքերուն փեշերը, և վրանը լեցուն է ահագին սպառազեն բազմությամբ. բոլորը բարձրաստիճան զորականներ են՝ կեցած ուշադիր:

ԿԱՅՍՐԸ – Այս առաջին անգամը չէ, անշուշտ, որ մենք Հրաժեշտ կուտանք իրարու Սիրիա տանող այս ճամփաներուն վրա, մեր Հաղթական արշավներեն ետքը: Բայց ո՛չ մեկ անգամ գուցե մենք իրավունք չենք ունեցեր այսպես Հպարտ ըլլալու ու այսպես գոհ, ինչպես այս անգամ: Ահա՛ խորտակված է թշնամին, իր երկիրը ավեր ու ավար, իր բոլոր Հպարտությունը մեր ջորիներու մեջքին: Մնաց միայն խղճուկ միջնաբերդ մը այն գոռոզ Հալեպեն, որը խնայեցի, որովհետև Համձն առավ Հարկ տալու ու ճանչնալու տիրությունս: Կմնա Անտիոքը դեռ՝ ապավինած իր ամրակուռ պարիսպներուն: Ես պահեմ պիտի անիկա ամբողջ ձմեռը պաշարված ու սովալլուկ. ու գալ տարի կուգանք ա՛ն ալ վերցնելու: Այս տարվան Համար այսչափը բավ է: Դե՛, Հաջող ճամփա բոլորիս, բախտավոր դարձ մեր տները և Հանգիստ ձմեռ: Բերե՛ք բաժակը:

Կմտնե շատ թարմ մանկլավիկ մը՝ փոքրիկ ոսկի ափսեի մը մեջ երկու ոսկի բաժակ բռնած ու կերթա կկենա կայսեր պատվանդանին ոտքը:

ԾԵՐՈՒՆԻ ԶՈՐԱՎԱՐ ՄԸ – (Առաջ գալով) *Տե՛ր, թույլ կուտա՞ս, որ անարժան շրթունքներովս Համարձակիմ մեր այս անջատման բաժակը քու պայծառ արևիդ շատության խմելու:*

ԿԱՅՍՐԸ - Խոսէ՛, սիրելի՛ Բարդաս, կխնդրեմ բարի մաղթանքդ:

ԾԵՐՈՒՆԻ ԶՈՐԱՎԱՐԸ - (Բաժակը վերցնելով) *Ո՛վ դուն առաքելանմանդ, աննվազ ըլլա մեր վրայեն քու առաքինի անունդ տարիներու հոլովումին մեջ, որովհետև անսահման է քու երախտիքդ մեր այս ամենաքրիստոնյա կայսրության վրա: Տե՛ր, երկար կյանք քեզի և առողջություն:*

ԲՈԼՈՐԸ - (Աջ ձեռքերնին վեր բարձրացնելով) *Երկար կյա՜նք քեզի ու առողջություն:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԶՈՐԱՎԱՐ ՄԸ - (Հանկարծ ու ոգևորված) *Քաշեց պատյանեն Նիկեֆոր կայսրը իր անհաղթ սուրը, արև ծագեցավ մեր սուրբ պետության ու քրիստոնյա աշխարհին: Դուն դալուկ մահն ես սարակինոսներուն, ո՛վ անմահդ Նիկեֆոր. դուն անմահ ես, Նիկեֆո՛ր:*

ԲՈԼՈՐԸ - Դուն անմահ ես, Նիկեֆո՛ր:

ԾԵՐՈՒՆԻ ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Շիջավ Հալեպի աստղը, շիջավ արաբներուն աստղը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Քանի կփայլի Նիկեֆոր Ֆոկասի բախտավոր աստղը: Փա՜ռք քեզի, աստվածայի՜նդ բազիլևս:

ԲՈԼՈՐԸ - Փա՜ռք քեզի, աստվածայի՜նդ բազիլևս:

ԿԱՅՍՐԸ - Փառք և ձեզի, իմ քաջե՛րս: Ամենքդ ալ աշխատեցաք. շնորհակալ եմ բոլորեդ ու չեմ մոռնար, ինչ որ իմ պարտքս է ձեր հանդեպ: Բանակը կրնա ցրվիլ: Աստված ձեզի հետ:

ԲՈԼՈՐԸ - Աստված քեզի հետ: (Արագ կքաշվին դուրս):

2

Կգոցվին մուտքերուն փեշերը. վրանը կիսովին կմթնե: Ներսը կմնա Մեծ լոկոթեղը ձախ դռան մոտ:

ԿԱՅՍՐԸ - (Հանկարծ կիջնե գահեն ու քայլ մը ընելով դեպի լոկոթեղը) *Ծա՛ղր կթվի ինծի, ծա՛ղր, այն բոլորը, ինչ որ կըսեն, այն բոլորը, ինչ որ կըսեք. ծա՛ղր, կհասկնա՞ս, ծա՛ղր...*

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ - Ինչպե՞ս, տե՛ր:

ԿԱՅՍՐԸ - Ձեր արտասանած բառերուն տակեն ուրիշ բառեր կլսեմ ես: Իմ անունիս գովքը կկարդա ինծի ձեր բոլորիդ լեզուն, բայց ձեր բոլորիդ լեզվին տակը ուրիշ անուն կկարդամ ես:

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ - *Ուրիշ անո՞ւն:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Մի՛ ստեր: Ա՛յ, իր անունը շրթունքներուդ վրա, ա՛յ, իր կերպարանքը աչքերուդ մեջը, կնայի ինծի աչքերուդ մեջեն: Կրնա՞ս ուրանալ:*

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ - *Թո՛ղ տե՛ր, թող որ լեզուս ազատ խոսի առջևդ, ինչ որ ծանրացած է հոգիիս վրա: Իրա՛վ է. շա՛տ բարձրացավ իր դիրքն ալ, իր հռչակն ալ բանակներուդ մեջ, բայց դուն ի՞նքդ ըրիր, տե՛ր: Դուն երես ես տվեր անոր արդեն մի՛շտ. իսկ այս վերջին արշավանքը կարծես հատուկ անոր համար էր ձեռնարկված: Ինչո՞ւ հանձնեցիր անոր ամենեն աչքի իյնող հարձակումները... Ինչո՞ւ ղրկեցիր անիկա կռվի ամենեն տաք, ամենեն կարևոր տեղերը...*

ԿԱՅՍՐԸ - (Խոժոռ) *Հերի՛ք է: Չի հարցուցի՛ քեզի քու կարծիքդ:*

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ - *Ներե՛, տե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Եղիր նե՛րսը ու սպասե՛ հրամանիս:*

3

ԿԱՅՍՐԸ - (Երբ կմնա մինակ, ծանր ու մռայլ կնրթա, ձեռքը կդնե գահի բազուկին ու կմնա կորացած, աչքերը հառած գետին՝ կետի մը):

ՁԱՅՆԸ - (Գետնին տակեն) *Ինչո՞ւ հանձնեցիր անոր ամենեն ծանր կռիվները, Նիկեֆոր կա՛յսր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Ձա՛յնը... իր ձա՛յնը:*

ՁԱՅՆԸ - *Ինչո՞ւ ղրկեցիր ամենեն տաք, ամենեն արյունոտ կռիվները, Նիկեֆոր կա՛յսր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Ի՞նչ կուզես: Կռվի ատեն ո՞վ կհարցնե:*

ՁԱՅՆԸ - *Հողե՞ն է, որ կխոսիմ քեզի, Նիկեֆոր կա՛յսր: Ղրկեցիր, որ մեռնի:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Աստծու ձեռքն է ամենուս կյանքը: Եթե մեռներ՝ Աստծու կա՛մքը:*

ՁԱՅՆԸ - *Ինչի՞ են պետք սին խոսքերը, Նիկեֆոր կա՛յսր. Հողեն է, որ կխոսիմ քեզի:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Սուրբ է այն հողը, ուր դուն կհանգչիս: Ըսիր, որ ձեռք չտամ իր կյանքին: Ահա կապրի. ու սպրդիլ կուզե իմ ու բանակիս մեջտեղը, սպրդիլ կուզե իմ ու հաղթանակներուս մեջտեղը... իմ դեմս է ան, որ կողմն ալ դառնամ: Ինչ ալ որ ընեմ. ամե՞ն տեղ. իր անունը իմ անունիս եւևեն, իր քայլերը իմ քայլերուս ետևեն, իմ չար դևիս պես, սև*

ստվերիս պես: (Կտրուկ) *Թող ըլլա ո՛ղջ, Թող ըլլա առո՛ղջ, քանի որ այդպես կուզես, բայց մնացածը դուն չարգիլեցի՛ր ինծի և պետք չէ՛, որ արգիլես...* (Քիչ մը ատեն լուռ է ու կսպասե): *Լսե՛ց: Հեռացա՛վ: Հանդարտացավ...* (Կերթա դեպի խնկամանը, կչոքի, կխոնարհի) *Ամեն տարի յոթը պատարագ քու հոգիդ վրա, տաճարին մեջ միշտ վառ կանթե՛ղ մը հոգիիդ լույսին. աղոթքներուս մեջ միշտ անպակա՛ս քու սուրբ անունդ. Թող հաշտ ըլլա հոգիդ...*

4

Կամաց կբարձրացնե գլուխը. կելլե ոտքի ու կդառնա դեպի աջ. կմտնե Օհան Գուրգեն: Երկուքն ալ կուգան քայլ մը իրար դեմ, կկենան լո՛ւռ ու շիտակ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ինծի կանչեր է կայսրը:

ԿԱՅՍՐԸ – (Զարնելով բռունցքը գահի բազուկին) *Ըսե՛ տեսնեմ, ո՞վ է վերջապես տերը այստեղ, ե՞ս, թե՞ դուն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ի՞նչն է քեզի զայրացուցեր:

ԿԱՅՍՐԸ – Ի՞նչ խլրտում է, ի՞նչ մութ շարժում Սկլերոսի գնդերուն մեջ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ատ ո՞վ ըսավ քեզի:

ԿԱՅՍՐԸ – Դուն պատասխա՞ն տուր ինծի, ո՛չ թե հարցում:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ո՛չ մեկ խլրտում և ո՛չ մեկ շարժում: Գիտե՛ս, որ Սկլերոսը շատ ունի թշնամի:

ԿԱՅՍՐԸ – Եվ բարեկամ, ինչպես կերևա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Այո՛, կա՛յսր, որոնցմե մեկը ես եմ և մյուսը շատ կուզեի, որ ըլլայիր դուն: Բայց որ տարտամ ու դժգոհ տրամադրություն մը կա սպաներու մեկ մասին մեջ, ատիկա ճիշտ է, և ոչ միայն Սկլերոսի գնդերուն:

ԿԱՅՍՐԸ – Մի՞թե... Քիչ մը ուշացած չե՞ս գտներ, սակայն, քու հայտնությունդ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Ընդհակառա՛կը, քիչ մը կանուխ, որովհետև ապարդյուն է հիմա ատոր մասին խոսիլը: Կխոսինք վերջը, երբ բանակները ցրված կըլլան, ու կրնանք խորհիլ ավելի ազատ ու անկիրք, ապագայի՛ համար:

ԿԱՅՍՐԸ - (Խիստ) *Թո՛ղ պարապ խօսքերը և պատասխանէ՛. ի՞նչ տրամադրութիւն է աւելիս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Դժգոհ ենք, որ կվերադառնանք առանց Հալեպը լիովին տիրելու, առանց Անտիոքը նվաճելու, այսպես ամեն ինչ անկայուն ու թերի:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Անկայո՞ւն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Մեր տղա հասակին միշտ նույնն ենք տեսեր. ամեն ամառ կա՛մ արաբները մեր սահմանեն ներս, կա՛մ մենք անոնց սահմանեն: Քանի մը գերի, պատառ մը հող, քիչիկ մը ավար, ու ձմեռվան հետ ամեն մարդ իր տունը: Ի՞նչ զարմանք, որ շատերը արդեն կուշտ են կռվի այս ձևեն:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Պատառ մը հո՞ղ ամբո՛ղջ Կիլիկիան, ամբո՛ղջ հյուսիսային Սիրիա՞ն, ամբո՛ղջ Կրետեն, որ ես խլեր եմ արաբներուն ճանկեն, պատառ մը հո՞ղ, ու իմ այսքան տարիներու աշխատանքս «քանի մը գերի», «կտոր մը ավար»:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Եթե համեմատենք դալիքին հետ: Չէ՞ որ այդ բոլորը պատրաստական քայլերն են միայն այն մեծ գործին, որը ըլլալու է խոկապես մեծ ու հիմնական, և որուն ծայրը կհասնի մինչև Բաղդադ, մինչև Բասրա, մինչև Մոսր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Բաղդա՞դ... Մոս՞ր...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Ինչո՞ւ ոչ: Մեծ կայսրե մը մե՛ծ պահանջ: Եվ ատկիս կզգան բանակիդ ընտիրները, կզգան ու ծարավ են այդ լայն ու խիզախ շարժումին, կզգան ու դարձեր են անհամբեր. ահա բոլորը:*

ԿԱՅՍՐԸ - (Կսկսի խնդալ բարձր ու բռնազբոսիկ):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Կայսրը կխնդա՞:*

ԿԱՅՍՐԸ - (Յանկարծ կկտրե ծիծաղը) *Մի՞թե խնդացի. չեմ հիշեր: Ո՛չ, չեմ խնդար, այլ կցավիմ, շատ կցավիմ, որ... որ այսպես պզտիկ կա՛յսր մըն եմ ես, համարա՛կ ու միջակ. պզտիկ կա՛յսր, պզտիկ ծրագիրնե՛ր, պզտիկ արշավնե՛ր... Մինչդեռ անո՛նք, այդ իմ բանակիս ամենեն ընտիր ընտիրները, այդ իմ բանակիս ամենեն ախմար մեծամիտները...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Կայսրը իզուր կբարկանա, իսկ բարկությունը անիրա՛վ է միշտ: Անոնք հին, փորձված մարդիկ են, վաստակավոր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Գիտե՛մ. այդ ծառին վրա է, որ կբուսնի քու և անոնց բոլոր հանդգնությունը:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – *Կա՛յսր...*

ԿԱՅՍՐԸ – *Իհա՛րկէ. չէ՞ որ չեմ համարձակիր, ա՛յ, օրինա՛կ, քեզի պէս նշանաւոր զօրավարի մը ձեռք դպցնելու: Չէ՞ որ բանակներուդ սիրելին ես դուն, Սկլերոսներու նիզակը և այդ բոլոր դաւաճան խլրտումներու հոգին:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – *Կա՛յսր:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ո՛չ, ո՛չ, սխալ է, սակայն, հաշւի՛ր: Ես կկտրեմ այդ ծառը, կկտրեմ արմատէն: Լա՛վ լսէ: Դուն նշանաւոր զօրավար մըն ես, այո՛, որովհետև ե՛ս եմ կեցած քու կռնակդ. դուն տաղանդաւոր կազմակերպող մըն ես, այո՛, որովհետև իմ հրամաններս կկատարես, դուն հաղթիչ ես ու կհաղթես կռուի դաշտին վրայ, այո՛, որովհետև իմ միտքս կղեկավարէ քու շարժումներդ: Այս մէկը աղէ՛կ հասկցիր. դուն մեծ ես ու անխախտ, որովհետև այդպէս եմ կամեցեր ե՛ս. կկամենամ ու դուն կդառնաս ոչի՛նչ մը: Կհասկնա՞ս, ոչի՛նչ մը, ոչի՛նչ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – (Քիչ մը ետքը) *Շնորհակա՛լ եմ: Իսկ ի՞նչ է հիմա քու միտքդ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Իսկ ի՞նչ է հիմա քո՛ւ միտքդ, քո՛ւ: Կկարծես՝ չե՞մ տեսներ. հա՞. կկարծես՝ չե՞մ հասկնար, թէ ուր կձգես դուն նաւիդ ղեկը:* (Մատնանիշ ընելով գահը) *Ահա՛, հրամե՛, ելի՛ր ու գնա՛ տիրէ Սիրիան ու Բաղդադը, գնա՛ տիրէ աշխարհքը... Ահա՛ կթողնեմ քեզի քու գահիդ հետ առանձին. առանձի՛ն քու մեծ-մեծ խոհերուդ հետ. քու հսկա ծրագիրներուդ...* (Կոպիտ ծիծաղով կելլէ ձախէն դուրս):

5

Օհան Գուրգէն կեցած է վայրկյան մը խոժոռ ու լարված. հանկարծ թափ կուտա ինքզինքը ու արագ կդիմէ դեպի աջի մուտքը: Կբացվին մուտքին փեղկերը. և Օհանի դեմը կելլէ պատրիկ Ապամբաս, տասնյակ մը թիկնապահներ ետևեն, որոնք կշարվին մուտքին առջևը:

ՊԱՏՐԻԿ ԱՊԱՄԲԱՍ – (Զինվորական բարևով) *Ներե՛: Կայսեր կամքն է. սուրդ հանձնես պիտի ինծի:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – *Ըհը՛. այդպէս ուրեմն. կկարծէ՞ս:*

ՊԱՏՐԻԿ ԱՊԱՄԲԱՍ – *Իզո՛ւր է, զօրավա՛ր: Բռնված են մուտքերը,*

պաշարված է վրանը, հսկողության տակ են բոլոր արևելյան ու հայկական գնդերդ: Կյանքիդ ձեռք տվող չկա. մեր կայսրը ողորմած է ու անհիշաչար: Եղի՛ր իմաստուն և դուն:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Կքաշե պատյանեն սուրը ու կնետե պատրիկի ոտքերուն տակ):

ՊԱՏՐԻԿ ԱՊԱՄԲԱՍ – Այո՛, խելացին ատիկա է. կյանքը կյանք է միշտ: (Սուրը գետնեն վերցնելով) *Եվ վերջապես անարժան ձեռքի մը չէ, որ կհանձնես քու սուրդ: Եթե դուն տարիներով կհաշվես ազնվականությունդ, ես կհաշվեմ դարերով:*

6

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ – (Կմտնե ծախեն սաստիկ իրար անցած) *Այս ի՜նչ սարսափելի դեպք, այս ի՜նչ անակնկալ պատահար և ինչ դժբախտություն: Ա՛, ո՛չ, ո՛չ. անպատճառ որևէ թյուրիմացություն մը կա մեջը, ես կպարզեմ, կո՛մս, բարեկամությանս վրա կերդնում քեզի, կուղղենք, կհարթենք: Բայց առայժմ պետք է քաշվիս քու Ղոզանի կալվածներդ. իհա՛րկե, բոլորովին ազատ ես քու կալվածներուդ սահմանին մեջ: Լախտի հարված մըն էր ասիկա, որ ինկավ մեր ամենուս գլխուն, կարկուտի տարափ մը անամպ երկինքին: Եթե գիտնայիր, ինչպես խոցված է հոգիս, ինչպես...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Այդ ճարտասանությունը գուցե կարելի է և զեղչել այս անգամ, իշխա՛ն:

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ – (Սառն) *Հույս ունիմ չի՛ մերժեր կոմսը մեկ-երկու ժամ հյուրս ըլլալու վրանիս տակ: Մինչև որ կարգադրվի հարկ եղածը իրեն վայելուչ ողևորության մը համար:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Կցավիմ, իշխա՛ն, որ մերժելու հնարավորությունը այլևս խլված է ինծմե:

ՄԵԾ ԼՈԿՈԹԵԴԸ – Խոնարհ ծառա՛դ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Կհետևի՛մ:

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՊԱԼԱՏԸ. ԾՈՎԱՀԱՅԱՑ ՊԱՏՇԳԱՄ

Տեսարանի առջևի մասը առաստաղ ունի և քանի մը սյուներով կբաժնվի ետևի մասեն, որ բաց է բոլորովին և խորքը կեզերվի ատամնավոր ցած որմով: Յատակը, առաստաղը, սյուները, որմը՝ բոլորը մարմար: Աջ կողմը քարե նստարան մը, վրան գորգ, ու մոտը բարակ ու բարձր ոտքերով եռոտանի մը ճրագ դնելու համար: Յեռուն կերևա ծովը: Իրիկվան լույսի ու մութի կռիվն է:

1

Վասիլ Լեկապեն և ուրիշ ներքինի պալատական մը կեցած են կից իրարու ու կխոսին զգույշ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Սը՛ս: Ամէն բան չէն ըսեր, ամէնուն չէն ըսեր, մանաւանդ ժամանակէն առաջ:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Դուն արդէն մի՛շտ իրաւունք ունիս:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Անոնք ի՞նչ կհասկնան քու ըսածիդ խորութիւնը:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Բայց մենք կհասկնա՛նք, մենք, որ ներքինի ենք:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Իսկ անոնք ներքինի չե՛ն. դեռ չեն հասած այդ բարձրութեան, այդ իսկական բարձր մարդուն: Անոնք դեռ մարդ չեն, այլ արու են միայն: Դեռ չեն ըմբռնած, որ մարդ ըլլալու համար նախ պէտք է դադրին արու ըլլալէ: Անոնք իրենց ուժերուն լաւագոյն մասը կսպառեն սերնդելու վրա. մնացածն ալ կվատնեն իրենց սերունդին վրա: Էգին ստրուկն են անոնք ու իրենց զաւակներուն ճորտը: Անոնք անպէտք են տիրելու համար, անպէտք են աշխարհքը դարձնելու համար: Տիրելը մե՛րն է, մե՛ր կոչումը, մե՛ր իրաւունքը, ներքինիներո՛ւ իրաւունքը: Մե՛նք պիտի վարենք, պալատը մե՛րը պիտի ըլլա, և բոլոր պաշտոնները՝ մե՛ր ձեռքը:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Բոլո՛ր, բոլո՛ր պաշտոնները:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Գահը՝ իրենց. կարմիր կոշիկներն ալ՝ իրենց. բայց դահակալը պետք է ըլլա բռունցքիս մեջ և կայսրության բոլոր թելերը: Հիմա կհասկնա՞ս՝ ինչու կատեմ ես այդ մարդը: Ուրիշ երկու կայսեր օրով ես նորեն հոս եմ եղած ու եղած եմ իսկական տերը. այս մեկը չա՛տ է պինդ:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Իսկ Ապամբա՞սը. կարելի չէ՞ վրան հենիլ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Քամված արու մը. զեփյուռները որ փչեն՝ իրենց հետը կտանին:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Ուրեմն պետք է ուրիշ անուն մը:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Համբերությո՛ւն: Ժամանակը հղի է: Վերին խավերը՝ դժգոհ, ժողովուրդը կմռլտա, հարկերը կավելնան, աչքի իյնող մարդիկը կտապալին, բանակներուն մեջ՝ խլրտում, պալատին անկյունները՝ փսփսուք... Ես կճանչնամ այդ հիվանդությունը. կվերջանա կարմիր կոշիկներու ոտափոխումով: (Խորհրդավոր) Կա՛ն աշխատողներ, դուն հանգի՛ստ եղիր:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Ուրեմն պատրաստ ըլլանք նոր փեսայի գալուստին:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Եվ լապտերիդ յուղը լի:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Իմաստուն կույսերուն նման:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Եվ լո՛ւռ:

ՄՅՈՒՍ ՆԵՐՔԻՆԻՆ – Ի՞նքը, ի՞նքը... (Արագ դուրս):

2

Քիչ մը ետքը կերևա կայսրը խորքեն, աջեն: Ծանր քայլերով կառաջանա՝ ձեռքը որմին ու հայացքը ծովուն: Դանդաղ կդառնա ետին ու կնկատե Վասիլը:

ԿԱՅՍՐԸ – (Մոտենալով) Ի՞նչ կընես հոս:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Կմտածեիր, չուզեցի խանգարել:

ԿԱՅՍՐԸ – Եվ գիտե՞ս՝ ինչ կմտածեի: Զարմա՞նք է: Ինծի այնպես կթվի, որ վերջին անգամ Պոլսեն մեկնելես ի վեր՝ կարծես պալատը մեծցեր է, մեծցեր ու պարպվեր: Ավելի դատարկ, ավելի լայն. ավելի լուռ, թեև

զգում, որ մարդիկը նո՛ւյնն են, ինչպես և կյանքն ու երթևեկը: Ուրկե՞ կուգա ինծի այս տարօրինակ զգացումը:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Ինչքան դուն կբարձրանաս, տե՛ր, ու ինչքան հոգիդ մեծությունը կաճի, այնքան չուրջդ եղող մարդիկը կդառնան մանր ու փոքրիկ, և այլևս չեն լեցներ պալատներուդ ընդարձակությունը:

ԿԱՅՍՐԸ – Եթե ըսածդ շիտակ ըլլար, իմ սրահներս նեղ պիտի գային իմ մեծությանս, ոչ թե լայն: Չէ՛, Վասի՛լ, պալատականի քու փորձված հաճոյախոսությունդ այս անգամ ծակ ունի իր վրան:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Ըսած խոսքս գուցե ծակ ուներ իր վրան, տե՛ր, բայց քեզի ուրախ տեսնելու ցանկությունս ծակ չունի իր վրան:

ԿԱՅՍՐԸ – Չէ՛, ասոր ալ չեմ հավատար:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Տե՛ր, ինչո՞վ եղա արժանի:

ԿԱՅՍՐԸ – Մի՛ հավատար ո՛չ մեկուն: Քեզի կըսեմ՝ մի հավատար ո՛չ մեկուն:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Ծանր խաչ է, տե՛ր, մի՛ առներ ուսիդ:

ԿԱՅՍՐԸ – (Ծաղրով) Հապա՞: Կուզես, որ հավատա՞մ և որո՞ւ. օրինակ՝ քեզի՞...

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Խիստ վիրավորված) Տե՛ր...

ԿԱՅՍՐԸ – Լա՛վ: Կուզե՛ս փորձենք: Արդեն կուզեի խոսիլ քեզի հետ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Հրամայե՛, տե՛ր:

ԿԱՅՍՐԸ – Եկո՛ւր, մո՛տ եկուր. ավելի՛, ավելի՛. այդպե՛ս: Եվ հիմա պատմե՛, ինչ որ գիտես... բոլո՛րը, ինչ որ գիտես:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Ինչի՞ մասին, տե՛ր:

ԿԱՅՍՐԸ – Օհան Գուրգենի... և քու կայսրուհիիդ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Սարսափած) Կայսրուհի՜ն...

ԿԱՅՍՐԸ – Այդ ի՜նչ շատ զարմացար. գո՛նե, որ զարմանալու սովոր չես բնավ: Գեշ նշան է, Վասի՛լ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Բայց կայսրուհի՜ն... Ո՞վ է ըսեր քեզի ատիկա, ո՞վ է ըսեր, ո՞վ է տեսեր:

ԿԱՅՍՐԸ – Ե՛ս, ի՜նքս:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Դո՞ւն: Դուն տեսե՞ր ես...

ԿԱՅՍՐԸ – Այո՛, տեսա՛: Երբ թողի ինքը առանձին գահիս ոտքը ու հեռացա. երբ ան դեռ կեցած էր իմ գահիս ոտքը, խորտակված ու

ամբարտավան: Տեսա, կարծես իրականին մեջ, բոլոր մանրամասներով, պարզ, հստակ ու զգվելի: Եթե չիտակը կուզես, ես դեռ կանուխեն, շա՛տ կանուխեն գիտեի ատիկա, կզգայի հոգիիս խորերեն, գիտեի որ օր մը գալու էր ատիկա, այդ երկուքի մեղավոր կապը, կզգայի ու կսպասեի:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Սաստիկ ցաված) *Ի՞նչ կխոսի իմ կայսրը:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Այնքա՜ն աշխատեր եմ, որ խեղդեմ, արմատախիլ ընեմ այդ անպիտան զգայումը, բայց, կտեսնե՛ս, որ իրավունք ունեի:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Տե՛ր, ես ամեն բան կսպասեմ այդ հանդուգն, մեծամիտ մարդեն, բայց ինծի կթվի, որ անիրավ ես թագուհիիս հանդեպ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Իսկ եթե քեզի ըսեմ, որ այդ մարդը եղած է կանանոցս:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ատիկա՞ ալ դուն ես տեսեր, ի՛նքդ: Ու հոգիիդ մեջ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ո՛չ, տեսեր են ուրիշները:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ուրիշնե՞րը...*

ԿԱՅՍՐԸ – *Այսինքն տեսնելը ճիշտ խոսքը չէ: Երբ արշավեն վերադարձիս սկսա քրքրել, դուրս եկավ, որ կան կասկածներ, հետքեր... Դե՛, խոսե՛. խոսքը հիմա քուկդ է:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Ի՞նչ ըսեմ, տե՛ր: Կին ըսածդ ինքնին անոթ մըն է խարդավանքի ու երկպառակության: Բայց որու մասին որ կխոսիս, այս պետության տիրուհին է և քու կյանքիդ ընկերուհին: Ես իր մասին գեշ մտածել չեմ կրնար:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ա՛խ, դո՛ւն, ոգնի՛, մտար արդեն փշոտ պատյանիդ տակը, ալ քեզի բռնել իհարկե չըլլար: Եվ կըսեի՛ր, որ օգնել կուզես ինծի...*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Տե՛ր, ինչո՞ւ կմեղադրես ինծի: Մի՞թե ինքդ կհավտաս քու ըսածիդ, կրնա՞ս հավտալ:*

ԿԱՅՍՐԸ – (Կոտրված) *Ո՛չ, չե՛մ կրնար. ու չե՛մ ուզեր, չե՛մ ուզեր. կխորտակվի բախտս, հպարտությունս, հաջողանքս. ինչպե՛ս հավտամ: Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար մտավ մեջս այս գարշելի միտքը. ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կուգան միշտ այդ երկուքը միասին. ա՛, այդ կոկոզավլիզ կնամոլը, կնոջս հետ, իմ կնոջս հետ...*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Տե՛ր, կտեսնեմ՝ դուն աքսորեր ես հեռու իր մարմինը, պահեր ես մոտդ իր հոգին:*

ԿԱՅՍՐԸ – (Մռայլ կկախե գլուխը)

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Արժանի չէ՛ այդ պատվին: Մի՛ հավտար,*

արհամարհէ՛. աքսորէ՛ մէջէդ և իր հոգին:

ԿԱՅՍՐԸ – Գուցե և իրա՛վ ես: Ա՛, ես չպահեցի իմ ուխտս: Որոշեր էի, որ ալ չըլլամ կնոջ հետ: Արդար պատիժս է: Ես չպահեցի իմ ուխտս:

3

Կեցած են լուռ իրարու դեմ, երբ խորքեն կերևա թագուհին ու վեհափառ կառաջանա դեպի զույգը: Վասիլ կխոնարհի:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կենալով սյուներուն մեջ) *Գուցե խանգարեցի, կխոսեիք:*

ԿԱՅՍՐԸ – Ո՛չ: Եկո՛ւր: Ուրախ եմ, որ եկար:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Դեմքեդ չերևար: Ինչո՞ւ ես այդպես դժկամ: Ի՞նչ կխոսեիք:

ԿԱՅՍՐԸ – Հարցո՛ւր Վասիլին:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Հարցական կդառնա անոր):

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Կասկածի փայրկյանները, կայսրուհի՛, հատուկ է բոլոր մեծ հոգիներուն:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Կասկածի՞: Ինչի՞ կասկած:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Ըհը՛... ընդհանրապե՛ս: Իր մեծության, իր կոչումին, հաջողանքին ու բախտին:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Ամուսնուն) *Դուն կասկած ունիս և քու բախտե՞դ:*

ԿԱՅՍՐԸ – Կարելի չէ՞:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Չէ՞ որ ե՛ս եմ քու բախտդ. դուն ինքդ ինծի այդպես ես ըսեր:

ԿԱՅՍՐԸ – Ըսեր եմ. այո՛:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ուրեմն ալ ի՞նչ երկմտում, երբ ես հո՛ս եմ, քու քո՛վդ, քեզի՛ հետ, քու կի՞նդ:

ԿԱՅՍՐԸ – (Ցավված) *Չէ՞, Թեոֆանո, դուն հո՛ս ես, իմ քո՛վս, ինծի՛ հետ, ի՛մ կինս...*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Վասիլին) *Ձգե՛ մեզի առանձին:*

4

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կմոտենա ամուսնուն) *Ի՞նչ ունիս, Նիկեֆո՛ր: Երեք մանր անհաջող կռիվներ, ամեն բան սրտի չեն առներ: Նայե՛ աչքերուս*

խորքը, նայե՛ քու բախտիդ աչքերուն խորքը ու եղի՛ր վստահ. Հաջողությունը քեզի հետ է միշտ: Շուտով կերթաս ազատելու սուրբ գերեզմանը:

ԿԱՅՍՐԸ - (Բռնելով անոր թևեն ու ջերմ) Այո՛, Թեոփա՜նո, պիտի ազատեմ Փրկչի գերեզմանը: Իրա՛վ ես, բախտն ու հաջողությունը ինծի հետ է միշտ: Այս աչքերը ինծի խաբել չե՜ն կրնար, այս խոսվածքը ինծի խաբել չի՛ կրնար: Եկո՛ւր, եկո՛ւր նստինք (Կերթան նստարանը): Ի՞նչ լավ է, որ եկար, Թեոփա՜նո, ինչքա՜ն ուրախ եմ, որ եկար:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ավելի աղե՛կ: Հիմա ավելի դյուրին է ինծի նպատակիս հասնիլը: Դուն որ այդպես ուրախ ես, եկո՛ւր ուրախացնենք և ուրիշները:

ԿԱՅՍՐԸ - (Զվարթ) Ի՞նչ է ուզածդ:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Գիտե՞ս, Նիկեփո՛ր, ես հիմա քեզի խնդիրքով եմ եկեր:

ԿԱՅՍՐԸ - (Բարեհաճ) Խոսե՛:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Բայց չի՛ պիտի մերժես:

ԿԱՅՍՐԸ - Ես քեզի ե՞րբ եմ մերժեր: Խոսե՛...

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ե՛տ կանչե աքսորեն Օհան Գուրգենը:

ԿԱՅՍՐԸ - (Խայթվածի պես) Ի՞նչ... ո՞վ... ո՞վ...

ԹԵՈՖԱՆՈ - Դուն խոստացար, որ չե՛ս մերժելու:

ԿԱՅՍՐԸ - Դուն կխնդրես ինծմե, որ ես... որ ես... (Հանկարծ կնետվի դեպի սյուները՝ պոռալով) Է՜յ, ո՞վ կա հոդ, ո՞վ կա հոդ:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ի՞նչ կուզես. ինչո՞ւ կկանչես:

ԿԱՅՍՐԸ - (Ներս մտնող սենեկապետին) Լո՛ւյս, լո՛ւյս կուզեմ, լո՛ւյս: (Կնոջը) Լա՛վ կուզեմ տեսնել քու դեմքդ, քու այդ Տիրամոր սիրուն դեմքդ. իսկ հոս արդեն մո՛ւթ է դրեթե, մո՛ւթ, կհասկնա՞ս: Չէ՞ որ մութը ինծի ու քեզի համար չէ ստեղծված. մութը հանցանքի համար է ստեղծված, մեղքի ու դավի... (Կշտապե կրկին ներս մտնող սենեկապետին դեմը. կխլե ձեռքեն եռաստեղ աշտանակը, ինքը կդնե եռոտանիին վրա ու կնստի իր նախորդ տեղը) Ա՜յ, այսպե՛ս: Դե՛, հիմա խոսե՛: Խոսե՛, տեսնեմ, ի՞նչ կըսես:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ինչո՞ւ ես այդպես տարօրինակ: (Կատակով) Բայց միևնույն է. գիտցի՛ր, մինչև որ քու համաձայնությունդ չառնեմ, ես հոսկե հեռացողը չեմ: Հենց այդպես ալ խոստացեր եմ աղջկան:

ԿԱՅՍՐԸ - Չգիտեմ՝ ե՞ս եմ հիմարացեր, թե՞ դուն այսօր սաստիկ հիմար կխոսիս:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Օրիորդներուս մէջ գիտե՞ս, չէ՞, Կալիան:

ԿԱՅՍՐԸ – Ո՞վ, ի՞նչ Կալիա:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Բարդասի քոյրը:

ԿԱՅՍՐԸ – Է՜, ե՞տքը:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ետքը այդքան ըսի: Դուն պատժեր ես քու զօրավարդ, քու գործդ է, բայց դուն իրաւունք չունիս իմ օրիորդս ալ պատժելու: Չի դիմանար խեղճը, իրա՛վ կըսեմ՝ կմեռնի:

ԿԱՅՍՐԸ – Պա՛րզ խօսէ, կի՛ն:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Աւելի պարզը ինչպե՞ս կըլլայ: Կսիրե՛: Ես այր չեմ, կներե՛ս, միայն քաղաքականութեամբ կշտանալ չեմ կրնար, չեմ կրնար տեսնել խեղճ աղջկան հառաչանքները: Թէեւ ինծի կթուի, որ հոդ քաղաքականութիւնն ալ կշահի: Հրամանատարութիւնը, որ առեր ես Գուրգէնին ձեռքէն, շիտակը ես ալ շատ խելացի կգտնեմ, բայց մի՞թէ աւելի աղէկ չէր ըլլար, եթէ իրեն հո՛ս որեւէ տակը պարապ պաշտօն մը տայիր: Անվստահելի մարդը հոս աւելի դյուրին է հսկելը, քան հոն իր կալվածներուն վրա, կայսրութեան միւս ծայրը: Եվ վերջապես ես Կալիան կճանչնամ. ան շատ շուտով ձեռքը կառնէ իր մարդուն սանձերը, և քու ըմբոստ Գուրգէնդ, պիտի տեսնես, որ կխելքոտնայ:

ԿԱՅՍՐԸ – (Մտածկոտ) *Բարդասի քո՞յրը... կըսես: Եվ անոնք եղա՛ծ են իրար հետ կանանոցին մէջ. հա՞:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – Չե՛մ կարծեր: Կալիան լաւ գիտէ պալատին խիստ կարգերը: Սակայն ինչո՞ւ հարցուցիր:

ԿԱՅՍՐԸ – Որովհետեւ... որովհետեւ տարիքս կպարզէ խնդիրը: Որովհետեւ... Բարդասի քոյրը... Գո՛ւցէ, կարելի՛ է... Ուրեմն Բարդասի քոյրը:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Չէ՞, մեղք է, չէ՞, դժբախտ աղջիկը: Ըսէ՛ բառ մը, երջանկացո՛ւր: (Ոտքի ելլելով) *Ուրեմն հայտնեմ իրեն, որ նշանածը շուտով դառնա պիտի:*

ԿԱՅՍՐԸ – (Յանկարծ կփոխվի, կդառնա դաժան ու պինդ բռնելով կնոջը թևեն) *Կեցի՛ր, կեցի՛ր. շատ կշտապես. կեցի՛ր: Իսկ եթէ այս բոլորը կոպիտ թակա՞րդ մըն է միայն... ծաղիկներով ու ատլասով ծածկված, էշեր բռնելու համար:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ի՞նչ:

ԿԱՅՍՐԸ – (Յետզհետե գրգռվելով) *Այդպե՛ս ուրեմն... Կխնդրես, որ ես կանչեմ Գուրգէնը... երջանկացնե՛մ: Եկեր ես հոս հատուկ*

խնդրելու... եկե՛ր ես, որ երջանկացնեմ... (Վայրի ու հիվանդ ծիծաղով մը կնոջ թևը կնետե անդին):

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ի՞նչ եղավ քեզի: Ինչո՞ւ համար է այդ տգեղ ծիծաղը:

ԿԱՅՍՐԸ – Իհա՛րկե, ես՝ տգե՛ղ, ծիծա՛ղս՝ տգեղ, ամե՜ն ինչս՝ տգեղ: Գեղեցիկ ես միայն դուն ու քու լրբությունդ: Հանդուգն է, կի՜ն, խաղցած խաղդ ու հրեշային: Արդեն լկտիությունը հանդուգն է միշտ: Ինչո՞ւ այդպես ապուշ-ապուշ երեսս կնայիս: Չէիր սպասեր, հա՞, այս ելքին: Կարծեցի՛ր, որ կանչեմ պիտի աղջիկը, հարցնեմ. ան ալ պիտի խաղա իր վարպետեն սորված դերը, լիզնա ոտքերս, լա ու պաղատի, ես ալ մեղքնամ ու զիջեմ: Դուն կարծեցիր, որ այս անգամ ալ կհիմարացնես ինծի քու անուշ երգովդ. ա՛, դո՛ւն, Սիրե՜նա: Կհիմարացնե՛ս, կանչե՛լ կուտաս սիրականդ աքսորեն, գիշերները ծածուկ կառնես կանանոցս, ու միասին կնստիք ու կխնդաք վրաս: Չէ՞, այդպես չէ՞, խոստովանե՛:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Անոր խոսելու միջոցին հետզհետե կուղղվի ամբողջ հասակովը ու մարմարե սյունին առջևը կարձանանա շիփ-շիտակ, հպարտ ու հանգիստ):

ԿԱՅՍՐԸ – Ի՞նչ ես պապանձեր. չխոսի՞ս. ինչո՞ւ ես քար կտրեր այդ քարին տակը: Ըսե՛, խոսե՛, եթե դեռ երես ունիս խոսելու, եթե դեռ կրնաս քեզի պաշտպանել, եթե այդ անամոթ չրթունքիդ արդարանքի խոսք մը ունիս...

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Առանց ոչինչ ըսելու կամաց մը կզատվի սյունեն ու նույն հպարտ, շիտակ դիրքովը կդիմե դեպի դուրս):

ԿԱՅՍՐԸ – Ո՞ւր, ո՞ւր. ո՛չ, կեցի՛ր: (Կուզե բռնել):

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Սարսափելի բարկությամբ) *Քաշե՛ ձեռքդ ետ. չի դպչիս ինծի: Ողորմելի՛...* (Եվ դեպի դուրս):

ԿԱՅՍՐԸ – Կեցի՛ր. մի՛ երթար՝ կըսեմ քեզի:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Դեռ չսպառեցի՞ր լուտանքդ:

ԿԱՅՍՐԸ – Կեցի՛ր: (Կոտրված) *Նախ լսե՛...* (Կընդհատե):

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կմնա անշարժ, կիսովին ետ դարձած):

ԿԱՅՍՐԸ – Քեզի ծանր վիրավորեցի. ճի՛շտ է, գույե... իզուր: Բայց ե՞ս, հապա ե՞ս: Այս ամբողջ երեք ամիս է, որ ամուր խրվեր է հոգիս այդ սարսափելի բանը. առաջ հունդ մըն էր, հիմա մեծցա՛վ. ուռճացավ ու լեցուց հոգիս. ուր կերթամ, ինծի հետ է, ինչ կընեմ, ինծի

Հեռու է, կերա՛կ հոգիս այդ վերքը:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Խուլ) Երե՞ք ամիս...

ԿԱՅՍՐԸ – (Լուռ է):

ԹԵՈՖԱՆՈ – Երեք ամիս դուն կասկածով կնայի՛ս վրաս, երեք ամիս կպրպտես բոլոր խոսքերս, կհետևիս ամեն շարժումիս:

ԿԱՅՍՐԸ – (Լուռ է):

ԹԵՈՖԱՆՈ – Կտեսնեմ, որ սխալված եմ միայն, ու ինչքան ալ ծանր ըլլա ինծի, խոսելու:

ԿԱՅՍՐԸ – Խոսե՛:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Գուրգենը պե՛տք է որ գա:

ԿԱՅՍՐԸ – (Աչքերը լայն բացած կմնա ապշած):

ԹԵՈՖԱՆՈ – Եվ ան պիտի գա ո՛չ թե իմ մեկ սպասուհիիս համար, այլ ինծի՛ համար, ինծի՛, կհասկնա՞ս, ինծի՛:

ԿԱՅՍՐԸ – Չեմ հասկնար քեզի:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ուզեցի խնայել պատիվդ, ուզեցի չվիրավորել հպարտությունդ. ահա՛ ինչպես գնահատեցիր: Գուրգենը պե՛տք է որ գա: Եվ գիտե՞ս ինչու: Որովհետև ամենքը մեկ բերան կկրկնեն, որ դուն կվախնաս իրմեն, որ դուն կնախանձիս իր տաղանդին, որ դուն քեզի նվաստ կզգաս իր ներկայությամբ: Իսկ ատիկա տանջանք է ինծի. ատիկա կզարնե իմ կայսերական կոչումիս, ատիկա կզարնե իմ կանացի հպարտությանս: Ես հազար-հազարներուն մեջեն ընտրեցի քեզի, ձեռքս երկարեցի քեզի, բարձրացուցի գահիս, անունդ կապեցի իմինիս, որովհետև հաղթող էիր, քաջ էիր: Ես այդպե՛ս կուզեմ քեզի:

ԿԱՅՍՐԸ – Ո՞վ կրնա խցկել սինլքոր մարդոց անդուռն բերանը. ատիկա վե՛ր է և կայսեր ուժեն:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ո՛չ, վեր չէ՛: Արդեն միջոցը ես ըսի: Կկանչես այդ քու Գուրգենդ, կդնես աչքի ինկող պաշտոնի մը գլուխը, բոլորովին անփույթ ու անտարբեր, որ տեսնեն ամենքը, թե անոր վախցողը չես դուն, դուն կայսր ես, իսկ ան՝ քու ծառադ. քմայքդ ուզեց՝ աքսորեցիր, քմայքդ ուզեց՝ կներես: Նիկեփո՛ր, ատիկա կպահանջե՛մ ես քեզմե. ատիկա պե՛տք է կատարես դուն քո՛ւ անունիդ համար, պետք է կատարես ի՛մ անունիս համար: Ես կուզեմ հպարտ նայիլ ամենուն աչքին մեջ և հեգնությունը չկարդամ անոնց շրթունքին անկյունը: Դուն դեռ այս վայրկյանիս ոտքի տակ տայիր իմ ամենեն սուրբ սրբությունս. խնդրե՛մ, խնայե՛ գոնե հպարտությանս:

ԿԱՅՍՐԸ - *Բայց, Թեոփա՜նո...*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Մեկդի՛ բոլոր բայցերը: Կամ այո՛, կամ ո՛չ:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Կըմբռնեմ, որ պետք է կատարվի քու կամքդ:* (Լուռ) *Գո՞հ ես:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Գո՞հ:* (Խիստ վշտացած, հազիվ զսպելով արցունքները) *Դուն կծաղրե՞ս ալ: Ա՛, երջանի՛կ եմ, անսահմա՜ն, այս քնքուշ տեսարանեն ետքը...*

ԿԱՅՍՐԸ - (Ձեռքը մեկնելով) *Թագուհի՛...*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ետ քաշվելով) *Խնդրե՛մ, խնդրե՛մ...* (Հպարտ ու վիրավոր՝ սյուներուն մեջեն դուրս):

5

ԿԱՅՍՐԸ - (Նախ կեցած է պատկառոտ մինչև կնոջ հեռանալը. վերջը կերթա դեպի աջ ու նեղսիրտ) *Կանչե՛լ Վասիլը:* (Եվ քիչ մը ետքը Լեկապենին, ծանր-ծանր, կարծես թելադրելով) *Սուրհանդակ կհանես Օհան Գուրգենին, կգրես իմ անունես՝ անմիջապես ճամփա ելնա դեպի Պոլիս. հոն կարևոր պաշտոն ունիմ իրեն հանձնելու: Այսչա՛փ:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - *Հրամա՜նդ, տե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Կեցի՛ր:* (Քիչ լուռ) *Լսածդ չզարմացո՞ւց քեզի:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - (Ժպտուն) *Դժվար չէ ենթադրելը, տե՛ր, թե այդ տեսակ մարդը ինչո՛ւ կկանչեն այսպես հանկարծ:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Ինչո՞ւ կկանչեն:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - *Ազատելու իր հոգին երկրային ամեն հոգերեն: Եվ իրավունք ունիս, տե՛ր: Բախտը իր հետն ունենալը լավ բան է, բայց և պետք է գիտնալ բախտը պինդ բռնել և պետք է գիտնալ իր բախտին տիրել* (կխոնարհի ու դուրս):

ԿԱՅՍՐԸ - (Աչքերը գոց) *Պետք է գիտնալ իր բախտին տիրել...*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱԿԼԲԵՐԴ. ԲԱԿԸ

Խորքը՝ հաստ պարիսպ ու բերդի դարպասը: Դարպասի երկաթե փեղկերը գոց են, բաց է միայն փեղկի վրայի փոքրիկ դռնակը: Պարիսպներուն վրայեն՝ ծյունապատ լեռներ: Աջ կողմը՝ քարե սանդուղ, խարխլած ու մամռապատ, որ լայն աստիճաններով դեպի բնակարանը կտանի: Ձախ կողմը՝ երկու հինավուրց ծառ, տակը՝ ճյուղերե շինված հասարակ փտտած նստարան մը: Ամեն դի թափած գույնզգույն տերև ու խշիր: Ուշ աշուն է, պայծառ արև օր:

1

Չորս սպա խմբված միասին՝ լարված ուշադրությամբ կհետևին, մինչ Յաննա աղեղը ծեռքը նշան բռնելու վրա է: Քիչ մը ատեն լուռ, ու հանկարծ նետը կթռչի: Ընդհանուր շարժում:

ՏԱՐԻՔՈՏ ՍՊԱՆ – Հրա՛շք է:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ – Պատահմո՛ւնք:

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ – Պատահմո՛ւնք, երկո՞ւ անգամ իրար վրա:

ԹՈՐՈՍ – (Չորրորդ սպան, թարմ տղա մը) *Հրաշալի է, Հա՜ննա:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ – Պատահմո՛ւնք է, ինչ կուզեք ըսեք:

ՀԱՆՆԱ – (Թորոսին) *Տո՛ւր նետ մըն ալ:*

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ – Ո՛չ. պայմանը երկու էր. թող առաջ գա մրցողը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ – Եթե մեր բոլոր զորավարներուն աղջիկները այսպես նետ քաշել գիտնային, ալ ինչի՞ էին պետք Նիկեֆոր կայսեր իր բանակները:

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ – Բարեկա՛մ, սրախոսությունդ դի՛ր կապարճը ու փոխարենը նետ մը վերցո՛ւր, եթե քաջ ես:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ – Եղբա՛յր սիրելի, նետ է ու չդիպավ. ե՞տքը, հաղթվինք աղջիկե՞ մը:

ՏԱՐԻՔՈՏԸ – Ես ինծի կհայտարարեմ հաղթված:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ – Այո՛, մե՜նք ալ, մե՜նք ալ:

ՀԱՆՆԱ – Ուրեմն կախե՛մ աղեղը:

ՏԱՐԻՔՈՏԸ - *Կախե՛, օրիո՛րդ ու Հայտնե՛ կամքդ:*

ԹՈՐՈՍ - *Հրամանը քուկդ է, Հա՜ննա:*

ՀԱՆՆԱ - *ԿՀրամայե՛մ, խակույն պատրաստ ըլլանք, ա՛յ, Հո՜ն... ձյունե գագաթները:*

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ - *Ձյունե գագաթնե՞րը:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ - *Ատոր Համար երկու թև է պետք ամեն մեկուս ուսին:*

ՀԱՆՆԱ - *Ինչո՞ւ:* (Տարիքոտ սպան մատնանիշ) *Չէ՞ որ նոր է բարձրացեր, ամբողջ խմբով:*

ՏԱՐԻՔՈՏԸ - *Նախ՝ ան ուրիշ խումբ էր. օրիո՛րդ, լեռան փարժ մարդիկ: Երկրորդը՝ մենք Հասանք միայն մինչև պատռվածքը և շատ ալ դժվար: Ըսի, որ գագաթը ելողը Գուրգենն էր միայն:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ - *Զորավա՞րը, և ինչո՞ւ:*

ՏԱՐԻՔՈՏԸ - *Այնպե՛ս, քմաՀաճո՛յք, և մեր բոլորիս ստիպումին Հակառակ. սեպ ժայռ, փուխր ձյուն, տակն ալ անդունդ:*

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ - *Ուրեմն, օրիո՛րդ, ուրի՛շ Հրաման մը:*

ՀԱՆՆԱ - (Յանգիստ ու համառ) *Հո՜ն, ձյուներն ի վեր...*

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ - *Բայց լսեցիր, դժվար է, վտանգավոր:*

ՀԱՆՆԱ - *Ըլլար դյուրին ու անվտանգ, ելած կըլլային ամենքը:*

ՏԱՐԻՔՈՏԸ -*Իսկ Հա՞յրդ. թույլ կուտա՞:*

ՀԱՆՆԱ - *Այդ Հոգը թող իմ վրա:*

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ - *Աղեկ, երթա՜նք մինչև լանջի գյուղը, ձին կբարձրանա: Քիչ մը կՀանգստանանք ու կփորձենք ավելի վեր, որքան Հնար է:*

ՏԱՐԻՔՈՏԸ - *Մինչև գյուղը կարելի է, իՀարկե, թեև...*

ՄՅՈՒՍ ՍՊԱՆ - *Դե՛, ամեն մեկը իր ձիուն Հոգը:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՍՊԱՆ - *Ուրեմն դեպի ձյուներն ու անդունդնե՞րը:*

ՏԱՐԻՔՈՏԸ - *Այդպե՛ս է, տղա՛ս, երբ աղեղը աղջկան մը ձեռքը կմնա:*

2

Երեք սպաները կհեռանան: Յաննան կմոտենա Թորոսին, որ կեցած է երազկոտ՝ հենած նստարանին:

ՀԱՆՆԱ - Դո՞ւն ինչ ես մոլորեր:

ԹՈՐՈՍ - Հա՜ննա, ի՜նչ լավ է հոս, ի՜նչ լավ է ձեր այս բերդը: Քանի եկեր եմ, արև է հոգիիս մեջ, ինչպես և շուրջս, ինչպես և երկինքը, այս ամբողջ շաբաթը: Չգիտես՝ ի՜նչ հաճելի է հո՜ն, մեր ամրոցը, ձորերուն ու մացառուտներուն ծոցը: Օդը պարզ, մարդիկը պարզ, ապրուստը պարզ: Հոս շարժո՛ւմ կա: Հա՜ննա, թարմություն կա հոս: Քու հա՛յրդ ալ ուրիշ է, դո՛ւն ալ ես ուրիշ:

ՀԱՆՆԱ - Իրա՞վ:

ԹՈՐՈՍ - Ա՛յ, քիչ մը առաջ, որ ըսիր՝ եկենք այն վերի ձյունոտ սարերը, այնպե՛ս խորունկ, այնպե՛ս աղվոր բան մը կար ձայնիդ մեջ... (Յանկարծ ու խորհրդավոր) *Ես կուզե՛մ քեզի հետ, Հա՜ննա, ես ու դուն կեցենք միասին մինչև ձյուները, մինչև գագաթը...*

ՀԱՆՆԱ - Մինչև գագաթը՝ ո՛չ, մինչև պատուհա՛ծքը:

ԹՈՐՈՍ - Ձե՞ս հավատար խոսքիս:

ՀԱՆՆԱ - Կհավատամ, բայց չեմ ուզեր: Ես մինակ պիտի բարձրանամ գագաթը:

ԹՈՐՈՍ - Ինչո՞ւ:

ՀԱՆՆԱ - (Կատակելով) Այդպե՛ս է ճակատիս գիրը:

ԹՈՐՈՍ - Ես լուրջ կխոսիմ, Հա՜ննա:

ՀԱՆՆԱ - Իրա՛վ: Լուրջ խոսելու պես կխոսիս. նայե՛, արդեն ունքերդ կախ ինկան, իսկ սիրելը կյանքի ամենեն անմիտ բանն է գուցե:

ԹՈՐՈՍ - Բայց ինքդ ըսա՛վ այդպես ուրախը չես:

ՀԱՆՆԱ - Ատոր համար ալ կըսեմ քեզի՝ մի՛ ըլլար լուրջ:

ԹՈՐՈՍ - Հա՜ննա, շիտա՛կ ըսե, երբեք սիրա՞ծ ես:

ՀԱՆՆԱ - (Շեշտ նայելով անոր աչքերուն) Դիցուք... այո՛:

ԹՈՐՈՍ - Եվ ո՞վ է այդ աստվածային բախտավորը:

ՀԱՆՆԱ - Ինչի՞դ է պետք աստվածներուն գործը:

ԹՈՐՈՍ - Անվանել չե՛ս ուզեր: Ըսե՛ գոնե, ո՞ւր է, հո՞ս, բանա՞կը:

ՀԱՆՆԱ - Ո՛չ հոս, ո՛չ բանակը:

ԹՈՐՈՍ - Հապա՞:

ՀԱՆՆԱ - Ա՛յ, հո՛ն, վերը, ձյունոտ գագաթներն ի վեր, ուր ես հիմա երթալ կուզեմ:

ԹՈՐՈՍ - Է՛, դուն վրաս կխնդաս:

ՀԱՆՆԱ - Ինչո՞ւ: Դուն գիտես, որ ես քեզի միշտ սիրեր եմ դեռ մեր մանուկ օրերեն:

ԹՈՐՈՍ - Ա՛խ, այն ուրիշ...

ՀԱՆՆԱ - Ինչո՞ւ ուրիշ. այնպե՛ս, մի՛շտ, այնպես: Դե՛, գնա՛ թամբել տուր ձիերը, ես ալ երթամ հագվիմ: (Զվարճանքով) *Պիտի տեսնես, որ երեքն ալ մնալու են կես ճամփան. կճանչնամ երեքն ալ:*

ԹՈՐՈՍ - Բայց կշարունակե՛նք ես ու դուն: Քանի որ ախոյանս լեռան քաջք մըն է, ոչինչ, ես քաջքերե վախցողը չե՛մ, Հա՛ննա: (Աշխույժ ձախեն դուրս):

3

Աղջիկը կմնա քիչ մը մինակ ու մտածկոտ, վերջը կդառնա, որ երթա դեպի սանդուղները, երբ խորքեն կմտնե Օհան Գուրգեն ու ձայն կուտա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Հա՛ննա:

ՀԱՆՆԱ - (Կքարանա առանց ետ նայելու):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Մոտենալով) *Հա՛ննա, չե՞ս լսեր:*

ՀԱՆՆԱ - (Կապված շարժումով մը կդառնա անոր):

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Անշուշտ գիտեիր, որ այս կողմերն էի:

ՀԱՆՆԱ - Լսա՛ծ եմ. եկեր ես կալվածներդ, եղեր ես և մեր Հաշտենքի հողը, հոն, վե՛րը, մեր լեռները...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Այո՛, և չե՛մ եկած քեզի:

ՀԱՆՆԱ - (Գլուխը կախելով) *Հանցանքը ի՛մս է: Ըսի քեզի բաներ, որ երբեք պետք չէ ըսած ըլլայի: Հիմա ճնշում կզգաս ինծի հանդիպելեն:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Այնպե՛ս որ, ավելի կզարմանաս գուցե հիմա եկած ըլլալուս:

ՀԱՆՆԱ - Այդպե՛ս է:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Եկեր եմ հրաժեշտ առնելու: Կհեռանամ այս կողմերեն և երևի երկա՛ր ժամանակով:

ՀԱՆՆԱ - Հապա աքսո՞րդ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Անցավ: Հիմա կերթամ Պոլիս: Եվ գիտե՞ս ինչու:

ՀԱՆՆԱ – Ըսէ՛:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Կերթամ կայսր դառնալու:

ՀԱՆՆԱ – Կա՞յսր:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Այո՛, բարձրանալու բիւզանդական կայսրներու գահը:

ՀԱՆՆԱ – Եվ ստեղծելու նո՛ր պետութիւն մը, որուն հոգին ըլլալու է մեր Անտառին: Ստեղծելու Մեծ Անտառի մը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – (Նախ զարմացած կնայի): Ա՛խ, հա՛յրդ: Այո՛, Հա՞ննա, այդպէս է: Կտարակուսի՞ս:

ՀԱՆՆԱ – Տարակո՞ւյս: Դուն ունեցե՛ր ես, ինչ որ սիրտդ ուզեր է. դուն հասե՛ր ես, ուր ցանկացեր է հոգիդ. դուն եղեր ես, ինչ որ կամքդ վճռեր է:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Կայսր դառնալը, այո՛, վճռեր եմ:

ՀԱՆՆԱ – Եվ ո՞վ է աւելի արժանի, քան դուն, ո՞վ է աւելի կարող, քան դուն: Գնա՛, եղի՛ր կայսր, գնա՛ տիրէ՛ ու ստեղծէ՛ քու պետութիւնդ: Դուն ստեղծուած ես տիրելու համար, դուն ստեղծուած ես ստեղծելու համար:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – (Հափշտակությամբ) Իսկ դո՞ւն: Իսկ դո՞ւն ինչու համար ես ստեղծուած, Հա՞ննա:

ՀԱՆՆԱ – Թո՛ղ, թո՛ղ ինծի, խօսէ՛ քեզմէ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Ինչպե՞ս թողնեմ, երբ եկած եմ հոս ճիշտ ատոր համար: Երթալէս առաջ դուն պէտք է գիտնաս ամէ՛ն ինչ: Ես այլեւս լռել չեմ կրնար: Հա՞ննա, ես այլեւս լռել չեմ ուզեր:

ՀԱՆՆԱ – Ի՞նչ բան է ատ, որ չե՛ս կրնար, որ չե՛ս ուզեր:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ – Հա՞ննա, ես չուզեցի աւելի խռովեմ քու հոգիդ, չուզեցի աւելի հրահրեմ քու զգացումներդ: Մտածեցի՝ քու մէջդ դեռ ինծի եղածը ավլոր ու քնքուշ երազ մըն է, ձիւնե փափուկ ու ճերմակ կերպարանք մը, որ հալի պիտի ու ցնդի՝ տաք շունչ մը քեզի դիպածին պէս: Իսկ ինչ որ իմ մէջս էր խլրտել, կարծեցի քու անբիծ հմայքիդ մեկ սուրբ շողանքը, մե՛ղմ ու փաղանցուկ: Ու չեկա, չգրեցի, որ մարի, հանգի:

ՀԱՆՆԱ – Ձգէ՛, զորավո՛ր, դուն արդարանքի պե՛տք չունիս: Ես անչա՛փ, անչափ շնորհակալ եմ քեզմէ: Շնորհակա՛լ եմ և՛ այս այցիդ համար, և նախո՛րդ հանդիպումներուդ. շնորհակալ եմ քեզի քու պատճառած բոլոր ուրախութիւններուդ համար, քու տուած վշտիդ, քու

ներշնչած հպարտութեանդ, մտածումներուդ. շնորհակալ եմ քեզմէ եկած ամեն բանի համար: Թո՛ղ. այդ մասին ալ չխօսինք:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Զհասկցա՛ր: Լսէ՛, խօսիմ քեզի բոլորովին մերկ: Ես ատեր եմ կյանքէն, ինչ որ աշխարհի հոսանքը բերեր է ինծի, փրցուցե՛ր եմ կյանքէն, ինչ որ ուժս պատեր է, բայց հոգիս միշտ մնացեր է դժգոհ, մնացեր է կարօտ, ու խուլ կերպով, կարծես ինծմէ իսկ ծածուկ, որոներ է ուրիշ բան մը, ուրիշ կյանք մը, որ վեր ըլլա առօրյայեն, որ չճանչնա սովորականի գռեհկութիւնը: Հոգիս ծարաւեր է ուրիշ տեսակ էակի մը, ազնվացնող, պաղ, բարձրացնող: Ազատ ու հեռավոր մշուշի մը հածող շունչն էր այդ էակը ինծի համար, և ես անրջել իսկ չէի կրնար, թե օր մը ան պիտի կենար դեմս մարմին առած, խո՛ր, սո՛ւրբ ու հմայիչ, ինչպես հիմա դուն կեցած ես իմ դեմս: Կեցած ես այդպես պարզ ու բնական, ու լավ ալ չես հասկնար, թե ի՛նչ կըսեմ քեզի, թե ի՛նչ ես դուն և թե ի՛նչ արժես:

ՀԱՆՆԱ - Ո՛չ, զորավո՛ր, լավ գիտեմ՝ ի՛նչ եմ ես, գիտեմ՝ ի՛նչ ես դուն: Քու ազնվական հոգիդ կմեղքնա ինծի, սիրտս առնել կուզե, իզո՛ւր, չեմ ուզեր:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Իսկ եթե ըսեմ քեզի, թե դուն հիմա հե՛տս ես մի՛շտ ու ամեն տեղ... Դուն հետս էիր վերջին կռիվներուս ատեն, դուն հետս էիր դարձիս, որսիս և հո՛ն, վե՛րը, ձյունոտ լեռներուն վրա:

ՀԱՆՆԱ - (Մեծ բերկրանքով) *Հետդ էի, հա՞, հետդ էի և հոն՝ վերը, ձյունոտ լեռներուն վրա...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Նեղ ու ծանր վայրկյաններուս քու կերպարանքդ է, որ կկենա դեմս, կարծես քեզի հետ է, որ կխորհրդակցիմ, քեզի՛ է, որ կդիմեմ, երբ թև առնել կուզեմ, երբ վարերեն վե՛ր կձգտի հոգիս, դեպի վե՛ր:

ՀԱՆՆԱ - Հերի՛ք է: Լռե՛: Հասկցի՛ր, որ չեմ կրնար... որ չեմ կրնար այս բոլորը մեկ անգամեն: Արև՛ն է, արև՛ը, արև՛ը, որ կթափանցե էությունս, որ կայրե հոգիս... Ա՛խ, ալ ինչո՞ւ կապրիմ...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Մեղմով կմոտենա, հպարտ ազնիվ շարժումով մը կուզե բռնել անոր ձեռքը) *Հա՛ննա...*

ՀԱՆՆԱ - (Կամաց ետ կքաշե ձեռքը ու տարօրինակ խռովածքով) *Մի՛, մի՛, մի՛ դպիր: Կփշրես, կկորչի, կցնդի: Երջանկության չեն դպիր, կցնդի...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Պարզելով ձեռքը) *Բռնե՛ ամուր ձեռքս, Հա՛ննա, ո՛չ կկորչի, ո՛չ կցնդի:*

ՀԱՆՆԱ - Ձեռքդ...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Այո՛: Բռնէ՛, ու բարձրանանք միասին կայսրներու գահը:

ՀԱՆՆԱ - (Մոլոր) Գա՛հը... բարձրանանք գա՛հը...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Կամ գուցե կուզեիր, որ նախ երթամ տիրեմ գահերու, ժողովուրդներու, երթամ տիրեմ աշխարհներու ու ետքը գամ առջդ, հպա՛րտ աղջիկ, քեզի կայսրներու գահը տանելու:

ՀԱՆՆԱ - (Յատու շեշտով մը. գուշակի մը պես) Դուն տիրե՛ս պիտի գահերու, ժողովուրդներու, դուն տիրե՛ս պիտի աշխարհներու. այդ բոլորը ըլլա պիտի: Բայց դուն ինծի քու գահդ չե՛ս տանելու, այդ մեկը պե՛տք չէ, որ ըլլա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Ինչպե՞ս:

ՀԱՆՆԱ - Այդ մեկը պե՛տք չէ, որ ըլլա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Կմերժե՞ս:

ՀԱՆՆԱ - Այդ մեկը պե՛տք չէ, որ ըլլա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Ինչո՞ւ:

ՀԱՆՆԱ - (Քիչ լուռ) Կուզեմ արժանի ըլլալ քու այդ մեծ սիրուդ, կուզեմ ըլլալ արժանի քու հոգիիդ որոնումին, կուզեմ ըլլալ քեզի հաւասար:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Մերժելո՞վ, երբ իմ հոգիս միայն քեզի կձգտի, երբ ամբողջ էությունս սիրուդ կանչն ու քեզի է ծարավի:

ՀԱՆՆԱ - Ճի՛շդ ատոր համար: Պետք է, որ դուն անգամ մը գոնե անհասանելի ու չունենաս, ձգտիս ու չհասնիս, ծարավիս ու չհագենաս: Կուզեմ, որ գոնե անգամ մը չհասնիս Պետքար լեռան գագաթը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Պետքար լեռա՛ն...

ՀԱՆՆԱ - Որ չուրջդ միայն գիտակ չանսաներ, որ ախտությունը չխեղդե հոգիդ, որ չըսես՝ «ինչո՞ւ համար», որ չխորհիս, թե խեղճ բան մըն է այս բոլորը և չի արժեր ոչինչ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Դուն ո՞ր աշխարհեն իջած հոգի ես, Հա՛ննա, ո՞ր երկինքներեն կթափանցե շունչդ իմ հոգիս:

ՀԱՆՆԱ - Թող մի՛շտ, ընդմի՛շտ, այդպես հոգիդ լեցուն ըլլա ինծմով. և մի՛շտ, ընդմի՛շտ, ինքդ հեռու, հեռո՛ւ ինծմե...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - Հա՛ննա, քու ընտրածդ ցավն է. անվերջ կարոտ ու տխրանք:

ՀԱՆՆԱ - Զգիտե՛մ անունը, բայց ա՛ս է, որ չի անցնիր, որ չի

Հաւնիր, որ չի ցամքիր: Կայիր քու գահի՞դ վրա, ո՛չ: Ես կուզեմ ըլլալ կա՛յր քու հոգիիդ վրա:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Զարմա՛նք է: Ինչ որ կըսես՝ այնքան անընական ու հակառակ կյանքին, բայց և այնքա՜ն հարազատ: Կարծես ձայնդ հոգիիս խորերին կուգայ, էությանս դեռ անճանաչ ու մշտահոսող ալիքներին: Դեպի անհասն ու անշեջը, որ այնպես կքաշե մեզի... Քու ձայնդ, Հա՛ննա, կքաշե ինծի: Իրավունք ունիս, մենք պետք է բաժնվինք:* (Կլռե): *Ալ չգիտեմ՝ ինչ ըսեմ քեզի:*

ՀԱՆՆԱ – *Ըսինք ամեն ինչ:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Կմնա... որ հեռանամ:*

ՀԱՆՆԱ – *Կմնա... որ հեռանաս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Ալ չենք հանդիպիր մենք իրարու:*

ՀԱՆՆԱ – *Ալ չենք հանդիպիր մենք իրարու:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – *Չունի՞ս վերջին խոսք մը ըսելու ինծի:*

ՀԱՆՆԱ – (Աջ ձեռքը վեր) *Երթաս բարո՛վ, զորավա՛ր:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – (Նույնպես) *Մնաս բարո՛վ, Հա՛ննա:*

Գուրգենը արագ կհեռանա: Աղջիկը կեցած է պահ մը անշարժ իր հպարտ-շիտակ դիրքովը, վերջը կքուլնա. քայլ մը-երկու կերթա ետ-ետ, դեմ կուգա ծառին, զույգ թևերով կգրկե ետևեն ծառին բունը, որ վար չիյնա, ու կմնա այդպես խաչվածի պես:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԿԱՅՍՐՈՒՀԻԻՆ ՆՆՋԱՐԱՆԸ

Ճակատը՝ չափազանց հաստ պատին մեջ, քառակուսի լուսամուտ մը՝ երկաթե ծանր փեղկերով: Ձախ կողմը լայն ու բարձր անկողինն է ամպհովանիին տակ: Աջի պատին մեջ՝ ահագին մարմար բուխարիկը, որուն դեմը՝ սենյակին մեջտեղը, ցած ու փափուկ բազմոց մը՝ ամբողջովին կորած գորգերու ու բարձերու տակ: Բազմոցին մոտիկ՝ արա-

բական փոքր սեղաններ՝ վրան զարդի ու հարդարանքի իրերով: Աջի դուռը կտանի կանանոցին մյուս սենյակները, ձախը՝ դեպի կայսերական բաժինը:

1

Գիշեր է: Տեսարանը վայրկյան մը պարապ ու մութ. միայն վառարանին կարմիր-դեղին լույսը հատակին վրա: Դուրսը ուժեղ բուք ու քամի, որ կցնցե փեղկերը ու ներս կսուլե լուսամուտներեն: Երբ դուրսի աղմուկը կմեղմի, կլսվի կրակին աշխույժ ճարճատը:

Աջեն կմտնե Կուզ պառավը՝ ձեռքը մոմ. միաժամանակ ձախեն կոմսուհին Արկիրա:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – (Վրա վազելով ու կիսաձայն) *Չեկա՞վ:*

ԿՈՒԶ ՊԱՌԱՎԸ – Դեռ ո՛չ, կոմսուհի՛:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Վեր առի՞ք նամակը:

ԿՈՒԶԸ – Ներս մտած թե չէ:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Ուրեմն քանի՞ հոգի եղան հիմա:

ԿՈՒԶԸ – Բուրգեր, այն հաստ բեղերովը և ուրիշ մը քու սենյակդ են. ձախ կողմին նկուղներն ալ՝ իմ քովի սենյակս:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Նշմարող ոչ ո՞ք, կասկածելի ոչի՞նչ:

ԿՈՒԶԸ – Թող հանգիստ ըլլա կոմսուհին:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Իսկ ներքինապե՞տը:

ԿՈՒԶԸ – Անիկա այնպես հրաշալի անհայտանալ գիտե, երբ կտեսնե, որ ավելորդ է իր ներկայությունը:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Եթե կհամարձակի, թող չանհայտանա:

ԿՈՒԶԸ – Սուր քիթ ունի. իսկույն հասկցավ, թե հոտերը ուրկե կուգան:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Քաշվե՛, եկա՛ն: Եղի՛ր նշանակած տեղդ ու աչքերդ չո՛րս բաց:

ԿՈՒԶԸ – Կոմսուհին կճանչնա ինձի: Պառավեր եմ, շիտա՛կ է, բայց գիտեմ, թե գործերը ինչպես կդառնան: (Դուրս ձախեն):

2

Աջեն կմտնեն երկու պալատական օրիորդ՝ ձեռքերնին մեյ-մեկ մոմ: Անոնց ետևեն կայսրուհին՝ շրջապատված քանի մը

պալատական կիներով: Մեկը կառնե անոր վերնոցը, մյուսը՝ քողը, թևերեն ու փեշերեն բռնած կնստեցնեն և իրենք հարգալից կկենան դեմը:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Շնորհակա՛լ եմ: Գիշեր-բարի բոլորիդ:

ՄԵԿԸ – Զուն՞ի ուրիշ հրաման մեր երջանիկ Թագուհին:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Հանգիստ քո՛ւն ձեզի:

ԽՈՒՄԲԸ – (Միաբերան) *Գիշե՛ր-բարի, աստվածային թագուհի՛սա:* (Խոր երկրպագումով կքաշվին աջեն):

3

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Իսկույն դեպի կոմսուհին) *Ի՞նչ լուր:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Սարսափելի ծով է, Թագուհի՛: Քաղկեդոնեն մինչև հոս հոսանքին ու հյուսիսին բերանը, ընկույզի կեղևի մը վրա. ուղղակի անկարելի բան է, Թագուհի՛: Ջի՛ պիտի գա:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ժամը չլրացած հոս է ան:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Եթե չեկավ, կորսված ենք բոլորս, Թագուհի՛: Լույսի հետ կբացվի ամեն բան: Բերաններ կան, որ հիմա կարկամած են, ատտուն այլևս խցել չենք կրնար:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ժամը չլրացած հո՛ս է ան:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – (Կերթա կբանա ճակտի մեկ փեղկը) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր նայե: Նայե ի՞նչ ծով է, ի՞նչ Թիփի: Ա՜, խաչյա՛լ Հիսուս, դո՛ւն օգնես մեզի:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – Գոցե՛ փեղկը: Այդպե՛ս: Լսե՛: Ո՛չ ծովը, ո՛չ հովը, ո՛չ մրրիկ, ո՛չ տարերք, ո՛չ, արգիլել չեն կրնար, ինչ որ ես ու ան վճռեր ենք, որ պիտի կատարվի այս գիշեր: Ժամը չլրացած հոս է ան: Իսկ ոտքը հոս դրավ թե չէ, ալ մենք ենք տերը: Մարե՛ մոմերը, թող մնա մեկը: Բա՞ց է իր ճամփան:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Բա՛ց է, Թագուհի՛: Մեր ներքինին է հոն:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Իսկ կայսեր դո՞ւռը:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Կհսկեմ ի՛նքս: Կարծես ոտքի ձայներ...

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ի՛նքն է, ի՛նքն է:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Ա՜, Հիսո՛ւս փրկիչ... (Դուրս ծախեն):

4

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կնետվի Գուրգենին ընդառաջ) *Իմ քա՛ջս, իմ քա՛ջս,*

որ իր դեմը արգելք չի ճանչնար: Այս հովերուն, այս ծովերուն գինարբուքը, այդ կամքն ու վճռականությունը ունեցողը իրավունք ունի՛ բոլոր գահերուն, բոլոր գիրքերուն: Ա՜, եկո՛ւր, եկո՛ւր:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Կեցի՛ր, կեցի՛ր, բան հասկնամ: Ես եկե՛ր եմ, բայց մյուսնե՞րը:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Այո՛, այո՛, յո՛թն ալ, բայց նախ նստե, շո՛ւնչ առ: (Կքաշե դեպի բազմոցը և կնստեցնե քովը) Ա՜, ինչպե՛ս հանկարծ հոգնություն մը եկավ վրաս... իսկ դո՞ւրսը, դուրսը ինչպե՞ս է:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Համակիր՝ անթիվ, մտամտիկ՝ քիչեր: Շատ աշխատեցա թիկնապահներու գունդը գրավեմ: Հրամանատարներեն մեկն է միայն մեզի հետ. մյուսներուն մտածումը շատ էր վտանգավոր: Բայց միևնույն է, ի՞նչ կրնան ընել այդ վարձկանները կատարված իրողության հանդեպ: Թո՛ղ ինծի՛ այդ ամենուն հոգը, քու վրադ է միայն, որ բաց պահես մեր առջևի ննջարանին մուտքը:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Քիչ մը հաքը կերթամ մոտը ու պիտի խնդրեմ, որ իր անկյունը զիջերեն: Սոսկալի հով է, անտանելի փոթորիկ, ամեն ծակե կուգե, չէ՞ որ կփախնամ: Քնացավ թե չէ, բա՛ց է դուռը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - (Ոտքի ելլելով) Ուրեմն վերջացավ: Կեսգիշեր չեղած՝ ալ Ցոկա չկա:

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ինքն ալ ելլելով ոտքի) Այլ խռովարարե՛ր, ավազակապե՛տ, կա՛յսր ու բռնակե՛ս Օհան Գուրգեն: Ինչ ալ ազվոր կհնչե անունդ:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Թո՛ղ հիմա այդ բոլորը:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ո՛չ: Դուն չգիտես՝ ի՞նչ սքանչելի զույգ ենք ըլլալու ես ու դուն: Այդպիսի զո՛ւյգ դեռ չէ տեսած այս պալատը. այդպիսի զույգ դեռ չէ նստած ո՛չ բյուզանդական և ո՛չ աշխարհի որևէ գահին: Երևակայե՝ ինծի ու քեզի քով քովի, ա՜յ, այսպե՛ս, մեծ գահինի ամպհովանիին տակը, մեր կայսերական բովանդակ շուքովը, շրջապատված ու պաշտված ամենքեն. մեր ոտքերուն տակ Ռոմեական ամբողջ ավագանին, ամբողջ ազնվականությունը և քու բոլոր հաղթական բանակները: Անիկա է միակ արդարը. աշխարհը պիտի երկրպագե արիին ու գեղեցիկին: Ո՞վ ավելի արի, քան դուն, ո՞վ ավելի գեղեցիկ, քան ես: Պետք էր, որ գար այս օրը:

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ - Իսկ ես ինչքա՜ն, ինչքան ջանք եմ թափեր, որ այդ մարդը դառնա կայսր:

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Հապա ե՞ս:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Իրա՛վ է:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ես ու դուն բարձրացուցինք անիկա վեր, ես ու դուն ալ հիմա կզարնենք գետին:*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - *Իսկ ո՞ւր են տղաքը: Կուզեի տեսնել:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ա՜խ, ինչո՞ւ չբացվեցան մեր աչքերը ասկէ վեց-յոթը տարի աւելի կանուխ: Իզո՜ւր կորած ու ճմռլած տարիներ. ավա՜ղ... որոնց վրեժը սակայն պետք է լուծվի այս գիշեր:* (Յանկարծ կատաղի բողոքով) *Չորցո՛ւց իմ կյանքս այդ չոր ճիվաղը, մաշեց երիտասարդությունս: Ա՜, ես կատեմ իր այն աղվեսի աչքերը, իր հաստ շրթունքը, կատեմ իր զզվելի ձեռքերը, այն թաց ձեռքերը...*

5

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ - (Ներս վազելով) *Կա՛յսրը, կա՛յսրը, թագուհի՛:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Հանգի՛ստ: Առաջնորդե՛ կոմսը քու սենյակդ: Եվ ոչ ոք չշարժի իր տեղեն, մինչև ձայն չտամ:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ - (Անհանգիստ և շտապեցնելով) *Տե՛ր...*

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ - (Տեսակ մը ակամա կհետևի անոր):

6

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Արագ կնստի՝ կռնակը դարձուցած դեպի կայսեր դուռը, արմունկները ծունկերուն ու դեմքը ձեռքերուն մեջ):

ԿԱՅՍՐԸ - (Կմտնե շատ դանդաղ ու խիստ մռայլ և լուռ կնայի քիչ մը) *Ի՞նչ կընես հոդ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ընդոստ) *Վա՜յ, ինչպե՜ս վախցուցիր ինծի:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Ո՞ւր են կիներդ, ինչո՞ւ ես մինակ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Տխուր) *Նոր ճամփու դրի. կուզեի պառկիլ, քունս չի տանիր: Ի՞նչ գարշելի գիշեր է: Ինչպե՜ս եղավ, որ հիշեցիր իմ գոյությունս պալատիդ մեկ անկյունը:*

ԿԱՅՍՐԸ - (Ցավոտ ժպիտով) *Կարոտե՞ր ես: Չէ՞ որ ես կզգամ՝ դուն դժգոհ ես միշտ, երբ ես կուգամ քեզի:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Ինչպե՞ս կուզես, որ գոհ ըլլամ, երբ մեր հարաբերության մեջ մնացեր է միայն քարացած սովորություն մը, անհոգի ու անմտերիմ:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Մտերի՞մ: Ատ ի՞նչ շռայլություն է ինծի համար: Բայց*

է եւ ան, որ դեռ Հաւատքի կտոր մը մնացեր է մեջս. եւ ան ալ գիտե՞ս ինչու:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ըսէ՛:

ԿԱՅՍՐԸ – Որովհետեւ շատ կսիրեմ, որ չհաւատամ քեզի: Կուզե՞ս ամենեն վերջին նմուշը: (Ծոցեն ծալլված թղթի կտոր մը հանելով) Ա՛ռ կարդա:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ո՛չ, ո՛չ: Ի՞նչ բան է: Կարդա ինքդ:

ԿԱՅՍՐԸ – Լա՛վ, կարդա՛մ, մեծ հաճո՛յք է: «Այս գիշեր պալատեն դուրս անպատճառ խուզարկել տուր կանանոցիդ բոլոր անկյունները. ամբողջ բանակ մը պիտի գտնես թաքնված. չհավատա՛ս կնոջդ հնարքներուն: Ահա կզգուշացնե քեզի քու անկեղծ բարեկամդ»: Է՛, ի՞նչ կըսես իմ անկեղծ բարեկամիս խորհուրդին:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կեցած է լուռ ու հանգիստ) Ի՞նչ պիտի ըսեմ, ի՞նչ կրնամ ըսել: Հետեւէ՛ իր խորհրդին, եւ խնդրեմ, մի՛ հավատար ո՛չ ինծի, ո՛չ իմ խոսքիս, ո՛չ իմ հնարքներուս: Ինծի պետքը չէ քու հավատքդ, որ այդ տեսակ սարքին աղբյուրներն կերեւի: (Հետզհետե աճող կատաղությամբ) Ահա՛ ես, ահա՛ քու կանանոցդ. կանչե՛ ներքինիներդ, կանչե՛ թիկնապահներդ, կանչե՛ բոլոր զորավարներդ, բանակներդ. թող գան, խառնեն, ոտքի տա՛կ տան, թող գան մերկացնեն, պատռեն, պղծեն, խորտակեն ամեն բան ու ամեն սրբություն, միայն թե ալ ազատի՛մ, ազատի՛մ, ազատի՛մ...

ԿԱՅՍՐԸ – Իրա՛վ. չըսի՛, որ հուզվի՛ս. ըսի՛, որ հասկնաս:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ի՞նչ կուզեն ինծմե. Աստվա՛ծ իմ: (Լալով) Ինչո՞ւ կտանջեն, ինչո՞ւ կհալածեն, ես ի՞նչ եմ ըրեր անոնց:

ԿԱՅՍՐԸ – Չգիտե՞ս: Հաղթե՛ր ես, բարձրացեր ես գագա՛թը, դուն կա՛յր ես: Մարդկային ծածուկ ու խորունկ ատելություն է ատիկա ամեն բանի դեմ, ամեն մարդու դեմ, որ հաջողեր է, որ հասեր է, որ գագաթն է: Չհաջողածներուն վրեժն է ատիկա, ե՛տ մնացողներուն անքուն ատելությունը: Հանգիստ չե՛ն տալու, խայթելու են եւ մութին մեջ արմատները կրծելու: Նայե՛, դուն գայրացա՛ր, լացի՛ր, պոռացի՛ր ու թեթեւցար: Իսկ ե՛ս, ե՞ս ինչ ընեմ, Թեոֆանո, ո՛չ կին եմ, ո՛չ լալ կրնամ, ո՛չ ալ մնալ անտարբեր: Կկարծես դյուրի՞ն է ինծի: Երբեմն այնպես ծանր վայրկյաններ կուգան վրաս, նե՛րսը, այն ընդարձակ ննջարանիս առանձնության մեջ: Ա՛յ, մանավանդ այսպես խուլ ու դիվահար գիշերները, պատերուն ցայտերն ու քիվերն անգամ կարծես կյանք

կառնեն մոմիս դողդոջ լույսին տակ և մոլեգնոտ հովը պատուհանիս ճեղքերեն գիտե՞ս ինչ սև դավեր կպատմե ինծի:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ի՞նչ ըսել կուզես... Նիկեֆոր:

ԿԱՅՍՐԸ - Թեոֆա՛նո, կզգա՛մ, որ շուրջս բան մը կդառնա, կզգա՛մ, որ դավ մը կնյութվի մեզի դեմ: Քիչ մը առաջ էր, նստեր էի ներսը մտածումներուս հետ, հանկարծ այդ նախազգացումս այնպես սարսափելի սուր կերպարանք առավ, որ կամքիս հակառակ ներսը մնալ չկրցա: Ա՛յ, ելեր եկեր եմ քեզի, հո՛ս, չիտա՛կ հոս, ինքս ալ չգիտեմ, ինչպես ինչո՞ւ...

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ահ առած) Նիկեֆո՛ր... Նիկեֆո՛ր...

ԿԱՅՍՐԸ - Եկեր եմ ու այս բոլորը կպատմեմ քեզի: Ուրիշ որո՞ւ երթամ, ուրիշ որո՞ւ ըսեմ, իսկ լռել չեմ կրնար. կզգամ, որ չեմ կրնար:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Խոսե՛, խոսե՛... ինչ որ գիտես: Ի՞նչ դավ է ատիկա, և արդյոք ո՞վ: Ա՛խ, եթե գիտնայի՛նք:

ԿԱՅՍՐԸ - (Շեշտ կնոջը նայելով) Ես գիտե՛մ:

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Ակամա քայլ մը ետ քաշվելով) Գիտե՛ս...

ԿԱՅՍՐԸ - Այո՛:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ո՞վ:

ԿԱՅՍՐԸ - Գիտե՛մ:

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Հազիվ լսելի. ակռաներուն մեջեն) Ըսե՛...

ԿԱՅՍՐԸ - Ըսե՛ դուն ինքդ:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ե՞ս: Ըսեմ ե՞ս...

ԿԱՅՍՐԸ - Ո՞վ կկարծես:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Հազար անուն կանցնի մտքես:

ԿԱՅՍՐԸ - Ո՞րն է առաջին անցածը:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Առաջի՞նը, պիտի զարմանա՛ս, Գուրգե՞նը:

ԿԱՅՍՐԸ - (Խնդալով) Զե՛մ զարմանար, սուր է եղեր մի՛շտ քու հոտառությունդ:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Նորե՞ն այդ մարդը. նորե՞ն այդ մարդը կելլե իմ դեմս:

ԿԱՅՍՐԸ - Վարպե՛տ է և զգույշ, բայց կույր չեմ և ես: Հիմա ինծի համար պարզ է, թե այն ինչ պատմություն էր Բարդասի քրոջը հետ: (Կտրուկ ու դաժան կնոջը մոտենալով) Ան կուզեր իրեն համար դավակից մը կանանոցիս մեջ, ան կուզեր մեկը, որ ներսեն բանար դուռը...

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Սարսափահար) *Ի՜նչ կըսես, Նիկեփո՛ր, ի՜նչ կըսես...*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ես գիտե՛մ, կզգա՛մ: Անոր մասն է այս ամենուն տակը, անոր մասն է և այս նամակին մեջ: Կուզե խաբի տալ մեկ-երկու հեղ, որ երբ օր մը ճշմարիտ որ գա, ես անհոգ ըլլամ ու չհավատամ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Յանկարծ խիստ հանդիմանությամբ) *Ինչո՞ւ չէիր ըսեր ինծի այդ բոլորը, ինչո՞ւ էիր լռեր: Եվ վերջապես հիմա՞ ինչու ես կեցեր. եկի՛ր, զա՛րկ, սատկեցո՛ւր:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ինչո՞ւ... հը՛մ, ինչո՞ւ...* (Ինքզինքը ծաղրելով) *Որովհետև ա՛ն է կապեր առաջին անգամ ոտքիս կարմիր կոշիկները:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Ի՜նչ միամիտ, ախմար բաներ կխոսիս:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Չէ՞: Բայց ալ վերջացա՛վ: Թող գա, ինչ որ գալու է, թող ըլլա, ինչ որ ըլլալու է: Անիկա... պետք է մեռնի:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Միայն թե շո՛ւտ: Դուն վախ դրիր իմ մեջս:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ան կուզե այդ վախը դնել և ի՛մ մեջս, բայց ժամանակ չե՛մ տար իրեն: Հյուսած եմ արդեն իր մահը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Ե՞րբ, ե՞րբ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Վաղը պիտի երթա որսի: Գիտեմ, որ որսը շատ կսիրե. թող մեռնի որսի ատեն: Ճնարք մըն է, որ կընեմ իրեն: Դժբախտ պատահմունք մը: Վերջը կընեմ իրեն փառավոր թաղում մը արքունի գանձեն, և թող ո՛չ մեկը չանցընե մտքեն, թե Նիկեփոր կայսրը վարձատրել չգիտե իր ծառաները:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Մեծ ուրախությամբ) *Հիմա հանգի՛ստ եմ, հիմա կհավատամ: Լա՛վ է, ի՜նչ լավ է. հրաշալի ես կարգադրեր:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Կարգադրողը ե՛ս չեմ. կարգադրողը ի՜նքը եղավ: Ինքն էր, որ կպատմեր, թե այս ամբողջ շաբաթը որսի է երթալու: Դեռ կխոսեր, որ ես վճիռս տված էի արդեն. ճակատագրի վճիռն է ասիկա: Վերջը-վերջը ըլլա՛ր պիտի, ուշ կամ կանուխ: Ճակատագրին դեմ երթալ կարելի չէ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Խորհրդավոր ու սարսափով) *Այո՛, Նիկեփո՛ր, այդպե՛ս է. ճակատագրին դեմ երթալ կարելի չէ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ա՛, ճակտի գիրը: Եթե գրված է, որ պիտի մեռնիս այս գիշեր, հիմա՛, պահի՛կ մը ետքը՝ կմեռնի՛ս, ոչի՜նչ չի փրկեր: Կարծես աչքերդ կփակվին, ու չես նշմարեր, ինչ որ շուրջդ կպատահի:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Միշտ նույն սարսափով) *Այո՛, Նիկեֆո՛ր, այդպես է, ու չե՛ս նշմարեր, ինչ որ շուրջդ կկատարվի:*

ԿԱՅՍՐԸ - Կարծես բանականությունդ կկորսվի. կուզան կըսեն երեսիդ, ու չես Հասկնար:

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Նույն եղանակով) *Այո՛, Նիկեֆո՛ր, այդպե՛ս է. կուզան կըսեն երեսիդ, ու չես Հասկնար:*

ԿԱՅՍՐԸ - Խախտեցան ու մեռան մեջս ամեն Հավատք, վստահություն. մնաց ճակատագիրը. փաթթվեր եմ անոր:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Լսե՛, Նիկեֆո՛ր, թող այս գիշեր գամ սենյակդ պառկելու: Հոգիս ցունց եկավ ըսած խոսքերեդ, Հովն ալ դուրսը գեշ-գեշ կոռնա... Զե՛մ կրնար մինակ:

ԿԱՅՍՐԸ - Եկո՛ւր: Անկողինս ազատ է: Գիտե՛ս, որ ես կպառկիմ բազմոցին:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Այո՛, փաթթված Սուրբին վերարկուին մեջ:

ԿԱՅՍՐԸ - Իմ ուխտս է: Կուզեմ իր շուքին տակ, իր սրբության: Երբ կփաթթվիմ իր վերարկուին, կարծես ճակատագրին է, որ կապավինիմ: Քալե՛ նրթանք: Հոգնած ու քնատ եմ ես ալ: Ա՛, շա՛տ եմ Հոգնած:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Փոխեմ Հագուստս, կուգամ. դուն գնա՛: (Կերթա աջի մուտքը) *Մնա՛ միա:*

ԿԱՅՍՐԸ - Աղե՛կ: Եթե քնացած ըլլամ, չմոռնաս գոցելու դռան մեծ նիգը (Զախեն դուրս):

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ա՛, ճակտիդ գի՛րը: Ալ չի՛ փրկեր քեզի ո՛չ մեկ դուռ, ալ չի փրկեր քեզի ո՛չ մեկ նիգ...

7

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ - (Կմտնե ու կկենա դեմը վախով ու հարցական):

ԹԵՈՖԱՆՈ - Գնա՛ ներս, Հայտնե՛... որ բաց է դուռը...

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ - (Ակամա ետ-ետ կերթա ու կկենա):

ԹԵՈՖԱՆՈ - Զի լսեցի՞ր:

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ - (Դողալով) *Այո՛, խսկո՛ւյն, խսկո՛ւյն... Հայտնեմ, որ բա՛ց է դուռը...*

Կոմսուհին շտապ կելլե դուրս: Թեոֆանո կհարձակի, կմարե մոմը: Սենյակը լուսավորված է միայն կրակի կարմրավուն

դողդոջ լույսովը: Թեոֆանո նախ ծանր քանի մը քայլ կընէ այդ լույսին մեջ. կկենա ու կսկսի հանվիլ: Նորեն անշարժ կեցած՝ կլսէ պահ մը, հագուստին մեկ կտոր ձեռքը. ու կշարունակէ հանվիլ. վերջը կիսամերկ ու բոպիկ քայլ մը կընէ դեպի ձախի դուռը ու քովնդի վար ծռած, ականջ դնելու դիրքով կքարանա ամբողջ մարմնով: Ներս կվազէ կոմսուհին շնչահեղձ: Թեոֆանո իսկույն կշտկվի ամբողջ հասակովը ծիգ ու պրկված: Կոմսուհին կնետվի անոր ոտքը՝ ձեռքերովը դեմքը ծածկած:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Խուլ ձայնով) *Խոսե՛:*

ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ – Վերջացա՛վ: Տեսա՛... սարսափելի է...

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ելի՛ր, գոցե՛ ներս տանող դուռը, կողպե՛. ձգե՛ վարագույրները: Բա՛ց անկողինս: Շո՛ւտ, շո՛ւտ, գնա՛ սենյակդ, Հանվե՛ դուն ալ: Ներսեն աղմուկ լսելուն պես կվազեք հոս ինծի արթնցնելու: Կլսե՞ս... Կվազեք հո՛ս ինծի արթնցնելու... բոլորդ միասին ինծի արթնցնելու... (Շտապ կսպրդի անկողինը):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԳԱՀԻՆ ԴԱՀԼԻՃԸ

Դահլիճը խոր, բարձր ու ընդարձակ: Ճակատը գահն է շքեղ ամպհովանիին տակ, քանի մը աստիճան բարձր պատվանդանին վրա: Աջ ու ձախ սյունաշար է, համակ ոսկեզօծ, կարմիր մետաքսե կտորներով տոնազարդած:

1

Օհան Գուրգեն կեցած է ամպհովանիին տակ կայսերական լրիվ հանդերձանքով: Գահին երկու կողմը խռնված են բազմաթիվ բարձրաստիճան պաշտոնյաներ՝ պալատական, զինվորական, հոգևորական, բոլորն ալ հարուստ պաշտոնական զգեստավորումով:

ԱՐՔՈՒՆԻ ԴՊԻՐԸ – (Գահի ստորին աստիճանին վրա կեցած, քիչ մը կողքով, ավարտելու վրա է ձեռքի երկար մագաղաթին ընթերցումը):

«Մանավանդ ա՛յն վայրկյանին, երբ Աստվածային Անքննելի Նախախնամությունը ինծի հանձնեց այս միա՛կ քաղաքակիրթ ու ճշմարիտ քրիստոնյա պետության դարավոր սրբազան գահը: Հաղթանա՛կ ու հաջողություն բանակներուս, վայե՛լք ու առատություն ժողովրդիս, փա՛ռք ու բարձրացում կայսրությանս և Աստվածային օրհնությունն ու իմաստությունը բոլորիս: Տված է անդրանիկ Հրովարտակս Տերն Մեր Հիսուս Քրիստոսի մարդեղության ինն հարյուր վաթսուն և ինը թվականին և մեր երջանիկ գահակալության առաջին տարին: Կայսր Օհա՛ն»: (Կգալարե մագաղաթը ու կիջնե պատվանդանեն):

ԱՎԱԳ ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏ – (Առաջ կուգա ընդհանուր լռության մեջ և խոր գլուխ տալով կայսեր) *Օհա՛ն կայսր. երկար արև քեզի. երկար արև ու երջանիկ թագավորություն, ո՛վ դուն արի և իմաստուն ինքնակալ:* (Դառնալով բազմության) *Եվ դո՛ւք, որ պայծառ աստղերն եք մեր այս փառահեղ պետության շքեղ երկնակամարին, եկե՛ք խոնարհինք ու երկրպագենք մեզի ծագած այս նո՛ր արեգակին, մեր աստվածընտիր նո՛ր գահակալին:*

ԲՈԼՈՐԸ – (Լուռ կխոնարհին մինչև մեջքը):

ԿԱՅՍՐ ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Վե՛ր բարձրացուցեք ձեր խոնարհած գլուխները, ձեռքերնիդ դրե՛ք ձեր սուրին ու ձեր ճակատը հպարտ ուղղեցե՛ք երկինք: Ինծի պետք չեն խոնարհ գլուխներ. ես խրոխտ հոգիներու կուզեմ թագավորել: Ձեր խելքն է, որ կվարե այս տերությունը, ու ձեր բազուկն է, որ կպաշտպանե. դուք իրավունք ունիք հպարտ ըլլալու: Ես ալ եկեր եմ ձեզի հետ միասին հպարտ գործ տեսնելու: Պարզ ու շիտակ կխոստանամ ձեզի՝ քշե՛մ Սվյատոսլավը իր ռուսներուն հետ ոչ միայն մեր քաղաքի դռներեն, ուր ան հասած է հիմա դրեթե, մե՛ր սխալովը, այլև բուլղարական սահմաններեն ալ անդին, Մեծ Դանուբի հոսանքեն ալ անդին, մինչև իրենց վայրի ու անհամբույր տափաստանները: Կխոստանամ ձեզի՝ հպատակության բերեմ արաբներն ու մահմեդականությունը և բարձրացնեմ այս գահին հմայքն ու իշխանությունը այն բարձունքները, ուր ան դեռ չէ հասած երբեք մինչև օրս: Հսկա գործ ունինք կատարելու ե՛ս ու դո՛ւք, մենք բոլո՛րս միասին:

Պետք կա մեր ամենեն ուժեղին, մեր ամենեն տաղանդին: Ընդունեցե՛ք իմ կայսերական ողջագուրանքս, գացե՛ք ու եղե՛ք պատրաստ (կիջնե ու կանգնի աջի սյուները):

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – Կեցցե՛: Կեցցե՛ մեր կայսրը: Կեցցե՛ Օհան կայսրը: Կեցցե՛ մեր նոր կայսրը:

Մինչ բոլորը կցրվին աջի ու ձախի սյուներուն մեջեն, սենատոր Պոնդիս կամաց կմոտենա Կարևոր պալատականին, որ մտախոհ կեցած է մեկդի:

ՍԵՆԱՏՈՐ ՊՈՆԴԻՍ – (Գոհ) *Հը՛, բարեկա՛մ, ի՞նչ կըսես:*

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Ի՞նչ ըսեմ:

ՍԵՆԱՏՈՐ ՊՈՆԴԻՍ – Դեռ երկու շաբաթ չկա. տե՛ս՝ ինչպե՛ս շուտ առավ ամենուն գլուխը. գինովցեր են:

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Շա՛տ է թունդ գինին: Ամենուն կցրվե իր դրամը, հողը, ամենուն կբաժնե իր իշխանությունը, ամենուն պատիվ ու պաշտոն:

ՍԵՆԱՏՈՐ ՊՈՆԴԻՍ – Ցրվելն ալ արվեստ է, ի՞նչ գիտցար: Նախորդը գնաց, որովհետև տալ չգիտեր:

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Տեսնե՞նք, տեսնե՞նք. դեռ մեղրամիսն է:

ՍԵՆԱՏՈՐ ՊՈՆԴԻՍ – (Դառնալով դեպի Վասիլ Լեկապենը, որ շիտակ անոնց կմոտենա) *Ա՛յ, հավիտենական մարդը: Կայսրներ կուգան, կայսրներ կերթան, իսկ սա՛, միևնույն է, հո՛ս է միշտ, պալատը և միշտ ալ իր ոտքերուն վրա: Կատուի ցեղեն է. ինչպես ալ նետես՝ ոտքերուն կիյնա:*

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – (Աչքերը կճկելով) *Ա՛յն գիշերը միայն պայծառ չէր. ո՛չ ալ ոտքերուն վրա. թեև արդեն առտուն կանուխ...*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Խեղճանալով) *Հա՛, այն գիշե՛ր... տկար էի քիչ մը. գացեր էի ճար խմելու:*

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Տկա՞ր...

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Սոսկալի խիթեր որովայնիս մեջ:

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Այնպե՞ս որ... դարձուցին քեզի պալատին տերը որովայնիդ իմաստուն խիթերը:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Ա՛, ինչպե՛ս մարդիկ չար են: Ինչքան որ

մանր ու մունր սև աշխատանք կա, բոլորը նետեր են վիզս, եաքն ալ, թե...

ՍԵՆԱՏՈՐ ՊՌՆԴԻՍ – Խե՛ղճ Վասիլ. բոլոր մա՞նր ու մո՛ւնր, սև աշխատանքը...

3

Յանկարծ թափով կբացվի խորքի մասնավոր դուռ մը, ու ներս կվազե Թեոֆանոն՝ կատաղի կրակ մը աչքերուն մեջ: Կնայի շուրջը պարապ դահլիճին ու կնետվի դեպի երեքը, որոնք հարգանքով կխոնարհին:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Պոռալով, անոնց երեսին) *Ո՞ւր է կայսրը:*

ԵՐԵՔԸ – (Շփոթ ու շվար կնային իրար):

ԹԵՈՖԱՆՈ – Ո՞ւր է, ո՞ւր է կայսրը՝ կհարցնեմ ձեզի:

ԿԱՐԵՎՈՐ ՊԱԼԱՏԱԿԱՆԸ – Զգլխե՛մ, կայսրուհի՛: Կարդացին հրովարտակը, ու գնաց ներս:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Հա՛, գնաց նե՛րս... նե՛րս: Պահել կուզեք ինծմե, փախցնել կուզեք ինծմե, հա՞, ձեր կայսրը: Կկարծեք ես չե՞մ հասկնար: (Ոտքը զարնելով գետին) *Ես կա՛յսրը կուզեմ, կհասկնա՞ք. հո՛ս, ա՛յս վայրկյանիս, կա՛յսրը, կա՛յսրը...*

4

Աջեն արագ ներս կմտնե Օհան Գուրգեն: Յանած է զգեստին պաշտոնական մասերը ու գլխաբաց: Ետևեն մեկ-երկու պալատական:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կվազե վրան խենթ ուրախությամբ) *Ա՛խ, դո՛ւն. ահա՛ դուն: Ա՛, վերջապես, քու աչքերուդ դեմը, քու թևերուդ տակը: Ալ չեմ վախնար, ալ ոչինչե չեմ վախնար: Սուտ են, սուտ, կուզեին խաբել ինծի:*

ԿԱՅՍՐԸ – Հանդա՛րտ, հանդա՛րտ: (Կդառնա մյուսներուն ու ձեռքով կընե, որ հեռանան):

ԿԱՅՍՐԸ – *Ինծի տեսնել էիր ուզեր, և ես համաձայն էի: Բոլորովին ավելորդ էր այս անտեղի տեսարանը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Վախցա, որ խափանեն:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Խափանե՞ն. ո՞վ: Ինչևէ. քանի որ արդեն եկած ենք դեմ դիմի՝ խոսե՛: Գիտեմ, որ անիմաստ ու անախորժ բան մը պիտի ըլլա մեր այս տեսակցությունը, բայց քու վերջին ցանկությունդ էր, մերժել չեմ կրնար:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Ի՞նչ բարի ես: Ուրեմն այդպես, ուրեմն իրա՛վ է, ինչ որ կըսեն, ինչ որ ինծի հայտնեցին քու անունեդ... Կայսե՛ր անունեն:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Այո՛, Թեոֆա՛նո, պալատին մեջ մնալդ այլևս կարելի չէ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կխնդա կարճ) *Հա՛, ըսի՛ն, ըսի՛ն: Իհա՛րկե, չէ՞ որ ժողովուրդը հակառակ է, չի՛ հանդուրժեր, որ ինծի նման մեկը համարձակիս գահին վրան պահելու: Լսեցի, որ տիեզերական պատրիարքը ա՛ռ է դրեր քեզի առաջին պայման, եթե կատարվածը սրբագրել կուզես, եթե օծվիլ կուզես:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ճի՛շտ է: Բայց ատիկա ամբոխին դարձած երեսն է գործի:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Գուցե կվախնա՛ս: Չէ՞ որ հիմա ամենքը կռռնան փողոցներուն մեջ, թե ե՛ս եմ սպաններ առաջին ամուսինս, ինչպես և երկրորդը: Որ երկրորդը ե՛ս սպաննել տվի, ատոր կարծե՛մ դոնե դուն կասկած պիտի չունենաս: Ըսե՛, մի՛ քաշվիր. կվախնա՛ս միևնույն բախտեն: Կռիվներու մեջ քաջերը վախկոտ կըլլան այս պատերուն մեջ. դո՛ւն ալ քաջի համբավ ունիս:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ես քու Թույնե՛դ չէ, որ կվախնամ, ո՛չ ալ քու դավեդ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Հապա՞: Ըլլա՞ թե այն մյուսի ուրվականը հանկարծ եկավ ու կեցավ մեր միջանքը: Քանի ողջ էր ան, դուն էիր անոր ուրվականը, հիմա որ մեռավ՝ ինքը դարձավ քու ուրվականդ: Այն տխմար քավթառը՝ քու ուրվականդ:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Այդպես չեն խոսիր դժբախտ ու ինկած մարդու մը մասին, որ քու ամուսինդ է եղած:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Ատիկա նո՞ր ինկավ միտքդ* (Յետզհետե անզուսպ

բարկությամբ) *Ա՛խ, դո՛ւն, զզվելի՛ փարիսեցի. պաշտպանե՛, պաշտպանե՛ իմ ամուսինս. արդարացո՛ւր քեզի աշխարհի աչքին, բոլոր հանցանքը նետե՛ իմ վրաս, քշե՛լ տուր ինծի մենավոր անկյուն մը և դուն անմեղ ու սուրբ նստե՛ գահդ ու վայելե՛: Ցորե՛ն թափել տուր ռամիկ ամբոխի գլխուն, մտի՛ր պատրիարքի փեշերուն տակը, նետե՛ ոսկոր մը ամեն շան բերանը, որ անոնց օգնությամբ գուցե պահես քեզի հափշտակած գահիդ վրա:*

ԿԱՅՍՐԸ - (Հանգիստ ու տխուր) *Միայն իզուր կպոռաս: Կտեսնես, որ լսեմ պիտի քեզի մինչև վերջը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - Իզո՛ւր, իզուր կպոռամ, հա՞: Իհա՛րկե, կուզեիր սուսիկ-փուսիկ տրորես ինծի, ոչնչացնես ու ազատիս: Ո՛չ. պոռամ պիտի. պոռա՛մ պիտի, որ աշխարհքը իմանա: (Պոռալով) *Ո՞վ ես դուն, ո՞վ ես դուն, գետինը սողացող ճիճու մըն էիր դուն, քաշեցի թևեդ, առի ծոցս, տաքցուցի, դրի այս գահին. օ՛ձ, օ՛ձ, օձի վարձատրությո՞ւն է, որ կուտաս: Բայց դուն դեռ չե՛ս տեսած իմ կատաղությունս. շատ գլուխներ եմ ես ճզմեր այս գարշապարներուս տակը, կճզմեմ և քո՛ւ գլուխդ:*

ԿԱՅՍՐԸ - Կհասկնամ քու բարկությունդ, կհասկնամ և քու ատելությունդ, բայց ինչի՞ են պետք այդ անզոր սպառնալիքները. թո՛ղ ատոնք:

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Լուռ ու շեշտ կնայի պահ մը, ու հետզհետե կկորչի իր խրոխտ կեցվածքը) *Իրավունք ունիս: Ես ի՞նչ եմ որ հիմա քու առջևդ: Անզոր ու անատամ հալածված շուն մը: Ես ինչպե՞ս կհամարձակիմ քու վրադ հաչելու: Դուն հիմա գահերու բարձունքին, ե՛ս... ես հո՛ս...* (Կամաց-կամաց կիջնե, կչոքի, կնստի ու կուչ կուգա) *գետի՛նը... աքացե՛... հալածե՛...*

ԿԱՅՍՐԸ - *Ելի՛ր ոտքի, տղայություն պետք չէ՛:* (Աթոռ մը քշելով առջևը) *Ելի՛ր, նստե՛, թագուհի՛:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Դառն) *Թագուհի՛... Ո՞վ ըսավ քեզի: Անցա՛վ: Ես թագուհի էի, ինչքան ատեն, որ իմ գեղեցկությունս զենք մըն էր ձեռքս էրիկ մարդիկը ինծի ծառայեցնելու: Ա՛յն օրը, որ այս տխմար կիրքը բունկեցավ մեջս դեպի քեզի, այն օրը զենքերս հանձնեցի քեզի: Իմ զենքովս զարկիր ինծի. կիրքս շինեցիր քեզի սուր ու մարմինս՝ պատվանդան: Հիմա, իհա՛րկե, ալ պետք չեմ քեզի:* (Փաղաքուշ) *Օհա՛ն, մտածե՛: Չէ՞ որ մենք կապված ենք իրարու, կապված ընդմի՛շտ, մեր*

մարմնովը, մեր բախտովը, մեր խղճովը. Հիշե՛ մեր անցած ճամփան և այն... գիշերը:

ԿԱՅՍՐԸ – *Մեր հոգիներուն մեջ երբեք ոչ մեկ կապ չէ եղեր ու չի պիտի ըլլա: Իսկ այն կապը, որ եղեր է մեր մեջը, ո՛չ, ալ չեմ ուզեր, պետք է փրցվի. պետք է պատռվի անցյալի այդ էջը մեր մեջեն:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – *Բայց, անաստվա՛ծ, ապերա՛խտ. ի՞նչ վատ բան է ըրեր մեր անցյալը քեզի: Եվ ինչ որ ըրեր եմ, քեզի համար եմ ըրեր, քեզի՛, քեզի՛...*

ԿԱՅՍՐԸ – *Կարծեմ ըրինք, ինչ որ պետք էր, զուցե նույնիսկ ավելին: Անկե անդին դժվար պիտի հասկնանք իրար: Բաժնվի՞նք:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Վախով առաջ կնետվի) *Կեցի՛ր, կեցի՛ր դեռ: Աղե՛կ, թող ըլլա քու ըսածդ, միայն ժամանա՛կ տուր, որ գտնեմ ինքզինքս. մեկ-երկու շաբաթ. թող որ հասկնամ եղածը, որ համոզվիմ...*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ո՛չ: Հի՛մա, իսկո՛ւյն. Հոսկե չիտակ երթաս պիտի Պրինկիպո կղզին: Կյանքիդ ու հանգստիդ պակաս չըլլար ոչինչ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Վայրի ծիծաղով) *Հա՛, հա՛, հա՛... Հացս կչնորհես ինծի, հացս... դո՛ւն...* (Ներքին զալարումով) *Գողի մը պես եկար մտար սիրտս, մտար անկողինս, մտար պալատս, գողցար ու հափշտակեցիր ամե՜ն ունեցածս, գողցար փարթամությունս, փառքս, գահս: Գո՛ղ, գո՛ղ, գո՛ղ... Ա՛խ, կուզեի՛ փակչիմ կոկորդիդ, կուզեի խածնե՛մ, փրցնե՛մ, կուզեի ծծե՛մ արյունդ. կուզեի ճանկեմ, հանեմ աչքերդ, որոնք այդպես սառն ու ձանձրացած կնային ինծի. ճանկռտե՛մ, հանե՛մ այս եղունգներովս...*

ԿԱՅՍՐԸ – *Կտեսնեմ՝ դուն այլևս քու տերդ չես: Վասի՛լ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կլռե, կսառի ու կքարանա):

6

ԿԱՅՍՐԸ – (Վասիլին) *Առաջնորդե՛ թագուհին նավը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Կնետվի կայսեր ոտքերը ու փարելով) *Ների՛, Օհա՜ն, ների՛. չգիտեմ՝ ինչ կխոսիմ, չգիտեմ՝ ինչ կըսեմ: Ա՛խ, գեշ երազ մըն է ասիկա: Օհա՜ն, մեղք եմ: Օհա՜ն, սիրուհիդ եմ եղած: Կխնդրե՛մ, կաղաչե՛մ քեզի, մի՛ քշեր ինծի պալատեն. չե՛մ կրնար, չե՛մ կրնար: Պահե՛ ինծի հոս, թեև քու աղախինը, թեև քու հարճդ...*

ԿԱՅՍՐԸ – (Վասիլին՝ չոր) *Հեռացո՛ւր այս կինը հոսկե:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - (Կամաց մը ձեռքը կդպցնե անոր ուսին) *Ել՛իր, թագուհի՛: Լսեցի՛ր հրամանը:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Մեկ ոստյունով կցատկե ոտքի) *Քաշե՛ ձեռքդ, լի՛րբ, սկյո՛ւռթ, սարումի՛ ծնունդ: Ինչպե՛ս կփայլին աչքերդ, ինչպե՛ս ուրախ ես. Հաաար, հա՞, նպատակիդ. հաղթեցի՛ր. հիմա քու ձեռքդ է ամբողջ պալատը, հա՞... Այս բոլորը քու սարքած բաներդ են, քո՛ւ, քո՛ւ:* (Կհարձակի վրան ու բռունցքներ տեղալով անոր դեմքին ու կրծքին) *Շո՛ւն, չո՛ւն, կռտա՛ծ չուն, կռտա՛ծ չուն...*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - (Ետ-ետ ազատիլ ջանալով):

ԿԱՅՍՐԸ - *Քաշե՛ ձեռքդ ետ:*

ԹԵՈՖԱՆՈ - (Կդիտե ակնթարթ մը և հանկարծ կվազե գահը): *Ո՛չ, երբե՛ք, երբե՛ք. չըլլա՛ պիտի ատիկա, չըլլա՛ պիտի ձեր նյութածը: Ե՛ս եմ այս պալատին տերը, ե՛ս եմ այս գահին տերը. ե՛ս, ե՛ս: Ի՛մս է այս գահը, կհասկնա՞ք, ի՛մս... ի՛մս...*

7

Նույն միջոցին Վասիլ կերթա դեպի սյուները, նշան կընե: Վեց-յոթ ներքինի կարծանանան մուտքին մոտ:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - *Օգնեցե՛ք թագուհիին ու փոխադրեցեք վա՛ր, նա՛վը:*

ՆԵՐՔԻՆԻՆԵՐԸ - (Վարանած կնային ու չեն շարժիր):

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - *Չլսեցի՞ք:*

ՆԵՐՔԻՆԻՆԵՐԸ - (Կմոտենան գահին, ոտք դնել կուզեն):

ԹԵՈՖԱՆՈ - *Հեռո՛ւ, սարումնե՛ր, չե՞ք տեսներ՝ ով է կեցած ձեր դեմը: Ե՛ս. Ռումեական կայսրության թագուհին է, որ կհրամայե...* (Կայսեր) *Ո՞ւր պիտի գտնես ինծմե ավելի գեղեցիկը, ո՞ւր ինծմե ավելի վայելուչը այս գահին: Չե՞ս ըմբռներ, որ ես ստեղծված եմ այս գահը զարդարելու, և որ այս գահը ստեղծված է ինծի՛ զարդարելու:*

Ներքինիները, որ պահ մը ետ էին քաշված ակամա, կբարձրանան վճռապես պատվանդանը ու բռնել կփորձեն թագուհիին թևերը: Թեոֆանո բոլոր ուժովը կփաթթվի գահին: Ներքինիները կքաշեն, գահը կտապալի: Վերջապես կես մը հրելով, կես մը թևերուն տակեն բարձրացուցած կիջեցնեն ու կհանեն դուրս:

ԹԵՈՖԱՆՈ – (Այդ միջոցին, ընդհատվող ու կոպիտ պոռոցով, դիմադրելու ջանքերուն զուգընթաց) *Ա՛... ա՛... ո՛չ: Ամբողջ գունդեր ալ, որ բերես, ո՛չ, ես հոսկէ հեռացողը չեմ... Ո՞վ ես որ դուն... Ի՛նչ է այս բոլորը... Թողէ՛ք թեւերս, թողէ՛ք... կխածնեմ... կարիճնե՛ր, կատաղա՛ծ կարիճներ... Ա՛յ, օգնեցէ՛ք, օգնեցէ՛ք, տարի՛ն, տարի՛ն ձեր թագուհին... Չի՛ մնար, Օհա՛ն, քեզի ալ չի՛ մնար, չի՛ մնար...*

8

Կայսրը, որ ամբողջ այդ վայրագ տեսարանի միջոցին կեցած է մեկ ծեռքովը աչքերը փակած, այդպես ալ անշարժ կմնա մյուսներու հեռանալեն ետքը:

Քիչ-քիչ շուրջը կսկսի մթնել, միայն գահի եղած տեղը մշուշոտ լույս մը, որ հետզհետե կսկսի պարզիլ, ու կերևա կուսանոցի խուցին մեկ անկյունը: Մեջտեղը՝ քառակուսի լուսամուտ մը. քովը սեղանի մը մեկ մասը՝ վրան պղնձե մեծադիր խաչելություն: Լուսամուտի տախտակե միակտուր փեղկը բաց է: Այդ բաց փեղկին թիկն տված կեցած է Յաննա՝ կույսի ճերմակ հագուստներով. ինքը դալուկ. վիզեն շղթայով կախված է սև խաչելություն մը: Ձեռքը դրած լուսամուտի եզերքին՝ երազկոտ աչքերով կնայի հեռուն՝ ծյունապատ լեռներուն, որոնք կցոլան դուրսի պայծառ լույսին տակ:

ԿԱՅՍՐԸ – (Դանդաղ շարժումով ծեռքը վար կառնե դեմքեն ու կխոսի հատիկ-հատիկ) *Ահա՛ կեցած եմ նորէն, Հա՛ննա, Պետքար լեռան գլուխը. ահա նորէ՛ն ես հաղթական, նորէ՛ն ետիս մահ ու խորտակում, նորէ՛ն սիրտս թուխպ ու հոգիս խռով...*

ՀԱՆՆԱ – (Յանդարտ խոսվածքով) *Մի՛ կենար ու մի՛ նայիր ետ. ետին անդունդ է:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Անդո՛ւնդ՝ դաժան ու մթի՛ն:*

ՀԱՆՆԱ – *Վե՛ր, մագլցէ՛ վե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Արժե՞: Եւ ո՞ւր: Ահա գագա՛թ մը:*

ՀԱՆՆԱ – *Անո՛նց համար, որոնց շունչը կարճ է:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Բոլոր գագաթներուն ալ աս է եղածը:*

ՀԱՆՆԱ - *Բայց և այնպես, քալե՛, քալե՛ վե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Ո՛վ դուն, իմ հոգիիս անվերջ ձգտումը, իմ անհանգիստ, իմ անհաղ հոգիիս անզուսպ ու թևավոր ձգտումը, բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ դուն, ինչո՞ւ այս ձգտումը. և մինչև ե՞րբ և մինչև ո՞ւր...*

ՀԱՆՆԱ - (Մատնանիշ լեռները) *Մինչև ճերմակ բարձունքները, մինչև միգոտ կատարները, մինչև անհաս տենչանքները, մինչև մահուդ սահմանները...*

ԿԱՅՍՐԸ - (Տխուր երերցնելով գլուխը) *Մինչև անհուն տենչանքները... մինչև մահվան սահմանները:*

ՀԱՆՆԱ - *Վե՛ր, մագլցե՛ վե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Այո՛... մնացածը բոլորովին ոչինչ է:*

ՀԱՆՆԱ - *Վե՛ր, մագլցե՛ վե՛ր:*

Կայսրը դանդաղ շարժումով նորեն կծածկե դեմքը: Լույս է: Նախորդ դահլիճը նախորդ դիրքով:

9

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - (Կվերադառնա, քիչ մը շվար ու ծախլիկ կմոտենա կայսեր) *Ես քեզի ըսի, տե՛ր, որ պետք չկար այս ավելորդ աղմուկին. խզուր ընդունեցիր: Կանայք այդպես են. մի՛ վշտանար, տե՛ր: Այս պատերը շա՛տ են տեսեր նման կռինչներ. տեսեր եմ ես ալ: Քանի՛-քանի կին ըրկեր է հենց ինքը Թագուհին, ա՛ն, որ հիմա գնաց իր հերթին: Մի՛ վշտանար, տե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ - (Բացած է դեմքը ու մոլար նայվածքով) *Ի՞նչ կուզես. Ինչի՞ մասին է, որ կխոսիս: Ա՛ն... ա՛ն ալ մնաց վարը, հեռո՛ւն, Պետքար լեռան ետևը:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - *Պետքա՞ր: Հա՞, քու հաղթանակիդ լեռը:*

ԿԱՅՍՐԸ - (Մտասույզ) *Հաղթանա՞կ, թե՞ պարտություն. ո՞վ կրնա ըսել: Ըլլքի՛ լեռը, կռվի՛:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - *Այն օրեն ժողովուրդը կըսե՝ «Արյան լեռը»:*

ԿԱՅՍՐԸ - (Հանկարծ) *Լսե՛, Վասի՛լ. ես գիտեմ քու վարչական շնորհքդ, գիտեմ շա՛տ կանուխեն:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ - (Համեստ) *Տե՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ - *Կհանձնե՛մ քեզի, քու փորձությանդ այս անհանգիստ քաղաքը:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Յամեստ) *Տէ՛ր:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Ավելի ուշ՝ գուցե և ամբողջ երկրին վարչությունը: Գարունը բացվելուն պես պետք ունիմ իմ բոլոր ուժերուս:*

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – *Դեպի... Բուլղա՞րիա:*

ԿԱՅՍՐԸ – *Դեպի... «Արյան լեռը»:* (Դուրս):

10

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – (Քիչ մը լուռ կնայի անոր ետևեն, վերջը հեգնոտ կշարժե գլուխը) *Կա՞յսր... սա՞... մեր այս հնավանդ պետությա՞ն: Դուն կմնա՛ս իմ զորավարս, իմ գործի՛քս: Կռիվն ու հաղթանակը քեզի՛, բայց տիրելը քու բանդ չէ: Դուն գահեր կտապալես, բայց գահերը պահպանել չե՛ս կրնար: Ատիկա ե՛ս... ե՛ս: Կա՛յսրը... ե՛ս:* (Զգույշ կմոտենա գահի պատվանդանին, կնայի շուրջը, աստիճան-աստիճան կբարձրանա, կշտկե տապալած գահը, կիարդարե: Իր ծռած դիրքովը կնայի ետ, կդիտե մուտքերը, որ տեսնող չըլլա, կամացուկ մը կնստի գահին եզերքը ու հաճույքեն ձեռքերը իրար շփելով կծիծաղի) *Հի՛... հի՛... հի՛...*

ՇՂԹԱՅՎԱԾԸ

Խաղ մեր միջնադարեն

«Զոմն Արտաւազդ անուն արգելեալ իցէ դիւաց, որ ցայժմ կենդանի կայ, եւ նա ելանելոց է եւ ունելոց զաշխարհս»

ԵԶՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ

«Զրուցեն զսմանէ եւ պառաւունք, թէ արգելեալ կայ յայրի միում, կապեալ երկաթի շղթայիւք, եւ երկու շունք հանապազ կրծելով զշղթայսն՝ ջանալ ելանել եւ առնել վախճան աշխարհի, այլ ի ձայնէ կռանահարութեան դարբնաց զօրանան, ասեն, կապանքն: Վասն որոյ բազումք ի դարբնաց յաւուր միաշաբաթւոջ երիցս բախեն զսալն, զի զօրասցին, ասեն, շղթայքն Արտաւազդայ»:

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱՆԻԻ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ. ԴԱՀԼԻՃ

Ճակատը արաբական կամար վարագույրով. կեդրոնը փոքրիկ ավազան մը և շատրվան, արևի պայծառ խուրձ մը ինկած է շեղակի շատրվանի վրա. շուրջը գորգեր ու բարձեր: Մուտքեր աջեն ու ձախեն վարագույրներով:

I

Էմիրի շքախումբեն հինգ-վեց հոգի, բոլորն ալ ճոխ հագված գույնզգույն նկարեն կերպասներով, գլուխնին փաթթոցներ ու զինված:

ՍՈՒԼԷՅՄԱՆ – (Յսկա մարդ մը, խաղցնելով ծեռքի մերկ սուրը) *Լաւն է, շատ լա՛ւն է, մարդուս զարնելը կուզա, ու մէ՛կ զարկով կթռչի անհամախոհի գլուխը: Արդէն սուրը ա՛ն է, որ մէկ զարկով: Տղամարդը ա՛ն է, որ մէ՛կ զարկով: Այդպէս է իմ սովորութիւնս. արիւնը շատրվանի պէս ցատկէ, և մարդը ոտքի կեցած ըլլայ, երբ գլուխը գետինն է արդէն: Ա՛ռ, բարով վայլէ:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ – *Իսկ կո՞թը, կոթը տեսա՞ր. ի՛նչ բանուածք է, ի՛նչ փորուածք, շատ վարպետ մատներ ունի այս շուն Հայը:*

ՀԱՋԻ – (Խիստ գեր) *Մե՛ծ է Աստուած և մեծ իր Մարգարէն: Աստուած վարպետ մատներ է տուեր Հայուն՛, որ քերէ, փորէ. ուժեղ մատներ է տուեր Թուրքի՛ն, որ խլէ՛, վայլէ:*

ԻԲՐԱՀԻՄ – (Նուրբ ու նիհար դեղին մարդ մը) *Եվ ի՛նչ վայելք: Նայեցէ՛ք, քարեր շատ կան մատնիիս վրան, բայց ամենէն արժէքավը, ամենէն գեղեցիկը այս մեջտեղի կարմիր յախուտն է: Մեր այս Հարուստ ու անսպառ Անին ահա այս յախուտն է շրջակա բոլոր էմիրութիւններուն մէջ, չկա նմանը:*

2

Կամաց մը կբացվի աջի դռան վարագույրը, և դուրս կուգա էմիրը գոռոզ և հանդիսավոր: Ետևեն Ապտուլլահը՝ չոր ու կճռոտ ներքինի մը՝ տարիքեն կքած: Ամենքը ետ կքաշվին ու կխոնարհին:

ԷՄԻՐԸ – *Իբրահի՛մ, ուրեմն շուրջի էմիրներուն հետ կուզեիր համեմատես ինծի. ա՛փերիմ: Եվ ո՞րը, Կարսի՞ էմիրը, Դվինի՞, Մանազկերտի՞: Անոնք թող իրենց վարտիքը կապեն ամենէն առաջ և նոր գան Մանուչեի տան հետ մրցումի մտնելու:*

ԻԲՐԱՀԻՄ – *Էմիրն ապրած կենա, իմ ըսածս ալ ատ է:*

ԷՄԻՐԸ – *Այս Անին, ի՛մ Անին, ո՛չ թե յախուտ է, այլ ադամանդ, մանավանդ այն օրեն, երբ Հայրս զարկավ սուրը, բացավ անոր դռները ու ըսավ՝ «Ես եմ տերը»: Որովհետև ադամանդը կփայլէ միայն այն ձեռքին, որուն բռնած սուրը ադամանդները կկտրէ. իսկ իմ Հայրս ինքը սուր մըն էր ադամանդէ: Ո՞վ կրնա մրցիլ ինծի հետ, ինծի՝ Մանուչեի տղո՛ւն:*

ՄՆԿԸ- Ո՞վ կհամարձակի, էմի՛ր, բախտավոր է այն հողը, որուն վրա քու ոտքը կկոխե:

ՍՈՒԼԵՅՄԱՆ - Մանուչեհի՛ տղա, ցո՛ւյց տուր ինծի ախոյանդ, ջարդեմ:

ՀԱՋԻ - (Պաշտոնական) Թո՛ղ ներե ինծի էմիրը, որ իրեն բարի լույս մաղթեմ իմ ու իմ ընկերներուս կողմեն: Կհուսամ քունին քաղցրությունը...

ՇԵՇ ՀԱՍԱՆ - Թող ներե ինծի էմիրը, որ իրեն բարի իրիկուն մաղթեմ իմ ու իմ ընկերներուս կողմեն, քանի որ հիմա արևը...

ՀԱՋԻ - Ա՛յ չեչ, նորեն մեջ ինկար:

ՇԵՇ ՀԱՍԱՆ - Եվ ո՞վ է ըսեր, թե գիշերը քունի համար է. հավերու այդ հին սովորությունը մեր ապարանքին մեջ վաղուց է ջնջված: Գիշերները ստեղծված են շատ ավելի հետաքրքիր ու կենդանի գործերու համար, այնպես չէ՞, էմի՛ր:

ԷՄԻՐԸ - Ճշմարտությունը աղբյուրի պես կհոսի այս չեչի բերնեն: Իրա՛վ է, գիշերները ստեղծված են քեֆի համար: (Դառնալով ետ քաշված կարճլիկ մարդու մը) Իսկ ո՞ւր էիր դո՛ւն երեկ գիշեր:

ԿԱՐՃԼԻԿԸ - Մեջքիս և գլխուս հին ցավերը, տե՛ր:

ԷՄԻՐԸ - Հիմար մեջք ունիս ու շատ ավելի հիմար գլուխ: Զրկվեցար: Այս անգամ խոհարարս գերազանցեր էր ինքզինքը:

ՀԱՋԻ - Այս տեսակ փորը լեցուցած գառը դուն դեռ կյանքիդ մեջ չես կերած: Բրնձին հատը այսքա՜ն-այսքան. քիշմիշ, մեխակ, նուշ, չագանակ...

ԿԱՐՃԼԻԿԸ - Վա՛յ, ափսո՛ս, ափսո՛ս...

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Վրայեն ալ սքանչելի եղնիկի խորոված:

ԷՄԻՐԸ - Եվ ի՛մ նետիս զարկած եղնիկը:

ՇԵՇ ՀԱՍԱՆ - Հապա՛, և իմ նետիս զարկած եղնիկը:

ԷՄԻՐԸ - Քու նետի՞, դուն ինչացու ես:

ՇԵՇ ՀԱՍԱՆ - Իմ նետս այնքան հանցավոր է, ինչքան քու նետը, էմի՛ր:

ԷՄԻՐԸ - (Բարկացած) Ըսե՞լդ ինչ է, ա՛ չեչ, իմ նետս չէ՞ր, որ զարկեց աճապին կենդանիին:

ՇԵՇ ՀԱՍԱՆ - Վա՜հ, իհա՛րկե, ի՞նչ ըսելու բան է, իմ նետս հո չէ՛ր: Իմ նետս հիմար չէ ինծի պես, որ քու նետի գործին խառնվի:

ՀԱՋԻ - Վրայեն ալ կերանք խմորեղեն. ամենապատվականը, թեթև, չերտ-չերտ, տակի հյութը մեղրի նման ծոր տալով:

ԿԱՐՃԼԻԿԸ - Հա՛յ, ափսո՛ս, ափսո՛ս...

ԻԲՐԱՀԻՄ - Վեր կանչեցինք խոհարարը, պարգև տվինք: Հաջին իր ձեռքովը չկրցավ հրամցել, իսկ մեր առատաձեռն էմիրը երեք գյավուրի գյուղ նվիրեց անոր՝ իրենց բոլոր եկամուտներովը. երե՛ք գյուղ:

ՇԵՇ ՀԱՍԱՆ - Առաջին գյուղը անոր համար կդառնա փորը լեցուցած դառ. երկրորդ գյուղը՝ եղնիկի խորոված, իսկ երրորդ գյուղի գյավուրներն ալ հունցե, հունցե ու խմոր բանա իրեն համար: Չէ՞ որ խեղճ մարդը ինքն ալ պետք է կշտանա:

ՀԱՋԻ - Ով որ ուրիշի փորը այսպես կշտացնել գիտե, արժանի է, որ իր փորն ալ կուշտ ըլլա:

ՇԵՇ ՀԱՍԱՆ - Սուրբ Ղուրանին է քու բոլոր խոսքերդ, ո՛վ հաջի:

ԻԲՐԱՀԻՄ - Եվ մինչև լույս խաղցուցինք չինկյանեին աղջիկը. չա՛տ բան կորսվիր:

ՀԱՋԻ - Օձ կնմանի շան աղջիկը:

3

ԾԱՌԱ ՄԸ - Պահլավունի Վահան իշխանը:

ԷՄԻՐԸ - Հա՛: Թողե՛ք ինծի մինակ: Ապտուլլա՛հ, նե՛րս հրամցուր: Մյուսները կքաշվին աջի դռնեն:

*ՀԱՋԻ - (*Երթալու ատեն*) Արժե՞, էմի՛ր, որ այսքան երես կուտաս այդ անհավատ հայուն:*

*ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Խելացի հովիվը իր շները լավ կնայի, հաջի՛ (*ձախեն դուրս*):*

4

Էմիրը կտեղավորվի ծալլապատիկ: Ձախեն կմտնե Պահլավունի Վահան իշխանը, ետևեն՝ Սաղաթել ու Ապտուլլահ: Իշխանը՝ հիսունի մոտ, առույգ ու խոհուն: Սաղաթել՝ անհանգիստ աչքերով, փոքրիկ, ալեխառն:

ԻՇԽԱՆԸ - Ողջո՛ւյն իմ էմիրին:

ԷՄԻՐԸ - Առողջություն քեզի, իշխա՛ն: Իսկ դու՞ն, ոսկի՛ տղաս, դո՞ւն ինչպես ես:

ՍԱՂԱԹԵԼ – (Խոր գլուխ տալով) *Մարդուս աչքը դուրս գա, քան անունը: Եղած-չեղածը բուռ մը դրամ է, ան ալ փեշքեշ իմ էմիրին:*

ԷՄԻՐԸ – *Չի՛ երևար: Ո՞ւր է սինին:*

ՍԱՂԱԹԵԼ – *Պիտի բերեմ:*

ԷՄԻՐԸ – *Դեռ չտեսա՞նք: Երեկ մոտս էր ձեր սևագլուխը, իշխա՛ն:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Անիի եպիսկոպո՞սը:*

ԷՄԻՐԸ – *Թող չե՛ն տալու, որ մարդ քիչ մը հանգիստ օր վայլե:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Այդպես է, էմի՛ր: Ո՛ր սեմին որ ներս մտնե հոգևորականը՝ իր փեշերը ժողված, հոնկե անպատճառ դուրս կելլե անհամություն մը:*

ԷՄԻՐԸ – *Կխնդրե, որ ես առնեմ արհեստներու վրա դրած տուրքիս վերջին հավելումը: Իսկ դուն ինծի խորհո՛ւրդ տվիր: Կըսե՝ շատ ծանր է. մեջերնին, կըսե, կան, որ բոլորովին անոթի են:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Հի՛ն պատմություն: Տուրք ըսածդ միշտ ծանր կերևա վճարողին:*

ՍԱՂԱԹԵԼ – *Եվ քիչիկ մը անոթի ըլլալը վնաս չունի, անոթությունը հնարագետ արհեստ է:*

ԷՄԻՐԸ – *Կա ավելին. զորքերս թալաներ են եղեր չգիտեմ վարի որ գյուղերը. կարծես թե զինվոր ըսածդ պարտական է քաղցած պառկելու: Չի ալ ամչնար՝ եկեր է վրաս գանգատի քանի մը հավի ու քանի մը չուլի համար:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Թո՛ղ, էմիր, ժողովուրդ ըսածդ միշտ կտրտնջա, միշտ ալ բեռը շալակը առած քաշ կուտա. այդպես է անոր հնադարյան սովորությունը:*

ԱՊՏՈՒԼԱՀ – *Հա՛, բայց պետք չէ մոռնան այն բացառիկ ապահովությունը, որ անոնք կվայլեն Շիրակի մեջ: Շուտով երեք տարի պիտի ըլլա, որ կռիվ չէ եղած էմիրի հողերուն վրա, եթե չհաշվենք Քեյ Հասանի մանր-մունր արշավանքները:*

ԷՄԻՐԸ – *Իշխա՛ն, նշանակած տուրքերս պետք է վճարվին:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Տուրքերը կվճարվին, էմիր: Թող անպակաս մնա մեր վրայեն Մանուչեի տան հովանին:*

ԷՄԻՐԸ – *Սրտա՛նց կխոսիս:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Այդ հարցումը պետք չէ տայիր: Դուն գիտես, ես մարդ մըն եմ, որ կսիրեմ իշխել: Իսկ ով կուզե, որ խոնարհին իր առջև,* (խոնարհելով) *պետք է ինքը խոնարհիլ գիտնա իրմե ուժեղին առջև:*

Մանուչէի տունը բախտը ավելի բարձր է դրեր, քան իմ տունս:

ԷՄԻՐԸ – Եվ Մանուչէի տունը միշտ բարեկամ է եղեր քու տանդ:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ – Կտեսնես, որ էմիրը ոչինչ չըներ այս քաղաքին մեջ առանց քու խորհուրդդ առնելու:

ԻՇԽԱՆԸ – Ես միշտ պատրաստ իր ծառայության:

ԷՄԻՐԸ – Այս գիշեր հացի կուգաս ինծի: Դո՛ւն ալ, Սաղաթե՛լ: Թեև քու արծաթե ոխնին դեռ չտեսանք: Ի՞նչ մեղքս պահեմ, հին արծաթեղենը շատ կսիրեմ:

ՍԱՂԱԹԵԼ – Գիտե՛մ:

*ԷՄԻՐԸ – Որ գիտես՝ չմոռնաս: Գուցե իրիկունը ոխնին հետդ բերես: (*Դուրս աջեն: Ապտուլլահն ալ անոր ետևեն*):*

5

ՍԱՂԱԹԵԼ – «Սաղաթե՛լ, բե՛ր, Սաղաթե՛լ, բերես»: Կարծես Սաղաթելը հանք ունի: Ուզածն ալ միայն ոխնի ըլլար. պարապ ոխնին կրնա՞մ տանիլ, ղլխուս կզարնեն. ինչո՞վ լեցնեմ, ուրկե՞ հանեմ ես այդքան դրամը: Բամե՛ց, քամե՛ց, հոգիս հանեց: Ջարնա՛ ձեր բոլորիդ արմատը, ուրկե՞ եկաք մեր գլխուն: Ուրկե՞ եկան, իշխա՞ն, այս անիծածները մեր գլխուն, ուրիշ տեղ մը չկա՞ր աշխարհիս երեսին:

*ԻՇԽԱՆԸ- (*Խորհրդավոր*) Համբերե՛, Սաղաթե՛լ, համբերե՛ քիչ մըն ալ: Բե՛ր, այս մեկ ոխնին ալ բե՛ր, լեցուն բե՛ր:*

ՍԱՂԱԹԵԼ – Բայց վստա՞հ ես մեր ուժին, իշխա՞ն: Հետո քարը քարին վրա չեն թողներ:

ԻՇԽԱՆԸ – Մի՛ վախնար: Դուն կճանչնաս ինծի:

ՍԱՂԱԹԵԼ – Գիտեմ, իշխա՞ն, զգույշ մարդ ես:

ԻՇԽԱՆԸ – Զորքերուն ո՛չ թիվը, ո՛չ որակը մեծ բան չեն արժեր: Ես ձեռքիս տակ ունիմ հարյուր մը ընտիր մարդիկ: Մարզպետն ալ ունի, և մյուսները: Կմնա, որ արհեստավորները հանենք ոտքի: Անոնց ալ հասած է դանակը ոսկորին. տուրքերու վերջին նոր հավելումը չափը լեցուց: Եպիսկոպոսն ալ կաշխատի:

ՍԱՂԱԹԵԼ – Այո՛:

ԻՇԽԱՆԸ – Ամեն կասկածի նշույլ էմիրի մաքեն փարատելու համար որոշեր եմ քիչ մը ատեն հեռանամ քաղաքեն. ի՞նչ կըսես, Սաղաթե՛լ: Կերթամ քեռանցս, Լոռի լեռները, որսի:

ՍԱՂԱԹԵԼ - (Աչքերը կծկելով) *Միևնույն ժամանակ վրաց Դավիթ թագավորին ալ մոտիկ: Գուցե և զգույշ տեսակցություն մը:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Եվ կարծեմ պետք պիտի ըլլա նվեր մը, սա՛նկ, արքայավայել: Հը՞, Սաղաթե՛լ, ի՞նչ կըսես:*

ՍԱՂԱԹԵԼ - (Նշանակալից խոր շունչ մը քաշելով) *Հա՛, իհարկե պետք պիտի ըլլա: Ինչքա՞ն է ուզածդ:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Դեռ կխոսինք: Իսկ դուն հոս սանք զբաղեցո՛ւր, մանավանդ Ապուսլյահը, որովհետև էմիրին աչքերը այդ քավթառի տափակ քթին երկու քովերն են զետեղված:*

ՍԱՂԱԹԵԼ - *Ուրեմն հույս ունի՞ս Դավիթի վրա:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Վրացիք միշտ դանդաղ են, երբ գործը զորք ղրկելուն կուգա, ոչ թե խոսք: Բայց... բայց ազատեմ պիտի, ազատեմ պիտի այս քաղաքը ինչ ալ որ ըլլա. կտրեմ պիտի թուրքերուն ոտքը այս հողերեն: Ազատվինք սա զարշելի լուծեն. ազատ շունչ քաշենք մենք, քիչ մը ազատ շունչ քաշե և մեր խեղճ ժողովուրդը, նորեն վերջապես ամեն ինչ անցնի հայու ձեռքը: Հերի՛ք է:*

ՍԱՂԱԹԵԼ - *Ինչքա՜ն սիրտ կհատցնես, իշխա՜ն, այս քաղաքին վրա. չգիտեմ՝ իսկի արժե՞ն:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Կկատարեմ իմ պարտքս: Պապերս դարերով աշխատեր են այս ժողովրդի համար: Չէ՞ որ Անին, իսկն ըսած, իմ քաղաքս է, ի՛մ: Որքա՜ն Պահլավունի արյուն է թափված Անիի պարիսպներուն վրա:*

ՍԱՂԱԹԵԼ - *Հ ա՛, հապա՛:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Քալե՛, քալե՛ երթանք:*

ՍԱՂԱԹԵԼ - *Ես դեռ պետք է տեսնեմ այս քավթառը:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Վերջը ինծի կուգաս: Կսպասեմ:* (Դուրս):

6

ՍԱՂԱԹԵԼ - *Իհարկե որ կսպասես: Եվ կըսե՝ Անին ի՛րն է: Հիմա՛ր: Անին ի՛մս է, ի՛մս: Ես եմ Անիի միակ տերը: Ի՞նչ եք որ դուք բոլորդ առանց ինծի, առանց իմ սինիիս: Անիին տե՞րը կուզեք:* (Քննական շուրջը նայելեն ետքը՝ կամաց մը ծոցեն կհանե փողի քսակը): *Ա՛յ, Անիին տերը, իշխանը, էմիրը. ա՛յ, աշխարհքի էմիրը: Դուք կովեցե՛ք, կավզտեցե՛ք, խառնեցե՛ք իրար զորք ու արհեստավոր, հայն ու թուրքը, մորթեցեք իրար, ջնջեցե՛ք իրար: Հարցնող ըլլա՝ որո՞ւ համար:*

Ո՞վ է մեջտեղը շահողը: Սա՜-ղա՜-թե՜-լը՜: Անոնք կկարծեն՝ իրենց ծառան է Սաղաթելը, իրենց գործիքը, իրենց կթան կովը, ու չեն տեսներ, որ Սաղաթելն է բոլորին խաղցնողը իր մատներուն վրա, էմիր, իշխան ու Ապտուլլահ: Ով կուզե ըլլա: Սա-ղա-թե-լը...

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ – (Ձախի դռան մեջեն) *Սա-ղա-թե՛լ:*

ՍԱՂԱԹԵԼ – (Արագ քսակը պահելով, խեղճացած ու խոնարհ) *Հա՛, քեզի կսպասեի. եկա՛, իսկո՛ւյն, խոնարհ ծառադ..* (Դուրս):

7

ճակտի վարագույրը թափով ետ կերթա, ու ներս կնետվի Յարճը՝ թարմ ու թուխ գեղեցիկ աղջիկ մը, ետևեն էմիրի ավագ կինը՝ տարիքը առած, սնգուրված, լայն ու փարթամ հագուստներով. անոր ետևեն ալ կմտնե Այիշեն՝ ուրիշ հարճ մը՝ հազիվ 15 տարեկան, ոսկի մազերով:

Երկու հարճերն ալ հերարձակ են, իրենց գագաթին՝ փոքրիկ արախճի՝ ոսկի բանվածքով, թավիշ բաճկոնը լայն բաց կթողնե թևերն ու կուրծքը. լայն վարդագույն վարտիք մինչև սրունքը. բոպիկ ոտքերնուն ոսկի բանված մաշիկներ:

ԿԻՆԸ – (Գրգռված) *Ո՞ւր կվազես, ատ ո՞ւր, ատ ո՞ւր նորեն. քեզի՛ կըսեմ, նորե՞ն էմիրին գանգատի: Ատոր քալվածքը նայեցե՛ք, ատոր նայվածքը: Մելիք Շահի աղջիկը ըլլա կարծես: Այս տան տիրուհին ե՛ս եմ, դուն իմ ստրուկս ես ու սպասուհիս, ալե՛կ հասկցիր: Որ մտեր ես էմիրի անկողինը՝ կկարծես մե՞ծ բան մըն ես դարձեր: Մուխերուն ու մոխիրներուն մեջեն դուրս քաշված հասարակ հարճ մըն ես դուն ու գյավուրի մը ծնածը: Խելքդ գլո՛ւխդ ժողվե: Եթե մյուս անգամ գանգատի ես ելեր էմիրին, կքրքրեմ միսերդ, մազերդ թել-թել կփետտեմ: Ասիկա ականջիդ օ՛ղ չինե: Դե՜, հիմա գնա՛ գանգատե նայիմ:* (Դուրս վարագույրի եզերքեն):

8

ԱՅԻՇԵ – (Լեզու կհանե կնոջ ետևեն ու առաջ գալով) *Քա՛, չըլլա թե սիրտդ կոտրես: Նախանձեն է. պառավեր է ջադուկը ու նախանձեն կճաթի: Ականջ մի՛ կախեր: Եկո՛ւր, նստե՛: Նայե՜, ի՞նչ զով է հոս: Օխա՜յ,*

Ի՜նչ լավ է հո՛ս: (Թևերով երեսին հով կուտա կանոնավոր շարժումներով ու երազկոտ) *Օխա՛յ, օխա՛յ, ա՛յ այսպե՛ս, այսպե՛ս, այսպես թևեր ունենայի ու բանայի, թափթափ տայի, սլանայի, վերանայի:* (Պտույտ գալով ինքն իր վրա ու ավազանին շուրջը) *Ու պար գայի ու դառնայի ու դառնայի ու դառնայի ու դառնայի...* (Կանգ առնելով աղջկան դեմ) *Ա՜խ, երանի՛ թռչունի պես երկու հատ թև ունենայի: Հը՞, լավ չէ՞ր ըլլար:*

ՀԱՐՃԸ - Ինչու չէ: Բայց վարի թթենիներուն ծայրը ալ չէր մնար հատ մը սև թութ:

ԱՅԻՇԵ - Հա՛, սև թութը շատ կսիրեմ. և պարելը: Գիտե՞ս, էմիրը որ կկանչե, միշտ կուզե, որ պարեմ:

ՀԱՐՃԸ - Գեղեցիկ ես. թարմ ու ճկուն մարմին ունիս:

ԱՅԻՇԵ - Բայց էմիրի սիրականը դուն ես: Չէ՛ չկարծես՝ կխանդեմ: Ուրիշը որ ըլլար՝ կխանդեի, աչքերը կփորեի, բայց քեզի՝ ո՛չ: (Կչոքի ընկերուհիին կից) *Այս հարեմին մեջ գրողս տանին բոլորը. մեկը փքված, մյուսը փտտած ու բոլորը գազազած: Քեզի կսիրեմ, սև թութի պես կսիրեմ. ինչո՞ւ կսիրեմ: Հա՛յ թե թռչուն դառնայի, պարեի՛, պարեի՛, մեյ մըն ալ թևերս բանայի ու թը՛ռռ... թե կրնաս՝ բռնե:*

ՀԱՐՃԸ - Ինչքա՜ն նման ես քրոջս, Այիշե՛. ան ալ քեզի պես ուրախ էր այդպես, անհոգ ու թռվռուն: Ի՜նչ լավ բան է երեխա ըլլալը:

ԱՅԻՇԵ - Ես երեխա՞:

ՀԱՐՃԸ - Հապա ի՜նչ:

ԱՅԻՇԵ - Ե՞ս: Իսկ ո՞ւր է հիմա քու պզտիկ քույրդ:

ՀԱՐՃԸ- (Գլուխը կախելով) *Չգիտեմ:*

ԱՅԻՇԵ - Թողիր տո՞ւնը:

ՀԱՐՃԸ - Ես տուն չունիմ:

ԱՅԻՇԵ - Ինչպե՞ս, անտո՞ւն:

ՀԱՐՃԸ - (Յանկարծ) *Այրեցի՜ն, մեր տունը, տեղը, ինչքը, ամեն ունեցածը:*

ԱՅԻՇԵ - Ինչո՞ւ:

ՀԱՐՃԸ - Հայրս դիմադրեց, ինծի թող տալ չէր ուզեր, մինչև ինկավ ինքը աչքերուս դեմը:

ԱՅԻՇԵ - Մա՛յր ալ չունիս:

ՀԱՐՃԸ - Վերջին անգամ տեսա մեր տան բոցերուն մեջեն, երբ էմիրի զինվորները ինծի դուրս կքաշեին:

ԱՅԻՇԷ – Խե՛ղճ: Տե՛ս, այդ բոլորը չէր ըլլար, եթե մուսուլման եղած ըլլայի: Ինչ լավ է, որ դուն մուսուլման ես դարձեր: Ես ալ անգամ մը այդպես մեծ Հրդեհ եմ տեսեր: Այրվեցավ ամբողջ շուկան, ինչքա՜ն շենքեր: Հրաշալի՛ բան է, այնպե՛ս գեղեցիկ էր, այնպե՛ս գեղեցիկ էր: Կայծերը աստղերու պես կնետվեին վեր, Հարյուրներ, Հազարներ, էլի Հազար, վերեն, վարեն, կողքերեն. ետքը կարծես երկինքեն կթափեին, կթափեին, ուղղակի կթափեին:

ՀԱՐԾԸ – (Սառած ու կարկամ խոսվածքով) Այո՛, երկինքեն: Երկինքեն կթափեին: Ուղղակի երկինքեն:

ԱՅԻՇԷ – (Բերկրանքով) Եվ բոցե՛րը, բոցե՛րը, որ խենթի պես վեր կցատկեին, կթեքվեին, կխառնվեին, կփաթթվեին իրարու և կպարեին, գիտե՞ս, անոնք ալ կպարեին, ի՜նչ կպարեին:

ՀԱՐԾԸ – (Նույն քարացումով ու աչքերը բևեռած) Կպարեին. այո՛, կպարեին: Եվ տատասասը կճարճատեր... գերանները կքակվեին... գինքերը կչաչեին... ու կպոռային այրվողները. ա՛, ի՜նչ կպոռային:

ԱՅԻՇԷ – (Ոտքի ցատկելով) Է՛, խենթ բաներ մի՛ ըսեր, մի՛ վախցներ ինծի: Հրդեհը իմ ամենեն սիրած բաներես մեկն է: Բոցերը բոլոր պատուհաններեն դուրս, բոցերը բոլոր դռներեն դուրս, կդառնան, Հա՛, կդառնան: Ա՛յ, եթե ես ալ կարենայի այդպես պարել էմիրին առջևը, բոցերու պես պարել: Ա՛յ, այսպե՛ս, տե՛ս, այսպե՛ս: (Ինքն իր վրա թեքվելով ու պարելով դեպի ճակտի վարագույրը) Պատուհաններեն դո՛ւրս ու վեր, ու դռներեն դո՛ւրս ու վեր, կդառնան, Հա՛, կդառնա՜ն, դառնա՜ն... դառնա՜ն... դառնա՜ն... (Դուրս է ելած վարագույրեն):

ՀԱՐԾԸ – (Լայն բացած աչքերը գամած է շատրվանի ցայտին, ծանր խոսվածքով) Բոցերը կդառնա՜ն, բոցե՛րը, բոցե՛րը... և բոցերուն առջևը... բոցերուն ետին... բոցերուն մեջը... բոցերուն մեջեն... բոցերուն մեջեն... ա՛Հ... (Սարսափահար կծածկե հանկարծ աչքերը երկու ձեռքով ու կկծկվի ինքն իր վրա):

9

ՊԱՌԱՎԸ – (Զգույշ ներս մտնելով ու մոտենալով անոր) Ա՜յ աղջիկ, նորե՜ն: Այդպես կծկվեր ես նորե՜ն:

ՀԱՐԾԸ – (Կամաց կբարձրացնե գլուխը, քիչ մը կդիտե և հանկարծ կցատկե ոտքի ու կշտկվի ամբողջ հասակովը) Իսկ ա՜ն բավ...

ըսավ՝ պիտի գա, ըսավ՝ դուրս պիտի գա Ազատ Մասիսի խորին խորքերեն, ըսավ՝ պիտի գա Արտավազդը ու պիտի քանդե աշխարհքը: Ան այդպե՛ս ըսավ. ան այդպես ըսավ: Իսկ ինչպե՞ս պիտի քանդե, այրե՞ պիտի. ըսե՛, պիտի այրե՞: Ա՛խ, ինչ լավ կըլլար՝ վառելով քանդեր, կրակ տար, վառեր այս տունն ու տեղը, բերդն ու հարեմը, հետն ալ իր տերը:

ՊԱՌԱՎԸ - Լռե՛, հիմա՛ր աղջիկ, լռե՛: Հոս պատերը ականջ ունին:

ՀԱՐՃԸ - Իսկ ան ըսա՛վ... ըսավ՝ գա պիտի Արտավազդը ու քանդե պիտի այս աշխարհը: Ու՜լ տեսնելու էիր, թե ինչպես կվառվեին իր աչքերը, երբ ան կխոսեր, հո՛ն, այն ահագին բազմության դիմաց:

ՊԱՌԱՎԸ - Թո՛ղ, մոռցի՛ր այդ Նազաշը:

ՀԱՐՃԸ - Ես նորե՛ն տեսնել կուզեմ Նազաշը, նորեն կուզեմ հասնի ականջիս իր խոսքը, իր ձայնը:

ՊԱՌԱՎԸ - Երբե՛ք. այն մեկ անգամվան քաշած դողս հերիք է ինծի:

ՀԱՐՃԸ - Տա՛ր նորեն: Կըլլամ խելոք, կըլլամ զգույշ, չի ճանչնար ոչ ոք: Թող նորեն անգամ մը վրաս իյնան իր աչքերը. իր վառվող աչքերը, իր այրող, իր վառող աչքերը: Այդ աչքերու բոցերուն մեջեն կնայի Արտավազդը, այդ աչքերու բոցերուն մեջե՛ն պիտի գա Արտավազդը այս անիծած աշխարհքը քանդելու:

ՊԱՌԱՎԸ - Ինչե՛ր կխոսիս, միամի՛տ աղջիկ, հերիք է. թո՛ղ քու Նազաշն ու իր Արտավազդը. դեռ չէ՛ լրացած Աստծու կամքը, դեռ չէ լրացած տանջանքի կյանքը, ու դարբինները դեռ կզարնեն, կզարնեն դարբինները ամեն կիրամուտքի կռանը սալին, որ ամրանան շղթաները Արտավազդի: Թո՛ղ աղջիկ, թո՛ղ, դեռ շատ հեռու է աշխարհքի վերջը:

ՀԱՐՃԸ - (Գրգռված ու ցրված) Հա՛, կզարնեն դարբինները, ու կզարնեն դարբինները կռանը սալին. կզարնեն սալին, շղթաներուն, շղթաներուն... (Յանկարծ գետինը մատնանիշ և ուշադիր) Կլսե՞ս. կլսե՞ս, պառա՛վ, կլսե՞ս... (Կլսվի կանոնավոր կռանահարություն նախ աղոտ, հետզհետե որոշ):

ՊԱՌԱՎԸ - Ի՞նչը. չեմ լսեր ոչինչ:

ՀԱՐՃԸ - Կզարնեն, ա՛խ, կզարնեն. չէ՞ որ այսօր կիրամուտք է. հապա կիրամուտք է: (Լալով) Կարծես հոգիիս կզարնեն... Ա՛խ, ինչո՛ւ կզարնեն, ինչո՛ւ կզարնեն...

Դանդաղ կծածկվի տեսարանը: Իսկ կռանահարությունը կշարունակվի միշտ՝ հետզհետե ավելի մոտենալով ու սաստկանալով, մինչև կբացվի հաջորդ տեսարանը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԴԱՐԲՆՈՑ

Աջ կողմը լայն ու երկփեղկ դուռն է՝ դեպի ներս բացված. ձախ կողմը՝ թեք դիրքով հնոցն ու փուքսը: Ճակտի պատին վրա փոքրիկ քառակուսի պատուհան մը: Դարբնոցի կեդրոնը սալն է: Ամեն կողմ շինված ու շինվելիք երկաթեղեն, ինչպես և գործիք ու կտորտանք:

I

Դարբինը՝ երեսունի մոտ, առույգ, մորվեղ ու մուրի մեջ կորած: Բռնած է ունելիով շիկացած երկաթ մը և աշկերտին հետ դեմ դեմի՝ կանոնավոր հարվածներ կիջեցնե:

Հայրը նստած է գետին՝ պատին տակ՝ կռնակը տված դռան փեղկին. կույտ մը մեխ դիզված է կողքը, որոնց ծայրերն ու գլուխները կխարտոցե, կնետե մյուս կողմի կույտին վրա: Կաշխատի չափազանց դանդաղ շարժումով մը, երբեմն անշարժ է, կարծես կնիրհե: Խուլ է:

Դռան մեջ կերևա Դանիելը՝ ալեխառն մարդ մը, զինավաճառի պաշտոնյա. իր բոլոր շարժումներուն ու խոսվածքին մեջ վախկոտ ու վարանոտ բան մը ունի:

ԴԱՆԻԵԼ – (Սեմեն) *Բարի հաջողո՛ւմ:* (Ներս մտնելով) *Բարի հաջողում, վարպե՛տ:* (Քիչ մը սպասելեն ետքը) *Բարև կուտամ, ա՛յ մարդ, պատասխան չտա՞ս:*

ԴԱՐԲԻՆԸ – Զոռ ու ցա՛վ, ա՛յ քեզի պատասխան: (Ծեծած երկաթը կնետե ջուրը)*:*

ԴԱՆԻԵԼ – Սա մարդավարությու՞ն է:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Մարդավարությու՞ն, հայր սուրբ. և որո՞ւ հետ:

Մեյ մը քեզի՛, մեյ մըն ալ ախրո՛ջդ: Եվ ինչո՞ւ պիտի ըլլամ մարդավարի. ո՞վ է եղեր իմ երեսիս մարդավարի:

ԴԱՆԻԵԼ - Խաչ որ, նորեն ձիդ հակառակ ես հեծեր այսօր: Դանակները պատրա՞ստ են:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Հրամանք ես, պատրաստ են: (Ոտքով կզարնէ գետինը դրված լիքը տոպրակի մը) Ա՛յ, պատի՛վ ըրե, անգամ մը այդ պատվական մեջքդ ծռե՛ ու տե՛ս. ի՞նչ ամուր ու ծայրը սուր: Ա՛ռ, վերցո՛ւր, տա՛ր ախրոջդ խանութը. Հագցուցե՛ք կոթերը, սրեցե՛ք, սրեցե՛ք բերանը ու տարե՛ք ծախեցեք թուրքին, զորքին, ավազակին և ձեր ոսկին դիզեցե՛ք: Մինչև որ օր մըն ալ անոնք գան, ձեզմե գնած դանակները, այդ իմ կռած սուր-սուր դանակները կոխեն ձեր կողը, կոխեն ձեր փորը, խլեն ու տանին ձեր բոլոր դիզածը: Ա՛յ, մեկ Աստված տա, է՛, այդ ուրախ օրը, ի՞նչ քեֆ եմ ընելու:

ԴԱՆԻԵԼ - Հիմա այդ խոսքդ մարդու վայե՞լ կատակ է:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Տո՛, ի՞նչ կատակ: Երդում եմ տվեր, այդ օրը որ գա, գավ մը գինի եմ կոնծելու քու պարոնիդ լույս հիշատակին, գավի տակի մրուրն ալ քու մութ հիշատակին:

ԴԱՆԻԵԼ - Ավա՛ղ, խաչ որ, ալ ոտքս քու դարբնոցը չեմ դներ:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Հապա թե մարդ ես:

ԴԱՆԻԵԼ - Տես, է՛, ըսես ինքը ըլլա մեզի հաց տվողը:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Ձեր տված հացը ձեր գլուխն ուտե:

ԴԱՆԻԵԼ - Վա՛յ:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Կըսե՝ դարբնոցս չէ գալու: Կուգա՛ս, կուգա՛ս: Ո՞նց կապրիք դուք, ո՞նց, առանց իմ ձեռքիս աշխատանքին:

ԴԱՆԻԵԼ - Այդ մեկը իրավ է: Բնությունդ չա՛տ անպիտան, լեզուդ ա՛լ ավելի, բայց պատվական է ձեռքիդ աշխատանքը:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Կուգա՛ս, կուգա՛ս: Ո՞նց կապրիք դուք, ո՞նց, առանց իմ քրտինքս ծծելու:

ԴԱՆԻԵԼ - Վա՜հ, ի՞նչ է եղեր քեզի այսօր, ա՛ մարդ:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Հայդե՛, հայդե՛, փեշերդ հավաքե՛, գնա պարոնիդ ինծմե շատ բա՛րև ըրե ու իրեն այսպե՛ս ըսե. կուգա՛ս, կուգա՛ս, ըսե. ը՞նց կապրիս, ըսե՛, առանց դարբին Ավագի քրտինքը ծծելու: Զմոռնա՛ս, այդպե՛ս ըսե: (Աշկերտին, ու ոտքը զարնելով գետնի տոպրակին) Վերցո՛ւր, չա՞ն ձագ, քա՛շ տուր եսևեն:

ԴԱՆԻԵԼ – Մարդ չգիտե ինչպես խաղի քեզի հետ. խաչ որ չգիտե: (Աշկերտի հետ դուրս)*:*

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Ցուցամատով սրբելով ճակտի քրտինքը) *Կուպա՛ս, կուպա՛ս: Չէ՞ որ ոսկի է, ոսկի՛, ա՛յ այս ամեն մեկ կաթիլը. ձեզի՛ համար, հատուկ ձեզի՛ համար, մաքուր, խասակ ոսկի: Ա՜խ, ձեր հերը...*

2

Կմտնե ջուլհակը ու տանու սովոր կմոտենա շիտակ դարբինին: Անոր տարիքեն է, բայց խիստ նիհար, դեղնած և ուսերը դուրս ցցված:

ՋՈՒԼՀԱԿԸ – Ա՛յ ապա, հերիք է:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Հը՛, խեր ըլլա, ջուլհա՛կ եղբայր, ղո՞ւրս ես սողացեր մանացիդ փոսեն: Բարո՛վ եկար:

ՋՈՒԼՀԱԿԸ – Ա՛յ, ապա, լավ չէ՛: Նստեր եմ, կբանիմ այդ անտեր պատին տակը, կբանիմ ու կլսեմ. լավ չէ, Ավա՛գ, այդպես կարելի չէ: Կա հարուստ, կա աղքատ. ուժեղը կա, խեղճը կա, ես ու դո՞ւն պիտի փոխենք աշխարհքի կարգը: Վերջը-վերջը գլխուդ փորձանք մըն ալ կբերես: Անոնք ալ մարդ են, կխաղին:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Ասկե վատթարը ի՞նչ է ըլլալու: Մութե մութ մուր ու քրտինքի մեջ, պարկ հա՛ պարկ այս անիծած չորս պատին տակը: Թե ի՞նչ է՝ պիտի պահես երկու պատառ, մեկը կողինքին, մյուսն ալ, ա՛յ, գետնին, պիտի կերակրես անտեր մնալու կնիկ մը ու յոթը երեխա. հա՛. հա՛, հա՛, յո՛թը երեխա: Կըսե՝ փորձանք. ասկե ավելի փորձա՞նք:

ՋՈՒԼՀԱԿԸ – Մե՛ղա Աստծու, մե՛ղա Աստծու:

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Հանկարծ կխլե կռանը սալին վրայեն ու կնետե անդին) *Կշտացեր եմ այս բոլորեն. սա կյանք չէ. սա գերություն է, գերություն:*

ՋՈՒԼՀԱԿԸ – «Ճակտիդ քրտինքովը ուտես քու հացը». այդպես է գրված, այսպես է կարգը:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Հա՛, ինծի ու քեզի նման էշերու համար: Այդպես կարգ դնողը թող այնպես գներ, որ իմ աշխատանքս օր ու ցերեկով չգային

ու չխլեին շունն ու գայլերը: Թո՛ղ ամենուն քրտինքը միայ իրեն:

ՋՈՒԼՀԱԿԸ - *Կտեսնեմ, խղճուր է քեզի հետ խոսիլը: Այդ մարդը քու գլուխդ ալ շուռ է տվեր: Քիչ մա՜ն եկուր, քի՛չ, այդ Նազաշին եսանեն:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Ինչո՞ւ, սո՞ւտ է ըսածը: Անիծված են այս աշխարհքի բոլոր կարգերը: Անե՛ծք կա մեր կյանքին վրա:*

3

Կմտնեն ժամկոչը՝ միջին տարիքի ու կաղ, Ներկարարը՝ երեսունի շուրջ, և երիտասարդ դարբին մը: Երեքն ալ հուզված են ու կիսոսին իրար բերնե խլելով:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - *Ինչո՞ւ չեկար, վարպե՛տ:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - (Իր կապույտ ձեռքը օդին մեջ շարժելով) *Ափսո՛ս, վարպե՛տ, ափսո՛ս:*

ԺԱՄԿՈՉԸ - *Այսօր պետք է եկած ըլլայիր:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - *Այսօրվան պես դեռ խոսած չուներ:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - (Արտասանելով) *Մինչև այսօր, կըսե, խոսած էի ձեզի կես ճշմարտությունը: Իմ խոսքերուս մեջ Արտավազդը ոչնչացումի հույսն էր, կըսե, վերջին մխիթարանքը անճար-խոնարհ ժողովուրդին: Արտավազդի գալը, կըսե, հանուր ոխ մըն էր, անուժ վրեժ մը ձեր բոլորի կրած անչափ տառապանքին: Բայց հասուն է արդեն օրը, և հասուն են արդեն ձեր ականջները: Այսօր, կըսե, ձեզի տալ կուզեմ ամբողջ ճշմարտությունը: Ո՛չ հույս է, ո՛չ ոխ, այլ... կռիվ է Արտավազդը:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - *Դարեր ու դարեր ձեզի խաբեր են, կըսե, հավտացուցեր են, թե Արտավազդը եթե դուրս գա, քանդե պիտի Աստծու շինած աշխարհը. ձեր ուսերուն հեծնողներն են, կըսե, հնարեր այդ սուտը, որ ավելի պինդ հեծնեն ու ավելի երկար նստին ձեր կռնակը:*

ԺԱՄԿՈՉԸ - *Արտավազդը, այո՛, գա պիտի ու քանդե պիտի, կըսե, բայց ո՞ր աշխարհը: Մարդու շինածը. կողոպուտի ու բռնության ու գողերու աշխարհը:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - *Տիրողներու, հարուստներու ու թուրքերու աշխարհը:*

ԺԱՄԿՈՉԸ - *Պիտի քանդե, կըսե, ու պիտի գան նոր օրեր, նոր ժամանակ. արդարություն, հավասարություն բոլորի համար:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - *Մարդու ու մարդու մեջ խտրություն պիտի չըլլա:*

ԺԱՄԿՈՉԸ – *Արտավազդի շղթաներուն հետ պիտի խորտակվին ժողովուրդի բոլոր շղթաները:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – *Բայց այդ օրերը, կըսե, իրենք իրենց չեն գար: Կռիվ է Արտավազդը: Այդ օրերը, կըսե, ձեր ձեռքով են գալու: Այդ օրերը, կըսե, դո՛ւք եք բերելու, ձեր կամքով, ձեր զենքով: Դո՛ւք պիտի խորտակեք Արտավազդի շղթաները, դո՛ւք պիտի ազատեք Արտավազդը: Դարբի՛ն, դո՛ւն, դո՛ւն պիտի ազատես Արտավազդը:*

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Սաստիկ հուզված) *Ե՞ս... ե՞ս... ես պիտի ազատե՞մ. ո՞վ ըսավ:*

ԺԱՄԿՈՉԸ – *Ի՛նքը:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ – *Ի՛նքը, ի՛նքը:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – *Այսօր կիրակմուտք է, ըսավ. գացե՛ք ըսեք ձեր դարբիններուն, որ դարբնոցները փակելե առաջ ալ թող չզարնեն կռանը պարապ սալին, ալ չիջեցնեն Արտավազդի զարկը, ալ չամրացնեն անոր մաշած շղթաները:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ – *Եվ թող բոլո՛րը, բոլո՛րը հետևին ձեր դարբիններու օրինակին:*

ԺԱՄԿՈՉԸ – *Կյանքի բոլոր տեսակի դարբինները, բոլոր կյանքի դարբինները: Կռիվ է Արտավազդը:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – *Մի՛, մի՛ ամրացնեք, կըսե, ձեր շղթաները, մի՛ աշխատիք ուրիշի հաշվին, ձեր աշխատանքը մի՛ տաք ուրիշին. ո՛չ հարկ տվեք, ո՛չ տուրք, ո՛չ մաքս, ո՛չ տասանորդ. մի՛ թողնեք, որ կողոպտեն ձեզի. ձեր կռանները իջեցուցե՛ք անոնց գլխուն, որոնք իրենց ձեռքը կերկարեն ձեր աշխատանքին:*

ԺԱՄԿՈՉԸ – *Անիծված են անոնք, որ նստեր են, կըսե, ու կլափեն ձեր արյուն-քրտինքը իրենց մեծ-մեծ պալատներուն մեջ, և այդ անհավատ անգղը, որ թառեր է հոն միջնաբերդի ժայռերուն ետին ու կճզմե ամեն ինչ ու ամենքին:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ – *Ալ չես զարներ, վարպե՛տ, կիրակմուտքի զարկը:*

ՋՈՒԼՀԱԿԸ – *Կզարնե՛ս, կզարնե՛ս, պիտի զարնե՛ս: Մի՛ մոռնար, Ավա՛գ, հոր անեծքը կա Արտավազդի վրա, մեր հայրերու անեծքը: Ով կռանը չիջեցնե կիրակմուտքին, անոր գլխուն կիյնա այդ անեծքը և անոր աշխարհին, մեր բոլորի գլխուն: Դուն մեր դարբինն ես, իրավունք չունիս, դուն ծեծես պիտի: Տե՛ս, ըսի քեզի՝ քու պարտքը քու երեսիդ. դուն չզարնելու իրավունք չունիս:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - *Իսկ ո՞վ ես դուն. գո՞ւն ինչ իրավունք ունիս այդ լեզվով խոսելու:*

ՋՈՒԼՀԱԿԸ - *Ես ձեր ջուլհակն եմ, մեր քաղաքի խեղճ ու անճար ջուլհակը. սև օր ու սև ցավ շատ եմ տեսեր, լավ սերտած եմ ուժեղներուն բարկությունը, հարուստներուն խստությունը ու թուրքերուն գազանությունը: Ես ձեր ջուլհակն եմ, ձեր քաղաքի խեղճ ու անճար ջուլհակը: Դուք բոլորդ ձեր Նաղաշի տաք խոսքերուն կհավատաք, իսկ ես՝ իմ պաղ տեսածիս ու պաղ ապրածիս:*

ԺԱՄԿՈՉԸ - *Աղե՛կ. վարպետը լսեց քեզի ալ, մեզի ալ, թող վճռե՛:*

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - *Դարբինը թող վճռե՛:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - *Ավա՛գ, բոլոր դարբիններս կնայինք քեզի ու քու տալիք օրինակիդ, խոսե՛:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - (Կվերցնե մեծ կռանը, կկենա վայրկյան մը լուռ, ետքը կտրուկ ու հանդիսավոր) *Թող չորնա իմ այս աջ ձեռքս, և թող Արտավազդի անեծքը իջնե գլխուս, եթե այս սալին վրա մյուս անգամ իջեցնեմ Արտավազդի զարկը:*

Ամենքը կեցած են լուռ ու անշարժ, երբ դարբնի ետևեն հայրը, որ զարմանքով ելած է ոտքի ու կդիտե, կամաց մը ետևեն ձեռքը կդնե դարբնի ուսին: Դարբինը կցնցվի, բայց գլուխը չի դարձներ: Ճանր շարժումով կքաշվի ետ, հայր ու որդի պահ մը կդիտեն իրար. հայրը՝ հարցական, որդին՝ հանցանքի մեջ բռնվածի պես ու հոխորտ:

ՀԱՅՐԸ - (Ձայնը խորքեն) *Ատ ի՞նչ է, որդի՛, ի՞նչ առուտուր է: Ի՞նչ կխոսիք: Շատ կխոսիք: Ո՛ւր է, եղի՛ր, կիրամուտք իրիկուն է: Փակե՛ դարբնոցը, ու երթա՛նք: Մնացածը դուրսը կխոսիք: Ի՞նչ կխոսիք: Շատ կխոսիք: Կիրամուտք իրիկուն է:*

Բոլորը տեսակ մը անհարմար կնային իրար:

ԴԱՐԲԻՆԸ - (Շատ բարձր ու անբնական խոսվածքով) *Հա՛, աբի՛, հա՛, երթա՞նք, ո՛ւր է: Հանե՛ գոգնոցդ:* (Ինքն ալ կուզե իրը հանե):

ՀԱՅՐԸ - (Արգելելով) *Կեցիր. ո՞ւր կհանես: Ձեռքես սալը, կիրամուտք իրիկուն է. մոռցա՞ր:*

ԴԱՐԲԻՆԸ – Չեմ մոռցե՛ր, չէ՛:

ՀԱՅՐԸ – Ի՞նչ:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Հերի՛ք է, արի՛, արդեն այնքա՜ն, այնքա՜ն ծեծեր ես:

ՀԱՅՐԸ – Ի՞նչ կըսես. ծեծե՞ր է՝ կըսես: Ծես է, հայր, սուրբ ու հին ծես. նո՞ր կհարցնես: (Մյուսներուն) Կհիշեմ, առաջ պապս էր. վերջը՝ հայրս, վերջը՝ ես. հիմա ալ՝ Ավագս, մենք բոլորս ալ այս դարբնոցին մեջ, աս կեցած տեղը. դեռ կիրամուտք իրիկուն չէ անցած, որ այս դարբնոցը գոցվի առանց այդ հին ծեսին, մեր պապերեն եկած այդ խոր ու սուրբ ծեսին: Եվ գիտե՞ք՝ ի՜նչ մեծ խորհուրդ կա ատոր մեջ, գիտե՞ք՝ ինչ մե՛ծ պաշտոն է դրված մեր վզին: Մենք ենք պահողը աշխարհքը իր սյուներուն վրա. մենք ենք, որ շղթաներու տակ կպահենք անհնազանդ ոգին, այն ըմբոստ հոգին, որ ճկվիլ չուզեր Աստծու կամքին: Քանի դարբնոցը կա, Աստծու հրամանքով՝ վերջ չկա աշխարհին, կործանում չկա: Թող շեն մնա այս դարբնոցը, ու հաստատուն՝ մեր սալը. ամո՛ւր ըլլա, որդի՛, քու կռուդ, ամո՛ւր կռանդ: Զա՛րկ, որդի՛, զա՛րկ սալը, երթա՜նք, կիրամուտք իրիկուն է, ուշ է:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Ի՞նչ ընեմ. ի՞նչ ըսեմ իրեն, ի՞նչ հասկցնեմ այս խուլ հալևորին. ալ աշխարհքեն ոչինչ չի լսեր. կլսե միայն ինքը իր ըսածը, իր հին լսածը, իր հին խոսածը: Այս խուլ հալևորին ես ի՞նչ ըսեմ:

ՀԱՅՐԸ – Դե՛, պրծի՛ր, երկար ըրի՛ր:

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Ձեռքի կտրուկ շարժումով) Ո՛չ, արի՛:

ՀԱՅՐԸ – Վա՜հ... (Քննական կնայի որդուն ու մյուսներուն): Դուն... դուն... զարնել չե՞ս ուզեր: Չե՞ս ուզեր: Հը՞: Զարնել չե՞ս ուզեր:

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Գլխովը բացասական նշան):

ՀԱՅՐԸ – (Քայլ մը ետ երթալով) Ա՜յ թե ինչ կխոսիք այստեղ այնքան երկա՛ր, երկա՛ր: Արտավազդի զարկը տալ չի՛ ուզեր: Եվ ինչո՞ւ: Բայց ե՛ս, ե՛ս դեռ չեմ իջեր գերեզման, դեռ տերը ես եմ այս դարբնոցին. քանի շունչս բերանս է՝ ես չեմ թողներ գիծ մը անգամ շեղիս մեր հին կարգերեն: Դեռ ես կամ. դեռ ես եմ տերը իմ դարբնոցիս: Ելի՛ր դո՛ւրս. բոլո՛րդ. դո՛ւրս...

Ամենքը անհարմար կուղղվին դուրս, բացի դարբինեն:

ՀԱՅՐԸ – Ելի՛ր դուն ալ, ելի՛ր դո՛ւրս: Ե՛ս պիտի գոցեմ այսօր իմ դարբնոցս: Ես, ես պիտի գոցեմ: Քեզի կըսեմ՝ ելիր դո՛ւրս:

ԴԱՐԲԻՆԸ – *Աղե՛կ, զա՛րկ. այսքա՜ն տարիներ շատ մեծ խեր ես տեսեր, զա՛րկ:* (Բարկությամբ կնետե գոգնոցը և դուրս):

4

ՀԱՅՐԸ – (Մինակ է: Դժվարով կկռանա, կվերցնե կռանը, կհանե գդակը, ջերմեռանդ դիրքով կնայի վեր ու դանդաղ կզարնե սալին երեք անգամ) *Թող ամրանա՜ Արտավազդի շղթաները, թող ամրանա՜ անխծվածի շղթաները, թող ամրանա՜ ավերիչի շղթաները:* (Կհենե կամաց կռանը սալին, կհանե գոգնոցը, կգցե ճակտի պզտիկ պատուհանին տախտակը, վրա կքերե դռան լայն փեղկերը ու կելլե դուրս):

5

Կլսվի կողպեքի կրկնակի դարձը: Լուռ է և մութ: Քիչ մը ետքը շատ հեռուն, խորքը կերևա նախ աղոտ լույսի կետ մը, վերջը ուրիշ մը, նորեն ուրիշ մը, շատ լույսեր: Հանքի լապտերներ են, որ առաջ կշարժվին: Եվ հետզհետե կորոշվի թզուկներու կերպարանքը, որոնք խումբ-խումբ, առաջ կուգան անձայն ու անթիվ:

Թզուկները՝ տարբեր չափի ու տարիքի, բոլորն ալ խռիվ մազերով ու մորուքով. իբրև հագուստ՝ լայն կաշի գոգնոց մը միայն, որ ամբողջ մարմինը կփաթթե՝ ազատ թողնելով թևերն ու ոտքերը: Բոլորի ծեռքը գործիք մը կա՝ քլունգ, կռան, բահ, լինգ կամ հանքի լապտեր, որոնց լույսովը հետզհետե կլուսավորվի տեսարանը:

Չքացած է դարբնոցի ճակտի պատը իր լուսամուտով: Խորդուբորդ և ստալակտիտ առաստաղով խորունկ քարայրի մը երկար անցքն է, որ դեպի խորքը կամաց-կամաց կիջնե վար, իսկ դեպի առաջ կուգա կբացվի դարբնոցի մեջ:

ԹԶՈՒԿՆԵՐԸ – (Դեռ խորքեն)

Թողե՛ք, թողե՛ք,
թողե՛ք Հանքը,
աշխատանքը,
ու դո՛ւրս եկեք

երկրի փորեն,
խորեն, հորեն,
բյուր որորեն,
նեղ խավերեն,
հոծ խավարեն,
սև ակներեն,
երակներեն,
կրակներեն,
խորեն, հորեն,
երկրի փորեն.
պահ մը ուզե՛նք
թիկունքները,
դիմավորե՛նք
նորեկները:

Խռնված են դարբնոց. լռություն:

*ՀՆԱԴԱՐՅԱՆ ԹԶՈՒԿԸ - (*Աչքը դնելով դարբնոցի սալին*):*
Լապտերները մոտ:
Ողջո՛ւյն ու կարո՛տ
մեր նոր ածմունքին,
նոր կյանքի մուտքին,
սուրբ կիրամուտքին,
սուրբ կիրամուտքին:

Ամեն կողմե լապտերները վրա են բերած: Սալին ոտքը իրարու կծկտած երեք փոքրիկ թզուկներ՝ ծնունդը դարբինի երեք զարկերուն:

ԹԶՈՒԿ ՄԸ - Ա՜խ, ի՜նչ խարտյա՜շ,
ինչպե՜ս մատղա՜շ,
և ի՜նչ քնքո՜ւշ:
ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Բայց և ի՜նչ ուժ.
նայե՛ թևքին,
նայե՛ հևքին:
Ձեռք տուր ափի՛ն,
թող սթափին:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ - Ա՛յ նորե՛կ,
գարթի՛ր քունեդ
աներեկ:
Դո՛ւրս Հին Հունեդ.
եկո՛ւր կյանքի,
աշխատանքի:
ՉՈՐՐՈՐԴԸ - Թիզ մը, թիզ մը, թիզ ու կես,
ուղիղ երեք թիզ ու կես,
սա ի՜նչ Հսկա թզուկ ես:
ՀՆԱԴԱՐՅԱՆ ԹԶՈՒԿԸ - Եկեր եք բարո՛վ,
եկեր եք ոլոր,
ձիգ ճանապարՀով:
Մի՛ նայիք մոլոր,
եղբա՛յր ենք բոլոր:
ԲՈԼՈՐԸ - Մենք բոլորս, բոլորս,
դարբնի զարկեն մզուկներ,
մենք բոլորս, բոլորս,
կյանքի դևին թզուկներ:
ԱՋ ԽՈՒՄԲԵՆ ՄԵԿԸ - Նորերը գան մե՛ր խմբակին.
ուժ տանք լինգին ու քլունգին,
ծակենք Հողը և ընդերքեն,
խորքի քարու Հազար բերքեն
Հանենք մարդուն դեղին ոսկի,
թույնն ու ցավը ներս սողոսկի:
ԱՄԲՈՂՋ ԱՋ ԽՈՒՄԲԸ - Մարդուն բուռ-բուռ դեղին ոսկի,
թույնն ու ցավը ներս սողոսկի:
ՁԱԽ ԽՈՒՄԲԵՆ ՄԵԿԸ - Թող գան մեզի՛. մատիկ-մատիկ
ժողվե՜նք գույն-գույն քարի Հատիկ,
լալ ու Հակինթ, զմրուխտ, ակաթ,
լազուր, սուտակ ու ադամանդ,
շարե՜նք մարդու մատին, թևքին,
ծանր թագին, Հանդերձանքին,
քարե շղթա վիզ ու լանջին,
և՛ ականջին, և իր խղճին,
քարե՜նք, պատենք այդ անդունդը.
մուտք չունենա այնտեղ գութը:

ԱՄԲՈՂՋ ՁԱԽ ԽՈՒՄԲԸ - Բարենք, պատենք մարդ անդունդը,
մուտք չունենա այնտեղ գութը:
ԽԵՌ ԹԶՈՒԿ ՄԸ - Երկրի ծոցին մեջ,
գոց ու հոծին մեջ,
ես մութ կզանձեմ,
խավար կհունցեմ,
մածուցիկ խավար,
աղջամուղջ անմար,
մոքերու համար,
պալատի կամար.
խրճիթի հարմար:
Ո՞վ կուգա ինծի
խավարի հունցի:
ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴ ՄԸ - Ո՛չ, ո՛չ անոր, մեզի՛ հետ:
ՆԱԽՈՐԴԸ - Շատ մի՛ խոսիր, քաշվե՛ ետ:
ՀՆԱԴԱՐՅԱՆ ԹԶՈՒԿԸ - Ավելորդ է կանգն ու վեճը մեր մեջը:
Մենք բոլորս, բոլորս,
կանչված ենք կռելու,
Արտավազդի շղթաները
կռանելու, նորելու:
ԽՈՐԴԲԻ ԽՈՒՄԲԵՆ ՄԵԿԸ - Բայց մեր գունդը
Նոր սերունդը:
Որ երթանք, տանք,
երկաթ տանք
մարդուն.
մարդիկ արթուն,
տի՜նկ-տանկ, տի՜նկ-տանկ,
դարբնենք սուրը պողպատի,
կարմիր արյունը ոթի:
ՆՈՒՅՆ ԽՈՒՄԲԵՆ ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Երթա՜նք, տա՜նք,
երկաթ տանք
մարդուն.
մարդիկ արթուն.
տի՜նկ-տանկ, տի՜նկ-տանկ,
դարբնենք իրար կուռ շղթան,
նիզ ու վանդակ ու զնդան:

ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՐՔԻ ԽՈՒՄԲԸ – *Տի՜նկ-տանկ, տի՜նկ-տանկ...*

ՀՆԱԴԱՐՅԱՆ ԹՁՈՒԿԸ – (Յանկարծ ու խիստ)

Կեցե՛ք, կեցե՛ք,
վե՛րջ ալմուկին:
Խոնարհեցե՛ք
մինչև գետին:
Կզգամ՝ մոտ է
Երկրի որդին.
ինք՝ մեր տերը,
մե՜նք՝ ճորտերը:
Կզգամ՝ Հոդ է,
մեր մոտերը,
Կյանքի դևը,
Երկրի որդին:
Խոնարհեցե՛ք
մինչև գետին:

ԲՈԼՈՐԸ – (Խոնարհելով) *Ի՜նք՝ մեր տերը,*
Մենք՝ ճորտերը:

6

Կլսվի ուժգին ցնցում, կճեղքվի գետինը, ուրկե առատ պայծառ-կարմիր լույս մը կողողե տեսարանը: Քարայրի բոլոր խորդուբորդ պատերը կվառին գույնզգույն քարերու ու հանքերու փայլկտուքովը կարմիր լույսին տակ, ծիածանի բոլոր խաղերովը:

Յատակի ճեղքեն՝ լույսի մեջեն ծանր դուրս կուգա Կյանքի դևը:

Ճկուն ու սլացիկ մարմինը կաղապարված է նուրբ ցանցե վերտին մեջ: Բաց է միայն դժգույն դեմքը, որու դուրս երկարող սուր քիթն ու սուր ծնոտը խորամանկ ու գիշատիչ արտահայտություն մը կուտան իր առնական գեղեցիկ կերպարանքին: Գլխուն՝ երկաթե սաղավարտ: Ձեռքին՝ երկար նիզակ: Ցանցե վերտին վրայեն նետած է կես մը ուսին, կես մը թևին ու մարմնին՝ երկար ու լայն ծիրանի, որուն փեշերը ինկած կմնան ճեղքի կարմրության մեջ:

ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՎԸ - Ե՛ս եմ տերը: Ե՛ս եմ միակ տերը կյանքին: Ես եմ, որ կիշխեմ ամեն, ամեն տեղ, ուր որ կյանքը կխլրտի. օդի ոլորտներուն մեջ, ծովուն հատակը, գեճ հողին վրա, մութ գետնին տակը. ամեն, ամեն տեղ, ուր որ կյանքը կսողա, ուր որ կյանքը կլողա, ուր որ կյանքը կթռչի, ուր որ կյանքը կկառչի, ե՛ս եմ, ե՛ս եմ, որ կիշխեմ: Ե՛ս եմ միակ տերը կյանքին:

ՀՆԱԴԱՐՅԱՆ ԹԶՈՒԿԸ - (Խոնարհ)

Հողին ամեն մաշկի տակ
քու կամքին է հպատակ,
քու պատվերն է, որ արդար
կիշխե կյանքին դարեդար:
Ըսիր՝
Թույլը սնունդ հզորին,
մեկը ընդդեմ բոլորին,
ամեն մեկը ի՛ր փորին,
ի՛ր սերունդի որկորին:

ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՎԸ - Ե՛ս եմ կյանքի արարիչը, կյանքի ծնողն ու վարիչը: Ես եմ ա՛կը կենդանական, արարածներն ուրկե կուգան: Ես եմ կռվի շունչն ու ոգին, կռվին, թափին ու մրցանքին. Հիմքը ամեն արարչության, զարգացումի ու վարչության, բախտի, տիրման, վայելչության: Ե՛ս... (Քիչ-քիչ կսուզվի իր ճեղքին մեջ ու կաներևութանա կարմիր լույսին հետ)*:*

ՀՆԱԴԱՐՅԱՆ ԹԶՈՒԿԸ - (Յաղթական երգիծանքով)

Զարկե՛ք լինդն ու կռանը
մեծ բնազդին դռանը,
մարդը մարդուն ճիրանը,
տվեք կռվին բերանը.
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...

ԲՈԼՈՐԸ - (Ծեծելով սալը, գործիքները շարժելով)

Մենք բոլոր, բոլոր
զարնե՛նք լինդն ու կռանը
մեծ բնազդին դռանը,
մարդը մարդուն ճիրանը,
մարդը մարդուն բերանը,
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԻ ՆԵՐՔԻՆ ՓՈՔՐԻԿ ԲԱԿԸ

Ճակատը՝ երկրորդական պարիսպ մը. պարսպի վրա՝ փորված նեղ սանդուղ և հին ու խարխուլ քառակուսի դարպաս, դարպասի անմիջապես ետևեն սանդուղ կիջնե: Բակի աջ կողմը բնակության շենքերն են, ձախ՝ ուրիշ մուտքեր:

Կինավուրց բարձր ծառի մը բունը, որուն մեկ-երկու ճյուղերը միայն թեքևակի կախված են տեսարանի վրա: Ատոնց տակեն ու ճակտի պարիսպներուն վրայեն կնշմարվի հեռուն մեկ-երկու եկեղեցիներու գմբեթները:

Ծառին տակ հասարակ նստարան մը:

1

Ձախի մուտքեն երկու զինվոր խոշոր տիկով մը ջուր կքաշեն դեպի դարպասը, ուրկե զինվոր մը ներս կնետվի ու կվազե դեպի պարսպին նեղ սանդուղը, մինչ բնակարանի դռնեն շտապ դուրս կուգա աստիճանավոր մը ու վազողը կկեցնե:

ԱՍՏԻՃԱՆԱՎՈՐԸ - Ո՞ւր: Կեցի՛ր:

ԶԻՆՎՈՐԸ - Էմիրի հրամա՛նը:

ԱՍՏԻՃԱՆԱՎՈՐԸ - Ո՞ւր է ինքը:

ԶԻՆՎՈՐԸ - Մեծ դարպասի տակ: Ամենեն ուժեղ հարձակումը մեկ մը դարպասին վրա է, մեկ մըն ալ վարի հին բուրգին ետևը:

ԱՍՏԻՃԱՆԱՎՈՐԸ - Շան զավակները գիտեն բոլոր թույլ տեղերը: Կորսվե՛:

Զինվորը կվազե սանդուղներեն վեր ու դեպի աջ: Աստիճանավորը կհեռանա ձախի մուտքեն: Մինչ ուրիշ զինվոր մը կերևի դարպասին մեջ:

ՆՈՐ ԶԻՆՎՈՐԸ – Դե՛, չո՛ւտ, չո՛ւտ, ի՞նչ եղաւ ձեր ջուրը:

ՋՈՒՐ ԿՐՈՂՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ – (Տիկը ցած դնելով) *Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ եղաւ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ. շուտով ոչինչ չի մնար ջրամբարը. ջուրը կտրեր են:*

ՆՈՐ ԶԻՆՎՈՐԸ – Տղաքի՛ս, հա՛. իսկ ինքդ այնքան լակեր ես՝ փորդ դարձեր է ջրամբար, տեղէդ շարժվիլ չես կրնար: (Բռնելով ինքն ալ տիկի եզերքէն) *Դե՛, չո՛ւտ, չո՛ւտ, քա՛շ տուր, սատկեցանք ծարաւէն:*

ՄՅՈՒՍ ԿՐՈՂԸ – Մէկ է. պիտի սատկինք ամէնքս ալ, հապա ի՞նչ գիտցար: Սա ի՞նչ բազմութիւն է, թափեր են միջնաբերդին վրա, ո՞ր մէկ կողմէն պաշտպանվինք: Դատարկ բան է, ազատում չկա:

ՆՈՐ ԶԻՆՎՈՐԸ – Կողպե՛ ռեխդ ու քա՛շ տուր, կոմպալ գլուխդ վկա:

Երեքով տիկը կիջեցնեն դարպասի սանդուղներէն վար: Նույն միջոցին քանի մը զինվոր դուրս կուգան ձախի դռնէն, տասը-տասներկու զինվոր ալ կիջնեն աջէն պարսպի նեղ սանդուղով ու խոսելով կխառնվին իրարու:

Ա ԶԻՆՎՈՐ – Տեսա՞ր դուն այս խարդախ հայերը:

Բ ԶԻՆՎՈՐ – Մեծ պարիսպներէն քաշվելու չէինք. ես ըսի ձեզի, դուն Տրդատի պարիսպներէն քաշվելու չէինք:

Ա ԶԻՆՎՈՐ – Ըսելը դյուրին է: Հանկարծ զարկին, է՛, հանկարծ վրա տվին:

Գ ԶԻՆՎՈՐ – Ո՞վ կսպասեր այդ տեսակ կարկուտ անամպ երկինքէն:

Ա ԶԻՆՎՈՐ – Ինչպե՞ս ալ լաւ, մինչև հիմա ծակերն էին մտեր խլուրդի պես:

Բ ԶԻՆՎՈՐ – Բայց միևնույն է, ոչինչ չեն կրնար, եթե նույնիսկ իրենց Քրիստոսն ալ որ գա իր մորը ու իր չունեցած հորը հետ: Կեցի՛ր, ցո՛ւյց տանք ատոնց՝ ի՞նչ ըսել է զենք վերցնել Թուրքին դեմ:

Գ ԶԻՆՎՈՐ – Շա՛տ են անիծածները: Տե՛ս, ամբողջ քաղաքը կխժվժա, մուխը կոխած փեթակ ըլլա կարծես:

Դ ԶԻՆՎՈՐ – Սև մուխը կիջեցնենք մենք իրենց գլխուն: Կեցի՛ր, կեցի՛ր, մեր օգնական զորքերը թող հասնին, թող մեյ մը հասնին...

Ետ կուգա աստիճանավորը. բոլորը կլռեն ու կշտկվին:

*ԱՍՏԻՃԱՆԱՎՈՐԸ - (*Պաշտոնական*) Շա՛տ ապրիք: Կտեսնեմ բոլորդ ալ քաջ էք: Պետի երթաք վարի բուրգը, Հինը. Հոն պետք կա ձեր օգնության, Հոգնած են ձեր ընկերները: Գիտեք, որ մինչև իրիկուն կհասնին օգնական գնդերը Կարսեն, ու խերը կանիծենք այդ սրիկաներուն, այդ ապերախտ, երախտամոռ շներուն: Մեր թևին տակը կապրէին, կհարստանան ու խոզի պես կլժռեն, Հիմա ալ խոզի պես վրա են տվեր: Պետք է դիմանանք, տղա՛քս, միայն երկու ժամ, վերջը հաշիվը կտեսնենք: Ամենքդ լսեցիք էմիրի խոստումը. մութը չկոխած ամբողջ քաղաքը կըլլա մեր գարշապարներուն տակը, մեր ոտքերը լիզելու. խնայել չկա՛: Այս գիշեր, ամբողջ գիշերը, բոլոր արուները ձեր սուրին. այս գիշեր, ամբողջ գիշերը, բոլոր կինարմատները ձեր քեֆին. և իրենց բոլոր կայքն ու գանձերը ձե՛րը, բոլո՛րը ձերը, ով ինչքան կրնա. ով ինչքան ուզե: Դե՛, շա՛տ ապրիք, տղա՛քս, անցե՛ք:*

2

Զինվորները դարպասեն վար: Աստիճանավորը դեռ կեցած է իր պաշտոնական կեցվածքովը, երբ մոտեն կլսվի ամբոխի աղմուկ: Եվ քիչ մը ետքը դարպասեն վեր կվազե էմիրը, ետևեն բավական մարդիկ:

ԽԱՌՆ ՁԱՅՆԵՐ - Հարե՛մն է, Հարե՛մն է, Ջէ՛, չէ՛, մուխերը ճակտեն էին: Խոհանո՛ցն է, կըսեմ ձեզի, խոհանոցը: Այո՛, այո՛, քովի պատուհանեն: Հարե՛մն է, Հարե՛մն է:

Շատերը կվազեն պարսպի նեղ սանդուղով դեպի աջ, մյուսները՝ դեպի բնակարանի մուտքը: Բնակարանեն դուրս կնետվի, ծեռքով աչքերը սեղմած, ծերունի Ապտուլլահը շնչատ:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Այս կողմեն կարելի չէ: Այս կողմեն կարելի չէ: Վերե՜ն, վերե՜ն կամ ետևեն:

Ու եկողները կվազեն նորեն ետ դարպասեն դուրս կամ պարսպի նեղ սանդուղով վեր:

Էմիրը կուզե մտնել բնակարանը:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Ոչ, էմի՛ր, թո՛ղ: Կայրվի՛, կայրվի՛, երեք-չորս տեղե մեկ անգամեն: Թշնամի ձեռք է, թշնամի ձեռք է:

ԷՄԻՐԸ - Մարեցե՛ք, մարեցե՛ք, ինչ գնով որ ալ ըլլա պետք է մարեք:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Ջուր չկա, ջուր չկա, ճար չկա:

ԷՄԻՐ - Ճարե՛, ճարե՛, կհրամայեմ քեզի:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Թո՛ղ, էմի՛ր. ալ ուշ է, անօգուտ: Ամենեն խելոքը՝ հեռանա՛նք: Քանի դեռ Միջնաբերդը կպաշտպանվի, քանի դեռ ապահով է գաղտնի անցքը, հեռանա՛նք: Հարեմը հոն է, կսպասե քեզի:

ԷՄԻՐ - Ապտուլլա՛հ, ազատե՛, ազատե՛ տունս, ազատե՛ քաղաքս:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Մանուչեի՛ որդի, գիտես, որ վարի բուրգը երկար դիմանալ չի կրնար, գիտես, որ օգնություն չէ գալու ոչ ոքե. իզուր հույսեր են ու անկարելի: Հրդեհն ալ հիմա ավելի սիրտ պիտի տա անոնց:

ԷՄԻՐ - Ապտուլլա՛հ, դուն միշտ օգներ ես ինծի, հասեր ես նեղ վայրկյանիս: Ազատե՛ իշխանությունս, ազատե՛ իշխանությունս: Ապտուլլա՛հ, կպաղատիմ քեզի:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Տե՛ս, ծերացեր եմ Մանուչեի ծածկին տակ, ծերացեր եմ ծառայելով հորդ ու քեզի, իմ շրթունքներս վատ խորհուրդ չեն տար Մանուչեի որդուն: Հեռանա՛նք, քանի դեռ ուշ չէ:

ԷՄԻՐ - (Հուսահատ նետվելով նստարանին) *Ո՛չ, ո՛չ, երբե՛ք: Այ, դո՛ւ, անպե՛տք քավթա՛ռ, ո՞ւր է, ո՞ւր քու իմաստությունդ: Ա՞տ է քու բոլոր գիտցածդ: Եվ ո՞ւր հեռանամ, ո՞ւր, Կարսի էմիրի՞ն, ուրիշներուն դո՞ւռը, ուրիշներու ձեռքի՞ն նայիմ, ուրիշներու բերնի՞ն, ե՞ս, ե՞ս: Եվ չէ՞ որ այս քաղաքը իմս է, իմ հորս, իմ հարստությունս որո՞ւ թողնեմ, ո՞ւր թողնեմ:*

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ - Էմի՛ր, ուշքի եկուր, նայե՛ հրդեհը, աս ի՞նչ գաղտնի, ի՞նչ անիծված ձեռք է: Մենք մատնված ենք ներսեն ու դրսեն:

Հրդեհի լույսին տակ տեսարանը հետզհետե կարմիր է հագած: Պարսպի սանդուղներեն վար կվազե աստիճանավորը, ետևեն զինվորներ:

ԱՍՏԻՃԱՆԱՎՈՐԸ - Էմի՛ր, վարի բուրգը... վարի բուրգը ձեռքե երթալու վրա է, հասի՛ր, քու ներկայությունդ գուցե փրկե, հասի՛ր, որ փրկես:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ – Իսկո՛ւյն, իսկո՛ւյն, հիմա կուգանք, էմիրը հիմա կուգա: Վազեցե՛ք, տղա՛ք, քա՛ջ եղեք: Ըսե՛ք, ըսե՛ք բոլորին՝ օգնական զորքերը երևցած են արդեն. ժամը չանցած հոս կըլլան, կկոխեն քաղաքը, չտապեցե՛ք, կռվեցե՛ք, քաջե՛ր, քա՛ջ եղեք: Շտապեցե՛ք:

Բոլորը կվազեն դարպասեն վար: Ապտուլլահ կերթա անոնց ետևեն, կգոցե ու կկողպե դարպասը, կմոտենա էմիրին ու բարձրացնելով թևեն:

ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ – Մանուշեի՛ որդի, ելի՛ր, քալե՛, քալե՛ ետևես: Հեռանա՛նք: Թե դանդաղիս՝ կորած ենք ամենքս:

ԷՄԻՐ – Բայց սա ի՞նչ անիրավ բան է. սա ի՞նչ անզգամ բան է: Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, չէ՞ որ...

*ԱՊՏՈՒԼԼԱՀ – Քալե՛, քալե՛: (*Դուրս կտանի ձախի մուտքեն*):*

3

Քիչ մը ատեն տեսարանը պարապ է: Կլսվի հրդեհին ճարճատը, թափն ու փլչիլը, և դողը իր կարմիր լույսին՝ մարվող ու վառվող:

Կամացուկ կբացվի բնակարանին դուռը, և ծանր դուրս կուգա Յարձը՝ շիտակ կեցվածքով, ձեռքերը ետին, մազերը թափված և լայն բացած աչքերով: Խենթ ուրախություն մը դեմքին կնայի շուրջը, կնայի հրդեհի լույսին, կըմպե հաճույքով հրդեհին ձայնը:

ՀԱՐՁԸ – Կպարե՞ն... Ինչպե՛ս կգրկվին, ինչպե՛ս կփաթթվին. ու կդառնան, հա՛, հա՛. հա՛, ի՞նչ կդառնան: Բոցե՛րը... բոցե՛րը... ի՛մ բոցերս, ի՛մ, այս անգամ ի՛մ բոցերս: Ինչպե՛ս կգալարին, ինչպե՛ս կլիզեն, ինչպե՛ս կլափեն. այս անգամ ի՛մ բոցերս, իմ բոցերս...

Ամուր կծեծեն դարպասը:

*ՁԱՅՆ ՄԸ – (*Դուրսեն*) Բացե՛ք, բացե՛ք, շո՛ւտ: Մտան, մտան այդ անհավատ շուները, եկան: Հիմա կհասնին մեր ետևեն:*

*ՈՒՐԻՇ ՁԱՅՆ ՄԸ – (*Դուրսեն*) Փախե՛ք, փախե՛ք մյուս կողմեն, մյուս կողմեն: Եկա՞ն:*

Լռություն:

ՀԱՐՃԸ – Եկա՜ն... եկա՜ն... բոցերուն հետ: Ես գիտե՛ի, որ բոցերուն հետ... բոցերուն մեջեն... բոցերուն մեջե՜ն:

Կլսվի հաղթական բազմության մը գոռում-գոչումը և կատաղի հարվածները դարպասին:

ԽՈՒՊՈՏ ՁԱՅՆ ՄԸ – Անդի՜ն, անդի՜ն, ես կբանա՜մ:

Դղրդալից զարկ մը դռանը. երկրորդ զարկին նիգերը կխախտին, և դուռը թափով ներս կիյնա:

Սեմին վրա կեցած է Դարբինը՝ խռիվ մազերով, կուրծքը բաց, աչքերուն մեջ վայրագ հուր մը, ակռաներով դանակ մը խածած և ծանր տապարը բարձրացուցած օդին մեջ:

Որոնելով և զգույշ քայլ մը կընե դեպի առաջ, իր ետևեն ալ բազմությունը:

*ՀԱՐՃԸ – (*Հանգիստ կմոտենա ու ծունր կիջնե Դարբնին առջև*) Ես գիտեի... ես գիտեի, որ պիտի գար բոցերուն հետ, բոցերուն մեջեն:*

*ԴԱՐԲԻՆ – (*Ապշած*) Ո՞վ ես դուն:*

ՀԱՐՃԸ – Ըսե՛, ըսե՛, եղբա՛յր, փրցուցե՞ր է, փրցուցե՞ր է Արտավազդը իր շղթաները:

ԴԱՐԲԻՆ – Ո՞վ ես դուն:

ՀԱՐՃԸ – Հա՛յ եմ:

ԴԱՐԲԻՆ – Ո՞ւր է էմիրը:

*ՀԱՐՃԸ – Էմի՞րը: (*Ընդոստ ոտքի ցատկելով*) Հա՛, էմի՞րը կուզես: Կուզես էմի՞րը: Եկո՛ւր, եկո՛ւր ետևես... Եկե՛ք ետևես...*

Կնետվի դեպի ծախի մուտքը: Դարբինն ու բազմությունը՝ անոր ետևեն: Բոլորը դուրս: Հրդեհի կարմիր լույսին տակ դուրսի ժխորն ու աղմուկը հետզհետե կվերածվի կանոնավոր կռանահարության ու թզուկներու երգին, նախ հեռուեն, քիչ-քիչ ավելի մոտիկ:

ԹՉՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԵՐԳԸ - Երթա՛նք, տա՛նք:
Երկաթ տանք
մարդուն,
որ ան արթուն,
տի՛նկ-տա՛նկ, տի՛նկ-տա՛նկ,
դարբնէ սուրը պողպատի,
կարմիր արյունը ոթի,
երթա՛նք, տա՛նք,
տի՛նկ-տա՛նկ, տի՛նկ-տա՛նկ:

Այդ միջոցին տեսարանը դանդաղ փակված է, ու բացված է հաջորդ տեսարանը: Կռանահարությունն ու երգը, թեև թույլ ու հեռուեն, բայց կլսվի նույնիսկ նոր տեսարանի առաջին խոսակցության ժամանակ, մինչև բոլորովին կհանգչի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՍԵՆՅԱԿ ՄԸ ՊԱՀԼԱՎՈՒՆԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԵՋ

Քանդակազարդ խոշոր սեղան մը ու բազկաթոռ. սեղանին վրա՝ եռաստեղ աշտանակ վառ մոմերով: Պատերը, դռները, գետինը ամբողջապես գորգերու տակ:

1

Պահլավունի իշխանը նստած է սեղանին առջևը, դեմը կեցած է պաշտոնյա մը, իսկ խորքը՝ իշխանիկը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - ...Շարան-չարան, փողոցէ փողոց. աղմուկ, իրարանցում, ճառեր: Ահաղին խումբ մըն ալ Ախուրյանի ձորափին: Բայց ամենեն մեծ բազմությունը Մայր եկեղեցիին Հրապարակն էր, վարչատան դիմացը:

ԻՇԽԱՆԻԿԸ - Իհա՛րկե, այդպես օրերով անգործ պտտիլը համ տված իրենց բերնին. ալ գործի երթալու կդժվարանան, երկուշաբթի առտու կարդալու գացող մանթերուն պես: Ծույլ է, ծույլ մեր ժողովուրդը:

ԻՇԽԱՆԸ - Բայց չէ՞ որ ես կարգադրեր էի, որ եկեղեցականները...

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Եվ կխոսին ամեն տեղ: Մայր եկեղեցիին մեջ

սրբազանը ինքը քարոզեց և հիանալի: Շնորհավորեց Թուրքի լուծեն մեր ազատումը. գովեց, օրհնեց և շատ վարպետ կերպով պարզեց, որ այլևս ամեն մարդ պետք է անցնի իր խանութը իր սուրբ սեղանին ու սուրբ գործին գլուխը, այն սուրբ գործին գլուխը, որ բարձրացուցեր է ու կբարձրացնե մեր տունն ու ընտանիքը, մեր քաղաքն ու մեր համբավը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Հա՛, մեր սրբազանը խոսքի տակ մնացողը չէ:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Շատ գեղեցիկ ալ գծեց, իշխա՛ն, քու պատկերդ, քու ցեղի, քու անձի:

ԻՇԽԱՆԸ – Արդյո՞ւնքը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Ներե՛, իշխա՛ն, բայց ինծի կթվի՝ քարոզ ու խրատով ոչինչ դուրս չէ գալու: Վերջին օրերու կռիվները, հաղթանակը, գովասանքը, քեֆն ու գինին անոնց գլուխը բոլորովին շուռ է տվեր, հարբածի պես են, արդեն մեծ մասն ալ տաքգլուխ երիտասարդներ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Բայց չեմ հասկնար: Վերջապես ուզածնին ի՞նչ է: Տոնեցին, նվերը ստացան, իշխանը իր ոտքով գնաց, գովեց, պարգևատրեց: Ալ ի՞նչ:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Որոշ բան հասկնալը ինհարկե դժվար է այս աղմուկին մեջ: Բայց այսքանը պարզ է, իշխա՛ն, մեջերնին մարդիկ կան, որ ժողովուրդը քեզի դեմ կգրգռեն:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ա՜խ, Աստվա՛ծ իմ, դեռ շաբաթ մը... շաբաթ մը չկա, որ դուն ազատեցիր այդ մարդիկը Թուրքերուն զզվելի լուծեն, և ահա՛ արդեն ի՞նչ սև դավեր կնյութեն քու անձի դեմ: Ա՜, անսիրտ, անհոգի ժողովուրդ է մեր ժողովուրդը:

2

Արագ ներս կնետվի Տայեցին ու շիտակ կդիմե դեպի Իշխանը: Վայելչակազմ ու վայելչատես մարդ մըն է, հասուն տարիքի:

ՏԱՅԵՑԻ – Վահա՛ն իշխան... Վահա՛ն իշխան... հայտնի՞ է քեզի դուրսի վիճակը: Հոգիները հուզված են սաստիկ ու եռման մեջ:

ԻՇԽԱՆԸ – Այդպես կերևա դատելով քո հոգիեդ:

ՏԱՅԵՑԻ – Բայց ամբողջ Սուրբ Գրիգորը, ամբողջ Հայնկուլյաները, ուրիշ խոսքով՝ քաղաքի ամենեն ազնվական ու ամենեն հարուստ մասը սարսափելի սպառնալիքի տակ է: Հարյուրավոր զինված մարդիկ կանգ-

նին ու կդառնան, չարագույժ դեմքերով: Կվախնամ, որ անդարմանելի չարիք գործվի, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Գուցե կվախնաս ապարանքեդ ու ապրանքե՞դ:

ՏԱՅԵՑԻ - Լավ կըլլա, որ ամենքս ալ քիչ մը վախնանք: Ով աչք ունի՝ կտեսնե, այդ մարդիկը այլևս ոչ մեկ վստահություն չունին քաղաքի մեծավորներուն ու ազնվականներուն վրա: «Որոնք ազատ են, կըսեն, ամեն տուրքե ու մեր վզին տուրք կդնեն»:

ԻՇԽԱՆԻԿԸ - (Հեգնոտ) Հապա ինչպե՞ս կուզեին:

ՏԱՅԵՑԻ - Կցանկան, որ իրենցմե ալ մարդ գտնվի իշխանության մեջ, ամեն արհեստ իր ներկայացուցիչը...

ԻՇԽԱՆԸ - Ինծի՛ նայե: Ինչ կվերաբերի հարուստ թաղերուն վրա հարձակումին՝ համաձայն եմ, եթե կուզեն՝ թող փորձեն, տեսնենք որո՞ւն քիթը կարյունի: Ես արդեն նախատեսած եմ ու կարգադրած հարկ եղածը: Իսկ ինչ կվերաբերի...

ՏԱՅԵՑԻ - Ինծի կթվի, Վահա՛ն իշխան, պետք է ավելի զիջող ըլլանք: Ամբոխը միշտ է անասունի պես, իսկ երբ հուզված է, կդառնա գազան: Խելացի բան չէ այդ գազանը ավելի գրգռելը:

ԻՇԽԱՆԸ - Ուրիշ խոսքով՝ եկար ու օգնեցիր ինծի, երբ գազանը դուրս հանել կուզեինք իր վանդակեն մեր թշնամիին վրա քշելու համար. իսկ հիմա վախդ բռներ է, երբ գործը արդեն ավարտած է, և նույն գազանը պետք է նորեն իր գառազեղը ներս քշենք: Շա՛տ շուտով վախցար, տե՛ր Աշոտ Տայեցի: Գնա՛, փակվե՛ քու տունդ ու ամուր փակե՛ դռները. ե՛ս, ես ներս կքշեմ գազանը: Եվ երբ իջեցնեմ գառազեղի երկաթե ամուր դռնակը, այն ժամանակ դուն ալ կբանաս նորեն կրպակիդ դռնակը ու կշարունակես ընդհատած առևտուրդ: Ամեն մարդ իր կոչումին: Ի՛մ պաշտոնս է, ի՛մ պարտավորությունս՝ արձակված գազանը իր վանդակը քշելը: Վաղը առտու կանուխ մունետիկ է շրջելու. խստիվ արգիլված է ամեն խմբում, ամեն աղմուկ. ամեն մարդ իր գործին, ով չբանա խանութը՝ տուգանք, ով հրամանս անգոսնե՝ պատիժ:

ԻՇԽԱՆԻԿԸ - (Ծաղրով Տայեցիին) Գո՞հ ես:

ՏԱՅԵՑԻ - Պարտքս կհամարեմ կրկնելը. մեկ-երկու փոքրիկ զիջում, այսպե՛ս, գոնե ձևի համար:

ԻՇԽԱՆԸ - Ինծի՛ նայե: Էմիրը ձեռքիս մեջ խաղալիք էր, կդարձնեի ինչպես ուզեի, բայց չթողի ու տապալեցի. ինչո՞ւ, որ հիմա ինքս դառնամ խաղալիք քանի մը ռամիկ ու սինլքոր խառնակիչներու ձեռքը: Ո՛չ: Ե՛ս եմ տերը: Միա՛կ տերը: Եվ ի՛մս է այս քաղաքը: Պա՞րզ է:

3

ԾԱՌԱ ՄԸ – Եկած են մէկ-երկու արհեստաւոր, անմիջապէս իշխանը տեսնել կուզեն, կըսեն՝ խի՛ստ կարեւոր:

ԻՇԽԱՆԸ – Թո՛ղ գան:

Ծառան ու պաշտոնյան դուրս:

ԻՇԽԱՆԻԿԸ – Կտեսնե՞ս ատ արհեստներուն գործածած լեզուն: «Անմիջապէս», «խիստ կարեւոր». կարծես Բիւզանդիոնի կայսեր կողմեն կուգան: Ես քու տեղդ, իշխա՛ն, բնաւ ներս չէի ընդունիր:

ԻՇԽԱՆԸ – Պարապ մի՛ խօսիր:

ՏԱՅԵՑԻ – Վահա՛ն իշխան, եղի՛ր զիջող:

4

Կմտնե Ներկարարը ուրիշ երկու ընկերներու հետ. գլխու թեթև բարևով մը՝ ուղղված ընդհանուրին, կկենան իրարու քով:

ՏԱՅԵՑԻ – Ա՛, վարպե՛տ Արթին, դո՞ւն ես: Իշխա՛ն, կներկայացնեմ քեզի մեր քաղաքի ամենեն հայտնի ու ամենեն ճաշակաւոր ներկարարը, միեւնոյն ժամանակ խիստ խելացի ու խիստ ազնիւ մարդ մը, որ մեծ ազդեցութիւն ունի իր արհեստակիցներուն վրայ: Խօսէ՛, վարպե՛տ Արթին. իշխանի հետ ճիշտ այս վայրկեանիս կխորհէինք մեր քաղաքի անդորրութեան ու բախտաւորութեան մասին:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Իշխա՛ն, կրնա՞մ խօսիլ:

ԻՇԽԱՆ – Կլսեմ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Եկած եմ հայտնելու քեզի, որ բոլոր արհեստներու պետերեն կազմված է այս իսկ ժամին Անիի նոր կառավարութիւնը: Եվ մեր քաղաքի այդ նոր կառավարութեան անունով կհայտարարեմ. մե՛նք՝ արհեստաւորներս, Անիի քաղաքացիներս, ջարդեցինք թուրքերը, դուրս քշեցինք մեր քաղաքեն էմիրն ու իր արբանյակները և մաքրեցինք մեր Անին. հիմա մե՛նք ենք այլեւս մեր քաղաքի տերն ու տնօրենը: Մենք՝ արհեստաւորներս ենք այս քաղաքը հարստացուցեր, բարձրացուցեր իր այս դիրքին մե՛ր քրտինքովն ու շնորհքովը: Հիմա ալ ահա՛ ազա-

տեցինք անօրէն թշնամիին մեր արիւնովը ու կպաշտպանենք մեր քաղաքներուս: Քաղաքի երիտասարդութիւնը զէնքի տակ է արդէն, և մեր նոր կառավարութեան հրամանով այդ զօրքի գլուխը անցած է մեր մեծ հերոսը:

ԻՇԽԱՆԻԿԸ - Ձեր մեծ... ո՞վ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Մեր քաջարի դարբինը՝ Վարպետ Ավագը, մեր ամբողջ ժողովուրդի պաշտամունքի առարկան. ա՛ն, որ առաջինը բարձրացավ բուրգին վրա, խորտակեց դռները, գրավեց ամրութիւնները:

ԻՇԽԱՆԻԿԸ - Հա՛, սա, խոշոր գլխով... հասկցա՛:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Իշխա՛ն, եկած է օրը, և մեծ փուչակութիւնը պետք է որ կատարվի: Մինչև հիմա շղթայված էր մեր ժողովուրդը. ամեն տեսակի իշխաններ, էմիրներ կապեր, կաշկանդեր էին ծանր շղթաներով: Ժողովուրդը հիմա ելեր է ոտքի և ալ չի ուզեր ոչ մեկ տեր իր գլխուն: Այսօրվնե ինքն է իր տերը իր գլխուն: (Կլոե):

ԻՇԽԱՆԸ - Լա՛վ, շա՛տ լավ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Գլխավոր պարիսպներուն զորքը այս վայրկյանիս քու հրամանիդ տակն է. ներքին քաղաքի մեկ քանի կետերը նույնպես: Նմանապես այն հարստութիւններուն մեծ մասը, որոնք մնացին էմիրի ձեռքեն: Այդ բոլորը անմիջապես պետք է հանձնվի նոր կառավարութեան:

ԻՇԽԱՆԸ - Լա՛վ, շա՛տ լավ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Ամեն ձգձգումի կամ չկամութեան հետևանքով եթե առաջ գան կորուստներ, դո՛ւն ես պատասխանատու քու ինչքովդ: Իսկ եթե զենքով դիմադրութեան որևէ փորձ պատահի, գիտցած եղիր, իշխա՛ն, սոսկալի արյունհեղութիւն առաջ կուգա: Արդեն հազիվ կզսպենք մեր ընկերները: Ձենք խնայեր ոչ ոքի, ո՛չ ձեզի, ո՛չ ձեր զավակներուն. ամե՛ն բան, ամե՛ն բան աչքերնիս առած ենք: Բոլոր արյունը քու վիզդ. մի՛ հաներ եղբայրը եղբոր դեմ: (Կլոե):

ԻՇԽԱՆԸ - Լա՛վ, շա՛տ լավ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Այսինքն ինչպե՞ս:

ԻՇԽԱՆԸ - Քանի որ ուժը ձեր կողմն է, բազմութիւնը ձեր կողմն է, զորքը ձեր կողմն է, քանի որ կազմեր եք կառավարութիւնը, և քանի որ իմ օգնութեանս քաղաքը այլևս պետք չզգար, քանի որ այդպես եք վճռեր, լա՛վ, շա՛տ լավ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Ուրե՞մն:

ԻՇԽԱՆԸ – Վաղը թող գա՛ն ձեր մարդիկը, հանձնեմ իրենց քաղաքի պարիսպները և մնացած հարստությունը: Ես իմ մարդիկներուս հետ կքաշվիմ քաղաքեն, ըսե՛ք, ինչ որ կուզեք:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Գիտցի՛ր, իշխա՛ն, որ այդ բոլորը բառ առ բառ հաղորդելու եմ արհեստներու խորհուրդին:

ԻՇԽԱՆԸ – Կարծե՛մ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Բոլոր սրտովս ուրախ եմ, իշխա՛ն, որ այդպես իմաստուն եղար ու հեռատես:

ԻՇԽԱՆԸ – Կցավիմ, որ քու և քու ընկերներուդ մասին նույնը ըսել չեմ կրնար:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Ես կմեկնիմ, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ – Լավ:

5

Ներկարարը ընկերներուն հետ դուրս: Իշխանը կցատկե ոտքի ու շիտակ կերթա Տայեցու վրա:

ԻՇԽԱՆԸ – Է՜, տխո՛ւր Աշոտ, ի՞նչ կըսես: Ի՞նչ է հիմա քու կարծիքդ: Զիջումներ ընե՞նք, թե՞ ոչ, և ի՞նչ զիջումներ խորհուրդ կուտաս: Իմ ըրած զիջումս հերի՞ք է քեզի: Թողնեմ ամեն ինչ, ձգեմ քաղաքս, հայրերուս կալվածքը, ամբողջ անցյալս, անունս, պատիվս, հեծնեմ ձիս ու փախչիմ. հերի՞ք է, թե՞ դեռ ալ քիչ է: Գուցե գիտես դուն, թե ուրիշ ինչ զիջումներ դեռ կրնամ հանձնել այս ներկարարի կապույտ ձեռքերուն և այն զարբնի մրոտ թաթերուն. ըսե՛, ալ ի՞նչ կրնամ տալ, ալ ի՞նչ կրնամ զիջել:

ՏԱՑԵՑԻ – Խելքերնին կորուսեր են այդ մարդիկը: Մեր քաղաքը կեցած է կորուստի անդունդին եզերքը: Սարսափելի փոթորիկ է գալու:

ԻՇԽԱՆԸ – Սարսափելի փոթորիկ է գալու. հապա ի՞նչ գիտցար: Միայն փոթորիկը կմաքրե այդ պղտորած մտքերը, այդ գրգռված ողորմելի ախորժակները: Արյուն թափեցին ու կատղեցան, սովոր չեն արյուն թափելու, մինչև չթափվի իրենց արյունը, խելքի չեն գալու: Հասկցա՞ր, տխո՛ւր Աշոտ Տայեցի. գնա՛ ու ալ մի՛ խանգարեր ինծի: (Իշխանիկին) *Կանչե անմիջապես իշխան Մարզպետը:*

ԻՇԽԱՆԻԿԸ – (Դուրս)*:*

ՏԱՅԵՑԻՆ – Սարսափելի փոթորիկ է փրթելու: Պիտի կորչի որքա՜ն, որքա՜ն աշխատանք, ինչքան հարստություն, ինչքան ջա՜նք ու ծրագիր... (Դուրս)*:*

6

Իշխանը մտածկոտ կերթա կնստի իր տեղը՝ աչքերը անթարթ հառած կետի մը: Կմտնե իր կինը՝ բարձրահասակ. տխրադեմ ու խիստ լուրջ, ծանր-հանգիստ շարժումներով:

ԻՇԽԱՆ – (Գլուխը բարձրացնելով) *Դո՞ւն ես:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Կխանգարե՞մ քեզի:

ԻՇԽԱՆԸ – Բա՜ն ունիս ըսելու:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Եկա տեսնեմ քեզի:

ԻՇԽԱՆԸ – Ձգե՛ ինծի առանձին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Կարծեմ շատ չի պատահիր, որ ձանձրացնեմ քեզի իմ ներկայությամբս:

ԻՇԽԱՆԸ – Բայց կտեսնես, որ զբաղված եմ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Այո՛, դուն մի՛շտ զբաղված ես: Ամենուն մտածելիքը դո՛ւն պիտի մտածես, ամենուն ընելիքը դո՛ւն պիտի հրամայես:

ԻՇԽԱՆԸ – Չեմ հասկնար՝ ինչի՞ դեմ է, որ եկեր ես կգանգատիս:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ես չեմ եկած գանգատելու:

ԻՇԽԱՆԸ – Աղե՛կ, քաշվե՛ սենյակդ: Դուն չես գիտեր՝ ի՜նչ գիշեր է այս գիշեր:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ես... գիտեմ:

ԻՇԽԱՆԸ – Ի՞նչ գիտես:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Գիտեմ, որ մինակ ես, բոլորովին մինակ: Եվ եկեր եմ՝ մոտդ ըլլամ, եկեր եմ քեզի հետ ըլլալու:

ԻՇԽԱՆԸ – Ինչե՛ր կխոսիս:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ինչո՞ւ կուզես, որ ամենքը քու ունքերուդ նային, որ ամենքը դեմդ խրտվիլակ դառնան, ինչո՞ւ կապել կուզես ամենուն հոգին ու ձեռքդ պահես ամեն մեկուն սանձը: Միթե ավելի բախտավոր բան չէ՞ բանաս ուրիշի բանտին դռները, արձակես կապը, իր վիզը նետես իր բերնին սանձը. միթե ավելի բախտավոր բան չէ՞:

ԻՇԽԱՆԸ – Ինչպե՞ս: Ո՞ր օրեն է, որ այդ մտքերը գլխուդ մեջ կդառնան:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Այն օրեն, երբ քու պալատիդ պատերուն ետին ցամքեցավ պատանի տարիներուս զվարթությունը: Այն օրեն, երբ զգացի, որ ես ալ հոս բանտարկյալ մըն եմ, ինչպես ամենքը: Այն օրեն, երբ տեսա, որ բոլոր քեզի շրջապատողները, որոնք ամեն տեղ քու կամքդ ու քու գովքդ կընեն, քու հացովդ կապրին, իրենց սրտին խորքը կատեն քեզի ու քու հայրը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ես պետք չունիմ անոնց սիրուն և չեմ վախնար անոնց ատելութենեն:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Քաջ ես, գիտեմ: Բայց լսե՛, խնդրեմ, ի՞նչ մեծ քաջություն է նստիլ քեզմե թույլերու գլխուն և ի՞նչ մեծ փառք է ստրուկներուն տիրելը: Թո՛ղ ժողովուրդը ինքը գա իյնա ոտքերդ` քու իմաստությունդ ու քու բազուկդ քեզմե խնդրելու, իսկ եթե չեն գար ու չեն խնդրեր, թո՛ղ այդ դժբախտները իրենց ցավին, իրենց կավին ու ճաշակին. իրենց արյունը իրենց գլուխը:

ԻՇԽԱՆԸ – Մյուս անգամ, խնդրեմ, ականջ չդնես դուներուն ետևեն, իսկ հիմա ելի՛ր սենյակս:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ – Ո՛չ, այս գիշեր ես չեմ լսելու քու խոսքդ: Ես պետք է մնամ ու գիտնամ, թե ինչ կպատահի:

7

ԻՇԽԱՆ ՄԱՐՁՊԵՏ – (Զինվորական բարևով) *Ինծի կանչեր ես, իշխա՞ն:*

ԻՇԽԱՆԸ – Մնա՞լ կուզես, լա՛վ: Կուզես գիտնալ, թե ի՞նչ պիտի պատահի այս գիշեր, լա՛վ: Լսե՛, Մարզպե՛տ. կորսնցնելու վայրկյան չկա: Կշտապես խուլուն պարիսպները` վերջին պատրաստությունները տեսնելու: Ճի՛շտ կես գիշերին, կլսե՞ս, ճիշտ կես գիշերին պարիսպի զինվորները երեք գլխավոր փողոցներով պիտի շարժվին դեպի կեդրոնը, հնար եղածին չափ արագ ու հանկարծակի. մինչև վերջին վայրկյանը ոչ ոք ոչինչ պետք չէ գիտնա: Ես ալ կուգամ ներքին պարիսպներեն ու Սուրբ Գևորգեն երկու գծով: Եվ մեկ անգամեն հինգ երեսով պիտի իյնանք անոնց կեդրոնական որջին վրա: Թիվով շատ են, ճիշտ է, բայց ո՛չ մեր վարժությունն ունին, ո՛չ ալ մեր զենքն ու արվեստը: Երկու ժամեն ավարտած կըլլա մեր գործը: Ձի պիտի փախցնես ո՛չ մեկը, կհասկնա՞ս: Ով ձեռքը զենք ունի` մ ա՛հ. զենքը հանձնողը կուղարկես պարիսպները: Լույսը չծագած պետք է վերջանա ամեն խլրտում, ամեն խեղկա-

տակութիւն: Ալ հերի՛ք է: Զէնքը, կռիւն ու հրամայելը, տիկի՛ն, ազնվա-կաններու գործն է, աշխատանքն ու հպատակիլը՝ ռամիկի:

ՄԱՐԶՊԵՏԸ - Հող տարբեր կարծիք չի կրնար:

ԻՇԽԱՆԸ - Ուրեմն, ով ձեռքը զէնք ունի՝ մա՛հ, ով զէնքը վար դնէ՝ շղթա՛:

*ՄԱՐԶՊԵՏԸ- Այո՛, իշխան, ով մեր դեմ է՝ մահ կամ շղթա: (*Դուրս*):*

8

*ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - (*Նետվելով դեպի ամուսինը*) Իշխա՜ն...*

ԻՇԽԱՆԸ - Բա՛վ է:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Մի՛ ըներ, իշխա՜ն, մի՛ ըներ: Անգամ մը միայն լսէ կնոջդ խօսքին: Միթէ չե՞ս տեսներ հոգիիս խռովքը:

ԻՇԽԱՆԸ - Հանգստացի՛ր, կանչե՛ կանայքդ ու մինակ մի՛ մնար: Արդէն ըսի, մինչև առտու կխաղաղի ամէն ինչ, իզուր է վախդ, հուզումդ իզուր:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Վախը չէ, որ կխեղդէ ինծի:

ԻՇԽԱՆԸ - Ուրեմն ալ ի՞նչ:

*ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Այսքա՜ն արյուն, այսքա՜ն արցունք, այսքա՜ն անէծք, ատելութիւն... և այս բոլորը քո՛ւ գլխուդ, այս բոլորը իմ մանկանս գլխուն. ա՜հ ինչ հանցանք ունի, ա՜հ ինչ հանցանք ունի... (*Կուլա*):*

*ԻՇԽԱՆԸ- Եթէ լալու ախորժ ունիս, քաշվե՛ սենյակդ, հոս լալու տեղ չէ: Գիտես, որ արցունքը կատեմ: (*Դեպի մյուս դուռը*) Ա՛յ տղա, ո՞վ կա հոդ: Զենքերս: (*Ներս մտնող զինակրին*) Վերցո՛ւր մոմը, ինկի՛ր առջևս:*

*ԶԻՆԱԿԻՐԸ - (*Կնայի լացող կնոջը և չի համարձակիր մոմը առնելու*):*

ԻՇԽԱՆԸ - Չլսեցի՞ր: Վերցո՛ւր մոմը: Զինարա՜ն:

9

Զինակիրը աշտանակը կառնէ սեղանէն և դուրս. Իշխանը ետևէն: Մութին մեջէն կլսվի լացող կնոջ թեթև հեծկլտուքը:

Յեռուն՝ խորքը, խավարին մեջ, կսկսին կայծկլտալ քղուկներուն լապտերները, և կհասնի նախ թույլ, հետզհետե ավելի ուժեղ երգը քղուկներուն և կռանահարությունը:

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐԸ – Երթա՜նք, տա՜նք,
երկաթ տանք
մարդուն,
որ ան արթուն
տի՜նկ-տա՜նկ, տի՜նկ-տա՜նկ,
դարբնէն ծանր իր կուռ շղթան,
օղակ-օղակ, նման օձին,
Հոգնած թևին, պարանոցին,
և՛ իր Համար, և՛ ընկերին.
դառնան բոլոր իրար գերին,
իրար նզովքն ու անեծքին,
տի՜նկ-տա՜նկ, տի՜նկ-տա՜նկ:

Բացված է հաջորդ տեսարանը: Կռանահարությունն ու երգը, թեև շատ նվաղած, բայց կլսվի նոր տեսարանի առաջին խոսքերու ժամանակ, մինչև քիչ-քիչ բոլորովին կմարի:

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱՆԻԻ ՎԱՐԺԱՏՈՒՆԸ

Սյունազարդ ընդարձակ դահլիճ մը: Միակ մուտքը ճակտեն՝ վարագույրներով: Սկիզբը վարագույրը բաց է, որու միջով կերևի հաջորդ սենյակի դուրս տանող դուռը: Դահլիճի աջ կողմի սյուներուն տակ երկար սեղան մը, շուրջը աթոռներ:

I

Սեղանին շուրջը կեցած կամ նստած՝ խռնված են զանազան արհեստներու պետերը, որոնց մեջ նաև Դարբինն ու Ներկարարը: Դահլիճին կեդրոնը կեցած են Սաղաթել և Տայեցին, իսկ անոնց ետևն ու քովերը՝ ավելի խորքը, բազմություն մը արհեստավորներու ամեն տարիքի՝ թե՛ զինված, թե անզեն: Բոլորի դեմքին ու դիրքին վրա ինքնավստահ ու խրոխտ շեշտ մը կա:

ՍԱՂԱԹԵԼ - Չէ՞ որ դուք մեզմով կապրիք, մենք ալ՝ ձեզմով: Դժգոհություններ եղած է մեր մեջ: Է, ո՞ւր չի ըլլար: Ա՛յ, ամեն արհեստ ղրկեր է իր գլխավորը, և կազմեր ենք նոր կառավարություն, հիանալի՛, վերջապես գտնվեցավ մեր քաղաքի միակ արդար ու խելական տերը: Բայց ատ ինչպե՞ս է եղեր, որ մոռցեր եք մեզի, արհեստավո՛ր եղբայրներ, չէ՞ որ մենք ալ փորձառություն ունինք քիչ մը, աշխարհի բաներեն կհասկնանք, մեզմե մեկուն-մեկալին ձեռքը գուցե քանի մը ատակ ալ ճարվի: Երկրորդ՝ պզտիկ գանգատ մըն ալ ունին վաճառականները. այս վերջին օրերը բավական կողոպուտ է եղած ու հափշտակություն մեր խանութներեն ու մթերքեն: Իհա՛րկե, այս տեսակ խառնակ օրերուն այդ կարգի բաներ կպատահին. ամենքը ձեզի պես ազնիվ ու պարկեշտ չեն ըլլար, իհարկե: Եվ վստահ ենք, որ մեր իմաստուն կառավարությունը շուտով թալանի առջևը կառնե, և բոլոր քաղաքացիներու ստացվածքը հավասարապես կպաշտպանվի: Ես գոնե համոզված եմ, արհեստավո՛ր եղբայրներ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Վերջացա՞ր: Է՛, ի՞նչ կըսեք, ընկերնե՛ր: Լսեցիք. վաճառականները կուզեն իրենց մարդը ունենան մեր կառավարության մեջ: (Քիչ մը լուռ):

ՊԵՏԵՐԵՆ ՄԵԿԸ - Կկարծեմ՝ թող գան մեկ-երկու հոգի:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ - Թող ղրկեն մեզի երկու վաճառական: Ի՞նչ վնաս:

ԵՐՐՈՐԴԸ - Քանի որ կըսեն, թե դրամ ալ կբերեն:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ - Առայժմ թող մնա. խորհի՛նք, տեսնե՛նք:

ԴԱՐԲԻՆԸ - (Առաջ գալով) Բաբե՛, տխա՛ր Սաղաթել, ատ ի՞նչ անուշցեր է լեզուդ, շրթունքներեդ մեղր կվազե: Գիտե՞ս ինչ, եկուր դրպանդ դիր քու կեղծավորությունդ և լավ ականջ ըրե ըսածիս: Ինչ որ մենք ըրինք մինչև հիմա թուրքերուն ու Պահլավունիներուն հետ, առինկա միայն գործին կեսն էր, հիմա կարգը հասած է ձեզի, հիմա պիտի մաքրենք մեր հաշիվը ձեզի հետ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ - Հապա՛, հապա՛:

ԴԱՐԲԻՆ -Դուք մեր եղբայրը չեք, դուք մեր թշնամին եք և մեր թշնամիներեն ամենեն գեշը. դուք մեր մարմնին փակած տզրուկներ եք:

ՇԱՏԵՐԸ -(Գրգռված) Ծի՛շտ է, ճի՛շտ է:

ԴԱՐԲԻՆ - Դուք այդպես ուռեր եք մեր արյունը ծծելով:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - Մեր արյո՛ւնը, մեր արյո՛ւնը:

ՏԱՅԵՑԻՆ - Ինծի լսե՛, Ափա՛գ, ըրածդ լավ բան չէ, իզուր տեղը

մի՛ գրգռեր ժողովուրդը, մի՛ գրգռեր մեր քաղաքի մեկ մասը միւսին դեմ: Այս վայրկյանին հաղթական ենք, քաղաքը մեր ձեռքն է, բայց ասիկա երկար չի տևեր, եթե այս ճամփով երթանք: Մի՛ խաբվիր, ժողովո՛ւրդ, թուրքն ու Պահլավունին նորեն փորձեն պիտի ետ գալու, մանավանդ երբ իմանան, որ մենք հոս մեր մեջը կռվըտելու վրա ենք արհեստավոր ու վաճառական: Խելքի գանք, քանի ուշ չէ, թե չէ ետքը շատ կզղջանք, երանի կուտանք հին օրերուն: Ես մի՛շտ իմ շահս արհեստավորներու շահին մեջն եմ տեսեր, միշտ ձեր բարեկամն եմ եղեր, միշտ մեր քաղաքի բարձրացմանն եմ աշխատեր, ատոր համար ալ կըսեմ հիմա ձեր երեսին ճշմարտությունը:

*ԴԱՐԲԻՆ – Անիի՛ քաղաքացիներ, լսեցի՞ք ճշմարտությունը: Ահա՛ ձեզի արհեստավորներուն բարեկամը: Եթե այս Տայեցիներն ու Սաղաթելները չըլլան Անիի պատերուն ետևը, Անի քաղաքը կկործանվի, և բոլոր թշնամիները կուգան ու կխեղդեն մեզի: Չէ՞ որ անոնք էին, որ մագլցեցան Միջնաբերդի պարիսպներուն վրա, չէ՞ որ անոնք էին, որ խորտակեցին դարպասները, գրավեցին աշտարակները, սատկեցուցին թուրքը, ջարդեցին ու բուրդ ու կծիկ փախցուցին ձեր նշանավոր Պահլավունին. չէ՞ որ անոնց կռներն էին, որ թուլցան ներսի ու դուրսի բոլոր թշնամիները թրատելեն: (*Ծաղր ու ծիծաղ ընդհանուր*):*

ՁԱՅՆԵՐ – Իհա՛րկե, իհա՛րկե: Սաղաթելը, Սաղաթելը: Մտեր էին ծակերը:

ՁԱՅՆ ՄԸ – Մկան ծակը՝ հարյուր ոսկի:

ԴԱՐԲԻՆ –Է՛յ, դուն, արհեստավորներու մե՛ծ բարեկամ, քանի որ ճշմարտությունը այդքան կսիրես, հասկցի՛ր վերջապես, որ մենք հիմա զգացե՛ր ենք մեր ուժը, հիմա մենք գիտենք մեր կարողությունը: Մինչև հիմա մենք զենք ենք դարբներ զվեջի և ամարդի տերերու համար, ա՛լ վերջացավ, ասկե ետքը մենք զենք ենք դարբնելու միայն մեզի՛ համար:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ – Մեր զենքերը միայն մեզի:

*ԴԱՐԲԻՆ – Դուք եկեր եք գանգատելու, որ ձեզի թալներ են, կողոպտեր են ձեր մեկ-երկու խանութը, ձեր մեկ քանի իրերը: (*Դառնալով ընկերներուն*) Իսկ ես ահա՛ եկեր եմ հայտնելու ձեզի, Անիի՛ քաղաքացիներ, ինչ որ անին այս մարդիկը, իրենց բոլոր դիզած ոսկին, ինչքն ու կալված, իրենց բոլոր ստացվածքը, բոլորը ձե՛րն է, ձեր արդար իրավունքը, որ անոնք խլեր էին, կողոպտեր էին, գողցեր էին ձեզմե՛, ձեզմե՛: Պետք է ե՛տ առնել անոնց ձեռքեն, պետք է ե՛տ խլել մեր աշխատանքը:*

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - Պետք է ե՛տ խլել, պետք է ե՛տ խլել:

ԴԱՐԲԻՆ - Խլե՛լ ու բաժնե՛լ մեր աղքատին, չունևորին, տանջվածին, զրկվածին:

ՁԱՅՆԵՐ - Ըսե՝ բոլորի՛ն, բոլորի՛ն:

ՁԱՅՆ ՄԸ - Մեր աշխատանքը մեզի: Մեր քրտինքը մեզի:

ԴԱՐԲԻՆ - Ա՛յ, դուք ինծի հանձնեցիք և ընկերներուս, որ բանակ պատրաստեմ. հիմա զենք է պետք, զգեստ է պետք, ուտեստ է պետք, իսկ այդ բոլորի դրամը ատոնց թողած քսակներուն մեջն է:

ՇԱՏԵՐԸ - Խլե՛, խլե՛, վերցո՛ւր:

ԴԱՐԲԻՆ - Գացե՛ք, ըսե՛ք ձեզի զրկողներուն. ձեր դարը վերջացավ, ձեր անիվը դարձավ: Մինչև հիմա դուք էիք մեր տերը, հիմա մենք ենք ձեր տերը:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - Հիմա մե՛նք ենք, մե՛նք ենք տերը:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ - (Բռունցքը ցույց տալով) Հիմա մե՛նք ենք ձեր տերը:

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ՄԸ - Հիմա մե՛րն են ձեր գանձերը:

ՁԱՅՆ ՄԸ - Տվե՛ք, տվե՛ք մեր հարստությունը. տվե՛ք ինչ որ գողցեր եք մեզմե:

ԴԱՐԲԻՆ - Կառնենք մենք ինքներս. հանգի՛ստ: Հիմա հանգիստ. կերթանք կառնենք մենք ինքներս:

ՁԱՅՆ ՄԸ - Կեցցե՛ վարպետ Ավագը:

ՁԱՅՆԵՐ - Կեցցե՛: Կեցցե՛ Ավագը: Կեցցե՛ վարպետ Ավագը:

ՄԵԿԸ - Քալե՛, Ավա՛գ, երթանք առնենք մեր հարստությունը:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Եվ բաժնե՛նք, խկույն բաժնենք մեր մեջը: Չէ՞ Ավա՛գ, դուն այդպես ըսիր:

ՏԱՅԵՑԻՆ - Շատ կցավիմ, Անիի քաղաքացինե՛ր, շատ կցավիմ, բայց կտեսնեմ ալ խոսիլը անօգուտ է: Միայն գիտցե՛ք, մեզի զարնելով կզարնեք ձեզի. ալ Անին վերջացա՛վ. մե՛զք մեր չքեղ, չքնաղ Անին, մե՛ղք և ձեզի:

ՄԵԿԸ - (Վրա հարձակվելով) Գո՛ղ, ավազա՛կ, տզրո՛ւկ...

ՀԱՍՏ ՁԱՅՆ ՄԸ - Տվե՛ք գլխուն, սատկեցուցե՛ք. տեսնենք՝ ո՞վ է վերջացողը, Անի՞ն, թե՞ ինքը:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - (Տիրաքար) Թողե՛ք, թողե՛ք, որ երթան, ձեռք մի՛ տաք: Եվ ցրվեցե՛ք, հիմա ուշ է արդեն: Վաղը կուգաք, երբ մունետիկները կանչեն, կհավաքվիք, երբ մունետիկները կանչեն: Վաղը կվճռենք ու կկարգադրենք:

Խառն աղմուկով, սպառնալիքով, ոգևորությամբ, ծաղրական բացականչություններով բոլորը կելլեն դուրս երկու պատգամավորներուն ետևեն:

2

Կմնան Ներկարարն ու Դարբինը: Ներկարարը կերթա, կգոցե ծակտի վարագույրները և կմոտենա ընկերոջը, որ կեցած է մտածկոտ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Կամաց-կամաց կկարգադրենք. բոլորը կկարգադրենք:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Իսկ ինչպե՞ս վճռեցիք մինչև իմ գալս ցորենի Հարցը:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Մնաց առայժմ անորոշ: Մեր կողմինները իՀարկե Համաձայն են, բայց դերձակները, թիթեղ գործողները, ոսկերիչներն ու Համբարձումը Հակառակ են նորեն:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Քոռ՛ս չնեք: Գործի որ գաս՝ մեջտեղ չկան, խոսքի ատեն կելլեն մեջտեղ: Ինչո՞ւ են Հակառակ: Եվ վերջապես քանի՞ կուտ արժե անոնց Հակառակությունը:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Ատ ըսե:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Դուն կարգադրե՛ այնպես, ինչպես ես ու դուն վճռեր ենք: Տեսնենք ի՞նչ են ընելու:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Ի՞նչ պիտի ընեն, ի՞նչ կրնան ընել, ո՞վ կա իրենց ետևը:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Ուժը մեր ետևն է, մե՛ր: Կռվողները մերոնք են, արյուն թափողը մերո՞նք են, սուրը մե՛ր ձեռքն է:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Անշո՛ւշտ: Ի՞նչ կըլլար Հիմա մեր քաղաքի վիճակը, եթե չըլլային դարբիններն ու ներկարարները, եթե չըլլային մեր ետևի կրակի նման կտրիճները:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Կուզե՞ս խոսքին կարճը: Ըսե՛ խնդրեմ, այս եղածներեն, այս Հրաշքներեն ո՞ր մեկը կըլլար, եթե չըլլայինք ե՛ս ու դո՛ւն: Ըսե՛, ո՞վ գլուխ բերավ այս բոլորը, ո՞վ ոտքի Հանեց այսքան մարդիկը, ո՞վ գլուխ անցավ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Ճի՛շտ է, այդպե՛ս է:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Մե՛րն է այս քաղաքը, մե՛րը. ե՛ս ու դո՛ւն:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Այո՛, Ավա՛գ, ե՛ս ու դո՛ւն:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Մո՛ր խոսքը, մե՛ր խելքը, մե՛ր կամքը: Եվ ո՛չ ոք պետք չէ, որ հակառակի:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - (Դեգնոտ) Հակառակի՞: Թող փորձե, տեսնենք. ո՞վ կհամարձակի:

3

ՍԱՂԱԹԵԼ - (Վարագույրի ճեղքեն զգույշ ներս մտնելով) Վարպե՛տ Ավագ, քեզի հետ երկու կարճ խոսք ունիմ:

ԴԱՐԲԻՆԸ - (Զարմանքով) Ինձի՞ հետ: Խոսե՛:

ՍԱՂԱԹԵԼ - (Ծամծմելով) Ե՛ս... ես ամբողջ կյանքս չարչարվեր եմ և հիմա մեկ-երկու քսակ ոսկի է ունեցածս, Աստուծմե որ ծածուկ չէ, քեզմե ինչո՞ւ ծածկեմ: Այժմ սիրտս կցավի, որ շուն ու գայլի ձեռքը պիտի անցնի. պիտի ուտեն ու փճացնեն, այնքան չարչարվեր եմ վրան: Կուզեի բանի մը պետքի գար: Դուն ըսիր՝ բանակներ ես կազմելու. դուն ոսկի սիրտ ունիս, ես քեզի կհավատամ, բայց անոնց չեմ հավտար: Հիմա կուզեմ քեզի բերեմ իմ ունեցածս. վարպե՛տ Ավագ, ա՛ռ, կազմե՛ բանակ-ներդ, պաշտպանե՛ մեր քաղաքը. Աստված քեզի ավելի ուժ տա, ավելի բախտ տա քեզի, որ մենք ալ հանգիստ ապրինք վերջապես գոնե մեր ծերության օերուն քու շուքիդ տակը, քու կազմած բանակներուդ շուքին տակը: Բերե՞մ:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Բե՛ր. ո՞վ է քու ձեռքդ բռնողը:

ՍԱՂԱԹԵԼ - Հա՛, բայց կվախնամ, որ մյուսները իմանան հանկարծ, և ես ինքս կիյնամ շուն ու գայլի բերանը:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Ի՞նչ ըսել է:

ՍԱՂԱԹԵԼ - Շատ կխնդրեի, որ այս դրամի մասին մարդու բան չըսեք. այսպես միայն մեր մեջ, մեր երեքիս մեջ:

ԴԱՐԲԻՆԸ - Ինչո՞ւ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Լա՛վ, լա՛վ, դուն բե՛ր Ավագին քու բերելիքդ, կմտածենք:

ՍԱՂԱԹԵԼ - Հա՛յ, շնորհակալ եմ, չա՛տ շնորհակալ եմ: Այս իրի-կուն երեք քսակ կղրկեմ քու տունդ, վարպե՛տ Ավագ, իմ բոլոր խնայողու-թյունս, թող օգտակի՛ քաղաքը, թող օգտակի՛ քու գործդ: Շնորհակալ եմ, վարպե՛տ Ավագ, չա՛տ շնորհակալ եմ: (Դուրս):

4

ԴԱՐԲԻՆԸ –(Վարանքով) Հիմա ինչպե՞ս, Արթի՛ն, որ ստանամ՝ հայտնելու չե՞մ մերոնց:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Ի՞նչ կարիք կա անպատճառ հայտնելու, քանի որ մարդը կխնդրե չհայտնես: Եվ վերջապես մեր ձեռքը ինչքան շատ ու ինչքան ազատ առակ ըլլա, այնքան ավելի աղեկ, այնքան ավելի անկախ կըլլանք: Չե՞ս տեսներ մեր ժողովներուն մեջ ինչպես փայտե գլուխ մարդիկ են բոլորը, վախկոտ, զգույշ. ամեն բանի կհակառակին, կդժվարացնեն, իսկ վնասվողը գործն է:

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Մտածկոտ) Իհա՛րկե, իհա՛րկե, լավ է, որ անկախ ըլլանք, ու մեր ձեռքերը ազատ: Վնասվողը գործն է:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Եվ Սագաթելի պես մարդը թեվի տակ ունենալը ավելորդ բան չէ, անիկա մեզի ուրիշ անգամ ալ կրնա պետքի գալ: (Ժպտուն) Երեք քառակով ան չպատիր իմ ձեռքես: (Կուղղվի դեպի ելքը: Վարագույրներուն մեջ կհանդիպի Հարճին) Աղա՛, քեզի կհարցնեն: (Դուրս):

5

ԴԱՐԲԻՆԸ – Ա՛, դո՞ւն ես: Եկո՛ւր, մո՛տ եկուր: Ինչո՞ւ ես եկեր: Ի՞նչ լավ է, որ եկեր ես:

ՀԱՐՃԸ – Եկա քեզմե խնդրելու, որ ղրկես ինծի ուրիշ տեղ մը: Ըսին, որ առանց քու հրամանիդ ինծի հեռանալու թույլ չեն տար:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Եղած տեղեդ դժգո՞հ ես: Լավ մարդիկ են, կճանչնամ:

ՀԱՐՃԸ – Ո՛չ: Բայց ես կուզեմ հեռու գյուղ մը, տեղ մը: Կարգադրե՛, որ թող տան երթամ Քարունչ գյուղը:

ԴԱՐԲԻՆԸ – Քարո՞ւնչ: (Արհամարհոտ ծիծաղով) Հը՛, ը՛, ը՛, Նաղաշը քաշվեր է Քարունչ, մե՛ծ քարոզիչը քաշվեր է Քարունչ, հիմա դուն ալ կուզես Քարունչ, բախտավոր գյուղ է, Աստված է վկա: Մեծ Նաղա՛շը, իհա՛րկե, չէ՞ որ ան է, որ աշխարհքը կփոխե. իհա՛րկե, իհա՛րկե, միայն դժբախտաբար.. բառերով, միայն բառերով: (Հանկարծ ու զայրույթով) Ո՛չ, աշխարհքը քանդողը ան չէ՛, աշխարհքը փոխողը ան չէ՛: Աշխարհքի կարգը պարապ խոսքերով չի փոխվիր. ուժ պետք է, ո՛ւժ, զենք է պետք, բանակ ու քաջություն: Ուրեմն դուն Քարունչ գյուղը երթալ կուզես. գուցե կուզես մոտիկ ըլլաս իր քարոզին, լույս երեսին,

ան հիմա չի բարեհաճիր մեզի հետ, մեր պարիսպներուն ետևը, մեր իշխանության տակ...

ՀԱՐԾԸ - *Ես կուզեմ միայն հեռու ըլլամ քաղաքեն:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Եվ ինչո՞ւ:*

ՀԱՐԾԸ - *Ատելի է ինծի. դեշ հիշատակներ կան հոս: Ամենքը կարծես վրաս կնային, երբ կանցնիմ, կարծես մատով ինծի ցույց կուտան: Կուզեմ օտար տեղ մը, ուր ո՛չ ես ճանչնամ, ո՛չ ինծի ճանչնան:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Պարա՛պ խոսքեր: Եվ իհարկե պետք է մատով իրար ցույց տան քեզի: Չէ՞ որ դուն ես զարդը մեր քաղաքի: Դուն նշանակն ես մեր հաջողության: Քու վառած հրդեհիդ լույսովը մտանք մենք բերդը. դո՛ւն եղար մեզի առաջին դիմավորողը, երբ դռները խորտակվեցան: Դուն պետք է, որ մեր մեջը մնաս ու միշտ մեզի հետ:*

ՀԱՐԾԸ - *Եղբա՛յր, ինծի ամենեն մեծ բարիքը կընես, եթե ղրկես ուրիշ տեղ մը, օտար տեղ մը, հեռու գեղ մը, օրինակ, ինչպես ըսի, Քարունչ:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Ո՛չ: Ալ ատոր մասին չխոսիս ինծի:*

ՀԱՐԾԸ - *Բայց...*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Եվ կուզե՞ս ըսեմ քեզի՝ ինչու. բաց ու շիտակ:*

ՀԱՐԾԸ - *Ըսե՛:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Միթե դուն ինքդ չե՞ս զգար, թե ես ինչպե՛ս կսիրեմ քեզի: Քեզի տեսած առաջին օրես սիրտս կպավ քեզի: Այնպե՛ս սիրուն հագված, զարդարված, մի՞տքդ է այն օրը խորտակվող բերդի դռան մեջ՝ բոցերու լույսին տակ: Կհասկնա՞ս հիմա, թե դուն ինչու պետք է հոս մնաս, մի՛շտ հոս, մի՛շտ իմ մոտս:*

ՀԱՐԾԸ - *Եղբա՛յր, ինչե՛ր կխոսիս. ատ ի՞նչ կխոսիս:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Ի՞նչ կա զարմանալու, կսիրեմ քեզի:*

ՀԱՐԾԸ - *Թո՛ղ, այդ բոլորը թո՛ղ: Եվ դո՛ւն, որ այնպես լավ կին ունիս, ի՞նչ լավ կին ունիս:*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Կի՞ն. հա՛, ունիմ, բայց ես կուզեմ քեզի, քեզի ունենալ կուզեմ: Դուն չգիտես, աղջի՛կ, թե ի՞նչ սիրուն ես դուն: Դուն չգիտե՛ս: Քու աչքերդ կքաշեն ինծի:* (Մոտենալով) *Ի՞նչ կա, ի՞նչ կա քու աչքերուդ մեջ, որ այսպես կքաշե ինծի:*

ՀԱՐԾԸ - (Սարսափած ետ-ետ երթալով) *Էմի՛րը.. Էմի՛րը...*

ԴԱՐԲԻՆԸ - *Ի՞նչ:*

ՀԱՐԾԸ - *Ճիշտ այդ բառերով... ճիշտ այդ բառերով...*

ԴԱՐԲԻՆԸ – Թո՛ղ էմիրը, մի՛ վախնար, սատկեցուցի։ Հիմա ե՛ս եմ էմիրը։

ՀԱՐՃԸ – Լաւ՛, լաւ՛։

ԴԱՐԲԻՆԸ – Քեզի կըսեմ՝ հիմա ես եմ էմիրը։ (Թևեն բռնելով) *Զե՞ս տեսներ ամբողջ քաղաքը ոտքերուս տակը, հայրութավոր կարիճներ իմ հրամանիս, ալ ե՛ս եմ տէրը, ե՛ս և միա՛յն ես։*

ՀԱՐՃԸ – Թո՛ղ ինծի, թող ինծի երթա՛մ, թող երթա՛մ։

ԴԱՐԲԻՆԸ – Ո՞ւր։ Ո՛չ։ Դուն ինքդ ատքավդ եկար ու դուն այս վայրկյանես իմս պիտի ըլլաս։ Նայէ՛, ամենքը կխոնարհին կամքիս, ամե՞նքը։ Պիտի խոնարհիս և դուն։

ՀԱՐՃԸ – Թո՛ղ ինծի, չե՛մ ուզեր։

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Բարկությամբ) *Պիտի խոնարհիս՝ կըսեմ քեզի, պիտի պատկի՛ս։ Ես այդպես կուզեմ։ Ես կուզեմ վայելեմ բոլո՛րը, բոլո՛րը։ Ես կուզեմ վայելեմ և քեզի՛։*

ՀԱՐՃԸ – Ա՜խ, Աստված իմ, մի՞թե հերիք չէր քաշածս։ Թո՛ղ ինծի։ (Կուզե հեռանալ)*։*

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Յասնելով և նորեն բռնելով թևեն) *Ո՞ւր կփախչիս, ալ չփարձե՛ս։ Ինչո՞ւ կըլլաս դուն Թուրքի մը հարճը, իսկ իմս ըլլալ չես ուզեր։ Ինչո՞ւ քիթդ այդպես բարձր ես բռներ. դուն հարճ մըն ես, Թուրքի մը հարճը։*

ՀԱՐՃԸ – Երեսի՞ս կուտաս։ Բայց չէ՞ որ ես այրեցի, այրեցի ամբողջ անցյալը, չէ՞ որ ես այրեցի...

ԴԱՐԲԻՆԸ – Ի՞նչդ փոխվեցավ, որ փտտած տան մը կրակ տվիր։ Իսկ ես բերդ մը գրավեցի, տիրեցի Անի քաղաքին, պիտի տիրեմ և քեզի։ Քեզի կըսեմ՝ պիտի տիրեմ՝ աշխարհք ալ որ քանդվի, գլուխիս, պետք է տիրեմ քեզի։ Մի՛ հակառակիր, այդպես կուզեմ ես։

ՀԱՐՃԸ – (Քարացած դիրքով և խառնվածքով) *Իզո՛ւր այրեցի... իզուր այրեցի։ Ահա մուխին ու բոցերուն մեջեն կծլի նորեն հին բերդը, կըսուսի նորեն հին չենքը, հին պատերը, հին կապերը և իմ ճակտիս հին սև գիրը։ Ա՜խ, իմ ճակտիս հին սև գիրը... որուն դեմ իզուր է, իզո՛ւր մաքառիլը։*

ԴԱՐԲԻՆԸ – (Սեղմ) *Խեւո՛ք եղիր։ Ինչո՞ւ բարկացուցիր։ Հապա ինչո՞ւ կըխմացրես կամքիս։ Կտեսնես, որ կսիրեմ քեզի։ Չէ՞ որ կսիրեմ քեզի, ա՛յ սիրուն աղջիկ։ Կսիրեմ քու այդ ալվոր ճկուն մեջքդ, քու այդ*

սև-սև հյուսք մազերդ և աչքերդ՝ քաշող, հմայող... Դուն ի՛մս ես, դուն ի՛մս ես, դուն ի՛մս ես...

Յետզիետե փարած է անոր ջերմ ու կրքոտ փաղաքշանքով: Աղջիկը անշարժ ու անդիմադիր կեցած է շիփ-շիտակ, արձանի պես:

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԵԿ ԺԱՅՌՈՏ ԿՏՈՐԸ

Ճակատը ձորի բարձր եզերքն է, շրջունքին՝ Անիի պարիսպներուն մեկ մասը: Վարը՝ քարքարուտ:

Իրիկնամուտ: Ձորը թանձր ստվերի մեջ, վերը պարիսպները դեռ լույս ունին իրենց վրա՝ դեղնավուն կարմիր մը, որ տեսարանի կեսերուն քիչ-քիչ կդժգունի ու կմարի:

1

Խոշոր ժայռի մը ստվերին տակ հավաքված են ժամկոչը, Ներկարարը և ուրիշ երկու հոգի:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ - Ե՛ս, ե՛ս եմ դրդեր, ե՛ս եմ սորվեցուցեր, ե՛ս եմ առաջնորդեր: Ան ի՞նչ էր որ առանց ինծի: Առանց իմ խոսքիս տեղեն չէր երերար, առանց իմ խորհրդիս քայլ մը չէր առներ: Իսկ հիմա, որ իմ աշխատանքովս մարդ դարձավ, հիմա, որ կռնակը զորք ունի, հիմա կուզե ամեն բան իր քեֆովը, ինչ որ իր խելքին փչե, ես այնպես միայն, ձևի համար, կողքն ի վեր: Ո՛չ, ես իր խաղալիքը չեմ:

ԺԱՄԿՈՉԸ - Կեցի՛ր, ես անոր խերը անիծեմ: Երեկ գիշեր մոտն էի, քանի մը խոսք ըսի իրեն, այնպես, ընկերավարի: Ինչ որ կըսեմ, «Հա» կըսե, կարծես համոզված է ու իմ կարծիքես, բայց աչքերեն կտեսնեմ, որ մտքին մեջ վրաս կխնդա:

ԵՐՐՈՐԴԸ - Պա՛հ, դո՞ւն ով ես որ, անիկա հիմա մեծ մարդ է. մեծ հերոս:

ԺԱՄԿՈՉԸ – Հերո՛ս, հա՛, իհա՛րկե, մե՛ր շինած հերոսը, մե՛ր: Ես էի՝ ամեն ծակուծուկ կփսփսէի, ուսուցինք, բարձրացուցինք՝ հիմա փքվեր է իր դարբնոցի փուքսին պես, հերո՛ս...

ՉՈՐՐՈՐԴԸ – Բոլոր շնորհքով մարդիկը կփախցնե մոտեն, քանի մը լակոտներ դրեր է չորսդին, որ ամեն կողմեն խունկ կծխեն քթին: Ըսե՛ք, խնդրեմ, օրինակ, ինծի ինչո՞ւ ճամփու դրավ: Որ տեղս տա այն սրիկա լկստածի՞ն, այդպես չէ՞: «Անպե՛տք» եմ եղեր, կհասկնա՞ք, գործիս համար անպետք եմ եղեր: Կտեսնենք, դեռ կտեսնե՞նք՝ ով է անպետքը:

ԵՐՐՈՐԴԸ– Տո՛, միայն դու՞ն, դժգոհ են ամենքը, բայց ձայներնին քաշեր են, չեն համարձակիր. ամենքը կկարծեն՝ մենք իր հետն ենք, իր եսը, մանավանդ, ա՛յ, Արթինը:

ԺԱՄԿՈՉԸ – Անցի՛ր այդ դժգոհներուն գլուխը, Արթի՛ն, ամենքը կուգան ետևեդ:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ – Ամենքը կնային քեզի, Արթի՛ն:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Գիտեմ և կզգամ, որ ատիկա իմ պարտքս է. պետք է ազատել մեր քաղաքը այդ մարդուքեֆեն: Բայց նախ հաստատ պետք է գիտնամ, որ դուք, ա՛յ, դո՛ւք, այս երեքդ. իմ ետևս եք ըլլալու միշտ ու ինծի հետ:

ԵՐԵՔԸ – Մենք քեզի հետ ենք ու քու ետևդ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ – Աղե՛կ. ես ալ ահա՛ խոսք կուտամ ձեզի, երբ այդ դարբինը մեջտեղեն վերնա, և Անիի կառավարությունը մնա իմ ձեռքս, ես ալ միշտ ըլլամ ձեզի հետ, ձեզի կռթնած, ձեր սրտովը շարժվիմ ու ձեր բարեկամությամբը: Այդպե՞ս է:

ԵՐԵՔԸ– Այո՛, այո՛:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ– Աղե՛կ, ցրվինք: Առայժմ աշխատեցե՛ք նիզակավորներու մեջ լուր տարածելու, որ ես իրենց ամսականը ավելցնել կուզեմ, Ավագը կհակառակի: Զորքի այդ մասը ամենեն խախուտն է, հոդկե պետք է բռնկցնել:

ԺԱՄԿՈՉԸ – Այդ հոգը դուն թող ինծի: Ես արդեն քիչիկ մը հողը պատրաստած եմ:

ՆԵՐԿԱՐԱՐԸ– Գիտեմ, որ ճարպիկ մարդ ես:

ԵՐՐՈՐԴԸ – Պա՛հ, ո՞վ չի ճանչնար մեր ժամկոչը:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ – Կաղ ու մաղ է, խելքի մաղ է:

Դուրս տարբեր կողմերե:

2

Ճակտի ժայռերուն մեջեն նեղ կածանով վար կիջնե Նաղաշը գլխահակ ու մտածկոտ: Ներս կնետվի ծախեն Հարճը, կուգա ու կկենա ժայռին ստորոտը, կածանին բերանը:

ՀԱՐՃԸ – (Նաղաշի առջևը կտրելով, երբ իրեն կհասնի) *Կեցի՛ր:*

ՆԱՂԱՇԸ – Ի՞նչ կուզես, քուրի՛կ:

ՀԱՐՃԸ – Ո՞ւր է քու Արտավազդը, որ դուրս պիտի գար աշխարհքը քանդելու: Ինչո՞ւ կնայիս գետին, նայե՛ ինծի, աչքերուս, պատասխա՛ն տուր, ո՞ւր է քու Արտավազդը:

ՆԱՂԱՇԸ – Հարցո՛ւր քո հոգիիդ, քուրի՛կ, հարցո՛ւր քո հոգիիդ:

ՀԱՐՃԸ – Ա՛, հոգիս հավտացեր էր քեզի, և ինչպե՛ս քու խոսքերուդ դեմը կվազեր սիրտս, ինչպե՛ս սուրբ էր ինծի քու Արտավազդիդ անունը և քո՛ւ անունդ: Օրերով-գիշերներով շրթունքներս օրհնանք են տվեր քեզի:

ՆԱՂԱՇԸ – Օրհնված են քու շրթունքներդ, քուրի՛կ:

ՀԱՐՃԸ – Բայց հիմա կատեմ, կատեմ ես քեզի ու քու Արտավազդը: Ո՞ւր է, ո՞ւր է, որ դուրս պիտի գար, ինչո՞ւ չի գար, ինչո՞ւ չի գար, ինչո՞ւ չի քանդեր, ինչո՞ւ չի վերջացներ այս աշխարհը:

ՆԱՂԱՇԸ – Արտավազդը, քուրի՛կ, քանդելու համար չէ, որ պիտի գա, այլ շինելու, կառուցելու:

ՀԱՐՃԸ – Ի՞նչ: Սո՛ւտ է: Ա՞տ որտեղեն հանեցիր: Ան գա պիտի քանդելու համար, ավերի համար, վրեժի համար: Չէ՞ որ ես կզգամ, կզգամ հոգիիս խորքերեն:

ՆԱՂԱՇԸ – Ես ալ, քուրի՛կ, ես ալ այդպես կզգայի, երբ մանուկ էր վիշտս, ու բողոքս երեխա: Քանդելը եռուն արյան ու խակ մտքի պահանջ է, քուրի՛կ: Հասած հոգին, հասուն դժգոհությունը նորել կտենչա, շինել ստեղծել:

ՀԱՐՃԸ – Ի՞նչը, ի՞նչը պիտի նորես, ինչո՞վ պիտի նորես և ինչո՞ւ, որո՞ւ համար: Նայե՛ շուրջդ, տե՛ս, մարդը գազան է, կինը անասուն: Իսկ դո՞ւն ինչ ես, դո՞ւն ինչ կուզես: Ի՞նչ կփնտրես այս մութերուն մեջ, այս խավարին մեջ, բուի պես մինակ, բուի պես համառ, բուի պես քաշված, ի՞նչ կթփրտաս ու կզարնվիս բոլոր պատերուն: Ա՛, եթե գիտնաս՝ ինչպե՛ս կատեմ ես քեզի, ինչպե՛ս կատեմ ես քեզի:

ՆԱՂԱՇԸ - Բայց չէ՞ որ, քուրի՛կ, ես լույս կփնտրեմ և ազատություն՝ և՛ քեզի համար, և՛ ինծի և ամենուն:

ՀԱՐԾԸ - Սո՛ւտ է, ազատությունը դուն կփնտրես քեզի համար, միայն քեզի: Ուրիշի ազատությունը քու չղթան է: Դուն ուժ ունիս, կամք ունիս, բերնիդ մեջ լեզու և տխմար բազմությունը հմայքիդ գերի. ինչո՞ւ ես կեցեր, եղի՛ր, հեծի՛ր վրան ու քշե՛, ուրո՞ւ կսպասես: Միևնույն է, վերջը այդտեղ ես գալու:

ՆԱՂԱՇԸ- Թո՛ղ ինծի, քուրի՛կ: Հեռացի՛ր:

ՀԱՐԾԸ - Հա՛, վռնդե՛ ինծի, վռնդե՛: Քեզի՞ ինչ, որ ես պաշտեր եմ քեզի Աստծուս պես: Ա՛, եթե գիտնաս՝ ինչպե՛ս կատեմ ես քեզի, ինչպե՛ս կատեմ ես քեզի:

ՆԱՂԱՇԸ - Քու կամքը, քուրի՛կ: Ես երախտապարտ եմ քեզի և՛ պաշտամունքիդ համար, և՛ ատելությանդ:

ՀԱՐԾԸ- (Յանկարծ) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր ինծի հետ, եկո՛՛ւր քանդելու: Այս է աշխարհքը, այսպես է աշխարհքը, դուն չես նորելու, դուն չե՛ս փոխելու, եկո՛ւր ինծի հետ, եկո՛ւր քանդելու: Եղիր ի՛նքդ Արտավազդը, եղիր հի՛ն Արտավազդը, եղիր ի՛մ Արտավազդը:*

ՆԱՂԱՇԸ - Թո՛ղ ինծի մինակ, քուրի՛կ, թո՛ղ հիմա ինծի մինակ. կուզեմ խոսելու, երբ վերքերդ սպիանան, երբ խոցերուդ մրմուռը մարի:

ՀԱՐԾԸ - Նորեն գամ քեզի՞, երբե՛ք: Դուն խաբեցիր ինծի: Ո՞ւր է իմ Արտավազդը, ո՞ւր է իմ Արտավազդը: Ես կատեմ քեզի: (Ճակտի արահետով կանցնի ժայռերու ետին)*:*

3

Նաղաշը տխուր կուգա առաջ, կկենա, քիչ մը վերջը կնստի քարի մը՝ կքած ինքն իր վրա, արմունկները ծունկերուն և դեմքը ծածկած երկու ափին մեջ:

Ձախ կողմեն կմտնեն երկու հոգի, կմոտենան Նաղաշին, կկենան դեմը ու քիչ մը սպասելեն ետքը:

ՄԵԿԸ - Հավաքվեր են, եղբա՛յր:

ՄՅՈՒՍԸ - Գետին եկերքը:

ՄԵԿԸ - Հավաքվեր են՝ քու խոսքերուդ ծարավի:

ՄՅՈՒՍԸ – Ինչպես հոգնած ու տապին լեզուն կախած հոտը ակունքներու ջրին ծարավի:

ՆԱՂԱՇԸ – (Կամաց կբարձրացնե գլուխը կնայի անոնց)*:*

ՄԵԿԸ – Ներե՛, եղբա՛յր, չէինք ուզեր ընդհատենք քու մտքերդ:

ՄՅՈՒՍԸ – Բայց արդեն եկեր են ու կապտանն վարը, գետակի ափին:

ՄԵԿԸ – Կապտանն՝ պասուկը շրթունքին:

ՆԱՂԱՇ – (Սթափվելով) *Հա՛, գետակի ափին: Լավ է, որ հավաքվեր են: Թող գա՛ն, ըսե՛ք, որ մոտ գան:*

4

Երկուքը կշտապեն ետ իրենց մտած կողմեն: Նաղաշ կմնա նստած, անշարժ, գլխահակ և աչքերը շեշտ հառած կետի մը:

Չետզհետե կլսվի ավելի մոտիկեն ոտքի ու խոսակցության խլրտուք, և բազմությունը կխռնի ներս լուռ ու հարգանքով:

Նաղաշ հանդարտ կբարձրացնե գլուխը, կնայի, նշան կընե, որ նստին: Շատերը կտեղավորվին գետնին կամ քարերուն վրա: Պահ մը լռություն:

ՆԱՂԱՇ – (Ուժեղ, հպարտ ու տիրող շեշտով) *Ես գիտե՛մ, հետաքրքրությո՛ւնը չէ՛, որ ձեզի այսօր բերեր է հոս, սովորությո՛ւնը չէ՛, որ ձեզի այսօր բերեր է հոս, նոր հույսերու ծարավը չէ՛, որ ձեզի այսօր բերեր է հոս: Խոստովանեցե՛ք ամեն մեկդ ձեր հոգիին մեջ: Կարկա՛ծն է, որ ձեզի այսօր բերեր է հոս, այս քարին ոտքը, այս ձորին խորքը:*

«Ո՞ւր է, ո՞ւր է Արտավազդը, – կպոռան հիմա ձեր սրտերը, – որ դուրս պիտի գար, նոր օր պիտի տար»:

Ահա նորեն սակավ է հացը, առատ՝ սովածը, խրախունքը՝ պաղունցով. պարապ ու տուրքը՝ պղինձով. կամքն ու վճիռ՝ միայն մեկուն-երկուքին, խոնարհիլը պարտադիր է ամենքին, և հալածանք, սպառնալիք, բանտերը լիք. ողջ քաղաքը տակնուվրա, ուժը հենած թույլի վրա:

«Ո՞ւր է, ո՞ւ ր է Արտավազդը, – կպոռան հիմա ձեր սրտերը, ոմանք հուսահատ, ոմանք փարանքով, – ինչո՞ւ դուրս չի գար. ու դուրս պիտի գա՞, և ե՞րբ վերջապես»:

Ու ես ահա կըսեմ ձեզի: Ամրացուցե՛ք ձեր ոտքերուն կապիչները, պնդեցե՛ք ձեր գոտին ու ձեր սրտերը: Դեռ երկար, դեռ շատ է երկար այն ճամփան, որ քալեք պիտի: Արյուն-քրտինքի, արյուն-արցունքի այդ ոլոր ճամփան, գազանության ու բռնության այդ մոլոր ճամփան դեռ քալեք պիտի, դեռ շատ է երկար:

Բարձրացե՞ր եք դուք բարձր սարերը, մագլցե՞ր եք դուք ժայռ գագաթները: Ես այլ գագաթը մոտ կկարծեի: Քանի վարեն կդիտեի, մոտիկ կերևար, քանի իրեն կմոտենամ, հեռո՛ւ է, երկար:

«Ինչպե՞ս, - կըսեն հիմա ձեր սրտերը, - չէ՞ որ կործանեցինք բռնությունը, չէ՞ որ տապալած են էմիրն ու թուրքը, իշխաններն ու հարուստները, բոլո՛ր կեղեքողները, բոլո՛ր բռնակալները»:

Անոնք տապալեցան: Բայց ի՞նչ շահեցաք դուք: Միթե ավելի ծանր ու անտանելի չէ՞ ընկեր բռնակալը. ա՛ն, որ ձեր մեջեն, ձեր վշտեն ու ձեր արցունքեն է ծներ ու նստեր է ձեր հացին, ձեր բախտին ու ձեր հոգիին վրա:

«Մա՛հ, մա՛հ և անոր», - գուցե պոռան հիմա ձեր վրդովված սրտերը:

Իզո՛ւր: Տապալեցիք հին բռնակալը, եկավ նորը. կտապալեք նորը՝ կուգա հաջորդը: Անոր վերջ չկա: Գիտցե՛ք, ոչինչ չեք շահելու դուք, մինչև որ չխորտակեք այդ ամենքը ծնող, այդ ամենքը սնող մա՛յր բռնակալը, միակ բռնակալը, բո՛ւն, իսկակա՛նը:

ՁԱՅՆԵՐ- Ո՞վ է: Ո՞վ է: Ըսե՛: Ցո՛ւյց տուր:

ՆԱՂԱՇԸ - Կըսեմ: Բարձրացե՞ր եք դուք բարձր սարերը, մագլցե՞ր եք դուք ժայռ գագաթները: Քանի վարն էի, ամենեն բարձր կթվեր ինծի տեսած գագաթս: Քանի վեր կելլեմ՝ անոր ետևեն նո՛ր-նոր գագաթներ կելլեն առջևս: Ըսե՛մ, ըսե՛մ ձեզի:

Եթե՛ կուզե՛ք, որ փրթին ձեր բոլոր շղթաները, եթե կուզեք, որ փրթին ձեր բոլորի շղթաները, ընկճեցե՛ք այն բռնակալը, որ կտիրե ձեզմե ամեն մեկուն կրծքին տակ, մեռցուցեք ձեր մեջի՛ բռնակալը:

Զարմացա՛ք, գիտեմ. ասո չէր ձեր լսել ուզածը. դուք կսիրեք դուրսի բռնակալները, որոնց դեմ կարելի է բողոքել, աղմկել, կրճտել ու դավել: Բայց ես կըսեմ ձեզի. հո՛ն է, հո՛ն, ձեր հոգիներուն թավ խավարին մեջ թափառող այն հզոր, այն անպարտ բռնակալը, որ կուզե իշխե ամենուն վրա, կուզե խլե ուրիշներուն ունեցածը, կուզե ուտե ուրիշներուն աշխատանքը. կուզե, որ բոլորը երկրպագեն իրեն ու ծառայեն իր

քմայքին ու հաճույքին. հո՛ն է, հոն. ձեր հոգիներու թավ խավարին մեջ, հո՛ն, ձեզմե ամեն մեկուն կրծքին տակ:

Պիտի ըսեք՝ Աստված է ստեղծեր մեր բնությունը: Բայց ո՛վ ըսավ ձեզի, թե Աստված ավարտեր է արդեն իր ստեղծագործությունը: Չե՞ք տեսներ՝ ի՛նչ խեղճ, ի՛նչ թերի աշխարհք է սա, ի՛նչ վայրի ու վայրիվերո արարչություն, և մենք բոլորս՝ ի՛նչ թշվառ ու հակասական արարածներ: Ո՛չ, դուք դեռ մարդ չեք, դուք դեռ այն մարդը չեք, որ Աստված ստեղծել կուզե. դուք դեռ մարդու մեկ նախնական նմուշն եք միայն: Աստծու առաջին փորձերը անասունեն մարդը ստեղծելու:

«Ո՞ւր է, ո՞ւր է Արտավազդը», – կպոռա հիմա ի՛մ սիրտս: Ե՞րբ պիտի փրցնե ան իր կապանքները, ձեր կապանքները. ե՞րբ պիտի դուրս գա ան ձեր հոգիներու թանձր խավարեն, ձեր ներքին անդունդներուն խորին խավերեն. ե՞րբ պիտի դուրս գա, ըսե՛ք, հիմա ես եմ, որ կհարցնեմ ձեզի: Ո՞ւր է, ո՞ւր է իմ Արտավազդը: Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ամուր կպահեք կալանքներու տակ, կապանքներու տակ, փականքներու տակ, ձեր կրծքերու տակ: Ո՞ւր է, ո՞ւր է իմ Արտավազդը: Հիմա ե՛ս եմ, որ կհարցնեմ ձեզի, հիմա ե՛ս եմ, որ...

5

Հետզհետե տեսարանը բոլորովին մթնած է, և ոչինչ չերևար: Վերջին խոսքերուն կհյուսվի հեռուեն լսվող թզուկներուն փառաբանությունը, որ քիչ-քիչ կմոտենա:

ԹԶՈՒԿՆԵՐԸ – Փա՛ռք մեր տիրոջ՝ Կյանքի դևին,
փա՛ռք արարիչ իր կուռ թևին,
տիրելու տենչն հնարողին,
հաղթանակը նվիրողին,
հեռ ու նախանձ հորինողին,
փա՛ռք մեր տիրոջ՝ Կյանքի դևին,
փա՛ռք արարիչ իր կուռ թևին...

Երգի ուժեղացման հետ ծայր կուտա և կարմիր լույս մը, որ գետնեն կիորդե ու հետզհետե կպայծառանա: Բացված է հաջորդ տեսարանը:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱԶԱՏ ՄԱՍԻՍԻ ԽՈՐԻՆ ԽՈՐՔԵՐԸ

I

Ընդարձակ քարայր մը՝ բարձր կամարով: Բոլոր պատերը խորդուբորդ և ստալակտիկ, որոնց վրա ամեն կողմեն բյուրեղները գույնզգույն կկայծկլտան:

Գետնեն հորդող կարմիր լույսին մեջ կեցած է Կյանքի դևը լուռ ու մտախոհ: Քայլ մը ետ Հնադարյան թզուկը խոնարհ:

ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՎԸ - Ի՞նչը, ի՞նչը կմղե ինծի հո՛ս, Ազատ Մասիսի այս խոր խորքերը, ինչո՞ւ քայլերս ակամա կուղղվին հո՛ս, ուր շղթայված է ա՜ն, վիհերուն տակը, կռունկիս տակը, ապառաժներու տակը, ա՜ն... (Հեգնոտ) *որ քանդե պիտի իմ օրենքներս, կործանե պիտի իշխանությունս:*

ԹԶՈՒԿԸ - Երբե՛ք, երբե՛ք չէ ըլլալու ատիկա, կյանքի՛ տեր:

ԴԵՎԸ - Ա՛, գաճա՛ճ, կուզեմ, որ ջնջվի այդ ախմար գուշակությունը դարերուն էջեն, ջիղերուս մեջեն:

ԹԶՈՒԿԸ - Ո՞վ է ան, որ գուշակեր է:

ԴԵՎԸ - Չգիտե՛մ, չգիտեմ, որ կա, պետք է չքանա: Պետք է վերանա այդ երկմտումը մտքերուս ցանցեն, պետք է գողցվի այդ Արտավազդը հուշերուս գանձեն: Գուցե համոզեմ. կուզեմ արձակեմ դրած կալանքիս դարավոր ծոցեն: Գաճա՛ճ, ի՞նչ կըսես:

ԹԶՈՒԿԸ- Ինչպես որ կուզես:

ԴԵՎԸ - Պիտի փորձեմ, գուցե համոզեմ: Ուժեղը ե՛ս եմ, տիրողը ես եմ, ներողը ըլլալը վայել է ինծի:

ԹԶՈՒԿԸ - Տիրողին վայել է, ինչ որ ուզենա:

ԴԵՎԸ - (Ոտքը գետնին տոփելով) *Գետի՜ն, մա՛յր գետին, որու արգանդին սև մութին ետին գեճը կծլի, կաճի, կդլի, ուր աճումը կսաղմնանա, ուր սուրբ սաղմը կմարմնանա, ուր կխրե ու կորոնե արմատն անոթի, ամեն դի, իր թելերն ագահ, ուր կյանքի կուգա ու կխմորի նյութը կենդանի, կառնա առաջ հյութի սնունդի, կեռա, կզեռա սեռի ծնունդի. դո՛ւն, մա՛յր գետին ու կյանքի՛ մայր, բա՛ց քու կուրծքդ Կյանքի դևին, երկրի զավկին, ցո՛ւյց տուր ուղին այն խոր վիհին, ուր ես օր մը վար հրեցի, գլորեցի, կալանեցի ու կնքեցի մարդու որդին, այն խեռ հոգին,*

ըմբոստ ոգին, այն մեծամիտն ու հանդուգնը, հուսամ իջած ըլլա փուքը, թող խոնարհի ու պաղատի: Գետի՛ն, մա՛յր գետին ու կյանքի մայր, բա՛ց քու կուրծքդ. Կյանքի դևին, երկրի զավկին և բացվին դեմս Ազատ Մասիսի խորին խորքերը. քաշե՛, ե՛տ նետե քու որձ ժայռերը, հանքի շերտերը, կավի փերթերը, թանձր մամլված մոխրի գունդերը, խիճի կույտերը, շվար ջրերուդ խարխափող վազքը, մթին լճերուդ խոժոռ դիզվածքը և անդունդնե՛րդ, ճեղք ու ճաքերը, փոսն ու բացերը և քու բոցերը, քու հուրն ու լավան, որ դուրս կհևան: Ու թո՛ղ քանդվի աչքիս կնիքը, խախտի, խարխլվի՛ զոդվածքն ու նիգը, ու ցիրուցան գա այն հսկա շեղջը զայրույթիս հսկա, խորտակվի՛ դուռը, դուռն ու կամուրը դարավոր բանտին Արտավազդին, մարդու որդիին... (Ոտքը զարնելով գետին) *Բա՛ց:*

2

Կտիրե մութ: Կլսվի գետնաշարժի ցնցում, թափվող ու պատռվող զանգվածներու թավալումը, խուժող ջրերու շառաչը, մեջեմեջ գետնեն բոցեր կցատկեն մինչև կտիրե խորին լռություն:

Քարակույտերու ահեղ ավերակի մը մեջ այրի մը լայն մուտքը, ուր աղոտ ու դալուկ լույսի մը մեջեն հազիվ կնշմարվի մարդկային կերպարանք մը՝ տարածված ճակտի պատին:

ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՎԸ – (Քարայրի մուտքին) *Արտավա՛զդ, արթո՞ւն ես:*

Կլսվի շղթաներու շռինդը, և լռություն:

ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՎԸ – Նիրհա՞ծ ես, կխորհի՞ս, թե՞ կանիծես:

ԱՐՏԱՎԱԶԴԻ ՁԱՅՆԸ – Կտենչա՛մ:

ԴԵՎԸ – Իզո՛ւր: Ուզե՛ ինծմե և կունենաս: Հերիք չէ՞, ո՞ւր կձգտիս ինծմե դուրս, ո՞ւր կձգտիս ինծմե վեր, մարդո՛ւ որդի. մարդն ալ հասարակ կենդանի մըն է և հավիտյան հպատակ ինծի: Խոստվանե՛, և տամ քեզի ու քու հպարտությանդ ամբողջ աշխարհներ. զորքերուդ գնդերը մորեխի նման ծածկեն բոլոր ցամաքներուն երեսը, քու առջևեդ սարսափը երթա, ու ետևեդ՝ երկրպագումը: Թափեմ քու գիրկդ բոլոր դիզված, հափշտակված գանձերը, ադամանդներուդ խոշորությունը մանկանդ բռունցքին հետ մրցի, մարգարիտներուդ շարանը կանանոցիդ բոլոր կին ամբոխը անծայր շղթայով մը իրարու կապե, և պետությանդ բոլոր սայլերը ճռան ու տնքան հպատակներուդ հարկն ու տուրքը

անվերջ քեզի կրկնեն: Եվ փառք, պատիվ, հռչակ, մարմնիդ կորով, ճկունություն, խելք ու շնորհք, կտրուկ լեզու: Կյանքի գինն է, որ կխոսի քեզի, Կյանքի գինն է, որ կխոստանա: Կյանքի կավին բոլոր գինքերը քեզի ու քու հպարտությանդ, որ ընկճես, տիրես:

ՁԱՅՆԸ – *Ես ընկճել կուզեմ քեզի. գիտե՛ս, միա՛յն քեզի:*

ԴԵՎԸ – *Ի՞նչ իմաստ, անմի՛տ, տարեր ու տարեր համառելն ու տառապելը այդ մութ ու լռին մենության խորքը և երազելը սին երազներու, որոնք չիք են և չեն գալու: Եվ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ի՞նչ իմաստ ունի:*

ՁԱՅՆԸ – *Ի՞նչ իմաստ ունի երկրի ծոցին մեջ բոցեղեն ծովը, որ կա ու կեռա ու կփրփրի ու դուրս կժայթքի ու կուզե հորդի երկրի ընդերքեն, իր մարմնի հազար մխացող վերքեն. ինչո՞ւ կդողան ու կցնցվին իր մկանները այդ ներքին ճիգեն, իր բուռն ջանքեն, անզուսպ տենչանքեն, անանց տանջանքեն...*

ԴԵՎԸ – *Կտեսնեմ՝ քեզի ոչինչ չեն ուսուցեր քար պատերը քու չորս դին, շղթաներուդ մեղեդին: Մե՛ղք, կուզեի հաշտվիմ ու փշրեմ շղթաներդ:*

ՁԱՅՆԸ – *Այս շղթաները փշրելու համար պիտի գա նոր ցեղ ու նոր ձեռքեր: Քու ձեռքերդ կարող չեն:*

Կլսվի կռանահարության զարկեր, որոնք կհեծեն կամարներուն տակ, կշաչեն Արտավազդի շղթաները. շներու կլանչ:

ԴԵՎԸ – (Ծաղրով) *Ահա՛ քու նոր ցեղդ: Ո՛չ, կրամուտքներ շա՛տ կան և դեռ շատ պիտի ըլլան ժամանակներուն մեջ, դարբիններ շա՛տ կան և դեռ շա՛տ պիտի ըլլան քու հին ցեղիդ մեջ: Իզուր ես դրեր քու հույդ մարդուն վրա:*

ՁԱՅՆԸ – *Բայց պիտի գա, պիտի գա...*

ԴԵՎԸ – *Զարկե՛ք, դարբիննե՛ր, կռանը սալին, զարկե՛ք, որ հուսա: Կերամուտք է. հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, դեռ կհուսա, զարկե՛ք, դարբիննե՛ր, կռանը սալին, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, ան կտենչա... Թող տենչա՛:* (Յանկարծ և հատու) *Սո՛ւտ է, սուտ գուշակությունը. ո՞վ է գուշակեր, բանդագուշանք է ու ախմար ցնորք: Ո՛չ, այդ օրը չէ գալու: Դուն կմնաս հո՛ս, հավիտյան դուն կմնաս հոս. քեզի ելք չկա:* (Ոտքը ուժեղ կզարնե գետին, կտիրե մութ, աղմուկ և փլուզում) *Գետի՛ն, մա՛յր գետին, պինդե՛ քու գոտին, քաշե՛, վրա՛ բեր փեշերդ մթին, քու որձ ժայռերը, հանքերդ չերտերը, կավի փերթերը, թանձր կույտերը, մոխրիդ գունդերը ու պաղած*

լավան, հո՛ւպ տուր խառնան, պնդին, միանան: Գետի՛ն, մա՛յր գետին, սեղմե՛ քու գոտին, քաշե՛, վրա՛ բեր քու սև քղանցքը, իր անել բանտին թող խցվի՛ անցքը: Ահա՛ կդնեմ աջիս կնիքը, որ անխախտ մնա զոդվածքն ու նիգը այս հսկա շեղջին զայրույթիս հսկա, որուն տակ կքած թող տենչա, խոկա...

Դևի վերջին խոսքերուն կից՝ հեռուեն և մութին մեջեն կլսվի թզուկներուն երգն ու կռանահարաքյունը, որ կշարունակվի առժամանակ մը մութի փարատելեն ալ ետքը, երբ բացված է արդեն հաջորդ տեսարանը:

ԹԶՈՒԿՆԵՐԸ – Փա՛ռք մեր տիրոջ՝ Կյանքի դևին,
փա՛ռք արարիչ իր կուռ թևին,
ժանիք, մագիլ ստեղծողին,
քարը զենքի վերածողին.
խլելու սերն արծարծողին,
փա՛ռք մեր տիրոջ՝ Կյանքի դևին,
փա՛ռք արարիչ իր կուռ թևին...

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՓՈՂՈՑ

I

Ճակատը նեղ ու երկար փողոցն է, որ կշարունակվի դեպի խորքը՝ հետզհետե ինքն իր վրա ծռվելով դեպի աջ, ուր կերևան մի ու երկհարկ տներու, խանութներու ներս ու դուրս ինկած անհավասար մասերը, ցուցանակներ, կախված լաթեր: Տեղ-տեղ դեմ դեմի թել է նետած:

Փողոցի բերանը՝ աջ կողմը, տուն է. տակը՝ մաշիկ կարող Զենոբի խանութը. դուռը դեպի տեսարանը, մեկ-երկու աստիճան նեղ սանդուղով, որը փոքրիկ պատշգամի պես բան մը կկազմե: Փողոցի բերնի ձախ կողմը գինետուն է, մուտքը լայն ու երկփեղկ, ուրկե կերևա ներսը՝ կարասներու և գավերու շարքեր և գինեվաճառի սեղանը: Գինետան առջևը՝ կիսաչոր ծառի մը տակ. քարե

հասարակ նստարան մը ու քարե սեղան հաճախորդներու համար: Դռանը ճակտին նախնական կոպիտ նկար մը՝ գինի ծախողի իբրև նշանակ:

Գինետան մեջ՝ սեղանին ետևը, կեցած է գինեվաճառը՝ չափազանց երկար բեղերով ճաղատ մարդ մը. մինչ նույն սեղանին առջևը՝ ցած աթոռակի մը վրա, նստած է կարճ ու հաստ մարդ մը՝ անսովոր հաստ թևերը կես մը վեր հավաքած, մազի մեջ կորած լայն կարմիր դեմքով. սպանդ զենող Համբոն է, որ լուռ ու լուրջ նստած է ունքերը կիտած, գինիին գավը բռնած ծունկին: Մեկ-երկու հոգի կեցած են անոր կողքը:

Դուրսի քարե սեղանին դեմ դեմի նստած են երկու զինվոր իրենց գավերուն առջևը՝ գոհ ու աղմկոտ տրամադրությամբ:

Ա. ԶԻՆՎՈՐԸ – Հապա՜... հապա՜... ի՞նչ գիտցար:

Բ. ԶԻՆՎՈՐԸ – (Ծիծաղելով) *Հա՜յ, ես քու...*

Ա. ԶԻՆՎՈՐԸ – Վե՛ր կաց, վե՛ր կալ գավդ: Կենա՛ցդ:

*Բ. ԶԻՆՎՈՐԸ – (*Գավերը իրար զարնելով ու ծիծաղին մեջեն*): Շո՛ւնն՝ շան որդի...*

Կխմեն ու կլռեն:

*ԶԵՆՈԲ – (*Մաշիկ կարողը, որ իր խանութի բարձր դռանը կեցած կդիտեր, քիչ մը ավելի դուրս գալով) *Իսկ իրա՞վ է, բարեկա՛մ, կըսեն Պահլավունին զորք է առեր վրացիներեն ու կելլե մեր վրա:*

Ա. ԶԻՆՎՈՐԸ– Վրացի՞:

Բ. ԶԻՆՎՈՐԸ– Թո՛ղ գա, եթե կհամարձակի: Խնդրե՛մ: Ձեր նշանավոր Պահլավունին, իրա՛վ է, անգամ մը փախցուց իր կաշին մեր ձեռքեն. այս անգամ կքերթենք ու կլախենք մեծ դարպասի ճակատեն, որ ալ ո՛չ տանի, ո՛չ բերի:

Ա. ԶԻՆՎՈՐԸ – Ո՛չ Պահլավունի, ո՛չ Թուրք, ո՛չ վրացի, այլև ո՛չ ոք չի կրնար խլել այս քաղաքը մեր հրամանատարին ձեռքեն:

Բ. ԶԻՆՎՈՐԸ – Մեր հրամանատարի կենա՛ցը: Զորավար Ավոյի կենա՛ցը:

Ա. ԶԻՆՎՈՐԸ – Կեցցե՛ Անիի փրկիչը: Մե՛րն է, մերն է այս քաղաքը ալ հավիտյանս հավիտենից:

Բ. ԶԻՆՎՈՐԸ – Է՜, գինեպա՛ն, վերցո՛ւր գավերդ: Կրկին հաշվիր:

Ա ԶԻՆՎՈՐԸ - (Կերթա քայլ մը դեպի Զենոբը) *Հասկցա՞ր, այս քաղաքը ալ ո՛չ ոք առնել չի կրնար մեր ձեռքեն: Մենք կեցած ենք հոս, մե՛նք, արթո՛ւն ու պատրաստ: Թող գա՛, տեսնեմ, ո՞վ պիտի առնե իմ ճանկես: Դուն գնա՛ հանգիստ քու բանիդ, մտի՛ր կնկանդ ծոցը ու խումփացո՛ւր. մի՛ վախնար:*

Բ ԶԻՆՎՈՐԸ - *Փո՛ւհ, գլուխդ վկա՛. քու Պահպանի՛ն ու քու վրացի՛ն:*

Զինվորները վերջին խոսքերում հետ կմտնեն ճակտի փողոցը ու կհեռանան աղմուկով ու ծիծաղով:

2

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ- (Գավաթները հավաքելով) *«Կդրե՛ս հաշվիս», ճռվթած բերանդ վկա: Մինչև ե՞րբ: Կուգան, կլակեն, կլակեն ու «կգրե՛ս հաշվիս»: Աստծու պատիժը գրեմ ձեր հաշվին: Մինչև ե՞րբ, մինչև ե՞րբ ասոնց ձեռքը: Քարուքանդ եղանք: Ա՛, այդ նզոված դարբինները:*

ԶԵՆՈԲ - (Մոտենալով գինետանը) *Լսեցի՞ր, Համբո՛, լսեցի՞ր. երեկվան սատկած շները աղյուծ են կտրեր մեր գլխուն: Սպասեցե՛ք, շուտով իշխանությունը կանցնի ժողովուրդին, բո՛ւն ժողովուրդին, մեզի՛, ա՛յ, Համբոյի պես մարդը՝ և՛ հայտնի, և՛ սիրված, և՛ ուժեղ: Ո՞վ կա, ո՞վ, քեզմե ավելի ուժեղ. տավարի պոզերեն որ հուպ տաս՝ գետին կչոքին եզն ու երինջը: Ըսե՛, ինչո՞ւ քեզի պես մարդը չի պիտի ըլլա մեր գլխուն, այլ այդ սատկած շները:*

ՀԱՄԲՈ - (Խոր ու ուժեղ շնչելով՝ վայրի ու անորոշ մռլտուք մը քթին մեջեն) *Հը՛մմ...*

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ - *Ելի՛ր, Համբո՛, իջեցո՛ւր երկաթե բռունցքդ դարբնի մարդոց ռեխին, որ կորչին. ո՞վ են որ, քանի՞ հոգի են: Դուն քու ետևդ այնքան մարդ ունիս և ի՜նչ մարդ, բոլոր տավար զենողները, տե՛ս, այս կտրիճները: Ես ալ իմ ետևս մարդիկ ունիմ: Մեզի հետ է ինքը Նաղաշը և բոլոր նաղաշյանները: Կորչի՜ն դարբնի մարդիկը: Եթե անոնք հպարտ են, որ իրենց ձեռքերը մրոտ են ու ներկոտ, նայե՛, իմ ձեռքերս գինիոտ են, իսկ քուկինդ արյունոտ:*

ՀԱՄԲՈ - (Նույն վայրի մռնչյունով բռունցքը կզարնե սեղանին) *Հը՛մմ...*

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ- *Տո՛ւր, սատկեցո՛ւր մեկ-երկուքը. մնացածները կուգան ետևեդ:*

ՁԵՆՈԲ – Կորչին բռնակալները. պլոկեցին, որբեցին ամբողջ քաղաքը, կերան, լափեցին ամեն ինչ, քիչ մըն ալ որ սպասենք՝ ալ ոչի՞նչ չի մնար մեզի: Քիչ մըն ալ մեզի: Կեցցե՛ ժողովուրդը, կեցցե՛ Նաղաշը: Ուժեղ բռունցք է պետք, Համբո՛, ուժեղ բռունցք է պետք:

ՀԱՄԲՈ – Հը՜մմմ... (Մեկ թափով կքաշե գավը գլուխը, կդատարկե, կդնե սեղանին, կելլե ոտքի ու ձեռքերը կողքերուն դրած. ճոճուն քալվածքով կերթա դեպի ճակտի փողոցը: Իր մարդիկն ալ՝ անոր ետևեն):

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ – Ապրի՛ Համբոն:

ՁԵՆՈԲ – Համբո՛, մենք քեզի հետ ենք, աչքդ բա՛ց պահե:

3

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ – Խելքդ ի՞նչ կկտրե, Զենո՛բ, բան դուրս պիտի գա՞ այդ տավար զենող տավարեն: Աստված անոր մարմինը ստեղծելու ատեն խոզի է բռնվեր, գլուխ շինելու համար վերցուցած հողը մոռցեր է ու փակցուցեր է թևերու մսին:

ՁԵՆՈԲ – Աստծու բաները անքննելի են, հարևա՛ն: Անոր գլուխը Աստված դրեր է իմ ու քու ուսին:

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ – Գիտե՞ս ինչ, Դարբինը չէ, բայց Ներկարարը չուն մարդ է, հանկարծ քիթը հոտ չառնե. բաներնիս բուրդ կդառնա:

ՁԵՆՈԲ – Ա՛յ խելքի տոպրակ, աչք չունիս, ի՞նչ է: Դարբինն ալ, Ներկարարն ալ արդեն զույգ մը մաշված մաշիկ են, ինչ ոտքի ալ որ անցընես՝ պճեղները դուրս կիյնան. պետք է նետվին աղբյուսը: Զե՞ս տեսներ, ինչ որ կդառնա չորս կողմը: Պետք է նետվին աղբյուսը: Բանը ա՞ն է, թե ով պիտի գա անոնց տեղը:

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ– Ուրեմն ես ու դո՞ւն:

ՁԵՆՈԲ – Եթե ամուր նստինք այդ տավարին մեջքը:

ԳԻՆԵՎԱՃԱՌԸ – Եթե ամուր նստինք ու ամուր խմենք:

ՁԵՆՈԲ – Հա՛, հերթը մերն է. վերջապես քիչ մըն ալ մե՞նք յուղոտինք, թե չէ այսպես մաշիկ կարելով, քոշ կարկտելով...

4

Չախեն աղմուկով ու վեճով կմտնեն քսան-քսանհինգ հոգի զանազան արհեստի աշկերտներ ու օգնականներ՝ տասը տարեկանեն սկսած մինչև հասուն մարդիկ:

ԽՈՒՄԲ ՄԸ – *Նամարդ է, ով երթա գործի: Նամարդ է, ով երթա գործի:*

ՄԵԿԸ – *Կերթամ՝ ո՞նց չէ, փարպետոփս կակալ քիթը վկա:*

ՏՂԱ ՄԸ – (Պարելով) *Ջա՜ն, ջա՜ն, քեֆ... Ալ ո՛չ ապտակ, ո՛չ մշտի, ո՛չ ականջ քաշուկ, ո՛չ քացի, ո՛չ կսմիթ... ալ պրծավ, ափոցը պրծավ...*

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ՄԸ – *Վարպե՛տ, գինի՛ բեր, գինի՛ բեր ինծի:*

Գլխավոր խմբին մեջ աղմկոտ վեճ է, որոշ կլսվին ընդհատ նախադասություններ:

ՁԱՅՆԵՐ – *Դատարկ խոսքեր են:*

– *Ո՛չ, կես՛ը մեզի, կեսը մեզի:*

– *Ինծի ո՛ր մնա...*

– *Թողե՛ք որ խոսի:*

– *Վա՜Հ, մե՜նք ալ մարդ ենք:*

ՍՈՂՈՄՈՆ – (Թարմ երիտասարդ մը, խիստ նուրբ ու քնքուշ կազմով, գրեթե աղջկա գեղեցկությամբ, աչքերը կվառին, ձայնին մեջ դող, կցատկե քարե նստարանին վրա և ոգևորված) *Ո՛չ, ո՛չ, ձեր բոլոր ըսածը կիսատ բաներ են: Լսեցե՛ք ինծի, լսեցե՛ք ինծի:*

ՁԱՅՆԵՐ – *Թողե՛ք, թողե՛ք խոսի Սողոմո՜նը, Սողոմո՜նը:*

ՁԱՅՆ ՄԸ – *Սողոմո՜ն, խոսե՛:*

ՍՈՂՈՄՈՆ – *Ի՞նչ ըսել է՝ քառորդը մեզի կամ կեսը մեզի: Հիմար խոսքեր են: Ամենքս կաշխատինք, ամեն մեկս մեր տարիքին ու կարողության համաձայն, ուրեմն հավասար ենք ամենքս: Սա հանցավո՞ր է, որ դեռ տղա է, կամ ա՞ն, որ դեռ սեփական իր գործը չունի: Ուրեմն ի՞նչ ըսել է վարպետ կամ աշկերտ: Չէ՞ որ մեր վարպետները խլեցին բոլոր վաճառականներուն ունեցածը, ըսին՝ պետք չէ ըլլա հարուստ ու աղքատ, ինչո՞ւ պիտի ըլլա վարպետ ու աշկերտ:*

ՁԱՅՆԵՐ – *Այո՛, այո՛, ինչո՞ւ:*

– *Ո՛չ վարպետ, ո՛չ աշկերտ:*

ՍՈՂՈՄՈՆ – *Բոլորիս պետք է պատկանի խանութն ու ապրանքը. ինչպես աշխատանքը, այնպես ալ շահը: Ամեն մեկը լավ մը կուշտ պիտի ըլլա և տաք հագվի մարդավարի: Չէ՞ որ ամենուն փորն ալ միևնույն փորն է:*

ՁԱՅՆԵՐ - *Ամենուն փորը միևնույն փորը:*

ՏՂԱ ՄԸ - (Խնդալով) *Բոլոր փորերը իրար հավասար:*

ՀԱՍԱԿԱՎՈՐ ՄԸ- *Ձա՛յնդ, լակո՛տ:*

ՄԵԿԸ - *Կպահանջենք Սողոմոնի ըսածին պես: Վարպետ չենք ուզեր: Խանութը մեզի, ապրանքը մեզի, բոլոր շահը մեզի:*

ԲՈԼՈՐԸ - *Չե՛նք ուզեր, վարպետ չենք ուզեր:*

ՄԵԿԸ - *Կպահանջենք, կպահանջենք:*

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - *Աղե՛կ, որ չտա՞ն:*

ՍՈՂՈՄՈՆ - *Չտա՞ն, ինչպե՛ս թե չտան: Կերթանք կառնենք, կխլենք: Իրենք ինչպե՞ս ըրին: Հիմա այլևս արդարություն է, հավասարություն:*

ՁԱՅՆԵՐ - *Արդարություն է, հավասարություն: Կեցցե՛...*

ՈՒՐԻՇՆԵՐ - *Սո՛ւս, սո՛ւս...* (Դեպի խորքը նայելով) *Սա ի՞նչ բան է:*

5

Մթնած է բավականին:

Ճակտի փողոցին մեջ իրարանցում. կվազվզեն, շատերը դուրս կթափին տներեն ու խանութներեն:

ՇՇՈՒԿ - (Բերնե բերան) *Դարբնի գլո՛ւխը: Դարբնի գլո՛ւխը:*

Տեսարանի աջեն ներս կմտնե Յամբոն իր հետևորդներով: Ձեռոք կերևա իր խանութի հարթակին: Տեսարանի ձախ կողմը աշկերտներն են: Իսկ խորքեն կհառաջանա ժամկոչը՝ խոսելով գրգռված մեկ-երկու հոգիի հետ: Յետաքրքիր բազմություն մը՝ անոնց խոսածը լսելու ջանքով, անոնց ետևեն:

ԺԱՄԿՈՉԻ ԽՈՍԱԿԻՑԸ - (Ոգևորված) *Ինքը Ներկարա՞րը, Ներկարա՞րը:*

Երբ կհասնին զինետան առջևը, ժամկոչը կանգ կառնե ձեռքի լռություն ուզող շարժումով մը: Բոլորը կանգ կառնեն ու կլռեն:

ԺԱՄԿՈՉԸ –Ինկա՛վ զզվելի բռնակալը, Անիի՛ քաղաքացիներ, և հիմա իր գլուխը հովեն կերերա այն շենքի ճակտին, ուրկե կուզեր ձեզի, մեզի, բոլորիս իր սարսռը դարձնել: Մեր քաղաքի ամենեն չիտակ, ամենեն անձնվեր ու ամենեն քաջ մարդը հաջողեցավ փրկարար հարվածը իջեցնելու: Զինվորներու մեծագույն մասը իր հետն են արդեն: Կեցցե՛ ժողովուրդի իսկական բարեկամը, մեր ազատության անքուն պահապանը: Կեցցե՛ ներկարար Արթինը:

ԺԱՄԿՈՉԸ ՇՐՋԱՊԱՏՈՂ ԽՈՒՄԲԸ – Կեցցե՛ մեր Ներկարարը:

ՁԱՅՆ ՄԸ – Կեցցե՛ մեր փրկարարը:

ԺԱՄԿՈՉԸ – Կավետեմ քեզի, Անիի՛ ժողովուրդ, կատարվեցավ դուշակությունը. ահա՛ վարպետ Արթինի կերպարանքին տակ Արտավազդը փրցուց իր շղթաները և դուրս ելավ ծեր Մասիսի այրերեն ու բերավ տենչալի ազատությունը ամենքին: Այլևս ամեն բան ժողովուրդի ձեռքով ու ժողովուրդի համար: Շնորհավորեցե՛ք իրար, ավետեցե՛ք բոլորին ու քե՛ֆ ըրեք. քե՛ֆ ըրեք ամբողջ գիշերը. ծախքը կհոգա գանձարանը:

Խժլտուք, խառն խոսակցություն:

ԺԱՄԿՈՉԸ ՇՐՋԱՊԱՏՈՂ ԽՈՒՄԲԸ – Կեցցե՛ Ներկարարը, կեցցե՛ գանձարանը:

ՄԵԿԸ – (Իր քովինին) *Արտավազդը եկեր է վարչապե՞տ, նե՞րան է: Երթանք տեսնենք:*

ՔՈՎԻՆԸ – Տո՛, սարսա՛ղ, Արտավազդ ըսածը քաջք է, քա՛ջք, ո՞նց պիտի տեսնես:

ՆԱԽՈՐԴԸ – Հա՞:

6

Աշկերտներուն ետևեն կլսվի կնոջ սուր ու հիվանդոտ ծիծաղ մը: Աշկերտներեն մեկ-երկուքը կքաշվին ետ: Կերևա Չարնը՝ կարմիր լաթով մը մազերը կապած. երկու ձեռքերը կրծքին սեղմած՝ կխնդա: Յանկարծ կկտրե ծիծաղը, բարկացկոտ կնայի շուրջը վայրի նայվածքով, կցատկե քարե նստարանին վրա և կխոսի գրգռված ու գրգռող շեշտով մը:

ՀԱՐՍԸ – Ի՞նչ էք կեցեր ապուշի պես, բերաննիդ բաց: Չե՞ք տեսներ, որ ձեզի նորեն լշացնել կուզեն, որ նորեն ցատկեն ձեր կռնակը: Մի՛ խաբվիք, մի՛ խաբվիք: Այդ նոր գիշատիչը քանի դեռ չէ տեղավորվեր ձեր մարմնին վրա, ձեր հոգվին վրա, վրա՛ տվեք, ջարդեցե՛ք, սատկեցուցե՛ք. ատոնք բոլորը միևնույն են, նույն գազանը, երբ անգամ մը ուժը իրենց ձեռքն անցնի: Վազեցե՛ք, վաղը առտու արդեն ուշ կըլլա, ուշ...

ՎԱՐԴԵՍ ԶԵՆՈԲ –(Իր հարթակեն) Համբո՛, կլսե՞ս, Համբո՛, ինչ կխոսի այդ կինը: Աստված կխոսի իր բերնովը:

ՀԱՐՍԸ – Իսկո՛ւյն, իսկո՛ւյն, վազեցե՛ք, բռնեցե՛ք ու քաշ տվեք անոնց մազերեն (Կքաշե իր գլխու կարմիր թաշկինակը, մազերը կթափին դեմքին ու ավելի կատաղի արտահայտություն կուտան, մինչ ինքը կխոսի շարժելով ձեռքի կարմիր թաշկինակը) Քաշեցե՛ք, փռեցե՛ք գետին, ձեր ոտքերուն տակ, մեր բոլորիս ոտքերուն տակ, հանե՛նք վերջապես մեր բոլորի վրեժը: Հերիք է, բոլո՛ր տերերը մեր ոտքերուն տակ, բոլոր, բոլոր իշխողները մեր ոտքերուն տակ:

ԱՇԽԵՐՏՆԵՐԸ – Այո՛, մեր ոտքերուն տակ, բոլո՛ր վարպետները մեր ոտքերուն տակ:

ՎԱՐԴԵՍ ԶԵՆՈԲ – Համբո՛, կլսե՞ս ինչ կպահանջեն ամենքը:

ՀԱՐՍԸ – Երթա՛նք, երթա՛նք, ավերենք իրենց տները, իրենց բները: Այրե՛նք, այրե՛նք իրենց բոլոր որջերը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԿՈՂՄԵՐԵ – Այրե՛նք, այրե՛նք...

ՀԱՐՍԸ – Մինչև բոցերը երկինք չլիզեն, մինչև բոցերը ավեր չդիզեն, մեր ցավերուն հովացում չկա: Վազեցե՛ք, վառեցե՛ք ձեր ջահերը, ձեր մարխերը, կրակները, վառեցե՛ք ձեր վրեժը, ձեր այրող ոխն ու կատաղությունը... Առա՛ջ, ամե՛նքս առաջ, հոս մարդ չմնա:

ՍՈՂՈՄՈՆ – Սո՛ւրբ ես դուն, ու քու խոսքերդ՝ հայտնությունը երկնքի: Առա՛ջ ինկիր, սրբուհի՛, մենք բոլորս քու ետևեդ:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – Մենք, բոլո՛րս, բոլո՛րս:

ՎԱՐԴԵՍ ԶԵՆՈԲ – Համբո՛, դուն ալ: Մենք բոլորս քու ետևեդ:

ՀԱՄԲՈՅԻ ՇՐՋԱՊԱՏԸ – Մենք բոլո՛րս, բոլո՛րս:

ԺԱՄԿՈՉԸ – Կեցե՛ք, կեցե՛ք, դուք չգիտեք՝ ինչ կընեք: Այդ խելագար կինը ձեր խելքը առավ: Չեք տեսներ, անառակ կին մըն է, ցոփ ու խառնակյաց աղիճ մը:

ՍՈՂՈՄՈՆ – Ի՞նչ: Ո՞վ է ցոփ, ո՞վ է աղիճը, այս սուրբ աղջի՞կը:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ – Ցոփը դուն ես, կա՛վ շուն, դուն ես լկտին, անառակը:

Կհարձակվի ժամկոչին վրա: Ժամկոչը շրջապատողները կվազեն պաշտպանելու: Յանկարծ Յամբոն խոր ու խուլ մռնչյուն մը կարձակե ու կնետվի բազմության մեջ, բռունցքի մեկ հարվածով գետին կփռե ժամկոչը: Ճիչ, պոռոց ու փախուստ:

ՁԱՅՆԵՐ – Մեռա՛վ, մեռա՛վ: Փախե՛ք: Մարդ կսպանեն, փախե՛ք:

ՁԱՅՆԵՐ – Ապրի՛ Համբոն, ապրի՛ Համբոն:

ՁԵՆՈԲ – Դե՛, տղա՛ք, առա՛ջ, շիտա՛կ վարչատուն, սատկեցնենք այն մյուսն ալ, այն մյուսը՝ այն խորամանկ ներկած աղվեսը:

ՀԱՐՁԸ – (Յափշտակված ու ինքնամոռ) *Այո՛, առա՛ջ, առա՛ջ, բոցերուն մեջե՛ն: Երթա՛նք ու վառե՛նք, և ամեն ինչ անցնի բոցերուն մեջեն, պարող ու դարձող բոցերուն մեջեն, թեքվող, ոլորվող բոցերուն մեջեն. բոլորը, բոլորը բոցերուն մեջեն, բոլոր տերերը ու պալատները, իրենց քունջերը, իրենց որջերը, բոլո՛ր քաղաքը բոցերուն մեջեն: Կործանվի՛ այս անիծած քաղաքը, ա՛, կործանվի՛ այս անիծած քաղաքը: Բոցերուն մեջեն, բոցերուն մեջեն...*

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – (Յարձի թևերեն բարձրացուցած, մեծ ոգևորությամբ ու հաղթանակով, ուղղվելով դեպի ճակտի նեղ փողոցին խորքը) *Բոցերուն մեջեն... բոլոր տերերը ու պալատները, իրենց քունջերը, իրենց որջերը, բոլորն անցընենք բոցերուն մեջեն, բոցերո՛ւն մեջեն, բոցերուն մեջեն...*

Կմնա միայն ժամկոչի դիակը գետնին:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀ ՄԸ ՊԱՀԼԱՎՈՒՆԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԵՋ

Սրահը մեկ-երկու սյունով բաժնված է ետևի մասեն, ուր սանդուղներու գլուխն է և գլխավոր մուտքը: Կողմնակի դռներ աջեն ու ձախեն:

I

Սանդուղի գլխուն քանի մը զինվոր իբրև պահակ: Վրացի զորավարն ու վրացի գնդապետ մը կեցած են իրար քով սպասողական: Խորքի սանդուղներեն ծանր կբարձրանա իշխան Պահլավունին, ետևեն՝ պաշտոնյա մը:

Բոլորը զինվորական բարև կուտան:

ԻՇԽԱՆ ՊԱՀԼԱՎՈՒՆԻՆ – Բարի օր ու բարի լույս իմ թանկագին հյուրերուս: Կցավիմ, որ ամեն բան ավեր է ու կողոպտված պալատիս մեջ, ինչպես որ կտեսնեք, և ես անկարող՝ ձեր ճաշակին ու սովորույթներուն համար ու վայել պատվություններ ընծայելու: Առայժմ պետի գոհանաք, ինչ որ կա, մինչև որ ապարանք մը կպատրաստեմ քիչ-շատ կահավորել ու դնել ձեր տրամադրության տակ:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ – Մենք շատ շնորհակալ ենք, իշխա՛ն, ձեր հարկեն, ձեր պատիվեն ու ձեր հյուրասիրութենեն: Իզուր կգանգատիք, մեզի ոչինչ պակաս չէ եղած: Եվ սքանչելի ալ քնացանք:

ԻՇԽԱՆԸ – Այդ մեկուն չեմ զարմանար: Վերջին օրերու արագ արշավեն, կռիվներեն ու հոգնութենեն ետքը ձեր արդար իրավունքն է քունը: Զորավա՛ր, ո՛չ ես և ո՛չ ալ այս քաղաքը այլևս երբեք մոռնալու չենք այն սրտագին օգնությունը, որ վրացի զորքը ցույց տվավ: Այս լիակատար ու արագ հաջողությունը ես կպարտիմ քու և քու զորքիդ արի քաջությանը, զորավա՛ր:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ – Այս լիակատար ու արագ հաջողությունը մենք կպարտինք քու խորհուրդներուդ ու փորձառությանդ, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ – Դեսպաններս վաղը կհասնին Դավիթ թագավորին ավետելու ուրախ լուրը: Քաղաքը լիովին մեր ձեռքը, խռովարարները ջարդուբուրդ, ամիրները փախստական, ապստամբության հրդեհը մարած, և ժողովուրդը բերկրանքի մեջ իր ազատությանը համար: Անի քաղաքը այսօրվնե սկսած կգտնվի Դավիթ մեծ թագավորի քրիստոնեական վերին հովանիին տակ:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ – Երջանիկ ենք իմ թագավորս ու ես, որ կրցանք մեր օժանդակությունը բերել քեզի, իշխա՛ն, հայ ժողովուրդին:

ԻՇԽԱՆԸ – Անհուն շնորհակալ եմ և խնդրեմ առայժմ ներող ըլլաք, որ հարկադրված եմ ձեզի թողնելու: Գիտե՛ս, որ դեռ գործ շատ կա կատարելու:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Խնդրեմ, իշխան, խնդրեմ:

ԻՇԽԱՆԸ- (Աջեն դուրս):

2

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Կտեսնե՞ս խռովածքը, շփոթը, ինքզինքը պահելը: Մցխեթի պալատին մեջ բոլորովին ուրիշ տեսակ էր: Աքլորը քաջ է իր բունին մեջ:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Բայց իր բունի պարիսպներուն վրա մե՛ր զորքն է թառած, ու իր բունի միջնաբերդն ալ՝ մե՛ր զորքին ձեռքը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Հա՛, բայց ան մեզի բերեր է, որ մենք կռվինք, ինքը իշխե: «Վրաց Թագավորի վերին քրիստոնեական հովանիին տակ». չլսեցի՞ր, գոլորշիացանք, ամպերուն հասանք:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Համբերությու՛ն...

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Հայ է, զորավա՛ր, մի՛ մոռնար:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Ահա՛ կեցած եմ ես հոս ու ինծի հետ ալ վրացի զորքը ու կըսեմ քեզի՝ այլևս ո՛չ ես դուրս կուգամ հոսկե, ո՛չ ալ վրացի զորքը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Եթե այդ հայը արգելք չդառնա:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Թե արգելք դառնա, մեջտեղեն կմաքրենք: Մե՛րը պիտի ըլլա այս սքանչելի հարուստ քաղաքը, մե՛րը պիտի ըլլա, ինչ գնով ալ ուզե ըլլա: Եվ գիտե՞ս՝ ինչ հեռանկարներ կբացվին աչքիս առջեւ. Վրաստանի սահմանները ետ-ետ կփախչին սուրիս առջևեն և մինչև ո՞ւր, մինչև ո՞ւր, ո՞վ կրնա ըսել: Մեծ հաջողություն պարգևեց Աստված մեզի:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Որու համար, զորավա՛ր, կարծեմ արժե, որ մեկ-երկու գավաթ...

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Ա՛, Պահլավունի իշխանի գինին, ա՛յ, ատոր ըսելիք չունիմ, պատվական բան է. իր ծածուկ նկուղներեն, որոնց մուտքը մեր արդար ու բարի Աստվածը կարծես անձամբ ինքն է պահպաներ մեզի համար գռեհիկ ամբոխի սրբապիղծ հպումեն:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Գինին լավն է, գեշ չեն և աղջիկները. ճաշակիդ պիտի գան:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - Հա՞, արդեն համը առեր ես:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Աստված որ հաջողությունը տա, հայտնի բան է, երկու ձեռքով կուտա:

ԶՈՐԱՎԱՐԸ - (Անոր ուսը ծեծելով) *Երթանք, խմենք մեր ամեն տեսակի հաջողություններուն կենացը…* (Ծաղրով) *Պահլավունի նկուղներու հին ու ծածուկ գինիներեն…*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Որ արդար ու բարի Աստվածը անձամբ է պահպաներ մեզի համար: (Խոսելով կիջնեն միասին ճակտի սանդուղներեն)*:*

3

Ձախեն կմտնե պաշտոնյա մը, ետևեն՝ Հարծը: Պաշտոնյան կերթա դեպի աջի մուտքը, կբանա դուռը, ուրկե քիչ մը ետքը դուրս կուգա իշխան Պահլավունին:

ԻՇԽԱՆԸ - (Պահ մը շեշտ կինը դիտելեն ետքը) *Ինծի անձամբ տեսնել ես ուզեր:*

ՀԱՐԾԸ - (Գլխով կընե)*:*

ԻՇԽԱՆԸ - Ըսեր ես՝ կարևոր բան ունիս հայտնելու:

ՀԱՐԾԸ- (Գլխով կընե)*:*

ԻՇԽԱՆԸ - Իսկ ո՞վ ես դուն:

ՀԱՐԾԸ - (Լուռ է)*:*

ԻՇԽԱՆԸ - Խոսե՛:

ՀԱՐԾԸ - Գիտեմ, եկեր ես վրեժ լուծելու: Բարի ես եկեր:

ԻՇԽԱՆԸ - Ի՞նչ:

ՀԱՐԾԸ - Երկու օր է, որ եկեր ես և երկու օր է, որ արյունը կհոսի, և երկու օր է, որ բանտերը կլեցվին. վրեժը լա՛վ բան է, բարի՛ ես եկեր: Ես ալ եկեր եմ ահա՛ քեզի օգնելու:

ԻՇԽԱՆԸ - Օգնելո՞ւ:

ՀԱՐԾԸ - Ես կուտամ քեզի քու բոլոր թշնամիներուդ անունը, որ արյունը հոսի, ու բանտերդ լենան, և շա՛տ-շատ է անոնց թիվը. չի խնայես, չարժե՛ն, որ խնայես:

ԻՇԽԱՆԸ - Անվանե՛ տեսնեմ:

ՀԱՐԾԸ - Նախ պայման մը:

ԻՇԽԱՆԸ - Կլսեմ:

ՀԱՐԾԸ - Կա անոնց մեջ մեկը, որուն ձեռք չես տալու. միա՛յն մեկը: Խո՛սք պիտի տաս:

ԻՇԽԱՆԸ - Քու ի՞նչդ է:

ՀԱՐԾԸ- Ի՞մ: Ոչի՞նչ:

ԻՇԽԱՆԸ- (ժպտուն) *Ոչի՞նչ: Իսկ ի՞նչ է քու անունդ, Հարցուցի քեզի:*

ՀԱՐՃԸ- *Ամենքը ինծի կկանչեն Հարճ:*

ԻՇԽԱՆԸ- *Ա՜... դո՞ւն ես այն նշանավոր Հրճիգը: Մենք կփնտրեինք քեզի:*

ՀԱՐՃԸ- *Ե՛ս եմ վառեր, այո՛, բոլոր այն տխմար ու վախկոտ մարդոց սրտերը, ե՛ս եմ վառեր անոնց հոգիներուն մեջ վրեժն ու կատաղությունը, ե՛ս եմ վառեր ձեր բոլոր պալատներն ու տները, գազաններու այդ զզվելի բույները: Ե՛ս, ի՛մ ձեռքիս գործն է այդ բոլորը: Հարցո՛ւր ու տե՛ս, այդ բոլորին մեջ Նաղաշը ոչ մեկ դեր չունի:*

ԻՇԽԱՆԸ- *Ա՛խ, դուն կխոսիս այն կեղծ մարգարեի մասի՞ն:*

ՀԱՐՃԸ - *Քեզի կըսեմ՝ ես եմ ըրեր ու լուծեր եմ վրեժս, հիմա ալ ահա՛ եկեր եմ քեզի. կուզես՝ չինե՛ ինծի քու վրեժիդ գործիքը. կուզես՝ զա՛րկ վրեժդ իմ գլխուս, իբրև քու ամենեն անկուշտ թշնամիդ, որովհետև զզվելի ես դուն ալ ինծի համար այնպես, ինչպես բոլոր մյուսները: Բռնե՛լ տուր ինծի, կախե՛, սպանե՛, թափե՛ իմ վրաս քու բոլոր կատաղությունդ, իրավո՛ւնք ունիս: Բայց հարգե՛ պայմանդ. բա՛ց թող Նաղաշը, ձեռք մի՛ տար անոր:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Այդպե՛ս. լա՛վ: (*Ձեռքի նշան մը կընե պաշտոնյային, որ կհեռանա սանդուղներեն վար*):*

4

ՀԱՐՃԸ - *Եվ ինչո՞ւ ես բռներ, ան ի՞նչ է ըրեր: Դուն չգիտես, (*հեգնոտ*) ան չինե՛լ կուզե միայն, չինել ու կառուցել: Քանդողը, այրողը և սպանողը մե՞նք ենք, մե՞նք, ես ու դուն:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Եթե իրավ այդպես կսիրես ու կցանկաս, որ Նաղաշը ապրի, լա՛վ, ապացուցե՛:*

ՀԱՐՃԸ- *Ե՞ս:*

ԻՇԽԱՆԸ - *Թո՛ղ ե՛տ առնե իր ըսածները: Ահա՛ կբարձրանա, գնա՛ դեմը ու համոզե՛, թող ուրանա իր հիմար Արտավազդը, և ես կխոստանամ՝ կապրի ի՞նքը, կապրիս դո՛ւն: Գնա դե՛մը:*

5

Յարճը սաստիկ հուզումով կքաշվի ետ-ետ: Խորքեն կլսվի շղթաներու շռինդը. սանդուղներեն ծանր կբարձրանա Նաղաշը՝

ձեռքերն ու ոտքերը շղթայված: Երկու կողմեն մեյ-մեկ զինվոր, ետևեն՝ պաշտոնյան:

Նաղաշը կուգա, շիտակ Իշխանին դեմը կանգ կառնե առանց շուրջը նայելու:

ԻՇԽԱՆԸ - Առա՛ջ եկուր, կի՛ն: Առաջին խոսքը քուկդ է:

Նաղաշ ծանր կդարձնե գլուխը Հարճի կողմը, և երկուքը վայրկյան մը շեշտ կնային իրար լուռ ու անշարժ: Հարճը դողդողուն քայլ մը կընե դեպի Նաղաշը և հանկարծ բուռն շարժումով կնետվի գետին անոր առջևը և, բարձրացնելով անոր ձեռքերուն երկար շղթան, թափով կսեղմե շրթունքին:

Ամենքը մռայլ ու լուռ:

ԻՇԽԱՆԸ - Լա՛վ, հերի՛ք է: Ելի՛ր: Կսպասեմ խոսքիդ:

ՀԱՐՃԸ - (Հանկարծ վեր կթռչի ու դառնալով դեպի Իշխանը, այլակերպ խոսվածքով) *Դուն հաղթեր ես, դուն հաղթող ես ու եկեր ես, դուն տերն ես. ըրե՛, ինչ որ կուզես, ըրե՛, ինչ որ կրնաս, ազատ ես: Բայց ա՛ն թո՛ղ ապրի, անոր ձայնը թո՛ղ որ ապրի, ապրի մեր մեջը ու մեր հոգիներու խորքը: Ի՞նչ վնաս քեզի. անոր ըսածը չկա հիմա ու չի կրնար ըլլար. ձայն մըն է, երգ մը, անուշ եղանակ մը, նո՛ր, ազնիվ, հեռավոր: Դուն իրավունք չունիս մարելու այդ ձայնը, դուն իրավունք չունիս խեղդելու, մեռցնելու հոգիի ամեն շարժում, ամեն ձգտում և չե՛ս կրնար. անոր խորքը մեր բոլորի հոգիներին է, որ կուգա, և քո՛ւ, և քո՛ւ հոգիեդ, չէ՛ որ դուն ալ մարդ ես: Հանե՛լ տուր, հանե՛լ տուր իր շղթաները, թող երթա՛, ապրի՛: Քեզի մարմին է պետք, քեզի մարմին է պետք, որ հոշոտես, մարմին, որ տիրես, մարմին, որ փայլես. ահա՛ մենք բոլորս, մենք բոլորս միս քեզի...*

ԻՇԽԱՆԸ - (Պաշտոնյային) *Հեռացո՛ւր այդ մոլեգնած բանդագուշող կինը: Ել կհակես վրան:*

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - (Բռնելով Հարճի թևեն) *Քալե՛:*

ՀԱՐՃԸ - *Ե՛ս... ես կուգամ, ես կուգամ: Մենք ի՞նչ, մենք բոլորս իրեն միս, մենք բոլորս մի՛ս իրեն, մենք բոլո՛րս միս իրեն:*

Կիջնեն սանդուղներեն վար:

ԻՇԽԱՆԸ - Դուն... դուն չատո՞նց է, որ կճանչնաս այդ կինը:

ՆԱՂԱՇ - (Կեցած է շիտակ, թեթև մը գլխահակ ու լուռ)*:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Յեգնոտ) *Ատո՞նց ձեռքովն է, որ փրցնել կուզես Արտավազդի շղթաները: Արտավազդի շղթաները դուն խորտակել չե՛ս կրնար, բայց ես կրնամ խորտակել քո՛ւ շղթաներդ: Հանեցե՛ք իր շղթաները:*

Զինվորները կաշխատին, ու շղթաները շռինդով կիյնան դաստակներեն ու ոլոքներեն: Իշխանը ձեռքի շարժում մը կընե, և զինվորները շղթաներուն հետ կելլեն դուրս, ճակտեն:

7

ԻՇԽԱՆԸ - Նաղա՛շ Նաթան, դուն խելոք մարդ ես, և երկար խոսքերը կկարծեմ ավելորդ են մեր մեջը: Ես եկեր եմ կարգն ու կանոնը վերահաստատելու: Դուրսի կարգն ու հանգիստը ես կբերեմ. ա՛տ իմ գործս, բայց հոգիներու մեջ, ուր դուն ձգեցիր չփոթը, դո՛ւն պետք է բերես կարգն ու հանգիստը: Ատ կպահանջեմ ես քեզմե, ատ նաև կըլլա ամենեն շիտակ և միա՛կ ճամփան ծանր հանցանքդ քավելու:

ՆԱՂԱՇ - Ի՞նչ է ուզածդ:

ԻՇԽԱՆԸ - Արտավազդը խառնակիչ մըն է, ըմբոստ մը, անհնազանդ ու մեծամիտ արքայորդի մը, նախանձոտ ու անիծված զավակ մը. իր արդար պատիժն է, որ կկրե ան Մասիսի խորունկ խոռքերուն տակը, և հոնկե երբե՛ք, երբեք դուրս գալու չէ, չար սպառնալիք մըն է մարդկության համար անոր դուրս գալը և խանգարում կյանքի կարգ ու կանոնին: Այսպե՛ս է ըսեր ինքը ժողովուրդը, այսպե՛ս են ըսեր դարերը, այսպես պիտի ըսես և դո՛ւն: (Լուռ)*: Գնա՛ , բացատրե՛, որ քեզի թյուր են հասկցեր, գտի՛ր ձև մը, հնարող մարդ ես, բայց հոգիներուն չփոթը պետք է հանդարտես: Եթե համաձայն ես, բաց են առջևդ բոլոր դռները:* (Լուռ)*: Խոսե՛:*

ՆԱՂԱՇ - Կանչե ծառաներդ:

ԻՇԽԱՆԸ - Համաձա՞յն ես:

ՆԱՂԱՇ - Բերե՛ն շղթաներս:

ԻՇԽԱՆԸ - (Կատղած)*՝ Ո՛չ, այս անգամ հարցը շղթայով չի վերջանար: Լա՛վ մտածե, ես տերն եմ այս քաղաքին, տերն եմ քու ամբոխին, տերն եմ քու Արտավազդին և քու անձին և այն կնոջը, որ*

ոտքերուդ տակ ինկեր էր գետին: Ըմբռնե՛, որ հոս կատարվի պիտի իմ կամքս: Եթե ընդդիմանաս, ո՛չ թե չըլթա, մա՛հ կպատե քեզի. կփնտրեմ ամենեն զզվելին, ամենեն անարգը, ամենեն անգութը մահերուն մեջեն, և՛ քեզի, և՛ այդ կնոջ: Եվ չերևակայե՛ս, թե կսրբանաս. գիտցի՛ր, չեմ թողներ, որ նահատակ խաղաս: Այնպես կընեմ, որ անեծքով հիշեն ամենքը քու անունդ, ու նզովք կարդան վրադ դարերը: (Լուռ) *Իմաստո՛ւն եղիր, կատարե՛, ինչ որ կըսեմ քեզի, և կապրիս իշխանավայել. դիրքեդ, կյանքեդ ու վայելքեդ պակաս չըլլար ոչինչ: Մենք միայն անգամ մը կծնինք. վայլե՛ կյանքը և վերցո՛ւր, ինչ որ բախտը բերեր է ոտքդ, եթե հիմար չես: Այդ կինը, հավա՛տա վկա, գեղեցիկ կին է. կտեսնեմ, որ ճաշակ ունիս:* (Լուռ) *Ուրեմն վճռե՛:* (Լուռ)*: Որոշումիդ կսպասեմ:* (Քիչ մը վերջը գրգռված)*: Ձե՞ս լսեր, քեզի կըսեմ: Արժանի չես համարեր ինծի և քու պատասխանիդ, հա՞: Տո՛, չո՛ւնի, ո՞վ ես որ դուն, ի՞նչ ես որ դուն, որ այդպես խրոխտ կնայիս վրաս վերերեն: Մարդու տեղ դրի քեզի, ու երես առիր, այդպես են բոլոր ստրուկները: Անասունի լեզվով պետք է խոսվի քեզի պեսին հետ, որ պատասխան տաս:* (Կատղած և ինքզինքը զսպելու անկարող) *Շո՛ւտ, խոսե՛, խոսե՛ խուլույն, պատասխա՛ն տուր, խոսե՛... Թե չէ հիմա կնետեմ քեզի ոտքերուս տակը, կփշրեմ ոսկորներդ, կջարդեմ, կճարճատեմ, քու... քու...:* (Յետզհետե վրան երթալով, մինչ Նաղաշ կեցած է միշտ տխուր, հանգիստ, անշարժ)*: Խոսե՛, խոսե՛, պատասխա՛ն տո՛ւր, քեզի՛ կըսեմ պատասխա՛ն տո՛ւր...: Պիտի խոսի՞ս...* (Ամուր ապտակ մը կիջնե)*: Ասիկա առայժմ առնելիքիդ բեհը: Կպատասխանե՛ս, կկակուղնաս ու կպատասխանե՛ս. ես քեզի պատասխանել կուտամ: Կտեսնե՞նք, կտեսնե՞նք հիմա՝ որո՞ւ կամքը պիտի հաղթե, ի՞մ, թե՞ քու... Հիմա՛, հիմա, այս վայրկյանիս, երբ միսերդ կտոր-կտոր փրցնեն...* (Արագ դեպի ճակտի սանդուղները ու վար)*:*

Տեսարանը դանդաղ կսկսի փակվիլ երկու կողմեն՝ պահ մը ցույց տալով իր երկու փեշերուն մեջ միայն Նաղաշի կերպարանքը, որը միշտ անշարժ կեցած է կարեկցոտ դեմքով:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ՊԱՀԼԱՎՈՒՆԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ԱՌՋԵՎԸ

Ճակատը պալատի մուտքն է, որ կպահպանե ջոկատ մը զինվոր: Ձախ՝ պատվանդանի նման քարե փոքր բարձավանդակ: Բազմությունը, այր ու կին, մեծ ու փոքր, ամեն աստիճանի ու դիրքի, կմտնեն ու կելլեն աջեն, ձախեն՝ քանի մը ուղղությամբ:

1

Մեկ կողմ խմբված են հինգ-վեց բարեկեցիկ քաղաքացի:

Ա ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Մե՛ծ մարդ է, մե՛ծ մարդ է:

Բ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Ինչպե՞ս ալ համոզեց վրացիները, պյուրին բան չգիտնաս, մեծ արվեստ է հարկավոր:

Գ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Դավիթ թագավո՞րս որն է. մեր իշխանը Բյուզանդիոնի կայսեր անգամ քիթեն բռնած կպտտցնե:

Ա ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Տարաթվան մը մեջ, տե՛ս, ինչպե՛ս մաքրեց ամբողջ քաղաքը և ամբողջ շրջակայքը: Երկաթե կամք ունի:

Գ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Եվ երկաթե բազուկ:

Դ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Աստվա՛ծ իմ, ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վերջը այդ սանձերը փրցուցած արկածներուն ձեռքեն, եթե վրա չհասներ:

Բ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Երազ ըլլա կարծես այն բոլոր սարսափները, ճիվաղային երազ մը:

Գ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Իսկ ո՞ւր են հիմա: Բիթերնին թող դուրս հանեն տեսնենք: Սմքեցա՜ն, ավազակնե՛րը:

Բ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Կեցի՛ր, կհանե՜նք, տեղը կհանե՜նք, այնպես հո՛ւպ տանք հիմա անոնց կոկորդը, այնպես չոքե՜նք անոնց կրծքին, որ մյուս անգամ...

Դ ՔԱՂԱՔԱՑԻ – Հա՛, Ռոմա՜ն, ճիշտ է, դուն շատ տուժեցիր:

2

Երկու հոգի կմոտենան խոսողներուն:

Ա ՆՈՐԵԿԸ – Իսկ ե՞րբ պիտի դուրս հանեն այդ մահապարտ չունի:

Ա. ԲԱՂԱԲԱՑԻ – Մենք ալ ձանձրացանք, երեք շաբաթ:

Ա ՆՈՐԵԿԸ – Բայց արդեն մթնելու վրա է, կկրամուտք խլխլունով, ամեն մարդ տուն կուզե երթա:

Բ ՆՈՐԵԿԸ – Զե՞ն երթար: Այսպես տեսարան ամեն օր չըլլար: Տեսա՞ք խարույկը. ոչ թե մեկ հոգի, ամբողջ վաշտ մը կարելի է վառել այդքան ցախով:

Գ. ԲԱՂԱԲԱՑԻ – Զըլլա՞ փայտը կմեղքնաս: Գիտե՛ս, այս տարի դուն շա՛տ սուղցուցիր քու փայտիդ գինը:

Ա ՆՈՐԵԿԸ – Բայց ի՞նչ թամաշա է ըլլալու: Ողջ-ո՞ղջ պիտի այրեն:

Բ ՆՈՐԵԿԸ – Բա ինչ, մորթեն ու ե՞տքը: Ալ այդքան փայտը ինչո՞ւ կին փչացնելու:

Ա. ԲԱՂԱԲԱՑԻ – Խենդ սկսան: Երեք դուրս կբերեն:

Գ. ԲԱՂԱԲԱՑԻ – Հա՛, հա. երեք հանեն պիտի:

Բ ԲԱՂԱԲԱՑԻ – Ի՞նչ բազմություն է, է՛:

ԲԱՄԲ ՁԱՅՆ ՄԸ – (Պահանջկոտ) Մահապա՛րտը... մահապա՛րտը...

ԲԱՐԱԿ ՁԱՅՆ ՄԸ – Շո՛ւտ ըրեք: Տեսքին կարոտ ենք մնացեր:

Ընդհանուր հռհռոց:
Դարպասի դռներեն մեկը թեթև մը ետ կերթա:

ԲԱՑԱԿԱՆՉՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ – Ա՜... Օհո՜... վերջապե՜ս...

3

Դարպասի բացված նեղ ճեղքեն դուրս կուգա մունետիկը և ետևեն պաշտոնյա մը: Պաշտոնյան կբարձրանա քարե պատվանդանը, մունետիկը կմնա վարը ու ձեռքի ճիպոտը վեր կբարձրացնե:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – (Ալիք-ալիք) Սը՜ս... սը՜ս... սը՜ս... սո՜ւս...

ՄՈՒՆԵՏԻԿԸ – Անփի բախտավո՛ր քաղաքացիներ, ձեզի հիմա պիտի խոսին ձեր բարի ու բարերար տիրոջ անունեն. ձեզի կխոսին Պահլավունի Վահան իշխանի անունեն: Լո՛ւռ, ժողովո՛ւրդ, լռե՛:

Լռություն:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Ամենեն առաջ կհայտնեմ ձեզի մեր պաշտելի իշխանի սերն ու խնամքը: Իր բոլոր մտածմունքը ձեր բարեկեցությունն է ու մեր քաղաքի բարգավաճումը: Որպեսզի ձեր վիճակը թեթևցնե, ահա՛. կշնորհե ձեզի բոլոր հետևյալ տուրքերը, մաքսերը, բաժերը, հասերը, ինչպես և այս տարվան հարկերուն կեսը:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - Կեցցե՛ իշխանը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Շատ կցավի ու կարյունի մեր ազնիվ իշխանի հայրական սիրտը, որ այսքա՜ն-այսքան զոհեր հարկ եղան կարգն ու օրենքը վերահաստատելու համար: Իսկ դեռ կենդանի մնացած հանցավորներուն դեմ իշխանը կուզե ներող ըլլա ու երկայնամիտ, մանավանդ որ անոնք բոլորը արդեն իրենք կզգան, թե ինչպես չարաչար խաբված են եղեր: Իշխանի բանալ տված քննությունը ցույց տվավ, որ այն բոլորը, ինչ որ կատարվեցավ, էապես մեկ մարդու մը սարքած մեքենայությունն էր: Ոմն նախշարար՝ Նաթան անիծյալ անունով, որ օգտվելով ժողովրդի բարի միամտութենեն՝ լուր է տարածեր, թե ինքը կապ ունի դևերուն հետ և պիտի տա ամենուն ոսկի ու գանձեր, և ամենքը պիտի դառնան իշխան, թագավոր, կայսր, ամե՜նքը: Եվ ահա՛ դուք ձեր բարի աչքերովը տեսաք, թե ի՜նչ դուրս եկավ դևերու այդ բարեկամություններեն, տեսա՛ք հոսած արյունը, վառված տուները, անվերջ սանձարձակությունը, կողոպուտն ու հափշտակությունը օրը ցերեկով և անվերջ կռիվները այս վերջին ամիսներուն. տեսա՛ք:

ՁԱՅՆԵՐ - Անիծվի՛, անիծվի՛...

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Բայց դուք չտեսաք ու չէիք կրնար տեսնել, ինչ որ հիմա մեջտեղ հանեց կատարված մանրակրկիտ քննությունը: Որոշված է եղեր, որ այլևս ոչ ոք չունենա իր ընտանիքը, իր կինը, բոլորի կանայքը բոլորին...

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - Լիրբը... անամո՛թ... լկտի՛...

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Արդեն հաստատված է, որ ամեն գիշեր հավաքումներ են ունեցեր գաղտնի տեղեր՝ ցոփ կնիկներ ու պոռնիկներ իրենց հետը՝ մինչև լույս խառնակյաց շվայտությամբ: Եվ այդ բոլոր խառնակեցության գլուխը իր նշանավոր տարփուհին:

ՁԱՅՆ ՄԸ - Ո՞վ... ո՞վ:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Էմիրի հին հարճը:

ՁԱՅՆԵՐ - Հարճը՛... Հարճը՛...

ՁԱՅՆ ՄԸ - Ես չէի՞ ըսեր, ես չէի՞ ըսեր:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Հա՛, Հարճը, ան, որ կախարդությամբ կզբաղվի ու բժժանքով. ձեր աչքովը տեսաք, երբ մազերն ու կուրծքը բաց եղբայրը եղբոր դեմ կգրգռեր երիտասարդները խենթի կհաներ ու ամեն ինչ վառել կուտար, որպեսզի այդ բոլոր մոխիրներուն, խառնակության ու անառակության վրա թագավորեն իրենք երկուքով՝ սուտ մարգարեն ու պոռնիկ Հարճը:

ՁԱՅՆ ՄԸ – Աստծու կրակը երկուքի գլխուն:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Այո, Աստծու կրակը երկուքի գլխուն: Ճիշտ է քու դատաստանդ, ժողովո՛ւրդ, մեր իմաստուն իշխանն ալ փրկելու համար ձեզի դևերու ու կախարդներու դյութեն ու հմայքեն, պահպանելու համար ձեր զավակները ախտերու մեջ թավալելեն՝ վճռեց, որ այդ հանցապարտ զարշելի զույգը հանձնվի խարույկին:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – Խարույկի՜ն... խարո՛ւյկին...

ՁԱՅՆԵՐ – Դո՛ւրս բերեք, դո՛ւրս բերեք:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Եվ այլևս վերնա չարը մեր մեջեն, անցնի անեծքը մեր քաղաքին վրայեն, դադրի խեռն ու խռովքը, չքանա անիշխանությունը, և տարածե ամենուս վրա իր ամուր ու պահապան բազուկը Աստուծմե ընտրված Պահլավունի իշխանը:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – Ամե՜ն:

ՁԱՅՆԵՐ – Մահապա՛րտը, մահապա՛րտը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Բացե՛ք դարպասները, և թող շարժվի թափորը դեպի խարույկ:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – Դեպի խարո՛ւյկ, դեպի խարո՛ւյկ:

4

Բազմությունը նախ լարված ու հետաքրքիր կխուժե դեպի բացվող դռները, բայց դուրս շարժվող թափորին առջևը երկուքի կճեղքվի ու ճամփա կուտա: Թափորը կուղղվի քիչ մը դեպի առաջ և աջ կողմեն կելլե դուրս:

Թափորի առջևեն կերթան մեկ-երկու տասնյակ զինվոր. անոնց ետևեն կուգան ութը լուցիքներ՝ կարմիր հագուստներով, խոշոր ու վառ ջահերը ձեռքերնուն, որոնք դալուկ-կարմիր լույսով մը կգունավորեն արդեն զգալի դարձած մութը: Լուցիքներուն ետևեն հոգևորական մը՝ սևերու մեջ, ձեռքը փղոսկրե խաչելություն: Հոգևորականին ետևեն կուգան մահապարտները՝ երկուքն

ալ երկար ճերմակ շապիկներ հագած, գլխաբաց ու հերարձակ, ոտքերնուն շղթա, ձեռքերնուն շղթա, առանձին թելով մըն ալ երկուքը կապված են իրարու, երկու քայլ իրարմե հեռու և իրար ետևե, առջևեն Նաղաշը, ետևեն Յարձը: Թափորը կփակե վաշտ մը զորք:

Նաղաշը ամբողջ ճամփին խիստ հանգիստ է, տխուր ու ցաված դեմք ունի. շրթունքները սեղմ, աչքերը հառած իր առջևը: Յարձը, ընդհակառակը, սաստիկ գրգռված, դեմքի և ուսերու հանկարծական ցնցումներով, քանի մը անգամ կանգ կառնե հոգնածի պես, տեղ-տեղ վախով ետ կքաշվի իր դեմ եղած սպառնալիքներեն, և աչքերը կատաղի ու ահռելի նայվածքով կքափառին շուրջի աղմկոտ, հայհոյող և սպառնացող բազմության վրա:

Առանձին խոսողները անոնք են, որոնց առջևեն որ այդ միջոցին անցնելու վրա է հանցավոր զույգը:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - (Միահամուռ) *Հո՜ւ... հո՜ւ... հո՜ւ...*

ԿՆՈՋ ՁԱՅՆ ՄԸ - *Թուք ու մուրս ձեր երեսին, գետին պատռի, մտնեք մեջը:*

ԽՈՇՈՐ ՄԱՐԴ ՄԸ - (Շուրջինները հրելով և առաջ անցնելու ճիգով) *Թողե՛ք ես ցույց տամ ատոնց, ես ցո՜ւյց կուտամ...* (Պոռալով և բռունցքները օդին մեջ) *Դո՜ւն, դո՜ւն մեր Հանգիստը վրդովող, մեր քաղաքը ավերող, մեր...*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ - (Ծաղրով) *Խնդրեմ, չանպատվես մեր Հարսն ու փեսան: Նայե՛, նայե՛, սա ի՜նչ զույգ է, ի՜նչ անամոթ, ի՜նչ գեղեցիկ, ո՞վ է տեսեր այսպես Հարսնիք. ուղտերու պես իրար կապած, շներու պես իրար պոչի:*

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ - *Կորչի՜... կորչի՜...*

ՊԱՌԱՎ ԿԻՆ ՄԸ - (Մուր տալով Յարձին) *Գրո՜ղս վրան, վրա՜ն նայեցեք, Հովին տված մազերը, կցանկոտեն ծծերը...*

ՊԱՇՏՈՆՅԱ ՄԸ - *Իշխանություն ճանչնալ չե՞ս ուզեր, մեծ ու փոքր գիտնալ չե՛ս ուզեր. ա՛ս է վերջը:*

ՁԱՅՆ ՄԸ - *Մոխիրներու վրա նստեցուցիր մեզի:*

ԿՆՈՋ ՁԱՅՆ ՄԸ - *Զավա՛կս տուր ինծի, կտրիճ զավակս տուր ինծի:*

ՄԵԿԸ - *Չխոսի՞ս: Ո՞ւր է լեզուդ: Պապանձեր ես, հա՞:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՁԱՅՆԵՐ - (Խառն) *Խաբեբա՜... կեղծավո՜ր... խարդա՜խ սրիկա...*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԿԻՆ ՄԸ - (Գրկի երեխան առաջ երկարելով) *Թո՛ւր, գառնո՛ւկս, թո՛ւր երեսին, թո՛ւր իր երեսին:*

ՏԱՐԻՔՈՏ ԿԻՆ ՄԸ - (Վրա վազելով Յարճին) *Ջադուկին, վհուկին, ցախավել մը վհուկին, տվե՛ք հեծնի, տվե՛ք թռչի խարույկին մեջեն, հա՜, հա՜, հա՜, հա՜, մուխերուն մեջեն, բոցերուն մեջեն...*

ՀԱՐՃԸ - (Յանկարծ կանգ կառնե, աչքերը կհառե կնոջ ու խորին ոգևորությամբ) *Հա՛, քուրի՛կ, հա՛, մուխերուն մեջեն, բոցերուն մեջեն, մի՛շտ, մի՛շտ:* (Բուռն թափով ու ձեռքերը երկինք տարածած) *Մայրի՛կ, մայրի՛կ, մուխերուն մեջեն, ե՛ս ալ, ե՛ս ալ քեզի պես բոցերուն մեջեն: Ա՜, ամենքը, ամենքը բոցերուն մեջեն:*

ԽՈՒՄԲ ՄԸ - (Ծաղրով) *Բոցերուն մեջեն... բոցերուն մեջեն...*

ՄԵԿԸ - Հա՜, հա՜, հա՜, հա՜, թռչի պիտի, փախչի պիտի բոցերուն մեջեն...

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Բռնեցե՛ք, հա՛, պի՛նդ բռնեցեք չալիկին փեշեն:

ԴԵՐԱՍՏԻ ԱՂՋԻԿ ՄԸ - (Խնդալով) *Երթա՛նք, քա՛, երթանք, որ լավ տեղ բռնենք:*

ԽՈՒՄԲԸ - Բոցերուն մեջեն... Հա՜, հա՜, հա՜, հա՜, բոցերուն մեջեն...

5

Բազմությունը թափորին հետ կքաշվի, բայց կլսվի դեռ աղմուկն ու ժխորը, որ անընկատելի կերպով կվերածվի բզուկներու երգին: Մութ է:

ԲԶՈՒԿՆԵՐԸ - Հա՜, հա՜, հա՜, հա՜,
զարկե՛ք մուրճն ու կռանը
մեծ բնազդին դռանը,
մարդը մարդուն ճիրանը,
մարդը մարդուն բերանը,
Հա՜, հա՜, հա՜, հա՜...

Երգի միջոցին ճակտի դարպասներուն մեջեն կպլպլան բզուկներուն լապտերները, և անոնց անթիվ բազմությունը կուգա, կլեցնե դարպասներուն ներսն ու դուրսը:

Ու ճիշտ դարպասի սեմին տակեն հանկարծ դուրս կպոռթկա կարմիր լույսը, որուն մեջ կեցած է անշարժ ու հպարտ Կյանքի դևը:

ԿՅԱՆՔԻ ԴԵՎԸ - Ես եմ տերը: Ես եմ միակ տերը կյանքին, անսասունին և ասունին: Օդի ոլորտներուն մեջ, ծովուն հատակը, գետնի հողին վրա, խոր գետնին տակը. ամեն, ամեն տեղ, ուր որ կյանքը կթուչի, ուր որ կյանքը կլողա, ուր որ կյանքը կքալե, ուր որ կյանքը կսողա, ուր որ մարդը կվազե, ուր որ մարդը կհևա... Ես եմ տերը: Ես եմ միակ տերը կյանքին:

Քար լռություն:

Եվ հանգիստ կգոցվի տեսարանն ու խաղը:

ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

Թատերակ

Դեպքը կպատահի ԺԲ դարուն սկիզբը

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԲԵՐԴԻ ՄԸ ԲՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԳԱՎԻԹԸ

Լայն սրահ, սյուներով բաժնված է ետևի մասեն, որ ուղղակի բակը կիանե:

Գորգեր ու բազմոց: Անկյուն մը դրված է բարձր երկաթե մոմկալը, որուն ծայրը մոմ մը կմխա՝ աղոտ լույս սփռելով շուրջը:

Դուրսը պայծառ լուսին գիշեր է:

I

Բազմոցին եզերքին նստած է, արձանի մը պես, անշարժ ու շիտակ իշխանուհի Աննա՝ երեսունի մոտիկ, թարմ ու առույգ ու բարձրահասակ կին մը՝ տանու անփույթ ճերմակ հագուստներով. առատ սև մազերը կկազմեն երկու երկար հյուսք, որոնք կիսովին քրքրված են:

Քովը կեցած է Շաղինե՝ նիհար ու նրբակազմ, ձեռքերը ծալած կրծքին, գլուխը կախած հուսահատ սուգով:

Գետինը՝ գորգին վրա, իշխանուհիի ոտքերուն մոտիկ, նստած է, ինքն իր վրա կքած, պառավ դայակը՝ գլուխն ու մարմինը ամբողջովին սևերու մեջ:

Քիչ մը ավելի ետ ու մեկուսի կեցած է նաժիշտ մը՝ քաշկինակը աչքերուն:

Դուրսը խոսվածք ու ոտնաձայն կլսվի:

ՊԱՌԱՎԸ – (Արագ բարձրացնելով գլուխը) *Ո՞վ է հոն: Ի՞նչ կուզեն:*

ՆԱԺԻՇՏԸ - Անոնք են: Գազաննե՛ր, վաղչեյնե՛ր: Բոլոր դռներուն, բոլոր անցքերուն պահակ կդնեն:

ՇԱՂԻՆԵ - Անիծվի՜ն:

ՊԱՌԱՎԸ - (Կամաց մը ձեռքը իշխանուհիին ծնկանը դնելով) Դե՛ շարժվե վերջապես, քա՛ց բերանդ, խոսե՛:

ՇԱՂԻՆԵ - Լա՛ց, իշխանուհի՛, լա՛ց: Տե՛ս, ես կուլամ: Մարդ կարծես քիչ մը կթեթևնի:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ - Դուն լա՛ց, Շաղինե՛, դուն լա՛ց: Դուն պետք է որ լաս, դուն իրավունք ունիս: Ինկավ ամուսինդ իմինիս կողքին. իմինիս պես քաջ, իմինիս պես ազնիվ, իմինիս պես ընտիր: Այսօրվնե ղո՛ւն ալ այրի մըն ես. լա՛ց. վաղը քարշ պիտի տան քեզի ալ ուրիշներուն դռները, թշնամիներուդ տուները: Դուն պե՛տք է որ լաս, դուն կրնա՛ս: Չէ՞ որ դուն զավակներ չունիս, որ սպաննեին, դուն զավակներ չունիս, որ մորթեի՜ն...

ՇԱՂԻՆԵ - Ա՜խ, լռե՛, լռե՛:

ՊԱՌԱՎԸ - (Խիստ ու հանդիմանելով) Թո՛ղ խոսի՛:

ԱՆՆԱ - (Մտածումներուն մեջեն) Պայծա՛ռ, զով առավոտ մըն էր, կեցած էի ես Ցոլակս գրկիս, կեցած էի վարի բակը: Զատիկ էր. մեր վերջի՜ն զատիկը: Սեմին վրա դառը կմորթեին. Ցոլակս ապշած, աչքերը մեծ-մեծ բացած կնայեր անմեղ կենդանիին. ես ծածկեցի աչքերս ու լացի, այն օրը լացի, պաղտոտ լացի, որ վրաս չխնդաք, այն օրը գառը կմորթեի՜ն... (Յանկարծ վեր թռչելով ու դեպի պառավը) Զավակնե՛րս, Սաբե՛թ, ո՞ւր են զավակներս. ո՞ւր են տղաքս: Իմ երկո՛ւ մանչս, ուր են իմ երկու մանչերս, ինչո՞ւ ներս չեն բերեր: Նայե՛, մութը բոլորովին կոխեր է արդեն. փոքրիկներու ժամանակն է պառկելու: Պատրաստե՞ր ես ամեն ինչ, բացե՞ր ես անկողինները, դրե՞ր ես գիշերվան շապիկները, երկու փոքրիկ կապույտ շապիկները... (Յանկարծ թուլցած կնստի՝ ձեռքը սեղմած կրծքին ու խորը տնքոցով) Ա՜խ...

ՇԱՂԻՆԵ - Հանգստացի՛ր, իշխանուհի՛, հանգստացի՛ր:

ԱՆՆԱ - Շուտո՛վ, շուտո՛վ, կհանգստանա՛մ. տղոցս քովի՛կը. հավիտյա՜ն: (Գրգռված) Բայց նախ պետք է տեսնե՛մ ես այն մարդը, որ ամուսինս սպաննեց, զրավեց բույնս ու զավակներս մորթել տվավ: Կուզեմ տեսնե՛լ. պետք է որ տեսնեմ: Ինչո՛ւ, չգիտեմ, բայց պե՛տք է տեսնեմ, կուզեմ նայիմ իր աչքերուն խորքը. և հետո... կհանգստանամ:

ՊԱՌԱՎԸ - Օր մը պիտի հանգստանանք ամենքս:

ԱՆՆԱ – Օ՞ր մը: Երկու քայլ է հոսկէ դէպի պարիսպը: Առտուն մը և անոնց հե՛տ եմ. ընդմի՛շտ: Չէ՞ որ պատանիներ էին ու նետեր էին ձորը, սատկած շան մը պես, այդպե՛ս թափին: Ա՜խ, մեր բերդին աղվոր ձորը: Հիմա ինկած են հոն, անոնց փոքրիկ մարմինները, արյունլվա ու բզկտած, ո՞վ գիտե ո՛ր չոր անկյունը, ո՛ր քարին վրա...

ՇԱՂԻՆԵ – (Երկու ձեռքով կփակե աչքերը) *Մի՛ մտածեր, մի՛ մտածեր:*

ԱՆՆԱ – Գուցե ճիշտ այն հսկա ժայռին վրա, ուր նստած էի այն սուգ կեսօրին: Ինչ սուգ էր այն օրը: Ջուրը մեր երկու կողմեն խելագարի պես կոծմեր, կարելի չէր իրարու խոսք հասկնալ. լուռ նստեր էինք. Հին ընկուզենին կախեր էր մեր վրա իր քնքուշ ճյուղը, գլուխս դրեր էի իմ անբախտ Հովհաննեսի ուսին, աչքերս ջրերու խաղին, փրփուրի ու շողերու խաղին... Եվ կզգայի, որ ո՛չ իմ դիմացի բերդիս նման ուրիշ բերդ կար աշխարհիս երեսին, ո՛չ մեր Կապուտանի նման եռուն գետ, ո՛չ Հովհաննեսիս նման ազատամարդ, ո՛չ ալ ինծի նման բախտավոր կին: (Քիչ լուռ) *Հիմա անոնք երկուքն ալ ինկած են հո՛ն, նույն ընկուզենիի կոտրած ճյուղերուն քովիկը, իմ հոգիիս կոտրած ճյուղերը:*

ՇԱՂԻՆԵ – (Աղաչանքով) *Մի՛ մտածեր, իշխանուհի՛ Աննա, մի՛ մտածեր:*

ԱՆՆԱ – Բան չկա, Շաղինե՛, ինչո՞ւ կվախնաս: Նայե՛, քանի մը քայլ է միայն մինչև քերծին գլուխը: Չե՛մ ուշանար, ձագուկնե՛րս, չե՛մ ձգեր ձեզի մինակ: Հիմա ինծի կյանքին կապողը մե՛կ նայվածք մըն է միայն, մեկ կա՛րճ նայվածք մը:

ՆԱԺԻՇՏ – (Դեպի սյուները վազելով) *Իշխանուհի՛, մարդիկ կուգան. բազմությո՛ւն, ջահե՛ր...*

ԱՆՆԱ – Հա՞, կուգա՞ն: (Ոտքի ելլելով հպարտ ու շիտակ) *Թող գա՛ն: Ես պատրա՛ստ եմ:*

ՇԱՂԻՆԵ – Անիծվի՛ն:

Կիները կխմբվին իշխանուհի Աննայի շուրջը:

2

Կմտնեն չորս զինվոր՝ ձեռքերնին վառած մարխեր բռնած: Անոնց ետևեն տասնյակ մը բարձր դիրքի զորականներ, Կամսարական իշխանը, Ապիրատ իշխանը: Անոնց ետևեն Քեսունի

Վասիլ իշխանը, որուն կհետևին իր երկու որդիքը. Ամենեն վերջը քանի մը թիկնապահ, որոնք խորքը կմնան:

Քեսունի տերը հիսունն անց, շատ թեթև ճերմկած, խելացի դեմքով, միջահասակ, քիչ մը դեպի գիրություն հակվող առույգ մարդ մըն է: Իր մեծ տղան՝ Սեպուհը՝ 26-27 տարեկան, փոքրահասակ, նուրբ ու դժգույն, երազկոտ դեմքով և քաշվող. Եղբայրը՝ Ատոմ՝ 23 – 24 տարեկան, ընդհակառակը, սլացիկ հասակով, արևառ դեմքով, զվարթ ու առաջ նետվող:

Հանդուգն ու դեռատի երիտասարդ է նաև Կամսարական իշխանը, մինչ Ապիրատ իշխանը՝ տարիքը առած ու կյանքը ապրած հաստատուն կաղնի:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – (Կանգ կառնե պահ մը սրահին մեջտեղը և հանկարծ ոտքը գետին խփելով) *Աստված այս բերդն ալ հանձնեց իմ ձեռքս: Եվ ես հպարտ եմ, որ ահա՛ ոտքս կդնեմ առած բերդիս միջնակետը, որ դեռ երեկ մեր համառ թշնամիին բնակարանն էր, իսկ այսօրվնե արդեն իմս է ու իմ ոտքերուս տակը: Դո՛ւք, իմ հաղթաբազուկ ընկերներս, այս յոթներորդ բերդն է, որ կվերցնենք մենք միասին մեր զենքովն ու մեր ուժովը: Մինչև Մարաշ այլևս բոլո՛րը իմ հողերս են, իմ շեներս, իմ բերդերս. բոլո՛րը իմ ձեռքիս մեջ, բոլորը կպատկանի Քեսունի տիրոջը: Եվ այսօրվնե արդեն անառիկ ու բարդ բերդ մըն է ինքը այս ամբողջությունը, Տավրոսի այս ամուր կտորը՝ ցցված հույներու ու Իկոնիայի, սելջուկներու ու լատիններու զարմանքին ու իրենց թուքը կուլ տվող ախորժակներուն մեջտեղը: Թող մոտենան տեսնեմ ո՞վ է մոտենալու:* (Քայլ մը կընե դեպի Աննա իշխանուհին, քիչ մը կդիտե ու տեսակ մը խոնարհ) *Տիկի՛ն, քու ամուսինդ ուղիղ չորս ամիս չարչարեց ինծի. քաջ էր ու դիմադրեց քաջի պես, մինչև իր բերդը գրավեցի:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ – Սո՛ւտ է. դուն չգրավեցիր իր բերդը. դուն դավեցիր, դուն խարդախեցիր, դուն գողցար այս բերդը անոր ձեռքեն: (Մատնանիշ ընելով Կամսարական իշխանը) *Ա՛յ, այդ մարդը, որ հիմա սեցած կեցեր է կուշտդ, այդ մարդն էր, որ սելջուկներուն ձեռքեն փախած, քրքրված ու աստանդական, եկավ, զարկավ օր մը բերդին դարպասը. ամուսինս ընդունեց իր փոքր եղբոր պես: Մեր փոքր եղբոր պես կփայփայեինք: Ահա՛ այդ մարդը այսօր մեր հացը առավ ոտքի տակ, դավաճանեց ասպնջականությունը և բացավ առջևդ մեր բերդին մուտքը:*

Անիկա՛ պիտի հպարտանայ, դո՞ւն ինչու կհպարտանաս: Բերդիս գրաւումը քու ձեռքերուդ գործը չէ՛. մատղաշ ու անմեղ երեխաները մորթել տալը, հա՛, ատիկա, քու ձեռքերուդ գործն է. ատով կրնա՛ս հպարտանալ:

ԲԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – (Մռայլ) *Այս բերդը, իմ կալուածներուս մէջտեղը ցցուած, սուր փուշ մըն էր աչքիս մէջ խրուած. պէտք է հանել. ժայռի այս ամուր քերծը պէտք է իմս ըլլայ և ընդմի՛շտ: Եւ ատոր համար պէտք չէ մնա այս բերդի վրա ո՛րևէ ուրիշ պահանջ, ո՛րևէ ուրիշ ժառանգ: Ասկե ետքը այս բերդը իմս է, և միա՛կ ժառանգը՝ իմ զաւակներս:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ – (Նոր բան մը տեսնողի մը պես, խոր ու երկար շունչ մը ներս քաշելով) *Ա՛... զաւակնե՛րդ...*

ԲԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – (Սառն) *Այո՛, տիկի՛ն:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ – *Հա՛, դուն զաւակներ ունիս: Լսած էի... երկու տղա:*

ԲԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – *Այո՛, տիկի՛ն, երկու տղա. երկուքն ալ կեցած են ահա՛ քու դեմդ: Ա՛ս իմ կրտսերը. ան էր, որ ներս խոյացավ այսօր առաջինը քու բերդիդ դռնեն: Հայրդ գոհ է քեզմե, Ատո՛մ. ապրի՛ս, աչքերս գոհությամբ կհետևեին քու խիզախ արշավիդ: Ա՛ս ալ իմ մեծ տղաս:*

ՍԵՊՈՒՀ – *Տիկինը թող նկատե, որ հայրս գովասանք չունի ինծի համար: Ես քու բերդիդ դռներեն ներս չեմ խոյացեր մերկ սուրը ձեռքիս. մտեր եմ ակամա և ոչինչ չեմ ըրեր, որ քայքայեմ ու արյունեմ քու բույնը:*

ԲԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – *Ես խնայեցի քու անմտությունդ և ոչինչ չըսի: Լավ է՝ քիչ մըն ալ ինքդ խնայես քեզի ու լռես:*

ՍԵՊՈՒՀ – *Ես քեզմե այնքա՞ն խնդրեր եմ, հա՛յր, որ չբերես ինծի ո՛չ քու կռվին, ո՛չ քու հաղթանակին:*

ԲԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – *Ո՛չ, չեմ թողներ քեզի քու կամքիդ. իմ արյունս պիտի քալե իմ ճամբես:*

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ – *Թո՛ղ, իշխա՞ն, մի՛ զայրանար, ամեն բնավորություն մեկ չի ըլլար: Ան ալ կուգա քու ճամբեդ, մի վախնար՝ թեև դանդաղ՝ ա՞ն ալ կուգա:* (Սեպուհին, մեղմ) *Պե՛տք է, որ գաս, տղա՛ս, պետք է, որ մասնակցիս այս բոլորին. տեսնե՛ս, սորվի՛ս, որ վարժվիս. պետք է վերջապես վարժվիս: Ա՛ս է, որդի՛, աս է կյանքի մեջ միակ պիտանի բանը, ամենեն անհրաժեշտ բանը այս կյանքին մեջ: Երթա՞նք, իշխան:*

ԲԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – *Իսկո՛յն: Պիտի հասկնաս, տիկի՛ն, որ քեզի այլևս այս բերդին մեջ թողնելու հնարավորությունը չունիմ: Ո՞ւր*

կուզեիր, որ փոխադրեմ քեզի. և ինչպե՛ս կուզեիր, որ վարվիմ քեզի Հետ: Նոր անախորժություններ տալու պատճառ չունիմ: Ըսե՛ ինքդ ինչպե՞ս վարվիմ քեզի Հետ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ – (Լուռ է ու անշարժ):

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Խոսե՛, մի՛ քաշվիր: Ըսե ինչ որ կցանկաս, ինչի որ պետք ունիս:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ – Ես այլևս միայն մեկ բանի մը պետք ունիմ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Խոսե՛:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ – Ազատվի՛լ քու ներկայութենեդ:

Խեթ ու թեթև ընդհանուր իրարանցում մը:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ – (Յանդիմանական) *Սակայն իշխանը շատ ողորմած եղավ քեզի Հետ:*

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – (Քայլ մը ավելի առաջ կուգա և համառ դիտելով կնոջ դեմքը) *Այդպե՛ս... Կուզեիր ինծի բզիկ-բզիկ ընես, չէ՞, ու նետես շներուն առջևը կերակուր: Ինծի նայե՛. ես լսեր էի, որ դուն գեղեցիկ ես. և չէին ստած, բայց ա՛յն, ինչ որ կվառի Հիմա քու աչքերուդ մեջ, վեր է իմ բոլոր տեսածես: Քու դեմքդ, մարմինդ, կեցվածքդ քու ամբողջ էությունդ, կզգամ, ատելության լարված նետ մըն է ուղղված կրծքիս. և Հաճելի՛ է ինծի քու ատելությունդ: Դուն կռի՞վը կսիրես, աղե՛կ, կսիրեմ ե՛ս ալ. և կընդունիմ քու Հրավերը: Կուգամ Հիմա, ա՛յս վայրկյանիս: Կուզեմ մոտե՛ն ճանչնամ քեզի:* (Դառնալով մյուսներուն) *Վաղը առտու կանուխ, լույսի առաջին ճեղքին Հետ ճամփա պիտի իյնանք բոլորս, որ արևի մուտքին Հետ մտնենք Քեսուն: Պատրաստ ըլլաք բոլորդ: Կամսարակա՛ն իշխան, իրավ կըսե այս կինը, շատ մեծ էր ինծի ըրած ծառայությունդ: Իմ սովորությունս է աշխատանքը վարձատրել խոկուն և Հավատարմությունը կաշառել կանխիկ վստահությամբ: Այս բերդը, որուն դռները դուն բացիր ինծի, իր բոլոր շրջակայքովը կՀանձնեմ քու վարչությանդ ու քու խնամքիդ: Դեռ շատ երիտասարդ ես, և ամոթ չէ, որ քու նոր պաշտոնիդ Հետ, զույգ մը խրատ դնեմ ձեռքդ: Չնեղե՛ս երբեք գյուղացին. ա՛ն է, որ կուտա մեզի մեր Հացը ու մեր զինվորը. և իշխաններս շատ պետք ունինք իր Հացին ու իր զինվորին: Իսկ ստորադիր պաշտոնյաներուդ Հանդեպ երբեք չմոռնաս կանոնը. «Ապրե ինքդ ինչպես պետք է, բայց ապրո՛ւստ տուր և ուրիշին»: Ապիրա՛տ իշխան,*

ոսկին, արծաթը և հավաքված բոլոր արժեքավոր իրերու փոխադրությունը կվարես դուն ինքդ անձամբ: Գերիներուն կհետևի Մանվելը: Իսկ հիմա երթանք բանակ՝ վերջին հրահանգները տալու: (Կդիմե դուրս, իր ամբողջ խումբն ալ ետևեն):

3

Կանայք կեցած են անշարժ, իշխանուհին ալ իր հպարտ դիրքովը, մինչև մյուսները կքաշվին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ - (Յանկարծ) Զավա՛կ ունի. զավա՛կ ունի. երկո՛ւ զավակ ունի: (Ու կնետվի դեպի դուրս):

ՇԱՂԻՆԵ - (Սյուներուն տակը անոր առջևը կտրելով) Մի՛ ըներ, իշխանուհի, մի՛ ըներ. այդ անմիտ քայլը մի՛ ըներ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ- Ձգե՛, ձգե՛, թող տեսնեմ, թող որ տեսնեմ. երկու զավակ ունի եղեր, երկու կտրիճ, երկու հասուն կտրիճ, թող որ նայիմ:

ՇԱՂԻՆԵ - Անիծվի՛, ինքն ալ, իր զավակներն ալ: Թո՛ղ այդ խելագար քայլը. ի՞նչ օգուտ, ինչո՞ւ նետվիս, ինչո՞ւ մեռնիս. դուն ալ որ մեռնիս՝ ես ի՞նչ ընեմ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ - Մեռնի՞մ, ո՞վ ըսավ քեզի: Ինչպե՞ս մեռնիմ, ա՛յ աղջիկ, ինչպե՞ս մեռնիմ: Չլսեցի՞ր, երկո՛ւ զավակ ունի եղեր: Չտեսա՞ր՝ երկո՛ւ տղա: Մինչև չմեռնին իր երկու տղաքը, ալ ինծի համար մահ չկա, ինծի համար հանգիստ չկա: Իմ ամբողջ հոգիս այդ միտքն է հիմա, այդ նո՛ր, պայծա՛ռ, երջանի՛կ միտքը: (Յանդիսավոր) Վկա եղեք դո՛ւք տված խոստումիս: Վկա թող ըլլա այս հարկը, ուր ես սիրեցի, ուր ես սիրվեցա, ուր հեծեցին ծնունդիս ցավերը, ուր զավակներուս խայտալը տեսա, ուր զավակներս խլեցին գրկես, տարին սուրերով կուրծքը պատռելու: Թող վկա ըլլա երդեն վար նայող լրիվ լուսինն իր աստղերուն հետ, թող վկա ըլլան տված երդումիս: Պետք է մեռնի՛ն իր երկու զավակները, պետք է մեռնի՛ն այդ երկու հասուն կտրիճները: Ամեն մեկ կտրիճը նվեր իմ ամեն մեկ զավկիս: Նվե՛ր ձեզի, իմ մատղա՛շ ձագուկներս, դո՛ւք, որ խոցոտ ու արյունոտ ինկած եք հիմա, ով գիտե, ո՛ր չոր քարին, ո՛ր փշոտ թփին, անթաղ ու անլաց ու գայլերուն կեր:

ՊԱՌԱՎԸ - Հերի՛ք է: Ես վաղը կերթամ ինքս, կիջնեմ ձորը, կփնտրեմ, կգտնեմ ու իմ ձեռքովս կթաղեմ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ - Հա՛, դու քու ձեռքովդ խնամեցիր, քու գրկիդ մեջ մեծցուցիր. հա՛, դուն իրավունք ունիս. գնա՛, գնա՛, գտի՛ր ու քու ձեռքովդ տեղավորե՛ հողի գրկին մեջ: Եվ ըսե՛, ըսե՛ իրենց, որ ես առայժմ դեռ չեմ գալու, չեմ պառկելու իրենց քովիկը. կամացուկ մը ըսե՛ իրենց ականջին, որ ես դեռ գո՛րծ ունիմ: (Հիվանդ ու բարձր ծիծաղով) Հա՛, հա՛, հա՛, կհասկնա՞ս, պառա՛վ, կհասկնա՞ս, ան երկու մա՞նչ ունի, երկու մա՞նչ, երկու հասուն մա՞նչ զավակ...

4

ՔԵՄՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - (Հանկարծ ներս մտնելով) Ահա՛ և ե՛ս: (Մոտեցող թիկնապահներուն) Կկենաք մուտքին. ներս չթողնե՛ք ոչ ոքի, ով կուզե ըլլա: Իսկ դուն, տիկի՛ն, հրամայե՛ բերեն ինծի փարչ մը գինի: Գիտեմ՝ կճարվի. հյուրասեր տուն է հայու: (Բարկացոտ) Հե՛յ, պառա՛վ, չլսեցի՞ր՝ ինչ ըսի. փարչ մը գինի ու երկու բաժակ: Վազե՛. մեյ մըն ալ որ ետևս նայիմ, բերած ըլլաս. չարժե հնամաշ ոտքերդ: (Պառավը դուրս): Հոգնած եմ շատ ու ծարավ. ամբողջ օրը ոտքի էի. բայց և այնպես նախ պետք է հոգալ զորքը. ա՛ն է վերջապես, որ կտանի հաղթանակը և կուտա ինծի այս բերդերը: Բավական խոշոր ու կոկիկ շենք է քու ամրոցդ, տիկի՛ն. ել ու էջ և ծակուծուկ շատ ունի. հոգնեցուց ինծի: Եկա, որ հանգչիմ. այս գիշեր քու հարկիդ տակ պիտի հանգչիմ, եկա քեզի հյուր. քու հարկիդ տակ ես այս գիշեր քեզի հյուր: (Պառավը գինին կբերե) Բերի՞ր: Այդպե՛ս. հիանալի՛. դի՛ր վար: Իսկ ինքդ անհայտացի՛ր անմիջապես, կուզես դռնեն, կուզես երդեն, կուզես մտիր գետնին տակը: (Շաղինեին) Հեռացի՛ր դուն ալ. հոս մարդ չմնա:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ - Կմնաք այստե՛ղ. ոչ ոք տեղեն չի շարժի:

ՔԵՄՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - (Ոտքը տիրաբար տոփելով գետին) Դո՛ւրս: Եվ քաշեցե՛ք վարագույրները:

ՊԱՌԱՎԸ - Իշխա՛ն, վերը Աստված կա...

ՔԵՄՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Որը այս բերդը այսօր հանձնեց ինծի: Հայդե՛, ձեր շուքն անգամ չերևա աչքիս: (Կանայք հեռանալ կուզեն) Վարագույրնե՛րը, ըսի ձեզի:

5

Իշխանը կնստի բազմոցին ու կսպասե, մինչև վարագույրները կգոցվին: Իշխանուհին կեցած է իր տեղը:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Տիկի՛ն, վայել չէ քեզի, որ կենաս այդպես իմ դեմս: Դիցո՛ւք և պարտված, դիցո՛ւք և կատաղած, բայց վնաս չունի, եկո՛ւր քովս, եկո՛ւր նստե: Չե՞ս ուզեր: Եվ ի՞նչ կմտածես այդպես համառ, այդպես անշարժ: Գուցե կխորհիս ամուսինդ: Վրայեն արդեն գրեթե ամբողջ օր մըն է անցեր, ա՛յ կին, միթե դեռ կհիշե՞ս: (Լուրջ) *Մոմի մը բոց էր, կվառէր, փչեցիր՝ անցավ: Եթե կուզես նորեն վառես կյանքիդ մոմը, բե՛ր կայծքարը ու ամո՛ւր զարկ երկաթին. պետք է նո՛ր կայծ, որ վառվի մոմդ նոր բոցով:* (Բաժակները կլեցնե) *Ըսիր՝ կատես ինծի: Եթե իրավ որ կատես ինծի, վերցո՛ւր այս բաժակը, խմե՛ կենացս. խմե՛ մինչև հատակը և այնպես ատե՛, անիծե՛ ինծի՝ գինին շրթունքիդ. որովհետև ես կխմեմ քու ատելությունդ, ինչպես որ կխմեմ քու այս գինիդ. գինին ալ արդեն հողի ատելությունն է, որթի հավաքած եռքն ու զայրույթը: Ա՛ռ, խմե՛:*

Կինը ընդոստ շարժումով մը ետ կիրե անոր ձեռքը. բաժակը կիյնա ու կփշրի: Իշխանը ժպտուն կնայի պահ մը անքարթ կնոջ աչքերուն:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Քանի որ դուն չես ուզեր, լա՛վ, ես ալ չեմ ուզեր: (Իր բաժակն ալ կդնե վար)*: Այսօր դո՛ւն եղիր իմ ամբողջ գինիս. թող որ քու շրթունքներեդ խմեմ իմ գինիս:* (Կուզե դեպի կինը)*:*

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ – (Փոքրիկ դանակ մը դուրս քաշելով հագուստին ծալքերեն) *Չմոտենա՛ս, չի՛ գաս. քայլ մը որ առնես՛ կզարնե՛մ:*

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Վա՛յ, այդպես է բանը…

Կանգ կառնե և կարծես ետ քաշվիլ կուզե. հանկարծ կցատկե կնոջ վրա, կբռնե ամուր անոր երկու դաստակներեն ու կջանա դանակը ազատելու:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ– (Շնչատ) *Չե՛մ տար, չե՛մ տար. թևս ալ կտրես չե՛մ տար…*

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – (Դանակը ձեռք ձգելով) *Ա՜խ, դո՛ւն. սա վագրի ձագին նայեցեք…*

Առանց կինը գրկեն բաց թողնելու, մեկ ձեռքով դանակը կբարձրացնե վեր օդին մեջ, մյուսով հետզհետե իրեն կսեղմե կինը

անոր դիմադիր ջանքերուն հակառակ, և աչքերը գամած անոր աչքերուն շրթունքներովը կհարի անոր շրթունքին: Յանկարծ կթող-նե ու կքաշվի քայլ մը ետ: Կինը դողդոջուն կհենվի սյունին:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – (Կկոտրե դանակը) *Նախ այս խաղալիքը նետենք մեկդի: Երկրորդ ալ, գիտցի՛ր, այդ տեսակ երեխայական բաներով ինձի արգիլել չես կրնար: Քու դիմադրությունդ ավելի տենչալի կդարձ-նե քեզի: Եվ որպեսզի ավելի լավ դիմադրես, հիշե՛, որ ես այսօր սպաններ եմ քու ամուսինդ, մեջտեղեն վերցուցեր եմ քու զավակներդ, ցրվեր, զարկեր ու գերեր եմ զորքերդ, խլեր եմ բերդդ, մտեր եմ տունդ: Եվ այս բոլոր մահերուն, ավերներուն ու հափշտակության վրա, ինչպես փափուկ անկողնի մը վրա, փռեր եմ իմ ցանկությանս սավանը, որուն մեջ այս գիշեր պիտի պառկիմ քեզի հետ: Եվ հենց քու այս հարկիդ տակ, ուր դուն պառկեր ես քու մարդուդ հետ, ուր դուն զավակներ ես ծներ քու մարդուդ, ու դուն...*

Իշխանուհին քիչ-քիչ կսահի սյունեն ի վար ու կիյնա գետին նվաղած: Իշխանը ակնթարթ մը կմնա սառած: Արագ կվերցնե գինիին բաժակը և կխոսի՝ կնոջ գլուխը առնելով իր թևերուն մեջ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Այս մեկը իղուր էր, բոլորովին իզուր. և քու դերիդ անհարմար, բոլորովին ավելորդ: Միևնո՛ւյն է, ես իմ դրկես բաց չեմ թողներ քեզի: Խմե՛, խմե՛ ումպ մը, որ ուշքի գաս, խմե՛, որ արյունդ շարժվի: Խմե՛, խմե՛ կըսեմ քեզի, խմե՛...

Տեսարանը հանդարտ կփակվի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՔԵՍՈՒՆԻ ԲԵՐԴԻՆ ՄԵՋ ԲԱԿ ՄԸ. ՏԻԿՆՈՋ ԲԱԺԻՆԸ

Գետինը սալահատակ, ծակատը պարիսպի կտորի մը քիվը, խորքը լեռնային տեսարան: Ձախ կողմը մեկ-երկու ոտք սանդու-ղով բնակարանին մուտքն է: Աջ կողմը՝ դեպի խորքը, անցք մը, որ բակի մյուս բաժանմունքները կտանի:

Բակին մեջտեղը ամպհովանի՝ թեք դիրքով. տակը գորգ, գահավորակ, մեկ-երկու աթոռ, մեկուն վրա ձեռագործի իրեր:

I

Ամպհովանիին տակ բազմած է Քեսունի տիկինը՝ իշխանուհի Սոֆիա՝ նիհար ու չոր, մոտ քառասունի, խնամքով և խնավածքը բարձրեն: Շատ երկար ու նեղ հյուսվածք մը ունի ձեռքը, որ կքանի, և որուն բանված մասը ինկած է գետին:

Ձեռքի աշխատանք ունի նաև դեմը նստած իր սենեկապետուհին՝ Իրինա՝ 35-ը անց, նույնպես չոր ու նիհար, շրթունքները պինդ սեղմած ու սուր ժպիտ մը միշտ դեմքին:

Քիչ մը ավելի հեռուն ու բոլորովին մեկուսի, փայտե թիկնաթոռի մը բարձերուն մեջ խրված, կնիրհե Անդրոնիկոս՝ հասուն տարիքի մարդ մը՝ ցանցառ մորուքով ու բոլորովին ճաղատ:

Երեքն ալ հույն են:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՍՈՖԻԱ - ...Այն տարին Հայրս կառլեր Կեսարիա. խառն օրեր էին, ինքն անձամբ պետք է հոն ըլլար. ըսենք անիկա միշտ սփռած է ոսկին մեկը միշտ իր կալվածներուն վրա: Իսկ մենք մնացինք Բյուզանդիա և կհրավիրվեինք պալատական բոլոր նշանավոր հանդեսներուն: Եվ ի՞նչ հանդես, շքեղությունը հոն պիտի տեսնեիր. վարմո՛ւնքը, հագո՛ւստը, հարստությո՛ւն, շո՛ւք ու փա՛ռք: Ո՛ւհ, Աստվա՛ծ իմ, Հոս ի՞նչ կյանք է որ: Խոսիլ մը չգիտեն, շարժվիլ մը չգիտեն:

ԻՐԻՆԱ - Վրանուն հագուստը որ ըսես՝ մեկ-մեկ մաշված տոպրակ:

ՍՈՖԻԱ - Ի՞նչ կըսեի: Հա՛: Հայրս, որ վերադարձավ ու պալատը պիտի ներկայանար, ինծի հետը տարավ: Խոնարհեցանք թե չէ, կայսրը խնդաց. «Քաշվեցիր, ըսավ, քու Կեսարիան ու Թագավորդ մոռցար»: Հայրս շռնկվեցավ ու պատասխանեց. «Կեսարիա էի, Կեսարինս էի. Կեսարիայեն կուգամ, Կեսարիս կուգամ»:

ԻՐԻՆԱ - Ա՜խ, ի՞նչ լավ է ըսեր: Ուրիշ է մեր լեզուն ալ, մեր բռնածքն ալ: Այս բարբարոսներու լեզուն կոպիտ, մարդը կոպիտ, կյանքը կոպիտ, նա՛, գլխացի քարերուն պես, բոլորն ալ կոշտ ու անտաշ:

ՍՈՖԻԱ - Մե՞նք ալ քարացանք այս քարերուն մեջ, վայրենացանք:

ԻՐԻՆԱ - Հապա՛, ասո է իմ ըսածս ալ:

ՍՈՖԻԱ - Է՛, ինչ ընենք, քանի որ այդպես կպահանջեն պետության բարձր շահերը: Զմոռնա՞նք, այս հողերը ես եմ, որ կապած կպահեմ կայսեր գահին: Քեռունի իշխանը պետքի մարդ է. և վերջապես ուժեղ մարդ է:

ԻՐԻՆԱ - Անտարակո՛ւյս: Բայց կատա՞կ է, շուտով երկու տարի պիտի ըլլա. այս անձա՛յր ու անհատնո՛ւմ սարերուն գագաթը:

ՍՈՖԻԱ - Ես, իհա՛րկե, կգերադասեի իմ Բյուզանդիոնի այրի կնոջ կյանքս, բայց... ինչպես ըսի, ամենեն առաջ պետության շահերը: Թե չէ ութը տարի ապրեր էի այրի, ալ ի՞նչ կարիք կար: Քիչ մըն ալ բախտը. այն ամառը Կեսարիա էի, մինակ էի, իշխանը, որ եկավ խնդրեց ձեռքս, հայրս ալ խոսեց, համոզեց, եղա՛վ, վերջապե՛ս, ճակտի գիր:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - (Ձեռքերն ու ոտքերը ծիգ տալով կկոտրտվի իր աթոռին մեջ) Այո՛, ճակտի՛ գի՛ր...

ՍՈՖԻԱ - (Արհամարհոտ) Ի՞նչ հազվագյուտ բան. արթնցե՛ր ես, ինչպես կերևա:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Թեև դուն դեռ չե՛ս վերջացուցեր, ինչպես կերևա:

ՍՈՖԻԱ - Ի՞նչը չեմ վերջացուցեր:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Հավիտենականության պատմությունը:

ՍՈՖԻԱ - Ի՞նչ կըսե:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - (Ոտքի ելլելով և չափազանցուցած շարժումներով) Սկսելով աղջկնության շրջանեն, կամաց մը քալելով առաջին ամուսնության շրջանին և այրիության շրջանին ճի՛շտ մեջտեղովը դեպի երկրորդ ամուսնության շրջանը:

ՍՈՖԻԱ - Կխնդրեի՝ լեզուդ քիչիկ մը քաշես քեզի, սիրելի՛ մորեղբայրս:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Երկար լեզվի առաքինությունը չէ՛ տվեր ինծի Աստված, սիրելի քեռաղջիկս: Այդ կողմեն ո՞վ կրնա մրցիլ քեզի հետ:

ՍՈՖԻԱ - Որովհետև երկար քնանալու առաքինությունն է տվեր քեզի Աստված: Խոստովանե՛ , որ հոդ արդեն ոչ ոք մրցիլ չի՛ կրնար քեզի հետ: Ո՛ր աթոռին որ նստիս, քունդ կտանի:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Ատիկա իմ հոգևոր ուխտս է: Սովորաբար կքաշվին վանք ու անապատ, լեռներուն ծերպերը, ժայռերուն խոռոչները, որպեսզի ազատվին այս անմիտ ու հանցավոր կյանքի չփումեն:

Ատոնք բոլորը սուրբ մարդիկ են, իհա՛րկե, բայց խելոք մարդիկ չեն: Եթե իրենց սրբության չափ խելոք ըլլային, կհասնեին իմ օրինակիս: Այս անիմաստ կյանքեն փախչի՞լ կուզեն, այս սնոտի աշխարհքեն կտրվի՞լ կուզեն, քրոջդ աղջկան անվերջանալի կենսագրութենեն ազատվի՞լ կուզեն, թաղվե՛ աթոռիդ մեջ, գլուխդ դի՛ր կողքի չոր բարձին ու մտի՛ր խավարի աշխարհքը: Սա միևնույն ժամանակ կդառնա նաև նախնական մարզանք մը մեր հանդերձյալ կյանքի ճամփորդության համար: Օր մը մեր ամենաուղղափառ եկեղեցին պիտի գնահատե իմ ճգնությունս և պիտի դասե ինծի «Վարք Սրբոց»-ին մեջ սուրբերուն կարգը. «Սուրբն Անդրոնիկոս, որ ի Քեսուն, ի յաթոռին նահատակվեցավ»:

ՍՈՖԻԱ – Ա՜խ, Աստվա՛ծ իմ, հայրս ալ մարդ դրավ հետս, որ ինչ է, օտարության մեջ մինակ չըլլամ:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Այսինքն՝ անիրավ չըլլանք հորդ մեկ կտորին դեմ: Հայրդ չէր, որ ինծի դրավ քեզի հետ ու ղրկեց հոս, այլ հորդ միայն մեկ կտորը, թեև, իրա՛վ է, իր ամենեն կարևոր կտորը: Ըսել կուզեմ իմ սիրելի քեռայրիս կծծիությունը: Որովհետև ես ու իմ բերանս, ինչքան ալ որ սուրբ ըլլանք ու «Վարք Սրբոցի»-ի արժանի, բայց և այնպես մարդ մըն ենք ու բերան մը, որ պետք է կերակրել: Անգամ մը բախտը այնպես է տնօրինել, որ քու մայրիկիդ բերած օժիտին մեջ իմ բերանս ալ կար պատահաբար: Եվ քանի որ հին ու որբ ազգականի մը ավելորդ բերանը դեռ միշտ պետք է կերակրվի, թող քիչ մըն ալ կերակրվի նոր ազգականի մը շտեմարաններեն: Ինչպես կտեսնես, հայրիկիդ տրամաբանությունը ուժեղ է: Ուրե՛մն, Քեսունի տիրուհին արդյոք կրնա՞ ըսել ինծի՝ ինչ ունինք այս իրիկուն ընթրիքին:

ՍՈՖԻԱ – Հանգիստ ձգե՛ ինծի:

ԻՐԻՆԱ – Դժբախտաբար, տե՛ր Անդրոնիկոս, քու ուզած ձուկդ այսօր չեն ճարած:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Ալ ինչո՞ւ համար է ուրեմն այս ահագին դղյակը: Ինչո՞ւ համար են այսքան մարդիկը, ինչո՞ւ համար են մեր բոլոր հրամանները, եթե մարդ սրտին ուզած ձուկն անգամ ուտել չի կրնար: Կմնա նորեն միակ մխիթարությունը. ապավինիմ աթոռիս գիրկը: (Կտեղավորվի իր նախորդ տեղը իր նախորդ դիրքով)*:*

2

Տան սանդուղներեն ծանր կիջնե իշխանուհի Աննա:

ՍՈՖԻԱ - (Խիստ պաշտոնական) *Իշխանուհի՛ Աննա, հարկադրված եմ նկատելու, որ նորէն ուշացար:*

ԱՆՆԱ - Կներե իշխանուհին. կարծեմ եկած եմ ճիշտ ժամանակին:

ՍՈՖԻԱ - (Գրգռված) *Հիմա դո՞ւն պիտի սորվեցնես ինծի պալատական կարգերը: Շքախումբիս պատկանող անկինը պետք է շուրջս ըլլա՝ իրիկվան կոչնակները զարկին թե չէ: Եվ պետք է մնա ծառայությանս կա՛մ մինչև ընթրիք, կա՛մ մինչև անկողին՝ նայելով, թե մեծ իշխանը միասին կընթրե, թե ոչ: Այսպես է և կայսերական պալատին մեջ: Խնդրե՛մ կատարես, ինչ որ քեզմե կպահանջվի և միտքեդ հանես քու ինկած բերդիդ քամիները: Հոս Քեսուն է, և ես՝ տիրուհիդ: Հուսա՛մ կրկնել չես տար:*

ԱՆՆԱ - Կջանամ, իշխանուհի՛:

ՍՈՖԻԱ - Եվ վայելչությունը կպահանջե, որ ինծի այդպես կարճ չանվանես: «Իշխանուհի՛»: Քեզի պես ինկած բերդի մը իշխանուհին ալ «իշխանուհի» և ե՞ս ալ «իշխանուհի»:

ԱՆՆԱ - Ների՛, մե՛ծ իշխանուհի, կվարժվիմ:

ՍՈՖԻԱ - Այո՛, այո՛. ուշ դիր: Եվ ավելի լավ է, որ անվանես ինծի բոլորովին լրիվ. «Մեծ իշխանուհի և սեբաստե»: Ես ու հայրս այնքան աշխատեցանք, որ մեծ իշխանը դառնա սեբաստոս: Բյուզանդական արքունիքը երբ տիտղոս մը կուտա, անոր համար կուտա, որ գործածվի, և որ ամենքը իմանան, թե մեծ իշխանը սիրելին է ու շնորհընկալը բյուզանդական կայսեր:

ԱՆՆԱ - Կըմբռնե՛մ, մե՛ծ իշխանուհի:\

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Այնպես որ այս տան մեջ մնաց հիմա միայն մեկ բան մը, որ դեռ ոչ ոք չէ ըմբռնած:

ՍՈՖԻԱ - Ըսածդ ի՞նչ է նորեն:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Թե ի՞նչ է մեր ընթրիքը այս իրիկուն:

ՍՈՖԻԱ - Տիա՛ր Անդրոնիկոս, խնդրե՛մ, չմոռնաս լրջությունը, երբ ես կայսեր մասին կխոսիմ:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Ո՞րն է անլուրջը, մե՛ծ իշխանուհի և սեբա՛ստե:

ՍՈՖԻԱ - Երբ առաջիկա անգամ նորեն անցնելու ըլլամ Բյուզանդիա, անպատճառ մեր «սեբաստոս» տիտղոսը վերածել պիտի տամ

«պանսեբաստոսի», կամ, ավելի հնչուն է, չէ՞, Իրի՛նա, «պրոտոսեբաստոս»:

ԻՐԻՆԱ - (Փորձելով) *«Մեծ իշխան և պրոտոսեբաստոս, մե՛ծ իշխանուհի և պրոտոսեբաստուհի»: Ա՛, իհա՛րկե, անհամեմատ ավելի ազնիվ է ու հնչուն: Ա՜խ, ի՜նչ գեղեցիկ լեզու է մեր լեզուն:*

ՍՈՖԻԱ - (Խորհրդավոր) *Մանավանդ որ մինչև այն ժամանակ մեր իշխանության սահմանները քիչիկ մը ավելի լայնացած կըլլան, և տիտղոսն ալ՝ ավելի արդար:*

ԻՐԻՆԱ - (Ժպտուն) *Նոր բա՞ն:*

ՍՈՖԻԱ - Համբերությու՛ն: Գիտես, որ գործը կատարելես առաջ խոսիլը չեմ սիրեր: Ծրագիրներ կան: Գրած եմ պապաս. գրած եմ և Տարոնի Օշինին. ան կայսեր հավատարիմ մարդ է: Քեզի ըսեր եմ, Իրի՜նա, պետք է մաքրեմ սա անհավատ լատինները մեջտեղեն և ատոր համար պետք է հենվիլ սուլթաններուն. ատիկա իմ քաղաքականության հիմքն է: Տանիլ չեմ կրնար այդ լատիններուն ծեսը, եկեղեցին, մեծամտությունը. զզվելի են ինծի. ի՞նչ գործ ունին արևելքի մեր հողերուն վրա: Եկան սուրբ հողերը ազատելո՞ւ, թե՞ սուրբ հողերը հափշտակելու: Պետք է խուզե՛լ անոնց պոչը. պետք է խուզե՛լ անոնց անհավատ պոչը:

ԻՐԻՆԱ - (Ոտքի ելլելով) *Մեծ իշխանը, տիրուհի՛:* (Ամենքը կելլեն ոտքի):

3

Ձախի խորքեն կմտնե Քեսունի իշխանը:

ԻՇԽԱՆԸ - Բարև՛ բոլորին:

ՍՐՖԻԱ - Սա ե՞րբ ես եկեր, որ ինծի չըսին:

ԻՇԽԱՆԸ - Ճիշտ այս վայրկյանին ձիես վար իջա:

ՍՈՖԻԱ - Շաբաթներով երես չենք տեսներ:

ԻՇԽԱՆԸ - Զբաղմո՛ւնք, տիկի՛ն: Հապա քեզի պատկերացո՛ւր Ռապան բերդը, Քերծը, Սևատ, Հարթուն, Համուսը, Կարկառ, Բերդուս, Թուլեր. մեկը ո՞ւր, մյուսը ո՞ւր. և այս բոլորը քանի՞ օրվան մեջ: Ե՞րբ էր՝ գնացի. կիրակի՞. չէ՛, երկուշաբթի՛: Հազար մարդ, հազար գործ, հազար տեղ: Կրնաս՝ աչքդ թո՛ղ, աչքդ կհանեն: Երեք հատ արաբական նժույգ եմ բերեր, սքանչելի:

ՍՈՖԻԱ - Իրա՞վ: Ո՞ւր է, վա՞րն են:

ԻՇԽԱՆԸ - Ասոր հետ. կհասնին շուտով:

ՍՈՖԻԱ - Ուրեմն տղա՞քդ ալ հետդ էին:

ԻՇԽԱՆԸ - Տղա՞քս: Այսինքն՝ Ասո՛մը: Ան մյուսի անունը, խնդրեմ, ինծի չի տար. քանի կերթա, անհամ կդառնա: Եթե Աստված հատուկ ստեղծել ուզեր մեկը, որ ամեն բանի մեջ իմ ուզածիս ճիշտ հակառակը ըլլար, ահա՛ ատկե ավելի լավը ստեղծել չէր կրնար: Անիկա պետք է կնիկ ծնած ըլլար, կնիկ. զարմանալի խաղեր ունի բնությունը: Իսկ դո՞ւն, իշխանուհի Աննա, վարժվեցա՞ր բերդիս: Սովրեցա՞ր քիչ մը նոր կյանքիդ ու նոր պայմաններուդ: Ըսելու բան մը չունի՞ս ինծի:

ԱՆՆԱ - Շնորհակալ եմ, իշխա՜ն Վասիլ:

ԻՇԽԱՆԸ - Լա՛վ է, լա՛վ, մի՛ վախնար, կբացվի հոգիդ: Հոգի ըսվածը սովորություն է, ինչ բանի որ մարդս վարժվի, իսկ մարդս կվարժվի ամեն վիճակի: Ի՜նչ օրեր եմ անցուցեր, ի՜նչ վիճակներ: Իսկ ուրիշ նոր ոչինչ չկա՞ կնիկներուդ աշխարհին մեջ:

ՍՈՖԻԱ - Կնիկներուս աշխարհին մեջ նորություն կա՛: Եվ բոլոր ենթադրությունները արդարանալու վրա են:

ԻՇԽԱՆԸ - Այսի՞նքն:

ՍՈՖԻԱ - Նամա՛կ եմ ստացեր:

ԻՇԽԱՆԸ - (Անտարբեր) Հա՞, նորե՞ն:

ՍՈՖԻԱ - Իշխանուհի՛... (Գրգռված) Ինկա՛ծ բերդի իշխանուհի. չե՞ս լսեր, ո՞ւր է ուշքդ: Ներսը, սնդուկիս վրա նամակ մը կա, պալատական կապույտ կնիքով...

ԻՇԽԱՆԸ - (Խիստ կտրուկ): Չէ՛, չէ՛, չուզե՛ր, թո՛ղ:

ՍՈՖԻԱ - Կարևոր բան է, Քեսունի՛ տեր:

ԻՇԽԱՆԸ - Ո՞վ կկասկածի, ինչպես մի՛շտ:

ՍՈՖԻԱ - (Բարկությունը զսպելու ջանքով) Ինկա՛ծ բերդի իշխանուհի, ե՛տ եկուր: Քեսունի տերը հակառակ է իմ նամակներուս:

ԻՇԽԱՆԸ - Հակառա՞կ, ո՞վ ըսավ քեզի: Ընդհակառակը. հիանալի զբաղմունք է. գրե՛ ու ստացի՛ր, ինչքան սիրտդ ուզենա. թուրքերեն ա՛ռ, լատիններուն տո՛ւր, լատիններեն ա՛ռ, թուրքերուն տո՛ւր, պարապ ամանեն դատարկ ամանը. դատարկ ամանեն պարապ ամանը: Միայն, ի սեր Աստծո՛ւ, խնայե՛, մի կարդար ինծի:

ՍՈՖԻԱ - Սակայն, Քեսունի՛ տեր, կայսերական պալատի...

ԻՇԽԱՆԸ - Թո՛ղ, սիրելի՛ս, քանի անգամ ըսեր եմ քեզի. կնիկա

քաղաքականութիւններն ես բան չեմ հասկնար, չեմ ալ ուզեր հասկնալ և տանիլ չե՛մ կրնար: Ի՞նչ ընեմ, տիկի՛ն, ասիկա ալ իմ քաղաքականութիւնս:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – (Իր աթոռին խորքեն) *Եվ ի՛մ քաղաքականութիւնս:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Փնտրելով) *Ըհը՛. չէի տեսեր. բարի լո՛յս. ի՞նչ բանի ես հոս:*

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – *Ինչպե՞ս ըսեմ, Քեռունի՛ տեր, որ կարճ ըլլա: Կխորհեի՛:*

ՍՈՖԻԱ – *Թե այս խրխկուն ընթրիքին ի՞նչ պիտի ուտենք: Ահա՛ և ձեր նշանավոր էրիկ-մարդիկդ:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Բարձր ծիծաղելով) *Հա՞:*

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – *Երբ կանայք քաղաքականությամբ կզբաղին, մեզի կմնա խոհանոցը: Կարծեմ ատ ալ կարևոր հարց է:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Եվ չափազանց կարևոր: Ուտե՞լը, օ՛...*

4

ԱՏՈՄ – (Ներս նետվելով խորքեն, ոգևորված) *Կրակի կտոր է, հա՛յր, ա՞ն, ճերմակ նիշանը գավակին. Հազիվ սանձերը կզսպեի: Ան ի՛մս է, հա՛յր, չե՛մ տար ոչ ոքի: Բայց տեսնելո՛ւ բան է, քայլքը, կեցվածքը, մարմինը...*

ՍՈՖԻԱ – (Հպարտ) *Հա՛, ձի ըլլալը ազնվական կենդանի է: Կարելի՞ է՝ երթանք նայինք:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Ինչո՞ւ չէ:*

ԱՏՈՄ – *Հայդա՛, հայդա՛. ամե՞նքդ:*

ՍՈՖԻԱ – (Պաշտոնական) *Ով ուզե՝ կրնա միասին գալ:*

Ինքն ու իշխանը առաջ կանցնին. Իրինան ու Անդրոնիկոսը անոնց ետևեն: Ատոմ ետ քաշված կեցած է մյուսներուն ճամփա տալու համար: Իշխանուհի Աննա ցուցադիր կերպով և ծանր կուղղվի դեպի բնակարանին սանդուղները:

ԱՏՈՄ – *Իշխանուհի Աննան չէ՞ գալու:*

ԱՆՆԱ – *Ո՛չ, Ատո՛մ իշխան:*

ԱՏՈՄ – (Կոտրված) *Ափսո՛ս:*

ԱՆՆԱ - (Յանկարծ կկենա, կդառնա ետ, խոր ու տաք նայվածք մը կսևեռե տղուն) *Իրա՞վ...* (Ու քաշող ժպիտով մը հանկարծ նորեն կդառնա ու կնետվի սանդուղներեն վեր)*:*

ԱՏՈՄ - (Նախ կեցած է իր տեղը գամված պես. մեկեն բուռն շարժում մը կընե դեպի սանդուղները անոր ետևեն. բայց կզսպե, կնայի աջ ու ձախ, մոլորվածի պես, և դանդաղ, մտածկոտ քայլերով կերթա դուրս մյուսներուն ետևեն)*:*

5

Պահ մը տեսարանը պարապ է:

Սանդուղներեն զգուշությամբ ետ կուգա իշխանուհի Աննան՝ աչքերն ու քայլերը մեկնողներուն կողմը, բռունցքները սեղմած ու դեմքին կատաղի արտահայտություն մը: Մեջտեղը կանգ կառնե, լարումը կթուլնա, կամաց մը կնստի, գլուխը կկախե ու կհառաչե:

ԱՆՆԱ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ - Ա՜խ, Աստվա՛ծ իմ...

Խորքեն որոնող հայացքով կմտնե իշխանին մեծ տղան, հուշիկ քանի մը քայլ կընե դեպի կինը ու կանգ կառնե:

ՍԵՊՈՒՀ - (Խորին կարեկցությամբ) *Աննա՛ իշխանուհի:*

ԱՆՆԱ - (Կցնցվի, գլուխը հպարտ կբարձրացնե և դեմքի բոլորովին փոխված արտահայտությամբ, հանգիստ ու անտարբեր, կդառնա խոսողի կողմը)*:*

ՍԵՊՈՒՀ - *Դեռ միշտ սիրտդ ջարդված, և հոգիդ կտառապի:*

ԱՆՆԱ - *Ո՛չ, Սեպո՛ւհ իշխան: Կյանք է, օր մը չեն, օր մը ձախորդ: Եվ ի՞նչ բան է որ հոգին: Զգիտե՞ս, քեզի չե՞ն սովրեցուցեր. ինծի սովրեցուցին: Հոգի ըսածդ սովորություն է, ինչ բանի որ մարդս կվարժվի: Իսկ մարդս կվարժվի ամեն բանի: Ուրեմն, ի՞նչ կարիք կա տառապելու:*

ՍԵՊՈՒՀ - *Բայց դուն կտառապիս, Աննա՛ իշխանուհի. ես գիտե՛մ. ես կզգա՛մ, և կտառապիս քեզի տեսած առաջին վայրկյանես, քու հարկիդ տակը:*

ԱՆՆԱ - *Հայրդ նոր նժույգներ է բերեր. ինչո՞ւ չես երթար նայելու:*

ՍԵՊՈՒՀ – Տեսայ հեռուէն՝ անոնք կ'իջնէին ափունքը. տեսայ՝ դուն չկաս անոնց մէջ. շտապեցի հոս, գուցէ քեզի հանդիպիմ: Չէի սխալած:

ԱՆՆԱ – Բա՞ն ունիս ըսելու:

ՍԵՊՈՒՀ – Ո՛չ: Մասնավոր ոչինչ: Այսինքն... ինչպե՞ս ըսեմ: Մինակ եմ, Աննա՛ իշխանուհի, բոլորովին մինակ: Բոլոր շուրջս եղողները ուրիշ տեսակի են, ես՝ ուրիշ տեսակի: Կմտածեմ, երևի, ես եմ վատը. բայց մա՞յրս. հապա մա՞յրս. անիկա վատ ըլլալ չէր կրնար. ան հրեշտակ մըն էր երկինքեն իջած և հրեշտակի մը պես ելավ երկինք: Կմտածեմ, եթե ես անպետք մարդ մըն եմ, ինչպես հայրս կըսե, և եթե իմ բոլոր մտածածս ու զգացածս սխալ է, հապա ինչո՞ւ մայրս ինծի կսիրեր: Ա՜խ, մայրս ինծի շատ կսիրեր, Աննա՛ իշխանուհի: Եվ ինչո՞ւ համար անիկա ալ այնպես կտառապեր. ինչո՞ւ համար կտառապիս դուն: Մի՛ ծածկեր, ես կտեսնեմ, դուն ալ ճիշտ մեր պես ես: Միթե չե՞ս զգար, քանի դուն այս բերդն ես եկեր, ես կպտտիմ քու չորս դիդ: Գիտե՛մ, որ դուն պիտի հասկնաս ինծի: Եթե գիտնաս՝ ինչպե՛ս օտար մըն եմ այստեղ: Եվ հոս ինչ որ կըսեն, ինչ որ կընեն, ինչ որ կուզեն, կարծես ամե՛նը, ամե՛նը կուգա ու իմ խղճիս վրա կնստի: Չէ՞ որ անգութ ու անիրավ բաներ են ամենը, ինչ որ հոս կընեն, ինչ որ հոս կուզեն: Գիտե՞ս ինչ է այս ամրոցին հին անունը:

ԱՆՆԱ – Քեսունի՞: Ի՞նչ է:

ՍԵՊՈՒՀ – Անդղներու բույն:

ԱՆՆԱ – Իրա՞վ:

ՍԵՊՈՒՀ – Ա՛յ, նայե՛ք ա՜ն, վերի ամենեն բարձրի աշտարակը, հիմա անպետք է, կիսավեր. շա՛տ առաջ խոշոր բերդը այդ մասն է եղած. հիմա քանդված է, կիսափուլ և լեցուն է անդղներով, կվխտան: Եվ ժամանակ մը հանցավորները այդ աշտարակեն ողջ-ողջ կկախեին եղեր, որ անդղները կտոր-կտոր փրցնեին կենդանի միսերը և ուտեին. եթե այր մարդ է՝ ոտքերեն, եթե կին է՝ մազերեն:

ԱՆՆԱ – Կրնե՞ր ալ: Ի՜նչ սարսափելի բան է:

ՍԵՊՈՒՀ – Կըսեն՝ երկուքը արդեն կախված է, Աստված ազատե երրորդեն:

ԱՆՆԱ – Երրո՛րդը... (Մտածկոտ) Ուրեմն երրո՛րդը...

ՍԵՊՈՒՀ – Ինչպե՞ս:

ԱՆՆԱ – Ըսել կուզեմ՝ կուգա, ինչ որ գալու է: Բայց սարսափելի է:

ՍԵՊՈՒՀ – Չէ՞: Ա՛յ, ատիկա է հիմա մեր գլուխս, թե մե՛նք ալ այս բերդին մէջ այդ տեսակ անգղներ ենք: Զա րկ կտուցդ. փրցո՛ւր. խլե՛ ու լափե՛, կտոր մը ասոր մարմինեն, կտոր մը անոր, անվերջ: Աչքս բացած օրեն ատիկա եմ տեսեր. այս ամբողջ ընդարձակ իշխանությունը Հայրս կազմեր է իմ աչքիս առջևը, կոցելո՛վ, հափշտակելո՛վ. երբեմն բռնի՛, երբեմն խաբեությո՛ւն, հո՛ս սպառնալիք, հո՛ն դարան: Ա՛յ, դեռ երկու տարի չկա՛ առացանք հույներեն ամբողջ Ջահան գավառը Հոնի ամրոցին հետ, իբրև թե օժիտ մայրացուիս. ի՞նչ օժիտ, կընայի՞ն չի տալ: Քու ամրոցդ ինքդ գիտես: Ռապանը, Բերդուսը լատիններեն ենք խլեր, մեկ-երկու հատը՝ թուրքերեն, իսկ Համսուրը, Կարկառը և քանի մը ավելի մանրերը առեր ենք մեզի նման այս կողմերը նոր հաստատված հայ իշխաններե: Եվ ամեն անգամ ինչքա՞ն արյուն ու սպանություն, ինչքա՞ն հափշտակություն: Եվ ինչքան ալ դեռ կա առջևնիս: Դեռ ամենեն խոշորը մեր առջևն է. երևի շուտով կսկսինք մեծ կռիվը Թորոս իշխանի հետ:

ԱՆՆԱ – Թորո՞ս. չէ՞ որ ձեր դաշնակիցն է:

ՍԵՊՈՒՀ – Դաշնակի՛ց: Այո՛. ի՞նչ ընենք: Ի՞նչ միամիտ ես: Երեք տարի է՝ հորս ցերեկվան մտածմունքն է ատիկա ու գիշերվան երազը. թեև, իհա՛րկե, ծածուկ կպահվի:

ԱՆՆԱ – Անարգավայի՞, Սիսի՞, Վահկա՞ տերը:

ՍԵՊՈՒՀ – Այո՛, այո՛: Հա՛յ մարդ, լա՛վ մարդ, և՛ դաշնակից, և բարեկամ, գրեթե ազգական: Աստվա՛ծ իմ, որ կմտածե՛մ: Սա ի՞նչ խելագար, անկուշտ բան է մարդուս այդ ցանկությունը. զա րկ, լացո՛ւր. սպանե՛. ամեն կողմ անե՛ծք ցանե ու ատելություն, և ինքդ ծովե՛, ժողվե՛, դիզե՛ իրարու վրա ու վրան նստե՛: Երբեմն այնպես կդիզվի մեջս. կլսեմ՝ երթամ պոռամ հորս երեսին՝ «Դուն անգղ ես, անգղ, դուն գող ես, ավազակ»: (Կլռե):

ԱՆՆԱ – (Խոր մտածմունքի մեջեն) Խոսե, խոսե, շարունակե՛:

ՍԵՊՈՒՀ – Է՛, ի՞նչ օգուտ խոսելեն. գուցե քու սիրտդ ալ ավելի կխոցեմ. չէ՞ որ դուն ալ մեկ զոհն ես հորս անկշտում ախորժակին: Ահա այս բոլորը հոգիիս մեջ կթափառին մինակ, կմտածեմ, կմտածեմ և այնքան ինքս իմ աչքիս խեղճ կերևամ, այնպես թշվառ ու դժբախտ: Ես ի՞նչ եմ որ. ինչո՞ւ կապրիմ: Հայրս ինծի վախկոտ կհամարե ու թուլամորթ: Աստվա՛ծ է վկա, Աննա՛ իշխանուհի, ես ո՛չ վախկոտ եմ, ո՛չ թուլամորթ, և ինչե՞ն պիտի վախնամ, մեռնելե՞ն. բայց ատելի է ինծի

անոնց քաջությունը, բայց զզվելի է ինծի անոնց անվախությունը: Սակայն ի՞նչ ըսեմ, որո՞ւ ըսեմ, ո՞վ կհասկնա. ու կլռեմ:

ԱՆՆԱ - (Ոտքի ելլելով վճռաբար) Եվ իզո՛ւր:

ՍԵՊՈՒՀ - (Զարմացած) Ինչպե՞ս:

ԱՆՆԱ - (Խորհրդավոր ու տիրական խոսքով) Դուն իզո՛ւր ես լռեր մինչև հիմա. դուն իրավունք չունի՛ս լռելու. դուն պե՛տք է խոսիս, դուն պարտավո՛ր ես խոսելու:

ՍԵՊՈՒՀ - (Ապշած) Աննա՛ իշխանուհի...

ԱՆՆԱ - Խոսելո՛ւ ու գործելո՛ւ: (Քրմաբար) Լսե՛ ու գիտցի՛ր: Աստված է դրեր քու մեջ այդ կայծը: Քու սուրբ մորդ սուրբ շրթունքներովը Աստված է դրեր քու հոգիիդ մեջ այդ կրակը: Դրեր է, որ խոսիս, որ վառես, որ մաքրես: Աստված է դրեր քու մեջդ այդ բոցը:

ՍԵՊՈՒՀ - (Ենթարկված) Աննա՛ իշխանուհի...

ԱՆՆԱ - Աստված դրեր է քեզի քու հանցավոր հորդ քովը, որ խայթես մեղավոր խղճի մը պես, խայթե՛ս իր հոգին ու քավե՛ս... քավե՛լ տաս իր ոճիրը:

ՍԵՊՈՒՀ - (Յափշտակված) Աննա՛ իշխանուհի...

ԱՆՆԱ - Ո՛չ միայն խոսիս ու խայթես, այլ պետք է կռվի՛ս հորդ հետ, պետք է հակառակիս, պետք է խանգարես, քայքայես իր անօրէն ծրագիրները, առաջն առնես նոր հանցանքներու, սրբագրես հիները: Աստված ատոր համար է դրեր քու մեջդ այդ կրակը. Աստված ատոր համար դրեր է քեզի քու հորդ քովը որ... (Ակռաներու մեջեն) արդարությունը տեղը գա, որ երկնային արդարությունը տեղը գա...

Պահ մը երկուքն ալ կեցած են լուռ աչք աչքի:

ԱՆՆԱ - Առաջ քու մորդ վրա էր դրված այդ պարտքը. և մայրդ մեռավ. և ատո՛ր համար մայրդ մեռավ: Եվ իր պաշտոնը իր հոգիին հետ ավանդեց քեզի: Հիմա վերեն կնայի քեզի, կհետևի քեզի, քու միայնակ թափառումներուդ միջոցին կփրկե քեզի ու կսպասե խոսքիդ, գործիդ, վարմունքիդ... Հասկցի՛ր, որդի՛, իմ շրթունքովս հիմա ինքն է, որ կխոսի քեզի...

ՍԵՊՈՒՀ - (Կամաց մը անոր առջևը ծունկի գալով) Մա՛յր... մա՛յր իմ...

ԱՆՆԱ - Հիմա՛ գիտես: Ելի՛ր ոտքի՛:

ՍԵՊՈՒՀ - (Ոտքի ու երազկոտ) Ինծի կթվի, թե կքալեի խոր մութին մեջէն, կույր ու մոլորուն, ու չգիտեի՝ ո՞ւր կերթամ, ի՞նչ կըլնեմ. և ահա հանկարծ կտեսնեմ դեմս լույսի ճեղքը, դուրսի ելքը, ճամփուս գիծը, կյանքիս ուղին... Աննա՛ իշխանուհի, օրհնված է քու գալուստդ այս բերդը, օրհնված է այս բերդը քեզմով, օրհնված ես ինքդ ու շրթունքիդ ամեն մեկ խոսքը, որ ասկե ետքը իմ պատգամս է:

ԱՆՆԱ - Ո՛չ. ես ի՞նչ եմ որ, ես ո՞վ եմ որ. ես օտար մըն եմ. թո՛ղ ինծի: Դուն լսե՛ միայն քու սրտիդ խոսքը. դուն հետևե՛ միայն քու մորդ խոսքին. ա՛ն թող ըլլա քու պատգամդ: Երթա՛ս բարով:

ՍԵՊՈՒՀ - Բայց դո՛ւն ալ, Աննա՛ իշխանուհի. դո՛ւն ալ. չէ՞ որ երկինքն է ղրկեր քեզի:

ԱՆՆԱ - Գուցե...

ՍԵՊՈՒՀ - Չէ՞ որ իմ մայրս է ղրկեր քեզի:

ԱՆՆԱ - Ո՞վ կրնա գիտնալ երկնքի տնօրինությունը: Երթաս բարո՛վ:

ՍԵՊՈՒՀ - Իմ մայրս է ղրկեր քեզի: Մնաս բարո՛վ: (Դուրս):

6

Կիսամութ է արդեն:

Իշխանուհին, վայրկյան մը սպասելեն ետքը, կվազե դեպի բնակարանը կանչելով կիսաձայն.

ԱՆՆԱ - Սաբե՛թ, Սաբե՛թ: (Եվ կանգնած կմնա աչքերը փակած):

ՊԱՌԱՎԸ - (Սանդուղներեն) Ինծի՞ կանչեց իշխանուհին:

ԱՆՆԱ - Աստված մեզի հետ է, Սաբե՛թ:

ՊԱՌԱՎԸ - Ի՞նչ է պատահեր:

ԱՆՆԱ - Ինծի հետ է Աստված: Ի՛նքը կբանա դուռները իմ դեմս: Ի՛նքը ցույց կուտա ճամփան, իսկակա՛ն ճամփան: Աստված ի՛նքը կհարթե ուղին, ի՛նք, ի՛նքը, իմ առջևս, քայլերուս առջևը: Շո՛ւտ, շո՛ւտ, գնա բե՛ր, շո՛ւտ:

ՊԱՌԱՎԸ - Ի՞նչը: Ի՞նչ կուզես:

ԱՆՆԱ - (Ամբողջ մարմնով կշտկվի, դեմքեն կավրվի ամեն արտահայտություն և նայելով դատարկության մեջ) Շապիկնե՛րը...

ՊԱՌԱՎԸ - (Ապշած) ինչպե՞ս: Հիմա՞: Հո՞ս:

ԱՆՆԱ - Հա, հո՛ս. հո՛ս, և շո՛ւտ, քանի դեռ չեն եկեր: Չե՞ս տեսներ

լրիվ լուսինը. այսօր ամիսը լրացավ. կուզեմ լրիվ լուսնին տակ: Շո՛ւտ ըրե, շո՛ւտ: Աստված ինծի հետ է:

*ՊԱՌԱՎԸ – (*Դուրս*):*

ԱՆՆԱ – Ձեր վերջին մնացորդը, ձեր վերջին հիշատակը, ձեր միա՛կ հիշատակը, որոնցմով քնացեր եք դուք վերջին անգամ, որով պառկեր եք դուք ձեր պզտիկ, տաքուկ անկողիններուն մեջ ձեր այդ պաղ անկողինները մանելեն առաջ: Ձեր մարմնեն ու ձեր գոյութենեն ինծի մնացած միա՛կ նյութեղենը: Ա՛խ, դո՛ւք, իմ մարմնիս մարմինը, իմ արյանս արյունը, դո՛ւք, իմ մեկս մեկ կտորը և հատորը իմ հոգիիս...

Պառավը կերևա սանդուղներուն վրա՝ երկու ձեռքով փոքրիկ կապոց մը բռնած: Իշխանուհին հանդիսավոր քայլվածքով կերթա դեմը, կրոնական արարողության մը պես երկու ձեռքով կառնե պառավին ձեռքեն կապոցը և առաջ կուգա:

*ԱՆՆԱ – (*Կապոցը թեթև մը վեր բարձրացնելով և երգելու նման*) «Եվ սրբությո՛ւն սրբոց»: Իմ կյանքիս միա՛կ սրբությունը, իմ կյանքիս միա՛կ էությունը: (*Մեկ ձեռքովը զգույշ կբանա կապոցին ծալքերը և երկյուղածությամբ կհամբուրե*) Ահա՛ այս աշխարհիս երեսին ձեզմե մնաց ինծի միայն այս հոտը: Ձե՛ր հոտը, ձեր անո՛ւշ մարմնին, ձեր անուշ հոտը... այս վերջին մնացորդը ձեր անուշ հոտին, իմ անո՛ւշ, իմ աննմա՛ն, իմ նահատա՛կ զավակներս: Անդունդն ի վա՛ր, խոր ձորն՝ ի վա՛ր, հորդ գետն ի վա՛ր, իմ սպաննված, իմ մորթված, իմ նահատա՛կ զավակներս: (*Լուռ կհանե զույգ կապտավուն շապիկները, կապոցը կուտա պառավին, իսկ զույգ շապիկները, կնունքի երեխայի նման, երկու թևով կբարձրացնե երկինք, դեպի լուսինը, և դաժան հանգստությամբ*) Բաց երկինքին տակ, լրիվ լուսնին տակ, զավակներուս հոշոտման ամսադարձին տակ ահա՛ եկած եմ լվացնելու իմ երդումս, իմ սուրբ ուխտս, ավելի հրահրելու վրեժին բոցը, ավելի սրելու արդարության սուրը: Ի՛մ երկու զավակներուս ի՛ր երկու զավակները. մեռնին պիտի երկուքն ալ, բայց ո՛չ իմ ձեռքովս, ինչպես կկարծեի, ո՛չ ալ ուրիշի մը ձեռքովը, ո՛չ: Ահա՛ կերդնում ձեզմե մնացած այս վերջին հյուլեներովը, կերդնում ձեր մատղաշ մարմնին այս դեռ ապրող հոտովը, որ իր երկու զավակները, իր երկու հասուն զավակները պետք է մորթվին իրենց հարազատ հորը ձեռքովը. ի՛ր, ի՛ր, ի՛ր իսկ ձեռքովը: Այն ձեռքերը, որոնք զավակներուս*

մահվան ծաղիկը կկրեն, իր գավակներուն մահվան ծաղիկն ալ պիտի կրեն: Ծաղիկ կյանքերը փետտել կսիրե՛, թո՛ղ բռնե հիմա ամբողջ փունջը: (Տեսակ մը բարկությամբ շապիկները երկարելով պառավին) *Ա՛ռ: Փաթթե՛: Կպահե՞ս:* (Կոտրված) *Լա՛վ կպահես իմ գանձս:*

ՊԱՌԱՎԸ – (Կապոցը փակելով) *Լա՛վ, լա՛վ: Այս չարչարանքին վերջ չկա՞, այս վառումին մարիլ չկա՞, այս մրմուռին մեղմիլ չկա՞: Մինչև ե՞րբ:*

ԱՆՆԱ – Կուգա՛, կուգա՛, հարսնիք կուգա և մեր դուռը. սպասե: (Հանկարծ) *Սաբե՛թ, մտածե՛, ի՞նչ բան է, որ երկու տղոց մահը ուրիշի մը ձեռքեն. ի՞նչ արժեք, ի՞նչ փոխարեն: Հիմա ուրիշ է:* (Բուռն ուրախությամբ) *Կհասկնա՞ս: Քեզի կըսեմ՝ ի՛ր ձեռքերովը, իր սեփակա՛ն ձեռքերովը, իր հայրակա՛ն ձեռքերովը, ատիկա արդեն ուրիշ բան է: Ա՛յ, այն ատեն արցունքները կբխեն, ա՛յ, այն ատեն արցունքները կթափին այս աչքերեն:* (Ծեծելով կուրծքը) *Եվ այս կրակը գուցե մարի, այս հնոցը կմարի, հրաբուխը կմարի... Կմարի՛:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԿԱՄԱՐԱԿԱՊ ՍՐԱՀ

Ճակատը՝ ահագին բուխերիկ մը, ուր ահագին ճյուղեր ու կոճղեր կվառին բարձր ու զվարթ բոցով մը, որուն ճարճատյունը կլեցնե սրահը, և որուն կարմիր շողքը կխաղա պատերուն ու կահերուն վրա:

Մուտքերը աջեն ու ձախեն:

I

Քեսունի իշխանն ու Ապիրատ իշխանը նստած են դեմ դեմի. ոտքերնին երկնցուցած դեպի կրակը:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – «Թորոսի երկի՛ր». անունը կնքեցիք, էլի «Թորոսի երկի՛ր...»: Դեռ կտեսնենք որուն երկիրն է ատիկա: (Ծաղրանքով) *Պա՛հ. Սիսեն մինչև Մերսին, Տավրոսի բարձունքեն մինչև*

ծով «Թորոսի երկի՜ր»: Ռուբենի ունեցածը սարերուն մեջ կորած երկու բերդ էր. ես ինքս եմ օգներ, Հայկին կղզիանար Հույներուն դեմ: Տղան մեկ-երկու բերդ ալ ավելցուց. և նորեն ես եմ օգներ: Հիմա եկեր է Թորը, հասեր է մինչև ծով, ու... «Թորոսի երկի՛ր»: Նոր Հայեր են եկեր, երկաթե Հայկիկ կածեն:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ – Այն ատենը գործը ձեռքե բաց թողնելու չէինք: Երկու տարի առաջ, նույն էր, քեզի ըսի՝ «Վրա՛ տանք», չլսեցի՛ր:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Մա՛րդ Աստծու, նախ պետք է կռնակս ամրացնեի, թե՞ չէ: Ընե՞լդ ինչ է: Պարա՞պ եմ նստեր այդ երկու տարին: Կրկնապատկե՛ր եմ, չէ՞, և՛ հողերս, և՛ ճորտերս: Հիմա կրկնակի զորք կրնամ հանել. և ավելի ալ կուռ ու կոփ են հիմա հիմնական գնդերս:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ – Հա՛, բայց այդ միջոցին քու Թորոսդ ալ իր ոտքերուն տեղ կընե:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Թող ընե՛: Այնպես սատո՛ւյց գնեմ ես անոր ոտքերուն տակը: Էմիր Ղազիի հետ արդեն եկած ենք համաձայնության: Այդ հավատը փոխած շունը գարունը բացվելուն պես շարժվելու է Թորոսի վրա. գինիեն նոր դարձած քացախը թունդ կըլլա: Եթե միաժամանակ կայսեր զորքերն ալ արևմուտքեն շարժել կարողանամ Տարսոնի վրա, ա՛յ, կդառնա գործ: Բյուզանդիոնի կոկորդն ալ խրված է, չէ՞, այդ Թորոսը: Մինչև ամիս մը ղրկած մարդիկս պետք է որ դառնան, և կասկած չունիմ, որ համաձայնություն են բերելու: Թող երկու կողմեն աքցանը հուպ տամ, ա՛յ, այն ժամանակ կտեսնենք «Թորոսի երկիրը»: Կդառնա, ափիս պես, բաց ու անպաշտպան տեղ մը, կիջնենք քեզի հետ ու կվերցնենք առանց շատ մեծ աղմուկի: Մեյ-մեկ խոշոր պատառ աջի ու ձախի շներուն, մնացածը կհավաքեմ ձեռքս, և ա՛ռ քեզի «Թորոսի երկի՛ր...»:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ – Ուրեմն քու հաշվով ամենեն ուշը առաջիկա ամառ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Հա՛, այս ամառ անշուշտ, եթե Տերը կամենա:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ – Աստուծմո՛վ, Աստուծմո՛վ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Երեսուն տարի է՝ քրտինք ու արյուն կթափեմ այս սարերուն վրա. ինչո՞ւ. որ այդ հրաշալի, հարուստ հողերը թողնեմ հիմա Ռուբենի լակոտներուն ձե՞ռքը: «Թորոսի երկի՛ր»:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ – Ես պատրա՛ստ եմ, Վասի՛լ: Գիտե՞ս, չէ՞, մի՛շտ: Ուր ըսես՝ հոն:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Դուն հիմա հանգիստ գնա՛ Համուր, ձմեռդ անցո՛ւր բույնիդ մեջ: Հենց որ մարդիկս դառնան կայսեր մոտեն, ես կուգամ քեզի, ու կերթանք որսի: Քու տանձառափիդ շամբուտը սքանչելի վարազի որջ է, գիտե՛մ: Կուգամ քեզի, կնիկդ ալ՝ սքանչելի տանտիկին. կուտենք, կխմենք ու կխոսինք վերջնականը:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ- Աչքի՛ս վրա:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Միայն, ինչպես մինչև հիմա, դեռ ոչ մեկ խոսք ոչ մեկուն:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ - Ատիկա ինծի՞ է, որ կըսես, Վասի՛լ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Իրավո՛ւնք ունիս: Խոսք էր, ըսի:

2

Չախեն կմտնե Աննա իշխանուհին և օտար մարդ տեսնելով կանգ կառնե:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԱՆՆԱ - Ներե՛, իշխա՛ն, կարծեցի առանձին ես:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - (Մեծ զարմանքով) *Իշխանուհի Աննա՛...*

ԱՆՆԱ - Կուգա՛մ վերջը:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ - Ո՛չ, ո՛չ, ես չեմ խանգարեր իշխանը: Արդեն ուշ է, մեկնիմ պիտի, ձիս ալ թամբած:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Ատոմը ճամփու կդնե քեզի:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ - Դե՛, մնաս բարո՛վ, Քեսունի՛ տեր: Բայց չմոռնա՛ս տված խոսքդ: Ես, կինս ու վարազներս անհամբեր պիտի սպասենք քեզի:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Խոսքս խոսք է:

ԱՊԻՐԱՏ ԻՇԽԱՆԸ - Ուրեմն, բարի՛ հաջողում:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Ճամփա՛դ բարի:

3

Ապիրատ աջեն դուրս: Քեսունի իշխանը կերթա դեպի կինը և հաղթական տրամադրությամբ:

ԻՇԽԱՆԸ - Խե՞ր ըլլա, Աննա՛ իշխանուհի:

ԱՆՆԱ - Կուզեի հետդ երկու խոսք:

ԻՇԽԱՆԸ - Վե՛րջապես: Այս առաջին անգամն է: Ուշ ու դժվար, բայց վերջապե՛ս: Ուրախ եմ, իշխանուհի՛ Աննա, շատ եմ ուրախ:

ԱՆՆԱ - (Զարմանքով) Ինչե՞ն, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Թո՛ղ ձևերը. չէ՞ որ մենք հրաշալի կըմբռնենք իրար: Դուն, որ այդքան խելացի ես, չէիր կրնար չի հասկնալ, որ չե՛ս եկած այս ամրոցը ամրոցիս տիկնոջ իբրև սենյակի կին: Բայց ուզեցի, որ այս անգամ գայիր ինքդ, անպատճա՛ռ գայիր ինքդ, քու ոտքովդ: Եվ ահա՛ վերջապես: Բարի եկար:

ԱՆՆԱ - Ես եկած եմ, իշխա՛ն, խոսելու հետդ լուրջ հարցի մը վրա:

ԻՇԽԱՆԸ - Հա՛, իհա՛րկե, եկած ես միայն խոսելու համար, եկած ես միայն լուրջ հարցի մը համար, ո՞վ չգիտե: Բայց և այնպես թե՛ ինծի համար և թե՛ քեզի՝ ան է միայն լուրջն ու կարևորը, որ եկած ես: Թո՛ղ. մենք իրար խաբել չենք կրնար և դիմակներու պետք չունինք: Քու այդ բնական դիմակդ, այնպես, ինչպես որ կա, հաճելի եղավ ինծի հենց առաջին հայացքես, և ատոր համար է, որ ես գիտեի, թե պիտի գայիր:

ԱՆՆԱ - (Լուրջ) Իշխա՛ն Վասիլ...

ԻՇԽԱՆԸ - Թո՛ղ վերջացնեմ խոսքս. երկար լսեցի: Եվ մինչև հիմա չեկա քեզի, զրկեցի ինծի, բառ մը, ակնարկ մը չըրի, սպասեցի, որ դո՛ւն գաս: Եվ հիմա որ եկեր ես, պետք է գիտնաս: Հոս ոտք դրած օրեդ քու գոյությունդ այս ամրոցին մեջ տարօրինակ դրդիռ մը ու կենդանի շունչ մը տվեր է շուրջիս կյանքին: Սուր հոտով ու բացառիկ ծաղիկներ կան, որոնք միայն լեռներու բարձր դարավանդներուն վրա կբուսնին, և որոնց հոտը ո՛չ քիթեդ դուրս կուգա և ո՛չ հոգիեդ, երբ անգամ մը ներս շնչես: Աննա՛, խոստովանե՛, դո՞ւն ալ կհիշես, չէ՞, հաճախ կհիշես այն առաջին խենթ գիշերը... քու հին բերդին մեջ, քու հին երդիդ տակ:

ԱՆՆԱ - (Կխոսի մեծ ճիգով ընդհատ ու աչքերը ցոց) Ես... ես եկեր եմ... խոսելու: Ես... ես արդեն ըսի... հարցի մը համար:

ԻՇԽԱՆԸ - Լա՛վ, խոսե՛: Գուցե դժգոհ ես հոռոմներեն: Գուցե այդ ցանցառ կնիկը կնեղե քեզի: Գուցե արդեն կնախանձի: Ես հատուկ պատվիրեր եմ, որ հետդ լավ վարվի: Թեև, իհա՛րկե, այդ տեսակի պատվերները ամենեն դեշ հանձնարարականն է երբեմն:

ԱՆՆԱ - Ես չեմ եկած գանգատի:

ԻՇԽԱՆԸ - Այո՛, ան չի համարձակիր հրամանս անգոսնելու: Հրամանս թող կատարե, նախանձն ու մնացածը կարևորություն չունին

ինծի համար. և թող քեզի համար ալ կարևորություն չունենան: Կա՛մ, եթե կուզես, փոխադրեմ քեզի ուրիշ ամրոց մը, առանձին:

ԱՆՆԱ – Ո՛չ:

ԻՇԽԱՆԸ – Ինչո՞ւ այդպես կտրուկ:

ԱՆՆԱ – Հասկցի՛ր. ես կին մըն եմ, որուն գլխուն անգամ մը արդեն զարկեր է բախտը. ես դեռ ցնցված եմ, ու գլուխս՝ պղտոր: Հազիվ սկսեր եմ հանգստանալու, մոռնալու այն ամենը, ինչ որ էր. և ինչ որ սկսեր է քիչ-քիչ կորսվիլ հեռավոր ու թանձր մշուշի մը մեջ: Հազիվ սկսեր եմ հարմարվիլ նոր կյանքիս, նոր ապրումներուս, նոր բախտի բերած նոր օրերուն, որոնք կարծես այդ խավարին ծոցեն նոր-նոր կբացվին: Ես հիմա մինակ մնալ չեմ կրնար, իշխա՛ն Վասիլ: Պիտի հասկնաս, որ ես դեռ մինակ մնալ չեմ կրնար. դեռ չեմ կրնար: Ավելի լավ է այսպես, այդ հույներուն հետ:

ԻՇԽԱՆԸ – Աղե՛կ. կհասկնամ լեզուդ: Թո՛ղ ըլլա ուզածիդ պես: Թո՛ղ անցնիատեն մըն ալ:

ԱՆՆԱ – Եվ վերջապես պետք է, որ փարատի նախ այն վախը, որ հիմա մտեր է մեջս:

ԻՇԽԱՆԸ – Վա՞խ: Ի՞նչ վախ:

ԱՆՆԱ – Այս բերդը շատ ամուր է, ճիշտ է, գրեթե անառիկ. մյուս ամրոցներդ ալ, կըսեն, պակաս չեն: Եվ զորքերուդ թիվը մեծ է, գիտե՛մ, որ դուն կրնաս ոտքի հանել: Բայց շատ մեծ են ըլլալու և անո՛ր ուժերը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ինչի՞ մասին կխոսիս դուն:

ԱՆՆԱ – Եվ անշուշտ գալու է մեծ պատրաստությամբ. թե չէ՝ ինչպե՞ս կհամարձակեր:

ԻՇԽԱՆԸ – Ո՞վ, ո՞վ է գալու. ո՞ւր:

ԱՆՆԱ – Եվ վերջապես դուն վստա՞հ ես մարդոցդ վրա, չգիտեմ որ: Վստա՞հ ես հոս բոլորին վրա:

ԻՇԽԱՆԸ – (Լրջացած ու քննական նայվածքով) Ի՞նչ բաներ կխոսիս. և որո՞ւ մասին է խոսքդ:

ԱՆՆԱ – Իշխա՛ն, մի՛ ծածկեր ինծմե: Եվ ավելորդ է. չէ՞ որ արդեն գիտեմ: Ես հաստա՛տ գիտեմ:

ԻՇԽԱՆԸ – Ի՞նչը:

ԱՆՆԱ – Որ ձյուները այս սարերուն վրայեն վերնան թե չէ, ողողելու է քու ամբողջ երկիրդ ու պաշարելու է Քեսունը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ան ո՞վ:

ԱՆՆԱ - Թորո՛ս իշխանը:

ԻՇԽԱՆԸ - (Ապշած) Թորո՛ս...

ԱՆՆԱ - Այո՛, Անարզաբայի Թորոս իշխանը: Սիսի ու Վահկա բերդի տերը: Կտեսնե՞ս, որ գիտեմ:

ԻՇԽԱՆԸ - (Յետզհետե շեշտվող զարմանքով) Անարզաբայի Թորոս իշխա՞նը... Կըսես՝ մեր վրա է արշավելո՞ւ: Ձյուները վերնան թե չէ՞... Ուրկե՞ լսեցիր այդ հիմարությունը:

ԱՆՆԱ - Ինծի նայե՛, Վասի՛լ իշխան. դուն քիչ մը առաջ կըսեիր, որ մենք իրար խաբել չենք կրնար: Այն մարդը, որ կերթա կկռվե ուրիշին կինը, կբերե իր մոտը և կուզե պահե իրեն, պետք է կարող ըլլա և պաշտպանելու: Վստա՞հ ես քու մարդոցդ վրան. վստա՞հ ես քու ուժերուդ վրան: Ես չեմ կրնար երկրորդ անգամ քաշքշվիլ հիմա ալ Թորոս իշխանի մը ավարին համեն, մինչև Անարզաբա, մինչև Սիս, մինչև չգիտեմ դժոխքի ո՛ր ծայրը, թշնամի զինվորներու հետ, թշնամի զինվորներու մեջ... Ո՛չ, ես այլևս չե՛մ կրնար, չե՛մ կրնար, կխելագարիմ:

ԻՇԽԱՆԸ - Բայց ո՞վ է մտցուցեր այդ հիմար պատմությունը քու գլուխդ: Ի՞նչ արշավանք, ի՞նչ բան, տակավին ո՞վ է ըսեր քեզի:

ԱՆՆԱ - Ա՛, ես գիտե՛մ, ես գիտե՛մ:

ԻՇԽԱՆԸ - Քեզի կհարցնեմ՝ ո՞վ է ըսեր քեզի:

ԱՆՆԱ - Ո՞վ: (Մտածկոտ) Ո՞վ է ինծի ըսեր: Ի՞նչ կարևորություն ունի, թե ո՞վ է ըսողը: Իրա՞վ է, թե՞ ոչ:

ԻՇԽԱՆԸ - Բայց ես կպահանջեմ քեզմե. ո՞վ է ըսեր այդ բոլորը քեզի:

ԱՆՆԱ - Կպահանջե՞ս: Բայց որ ըսել չեմ կրնա՛ր:

ԻՇԽԱՆԸ - Չե՞ս կրնար. և ինչո՞ւ:

ԱՆՆԱ - Որովհետև... որովհետև: (Հանկարծ) Որովհետև չգիտեմ:

ԻՇԽԱՆԸ - (Խոժոռ) Ի՞նչ:

ԱՆՆԱ - Անցած գիշեր սաստիկ բռներ էր նորեն գլխուս ցավը, ելեր էի պատշգամ. սառը օդը քիչ մը կթեթևցնե կարծես սարսափելի ցավը: Մո՛ւթ, մինա՛կ, լո՛ւռ. ձյունը անընդհատ կտեղար: Հանկարծ կլսեմ վարեն թեթև խոսակցության ձայն և ոտքերու ճռճռոց: Մեր սանդուղներուն տակեն երկու մարդ կանցնեին, դանդաղ ու կամաց խոսելով. և ես պարզ, շա՛տ պարզ լսեցի:

ԻՇԽԱՆԸ - Ի՞նչ լսեցիր:

ԱՆՆԱ - Ե՛վ Թորոս իշխանի անունը, և՛ մեր վրա արշավելը. Հենց

այնպես ալ ըսավ՝ «Հենց որ ձյունը մեր սարերեն վերնա»: Ըսին, որ դուն ալ կպատրաստվիս Թորոսի դեմ: Մեկ խոսքով Հասկցա, որ գարնան սարսափելի փոթորիկ է պայթելու:

ԻՇԽԱՆԸ - Իսկ ե՞տքը, ե՞տքը...

ԱՆՆԱ - Այդ ետքը ես եկեր եմ քեզմե իմանալու:

ԻՇԽԱՆԸ - Իսկ անո՞նք, սանդուղներուն տակ. ուրիշ ի՞նչ ըսին:

ԱՆՆԱ - Քիչ մը որ Հեռացան ձայները նվաղեցին, Հասկնալ չէի կրնար, ձյունն ալ կճռճռար. միայն վարի բակը:

ԻՇԽԱՆԸ - (Քիչ մը խորհելեն ետքը) *Է՛, ով գիտե, ո՛վ են եղեր և ի՞նչ են խոսեր: Դուն պարզապես սխալ ես Հասկցեր:*

ԱՆՆԱ - Պիտի ներես ինծի, որ ես ավելի կՀավատամ իմ սուր ականջներուս, քան քու այդ Հանգստացումիդ:

ԻՇԽԱՆԸ - Եվ վերջապես դուն լա՛վ գիտես, որ Թորոս իշխանը մեր բարեկամն է, մեր դաշնակիցը, մեր ազգակիցը:

ԱՆՆԱ - Է՛, ազգակից, բարեկամ... Գիտեմ ես այդ բոլորը, ատոր Համար ալ վախ ունիմ:

ԻՇԽԱՆԸ - Բայց նույնիսկ այդ տեսակ բան մը եթե պատաՀելու ալ ըլլա, դուն նորե՞ն պատճառ մը չունիս վախ ունենալու: Իմ իշխանությանս տակն են այս բոլոր սարերը, կիրճերը, բերդերն ու ամրոցները, և Քեսունի տեր Վասիլ իշխանն եմ ես: Գնա՛ Հանգիստ քու գործիդ, քու մազիդ դպչող մի ըլլար:

ԱՆՆԱ - (Դառն) *Այդ խոսքերը, և գրեթե բառացի, և ճիշտ այդ ձևով, ես լսած եմ անգամ մը: Բայց այդ բոլորը արգելք չեղան, որ այդ խոսքերուն առաջին արտասանողը պառկած ըլլա Հիմա գետնին տակը. իսկ իր կինը աՀա՛ քու դեմդ կեցած... քու պաշտպանությունդ կմուրա:* (Յանկարծ) *Վասի՛լ իշխան, մի՛ Հավտար Հարևաններուդ և մի՛ վստաՀիր քու ամենեն մոտիկ մարդոցդ: ԿՀասկՀնա՞ս ինչ կըսեմ. այդ ամենը ես արդեն ապրեր եմ անգամ մը. ես գիտե՛մ:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Անհանգիստ) *Տարօրինակ պատմություն է, ճշմարիտ: Տեսա՞ր դուն այդ մարդոց դեմքը, գոնե կերպարանքը: Որո՞ւն կնմանցնես:*

ԱՆՆԱ - Ըսի՝ մութ էր ու ձյուն:

ԻՇԽԱՆԸ - Գոնե կՀիշե՞ս ձայնը:

ԱՆՆԱ - Կիսաձայն ըսված խոսքեր: Իշխա՞ն, իրա՞վ է այդ մարդոց խոսածը:

ԻՇԽԱՆԸ – (Կտրուկ) Ո՛չ. այդ տեսակ բան չկա:

ԱՆՆԱ – Բարեբախտաբար չեմ հավատար խոսքիդ: Որովհետև, եթե հավատամ, կըլլա սարսափելի. ա՛յ, այն ժամանակ է, որ վիճակը կըլլա սարսափելի: Ատիկա կնշանակե՝ բերդիդ մեջ մարդիկ կան, որ քեզմե ավելի բան գիտեն, որ քեզմե ավելի կապեր ունին դուրսի հետ:

ԻՇԽԱՆԸ – Իշխանուհի՛ Աննա...

ԱՆՆԱ – Ո՛չ, չեմ հավատար խոսքիդ:

ԻՇԽԱՆԸ – Տարօրինակ պատմություն է, ճշմարիտ: Եվ... և ես հիմա չգիտեմ՝ ինչ ըսեմ քեզի, որ հանգստացնեմ:

ԱՆՆԱ – Ճշմարտությո՛ւնը:

ԻՇԽԱՆԸ – (Մտածկոտ) Ճշմարտությո՛ւնը... Ճշմարտությունը, իշխանուհի՛ Աննա, ինչպես ձեռք բերելը, այնպես ալ ըսելը կարծածիդ չափ դյուրին բան չէ: Քիչիկ մը համբերություն է պետք: Այնպես որ...

4

Աջեն ներս կմտնե Շահին: Փոքրահասակ, գունդ ու կլոր, ալեխառն, ժիր ու դյուրաշարժ մարդ մըն է:

ՇԱՀԻՆ – (Դեռ դռներուն մեջեն) Իշխա՛ն, սայլերը եկան: Ա՛, ողջո՛ւյնս տիկնոջ:

ԻՇԽԱՆԸ – (Աննային) Այնպես որ, հիմա դուն գնա՛ ու հանգի՛ստ եղիր: (Կատակի շեշտով) Քու ճշմարտությունդ կիմանաս օր մը:

ԱՆՆԱ – Կըսե՛մ, իշխա՛ն: (Ձախեն դուրս):

5

ՇԱՀԻՆ – Ի՞նչ է պատահեր: Շատ այլայլած կերևար:

ԻՇԽԱՆԸ – (Անփույթ) Հին պատմություն:

ՇԱՀԻՆ – Սայլերը եկան, բայց ընդամենը ութը հատ. մյուսները պահեր է Թիփլիս Գայլ-խեղդուկի բերանը: Այս ութը հատը առաջ են եղեր, կիրճը արդեն անցած: Հիսունչորս տակառը դաշտի ցորեն է, քաշել տվի հիմնական շտեմարանը. դարձյալ հազար ութը հարյուր փաթուն ու չորս: Մնացած բեռները սովորական. ըսի որ դատարկեն ներքևի պահեստները: Բայց դուն ինծի չե՛ս ըսեր, իշխա՛ն: Ի՞նչ կմտածես:

ԻՇԽԱՆԸ – Ուշացան մարդիկս կայսեր մոտեն, Շահի՛ն. արդեն շատոնց դարձած պիտի ըլլային:

ՇԱՀԻՆ – Երկար է Բյուզանդիոնի ճամփան, իշխա՛ն. ծովե՛ր ու ցամաք:

ԻՇԽԱՆԸ – Երկար է Բյուզանդիոնի ճամփան, այո՛. երկա՛ր ու ոլորուն, ու խարդա՛խ, ճիշտ իրենց քաղաքականության պես: (Տեսակ մը ինքն իր մտքերուն հետ) Ինչո՞ւ չէ. հույն են. կխոստանան ինծի, որ օգնեն պիտի ինծի ու պիտի հարձակվին Թորոսի վրա. հոն ալ կրնան խոստանալ հակառակը և Թորոսը կնետեն իմ վրաս: Եվ դեռ շատ խոշոր հարց է, թե ուրկե՞ ավելի կվախնան, ինծմե՞, թե՞ Թորոսեն:

ՇԱՀԻՆ – Բայց Թորո՞սը: Միթե այդ տեսակ բան կրնա՞ մտածել. միթե կընդունի՞:

ԻՇԽԱՆԸ – Ինչո՞ւ համար ես կմտածեմ, իսկ ան չի պիտի մտածե: Ուզելը իհարկե որ պիտի ուզենա. բայց թե կհարձակվի՞, ատիկա արդեն տարբեր հարց է: Ա՛յ, ատիկա է, որ պիտի տեսնենք: Կտեսնե՛նք:

ՇԱՀԻՆ – Իշխանը նոր լո՞ւր ունի, մա՞րդ է եկած:

ԻՇԽԱՆԸ – Թորոսը չէ՛ ինծի զարմանք պատճառողը: Ճիշտ է, մինչև հիմա թեև բնավ կասկածի տեղիք չէ տված մեզի, բայց չէ՞ որ մինչև հիմա ես ալ իրեն կասկածի տեղիք չեմ տված:

ՇԱՀԻՆ – Կասկա՞ծ: Այնպես հանկարծ ու անսպասելի իջնենք մենք անոր գլխուն, ինչպես ձյունը օգոստոսի կեսին:

ԻՇԽԱՆԸ – Իսկ հոս մարդիկ կան, որոնք կխոսին Թորոսի արշավանքի մասին մե՛ր վրա, մեր սարերու ձյունը դեռ չվերցած:

ՇԱՀԻՆ – Մե՞ր վրա:

ԻՇԽԱՆԸ – Ուրկե՞ գիտեն անոնք, ինչպե՞ս գիտեն և ինչո՞ւ կխոսին. ի՞նչ հաշիվ ունին:

ՇԱՀԻՆ – Հո՞ս, մեր Քեսունի՞ մեջ: Պարապ խոսքեր են, իշխա՛նս, ո՞վ է հնարեր: Եթե Թորոս իշխանը այդ տեսակի քայլ մը առնել մտածեր, հոս Քեսունի մեջ ամենեն առաջ երկո՛ւ մարդ պիտի տեղյակ ըլլար. մեկ մը դո՛ւն, մեկ մըն ալ ե՛ս:

ԻՇԽԱՆԸ – Իսկ ես քեզի կըսեմ՝ այս բերդին մեջ մարդիկ կան այս վայրկյանիս, որ կխոսին Թորոսի արշավանքի մասին, կփափսան իրարու ականջի, ինծմե հեռու, քեզմե հեռու, մեզմե ծածուկ: Ասո՞ր ինչ կըսես: Ա՛յ, ատիկա է, որ իսկապես ինծի զարմանք կպատճառե:

ՇԱՀԻՆ – Սուտ է, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ – Իսկ եթե... իսկ եթե լսեր եմ ինքս:

ՇԱՀԻՆ – Դո՞ւն. քու ականջո՞վդ. և ինչպե՞ս:

ԻՇԽԱՆԸ – Պատահմո՛ւնք, մութին մեջեն, չիմացան իմ հոն ըլլալս:

ՇԱՀԻՆ – (Անհանգիստ) Ի՞նչ կըսես, իշխա՛ն: Ո՞վ էին անոնք, և ի՞նչ կըսեին:

ԻՇԽԱՆԸ – Հը՞, անհանգստացա՞ր:

ՇԱՀԻՆ – Շա՛տ անակնկալ է ըսածդ, և շատ տարօրինակ՝ ըսելուդ ձևը:

ԻՇԽԱՆԸ – Չէ՞: Ի՞նչ կապ կա անոնց ու Թորոսի արշավանքին մեջ. ի՞նչ է իրենց հաշիվը. և ինչո՞ւ ինծմե ծածուկ, ինչո՞ւ չեն հայտներ ինծի:

ՇԱՀԻՆ – Բայց ո՞վ են անոնք, ըսե՛ վերջապես:

ԻՇԽԱՆԸ – Եթե գիտնայի, այսչափ պարապ խոսելու տեղիք չէր մնար:

ՇԱՀԻՆ – Չի ճանչցա՞ր: Չի հետապնդեցի՞ր: Ավելի ևս տարօրինակ: Պետք է, որ իսկույն իմանանք: Նկարագրե՛ ինծի ձայնը կերպարանքը, տեղը, դիրքը, իրենց բառերը: Իսկույն պետք է գիտնա՛նք, ինչ գնով ալ որ ըլլա:

ԻՇԽԱՆԸ – Ուրեմն... արդեն գլուխդ մտավ. ուրեմն կարելի բան է: (Յանկարծ փոխված շեշտով ու ծաղրով) Շա՛տ շուտով հավատացիր, Շահի՛ն, չափազա՛նց շուտով, այդպես հիմա՛ր պատմության:

ՇԱՀԻՆ – Բայց ըսիր՝ ինքդ ես լսեր:

ԻՇԽԱՆԸ – Է՛, քի՞չ կխոսին մարդիկ հիմար բաներ: Կամ երևակայե, որ սխալ եմ լսեր:

ՇԱՀԻՆ – Աս ուրի՛շ հարց է: Բայց պետք է ստուգել:

ԻՇԽԱՆԸ – Իսկ եթե այդ բոլորը հնարեր եմ գլխես:

ՇԱՀԻՆ – (Զարմացած կնայի անոր ու ծանր) Առանց կրակի մուխ չըլլար, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ – (Բարկությամբ) Է՛, հիմար ես դուն, ինչպես և այս ամբողջ պատմությունը: Վե՛րջ տուր: Կզարմանամ, որ դեռ չկռահեցիր. երա՛զ եմ տեսեր:

ՇԱՀԻՆ – Երա՞զ: Այդ մեկը, իրա՛վ որ, զարմանքի տեղ չունի. գիշեր-ցորեկ գլխուդ մեջ Թորոսն է նստած: Աղե՛կ. ան թող երազներուդ մեջը հարձակվի մեր վրա, մենք կհարձակվինք իր վրա արթուն ժամանակ:

ԻՇԽԱՆԸ – Հա՛, մեր սարերուն ձյունը շատ ուշ կվերնա:

Աջեն կմտնե Սեպուհ, վրայեն հայտնի է, որ ցուրտ է. ու ճամփե կուգա: Քիչ մը ետքը կմտնե Ատոմ ու կկենա մեկ կողմ:

ԻՇԽԱՆԸ - Աս ուրկե՞ այդպես: Ճամփե՞ կուգաս:

ՍԵՊՈՒՀ - Կուգամ Ռապանեն:

ԻՇԽԱՆԸ - Ռապա՞ն: Ի՞նչ գործ ունեիր հոն:

ՍԵՊՈՒՀ - Ա՛յ, չտապեցի, որ եղելությունը լսես իմ շրթունքես ու շատ չի բարկանաս:

ԻՇԽԱՆԸ - Տխմարություն մը ըրեր ես նորեն:

ՍԵՊՈՒՀ - Դուն Ռապան էիր կալանավորեր Եդեսիայի դուքսի քեռորդին:

ԻՇԽԱՆԸ - Ռայմո՞նդը: Այո՛: Ի՞նչ կա որ:

ՍԵՊՈՒՀ - Գացի ու արձակեցի:

*ԻՇԽԱՆԸ - (*Զըմբռնելով*) Ի՞նչ:*

ՍԵՊՈՒՀ - Բերդապահը, իրա՛վ է, քիչ մը վարանեցավ, բայց ես հրամայեցի քու անունովդ: Եվ քու անունովդ ալ հայտնեցի իշխանին, որ ազատ է: Ըսի, որ քրիստոնյա ու ազնվական է ինքը, քրիստոնյա ու ազնվական է իր քեռին, և որ հայ քրիստոնյա ու ազնվական ես դուն Քեսունի տերը, այս լեռներուն ու ճամփաներուն տերը, և որ քու հողեբուդ վրա բոլոր բարեկամ ու ազնվական մարդիկ ազատ կրնան երթալ ու գալ, և որ պատահածը դժբախտ թյուրիմացություն մըն էր: Մենք բոլորս եղբայրներ ենք: Եվ ըսի, որ Քեսունի իշխանին բարևները տանի Եդեսիայի դուքսին:

ԻՇԽԱՆԸ - Եվ... և... և ո՞ւր է հիմա իմ բանտարկյալս:

ՍԵՊՈՒՀ - Ուր պիտի ըլլա: Իր երկրի ճամփուն:

*ԻՇԽԱՆԸ - (*Շահինին*) Շո՛ւտ, ձիավորնե՛ր. ուր ալ որ ըլլա՝ առջևը կտրեն:*

ՍԵՊՈՒՀ - Իզուր աշխատա՞նք է, հա՛յր: Ես իմ տակիս ձին տվի իրեն՝ մեր ծանճկենը. ի՞նչ ձի կհասնի անոր. հիմա երևի անցած կըլլան Մարաշը:

*ԻՇԽԱՆԸ - (*Վայրկյան մը կատաղի հայացքով կնայի տղուն և բռունցքները սեղմած կվազե անոր վրա, որ կեցած է առանց ինքնապաշտպանության*) Տո՛, իշի՛ գլուխ, տո՛, անասո՛ւն, ինչպե՞ս համարձակեցար: Ո՞վ ես դուն, որ կարգադրություններ կընես քու գլխուդ, ան*

ալ իմ անունովս և իմ գործերուս մէջ: Եվ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ արձակեցիր: Աստված է վկա, սուրբը կփրցնեմ գլխուդ. ինչպե՞ս համարձակեցար խառնվիլ իմ գործերուս:

ՍԵՊՈՒՀ – Կխոսինք, երբ բարկությունդ անցնի:

ԻՇԽԱՆԸ – Ի՞նչ: Տե՛ր, ախմա՛խ, երկու հազար ոսկի փրկանք էի տված: Չհասկնա՞ս. երկո՛ւ հազար ոսկի: Դուն ինքդ երկու անգամ ու դրամ չես արժեր:

ՍԵՊՈՒՀ – Մարդը հանգիստ կանգներ քու հոգւույդ ծայրին, պաշարեր ալլիր, թիկնապահները սպաններ, ինքն ալ ամեն մեկն է պահեր ես ըսեր, հիմա ասո՛ր համար է, որ փրկանք կպահանջես:

ԻՇԽԱՆԸ – Ա՛յ ախմա՛ղ, ես որ կինայի իր ձեռքը, նույնը չէ՞ պիտի ըներ: Բոլոր գաստարությունները կարճ չափելի սև են, տակեն կերևա խայտառակությունը:

ՍԵՊՈՒՀ – Ա՛ս է, է՛, ա՛ս է: Դուն անո՛ր, ան քեզի՛, անվե՛րջ, անվե՛րջ: Մինչև նո՛ր կախվի, նո՛ր թշնամի, անվե՛րջ կախվի, անվե՛րջ թշնամի...

ԻՇԽԱՆԸ – Աստվա՛ծ իմ, դուն ինծի համբերություն տուր: Տե՛ր, խելքի՛ պատվի, այդքան որ խելոք ես, վե՛ր կաց, կորսվե՛, գնա՛ իմ տունես-տեղես, գնա՛ քու Ռայմոնդներուն, ուրիշներուն, անոնց գլխուն կարդա՛ քու ապուշ քարոզներդ: Գնա՛, վե՛ր կաց, կորսվե՛: Աստվա՛ծ իմ. ե՞ս ինչու պիտի պատժվիմ, եթե դուն այս թշվառին խելքը պակաս ես կշռեր:

ՍԵՊՈՒՀ – Գիտեմ, որ շատ ուրախ կըլլաս, եթե կորսվիմ մեջտեղեն: Ո՛չ, ես հեռացողը չեմ ո՛չ այս հողեն, ո՛չ քու մոտեն: Ռայմոնդներուն ու միւսներուն կուզեր Աստված ղրկե երեք ուրիշները, որ արդարությունը և իրավունքը հիշեցնեն անոնց ալ. տակավին Աստծու գիտնալու բանն է: Ինծի մայրս ծներ է քեզի համար. մայրս գրեր է ինծի քու քովդ, քու գործիդ, քու բախտիդ: Ես քայլեմ պիտի քու ետևեդ քայլ առ քայլ, քու ստվերիդ պես, անվերջ կրկնելու քեզի՝ որ իրավունք չունիս ամենքը զրկելու, ամենքեն խլելու, ամենուն զարնելու. գիտցիր և Աստված ուժ է գրեր քու ձեռքդ:

ԻՇԽԱՆԸ – (Աչքերը շփելով) *Արդյոք երազի մե՞ջ եմ: Ա՛յ շուն, ո՞վ ես դուն, որո՞ւն շունն ես դուն, ինչպե՞ս կհամարձակիս իմ երեսիս...* (Կրակին վրայեն տաքցին ածխակոթ մը վերցնելով) *իմ երեսի՛ս... իմ երեսի՛ս... Դո՞ւն ես ըլլաս ինծի խրատողը...*

ՇԱՀԻՆ – (Առաջ կնետվի ու կբռնե ածխակոթը) *Իշխա՛ն, իշխա՛ն, զավակդ է...*

ԱՏՈՄ – Հա՛յր...

ԻՇԽԱՆԸ – Թո՛ղ որ ջարդեմ ես այդ անզգամի գլուխը. ցրիվ տամ իր ջրիկ ուղեղը:

ՍԵՊՈՒՀ – (Ընկճված) *Ներէ ինծի, հայր, որ քեզի ցավ կպատճառեմ, բայց ուրիշ կերպ չե՛մ կրնար: Իմ պարտքս է, տակաւ, այդպես է որոշեր Աստծու կամքը և... և մորս կամքը:*

ԻՇԽԱՆԸ – Հա՛, մա՛յրդ. շիտա՛կ է. իր շաղվածն ես ու իր հյութը. ինծմե ոչի՛նչ չկա մեջդ. ոչի՛նչ, ոչի՛նչ: Ան ալ քեզի պես խեղճ ու կրակ թշվառական մըն էր, ամբողջ կյանքը տնքաց ու լացավ, չգիտեմ ինչու համար, չգիտեմ ինչու վրա. իր լացովն ալ զզվեցուց ինծի ու իր լացովն ալ իջավ գերեզման: Հա՛, հա՛, ճիշտ քեզի պես. կարճամիտ ու թուլամորթ կնիկ մը:

ՍԵՊՈՒՀ – (Խիստ) *Հա՛յր, եթե այդ ածուխին կոթը գլխուս զարնելը հաճույք է քեզի, ահա՛, խնդրե՛մ, զա՛րկ: Եթե ինծի հայհոյելը բավականություն է քեզի, հայհոյե՛ ինչքան սիրտդ ուզե: Բայց մայրս, գիտցի՛ր, սրբուհի մըն էր, իմ մայրս սրբություն մըն էր. հարգանքով պետք է տաս իր անունը:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Սառած ու բերանը բաց կեցած է վայրկյան մը, ետքը շատ դանդաղ կդառնա Շահինին) *Լսեցի՞ր, լսեցի՞ր. հասկցա՞ր:*

ՇԱՀԻՆ – Թո՛ղ, իշխա՛ն, թո՛ղ. ճամփա դի՛ր. թող երթա:

ԻՇԽԱՆԸ – (Երկու ձեռքերը բարձրացուցած կնետվի դեպի տղան) *Ես հիմա անիկա այնպես ճամփու դնեմ, որ ալ ետ գալիքը չըլլա: Ես կսատկեցնեմ քեզի. ես կփրցնեմ քու չարնալիք լեզուդ: Ես կպոկեմ քու լեզուդ, որ մյուս անգամ... որ մյուս անգամ...*

ՇԱՀԻՆ – (Փաթթված է իշխանին) *Զգույշ, իշխան. զգույշ քեզի: Կտեսնե՛ս, որ պակաս է:*

ԱՏՈՄ – (Քաշելով եղբոր թևեն) *Քալե, քալե, երթանք, ի՞նչ ես կեցեր: Հեռացի՛ր, թե չէ փորձանք մը կբերես:*

Եղբոր ձեռքեն բռնած, փոքրիկ երեխայի մը պես. հանգիստ ու հնազանդ կհանե դուրս:

7

Իշխանը կնստի բազկաթոռին՝ երկու ձեռքերովը երկու կողմեն բազկաթոռի թևերուն կառչած և ակնարկը հառած գետին

անթարթ ու անշարժ: Շահին կեցած է անոր ետևը ու կխոսի ողոքիչ շեշտով մը:

ՇԱՀԻՆ - Այդ աստիճան ալ դյուրադրդիռ կարելի չէ, իշխա՛նս: Դժվար է, կհասկնամ, ծալքը պակաս զավակը, բայց վերջապես նոր բան մը չէ քեզի համար: Միայն, ինչպես կերևա, ասկե ետքը պետք է ավելի զգույշ ըլլալ: Հիվանդության պես է, քանի կերթա կուժեղնա: Ես կկարգադրեմ ամեն կողմ, որ ասկե ետքը չկատարեն անոր ոչ մեկ խոսքը: Եվ քիչ մըն ալ պետք է ետևեն հսկել. նոր խենթություն մը չընե: Հանդիմանելը պարապ բան է, իշխա՛նս. բարկանալը՝ բոլորովին ավելորդ: Մեղմությա՛մբ, մեղմությա՛մբ: Պետք չէ հետը գլուխ դնել, «հա՛» պիտի ըսել. ինչո՞ւ այդպես սրտիդ կառնես: Ըսածներուն մեջ այս մեկը շիտակ էր, ինքը ի՞նչ ընե. ծնունդի բան է. Աստծու կամքը: Համբերացի՛ր, իշխա՛նս. համբերացի՛ր, մոռցի՛ր...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԻՋԱՆՑՔ ՍԵՆՅԱԿ ՄԸ ԿԱՆԱՆՑ ԲԱԺՆԻՆ ՄԵՋ

Ճակատը՝ գլխավոր մեծ դուռը. փոքր մուտքեր աջեն ու ձախեն:

I

Իշխանուհի Աննա նստած է. դեմը կեցած է Ատոմ.

ԱՏՈՄ - Ձէ՛, չե՛մ սիրեր արջի որսը: Ճիշտ է, ավելի դյուրին է հետքը բռնելը, մանավանդ ձմեռը, ձյունին վրա. բայց ժամերով պետք է փնտրես, և ան ալ շատ զգույշ, երբ մանավանդ քիչվոր ես: Այնպես թաքնվիլ գիտեն անիծածները ծառերուն ետին, ցախերուն ու թփերուն տակ, փոս ու փչակներուն մեջ: Որս ըսածդ տեսնելդ ու վրա նետվիլդ մեկ է ըլլալու. նետերը թափին, նիզակները փայլին, բարակներդ հարձակին, և կաս-կարմիր արյունը ծաղկի ճեփ-ճերմակ ձյունին վրա: Եվ, գիտե՞ս, ես վատ աղեղնավոր չեմ: Ինչո՞ւ այդպես կժպտիս: Կկարծես՝ պարծենկոտությո՞ւն է ըսածս:

ԱՆՆԱ – Ո՛չ, սիրելի՛ս. ես գիտեմ, որ դուն իմ առջևս չե՛ս պարծենար:

ԱՏՈՄ – Իրա՛վ է: Բայց կուզեմ, որ գիտնաս. ես լա՛վ նետվոր եմ, շատ լավ նետվոր եմ:

ԱՆՆԱ – Արդեն գիտեմ:

ԱՏՈՄ – Ո՞վ է ըսեր քեզի:

ԱՆՆԱ – Խոսե՛ր են: Բայց միևնույն է, առանց ուրիշներու ըսելուն ալ ես գիտեմ:

ԱՏՈՄ – Այդ ինչպե՞ս:

ԱՆՆԱ – Ըսե՞մ:

ԱՏՈՄ – Հապա՛:

ԱՆՆԱ – (Կամաց կելլե ոտքի, կմոտենա տղան, մեկ ձեռքը քնքշությամբ կդնե անոր ուսին, մյուսով թեթև մը կբռնե անոր դեմքը ու շեշտ կնայի աչքերուն) *Ա՛յ, այսպես, որ կնայիմ աչքերուդ՝ ես ամեն բան գիտեմ: Ինչ որ ես, ինչ որ կըլլաս, ինչ որ կմտածես, ինչ լավ բան որ ունիս: Բոլո՛րը... Բոլո՛րը:* (Յանկարծ ետ քաշվելով) *Հիմա հասկցա՞ր:*

ԱՏՈՄ – (Բախտավոր) *Ամե՞ն բան. ամե՞ն բան:*

ԱՆՆԱ – Կարծե՛մ:

ԱՏՈՄ – (Քմայքոտ) *Իսկ ես չե՛մ կարծեր... որ, ամեն բան:*

ԱՆՆԱ – Վա՛յ, այդ տեսակ ինծմե ծածուկ բաներ ալ կա՞ն:

ԱՏՈՄ – Այսինքն, քեզմե ծածուկ... ճիշտ չէ. բայց... չգիտեմ, չգիտե՛մ, ինքս ալ չգիտեմ:

ԱՆՆԱ – Լա՛վ, որ այդպես է, պատմությունդ շարունակե՛:

ԱՏՈՄ – Դուն... դուն ինծի հետ կվարվիս ինչպես երեխայի մը հետ: Եվ իզո՛ւր, իզո՛ւր. ես երեխա չեմ:

ԱՆՆԱ – Ո՛չ: Ես քեզի հետ կվարվիմ ինչպես... իմ... իմ... նա՛, ըսենք, իմ կրտսեր եղբորս հետ, իմ լավ եղբորս հետ, իմ սիրած, իմ շատ սիրած եղբորս հետ: Ա՞ս ալ է իզուր:

ԱՏՈՄ – Չգիտե՛մ, չգիտեմ, ոչինչ չգիտեմ:

ԱՆՆԱ – Վա՛յ. ես քեզի այդպես սրտանց խոսք ըսե՛մ, և դուն ինծի այսպե՞ս պատասխան տաս: Սիրալիր չես:

ԱՏՈՄ– (Սաստիկ հուզված) *Իշխանուհի՛ Աննա...*

ԱՆՆԱ– Ս՛ա: Ինծի կանչեցին:

ԱՏՈՄ– Ձայն չկա:

ԱՆՆԱ – (Խնդալով) *Կա՛, կա՛: Ես որսկան չեմ, բայց իմ ականջներս*

ավելի սուր են: Դեռ. հեռուն են, բայց պիտի գան. հիմա կուգան. երևի հայրդ է կամ մայրացուդ: Անոնք չեն սիրեր, որ քեզի հետ շատ խոսիմ: Հեռացի՛ր, թող մեզի միասին չտեսնեն:

ԱՏՈՄ – Ուրիշ խոսքով՝ նորեն կճամփես ինծի:

ԱՆՆԱ – Այո՛, հոգի՛ս, պետք է: Գիտես, որ ազատ մարդ չեմ: Ես քու հորդ գերին եմ ու քու մայրացուիդ ծառան:

ԱՏՈՄ – Բայց այդ մայրացուն ու բոլոր մնացածները միասին առած քու մեկ մազդ չեն արժեր:

*ԱՆՆԱ – Հա՞, այդպե՞ս կկարծես: Ուրեմն այդքա՞ն կհավնիս ինծի: Ի՞նչ լավ է: (*Կատակով*) Քանի որ այդպես է, դե՛հ, փախի՛ր, շո՛ւտ. հետքդ անգամ չի մնա :*

Ինքը կնետվի ձախի մուտքեն դուրս, մինչ Ատոմ իշխանը կհեռանա ճակատեն: Իսկ աջեն խոսելով կմտնեն իշխանուհի Սոֆիա ու Իրինա:

2

ԻՐԻՆԱ – Վա՜յ. մի՞թե չի նկատեցիր երեկ իրիկուն: Այնպե՛ս ծիծաղելի էր: Սեպուհ իշխանը նստեր էր, ա՛յ, հո՛ս, սուսիկ ու ետ քաշված, ինչպես միշտ. նստեր էր ստվերին մեջ անշարժ, բայց իր աչքերը կփայլեին: Ո՛ր կողմը որ կերթար ձեր այդ նշանավոր «իշխանուհին», այդ ինկած բերդի իշխանուհին, այն կողմը կերթային և իշխան Սեպուհի աչքերը. կարծես թելով կապված ըլլային. շա՛տ էր ծիծաղելի. ուղղակի հայի՛ր-մայիլ: Ինչպե՞ս է, որ դուն չտեսար: Իսկ ինծի այնպես թվեցավ, թե դուն ալ կհետևեիր անոնց շարժումներուն:

ՍՈՖԻԱ – Ես Աննաներով հետաքրքրվելու սովորությունը չունիմ, սիրելի՛ս: Եվ ատելի են ինծի այդ տեսակի թեթևաբարո կիները, որոնք վայելչությունը պահել չգիտեն:

ԻՐԻՆԱ – Թեթևը թեթև՛, բայց միևնույն ժամանակ ի՜նչ հարդի տակեն ջուր: Դուն անոր հնազանդ ու կեղծավոր ձևերուն մի՛ նայիր: Տեսա՞ր, ինչպես բռներ է Սեպուհ իշխանի քիթեն: Ինչպե՛ս ալ խելոքն գտավ, թե որուն քիթեն կարելի է բռնել:

ՍՈՖԻԱ – Ասոնց արյունն է հասարակ, արյունը. իսկ հասարակ արյունը միշտ անառակ է ու լիրբ: Ես սկիզբեն գիտեի. կզգայի. խելո՛քն, տեսա թե չէ այդ կնոջ խոշոր ու միշտ բան մը փնտրող աչքերը:

ԻՐԻՆԱ - Եվ հիմա ի՞նչ է իշխանուհիիս դիտավորությունը:

ՍՈՖԻԱ - Դիտավորությո՞ւն: Ի՞նչ դիտավորություն:

ԻՐԻՆԱ- Գուցե իմաց տաս մեծ իշխանին:

ՍՈՖԻԱ - Մեծ իշխանի՞ն. ինչո՞ւ: Երբե՛ք: Ես հայր ու տղա կռվեցնելու ցանկություն չունիմ:

ԻՐԻՆԱ - Ճի՛շտ է. մանավանդ որ տղան ալ հորը շատ աչքին լույսը չէ. ո՞վ գիտե՝ ի՞նչ կրնա պատահիլ: Իրա՛վ է, իրա՛վ է իմ իշխանուհիս. մեծ իշխանը պետք չէ, որ իմանա. երբե՛ք, երբե՛ք: Այն ժամանակ երևի իշխանուհիս խոսիլ կուզե այդ անպիտան կնոջ հետ, որ քիչ մը իր սանձերը իրեն քաշե:

ՍՈՖԻԱ - Ե՞ս: Ես պիտի նվաստանամ այդ կարգի կեղտոտություններու մասին խոսելու լկռտած կնկան մը հե՞տ: Կզարմանամ քու այդ աստիճանի անտեղի մտածումիդ:

ԻՐԻՆԱ - Ա՛խ, ինչքան իրավունք ունի մեծ իշխանուհին: Ճշմարիտ է, չմտածեցի: Այն ժամանակ... այն ժամանակ... ուրեմն ինչպե՞ս...

ՍՈՖԻԱ - Ինչո՞ւ այդպես կհետաքրքրե քեզի այդ պատմությունը:

ԻՐԻՆԱ - Չէ՛, ինծի բնա՛վ չի հետաքրքրեր. միայն կուզեի իմանամ իշխանուհիիս կարծիքը. ի՞նչ դիրք պետք է բռնեմ, ի՞նչ պետք է ընեմ:

ՍՈՖԻԱ - Ոչի՛նչ, քիթդ չես խոթեր ուրիշներու գործին, վերջացավ գնաց: Քեզի՞ ինչ, ինծի՞ ինչ: Ես հոս չեմ եկեր այս լեռնցիներուն բարոյականություն դաս տալու:

ԻՐԻՆԱ - Իրա՛վ է, մենք հոս չենք եկեր այս վայրենիներուն բարոյականություն դաս տալու: Մեզի՞ ինչ, մենք ի՞նչ գործ ունինք: Ուրիշ խոսքով ոչինչ չենք տեսեր, ոչինչ չենք լսեր և ոչինչ չգիտենք:

ՍՈՖԻԱ - Եվ որպեսզի մեր աչքն ու ականջը չի վիրավորվի, երբ կտեսնես, որ անոնք իրարու կուգան, կամաց մը ձգե՛ ու հեռացի՛ր: Ամենեն շիտակ ճամփան. մինա՛կ թող. իրենց արյունը իրենց գլուխը:

ԻՐԻՆԱ- Կատարյալ իրավունք ունի իմ մեծ իշխանուհիս: Եվ ինչքան ալ զվարճալի կըլլա այդպես. հեռուեն հեռու կնայիս ու կխնդաս: Բայց շատ է ծիծաղելի, երբ երկու հոգի, խելքերնին վրա տված, իրարու չորսդին կդառնան և կկարծեն՝ հենց իրենք գիտեն միայն: Շատ ապուշ բան է այդ սեր ըսվածը և շատ տգեղ. թեև հեռուեն՝ շատ զվարճալի: Մանավանդ որ մարդս այնքա՞ն քիչ զվարճություն ունի հոս:

3

ԱՆՆԱ - (Դանդաղ ներս կմտնե ձախեն):

ԻՐԻՆԱ - *Կխոսեինք զվարճության մասին, Աննա՛ իշխանուհի: Այնպես չէ՞, մարդս այնքան քիչ զվարճություն ունի հոս, այս հաստ ու ամուր պարիսպներուն ետևը:*

ԱՆՆԱ - *Զվարճությունը մարդ իր հոգիին մեջ պետք է ունենա:*

ԻՐԻՆԱ - *Հոգիին մեջ, հոգիին մեջ, իհարկե որ հոգիին մեջ: Քու հոգիդ ալ այս վերջին ժամանակներս քիչ մը ավելի զվարթ կերևա: Անչափ ուրախ եմ:*

ԱՆՆԱ - *Պատճառ չունիմ տխուր ըլլալու:*

ԻՐԻՆԱ - *Շա՛տ ուրախ է և մեծ իշխանուհին: Այնպես չէ՞, մեծ իշխանուհի:*

ՍՈՖԻԱ - *Այո՛. ինչո՞ւ ոչ: Ես միշտ ջանացեր եմ դյուրություններ տամ իր պարտավորություններուն և ներողամիտ եմ եղած միշտ:*

ԱՆՆԱ - *Երախտապարտ եմ, մե՛ծ իշխանուհի:*

ԻՐԻՆԱ - *Իշխանուհի Աննան, անշուշտ, ինքն ալ նկատած է, թե ինչպես ամենքը դեմ կուգան իրեն մեծ սիրով: Օրինակ, ե՛ս՝ նախ, սրտանց համակրեցի իրեն, իր ոտքը հոս դրած օրեն, քրոջս պես:*

ԱՆՆԱ - *Կզգամ, քիրի՛ս Իրինա, կզգամ: Իմ ճակտիս գիրն էր ու Աստծու բարի կամքը, որ այս շրջանակին մեջ նետեց ինծի:* ։

ԻՐԻՆԱ - *Ա՛, այս բերդը բախտավորություն է բերեր ամենուն: Վստա՛հ եղիր և դուն:*

4

Ճակտեն կմտնեն Սեպուհ և Անդրոնիկոս խոսելով:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - (Չափազանցված շարժումներով) *Ա՛, ո՛չ. ա՛, ո՛չ, Սեպո՛ւհ իշխան. այդ մեկը՝ ո՛չ. ատիկա ընդունիլ չեմ կրնար. երբե՛ք, երբե՛ք: Դուն ալ գիտես, և բոլորն ալ գիտեն, թե ինչքա՜ն կհարգեմ ես քեզի, և ինչքա՜ն կհարգեմ այն ամենը, ինչ որ դուն կըսես. որովհետև քու ըսածներդ միշտ հակառակ է այն ամենուն, ինչ որ բոլոր միւսները կըսեն. ատոր համար ալ և՛ հաճելի ես, և՛ հետաքրքիր. մանավանդ, երբ խոսքերդ ապուշ-ապուշ երեսդ կնային, շա՛տ է հետաքրքիր: Բայց այս մե՛կը՝ ո՛չ:*

ՍԵՊՈՒՀ - Եվ ինչո՞ւ անպատճառ այս մեկը՝ ո՛չ:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Մի՞թե պարզ չէ: Հոս հարցը արդեն դուրս կուգա մաքի ու սրտի վերին ոլորտներեն ու կիջնե շատ ավելի վարի, բայց և շատ ավելի կարևոր ոլորտները. ըսել կուզեմ, հարցը կհասնի փորի պատերուն:

ԻՐԻՆԱ - Այդ ինչի՞ մասին է խոսքը, տիա՛ր Անդրոնիկոս:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Սեպուհ իշխանը այն համոզմունքին է, որ մարդիկ պետք է դադրին միս ուտելե, որ միս ուտելեն կծնի բոլոր գազանությունը:

ԻՐԻՆԱ - Գազանությո՞ւնը...

ՍՈՖԻԱ - Մի՞ս...

ՍԵՊՈՒՀ - Այո՛, տիկի՛ն. միթե այդ աստիճանի զարմանալի՞ է ըսածս: Ինչքան ատեն, որ անասունները կմորթենք, կուտենք, ինչո՞վ ենք տարբեր մեր մորթած անասուններեն: Կսիրենք արյուն ոթել, կսիրենք բզկտել ու լափել: Շատ հեռու չե՞նք գայլի բարքեն ու ճաշակեն:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ -Ո՛չ. շատ հեռու չենք: Այնպես... քիչի՛կ մը: Այսինքն ան ալ... գուցե: Վերջապես, համաձայն եմ: Այդչափին համաձայն եմ. այդպե՛ս է:

ՍԵՊՈՒՀ - Ուրե՞մն: Պետք է դադրի՞ն վերջապես մարդիկը իրար արյուն թափելե ու իրար միս ուտելե, թե՞ ոչ: Մինչև ե՞րբ այս անվերջ կռիվներն ու կռվցռուքը:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Մինչև որ գա... երկնքի արքայությունը: Հո՞ն կվերջանա այդ բոլոր կռվցռուքը, իշխա՞նս, ան ալ եթե հավատանք մեր սուրբ հայրերու ըսածին: Մեր սուրբ հայրերը, ճիշտ է, թեև սուտ խոսելու սովորություն չունին, բայց... վերջապես... ինչևէ: Իսկ քանի դեռ կապրինք հո՛ս, այս վարի ու փորի թագավորության մեջ, մեր ձեռքերը ճանկել կուզեն, ու մեր ակռաները՝ ծամել:

ՍԵՊՈՒՀ - Իսկ ես կըսեմ քեզի, որ և այս աշխարհիս վրա մարդիկ գան պիտի շուտով ուրիշ հասկացողության: Օր մը դադրի պիտի ուժի ու գայլերու թագավորությունը, և գա պիտի գութի ու արդարության թագավորությունը:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Կհասկնա՛մ, կհասկնա՛մ. ոչխարներու թագավորությունը. այսինքն՝ խոտաճարակներու ու անճարակներու թագավորությունը: Բայց գիտե՞ս, Սեպո՛ւհ իշխան, շա՛տ մտածելու բան է. ոչխարներո՞ւ բարքն ու ճաշակը, թե՞ գայլերու: (Խոշոր ծամածռություններով) Դժվար ընտրելու բան է:

ՍԵՊՈՒՀ – Ինչո՞ւ անպատճառ ոչխարներու: Ամենքը կդառնան եղբոր պես:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Ա՜, գայլերու ու ոչխարներու եղբայրությունը: (Խոշոր ծամածռություններով) *Դժվա՛ր հավատալու բան է:*

ՍՈՖԻԱ – Իրի՞նա, կարծեմ մենք կրնանք հեռանալ: Անասուններու լեզուեն ես շատ բան չեմ հասկնար:

ԻՐԻՆԱ – Հրամմե՞նք, մե՛ծ իշխանուհի:

Երկուքով աջեն դուրս:

5

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Իմ քեռայրջիկս շատ համեստ ըլլալուն համար է, որ այդպես ըսավ. ապա թե ոչ պիտի ըսեր, որ ո՛չ անասուններու լեզուեն շատ բան կհասկնա, ո՛չ ասուններու: Գալով մեր անտեր թողած ոչխարներուն. իհա՛րկե, շատ հետաքրքիր բան կըլլար, որ հանկարծ կերպով ըսվածը վերնար մեջտեղեն: Եվ ուժը, բռունցքն ու բռնությունը հանկարծ, խխունջի մը պես, խեցուքիկ մը կծկտեին իրենց պատյանին տակը: Երբեմն-երբեմն միայն իրենց փափուկ ու բարակ կոտոշիկները երկարեին դուրս, այնպե՛ս, հետաքրքրության համար, տեղեկանալու համար, թե ի՞նչ կա-չկա արդարության այդ ձանձրալի աշխարհին մեջ: Ոչխարներու համար, անշո՛ւշտ, սքանչելի ծրագիր: Բայց, կարծեմ, այդ մասին պետք է լսել նաև գայլերուն կարծիքը, գոնե պարզ քաղաքավարության համար: Եվ քանի որ գայլերը դեռ չեն գացեր սափրիչի մոտ իրենց ժանիքները քաշել տալու, հարցը կստանա վտանգավոր կերպարանք: Այս բոլորը աչքի առաջ ունենալով և ավելի մերկ խոսելու համար ալ ցրտահարութենե փախնելով՝ կուզեմ այն եզրակացության, իմ շա՛տ սիրելի Սեպուհ իշխան, որ ո՛չ լեզվի, ո՛չ ստամոքսի համար շատ ձեռնտու մարզանք մը չէ ոչխարներուն մորթը պաշտպանելը: (Ճարտասանորեն) *Ես ըսի՛: Հիմա կմնա, որ ինծի թույլ տաս երթամ իմ սիրելի քեռայրջկանս սիրտը կարկտելու, որովհետև շատ դյուրաբեկ սիրտ մը ունի, դաչելու պես կպատռի:* (Դուրս աջեն)*:*

6

ՍԵՊՈՒՀ – Կտեսնե՞ս, Աննա՛ իշխանուհի, նորեն մեզի առանձին ձգեցին:

ԱՆՆԱ – Դժգո՞հ ես:

ՍԵՊՈՒՀ – Իմ երջանկությունս է սարիկս: Կտեսնես, որ կուգամ չարունակ, թեև չարունակ ալ կվճռեմ, որ այլևս ուշ-ուշ գամ: Դուն ես իմ ուժերուս հենարանը ու իմ կյանքիս նեցուկը: Հոգիս գայարուկի թու-փին պես փաթթված է քեզի, և երբ դուն չկաս, կկախվիմ գետին: Սակայն երբ կուգամ, միշտ վախ ունիմ, որ անախորժ դառնամ քեզի:

ԱՆՆԱ– Ինչո՞ւ:

ՍԵՊՈՒՀ – Կրնան վրադ խոսիլ: Պիտի բամբասեն:

ԱՆՆԱ – Թո՛ղ, բարեկա՛մս, ի՞նչ արժեք ունի մեզի համար ուրիշնե-րուն բամբասանքը. թող մտածեն ու թող ըսեն՝ ինչ որ կուզեն: Բա՛վ է, որ մարդ բամբասանքի նյութ չտա իր սեփական հոգիին:

ՍԵՊՈՒՀ – Ա՛խ, ի՞նչ բացառիկ էակ ես դուն: Ով ինչքա՞ն տարբեր, ինչքան բա՛րձր մեր շրջապատեն:

ԱՆՆԱ – Զգե՛: Ով օգտվինք մեզի թողնված այս առանձնությենեն: Նոր ի՞նչ կա: Գործը կքալե՞:

ՍԵՊՈՒՀ – Այո՛: Խոսեր եմ արդեն մեկ-երկուքի հետ. նոր մանրա-մասնությունները կլրացնեն պատկերը: Մեր ուժերը, պաշարը, բերդերուն վիճակը, արշավանքի ծրագիրը, բոլորը, ինչի մասին որ խոսեր ենք, գրեթե բոլորը արդեն ունիմ ձեռքի տակ: Մերունի սպա մը ունենք, հիմա անոր չորս դին կդառնամ, մորս կողմեն ազգական է, քիչիկ-քիչիկ կխո-սեցնեմ. պետք է տեղեկանամ ամե՛ն, ամեն բան:

ԱՆՆԱ – Իսկ մա՞րդ, մարդ ճարե՞ր ես Թորոսին ուղարկելու:

ՍԵՊՈՒՀ – Մարդն ալ եմ ճարեր:

ԱՆՆԱ – Երևի այն կաղը, որ կըսեիր՝ ժամանակ մը զինվոր է եղած. ի՞նչ էր անունը. վստահելի՞ մարդ է:

ՍԵՊՈՒՀ – Անունը՝ Ուսեփ, Օրզուն գյուղեն, կարիճ մարդ է և կապված է ինծի, իրեն շատ եմ օգներ: Եղած է Անարզաբա, Սիս: Սիսի մոտերը քույր մը ունի հարս տված. հիմա թող երթա քրոջը տեսության:

ԱՆՆԱ – Բայց գիտե՞ս, իշխա՛ն Սեպուհ, պետք է ըլլաս շատ զգույշ. հանկարծ կնկատեն:

ՍԵՊՈՒՀ – Ի՞նչը պիտի նկատեն: Որո՞ւն մտքեն կրնա անցնիլ, որ ես ալ հիմա, հորս պես, գիշեր-ցորեկ Թորոսի մասին կմտածեմ. որո՞ւն մտքեն կրնա անցնիլ, որ Օրզուն գյուղի կաղ Ուսեփի ձեռքով նամակ եմ ղրկելու Թորոս իշխանին: Ե՞ս ով, Ուսե՞փը ով, Թորո՞սը ով: Դուն հանգի՛ստ եղիր. հայրս ոչինչ գիտնալ չի կրնար, մինչև ժամանակը

Համար: Ա՜յ, ուրիշ բան է, երբ Թորոսը ամեն ինչի տեղյակ դառնա. Հենց որ Թորոսին պատասխան տանեմ, կերթամ շիտակ Հորս մոտ ու կպատմեմ եղելությունը:

ԱՆՆԱ - Իսկ Հետևա՞նքը. ինչպե՞ս կմտածես:

ՍԵՊՈՒՀ - Երբ Հայրս տեսնե, որ Հակառակորդը ամեն բան գիտե ու պատրաստված է, այս տարի արշավանքը կլինա ջուրը. իսկ ասկե ետքն ալ կդառնա շատ դժվար: Ես Հայրս կճանչնամ, պիտի աշխատի ցույց տալու, որ սուտ է բոլորը, Հանցանքը պիտի նետե իմ Հիմարու-թյանս ու անՀասկացողությանս վրա. մեղավոր պիտի Հանե ինծի Թորոսի առաջ: Գուցե նույնիսկ իսկական դաշինք մը Հաստատվի ավելի ամուր ու ավելի անկեղծ Հիմքերու վրա, քանի որ այլևս իրար խաբել չեն կրնար:

ԱՆՆԱ - Եվ դա կդառնա կյանքիդ ամենեն մեծ գործը: Սեպո՛ւՀ իշխան, պարտականությանդ ամենեն Համարձակ իրականացումը և սուրբ կոչումիդ ամենեն իմաստուն գործադրումը, եթե Հաջողի՛ս...

ՍԵՊՈՒՀ - Պե՛տք է Հաջողիմ, Աննա՛ իշխանուՀի, պե՛տք է որ Հաջողիմ:

ԱՆՆԱ - Բայց գիտե՞ս, որ Հայրդ փրփրի պիտի: Բնավ մտածե՞ր ես: Հանկարծակիի պիտի գա:

ՍԵՊՈՒՀ- (Մտածկոտ) Գիտե՛մ, մտածե՛ր եմ...

ԱՆՆԱ - Գուցե կմեղքնաս: Չէ՞ որ Հայրդ է վերջապես, ինչքան ալ որ սեր չունենա քեզի Համար: Եվ դուն այսքա՞ն, այսքան տարիներ վարժվեր ես Հարգելու:

ՍԵՊՈՒՀ - Իրա՛վ է, որ կմտածեմ, կարծես սիրտս կցավի. երբե՛ք: Կջանամ չի մտածեմ:

ԱՆՆԱ- (Խիստ ու կրքոտ) Բայց քու Հայրդ այդ տեսակ բաներ չմտածեց. ո՛չ ալ մեղքցավ, երբ իր ձեռքովը, իր իսկ ձեռքովը Թույնի բաժակը կերկարեր մորդ:

ՍԵՊՈՒՀ- (Ապշած) Թո՞ւյն: Մո՞րս:

ԱՆՆԱ - Ինչպե՞ս: Մի՞թե դեռ չգիտեիր: Վա՛յ, ինչքան կցավիմ, որ Հայտնեցի քեզի, քանի որ դեռ չգիտեիր: Բայց ինչպե՞ս թե չգիտեիր: Չէ՞ որ դուն ինքդ ես պատմեր ինծի, որ այս Հույն կինը աՀագին պալատ մըն է բերեր իր Հետը. դուն չէի՞ր ըսողը, որ եթե ամուսնությունը քիչ մըն ալ ուշանար, Իկոնիայի սուլթանը խլեր պիտի այդ Հողերը, դուն չէի՞ր ըսողը, որ մորդ մաՀեն չգիտեմ քանի ամիս ետքը արագ կատար-

վեցավ Հորդ երկրորդ ամուսնությունը, որ տարօրինակ հիվանդություն մըն էր մորդ հիվանդությունը...

ՍԵՊՈՒՀ – Այո՛. այդ բոլորը՝ այո՛, բայց մնացա՞ծը:

ԱՆՆԱ – Մնացածը... ես մտածեցի, որ լեզուդ վրա չերթար ինծի ըսելու. չէ՞ որ մյուսները կխոսին, չորս կողմս ամենքը կխոսին: Եվ մի՞թե ինքնին պարզ չէ: Մայրդ պետք է մեռներ, որ այդ Հողերը չկորչեին, որ այդ Հողերն ալ գային միանալու Հորդ կալվածներուն, վերջապես ձեր կալվածներուն:

ՍԵՊՈՒՀ – (Ներքին հուզումը զսպած, բայց արցունքները կաթփին) Աստվա՛ծ իմ, Աստվա՛ծ իմ, մի՞թե իրավ է, մի՞թե մինչև Հոդ... Ճիշտ է, որ Հայրս շատ կանգ առնել չգիտե դժվարություններու առջև, և ամեն զենք ալ զենք է եղեր միշտ իրեն Համար, բայց... Բայց այս մեկը արդեն... Ա՛, ո՛չ, այս մեկը երբե՛ք մտքես չէր անցած:

ԱՆՆԱ – Բայց դուն կըսեիր ինծի անցած օր, որ երբ իր առջևը մորդ անունը կուտաս ու կպաշտպանես, Հայրդ կկատղի:

ՍԵՊՈՒՀ – (Մտածկոտ) Իրա՛վ է... (Յանկարծ դեմքը ծածկելով) Սարսափելի՛ է... սարսափելի՛ է...

ԱՆՆԱ – Դե՛, լա՛վ. լա՛վ. այդքան ալ Հուզվելու կարիք չկա: Իր գազանությամբ ու անառակությա՞մբն է թունավորեր մորդ ամբողջ կյանքը, թե՞ երկու կաթիլ թույն է խառներ մորդ խմիչքին մեջը՝ մեծ տարբերություն մը չկա: Թո՛ղ, Հանգստացի՛ր. կտեսնե՛մ, որ դեռ երեխա ես: Եթե Հաշտվեր ես ու մոռցեր մորդ ամբողջ կյանքի ընթացքին իր խմած թույնն ու լեղին, ի՞նչ բան է, որ այդ վերջին երկու կաթիլը բաժակ մը օշարակի մեջ. մոռցի՛ր աս ալ: Վե՛րջ տուր այդ անմիտ լացին:

ՍԵՊՈՒՀ – (Շտկվելով ու սրբելով աչքերը) Ներե՛ ինծի, իշխանուհի Աննա: Այո՛, անմիտ լաց է. ներո՛ղ եղիր. բայց շատ էր անսպասելի այդ... այդ նորությունը: Նորություն. Հա՛, ինծի նման տխմարի Համար: Ճի՛շտ է: Ատոր Համար է, ուրեմն, որ մորս անունը Հանգիստ տալ չի կրնար: Է՛, լավ է Հեռանամ. թող որ վարժվիմ այդ նոր մտքին, թո՛ղ որ այդ թույնն ալ մարսեմ:

ԱՆՆԱ – Կցավի՛մ, Սեպո՛ւՀ իշխան, որ պատճառ տվի: Ես եմ բոլորի Հանցավորը, թեև անգիտակ:

ՍԵՊՈՒՀ – Ո՛չ, Աննա՛ իշխանուհի: Ես շնորհակալ եմ քեզմե ամեն բանի Համար. ես երախտապարտ եմ քեզի ամեն բանի Համար: Գոնե Հիմա գիտեմ, գիտեմ ամեն ինչ. լրի՛վ: (Դուրս ճակտեն):

Յազիվ ելած է Սեպուհ իշխանը, որ աջեն կմտնե պառավը:

ԱՆՆԱ - Ա՜խ, դուն հո՞ն էիր:

ՊԱՌԱՎԸ - Քու պատվե՛րդ, իշխանուհի: Հեռուեն կհետևեի, որ ձեզի լավ չըլլա:

ԱՆՆԱ - Հա՛, հետևե՛. աղե՛կ է: Անոնք պիտի լսեն միայն ա՛ն, ինչ որ ես ուզեմ, որ լսեն. անոնք պիտի տեսնեն միայն ա՛ն, ինչ որ ես ուզեմ, որ տեսնեն. ի՛մ կամքովս, ի՛մ չափովս: (Յանկարծ) *Տեսա՛ր, Սաբե՛թ, լացա՛վ: Է՜, ի՞նչ արժեք ունի անոր լացը. իմ փոքրիկներս ալ շատ ճվացին, ո՞վ ականջ կախեց: Ա՛յ, ուրիշ բան է բոլորովին, երբ արցունք քամվին անոր քարե հորը ապառաժ աչքերեն, ա՛յ, անիկա ուրիշ բան է:*

ՊԱՌԱՎԸ - Քալե՛, քալե՛ ներս: Սաստիկ հոգնած դեմք ունիս: Քիչիկ մը պառկե, որ հանգչիս:

ԱՆՆԱ - Ի՞նչ պառկելու ժամանակ է հիմա, երբ աշխատանքը կեփի, երբ գլխուս մեջ մտքերը կեռան. հիմա մտածելու ժամանակ է, հնարելու, թափանցելու խո՛րքը, խո՛րքը, տակե՛րը, քովե՛րը, մարդուս հոգիին բոլոր ծուռ ու շիտակ ճամփաները: Այդ աշխատանքն է պառա՛վ, որ կապրեցնե հիմա ինծի, կսնուցե ինծի, կլեցնե կյանքս, օրերս ու ժամանակը: Ինչքա՞ն ժամանակ է, որ հոս ենք, Սաբե՛թ, այս նզոված ամրոցը: Չորս ամիս եղա՛վ. թե՞ հինգ, է՜, միևնույն է: Ինծի համար այդ բոլորը օր մըն է միայն, մեկ հատիկ օր մը, երկար-բարակ ու ծամոնի պես ձի՛գ օր մը: Իրարու հյուսված սև ու սպիտակ նարոտ մը, որ անեծքի մը պես փաթթեցին գլխուս շուրջը զավակներուս հարսնիքին օրը, ամուսնուս մահվան հարսնիքին օրը, իմ սև հարսնիքիս օրը: Այդ նարոտը ես փրցնեմ պիտի, երբ գա վերջապես այս անծայր օրվան երջանիկ իրիկունը, երբ ես ալ պիտի կարողանամ լալ իմ զավակներուս վրա, իմ ամուսնուս վրա, ի՛մ վրաս, ի՛մ վրաս, որ դարձեր եմ այսպես անճանաչելի, որ դարձեր եմ դահիճ, որ դարձեր եմ սուտի ու խաբեության անխիղճ մեքենա մը, որ դարձեր եմ մեջը փտած գործիք մը այրող վրեժի: Ա՜խ, ե՞րբ պիտի վազե այս ցավը իմ աչքերուս ակերեն, ե՞րբ պիտի լվացվի հոգիս այս հուրեն ու այս մուրեն, ե՞րբ պիտի հալի ու դուրս հոսի այս վրեժը, որ, ա՛յ, կարծես, արճիճի ահագին գունդի մը նման, քարացեր, ծանրացեր է կրծքիս վրա ու կճնշե, կխեղդե ինծի: Լացա՛վ. անիկա լացա՛վ: Ա՜, ինչպե՞ս կարելի է, մորը թույն են տվեր:

ՊԱՌԱՎԸ – Որո՞ւն մոր:

ԱՆՆԱ – Որո՞ւն պիտի ըլլա: Ո՛չ մեկուն: Դուն ինծի ան ըսե, հո՞ս էիր, լսեցի՞ր ոչխարներուն ու գայլերուն հեքիաթը: Իսկ ես կըսեմ քեզի, չեն ապրիր, չեն կրնար ապրիլ, չի պիտի ապրին ոչխարն ու գայլը նույն վանդակին մեջ: Ո՛չ: (Կմնա մտամոլոր)*:*

ՊԱՌԱՎԸ – (Կամաց մը թևեն քաշելով) *Քալե՛ ներս, հոս անհարմար է. ուրքի ձայն կուգա. մարդիկ ներս կուգան:*

ԱՆՆԱ – Մարդի՞կ: Ի՞նչ բան են որ մարդիկ: Եվ քեզի ո՞վ ըսավ, որ ներս կուգան մարդիկ: Ո՛չ. եկողները մարդիկ չե՞ն. կա՛մ ոչխարներ են, կա՛մ գայլեր: Կուգես՝ մնացի՛ր ու տե՛ս: (Երթալով) *Մարդի՞կ. ո՞վ ըսավ. մարդի՛կ...*

Դուրս կելլե ձախեն, պառավն ալ ետևեն:

8

Աջեն դուրս կվազե Իրինա և շտապ կերթա կկենա ճակտի դռան դեմ սպասողական, ուրկե քիչ մը ետքը դանդաղ կմտնե իշխան Վասիլ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – Մինա՞կ ես: Ի՞նչ կընես հոս:

ԻՐԻՆԱ – (Խորին բարևով ու քծնոտ ժպիտով) *Տեսա, որ բակեն կուգար մեծ իշխանը մինակ, փութացի իր դեմը հարգանքս մատուցանելու:*

ԻՇԽԱՆԸ – Ըսելի՞քդ ինչ է, ըսե՛ նայիմ:

ԻՐԻՆԱ – Մեծ իշխանը շատ բարի է. մասնավոր ըսելիք մը չունիմ. միայն անհանգիստ է հոգիս:

ԻՇԽԱՆԸ – Գիտեմ, որ Իրինան շատ նուրբ ու փափուկ հոգի մը ունի, այդ նուրբ հոգին փաթթող իր նուրբ ու փափուկ մարմին նման:

ԻՐԻՆԱ– (Ամաչած կոտրտուքով) *Լավ չէ՛, որ մեծ իշխանը կհիշեցնե. ըսենք թե մարմինս ակար է եղած մեծ իշխանի տաք համակրանքին հանդեպ: Լավ չէ՛:*

ԻՇԽԱՆԸ – Իսկ հիմա ի՞նչ պիտի ըսեիր:

ԻՐԻՆԱ – Վերջերս քու մեծ որդիդ հաճախ կուգա կանանց բաժինը, քանի Աննա իշխանուհին եկած է. անշուշտ կրնա պատահիլ, որ պարզ զուգադիպություն մըն է ատիկա. վերջապես ինծի չվերաբերիր: Ես

միայն կուզեի գիտնալ՝ Սեպուհ իշխանը քու կամքո՞վն է, որ կուգայ, թէ՞ իր գալը հակառակ է քու կամքին: Եթէ քու կամքովդ է այդ բոլորը, իմ սկզբունքս եղած է միշտ չխառնուիլ ուրիշ մարդոց գործերուն: Իսկ եթէ քու կամքովդ չէ, այն ժամանակ... այն ժամանակ չգիտեմ՝ ճշմարիտ ինչպէս պէտք է վարուիմ: Օրինակ, իմ մեծ իշխանուհիս կարծիքը այն է, որ ամէն կերպով պէտք է նպաստենք այդ երկուքի իրար գալուն. և իմ մեծ իշխանուհիս անշուշտ ունի իր խորին ու ծանրակշիռ պատճառները: Այնպէս որ, ինչպէս ըսի, հոգիս հանգիստ չէ:

ԻՇԽԱՆԸ - (Կատակով) Հիմա որ այդ բոլորը խոստովանեցար ինծի, կհուսամ, որ ասկէ ետքը աւելի հանգիստ կըլլա հոգիդ: Գնա՛ ու ինծի՛ ղրկէ իշխանուհի Աննան:

ԻՐԻՆԱ - Բայց... բայց իհարկէ չես տար իմ անունս:

ԻՇԽԱՆԸ - Հայդէ՛. քեզի կըսեմ՝ հո՛ս ղրկէ իշխանուհի Աննան:

ԻՐԻՆԱ - Ինչպէս որ մեծ իշխանը հրամայէ (Դուրս):

9

Իշխանը մտածկոտ կերթևեկե, մինչև Աննայի երևալը:

ԱՆՆԱ - Իշխանը կանչե՞ր է ինծի:

ԻՇԽԱՆԸ - Քանի մը անգամ ըսեր ես դուն ինծի խօսքի մէջ, թէ տղաս՝ Սեպուհը, շուտ-շուտ կուգայ հոս:

ԱՆՆԱ - Այո՛, կպատահի, որ կուգայ կանանց բաժինը:

ԻՇԽԱՆԸ - Եվ կսիրէ խօսիլ քեզի հետ:

ԱՆՆԱ - Ուրեմն պէտք է ըսած ըլլամ նաև, որ ատիկա մեծ պատիվ մըն է ինծի. իշխան Վասիլի անդրանիկ զաւակն է:

ԻՇԽԱՆԸ - Եվ միշտ կխօսիք տաքէն ու ցուրտէ՞ն, ամոթ չըլլա հարցնելը:

ԱՆՆԱ - Միթէ մեր մյուս տիկինները այդ փափուկ կետը արդէն չե՞ն բացատրած քեզի: Գոնէ ինծի լիովին բացատրած են... իրենց նայվածքովը, ժպիտներովը:

ԻՇԽԱՆԸ - Թե՝ ի՞նչ:

ԱՆՆԱ - Թե ես ու տղադ սեր ենք տված իրարու:

ԻՇԽԱՆԸ - Թո՛ղ անոնք: Ո՛չ դուն այդ տեսակի կին ես, ո՛չ ալ այդ խեղճ ու ողորմելի հիմար տղան է, որ պիտի գրավեր քու ուշքդ: Ճիշտ ատոր համար է արդէն, որ վերջերս ակամա կմտածեմ ու կզար-

մանամ ի՞նչ պիտի ունենա այդ տղան քեզի հետ խոսելու այդպես հաճախ. ան, որ միշտ քաշված է եղեր ինքն իր մեջ ու կտրված ամենքեն:

ԱՆՆԱ - Կարծեմ սխալ հասկցա: Դուն կխոսիս Սեպուհ իշխանի՞ մասին: Ա՞ն է այդպես աշխարհքե կտրված, հիմար ու ողորմելի:

ԻՇԽԱՆԸ - Հապա ո՞վ:

ԱՆՆԱ - Ըսել է՝ բերանս կփորձես: Դուն անշուշտ ինծմե աղեկ կճանչնաս տղուդ ուժեղ հատկությունները:

ԻՇԽԱՆԸ - Այդ ի՞նչ նշանավոր բաներ է ըսեր քեզի, որ այդպես ազդեր է վրադ: Պատմե՛, մենք ալ իմանանք:

ԱՆՆԱ - Կգերադասեի՝ չպատմեմ: Տղադ քեզի չի սիրեր:

ԻՇԽԱՆԸ- Հա՛, այդ կարգի քնքշությունները փոխադարձ կըլլան միշտ: Ի՞նչ է խոսեր իմ մասին, օրինակի համար:

ԱՆՆԱ - Ի՞նչ կխոսի վիրավորված ու խայթված մարդը: Անոր պետք է լսող ականջ մը, որ գանգատի ու տրտնջա: Ինծի ալ պետք է խոսող լեզու մը:

ԻՇԽԱՆԸ - Քո՞ւ ինչուդ է պետք այդ խոսող լեզուն:

ԱՆՆԱ - Ա՛, պետք է... Պե՛տք է: (Յանկարծ) *Ի՞նչ ես ըրեր իրեն, որ այդպես գրգռեր ես քեզի դեմ: Ներե՛, բայց ինծի կթվի, որ հոդ շատ մեծ սխալ ես գործած դուն:*

ԻՇԽԱՆԸ- Ի՞նչ է ըսեր քեզի:

ԱՆՆԱ - Իզուր ես այդպես զայրացուցեր ու կատղեցուցեր քեզի դեմ. հետևանքը լավ չէ:

ԻՇԽԱՆԸ - Դուն պատմե՛ ինծի, ինչ որ ըսեր է քեզի:

ԱՆՆԱ - Ի՞նչը պատմեմ: Դյուրի՞ն է: Օրինակ, որ... Բայց չնեղանաս. որ... որ դուն գող մըն ես, ավազակ մը, ամենուն ձեռքեն, ամենուն բերնեն ամեն բան խլող անկուշտ... գայլ մը, անգղ մը. ես ի՞նչ գիտնամ. որ այս բերդիդ անունը ատոր համար ալ դրեր են անգղի բույն, և որ քեզի դուրսը ամենքը կկանչեն Գող Վասիլ: Ետքը թե... է՛, կարծեմ, լավ է ընդհատենք:

ԻՇԽԱՆԸ- (Խիստ) *Շարունակե՛:*

ԱՆՆԱ - Թե դու մարդասպան մըն ես. աջ ու ձախ մարդիկ մորթել կուտաս. նույնիսկ սպաննել ես տվեր քու աներձագդ, մեծ իշխանուհիին եղբայրը, որ հողերը անցնին քու կնոջդ վրա:

ԻՇԽԱՆԸ - Ի՞նչ: Այդ հույնը սպաննված է, ճիշտ է, բայց ե՞րբ, քանի՞ տարի է արդեն: Դեռ կենդանի էր առաջին կինս:

ԱՆՆԱ - Հա՛, առաջին կինդ. նաև առաջին կինդ:

ԻՇԽԱՆԸ - Ի՞նչ... առաջին կինս:

ԱՆՆԱ - Որ դուն թունավորեր ես քու առաջին կինդ:

ԻՇԽԱՆԸ - Ե՞ս... ի՞նչ եմ ըրեր:

ԱՆՆԱ - Թո՛ւյն ես խմցուցեր քու տղուդ մորը, որ ամուսնանաս այս Հույնին Հետ ու տիրանաս Հողերուն:

ԻՇԽԱՆԸ- Ի՞նքն է ըսեր. ի՞նքն է ըսեր քեզի ատիկա:

ԱՆՆԱ - Սուտ է, չէ՞, սո՛ւտ է: Ես ալ գիտեմ, որ սուտ է: Եթե սուտ է, Հապա ինչո՞ւ Համար են այդ բոլոր սուտերը: ԱՀա՛ ինչ որ Հարցուցեր եմ՝ ինքս ինծի: Հիմա կՀասկնա՞ս, թե ինչու Համար պետք էր ինծի երկար-երկար Հետը խոսիլը քիթ քիթի: Թողեր եմ, որ ՀայՀոյե, սպառնա ու սիրտը թափե ասա. նույնիսկ միացեր եմ իր ըսածին, Համաձայնություն ու խոստումներ եմ տվեր իրեն. չէ՞ որ ես ալ զրկված մըն եմ քու ձեռքով: Հիմա, Հուսամ, կՀասկնաս, թե ուրտեղեն կուգա իր վստաՀությունը դեպի ինծի: Մենք միասին ատեր ու նզովեր ենք քեզի, Աստծու պատիժն ենք կանչեր քու գլխուդ. և այդ միջոցին ես կամաց-կամաց ջանացեր եմ ըմբռնել, թե ինչ է նստած տղուդ գլխուն ետևները, և դեպի ուր կքշե ան իր նժույգը:

ԻՇԽԱՆԸ - Եվ ո՞ւր կքշե ան իր նժույգը:

ԱՆՆԱ - Ինչո՞ւ կՀարցնես ինծի բաներ, որ դուն ինծմե աղեկ գիտես: Ինչո՞ւ արձակեց ան Եդեսիայի կոմսի քեռորդին առանց փրկանքի:

ԻՇԽԱՆԸ - (Լույս առած) Կկարծե՞ս...

ԱՆՆԱ - Եդեսիայի կոմսը շատ մոտիկ է կըսեն Թորոս իշխանին: Ուրեմն և մոտիկ է քու տղուդ: Այդպես չէ՞:

ԻՇԽԱՆԸ - Շա՞տ ժամանակ է, որ այդ բաները դուն գիտես:

ԱՆՆԱ - Ինչպես կտեսնես, բավական ատեն է:

ԻՇԽԱՆԸ - Ինծի ինչո՞ւ չըսիր մինչև Հիմա:

ԱՆՆԱ - Ես ըսեր եմ քեզի ի՞նչ որ կրնայի և ի՞նչ ձևով որ կրնայի:

ԻՇԽԱՆԸ - Հա՛, պատշգամեն լսա՛ծդ. կՀասկնա՛մ: Հերյուրված պատմություն մըն էր ատիկա. ես միշտ ալ այդպես եմ մտածած: Ուրեմն այն բոլոր ըսածներդ Թորոսի մասին առեր էիր տղուս բերնեն:

ԱՆՆԱ - Ավելի ճիշտ Հետևցուցեր ու կարկատեր եմ տղուդ խառնաշփոթ սպառնալիքներեն: Եվ այն օրը, որ որոշ կերպով Հասկցուց ինծի թե քեզմե Հանելիք իր վրեժը կուզե Թորոս իշխանի ձեռքով, անմիջապես

եկա Հայտնեցի քեզի: Ինչպե՞ս տայի զավկիդ անունը. վախցա, որ փրփրիս ու չՀավատաս խոսքիս. փաստ պիտի ուզեիր, ի՞նչ տայի: Ես այն ժամանակը իՀարկե չգիտեի, որ տղուդ վարմունքը և տղուդ այդ կապերը արդեն Հայտնի են քեզի, և որ դուն կՀետևեիր քու տղուդ: Եվ ատոր Համար ալ սաստիկ վախցա:

ԻՇԽԱՆԸ - Իսկ Հիմա ինչե՞ն գիտես, որ այդ բոլորը Հայտնի է ինծի:

ԱՆՆԱ - Ինչպե՞ս թե: Ա՛յ, քու խոսվածքդ, քու շարժումներդ, քու վարմունքդ: Դուն ինծի ապուշի տե՞ղ ես դրեր, թե՞ կկարծես, որ ես քեզի ապուշի տեղ կդնեմ: Եվ վերջապես տղադ ինքն է ըսեր, որ իր ետևեն մարդ կպտտցնես: Ան գիտե՛, ան ամեն բան գիտե: Ահա՛ Հիմա ալ եկեր ես ու ինծի կՀարցուփորձես. ինչո՞ւ Համար, այնպե՛ս, ժամանցի՞: Եվ Հարցնելու ձևեդ կտեսնեմ արդեն, որ իմ ըսածներուս մեջ նորություն չկա քեզի Համար: Վախի՛լ իշխան, սիրտդ թող չնեղանա, որ երեսիդ կըսեմ, բայց շատ քսու ու զզվելի տղա ունիս. և ի՜նչ նենգավոր. այնպես միամիտ ձևանալ գիտե: Քանի անգամ նկատեր եմ, ահա՛, սապես նստած է դեմս, վայրի կատուի մը պես կծկտած կատաղի աչքերով, կըսես Հիմա, Հա՛, Հա՛, ճանկերը կոկորդդ կխրե. մեյ մըն ալ Հանկարծ տեսար դեմքը մեղմացավ, անուշցավ, Հեզ ու խոնարհ, կարծես, ինչպե՞ս ըսեմ... սուրբ մը, ճգնավոր մը: Այդ տղան ընդունակ է ամե՜ն տեսակ անսանձ ու Հախուռն քայլի: Բայց դուն ինծի չե՛ս լսեր: Դուն ուրիշ բան կմտածես:

ԻՇԽԱՆԸ - Ո՛չ: Ես կլսեմ քեզի: Ու կլսեմ ամեն մեկ բառդ:

ԱՆՆԱ - Հիմա որ ըսի քեզի բոլոր գիտցածս, և Հիմա որ, փա՛ռք Աստծու, Հաստատ գիտեմ, որ Հայտնի է քեզի ամեն բան, ու կՀետևիս իրեն, Հիմա պիտի խնդրեմ քեզմե, իշխա՜ն, որևէ պատրվակով մը կտրես տղուդ ոտքը կանանոցեն: Ալ տանիլ չեմ կրնար. ալ զզված եմ:

ԻՇԽԱՆ - Ո՛չ: Պետք է շարունակես, ինչպես որ սկսեր ես: Չես փոխելու ոչինչ: Ընդհակառա՛կը: Դուն խելացի կին ես և կՀասկնաս, թե ինչ կսպասեմ քեզմե:

ԱՆՆԱ - Ո՛չ, իշխա՜ն, խնդրե՛մ, Հերի՛ք է. չեմ ուզեր:

ԻՇԽԱՆ - Մինչև Հիմա ինչ որ ըրեր ես, ըրեր ես քեզի Համար. ասկե ետքը ինչ որ ընես, պիտի ընես ինծի Համար: ԿՀուսամ՝ կՀասկնաս ըսածս:

ԱՆՆԱ - ԿՀասկնամ, իշխա՜ն: Կտեսնեմ, որ բախտը օր օրի կկապե մեզի իրար:

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՔԵՍՈՒՆԻ ՏԻՐՈՋ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿԸ

Ճակատը՝ խորանաձև հնգանկյունի պատ, մեջտեղի հատվածին վրա նեղ ու երկար կամարակապ լուսամուտ մը, որ գրեթե անմիջապես հատակեն կսկսի. լուսամուտը ծածկված է երկու երկաթե փեղկով:

Ձախ կողմը թեք դիրքով սեղան մը. ետին բազկաթոռ մը, վրան մանր-մունր իրեր, զենք ու մագաղաթներ: Սեղանին մոտիկ բարձր ճյուղավոր մոմկալ, որուն վրա երկու մոմ կվառի:

Միակ մուտքը աջեն է՝ սեղանին դեմը:

1

Պարապ սեղանին դիմացը գլուխը կախ կեցած է Կաղ Ուսեփը. աթոռի մը վրա նստած է Շահին մտածկոտ: Սկիզբը երկուքն ալ լուռ են:

ՈՒՍԵՓ – (Յուսահատ գլուխը շարժելով) Ոչ՛, աս պատմության տակեն ալ բան չէ դուրս գալու: (Շահինին) Հիմա ի՞նչ կըսես, իշխանը ինծի ի՞նչ է ընելու:

ՇԱՀԻՆ – Ա՛յ, քիչիկ մըն ալ համբերե՝ կտեսնես: Պիտի վերադառնա, ճակատդ պաչ ընե ու պիտի ըսե՝ ապրի՛ս:

ՈՒՍԵՓ – Գլխուս փորձանք է գալու, գիտե՛մ:

ՇԱՀԻՆ – Քիչիկ մը ուշ ես մնացեր: Ատիկա մտածելու էիր առաջուց:

ՈՒՍԵՓ – Ա՛խր, ես ի՞նչ հանցանք ունիմ, է՛: Հրամայողը Սեպուհ իշխանն էր. ըսավ՝ պիտի տանիս. ի՞նչ պիտի ընեի: Ա՛յ, թող գա Սեպուհ իշխանը, հարցուցե՛ք: Ես այնպես գիտեի՝ մեծ իշխանի կամքով է:

ՇԱՀԻՆ – Եթե այդպես գիտեիր, ինչո՞ւ իսկույն չխոստովանեցար. ինչո՞ւ համար էր այն սուտ ու փուտ պատմությունները, ինչո՞ւ էիր նամակները պինդ-պինդ թաքցուցեր:

ՈՒՍԵՓ – Ա՛խր, իշխան Սեպուհը պատվիրեր էր ինծի, որ ոչինչ չըսեմ ոչ ոքի, որ շատ կարևոր բան է, որ ինքս իմ ձեռքովս նամակները տամ Թորոս իշխանին, ուրիշ ո՛չ մեկուն. ա՛խր, ո՞նց տայի:

ՇԱՀԻՆ - Լսեցի՞նք, այդ բոլորը լսեցի՞նք:

ՈՒՍԵՓ - Ես ատոր մեջ ի՞նչ հանցանք ունիմ: Բայց կտեսնեմ՝ իշխանը շա՛տ է զայրացած: Աստվա՛ծ, ի՞նչ կար այն նամակներուն մեջ: Ի՞նչ էր գրված, որ այդպես մթնեց, մռայլեց, հենց տեսավ թե չէ:

ՇԱՀԻՆ - Այդ նամակներուն մեջի՞նը կուզես: Ա՛յ, ըսեմ քեզի: Գրված է. վահան մի՛ չիներ քու հաստ կաշին ուրիշին, որ ի հաշիվ ուրիշին չի ծակծկվի քու կաշին:

ՈՒՍԵՓ -Հա՛, վախնամ՝ թակոց տան ինծի:

ՇԱՀԻՆ - Փա՛ռք տուր Մարութա Սուրբ խաչին, եթե թակոցով ազատիս:

ՈՒՍԵՓ - Վա՛հ, տնաշե՞ն, հո կախելու չե՞ն ինծի:

ՇԱՀԻՆ - Ա՛յ, հիմա կտեսնես:

2

Կմտնե իշխանը՝ ձեռքը թղթեր:

ԻՇԽԱՆԸ - Սա դեռ այստե՞ղ է:

ՇԱՀԻՆ - Պահեցի՛: Ըսի՝ գուցե նոր հարցեր կունենաս տալու՝ բոլորը աչքե անցնելեդ ետքը:

ԻՇԽԱՆԸ - Հեռացո՛ւր, կհսկե՛ս:

ՇԱՀԻՆ - (Դուրսեն) Հուսի՛կ: (Դռան մեջ երևցող զինված մարդուն) Կտանիս նորեն քու մոտդ: Մի՛ս-մինակ: Հետը ո՛չ ոք չէ խոսելու: Ո՛չ ոքի հետ չէ տեսնվելու: Ես հիմա կուգամ:

ՈՒՍԵՓ - (Տեղեն շարժվելեն առաջ, վարանքով) Ա՛խր, ես ի՞նչ հանցանք... (Բայց կնայի իշխանի դեմքին, կլռե, գլուխը կկախե ու կհետևի Յուսիկին):

3

ԻՇԽԱՆԸ- Ալ պետք չկա ոչ մեկ հարցի: Հոս կա ամե՞ն ինչ. ամե՞ն ինչ. հոս կա՛, կա՛: Եվ ալ կասկած չկա : (Յանկարծ) Ամենեն առաջ՝ այս բոլոր կատարվածի մասին պետք չէ՛ որ խոսվի. պետք չէ տարաձայնվի ո՛չ, մարդուն բռնվիլը, ո՛չ այս նամակներուն գոյությունը և ո՛չ ալ, մանավանդ, տղուս անունը. միայն դուն ու ե՛ս: Այդ կաղ թշվառականը կխցես բերդերես մեկը հարմար անկյուն մը, և այնպե՛ս, որ ո՛չ ոք գիտնա

ո՛չ իր բլալը, ո՛չ իր անունը: Կինս տղաս. անոր հետ կխաղիմ ես ինքս: Կխաղի՛մ: Հիմա արդեն եկած է ժամանակը խոսելու:

4

Կմտնե իշխանուհի Աննա և հարցական ու լուռ կերթա շիտակ դեպի իշխանը: Իշխանը ոտքի կելլե ու քայլ մը կընե դեպի եկողը: Շահին լռիկ կելլե դուրս:

ԻՇԽԱՆԸ - Դուն տվեր ես ինծի Ռուսեփի մը անունը, Օրդուն գյուղեն:

ԱՆՆԱ - Ե՞ս:

ԻՇԽԱՆԸ - Որուն հետ, կըսեիր, տղաս կապեր ունի: Դո՛ւն ես տվեր ինծի այդ անունը:

ԱՆՆԱ - Հա՛, կարծե՛մ: Ինչ է: Ե՞տքը:

ԻՇԽԱՆԸ - Գյուղացին միշտ հսկողության տակ էր: Վերջին օրերը նկատեր էին, որ պատրաստության վրա է: Նախորդ գիշերը ծածուկ մեկներ էր իր գյուղեն: Թողեր են, որ հեռանա, հետևեր են իրեն բավական ատեն, Խոշակի կիրճերուն մեջ կտրեր են առջևը. ու բերին հոս, ձիու թամբին մեջեն հանեցինք այս թղթերը:

ԱՆՆԱ - Ի՞նչ թղթեր են որ:

ԻՇԽԱՆԸ - Ես երբեք չէի կրնար երևակայել, որ իմ տղաս, այդ գլուխը կախ, իբրև թե ոչինչով չի հետաքրքրվող տղան այս աստիճանի տեղյակ է մեր ռազմական ուժերուն և լավ ծանոթ մեր վիճակին, դիրքին, մեր տեսած պատրաստություններուն, մեր ծրագրին և այս աստիճանի հակազդություն ունի պատերազմի ու տնտեսության գործերին: Եթե չըլլային այս նամակները ձեռքիս մեջ, ինծի չէին համոզեր ոչինչո՛վ, ոչինչո՛վ, երբե՛ք:

ԱՆՆԱ - Է՛, ե՞տքը:

ԻՇԽԱՆԸ - Ի՞նչ ետքը: Ալ կասկած չկա, իշխանուհի՛ Աննա, ալ կասկած չկա: Տղան ծախել կուզեր ինծի Թորոս իշխանին:

ԱՆՆԱ - Միայն այդչա՞փ: (Անտարբեր) Որ տղադ կապեր ունի Թորոսին հետ, ատիկա գիտեինք երեք ամիսե ի վեր և՛ դուն, և՛ ես, և՛ այնքա՞ն ուրիշներ:

ԻՇԽԱՆԸ- Ուրիշնե՞րը:

ԱՆՆԱ - Հապա ի՞նչ: Մի՞թե կերևակայես, որ քու տղադ միայն

իմ ետևես է ինկած, միայն ինծի՞ կուզե քու դեմդ հանե ու գործիք չինե իր ձեռքը:

ԻՇԽԱՆԸ - Խոսած է քեզի նոր բա՞ն:

ԱՆՆԱ - Նորը թո՛ղ: Ինչե՞ն գիտնամ, որ մեր չուրջը իր լրտեսները չունի ու չի հետևիր մեր ամեն մեկ քայլին: Եվ ո՞վ գիտե՝ հիմա քանի-քանիներն են, որ լռիկ-մնջիկ իրենց պատրաստությունը տեսնելու վրա են այս բերդին մեջ. մարդի՛կ, որոնց պատվին դիպեր ես, մարդի՛կ, որոնց շահին դիպեր ես, քի՞չ կան: Ինչե՞ն գիտնամ, որ ատոնք բոլորը կապված չեն հիմա քու տղուդ ու չեն սպասեր տղուդ նշանին իրենց բռունցքները բարձրացնելու համար:

ԻՇԽԱՆԸ - Ո՛չ, այդ մեկը՝ ո՛չ. իզուր են վախերդ. ես կճանչնամ իմ մարդիկս:

ԱՆՆԱ - Դուն կճանչնայիր և քու տղադ: Չգիտե՛մ: Իսկ հիմա ինչո՞վ կրնամ ծառայել քեզի:

ԻՇԽԱՆԸ - (Քիչ մը լուռ) Ճշմարիտ ըլլալու համար պիտի ըսեմ քեզի, որ դո՛ւն բացիր առաջին անգամ աչքերս, և քու բոլոր ըսածներդ ելան: Եվ ահամա, երբ այս նամակները կարդացի, առաջին միտքս եղավ խոսիլ քեզի հետ:

ԱՆՆԱ - Խոսի՞լ: (Արհամարհանքով) Լա՛վ, խոսե՛: Խոսի՛նք: Երբ տղադ դուրսը ամեն վայրկյան կրնա այս ամրոցը չուռ տալ մեր գլխուն, մենք նստինք ու խոսինք: Վասի՛լ իշխան, դուն շատ իզուր ես կանչեր ինծի: Դուն ինծի հետ չէ՛, որ պիտի խոսիս: Դուն պետք է խոսիս քու տղուդ հետ:

ԻՇԽԱՆԸ - Ատիկա ի՛ր կարգով, ատիկա ի՛ր կարգով:

ԱՆՆԱ - Պիտի խոսած ըլլայիր վաղուց, վաղուց: Եվ կտրո՛ւկ:

ԻՇԽԱՆԸ- Թողի՛, որ փաստ ունենամ:

ԱՆՆԱ - Լսե՛, իշխան: Քիչ մը առաջ ըսիր, որ իմ ըսածներս կատարվեր են մինչև հիմա: Շատ կցավիմ, որ այդպես է: Թույլ կուտա՞ս, որ հիմա ալ ըսեմ քեզի, ինչ որ պիտի կատարվի: Ըսեմ ու հեռանամ:

ԻՇԽԱՆԸ - Կլսե՛մ:

ԱՆՆԱ - Ես քեզի խորհուրդ տվողը չեմ, ո՛չ ալ դուն իմ խորհուրդիս պետք ունիս: Բայց բավականին առիթ ունեցա ճանչնալու քու բարի ծաղիկ տղադ, և հիմա կուգամ այն համոզումին, որ դուն քու տղուդ հետ կռվար մտնել կարող չես. դուն անոր հաղթել չե՛ս կրնար: Եվ քանի որ անիկա դեռ չէ կերեր քու գլուխդ և քեզի ալ. ինծի՛ ալ և քու

բոլոր ունիմ-չունիմդ: Թորոսի ճանկը չէ նետեր, կանչե՛ տղադ. մոռց, ձևացո՛ւր քեզի բոլորովին անտեղյակ իր ըրածին, ըսե՛, որ դուն արդեն տարիքդ առեր ես, հոգներ ես, կշտացեր ես, վերջապես, ըսե՛, ինչ որ կուզես, և իշխանությունը դի՛ր տղուդ ձեռքը, կամ կիսեցե՛ք ձեր մեջը, եթե կարելի է: Ես կտեսնեմ, որ հայրը ատով է վերջանալու: Միևնույն է. կամքով որ չտաս, բռնի է խլելու: Եվ, վերջապես, չէ՞ որ ժառանգդ է, քու հաջորդդ, քու օրինավոր անդրանիկ զավակդ: Ութը-տասը տարի մը ավելի շուտ, կամ ավելի ուշ, միևնույն չէ՞: Ան շա՛տ ավելի խորամանկ է քեզմե և շա՛տ ավելի հանդուգն ու խարդախ, ո՛չ մեկ բանի առջև կանգ առնողը չէ, ո՛չ հայր կճանչնա, ո՛չ որդի. և երիտասարդ է, անսանձ ու համառ: Այսպե՛ս է, իշխա՛ն, մերկ ճշմարտությունը. այսպե՛ս է. կամ ա՛ն պետք է մեջտեղեն քաշվի, կամ դո՛ւն: Եվ քանի որ անիկա ոչ մեկ պայմանով տեղի տվողը չէ, խելացին ան է որ դուն տեղի տաս, քանի դեռ ուշ չէ: (Կլռե):

ԻՇԽԱՆԸ - Վերջացուցի՛ր:

ԱՆՆԱ - Ջիջե՛ տղուդ, իշխա՛ն Վասիլ: Աստված քու զավակդ քեզմե ավելի ուժեղ է ստեղծեր:

ԻՇԽԱՆԸ - Վերջացուցի՞ր:

ԱՆՆԱ - Այո՛, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Կրնաս երթալ:

ԱՆՆԱ - Կանչեցիր ինծի, որ հիմա ալ վռնդե՞ս:

ԻՇԽԱՆԸ - Կանչեցի քեզի, որ դեմս կենաս ու ինծի ծաղրե՞ս:

ԱՆՆԱ - (Բարկությամբ ու հպարտ) Հապա ուրիշ ի՞նչ կուզեիր: Եթե ծաղր չես սիրեր, խնդրե՛մ, կեցի՛ր դեմս, ինչպես վայել է Քեսունի տիրոջը, ինչպես վայել է իմ ձեռքես հափշտակած ամրոցին տիրոջը: Քու զավա՛կդ, քու սեփական զավակդ, զարշելի լակոտ մը, նենգ ու դավաճան, առեր է քեզի իր մատներուն ծայրը ու կխնդա քիթիդ: Ե՞ս եմ ծաղրողը: Ես կի՛ն եմ, ես ո՛ւժը կսիրեմ ու վճռական մարդիկը: Ինչո՞ւ ես կանչեր ինծի: Աս դուն, ան ալ քու տղադ. մաքրեցե՛ք ձեր մեջը ձեր կեղտոտ հաշիվը: Ե՞ս ինչ գործ ունիմ:

ԻՇԽԱՆԸ - Այդ մեկը իրավո՛ւնք ունիս: Գնա՛:

ԱՆՆԱ - (Քիչ մը լուռ մնալեն ետքը՝ կոտրված) Ների՛, Քեսունի՛ տեր, իմ հախուռն խոսքերս: Ների՛, որ հոգիս զսպել չի կրցա:

ԻՇԽԱՆԸ - Գնա՛:

ԱՆՆԱ - Քու հրամա՛նդ: Քեսունի՛ տեր: (Դուրս):

5

ԻՇԽԱՆԸ – Քեռունի տե՛ր... Այո՛, դեռ Քեռունի՛ տեր: Ատ ալ ծաղր է. Քեռունի տե՛ր... (Ներս մտնող Շահինին) *Է՜յ, քավթա՛ռ. ի՞նչ կըսես, մենք արդեն հինցանք, անցանք, և հիմա կըսեն մեզի, որ պետք եղածեն ավելի կապրինք: Այսպես կըսեն մեր տղաքը: Մարդիկը անհամբեր են, ինչ կրնանք ընել: Զավակ ըսածդ այդպես պիտի ըլլա: Է՜, հիմա ի՞նչ պիտի ըսես, ծերո՛ւկ, պուցե նորեն չես հավտար:* (Նամակները զարնելով սեղանին) *Ասո՞նց, ասո՞նց ինչ պիտի ըսես տեսնեմ, որ նորեն մեղմացնես, արդարացնես...*

ՇԱՀԻՆ – Ալ խելքս բան չի կտրեր, իշխա՞ն, ի՞նչ ըսեմ: Տղադ միշտ է եղեր տարօրինակ ու կարգե դուրս, բայց գոնե կհասկնայի իր ուղածը: Հիմա սա ի՞նչ է իր ըրածը, ի՞նչ է իր ուզածը: Չե՛մ հասկնար, ոչի՞նչ չեմ հասկնար:

ԻՇԽԱՆԸ – Ի՞նչ կա չհասկնալու: Մարդը միշտ երեսիս ըսեր է, որ քայլ առ քայլ պետք է հեռվի ինծի, պիտի փոխե, պիտի քանդե ամեն շինածս, իմ ամբողջ գործս, իմ ամբողջ կյանքս: Ի՞նչ կա չհասկնալու: Մարդը խնդացնել կուզե վրաս իմ թշնամիները: Ականջ պետք է ունենալ հասկնալու համար: Անիկա ի՞նչ հանցանք ունի, որ մենք կույր ենք եղեր ու խուլ մինչև հիմա: Անիկա կուզե իմ իշխանությունս, իմ բերդերս կուզե անիկա և իմ մահս կուզե անիկա: Հիմա հասկցա՞ր վերջապես, թե ի՞նչ կուզե իմ տղաս: Ուրախացե՛ք, հայրե՛ր, որ ձեր կլինը զավակ ծնավ ձեզի, ժառանգ ձեր աշխատանքին, նեցուկ ձեր տարիքին ու մխիթարանք ձեր ծերութքին: Զավա՛կ... Ձեռքերս կդողան, Շահի՞ն, ձեռքերս կդողան: Ինչպե՞ս պահեմ ես այս թանկագին զավակը. ինչպե՞ս հայտնեմ իրեն իմ շնորհակալությունս, ինչպե՞ս հայտնեմ իմ երախտագիտությունս, իմ հայրակա՞ն երախտագիտությունս: Ըսե՛, ըսե՛, ինչպե՞ս վարձատրեմ, ինչո՞վ վարձատրեմ: Պետք է բացառիկ բան մը, արտակարգ բան մը, իրե՞ն նման, իրե՞ն արժանի: Ըսե՛, ըսե՛, ինչո՞վ վարձատրեմ, որ պարտքի տակ չմնամ:

ՇԱՀԻՆ – Իշխա՞ն, ամենեն առաջ հանգիստ ու սառը: Եթե կուզես արդար ըլլալ, պետք է միշտ սառը:

ԻՇԽԱՆԸ – Արդա՛ր, արդա՛ր, իհարկե որ արդար. կշիռքը կշիռքին. ոչի՞նչ ավելի և ոչինչ պակաս: Ես ալ ատ է, որ կփնտրեմ, ա՛յ կփնտրեմ:

ՇԱՀԻՆ– Սա՛ռը մնանք ու սա՛ռը մտածենք:

ԻՇԽԱՆԸ – (Յանկարծ) Կեցի՛ր, կեցի՛ր: (Կամաց մը գլուխը կդարձնե դեպի լուսամուտը և շատ հանգիստ) Բա՛ց սա փեղկերը:

ՇԱՀԻՆ – Բանամ լուսամո՞ւտը:

ԻՇԽԱՆԸ – (Յետզհետե տաքնալով) Լուսամո՞ւտը... Հա՛, լուսամուտը: Բա՛ց, բա՛ց լուսամուտը:

ՇԱՀԻՆ – Այս ցուրտի՞ն:

ԻՇԽԱՆԸ – Թե չէ կխեղդվի՛մ. կկարի՛ չունիս, թե չէ կկարի՛ չունիս, կըսեմ քեզի: Շո՛ւնչս...

Արագ կերթա ու կբանա լուսամուտի ճռնչացող փեղկերը ու կկենա դեմը: Դուրսը խավար գիշեր է:

ՇԱՀԻՆ – (Մոտենալով ու մեղմով) Կմրսի՛ս, իշխա՛ն, կմրսի՛նք:

ԻՇԽԱՆԸ – Այդքան մրսկո՞տ ես: Իսկ ինծի կըսես՝ սա՛ռը, սա՛ռը... Եթե այդքան կմրսիս, կրնա՛ս հեռանալ: Ինծի համար լավ է հոս: (Թիկն տալով բաց փեղկին) Ա՜յ, այսպե՛ս: (Քիչ մը ետքը) Եվ ի՞նչ սքանչելի մութ է դուրսը, ի՞նչ դալկահան խավար, ձյունն անգամ սև է դարձեր: Ո՞ւր են գետի հսկա սարերը, ո՞ւր են թաքնվեր: Իսկ վա՛րը լո՛ւռ, կատաղի գետն անգամ փորն է քաշեր իր ձայնը, որ ավելի լավ խաբե. անհայտացեր են բոլոր քարափներն ու ժայռերը. ինչպե՛ս վարպետ կերպով քողարկեր են իրենց բոլոր նենգ դիտավորությունները: (Կխնդա) Հոն ալ դա՛վ մը կնյութվի: Անոնք ալ խաբել կուզեն, անոնք ալ կուզեն թակարդը ձգեն ու իրենց սուր-սուր ծայրերը քու կողդ խրեն: Չէ՞ որ անոնք ալ մեյ-մեկ Հոր որդի են, մեյ-մեկ իշխանի ժառանգ, ժառանգելու ծարավի ու անհամբեր իշխանության... Ա՜յ, ա՜յ, հո՞ն, վա՛րը, տա՛կը, բոլորովին մութին մեջ, սքանչելի մութին մեջ:

ՇԱՀԻՆ – Զգո՛ւյշ, իշխա՛ն, մի՛ կախվիր այդպես:

ԻՇԽԱՆԸ – (Յանկարծ ետ քաշվելով ու շտկվելով իր ամբողջ հասակովը) Կվախնաս, որ իյնա՞մ: Ո՛չ, կխաբվիք բոլո՛րդ ալ. ես իյնողը չե՛մ: Ինծի Վասիլ կըսեն, Վասիլ իշխանը Քեսունի... Գող Վասիլ իշխանը: Գո՞ղ, հա՞, լա՛վ, թող ըլլա գող: Բայց տե՛րն եմ, տե՛րը, այս բերդի՞ն, այս հողի՞ն, այս աշխարհի՞ն. և ո՞վ է հավասար ինծի իր ուժովը, իր կիրքո՛վը, իր ազդած ահո՛վը, ո՞վ:

ՇԱՀԻՆ – Եկո՛ւր, եկո՛ւր, տաքի՞ն եկուր: Թո՛ղ որ փակեմ:

Կամաց մը կհեռացնե ու կգոցե փեղկերը: Իշխանը ծանր կերթա կնստի իր տեղը, լուռ ու մռայլ:

ՇԱՀԻՆ – (Անոր դեմը անցնելով) *Ինծի լսե՛, իշխա՛ն, այսպես կարելի չէ: Ալ մի՛ մտածեր: Լավ խորհուրդ կբերե լույսը: Վաղը առտու կանուխ...*

ԻՇԽԱՆԸ – *Ի՞նչ: Ամբողջ դար մը կա մինչև վաղը առտու: Դուն ցնդե՞ր ես: Ո՛չ, ա՛յս գիշեր, ա՛յս գիշեր, հի՛մա, իսկո՛ւյն:* (Հանկարծ անդրադառնալով) *Բայց ո՞ւր է, ինչո՞ւ ուշացավ:*

ՇԱՀԻՆ – *Արդեն կանչե՞ր ես: Իզո՛ւր:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Պետք է արդեն եկած ըլլար: Ինչո՞ւ ուշացավ: Չըլլա՞ հանկարծ... Չըլլա հանկարծ հոտ է առեր, չըլլա՞ հանկարծ իմացեր է: Չըլլա՞ հանկարծ փախած ըլլա:*

ՇԱՀԻՆ – *Մա՞րդ էիր ղրկեր ետևեն:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Հետզհետե անհանգիստ ու ոտքի ելլելով) *Շահի՛ն, փախա՛վ, Շահի՛ն, փախա՛վ, կըսեմ քեզի: Պետք է բռնես, պետք է բռնես. Թամբե՛լ տուր մեր ամենեն արագ ձիերը, ճամփա՛ հանե մեր ամենեն փորձ կտրիճները, ճամփա՛ հանե ամեն կողմ, Անարգավա տանող բոլոր ճամփաները: Շահի՛ն, պե՛տք չէ, որ փախչի, պետք չէ՛, որ ձեռքես փախչի, պետք չէ՛, որ...*

6

Հանկարծ կմտնե Սեպուհ, քայլ մը կընե ու զարմացած կկենա:

Հայրը պահ մը դեռ կմնա քարացած, ձեռքերը օդին մեջ, ետքը կամաց մը կիջեցնե, կդնե սեղանին ու ինքն ալ ծանր կնստի:

ՍԵՊՈՒՀ – *Ինծի կանչե՛ր ես, հա՛յր:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Հա՛: Եկա՛ր: Եկո՛ւր: Լա՛վ է: Շա՛տ լավ է:* (Շահինին) *Դուն կրնաս երթալ:*

ՇԱՀԻՆ – *Իշխա՛ն, թող որ մնամ հոս:*

ԻՇԽԱՆԸ – *Հայր ու տղա խոսելիք ունինք: Թո՛ղ մեզի մինակ:*

ՇԱՀԻՆ – *Թող մնա՛մ, իշխա՛ն:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Անհամբեր) *Կկանչեմ, ըսի՛, երբ պետք ունենամ: Եվ ո՛չ ոք ներս չես թողներ:*

Շահին ակամա կելլե դուրս:

7

Երկար լռութենե մը ետքը:

ԻՇԽԱՆԸ – Դուն... դուն իմ անդրանիկ որդիս ես, իմ ժառանգս. դուն պե՛տք է գիտնաս: Լուր ունիմ, որ Անարզաւայի Թորոս իշխանը կպատրաստվի մեր վրա հարձակվելու, կործանելու իմ այսքա՜ն տարիներու աշխատանքով կազմած այս ընդարձակ իշխանությունս, մեզի բոլորիս սուրի և հուրի մատնելու և տիրելու մեր աշխարհին: Ի՞նչ կըսես:

ՍԵՊՈՒՀ – Կըսեմ, որ սուտ է:

ԻՇԽԱՆԸ – Այդպես կարո՞ւկ:

ՍԵՊՈՒՀ – Սուտ է և քու հնարածը, որ քու արշավանքդ արդարացնես: Գաղտնիք մը չէ կարծեմ աս բերդին մեջ շա՛տ-շատերուն, որ դուն ես պատրաստվողը Թորոսին վրա հարձակվելու: Եվ ես գիտե՛մ, չէ՞ որ դուն այդ ծրագիրը կորոճաս երկա՛ր-երկար տարիներ:

ԻՇԽԱՆԸ– Իհա՛րկե որ գիտես. չէ՞ որ զավակս ես. մարդ իր զավկեն ինչպե՞ս ծածկե, իր ժառանգեն ինչո՞ւ թաքցնե: Քանի որ այդչափը գիտես, դե՛, հիմա գիտցի՛ր ամբողջը: Քեզի կանչեր եմ հայտնելու համար, որ շաբաթե մը կսկսի մեր արշավանքը Թորոսի վրա:

ՍԵՊՈՒՀ – Շաբաթե՞ մը: Ինչպե՛ս թե շաբաթե մը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ինչո՞ւ վախցար:

ՍԵՊՈՒՀ – Բայց... բայց... հիմա ի՞նչ արշավանքի ժամանակ է: Դեռ ձյուները չեն վերցեր գետնեն, դեռ կիրճերը բաց չեն կարգին ու վտանգավոր. դեռ... դեռ... Սպասե՞նք գոնե քանի մը շաբաթ:

ԻՇԽԱՆԸ – Ո՛չ, որդի՛ս: Որպեսզի արագ ու դյուրին հաջողինք, պետք է, որ Թորոսը ոչինչ չկասկածի, գիտե՞ս, չէ՞: Հիմա ան անպատրաստ է ու բոլորովին ապահով. գարունը որ բացվի, ո՞վ գիտե, մեր պատրաստություններուն լուրը կրնա հասնիլ իր ականջը, ինչքան ալ որ զգույշ ըլլանք:

ՍԵՊՈՒՀ – Դեռ շա՛տ է կանուխ. դեռ շա՛տ է կանուխ: Հիմա բանակը շարժել կարելի չէ, պաշարը շարժել կարելի չէ: Եվ մեր պատրաստություններն ալ դեռ չեն լրացած. մեզի ալ պետք է ժամանակ, որ ուժերը կեդրոնացնենք, որ զորքին մեջ տրամադրություն ստեղծվի. գոնե մեկերկու շաբաթ:

ԻՇԽԱՆԸ – Փա՛ռք քեզի, Աստվա՛ծ, աս ի՞նչ հրաշք է. տղաս սկսեր է կռվի գործերը հասկնալ: Այդպե՛ս է, մա՜նչս, այդպե՛ս է. բոլորովին

իրավունք ունիս, եթե միայն չվախնայինք, որ Հանկարծ Թորոսի քիթը Հոտ առնե:

ՍԵԴՈՒՀ - Թորո՞սը: Թորոսը մեր դաշնակիցն է, մեր բարեկամը: Թորոսը ի՞նչ կրնա երևակայել այդ տեսակ բան մեզի նման բարեկամեն ու դաշնակցեն:

ԻՇԽԱՆԸ - Այդպե՛ս է, մա՛նչս, այդպե՛ս է: Բայց ինչո՞ւ Համար են աշխարՀիս երեսը դավաճաննե՛րը, մատնիչնե՛րը...

ՍԵԴՈՒՀ - Ինչո՞ւ այդպես չեշտակի կնայիս աչքերուս:

ԻՇԽԱՆԸ - ՈրովՀետև, տղա՛ս, աշխարՀիս երեսը մատնիչներ կան, դավաճաններ կան, կա՛ն, ամեն տեսակ Հրեշներ կան. Հանկարծ կբռնեն ու ամեն բան կգրեն Թորոսին, մեր ունեցած ուժերը, վիճակը, դիրքերը, ծրագիրը, ես ի՞նչ գիտնամ: Քո՞ւ դեմքդ ինչու փոխվեցավ:

ՍԵԴՈՒՀ - Դե՞մքս...

ԻՇԽԱՆԸ - Իզո՛ւր: Դեռ կանուխ է: Դեռ մի՛ շտապեր:

ՍԵԴՈՒՀ - Հա՛յր, խելքս չի՛ Հասնիր քու այդ տարօրինակ խոսվածքին:

ԻՇԽԱՆԸ - Ըսել է՝ քու խելքեդ ավելի խելոք է քու երեսիդ գույնը. արդեն փախավ: Կեցի՛ր, Հիմա կփախցնենք և քու այդ նշանավոր խելքդ: Կճանչնա՞ս այս թղթերը:

ՍԵԴՈՒՀ - (Սառած) Ա՛խ, այդպե՛ս է բանը...

ԻՇԽԱՆԸ - Այո՛, այսպես է բանը:

ՍԵԴՈՒՀ - Ափսո՛ս...

ԻՇԽԱՆԸ - Այո, ափսո՛ս:

ՍԵԴՈՒՀ - Ինչպե՞ս անցավ քու ձեռքը: Զարմա՛նք է:

ԻՇԽԱՆԸ - Իսկ զղջումի ո՛չ մեկ խոսք: Ոչ իսկ գոնե կեղծ չարժում մը ներում խնդրելու:

ՍԵԴՈՒՀ - Ինչի՞ ներում և ի՞նչ զղջում: Դուն չարաչար կսխալիս, Հա՛յր, եթե կերևակայես, որ Հանցավոր են բներ: Կցավի՛մ, չա՛տ կցավիմ, որ այսքան աշխատանքս իզուր կորավ, և ժամանակեն առաջ նամակներուս բովանդակությունը Հայտնի եղավ քեզի: Բայց ատիկա բուն իրողությենեն չի փոխեր ոչինչ: Հա՛յր, Համոզվե՛, որ ըսեմ պիտի ամե՛ն բան, ամե՛ն բան, որ անկարելի պատնեա քու արշավանքդ Թորոսի վրա: Զե՛մ թող տալու, քանի շունչ կա բերանս:

ԻՇԽԱՆԸ - Այդպե՞ս: Եվ չե՛ս քաշվիր ատիկա չիտակ երեսիս ըսելու:

ՍԵՊՈՒՀ – Դուն ամբողջ աշխարհ մը դարձնել կուզես մոխիր ու ավեր ու չե՛ս քաշվեր երեսիս ըսելու, եւ ինչո՞ւ պիտի քաշվիմ խոսելու քեզի ճշմարտությունը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ալ ավելո՛րդ են կարծեմ այդ պարապ խոսքերը:

ՍԵՊՈՒՀ – Պարապ չէ՛, հա՛յր, մտածե՛. ի՞նչ արժեք ունի քու այդ անվերջ կռիվը. որո՞ւ համար. և մինչև ե՞րբ: Անմահ չես դուն. իսկ իմ ձեռքս անցավ թե չէ, ահա՛, ըսե՛մ քեզի հիմակվնե, իսկույն բաժնեմ պիտի իրենց տերերուն, ուր տերը չկա՝ բանվորներու, գյուղացիներու: Ալ ի՞նչ խոսս. ինչո՞ւ համար է այսքան տանջանք ու չարչարանքը:

ԻՇԽԱՆԸ – Հա՞, արդե՞ն, արդեն բաժնե՛ր ես, արդեն խոստացեր ես: Այդպե՞ս ես խոստացեր, հա՞, որ քու կողմդ քաշես բոլոր հին տերերը, «բանվորները», «գյուղացիները»: Եվ եկեր ես կպարծենա՞ս ինծի:

ՍԵՊՈՒՀ – Հերի՛ք է, հա՛յր, թո՛ղ, նայե՛, փայլե՛. քանի՞ տարվան կյանք ունիս այս աշխարհիս երեսին:

ԻՇԽԱՆԸ – Կտեսնե՞նք, կտեսնենք: Համենայն դեպս չա՛տ ավելի երկար, քան դուն կկարծես: Հիմա դուն ինծի ա՞ն ըսե. ի՞նչ է խոստացեր Թորոսը քեզի քու այդ բոլոր ծառայություններուդ փոխարեն:

ՍԵՊՈՒՀ – Թորո՞սը: Ինծի՞:

ԻՇԽԱՆԸ – Ալ ավելորդ է, ըսի՛ քեզի: Հանե՛ դիմակդ ու պատասխան տո՛ւր: Ի՞նչ է խոստացեր Թորոսը քեզի, երբ բերդերս հանձնես իրեն, երբ հողերս հանձնես իրեն, երբ գլուխս հանձնես իրեն:

ՍԵՊՈՒՀ – Հա՛յր:

ԻՇԽԱՆԸ – Իհարկե խոստացեր է՝ թողնե քեզի նախ այս բերդը, երևի և Համուսը, գուցե և Ռապանը. չէ՞, իսկ մյուսները՝ իրեն: Դուն գիտեի՛ր, դուն շո՛ւն ես, դուն շո՛ւտ հասկցար, որ փոքր եղբորդ եմ թողնելու ամեն բան, որ քեզի ոչինչ չեմ տալու, քեզի ոչինչ չէ հասնելու. ահա՛ ուրկե կուգի քու բոլոր սև կատաղությունդ, քու բոլոր սուտն ու կեղծը. նենգությունը:

ՍԵՊՈՒՀ– Հա՛յր...

ԻՇԽԱՆԸ – Ձա՛յնդ: Հա՛յր... Ի՞նչ հայր, երբե՛ք: Քու եղած օրեդ մեջդ բան մը կար, որ ատելի էր ինծի, բնազդներս կզգային: Ո՛չ. դուն իմ զավակս չե՛ս. դուն պարզի՛ր վիժուկ մըն ես ու դավադիր մատնիչ մը, դուն ցած ու նենգավոր դավաճան մըն ես. հորդ մահը պատրաստող որդի մըն ես. դուն իմ ոսկերիմ թշնամին ես:

ՍԵՊՈՒՀ – Դուն հիվանդ ես: Ես քեզի հետ այլեւս խոսիլ չեմ ուզեր:

Կուղղվի դեպի դուռը: Հայրը վրան կնետվի և թևեն ամուր քաշելով՝ կիրե սենյակի հակառակ կողմը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ո՞ւր, ո՞ւր կփախչիս: Սպասե՛: Ո՛չ, այս անգամ այդպեսով չե՛ս ազատիր: Ո՛չ, այս անգամ մեր հաշիվները պետք է մաքրվին. և արմատապե՛ս: Լսեցի՞ր, չէ՞, ինչեր ըսի քեզի: Դե՛, պաշտպանե՛ ինքզինքդ, ժխտե՛, ուրացի՛ր, հերքե՛, եթե կրնաս: Ըսե՛, ինչ որ կրնաս, քեզի արդարացնելու համար: Վերջը թող չըսվի, թե քեզի արդարացնելու միջոց չտվի: Պաշտպանե՛ քեզի դատավճիռդ լսելե առաջ: Դուն սատկեցնել կուզես ինծի, որ տեղս անցնիս. լա՛վ, ոչինչ չունիմ հակառակ: Միայն ինծի կթվի, սխալ ես գործ մը, որ շատ վեր է քու ուժերեդ և պետք է տուժես: Չէ՞ որ ես ալ պարտական եմ պաշտպանվելու. չէ՞ որ չեմ թողնելու, որ մսացու տավարի մը պես ծախես ինծի քու Թորոսիդ: Գիտցի՛ր, այս վայրկյանիս քու դատաստանդ է, որ կտեսնիս, և կյանքդ սպառնալիքի տակ է:

ՍԵՊՈՒՀ – Անօգո՛ւտ են սպառնալիքներդ, հա՛յր, ինչպես և չինծու՝ մեղադրանքներդ. ո՛չ կշեղեն տանք ինծի, ո՛չ կփախցնեն:

ԻՇԽԱՆԸ – Հա՛, կտեսնե՛մ, ամո՛ւր է կռնակդ: Դուրսը արդեն նետեր ես երևի ուսկանդ ինչպես հարկն է: Ըսե՛ նայիմ, ո՞վ է կեցած ետևդ: Գուցե անոնց համար էր, որ այդպես դուրս կվազեիր: Հանկարծակի՞ եղավ, հա՞. ծուղակը ինկար: Այդպե՛ս է՝ ուրիշին հոր փորողը ինքը մեջը կիյնա: Ալ մոռցի՛ր դուրսը. վերջացա՛վ. ձե՛ռք վերցուր բոլոր մյուսներեն: Մեր հաշիվը պիտի մաքրենք ես ու դուն: Ի՞նչ գործ ունինք ուրիշներու հետ:

ՍԵՊՈՒՀ – Ի՞նչ կուզես ինծմե:

ԻՇԽԱՆԸ – Ուզա՞ծս: Իսկո՛ւյն: (Կերթա ու կբանա լուսամուտին փեղկը) *Նայե՛, նայե՛ հոս, դուրսը. լա՛վ նայե: Սա է դավադիրներո՛ւ, հայրասպաններո՛ւ, նենգամիտներո՛ւ ելքի ճամփան: Այն մյուս սովորական դուռը ալ փակվա՛ծ է քեզի համար...* (Կենալով դռան հանդեպ) *Նայե՛, իմ մարմնով: Կրնա՞ս, տապալե՛ ինծի ու ելի՛ր. չէ՞ որ ատիկա է երազդ: Խնդրե՛մ: Եթե չե՛ս կրնար, եթե չկրնաս, կմնա միայն մե՛կ ելք մը, այդ... խավարի ու անդունդի դուռը: Ահա՛ կեցած եմ. ընտրե ճամփադ. ելի՛ր ուրկե որ կուզես:*

ՍԵՊՈՒՀ – Կհասկնամ քեզի, հա՛յր. բե՛ռ մըն եմ քու վարքիդ ու վարմունքիդ վրա, խղճի խայթ մըն եմ խրված քու կողդ, ու դուն կտենչաս իմ մահս: Կյանքը երբեք մեծ հրապույր մը չէ ունեցեր ինծի համար. և

անոր կորուստը մեծ ցավ մը չէ ինծի: Բայց վա՜յ քեզի, եթե իրավ որ...

ԻՇԽԱՆԸ – (Ընդհատելով) *Վայը կարդա քո՛ւ գլխուդ: Թո՛ղ քու ճամբդ ու շարժե՛ ոտքերդ: Անցի՛ր: Եթե քու ոտքերդ կմարանին իմ թևերս չեն մարանիր, կուգան քեզի օգնության:*

ՍԵՊՈՒՀ – Գիտե՛մ. չէ՞ որ անոնք չմարանեցան, երբ թույնի բաժակը մորս կերկարեին:

ԻՇԽԱՆԸ – Ստախոս շուն մըն ես դուն, և շան մը բամբասանքը շրթունքիդ: Սուտ ու քսություն եղավ քու ամբողջ կյանքդ. դե՛, սուտով մըն ալ փաթթե՛ քու մահդ: (Վրա գալով) *Քալե՛, քալե՛...*

ՍԵՊՈՒՀ – Աստվա՛ծ իմ, ի՞նչ գազան նայվածք ունի... Եվ ի՞նչ սոսկալի ծուլեր է դեմքդ:

ԻՇԽԱՆԸ – (Միշտ վրա գալով և հետզհետե տղան ետ-ետ դեպի լուսամուտ քշելով) *Հայհոյե՛, հայհոյե՛, մինչև սատկիս: Գազա՞ն, հա՞: Ես գազա՞ն, հա՞: Իսկ հորը դավե՛լը... թշնամիներուս դաշնակցե՛լը... գաղտնիքներս մատնե՛լը... Հիմա կտեսնե՛ս գազանը, հիմա կտեսնե՛ս գազանը, հիմա կտեսնե՛ս գազանը: Քալե՛, քալե՛...*

ՍԵՊՈՒՀ – Հա՛յր, մտածե՛. անդո՛ւնդ է տակը:

ԻՇԽԱՆԸ – Հողե՛րս կուզեիր. կուզեիր բերդե՛րս: (Տղան գլուխը կոխելով պատուհանին մեջ) *Ա՛ռ քեզի հող. ա՛ռ քեզի բերդ... գնա՛, աչքդ կշտանա, գնա՛, գնա՛... անե՛ծք քու ծնունդին.., գնա՛, ա՛ռ... կոխե՛ աչքդ... կո՛խե բերանդ... խլե՛ ձեռքես, տեսնե՛մ... գնա՛...*

Տղան, որ իզուր ջանքեր կընե դիմադրելու ու կառչելու, կկորսնցնե վերջին հենարանը և կռնակն ի վար կգլտորի անդունդը:

Հայրը ակնթարթ մը ապշած կնայի լուսամուտի պարապին, սարսափահար ետ-ետ կքաշվի՝ գլուխը բռնած: Կնայի շուրջը, կշփե աչքերը և հանկարծ կնետվի դեպի դուռը, կբանա ու կպոռա.

ԻՇԽԱՆԸ – Օգնեցե՛ք... օգնեցե՛ք... շո՛ւտ... օգնեցե՛ք.., օգնեցե՛ք...

8

Ներս կվազեն Շահին, ծառա մը և ուրիշ մը:

ԾԱՌԱՆ – (Վախցած-զարմացած նայելով շուրջը) *Ի՞նչ կհրամայե իշխանը:*

ՇԱՀԻՆ - Իշխա՜ն, ո՞ւր է զավակդ:

*ԻՇԽԱՆԸ - (*Ծանր*) Ես ունեցեր եմ միայն մե՛կ զավակ: Միա՛յն մեկ զավակ մը ունիմ ես: Այն... այն մյուսը... քու հարցուցածդ... ինկա՛վ վար: Ան ինկավ վա՛ր. նետվեցա՛վ վար:*

ՇԱՀԻՆ - Իշխա՜ն...

ՄՅՈՒՍԸ - Լուսամուտե՜ն. այս լուսամուտե՜ն...

Իշխանը առանց պատասխան տալու կերթա կնստի իր տեղը սեղանին առջևը, գլուխը կիենե երկու բռունցքներուն՝ անթարթ աչքերը կետի մը հառած:

ՄՅՈՒՍԸ- Գուցե դեռ կապրի՛:

ՇԱՀԻՆ - Այս բարձրությենե՜ն:

ՄՅՈՒՍԸ- Աստվա՛ծ իմ...

9

Ներս կվազե իշխանուհի Սոֆիա, ետևեն Իրինա և ուրիշները:

ՍՈՖԻԱ - Սա ի՞նչ աղմուկ է, ի՞նչ է պատահեր. սիրտս կդողա:

ՇԱՀԻՆ - Իշխան Սեպուհը բացեր է լուսամուտը ու նետվեր է ցած:

*ՍՈՖԻԱ - Ցա՞ծ. անդո՞ւնդը... (*Ուշագնացի պես*) Ա՛...*

*ԻՐԻՆԱ - (*Գրկելով*) Իշխանուհի՛, իշխանուհի՛, մե՛ծ իշխանուհի:*

*ՋԻՆՎԱԾ ՄԱՐԴ ՄԸ- (*Գնալով դեպի լուսամուտը*) Սարսափելի՛ է...*

ՇԱՀԻՆ - Բայց ասիկա պատահելու էր օր մը. խելագարության բոլոր նշանները ան ուներ վաղուց, խե՛ղճը...

*ՍՈՖԻԱ - Հապա որ ես կըսեի՛: Ես միշտ կվախնայի: (*Նորեն թուլնալու պես*) Ա՛...*

*ԻՐԻՆԱ - (*Նորեն գրկելով*) Իշխանուհի՛, իշխանուհի՛: Մե՛ծ իշխանուհի:*

*ՇԱՀԻՆ - (*Իրինային*) Նե՛րս տար իշխանուհին:. (*Հավաքված մարդոց*): Իսկ դո՞ւք ինչ եք կեցեր շվարած, բերաննիդ բաց, վազեցե՛ք վար, բերդին տա՛կը. հոս ոչինչ չկա: Ինծի՛ հետ, ինծի՛ հետ, բոլորդ ինծի հետ:*

Մյուսները իր առաջն առած կիանե դուրս, կդառնա, կնայի անգամ մը իշխանին և ինքն ալ կիետևի անոնց:

Եվ իսկույն սեմին վրա կերևա իշխանուհի Աննայի կերպարանքը, նախ կդիտե իշխանը, ետքը հուշիկ քայլերով կմոտենա լուսամուտին, զգուշությամբ կծռի վար և հանկարծ կքաշվի ետ, կշտկվի, հանդիսավոր քալվածքով կմոտենա իշխանին թիկունքի կողմեն, կկենա անոր ետևը և կխոսի ծիգ կեցվածքով, ակռաներուն մեջեն ու հատիկ-հատիկ:

ԱՆՆԱ – Խոստովանե՛. ո՞ւր նետեցիր անիկա անդունդը:

*ԻՇԽԱՆԸ – (*Կցնցվի, թեթև մը կշտկվի աթոռին վրա, բայց առանց գլուխը ետ շրջելու, նորեն կքարանա*):*

ԱՆՆԱ – Քու ձեռքե՞րդ հրեցին անիկա անդունդը:

*ԻՇԽԱՆԸ – (*Միշտ առանց դիրքը փոխելու*) Ի՞նչ գործ ունիս դուն հոս:*

ԱՆՆԱ – Լա՛վ է: Այսպես պետք էր: Անիկա կպահանջեր արդարությունը:

ԻՇԽԱՆԸ – Հեռացի՛ր: Քաշվե՛ սենյակդ:

*ԱՆՆԱ – (*Խորին հաղթանակով ու խորին վշտով թևերը տարածելով իշխանին վրա*) Ա՛, արդարությունը...*

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՔԵՍՈՒՆԻ ԴԱՐՊԱՍԸ ՆԵՐՍԻ ԿՈՂՄԵՆ

Ճակատը երկու խոշոր անկյունավոր բուրգերու մեջ, բերդի խորունկ մուտքը, վրան կամար և ատամնավոր պարիսպ:

Լայն բացված դարպասներուն մեջեն կերևա շղթաներով իջեցուցած կամրջակը խրամին վրա:

Դեպի առաջ, աջ կողմը, մեկ հատիկ սալորենի մը ամբողջովին իր սպիտակ ծաղիկներուն մեջ:

Պայծառ արև օր է:

I

Բազմություն ամեն կողմ: Երեխաներ բուրգերուն ու պարիսպին վրա: Դարպասեն դուրս զորք կերևա: Սալորենիին տակ խմբված են կանայք, անոնց առջևը՝ իշխանուհի Սոֆիա, Իրինա, իշխանուհի Աննա, կանանց ձեռքը՝ ծաղկած թարմ ճյուղեր:

Ձախ կողմը՝ բերդապահ զորքը, նիզակավոր այլև ամեն կարգի ու տեսակի պաշտոնյաներու խումբ մը:

Ընդհանուր ոգևորության, ուրախության, աղմուկի ու կեցցեներու մեջ՝ կամուրջին վրա ծիեն կիջնա Քեսունի իշխանը և շրջապատված տասնյակ մը զորականներով կառաջանա դեպի ներս:

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – (Հրճվանքով) *Կեցցե՛ Վասիլ իշխանը... կեցցե՛...*

ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԸ– (Զատվելով պաշտոնյաներու խումբեն կանգ կառնե իշխանին դեմը) *Բարի՛ գալուստ, Քեսունի՛ տեր. բարի գալուստ քու բերդդ, բարի վերադա՛րձ քու բույնդ, մեր քա՛ջ, մեր անպարտելի, մեր պաշտելի՛ իշխան: Քու անսահման քաջությանդ անառիկ պատին դեմ կանգ առին սելջուկներու անթիվ հորդաներն ալ, իսկ քու խիզախ ու սքանչելի հարձակմանը թափին տակ խորտակվեցան անոնք ու փշրվեցան ամեհի ժայռի մը զարնվող ձյունագնդի մը պես: Սահման չունի, իշխա՛ն, մեր ամենուս ուրախությունը: Դո՛ւն ազատեցիր Քրիստոսի խաչը նոր անպատվութենե, դո՛ւն ազատեցիր այս քրիստոնեությունը սարսափելի կոտորածե և մեր հայ ժողովուրդը սպառ ջնջումե: Բարի՛, բարի՛ քու հաղթական վերադարձը, վրայեդ անպակաս Աստծու աջը:*

ՇԱՀԻՆ – Հոգիս լեցուն ու հպարտ կուգամ քու դեմդ, Վասիլ իշխան. մի՛շտ այսպես տուն դառնաս թշնամիներուդ հետ ընդհարումեն: Ահա՛ քու բերդդ անեղծ ու անթերի կվերադարձնեմ քեզի, այնպես ս, ինչպես որ դուն հանձնեցիր ինծի քու երթալեդ առաջ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ – (Հոգնած) *Շնորհակա՛լ եմ, հա՛յր սուրբ, շնորհակա՛լ եմ, Շահի՛ն, շնորհակա՛լ եմ բոլորիդ: Իրավ է. Աստված մեծ հաջողություն պարգևեց ինծի այս անգամ և ահարկու վտանգե ազատեցանք մենք բոլորս: Բարկիարուխի ազան՝ Մելիք Շահի թոռը, չէր կրնար երազել այս պարտությունը «Հայու կտորե» մը, «սարի արջե» մը, «Գող Վասիլե» մը: Ղրկեր էր իր զույգ գնդերը, որ սրբեն, մաքրեն,*

ավլեն ամբողջ նորակազմ հայությունը մինչև բյուզանդական սահման-ները և այդ սահմաններեն ալ անդին: Եվ ահա՛ հազարներով կհաշվեմ բռնած գերիս: (Ծափեր և բացականչություններ) *Սպանվածները եռապատիկ են, և անթիվ փախստականները, որոնք խելագարի պես իրար խեղդելով Եփրատը անցան, որ փախչին հասնին Պարսկաստան, իրենց գրկող սուլթանին սուրիս բարկը տանին:* (Աղմուկ ու ծիծաղ)*: Իսկ ինչ կվերաբերի բերած ավարիս, դեռ գալու է օրերով, շաբաթներով, գրաստներուն մյուս ծայրը, քեռունցինե՛ր, հազիվ ամիսն մը ետեղ հասնի:* (Ծափ, ուրախություն, պոռչտուք) *Գո՛ղ, հա՛, անունս դրեր են գող: Լա՛վ, թող ըլլամ գո՛ղ: Մինչև գող չըլլաս, մինչև չի հափշտակես, մինչև չգզես ու չի հավաքես, չի կազմվիր այս ուժը, որուն հենած ահա այսօր ջարդեր եմ մեր բոլորի ահեղ թշնամին, մեր արյունխում, մեր անհավատ թշնամին: Իմ գողությո՛ւնս է, որ այսօր ազատեր է ձեզի, իմ գողությո՛ւնս է, որ կտոնեք ու կծափեք դուք հիմա, իմ գողությանս կպարտի այս լեռները ապավինած ամբողջ քրիստոնեությունն ու հայությունը իր կյանքն ու գոյությունը: Հարստությունները գողությամբ կդիզվին, պետություն-ները գողությամբ կկազմվին, և վանք ու մատուռներն անգամ գողու-թյամբ կշինվին:* (Թեթև մը դառնալով իր ետևի խումբին) *Լևո՛ն իշխան, առա՛ջ եկուր: Կհայտնե՛մ մեր այս ընդհանուր հաջողության համար իմ անչափ ուրախությունս Թորոս իշխանին, կհայտնե՛մ խորին շնորհա-կալությունս իր ուղարկած օգնական գնդին համար. թվով փոքր էր, իրա՛վ է, բայց քա՛ջ կռվեցավ: Ավարի իր բաժինը և իմ անձնական նվերներս կհանձնե քեզի Ապիրատ իշխանը: Ըսե՛ Թորոս իշխանին՝ երկյուղ չունի՛ հայությունը այս սարերուն մեջ, քանի մենք՝ ես ու ան՝ կեցած ենք կռնակ կռնակի. ան իր զենքն ու երեսը դարձուցած հույնին ու Իկոնիային, ես իմ երեսս ու բանակներս դարձուցած Պարսկաստանի սելջուկներուն և պոչ խաղցնող լատին իշխաններուն: Այսպե՛ս ըսե և տո՛ւր իրեն սիրուս ողջույնները: Երթաս բարով:*

Լևոն իշխանը, որ թարմ երիտասարդ մըն է, կծռի, կհամբու-րե իշխանին ձեռքը ու կմեկնի:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ- (Փնտրելով իր ետևը) *Ապիրա՛տ իշխան, ո՞ւր ես: Գնա՛ ետևեն. կկերցնե՛ս, կխմցնե՛ս, կլեցնես բոլոր քսակները բերնեբերան, այնքան, որ ձիերը ծանրության տակ չոքին. կպատվես այնպե՛ս, ինչպես վայել է պատվել մեր թանկագին ազգակիցն ու*

դաշնակիցը. և ճամփու կդնես: (Բազմությանը) *Դե՛, դո՛ւք ալ ցրվեցեք: Երեք օր ուրախություն է բերդիս մեջ: Մի՛ վախնաք, ամեն մեկուդ բաժին մը կհասնի ավարեն. Պարսկաստանեն ամեն բան մեկիկ-մեկիկ ընտրեր, են ու բերեր են մարդիկը հատո՛ւկ ձեզի համար. միայն թե չմոռնա՛ք բերողներու անհավատ հոգիին գոնե ողորմիս մը տալու:*

Ընդհանուր հռհռոց, աղմուկ, և այրերը կսկսին ցրվիլ:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - (Ինքը մինակ մոտենալով կանանց խումբին) *Ողջույննե՛րս տիկիններուն: Այս պատմությունը ամիսե մը ավելի տևեց: Երևի անհանգի՛ստ էիք քիչիկ մը:*

ՍՈՖԻԱ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ - Դե՛, իհա՛րկե, իշխա՜ն-սեբաստոս, պատերազմ է, վտանգով լի, ու թշնամին ալ՝ անթիվ:

ԱՆՆԱ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ - Ո՛չ, իշխա՜ն, անհանգիստ չէինք մենք: Երբ մեր գնդերուն դո՛ւն կառաջնորդես, հոս ո՛չ մեկ կին պատճառ չունի անհանգիստ ըլլալու:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Շնորհակա՛լ եմ, Աննա՛ իշխանուհի, քու կարծիքիդ համար: Եվ գիտե՞ս, Նորեն քու խոսքդ ելավ:

ԱՆՆԱ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ - Չգիտեմ՝ իշխանը ի՞նչը կակնարկե:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Կհիշե՞ս. ըսի՛ր ինծի, որ թշնամին Բերդուսեն ասդին անցնիլ չի կրնար: Ուղի՛ղ Բերդուսի քարերուն տակն էր, որ կերան առաջին չչմեցնող ապտակը:

ԱՆՆԱ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ- Ուրա՛խ եմ, իշխա՜ն:

ՔԵՍՈՒՆԻ ԻՇԽԱՆԸ - Եվ ե՛ս, իշխանուհի՛: (Մյուս կանանց) *Դե՛, չտապեցե՛ք դուք ալ ձեր տները: Տանջված են ձեր մարդիկը այսքան շաբաթներու չարչարանքեն, և կարոտն ունին ձեր թևերու նվիրելիք լվացումին ու խնամքին և գգվանքին, գալարանքին: Անցե՛ք:*

Կանայք կքչքչան կե՛ս-ամաչած, կե՛ս-ծիծաղով ու ցրվելով: Իշխանը ձախեն կելլե դուրս, իր շքախումբն ալ իր ետևեն:

2

Կմնա մեծ իշխանուհին իր փոքրաթիվ խմբով:

ՍՈՖԻԱ- (Հագիվ զսպելով կատաղությունը) *Իշխանուհի՛ Աննա,*

Ես քանի՞ անգամ ըսեր եմ քեզի, որ կորած չերեփի պես, ամեն խուքի մեջ չի մտնես, ամենուքի խուքին մեջ չիյնաս:

ԱՆՆԱ – Կարծեմ, մե՛ծ իշխանուհի, քեզի ոչինչ չըսի՛ ես:

ՍՈՖԻԱ.– Հազա՛ր անգամ ըսեր եմ քեզի՝ պատասխանե՛, երբ քեզի հարց տան: Եվ ընդհանրապես, երբ ես ներկա եմ, դուն շատ խոսելու պետք չունիս: Անվայե՛լ բան է: Եվ մանավա՛նդ մեծ իշխանի հետ:

ԱՆՆԱ – Քեզի հետ, մեծ իշխանուհի՛, կարգադրե՛ ինչպես կուզես: Կուզես՝ ամենևի՛ն չխոսիմ: Բայց ուրիշներու հետ, մե՛ծ իշխանուհի, լեզվիս տերը ես եմ: Եվ մանավանդ մեծ իշխանի հետ:

ՍՈՖԻԱ – Սուր լեզո՛ւն նայեցեք, ավելի երկար մազերուն հյուսքեն: Բայց ալ չափը անցնիլ սկսար: Ես մինչև հիմա ներեր եմ քեզի, աչք եմ գոցեր, ըսեր եմ՝ աղեկ է, անկիրթ է, անվարժ ու դժբախտ: Բայց դուն ալ պետք է գնահատել գիտնաս իմ բարությունս: Եթե եկած ես ինծի ծառայելու, եղի՛ր, ինչպես որ մեծ տիկնոջ մը ծառայողին կվայլե: Թե չէ գիտցի՛ր, կնետեմ նորեն քեզի փողոցը, ուրկե քեզի բերեր են:

ԱՆՆԱ – Մի՛ տար սպառնալիքներ, որ գործադրել չես կրնար: Իզուր ծիծաղելի կդառնաս, չէ՞: (Դուրս աջեն):

3

ՍՈՖԻԱ – (Զայրույթեն ու ապշումեն խոսելու անկարող, կատաղի աչքերով կնայի ետևեն) Ա՜...

ԻՐԻՆԱ – Ուշ մի՛ դարձներ, մե՛ծ իշխանուհի, ուշ մի՛ դարձներ: Կտեսնես, որ երես է առեր:

ՍՈՖԻԱ.– Իհա՛րկե, հանցանքը անորը չէ, հանցանքը մեծ իշխանինն է, որ երես կուտա: Այսքան բազմության առաջ բառ մը անգամ չի պատասխանեց ինծի. ամբողջ ամիս մըն է տունը չէ եղած և հաղթանակե կուգա: Միայն «Աննա՛ իշխանուհի»: Ինչպե՞ս լսեմ, ինչպե՞ս ուշ չի դարձնեմ, երբ ամբողջ բերդը ուշ դարձուց արդեն:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Ա՜յ, իմ սիրելի՛ քեռաղջիկս, հանցանքը անոնցը չէ. հանցանքը հոն է, որ ես ու դուն շատ գեշ նշան բռնող ենք:

ՍՈՖԻԱ – Դո՞ւն ինչ կըսես:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Արձակած նետդ չի դիպավ: Ա՜յ, այն կինը զարկավ ճիշտ մեջտեղը: Ժամանակի՛ն ու իր տեղի՛ն: Ա՛, մե՛ծ արվեստ է նշան բռնելը, մի՛շտ: Խոսքով զարնելը ամենեն առաջ, որ դժբախտաբար

մեր ընտանիքին մեջը չկա: Դուն ալ, ես ալ ծուռ կզարնենք: Մենք, սիրելի՛ս, վրիպակնե՛ր ենք, վրիպածներ...

ՍՈՖԻԱ - Է՜, վե՛րջ տուր հիմար խոսքերուդ:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Մե՛ծ սիրով, մինչև անգամ այդ սիրուն խոր-հուրդը կուտամ նույնիսկ քեզի: Որովհետև մինչև հիմա ինչ որ ըսիր, ճիշտ ան է, ինչ որ պետք չէ ըսեիր: Պետք է ըսեիր ուրիշ բաներ, որ դուն չըսիր:

ՍՈՖԻԱ - Ցույց կուտամ, ցույց կուտամ ես իրեն ըսելն ու չըսելը: Ո՛չ, ալ չեմ թողներ: Մինչև հիմա լռեցի, համբերեցի. բայց ամեն բան սահման ունի: Կչպրտե՛մ ես անիկա այս պատերեն դուրս: Կտեսնե՛, կտեսնե՛.,. (Դուրս):

4

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Իրի՞նա, սև ամպերը կուտակվիլ սկսան. վախնամ՝ իրա՛վ որ, շուտով փոթորիկը պայթի:

ԻՐԻՆԱ - Ես քեզի չէի՞ ըսեր:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Լավ չէ՛, լավ չէ՛, քամիները գեշ կփչեն:

ԻՐԻՆԱ - Շա՛տ գեշ. մեզի տեղահան պիտի ընեն. արմատե՞ն:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Չէ՛, այդ ծայրահեղության չերթանք: Բայց լաց, աղմուկ, սպառնալիք, այո՛: Այսինքն՝ կարկտախառն անձրև:

ԻՐԻՆԱ - Արմատախի՛լ, արմատախի՛լ, կըսեմ քեզի: Ես կճանչնամ այդ քու իշխանդ: Ան որ իր զավակը ոչնչացուց այդ Աննայի սիրուն, իշխանուհի՞ս պիտի խնայե, թե ինծի ու քեզի:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Գիտեմ այդ մասին քիրիա Իրինայի խորաթա-փանց կարծիքը, ուր կանաչ-աչվի բամբասանքը թևատարած կսավառնի:

ԻՐԻՆԱ - Ի՞նչ բամբասանք: Երբ հայր ու տղա միևնույն կնկա ետևեն են, տղան պետք է վերնա մեջտեղեն, որ բացվի հորը ճամփան: Ի՞նչ կա հոս չի հասկնալու: Խե՛ղճ Սեպուհ իշխանը:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Տրամաբանությունդ ճի՛շտ է: Կրնամ բերել և ուրիշ նման օրինակ մը: Երբ երկու կին ինկած են միևնույն իշխանին ետևեն, հինը պետք է քաշվի, որ տեղը տա նորին:

ԻՐԻՆԱ - Չհասկցա՛ ըսածիդ կապը:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Ա՛խ, անպատճառ կա՞պը կուզես: Կապը ան է, որ սերը կկապե լեզուն, իսկ նախանձը լեզվին կապը կարձկե:

ԻՐԻՆԱ – Նախա՞նձ:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Իրի՛նա, եկուր խոստովանե՛, և թողություն տամ քեզի: Դուն չա՛տ կուզեիր գողնալ իմ սիրելի քեռայլջկանս ամենամտանավոր իրավունքները, բայց այդ Աննան խանգարեց քեզի: Գողը գողեն գողացավ, Աստված տեսավ՝ զարմացավ:

ԻՐԻՆԱ – Տե՛ր Անդրոնիկոս, կատակնե՛ր կան, որ կատակելն անգամ վայելուչ չէ: (Արագ կհեռանա):

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Կամա՛ց, կամա՛ց, այդպես արագ ես չեմ կրնար քալել: Եթե կկարծես՝ փախչիլը Հերքուլեսյան չարքեն է, քիչիկ մը կխաբիս: (Դուրս անոր ետևեն):

5

Վայրկյան մը տեսարանը պարապ է:

Ձախեն Ատոմ իշխանը, աջեն Աննա իշխանուհին միաժամանակ կմտնեն ու իրար դեմ կշտապեն:

Ծառին տակը կկենան իրար դեմ ակնթարթ մը լուռ, աչքաչքի:

ԱՆՆԱ – (Ձեռքի ծաղկած ճյուղը անոր տալով) Կվայլե Հաղթանակեն եկող քաջին: Բայց ավելի լավ է, որ վերջացավ: Ի՞նչ սարսափելի ամիս էր, Հանգիստ քուն չէ իջեր աչքիս: Աչքերս կկպցնեմ թե չէ, ահա՛ խելույն կռիվ է. կա՛մ կզարնես, կա՛մ կզարնվիս, կա՛մ ինկած ես վիրավոր թաց ու խոլան դաշտին մեջ, շուրջդ անմարդ ձիերը կվազվզեն՝ երասանակներն ու ասպանդակները օդին. և ես խելագարի պես աչքերս կբանամ:

ԱՏՈՄ – Ուրեմն քիչիկ մը հիշե՛ր ես ինծի: Իսկ ե՞ս, ի՞նչ կկարծես, բնավ հիշե՞ր եմ քեզի:

ԱՆՆԱ – Ա՛խ, արշավի ժամանակ, այդպես կռվի մեջ, ո՞վ կմտածե կնոջ մը մասին:

ԱՏՈՄ – Կռիվ թե հանգիստ, արշավ թե դադար, դո՛ւն ես, դո՛ւն, միայն դո՛ւն աչքերուս դեմը: Ինչ որ ըսեմ, քեզի կըսեմ, ինչ որ լսեմ, քեզի կլսեմ: Եվ հոգիս ընդարձակ կամարներուն տակ անդադար քու անունդ է, որ կհնչե, Աննա՛:

ԱՆՆԱ– (Գլուխը կախելով) Լռե՛:

ԱՏՈՄ - Բարձրացո՛ւր այդ անուշ դեմքդ, նորե՞ն նայե ինծի և ըսե՛, ըսե՛, վերջապես, կսիրե՛ս ինծի, չէ՞, կսիրե՛ս ինծի:

ԱՆՆԱ - (Աչքերը խորը սիրով հառած տղու աչքերուն՝ բացասաբար կշարժե գլուխը և առանց որևէ պչրանքի, պարզ ու տխուր) *Չէ՛, չէ՛:*

ԱՏՈՄ - Այո՛, այո՛, այո՛: Եվ շուտով ի՛մս պիտի ըլլաս. կի՞նս պիտի ըլլաս, պսակո՛վ օրհնած կինս պիտի ըլլաս:

ԱՆՆԱ - Չէ՛, չէ՛ երբե՛ք:

ԱՏՈՄ - Հապա աչքե՞րդ:

ԱՆՆԱ - Աչքե՛րս. ի՞նչ:

ԱՏՈՄ - Նայե՛, նայե՛, ինչպես կխոսին: Տե՛ս, ինչպես հստա՛կ կխոսին:

ԱՆՆԱ - (Ժպտուն) *Եվ ի՞նչ կըսեն:*

ԱՏՈՄ - Կըսեն, որ ինծի կսիրե՛ս, որ շա՛տ կսիրես, որ շատ-շատ կսիրես:

ԱՆՆԱ - Մի՛ հավտար աչքերուս ըսածին, հավտա՛ շրթունքներուս խոսածին: Եվ ի՞նչ ընեմ, Աստվա՛ծ իմ, որ աչքերս այդպես չխոսին: Կուզե՞ս, հանե՛մ: Ճշմարիտ կըսեմ՝ կհանեմ:

ԱՏՈՄ - Կհանես, ու կյանքիս արևը կխավարի: Արդեն առաջին օրեն քու այդ խոսուն աչքերդ են եղեր իմ միակ բարեկամս, իմ դաշնակիցս, իսկ քու այդ միշտ լուռ շրթունքներդ՝ իմ թշնամիս: Բայց, տե՛ս, կռվեն է, որ կուգամ, և կուգամ հաղթած: Հույսով ու վստահությամբ լիքն է միշտ հաղթողի կուրծքը. կհաղթե՛մ, իշխանուհի՛ Աննա, շուտով շրթունքներդ ալ կհաղթեմ:

ԱՆՆԱ - Ո՛չ, իմ իշխա՞նս, ո՛չ: Ըսի՛ քեզի, անկարելի՛ է:

ԱՏՈՄ - Սակայն ինչո՞ւ: Ի՞նչն է արգելք: Պիտի գիտնա՞մ վերջապես:

ԱՆՆԱ - Չգիտե՛մ: Խոսի՞նք ուրիշ բան:

ԱՏՈՄ - Ա՛խ, տանջեցի՛ր դուն ինծի:

ԱՆՆԱ - Իրավո՛ւնք ունիս: Թո՛ղ ինծի, թո՛ղ ինծի, մոռցի՛ր ինծի: Եվ շատ իզուր եկա հիմա քու դեմդ: Բայց այն տեսակ վայրկյան է, մարդ ինքն ալ չգիտե՝ ինչպես: Ձգե՛ հեռանամ, ձգե՛ հեռանամ: Մի՛ գար, մի գար ինծի հետ, մի՛ գար ետևես. տե՛ս, արդեն մարդիկ ալ կուգան.

ԱՏՈՄ - (Աղաչանքով) *Իշխանուհի՛ Աննա...*

ԱՆՆԱ- (Նույնպես խորին խնդիրքով) *Մոռցի՛ր, իշխա՞ն:*

Իշխանուհին արագ կհեռանա. իշխան Ատոմ կմնա երազկոտ, թեքև մը հենած ծառին, ծաղկի ճյուղը բռնած դեմքին:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՔԱՌԱԿՈՒՍԻ ԲԱԿ

Երեք կողմեն սյունաշար վրան ծածկով: Ճակտի ծածկին խորքը կերևա բնակարանին դուռը: Սալերը, սյուները, ինչպես և ծածկին քիվը ծածկված է խոտով ու մամուռով: Սյուներուն գալարված է առատ բաղեղ, մանավանդ ճակատը. քիչ մը աջ՝ այդ թավ կանաչին տակ. դրված է պարզ թախտ մը՝ վրան գորգ:

Բակին մեջտեղը փոքրիկ ու բարձր ավազան, որուն շրթունքներեն ջուրը տակի ավելի լայն ավազանը կթափի:

Բակի մուտքը ձախի սյուներուն մեջեն:

1

Խոսելով ներս կմտնեն պաշտոնյա մը և բարապանը: Պաշտոնյան՝ հասարակ մարդ մը մեծավոր խաղալու ձևերով: Բարապանը՝ ահագին ճերմակ բեղերով բարձրահասակ ծերունի մը, կքած, խոշոր բանալիներու ահագին տրցակ մը ունի ձեռքը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Կտրե՛լ կուտաս խոտերը, կարգին սրբել կուտաս սալերը. Հայելիի պես պիտի փայլի, տե՛ս: Շատրվանն ալ չսկե՛լ կուտաս, որ ջուրը պարզի: Վարեն կբերես քանի մը թաղար ծաղիկ. մեկը կդնես հո՛ս, նայե՛, երկուքը հո՞ն: Կբերե՛ս պուրակի երկու հատ լիմոնի ծառերը. և կկարգե՛ս, ինչ որ իշխանուհին կհրամայե:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – Ըսել է՝ ալ միշտ հո՞ս է բնակելու իշխանուհին:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Հրամա՛նք ես:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – Սա հիմա ինչպե՞ս հասկնանք: Տիկնոջ մեռնելեն ետքը բերդի այս բակը չէր բացված:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Իսկ հիմա կտեսնես, որ բացվեցավ: Շատ բան չկա հասկնալու:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – Հա՛, բայց ի՞նչ մտքով հասկնանք:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Ինչ մտքով որ կուզես. երկա՛ր մտքով կա՛րճ մտքով:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Ըսել կուզեմ՝ հապա հոռոմնե՞րը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Հոռոմներո՞ւն հետ ինչ գործ ունիս: Հոռոմները իրենց համար, իշխանուհին իրեն համար:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Հա՞ա: Ըսել է՝ հոռոմ կնկան բանը գեշ է:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Եթե այդքան կմեղքնաս, կուզես՝ մեկ-երկու թաղար ծաղիկ ալ անոնց բակը տար:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Գրողին ծաղիկը դնեմ ես անոնց բակը: Շատ աչքիս լույս են: Հա՛յ, ես անոնց սուտ հավատը ու ծռմռիկ լեզուն...

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Ագե՛կ, ագե՛կ, հերի՛ք է. մի՛ բանար նորեն հայհոյանքիդ տոպրակը:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Հիմա նե՞րսն է իշխանուհին:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Քիչ մը կամաց խոսե՛:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ- Փոխադրվեր է, հա՞:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ- Հա՛ ըսինք:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ- Ըղնաիկ կնիկ է:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Ջըլլա՞ր, որ քու ծանրակշիռ կարծիքդ պահես քեզի:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Ինչո՞ւ: Ա՛յ, կերևա, որ մեր իշխանը համակարծիք է ինծի:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ -Իհա՛րկե, ինչպես մի՛շտ:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Ո՛չ միշտ: Այդ հոռոմ կնիկը, որ բերավ, ըսի՝ վա՛յ բաներնիս ծուռ բուսավ:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Ատ որո՞ւն ըսիր:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Ոչ մեկուն: Ըսի ինքս իմ մեջս:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Է՛, ինչե՞ն գիտես, որ իշխանն ալ ինքն իր մեջը միևնույն բանը չըսավ:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Այդպե՞ս է բանը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Ես ի՞նչ գիտեմ, որտեղե՞ն կրնամ գիտնալ. խոսքի համար է ըսածս: Եվ քեզի՞ ինչ: Քեզի կըսեն՝ այս բաժանմունքը բա՛ց բա՛ց: Կհրամայեն՝ պատրաստ եղիր իշխանուհիին հրամանին՝ պատրա՛ստ եղիր: Քեզի կըսեն՝ կարգի՛ բեր այս բակը՝ կարգի բեր:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Ագե՛կ, հապա այն մյո՞ւսը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Նորե՞ն: Փա՛ռք քեզի, Աստվա՛ծ: Այն մյուսը արդեն կարգի է, կարգի բերելու բան չկա:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ - Բայց մեր եկեղեցին թույլ չի տար երկու կնիկ:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Ջա՜յնդ: Ինչպե՞ս թե երկու կնիկ: Մենք կխոսինք բակերու մասին: Խելքդ գլո՛ւխդ հավաքե և անցի՛ր խոսքիդ գործիդ. գլուխը, եթե չես ուզեր, որ փորձանքը անցնի քու գլուխդ: Գիտե՞ս, չէ՞, իշխանը չի սիրեր ո՛չ պարապ մարդիկը, ո՛չ պարապ խոսքեր:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – Աղե՜կ, բայց երկո՛ւ... երկու բակ մեկ անգամե՞ն: Ինծի որ հարցնես՝ այս մեկը որ բացինք, այն մյուսը կգոցենք:

2

Կմտնե Քեսունի իշխանը: Ծառայողները բարևի կկենան:

ԻՇԽԱՆԸ – Հը՞, ի՞նչ բանի եք հոս:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Բակի մասին, իշխա՛ն:

ԻՇԽԱՆԸ – Լա՛վ, կկարգադրես եաքը. հիմա անցե՛ք: (Իր առջևեն անցնող բարապանին, ժպիտով) *Հապա դուն չե՞ս ամչնար քու այդ ահագին ճերմակ բեղերեդ, որ մեջքդ արդեն ծռեր ես: Մեջք ըսվածը չի պիտի ծռվի երբե՛ք:*

ՊԱՐԱՊԱՆԸ – Տարիները, իշխա՛ն, հեծեր են տարիները:

ԻՇԽԱՆԸ – Ինչո՞ւ ես թույլ տվեր: Դուն ի՛նքդ հեծիր տարիներուդ վրան: Կամ գուցե բանալիներուդ այս տրցակը արդեն ծանր կուգա ձեռքերուդ: Քանի՞ տարի է, հովա՛կ, որ այդ կապուկը քու ձեռքդ է:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – Ի՞նչ գիտնամ, իշխա՛ն. երեսուն տարին շատոնց անցած պիտի ըլլա:

ԻՇԽԱՆԸ – Տալե՛ ինծի այդ բանալիներդ: Ի՞նչ կուզես, որ վճարեմ քու ծերությանդ այդ տրցակին փոխարեն:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – (Վախցած) *Ինչո՞վ թերացա, իշխա՛ն, իմ պաշտոնիս մեջ: Ինչո՞ւ զրկել կուզես ինծի իմ բանալիներես: Ալ անկե ետքը ինչո՞վ ապրիմ, ինչո՞ւ ապրիմ: Իշխա՛ն, կկտրես մեջքս, ո՛չ թե կծռես:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Սրտանց ու ծեծելով անոր ուսը) *Հանգի՛ստ եղիր, ո՞վ կհամարձակի քու բանալիներուդ ձեռք տալու: Այդ բանալիները ես կառնեմ քու ձեռքեդ դագաղիդ մեջը:*

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – Աստված երկար կյա՜նք տա իմ իշխանին:

ԻՇԽԱՆԸ – Պզտիկ տղադ վերցո՛ւր քեզի օգնական, որ ստացվի երկու ռոճիկ. իսկ մեծդ ես նշանակեր եմ իր գնդին պետ:

ԲԱՐԱՊԱՆԸ – (Սաստիկ հուզված) *Աստված առողջություն տա քեզի, իշխա՛ն, հաջողություն ու բախտ:* (Իր բնակարանի դուռնեն

հանգիստ դուրս եկող իշխանուհի Աննային) *Սա ի՞նչ բախտավոր բան է. ի՞նչ լավ է, որ բացինք: Ի՞նչ թեթև ոտք ունիս, իշխանուհի՛:*

ԻՇԽԱՆԸ- (Կքալե դեպի Աննան)*:*

ԱՆՆԱ - Ներսեն լսեցի ձայնդ:

Պաշտոնյան ու ծերունին հեռացած են:

3

ԻՇԽԱՆԸ - Երկու օր է՝ այնպե՛ս զբաղված եմ, գլուխս քերելու ժամանակ չկա: Մինչև հիմա չի կրցա գալ քու նոր բնակարանդ շնորհավորելու: Գո՞հ ես:

ԱՆՆԱ - Շնորհակա՛լ եմ, իշխա՛ն: Կտեղավորվիմ: Պատվե՛ Հարկս, եկո՛ւր նստե:

ԻՇԽԱՆԸ - (Նստելով թախտին) *Նստի՛մ, եթե միայն թողնեն. ուր որ է հիմա մեկը կուգա ետևես:*

ԱՆՆԱ - Անտիոքի դեսպանը գնա՞ց:

ԻՇԽԱՆԸ - Կմեկնի վաղը. վերջացուցինք: Այնպես երկաթե օղակ մըն եմ անցուցեր քու Թորոսիդ վիզը, որ ան այլևս գլուխը մեջեն չի հաներ:

ԱՆՆԱ - Ես ալ այս երկու օրը հաճախ կհիշեմ քու մեռած տղադ:

ԻՇԽԱՆԸ - Քեզի ըսեր եմ, որ անոր անունը չի տաս ինծի:

ԱՆՆԱ - Կներվի՞ս: Կամ գուցե...

ԻՇԽԱՆԸ - Ի՞նչ.

ԱՆՆԱ - Ես ի՞նչ գիտնամ, երեխադ է վերջապես. կարելի է կզղջաս պատահածին վրա:

ԻՇԽԱՆԸ - Անցածի մասին խորհիլը անմիտ բան է. ինչ որ անցավ՝ անցավ: Հիմա անիկա ինծի համար պարզապես մութ ու սև պարապ լուսամուտ մըն է, որուն մեջեն ավելի ևս մութ ու մռայլ պարապ մը կնայի ինծի: Դատարկությունները ես չե՛մ սիրեր: Զխոսի՛նք: Ինծի նստեցուցիր, իսկ ինքդ չես նստիր: Եկո՛ւր:

ԱՆՆԱ - Սիրո՛վ: (Կնստի քովը)*:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Կամաց մը կբռնե կնոջ ձեռքը) *Ոչինչ չունի՞ս ինծի ըսելու:*

ԱՆՆԱ - (Ժպիտով) *Բայց նախ կխնդրեմ՝ բաց թողնես ձեռքս:*

ԻՇԽԱՆԸ - Զարմանալի բան է քու այդ համառ դիմադրությունդ,

կխարազանէ ինծի: Ըսէ՛ք՝ ընդհանրապէս ուրիշ խմորէ ես դուն. քու մէջդ բան մը կայ, շարժումներուդ, նայուածքիդ. ինչպէս ըսեմ...

ԱՆՆԱ – Անախո՞րժ...

ԻՇԽԱՆԸ – Ա՜, ո՛չ. բայց կկճէ ու քոր կուտայ. և՛ հաճույք է, և՛ ցավ: Ըհը՛, ա՛ռ քու ձեռքդ, և ըսէ՛, տեսնեմ, ինչ պիտի ըսես:

ԱՆՆԱ – Նախ, իշխա՛ն, այլևս իհարկե մտքեդ անգամ չես անցներ կրկնել ինծի հետ նորէն բանի, ինչ որ անգամ մը կատարեր ես: Գիտցի՛ր, եթե փորձել ուզես, կնետեմ ինծի ճիշտ այն սև ու մութ լուսամուտէն ցած, ուրկէ քու զավակդ նետեցիր վար:

ԻՇԽԱՆԸ – Սպառնալիքները ավելորդ են: Բայց ես կուզեմ, որ դուն իմս ըլլաս ամբողջովին:

ԱՆՆԱ – Եթե իրավ է ըսածդ, ատոր համար, պետք է գիտնաս. միայն մե՛կ ճամփա մը կա:

ԻՇԽԱՆԸ – (Ժպտուն) *Կենթադրեմ: Գիտեի, որ ծայրը հոդ է գալու:*

ԱՆՆԱ – Ուրախ եմ, որ կենթադրես: Դուն խլեցիր ինծմե իշխանությունս, բերդս, անունս: Փոխարենը կուզեմ բաժնեմ քեզի հետ քո՛ւ իշխանությունդ, քո՛ւ դիրքդ, քո՛ւ անունդ:

ԻՇԽԱՆԸ – Գիտեմ, որ հպարտ ես ու իշխելը հասկցող:

ԱՆՆԱ – Ուրեմն գիտե՛ս և ընելիքդ:

ԻՇԽԱՆԸ– (Խնդալով կբռնե նորեն Աննայի ձեռքը, որ չի դիմադրեր) *Ի՞նչ ճարպիկն ես: Եթե այր ըլլայիր, կդառնայիր առաջնակարգ ռազմագետ: Հրաշալի կշռել գիտես թե՛ քու և թե դիմի՛դ ուժերը և չահագործել հարմար վայրկյանը: Իսկույն զգացիր, որ թուլցած է թշնամին, ու պետք է հարձակիլ:*

ԱՆՆԱ – Ո՛չ, իշխա՛ն, կին եմ պարզապես: (Յանկարծ ոտքի ելլելով) *Թո՛ղ ձեռքս. տղա՛ն:*

Վայրկյան մը սպասում, կմտնե Ատոմ:

ԱՏՈՄ – (Շատ զուսպ ու չոր) *Հավաքված են արդեն, կսպասեն քեզի:*

ԻՇԽԱՆԸ – Հիմարնե՛րը. այսօր կրնային քիչ մը ուշանալ, այս անգամ չէի բարկանար: (Կամաց մը բարձրացնելով տղուն ծնոտը) *Դո՞ւն ինչու ես ունքերդ կիտեր: Սըվոր նայեցեք. կուլե՞ր ես, ի՞նչ է: Իշխանուհի՛ Աննա, պահե՛ մոտդ քիչիկ մը. գուցե քշես իծանները:*

ԱՆՆԱ - Եթե Աստոծ իշխանը ընե ինծի այդ պատիվը:

ԱՏՈՄ- (Չոր) Կներե իշխանուհին, պետք է նրթամ հավաքույթին:

ԻՇԽԱՆԸ - Ես կազատեմ քեզի այդ պարտավորութենեն. մնացի՛ր:

ԱՏՈՄ - Ո՛չ: Շնորհակա՛լ եմ:

ԻՇԽԱՆԸ - Կկարծես՝ առանց քեզի վճիռ հանել չե՞նք կրնար:

ԱՏՈՄ - Բայց... պատճառ չկա մնալու...

ԻՇԽԱՆԸ - Ե՛ս կհրամայեմ քեզի:

ԱՏՈՄ- (Զինվորականի դիրքով) Կլսե՛մ:

ԻՇԽԱՆԸ - (Աննային) Ահա՛ քեզի և մեկ ուրիշ ռազմագետ: Կատակ չեմ ըներ, իշխանուհի՛ Աննա, այս չան լակոտը սանցնի պիտի ինծի: Տեսնելու ես կռվի ժամանակ. բան մը որ միտքը դրավ՝ վերջացավ: Հիմա կմնա, որ սորվի քիչիկ մըն ալ ինքզինքը զսպելը. ամենեն դժվարը և ամենեն կարևորը հաղթելու համար: Ատ ալ կուգա տարիքի հետ: Դե՛, ես գնացի:

5

ԱՏՈՄ - Տեսա՛: Ես տեսա: Ձեռքդ ձեռքին մեջ: Ես հիմա գիտեմ: Կհասկնամ: Հիմա կպարզվի ինծի ամեն բան: Թա՞նձր, թանձր ամպ մըն էր, որ աչքերուս առջևեն քաշվեցավ: Եվ ես հիմա կտեսնեմ: Հիմա այլևս ամեն բան կտեսնեմ... (Կեցած է սարսափահար և աչքերը հառած):

ԱՆՆԱ- (Նայվածքը գետին) Այո՛. ես քու հորդ սիրուհին եմ:

ԱՏՈՄ- (Կցնցվի) Այդպե՛ս... Եվ հիմա ինծի պահեցիր, որ վրաս խնդաս: Ես ի՞նչ եմ որ քեզի համար. իհա՛րկե, ես ի՞նչ եմ որ քեզի համար: (Յանկարծ) Հա՛յրս, հա՛յրս, հարազատ հա՛յրս: Աստվա՛ծ իմ, ես կխելագարիմ: (Քիչ մը մտածելեն ետքը) Ուրեմն... Հայրս: Իսկ ե՞ս: Հապա դուն ինչո՞ւ ինծի հետ... Չէ՛, չէ՛, ես քեզի մեղադրել չեմ կրնար: Ո՛չ, ո՛չ, դուն հանցանք չունիս, դուն մի՛շտ ետ տվիր. դուն մի՛շտ ետ ես տվեր ինծի: (Աղաչական, գրեթե լալով) Բայց ինչո՞ւ չըսիր ինծի, ինչո՞ւ կանուխեն չըսիր ինծի:

ԱՆՆԱ - Ի՞նչ ըսեի ես քեզի. ինչպե՞ս ըսեի ես քեզի: Գիտեի՝ օր մը իմանաս պիտի. թողի, որ ինքդ իմանաս: Եվ, վերջապես, չէ՞ որ՝ ըսեի թե չէ, կորսնցնեի՛ պիտի քեզի. կորսնցնեի՛ պիտի քու այդ խոր, այդ ուժգին, այդ թարմ ու մաքուր սերդ, որ կբխի այդպես հորդ ու առատ քու երիտասարդ բուռն սրտիդ անսպառ ակունքներեն. չէ՞ որ կորսնցնեի պիտի քեզի:

ԱՏՈՄ – Ալ ինչի՞դ էր պետք քեզի իմ սերս, երբ սիրտդ ուրիշին ես տվեր: (Կատաղի) Հո՛րս... հո՛րս... դո՛ւն ու հա՛յրս: Ծաղր է, ծա՛ղր է այս բոլորը: Սա ի՞նչ ողորմելի մարդ եմ ես, ի՞նչ ծիծաղելի երեխա եմ ես: Ի՞նչ թեթևամիտ երազներ էի շիներ գլխուս մեջ, ի՞նչ բախտավորություն կհյուսեի... (Դառն հեգնությամբ) Հա՛, հա՛, հա՛, ատոնք բոլորը սին ու սնոտի մտածմունքներ, ապուշ երեխայի մը մտքին խաղերը: (Լուսառատ ցավով) Իշխանուհի Աննա՛ն, իմ իշխանուհի Աննան, իմ անհասելի իշխանուհի Աննան հորս սիրուհին:

ԱՆՆԱ – (Խիստ) Ինձի մեղադրելե առաջ, խնդրեմ, հիշե՛, որ ես ազատ մարդ չեմ, որ ես իմ տերս չեմ, որ ես գերի կին մըն եմ, որ ես հորդ ստրուկն եմ:

ԱՏՈՄ – Ի՞նչ ըսել կուզես: Մի՞թե քու կամքը...

ԱՆՆԱ – Կա՞մք: Ո՞վ կհարցնե խորտակված, կողոպտված ու ավարի առնված կնոջ մը կամքը:

ԱՏՈՄ – (Ետ-ետ երթալով) Քու... քու բառերուդ մեջեն ատելությունը կխոսի:

ԱՆՆԱ – Հապա ինչը կուզեիր, որ խոսեր:

ԱՏՈՄ – Ուրեմն... բռնի՞:

ԱՆՆԱ– (Կատաղի) Հա՛, հրամմե՛ր ես. բռնի՛: Դե՛, հաղթանակե՛, ա՛ռ վրեժդ, ծաղրե՛. դուն ալ հիմա նետե՛ ինձի քու հեգնությանդ ոտքերուն տակը: Չէ՞ որ դուն գիտե՛ս, դուն շա՛տ լավ կզգաս, որ միայն քու խոսքդ է, որ արժեք ունի ինձի համար, միայն քու նայվածքդ է, որ կյանք կուտա ինձի, միայն քու այդ խելագար ու անսահման սերդ էր, որ ուժ ու կարողություն կուտար ինձի տոկալու: Ալ վերջացա՛վ, գիտե՛մ, ալ վերջացա՛վ: Ալ պատռվա՛ծ է բոլոր հմայքը. այլևս ես չկամ քեզի համար: Այս վայրկյանին ես կորսվի քեզի, կորսվի անդարձ: Ալ հիմա մինա՛կ եմ, խորտակված ու արհամարհված, ամենուն ոտքին տակը: Ա՛, ի՞նչ տառապանք է տված ինձի քու հայրդ և ի՞նչ ստորնացում:

ԱՏՈՄ – Եվ դուն կատես մեր տունը:

ԱՆՆԱ – Այո՛, կատե՛մ քու հայրը: Բայց տարե՛ր եմ, տարեր եմ ամե՞ն զզվանք, ամե՞ն ստորնություն, որ տեսնեմ քեզի, որ մոտիկ ըլլամ քեզի...

ԱՏՈՄ– (Ինքն իրմե ելած) Ի՞նչ կխոսիս: Ինչե՞ր կխոսի՛ս, Աննա՛:

ԱՆՆԱ – Է՛, շրթունքներս ալ պետք չունին ծածկելու քեզմե: Ես

կսիրե՛մ քեզի: Խելագա՛ր սիրով, հանցավո՛ր սիրով, հուսահա՛տ սիրով, ես կսիրեմ քեզի:

Եվ երկուքն ալ լուռ կեցած են դեմ-դեմի:

ԱՏՈՄ - (Վճռաբար) *Հայրս ինծի հաշիվ ունի տալու:*

ԱՆՆԱ - (Տիրական) *Երբե՛ք. չհամարձակի՛ս հորդ առջևը բառ մը արտասանելու: Ինծի, ինծի կխոցես, ինծի կծակես, եթե անոր առջևը բառ մը լյնա շրթունքներեդ իմ ու քու մեջ եղած այն սուրբ, այն խոր, այն լուսեղեն կապի մասին, որ անցավ, անցավ... Կուզես հիմա ալ հորդ ծաղրն ու հեգնությո՞ւնը վայլել տաս ինծի: Եվ կարծես չե՛ս ճանչնար քու հայրդ. դուն ի՞նչ ես որ անոր առջևը. անկե ի՞նչ հաշիվ առնել կրնաս դուն. և ինչի՞ հաշիվ պիտի ուզես իրմեն:*

ԱՏՈՄ - Իրա՛վ ես: Ուրեմն... ուրեմն քու կարծիքովդ հիմա ի՞նչ պետք է ըրվի.

ԱՆՆԱ - Ի՞նչ պիտի ըրվի. ոչի՞նչ: Դուն երևի շուտով կմոռնա՛ս ինծի: Իսկ ես կապրիմ առայժմ, ինչպես ապրեր եմ մինչև հիմա, մինչև որ... մինչև որ համոզվիմ, որ դուն արդեն մոռցար ինծի:

ԱՏՈՄ - Կզարմանամ քեզի: Դուն ի՞նչն ես սիրեր իմ մեջս, եթե այդ կարծիքը ունիս իմ մասին: Ես մոռնա՞մ քեզի, ան ալ հիմա, ես լքե՞մ քեզի այս բոլորը լսելես ետքը: Ո՛չ, Աննա՛, դուն դեռ չես ճանչցեր ինծի: Եվ պե՛տք է, որ ճանչնաս: Այս բոլորը շա՛տ էր. չափեն ավելի շատ մեկ անգամվան համար: Թող գտնե՛մ ինքզինքս. կգիտնա՛մ ընելիքս: (Դեպի դուրս)*:*

ԱՆՆԱ - (Խոր ու սրտանց) *Իշխա՛ն...*

ԱՏՈՄ - (Կենալով) *Ի՞նչ կուզես:*

ԱՆՆԱ - (Փաղաքշանքով) *Ոչի՞նչ, ոչի՞նչ: Գնա՛, գնա՛:*

6

Իշխանուհի Աննա երկա՜ր-երկար կնայի հեռացող երիտասարդին ետևեն խորին հուզումով ու տխրությամբ: Կամաց կուգա կնստի բախտին ծայրը՝ աչքերը հառած գետին խոր մտածմունքի մեջ:

Բնակարանի բաց դռնեն կմտնե բակը պառավը՝ գուլպա գործելով: Անխոս կմոտենա Աննային և կկենա պահ մը աննշմար՝

միշտ իր գուլպան գործելով: Վերջն ալ կխոսի՝ աչքերը անբաժան իր աշխատանքեն:

ՊԱՐԱՎԸ – Ա՛խ, իմ անգի՞ն իշխանուհիս, իմ թանկագի՞ն հոգեակս, իմ թևաթա՛փ աղավնի, ինչպե՛ս սիրտդ կչարչարես, ինչպե՛ս հոգիդ կփորփրես: Ծանր է, շատ ծանր է այս կարծր լուծը քու այդ փափուկ ուսերուդ: Չէ՞ որ բնութենեն հեզ է քու հոգիդ, և սիրտդ՝ բարի:

ԱՆՆԱ – Եվ դարձա անգութ, դարձա անողոք, և սիրտս՝ չա՛ր, չա՛ր:

ՊԱՐԱՎԸ – Ինչո՞ւ: Ի՞նչ օգուտ: Ուրիշները չէ՛, որ կպատժես. պատժեցի՛ր քեզի:

ԱՆՆԱ – Կարելի է՝ իրա՛վ ես:

ՊԱՐԱՎԸ – Հա՛, միայն քեզի՛, հավատա՛ խոսքիս, միայն քեզի՛: Անոնք այդպես են, այր մարդիկը, կկոխեն կանցնին: Կնոջ հոգին է, որ դամված կմնա իր կոխած տեղը, և ոտքե ոտք կանցնի նույն կետին վրա: Հերի՛ք տանջես քեզի:

ԱՆՆԱ – Հերի՛ք, այո՛, հերի՛ք. եթե միայն կարող ըլլայի:

ՊԱՐԱՎԸ – Ինչո՞ւ չես կարող: Թո՛ղ, ձե՛ռք քաշե, բա՛վ է ու վերջացա՛վ: Ի՞նչ ես ստանալու քու այդ համառ ու խելագար տենչանքեն, այդ տանջանքեն: Ահա՛ մեկը մեռավ, և ուզածիդ պես, իր հո՛ղը բազկեն, ի՞նչ թեթևցավ, ի՞նչ ավելցավ, բացի մռայլ հուշերեն:

ԱՆՆԱ – (Միշտ աչքերը գետին ու մտածկոտ) *Կկարծե՞ս:*

ՊԱՐԱՎԸ – Եվ ա՛ս ալ գիտցիր: Առաջին անգամ դիպվածը բերավ, ուզածդ եղավ. խելո՛ք եղիր ու բավականացի՛ր. երկրորդ անգամ խաղը չի՛ կրկնվիր:

ԱՆՆԱ – Կկարծե՞ս:

ՊԱՐԱՎԸ – Դժվա՛ր է, իշխանուհի՛, դժվար բան է հոգիներու հետ խաղալը և ահագին մարդիկը ուզածիդ պես դարձնելը:

ԱՆՆԱ – Կկարծե՞ս: (Հանկարծ շտկվելով) *Ա՛, ընդհակառա՛կը, շատ ավելի դյուրին է, քան կերևակայես: Քեզի կըսեմ՝ խղճուկ բան է մարդ ըսվածը. էրիկ-մարդը՝ ավելի ևս. և անոնց մեջն ալ քաջն ու ազնիվը՝ ամենե՛ն ավելի: Կարթով ձուկ բռնած ունի՞ս: Երկու բան է հարկավոր: Նախ՝ պետք է ճանչնաս ձկան սիրած խայծը, որ անցընես ասեղիդ. երկրորդ ալ՝ գիտնաս համբերել: Նետես թելը, նստիս հանդարտ, որ չի խրտնին, և սպասես, մինչև որ ձուկը ինքը գա ու հա՛փ: Վերջացա՛վ:*

Սանդը որ խրվեցավ քիմքը, ալ քաշե՛, քաշե՛ այդ նրկուտանի ձուկը ատլին, քաշե՛ անդին, ո՛ր կողմ որ կուզես: Դժվա՛ր. ո՞վ ըսավ քեզի:

ՊԱՌԱՎԸ - Եթե այդպես է, եթե բոլորն ալ կարթերուդ ծայրն են, քաշե՛ նայիմ: Քաշե՛, վե՛րջ տուր, ինչո՞ւ ես կեցեր:

ԱՆՆԱ - (Նորեն կկախե գլուխը ու կլռե)*:*

ՊԱՌԱՎԸ - Լռեցի՛ր: Ուժ չունի՞ ձեռքդ, թե՞ վրա չերթար: Կմեղքնա՛ս...

ԱՆՆԱ - (Շեշտ նայվածքով կդառնա պառավին)*:*

ՊԱՌԱՎԸ - Քու նետած կարթեդ ինքդ ես բռնվեր. քու ընտրած խայծդ քիմքի՛դ է կպեր: Կըսես՝ դյուրին է: Ես այս տեսակ որս դեռ չէի տեսեր. ձկնորսը կախված իր նետած թելեն:

ԱՆՆԱ - (Այլայլած ու դանդաղ կելլե ոտքի ու կխոսի խեղդված ձայնով) *Դո՞ւն ուրկե, գիտես:*

ՊԱՌԱՎԸ - Կծածկե՛ս ինծմե և կո՛ւյր կկարծես: Կմոռնաս, որ ծունկերուս վրա ես մեծցեր, և որ հոգիդ թևերուս մեջն է բացվեր: Ավելի բանա՞մ սրտիդ վարագույրը. հիմա ո՞վ էր հոս իմ գալես առաջ:

ԱՆՆԱ -(Յուսահատ ճիգով) *Լռե՛, լռե՛ :*

ՊԱՌԱՎԸ - Է՛, ի՞նչ օգուտ եղավ, որ մինչև հիմա սեղմեր եմ շրթունքներս: Ալ չե՛մ կրնար լռել: Դուն կսիրե՛ս: Դուն իրա՛վ կսիրես:

ԱՆՆԱ - (Սաստիկ գրգռված) *Ո՞վ ըսավ քեզի: Ո՞վ ըսավ քեզի: Ո՛չ. ո՛չ, սո՛ւտ է: Երբե՛ք, երբե՛ք այդ սարսափելին, այդ անկարելին: Սո՛ւտ է:*

ՊԱՌԱՎԸ - Կրակի հետ չե՞ն խաղար: Եթե ատել կուզես մարդիկը, պետք չէ՝ անոնց մոտենաս:

ԱՆՆԱ - Հետուեն ինչպե՞ս սեր ներշնչեի, ինչպե՞ս կամքիս կապեի, առանց հոգիներու մոտիկ չփումի:

ՊԱՌԱՎԸ - Դուն ուզեցար կրակ վառես, առանց ինքդ այրվելու: Է՛, հոգի՛ս,ատոր համար պետք էր շատ ավելի կարծր կայծքար, քան քու հոգնած, տանջված սիրտդ:

ԱՆՆԱ - Ես հանցանք չունիմ, ես հանցանք չունիմ: Ինքս ալ չգիտեմ՝ սա ինչպես եղավ, այս զգացումը ինչպես մեջս սպրդեցավ: Առաջ սկսա, կարծես, մեղքնալ. կորիճ տղա է, ազնիվ, մաքուր, շիտակ: Եվ կապվեցավ: Ա՛խ, դուն չգիտես՝ ինչպես խո՛րը, ինչպես անսահմա՞ն, ինչպես անհուն սեր տվավ ինծի: Ես չգիտեի, որ կարելի է այդպես հոգի տալ, այդպես պաշտել ու դողալ. ես այդպիսի սեր դեռ չէի տեսած.

այդքան ուժեղ հորձանքին դեմ ոտքի մնալ չի կրցա, զարկավ ինծի, քաշեց, տարավ: Ինծի՛ խաբել ուզեցի, չի նկատել ուզեցի, վրայես թոթվել ուզեցի այդ անկարելին, այդ սարսափելին: Ես հանցանք չունիմ, Աստվա՛ծ է վկա, ես հանցանք չունիմ: Ինչո՞ւ ինծի կհանդիմանես: Չէ՞ որ կկռվիմ, չէ՞ որ կկռվիմ:

ՊԱՌԱՎԸ – Ա՜խ, ի՞նչ հանցանքի մասին կխոսիս: Միթե ես քեզի կհանդիմանե՞մ: Եվ մի՞թե լեզուս վրա կերթա: Բայց ինչպե՞ս լռեմ, ալ չեմ դիմանար այս անլուր տառապանքին դեմ: Այս բոլորը վե՛ր է քու ուժեն. այս բոլորը վեր է մարդկային ուժեն: Թո՛ղ, թո՛ղ, ալ բա՛վ է. եղածը բավ է: Ինչ որ եղեր է, եղեր է անցեր. ալ կորսվածը ետ չես դարձներ: Ինչ իմաստ ունի անվերջ կռիվը ճակատագրի դեմ: Պետք է հաշտվի՛ս:

ԱՆՆԱ – Բայց խոստո՛ւմս, իմ երդո՛ւմս:

ՊԱՌԱՎԸ – Ահա հո՛դ է քու հանցանքը, քու մե՛ծ, միա՛կ հանցանքը: Ո՞վ ես դուն, ի՞նչ ես դուն, որ կեցեր ես հանդուգն ու ինքդ տալ, թելադրել կուզես բախտին վճիռը, ինքդ քու ձեռքով հասցնել կուզես արդարության պատիժը: Մի՛, Աստծու գործն է ատիկա: Մի՛ հոխորտար ու մի դրդուեր քու դեմ արդարության բարկությունը: Խոնարհվե՛ ճակատագրիդ առջև, որ թեթևիս:

ԱՆՆԱ – Ա՜խ, Աստվա՛ծ իմ, Աստվա՛ծ իմ... Լա՛վ, ըսե, ի՞նչ ընեմ. ըսե՛, ի՞նչ ընեմ:

ՊԱՌԱՎԸ – Այդ կտրիճը քեզի Աստված է ղրկեր, և այդքան սերը Աստված է դրեր անոր կրծքին տակ: Պետք է վերջանա այս տառապանքը. ամեն բան վերջ մը ունի այս աշխարհիս երեսին: Եվ, վերջապես, հանցավո՛ր է դաժան հայրը, ի՞նչ մեղք ունի արդար որդին:

ԱՆՆԱ – Ա՜խ, արդար-անարդար հարցնող չեղավ, երբ զավակներս կփողոտեին:

ՊԱՌԱՎԸ – Դուն ալ կորուսիր իր հասուն, անմեղ անդրանիկ որդին:

ԱՆՆԱ – Հա՛. կրտսերը կմնա:

ՊԱՌԱՎԸ – Եվ պիտի մնա: Ան ընտրված է քեզի երկինքեն, քու զավակներուդ ցավին փոխարեն: Այո՛. ատե՛լ տուր իրեն գարշելի հայրը. խլե՛ իր հորմեն, քաշե՛ քու կրծքիդ ու պահե՛ քեզի:

ԱՆՆԱ – (Սաստիկ հուզումով կծածկե դեմքը դայակի կրծքին) Ա՜խ, լռե՛. խնայե ինծի. լռե՛...

ՊԱՌԱՎԸ – (Գրկած, օրորելով ու օրորի պես) Լա՛վ է, լա՛վ է,

Հանգստացի՛ր: Ոչի՞նչ բաներ են, կանցնի՛: Ամեն ինչ կանցնի. այս ցա՛վն ալ կանցնի: Եվ սե՛ր, և ո՛խ, ատելությո՛ւն, կանցնի՛, բոլո՛րը կանցնի: Մարդ ու ժամանակ, և՛ Հայր, և՛ որդի, ամեն ինչ կանցնի: Տանջանքն ալ կանցնի, տենչանքն ալ կանցնի, այս կյանքն ալ կանցնի, աշխա՛րհքն ալ կանցնի... Զնչին բանե՛ր են, ամեն ինչ կանցնի, ամե՞ն ինչ կանցնի...

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՄԻՋԱՆՑՔ

Կամարակապ, սալահատակ, ծուռ ու անկանոն տարածություն մը: Ճակատը՝ նեղ անցք մը, ուրկե սանդուղները հետզհետե վար կիջնեն իրենց վրայի կամարին հետ: Ձախ կողմեն անդունդ մուտք մը կտանի մեծ իշխանուհիին բնակարանը, աջ կողմի մուտքը՝ դեպի մյուս բաժինները: Առաստաղի մեջտեղեն կախված է լապտեր մը:

1

Իշխանուհի Սոփիա և Անդրոնիկոս խոսելով առաջ կուգան սանդուղներեն:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Է՛, թո՛ղ, սիրելի՛ս, ատոնք բոլորը անախորժ քամիներ են: Երբ այդ տեսակ քամիները պատահի որ փչեն, մարդս պետք է ծռի, ճկե գլուխը պահ մը, մինչև փչեն ու անցնին, որ վերջը նորեն գլուխը բարձրացնե: Իմաստությունը ա՛տ է. սիրելի՛ս, իմաստությունը ա՛տ է. ավելորդ ու անիմաստ աղմուկեն ի՞նչ օգուտ: Իզուր հուզում, կռիվ, տեսարան, ծանր խոսքեր, որոնք ետքը երբե՛ք չեն մոռցվեր: Քամի է, կփչե. թող որ փչե ու անցնի՝ կըսեմ քեզի:

ՍՈՖԻԱ – Իսկ այդ ճկվելե՞ն ինչ օգուտ: Եվ սա մեկ օր չէ, երկու չէ, երեք չէ: Մինչև ե՞րբ դառնամ սուտ խուլ ու սուտ կույր: Եվ վերջապես վայելչություն ըսված բան մը կա. գոնե ձևերը պահեին: Ա՛յ, Իրինայի պատմությունն էր, լռեցի. չլսեի, ի՞նչ ըներ, երեսով որ գայի, ալ ապրել կարելի չէր. իսկ միս-մինակ հոգիս կճաթեր այս պատերուն մեջ: Բայց այն ժամանակ, գոնե երևույթը կփրկեին:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Եվ եղար խելո՛ք, կգովե՛մ: Տեսա՞ր, քամի էր,

անցավ, վերջացավ: Դուն այդ մարդը փոխել չե՛ս կրնար: Որ եկեր ենք. պետք է հարմարվինք:

ՍՈՖԻԱ – Ա՜, ո՛չ, այս անգամ՝ ո՛չ: Մինչև հիմա վրան գոց է եղած. այս անգամ ուրիշ է. բաց ու աշկարա. նույն բերդին մեջ, առանձին բնակարան, դուռնես կերևա իր բակը, ուր կմտնեն-կելլեն: Ո՛չ, ո՛չ, չե՛մ կրնար: (Լալով) Ա՜խ, ես ի՞նչ դժբախտ կին եմ, Աստվա՛ծ իմ. ի՞նչ դժբա՛խտ կին եմ: Տասնյոթ տարեկան չկայի, որ հայրս տվավ ինծի իմ առաջին ամուսնուս՝ այն մաշված ու հիվանդ մարդուն, ի՞նչ է՝ պալատին մեջ գիրք ունի եղեր. կալեր ունի եղեր. ունեցած գիրքն ալ բա՞ն մը ըլլար գոնե: Ամբողջ այրի ժամանակս տարիներ, երկար տարիներ ինկած եմ եղեր հորս տունը ավելորդ իրի մը պես. իր տեղը չունեցող կարասի մը, կդնեն ա՛յս անկյունը, ա՛յն անկյունը՝ սպասելով, որ դուրս տարվի վերջապես այդ անպետք բանը: Ա՜, հայրս ալ, գիտե՛ս, ամեն անգամ երեսիս տալով, որ բեռ մնացի իր հոգնած գլխուն: Վերջն ալ ահա՜ նետեց ինծի այս հայուն ձեռքը, որ ազատե իր կալվածներուն մնացորդը սուլթանին ձեռքեն: Այդ կալվածները չե՞ն ազատվելու. և տե՛ղն է. անիծված ըլլան այդ կալվածները, որ ինծի այս կրակին մեջը նետեցին: (Կուլա):

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Աղե՛կ, կարե՛ լացդ, երեխա՞ ես, ի՞նչ է: Այսպե՛ս է կյանքը:

ՍՈՖԻԱ – Սա ի՞նչ կյանք է: Մի՛ս-մինակ, օտար մարդոց մեջ, օտար հոգիներու, որոնք իմ թշնամիս են, դժբախտությանս վրա կուրախանան և իրենց սրտին մեջ վրաս կխնդան: Ես, կկարծես, չե՞մ հասկնար, միթե դուն ինքդ չե՞ս զգար: Հենց ի՞նքը, ինքը՝ իշխա՞նը: Ա՜խ, անոնք բոլորը մեր թշնամիներն են. ի՞նչ գործ ունինք մենք հոս, ինչացո՞ւ եմ ես հոս, ինչո՞ւ է ղրկեր հայրս ինծի հոս:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ – Համբերացի՛ր, Սոֆի՛, համբերացի՛ր, սիրելի՛ս: Ըստծներուդ մեջ ճիշտ բաներ շատ կան, բայց այս է կյանքը, ի՞նչ կրնանք ընել: Եղե՛ր է, պատահե՛ր է, պիտի քաշես: Լալեն ու ազմկելեն ի՞նչ օգուտ. ավելի՛ գեշ:

ՍՈՖԻԱ – Ես խեղճ կնիկ մըն եմ, ճի՛շտ է, մաշված ու ավելորդ, ամեն տեղի համար անտեղի, բայց ես ի՞նչ ընեմ, ի՞նչ հանցանք ունիմ: Եվ վերջապես իրե՞նք ինչ են. ինծի ղրկողները, ինծի գրկողները, ինծի առնողները, չուրջս եղողները, ո՞րն է, ո՞րն է ինծմե լավ. ինչո՞վ են ինծմե ավելի աղեկ: Ինչո՞ւ անպատճառ ե՛ս պիտի նետվիմ անկյունե անկյուն,

ե՛ս պիտի կրեմ, ե՛ս պիտի լռեմ: Ա՜խ, սա ի՞նչ դժբախտ կին եմ ես:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Դե՛, լա՛վ, ամոթ է. սրբե՛ աչքերդ:

ՍՈՖԻԱ - (Վճռական) *Ո՛չ, ալ չե՛մ դիմանար: Ալ չե՛մ թողնելու: Ալ չե՛մ լռելու: Ե՛ս եմ վերջապես այստեղ տիրուհին. այն աներես պոռնիկը հոսկե պետք է հեռանա. այս բերդեն գոնե պետք է հեռանա: Ես կպահանջե՛մ... եթե ո՛չ...*

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Եթե ո՞չ:

ՍՈՖԻԱ - Կձգեմ կերթա՛մ. կա՛մ ես, կա՛մ ան. կերթամ նորեն հորս մոտ:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Զգլխե՛մ, քու բանդ է, բայց կճանչնաս քու հայրդ: Գիտես, որ անիկա իշխանը պիտի արդարացնե:

ՍՈՖԻԱ - Եթե այդ լիրբ կինը մնաց այս բերդը, ես հոս չե՛մ մնար, ինչ կուզե ըլլա:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Լա՛վ, դո՛ւն գիտես:

2

ԻՐԻՆԱ - (Ձախի մուտքեն կիսովին ներս գալով) *Վերադարձա՞ք: Ատ ո՞ւր էիք. ուշացա՛ք: Երևի, աշտարակը:*

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Այո՛. կշրջեինք պարիսպին վրա: Սարի ստվերը ինկավ թե չէ , ախորժելի է պարիսպին վրա:

ԻՐԻՆԱ - Բայց հոս իզուր է կեցեր մեծ իշխանուհին. հոս միշտ հոսանք է այս մուտքերուն մեջ, մարդ շուտ կմրսի: Եվ ընդհանրապես առանց վերնոցի պետք չէ, որ դուրս գա իմ իշխանուհին. իրիկունները զով են. այս լեռներուն մեջ խարդախ է կլիման, ճիշտ իրենց բնակիչ-ներուն պես: Արև է, մեղմ, ախորժելի, բայց ստվերները թանձրացան թե չէ, կխածնեն: Դե՛, հարբուխդ ա՛ռ ու պառկե՛:

ԱՆԴՐՈՆԻԿՈՍ - Եթե քիչ մըն ալ երկնցնես հոս այդ հարբուխի պատմությունը, կբռնվինք բոլորս ալ:

ԻՐԻՆԱ - Այո՛, այո՛, նե՛րս անցնինք, մանավանդ որ հոգնած կերևա իշխանուհին: Ինծի իմաց չի տվիք, թե չէ ես ալ կուգայի: Գոնե կհետևեի, որ չի հոգնի ու չի մրսի մեծ իշխանուհին:

Երկուքին ետևեն կելլե ինքն ալ ձախեն դուրս:

3

Վայրկյան մը տեսարանը պարապ է:

Սանդուղներեն հանդարտ կբարձրանա և առաջ կուգա Աննա իշխանուհին: Հասած է լայն մասը և կուզե թեքվի դեպի աջի մուտքը, որ վեր կվազե սանդուղներեն իշխան Ատոմ և կկանչե կես-ձայնով:

ԱՏՈՄ – Իշխանուհի՛ Աննա:

*ԱՆՆԱ – (*Կցնցվի ու կկենա մեխվածի պես, առանց ետևը նայելու*):*

*ԱՏՈՄ – (*Շունչը կանոնավորելու ջանքով*) Տեսա քեզի հեռուէն, որ կանցնէիր բակով, շտապեցի, որ հասնիմ: Իրա՛ւ է. դուն ինծի արգիլած ես քեզի մօտենալը, բայց ես պէ՛տք ունիմ խօսելու, անհրաժեշտ պէ՛տք ունիմ խօսելու: Երկո՛ւ վայրկյան: Երկո՛ւ վայրկյան:*

ԱՆՆԱ – Խօսէ՛: Միայն շո՛ւտ:

ԱՏՈՄ – Հա՛, իսկո՛ւյն, իսկո՛ւյն: Բայց ո՞րը. ո՞ւրկէ սկսիմ: Թող շունչս հանդարտի: Լսէ՛. ես այսպես չե՛մ կարող, ո՛չ, չե՛մ հնազանդիր, չե՛մ կարող, այս մէկ կէտին մէջ ես քեզի չե՛մ կրնար հնազանդիլ. քեզի չտեսնել չեմ կրնար. ազատնե՛ ինծի: Եվ արդեն մահ է, աւելի գէշ, քան մահը, վերջին օրերու իմ վարած կյանքս: Ո՛չ հանգիստ ունիմ, ո՛չ դադար, ո՛չ զբաղում: Ո՛չ մեկուն հետ խօսիլ չեմ կրնար, երբ կխօսիմ՝ ըսածս չեմ գիտեր, արդեն ո՛չ մեկուն հետ ըլլալ չեմ ուզեր: Ես կխելագարիմ, իշխանուհի Աննա, ինծի մի՛ հեռացներ, ինծի մի՛ փախցներ, ես կմեռնիմ:

*ԱՆՆԱ – (*Յանկարծ կդառնա անոր ու սրտագին ջերմությամբ*) Ինծի մի՛ սիրեր... ինծի մի՛ սիրեր...*

ԱՏՈՄ – Իշխանուհի՛ Աննա:

ԱՆՆԱ – Անիծվի՛ իշխանուհի Աննան. սատկի՛ իշխանուհի Աննան: Ինծի մի՛ սիրեր: Ինծմէ միայն տառապանք կուգա քեզի: Ես թո՛ւյն եմ, ես սո՛ւր եմ, ես մա՛հ եմ դաժան:

ԱՏՈՄ – Տո՛ւր, տո՛ւր ինծի այդ մահը. քու տված մահը հարյուր կյանքի հետ չեմ փոխեր: Թող որ շրթունքներեդ ծծեմ այդ մահը: Թող ծծեմ քու շունչը, քու բույրը, քու թույնը ու մեռնիմ:

ԱՆՆԱ – Մի՛ մօտենար, մի՛ մօտենար: Ա՛խ, իշխան, կաղաչեմ, կպաղատիմ քեզի, փախի՛ր, փախի՛ր այս տեղեն, փախի՛ր այս բերդեն, փախի՛ր այս աշխարհեն: Ա՛խ, փախի՛ր, փախի՛ր:

ԱՏՈՄ - Հա՛, ճիշդ ատոր համար էր, որ եկա խոսիմ: Ես ալ հասած եմ միևնույն մտքին: Քու այս բերդին մեջ մնալդ այլևս կարելի չէ՛: Ես ալ մնալ չեմ կրնար, միևնո՛ւյն է, ես ալ մնալ չեմ կրնար: Ես այդ մարդը այլևս տեսնել չեմ կրնար, անունը տալ չեմ կրնար: Զզվելի է իր ձայնը, որով խոսեր է քեզի, գարշելի են իր աչքերը, որով նայեր է քեզի, մեյ-մեկ օձ են իր ձեռքերը, որոնք բռներ են քեզի, իսկ արյուն ծծող տզրուկներ են իր շրթունքները, որոնք...

ԱՆՆԱ - Լռե՛:

*ԱՏՈՄ - Լռե՛մ: Լռե՛մ. (*Զարնելով գլխուն*) Իսկ հոսկե՞ ինչպես դուրս քաշեմ: Սուր-սուր ու հաստ մեխերու պես ցցվեր են անոնք ուղեղիս մեջ և հուպ կուտան, և հուպ կուտան: Ա՛, եթե գիտնա՛ս՝ ինչպե՛ս կատեմ ես այդ մարդը, որ գողցեր է քեզի ինծմե, որ խլեր է քեզի ինծմե, որ աղճատեր է քու մաքուր հոգիդ, տանջեր է քեզի ու կտանջե: Եվ ան իմ ծնո՞ղս է: Ծնո՞ղ: Ի՞նչ ծնող: Իմ նզովքն է անիկա: իմ տանջանքս է անիկա, իմ կրծքիս տակ ծորող վերքիս ժահրն է անիկա: Հա՛, ծնո՛ղն է, ծնո՛ղը, սիրտս ճանկռտող այս սև նախանձին: Նախանձ ըսեմ, գարշանք ըսեմ՝ ինքս ալ չգիտեմ: Կտեսնե՛ս, չէ՞. կտեսնես, որ ես այլևս այս հողին վրա ման գալ չե՛մ կրնար, ոտքերս կայրին, դո՛ւն ալ չես կրնար: Փախչի՞նք, փախչի՞նք:*

ԱՆՆԱ - Ա՜խ, ինչպես կուզեի՜, ինչպես կուզեի՜ ...

ԱՏՈՄ - Գուցե մեծ բան մը չեմ արժեր, չգիտեմ, բայց քաջ եմ, հավտա՝ քաջ եմ, կռվել գիտեմ և մահեն ալ վախ չունիմ: Կառնեմ, կտանիմ քեզի հեռո՜ւ, հեռու այս խեղդող մթնոլորտեն, տզրուկներու, լորտուներու այս ճահիճեն, հեռո՜ւ, հեռու հորս բոլոր կալվածներեն: Լա՜յն է աշխարհքը: Կքշենք, կերթանք Թորոս իշխանի հողերը: Անկյուն մը կճարեմ, կգտնեմ բերդ մը, ուր քեզի տանիմ, ուր քեզի պահեմ, քեզի պաշտպանեմ ու քեզի պաշտեմ: Ալ չի չարչարվի՜ս, ալ սորով չըլլա՜ս. ըլլաս ազա՛տ. ինքդ տիրուհին, ինքդ սիրուհին, ինքդ բոլորի վեհ աստվածուհին:

ԱՆՆԱ - Աստվա՛ծ իմ, Աստվա՛ծ իմ...

ԱՏՈՄ - Ունիմ ընկերներ, ամբողջ հոգիով կապված են ինծի. քաջերեն վար կնետվին ինծի հետ, դժոխք կերթան ինծի հետ: Կտրիճ են, անվախ ու քեզի կպաշտեն. առանց գիտնալու իմ ու քու կապը՝ քեզի կպաշտեն: Ո՞վ չի պաշտեր քեզի, եթե անգամ մը տեսեր է քեզի: Փախչի՞նք, փախչի՞նք շուտով այս ատելի անկյունեն:

ԱՆՆԱ – Ի՜նչ լավ տղա ես դուն, ի՜նչ լավ տղա ես դուն...

ԱՏՈՄ – (Ուրախացած) *Կտեսնե՞ս. մենք պե՛տք է, որ խոսինք, խոսինք ու կարգադրենք. և շո՛ւտ, շո՛ւտ: Կա՛մք տուր, որ գամ քեզի համար ժամ մը, խոսի՜նք երկար, ամեն կողմեն, և որոշե՜նք: Կա՛մք տուր, իշխանուհի՛ Աննա, կա՛մք տուր:*

ԱՆՆԱ – (Թուլցած) *Եկո՛ւր. քանի որ այդքան կուզես՝ եկո՛ւր:*

ԱՏՈՄ – Ե՞րբ. ե՞րբ գամ, իշխանուհի՛ Աննա, ե՞րբ:

ԱՆՆԱ – Այսօր այլևս չըլլար: Եկո՛ւր վաղը, վաղը իրիկուն, երբ մութը նստի, երբ բերդին մեջ ոտքը խաղաղի:

ԱՏՈՄ – Լա՛վ. վաղը գիշե՛ր:

ԱՆՆԱ – Դե՛, հիմա թող որ հեռանամ: (Կարոտով կնայի տղուն) *Ցտեսությու՛ն:* (Դուրս աջեն)*:*

ԱՏՈՄ – (Կմնա հափշտակված նայելով անոր ետևեն, մինչև որ սանդուղներու կողմեն խոսակցության ժխոր կլսվի. կցնցվի ու կնետվի ձախ մուտքեն դուրս)*:*

4

Սանդուղներեն կբարձրանան ու առաջ կուգան Քեսունի իշխանը և երկու զինվորական, որոնցմե մեկը շարունակ ետ դառնալու վրա է իշխանի վերջին խոսքեն կախված:

ԻՇԽԱՆԸ – Լա՛վ, լա՛վ, ինչպես գիտես:

ԵՏ ԴԱՐՁՈՂԸ – Մանավորապես վերջին հաղթանակեն ետքը. հիմա ամենքը կապաստանին քու հողերդ, և ըստ երևույթին այսպես շարունակվելու է դեռ երկար:

ԻՇԽԱՆԸ – Դուն կազմե՛ առայժմ երրորդ գունդը: Կընտրե՛ս ամենեն ընտիրները միայն. և քեզի տեսնեմ, կազմե՛ս կուռ գունդ մը:

ԵՏ ԴԱՐՁՈՂԸ – Հրամա՜նդ, իշխա՜ն: Եվ գիտեմ, որ գոհ պիտի մնաս: Եկածը լա՛վ տարր է. երիտասարդ, ուժեղ մարմին, և վարժ կռիվի, չարքաշության:

ԻՇԽԱՆԸ – Այո՛, մաղի պես է գաղթելն ու փախչիլը. Թույլն ու տկարը կմնան ճամփին. ամկունն է, որ տեղ կհասնի: Ատոնցմե շատերը Վասպուրականեն է որ կուգան, Այրարատեն:

ՄՅՈՒՍ ԶՈՐԱԿԱՆ – Թուրքեր, քյուրդեր, պարսիկ, սելջուկ. ո՞ր մեկին դեմ դնե խեղճ ժողովուրդը. փչացա՛վ, փչացա՛վ մեր աշխարհը:

ԻՇԽԱՆԸ - Հինը փչացավ, կհիմնե՛նք նորը: Հոն ողողվեցավ, ա՜յ, կխմբվինք հոս:

ԵՏ ԴԱՐՁՈՂԸ - (Մյուսին) *Մեր ժողովուրդը չի՛ ոչնչանար, մեր իշխանությունը չի՛ կորչիր. մի՛ վախնար: Քեզի երկար կյա՜նք, Վասի՛լ իշխան: Ես երթա՛մ:* (Դուրս)*:*

ԻՇԽԱՆԸ - Երթաս բարո՛վ:

ՄՅՈՒՍ ՁՈՐԱԿԱՆԸ - Հաջողությո՜ւն, գնդապե՛տ:

5

ԻՇԽԱՆԸ - Ծանրաշարժ մասը, ընտանիքավորը կնստեցնե՛ս Բերդուսի շուրջը, մշակության համար հարմար է: Կենտն ու ամուրին, զենքի մարդիկը կխմբես ավելի մոտիկ: Աքանչելի բանակ է դուրս գալու, կտեսնե՛ս: Նախարարական շրջանակ է, Թաթո՛ւլ, գունդերը հաղթանակ կբերեն, հաղթանակը՝ համբավ, համբավը՝ նոր գնդեր, նոր գնդերը՝ նոր հաղթանակ, նոր հաղթանակը...

Երկուքով հասած են արդեն աջի մուտքին դեմ, երբ ձախեն ներս կնետվի իշխանուհի Սոֆիա ու ձայն կուտա:

ՍՈՖԻԱ - Իշխա՜ն:

ԻՇԽԱՆԸ - (Ետ դառնալով) *Ի՞նչ է պատահեր:*

ՍՈՖԻԱ - Կուզեի վայրկյան մը խոսիմ քեզի հետ:

ԻՇԽԱՆԸ - Ի՞նչ բան է: Խոսե՛:

ՍՈՖԻԱ - Կուզեի առանձին:

ՁՈՐԱԿԱՆԸ - Թող ների իշխանուհին: (Դուրս աջեն)*:*

6

ԻՇԽԱՆԸ - Խոսելիքդ հո՞ս բռնեց, սանդուղներուն գլո՛ւխը, միջանցքներուն մե՛ջ:

ՍՈՖԻԱ - Ի՞նչ ընեմ, քանի որ իշխանը մոռցեր է բնակարանիս ճամփան և ինծի պատիվը չըներ...

ԻՇԽԱՆԸ - Ճի՛շտ քու այդ հավիտենական գանգատներուդ համար:

ՍՈՖԻԱ - Գանգա՞տ: Ե՞րբ եմ քու առջևդ բերանս բացեր:

ԻՇԽԱՆԸ - Հո՛ն է սխալդ: Միայն բաց բերնով չէ, որ մարդիկ

կգանգատին ու կտրտնջան: Դեմքեդ, աչքերեդ, քայլքեդ ու խոսվածքեդ այդ հավիտենական տրտունջն է, որ կկաթկթի:

ՍՈՖԻԱ – Զարմանալի է, ճշմարի՛տ, դո՛ւն մեղադրանք կնետես վրաս, երբ ե՛ս պետք է բողոք կարդամ քեզի:

ԻՇԽԱՆԸ – (Արհամարհանքով) *Ի՞նչ պիտի կարդաս ինծի: Կարդա՛ նայինք:*

ՍՈՖԻԱ – Բայց ես պատճառ չեմ տվեր քեզի՝ այդ շեշտով ինծի խոսելու:

ԻՇԽԱՆԸ – Խոսե՛, խոսե՛. ըսելիքդ ըսե՛:

ՍՈՖԻԱ – (Գրգռված) *Ես եկեր եմ քեզի ըսելու, որ այս բոլորը արդեն անցեր է վայելչության սահմանը և չի հարմարիր ազնվական հույն տիկնոջ մը դիրքին, ո՛չ ալ իմ ու քու իշխանական կոչումին: Եկեր եմ քեզի ըսելու, որ ես այլևս լռել չեմ կրնար, ինչքան ալ որ միշտ համբերող եմ եղեր քեզի հետ: Եկեր եմ քեզի ըսելու, որ այդ կինը, որ դուն տեղավորեր ես իմ քթին տակը հարևան բակը, ես հանդուրժել չեմ կրնար այլևս այս բերդին մեջ: Տա՛ր, ուր որ կուզես, ըրե՛ հետը. ինչ որ կուզես, բայց հեռո՛ւ, հեռու, խնդրեմ, ինծմե հեռու...*

ԻՇԽԱՆԸ – Վերջացուցի՞ր: Իրավո՛ւնք ունիս: Այդ մասին ես ալ մտածած եմ և ունիմ իմ որոշումը: Այդ կինը իր ներկայությամբը պետք չէ՛, որ քեզի նեղացնե. և ատոր համար ալ ես արդեն վճռեր եմ, որ դուն հեռանաս հոսկե:

ՍՈՖԻԱ – Ե՞ս: Հեռանամ ե՞ս:

ԻՇԽԱՆԸ – Այո՛, իշխանուհի՛. այդպե՛ս է հարմար:

ՍՈՖԻԱ – Եվ ո՞ւր կհրամայես:

ԻՇԽԱՆԸ – Սուրբ Հարության կույսերուն հույն վանքը:

ՍՈՖԻԱ – (Ապշած) *Ինծի... Ինծի վա՞նքը ղրկել կուզես:*

ԻՇԽԱՆԸ – Այո՛, իշխանուհի. այդպես է հարմար:

ՍՈՖԻԱ – Հարմար գուցե քեզի համար, բայց ո՛չ ինծի: Ես վանք մտնելու միտք չունի՛մ:

ԻՇԽԱՆԸ – Կկարծեմ, որ միտք ունիս, իշխանուհի՛, ունի՛ս:

ՍՈՖԻԱ – Ինչո՞ւ կկարծես. և ի՞նչ ընելու:

ԻՇԽԱՆԸ – Աղոթելո՛ւ: Հավատքի պահանջ, ջերմեռանդությո՛ւն:

ՍՈՖԻԱ – Ուրեմն խաբեությա՞մբ, բռնի՞: Ո՛չ, չե՛մ թողներ, կպոռա՛մ աշխարհքին, որ դեմ է տանիս իմ կամքիս, և իմ հավատքս հոդ դեր չունի:

ԻՇԽԱՆԸ - Իզո՛ւր, իշխանուհի՛: Այն ատեն ես ալ տոկպված կըլլամ հայտնելու աշխարհքին բաներ, որոնց մասին խոսվիլը գուցե քեզի համար այնքան ալ հաճելի չըլլա:

ՍՈՖԻԱ - Օրինակի՛ համար...

ԻՇԽԱՆԸ - Սիրային հարցե՛ր, անկողնի խնդի՛ր...

ՍՈՖԻԱ - (Սարսափած) *Ե՞ս: Ե՛ս: Եվ որո՞ւ հետ:*

ԻՇԽԱՆԸ - Ա՛յ... (Քիչ մը փնտրելով) *իշխան Կամսարականի:*

ՍՈՖԻԱ - Կամսարական: Բայց ես անոր հետ երեք անգամ չե՛մ խոսած:

ԻՇԽԱՆԸ - Է՛, ի՞նչ գիտնամ. երիտասարդ, սիրուն, ճարպիկ տղա է, անոր անունը եկավ բերանս: Եթե անիկա անհարմար է, կընտրենք ուրիշ անուն մը, որուն հետ ավելի հաճախ տեսնված ըլլաս: Հասկցի՛ր, իշխանուհի՛, պետք է, որ դուն քաշվիս վանքը:

ՍՈՖԻԱ - Երբե՛ք: Չե՞ս ուզեր ինծի, մեր ամուսնությունը լուծե՞լ կուզես. խնդրե՛մ, կկարծես սարսափի՞մ պիտի, թե՞ մեծ արժեք մը ունիս ինծի համար: Ես վաղն իսկ կմեկնիմ Կեսարիա՝ հորս մոտ:

ԻՇԽԱՆԸ - Մեր ամուսնությունը լուծելու մասին, չգիտեմ դեռ, կխորհինք վերջը: Առայժմ անհարմար է ինծի, որ այդ հարցին շուրջը շատ աղմուկ բարձրանա:

ՍՈՖԻԱ - Բայց ե՛ս, բայց ե՛ս, բայց հա՛յրս:

ԻՇԽԱՆԸ - Հորդ համար շատ ավելի նվազ է ձեռնտու: Հորդ պործերը փտտած են, գիտցի՛ր: Եթե օր մը իր վրայեն ձեռքս քաշեմ, հորդ ոչինչ չի մնար: Սուլթանը բարեկամս է և նստած է հոն հորդ կռնակին: Հայրդ շատ պիտի ցանկա, որ պահվին մեր մեջ ձևերը գոնե: Կարծեմ խնդիրը պարզ է:

ՍՈՖԻԱ - (Կեցած է շիփ-շիտակ ու քարացած)*:*

ԻՇԽԱՆԸ - Վերջապես քեզի համար ալ ամենեն օգտակարը ա՛տ է, ես մտածեր եմ. մտածե՛ և կըմբռնե՛ս: Համենայն դեպս չմոռնա՛ս, որ ես վճռե՛ր եմ: Արդեն կարգադրված է, և վանքը քեզի հարմարություն կստեղծեն, ինչպես որ կվայլե մեծ իշխանուհի կույսի մը, որը իր հավատքեն ու ներքին մղումեն դրդված՝ թողած է այս սնոտի աշխարհը և քաշվիլ կուզե մենաստան աղոթելու ու հանգստի: Կհուսամ, որ երբ քիչիկ մը մտածես, կհամոզվիս ըսածիս և ավելորդ անախորժություններ չես հաներ ո՛չ քեզի և ո՛չ ինծի: Ինչպես որ մինչև հիմա, պետք է խոստովանի՛մ, մեր այս մոտ երկու տարվան կենակցության մեջ մասնավոր

անախորժություններ չես պատճառած ինծի: Շնորհակա՛լ եմ: (Քիչ մը լուռ) *Ունի՞ս ուրիշ բան մը ինծի ըսելու: Ուրեմն՝ ո՛չ: Գիշե՛ր բարի, իշխանուհի՛:*

Գլխու թեթև բարևով մը աջեն կելլե դուրս: Իշխանուհին իր քարացած դիրքովը պահ մըն ալ կմնա անշարժ. հանկարծ կտատանվի և ուշաթափ կփռվի գետին:

Եվ հանգի՛ստ կծածկվի տեսարանը:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՅԱԾ ԱՌԱՍՏԱՂՈՎ ՓՈՔՐԻԿ ՍԵՆՅԱԿ ՄԸ

Աջ կողմը բազմոց. մուտքը ձախեն: Ճակատը՝ նեղ ու փոքրիկ դուռ մը՝ սատափով մոզաիկած, որ ննջարանը կտանի: Այդ դռան մոտիկ՝ քարե դուրս ցցվածքի մը վրա, կվառի ճրագը:

I

Իշխանուհի Աննա փռված է բազմոցին վրա, ամբողջ հասակովը ու քիթ ու բերնին: Կմտնե պառավը, նախ կդիտե քիչ մը, վերջը կուգա կամաց ու կնստի անոր քովը՝ բազմոցին եզերքը: Իշխանուհին հանգիստ կբարձրացնե գլուխը:

ՊԱՌԱՎԸ – Արթո՞ւն ես: Կարծեցի՝ քուն էիր:

ԱՆՆԱ – Կմտածեմ:

ՊԱՌԱՎԸ – Չե՞ս խոսելու վերջապես: Չի՞ պիտի գիտնամ, թե ինչ կդառնա գլխուդ մեջ: Ինծի կվախցնե քու այդ լռությունը, ինծի կվախցնե մանավանդ քու այդ անսովոր խորին հանդիստը: Անճանաչ ես դարձեր այս ամիսնե ի վեր: Երկա՛ր-երկար ժամանակ է՝ ես չէի տեսած քեզի այդպես խաղաղ ու անդորր, մանավանդ այս վերջին երկու շաբաթը:

ԱՆՆԱ – (Երազկոտ) *Հա՛, այս վերջին երկու շաբա՛թը. այս երկու սարսափելի՛ շաբաթը. երկմտումի, վարանումի, խղճմտանքի,*

չարչարանքի շաբաթը: (Հանկարծ նստելով) Անցա՛վ: Ալ անցա՛վ: Վճիռներն ալ, Սաբե՛թ, կծնվին երեխայի նման, ծանր երկունքով: Վճիռը պիտի աշխարհ գա, որ վերանան ցավերն ու գալարումները:

ՊԱՌԱՎԸ - Եվ այդ վճի՞ռը:

ԱՆՆԱ - (Հանգիստ ելնելով ոտքի) Մի՞թե պա՞րզ չէ քեզի: Խոստացե՛ք ինձ..., երկո՛ւքդ. ես երդվեր եմ երկո՛ւքը:

ՊԱՌԱՎԸ - Նորե՞ն այդ սև մտքերը:

ԱՆՆԱ - Սև՞: Սևը մեր այն մյուս մտքերն էին, ի՛մ ու քո՛ւ: Նորե՞ն ապրելու, նորե՞ն փայլելու այն գե՛շ մտքերը. պավակներուս գիսակներուն վրայեն նորեն կյանքին երթալու այն վա՛տ մտքերը:

ՊԱՌԱՎԸ - Բայց... բայց... չէ՞ որ...

ԱՆՆԱ - Ժողվե՛ այդ պայթակլիչ բայցերդ քեզի: Բա՛յց, ի՞նչ բայց: Ինչպե՛ս բռնել վիճես սրտիս թույլ թելերը, շոյել ակար կողմերը, թաքուն հույզե՛րս, թաքուն հույսե՛րս, ծածուկ տենչե՛րս, ներսն ու մեջերս: Ա՛, չէ՞ որ կրծքիդ վրա եմ մեծցեր: Բայց ալ անզոր ես, անզո՛ր, բախտավորություն երգող խոսքերդ, թովիչ կայծերդ, վառած լույսերդ ու գովաբանած հանցավոր սերդ:

ՊԱՌԱՎԸ - Իշխանուհի՛...

ԱՆՆԱ - Մի՛ վրդովվիր: Ես քեզի չէ, որ կխոսիմ. կխոսիմ իմ սրտիս, իմ սայթաքուն, անհաղ սրտիս:

ՊԱՌԱՎԸ - Աստված վարե քու սիրտդ:

ԱՆՆԱ - Նույնիսկ ինքը Աստված այլևս ոչինչ չի կրնար փոխել: Աստված ինքն էր, որ փրցուց ձյունի հյուսքը սարի գագաթեն: Հյուսքը հիմա փրթեր է ու կգլտորի: Պիտի գլտորի՛, կանգ առնել չկա: Ցնորքը՝ իղուր, գութը՝ անտեղի, սերը՝ հանցավոր: Պիտի գլտորի մինչև անդունդը, մինչև հատակը. հո՞ն, ուր պառկած են անոնք՝ իմ արյուններս քամված, իմ միսես ձևված, իմ մարմնես ծնված: Քանի՞ հատ են անոնք: Ըսե՛:

ՊԱՌԱՎԸ - Հերիք է, ով կին, հերիք է:

ԱՆՆԱ - Երկո՛ւ հատին երդվեր եմ երկու հատ: Իրենց գեռ տաք մարմիններուն վրա, իրենց գեռ մնացող վերքերուն վրա երդվեր եմ երկու հատ: Անոնց գիսակները սառեցան, անոնց վերքերը մարեցան. և դուն կարծեցիր, որ սառեցավ նաև երդումը, ու մարեցավ սիրը: Դուն այդպե՛ս մտածեցիր:

ՊԱՌԱՎԸ - Բայց, իշխանուհի՛...

ԱՆՆԱ – Մի՛ վրդովվիր: Ես իմ սրտի՛ս է, որ կխոսիմ, իմ ատրին սրտիս, իմ անարժա՞ն մոր անգիտան սրտիս: Դուն ոսկի տեղը սեր դնել ուզեցիր. Հին ոսկին տեղը նոր ոսկին սերը, միեւնույն չէ՞: Համեմատե՛լ խաղ է: Ի՞նչ վարպետորդի ես, պառա՛վ: Իմ սիրտս քեզմե հնարագետ է, դուն՝ իմ սրտես: Պետք եղավ, որ իրե՞նք՝ երեխաներս, ելլեն ու գան, որ աչքերս բացվին:

ՊԱՌԱՎԸ – Երեխանե՞րդ:

ԱՆՆԱ – Իրե՛նք, հայրս՛, իրե՛նք, իրենց ձորեն, իրենց խորեն, իրենց անապաթք հողաթումբերեն:

ՊԱՌԱՎԸ – (Սարսափահար) *Եկա՞ն: Հո՞ս: Ե՞րբ:*

ԱՆՆԱ – Երեկ գիշեր: Ա՛յ, հոսկե, ա՛յ, այդ դուռնեն, այս սենեն ներս. իրենց դողդոջուն ոտիկներովը, ոսկոր ու կաշի: Տեսնելու էիր իրենց կխամերկ մարմինները դեղնա՛ծ, կնճռած, հողոտ ու կանաչավուն: Պզտիկկս վիզը այնպես խե՛ղճ-խեղճ կախվեր էր, սուրը ուսին էր դիպեր, գլուխը շիտակ պահել չէր կրնար:

ՊԱՌԱՎԸ – (Կսկսի բարձր հեծկլտալ)*:*

ԱՆՆԱ – Ինչո՞ւ կուլաս: Ի՞նչ կա լալու:

ՊԱՌԱՎԸ – (Արցունքին մեջեն) *Եվ խոսեցա՞ն: Խոսեցա՞ն քեզի:*

ԱՆՆԱ – Իհա՛րկե, որ խոսեցան: Հապա ինչո՞ւ պիտի գային այդքան երկա՛ր, երկար ճամփան:

ՊԱՌԱՎԸ – Խոսեցա՞ն, հա՞, իրենց փոքրի՛կ, իրենց քնքո՛ւշ, անուշ շրթունքներովը:

ԱՆՆԱ – Ա՛, ոչ շրթունքներով: Շրթունքները փակած էին, պինդ սեղմված իրարու, անձրևի տակ ինկած երկու չորցած տերևի պես: Կխոսեին միայն աչքերնուն տեղը խոր ինկած փոսերը: Կխոսեին այդ սև փոսերը:

ՊԱՌԱՎԸ – Ի՞նչ կըսեին: Ի՞նչ կըսեին:

ԱՆՆԱ – Ինչ որ կըսե ինծի միշտ իմ ներքին ձայնս: Ինչ որ կըսե ինծի միշտ հեռուեն, մեր բերդին տակեն, դեռ ականջիս մեջ հնչող մեր ականատես գետին աղմուկը: Ինչ որ կըսե ինծի միշտ լուսինը երկնքեն, որ այն գիշերը վկա կանչեցի: Ինչ որ կըսեն ինծի ամբողջ տիեզերքը և Աստված ի՞նքը: Ինչ որ ըսեր եմ ես ինքս իմ երդումիս մեջ, բնության խորքերեն ծնած, բնությանս խորքերեն հասած իմ խոստումիս մե՛ջ:

ՊԱՌԱՎԸ – (Վճռական) *Ո՛վ Տիրամայր, դուն ըլլաս մեզի պահապան: Թող կատարվի քու սուրբ կա՛մքը:*

ԱՆՆԱ - Այո՛, պիտի կատարվի: Իրա՛վ է, կտրիճ տղա է ու շատ սիրելի. ճիշտ ատոր համար պետք է որ մեռնի: Լավագույննե՛րն է, որ կտանին Աստծուն զոհի: Ճի՛շտ է, սիրեցի ու կսիրեմ. ճիշտ ատոր համար պետք է, որ մեռնի: Մեր սիրածն է միշտ, որ բախտը կպահանջե մեզմե անողոք կերպով: Եվ ի՞նչ արժեք ունի արդարության ոտքին չսիրածը զոհելը. ատիկա զո՛հ չէ, այլ սպանդ:

ՊԱՌԱՎԸ - Այո՛, կզգամ, որ դուն քու մեջդ մտածեր ես ամեն ինչ և որոշեր ես ընելիքդ:

ԱՆՆԱ - Որոշեր են իմ ընելիքս կյանքի անողորմ ու անըմբռնելի մեծ օրենքները, որոնք կապրին մեր մեջը ու կվարեն մեզի չգիտեմ ո՛ւր, չգիտեմ ինչո՛ւ, բայց կվարեն անշեղ ու անհեղլի. մենք ոչինչ փոխել չենք կրնար: Ես հասկցա երեկ գիշեր այս բոլորը, երբ զավակներուս պարապ աչքերը կնայեին ինծի: Եվ կտեսնես՝ ինչպես հանգիստ եմ հիմա:

ՊԱՌԱՎԸ - Հա՛, կտեսնեմ, ծանր ու խեղդող հանգիստը փոթորիկեն առաջ: Թող կատարվի՛ Տիրամոր կամքը:

2

ԱՏՈՄ ԻՇԽԱՆ - (ՍԵՄԵՆ) Ե՛ս եմ, իշխանուհի՛:

ԱՆՆԱ - Եկո՛ւր, իշխա՛ն: (Պառավին) Գոցե՛ դուռը և կսպասե՛ս դուրսը: Իսկույն իմաց կուտաս, եթե պատահի, որ դեպի մեր բակը մոտեցող ըլլա: Համենայն դեպս ես հիվանդ եմ ու պառկած. ոչ ոք ներս չէ մտնելու:

Պառավը գլուխը կախ կելլե դուրս: Պահ մը երկուքը կեցած են դեմ-դեմի իրար դիտելով:

ԱՆՆԱ - (Ժպտուն) Լա՛վ. ինչո՞ւ ես եկեր: Ի՞նչ կուզես ինծմե:

ԱՏՈՄ - Նո՞ր պիտի ըսեմ: Որ վճռենք, որ որոշենք մեր ընելիքը:

ԱՆՆԱ - Եվ դուն կըսես, որ կսիրես ինծի:

ԱՏՈՄ- Միթե կկասկածի՞ս:

ԱՆՆԱ - Դուն ո՛չ սիրած ես ինծի, ո՛չ ալ կսիրես: Ահա ինչու համար մինչև հիմա ես խույս եմ տվեր քեզմե:

ԱՏՈՄ - Միթե կտարակուսի՞ս. միթե չե՞ս հավատար:

ԱՆՆԱ - Դուն չե՛ս սիրեր ինծի: Եթե սիրեիր, չէիր գար ինծի, որ

նոր-նոր սորվինք մեր ընելիքը: Դուն արդէն վաղուց կիմանայիր քու ընելիքը:

ԱՏՈՄ – *Առաջարկեցի փախուստ:*

ԱՆՆԱ – *Ինծի սիրողը կմնայ ինծի հետ, ինծի սիրողը կմեռնի ինծի հետ: Իսկ դուն փախչիլ կուզես:*

ԱՏՈՄ – *Բայց քեզի՛ հետ, քեզի՛ համար:*

ԱՆՆԱ – *Ես փախչի՞մ: Ո՞ւր: Եվ ո՞վ պիտի բուժէ այն ատեն անպաշտպանութեան վէրքեր: Ո՛չ, ես պիտի մնամ հո՛ս, այս բերդը. պարտք կայ իմ վրաս, ես հոս գործ ունիմ կատարելու: Կամ ե՛ս պիտի ոչնչանամ, կամ այն գարշելի մա՛րդը, որ դուն քու հայրդ կանուանես: Տե՛ս, ալ չե՛մ ծածկեր քեզմէ հոգիիս գաղտնիքը: Որպեսզի հասկնաս ու փախչիս: Հոս մնացողը կա՛մ ինծի հետ է ըլլալու, կա՛մ ինծի դէմ: Փախի՛ր: (*Խոր հուզումով*) Ես չե՛մ կրնար, որ դուն ըլլաս ինծի դէմ: Այդ մէկը, ո՛չ, չե՛մ կրնար: Փախի՛ր:*

ԱՏՈՄ – *Ուրեմն դուն կրնա՛ս մտածել, որ ես ըլլամ քեզի դէմ:*

ԱՆՆԱ – (*Ուսերը ցնցելով*) *Հա՛յր է: Հօրդ դէմ ձեռք չե՛ս բարձրացներ. թէեւ այդ ախերիմ հայրը ինքն իր ձեռքովը իր զաւակը լուսամուտէն նետեց վար:*

ԱՏՈՄ – *Դո՞ւն ալ ունիս այդ կասկածը:*

ԱՆՆԱ – *Դա կասկած չէ՛. իրողութի՛ւն: Եվ այնպէս հեզ ու բարի տղայ մը, ինչպէս եղբայրդ էր: Զգո՛ւյշ, չի խնայեր հայրդ և քեզի՛, եթէ ամենաչնչին կասկած մը ունենայ մեր այս կապին ու զգացումին, թեւդ բռնածին պէս կնետէ քեզի ալ վար՝ բերդին հատակը՝ կատուի սատկած ձագի մը նման: Ատոր համար է, որ ես միշտ վախցեր եմ, երբ դուն խօսեր ես ինծի հետ. եղեր ես ինծի հետ. և կվախնամ այս վայրկյանիս. վախցի՛ր և դուն. զգո՛ւյշ: Ան մա՛րդ չէ, այլ մարդակեր բորենի, երբ իր շահին, երբ իր հաշիվին կդպչի: Հեռացի՛ր, շո՛ւտ, փախի՛ր սենյակես, փախի՛ր ինծմէ, փախի՛ր այս բերդեն, ու մի՛ խանգարեր մեր կյանքը, մի՛ խանգարեր իմ վրեժս:*

ԱՏՈՄ – *Աննա՛, դուն կփորձե՛ս ինծի: Իզո՛ւր է: Դուն շա՛տ լավ գիտես, որ կսիրեմ ես քեզի:*

ԱՆՆԱ – *Գիտե՛մ, սիրելի՛ս, որ կսիրես ինծի: Ինչպէս որ թարմ տղայ մը կսիրէ երիտասարդ կինը, որ իրեն դուր է եկած: Բայց, հասկցի՛ր, ատիկա քիչ է ինծի. շա՛տ է քիչ իմ այս տանջված, իմ այս ճմլված հոգիիս համար: Ինծի պետք է այն կույր, անգութ ու անսանձ հափշտա-*

կությունը, որ բոցի մը պես կպատե մարդուս ամբողջ էությունը, և այդ բոցեն վառվողը մահը կգրկե իր սիրածը գրկելու համար:

ԱՏՈՄ - *Բայց ես արդեն ըսեր եմ քեզի, որ հոժար ու սիրով կգրկեմ մահը քեզի գրկելու համար:*

ԱՆՆԱ - *Եթե ըսածդ իրավ ըլլար, դուն կհասկնայիր այն ճամփան, որ քեզի կբաժնե ինձմե: Մի՞թե դուն կրնաս երևակայել, որ իմ հոգիս հանգիստ ստանա, և ատելությունս դադար, կամ որ ես պատկանիմ քեզի, մինչև չվերնա մեջտեղեն այն պարշանքը, որ մորթեց իմ անուշ ու անմեղ մանուկներս և անոնց դեռ տաք մարմիններուն վրա տիրացավ ինձի ուժով հենց նույն գիշերը:*

ԱՏՈՄ- (Կատղած) *Լավ:*

ԱՆՆԱ - *Եվ երդո՛ւմ տվի հենց նույն գիշերը, որ փոխարենը ստանա պիտի:*

ԱՏՈՄ - (Խուլ ձայնով) *Եվ քու երդումդ պե՛տք է կատարվի. ան փոխարենը ստանա պիտի:*

ԱՆՆԱ- *Ի՞նչ ըսիր: Կհասկնա՞ս խոսքիդ իմաստը:*

ԱՏՈՄ- *Կհասկնամ: Վերջին օրերը ես ալ եմ եկեր հաճախ միևնույն մտքին: Մեր երկուքին այլևս հոս տեղ չկա: Այս աշխարհիս երե՛սին, ուր դուն կապրիս, այլևս տեղ չկա հորն ու տղուն:*

ԱՆՆԱ - *Կրկնե՛ կրկնե՛, ի՞նչ ըսիր:*

ԱՏՈՄ - *Ա՛խ, Աննա , մի՞թե կարիք կա ըսելու: Ի՞նչ է որ աշխարհք ըսվածը: Զույգ մը մութ, խոր, անհուն, թավիշ աչքեր, և այդ թավիշ ծովուն խորունկ նայվածքը, ու իր գգվանքը, խոստովանանքը: Այս աշխարհիս երեսին ուրիշ ի՞նչ կա: Ի՞նչ արժեք ունի մնացածը: Դո՛ւն ես, դո՛ւն աշխարհքը: Եվ այդ աշխարհքը ի՛մս է և իմս պիտի ըլլա. միա՛յն իմս: Ով դպչի քեզի, ով դպեր է քեզի, ով կուզե ըլլա, պիտի խորտակվի, պիտի տապալի: Այդ հանցանքին ներում չկա. այդ ոճիրին ներում չկա: Ե՛ս քու տերդ. ե՛ս քու գերի՛դ:*

ԱՆՆԱ - (Ձեռքերը տարածած երթալով դեպի տղան) *Եվ իմ տե՛րս, և իմ սե՛րս, և իմ սո՛ւրս, և սարսո՛ւռս, ու նեցո՛ւկս, ու անցո՛ւկս... Ա՜խ. ա՛ռ ինձի, ա՛ռ ինձի, և ա՛ռ իմ վրեժս, գրկե ինձի, մաքրե ինձի, և հանգի՛ստ տուր հոգիիս: Հանե՛ սիրը իմ մեջես, բերե սրտես ատելությունը, ազատե՛ ինձի, մեղքցի՛ր ինձի:*

Պահ մը ամուր գրկված կեցած են, բայց առանց համբուրվելու: Եվ կամաց մը կբաժնվին

ԱՆՆԱ – (Բռնելով տղու ձեռքեն ու քաշելով) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր նստինք, եկո՛ւր նստինք իրարու քով խելքիկ ու խոսինք. խելոք-խելոք խոսինք:* (Կնստին իրարու կից: Անկուշտ նայելով տղու աչքերուն) *Ա՛յ, հիմա կսիրես, ա՛յ, հիմա կտեսնեմ, որ կսիրես. աչքերուդ մեջ կտեսնեմ, որ կսիրես: Շա՞տ կսիրես, հա՞ շա՛տ կսիրես: Ո՞րչափ:* (Յետզհետե բանալով թևերը իբրև չափ) *Ա՞յսչափ: Ա՞յսչափ: Ա՞յսչափ: Ավելի՞: Ա՞յսչափ:*

ԱՏՈՄ – *Անսա՛փ, անչա՛փ, երկնքի՛ չափ:*

ԱՆՆԱ – *Որը, սակայն, կմտնի իմ թևերուս մեջ:* (Կգալարե թևերը տղուն վիզը ու ջերմ, ուժեղ համբույրներուն մեջեն) *Իմ թևերո՛ւս մեջ: Թևերուս մեջ: Ի՛մ, ի՛մ թևերուս մեջ: Դո՛ւն... իմ թևերուս մեջ: Դուն թևերո՛ւս մեջ:* (Հանկարծ ետ քաշվելով ու տղու գրկեն ազատվիլ ջանալով) *Թո՛ղ, թո՛ղ, հերի՛ք է: Թո՛ղ, հոգի՛ս: Թող շունչ քաշե՛մ: Խեղդեցի՛ր:* (Կելլե ոտքի):

ԱՏՈՄ – *Այո՛. կխեղդե՛մ: Քեզի կըսեմ՝ կսիրեմ քեզի:*

ԱՆՆԱ – *Լո՛ւրջ ըլլանք, լո՛ւրջ ըլլանք: Նախ մեր պարտքը:*

ԱՏՈՄ – *Ի՞նչ կուզես: Ըսե՛:*

ԱՆՆԱ – *Արդարության հարվածը պետք է իջնե քո՛ւ ձեռքովդ, քո՛ւ, քու սեփական ձեռքովդ: Նայե՛, ես իմ ամբողջ գաղտնիքս դրի քու ձեռքդ, ամբողջ վրեժս դրի քո՛ւ ձեռքդ: Մտածե՛, իմ ահեղ երդումս դրի քու ձեռքդ: Մտածե՛, աղե՛կ մտածե. եթե չես կրնար, եթե չես ուզեր, տե՛ս, դեռ ժամանակ կա, դեռ կրնաս, քաշվե՛ ու մի՛ խոստանար: Մի՛ խոստանար ոչինչ. այն ժամանակ կջանամ ես ինքս, կաշխատիմ ես ինքս: Սուրի սովոր չեն ձեռքերս, բայց կրնամ, կրնամ, վերջապես պետք է որ կարողանամ: Այնպես որ, թո՛ղ, քաշվե՛, հեռացի՛ր, դեռ ժամանակ ունիս, դեռ ժամանակ կա :*

ԱՏՈՄ – *Ավելորդ խոսքեր են ատոնք: Ես ետ նայիլ չգիտեմ, երբ վճիռս տվի:*

ԱՆՆԱ – *Գիտե՛մ, որ քաջ ես ու կտրուկ. ատոր համար ալ սիրեցի քեզի. ատոր համար ալ կուզեմ, որ հոգիս ու մարմինս սրբվի կեղտեն քու ձեռքովդ:*

ԱՏՈՄ– *Կսրբվի ի՛մ ձեռքովս:*

ԱՆՆԱ – (Քայլ մը ետ կքաշվի և կենալով հպարտ ու հաղթական) *Եվ այն ժամանակ դուն կըլլաս արժանի տերը և ա՛յս սենյակին, և ա՛յս*

ամբոխին, և ա՛յս աշխարհին: Կըլլաս արժանի տերը ամբողջ պետության մը, կվարե՛ս մեր բանակները, կըլլաս հիացումն ու պաշտամունքը ամենուն, և ես՝ քու գերիդ: Արդեն այս անգամ ե՛ս՝ քու գերիդ. քեզի պաշտող, քեզի գգվող, քեզմով ապրող, քեզմով հպարտ, միա՛յն քեզմով, քու գերիդ, քու կինդ: Քու կի՜նդ:

ԱՏՈՄ – Քանդեմ աշխարհքը քեզի համար, շինեմ աշխարհքը քեզի համար, թափառիմ աշխարհքը քեզի համար, բերեմ աշխարհքը քեզի համար, որ դուն ըլլաս իմ կինս, իշխանուհի՛ Աննա. իմ կի՜նս, իմ գերի՛ս:

ԱՆՆԱ – Այն ատեն շուտով. ալ մի՛ ուշացներ:

ԱՏՈՄ – Ուշացնել չե՛մ կրնար արդեն, երբ որոշումս տված եմ: Այլևս դադար չկա ինծի համար, մինչև չիջնե վճռական հարվածը:

ԱՆՆԱ – Եվ ես կուզեմ, որ հարվածը իջնե շիտակ կրծքին, և տեսնե ինքը իր պատիժը տվող ձեռքը: Եվ չեմ ուզեր՝ ըսեն, որ գողի մը պես եկար, զարկիր կռնակեն:

ԱՏՈՄ – Այդ տեսակ խոսք չէ՛ ըսվելու ինծի համար. ատիկա չկա բնության մեջ:

ԱՆՆԱ – Եվ ես կուզեի ամենուն աչքին առջևը. հանդուգն ու համարձակ, ճակատդ բաց:

ԱՏՈՄ – Կըլլա ուզածիդ պես և ամենուն աչքին առջևը:

ԱՆՆԱ – Ինչպես Աստծու արդար պատուհասը արևի արդար լույսին տակ:

ԱՏՈՄ – (Դրամեշտի ձևով) Ուրիշ հրաման ունի՞ս ինծի տալու իմ կինս, իմ տիրուհիս:

ԱՆՆԱ – Միայն տենչա՜նք մը:

ԱՏՈՄ – Ըսե՛:

ԱՆՆԱ – Սիրե՛ ինծի:

ԱՏՈՄ – (ժպտուն) Իրա՞վ: (Եվ հաղթական քալվածքով կելլե դուրս):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԴԱՀԼԻՃ

Աջ պատի տակ գահավորակներու շարք մը, մեջտեղինը ավելի մեծ: Ձախ պատի վրա՝ դուռ մը վարագույրով: Ճակտի մեկ մասը ավելի խոր է և կտանի դեպի գլխավոր մուտքը:

I

Խորքին մեջ կեցած է Կամսարական իշխանը ուրիշ զինվորականի մը հետ ու կխոսի: Ձախի դռնեն արագ կմտնե իշխանուհի Աննա՝ շուրջը որոնելով: Կամսարականը կքողնե խոսակիցը, որ շուտով կքաշվի և կնետվի դեպի իշխանուհին:

ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ – (Խոր գլուխ տալով) *Հարգա՛նքս: Ո՞վ կփնտրե իշխանուհի Աննան:*

ԱՆՆԱ – (Արհամարհանքով դիտելեն ետքը) *Համենայն դեպս ոչ քեզի:* (Կուզե ճամփան շարունակե)*:*

ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ – Իշխանուհի՛, կխնդրեմ լսես վայրկյան մը սրտիդ բարկությունը ու կանգ առնես: Շատոնց է կուզեի խոսիմ քեզի հետ. ներկայացեր է առիթը. եկո՛ւ խոսինք:

ԱՆՆԱ – Դուն ի՞նչ կրնաս ունենալ ինծի հետ խոսելու:

ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ – Գիտեմ, որ համարես ինծի քու թշնամին, համարես ինծի դավաճան մը բերդին ու ամուսնույդ: Մինչև հիմա դիցուք կըմբռնեի քու հակակրությունդ, բայց անկե ետքը, ճշմարի՛տ, չե՛մ ըմբռներ:

ԱՆՆԱ – Չե՛մ հասկնար քու ոլոր լեզուդ:

ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ – Ուրեմն խոսիմ ավելի հստակ: Կուզեի գիտնամ՝ ի՞նչ տարբերություն կա քու և իմ մեջս, որ ա՛յս աստիճան բարձրեն կնայիս վրաս: Եթե ես դարձեր եմ պարզ օգնական մը Բեստունի իշխանին, դուն ահա՛ դարձեր ես ինքդ, թեև անպաշտոն, բայց արդեն գաղտնիք մը չէ ոչ ոքի, ներե՛, դարձեր ես ինքդ միահեծան տիրուհին և՛ Բեստունին, և՛ իշխանին: Եթե կա դավաճանություն մը քու ամուսնույդ դեմ ու քու անցյալիդ, ըսե՛ խնդրեմ, որո՞նը ավելի ծանր է, քո՞նը, թե՞ իմը: Ներե՛, իշխանուհի՛ Աննա, ես, իհարկե, քեզի նմաններու համար չէ, որ կխոսիմ այս բոլորը: Ընդհակառակը. կուզեմ հարթեմ թյուրիմացությունը մեր

մեջին: Եթե բախտը զարկավ մեկուն իր աքացին, և ան գլորվելու վրա է, անմտություն է անոր կռանչը, կխորտակվիս միայն: Պետք է քաշվիս ու տեղի տաս. և եթե կրնաս, կոխե՛ ավերակի թափված քարերուն վրա ու բարձրացի՛ր վեր, հո՞ն, ուր բախտն է կեցած, ուրկե զարկավ իր աքացին: Ուրիշի անկումը մյուսներուն ուսուցողն է: Այսպե՛ս է, իշխանուհի՛ Աննա, աշխարհքի կարգը, որը ո՛չ ես կրցա փոխել և ո՛չ դուն: Ինչո՞ւ համար է այլևս քու այդ հակակրանքն ու թշնամությունը դեպի ինծի: Մենք վիճակակից ենք իրարու, և կվայլե, որ ըլլանք նաև դաշնակից: Մինչև հիմա չմոտեցա ես քեզի, զա՛տ էին մեր ճամփաները. բայց հիմա կտեսնեմ, որ նորեն հանդիպլինք պիտի իրարու, քանի որ նորեն պիտի դառնաս իշխանուհիս: Կուզեի նախօրոք մաքրեմ մեր միջին հինցած ու թյուր հաշիվները, որ սխալներ չգործվին: Դո՛ւն, իհա՛րկե, հիմա կրնաս վնասել ինծի, սակայն իզո՛ւր, չէ՞ որ ես ալ կրնամ պետք գալ քեզի: Եվ ի՞նչ պատճառ այդ անտեղի հակառակության: Ես քեզ դեմ ոչինչ չեմ ունեցած երբեք, բացի հարգանքե. և հիմա ալ ոչինչ չունիմ, բացի հարգանքե:

ԱՆՆԱ - Ես ալ քեզի համար ոչինչ չեմ ունեցած, բացի զզվանքե. և հիմա ալ ոչինչ չունիմ, բացի զզվանքե:

ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ - Ազնի՛վ: Դո՛ւն գիտես: Բայց քու ո՞ր առավելությանդ համար:

2

Քեսունցի իշխանը կերևա գլխավոր անցքին մեջ և առաջ գալով:

ԻՇԽԱՆԸ - Իշխանուհի Աննա՞ն... Ի՞նչ կընե հոս:

*ԱՆՆԱ - (*Ցույց տալով Կամսարականը*) Բարձրացուցե՛ր ես իր պաշտոնը. շնորհավորեցի՛:*

ԻՇԽԱՆԸ - Իրավո՛ւնք ունիս: Աչքաբաց երիտասարդ է. և արժանի է ամե՞ն գովասանքի:

ԱՆՆԱ - Իսկ ես կփնտրեմ քեզի:

*ԿԱՄՍԱՐԱԿԱՆ - Ես կսպասեմ դուրսը, իշխա՞ն: (*Դուրս*):*

ԻՇԽԱՆԸ - Ինչո՞ւ ես եկեր հոս: Ի՞նչ կուզես:

ԱՆՆԱ - Սուրդ վրա՞դ է, իշխա՞ն:

ԻՇԽԱՆԸ - Իմ սուրս միշտ է իմ վրաս:

ԱՆՆԱ - Հա՛, հա՛, գիտե՛մ. բայց ուզեցա ստուգեմ. ուզեցա աչքերովս ստուգեմ:

ԻՇԽԱՆԸ – Ի՞նչ ունիս: Ի՞նչ է պատահեր:

ԱՆՆԱ – Գե՛շ նախազգացում մը կա մեջս, հանկա՛րծ մտավ մեջս, չա՛տ գեշ նախազգացում մը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ի՞նչ նախազգացում:

ԱՆՆԱ – Չգիտե՛մ, չգիտե՛մ: Հիմա ժողով ունիս կարծեմ: Ձեռքդ զենքիդ պահե, իշխա՛ն, և ուշադրությունդ՝ արթուն:

ԻՇԽԱՆԸ – Լսե՞ր ես բան մը: Բան մը իմացե՞ր ես:

ԱՆՆԱ – Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, բացարձակապե՛ս ոչինչ, միայն կզգամ, կզգամ:

ԻՇԽԱՆԸ – Է՜, կնկա անմիտ վախեր են: Ի՞նչ կա վախնալու, ինչե՞ կվախնաս: Բոլոր ինծի շրջապատողները իմ փորձված, իմ մտերիմ, իմ վստահավոր մարդիկս են, իմ լավագույն զենքի ընկերներս: Խախուտ մարդը այդ Կամսարականն է, որ, ինչպես կտեսնես, հեռու կպահեմ ու աչքս վրան:

ԱՆՆԱ – Իմ նախազգացումս ինծի չէ խաբած երբեք:

ԻՇԽԱՆԸ – Անցի՛ր: Գնա՛ քու բաժինդ ու հանգիստ եղիր: Ժողովեն ետքը, թեև շատ ժամանակ չունիմ, բայց վայրկյան մը կհանդիպիմ քեզի: Հիմա հեռացի՛ր: Տե՛ս, արդեն հավաքվեր են:

ԱՆՆԱ – Խո՛սք տուր, որ ձեռքդ պահես պիտի զենքիդ վրա: Եվ լսե՛, ինչ կըսեմ: Չի՛ խնայե՛ս. զա՛րկ անմիջապես. թշնամին չի՛ խնայե՛ս, վրադ ձեռք բարձրացնողին չի խնայե՛ս. զա՛րկ անմիջապես, ժամանակ չի՛ տա՛ս:

ԻՇԽԱՆԸ – Տե՛ր Աստված, դո՛ւն խելք տուր կնիկ ըսված արարածին: Խռովեցի՛ր և իմ հոգիս: Հեռացի՛ր:

ԱՆՆԱ – Բայց նախ խո՛սք տուր, որ ձեռքդ սուրիդ:

ԻՇԽԱՆԸ – Աղե՛կ, աղե՛կ, չե՛մ քնանար: Հեռացի՛ր:

4

Երբ կողմնակի դռնով դուրս կելլե իշխանուհին, ճակտի խորությամն մեջ արդեն երևցած են քանի մը հոգի, իշխանի հրամանատար ընկերները, որոնք խոսելով ու ծիծաղելով առաջ կուգան:

Իշխանը, որ վայրկյան մը կեցած էր շվար ու անհանգիստ, հանկարծ վճռաբար ինքզինքը թափ կուտա և համարձակ կիառաջանա դեպի ընկերները:

ԻՇԽԱՆԸ- Բոլո՞րն են ներս: Ձա՛յն տվեք մյուսներուն ալ: Ժամանակ չկա՛ կորսնցնելու:

ՄԵԿԸ - Մանավա՛նդ ես. խոկույն պետք է երթամ. վարը ներկայությունս անհրաժեշտ է:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - Դե՛ լավ, դե՛ լավ, գործ ունինք ամե՛նքս, նորեն իրար մի՛ անցնիր: Եվ Հավտա՛, որ դուն քու բոլորովին ավելորդ Հրամաններովդ ավելի պիտի խանգարես, քան օգնես. Թո՛ղ, անոնք գիտեն իրենց բանը:

ՆԱԽՈՐԴԸ - Մեյ մը անոնք գիտեն իրենց բանը, մեյ մըն ալ դուն:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԸ - ԱՀա՛, այս երկուքը նորեն կպան իրար: Ի՞նչ կըլլա, որ Հարցի մը մեջ նույն կարծիքի ըլլաք երկուքդ: Գոնե մե՛կ Հարցի մը մեջ նմուշի Համար:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՄԸ - Կսխալի՛ս. մեկ Հարց մը կա՛, ուր երկուքն ալ Համակարծիք են:

ԵՐՐՈՐԴԸ - Վա՞յ: Եվ այդ Հարցն է...

ՉՈՐՐՈՐԴԸ - Որ պետք է ջախջախել Թորոսի ուժը:

ԱՌԱՋԻՆԸ - Եթե միայն չենք ուշացեր:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ- Ինչո՞ւ ենք ուշացեր. ճի՛շտ ժամանակն է:

ԵՐՐՈՐԴԸ - Տեսա՞ք, նորե՛ն տարակարծիք:

ԻՇԽԱՆԸ - Դե՛, նստեցե՛ք, նստեցե՛ք, որ վերջացնենք շուտով:

Իշխանը կնստի իր աթոռին, հին ու նոր եկողներն ալ անոր շարքը, աջեն ու ձախեն:

ԻՇԽԱՆԸ - Դուք բոլորդ ալ իմ ամենեն թանկագին ընկերներս եք, իմ ամենեն Հզոր, ամենեն մտերիմ իշխաններս: Դուք եք իմ Հենարանս և իմ ուժս: Եվ դուք բոլորդ շա՛տ աղեկ գիտեք, թե ի՛նչ մեծ կարևորություն ունի այն գործը, որուն մենք Հիմա կձեռնարկենք: Վաղվնե կսկսինք գործ մը, որուն Հետևանքները անչափելի են. մ ե՛ կ անգամեն կկրկնապատկվին մեր Հողերը, մե՛կ անգամեն կՀասնինք ծովուն, մե՛կ անգամեն կտասնապատկվի մեր բանակներուն կշիռը: Թորոսը այս անգամ ալ չպատիր մեր ճանկեն, իր օրերը Համրված են: Սուլթանը նստած է արդեն Կապանի անցքերուն վրա. ԲոՀեմունդը Անտիոքեն ոտք է դրեր անոր Հողերուն. Թորոսը բոլորովին անպատրաստ ու երկուքի ճեղքված: Պե՛տք է վրա նետվիլ բազեի նման: Պետք է, որ մեր երթալը ավելի արագ շարժվի, քան մեր երթի լուրը: Եթե անգամ մը Անարզաբան

գրավենք, ցածերը պաշտպանելը անկարելի կըլլայ, պետք է քաշվի լեռները, հոն ալ կխեղդենք: Կճզմենք երկու քարի մեջ սուլթանն ու մենք: Ձեզմե ամեն մեկը գիտե արդեն իր դերն ու տեղը, իր բանելիք ու զգուշությունն ու շարժումը: Հիմա կմնա որոշենք քանի մը վերջին վայրկյանի հարցեր, ուրկե ետքը ամեն մարդ իր գործին: Ուրեմն՝ ես ու իշխան Համազասպը ճամփա կիյնանք լուսաբացին. իշխան Ներսեսը այս իրիկուն իսկ կհասնի իր գնդերուն. մնացածները...

5

Ճակտի խորքեն հուզված ու արագ առաջ կուգա Ատոմը և կկենա մեջտեղը՝ շիտակ հորը դեմ:

*ԻՇԽԱՆԸ – (*Որ խոսքը կտրած էր, զարմանքով*) Ձե՞ս տեսներ, որ զբաղված ենք:*

ԱՏՈՄ – Գիտեմ, հավաքված են քու ընկերներդ, մեր իշխանները, և հավաքվա՛ծ են վերջին անգամ: Ճիշտ ատոր համար է, որ պիտի ներե՛ս ինծի իշխանները, եթե վայրկյան մը զբաղեցնեմ իրենց՝ շա՛տ ավելի կարևոր բանով մը:

ԻՇԽԱՆԸ – Ի՞նչ կխոսի այս տղան: Հիմա՞ր ես:

ԱՏՈՄ – Ես քեզի չէ՛, որ կխոսիմ, այլ ատոնց: Եվ երկար չէ՛ իմ դատը: Պիտի տեսնե՛ք, որ շատ է կարճ:

*ԻՇԽԱՆԸ – (*Հրամայական*) Հեռացի՛ր, ա՛յ տղա. գիտես, որ ես անկարգ բաներ չեմ սիրեր: Երբ վերջացնենք, կկանչեմ քեզի, տեսնե՛նք՝ ի՞նչ կըսես:*

ԱՏՈՄ – Քեզի կըսեմ՝ քեզի չէ՛, որ կխոսիմ, այլ ատոնց, քու ընկերներուդ, քու իշխաններուդ: Ատոնց դեմը ես կամբաստանե՛մ քեզի:

Իշխանը զայրույթով կցատկե ոտքի. ամենքը հուզված:

ՄԵԿԸ – Թո՛ղ, իշխա՛ն, թո՛ղ, որ խոսի. տեսնենք՝ ինչ կըսե:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ – Ատո՛մ, ա՛յ տղա, ի՞նչ է պատահեր քեզի:

ԱՏՈՄ – Ինչ է պատահե՞ր: Համազա՛սպ իշխան, հիմա կիմանաս, ատոր համար եմ ահա՛ եկեր հոս. և միևնույն է, հոսկե հեռացողը չե՛մ ես, մինչև դատս չտեսնվի:

Իշխանը շարժում մը կընե դեպի առաջ: Համազասպ կբռնե թևեն:

*ՀԱՄԱԶԱՍՊ - (*Իշխանին*) Համբի՛ստ: (*Ատոմին*) Խօսէ՛:*

ԱՏՈՄ - Կտեսնէ՞ք այդ մարդը, որ ինքզինքը իմ հայրս կանուանէ, այս մարդը թոյն է խմցուցեր իմ մօրս:

Ընդհանուր իրարանցում: Կբացականչեն միաժամանակ:

ՄԵԿԸ - Ի՞նչ կխօսի...

ԵՐԿՐՈՐԴԸ - Խելքդ գլո՛ւխդ ժողվէ:

ԵՐՐՈՐԴԸ - Ատո՛մ, Ատո՛մ...

ՉՈՐՐՈՐԴԸ- Խենթեցե՛ր է:

*ԻՇԽԱՆԸ- (*Տեսակ մը կոտրած*) Աստուա՛ծ իմ, նորէ՞ն այդ անմիտ պատմութիւնը: Հիմա ալ դո՞ւն: Ինչո՞ւ համար է ինծի այս պատիժը, Աստուա՛ծ:*

*ԱՊԻՐԱՏ- (*Տղուն թեւէն քաշելով*) Անմիջապէ՛ս հեռացիր:*

ԱՏՈՄ - Սպասէ՛, սպասէ՛, Ապիրա՛տ իշխան, դեռ չվերջացուցի:

*ԱՊԻՐԱՏ - (*Յամոզելու ճիգով*) Հեռացի՛ր, հեռացի՛ր:*

*ԻՇԽԱՆԸ - (*Կտրուկ*) Թո՛ղ: Թողէք տեսնեմ՝ ուրիշ ի՞նչ ունի ըսելու: Խօսէ՛, զաւա՛կս, խօսէ՛, նայիմ:*

ԱՏՈՄ - Ո՛չ կեղծաւորութիւնդ կօգնէ քեզի այլեւս, ո՛չ ուրացումը: Կտեսնէ՞ք այս մարդը, որ ինձի իր զաւակը կանուանէ, այս մարդը սպաններ է իմ եղբայրս, իր զաւա՛կը, ի՛ր, իր միւս զաւակը: Լուսամուտէն նետեր է վար, անգո՛ւթը:

*ԻՇԽԱՆԸ - (*Յանկարծակիի եկած տեսակ մը կկծկվի ու շարժում մը կընէ դէպի ետ*):*

ՀԱՄԱԶԱՍՊ - Ատո՛մ, լռէ՞ս պիտի:

ՄԵԿԸ - Հիմարութիւ՛ն է խօսածը:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ- Միթէ իրա՞ւ է:

ԱՏՈՄ - Դեռ չվերջացուցի:

ԵՐԿՐՈՐԴԸ - Խօսէ՛:

ԱՌԱՋԻՆԸ - Հերի՛ք է:

ԻՇԽԱՆԸ - Իսկ դո՞ւն, իսկ դո՞ւն. ի՞նչ կուզես դուն. հիմա ալ դո՛ւն: Համենայն դէպս հաւներ եմ քեզի, գովեր եմ քեզի, համարեր եմ քեզի միշտ իմ արյո՛ւնս, իմ կորո՛վս, իմ ժառա՛նգս, իմ որդին ս, երե՛ս եմ տուեր քեզի, չե՛մ խնայեր ոչինչ. դո՛ւն ի՞նչ կուզես. դո՛ւն ինչ կուզես: Աստուա՛ծ իմ, միթէ բոլորի՞ զաւակներն են այսպէս: Սա ի՞նչ ձեւք է, որ

ձեզի կըլլան իմ ցեղս. և ինչո՞ւ, ինչո՞ւ: Քեզի ի՞նչ եմ ըրեր ես. քեզի ի՞նչ եմ ըրեր ես:

ԱՏՈՄ - Ինծի՞: Կտեսնե՞ք այս մարդը, որ կպարծենա, թե այդքան բարիք է թափեր իմ վրաս, այդ մարդը լեղի՛ է դարձուցեր իմ կյանքս. կե՛ղտ. անպատվությո՛ւն, տանջա՛նք ու ատելությո՛ւն է լեցուցեր հոգիս մեջ. ա՛չք է տնկեր սիրած կնոջս ու դանակ է ցցեր կուրծքս: (Յանկարծ գոտիեն կքաշե դաշույնը, կհարձակվի հորը վրա ու անոր կրծքին զարնելու փորձելով) *Ա՛յ, այսպե՛ս, դանա՛կ է ցցեր իմ կուրծքս... դանա՛կ է ցցեր... դանա՛կ... դանա՛կ...*

Իշխանը ետ քաշվելու շարժում մը կընե՝ ձախ թևովը պաշտպանվելով, արագ կքաշե սուրը ու կնետվի տղուն վրա:

Բոլորը կխառնվին ու կխռնվին: Եվ կռվողները իրարմե բաժնելու վայրկյանին, ճիգին ու աղմուկին մեջեն է, որ կլսվի որոշ.

ԸՆԴՀԱՏ ՁԱՅՆԵՐ- Բռնեցե՛ք թևը:

- Դանա՛կը...

- Ի՞նչ կընես... ի՞նչ կընես, իշխան:

- Կեցի՛ր: Կեցի՛ր:

- Տե՛ր Աստված...

- Դիպա՞վ... դիպա՞վ...

- Քնա՞ծ եք, ի՞նչ է:

Ատոմի ձեռքեն դաշույնը կիյնա. երկու ձեռքով կուրծքը սեղմած ետ-ետ կերթա: Քանի մը թևեր կգրկեն ետևեն, կամաց կդնեն գետին ու կիակին վրան:

ՎՐԱՆ ՀԱԿՈՂՆԵՐԵՆ ՄԵԿԸ - Վիրաբո՛ւյժը, վիրաբո՛ւյժը:

ՄԵԿԸ - (Դուրս վազելով) *Վիրաբո՛ւյժը, վիրաբո՛ւյժը. կանչեցե՛ք վիրաբույժը:*

Համազասպն ու Ապիրատը մտած են իշխանի թևերը, որ կեցած է քարացած: Սուրը առած են ձեռքեն: Իսկ ձախ թևեն թեթև արյուն կվազե: Եվ ակնթարթ մը ընդհանուր լռություն:

ՁԱՅՆ ՄԸ - Սպաննեց՛ է:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ - (Քովեն) *Լա՛ւ, լա՛ւ:*

ՎԻՐԱՎՈՐԻՆ ՕԳՆՈՂՆԵՐԵՆ ՄԵԿԸ - *Զգո՛յշ, զգո՛յշ շալկի՛ր:*

ՕԳՆՈՂՆԵՐԵՆ ԵՐԿՐՈՐԴԸ - *Թո՛ղ, որ վիրաբույժը գա:*

ԵՐՐՈՐԴԸ - *Ավելո՛րդ է. շիտա՛կ սրտին. դիպեր է սրտին:*

ՉՈՐՐՈՐԴԸ - (Ոտքի ելլելով ու ետ քաշվելով) *Վայրկենակա՜ն:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Ազատելով թևերը) *Թողե՛ք, թողե՛ք: Մի՞թե սա իրականություն է, մի՞թե հիմար երազ չէ սա: Ի՜նչ ծանր ճակատագիր է, Աստվա՛ծ իմ: Ինչո՞ւ տվիր ինծի այս զավակները, եթե այսպես ու այս ձևով առնելու էիր ձեռքես: Եվ ինչո՞ւ ի՛մ ձեռքովս, անպատճառ ի՛մ ձեռքովս: Ես անոնց հա՞յրն եմ, թե՞ անոնց դահիճը: Եվ ի՜նչ կուզեր ինծմե այս տղան. ի՜նչ կըսեր. ի՜նչ էր պատճառը:*

6

Խորքեն ներս կվազե իշխանուհի Աննան և շիտակ դեպի Ատոմը: Վրան հակվածները կելլեն ոտքի:

ԱՆՆԱ - *Մեռա՞վ:* (Ձեռքերը հուսահատ կբարձրացնե վեր, հանկարծ կփրթի հորդ հեծկլտանքը, և լալով կչոքի դիակի վրա):

Ամենքը լռած են, իրար խմբված:

Իշխանը նախ զարմանքով կդիտե, ետքը խոժոռ կմոտենա կնոջը, պահ մը նորեն կդիտե, և հանկարծ կզարնե անոր ուսին:

ԻՇԽԱՆ - *Դուն ի՜նչ գործ ունիս հոս: Քեզի՞ ինչ:*

ԱՆՆԱ - (Կուղղվի և շարժելով գլուխը) *Իսկո՛ւյն, իսկո՛ւյն:* (Կչորցնե աչքերը, կծռի, կհամբուրե տղու շրթունքները և դանդաղ կելլե ոտքի)*: Վերջացա՛վ:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Սպառնալից) *Ինծի նայե՛: Ի՜նչ կըսեիր դուն այսօր:*

ԱՆՆԱ - *Իսկո՛ւյն, իսկո՛ւյն:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Վրա վազելով ու խելազար նայվածքով) *Միթե իրա՞վ է, միթե իրա՞վ է կասկածս:*

ԱՆՆԱ - *Կտեսնե՛մ, որ այլևս աչքերուս մեջի ատելությունը հաճույք չի՛ պատճառեր քեզի:*

ԻՇԽԱՆԸ - (Ձեռքերը սարսափահար տարածած, բերանը բաց ու երկար շունչ մը ներս քաշելով, մեկ-երկու քայլ ետ կընկրկի) *Ա՛ա՛...*

ԱՆՆԱ – *Դուն մարմի՛ն տուր իմ երկու անմեղ երեխաներս, ես մարմին տուր քու երկու կարիճ տղաքդ. մեր հաշիվը փակված է: Եվ մարմին տուր քո՛ւ խել ձեռքով, որ հիշողությանդ մեջ անուր նստի:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Կատղած ու դողալով առաջ կուգա՝ ձեռքերը խեղդելու պատրաստ դիրքով) *Դո՞ւն,... դո՞ւն... ուրեմն այս բոլորը... դո՞ւն: Իմ երկո՛ւ զավակներս... Ես կխեղդե՛մ քեզի. ես կխեղդեմ քեզի:*

ԱՆՆԱ – (Աչքերը կզցե ու թևերը կախ) *Խեղդե՛. զա՛րկ. զավակիդ արյունի կրող սուրը խրե կուրս: Զա՛րկ, սպանե՛. ես ավարտեցի իմ գործս, ես կատարեցի իմ պարտքս. կատարե՛ քու պարտքդ:*

ԻՇԽԱՆԸ – (Որ բոլորովին մոտեցեր էր կնոջը, հանկարծ նորեն ետ-ետ կքաշվի) *Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ այսպես. ոչ սուրով. ո՛չ ձեռքով. ո՛չ: Ես կուզեի քեզի համար երկա՛ր, երկա՛ր մահ մը, անվե՛րջ մահը մը. ես կուզեի հարյուր հոգի ունենայիր ու հարյուր անգամ քերթել տայի քեզի, բութ ու ժանգոտ դանակով, որ մխեին կտոր-կտոր...* (Հանկարծ) *Հա՛, կեցի՛ր. կանչեցեք Խուրշի՛տը: Խուրշի՛տը:* (Խնդալով) *Դուն արժանի ես բացառիկ մահվան, դուն բացառիկ կին մըն ես. դուն արժանի ես իր մահը տալող, իր մահը վայելող մահվան, դուն հանճարեղ կախարդ մըն ես: Դուն քու ժառանգներուդ վրեժը լուծեցիր ինծմե. աղե՛կ: Ես ալ հիմա իմ ժառանգներուս վրեժը հանեմ քեզմե, որ տեսնես:*

Ներս կբերեն կարճահասակ ու ջլապինդ, կոպիտ դեմքով մարդ մը:

ԻՇԽԱՆԸ – *Հա՛, Խուրշի՛տ, մո՛տ եկուր, կտեսնե՞ս այս գեղեցիկ կինիկը. կըսեն մազերեն և հոտեն շխտակ քարշ կուտաս անգղներու աշտարակը. կմերկացնե՛ս, կթքե՛ս, կծեծե՛ս, կանպատվե՛ս, կընես. ինչ որ սիրտդ ուզենա: Միայն զգուշացի՛ր՝ դեռ մարմինը չփրթած ան պետք է կախված ըլլա իր մազերեն ու մերկ մերկ աշտարակին գերաններն. և կենդանի՛: Ես խոստացեր էի՝ մեր ժողովին նորքը պիտի երթայի իրեն: Ահա՛, տիկի՛ն, կկատարեմ իմ խոստումս, կուտամ անգղներու աշտարակը քեզի վերջին այցելության:* (Վայրի ծիծաղով) *Հա՛, հա՛, հա՛. այդ տեսակ մարմին, այդ տեսակ հարկինք դեռ չե՛ն տեսած անշուշտ այդ հին աշտարակի հին անգղները: Ապրող մսեղ ամեն մեկ փերթը փրցնե՛ն քեզմե կտոր-կտոր, և դեռ զգացող հոգիդ տեսնե իր մարմինին հոշոտվիլը և վայելե բացառությունը իր գոյության. և թող հասկնա՛, թե ինչ ըսել է վրեժ, թե ինչպես կառնեմ ես ալ իմ վրեժը: Տարե՛ք, քա՛րշ տուր, տա՛ր:*

ԱՆՆԱ – (Շատ մեղմ ու հանգիստ) Կեցի՛ր, իշխա՛ն: Վայրկյա՛ն մը: Բան մը ունիմ խղճիս վրա քեզի ըսելու: Այն մարդիկը, որոնց հանձներ էիր իմ ձագուկներուս սպանությունը, կիսատ էին զարկեր և ծուռ էին զարկեր: Անցած գիշեր եկեր էին ասդիքս. տեսա պզտիկիս վէ՛րքը, ա՛յ, հո՛ս էր, տե՛ս... (Ձախ ձեռքովը ցույց կուտա տեղը իր մարմնին վրա) վզին տակովը. խեղճը չէր կրնար գլուխը շիտակ պահել: Լա՛վ չէ: Ա՛յ, ուրիշ բան է քու զարկածդ. նայե՛, իսկույն կերևա՝ վարպետի զարկ է. ճի՛շտ կրծքին. միջեն վա՛ր. բավական վա՛ր. ա՛յ հո՛ս... (Ձախ ձեռքովը իր մարմնին վրա կմատնանշե տեղը, և հանկարծ աջ ձեռքին բոլոր ուժովը կզարնե այդ տեղը) Տե՛ս:

ՁԱՅՆ ՄԸ – Զարկա՛վ, զարկա՛վ իրեն:

Խլրտում: Մեկ-երկու հոգի կվազեն օգնության. ուրիշները սարսափով կծածկեն դեմքերնին ու կդարձնեն գլուխնին:

ԻՇԽԱՆԸ – (Առանց իր տեղեն շարժվելու, հուսահատ ու ջարդված) Մի՛ թողնեք, մի՛ թողնեք. խլեցե՛ք զենքը:

ԱՆՆԱ – Իմս էին քու երկու զավակներդ ալ: (Իյնալով դեպի Ատոմի մարմինը) Ի՛մս, ի՛մս, ի՛մս...

ԻՇԽԱՆԸ – (Խորտակված) Բաժնեցե՛ք... բաժնեցե՛ք իրարմե:

ՀԱՄԱԶԱՍՊ – Քալե՛, քալե՛, երթանք: Քու տեղդ չէ հոս: Այլևս քու տեղդ չէ հոս:

ՈՒՐԻՇ ՄԸ – Եվ պետք է խնամել թեւդ. կարյունի:

ԻՇԽԱՆԸ – (Ցնցվելով և վճռաբար) Հա՛, իմ տեղս չէ հոս: Երթա՛նք: Իշխաններս կներե՛ն ինծի այս անսպասելի ու ծանր պատահարը: Ես հանցանք չունիմ, եթե ակամա դուք ալ ներկա եղաք իմ ընտանեկան դժբախտությանս: Ապրի՛ս իշխան, Ատոմը քեզի շատ կսիրեր: Իր մարմինը կհանձնեմ քեզի. կթաղես ամեն հարգանքով, ինչպես վայել է մեծ իշխանի մը միակ ժառանգին: Ես ու իշխան Համազասպը կմեկնինք վաղը լուսաբացին. վաղը առավոտ զորքը պետք է շարժվի: Մահը իր ճամփով, կյանքը իր ճամփով:

Իշխանը կուղղվի դեպի խորքը, ստվար խումբ մը ետևեն: Բոլորն ալ լուռ ու սգավոր: Ուրիշներ դեռ կանգնած են ինկած մարմիններուն շուրջը ապշած ու կարեկցոտ կեցվածքով:

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

Թատերակ Կիլիկյան կյանքե
ԺԴ. դարու երրորդ տասնամյակեն

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՎԵՅԱՆԿՅՈՒՆ ՍՐԱՀ ՄԸ ԿՈՌԻԿՈՍԻ ԲԵՐԴԻՆ ՄԵՋ ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ԾՈՎԱՓԻՆ

Ճակատը՝ արտակարգ հաստ պատին մեջ, դուռն է՝ լայն ու ցած երկաթե փեղկով մը, որ բաց է և կիանե բերդի պարիսպին վրա: Պարիսպեն վար կերևա անսահման փռված ծովը իրիկնամուտի ուրախ արևին տակ: Արևի լայն շերտ մը դուռնեն ինկած է խորը սենյակին մեջ:

Դռան կից ծախի շեղ պատը ամբողջապես ծածկված է գրքերու ու մագաղաթներու դարակներով, ինչքան որ մարդուս թևը կիասնի. անկե վեր ամեն տեսակի զենքեր, զրահներ ու վահաններ են կախված ու շարված:

Գրադարակներուն առջևը հաստատուն ու խոշոր գրասեղան մը՝ վրան գրքերով ու թղթերով լեցուն: Ու ետևը՝ նման խոշոր բազկաթոռ մը:

Հանդիպակաց աջ շեղ պատեն կախված է շքեղ լայն գորգ մը, տակը լայն բազմոց մը՝ նմանապես գորգերով ծածկված, ինչպես և գետինը: Քանի մը գահավորակ ու բազկաթոռ. և երկու ահագին երկաթե ջահակալներ:

Երթևեկի մուտքը աջեն է:

1

Գրասեղանին առջևը ետ ինկած՝ նստած է Օշին իշխանը՝ Կոռիկոսի տերը, երազանքի մեջ: Քառասունի չհասած, միջահա-

սակ, թուխ, խոհուն նայվածքով ու կտրուկ շարժումներով, տիրական կերպարանք մը:

Քիչ մը ետքը ճակտի դռան մեջեն պարիսպին վրա կերևան Ռիթա ու Ալիս իրարու փաթթված՝ երկուքն ալ թեթև, ճերմակ հագուստներով: Ռիթա քսան տարեկանի շուրջ, բարձրահասակ ու շեկ. իր դեմքին, շարժումներուն, հարդարանքին ու խոսվածքին վրա կա հին ու ընտիր ցեղե ըլլալու դրոշմը, պարզություն ու հպարտություն: Ալիս տասերկու տարեկանի մոտ աղջնակ մըն է՝ խելացի դեմքով, շատ նիհար ու շատ թուխ:

Երկու աղջիկները իրենց ծիծաղը բռնած զգույշ կմոտենան դռանը ոտքի ծայրերուն վրա ու կդիտեն վայրկյան մը իշխանը և ետքը բարձրաձայն խնդուքով կնետվին ներս դեպի գրասեղանը: Ռիթա կանգ կառնե քայլ մը հեռու, իսկ Ալիս քմայնոտ ու փաղաքշոտ կնետվի հորը վրա:

ԱԼԻՍ – Մի՛ թողներ, Հայրի՛կ, մի՛ թողներ այս գիշեր, որ երթան:

ՕՇԻՆ – Քույրս ալ քիչ մը առաջ միևնույն բանը ըսավ, Ռի՛թա:

ԱԼԻՍ – Տեսա՞ր, տեսա՞ր, Հորքո՛ւրն ալ:

ՌԻԹԱ – Ես... սիրով. բայց Հայրիկս ըսավ՝ գործ ունի:

ՕՇԻՆ – Իրա՛վ, ի՞նչ եղավ Հայրդ. վար գնաց ու չեկավ:

ՌԻԹԱ – Զգիտե՞ս, ան Հոս եկավ թե չէ, ձեր Միքայելեն չի զատվիր. Հոս միայն մարդ մը տուր, որ ձիու մասին խոսի:

ԱԼԻՍ – Ես Հիմա կերթամ քու Հայրիկիդ կՀամոզեմ. կուզե՞ս:

ՌԻԹԱ – Եթե կրցար:

ԱԼԻՍ – Ինծի Համբուրե՛:

Կհամբուրվին, և Ալիս ցատկոտելով կվազե կողմնակի դռնեն դուրս:

2

ՕՇԻՆ – Աղջիկս ալ կախարդեր ես:

ՌԻԹԱ – (Ամչնալով) *Լռե՛ :*

ՕՇԻՆ – Ինչո՞վ կկապես դուն այսպես ամենուն սիրտը քեզի: Քույրս ալ անցած օր կըսեր, թե շատ կսիրե քեզի, իսկ քույրս շատ ապրածտեսած կին է և ամեն մարդու չի Հավնիր:

ՌԻԹԱ – Իսկ... դեռ ոչինչ չէ՞ զգացած:

ՕՇԻՆ – Ո՛չ, շատ պիտի զարմանաս: Նաե՛:

ՌՈՒԹԱ – (Նստելով սեղանին մյուս կողմը) Այնպե՛ս կամչնամ, երբ աչքերուս խորքը կնայի. ինծի այնպես կթվի, որ հոն ամեն բան գրված է:

ՕՇԻՆ – Խե՜ղճ աղջիկ: Ես շիտակը մեծ հաճույք կզգամ, երբ ուրիշներուն աչքը առանց ոչ ոքէ հասկցվելու մեր հոգիները կխոսին իրարու:

ՌՈՒԹԱ – Կկարծես՝ ես ո՞չ:

ՕՇԻՆ – Ես կզարմանամ ի՛մ վրաս: Կկարծեի՝ արդեն ամեն ինչ ապրեր եմ ու հաշիվս մաքրեր, որովհետև սրտանց սիրած եմ ես իմ կինս և խորապես տառապած իր կորուստեն: Սակայն ինչ որ հիմա ինծի հետ կկատարվի՝ բոլորովին ուրիշ տեսակի բան մըն է: Այսպես կապվիլ քու տարիքիդ աղջկա՞ն մը:

ՌՈՒԹԱ– Գիտե՛մ, ըսել կուզես՝ ինծի նման հիմար երեխայի մը: Իմ անխելքությունս ու խեղճությունս կվիրավորե քեզի:

ՕՇԻՆ – Ավելորդ խոսքեր: Ես քեզի միշտ իբրև ընկեր եմ զգացեր և միշտ ալ իբրև հավասարի հետ եմ խոսեր քեզի հետ: Միթե չե՞ս տեսներ:

ՌՈՒԹԱ – Այո՛. դուն այնքան հասուն ես, այնքա՜ն ուժեղ ու բացառիկ, որ անկարելի է արդեն քու հոգիիդ շփվիլ առանց բարձրանալու, առանց հասուննալու:

ՕՇԻՆ – (Խնդալով) Ա՜խ, այդպե՛ս:

ՌՈՒԹԱ – Կռիվներուն մեջ քեզմե քաջ ու հանդուգն կռվող չկա. շատերուն եմ պատմել տվեր: Պալատին մեջ քեզմե վճռական ու համարձակ խոսող չկա: Այս աշխարհի իշխաններուն մեջ քեզմե ավելի խելքի տեր մեկը չկա: Հայրիկս ալ նույն կարծիքի է:

ՕՇԻՆ – Այսինքն՝ քիչ մը կվախես ինծի:

ՌՈՒԹԱ – Երբեմն ինծի հարց կուտամ, թե ես ինչ էի, ի՞նչ արժեք ուներ իմ կյանքս, երբ դուն դեռ հյուսված չէիր իմ հոգիիս: Եվ մի՞թե այդ տեսակ ժամանակ եղեր է: (Յանկարծ) Գիտե՞ս՝ ո՛րն է մեր տան ամենեն բախտավոր անկյունը: Ծովա՛փը, ամենեն վերջին ծայրը. դիտա՞ծ ես, հոնկե Կապրին ամբողջ կերևա: Տունը գործե ազատ ըլլալուս պես կվազեմ հոն, կնստիմ ծովուն դեմը, երկինքի դեմը, արևուն դեմը, ձեռագործ մը ձեռքս: Ու կհյուսեմ, կհյուսեմ, չգիտեմ՝ ձեռքիս բանե՞րը, թե՞ ուրիշ բանվածք մը՝ աննյութ ու անսահման: Գիտեմ միայն, որ երբ ուշքի կուգամ, ձեռագործիս մեկը ինկած է ձեռքես. իսկ հոգիիս մեջ... ծո՛վը, երկի՜նքը, արև՛ը ու... դո՛ւն, ու դո՛ւն: (Գլուխը կամաց մը կախած է կրծքին):

ՕՇԻՆ – (Դանդաղ շարժումով մը սեղանին վրայեն կբռնե աղջկան ձեռքը, կմոտեցնե իրեն, կծռի, կսեղմե շրթունքին և նորեն կամաց մը վար կդնե) Եվ քանի որ իրար պիտի խոստովանինք, շատ անգամ իմ ալ գրիչս ձեռքես կիյնա:

ՌԻԹԱ– (Բախտավոր ու աշխույժ կցատկե ոտքի) Բայց ես քեզի խանգարել չեմ ուզեր. ես կուզեմ քեզի դրդիչ մը ըլլամ, կուզեմ օժանդակ մը ըլլամ: Կըսեիր աշխատությանդ մեկ-երկու աղբյուր կպակսին, գտա՞ր:

ՕՇԻՆ – Գրեցի Հայր սուրբիս, որ անպատճառ տեղե մը ձեռք բերե: Աշխատանքս քանի կերթա կխորանա, աղվոր բան պիտի ըլլա, Ռի՛թա: Այն տեսակի հարցեր կբացվին դեմս, որ բնավ լսած ու մտածած չէի: Երբ պատմական իրողության մը վրա «ինչո՞ւ» մը կդնեմ, այդ ինչո՞ւին տակեն թել մը կելլե անպատճառ. թելը որ բռնեցիր, կծիկի ծայրին կնմանի, ինչքան քաշես կքանդի: Այս ձևով եթե լրացնեմ, ո՛չ թե պարզ պատմություն մը պիտի դառնա մեր թագավորներու ու մեր աշխարհի, այլ բոլորովին ուրիշ տեսակի ստեղծագործություն մը: Ինչպե՞ս ըսեմ, որ պարզ ըլլա: Մեր այս Կիլիկիայի թագավորությունը մարդու մը կնմանի, ապրող կենդանի էակի մը. և ես պարզ կտեսնեմ անոր ծնունդը, տղայությունը, պատանությունը և առնությունը. կատարված բոլոր դեպքերը, առաջ եկող բոլոր դեմքերը բոլորովին ուրիշ իմաստ և ուրիշ լույս կստանան, երբ այս ձևով հարցին կմոտենաս:

ՌԻԹԱ – Իրա՞վ: Ի՞նչ աղվոր պիտի ըլլա:

ՕՇԻՆ – Եվ այդ ապրող ու աճող էակը հայն է, հայ տարրը այս հողերուն վրա, հայ հոգին, հայ պետականությունը: Ատոր համար է. որ Լուսինյաններու, Ամորիներու և բոլոր լատինական խմորի մարդոց ազդեցությունը միայն տկարացում կբերեն այս երկրին: Հայության վրա է հիմնված այս թագավորության ուժն ու դիմացկունությունը:

ՌԻԹԱ– Գիտե՞ս ինչ կա, իշխա՛ն: Քեզի բան մը պիտի ըսեմ, բայց վրաս չխնդաս: Գնչու կին մը օր մը թևս ծակեց, արյունս առավ ու գիտե՞ս ինչ կարդաց մեջը, ըսե՞մ: Ըսավ՝ որ ես բարձրանամ պիտի մինչև թագավորական գահը:

ՕՇԻՆ – Օ՛, ատիկա աղվոր լուր չէ: Ես ո՛չ թագավորություն ունիմ, ո՛չ ալ գահ, որ քեզի տալ կարողանամ:

ՌԻԹԱ – Ո՞վ գիտե: Քեզի պես մարդ պետք է այս պետության գլուխը:

ՕՇԻՆ – Վա՛յ, այդ տեսակ փառասիրությունննե՞ր ալ ունիս քու այդ սիրուն գլխուդ մեջ:

ՌԻԹԱ – Անիկա փառասիրություն չէ. գնչուհիին գուշակությունն է:

3

*ԱԼԻՍ – (*Շտապ ներս նետվելով*) Հայրի՛կ, հորեղբայրը: Հորեղբայրը եկավ, ուրիշ հյուրերու հետ:*

ՕՇԻՆ – Կոստանդինը, Սիսե՞ն. ո՞վ ըսավ քեզի:

ԱԼԻՍ – Ո՞վ պիտի ըսե. ձիերեն նոր իջան. ինծի գրկեց: Ա՛յ:

Դուրսը խոսակցության աղմուկ:

*ՌԻԹԱ– Ես փախա: (*Դուրս ճակտի դռնեն*):*

4

Կողմնակի դռնեն ներս կմտնեն սրբազանը, Աբել, Բագուր, Կոստանդին, Հեթում ու Սմբատ իշխանները և Օշին իշխանի քույրը:

Աբել իշխանը՝ Պապեռոնի տերը՝ խնդումերես ու սրտաբաց, խիստ բարձրահասակ ու ալեխառն:

Բագուր իշխանը՝ Կապանի տերը՝ սաթի նման սև մազ ու մորուքով, փոքր ու սուր աչքերով և կաս-կարմիր այտերով:

Հեթում իշխանը՝ միջին տարիքի, կարճահասակ, խիստ շարժուն ու անհանդարտ, մշտապես զվարթ. սեներ է, այսինքն՝ արքունիքի և ներքին գործերու վարիչը:

Կոստանդին իշխանը՝ Օշինի եղբայրը՝ հայտնի զորավար, Օշինեն ավելի երիտասարդ է և քիչ մը գիրության հակվող, առույգ ու հանգիստ:

Սմբատ իշխանը՝ Բերդուսի տերը, Ռիթայի հայրը, տարիքոտ և քիչ մը կքած, բայց վայելուչ:

Օշինի քույրը՝ սևազգեստ ու սպիտակահեր:

ՕՇԻՆ – Հրամմեցե՛ք, սրբազա՛ն հայր. այս ի՞նչ անակնկալ: Վա՛յ, Աբե՛լ իշխան, իմ բերդս ո՞ւր կգնես. կարծեմ առաջին անգամ: Հեթո՞ւմ, դո՞ւն ալ, պալատը մնացեր է առանց քեզի. սա ի՞նչ հրաշք է. և ի՞նչ բանի եմ պարտական այս հրաշքը: Ի՞նչ է պատահեր, Կոստանդի՞ն:

Բարև՛, Բագրա՛տ իշխան: Հրամմեցե՛ք, հրամմեցե՛ք. ու խոսեցե՛ք նայիմ:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ – Համբերությո՛ւն ունեցի՛ր, օրհնա՛ծ, չունչս թող տեղը գա, սանդուղքիչ մը շատ է երկար: Նստինք ամեն բան կհասկ-նաս: Քեզմե ծածուկ պահելու համար չենք եկած այսքան երկար ճամփան:

ՕՇԻՆ – Տունս ու ես ձեր խոնարհ ծառան:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ – Ուրեմն առանց հառաջաբանի: Աստված դեռ երկար կյանք տա մեր Օշին թագավորին, բայց ամենքս մահկանացու ենք, և ժամանակները շատ են խառնակ, արքայորդին ալ դեռ տղա մըն է. լավ է ամեն պատահականության դեմ պատրաստ գտնվինք, որ հանկարծակիի չի գանք: Աստված մի՛ արասցե, ի՞նչ կըլլա մեր վիճակը, եթե հանկարծ մանուկ թագավորը, պալատը և կառավարությունը իյնա մեր սուրբ եկեղեցին լքած մարդոց ձեռքը: Չէ՞ որ թագավորին ամենեն մոտիկ ազգականները՝ Զապելն ու անոր որդիքը իրենց կյանքով ալ, արյան կապերով ալ, հոգիով ալ լատինացած մարդիկ են. և հախուռն մարդիկ են, իրենց ուժեղ կողմնակիցներն ունին թե՛ ներսը և թե՛ մանավանդ դուրսը: Անցած օր բավական բազմաթիվ խորհրդակցու-թյուն մը տեղի ունեցավ պալատը, ուր եկանք այն եզրակացության, որ հիմակվնե լավ է ընտրվի խնամակալություն մը, որ Օշին թագավորի մահվան պարագային անմիջապես թագավորության սանձերը առնե իր ձեռքը և վարե Լևոն թագավորի կրթությունը մինչև անոր չափահաս դառնալը: Եվ միաձայնությամբ եկանք այն եզրակացության, որ այդ խնամակալության գլուխը պիտի գտնվի անպատճառ Կոռիկոսի տերը՝ ամենքես սիրված ու հարգված Օշին իշխանը: Թագավորը ինքն ալ այդ կարծիքեն էր, ինչպես և իմ հոգևոր պետս՝ վեհափառ կաթողիկոսը: Այդ ժողովի հրահանգով և հանուն այդ ժողովի եկած ենք ահա՛ քեզի հայտնելու: Ի՞նչ ունիս ըսելու:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ – Օշի՛ն, շատ խոսելու բան արդեն չկա: Պալատն ու իշխանությունը պետք է մնա մեր ձեռքը. կա՛րճ, պարզ է ասիկա: Խնամակալության գլուխը կըլլաս դուն: Ընկերներդ են եղբայրդ՝ գունդստաբլը: Հեթում իշխանը՝ քու սիրականդ: Եվ իշխան Պոլտին: Լավ է, որ գոնե անունով ըլլա նաև լատինական մը, գոնե ծագումով. հանդիստ մարդ է, մեր բոլորիս վստահությունը կվայլե և եղբորդ ալ թևին տակն է: Դե՛, կարճ կապե. ըսե՝ համաձայն ես, որ այս գիշեր քու բերդիդ մեջ փառավոր խնջույք մը ընենք, իսկ վաղը՝ դուն ալ մեզի հետ,

ինչենք Սիս ու լրացնենք Հարկ եղած ձեւակերպութիւնները: Օշին Թագաւորի առողջական վիճակը աղեկ չէ:

Խորին լռություն:

ՄԸՐԱԶԱՆԸ – Օշի՛ն իշխան, խօսքիդ կսպասեն մեր Թագաւորութեան այս բոլոր պատկառելի մարդիկը:

ՕՇԻՆ – Եվ ճիշդ այդ է, սրբազա՛ն, որ շատ դժվար կդարձնէ տալիք պատասխանս: Մասնակից եմ ձեր բոլորիդ մտահոգութիւններուն. Համաձայն եմ ձեր կատարած բնորոշութեան մեծագոյն մասին: Հեթումը, եղբայրս ու Պոլսինը, Երկուքն ալ ամենեն Հաճող մարդիկն են և արդէն իսկ ամենեն կարեւոր դիրքերու վրա և տեսակ մը ինքնին բնականեն ընտրված: Հեթումի ձեռքն է եղեր միշտ բոլոր ներքին ղեկավարութիւնը, և ես չեմ կրնար երեւակայել պալատը առանց անոր: Պոլսինը Թագաւորի սիրելին է, և՛ մեր, և՛ Հակառակորդներուն, որ անշուշտ մեծ առաւելութիւն մըն է: Կոստանդինն ալ ճանչցված ու Հարգված Հայտնի զորավար է: Այնպես որ ձեր ընտրութեան մէջ միակ անտեղին ե՛ս եմ. և արդէն մեր տունեն միայն Կոստանդինը լավին Հերիք է, մեզմե երկու Հոգի նույն խնամակալութեան մէջ շատ աչքի կլինա:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ – Այդ բոլորը, Օշի՛ն, երկար մտածված է, կշռված է, իզուր ժամանակ կկորսնցնես, ուրիշ բան գտնես՝ ան ըսէ:

ՕՇԻՆ – Գիտե՞ք ինչ. ես վարչական գործերու Համար մարդ չեմ. պալատ մը ու պետութիւն մը վարելու Համար մասնավոր շնորհք է պետք, որ ես իմ մեջս չեմ գտներ: Ա՛յ, Հեթումը, իմ Թանկագին Հեթումը, մե՛կ Հատիկ է: Թողե՛ք ինծի խնամակալութենեն դուրս, բայց ես ինքզինքս կդնեմ խնամակալութեան տրամադրութեան տակ, կօգնեմ ու կաշխատակցիմ, ինչով որ կրնամ. Թող Հրամայե՛ն:

ՀԵԹՈՒՄ – (Որ միշտ ոտքի վրա է ու շարունակ կքալե ասդին ու անդին, հանկարծ կկենա): Քանի որ դուն քեզի կդնես այդ խնամակալութեան Հրամանին տակ, աղե՛կ ահա՛ այդ խնամակալութիւնը կՀրամայե քեզի, որ անցնիս իր գլուխը և դառնաս պայլը մեր պետութեան:

ՕՇԻՆ – Ձգե՛, Հեթո՛ւմ: Գիտեմ, շատոնց է, որ դուն ինծի մեջ քաշել կուզես: Մեկ-երկու անգամ արդէն ծուղակը ձգեցիր ինծի՝ իմս չեղող գործերու մեջ խառնելով ինծի: Եվ ամեն անգամ ալ գործը չեղավ իմ ուզածիս պես, ո՛չ ալ անշուշտ ձեր ակնկալածին պես:

ՀԵԹՈՒՄ – Պարապ խոսքեր են ատոնք, սիրելի՛ս: Ամեն անգամուն ալ ոքանչելի կերպով կատարեր ես քու ընելիքդ, իշխա՛րկե, ինչ որ հնարավոր էր ընելը. և շատ խզուր կբամբասես քու կարողություններդ: Ավելի լավին ու ավելի կատարյալին կտենչա հոգիդ. ո՞վ չուզեր: Բայց եթե չենք կրնար ընել, ինչպես որ կուզենք, ուրեմն չընե՞նք. ինչ որ կրնանք: Մի՛ չարչարեր մեզի, Օշի՛ն, հոգնած մարդիկ ենք: Դուն պիտի ըլլաս մեր պայլը, վերջացավ:

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ – (Արվեստակյալ զարմանքով) Լսեցի՞ք, Հեթումը ըսավ հոգնած է: Սեննչալ Հեթումը հոգնած...

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ – Այս ձեր Կոմկոսի քարքարոտները Հեթումներն անգամ կհոգնեցնեն, ձիուդ վրա մեյ մը վեր, մեյ մը վար, փոթորիկի բռնված նավու մը մեջ ըլլաս կարծես:

ՀԵԹՈՒՄ- (Օշինին) Ուրե՞մն:

ՕՇԻՆ – Բայց վերջապես ինչո՞ւ անպատճառ ես:

ՀԵԹՈՒՄ – Պատճառ չա՛տ: Ամենեն առաջ, որովհետև թագավորը փեսադ է:

ՕՇԻՆ – Ի սեր Աստծու, թագավորը փեսաս էր, երբ թագուհի քույրս կապրեր: Հիմա մեր թագուհին յոթը ծովեր անդին եկած օտար կին մըն է:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ – Բայց այդ օտար կինը յոթը ծովերեն դուն ես բերեր մեր թագավորին կին:

ՕՇԻՆ – Հա՛, ատիկա ալ Հեթումի սարքած պատմություններն է:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ – Օշի՛ն: Մեզի պետք է ընդհանուր հարգ ու հարգանք վայելող, խելքի ու կամքի տեր մարդ՝ մը. ժամանակը քնանալու ժամանակ չէ:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ – Մեր աշխարհի հոգևոր դասը մեր ազնվական դասին հետ միասին քու մեջդ կտեսնե, իշխա՛ն, մեր սրբություններուն ու մեր եկեղեցիին պատվարը:

ՕՇԻՆ – Սրբազանը կմոռնա, որ հայրս մեռած է Կիպրոսի մեջ իբրև լատին կրոնավոր:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ – Որը ավելի ևս կշեշտե քու ազգային համոզումներուդ ուժը:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ– Քիչ մը տարբեր էր մեր մանկության ժամանակը, Օշի՛ն եղբայր: Հայ ու լատին ատելությունը չուներ հիմակվան

սրությունը: Մեր հայրը ամբողջ կյանքը մաշեր է կռիվներու ու վարչու-թյան մեջ մեր այս Հայ պետության համար և լատին վանքին մեջն ալ նստած լատին լեզվով Հայ պատմությունն է գրեր:

ՕՇԻՆ - Ե՞ս եմ, որ պետի հերքեմ: Ես միայն տարկել ուզեցի սրբազանի տածած վստահությունը:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ - Դուն միայն քու փախուստիդ համար դուռ մը բանալ ուզեցիր, եղո՛ւր աշխատանք. չե՛նք թողներ, որ փախչիս:

ՕՇԻՆ - Թողե՛ք ինծի մեկդի. մտածեցե՛ք ուրիշ մը:

ՀԵԹՈՒՄ - Մտածենք, ցո՛ւյց տուր ինծի ուրիշ մը: Ինչո՞ւ կեցար, անխղճե՛:

ՕՇԻՆ - Ես հիմա ինչպե՞ս... Պետք է փնտրել: Դյուրին չէ, գիտեմ:

ՀԵԹՈՒՄ - Ա՛յ մարդ, եթե քեզմե հարմարը ունենայինք, այս հինգ պառավներս մեր ճերմակ մորուքները տալած քու շեմքը եկած չէինք ըլլար հիմա կըլլայինք անոր ամրոցը:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ - Օշի՛ն եղբայր, շիտակը կուզե՞ս, եթե չունիս, ընդունիս պիտի:

ԲԱԳՈՒՐ ԻՇԽԱՆ - Ես զարմացած եմ: Կոտիկոսի տերը հաճախ կկրկներ, թե իշխան մը միայն իր մասին մտածելու իրավունք չունի, այլ մանավանդ ընդհանրության, թե իշխան ըլլալը պետության ծառան է, և որ ամենքս պարտական ենք կատարելու, ինչ որ վայրկյանն ու պատմությունը կպահանջեն մեզմե: Ահա՛, մեր թագավորությունը, վայրկյանը և պատմությունը կկանչեն իշխան Օշինը պայքարության, իսկ ան կհրաժարի: Շատ եմ զարմացած:

ՕՇԻՆ - Աստվա՛ծ իմ, այսպես ամեն կողմեն: Թողե՛ք, որ մտածեմ, թողե՛ք, որ խորհիմ մինչև առավոտ:

ՀԵԹՈՒՄ - Հա՛, տակավին արդեն ուրիշ բան է, թեև բոլորովին ավելորդ: Գիտցի՛ր. կորո՛ւկ, եթե դուն հանձն չառնես պայլ դառնալը, ե՛ս ալ չեմ կազմելիք խնամակալության մեջ:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ - Օշի՛ն եղբայր, նույնը և ես:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ - Որ ըսել է կլքենք մեր դիրքերը լատիններուն ու լատինացածներուն :

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - Եվ որ կըլլար անանուն դավաճանություն մը մեր հավատքին ու իրավունքին. և որ իմ ազնիվ իշխաններս իհարկե չեն ըներ և ոչ մեկ պայմանով:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ - Օշի՛ն, քու հրաժարումդ փառավոր կերպով

կհարթէ ճամփան Զապէլի տղոյ. Հանրին արդէն թագաւորական գործերը իր տանու մասնաւոր գործը կնկատէ, թագաւորի միակ քրոջ անդրանիկ տղան է մարդը:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - Ես կհամարեմ Օշին պայլի հաւանութիւնը արդեն առնուած: Հանուն սուրբ եկեղեցւո և հանուն իմ հայրապետական վեհապետիս կուտամ օրհնութիւնս այս խնամակալութեան և կմաղթեմ ինքր աստուածային աջը զօրավիգ ըլլայ անոր բոլոր գործառնութիւններուն: Եվ ասով ալ կարծեմ կրնանք աւարտած նկատել մեր այս պատվիրակութեան դերը:

ՀԵԹՈՒՄ - (Մոտենալով Օշինին) Ձե՛ռքդ:

ՕՇԻՆ - (Կեցած է մտասույզ՝ բազկաթոռի մը կռթնած):

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ - (Նմանապես մոտենալով) Օշի՛ն եղբայր, տո՛ւր ձեռքդ, դուն ալ գիտես, որ քեզմե զատ ուրիշը չկա:

ՕՇԻՆ - Բայց թողեք մտածեմ, թողեք մտածեմ:

ՀԵԹՈՒՄ - Աղե՛կ, ձեռքդ կուտաս վաղը, գիշեր մըն ալ ազատ եղիր պայլութենե: Դուն խելոք մարդ ես ու կըմբռնես տեղն ու պետքը: Այնպես որ, գերազնի՛վ իշխաններ, դուք կրնաք ամբողջ գիշերը տաքցնել ձեր գլուխներն ու ձեր ճառերը Կոռիկոսի դղյակի պատվական գինիովը: Իսկ ես՝ մեղավորս, պետք է շտապեմ Ատանա. մեկ-երկու մանր գործեր կան կարգադրելիք, վաղն ալ ձեզմե առաջ շտապեմ Սիս, հայտնեմ թագավորին, կարգադրեմ հարկ եղածը և հրովարտակը պատրաստել տամ: Բայց դուք ալ շատ չուշանաք: Այս մարդուն թևեն բռնած՝ կուգաք, որ խնամակալութեան լրիվ կազմով ներկայանանք թագավորին, հրովարտակը ստորագրվի, և այս հարցը փակվի: Դե՛, Բագուր իշխան, դուն ինծի հետ:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ - Հա՛, վազե՛, վազե՛, պալատը հանկարծ տեղեն կփախչի առանց քեզի:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ - Բայց կեցի՛ր, հաց ուտենք գոնե:

ՀԵԹՈՒՄ - Չէ՛, սպասել չեմ կրնար, որ շատ չմթնած հասնիմ Ատանա: Իսկ ոտքի վրա պատառ մը բան երևի վարը կճարվի, մինչև ձիերը քաշեն: Քալե՛, Բագո՛ւր իշխան:

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - Ա՛յ Հեթում, ի՞նչ եղավ քու այն նշանավոր հոգնութիւնդ:

ՀԵԹՈՒՄ - Ի՞նչ:

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - Մոռցա՞ր Կոռիկոսի քարքարուտները:

ՀԵԹՈՒՄ - Անցա՛նք քարքարուտ, Սմբա՛տ անցա՛նք: Հոգնություն չկա, երբ գործը կքալե, երբ աշխատանքը կպտղի, երբ բան կա դարձնելու: Հոգնությունը կսկսի հոն, ուր մանրադադ քարին դեմ կառնես: Դե՛, հա՞ց ալիւր տաք, ի՞նչ ալիւր տաք, շո՛ւտ ըրեք:

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - (Ետևեն) *Ջուլհակի մաքուր է անիծածը:*

Հեթում ու Բագուր իշխանները Կոստանդինի առաջնորդությամբ կելլեն դուրս:

5

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - (Կելլե ոտքի, կանցնի Օշինի գրասեղանին գլուխը և մատին ծայրովը խառնելով թղթերը) *Աս ինչի՞ վրա կաշխատիս, Օշի՛ն իշխան:*

ՕՇԻՆ - Կուսումնասիրեմ մեր վերջին երեք հարյուր տարիներուն պատմությունը:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - Հա՛, հորենական ժառանգություն. հորդ գործը չարունակել կուզես:

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - Կգրե՛, հա՛ կգրե, սրբազա՛ն. կզարմանամ իր համբերության:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - Ավարտա՞ծ ես արդեն:

ՕՇԻՆ - Կթողնե՞ք որ ավարտեմ: Երեք անգամ սկսեր եմ, երեք անգամ ընդհատվեր է. աս պատերազմ է, աս դեսպանություն է. վճռեր էի այս անգամ ո՛չ մեկ գնով չհեռանամ աշխատանքես: Հրաշալի ու գրավիչ գործ է, սրբազա՛ն, բայց ահա՛ հազիվ բացեր եմ թելերը, հազիվ նյութիս մեջն եմ մտեր, որ նորեն եկեր եք, բռներ կլլեք վիզս ու կքաշեք ինծի դուրս:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ - Դուն դեռ ազատ ես, քանի Օշին Թագավորը կապրի:

ՕՇԻՆ - (Բարկությամբ) *Ատոնք պարապ խոսքեր են. այն վայրկյանեն, որ հանձն առնեմ, այլևս ես իմս չեմ, այլևս մեռավ իմ աշխատանքս: Թողե՛ք, եղբա՛յր, ինծի, թողե՛ք մնամ սիրած գործիս, ուր կքաշեն ինծի իմ հակումներս: Ինչո՞ւ կխրեք ինծի չարունակ հոգիս չխոսող գործերու մեջ: Ո՛չ, չե՛մ ուզեր. ձգեցե՛ք ինծի, հանձն չեմ առներ, չեմ կրնար չե՛մ կրնար:*

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - Իզուր կչարանաս, Օշի՛ն իշխան: Նախ՝ մինչև այ

կրնաս գրել գրելիքդ, եթե այդքան կփափագիս. պայլ ըլլայդ ինչո՞ւ պիտի խանգարեն: Երկրորդ ալ դուն գրելը ձգէ՛ մեզի վարդապետներուս, դուն ուրիշ գործ ունիս կատարելու, աշխատանքը պետք է բաժնվի: Դուն պատմությունը պիտի ընես, մենք պատմությունը պիտի գրենք:

6

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ - (Ներս մտնելով՝ շիտակ դեպի սրբազանը) *Սրբազա՛ն Հայր, ինչպես և դուն, Աբե՛լ իշխան, պատառ մը Հաց ուտելե առաջ, պատիվ կընեիք ինծի, որ առաջնորդեմ ձեզի ձեր սենյակները. դեռ ճամփու փոշին վրանիդ է, երևի կկամենայիք լվացվիլ:*

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - *Առաջնորդե՛, նայինք. գիտեմ, որ զորքերդ աղվոր կառաջնորդես:*

ԿՍՍՏԱՆԴԻՆ - *Թեև Հոգևորին մեջ առաջնորդելու իրավունքը քուկդ է, սրբազա՛ն, և մեզի մեր մեղքերեն մաքրողն ալ՝ քու աղոթքդ, բայց իմ Հայրենի ամբողջիս Հյուրասիրությունը պարտք կդնե իմ վրաս, որ Հոս ես առաջնորդեմ քեզի աշխարհային փոշիներեն մաքրվելու:*

ՍՐԲԱԶԱՆԸ - (Խնդալով) *Սակայն այդ աղվոր բառերուդ տակեն գիտե՞ս ինչ դուրս ելավ, զորավա՛ր. որ դուն իմ աղոթքներս քու օճառդ կնկատես:*

Եվ խոսելով ալ հեռացած են ամենքը Կոստանդինի ետևեն:

7

Կմնա միայն Օշին մտածումներու մեջ, կռթնած իր գրասեղանին, թիկունքով դեպի ճակտի մուտքը: Յոն կերևա Ռիթա. կստուգե, որ մինակ է, կամաց կմոտենա ու կխլե Օշինի ձեռքը:

ՕՇԻՆ - *Դո՞ւն ես, Ռի՛թա:*

ՌԻԹԱ - *Եկեր են քեզի առաջարկելու, որ...*

ՕՇԻՆ - *Այո՛:*

ՌԻԹԱ - *Հապա որ քեզի կըսեի:*

ՕՇԻՆ- *Ի՞նչ կըսեիր:*

ՌԻԹԱ - *Ըսի գնչուհին կարդա՛ց, ու արյանս մեջ. մինչև թագավորական գա՛հը:*

ՕՇԻՆ - *Ուրեմն դո՞ւն ալ կուզես, որ Հանձն առնեմ:*

ՌԻԹԱ – Միթե ինքդ չե՞ս ուզեր:

ՕՇԻՆ – Չգիտե՛մ: Ա՛յս վայրկյանես այլևս չգիտեմ:

ՌԻԹԱ – Եվ ի՞նչ օգուտ ունի, իշխա՛ն, ուզելը կամ չուզելը: Դուն քու բախտեդ չե՛ս կրնար փախչիլ, դուն քու արժեքեդ չե՛ս կրնար փախչիլ, դուն քու կոչումեդ չե՛ս կրնար փախչիլ:

ՕՇԻՆ – Բայց կորսնցնեմ պիտի, Ռի՛թա, կորսնցնեմ պիտի թանկագին բան մը:

ՌԻԹԱ – Ի՞նչ պիտի կորսնցնես:

ՕՇԻՆ – Այս հրաշալի խաղաղ անկյունը, իմ լռիկ աշխատանքս, այս անդորր ու բարձր մթնոլորտը՝ լեցուն քու շնչովդ, շնորհքովդ: Ա՛խ, Ռի՛թա, կվախնամ, որ կորսնցնեմ պիտի այս բոլորը. այնպե՛ս կվախնամ, որ կորսնցնեմ պիտի այս բոլորը, հավիտյա՛ն, հավիտյա՛ն:

ՌԻԹԱ – Կզարմանամ: Չէ՞ որ մեր հոգիներեն է, որ կբխի այս ջերմությունն ու խորությունը. ուր ըլլանք մենք, այդ ամենը կհետևի մեզի:

ՕՇԻՆ – Դուն չե՛ս ճանչնար պալատը, Ռի՛թա: Հոս ես իմ սեփական ստեղծած աշխարհիս մեջն եմ, իմ մտածումներուս բարձր ու ընտիր ոլորտներուն մեջ. հոս ո՛չ կիրք կա, ո՛չ շահ, ո՛չ հաշիվներ, ո՛չ ալ մարդոց տգեղությունը. հոս այդ ամենուն վրա ես վերեն կնայիմ, Աստծու մը պես: Իսկ պալատը ես ալ անոնցմե մեկն եմ, անոնց հետը, անոնց մեջը. բոլոր մարդկորեն ցածը, մանրը և աղտը կքսվի և ինծի: Հոս մտածումի աշխարհն է, Ռի՛թա, իմ այս առանձնության մեջ, իմ այս ծովուն դիմաց ու քու այդ ծով հոգիիդ: Հոն գործի աշխարհն է, հոն ուրիշ ծով է, ուրիշ փոթորիկ:

ՌԻԹԱ – Դուն կըսեիր ինծի, որ առօրյա կյանքին տափակությունը բարձրացնելու համար ձգտում մը, գաղափար մը պետք է դնել անոր մեջը: Ահա՛ այդ ձգտումը, այդ գաղափարն է, որ կուզե քեզմե մեր թագավորությունը:

ՕՇԻՆ – Թագավորությունը չգիտեմ, բայց կտեսնեմ, որ դուն կուզես:

ՌԻԹԱ – Գուշակությունը պիտի կատարվի, իշխա՛ն:

8

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ – (Կողմնակի դռներեն) Ո՞ւր ես, ա՛յ աղջիկ, ամեն տեղ քեզի կփնտրեմ:

ՌԻԹԱ - Այո՛, Հայրի՛կ, ձիերը պատրաստ են. և ե՛ս:

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - Կոստանդինը ինծի թողնել չուզեր, կուզե՞ս մնանք գիշերը:

ՌԻԹԱ - Ո՛չ, Հայրի՛կ, օտարներ կան, ես չեմ մնար:

*ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - Հասկցանք. որ այդպես է՝ շուտ հագվե՛, ժամվան մը չափ ճամփա ունինք դեռ: (*Օշինին*) Ուրեմն վաղ առտու դուն կմեկնիս Սիս:*

*ՕՇԻՆ - (*Ցրված*) Ինչպե՞ս: Հա՞... Չգիտեմ ճշմարիտ, գո՛ւցե:*

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - Ալ ի՞նչ գուցե: Այլևս քու առջևդ լա՛յն բաց է ճամփան. թագավորին փոխանորդն ես, առանց թագի թագավոր ես, դուն պայլ ես:

*ՌԻԹԱ - (*Յուզումով*) Պա՞յլ: Այդպե՞ս պիտի կոչվի:*

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ - Հապա՛, չգիտեի՞ր: Դե՛, շնորհավորե՛ իշխանը ու երթանք:

ՌԻԹԱ - Ես իշխանը չէ՛, որ պիտի շնորհավորեմ: Ես կշնորհավորեմ քեզի, մեզի, իշխանները, մեր թագավորությունը, ամենքը: Կյանք ու հաջողություն քեզի, Օշի՛ն պայլ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԴԱՀԼԻՃ ՄԸ ՍԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԻՔԻՆ ՄԵՋ

Չորս պարզ ու նուրբ սյուներու վրա կհանգչին առաստաղի չորս անկյուններեն և մյուս սյուներեն եկող ծանր կամարները:

Գմբեթի փոսեն շենքին ճիշտ մեջտեղը կիջնե բազմաստեղ ջահ մը: Գմբեթի փոսեն շեղակի իջնող ճառագայթներու խուրձ մը կխաղա ջահի զարդերուն հետ և կիյնա գետին դեպի սյուներուն ետևը:

Ճակատը սյուներուն մեջեն կերևա ոսկեճամուկ դուռ մը, որ Օշին պայլի աշխատանոցը կտանի: Ելումուտքի գլխավոր դուռը ծախ պատին վրա է՝ ծանր վարագույրներով:

Կլոր ցածլիկ սեղան մը և աթոռներ մեկ կողմը՝ գորգի մը վրա. երկու բազկաթոռ դեմ դեմի առանձին գորգի մը վրա՝ ուղիղ ջահին տակը:

I

Կողմնակի դուռնեն ներս կուգա Պալոնց վարդապետը, խիստ ցանցառ մորուքով, գլխաբաց, երիտասարդ, նիհար, երբեմն շատ հանդուգն և երբեմն շատ խոնարհ նայվածքով ու շեշտերով:

ՊԱԼՈՆՑ – (Վարագույրի բացվածքեն դեպի դուրս) *Եկո՛ւր, եկո՛ւր, մարդ չկա, մտի՛ր:*

Կմտնե Ծոսլին Անիող՝ կարճահասակ, նրբակազմ ու գեղեցկադեմ երիտասարդ զինվորական մը՝ վրան-գլուխը կոկ ու փայլուն, բայց մաշված:

ՊԱԼՈՆՑ – Ասիկա ընդունարանն է, բայց իշխանի մասնաւոր ընդունարանը, երբ մարդիկ տեսակցութեան կու գան:

ԾՈՍԼԻՆ – Է... փոքր չէ՞ քիչիկ մը:

ՊԱԼՈՆՑ– Առաջ՝ Հանգուցեալ Թագաւորին օրով, ընդունարանը պալատի միւս թեւին վրան էր. այն ընդարձակ դահլիճը, որ քիչ մը առաջ տեսար, ուր գահն էր դրած, հատակը կարմիր մահուդ:

ԾՈՍԼԻՆ – Հա՞... անիկա քիչիկ մը աւելի հարմար էր, ինչո՞ւ եք փոխեր:

ՊԱԼՈՆՑ – Փոխեց ինքը: Թագ ու գահ եղած անկյունները չի սիրեր մեր պայլը:

ԾՈՍԼԻՆ – Ես կկարծէի՝ շատ պիտի սիրեր:

ՊԱԼՈՆՑ – Այնինչն... ինչպէ՞ս ըսեմ:

ԾՈՍԼԻՆ – Ըմբռնեցի. քիչիկ մը անհարմար առարկաներ են, քիչիկ մը... առայժմ:

ՊԱԼՈՆՑ – Կամա՛ց: (Մատովը ցույց կուտա ճակտի դուռը) *Իր աշխատանոցն է. այն խոշանոցը, ուր կթխլին մեր Թագաւորութեան բոլոր պիտանի ու անպիտան գործերը:*

ԾՈՍԼԻՆ – Հիմա ինքը հո՞ն է:

ՊԱԼՈՆՑ – Հիմա՝ և մինչ և Հավիտյանս, գիշեր-ցերեկ, գոմեշի

պես կաշխատի: Շուտով տարի մը պիտի ըլլա իր ներս մտնելը, շատ քիչ ալ դուրս կուգա այդ ծակուեն, ննջարանին ալ անոր միւս քովի սենյակն է: Առաջ ո՞վ էր տեսեր այս տեսակի լարված խենթի աշխատանք. կարծես գուլթանի լծված տավար ըլլանք բոլորս ալ, չորեր է ամենուս վզին երկանաքարի պես:

ԾՈՍԼԻՆ - Հիմա հոս իսկապես ի՞նչ է պաշտոնդ:

ՊԱԼՈՆՑ - Դպիր եմ ու թարգման արքունի քարտուղարության մեջ:

ԾՈՍԼԻՆ - Ուրիշ խոսքով՝ ֆրանկներու լեզուն և լատիներենդ ճամփան բացավ քիչիկ մը դեպի պալատ:

ՊԱԼՈՆՑ - Ի՞նչ պաշտոն է որ, ի սեր Աստծու: Ես ա՞յս տեսակ պաշտոնի վրա պիտի ըլլայի: Տխմարնե՛րը:

ԾՈՍԼԻՆ - Մի՞տքդ է սուրբ-Անտոնյան հայրերուն մենաստանը, երբ դեռ մանթ էինք ես ու դուն. ի՞նչ ճառասանն էիր, հա՛, քիչիկ մը:

ՊԱԼՈՆՑ - Իսկ հիմա ինչո՞ւ ես եկեր Սիս:

ԾՈՍԼԻՆ - Հապա ո՞ւր կուգեիր, որ երթամ: Մեր հողերը անցան անհավատներուն ձեռքը, հայրս ալ մեռավ: Եկա տեսնեմ Հեթում իշխանը, հորս բարեկամն էր: Ան ալ հիմա կըսե, որ մտնեմ բանակը: Կըսե՝ քիչիկ մը ինքզինքդ ցո՛ւյց տուր, մնացածը բան մը կընենք: Ինքզինքը ցույց տալը աղեկ, դժվար բան չէ, բայց որ հանկարծ նորեն Սյուրիայեն մամլուքները ինքզինքնին ցույց տա՞ն: Էշ-նահատակ ըլլալու բնավ ախորժակ չունիմ: Հերիք է. բերդերնիս առին, քանդեցին, ամեն ինչ փչացավ. իմ բաժինս այսքանը հերիք է, քիչիկ մըն ալ թող ուրիշները: Իրենք նստեր են իրենց դղյակներուն ու բերդերուն ետևը և ինձի խորհուրդ կուտան՝ «Գնա՛ և ինքզինքդ ցո՛ւյց տուր քիչիկ մը»: Ես ալ, կարծեմ, ազնվական մարդ եմ քիչիկ մը, հին ընտանիքի սեպուհ, միա՛կը, որ մնացեր եմ մեր տոհմեն. այդ խնամակալ իշխանները պետք է քիչիկ մըն ալ իմ մասին մտածեն: Միայն թագավորին տեղը նստիլը հերիք չէ. պետք է քիչիկ մըն ալ թագավորի վասալներուն մասին մտածեն: Սա ինչի է նման, սեպո՛ւհ, իշխա՞ն, ժառա՞նգ և առանց հողի. և «Գնա՛ ինքզինքդ ցո՛ւյց տուր քիչիկ մը»:

ՊԱԼՈՆՑ - Լսե՛, Ծոսլի՛ն, դուն ատոնց վրա հույս մի՛ դներ. կծծի ու կծկված մարդիկ են և երկար չեն մնալու, ես գիտեմ, ինչ որ կըսեմ: Լևոն թագավորի իսկական խնամակալը իր հորաքույրն է՝ Զապել թագուհին:

ՃՈՍԼԻՆ – Իհա՛ ըսի, Զապէլ Ամօրին, քիչիկ մը Կիպրոսի հին թագուհին:

ՊԱԼՈՆՑ – Թէև խելք ունիս, մտածէ՛ Զապէլի վրայ: Սիր Հյուկը մանկամիտ չտես տղայ մըն ու ձեռքը բաց մարդ է. կպչէ՛ անոնց, վասն զի անոնք պիտի գան հոս: Եվ երբ այս ընդունարանը նորէն կարմիր դահլիճը փոխադրուած ըլլանք, քեզի համար ալ աղուոր կառք մը հող կճարենք. և ինքս ալ կստորագրեմ լատին լեզուով քու նոր կալուածքիդ հրովարտակը:

ՃՈՍԼԻՆ – Կարծեմ խրախունք ունիս քիչիկ մը...

2

Ներս կմտնեն նույն դռնեն սիր Պոլտին մարաջախտը և իշխան Յալկամ: Առաջինը գեր ու տարիքոտ կենսուրախ մարդ մըն է. Յալկամ՝ վայելչակազմ, խելացի դեմքով, փայլուն սպա մը:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ – Հա՛ ի՞նչ կուզես, վարդապե՛տ:

ՊԱԼՈՆՑ – Մեր արքունիքը ցույց կուտամ բարեկամիս, սի՛ր, որ առաջին անգամ Սիս կուգայ:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ – Հրամանագրերը պատրա՞ստ են:

ՊԱԼՈՆՑ – Կսպասեն պայլ իշխանի ստորագրության, սի՛ր:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ – Պատրաստե՛ մնացած թղթերն ալ. ես այս իրիկուն մեկնիմ պիտի:

ՃՈՍԼԻՆ – Իրա՞վ է, արքայք, իշխա՛ն, որ, մամլուքները, նորեն, մեր վրա կուգան:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ – Ասանկ կերևա տեղեկություններեն, մեր սահմաններուն վրա նոր ուժեր են երեցեր:

ՊԱԼՈՆՑ – Դեռ տարի մը չեղավ սակայն, որ անգամ մը ետ տվինք. դաս չառի՞ն:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ – Կփորձեն մեր զինադրական կարողությունը: Եվ զարմանալու ալ բան չկա. սրբեցին բոլոր քրիստոնյա իշխանությունները Սյուրիայեն. հիմա մենք ենք իրենց աչքին փուշը. և գիտեն, որ կռվողներս բան կա:

ՃՈՍԼԻՆ – Իսկ մե՞նք, սի՛ր:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ – Մե՞նք ի՞նչ: Ինչպես միշտ: Պիտի կռվինք:

ՀԱԼԿԱՄ – Բարեբախտաբար Կոստանդինին սպարապետը ավելի կճանչնա այդ անհամար չները:

ՊԱՂՈՆՑ - Երթա՛նք, իշխա՛ն Ճոպին. մյուս բաժինները:

Վարդապետն ու Անհողը դուրս:

3

ՀԱԼԿԱՄ - Պետք է կտրուկ հարված մը. անոնք այլևս մեր օձիքը ձգելու չեն:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ - Այո՛, եթե մեր այս ներքին պառակտումները չըլլային, ի՞նչ են որ վերջապես այդ քանի մը անվճռական գնդերը:

ՀԱԼԿԱՄ - Կկարծե՞ս, սի՛ր, որ հիմա շարժում մը ընեն Զապելի կողմեն:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ - Անշուշտ պիտի ջանան մեր դժվարությունները օգտագործեն: Արդեն դուրսերը ամեն տեղ իրենց մարդիկը ունին. պապին մոտ, ֆրանկներու թագավորին մոտ, Տարենտո և այլուր կաշխատին:

ՀԱԼԿԱՄ - Ազգակցական կապեր կան, սի՛ր: Մերոնք շատ են միս-մինակ:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ - Այո՛, պայց իշխանը շատ է համառ. և ընդհանրապես հայերդ շատ կողքի ինկած մարդիկ եք. ճկունություն չունիք:

ՀԱԼԿԱՄ - Հա՛, շատ երևելի բաներ են քու ֆրանկներդ: Ատոր համար է, որ մեկը մյուսի ետևեն չոգիացան իրենց բոլոր հիմնած իշխանությունները: Բերանս բանալ մի՛ տար, սի՛ր:

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ - Վերջապես, ի՞նչ ըսեմ, կռի՛վ է, կռի՛վ, միշտ ու ամեն տեղ. նե՛րսն ալ, դո՛ւրսն ալ. կյանքը ա՛ս է:

4

Ճակտի դռնեն կմտնեն Օշին պայլ և Հեթում իշխան:

ՕՇԻՆ - Հա՛, լավ է, որ արդեն հասեր ես, իմ երիտասա՛րդ բարեկամս: Բարի՛ ես եկեր:

ՀԱԼԿԱՄ - Ողջույն ու առողջություն մեր մեծ իշխանին: Սպարապետ եղբայրդ հրահանգեց, որ անմիջապես ներկայանամ քեզի: Ահա՛ կկատարեմ իր հրամանը:

ՕՇԻՆ - Ուրախ եմ: Եղբայրս անշուշտ հայտնած է քեզի նաև պատճառը: Լևոն թագավորը մոտած է արդեն այն տարիքը, որ տղայական

մարզանքներէն անդին, ժամանակ է, որ կամաց-կամաց տիրանաս զինուորական ասպետութիւններուն ու արհեստին: Պէտք էր հմուտ մարզիչ. այդ պաշտօնին համար եղբայրս մասնաւորապէս հանձնարարեց քեզի, Հայկամ իշխան: Ես աղէկ կճանչնայի քու հայրդ. շատ ազնիւ ու շատ անձնուէր մարդ էր մեր պետութեան. իր մահն ալ պատուով կռուի դաշտին վրայ: Քեզի համար ալ իմ պաշտօնակից ընկերներս կվկայեն, որ հմուտ մարդ ես զինուորական գործին, քաջ ես ու խելացի: Կհրաւիրեմ քեզի մեր թագաւորին զինուորական գնդավարը ըլլալու պատուին: Ասպետութիւն ունի՞ս:

ՀԱՅԿԱՄ - Թագաւորիս ծառայելը իհարկէ ամենէն մեծ պատիւն է ինծի, իսկ Օշին պայլի նման անձի մը ինծի ուղղած այդ խօսքերը՝ իմ ամենէն մեծ հպարտանքս: Ես քու խոնարհ ծառան, պա՛յլ իշխան. հրամայէ:

ՕՇԻՆ - Սիր Գոլտին քեզի կներկայացնէ թագաւորին և կուտայ գործիդ հարկ եղած բացատրութիւնները: Ես միայն այսքանը ըսեմ, իշխա՛ն, եղի՛ր պահանջկոտ ու խիստ թագաւորին հանդէպ, երբ խնդիրը իր պարտաւորութիւններուն կվերաբերի: Ուրիշներէն հնազանդութիւն պահանջողը պէտք է ինքը հնազանդիլ գիտնայ իր պարտաւորութիւններուն: Բայց նաև մանաւանդ, որ սիրով ու հարգանքով կապես քեզի իր թարմ սիրտը, եթէ կուզես, որ խօսքդ, օրինակդ ու թափած ջանքերդ բեղմնաւորուին: Եղի՛ր իր ընկերը իր ուսուցիչն ալ եղիր: Եվ իր քովը եղած ժամանակդ մի՛ մոռնար երբեք, որ մեր այս հայ պետութեան ապագային է, որ կխօսիս:

ՀԱՅԿԱՄ - Ինչպէ՞ս կրնամ մոռնալ Օշին պայլի իմաստուն հրահանգները:

ՕՇԻՆ - Եվ չխնայես ո՛չ իր կոչումին, ո՛չ իր դեռաբոյս տարիքին. աշխատցուր, հոգնեցուր, արշաւի տար, ընել տուր, ինչ որ գործը կպահանջէ: Զարչարված մարմիններուն մէջն է, որ կամքը բնակիլ կսիրէ: Իսկ թագ մը կրել ուզողը նախ կամք մը կրել պիտի սորվի:

ՀԱՅԿԱՄ - Պա՛յլ իշխան. այդ կամքը պիտի ունենայ Լևոն թագաւորին թագը. պիտի ընեմ ձեռքէս եկածը և աւելին: Ու կմաղթեմ, որ կարողութիւններուս համեստ չափը սևերես չմնամ պայլ իշխանիս այս վստահութեան առջև:

ՕՇԻՆ - Սի՛ր Գոլտին, Հայկամ իշխանը կհանձնեմ քու հոգածութեանդ:

Հայկամ խորը կխոնարհի և Գոլտինի հետ դուրս:

ՀԵԹՈՒՄ - Կարծեմ անհաճոյ չեղաւ բնութիւնը:

ՕՇԻՆ - Քիչ մը շատ է պատրաստութեան եւ պէտք եղածէն աւելի հղկուած կերեւայ աչքիս:

ՀԵԹՈՒՄ - Իզուր չէ, որ Փրանկի արիւն կայ երակներուն մէջ:

ՕՇԻՆ - Վա՞յ:

ՀԵԹՈՒՄ- Հապա՛, մօր կողմէն. մե՞ծ մայրը. թե՛ մեծ մօր մայրը Պրամոններէն է:

ՕՇԻՆ - Բաւական երկար ճամփա է. միայն, ինչպէս ըսի՝ լեզուն ու մէջքը շատ են ճկուն:

ՀԵԹՈՒՄ - Կկռուե՞նք. կամաց-կամաց անոր մէջքն ալ կշտկենք, մի՛ վախնար: Չէ՞ որ հիմա գիշեր-ցերեկ ծռած մէջքեր շտկելով ենք զբաղուած՝ սկսելով մեր թագաւորութեան ծուռ մէջքէն:

ՕՇԻՆ - Այո՛, մեր սեփական մէջքերը ծռելու պայմանով:

ՀԵԹՈՒՄ - Ա՞ս ինչ խօսք էր:

ՕՇԻՆ - Նստէ՛: (Ինքն ալ նստելով) Վա՛յ. ինչպէ՜ս յոգնած եմ: (Դեմքը կծածկե ձեռքերով ու արմունկները ծունկերուն վայրկյան մը կմնա անշարժ):

ՀԵԹՈՒՄ - Գիտե՞ս ինչ կայ, Օշի՛ն. գացէ աւելի աղէկ է, երթաս քիչ մը հանգստանաս: Երէկ գիշեր զինուորական խորհուրդը շատ երկար տեւեց. ետքն ալ երկար-բարակ նստեր էիր ջանցլերին հետ մաքսերու հարցովը. անկէ անդին ալ արդէն չգիտեմ: Իսկ առաւօտեան կանուխ ոտքի ես: Գնա՛, պահ մը գլուխդ բարձին դի՛ր:

ՕՇԻՆ- (Յանկարծ գլուխը բարձրացնելով) Այդ ինչպէ՞ս է. Հեթո՛ւմ, որ այլեւս չես խօսիր ինծի այրի թագուհիի մասին: Ալ կշտացա՞ր այդ հեքիաթեն:

ՀԵԹՈՒՄ - Ի՞նչ խօսիմ. ամէն խօսելիք արդէն խօսուած է. աւելի պարզ ու բնական ոչինչ չկայ, քան քու և Հովհաննայի ամուսնութիւնը: Եվ երբեք ալ չեմ հասկցեր, թե ի՞նչն է իսկապես քեզի այդպես խրտնեցնողը, որ այդ հարցի մասին լսել անգամ չես ուզեր: Հովհաննան վերջապես դեւ կին չէ: Այո՛, Օշին թագաւորը շատ սիրելի էր քեզի. գիտեմ. իրար շատ կհարգեիք. և դուն ինքդ ես բերեր այդ կինը մեռած քրոջդ տեղը. և տեսակ մը քրոջ պես բան է ան քեզի համար. կհասկնամ այդքանը. բայց այս տեսակ պայմաններու մեջ շատ բարակը փնտրել կարելի չէ. սիրելի՛ս. ասիկա պետական հարց է. թագաւորութեան մը պահանջը:

ՕՇԻՆ - Այո՛, իհա՛րկէ, թագավորության պահանջ:

ՀԵԹՈՒՄ - Ինչո՞ւ կհեգնես: Ես քու տեղդ վայրկյան մը չէի վարանիր և մեկ անգամեն կամրացնեի մեր խնամակալության դիրքը անհամեմատ չափերով, մեկ անգամեն կկտրեի մեր հակառակորդներուն միակ հենարանը. վերջապես ինչի՞ վրա են իրենց հույսը դրած Զապելն ու իր մայրիկը: Նապոլիի թագավորին քույրն է Հովհաննան, կատակ չէ. իսկույն կփոխվի արևմուտքի հետ մեր դիրքը. և Պողոսը իրավունք ունի, անոնց ու Տարենտոյի միջոցով կարելի է ազդել նաև Եգիպտոսի մամլուքներուն վրա:

ՕՇԻՆ - Մեկ խոսքով՝ աշխարհքի տակը կդառնա վրան:

ՀԵԹՈՒՄ - Զգուշե՛մ: Իմ խորին համոզումովս այն օրը, որ աղջիկդ ամուսնացուցիր Լևոն թագավորին հետ, այդ նույն օրը պետք էր, որ դուն ալ ամուսնանայիր Հովհաննա թագուհիին հետ. այդ երկու բաները իրար լրացնող իրողություններ են և սերտորեն իրարու կապված: Կեսը ընել ու կեսը թողնել՝ խելք բան չեղավ: Ըլլալ թագավորին աներհայրը, իհարկե բան մըն է, բայց դառնալ ամուսինը օծված թագուհիի մը և դառնալ թագավորահայր, բոլորովին ուրիշ բան է:

ՕՇԻՆ - Թագավորին մորեղբայրը, թագավորին աներհայրը, թագավորին երկրորդ հայրը:

ՀԵԹՈՒՄ - Է, հա՛. ի՞նչ կա զարմանալու. գե՞շ է:

ՕՇԻՆ - Ո՞վ ըսավ. սաստիկ է աղվոր:

ՀԵԹՈՒՄ - Այդպե՛ս էր պետք, այդպե՛ս էր պետք: Եվ այս տեսակ հրաշալի առիթը չօգտագործեցինք: Ոչ միայն ե՛ս կզարմանամ, այլ բոլոր մեր բարեկամները և բոլոր մեր թշնամիներն անգամ:

ՕՇԻՆ - Քիչ է մնացեր՝ ես ալ զարմանամ:

ՀԵԹՈՒՄ - Է՜, ձգե՛: Ինչո՞ւ բացիր այս անհամ խոսակցությունը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱ ՄԸ - (ճակտի դռան մեջեն) *Այրի Թագուհին եկած է քեզի, պա՛յլ իշխան:*

ՀԵԹՈՒՄ- Թագուհի՞ն: Ի՞նչ գործ ունի: Երևի նորեն իր կալվածքի գրին համար:

ՕՇԻՆ - Երևի նորեն իր կալվածքի գրին համար: Ձգե՛ մեզի առանձին, տեսնեմ ինչ կըսե: (Պաշտոնյային) *Հրամցո՛ւր հոս:*

Հեթում կհեռանա կողմնակի դռնեն, իսկ Օշին դանդաղ շարժումով մը կդառնա դեպի ճակտի դուռը:

Կերևա Յովհաննա՝ այրի թագուհին՝ բարձրահասակ. շիկահեր, իր առույգ ու լեցուն տարիքին մեջ պատկառելի կին մը՝ ամբողջովին սևերու մեջ. սև քող մըն ալ գլխուն և ուսերեն վար:

Ետևեն ներս կմտնեն երկու կին, կկենան դռան մոտ.

Օշին պայլ կշտապե թագուհիին դեմ, կխոնարհի, կհամբուրե անոր ձեռքը ու հարգալից կիրամցնե առաջ:

Թագուհին նմանապես անխոս կդառնա ետ, ձեռքի թեթև շարժումով մը կհրամայե ընկերացող կիներուն, որ դուրսը սպասեն, և ինքը կուգա առաջ: Կիները կքաշվին՝ գոցելով դուռը:

Թագուհին քողը կնետե դեմքեն ետ ու կնստի գմբեթի տակի բազկաթոռին, ուր առաջնորդած է իշխանը. կից աթոռին կնստի Օշին:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ - Ինձի տեսնել էր ուզած Օշին պայլը:

ՕՇԻՆ - Բարի եկավ Թագուհին: Եվ կհուսամ ներող կըլլա, որ իրեն նեղություն պատճառեցի: Եթե ինքս կանանց գայի, շատ ավելի պաշտոնական կերպարանք կառներ հարցը. այս ձևով շատ ավելի սովորական է և գործնական:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ - Հոս գալը նեղություն մը չէր ինծի: Ի՞նչ կցանկա պայլ իշխանը:

ՕՇԻՆ - (Վայրկյան մը լուռ ու մտածկոտ. շատ լուրջ ու ծանր խոսվածքով) *Աշխարհիս վրա ամեն մարդ դեր մը ունի կատարելու: Քու դերդ, Թագուհի՛, ըլլալն է կապը այս պետության և արևմուտքի, բախտը այսպես է որոշեր: Մեռավ Օշին Թագավորը, Աստծու կամքը, և թուլցավ քու պահած կապդ. իսկ կյանքը կպահանջե, որ ամրացնենք: Հիմա աստվածային տնօրինությունը իմ ձեռքս է դրեր այդ թագավորական իշխանությունը, և իմ վրաս կիյնա այդ մասին հոգալու պարտավորությունը. Հովհաննա՛ Թագուհի, պայմանները կհարկադրեն, որ մենք մեր երկուքին բախտը կապենք իրարու:*

ՀՈՎՀԱՆՆԱ - (Դանդաղ շարժումով մը քաշկինակը կտանի աչքերուն ու լռիկ կուլա)*:*

ՕՇԻՆ - (Քիչ մը սպասելեն ետքը) *Ներե՛, Թագուհի՛, եթե այս խոսքերովս ակամա վիշտ կպատճառեմ քեզի: Ես ալ իմ մեջս երկար-երկար մտքածեր եմ, որ այս առաջարկը չբերեմ քեզի: Շուրջս ամենքը*

առաջին օրէն այս քայլը կսպասէին ինծմէ, կպահանջէին ինծմէ. դիմադրեցի այսքան ժամանակ, ուզեցի զանց ընել, խուսափիլ, չեղաւ: Չեղաւ, որովհետեւ ինքս ալ կըմբռնեմ, որ արդար է անոնց պահանջը մեր ապագային համար: Եւ ահա՛ այնքան ներքին մաքառումներէ ու փորձութիւններէ ետքը եկած եմ այն եզրակացութեան, որ անխուսափելի է մեզի համար այս քայլը. մեր ճակտի գիրն ջնջել չենք կրնար: Եւ կկրկնեմ, Թագուհի՛, ներէ՛ ինծի:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ – (Արցունքներուն մեջեն) Ներելու ոչինչ չկայ: Եւ վերջապես ես ինքս ալ կհասկնամ, թէ ինչ է ըլլալու անկէ ետքը այրի Թագուհիի մը դիրքը այս պալատին մէկ անկիւնը, երբ ինքը չէ մեծցուց թագաւորին հարազատ մայրը: Մտածեցի՝ վերադառնամ հայրենիք, բայց երիտասարդ այրին միշտ բեռ մըն է եղբայրներու համար, մանաւանդ եղբօրս կինը, գիտեմ, հաշտ աչքով չէ նայիր ինծի: Ես ալ խորհեր եմ, և արդէն կզգայի, որ կյանքը կվարէր ինծի, ո՛յ, հա: Թող ըլլա Տիրոջ կամքը: (Կուլա):

ՕՇԻՆ – Թագուհի՛, կանանց, որ գիշեր-ցերեկ գործերու մէջ խրված մարդ մըն եմ, զբաղված ու հանձնված կյանք մը. կկատարեմ ձեռքես եկածին չափ. ինչ որ պետությունը և պարագաները կդնեն վզիս. երիտասարդ ալ չեմ, արդէն ճերմակը ինկեր է մորուքիս մէջ: Միայն մէկ բան մը կրնամ քեզի խոստանալ ու հաստատել՝ պարկեշտ մարդ մըն եմ ու մաքուր մարդ մըն եմ: Պարկեշտ ու մաքուր անուն մըն է, որ կառաջարկեմ քեզի. անշուշտ չէ փոխարինելու Օշին թագաւորին անունը, բայց այսպես է անողոք կյանքին օրենքը՝ մեռնողները տեղի պիտի տան ապրողներուն:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ – Ինքզինքդ ներկայացնելու պետք չունիս, իշխա՛ն, ես կճանչնամ քեզի. հանգուցյալ թագաւորը քեզի բացառիկ կերպով կհարգեր. «Միակ մեծ մարդն է, կըսեր, թագաւորութեան մէջ»: Եւ վերջապես ես ճանչցած եմ քեզի հոս հասնելես ալ առաջ: Առաջին հայն էիր, որ տեսա մեր Տարենայի պալատին մէջ, հայութիւնը քու վրադ չափեցի, քեզմով չափեցի և քու թագաւորը, որուն համար հարս տանելու եկած էիր ինծի:

ՕՇԻՆ – Ուրեմն թագուհի՛, համաձայն ենք երկու կողմէն:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ – (Լուռ ու տխուր գլուխը կկախե):

ՕՇԻՆ – Ըսէ՛, թագուհի՛, եթէ չես ուզեր:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ – (Արտասվելով) Կուզեմ:

ՕՇԻՆ - Այն ատեն պէտք է պատրաստուիս. մինչև երկու չաբաթ պէտք է ամուսնանանք: Քանի դեռ մամլուքները չեն համախմբած իրենց ուժերը, քանի դեռ լուրջ ընդհարումները չեն վերսկսած, վերջացնենք այս պատմութիւնը:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ - Բայց այսպես, պատերազմի իրարանցումին մէջ:

ՕՇԻՆ - Երբ ես վճիռ մը կայացուցած եմ, պէտք է իրագործեմ, որ հանգստանամ. և վերջապես պատերազմը որ չըլլար, ինչ էր փոխվելու: Կյանքի մէջ միշտ ալ հարսնիք ու կռիվ խառնված են իրարու:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ - (Ոտքի ելլելով) *Կարգադրե՛ ինչպես կամենաս: Ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ իշխանը:*

ՕՇԻՆ - Ո՛չ, թագուհի՛, ըսի ըսելիքս:

ՀՈՎՀԱՆՆԱ - Ուրեմն, պա՛յլ իշխան, մնաս բարով:

Քողը կիջեցնե և նույն ծանր քայլվածքովը կուղղվի ճակտի դուռը ու դուրս:

8

Օշին, որ քանի մը քայլ հարգանքով հետևած էր թագուհիին, վայրկյան մը կկենա շիտակ՝ աջ ձեռքովը դեմքը գոցած. վերջը կմոտենա սեղանին ու կհնչեցնե փոքրիկ զանգակը:

Իսկույն կերևա պաշտոնյա մը կողմնակի դռան վարագույրներուն մեջ:

ՕՇԻՆ - Քեզի ըսի՝ ինծի իսկույն իմաց տաս, երբ գալու ըլլա Սմբատ իշխանին օրիորդը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Դեռ ոչ ոք չէ եկած, տե՛ր. ո՛չ օրիորդը և ո՛չ ալ մեկ ուրիշը Բերդուսեն: Դուրսը քեզի հետ խոսիլ կուզե Մխիթար հայր սուրբը:

ՕՇԻՆ - (Յոգնած) *Թող գա:*

9

ՄԽԻԹԱՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ - (Դեռ վարագույրներուն մեջեն) *Ձե՞մ խանգարեր իշխանը:*

ՕՇԻՆ - Եկո՛ւր, Մխիթա՛ր. քու խոսքերդ, ինչպես և երգերդ, միշտ մխիթարանք են բերեր ինծի, անուշիդ պես:

ՄԽԻԹԱՐ - Բայց այս անգամ եկեր եմ պաշտոնապես:

ՕՇԻՆ - Դո՞ւն ալ: Խոսե՛:

ՄԽԻԹԱՐ - Եկեր եմ խնդրելու, արձակե՛ ինծի պաշտոնես: Չեն պակսիր արժանավորները այս գիրքին ու պատիւին. կցանկան շատերը, որ դառնան խոստովանահայրը պալատին. կանչե՛ անոնցմե մեկը:

ՕՇԻՆ - Իրավ է. գիրքն ու պատիվը ստուերի կնմանին. երբ կվազես ետևեն՝ կփախչի, երբ կվազե ետևեդ՝ կփախչիս:

ՄԽԻԹԱՐ - Ես փախա մեր գլխակներեն ու հագա այս սքեմը ո՛չ անոր համար, որ նստիմ պալատական տիկիններուն հետ իրենց թշվառ մեղքերը վերլուծելու, կամ ձանձրացած ու մարդկությունը խանգարված գրանիկներուն քարոզ խոսիմ, կամ պետական դատարանին մեջ բազմած աշխարհքիս բոլոր կեղտոտություններուն ու ցածություններուն ունկնդիր ըլլամ և վճիռներ տամ: Ընդունե՛, որ ասիկա շատ տարօրինակ եղանակ մըն է աշխարհքե քաշվելու: Օշի՛ն, դուն ըսիր՝ եկո՛ւր, չկրցա խոսքդ կոտրեմ. բայց ալ հերիք է. թո՛ղ որ երթամ:

ՕՇԻՆ - Երթաս, հեծնես աշխետ ձիդ և ազատ ու անհոգ թափառիս գյուղե գյուղ, ժողվես ժողովուրդին բերնեն երգեր, եղանակներ. աս է չէ՞, ուզածդ:

ՄԽԻԹԱՐ - Ամեն մարդուն իր սիրածը:

ՕՇԻՆ - (Յանկարծ զայրույթով ոտքի կցատկե) Ո՞վ ըսավ քեզի. ասիկա դուն ո՞ւրտեղ ես տեսեր: Իմ վխտացած աշխարհիս մեջ այդ տեսակ բան չկա: Լծկանին ո՞վ կհարցնե իր սիրածը կամ չսիրածը: Պատմությունը իր արտերը կվարե. և մենք ամենքս եզներ ենք, հասարակ եզներ, որ ան լծեր է իր գութանին ու կվարե: Կախե՛ գլուխդ ու քաշե՛ լուծդ: Եվ քալե՛, որ կողմը որ կվարե վարողին ճիպոտը: Եվ քալես պիտի մինչև արտին վերջը կամ մինչև իյնաս ու սատկիս. կես ճամփան կենալ չկա. հասկցա՞ր, ճամփու կեսին կենալ չկա. պիտի երթաս ուր որ քշե քեզի պետության ճիպոտը:

ՄԽԻԹԱՐ - Բայց ինչո՞ւ կքշե ինծի այդ նշանավոր ճիպոտը. ի՞նչ իմաստ:

ՕՇԻՆ - Իմա՞ստ: Այս պալատը հայ շունչով պիտի թաթխվի, մեր պատանի թագավորը այդ շունչին տակ պետք է, որ մեծնա: Քեզի բերեր եմ հոս, որովհետև դուն ունիս այդ հայ շունչը, դուն ժողվեր ես այդ շունչը հայ բերդերեն, հայ լեռներեն, հայ գյուղերեն, հայ երգերեն: Դուն կմնաս հո՛ս:

ՄԽԻԹԱՐ- Բայց, Աստուա՛ծ իմ, հասկցի՛ր և ինծի:

ՕՇԻՆ - (Շեշտ անոր աչքերուն նայելով) *Կհասկնամ, կատառապի ս. չէ՞: Ճիշտ ատոր համար ալ դուն պէտք է մնաս հոս, այս պալատին մէջ, ձանձրալի կնիկներու հետ պէտք է մեղքեր վերլուծես, հորանջող պալատականներու առջև քու հոգիիդ խոսքերը պիտի թափես. և երբ քու սիրտդ դէպի լեռներն ու գյուղերը, դէպի երգերն ու լոյսը պիտի ձգտի, դուն նստիս պիտի դատարանին ցած կամարներուն տակը և մարդոց ամենէն կեղտոտ կիրքերը և ամենէն վարնոց գործերը պիտի քրքրես:*

ՄԽԻԹԱՐ - Սակայն ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար:

ՕՇԻՆ - Ինչո՞ւ... Շա՞տ կուզես գիտնալ. աղէ՛կ, գիտցի՛ր. որովհետև քու սրդ. ներքին տառապանքը կարծես տարօրինակ թեթևութիւն մը կբերե հոգիիս. շատ դժգոյն ու շատ խղճուկ թեթևութիւն մը:

ՄԽԻԹԱՐ - Ի՞նչ չար բաներ կխոսիս, Օշի՛ն:

ՕՇԻՆ - Ալ չգիտեմ չարն ու բարին. մէջս ամեն ինչ խառնվեր է իրար: Կյանքն է չարը, Մխիթա՛ր, կյանքն է չարը:

10

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - (Կողմնակի դռան վարագույրներուն մեջեն) *Եկած է, տե՛ր, Սմբատ իշխանին օրիորդը:*

ՕՇԻՆ- Աղե՛կ, իսկույն: Այնպես որ, հա՛յր սուրբ, այս բոլորը լսելէդ ետքը ալ կարծեմ բերանդ չես բանար պալատեն հեռանալու մասին: Ինծի հետ: Շրթունքներդ ամուր գոցէ՛, եկած սա դուռդ ալ ամուր գոցէ՛ ու գնա՛ պաշտոնիդ գլուխը:

ՄԽԻԹԱՐ - Ինչպես որ կհրամայես: (Դուրս կողմնակի դռնեն):

11

Օշին կեցած է սպասողական-անբնական կեցվածքով մը՝ աչքերը հառած ճակտի դռան:

Կմտնե Ռիթա, վայրկյան մը կկենա և հանկարծ թևերն առաջ պարզած, անսքող կարոտով կնետվի դեպի Օշինը: Օշինը ինքն ալ քայլ մը կընե դեպի առաջ, կբռնե աղջկան երկու ձեռքերեն ու կպահե հեռու, որ չգրկվին:

ՕՇԻՆ - Բարի՛ եկար:

ՌԻԹԱ - Այսպե՞ս կընդունիս ինծի երեք ամիս չտեսնելես ետքը.

և ինչպե՛ս փոխուեր ես այս քանի մը ամսուան մէջ. ի՞նչ ունիս:

ՕՇԻՆ - Նստէ՛, որ ըսեմ:

ՌԻԹԱ - Աստուա՛ծ իմ, այդ խօսքերը, այդ կեցուածքը վախ կազդեն ինծի: Ինչո՞ւ համար է այս սառնութիւնը:

ՕՇԻՆ - Նստէ՛, նախ նստէ՛: Երեկ լսեցի, որ Հօրդ հետ եկած ես Սիս, իսկոյն մարդ ղրկեցի, որ գաս ինծի տեսակցութեան: Եթէ Սիս եկած չըլլայիր, ես պիտի գայի ետեւէդ Կոռիկոս ու Բերդուս որեւէ պատրուակով մը, որ Հանդիպիմ քեզի: Կուզեմ, որ իմ շրթունքես իմանաս վատ ու անպիտան իրողութիւնը:

ՌԻԹԱ - Ի՞նչ է պատահեր:

ՕՇԻՆ - (Աչքերը կխոնարհէ գետին և հատիկ-հատիկ ու դժվար արտասանելով) *Երկու շաբաթը չլրացած՝ ես ամուսնացած կըլլամ այրի թագուհիին հետ:*

ՌԻԹԱ - (Մեկ ոստյունով վեր կցատկե նստած տեղեն ու շիփ շիտակ կկենա անշարժ աչքերը խոշոր բացած):

ՕՇԻՆ - (Միշտ աչքերը գետին ուղղած) *Ներէ՛ ինծի, եթէ կրնաս: Դուն չես կրնար ըմբռնել, թէ ես ներքին ինչ պատերազմ եմ կրեր մինչև Հասեր եմ այդ վճռին: Ես գիտեմ, որ քու քայլերովդ Հիմա Հոսկէ անդարձ մեկնի պիտի կյանքիս ուրախութիւնը: Եվ կրծքիս տակ կմնա գորշ ու պաղ մոխիր: Իսկ դուն... իսկ դուն... ի՞նչ ըսեմ, Աստուա՛ծ իմ, որ մեղմեմ քեզի պատճառած ցաւս: Կուզեմ, որ բախտավոր ըլլաս. մոռցի՛ր ինծի և ապրէ՛ նոր կյանքով: Այդպէ՛ս է պետք. թէև ամբողջ էութեամբ կտենչամ, որ երբեք, երբեք չմոռնաս ինծի, որ ես միշտ ապրիմ Հոգիիդ մէջ, ինչպես ապրեր եմ մինչև Հիմա: Այսպես է, եսական է ու անպիտան մարդկային չափով, եթէ իրեն թողնելու ըլլաս: Դուն մոռցի՛ր, մոռցի՛ր ինծի ու բախտավոր եղիր ուրիշի մը Հետ. կուզեմ, որ բախտավոր ըլլաս, կուզեմ, որ չունենաս Հոգիի տանջանք, բայց ինչպե՞ս ասեմ, չեմ ուզեր, որ մոռնաս այն բուռն կապը, որ միասին շնչել է տվել մեզի մինչև Հիմա, և ինչպե՞ս կրնաս մոռնալ... Բայց չէ՛, չէ՛, ատ ալ մոռցիր. ամէն ինչ մոռցի՛ր, մոռցի՛ր, պէ՛տք է, որ մոռնաս:* (Կլռե. կոտրված ձայնով) *Այլեւս... չգիտեմ ինչ ըսեմ քեզի: Ես վերջացուցի:*

Ռիթա կամաց մը կարձակվի կարծես իր քարացումեն, մազերը մեքենաբար կքաշե ճակտեն ետ և հանգիստ քալվածքով մը կքալե դեպի իր մտած դուռը:

Օշին խելագարի պես կվազե, կկտրե առջևը առանց ձեռք տալ համարձակելու:

ՕՇԻՆ – Կեցի՛ր, կեցի՛ր մի՛ ըներ. այդ մեկը մի՛ ըներ. բա՛ռ մը, գոնե բա՛ռ մը:

*ՌԻԹԱ – (*Կկենա, կնայի անոր և կոկորդը խեղդող լացը զսպելու հուսահատ ճիգով մը*) Ես... ես... շատ շնորհակալ եմ. կանչեցիր ինձի, քու շրթունքովդ հայտնեցիր ինձի. այդչափ քաղաքավարության համար խորապես շնորհակալ եմ: Ահա՛ ըսի կարծեմ, ինչ որ պետք է ըսեի. բաց ճամփաս, որ հեռանամ:*

*ՕՇԻՆ – (*Ջերմ*) Ռի՛թա, Ռի՛թա...*

*ՌԻԹԱ – (*Անզուսպ բարկությամբ և թափվող արցունքներուն մեջեն*) Ալ ի՞նչ Ռիթա: Ալ ի՞նչ կուզես ինձմե: Հուսահատությո՞ւնս վայելել կուզես, լա՞ցս տեսնել կուզես: Ո՛չ, դուն իմ լացս չե՛ս տեսներու, ես հուսահատություն չունիմ: Ասիկա լաց չէ, մի՛ խաբվիր, ասիկա հին թուլության մը մնացորդն է, ասիկա հին կապի մը փեռեկտումն է, ասիկա լաց չէ, ասիկա զայրույթ է: Ես շատոնց է, որ դուրսը կլսեմ քու այդ ամուսնությանդ մասին, բայց վայրկյան մը անգամ չեմ հավտացած, որ դուն կրնայիր թողնել ինձի, որ դուն կրնայիր ծրագրել քու ճամփադ առանց ինձի, որ դուն նետեիր ինձի անդին առանց այլևայլի քաղաքական տխմար հաշիվներու համար: Աղե՛կ, հասկցա, սորվեցա, շնորհակա՛լ եմ:*

ՕՇԻՆ – Ցավ, այո՛, կհասկնամ, Ռի՛թա, բայց վիրավորանք պետք չէ, որ զգաս:

ՌԻԹԱ – Թո՛ղ: Քեզի՞ ինչ այլևս իմ վիշտս կամ վիրավորանքս: Թո՛ղ, որ անցնիմ. ու գնա՛ քու ընտրած ճամփադ:

*ՕՇԻՆ – (*Գլխահակ ետ քաշվելով*) Անցի՛ր:*

Ռիթա փախչողի մը պես կնետվի դուրս: Իշխանը ետևեն երթալու նման տարտամ շարժում մը կընե ու կանգ կառնե երկար. ետքը ընկճված առաջ կուգա, կնետվի բազկաթոռին ու գլուխը կառնե ձեռքերուն մեջ:

12

Կմտնե գանձապետը՝ մագաղաթներու փաթեթ մը թևին տակը. քիչ մը լուռ կկենա, ետքը կհազա:

ՕՇԻՆ - (Դանդաղ գլուխը բարձրացնելով) *Ի՞նչ կ՚ըսես:*

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ - Պահանջեցիր վերջին հաշվեկեկույցը. դուրսը կսպասեն, որ հյուրերը հեռանան. բերեմ նմ:

ՕՇԻՆ - Ի՞նչ զեկույց: Հա՛, այո՛, կարծե՛մ...

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ - Շատ մտայույզ կերևա ավագ պարոնը: Եթե հրամանքդ կկամենա, կուգամ ավելի ուշ, քիչ մը ետքը:

ՕՇԻՆ - Ինչո՞ւ: Ո՛չ: Ինքս եմ կարգադրեր, ու եկեր ես: (Թեթև տքոցով մը գլուխը կհենե բազկաթոռին) *Կարդա՛:*

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ - (Քիչ մըն ալ վարանքով իշխանը դիտելեն ետքը, դեմը ոտքի կեցած կբանա մագաղաթ մը) *Նախ՝ ստացած ենք Այասի վերջին ամսվան հաշիվները. մուտքի թվերը շատ թեթև հավելում մը ունին նախորդ ամսվան հետ համեմատած, բայց կարևոր բան չէ, ինչպես որ հրամանքդ ալ պիտի տեսնես: Փոքր նավահանգիստներուն եկամուտները մեջը չէ հաշված: Բոլոր հաշիվները բռնված են նոր սակերով, և ընդհանուր գումարն է վեց հազար յոթը հարյուր հիսուն ու...* (Կընդհատե ընթերցումը՝ տեսնելով, որ իշխանը աչքերը գոցած է, կարծես կքնանա) *բայց, ավա՛գ պարոն, հրամանքդ շատ է հոգնած:*

ՕՇԻՆ - (Առանց աչքերը բանալու և շատ դանդաղ) *Հաշիվդ շարունակե: Ընդհանուր գումարն էր ուրեմն վեց հազար յոթը հարյուր հիսուն ո՞ւ...*

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ - Այո՛, տե՛ր, վերջին ամսվան ընդհանուր մուտքը, միայն Այասի համար, կընե վեց հազար յոթը հարյուր հիսուն ու...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԲԵՐԴԱԽՍԻ ԾՈՎԵԶՐՅԱ ՊԱՐՏԵԶԸ

Դարավոր մայրիներու տակը փոքր բացատ մը: Ձախ կողմը՝ մայրիներու բուներուն մեջեն, նեղ ճամփա մը դեպի բնակարանը կտանի: Աջ կողմեն գետինը կիջնե դեպի ծովեզրը:

Ճակատը ցած է, սաղարթ ու թուփեր իրարու հյուսված, որոնց թավ շրջանակին մեջ խոշոր կտոր մը բաց կմնա, ուր կցոլցլա ծովը՝ պայծառ ու արևոտ: Եվ այդ ցոլքին մեջ կերևան հեռուն մեծ բերդի մը աշտարակներն ու պարիսպը, որոնք բարձր

իրվանդանեն վար կուգան ու կխրին ջրերուն գիրկը: Կոռիկոսի բերդն է ու իր անուր կզյակը:

Քիչ մը քովնտի մեկ-երկու նստարան՝ ճյուղերե հյուսված, և սեղան մը՝ նույնպես ճյուղերե շինված:

1

Խումբ մը աչքակապուկ կխաղա. յոթը հոգի են: Ռիթան, իր եղբայրը՝ Աշոտ՝ զինվորական հագուստով թարմ երիտասարդ մը, ուրիշ զինվորական մը՝ Աշոտի ընկերը, երրորդ երիտասարդն է ժուան Ամորի՝ բարձրահասակ, շեկ ու նուրբ, գրավիչ արտաքինով, իր դիրքին ու առավելություններուն գիտակից: Աղջիկներեն մեկը՝ Վարսենիկ՝ թուխ դեմքով ու խոր նայվածքով, մյուսը՝ Ակնի՝ քիչիկ մը ավելի տարիքով դժգոհ հոգի մը, երրորդը ընդհակառակը՝ Զարուկ՝ ավելի մանկատի ու մանուկ հոգի:

Ձախի ծառերուն մեջեն քիչ-քիչ դեպի բացատը կուգա խումբը խաղալով:

Կապած են Աշոտին աչքերը:

Ռիթա ետ-ետ կքալե ուտոստուն, անսովոր աշխուժով, խաբ տալով և ոչ բնական բարձր ու հնչուն ծիծաղով մը:

*ՌԻԹԱ - Հո՛ս, հո՛ս, ինծի՛, բռնե՛, բռնե՛ ձեռքս, ա՛ջ, քիչ մըն ալ աջ: (*Փախչելով*) Հա՛, հա՛, հա՛..,*

ՎԱՐՍԵՆԻԿ - Ի՞նչ ես ինկեր քրոջդ ետևեն:

ԱԿՆԻ - Ու ծառերը գրկելուդ տեղ՝ բռնե՛ մեզի:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - Ըսել կուզե՝ գրկե՛ մեզի:

ԱԿՆԻ - Հողե՛մ գլուխդ. գրկելու համար պետք է թևեր ունենալ. իսկ ձեր բոլորիդ թևերն ալ դեռ չեն բուսած:

*ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - (*Վրան երթալով*) Կկարծե՞ս: Եկո՛ւր փորձենք:*

ԱԿՆԻ - Անզի՛ն, խե՛նթ:

*ՌԻԹԱ - (*Վարսենիկը ետևեն եղբորը առջևը հրելով*) Բռնե՛, Աշո՛տ, բռնե. քու մեծխոսիկ Վարսենիկն է. հա՛, հա՛, հա՛:*

*ՎԱՐՍԵՆԻԿ - (*Փախչելով*) Չէ՛, հրել չկա, հրել չկա:*

Խումբը խաղալով կծռի նորեն դեպի ձախ, և կիսովին ծառերուն ետևն է իր աղմուկին հետ: Մեջտեղը կմնան Ռիթան ու Ակնին:

ԱՆՆԻ – (Փաթթվելով Ռիթայի մեջքին) *Ինչպէ՛ս ուրախ եմ այս վերջերս, Ռի՛թա. ի՞նչ լաւ է:*

ՌԻԹԱ – *Ինչո՞ւ չըլլամ ուրախ. ապրիլը ուրախութիւն է: Այնպէս չէ՞:*

ԱՆՆԻ – *Ո՛չ ամենուն համար:*

ՌԻԹԱ – *Ապրիլէն աղւոր բան ի՞նչ կայ. երիտասարդ ըլլալէն աւելի աղւոր բան ի՞նչ կայ. անհոգ ու անվիշտ ըլլալէն աւելի աղւոր ի՞նչ կայ… Հա՛, հա՛ ինչո՞ւ պիտի չըլլանք ուրախ:*

ԱՆՆԻ – *Ամենքը քեզի պէս չեն: Եւ վերջապէս դուն ալ միշտ այդպէս չես եղած:*

ՌԻԹԱ – *Իրա՞ւ: Կկարծե՞ս: Հապա ինչպէ՞ս եմ եղած: Հիմա՛ր եմ եղած: Ուրա՛խ եղիր, ուրա՛խ եղիր. խնդա՛, հա՛, հա՛, հա՛…* (Յանկարծ կնետվի գետին ու կմնա անշարժ՝ աչքերը անթարթ կետի մը հառած):

ԱՆՆԻ – (Չոքելով քովը) *Ի՞նչ կմտածես:*

ՌԻԹԱ – *Ոչի՞նչ: Մտածելու ոչինչ չկայ: Բայց կուզեի պոռալ, այնպէս կուզեի ճչալ, որ ամբողջ աշխարհքը իմանար:*

ԱՆՆԻ – *Ինչո՞ւ:*

ՌԻԹԱ – *Ինչո՛ւ: Նորէն քու հիմար ինչուն: Չե՞ս տեսներ՝ ինչպէ՛ս զուարթ ենք, ինչպէ՛ս կխաղանք, ինչպէ՛ս բախտաւոր: Պոռալ կուզեմ ուրախութիւններս, պոռալ կուզեմ բախտաւորութիւններս: Հապա՛. Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛…* (Ու դեմքին վրա կփռվի գետին):

ԱՆՆԻ – *Տարօրինակ բնութիւն ունիս: Եւ երէկ, իրաւ որ բախտաւոր աղջիկ ես:*

Խաղը կանգ է առած:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՁԱՅՆԸ – *Ձարո՛ւկն է, Ձարուկը, կապեցէ՛ք աչքը:*

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ – (Կմոտենա փռված Ռիթային) *Օրիորդ Ռիթան հոգնեցա՞ւ:*

ՌԻԹԱ – (Նստելով) *Օրիորդ Ռիթան ձանձրացաւ:*

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ – *Քու առաջարկած խաղն է սակայն:*

ՌԻԹԱ – *Հիմար խաղ է:*

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ– *Փոխենք: Ի՞նչ կուզես:*

ՌԻԹԱ – (Յանկարծ ոտքի ցատկելով) *Վազել կուզեմ: Ո՞վ կբռնէ ինծի:*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - Աղջի՞կ, թե՞ տղա:

ԱՇՈՏ - Աղջիկները Ռիթան բռնել չեն կրնար:

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ - Աղե՛կ, դուն վազե, ես բռնեմ:

ՎԱՐՍԵՆԻԿ - Իշխա՛ն Ամորի, դուն ալ չես հասնիլ անոր վազելուն:

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ - Իրա՞վ:

*ԶԱՐՈՒԿ - (*Մեծ լրջությամբ*) Իշխանը կրնա՛:*

ԱՇՈՏ - Ան ալ չի կրնար: Ա՛յ կտեսնե՛ք: Ռի՛թա, ամոթով չձգե՛ս: Պատրաստ: Մե՛կ, երկո՛ւ, երե՛ք:

Ռիթան կսլանա դեպի վար, դեպի ծովեզրը, ժուան ետևեն, մնացածները վայրկյան մը կդիտեն:

*ԶԱՐՈՒԿ - (*Դոռալով*) Չէ՛, չէ՛, չիտակ ճամփեն, չիտակ, ժայռերուն մեջ իրավունք չունիս:*

*ԱՇՈՏ - (*Խնդալով*) Անգամ մը, որ նետվեցավ ժայռերը, դե՛, ալ հասիր, որ բռնես:*

ՎԱՐՍԵՆԻԿ - Այծ կնմանի, կատարյալ այծ, քուրդ:

*ԱՇՈՏ - (*Բռնելով Վարսենիկի ձեռքը*) Հապա ի՞նչ կուզեիր, որ նմանի. կատվի՞, քեզի պես:*

*ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ - (*Դիտելով*) Վա՛յ, ինչո՞ւ նստեցավ. ինկա՞վ:*

*ԶԱՐՈՒԿ - (*Ոգևորված*) Հասա՛վ, հասա՛վ. ա՛յ, որ ըսի՝ կբռնե իշխանը:*

ԱՇՈՏ - Բայց ատիկա հաշիվ չէ: Ինկա՛վ:

ԶԱՐՈՒԿ -Հաշիվ է:

ՎԱՐՍԵՆԻԿ - Հաշիվ չէ, հաշիվ չէ: Ջեղա՛վ:

ԶԱՐՈՒԿ - Եղա՛վ. հրաշալի՛. թող չի նստեր. ինչո՞ւ նստավ:

Եվ վեճին հետ բոլորն ալ կիջնեն դեպի ծովեզրը: Աղմուկը պահ մը կշարունակվի ու հետզհետե կմարի:

Քիչ մը ատեն լուռ:

2

Տան կողմեն կուգան Սմբատ իշխանը ու կինը՝ Աննա իշխանուհին, և կուղղվին դեպի նստարանները, ուր և վերջապես կնստին. իշխանուհին կսկսի ձեռքի աշխատանքը: Այդ միջոցին ալ կխոսվի:

ՍՄԲԱՏ – Աննա՛, տեսա՞ր:

ԱՆՆԱ – Դո՛ւն տես. ես շատոնց եմ տեսեր:

ՍՄԲԱՏ – Զարմա՜նք է: Մինչև հիմա ժուռնի հետ խոսիլ անգամ չէր ուզեր:

ԱՆՆԱ – Էրիկ-մարդիկդ ձեր քիթեն անդին չեք տեսներ երբեք: Աղջիկ մը երբ կուզե, չեմ ու չուզեմն կսկսի:

ՍՄԲԱՏ – Այդպե՞ս կկարծես:

ԱՆՆԱ – Ա՛յ մարդ, բնավ քեզի հարց տված չունի՞ս, թե ինչպես է, որ ժուռնը ամեն անգամ Աստանա իջնելուն ու ելլելուն՝ գիշերները միշտ մեզի է:

ՍՄԲԱՏ – Հոգիս ի՞նչ հասկցանք: Հեռուեն հեռու վերջապես ազգական ենք իրարու:

ԱՆՆԱ – Ազգականությունը նո՞ր միտքը ինկավ: Եվ վերջապես ի՞նչ գործ ունի աս տղան ասանկ շուտ-շուտ Աստանա: (Ծաղրով) Աստանա՛: Հոս է, հոս, մեր Բերդուան է անոր Աստանան: Եվ ասիկա իմ գործս է, ի՛մ, այդ Աստանան:

ՍՄԲԱՏ – Ըսենք թե հա՛: Բայց կկարծե՞ս, որ մայրն ալ պիտի բերես քու խելքիդ:

ԱՆՆԱ – Նախ տղուն ոտքը ամուր մը կապեմ, ետքը մայրն ալ կմտմտանք, թեև ասիկա քիչիկ մը ավելի դժվար է անշուշտ:

ՍՄԲԱՏ – Աղեկ որ գոնե այդչափը խոստովանեցար: Թե որ այդպես է, գործին այդ կողմն ալ ձգե ինծի: Դժվա՛ր է եղեր: Ինչո՞ւ է դժվար. Թագավորին քույրն է, հասկցա՞նք. ե՞տքը:

ԱՆՆԱ – Եվ ինքն ալ Թագուհի:

ՍՄԲԱՏ – Աս «Թագուհին» վրաս գրե: Զմեռվան մը Թագուհի: Ուրիշ բան է, եթե մարդը սպաննված չըլլար, ու մինչև հիմա Կիպրոս ըլլար. Կիպրոսի մեջ ընդամենը չորս ամսվան Թագուհի: Հիմա անիկա պարզապես այրի կին մըն է՝ վերադարձած հորենական կալվածքը:

ԱՆՆԱ – Բայց իր սեփական-ամուսնական կալվածն է Կիպրոսի հողերուն կեսը:

ՍՄԲԱՏ – Ասիկա ալ վրաս գրե՛: Կիպրոս ըսածդ ծովեն անդին է և հիմա ալ ուրիշ Թագավորի մը ձեռքին տակը: Իսկ իմ կալվածներս, շիտակ է, Կիպրոսին կեսը չէ, բայց ունի այն շատ մեծ առավելությունը, որ ծովուն ասդիի կողմն է և անմիջապես ալ Զապելի դղյակին պատերուն

տակը: Եթե, օրինակ, ատկե աղվոր կտոր մը փրցվի, կարծեմ գեշ օժիտ չըլլար. այդքանը կարծեմ հասկցեր է «թագուհին», այսինքն հոգացեր եմ, որ հասկնա:

ԱՆՆԱ - Ուրեմն քու ըսելովդ...

ՍՄԲԱՏ - Ըսելով-մըսելով չկա: Գիտե՞ս ինչ կա: (Ոտքի կելլե և ձեռքի ու մարմնի շարժումներով կընդգծե խոսքին կարևոր մասերը) *Մեր հողերը դրեր է Աստված մեր այս Բերդուսին հետ Ամորիներու հին դղյակին ու Կուփկոսի ճիշտ մեջտեղը: Այդ երկուքի տերերն ալ ուժեղ մարդիկ են և իրար ալ թշնամի: Աննա՛, Աստված տվավ մեզի տղա մը ու աղջիկ մը: Աշոտս հանձներ եմ մեր մեկ հարևանին, և գիտեմ, որ Օշին պայլը շատ կսիրե տղաս: Քանի Օշինն է այս երկրին տերը, կռնակնիս ամուր է: Բայց ի՞նչ գիտնամ վաղվան գալիքը. անհաստատ են աշխարհիս բաները: Եթե հանկարծ բան մը պատահի, մեր բանը աղվոր չըլլար. պիտի համարվինք Օշինի մարդոց կարգեն: Ուրիշ բան է, եթե Ռիթան ալ դառնա Ամորիներուն հարսը. ա՛յ, այդ կողմեն ալ մեջքս կամրանա. կհասկնաս: Մեկ ոտքի վրա կենալը խելոքություն չէ. ատիկա հիմար արագիլներուն սիրած քաղաքականությունն է: Ես կսիրեմ ձիուս վրա ըլլամ թե գետինը՝ միշտ ամուր հենած ըլլամ երկու ոտքիս վրա: Եվ այն ատեն թող կռվին Ամորիներն ու Օշինը ինչքան կուզեն, թող հաղթե ո՛րը կուզե, մենք միշտ կըլլանք երկու ոտքի վրա: Ի՞նչ կըսես, ա՛յ կին, քիթես անդին կտեսնե՞մ եղեր, թե՞ չեմ տեսներ: Դուն հոգդ մի՛ ըներ և շարունակե՛ քու Ատամանդ:*

ԱՆՆԱ - Կամա՛ց: Եկա՞ն:

3

Ծովեզերքեն խոսելով կբարձրանան Ժուան Ամորի և Աշոտ:

ԱՇՈՏ - Ո՛չ, ես կմեկնիմ երկուշաբթի:

ԺՈՒԱՆ - Սի՞ս, թե՞ բանակը:

ԱՇՈՏ - Ի՞նչ գործ ունիմ Սիս: Շիտակ բանակը:

ԱՆՆԱ - Մյուսները ո՞ւր մնացին:

ԱՇՈՏ - Հյուրերը մեկնեցան:

ԱՆՆԱ - Իսկ Ռիթա՞ն:

ԺՈՒԱՆ - Վազելու ատեն ոտքը քարին զարկավ, ինկա՞վ, թե ինչ եղավ, չհասկցա. միայն նստավ և երևի քիչ մը սրտին առավ, որ

բռնկեցաւ: Լաւ. այս եղաւ, խնդաց, բարկացաւ, ձգեց ու գնաց տուն. օրիորդ Վարսենիկն ալ եկեր:

ԱՆՆԱ - (Սիրալիր) Հիմա կուգա, ժամու՞ն իշխան. Հիմա կուգա ուր որ է. աղջիկ է, կսպասեցի: Աշո՛տ, գնա՝ ըսե՛ քրոջդ. թե մայրիկդ քեզի կկանչե:

ԱՇՈՏ - Գլխուս վրա. Հիմա ալ վազենք ազնվաշուք օրիորդներուն ետեւեն: (Դուրս):

4

ՍՄԲԱՏ - Է՛, տղա՛ս, քիչ մը վարժվեցա՞ր մեր օդերուն:

ԺՈՒԱՆ - Միշտ պայծառ արեւ ունիք, Սմբատ իշխան:

ՍՄԲԱՏ - Այո՛, արեւ ունինք ամբողջ տարին. վերջապես ամեն մարդ բան մը պիտի ունենա: Ամառները քիչիկ մը պետք եղածեն ավելի տաք կըլլե, կրակ է, բայց իմ ու Աննայի հին ոսկորները շատ չեն տրտնջար. աղջիկս ու տղաս ալ մանկուց վարժ են. կտրտնջա միայն կնոջս քույրը. անոնց տունն ալ, ձեր գյուղին պես, սարերուն ու ամպերուն մեջ փակված ժայռի կտոր մըն է, զարմանք չէ:

ԱՆՆԱ - Գոհ մնա՞ց իշխանը իր նոր սենյակեն, որ իրեն համար պատրաստել եմ տվեր: Անցած անգամ զանգատեցար ծովուն ձայնեն, ասիկա հիմա ամենեն հեռու սենյակն է ծովեն:

ԺՈՒԱՆ - Շատ շնորհակալ եմ, ազնի՛վ իշխանուհի, բայց իզուր հոգնություն եք քաշեր: Փոթորիկ էր, ես ալ վարժ չէի ու քունս չտարավ այն օրը. ուրիշ ոչինչ:

ԱՆՆԱ - Դուն ըսե՛ միշտ ինծի, եթե որեւէ բան պակաս է կամ չես ախորժեր: Անշուշտ քու թագուհի մայրիկիդ մեծ գյուղին հարմարությունները չունինք, բայց կընեմ, ինչ որ կրնամ մեր այս պզտիկ բերդին մեջ:

ԺՈՒԱՆ - Ինչո՞ւ պզտիկ. համենայն դեպս շատ հին ու ազնիվ: Ոչինչ պակաս չէ եղած երբեք ինծի հոս. շատ շնորհակալ եմ, իշխանուհի՛:

ՍՄԲԱՏ - Շիտակ ես, տղա՛ս: Մենք հին ծառ ենք, արմատները խոր. հյութերը ընտիր, սաղարթը բարձր. ինչո՞ւ չըսեմ: Մեր այս լեռներուն ու քարքարուտներուն մեջ շատ քիչ կան հիմա այս հին մայրի ծառերեն: Բոլորը նորելուկ տունկեր են. և ինչքան մացա՛ռ:

5

ՌՈՒԹԱ - (Տան կողմեն) Ի՞նչ է, մայրիկ. կարօտե՞ր ես ինծի:

ԱՆՆԱ - Ի՜նչ քաղաքավարութիւն է, աղջի՛կս. Հյուրն աասնկ մինակ կթողնե՞ն: Այս աղջիկը բոլորովին վայրենի է, ժուա՛ն իշխան. մեզմե անգամ կփախչի: Երևակայե՝ Աստծու աւտուն բերանը պատառ մը բան հազիվ դրած՝ կցատկե ձիու մը վրա, ձիավոր ճորտ մըն ալ կձգե ետևեն ու կիյնա լեռները: Վերջին նորութիւնն է ասիկա. կեսօրվան մուտերը հազիվ կդառնա, հոգնած, ջարդված, ալ հետը խոսի՞լ կըլլա: Շատ անգամ հացի ալ չի գար. սիրտս-փորս կհատի: Դժվար բան է, ժուա՛ն իշխան, աղջիկ զավակ մեծցնելը, ան ալ ասանկ խելագար աղջիկ:

ՌՈՒԹԱ - Ատոր համա՞ր կանչեցիր ինծի, մայրի՛կ:

ԺՈՒԱՆ - Զիավարութիւնը շատ վայել է ազնվական օրիորդի մը:

ՍՄԲԱՏ - Շիտա՛կ է, տղա՛ս, միայն ատոր չափը կա, ձևը կա: Դուն շատ կչարչարես Ցոլակը, աղջի՛կս. մեղք է անասունը:

ՌՈՒԹԱ - (Բարձր խնդալով) Կկարծե՞ս հայրի՛կ: Ինծմե ավելի ուրախ է քու անասունդ, երբ սանձերը բաց կձգեմ, որ չափ իյնա: Լսելու ես ինչպե՛ս կխրխնջա, ինչպե՛ս թափ կուտա բաշը և ի՜նչ կթռչի: Արդեն ատիկա է արժեք ունեցողը. ալ կդադրի գլխուդ մեջ ամեն մտածում. կզգաս, որ կտրված ես գետնեն, հողեն ու կյանքեն. օդին մեջն ես. ոչինչին մեջ. ու դեմդ հոսուն ճամփա մը միայն. երբեմն կծկտած ժայռի փերթ մը կամ կիսաչոր թզենի մը՝ փոշիով ծածկված, որոնք խենթի նման վրադ կվազեն տարօրինակ սպառնալիքով մը, բայց կվրիպին, քովեդ կանցնին, ու դուն կթռչիս, կթռչիս...

ԱՆՆԱ - Դե՛, հիմա եկուր ու ասոր խելք հասկցո՛ւր: (Ոտքի ելած՝ թելերը կժողվե) Պարապ բան է:

ՍՄԲԱՏ - Աննա՛, ես երթամ անգամ մը ախոռները: Աշոտը որ իջնե, դուք ալ եկե՛ք ախոռները: Ցոլակդ ցո՛ւյց տուր Ժուան իշխանին: (Մարդ ու կին իրար ետևե դուրս):

6

ԺՈՒԱՆ - (Մտածումներուն մեջեն) Այո՛, ձիերուն մեջն ալ բախտավորները կան:

ՌՈՒԹԱ - Ահա՛ մեզի նորեն առանձին ձգեցին:

ԺՈՒԱՆ - Եվ դուն իհարկե դժգոհ ես արդեն:

ՌԻԹԱ – Մինչև ե՞րբ պիտի շարունակվի այս խաղը, իշխա՜ն:

ԺՈՒԱՆ – Մինչև որ տաս քու համաձայնությունդ, իշխանուհի՛: Կտեսնես, որ ես հուսահատողը չեմ: Եվ վերջապես ինչո՞ւ կմերժես, ըսե՛ պարզ երեսիս: Ձե՞ս հավնիր ինծի, կո՞ւյր եմ, կա՞ղ եմ: Հրեշ մը չեմ, կարծեմ: Թե՞ չես հավնիր տունիս, տեղիս, ծնունդիս: Թագավորական արյուն եմ, և մայրս ալ` թագուհի:

ՌԻԹԱ – Խոսքիդ այդ մասը կրնաս բոլորովին զեղչել, մայրիկս ատոր մասին շատ է խոսած ինծի ու շատ է գոված:

ԺՈՒԱՆ – (Ժպտուն) Այդպե՞ս է: Է՛, ավելի աղեկ: Բայց բաներ կան, որ միայն ես կրնամ ըսել քեզի: Ճիշտ է, այսօր բախտը վայրկյան մը երես է դարձուցած մեզմե. այս օրը մերը չէ, բայց վաղը մերն է: Եվ մեզի հետ է սրբազան պապին օրհնությունը, Փրանկներու թագավորին օգնության խոստումը և ինչքա՜ն-ինչքա՜ն իշխաններ. հին խելքի Հայե-րեն զատ ամենքը մեզի հետ են. մայրիկս հարազատ քույրն է հանգուցյալ թագավորին, և ան պիտի ըլլա խնամակալը Լևոն թագավորին: Գիտցի՛ր, մեծ պատրաստություն կտեսնվի, և քիչ ատեննեն մայրս ու երկու մեծ եղբայրներս հայտարարելու են խնամակալ:

ՌԻԹԱ – Իսկ Օշին պա՞յլը:

ԺՈՒԱՆ – Կջախջախենք այդ սրիկան, օձի մը նման կճզմենք մեր կրունկներուն տակը:

ՌԻԹԱ – Դուն կճանչնա՞ս մոտեն Օշին պայլը:

ԺՈՒԱՆ – (Արհամարհանքով) Ո՛չ, այդ պատիվը չեմ ունեցած:

ՌԻԹԱ – Բայց ես ունեցած եմ այդ պատիվը:

ԺՈՒԱՆ – Անշո՛ւշտ, քանի որ հարևան եք:

ՌԻԹԱ – Եվ կըսեմ քեզի. ո՛չ մայրդ, ո՛չ ալ եղբայրներդ չափվիլ չեն կրնար Օշին պայլին հետ ո՛չ իրենց խելքովը, ո՛չ իրենց կամքովը:

ԺՈՒԱՆ – Խոսքերուդ մեջ գուցե ճշմարտություն մը կա: Եղբայր-ներս ուժեղ մարդիկ չեն դժբախտաբար, մայրս ալ կին է վերջապես: Բայց մեծ է ամենուն ալ ատելությունը Օշինին դեմ, և ատիկա ուժ մըն է:

ՌԻԹԱ – (Տարօրինակ ծիծաղով մը) Հա՛: Ամենուն հոգիներուն մեջն ալ նստած է ա՜ն, Օշին պա՛յլը, ամենո՛ւն, ամենո՛ւն:

ԺՈՒԱՆ – Կզգամ, որ քու հոգիդ ալ լեցուն է իր ատելությամբը, անշուշտ նաև ծնողներուդ: Եվ բնավ չեմ զարմանալու, եթե իր անկուշտ ագահությունը ձեր հողերուն վրա ալ աչք տնկած ըլլա: Մի՛ վախնար,

իշխանուհի՛, ատիկա երբեք իրականություն պիտի չդառնա. պիտի ըլլա ատոր ճիշտ հակառակը:

ՌԻԹԱ – Այսինքն՝ ի՞նչ պիտի ըլլա ճիշտ հակառակը:

ԺՈՒԱՆ – Մենք մինչև հիմա տկար ենք եղած ու անվճռական, գիտե՞ս ինչու, որովհետև մերիններուն խելքը իսկապես Կիպրոսի վրա է: Մայրս իր Կիպրոսի անցյալը կփնտրե, եղբայրներս ալ՝ Կիպրոսի իրենց կալվածական իրավունքները: Հոստեղի խնամակալության ալ, որ կցանկան, քիչ մը պատվի և իրավունքի հարց է, բայց գլխավորապես որովհետև նոր առավելություններ կուտա Կիպրոսի մեջ հաջողելու: Իսկ ես, իշխանուհի՛, ուրիշ կերպ կմտածեմ. ես այս հողին վրա մեծցա և այս հողը ավելի կսիրեմ. ես կուզեմ, որ Ամորիներս հաստատ նստինք այս հողին վրա, զորանանք և տիրողն ըլլանք այս երկրին: Երբ Կիլիկիան մերը ըլլա, Կիպրոսը վերջը շատ ավելի դյուրին մերը կդառնա: Կհասկնա՞ս:

ՌԻԹԱ – Կսպասեմ եզրակացությանդ:

ԺՈՒԱՆ – Հիմա մայրս քիչ-քիչ սկսած է իմ համոզումիս գալու: Եվ երևակայե՛, եթե անգամ մը կեդրոնացնենք մեր բոլոր ճիգերը այս գահին վրա, եթե անգամ մը հաջողինք բոլոր դժգոհները ստիպելու, որ չկատարեն պալատեն եկող ոչ մեկ հրաման, և հալածանք հանենք ամեն հպատակողի դեմ, կկոտրենք այդ Օշին պայլին մեջքը: (Յանկարծ խիզախ շեշտով մը) Իմ եղբայրներս թուլիկ մարդիկ են, ճիշտ է, անոնք հայրս են քաշեր, որ ճիշտ այդ պատճառով ալ կորսնցուց Կիպրոսի գահն ու իր կյանքը: Ես ավելի մորս կնմանիմ, և մեջս ավելի կամք կա, կսիրեմ համարձակ քայլերը: Եվ առաջին քայլը կառնվի, երբ Սիսի արքունիքի մեջ մայրս կնստի խնամակալ:

ՌԻԹԱ – (Թեթև հեգնությամբ) Եվ դո՛ւն:

ԺՈՒԱՆ – Ո՛չ ես: Ես պիտի նստիմ, ա՛յ (Կոռիկոսը մատնանիշ) այդ ամրոցը: Կոռիկոսը իր հրաշալի նավահանգիստով, իր անմատչելի բերդով, իր բացառիկ պատերազմական դիրքով Կիպրոսին ճիշտ դիմացը. իր կղզիովը և քու հողերուդ դրացնությամբը, այդ Կոռիկոսը մե՛րը պիտի ըլլա, Ամորիներո՛ւնը: «Մեր» ըսածս ձև մըն է միայն, որովհետև ի՛մս պիտի ըլլա. կհասկնա՞ս, ի՛մս: Իմս պիտի ըլլա, որպեսզի քուկդ ըլլա, իշխանուհի՛: Դուն կոչվիս պիտի Կոռիկոսի տիրուհին:

ՌԻԹԱ – (Կսկսի խնդալ ցավագին, լալու նմանող խնդուքով մը):

ԺՈՒԱՆ – Դուն հիմա խնդա՛, ինչքան որ կուզես. բայց այդ օրը

դա պիտի կտեսնե՛ս: Եվ ավելին, դեռ ավելին: Թագավորական արյուն կխաղե երակներուս մեջեն, և թարմ երիտասարդ եմ դեռ. ինչո՞ւ համար պիտի ըլլա անկարելի, ինչ որ կմտածեմ: Բռնե՛ քեզի պարզած ձեռքս, իշխանուհի՛, և ես կբարձրացնեմ քեզի մինչև թագավորական գահերուն պատվանդանը: Կլսե՞ս ինչ կըսեմ, թագավորական գա՛հը...

ՌՈՒԹԱ – (Լրջացած) *Զարմանալի՛ է: Զարմա՞նք է, այդ բառերը քու շրթունքիդ...*

ԺՈՒԱՆ – Դո՛ւն դրիր, իշխանուհի՛, դո՛ւն դրիր այդ բառերը իմ շրթունքիս: Երբ դուն հետս ես ու դեմս, զարմանալի ուժ կզգամ մեջս: Քու աչքերուդ մեջ, քու հեղնությանդ մեջ, քու տարօրինակ ծիծաղիդ մեջ, նույնիսկ քու մերժումիդ մեջ բան մը կա, որ կխթանե, որ հանդգնության կմղե: Քեզի հետ, իշխանուհի՛, ես կզգամ, որ պիտի հաջողիմ. ո՛չ մեկ Օշին պայլ դեմս կենալ չի կրնար, կխորտակե՛մ. պիտի՛ խորտակեմ:

ՌՈՒԹԱ – (Յանկարծ) *Աղե՛կ: Այդ պայմանով ես պատրաստ եմ. ես կըլլամ քեզի հետ:*

ԺՈՒԱՆ – (Սաստիկ ուրախացած) *Կհոժարի՞ս. համաձա՞յն ես:*

ՌՈՒԹԱ – (Խոժոռ) *Վերջապես պետք է վերջ դնենք այս անհամ պատմության: Քանի որ ծնողներս ինծի նետել կուզեն իրենց վիզեն անպատճառ, և քանի որ դուն այդքան կպնդես, աղե՛կ, թող ըլլա քու ուզածդ: Չեմ ծածկեր, որ ինծի համար մասնավոր կերպով գրավիչ է քու Ամորի անունդ: Ամորիները հավիտենական ու բնական թշնամիներն են անոր... Օշին պայլին: Եվ ես կուզեմ այդ ընտանիքին պատկանիմ:*

ԺՈՒԱՆ – Ուրեմն տո՛ւր ձեռքդ ինծի, եկո՛ւր նստե՛, ու ավելի պարզ խոսինք:

ՌՈՒԹԱ – Ավելի պարզը կխոսիս մորս հետ:

ԺՈՒԱՆ – Բայց նախ քո՛ւ խոսքդ: Ուրեմն կընդունի՞ս առաջարկս. կուզե՛ս կինս ըլլաս: Եվ եթե կուզես... (Ձեռքերը անոր կպարզե)*:*

ՌՈՒԹԱ – (Բարկությամբ) *Դե՛, ալ մի՛ ձանձրացներ ինծի: Մնացածը, ըսի՛, կխոսիս մորս հետ:* (Արագ կհեռանա դեպի տուն)*:*

ԺՈՒԱՆ – (Կեցած է անշարժ, անթարթ կհետևի անոր հեռանալուն, վիրավորված ու զարմանքեն ուսերը վեր քաշած)*:*

ԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ

Ցած առաստաղով փոքր սենյակ մը ամբողջապես ընկուզի տախտակե. մուտքը աջեն է թանձր վարագույրներով:

Ձախ կողմը քիչ մը թեք դիրքով դրած է պայլի աշխատության սեղանը՝ բեռնավորված թղթերով ու մագաղաթներով. ետևը՝ դարակներու վրա, դիզված են «գործեր» ու գրություններ: Սեղանին շուրջը ընկուզե աթոռներ՝ բարձր մեջքերով:

Գիշեր է: Սենյակը լուսավորված է գրասեղանին վրայի զույգ երկստեղ աշտանակներով՝ նույնպես ընկուզի փայտե:

1

Օշին պայլ նստած է իր գրասեղանին առջևը. անոր աջ կողմը՝ Հեթում իշխանը. անոնց թիկունքը կեցած է գործավարը՝ ձեռքը գրիչ ու մագաղաթ, և հուշ կառնե:

Իսկ այդ երեքին դեմ, կռնակնին դեպի ելքի դուռը, նստած են բարձրաթիկունք աթոռներուն վրա պարոն Պոհեմունդ՝ մեջտեղը. անկե աջ՝ կոմս Սիր-Ատան և երիտասարդ հայ իշխան մը՝ Թորոս. Պոհեմունդեն դեպի ձախ նստած է իշխան Սարգիս՝ տերը Կոպիտառի՝ գեր ու տարիքոտ մարդ մը:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ – Մեր առաջին պահանջն ան է, որ արքունի գունդը անմիջապես թողնե ու քաշվի Ամորիներու դղյակեն. և Զապել թագուհին ու իր որդիքը ազատ արձակվին ամեն կալանքե: Երբ թագուհին ու իր զավակները արձակվին, անկե ետքը այս երկու տարի տևող աղմուկները հարդարելու և ամեն բան խաղաղությամբ կարգադրելու համար մեր իշխաններուն կողմե քեզի կառաջարկենք հետևյալ պայմանները: Առաջին՝ հիմնական խնամակալությունը չեղյալ կնկատվի. երկրորդ՝ կհայտարարվի նոր խնամակալություն մը, գլուխը, ինչպես վայել է և պարտ է, Զապել թագուհին և իր անդրանիկ որդին՝ Հենրիկ իշխանը.

երրորդը կըլլաս դուն, այն փոխադարձ համաձայնութեամբ ուրիշ երկու հոգի: Եվ որպեսզի քեզի խնամակալութեան մէջ առնելու մեր ցանկութիւնը արգելքի չի հանդիպի, և նոր խնամակալութեան կշիռը ծանր ըլլայ Արևմուտքի հանդէպ և սրբազան պապին աջակցութիւնը մեզի հետ ըլլայ, պետք է որ ընդունիս պապական դաշնութիւնը:

ԻՇԽԱՆ ԹՈՐՈՍ - Այդին եղած տարբերութիւնը ի՞նչ է որ, իշխա՞ն. մէկ-երկու ծես ու աղոթք. այսքան փոքրիկ զիջում մը պէտք է ըլլայ քու կողմէդ:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Ատոր փոխարէն մենք ալ, իբրև վերջին կէտ, հանձն կառնենք ամէն միջոցի դիմենք, որ Անկուռ ամրոցը մնա քու զավակներուդ հայրենական սեփականութիւնը, և որ այդ իմաստով ստանաք սրբազան պապի հաւանութիւնն ու օրհնութիւնը: Գիտենք, որ կցանկաս այդ ամրոցը ունենալ և այդ ուղղութեամբ աշխատանքներ կկատարես որբևայրի թագուհիին հետ ամուսնանալեդ ի վեր: Ահա մեր կարծիքով միակ ելքի ճամփան այս խառնակ և ապօրէն վիճակէն:

ՊՈՂԵՄՈՒՆԴ - Եթէ մեր այս կէտերուն վրայ Օշին իշխանը որևէ նոր կէտ մը ավելցնել կփափագի, մենք իհարկէ պատրաստ ենք լսելու: Չեմ ծածկեր քեզմէ, Օշի՛ն իշխան, վերէն հրահանգ ունինք մենք սրբազան աթոռէն՝ ընել բոլոր մեր ձեռքէն եկածը հաշտ կերպով այս վէճերը մաքրելու և այս երկրին մէջ կարգը վերահաստատելու: Մամլուքներու համարձակութիւնը կտեսնես, որ օր օրի կմեծնայ և՛ մեր դէմ, և՛ Արևմուտքի: Հիմա ինչպէ՞ս օգնեն մեզի անոնք, երբ սուրբ աթոռն իմանայ, որ Զապել թագուհին կալանքի տակ է:

Քիչ մը լուռ, սպասողական:

ՕՇԻՆ - (Գլուխը բարձրացնելով) *Վերջացուցի՞ք:*

ՊՈՂԵՄՈՒՆԴ - Կսպասենք քու պատասխանիդ:

ՕՇԻՆ - Մենք երկու տարբեր լեզուներ կխոսինք, երկու շատ տարբեր լեզուներ, պարո՛ն Պոհեմունդ, և հազիվ թե իրար հասկնանք:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Ի՞նչ կա հոս իրար չհասկնալու:

ՕՇԻՆ - Դժբախտաբար շատ բան: Ըսէ՛, խնդրեմ՝ ո՞վ է այս աշխարհին թագավորը:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Միթե կասկա՞ծ կա: Օշին թագավորին որբը՝ մանուկն Լևոն:

ՕՇԻՆ - Քու այդ Թագավորդ, քու այդ պաշտպանության կարոտ պատանին, քու սյուզերենդ քեզի զենքի կանչեց և հիմա ալ այս վայրկյանիս կռվի վրա է. ինչո՞ւ չեկար իր կանչին. ինչո՞ւ չես գար:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Դուն ինծմե աղեկ գիտես, թե ինչու:

ՕՇԻՆ - Իմ գիտցածս մեկ բան մըն է, կո՛մս. որ դուն և քեզի նմանները, որ ամենեն բարձր պարոնները ըլլալու պատիվը ունիք այս երկրին մեջ, ամենեն գեշ օրինակը կուտաք ձեզմե վար եղող ազնվականներուն. որ դուն և քեզի հոս ղրկողները ծանր հանցավոր եք ձեր Թագավորին առջևը և ձեր տված ավատական երդումին առջևը:

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ - Բայց մենք հոս չենք եկած դաս առնելու, ոչ ալ խրատ լսելու համար: Մենք եկած ենք քեզի որոշ առաջարկով, անցնինք գործին:

*ՕՇԻՆ - Կներե պարոն Պոհեմունդը: Այս վայրկյանիս մանուկ Թագավորի մը իրավունքները իմ ձեռքերուս է հանձնված. ներսեն ու դուրսեն ամեն կողմեն Թշնամիներով լեցուն երկրի մը բախտը իմ ուժերուս է վստահված: (*Ոտքի ելլելով*) Այս վայրկյանիս այս պետության վարիչը ես եմ. դուք ինչպե՞ս կհամարձակիք ինծի պայմաններ բերելու և հաշտության առաջարկներե խոսելու, դուք ի՞նչ եք, այս երկրին վասալնե՞րը, թե՞ Թշնամիները:*

ՍԱՐԳԻՍ ԻՇԽԱՆ - Օշին իշխանը իզուր այդպես կտաքնա: Մեր կողմնակիցները, այսինքն մեր կուսակցությունը...

ՕՇԻՆ - Մինչև հիմա լռեր էիր, Կոպիտառի՛ տեր, և լավ է որ նորեն լռած մնաս: Ասոնք նորեն օտար են, եկվոր ու մեզմե չեն. իսկ դո՞ւն, դուն այս աշխարհի ամենեն հին ազնվական տունեն զտարյուն հայ մը. քու պապերդ իրենց կյանքն են դրեր այս երկրի հայացմանը, Ռուբեններու և Հեթումներու իշխանության բարձրացմանը համար: Քու վարմունքդ դավ մըն է անոնց դարավոր աշխատանքին դեմ, քու ծագումիդ դեմ և քու կոչումիդ:

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ - Այս կերպ խոսակցութենեն օգուտ չկա, իշխա՛ն: Այդ պարապ մեղադրանքները մենք ալ կրնանք քու գլխուն Թափել, սակայն ի՞նչ օգուտ. մենք ատոր համար չէ, որ եկած ենք: Հիմա դուն ըսե՛ մեզի՝ ի՞նչ պատասխան տանինք մեզի հոս ղրկողներուն: Զապել Ամորին անմիջապես պիտի արձակե՞ս, թե՞ ոչ:

ՕՇԻՆ - Եթե այդքան հոգածու եք Զապել Ամորիի վիճակի մասին, ես խորհուրդ կուտամ, որ երթաք և աղոթեք իր հոգիի փրկության

Համար, իր գործած բազմաթիվ մեղանչումներուն համար: Թող Աստված ների բլյա անոր մարդկային ծանր սխալանքներուն, քանի որ ամենքս մեկ ու ակար սանձագործություններ ենք իր աստվածային կամքին: Ուրիշ որեւէ հոգածության այլեւս պետք չունի Զապել Ամարին:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Ի՞նչ բսել կուզե իշխանը:

ՕՇԻՆ - Կալի վրա ենք ու պատերազմական դրության. մենք մեր բոլոր ուժերը կեդրոնացնել կուզենք մեր աշխարհի ընդհանուր ոխերիմ թշնամիին դեմ. Զապել Ամարին իր անունով ու դրությունով կդրդեր ամենքը, որ չմիանան մեզի, ուժ չտան մեզի, լքեն մեզի, չերթան թշնամիին դեմը: Պատերազմական ատյանը հայրենիքի դեմ գործված դավաճանություն անվանեց Զապելի եւ իր երկու որդիներուն փարմունքը ու դատապարտեց մահվան:

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ - Մահվա՞ն:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Զապել թագուհի՞ն...

ՍԱՐԳԻՍ ԻՇԽԱՆ - Օշին թագավորին հարազատ քո՛ւյրը:

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ - Եվ հետո՞:

ՕՇԻՆ - Հետո ի՞նչ: Կատարված է բարձրագույն դատարանին վճիռ: Աղոթեցեք իր հոգիին համար:

ԹՈՐՈՍ ԻՇԽԱՆ - Աստվա՛ծ իմ...

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ - Բայց... բայց հավատալ չեմ կրնար:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Ինչպե՞ս համարձակեցար, Օշի՞ն իշխան: Ինչպե՞ս համարձակեցար այսպիսի սարսափելի գործ:

ՕՇԻՆ - Համարձակողը մենք չէինք. դո՛ւք եղաք համարձակողը. դո՛ւք բրիք, դո՛ւք ուզեցիք: Ես փորձեր եմ ամեն բան, ինչ որ մարդկօրեն հնարավոր է, որ հասկցնեմ այդ դժբախտ ու կարճամիտ կնոջ իր դիրքը, մեր վիճակը ու պայմանները. այս երկու տարի է՝ սպառեր եմ ամեն միջոց: (Տեսակ մը մատնանիշ ընելով Թորոս իշխանը) Դո՛ւք անիկա սխալ ճամփու վրա դրիք, դո՛ւք մղեցիք, դո՛ւք դրդեցիք:

ԹՈՐՈՍ ԻՇԽԱՆ - Զգիտեմ ինչու Օշին իշխանը իր խոսքը ինծի կուղղե: Ես գոնե ոչ մեկ գիր չեմ ունեցած. ես եղած եմ միայն դրացի մը ու բարեկամ մարդ մը թագուհիին. ես ի՞նչ գործ ունիմ ձեր տոհմային կռիվներուն մեջ. ես միշտ չեզոք եմ եղած. ես հարգած եմ միշտ և՛ քեզի, և՛ թագուհին. ես միշտ չեզոքություն եմ պահած:

ՕՇԻՆ - Պինդ պահե՛ քեզի քու այդ գարշելի չեզոքությունդ, բայց պինդ պահե՛ միտքդ և Զապել Ամարին:

ԹՈՐՈՍ ԻՇԽԱՆ - Սակայն թագավորահայրը կսխալի. թյուր տեղեկություններ են հաղորդած անշուշտ մեծ իշխանին: Ես ի՞նչ ունիմ քեզի հանդեպ: Ես, այնպե՛ս, հաշտություն մը. ընդհանուր համերաշխություն մը. ինչպե՞ս ըսեմ, այնպես... տեսակ մը...

ՕՇԻՆ - Կա՛րճ. ամեն դիմադրություն պետք է վերջ գտնե. և ամեն գլուխ պետք է խոնարհի թագավորի հրամանին առջև: Այս թագավորությունը պետք է բարձրանա. հարգանք ու պատկառանք պետք է ազդե չուրջի բոլոր թշնամիներուն, ատոր վրա են աշխատեր երեք դար բոլոր հայ իշխաններն ու թագավորները: Ես ալ ատոր համար եմ հոս:

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ - Քալե՛, Սի՛ր-Ասան, ալ ընելիք չունինք հոս: Կտեսնես, որ վճռեր է մարդը կանգ չառնել ոչ մեկ բանի առաջ և բոլոր իշխանությունը առնել իր ձեռքը: Դժվար ու շատ բարդ գործ է, իշխա՛ն. և դեռ շատ արյուն կա ատոր տակը. ու չգիտեմ ինչով կվերջանա:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - Երբ լսեցի Ամորիներու դղյակին հանկարծակի գրավումը, հասկցա, որ գեշ է միտքդ, ատոր համար էր, որ աշխատեցա մեր համախոհներուն մեջ միջին ճամփա մը գտնելու. ահա՛, իզո՛ւր: Դուն կըսես, թե այս թագավորության բարձրացումը կուզես. այդ բարձրացումը անկարելի է առանց արևմտյան պետություններու բարեկամության, որ ըսել է՝ առանց սրբազան պապի սուրբ միջնորդության: Երբ որ դուն ալ գաս ու հասնիս այս ճշմարտության, մենք շատ ավելի դյուրին իրար կհասկնանք:

ԻՇԽԱՆ ԹՈՐՈՍ - Հապա՛, հապա՛. մեր ըսածն ալ ատիկա է:

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ - Կկատարվի՛ Աստծու տնօրինությունը: Մնա՛ս բարով:

Ընդհանուր խոնարհություն մը իրարու, և չորսը կմեկնին Հեթումի առաջնորդությամբ:

2

Օշին երկու ձեռքով գրասեղանին հենած կնայի անոնց ետևեն: Գործավարը, որ անոնց ճամփա տալու համար բարձր բռնած է դռան վարագույրը, կձգե ձեռքեն ու ժպտուն կմոտենա իշխանին:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Քիթերնին քսվեցավ գետին. այս տեսակ պա-

տապալման անոնք բնավ չէին երևակայեր: Մե՛ծ իշխան, քու մինչև հիմակվան ներողամտությունը անոնց խելքին բանը չէր: Անոնք միայն ա՛յս լեզուն կհասկնան, ուժի ու գործի լեզուն: Վեհանձն ու նրբահոգի վարմունքը թուլություն է անոնց աչքին: Եթե այս հարվածը տարի մը առաջ զարկած ըլլար թագավորահայրը, շատ մը ավելորդ գլխացավերե ազատ կըլլար մեր գլուխը:

ՕՇԻՆ – Անցի՛ր գործի: Իսկույն եղբորս նամակ պիտի ղրկվի: Գրվելիքը. թող շարունակե ճնշումը, մինչև որ թշնամին բոլորովին քաշվի մեր լեռներեն, կանգ չառնե՛լ, ուժերը կեդրոնացած պահել, մինչև երկուշաբթի կհասնին նաև նոր 300 կռվող: Լեռներեն դուրս կրնա գալ միայն այն պարագային, երբ մամլուքներու դիմադրական ուժը հիմնովին կոտրված է: Նամակ մըն ալ կգրես իսկույն Մովսեսին. կարճ կպատմես, ինչ որ քիչ մը առաջ հոս տեղի ունեցավ և...

3

ՄԽԻԹԱՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ – (Ներս նետվելով) *Իրա՞վ է լուրը, պա՛յլ:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – Այո՛, հա՛յր սուրբ, ուրախացի՛ր: Քիչ մը առաջ եկավ սուրհանդակը բանակեն: Մեր առաջին մեծ հաջողությունը (Դուրս)*:*

4

ՄԽԻԹԱՐ – Տեղեկություն տանք կաթողիկոսին, վաղը մաղթանք կատարվի բոլոր վանքերուն ու եկեղեցիներուն մեջ:

ՕՇԻՆ – Հանգի՛ստ կեցիր. աղմուկ պետք չէ դեռ: Եղածը առաջին հաջողություն մըն է միայն, թեև իրավ է՝ շատ կարևոր: Գիշերով 600 հոգի մերիններեն կանցնին մամլուքներուն թիկունքը անանցանելի ճամփաներով. մութին մեջ սարսափահար անոնց աջ թևը չի դիմանար ու կգլխե խառն փախուստի. մյուս մասերն ալ կհարկադրվին իրենց դիրքերը ձգելու և հապճեպ ետ քաշվելու խոր ձորերուն մեջեն: Մեր Սև լեռներուն կիրճերը գիտե՛ս. կրնաս երևակայել, թե ինչ խառնիճաղանջ տիրած պիտի ըլլա, և ի՜նչ ջարդ կերած պիտի ըլլան անզգամները:

ՄԽԻԹԱՐ – (Դանդաղ շարժումով մը կհանե վեղարը, կտարածե բազուկները և խորին հուզումով) *Տե՛ր ամենակալ, օրհնյա՛լ ըլլա քու անունդ: Դուն ես զորավիգը մեր գնդերուն, դուն ներշնչում մեր գործերուն, դուն առաջնորդ մեր զենքերուն: Եվ թող անիծվի՛ անօրեն*

թշնամին, խորտակվի՛ հարձակողը, հափշտակողը, նենգն ու անկուշտը: Տե՛ր, դուն եղիր վահանը քու հոտիդ, քու ժողովրդիդ: Դո՛ւն եղիր սուրը մեր թշնամիներու գլխուն:

ՕՇԻՆ – (Որ կեցած էր երկյուղած խոնարհումով) *Ամե՛ն:*

5

ՀԵԹՈՒՄ – Օշի՛ն, հայտնեցի այդ դավանափոխներուն մեր նոր հաղթանակը. տեսնելու էիր, թե ինչ տպավորություն ըրավ. բոլորովին իշացան:

ՕՇԻՆ – Ես դիտմամբ բան չըսի, դուն ալ ըսելու չէիր:

ՀԵԹՈՒՄ– Ինչո՞ւ: Սա ի՞նչ ներհակ խմորե են շիներ քեզի, ա՛յ մարդ: Երբ ամենքը կոտրված են, ու վախը՝ հոգիներուն խորքը, սա՛ է, որ միշտ վստահ է ու հաստատ մեր հաղթության: Իսկ երբ, ահա՛, կուգա այդ հաղթանակը, երբ ամենուն սիրտը ուրախությունեն կխայտա, դո՛ւն ես, որ սանձ դնել կուզես, կարծես վախ ունիս ու կկասկածիս:

ՕՇԻՆ – Ո՛չ վախ ունիմ, ո՛չ կասկած, բայց չեմ ուզեր, որ հոգիներուն լարումը թուլնա:

ՀԵԹՈՒՄ – Հոգիներուն լարումը չթուլցնելու համար այս իրիկուն երկուքդ ալ իմ հյուրս եք. կկանչեմ և իշխան Դավիթը. այլև… չէ՛, Մինասը չուզեր, անոր քունը շուտով կուգա, գավաթ մըն է անոր ուժը: Կիպրոսեն նոր գինի եմ ստացեր, պատվական տեսակեն. վրան ավելցուր հայր սուրբի ավելի ևս պատվական ձայնը. մնացածը կրնաս հասկնալ. մինչև առտու հրաշալի քեֆ մը, հոգիներուն լարումը չթուլցնելու համար:

ՕՇԻՆ – Տնաշե՛ն, երկու օր ալ սպասե՛, թող որ գործը լրանա:

ՀԵԹՈՒՄ – Դուն միշտ դժգոհ ես եղածեն, միշտ ամեն ինչ թերի է քեզի համար, այդ պատճառով ալ ուրախություն ըսված բանը չունիս: Ես կսիրեմ այսօրը, կգոհանամ եղածով, ատոր համար ալ հոգիս ուրախ է: Ա՛յ մարդ, այս գիշեր տոնենք հաղթանակին ծայրը. գիշերներ շա՛տ, քանի մը օրեն ալ կտոնենք հաղթանակին միջուկը, ետքն ալ լրումը, որ սրտերնիս ինչպես պետք է լիանա: Ո՛չ իմ Կիպրոսի տակառիկներս սպառվելե վախ ունին, ո՛չ ալ Մխիթարի անուշ ձայնը. այնպես չէ՞. և երկուքն ալ շատ են ընտիր, շատ են հին ու շատ սրտի զարնող: Օշի՛ն, այս անգամ պետք չէ հակառակիս, թե ինծի կսիրես:

ՕՇԻՆ – Փորձանք ես: Դուք գացե՛ք, սկսեցե՛ք և ինծի մի՛ սպասեք. գիտե՛ս, որ գործ ունիմ. վերջը տեսնեմ, կաշխատիմ գալու, եթե կարողացա:

ՀԵԹՈՒՄ - Փա՛ռք քեզի, Աստված, որ այսչափ համախոհությունը գոնե բերնին փրցուցինք: Ասիկա ամենեն մեծ նշանն է, Մխիթա՛ր, որ մեծ է մեր տարած հաղթանակը և վերջնական, ես կճանչնամ իմ մարդս: Քալե՛, հա՛յր սուրբ, քալե՛: (Երկուքով դուրս)*:*

6

Օշին կնստի ու գրիչը ծեռքը կթաղվի իր թղթերուն մեջ:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Մե՛ծ իշխան, սպան վերադարձավ Ամորիներու գլխեն:

ՕՇԻՆ - (Առանց զբաղումն ընդհատելու) *Միա՞կ:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Հետն է Լուսինյաններուն նոր հարսը, տիկին Ռիթա Ամորի:

ՕՇԻՆ - (Միշտ գլուխը կախ և զբաղված) *Աղե՛կ:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Որ ընդունարանը կսպասե հրամանիդ:

ՕՇԻՆ - (Զբաղված է ու լուռ)*:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Թագավորահա՛յր, դուն իմաստուն մարդ ես և ինծի նման մեկուն խորհուրդներուն պետք չունիս. բայց ես, որ կտենչամ քու ձեռնարկներուդ կատարյալ հաջողությունը, պարտք կզգամ ըսելու, որ իզուր տեղը անձամբ տեսակցիլ կուզես տիկնոջ հետ: Կին է, նոր ամուսնացած, պիտի խնդրե, պաղատի, պիտի լաե, որ կերպով մը ամուսինը արդարացնե. դուն ալ մեղքնաս պիտի: Մի՞թե մեր արդեն ունեցած տեղեկությունները հերիք չէին քեզի:

ՕՇԻՆ - (Միշտ իր թղթերուն հետ) *Ժուան Ամորիի դեմ լուրջ մեղադրանք մը չտեսա:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Կզարմանամ, որ պայլ իշխանը այդ համոզումին է: Բայց ենթադրենք, որ արդար է, ինչ որ չէ, սակայն մի՛ մոռնար Լուսինյաններու շառավիղ է, Զապելին հարազատ զավակը: Երկու մեծ եղբայրները և մայրը մեռան, պետք է մեռնի նաև կրտսերը, որ այս հարցը հիմնապես մեջտեղեն մաքրվի. արդարն ու անարդարը ալ Աստծու որոշելիք գործն է:

ՕՇԻՆ - (Լուռ է ու կգրե)*:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Ես անշուշտ կհասկնամ քու սրտիդ բարությունը, բայց...

ՕՇԻՆ - (Գլուխը հանկարծ բարձրացնելով) *Բարությո՞ւն: Դուն*

կՀամարես ինծի բարի՞, այս բոլոր կատարվածներեն ե՞տքը: Հիմա՛ր ես:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Սակայն, տե՛ր...

ՕՇԻՆ - Կովի դաշտին վրա Հարյուրներու մաՀ տվողը, այո՛, կրնա իր Հոգիին խորը բարի մեկը ըլլալ: Բայց իր բերդին մեջը գժբախտ ու թշվառ կին մը սպաննել տվողը, ո՛չ, բարի ըլլալ չի կրնար: Ես մաՀ շատ եմ տեսած, բայց այս զզվելի զգացումը, ինչ որ Հիմա կա Հոս, ես երբեք չեմ ունեցած:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Դուն կատարեր ես քու պարտավորությունդ:

*ՕՇԻՆ - Գարշելի պարտավորություն մը: (*Զայրույթով*) Կատարեցի և այդ գարշելի պարտավորությունը. չկշտացա՞ք. ալ ի՞նչ կուզեք ինծմե:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Ներե՛, պա՛յլ իշխան, ես միայն...

ՕՇԻՆ - Գնա՛, նե՛րս մտցուր իշխանուՀի տիկինը:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ- Տե՛ր, քանի որ այդ է կամքդ, քանի որ ինքդ անձամբ խոսեցնել կուզես, աղե՛կ: Միայն վերջին անգամ մը, քու ինծի Հանդեպ ցույց տված մեծ վստաՀության փոխարեն, նույնիսկ քեզի անՀաճո ըլլալու վախը Հանձն առնելով՝ կըսեմ քեզի, մե՛ծ իշխան, եթե ապրի երրորդ եղբայրը, եթե այս երկրին մեջ շարունակվի Զապելի տունը, կրնա գալ օր մը, որ ստիպված ըլլանք խոստովանելու, թե իզուր էր Զապելի մաՀը:

*ՕՇԻՆ - (*Պաշտոնական*) Լսեցի՛: ՇնորՀակալ եմ: Գնա՛ ու ինծի ղրկե իշխանուՀի տիկինը: (*Գործավարը դուրս*):*

7

Քիչ մը ետքը կամաց կճեղքվի դռան վարագույրը, և ծանր ներս կմտնե Ռիթա ու կկենա վարագույրին առջևը՝ առանց վարագույրին ծայրը թողնելու:

Եվ պահ մը երկուքը դեմ դեմի կնային իրարու լուռ, անշարժ ու համառ:

Օշին վերջապես թեթև մը գլուխը կխոնարհե բարևի ձևով և մատնանիշ կընե իր դիմացի բազկաթոռը: Ռիթա կհառաջանա ու կնստի:

ՕՇԻՆ - Տիկի՛ն Ռիթա, իշխանուՀի Ամորի՛ Լուսինյան:

ՌԻԹԱ- Կլսեմ:

ՕՇԻՆ - Պատերազմական բարձրագույն ատյանի վճռովը Զապել

Ամոսի տիկինը և իր երկու որդիքը՝ Հյուկ ու Հանրի Ամոսեանները, քաշեցին իրենց հանցանքը իրենց կյանքովը: Ամուսնուդ ընտանիքին պատահած այս դժբախտությունը արդեն գիտես:

ՌՈՒԹԱ – Այո՛, երկու օր առաջ հայտնեցին ինծի:

ՕՇԻՆ – Գիտես նաև, որ ամուսինդ ողջ է ու առողջ:

ՌՈՒԹԱ – Անոնք ալ ըսին: Արդյոք կրնա՞մ գիտնալ՝ ինչպե՞ս եղավ, որ ամուսինս ազատ մնաց իր ընտանիքի ճակատագրեն:

ՕՇԻՆ – Կրտսերն էր, դեպքերուն մեջ լուրջ մասնակցություն մը չուներ, ոչ ալ ազդեցություն:

ՌՈՒԹԱ – Ուրեմն ատ է պատճառը:

ՕՇԻՆ – Այո՛:

ՌՈՒԹԱ – Ո՛չ: Կուզե՞ս ըսեմ քեզի բուն պատճառը:

ՕՇԻՆ – Խնդրե՛մ:

ՌՈՒԹԱ – (Շեշտ անոր աչքերուն նայելով) Որպեսզի ես չմտածեմ, թե դուն ամուսնուս մահը կցանկաս:

ՕՇԻՆ – (Վայրկյան մը գլուխը կկախե) Դիցո՛ւք, տիկի՛ն, ատիկա ալ դեր մը խաղցած ըլլա: Պատճառ մը չունիմ ո՛չ ծածկելու, ո՛չ ամչնալու: Ամուսնուդ կյանքին դեմ վճիռ չկա, բայց ան այլևս մնալ չի կրնար այս պետության սահմաններուն մեջ: Իրեն հայտնված է արդեն, որ երեք օրը չլրացած, պետք է դուրս ելած ըլլա հայ հողերեն. և այլևս չվերադառնալու պայմանով. ընդմի՛շտ: (Քիչ մը լուռ):

ՌՈՒԹԱ – Այդպե՞ս: Աղե՛կ: Երախտապարտ ենք: Ուրիշ ի՞նչ ունի ինծի ըսելու Օշին իշխանը:

ՕՇԻՆ – Ուրի՞շ: Ոչի՞նչ:

ՌՈՒԹԱ – Ինչպե՞ս: Միայն ատիկա հայտնելու համա՞ր էր, որ ինծի բերիր ես հոս, ցերեկ մը ամբողջ ձիու մեջքին: Այնքա՞ն սիրալիր կերպով մյուս տեղեկությունները ինծի հաղորդող պաշտոնյաները այս մեկն ալ կարծեմ կրնային ըսել ինծի:

ՕՇԻՆ – Անշուշտ կրնային ըսել, բայց ես այդպես չուզեցի: Եվ քանի որ կպահանջես ամեն բան իր անունովը անվանեմ, աղե՛կ. ես կանչեր եմ քեզի հոս, ցերեկ մը ամբողջ ձիուդ մեջքին, վերջին անգամ մը քեզի տեսնելու համար: Գիտեմ, վարմունքս խիստ ասպետական չէ: Պետք չէ կանչեի, ինչպես որ կթելադրեն և՛ հպարտությունը, և՛ ազնվությունը, բայց չկրցա: Երկու տարի է ամբողջ՝ չեմ տեսեր քեզի. դիմացա. ո՛չ ջանացի տեսնել, ո՛չ փորձեցի. բայց հիմա, որ ընդմիշտ պիտի թողնես

մեր հողերը, ու ալ հավիտյան չեմ տեսնելու քեզի, ա՛լ չկրցա: Ատիկա ավելի զորեղ էր, քան կամքս, քան դիմադրելու ուժս, քան ամեն հաշիվ ու մտածում: Դատե՛, ինչպես կուզես:

ՌԻԹԱ - Ըսել է՝ և ես ընդմիշտ աքսորված եմ մեր աշխարհեն:

ՕՇԻՆ - Աքսորվա՞ծ... Ո՛չ: Այդ տեսակ կարգադրություն մը չկա. և պետությունը պատճառ մը չունի այդ տեսակ որոշում հանելու քեզի դեմ:

ՌԻԹԱ - Բայց ըսիր՝ ընդմիշտ պիտի հեռանամ:

ՕՇԻՆ - Չէ՞ որ ամուսինդ հեռանա պիտի:

ՌԻԹԱ - Այսինքն՝ ես կամովի՞ն: Այն ատեն պետք է հայտնեմ քեզի, որ Օշին պայլի կառավարությունը շատ կսխալի: Ես իմ կամքովս այս երկրեն հեռացողը չեմ: Ամենևի՛ն:

ՕՇԻՆ - (Ակնթարթ մը շեշտ դիտելեն ետքը) Բայց ամուսինդ...

ՌԻԹԱ - Ան կրնա հեռանալ, քանի որ պետք է հեռանա, իսկ ես պետք է մնամ, քանի որ պետք է որ մնամ:

ՕՇԻՆ - Պե՞տք է:

ՌԻԹԱ - Մնամ, որ աշխատիմ, որ հարկադրեմ, որ ամուսինս ետ բերեմ:

ՕՇԻՆ - Ատիկա իզուր հույս է, տիկի՛ն, և իզուր ջանք:

ՌԻԹԱ - Դեռ կտեսնենք:

ՕՇԻՆ - Կրնաս վստահ ըլլալ ըսածիս, գոնե ինչքան ժամանակ ո՛ր իշխանությունը իմ ձեռքս է:

ՌԻԹԱ - Այդքանը կհասկնամ:

ՕՇԻՆ - Ուրեմն դուն կմտածես, դուն կհուսաս կամ պիտի աշխատիս, որ այս երկրի իշխանությունը խլվի՞ իմ ձեռքես:

ՌԻԹԱ - Ուրեմն դուն կմտածես, դուն կհուսաս, թե պիտի աշխատիմ, որ այս երկրի վարչությունը մնա քու ձե՞ռքդ:

ՕՇԻՆ - (Լայն բացված աչքերով կնայի անոր):

ՌԻԹԱ - Ի՞նչ կա հոս զարմանալու: Առաջին օրեն քու պայլությունդ իմ թշնամիս եղավ անձնական: Հիմա ատոր վրա կավելնա նաև թշնամությունը ընտանեկան:

ՕՇԻՆ - Ընտանեկա՞ն:

ՌԻԹԱ - Արքայական արյունե մեծ ընտանիք մըն է, որ դուն փչացնել կուզես. մեծ ճյուղերը կտրատեցիր արդեն. մնացեր ենք ամուսինս ու ես. և մեր վրա է հիմա այդ ընտանիքի պատիվը, անունը. վրեժը և դիրքը վերականգնելու բոլոր պարտավորությունը:

ՕՇԻՆ – Ա՜խ, այդպէս:

ՌԻԹԱ – Ամէն նոր կապ իր նոր պարտաւորութիւնները կդնէ մեր վրայ. և ամէն բանէ վեր մեր պարտաւորութեա՛նը. ատիկա դուն սորվեցուցիր ինծի: Բոլորովին անիմաստ է այն տարբերութիւնը, որ դուն կդնես Զապել տիկնոջ, իր երկու զաւակներուն և մեր միջև: Հիմա ես եմ Զապել տիկինը, և իմ ամուսինս է Ամերիկներուն անդրանիկը: (Կլռէ):

ՕՇԻՆ – Խօսէ՛, խօսէ՛:

ՌԻԹԱ – Այս վայրկեանիս ես ալ, ամուսինս ալ քու ձեռքդ ենք: Եթէ դուն լքելէն վճռեր ես վերջնապէս ազատիլ այդ ընտանիքէն, վարուէ՛ մեզի հետ ալ այնպէս, ինչպէս վարուեցար այդ ընտանիքի աւագ անդամներուն հետ: Մաքրէ՛ մեզի ալ քու հաղթական քայլերուդ առջևէն, քանի դեռ ուշ չէ, ու բարձրացի՛ր:

ՕՇԻՆ – Այսինքն՝ կսպաննես ինծի:

ՌԻԹԱ – Ո՛չ: Չունիմ այդ ուժը, որ քեզի սպաննել կարողանամ, ա՛ն ալ այս վայրկեանիս: Դուն այսօր ամենազօր ես. այնքան զօրեղ, որ կրնաս համարձակ ներողամտութիւն խաղալ իմ ու ամուսնոյս հանդէպ: Բայց ես ալ չեմ ուզեր՝ պարտքի տակ մնամ քու առջեւդ. և մանաւանդ չեմ ուզեր՝ մտածես, որ կռնակէդ զարկինք քեզի: Թշնամութիւն է ու կռիւ. բաց ու շիտակ. պիտի ընենք. ինչ որ մեր ձեռքէն կուգայ. դուն ալ, ես ալ. ի՛նչ կայ հոս սպաննելու, երբ կըսեմ քեզի, որ օգտագործես քու հաջող օրդ: Վերջապէս ի՞նչ կարեւորութիւն ունի՝ երկու հոգի աւելի՞, թէ՞ պակաս ընդհանուր սպանդին մէջ:

ՕՇԻՆ – Ես արդէն հասկցայ քեզի, տիկի՛ն, դատական որոշումը: Եվ նոր բան մը չունիմ աւելցնելիք: Քու ամուսինդ՝ Ժուան Ամերի Լուսինյան, երեք օրը չլրացած՝ կելլէ այս թագաւորութեան սահմաններէն դուրս: Իսկ իր տիկնոջ՝ իր ազատ կամքը. ազատ է ընկերանալու ամուսնուն կամ մնալու իր դղեակը, ինչպէս ինքը կհաճի:

ՌԻԹԱ – Ուրիշ խօսքով՝ բանի տեղ չես դներ ինծի ու կարհամարհես: Բնական է. ես ի՞նչ եմ որ. ի՞նչ կրնամ որ. ես ո՞վ եմ որ. Ռիթա՞ն, փոքրիկ Ռիթան, որ կառնէիր թևերուդ մէջ, կգրկէիր, կգգուէիր, քանի որ դղեակիդ մէջ անգործ էիր ու կձանձրանայիր. և որ անպէտք թաշկինակի մը պէս նետեցիր անդին, երբ զբաղումներդ ու պետական բարձր հաշիվները եկան ու անոր գոյութիւնը քեզի համար անհարմար դարձուցին:

Օշին ծեռքովը կգոցե աչքերը: Ռիթա խորին հուզումով կդիտե անոր դեմքը: Լուռ: Քիչ մը ետքը Օշին դանդաղ շարժումով մը կբանա աչքերը, կինն ալ կիագնի իր նախորդ դեմքը:

ՕՇԻՆ - Ծրագիրը գեշ չէ. բնական է, արդար. «ակն ընդ ական». քաղաքականության դեմ քաղաքականություն: (Ժպտուն) *«Անպետք թաշկինակը» կուզե բացվի ու ծածանի դեմս իբրև Հաղթական դրոշակ մը: Ձեմ ծածկեր ու կխոստովանիմ քեզի, որ ծածուկ ու խորունկ Հաճույքով մը դիտեմ պիտի դեմս իր ծածանումը:*

*ՌԻԹԱ - (*Բարկությամբ*) Եվ որուն դեմ երբեք ձեռք չես բարձրացնելու, գիտե՛մ:*

ՕՇԻՆ - Ձես սխալիր. քեզմե զատ ամենուն դեմ:

ՌԻԹԱ - Ա՛, դուն ատով զինաթափ ընել կուզես ինծի:

ՕՇԻՆ - Ո՛չ, քաղաքականությունը չէ, որ Հիմա կխոսի քեզի, այլ պարզ մարդկային Հոգի մը: Ըսի, ինչ որ կզգամ:

ՌԻԹԱ - Բայց ես ալ ըսի, որ զինաթափ չեմ ըլլալու:

ՕՇԻՆ- Իրավո՛ւնքդ: Գնա՛ ու կատարե՛:

ՌԻԹԱ - Ըսել է՝ ես այլևս ազատ եմ. կրնամ Հեռանալ Հոսկե, ուր որ կամենամ:

ՕՇԻՆ - Երկնքի Թռչուններուն պես: (Կզանգե, կմտնե գործավարը) *ԿՀոգաս ինքդ անձամբ, որ ոչինչ պակաս չըլլա տիկնոջ ճամփու պետքին ու Հանգստին, ուր ալ որ ինքը երթալ ցանկանա: Իսկ ՀեԹում իշխանը անմիջապես կղրկես ինծի:*

Գործավարը քայլ մը կընե ու գլուխ կուտա տիկնոջը:

ՌԻԹԱ- Ուրեմն կմնա, որ Հայտնեմ Օշին պայլին իմ... Ինչպե՞ս ըսեմ... իմ շնորՀակալությունս, իմ երախտագիտությունս իր այս... անսաՀման ողորմածության Համդեպ:

ՕՇԻՆ - Առողջություն կցանկամ տիկնոջ:

Գործավարը բարձր կբռնե վարագույրը և տիկնոջ ետևեն դուրս:

8

Օշին անբնական շարժումներով ու տեսակ մը հապճեպով կսկսի խառնել առջևի թղթերը, կժողվե, ասդին կդնե, անդին կդնե, գզրոցները կբանա, կգոցե: Ակնթարթ մը կանգ կառնե ու կկենա անշարժ, աչքերը տարածության մեջ և ինքը ժպտուն, և հանկարծ նորեն կսթափի ու կվերսկսի իր անհանգիստ շարժումները:

Կմտնե Հեթում իշխանը:

ՀԵԹՈՒՄ- Խե՞ր է:

ՕՇԻՆ - Եկա՞ր, վախցա գացած ըլլաս:

*ՀԵԹՈՒՄ - (*Դիտելով անոր շարժումները*) Ի՞նչ բանի ես:*

*ՕՇԻՆ - (*Խնդալով*) Խանութս կգոցեմ:*

ՀԵԹՈՒՄ - Ի՞նչ:

ՕՇԻՆ - Չէ՞ որ հյուր կանչեցիր ինծի:

*ՀԵԹՈՒՄ - (*Զարմանքով*) Գա՞լ կուզես: Հիմա՞:*

ՕՇԻՆ - Միտքս փոխեցի, Հեթո՛ւմ: Դուն իրավունք ունիս. այսօր բացառիկ օր մըն է, այսօր բախտավոր օր մըն է, այսօր տոնելու օր մըն է. երթա՛նք:

*ՀԵԹՈՒՄ - (*Շվարած*) Անիկա նո՞ր հասկցար: Հա՛. սուրհանդակ է եկեր, նո՞ր:*

*ՕՇԻՆ - Նո՞ր: Չգիտեմ նորն ու հինը. բոլորը խառնվեր է գլխուս մեջ: (*Աշխուժով*) Քալե՛, քալե՛ երթանք:*

ՀԵԹՈՒՄ - Կեցի՛ր, նախ բան հասկնամ: Փախե՞ր են, ջարդվե՞ր են, պակսե՞ր են, ի՞նչ են եղեր:

ՕՇԻՆ - Ո՞վ:

ՀԵԹՈՒՄ - Ո՛վ պիտի ըլլա. թշնամիները:

*ՕՇԻՆ - Թշնամինե՞րը: Ո՛չ, թշնամիները չեն պակսած, ընդհակառակը: (*Բարձր ու ցնցող ծիծաղով*) Ավելցեր են, ավելցեր են... թշնամիները ավելցեր են...*

ՀԵԹՈՒՄ - Ինչե՛ր կըսե, կխնդա՛:

*ՕՇԻՆ - (*Լուրջ*) Հեթո՛ւմ, ուրախ է հոգիս. այսօր երջանիկ օր է. սիրտս կուզե, սիրտս երգ ըսել կուզե: (*Հուզումով*) Երգ ըսել կուզեմ ու արտասվեմ...*

*ՀԵԹՈՒՄ - (*Տարակուսած*) Փա՛ռք քեզի, Աստվա՛ծ. ա՛ս ալ չէի լսած: Երթա՞նք:*

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԼԱՏԻՆ ՎԱՆՔԻ ՄԸ ԴԱՀԼԻՃԸ

Ընդարձակ սրահ մըն է, ճակատը մեկ-երկու կամարաձև անցքեր կիանեն կամարածածկ պատշգամը, ուր շենքին բոլոր բաժանմունքները իրարու կհաղորդակցին:

Սրահը աջեն ու ձախեն մուտքեր ունի: Սրահին մեջտեղը դրված է եպենոսե սև ու ցած քառակուսի սեղան մը, վրան՝ փղոսկրե փոքր խաչելություն մը: Սեղանին երկու կողմերը դեմ դեմի նույնպես եպենոսե բազկաթոռներ՝ բարձր ու քանդակված մեջքերով: Գորգեր ու վարագույրներ՝ բոլորն ալ մութ ու թանձր գույներով:

1

Բազկաթոռներեն մեկուն մեջ նստած է պապական նվիրակը՝ երկարահասակ, նրբակազմ, շիկահեր ու ծավի աչքերով քառասունի մոտիկ մարդ մը՝ աշխույժ նայվածքով և ուսումնասիրված շարժումներով: Բաց-քրեմ մետաքսե պարեգոտը և նույն գույնի կոշիկները, ինչպես և մաքուր ածիլված դեմքն ու ճեփ-ճերմակ նուրբ ձեռքերը հակադրություն մը կկազմեն սրահի ամբողջ մութ-վանական կահավորումին:

Ձախի բազկաթոռին նստած է Ռիթա Ամորի՝ ամբողջովին սևերու մեջ: Իր ետևը ոտքի վրա կեցած են երկու կույսեր: Իսկ բոլորովին մեկուսի և դեպի աջ կեցած է շիփ-շիտակ և հարգալից դիրքով տաճարական ասպետ մը՝ իր կարգին հատուկ զգեստավորումով, միջին տարիքի, քիչ մը ճերմկած և շատ սուր նայվածքով:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ ԴԸ ՇԱՊ· ՊԱՊԱԿԱՆ ՆՎԻՐԱԿԸ – Այո՛, դքսուհի, բոլորովին անիրավ չեն ձեր դիտողությունները: Իմ նախորդս շատ... ինչպես ըսեմ... շատ ներողամիտ է եղեր, շատ զգույշ. շատ մեղմ է եղած,

ինչ որ թաքցված է հակառակորդներուն հանդգնությունը: Այնպես չէ՞, Հա՛յր Տոմինիկ:

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ ՏԸ ԼԱ ԹՈՒՐ՝ տաճարականը - Դժվար էր այլ կերպ շարժիլ. ձե՛րդ սրբազնություն. մերիններուն ուժերը ցրված են, շահերը՝ տարբեր, շատերն՝ անտարբեր:

ՈՒԹԱ - Հարցն ալ ճիշտ հոդ է, տե՛րս հայր, պետք է ընդհանուր շահեր ստեղծել, բերել ամենքը իրարու, կապել և ուժ առաջացնել:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Ճշմարիտ է, դքսուհի՛. պետք է խորհրդակցինք առանց այլևայլի. պապական սուրբ աթոռին նվիրակները եթե մինչև հիմա առիթ չեն ըրեր, թերի մըն են ըրեր, ասկե ետքը կփոխվի:

ՈՒԹԱ - Թող ների ինծի ձեր սրբազնությունը, մոնսենյո՛ր, բայց մեջս տարակույս ունիմ:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Այսինքն... ինչպե՞ս:

ՈՒԹԱ - Անցած անգամ, մոնսենյո՛ր, դուն էիր ըսողը, որ Կիլիկիան ու Կիպրոս վերջին կռվանն է քրիստոնեության այս մահմեդական ովկիանոսին մեջ: Աղե՛կ: Ահա՛, իմ ամուսինս է՝ իշխան Ժուան Ամորին, միակ օրինական ժառանգը Կիպրոսի գահին, ահա՛, իմ ամուսինս է միակ օրինական խնամակալը հայկական գահին. և ո՞ւր է հիմա իմ ամուսինս, մոնսենյո՛ր. անարգ փախստական մը, իրավազուրկ հալածական մը, անջնջելի ամոթ մը կաթոլիկ աշխարհին և, դժբախտաբար, նաև նվաստացում մը հռոմեական պապական գահին ու նվիրակին:

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - (Վիրավորված) Դքսուհին շատ խիստ կխոսի:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Ոչի՛նչ, հա՛յր Տոմինիկ, ոչինչ: Ես այդ խստությունը ավելի կսիրեմ, քան մինչև հիմա մեր կրած թուլամորթ պարտությունը: Զարմանալի է. քանի եկած եմ՝ չորս կողմս արի ու ձեռներեց մարդիկ կփնտրեմ. մեկ այր հոգի մը հանդիպեցա մինչև հիմա, ան ալ ահա՛ կանացի զգեստներու մեջ:

ՈՒԹԱ - Հաճելի խոսքեր ընտրելու մեջ ձերդ սրբազնությունը ժլատ չէ. բայց ես եկած եմ լսելու քիչ մը ավելին. գիտնալ կուզեի, թե ինչի՞ կրնամ հույս ունենալ, վերջապես ի՞նչ ենք ընելու: Մի՞թե Օշին պայլ հավիտյան այսպես նստելու է մեր գլխուն և անպատիժ հեգնելու է արդարությունն ու կաթոլիկությունը:

ՆՎԻՐԱԿԸ - (Յանդիսավոր) Ո՛չ, տիկի՛ն. կրնաս վստահ ըլլալ, որ արդարությունն ալ կուգա շուտով իր իրավունքին, ինչպես և կաթոլիկությունը:

ՌԻԹԱ - (Ոտքի ելլելով) *Ուրիշ խոսքով՝ այս անգամ ալ Նորին սրբազանությունը կհաճի ճամփու դնելու ինծի պարապ խոսքերով:*

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - (Վիրավորված) *Նորին սրբազնության այդ խոսքերը... պարապ խոսքե՞ր:*

ՆՎԻՐԱԿԸ - *Կըմբռնեմ, որ խորը խոցված է քու հոգիդ, տիկի՛ն. մեջդ կեռա ատելությունը. և թող օրհնված ըլլա այդ սուրբ ատելությունը: Միայն թե կին ես. և չես կրնար ազատիլ քու սեռիդ բնական թերություններեն: Կին մը, ինչ որ ուզե, կուզե, որ ստանա անմիջապես: Համբերությո՛ւն, դքսուհի՛ Ամորի, քիչիկ մըն ալ համբերություն: Եվ ամեն անգամ որ տիկինը այցելության գա Հրեշտակապետի մեր սրբակենցաղ կույսերուն, կխնդրեմ, որ Նորեն այսպես չմոռնա ինծի հանդիպելու:*

ՌԻԹԱ - (Խոնարհելով) *Սուրբ օրհնությունդ, մոնսենյո՛ր:*

ՆՎԻՐԱԿԸ - *Միշտ քու հետդ Աստծո՛ւ օրհնությունը:*

Դքսուհին ձախի դուռնեն դուրս, երկու կույսերն ալ անոր ետևեն:

2

ՆՎԻՐԱԿԸ - (Յամառ կդիտե Ռիթայի կերպարանքը, ետքը դառնալով տաճարականին) *Ի՞նչ կին է. և ի՞նչ գեղեցիկ:* (Յանկարծ ոտքի ելլելով) *Եվ չիտակ կըսե:* (Ամբողջ հաջորդ խոսակցության միջոցին երբեմն կքալե սենյակին մեջ, երբեմն կկենա զանազան դիրքերով) *Թո՛ղ ըլլ ենք եղած, թո՛ղ ըլլ, թո՛ղ ըլլ և տկար: Ձուկը գլխեն է հոտած: Հանցավորը աթոռակալն է ու իր շրջապատը: Հռոմի սրբազան պապը ծառա մըն է դարձեր Ֆրանսիայի թագավորին: Տո՛ւր ինծի մեր խմորի մարդ մը, և տարին չանցած՝ սրբազան աթոռը Ավինյոնեն Հռոմ փոխադրեմ, և այս մահմեդական հորդաները ետ-ետ նահանջեն Պաղեստինի հողերեն. ուխտավորներուն գունդերը նորեն գետերու պես հոսին դեպի սուրբ վայրերը, և տաճարական ասպետներդ անցնիք նորեն ձեր խսկական ու սրբազան կոչումին: Իշխանությունը մերիններուն ձեռքը պիտի ըլլար, կարմիր գլխարկները՝ մեր կուսակիցներուն գլուխը. և դուն կտեսնեիր այն ատեն հետևանքը:*

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - *Բայց ըստ երևույթին դեռ շատ պինդ են նստած անոնք իրենց աթոռներուն:*

ՆՎԻՐԱԿԸ - Ո՛չ քու կարծածիդ չափ: Ատանկ որ ըլլար, ես հիմա հոս ղրկված չէի ըլլար: Իհա՛րկե, անոնք իրենց հաշիվով ինծի աքսոր մըն է, որ ղրկեցին. բայց ատիկա արդեն ինքնին նշան մըն է, որ ոտքերնուն տակ հողը կերերա: Եվ ես շուտով իրենց ցույց կուտամ, թե ի՞նչ կծլի այս աքսորեն:

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - Եվ ի՞նչ պիտի ծլի, ձե՛րդ սրբազնություն:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Հայ եկեղեցիին վերջնական միացումը: Այդ անճարակները այնքան ժամանակ է կգրեն, հա՛ կգրեն, պարապ թղթակցություններ, պարապ խոստակցություններ, բայց վճռական ոչ մեկ քայլ: Դուն ինծի կճանչնաս, հա՛յր Տոմինիկ. ես չեմ սիրեր ավելորդ խոսք ըսել, բայց ահա՛ կըսեմ քեզի՝ տարին չբոլորած Կիլիկիայի թագավորությունն ու Կիպրոսի նման պետք է ըլլա զուտ կաթողիկ և մեր առաքելական աթոռին հրամաններուն ներքև:

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - (Քաղաքավար թերահավատությամբ) *Կցանկամ հաջողություն բոլոր սրտով:*

ՆՎԻՐԱԿԸ - Զգե՛ այդ թերահավատությունը, ո՞վ է քեզի այդպես փոխանցեր. հաստագլուխ Օշին պա՞յլ մը. ես կբարակցնեմ անոր գլուխը, և դուն ալ կզարմանաս. և շատ շուտով, որովհետև ես հոս երկար մնալ չեմ կրնար. իմ ներկայությունս անհրաժեշտ է հոն. և անհրաժեշտ է, որ այդ միացման թուղթը գտնվի իմ կապոցներուս մեջ, երբ Ավինյոն վերադառնամ. ատիկա բոլորովին ուրիշ դիրք և ուրիշ կշիռ կուտա ինծի ու իմ խոսքիս. կհասկնա՞ս:

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - Կհասկնամ, կուզես քեզի համար կարդինալի գլխարկ մը կարել այս հայերու միացման թղթովը:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Ես կուզեմ մեր կուսակցության հաղթանակը, ես կուզեմ պապերու բարձրացումը, ես կուզեմ Վենետիկի հարստացումը: Գիտե՞ս՝ տարեկան քանի հազար դուքատի կորուստ է Վենետիկի համար, եթե Այասը հանկարծ վերջնապես իյնա մամլուքներուն ձեռքը, և ափական ծովեզերքը իսպառ խցկվի մեր առևտրական նավերուն առջև. տարեկան երկու-երեք հազար միմիայն իմ եղբորս առևտրական տունը կուժե:

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - Այո՛, վենետիկցի ես և հայրենիքիդ շահը չես մոռնար երբեք:

3

Պատշգամեն կուգա հոգևորական մը ու կկենա խոնարհ ու հարգալից:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Ձիավորները կերևա՞ն:

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ - Դեռ ո՛չ, մոնսենյո՛ր: Հայ վարդապետը մեկնելեն առաջ կուզե մնաս բարով ըսե սրբությանդ:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Աղե՛կ, բե՛ր հոս: Լավ՛, կհուսամ՝ ամեն պատրաստություն տեսնված է, և գիտե՞ն ամենքը իրենց նշանակված տեղերը. իսկ քույրերը եկա՞ն Հրեշտակապետաց վանքեն:

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ - (Բոլոր հարցերուն գլխով դրական նշան կընե խոնարհությամբ)*:*

ՆՎԻՐԱԿԸ - Առաջին ձիավորները երևան թե չէ, մեր տասներկու ձիավորները պետք է առաջ շարժվին, վանքի մեծ դարպասին առջևը կդիմավորե վանքի ամբողջ միաբանությունը, եկեղեցիին առջևը դեմը կելլեն մեր կույսերը: Բոլորդ կընկերակցիք իրեն մինչև այս մեծ սանդուղները, և դուն ինքդ, կլսե՞ս, դուն ինքդ կուգաս ինծի իմաց տալու, որ սանդուղին գլուխը իրեն դիմավորեմ, միայն այնպես պիտի ընես, որ ինքը ու ես միաժամանակ հասնինք սանդուղին գլուխը, կհասկնա՞ս, բոլորովին միաժամանակ:

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ- Այո՛, միաժամանա՛կ, ձե՛րդ սրբազնություն:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Եվ ուշադիր եղեք, որ հետի մարդիկը պակաս չզգան հյուրասիրության. ուտելիքն ու խմելիքը առատ ըլլա: Սիրալի՛ր եղեք և ուշադիր, ինչքան կրնաք: Դե՛, առաջնորդե՛ հոս Հայ վարդապետը: (Հոգևորականը դուրս)*:*

4

ՆՎԻՐԱԿԸ - Իշխանը, երբ ես իրեն այցելեցի, իրավ որ իշխանաբար ընդունեց ինծի. չեմ ուզեր, որ թերի գտնվիմ, երբ հիմա ինքն է, որ կփոխադարձե այցելությունս: Սկիզբը կուզեմ, որ առանձին ըլլամ հետը, ինչպես և ճաշի ատեն, ինչպես որ կպահանջե պատշաճությունն ու իր դիրքը: Բայց ճաշեն ետքը կկանչեմ քեզի և մեր քանի մը աչքի իյնող հոգևոր անձերը, և պիտի տեսնես, որ անխելք մարդ չէ բոլորովին:

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ - Ինչպես որ կհրամայե ձերդ սրբազնությունը:

Նվիրակը կերթա կնստի իր աթոռին վրա՝ շիտակ ու տիրական դիրք մը առնելով: Յոգևորականին առաջնորդությամբ աջի դուռնեն ներս կուգան Ներսես Պալոնց վարդապետը և Մաքսուտ Երանի, որ փոքրահասակ ու գռեհիկ դեմքով մարդ մըն է: Յոգևորականը իսկույն ետ կերթա, իսկ երկուքը քիչ մը առաջ կուգան և խոնարհ կբարևեն նվիրակը: Նվիրակին մեկ կողմը նորեկներն են, մյուս կողմը՝ տաճարականը:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Եկած ես հրաժե՞շտ առնելու, Հա՛յր Ներսես:

ՊԱՂՈՆՑ – Այո՛, մոնսենյո՛ր, և քու օրհնությունդ:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Դուն ունիս արդեն իմ օրհնությունս, դուն ունիս սրբազան պապին օրհնությունը: Ո՛չ ես և ո՛չ ալ Քրիստոսի սրբազան փոխանորդը ալ չեն մոռնար քեզի և քու բոլորանվեր նվիրումդ: Բերած տեղեկություններուդ և նուրբ դիտողություններուդ համար շնորհակալ եմ: Ընկերոջդ հետ հոսկե կմեկնիս, երբ իշխանի մարդիկը հացի նստած կըլլան և կմեկնիս գյուղին փոքր մուտքովը: Եվ ասկե ետքն ալ կուգաս ինծի տեսնելու, երբ ես քեզի կանչեմ, և միայն ա՛յն ժամանակ, երբ կանչեմ, միշտ ալ Հայր Տամինիկի միջոցով:

ՊԱՂՈՆՑ – Իսկ երբ ինքս հաղորդելի՞ք մը ունենամ կամ հարցնելի՞ք մը:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Միշտ նույն ճամփով իմաց կուտաս Հայր Տամինիկին, ես կկարգադրեմ: Այս զգուշությունները, բարեկա՛մս, անհրաժեշտ են գործի հաջողության համար: Բացառիկ ու շատ կարևոր դեր է վիճակված քեզի, դուն մեր աչքն ես, դուն մեր ականջն ես թագավորի պալատին մեջ: Մեծ հույսեր ունիմ քու վրադ. ձեր տեղացի տգետ ու նեղմիտ, մոլեռանդ ու աղանդավոր հոգևորականության մեջ քու ճկուն ու բաց միտքը գանձ մըն է աստվածատուր: Աստված ղրկեր է քեզի քու հայրենակիցներդ լուսավորելու, որոնք նստած են խավարին գիրկը, և առաջնորդելու անոնք աստվածային փարախը սրբազան պապի սուրբ մականին տակ. վստահ եմ, որ խորապես ու լրիվ կըմբռնես քու կոչումդ:

ՊԱՂՈՆՑ – (Յափշտակությամբ) *Մոնսենյո՛ր, ես կցանկամ, որ վերնան բոլոր մանր, տեղական ու ցեղական քրիստոնեությունները, վերնան մեջտեղեն զանազան եկեղեցիներն ու աղանդները. ես կցանկամ, որ բոլորը միացած կազմեն մի՛կ, մեծ, սուրբ ու ճշմարիտ քրիստո-*

նեական եկեղեցին, Քրիստոսի միահեծան թագավորությունը: Ես կհավատամ, որ միայն պապական եկեղեցին վեմը կարող է այդ հրաշալիքը գլուխ բերել. Հռոմն պիտի գա այդ համատիեզերական երջանկությունն ու միությունը: Ահա՛ այդ քրիստոնեական միության ծառայելու համար դրեր եմ իմ անձս և իմ չատ համեստ ուժերս քու տրամադրության տակ: Այո՛, ես հայ մըն եմ և հայ եկեղեցիի վարդապետ մը, բայց ահա՛ կըսեմ քեզի, որ խեղդեմ պիտի իմ մեջս, ինչ որ հայ է, և քայքայեմ պիտի այն եկեղեցին, որուն վարդապետն եմ: Ի՞նչ է հայը կամ ծագումը կամ տեղական մանր-մունր հաշիվները, երբ տիեզերական հավատքի մը, երբ համայնապարփակ իդեալի մը, երբ ընդհանրական քրիստոնյա եկեղեցիի մը հավատքը կեցած է առջևս:

ՆՎԻՐԱԿԸ - *Կըսե՞ս, հա՛յր Տոմինիկ: Ահա այդ միակ ու ճշմարիտ քրիստոնյա եկեղեցին է, որ տերը պիտի ամբողջ աշխարհին. և ատոր խուլթերուն վրա է, որ պետք է փշրվին բոլոր ընդդիմությունները. ատոր առջևն է, որ վերջապես խոնարհին պիտի բոլոր աշխարհական իշխանությունները, որովհետև անոր է գերագույն կամքը և գերագույն ուժը: Հրճվանքով կլսեմ քու խոսքերդ, հա՛յր Ներսես, և հրճվանքով տեղեկագրելու եմ այդ բոլորը մեր սրբազան Մայր աթոռին. և Հռոմի Մայր աթոռը չի՛ մոռնար երբեք և չի՛ լքեր երբեք իր սրի ու հավատարիմ զինվորները:*

6

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ - (Արագ ներս մտնելով խորքեն) *Իշխանը հասած է եկեղեցիին առջևը:*

ՆՎԻՐԱԿԸ - (Ոտքի ելլելով) *Այո՛, խկո՛ւյն: Ուրեմն, հա՛յր Ներսես. դուն կհեռանաս քու եկած սենյակներով և երթա՛ս բարով:*

Նվիրակը, հոգևորականը և հայր Տոմինիկ դուրս ճակատեն:

7

ՊԱԼՈՆՑ - *Կտեսնե՞ս, Մաքսուտ, ի՜նչ կրթություն, ի՜նչ ճաշակ և ի՜նչ նրբություն: Մեր հոգևորականները անոր քովը խոզ են, խոզ: Է՛, ուժ ունին մարդիկը, խելք ունին, կռնակ ունին, համառություն ունին. իհարկե իրենցն է ապագան ու հաջողությունը:*

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ - *Ասոր որ չհավատայինք. ալ ինչո՞ւ պիտի*

կախվէինք տառից պոչէն. թեև այդ քու նոր մոնսենյորեդ ես այնքան ալ հիացած չեմ շիտակը:

ՊԱՂՈՆՑ – Ինչո՞ւ: Իր կրթութիւնը, իր խելքը, իր խօսքը...

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ – Հասկցա՛նք, լսեցինք: Դուն կրնաս ողևոր-վիլ. քեզի խօստացավ, որ կերթե Հռոմ. մեկ-երկու տարիեն կդնեն քեզի փառավոր պաշտոնի մը գլուխը և ամենու գլխուն լիմոն կքամես:

ՊԱՂՈՆՑ – Ինչո՞ւ կարանջաս: Չէ՞ որ քեզի ալ ըսավ, թե շուտով...

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ – Շուտո՛վ, շուտո՛վ, գիտեմ ես այդ շուտովը: Ես կզգամ, որ ան ինծի չի սիրեր, թեև խերն եմ անիծեր անոր սիրուն: Անիկա քեզի պես ապազային սպասող մարդիկ կուզե և առայժմ քիչով բավականացող: Իսկ ես հնչուն վճարի մարդ եմ, ինչպես կտեսնես, ամեն գործին իր վարձատրութիւնը. պարապ խօսքերու և ապագաներու ակնոջ չեմ կախեր. և ատոր համար ալ քու մոնսենյորդ ինծի չհավնիր: Ջանա՞ր, մնաս բարով մը անգամ չըսավ ինծի:

ՊԱՂՈՆՑ – Իրարանցումին մեջ խեղճը ընդհանուր բարև մը ըսավ, ատանկ նեղ մի՛ մտածեր:

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ – Դուն կրնաս լա՛յն մտածել, ապագա խոշո՛ր հաշիվներ ունիս. բոլոր վարդապետները գրպանդ դնել կուզես. քու հաշիվներդ լայն են, դուն կրնաս լայն մտածել: Եվ վերջապես դուն երկու կով մեկ անգամեն կկթես. իմ բանս ուրիշ է, ես իմ հաշիվներս միշտ նեղ կընեմ, և իմ առուտուրս ապառիկ չի վերցներ: (Ականջ դնելով) Հասա՛ն: Ներքին բակն են: Իշխանն ու իր շքախումբը հիմա ինչ ըսես կրնան մտածել աշխարհիս երեսին. բայց չեն կրնար մտածել, որ ես ու դուն հիմա հոս ենք:

ՊԱՂՈՆՑ – Սակայն քիչ մըն ալ որ տնտնանք՝ ո՛չ միայն կմտածեն, այլև կտեսնեն իրենց երկու աչքերովը: Քալե՛, քալե՛, շուտ:

Պաղոնց կշտապե աջի դուռնեն դուրս: Մաքսուտ Երանի կհետևի անոր՝ գլուխը ետ դարձուցած և կամարներուն ետևեն բան մը ավելի տեսնելու ջանքով:

8

Վայրկյան մը տեսարանը լուռ է ու պարապ:

Պատշգամի աջեն նախ կերևան զինվորներ, որոնք կշարվին խորքը կամարակապ եզերքին: Զույգ-զույգ կուգան հոգևորա-

կաններ՝ զանազան աստիճանի ու կարգի, և կույսեր, որոնք անցք մը կկազմեն մինչև սրահին ճակտի մուտքը: Այդ անցքին մեջեն վերջապես կերևան իշխանն ու Նվիրակը, քով-քովի, ծանր քայլվածքով: Ամենքը թեթև մը կխոնարհին անոնց անցնելու ատենը: Անոնց անմիջապես ետևեն կուգան իշխանի չորս թիկնապահները՝ չորս լեռնցի այրած դեմքեր, լայնաթիկունք ու լավ զինված:

Նվիրակը իր հյուրը կառաջնորդե, և դեմ դեմի կնստին բազկաթոռներուն: Իսկ խորքի բազմությունը արագ կքաշվի աջեն ու ձախեն: Պատշգամը կմնան չորս թիկնապահները անշարժ քարացումով. և ավելի խորքը, բոլորովին մեկուսի Նախորդ հոգևորականը:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Բարի՛ ըլլա քու գալուստդ իմ հարկիս տակ, պա՛յլ իշխան: Ես բախտ ու պարտավորություն ունիմ հայտնելու քեզի ամենեն առաջ իմ սրբազնասուրբ քահանայապետիս օրհնությունն ու համակրանքը, Նոր սուրհանդակ ունիմ և թուղթ:

ՕՇԻՆ - Անչա՛փ ուրախ եմ: Արդեն մենք ամենքս կձգտինք սուրբ Հայրապետի օրհնության ու համակրանքին: Ամեն կողմե մահմեդականներով ու թշնամիներով շրջապատված՝ բնականաբար ամենուս աչքը միշտ կդառնա դեպի արևմուտք, դեպի ծովեն անդին ապրող բախտավոր և հզոր քրիստոնյա պետությունները. և անոնց մեջ ո՞վ ամենեն ավելի բարձր ու հարգված, քան Հռոմի սրբազան պապը: Մենք հոս պահակ մըն ենք միայն, այս հայ պետությունը քրիստոնեության սահմանապահն է, քրիստոնյա աշխարհի վերջին ամրությունը, որ միշտ կարոտը ունի իր ետևի հարազատ քրիստոնեության համակրանքին և օգնության:

ՆՎԻՐԱԿԸ - Համեմատությունդ շատ ճիշտ է, մե՛ծ իշխան. ճիշտ այդպես կմտածե և իմ սրբազան քահանայապետս, և ե՛ս՝ նվաստ Նվիրակը իր սրբության: Քանի եկած եմ այս երկիրը, և մանավանդ քեզի հետ իմ առաջին հանդիպումես ի վեր, երբ քեզի մոտեն ու անձամբ ճանչնալու պատիվը ունեցա, տիվ և գիշեր միայն այդ հարցն է ինծի զբաղեցնողը: Այո՛, իշխա՛ն, պետք է անառիկ դարձնել քրիստոնեության այս ամրոցը, այս միակ ու վերջին ամրոցը ասիական հողերուն վրա: Ատիկա քրիստոնեական պարտավորություն մըն է ամեն մեկ հավատացյալի համար. և ատիկա կարելիություն մըն է:

ՕՇԻՆ - Ուրախ եմ, որ այդպես կմտածե մոնսենյորը:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Մանաւանդ հիմա, երբ այս երկրի վարիչը դուն ես: Խօսքը մեր մէջ: Այս երեք ամիս է գալս, շարունակ կճամփորդեմ, կայցելեմ, կընդունիմ, ամենուն հետ շփման մէջ եմ, ճանչնալ կուզեմ մարդիկը: Դիւցազնական կազմով մարդ, ուժ, կարողութիւն կփնտրեմ չուրջս. չկա՛յ: Իշխանիկներ ու կոմսեր են բոլորը՝ քաշված իրենց բերդերուն պատուհանին տակը. իրենց քիթէն անդին ո՛չ կտեսնեն և ո՛չ տեսնել կուզեն. և ամենքը կորսուած են իրենց ուղին, անքած, շփոթած, իրենք ալ չգիտեն՝ ո՞ւր կերթան, չգիտեն՝ ի՞նչ է բերելու վաղը: Իշխա՛ն, ես միայն քեզի գտայ հոս, որ պարզ հայացք ունիս իրերուն վրա, հեռուն կտեսնես, գիտես, թե ինչ կուզես, և ունիս կամք անշեղ նպատակիդ դիմելու:

ՕՇԻՆ – Շնորհակալ եմ, մոնսենյո՛ր, քու այդ կարծիքիդ համար, թեև անշուշտ մեծ չափազանցութիւն կա իր մէջ:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Պատահականութիւն մը չէ, որ հիմա քու ձեռքդ կգտնվի այս երկրին ղեկը: Աստվածային պարգև մըն է ատիկա, որ շնորհվեր է մեզի քրիստոնեական այս բերդի ամրացման համար: Ամենեն առաջ պետք էր ուժեղ մարդ մը: Ահա տարիներու աշխատանքով հասեր ես նպատակիդ մեկ մեծ ու խոշոր մասին. ահա՛ ետ են նետված մամլուք-ները, ահա՛ Իկոնիան տեղեն երերալ չի համարձակիր. ներսն ալ ընկճեր ես բոլոր հակառակորդներդ և լավ ես ըրեր: Դուն ես տերը այսօր հաստատ ու անվիճելի, ուրա՛խ եմ. բայց վա՞ղը:

ՕՇԻՆ – Վաղը ի՞նչ:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Քանի՞ տարեկան է հիմա թագավորդ. կարծեմ տասնյոթը լրացնելու վրա է արդեն, չէ՞, ըսել է՝ վաղը կամ մյուս օրը այս երկրին գլուխը կեցած պիտի ըլլա անուժ ու անփորձ մանուկ մը:

ՕՇԻՆ – Ա՛խ, ատիկա՞ է քեզի մտահոգութիւն պատճառողը. իզո՛ւր: Առայժմ դեռ ամեն ինչ ես եմ: Այդ քու ըսած վաղն ալ ես միշտ կըլլամ իր քովը՝ իմ ճերմակած փորձառութիւնս իր խարտյաշ մազերուն անփորձութեանը խառնելու:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Սակայն դուն գիտե՛ս, որ քսան տարեկանին մոտերն է, որ մենք մեզի ամենագետ և ամենակարող կնկատենք, և ամենեն ավելի նեղութիւն ու ճնշում կզգանք ճերմակ մազերու միջամտութիւններեն:

ՕՇԻՆ – (Խնդալով) Ես այդպես հոռետես չեմ իմ և իմ թագավորիս իրարհասկացողութեան վերաբերմամբ:

ՆԻՎԻՐԱԿԸ – (Նմանապես խնդալով) Լավատեսութիւնն արդեն

բոլոր հայրերու տկար կողմն է: Եվ ընդունէ՛, որ քու կարծիքներդ չեն ըլլալու ներքին հակառակորդներդ, որոնց բնական հենարանը պիտի դառնա պատանի թագավորը, և որը անոնք ջանալու են իր հորը դեմ հանելու. իր «բռնակալ» հորը դեմ:

ՕՇԻՆ – Ջանալը իրենց իրավունքն է, կարողանալն է բանը:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Շատ գոհ եմ, որ այդպես վստահ ես: Միայն այդ վստահությունը դժվար է ներշնչել նաև հեռավոր արևմուտքին, հեռավոր արքայական տներուն, որոնցմե ամեն մեկուն մեջ այդ ընտանեկան կռիվները կան, ու ծանոթ են և գիտեն, թե ի՞նչ աստիճան կտկարացնեն պետության ուժը: Մինչդեռ անոնց համոզում տալ պետք է, թե հոս տևական կերպով ուժեղ ու կարող ձեռքերու մեջ է իշխանությունը, որ դրամ և օգնություն ստանալը կարելի դառնա:

ՕՇԻՆ – Այսինքն՝ ի՞նչ կրնամ ընել:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Ինչ որ մինչև հիմա ըրեր ես: Երկրին ցրիվ եկած ուժերը ճկե՛լ հրամանիդ տակ. զինվորական բոլոր կարելիությունները, ինչպես և հարստությունները ամփոփե՛լ քու ձեռքերուդ մեջ, ըլլա՛լ միակ և հզոր տերը այս աշխարհին, քու ուզածդ աս չէ՞, աղե՛կ, արևմուտքի ցանկացածն ալ ատիկա է, այսինքն՝ ուժեղ ու խելահաս թագավոր մը այս վտանգավոր սահմանային դիրքին վրա: Եվ ինչպես ես կըմբռնեմ, եթե ատոր համար հարկ է, որ իրական իշխանությունը ունենալեդ ետքը, նաև իրավական իշխանությունը ունենաս քու վրադ, աղե՛կ, ունեցի՛ր: Դարձնենք քեզի թագավոր: Ես ինքս կաշխատիմ ձեռքես եկած բոլոր միջոցներով դյուրացնելու և արագացնելու քու թագավորությունը, և իրավունք ունիմ պնդելու... ենթադրելու, որ Հռոմի սրբազան աթոռը ամեն կերպ աջակից կըլլա քեզի:

ՕՇԻՆ – Իսկ Լևո՞ն թագավորը:

ՆՎԻՐԱԿԸ – (Ծամծմելով) *Հա՛, այդ պատանին. իրա՛վ է. ես այդ հարցին հատուկ պատասխան մը չունիմ, այս կամ այն կերպով պետք է չեզոքացվի: Դուն, որ հին զինվորական մըն ես, կյանքդ կռիվներու մեջ ես անցուցեր և քու հաջողությանդ ճամփան բանալու բոլոր զենքերը փորձած ես, կկարծեմ՝ կգտնես միջոց մը այս արգելքն ալ ճամփեդ հեռացնելու: Ես հոգևորական մարդ եմ, աղոթքի ու խոհանքի նվիրված, ես հարցին կրնամ մոտենալ միայն սկզբունքի տեսակետեն, քրիստոնեական աշխարհի օգուտին ու բարձրացմանը տեսակետեն: Մենք հիմա կխոսինք այս երկիրը ամուր պատվար մը դարձնելու հնարավորության*

մասին, որուն ինչքան որ գան ու պարնվին մահմեդական ալիքները, միշտ ալ խորտակվին ու փշրվին.

ՕՇԻՆ – *Ասոր համար, մոնսենյո՛ր, անհրաժեշտ է երկու բան:*

ՆՎԻՐԱԿԸ – *Խոսե՛, Օշի՛ն պայլ:*

ՕՇԻՆ – (Քիչ մը մտածելեն ետքը) *Մենք շատ կհարգենք Հռոմի սրբազան պապը, մենք շատ կհարգենք լատին եկեղեցին, ինչպես և ձեր արևմտյան կենցաղն ու ապրուստը: Տեսե՛ք, ինչքա՜ն վանքեր ու բերդեր ունինք հոս՝ մեր հողերուն վրա: Ա՛յ, այս վանքն ալ, ուր քու հյուրդ ըլլալու պատիվն ունիմ, մեր Լևոն Մեծագործ թագավորի նվերն է տաճարական ասպետներուն, և դեռ ինչքա՜ն-ինչքա՜ն ուրիշներ: Այս բոլորի փոխարեն մենք ալ կսպասենք ձեզմե, որ դուք ալ հարգեք մեր հայությունը, մեր պետությունը, մեր եկեղեցին, մեր կյանքն ու բարքը:*

ՆՎԻՐԱԿԸ – *Այդ բոլորը մենք հարգած ենք միշտ:*

ՕՇԻՆ – *Քանի որ եկած ես այս աշխարհը սրբազան պապին ու մեր թագավորության միջև բարեկամական կապը դառնալու, գրե՛, համոզե՛, ներշնչե՛, որ մեր ապպային պատգամներուն դեմ բաներ չմտածեն, որ մեր հայ շունչին և հայ հակումներուն ձեռք չի դպցնեն: Եթե ձեռք դպցնելը չարունակեք, այո՛, կքանդեք մեր աշխարհը, կրնաք ավերել ու փչացնել մեզի, բայց ինքներդ ոչինչ չեք շահիր, ոչինչ ամրացնել չեք կրնար և քրիստոնեության ալ օգուտ մը չեք տար: Այս երկրի բացառիկ տարբերությունը և բացառիկ ուժը հայ տարրին մեջն է, հայ ոգիին, որ ամեն կողմ իր գոյության ու ստեղծագործության համար ամուր կայան մը հաստատել կփորձե. ան է, որ մինչև հիմա դիմացեր է հոս ու կդի-մանա. օգնեցե՛ք իրեն և օգտվեցե՛ք իրմեն, բայց մի՛ ջանաք քայքայել մեզի և աղճատել մեր հոգին: Ասիկա առաջին:*

ՆՎԻՐԱԿԸ – *Եվ երկրո՞րդը:*

ՕՇԻՆ – (ժպտուն) *Երկրորդը կբխի առաջինեն: Եթե կուզես, որ ուժեղ պատնեշ մը դառնա այս պետությունը, ամուր պատվար մը մահմեդականության դեմ, մի՛ հաներ երբեք այս երկրի իշխանները իրենց թագավորին դեմ. եթե նույնիսկ այդ իշխանին անունը Օշին պայլ ըլլա:*

ՆՎԻՐԱԿԸ – *Զարմանալի է արևելքը. նույնիսկ քեզի նման մարդը նախապաշարումները թոթվել չուզեր իր վրայեն: Ես քեզի մատնացույց ըրի ամենեն շիտակ ու ամենեն կարճ ճամփան գործի հաջողության համար: Բայց քանի որ դուն այդ ճամփեն քալել չես ուզեր, ի՞նչ կրնամ ընել. շատ կցավիմ, բայց ստիպված ենք քալելու ավելի երկար ճամփա-ներե: Է՛, կքալենք ավելի երկար ճամփաներե...*

խորքի ծախեն կմտնե պաշտոնյա մը և գալով մինչև Նվիրակը՝ կկենա լուռ, թեթև խոնարհումե մը ետքը:

ՆՎԻՐԱԿԸ – Սեղանը պատրաստ է, պա՛յլ իշխան: Խնդրեմ, պատիվ ընես ինծի սեղանիս վրա պատառ մը Հաց կտրելու: Ու կխոսինք նորեն: Հրամմե՛, իշխան:

Օշին կելլե ոտքի և Նվիրակի ցույց տված ուղղությամբ կանցնի խորքը, ուր դեմը կփութան երկու ծառա, մեկը ոսկե լագան ու ածիկ բռնած, մյուսը՝ մեծ սրբիչ մը: Իշխանը կլվա ձեռքերը:

ՆՎԻՐԱԿԸ – (Որ ետ մնացած է, ծուռ դիրքով մը և աչքին պոչովը կդիտե իշխանին կռնակը) *Ես քեզի ցույց կուտամ ինծի խրատ կարդալը: Չես քալեր, Հա՞, իմ ուզած ճամփես. աղե՛կ. կընտրենք երկարը, բայց երկար ճամփան կանցնի քու այդ լայն ու տափակ կռնակիդ վրայեն. տխմա՛ր անասուն:*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ԲԱԿԸ

Բակը սալած է քառակուսի ու մաշված խոշոր սալերով, որոնց ճեղքերուն մեջեն խոտեր են բուսած: Աջ կողմը հսկա հացիի մը հաստ բունը կբարձրանա, որուն ճյուղերը կկախվին տեսարանին վրա: Ծառին տակը քարե նստարան մը ու սեղան քարե: Աշուն է, և ծառին գույնզգույն տերևները թափած են գետին, սեղանին ու նստարանին վրա և մեջեմեջ ալ հատ-հատ ճյուղերեն կիյնան:

Տեսարանին ձախ եզերքը բարակ սյուներու շարք մըն է՝ վրան ծածկված, սյունաշարը կտանի տեսարանին խորքը՝ պալատական մատուռը, որուն փոքրիկ հայկական գմբեթը հստակ կնկատվի ծառերու և ճյուղերու թեթև ցանցին ետևեն:

Ձախ կողմը փոքր ու ցած դուռ մը սյունաշարին տակը, որ

կտանի պալատին գլխավոր բակը, իսկ աջ կողմեն կերթցվի պալատական կողմնակի դարպասներեն մեկը:

I

Աջեն կուգան Լևոն թագավորը և իշխան Հալկամ՝ երկուքն ալ զինվորական հագուստով, պտույտե կդառնան: Լևոն տասնյոթը տարեկան պատանի մըն է՝ չկազմակերպված արտաքինով, նուրբ ու գեղեցիկ դիմագծերով, միջահասակ, վարանոտ, որոնող ու խելացի աչքեր ունի:

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐ – (Բաժնվելու վրա) *Ուրեմն առտուն ճամբո՞ւռը:*

ՀԱԼԿԱՄ – *Լուսաբացին չքախումբը պատրաստ կըլլա: Կվերադառնանք պալատ արևմուտքին հետ:*

ԼԵՎՈՆ – (Մտածկոտ) *Իսկ եթե գիշերեի՞նք նորեն գյուղը:*

ՀԱԼԿԱՄ – *Շատ լավ կըլլար իմ ազնիվ Թագավորս, որ ես անձամբ պատրաստ եմ և մեծ սիրով: Բայց Հայր-իշխանի հրամանը գիտես՝ արևուն մուտքին հետ պետք է դառնանք պալատ:*

ԼԵՎՈՆ – (Ձանձրույթով) *Պալա՜տ, պալա՜տ:*

ՀԱԼԿԱՄ – *Ուրիշ անգամ մը կջանամ հարմարցնել և թույլտվություն կստանամ:*

ԼԵՎՈՆ – (Աշխույժ) *Հարմարցո՛ւր երկուշաբթի օրվան համար:*

ՀԱԼԿԱՄ – *Անկարելի է. երկուշաբթի և ուրբաթ խնամակալության նիստերուն օրն է. պետք է ներկա գտնվիս:*

ԼԵՎՈՆ – (Հուսախաբ) *Ա՜խ, ճիշտ ատոր համար:*

ՀԱԼԿԱՄ – *Կհասկնամ, սիրելի՛ս, որ այդ ամենը խիստ ձանձրալի պիտի ըլլա քու թարմ տարիքիդ համար, բայց Հայր-իշխանը, որ այնքան հոգածու է քու ապագայիդ համար, ան ուրիշ կերպ կդատե, և իհարկե անորն է իրավունքը:*

ԼԵՎՈՆ – *Բայց դուն կըսեիր՝ ուրիշ կերպ կմեծնան արևմուտքի իշխանազունները:*

ՀԱԼԿԱՄ– *Այո՛, արևմուտքը տարբեր է. հոն ավելի կարևորություն կուտան սրտի ու քաջության, կյանքի վայելքին ու զվարճության. Երիտասարդ տարիները հոն երգի ու պարի տարիներ են:*

ԼԵՎՈՆ - Ես ալ շատ կսիրեմ ուրախ մարդիկը: Ա՛յ, քեզի ալ կսիրեմ, որովհետեւ հոգիդ զվարթ է, լեզուդ խոսող ու պատմող:

ՀԱԼԿԱՄ - Դուն սակայն տրտունջալու պատճառ մը չունիս կարծեմ, այնքան ընկերներ ունիս և ի՜նչ ազնվական հին ընտանիքներէ:

ԼԵՎՈՆ - Տաղտկալի են բոլորն ալ, ա՛յ, այս լուռ պատերուն պես, այս գոց դռներուն պես:

ՀԱԼԿԱՄ - Այդպես մի՛ խոսիր: Հայր-իշխանը քեզի համար ամեն ինչ կհոգա: Վերջապես ան իր սեփական աղջիկը տվավ քեզի ընկեր ու թագուհի:

ԼԵՎՈՆ - Եվ ամենեն կղպված բերանը ճիշտ իր աղջիկն է, ամենեն ձանձրալին:

ՀԱԼԿԱՄ - Լռե՛, թագուհիի մասին կխոսիս, ավագ պարոնի աղջկան մասին. դուն պետք է երախտապարտ ըլլաս իր հանդեպ:

ԼԵՎՈՆ - Մեծ ձանձրույթ մըն ալ ատիկա է, շարունակ միևնույն բանը քու բերնեդ լսելը: Իշխա՜ն Հալկամ, մի՛ նեղանար, որ երեսիդ ըսեմ բաց. քու մեջդ միակ պակասությունը ատիկա է. առավոտե մինչև իրիկուն հայր-իշխանը կգովես և իր մեծ երախտիքը:

ՀԱԼԿԱՄ - Բայց չէ՞ որ ես ալ քեզի պես երախտապարտ մըն եմ անոր. անիկա իմ ալ բարերարն է ու պաշտպանս, ես պարտավոր եմ միշտ իր գովքը ընելու, ինչպես և դուն:

ԼԵՎՈՆ - (խոհուն) Ատո՞ր համար:

ՀԱԼԿԱՄ - Նույնիսկ եթե ենթադրենք վայրկյան մը, որ հայր-իշխանը շատ կծծի, շատ մռայլ ու շատ բռնակալ մեկը եղած ըլլար, դիցուք ամեն ուրախություն, ամեն ազատություն խանգարող և ամեն ինչ անհամցնող, դիցո՛ւք, բայց և այնպես անիկա տված է ինծի մեծ ու անփոխարինելի բախտավորություն մը, որ ամեն դառնություն, ամեն դժգոհություն մոռցնել կուտա:

ԼԵՎՈՆ - Ատ ի՜նչ անփոխարինելի բան է, որ հայր-իշխանը տվեր է քեզի:

ՀԱԼԿԱՄ - Միշտ իմ թագավորիս հետ ըլլալու բախտավորությունը, իմ թագավորիս առույգ ու թարմ հոգիին կապված ըլլալու բախտավորությունը, այս ձանձրալի մթնոլորտին մեջ իմ թագավորիս քանի մը կաթիլ ուրախություն, քանի մը զվարճություն ու շարժում պատճառելու երջանկությունը:

ԼԵՎՈՆ - Շնորհակալ եմ, Հալկա՛մ իշխան:

ՀԱԼԿԱՄ – Եվ եթե պատահի, որ թերի գտնվիմ իմ երախտագիտության մեջ, եթե հայր-իշխանը փոքրիկ կասկած մը ունենա, թե իմ սիրտս ավելի Լևոն թագավորի հետն է, քան պայլ իշխանի, իսկույն դուրս կնետե ինծի, ինչպես միշտ դուրս է նետեր այն ամեն անձերը, որոնք սիրեր են քեզի, ուզեր են ծառայեն քեզի, ուզեր են զվարճություն մը ավելի պատճառեն քեզի:

ԼԵՎՈՆ – Զարմանալի է: Դուն դեռ ինծի այս լեզվով չէիր խոսած:

ՀԱԼԿԱՄ – Քու ըրած մեղադրանքը շատ ծանր եկավ սրտիս, ներե՛, եթե ըսի բաներ, որ պետք չէ ըսեի: Մոռցի՛ր:

ԼԵՎՈՆ – Ո՛չ, ընդհակառակը. շնորհակալ եմ քեզի. հիմա կարծես քիչ մը ավելի հստակ կտեսնեմ շուրջս: (Դուրս ծախի դռնեն)*:*

2

Մատուռի կողմեն՝ սյունաշարին տակեն, առաջ կուգա Պալոնց Ներսես վարդապետը: Իշխան Հալկամ կեցած է կռնակը անոր և աչքերովը կհետևի հեռացող թագավորին:

ՊԱԼՈՆՑ – (Հանկարծ) *Այո՛, Հալկա՛մ իշխան, մեծցավ, մեծցավ մեր թագավորը:*

ՀԱԼԿԱՄ – (Կցնցվի, կդառնա ետ ու տեսակ մը հարցական ու դժգոհ կնայի անոր)*:*

ՊԱԼՈՆՑ– Շուտով կդառնա բոլորովին չափահաս, և երբ ողորմությամբն Աստծու դառնա թագավորության իրական տերը, այն ժամանակ իմ սիրելի Հալկամ իշխանն ալ կդառնա պալատի ու վարչության իսկական տերը:

ՀԱԼԿԱՄ– Ի՞նչ արտառոց բաներ կխոսիս, վարդապե՛տ:

ՊԱԼՈՆՑ – Ինչո՞ւ արտառոց: Միթե հիմա հոս կեցած թագավորին ետևեն նայելու ատենդ ատիկա չէ՞ր, որ կանցներ մտքեդ:

ՀԱԼԿԱՄ – Անմիտ ու տափակ ենթադրություն:

ՊԱԼՈՆՑ – Ինչո՞ւ, ամենեն բնական ենթադրությունը. բան մը, որ բնական կերպով կատարվելու է շատ չանցած, բան մը որ բարեկամներուդ շրջանակին մեջ համաձայնության արժանացած է արդեն: Քու բախտդ տակառը այդ ուղղությամբ կգլտորի, իշխա՛ն:

ՀԱԼԿԱՄ – Այդ ի՞նչ բարեկամներու մասին կբարբաջես, վարդապե՛տ, լավ չեմ հասկնար:

ՊԱԼՈՆՑ - Անոնք, որ անցած գիշեր հավաքված էին կոմսուհի Ռիթա Ամորիի ապարանքին մէջ:

ՀԱԼԿԱՄ - (Յանկարծ կշտկվի և շեշտ ու լուռ կնայի անոր)*:*

ՊԱԼՈՆՑ - (ժպտուն) *Զարմացա՞ր: Ես նույնպես շատ զարմացա, երբ ինծի տեղեկացուցին, որ Հալկամ իշխանն ալ գաղափարակից մըն է մեզի և անփոխարինելի գործակից մը: Կլայննա իշխան, կամաց-կամաց կլայննա մեր շրջանակը: Խորտակվի պիտի այս փտտած շենքը, և գալու է մեր դարը. ավելին կոթը անցնի պիտի մեր ձեռքը, որ մաքրենք ու սրբենք այս Ավգյան ախոռը: Եվ հեռու չէ այդ օրը: Ես հիմա կներկայանամ քեզի, իշխա՛ն Հալկամ, շատ բարձրադիր մեկու մը հրահանգովը, որ անշուշտ կըմբռնես. և ինքզինքս կդնեմ հրամաններուդ տակ: Ինչով որ կարող եմ՝ պատրաստ եմ օգնելու քեզի ու ծառայելու սուրբ գործին: Որոնք են քու հրամաններդ:*

ՀԱԼԿԱՄ - Առաջին հրամանս այն է, վարդապե՛տ, որ մյուս անգամ երբեք չմոտենաս ինծի ու հետս չխոսիս, երբ առանձին եմ:

ՊԱԼՈՆՑ - Կհասկնամ. զգուշությունն է այն սանդուղին անունը, որով վեր կմագլցի հաջողությունը: Իսկ երկրորդ հրամանդ:

ՀԱԼԿԱՄ - Առաջինին գործադրությունը: Ես աջ, դուն ձախ: (Ու կհեռանա իր եկած կողմովը)*:*

ՊԱԼՈՆՑ - (Քիչ մը ատեն հեգնոտ անոր ետևեն դիտելեն ետքը) *Այո՛, դուն ալ իմ աչքիս լույսը չես, բայց ունիս հանդգնություն ու ապագա. ուրեմն պետք է լռել ու խոնարհիլ. ով խոնարհիլ չի գիտեր, խոնարհեցնել չի կրնար: Առայժմ ուղեկից ենք իրարու, սիրելի՛ իշխանս:*

Կդիմե դեպի ձախի մուտքը, իր դեմը կուգան Օշին իշխանն ու իր խոսակիցները: Քիչ մը ետ կքաշվի, ճամփա կուտա անոնց և ինքը կհեռանա:

3

Կմտնեն խոսելով՝ Օշին իշխանը, Արել իշխանը՝ տերը Պապեռոնի, Բագուր մեծ իշխանը և Յեթում իշխանը, վերջինը քիչիկ մը ետ քաշված:

ՕՇԻՆ - (Յամոզումով) *Պետք է մասնակցին բոլորը, բոլորը անխտիր, ամեն մեկը իր ունեցածին, իր կալվածներուն և իր մարդիկ-*

ներուն չափը: Այդ գունդերը պէտք է կազմուին: Վերջին տարիներու փորձը բաւականին ցոյց տուաւ, որ իշխաններու պատասխանատուութեան վրա վստահիլ չըլլար նեղ վայրկեանին. և անոնք ձիավոր են. մեզի պէտք են հետևակ գունդեր, մշտական թագավորական գունդեր, անմիջապես մեր հրամանին տակ ու միշտ պատրաստ վստահուած սահմաններուն վրա. տեսանք, որ ատիկա է մեր փրկութիւնը, ան է մեր կենդանի պատնէշը մեր լեռներուն վրա: Այդ գունդերուն ներկայութիւնը կըլլա նաև լուռ սպառնալիք մը մեր ներքին հակառակորդներուն և սուր խթան մը մեր անտարբեր իշխաններուն համար, որ քիչ մը աւելի ականջ կախեն արքունի կոչերուն: Այդ հետևակ գունդերը պէտք է կազմուին: Ես եկած եմ այն խորին համոզումին, որ հոն է մեր փրկութիւնը:

ԲԱԳՈՐ – Իմ կարծիքս լսէ քեզի, ըրէ քու փորձերդ քու ու թագավորի կալուածներուն մէջ և ձեր սեփական միջոցներով, բայց հանգիստ ձգէ՛ վանքերն ու վասալները:

ՕՇԻՆ – Մեր հողերուն վրա մեր ընելիքը մենք գիտենք. արդէն մասամբ եղած ալ է. բայց հերիք չէ ատիկա. շատ աւելի մեծ գումարներ են անհրաժեշտ և շատ աւելի մեծ թիւով մարդ: Սա գործ մըն է անխտիր ամենուն պաշտպանութեան համար, հիմքը մեր ամենուս դիմադրական կարողութեան: Մամլուքները Եգիպտոսէն նորէն գան պիտի, թուրքն ու թուրքմենը և ամեն շուն ու գայլ. բոլորին աչքերը մեր հողերուն վրա է, որ գան գողնան ու կողոպտեն: Անոնք որ գան, ավրեն, առնեն ու տանին, ամեն բան կուտաք, բայց չէք ուզեր բան մը տալ ձեր թագավորին, որ ուժ կազմէ այդ ավազակներուն առջևը պատնեշ քաշելու համար:

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ – Ինչ կվերաբերի վանքերուն, քու ուզածդ բացարձակ անկարելիութիւն է, չլսուած նորութիւն մը, պէտք է նկատիլ նոր տեսակի կողոպուտ մը քու կողմեդ: Թագավորներն ու իշխանները վանքերուն տէր են միայն, վանքերէն առնել վայել չէ:

ՕՇԻՆ – Բայց մեր եկեղեցիներուն ու մեր դավանանքի պաշտպանութեան համար է, որ առնել կուզեմ, ա՛յ մարդ: Այս պետութեան մնալուն և հայ մնալուն համար է որ կազմել կուզեմ այդ պետական գունդերը: Ինչո՞ւ համար առինք մենք իշխանութիւնը մեր ձեռքը, ինչո՞ւ բերիք ինծի հոս, ինչո՞ւ կանչեց ինծի հոգևորականութիւնը այս պաշտոնին, եթէ օգնելու չէիք ինծի, եթէ նեցուկ դառնալու չէիք, որ իրագործեմ, ինչ որ ժամանակը և պայմանները կպահանջեն մեզմէ հարկադրաբար:

ԲԱԳՈՐ – (Խիստ) Այդ հարկադրութիւնը տեսնողը, սակայն,

միայն դուն ես, միւս իշխանները պետք չեն զգար այդ.քու սարօրինակ ու վտանգաւոր նորութիւններուդ:

ՕՇԻՆ- Վտանգաւո՞ր, ինչո՞վ: Թո՛ղ ուրիշներր. և ըսէ՛ ճակտիս. ինծի հե՞տ ես դուն:

ԲԱԳՈՒՐ - Դուն գիտես, որ ամէն բանի մէջ մինչև հիմա եղեր եմ քեզի հետ ու միշտ ալ պաշտպաներ եմ.քեզի, բայց այս տեսակ ապօրէն և վտանգաւոր, այո՛, վտանգաւոր առաջարկի մը մէջ դեմ եմ.քեզի: Ես իմ վասալի հնազանդ պարտաւորութիւններես զատ` ոչ մեկ զինվոր և ոչ մեկ սրախմ չեմ տար Թագաւորին:

ՕՇԻՆ - (Յեգնոտ) Ուրիշ խոսքով` ինծի հետ ես եղեր միշտ, երբ զոհաբերողը և բեռն ու չարչարանքը կրողը եղեր եմ ես. իսկ այլեւս ինծի հետ չես, երբ այս անգամ ալ բան մը տալու ու բեռ մը կրելու կարգը քուկինդ է: Ինչո՞ւ անպատճառ զոհաբերութիւնը ինծմե կպահանջվի միայն:

ԲԱԳՈՒՐ - Ո՞վ է քեզմե բան պահանջողը. և ես մինչև հիմա ի՞նչ եմ ստացեր քեզմե: Եթե հոս բան մը ստացող կա, ան ալ դուն ես եղեր միշտ: Մեր ձեռքովը դարձար խնամակալ. մեր համաձայնութեամբը դարձար Թագաւորին հայր ու աներ, Թագուհին քեզի կին առիր ու կնոջդ հետ նոր կալվածներ` միշտ մեր վրա հենված: Անունդ պայլ է, բայց եղար իսկապես Թագավոր մը. հիմա ալ բնականաբար մեր գլխուն դառնալ կուզես կատարյալ Թագավոր մը, նորեն մեր ձեռքովը կազմել կուզես զունդեր ու բանակ, որ արդեն ուղղակի հրամայես մեզի. հիմարի տե՞ղ ես դրեր դուն մեզի:

ՕՇԻՆ - Այսպե՞ս ուրեմն: Շատ շնորհակալ եմ, Բագուրա՛ն:

ԱԲԵԼ - Բագո՛ւր իշխան, կարծեմ քիչ մը չափն անցար:

ԲԱԳՈՒՐ - Օշինը գիտե, որ ես իրեն ցավ պատճառելու համար չէ, որ կըսեմ այս բոլորը. բայց պետք է խոսիմ, որ ան ~~գիտնա~~, թե ինչպես կդատեն իր բոլոր բարեկամները, և աւոր համեմատ առնե իր քայլերը:

ՕՇԻՆ - Այո՛, բարեկամները...

ԲԱԳՈՒՐ - Եվ եթե մեր հակառակորդները ուրախացնել չենք ուզեր, պետք է մեկդի դնես այդ տեսակի մեր սովորութիւններուն ու շահերուն հակառակ եղող անբնական ծրագիրները: Կապերը, բարեկամութիւնները, կուսակցութիւնները անոր համար են, որ մարդիկ իրարմով շահին ու բարձրանան, հոդ գեշ բան չկա ինքնին. բարձրացի՛ր. սակայն կա սահման մը, որ պետք չէ անցնիլ, ըսածս ատիկա է: Ներե ,

եթե անախորժ թվեցավ խոսքս քեզի: Եվ ների՛ք որ մեկնիմ: Եվ անչափ ուրախ պիտի ըլլամ, ինչպես ըսի, եթե կարողանաս ներկա գտնվիլ աղջկանս նշանտուքին գալ կիրակի:

*ՕՇԻՆ - (*Տխուր*) Շատ շնորհակալ եմ:*

*ԲԱԳՈՒՐ - (*Կատակով*) Ա՛յ Հիմուս, դուն դուն մինչև հիմա խելքդ գլուխդ մարդ էիր. խոսք հասկցող խնամակալ ընկերոջդ: (*Ձախեն դուրս*):*

4

*ԱԲԵԼ - (*Յաղթելու ջանքով*) Սրտիդ չառնես, իշխա՛ն. գիտես, որ Բագուրը քիչ մը բարի մարդ է, բայց գեշ մարդ չէ ու քեզի ալ կսիրե:*

ՕՇԻՆ - Այո՛, դուն ալ գեշ մարդ չես, դո՛ւն ալ ինծի կսիրես, դուն բարի ալ չես, բայց դուն ալ անոր պես կմտածես:

*ԱԲԵԼ - (*Կխնդա*) Մոտավորապես:*

ՕՇԻՆ - Ես ասիկա նոր չէ, որ կգիտակցիմ: Բավական ժամանակ է, որ կզգամ, թե սկսավ ինծի համար կռվի նոր շրջան մը, ամենեն ծանր շրջանը և ամենեն վտանգավոր:

ԱԲԵԼ - Ի՞նչ կռիվ:

ՕՇԻՆ - Մինչև հիմա մեր կռիվը արտաքին թշնամիներու հետ էր. ամենեն դյուրինը: Մինչև հիմա մեր կռիվը ներքին հակառակորդներու հետ էր. ավելի դժվար կռիվ և ավելի ճնշող, բայց վերջապես տանելի: Հիմա ահա՛ կսկսի ամենեն ծանր ու ամենեն տաժանելի կռիվը. կռիվը քու սեփական կողմնակիցներուդ հետ, քու բարեկամներուդ հետ, քու ընկերներուդ: Ամենեն մեծ կռիվը, ամենեն վճռական ճակատամարտը: Եթե հոս տեղի տամ, եթե հոս կռվեն փախիմ, կորած են մինչև հիմա իմ կատարած բոլոր ջանքերս, կործանված ու փշրված է այս վեց-յոթը տարիներու ամեն աշխատանք, ամեն հաջողություն և իղձ, բոլորովին իզուր՝ կատարված ամեն զոհաբերություն:

*ԱԲԵԼ - Կչափազանցես, թագավորահա՛յր: Ո՛չ կռիվ կա բարեկամներուդ հետ, ո՛չ փախուստ կամ պարտություն: Եղածը ըմբռնումներու որոշ տարբերություն մըն է. քիչ մըն ալ դուն անհամբեր հոգի ունիս, միշտ բան մը կհնարես: Շատ սիրտ մի՛ հատցներ, ջուրը ճամփան կգտնե. կընենք, ինչ որ կրնանք, կթողնենք, ինչ որ չենք կրնար, ո՛չ մեզմով կսկսի աշխարհքը, ո՛չ ալ մեզմով կվերջանա: (*Կատակով*) Սիրելի՛ իշխանս, ետքեն եկողներուն ալ ընելու բան մը պետք է պահել: Եվ ատով*

ալ կըսեմ քեզի մնաս բարով. ձիս բերած կըլլան հիմա, ուշացայ: (Դուրս ծախեն)*:*

5

ՀԵԹՈՒՄ - Կտեսնե՞ս, Օշի՛ն, ըսի ես քեզի: Հաշիվներդ ճիշտ են, ու գաղափարդ՝ կարևոր. բայց ամեն ճիշտ ու աղվոր բան իրագործելի չէ. գոնե հիմա, մեզի համար: Կհաջողվին միայն այն գաղափարները, որոնք մարդոց օրվան շահերուն ետևեն կերթան:

ՕՇԻՆ - Բայց մեծ են ու բարձրացնող այն գաղափարները, որ բոլոր մասնավոր շահերը ոտքի տակ կուտան ու ամենուն առջևեն կերթան:

ՀԵԹՈՒՄ - (Ուսերը թոթվելով) *Բայց այդ ճամփով մարդ չի մնար այլևս մեր չուրջը, և մենք ալ հոս չենք մնար:*

ՕՇԻՆ - Եվ ի՞նչ արժեք ունի մեր հոս մնալը, և ալ ինչո՞վ ենք մենք տարբեր մեր հակառակորդներեն. այս թագավորությունը կործանել ու մահվան դուռը հասցնել անոնք ալ կրնան, այս աշխարհը հանձնել պապին ու թուրքին անոնք ալ կրնան և մեզմե շատ ավելի աղեկ:

ՀԵԹՈՒՄ - Լեզուդ հասկցող չկա, Օշի՛ն:

ՕՇԻՆ - (Ձեռքը ճակտին զարնելով) *Ա՜խ, ինչպե՜ս չեն տեսներ, ինչպե՜ս չեն տեսներ գալիքը: Առանց նոր, հանդուգն ու բուռն ճիգերու այս երկիրը չի մնար, չի դիմանար, կիյնա այսքան թշնամիներու ոտքին տակ:*

ՀԵԹՈՒՄ - Բուռն ճիգերը մեկ հոգիով չեն ըլլար: Մեկ զինվորով բանակ չըլլար:

ՕՇԻՆ - Այն ատեն իզո՜ւր է... իզո՜ւր է... իզո՜ւր է այս ամենը, Հեթո՜ւմ:

6

Ձախի մուտքեն դանդաղ ներս կմտնե Ալիս՝ տասնվեց տարեկան, գունատ, կլոր դեմքով, երկար սև մազերով, երկար թարթիչներ ու սլացիկ հասակ:

ՕՇԻՆ - Ի՞նչ ունիս. աղջի՛կս, ի՞նչ կա:
ԱԼԻՍ - (Կժպտի հիվանդոտ ու կկենա)*:*
ՕՇԻՆ - Ինչո՞ւ ես եկեր, ան ալ հոս՝ աս բակը:

ԱԼԻՍ- Ըսին հոս էիր:

ՕՇԻՆ - Ինչո՞ւ ես մինակ:

ԱԼԻՍ - Եկա քեզի. եկա հետդ խոսելու:

ՀԵԹՈՒՄ - (Քաշվելով) Ես երթա՛մ: Հարգանքս իմ թագուհիին:

7

ՕՇԻՆ - Ի՞նչ ունիս, աղջիկս, ի՞նչ է պատահեր:

ԱԼԻՍ - Ոչի՞նչ: Կարոտեր եմ քեզի. եկեր եմ քեզի. կարելի չէ՞, ա՞ս ալ կարելի չէ:

ՕՇԻՆ - Ինչո՞ւ պիտի կարելի չըլլա: Բայց ինչպե՞ս է, որ մինակ ես, դո՛ւն, թագուհի՞ն, ո՞ւր են կիներդ:

ԱԼԻՍ - Փախեր եմ, հայրի՛կ:

ՕՇԻՆ - Փախե՞ր ես. ինչո՞ւ:

ԱԼԻՍ - Որ գամ քեզի, որ մինակ ըլլամ քեզի հետ, որ ըլլանք միայն ես ու դուն: Մի՞տքդ է, հայրի՛կ, մեր Կոռիկոսը. ինչպես լա՛վ էր, միշտ ինծի հետ էիր: Ի՞նչ աղվոր էր մեր Կոռիկոսը. ինչպե՛ս լավ էին մարդիկ, ինչպե՛ս ուրախ էր ամեն ինչ, ուրախ ու լուսավոր, երկինքն միշտ պայծառ նայող իր արևին նման:

ՕՇԻՆ - (Երազկոտ) Այո՛, աղջի՛կս, Կոռիկոս արևոտ աշխարհ է:

ԱԼԻՍ - Արևոտ և՛ երկինքը, և՛ ծովը. այնպե՛ս կարոտեր եմ ծովը, ծովուն տեսքը, ծովուն շունչը, շարժումը: Ի՞նչ աղվոր էին այն արևմուտք իրիկունները, երբ կերթայինք լողալու: Ռիթայի հետ կերթայինք լողալու, ի՞նչ հրաշալի լողալ գիտեր Ռիթան: Մի՞տքդ է, հայրի՛կ, Ռիթան՝ մեր դրացի իշխան Սարգիսին աղջիկը: Կհիշե՞ս, հայրի՛կ, Ռիթան:

ՕՇԻՆ - Ինչպե՞ս կրնամ չհիշել, աղջի՛կս:

ԱԼԻՍ - Կհիշե՞ս, որ կու գայինք քու սենյակդ ու գիտմամբ կխանգարեինք աշխատանքդ:

ՕՇԻՆ - Աշխատա՞նքս, իմ սենյա՛կս, Ռիթա՞ն, արև՞ն ու ծո՛վը: Այո, աղջի՛կս, այո՛, անոնք անցան:

ԱԼԻՍ - Ինչո՞ւ անցան: Ինչո՞ւ կանցնին բոլոր աղվոր բաները:

ՕՇԻՆ - Կյանքի մեջ կանցնի ամեն բան:

ԱԼԻՍ - Չեմ ուզեր, որ անցնի: Ո՛չ:

ՕՇԻՆ - Ի՞նչ ունիս, աղջիկս: Նոր ի՞նչ է պատահեր:

ԱԼԻՍ - (Հազիվ լացը զսպելով) Ո՛չ, ես Կոռիկոսը կուզեմ, ես մեր դղյակը կուզեմ, ես մեր արևն ու ծովը կուզեմ, ես մեր իրիկունները

կուզեմ, ես մեր Ոփթան կուզեմ... (Բուռն լացով) Ես քեզի կուզեմ, հայրի՛կ, ես քեզի կուզեմ:

ՕՇԻՆ – (Կգրկե իր լացող աղջիկը, մեկ-երկու անգամ կհամբուրե գլուխը շոյելով): Դուն դժբախտ ես, Ալի՛ս:

ԱԼԻՍ – (Յանկարծ գլուխը բարձրացնելով) Ինչո՞ւ թողինք Կոռիկոսը հայրի՛կ, ինչո՞ւ եկանք հոս. ի՞նչ կա հոս. ի՞նչ ունինք հոս:

ՕՇԻՆ – Դուն... դուն թագուհի ես, աղջի՛կս:

ԱԼԻՍ – Ինչո՞ւ դարձուցիր ինծի թագուհի. ինչի՞ս է պետք թագուհին: Ես չեմ ուզեր թագուհի: Տա՛ր ինծի ետ նորեն Կոռիկոս:

ՕՇԻՆ – Նախ պատմե՛ ինծի, ինչ որ պատահեր է: Նոր ի՞նչ եղավ:

ԱԼԻՍ – Նոր ոչինչ չկա . միշտ հինը, միշտ հինը: Ես չեմ ուզեր ամուսին, ես չեմ ուզեր թագուհի. չեմ ուզեր, ալ չեմ կրնար չեմ կրնար:

ՕՇԻՆ – Նորե՞ն թագավորը կոպիտ էր հետդ:

ԱԼԻՍ – Տա՛ր ինծի դուրս այս պալատեն:

ՕՇԻՆ – Ծանր խո՞սք ըրավ: Ըսե՛:

ԱԼԻՍ – Ինչո՞ւ բերիր դուն ինծի այս պալատը, դուն, որ ինծի այնքան կսիրեիր:

ՕՇԻՆ – Միթե հիմա չե՞մ սիրեր: Ես միշտ սիրեր եմ քեզի, հոգիիս պես:

ԱԼԻՍ – Հապա ինչո՞ւ ինծի մարդու տվիր:

ՕՇԻՆ – Աշխարհքի օրենքը, աղջի՛կս: Ես քու բախտավորությունդ ցանկացա. ի՞նչ ընեմ՝ այսպես դարձավ. բախտ է, չբռնեցինք իրար: Կամ գուցե չտապեցի, կամ սխալեցա, գուցե պետք չէ այսպես ըներ: Դառն ճակատագիր է, երբ լավը ընել կուզես, երբ ամենեն լավը ընել կուզես և միայն ցավ կքաղես: Ներե՛, աղջիկս. ես հանցավոր չեմ. կամ գուցե հանցավոր եմ. չգիտեմ, այլևս ինքս ալ չգիտեմ:

ԱԼԻՍ – Դառնա՛նք Կոռիկոս:

ՕՇԻՆ – Աղե՛կ, աղե՛կ, կհարմարցնեմ, շուտով կղրկեմ քեզի Կոռիկոս, ձմեռվան համար, առողջությանդ համար:

ԱԼԻՍ – Բայց պիտի գաս դուն ալ:

ՕՇԻՆ – Գիտես՝ որ ես չեմ կրնար:

ԱԼԻՍ – Կրնա՛ս, կրնա՛ս, պետք է, որ գաս. ի՞նչ ես կորուսեր հոս, ի՞նչ կփնտրես:

ՕՇԻՆ – (Երազկոտ) Անգին զավա՛կս, ես ալ կուզեի մեր բերդը, այն հին, աղվոր օրերը...

ԱԼԻՍ – Ուրեմն...

*ՕՇԻՆ – (*Սթափումով*) Ալի՛ս, հիմա գնա քու կանանոցդ. ալ չի լար, ալ մի՛ տխրիր. ես կհուսամ. անկե ետքը շատ-շատ կուգամ քեզի, կխոսինք, կկարդանք: Բայց հիմա գնա՛, պալատական դուռներուն մեջտեղը քու տեղդ չէ, և անհարմար է քու լացդ այսպես բակին մեջտեղը: Մի՛ լար. դժբա՛խտ աղջիկս, քալե՛: (*Կես մի գրկած կիանե ծախի դռնեն դուրս*):*

8

Աջեն իսկույն կմտնե իշխան Հալկամ, որ շիտակ կերթա դեպի նախորդներուն մեկնած դուռը, քիչ մը կդիտե ու կդառնա դեպի պաշտոնյան, որ Հալկամին ետևեն եկած և սպասողական կեցած է մեջտեղը:

ՀԱԼԿԱՄ – Վերջապես հեռացան: Կարծես խոսք մեկ էին ըրեր բոլորը հոս ժողվվելու. օրերով մարդ ոտք չի դներ այս բակը, հակառակի պես այսօր... Ուրեմն ինծի նայե՛, դուն քու աչքովդ տեսա՞ր, որ եկողը ներս մտավ դարպասեն:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Այո՛, իշխա՛ն. բարձրահասակ ու շատ լավ հագնված կին մը:

ՀԱԼԿԱՄ – Ու ո՞ւր գնաց:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Գնաց շիտակ, մտավ մառանը:

ՀԱԼԿԱՄ – Իսկ պահա՞կը:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Տեղեն չերերաց:

ՀԱԼԿԱՄ – Ինչպե՞ս կարելի է:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Երևի կարելի է, երբ Հալկամ իշխանը այդպես կցանկա:

ՀԱԼԿԱՄ – Հիմա կերթաս շիտակ թագավորին հարկաբաժինը, կերպով մը կմտնես թագավորին ու կհայտնես, որ իրեն կսպասեմ. ուրիշ ոչ մեկ խոսք. ան գիտե: Միայն ոչ ոք պետք չէ նկատե քու խոսիլդ: Իսկ երբ թագավորը այս բակը անցնի, դուն կմնաս մեծ բակը ու կհսկես: Հոս. մանավանդ օրվան այս ժամերուն անցնող չկար. բայց բան է, եթե պատահի, որ հանկարծ անսպասելի կերպով նորեն մեկը այս բակը մտնել ուզե, պիտի խանգարես: Ինչպեսը կձգեմ քեզի. դուն փորձված մարդ ես ու հնարամիտ. վստահությունս չխաբես:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Բայց, իշխա՛ն Հալկամ, շատ փառնքավոր խաղ է սախկա. գիտես, որ ավազ պարոնը կատակել չսիրեր:

ՀԱԼԿԱՄ - Ավազ պարոնները, իրավ է կատակել չեն սիրեր, բայց երիտասարդ թագավորները կատակելը շատ կսիրեն: Երիտասարդությունը, բարեկա՛մս, իր պահանջներն ունի: Եվ երիտասարդ թագավորի մը ծառայել ցանկացողը քիչիկ մը ճարպիկություն պետք է որ ունենա իր հոգերուն մեջ: Եվ վարձատրել գիտցողն ալ երիտասարդ թագավորներն են, ոչ թե ավազ պարոնները:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Ատիկա շիտակ է:

ՀԱԼԿԱՄ - Որ շիտակ է, շտապե՛ ուրեմն: Միայն զգո՛ւյշ, որ ուրիշներուն ուշադրությունը չգրավես:

9

Իշխան Հալկամ կանցնի սյունաշարին տակը ու կկենա՝ աջ ձեռքը վեր բարձրացուցած: Քիչ հետո սյունաշարի վարի ծայրեն կերևա կնոջ կերպարանք մը, որ կհառաջանա:

ՀԱԼԿԱՄ - (Երկու քայլ դեմ երթալով ու հարգալից բարևելով) Ահա՛, կոմսուհի՛, կատարված է կամքդ:

ՌԻԹԱ - Եվ շնորհակալ եմ խորապես:

ՀԱԼԿԱՄ - Շնորհակալությունդ ավելորդ է. քողին տակեն վառվող քու այդ գոհ նայվածքդ կատարելապես հերիք է ինծի:

ՌԻԹԱ - Գիտեմ, որ անձնվեր ես գործին և շնորհակալության պետք չունիս:

ՀԱԼԿԱՄ - Բայց մի՞թե ավելի պարզ ու ավելի ապահով չէր ըլլար ուրիշ տեղ մը այս տեսակցությունը:

ՌԻԹԱ - Ո՛չ, ըսի: Ես կուզեմ խոսիմ թագավորին հետ իր պալատին մեջ:

ՀԱԼԿԱՄ - Է՛, կնոջ ուզածը ո՞վ կհասկնա. և ե՞րբ է կին մը գործ բռներ համաձայն մարդկային առողջ դատողության: Եվ ահա կեցած եմ քեզի հետ այս միջանցքներուն ու կողմնակի բակերուն մեջ:

ՌԻԹԱ - Եվ մտքիդ մեջեն կհայհոյես ինծի:

ՀԱԼԿԱՄ - Այդ մեկը երբե՛ք, կոմսուհի՛: Լսե՛: Հիմա իսկույն կուգա թագավորը, միայն կխնդրեմ՝ կարճ ըրեք. ամեն վայրկյան կրնան վրա հասնիլ: Եվ երբ տեսակցությունը ավարտի, կվերադառնաս

առանձին եկած ճամփով մատուռին առջևեն. պահապանն երբ քիչ մը Հեռանաս նորեն քեզի կընկերանա քեզի ըսող մարդը: Իսկ ես Հիմա, նե՛րե, որ Հեռանամ: (Աջեն դուրս):

10

Ձախի դուռնեն կմտնե Լևոն և կուգա շիտակ դեպի Ռիթան, որ խոր գլուխ կուտա և կբարձրացնե դեմքեն քողը:

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐ – (Վայրկյան մը հիացումով անոր դեմքը դիտելեն ետքը) *Հանուն մեզի իրարու կապող ազգականության, Հանուն իմ ժառանգած արյունիս ինծմե խնդրեր էիր տեսակցություն մը: Եվ Հայկամ իշխանը Հասկցուց, որ Հարցը քու ամուսնուդ դարձին կվերաբերի:*

ՌԻԹԱ – (Հանդիսավոր) *Հարցը ամենեն առաջ իմ թագավորիս դարձին կվերաբերի:*

ԼԵՎՈՆ – Թագավորի՞դ:

ՌԻԹԱ – (Ձերմ թափով) *Լևո՛ն թագավոր. մինչև ե՞րբ թողնես պիտի քու ժառանգությունդ ուրիշներուն ձեռքը. մինչև ե՞րբ քու թագդ ու իրավունքներդ խաղալիք պիտի ըլլան մեկ-երկու մարդու: Արևմուտքի ու արևելքի թագավորներուն արյունը կվազե քու երակներուդ մեջ. և դո՛ւն ես տերը այս աշխարհին: Կհասկնա՞ս ինչ կխոսիմ, Լևո՛ն թագավոր, կհասկնա՞ս, թե ինչու համար հիմա եկեր եմ քեզի: Թե՞ դեռ, իրավ որ, երեխա մըն ես տակավին, և Օշին պայլերը իրենց գգալով պիտի կերցնեն քեզի քու ապուրդ:*

ԼԵՎՈՆ– Տիկի՛ն Ամարի, թագավորի մը կխոսիս:

ՌԻԹԱ – Որուն թագավոր մը ըլլալը տեսնել կուզեինք որևէ նշանով:

ԼԵՎՈՆ – Ի՞նչ նշան կուզես:

ՌԻԹԱ – Արդեն ըսի՛ր ինքդ: Քու արյունակիցդ աքսորի մեջ է, ա՛ն, որ իր ամբողջ հոգիով նվիրված էր քեզի և անոր համար ալ հալածված: Եթե իրավ թագավոր մըն ես, ան ե՛տ կուգա իր աքսորեն:

ԼԵՎՈՆ – Աղե՛կ. ան ետ կուգա իր աքսորեն: Կուտամ քեզի իմ թագավորական խոսքս:

ՌԻԹԱ– Արի ու այր մարդու մը պես կխոսիս. լսե՛ ուրեմն ու գիտցի՛ր. այս երկրի բոլոր մեծ ու կարևոր իշխանները, քու բոլոր այն վասալ-

ները, որոնք արևմտյան պետություններուն հետ կապ ու ազգակցություն ունին, բոլոր լատին հոգևոր կարգերը, պապական նվիրակը ինքը, այդ ամենքը իմ շրթունքներուս հիմա կխոսին քեզի: Մենք ամենքս կեցած ենք քու կռնակդ, կսպասենք քու հրամանիդ ու նշանիդ. միայն քեզի կճանչնանք մեր թագավորը և կտենչանք քու կամքդ ու քու իշխանությունդ:

ԼԵՎՈՆ- Զարմանալի է: Եկեր ես ու կըսես՝ ինչ որ սիրտս միշտ կճմլե, ինչ որ միտքս միշտ կմանե: Գեղեցիկ երազ մը կարծես ըլլաս:

ՌԻԹԱ - Ո՛չ, գեղեցիկ երազ մը չեմ, այլ տգեղ հեգնություն մը, ծաղր ու ամոթ, որ ես հոս եկած եմ գողի մը պես ծածուկ իմ թագավորս տեսնելու, իմ թագավորիս հետ խոսելու: Ամո՛թ ու նախատինք, որ ես ու դուն կեցած ենք հոս, վախը մեր սրտին, որ հանկարծ ամեն վայրկյան կրնա ներս մտնել իմ ու քու ու ամենուս հզոր տերը՝ Օշին պայլը, և չախել ու հանդիմանել քեզի հանցավոր երեխայի մը պես և վռնդել ինծի պատեն ներս ցատկած ստահակի մը պես:

ԼԵՎՈՆ - (Սարսափով) *Ահա՛ իրավ և ինքը:*

ՌԻԹԱ - (Իսկույն կիջեցնե քողը և ամբողջ հասակովը շտկված՝ կկենա անշարժ):

11

ՕՇԻՆ - (Շատ դանդաղ առաջ կուգա և երկար ու լուռ դիտելեն ետքը երկուքը) *Ուրեմն շիտակ կըսեին. իսկ ես վայրկյան մը հավատալ չուզեցի: Ոչինչ, կշնորհավորեմ, շատ հարմար ու ծածուկ անկյուն մըն է հոս՝ եկեղեցիին փեշերուն տակը՝ փողոցեն եկող կնիկներու հետ ժամադիր ըլլալու համար: Տեղի ընտրությունը հարմար, ժամանակի ընտրությունը հարմար, երբ ներսը քու սեփական կինդ, իմ սեփական աղջիկս պառկած է հիվանդ: Այն կինը, որ դուն շարունակ լացուցիր և որուն արցունքներուն անարժան ես դուն:* (Դառնալով Ռիթային քիչ մը լուռ) *Իսկ դո՛ւն, կի՛ն, որ այդպես զգույշ ծածկեր ես դեմքդ, արդյոք կարելի չէ՞ր, որ մենք ալ տեսնեինք քու հրապուրիչ երեսդ: Այդ ճամփեն քալողը կարիք չունի իր կերպարանքը քողարկելու:* (Հանկարծ ու զայրույթով) *Չե՞ս լսեր. քեզի կըսեմ, անառա՛կ կին, բա՛ց դեմքդ:*

ՌԻԹԱ - (Հանգիստ ու ազնվական շարժումով մը կբարձրացնե ու ետ կնետե քողը, լուռ ու լուրջ):

ՕՇԻՆ - (Ապշահար քայլ մը ետ կերթա խորին հուզումով)

Ովի՛թա… Դքսուհի՛… Դքսուհի՛ Ամորի: (Ինքզինքը գտնելով ու ծանր) *Ի՞նչ գործ ունի հոս դքսուհի Ամորին:*

ԼԵՎՈՆ - Ես եմ կանչեր, հա՛յր-իշխան:

ՕՇԻՆ - Դո՞ւն: Եվ ինչո՞ւ:

ԼԵՎՈՆ - Բայց մեր մերձավորն է ու ազգական:

ՕՇԻՆ - Եվ ատոր համար է, որ կխոսակցիս բակերուն անկյունը ու գաղտագողի:

ԼԵՎՈՆ - Քանի որ ուրիշ կերպ կարելիություն չունիմ տեսակցելու:

ՕՇԻՆ - Եվ ի՞նչ կարիք ունիս տեսակցելու:

ԼԵՎՈՆ - Տիկինը ինծմե խնդիրք ունի: Հա՛յր-իշխան, ալ հերիք է, շուտով երկու տարի պիտի ըլլա իր ամուսնուն արտաքսումը, ալ թող վերադառնա:

ՕՇԻՆ - Ատո՞ր համար ուրեմն:

ԼԵՎՈՆ - Հա՛յր-իշխան, մի՛ մոռնար, ես ու Ժուանը եղբայր ու քրոջ զավակներ ենք. ինչ որ անցեր է, անցեր է, ալ թող դառնա իր երկիրը, իր ընտանիքին:

ՕՇԻՆ - (Պարզ) *Ո՛չ:*

ԼԵՎՈՆ - Հա՛յր-իշխան, ես շատ կուզեմ, որ ան վերադառնա:

ՕՇԻՆ - Մի՞թե: Ո՛չ:

ԼԵՎՈՆ - Բայց ան պետք է, որ վերադառնա, հա՛յր-իշխան:

ՕՇԻՆ - Պե՞տք է: Ինչո՞ւ:

ԼԵՎՈՆ - Որովհետև ես խոսք տվի դքսուհիին:

ՕՇԻՆ - Է՛, ի՞նչ ընենք:

ԼԵՎՈՆ - Իմ թագավորական խոսքս, որ իր ամուսինը պիտի վերադառնա: Վստահ եմ, որ թագավորին տված խոսքը չես կոտրեր:

ՕՇԻՆ - Լսե՛, զավա՛կս: Թագավորական խոսք տալու համար մարդս դեռ խելացի ու հասուն թագավոր մը պետք է դարձած ըլլա, իսկ խելացի հասուն թագավոր մը դառնալու համար նախ պետք է սորվի հանդիպած տեղը իր թագավորական խոսքը չտալու և մանավանդ կնոջ մը: Եթե նույնիսկ ուրիշ ծանրակշիռ պատճառներ գոյություն չունենային, որոնք, սակայն, կան, և դուն գիտես և մանավանդ դուն լավ պետք է որ գիտնաս, նույնիսկ այդ պարագային Ամորի Ժուան իշխանի վերադարձը անկարելի է: Դիցուք և միմիայն անոր համար, որ ատիկա դաս մը ըլլա, և Լևոն թագավորը սորվի, թե ուր կրնա իր

թագավորական խոսքը տալ և ուր պետք չէ, որ ան իր խոսքը տա: Հիմա՛, զավա՛կս, կրնաս հեռանալ: Ես դքսուհիին համար ավելի հարմար ուղեկցող մը կճարեմ:

ԼԵՎՈՆ - (Սաստիկ գրգռված) Ազնի՛վ, ես կերթամ. բայց ավա՛ղ իշխան, գիտցի՛ր, որ ես այլևս երբե՛ք, երբեք մոռնալու չեմ, որ իմ տված առաջին թագավորական խոսքս կոտրեցի. ես ասիկա մոռնալ չեմ կրնար, աս ալ դաս մըն է ինծի... (Արագ ծախի դուռնեն դուրս):

12

ՕՇԻՆ - (Ծանր կդառնա Ռիթային) Իշխանուհին կարծեմ կրնա գոհ ըլլալ, հասավ իր նպատակին:

ՌԻԹԱ - Դեռ ո՛չ լիովին:

ՕՇԻՆ - Սակայն ասիկա առաջին դիմադարձությունն էր, առաջին ընդվզումը, որ ան համարձակեցավ իմ դեմս:

ՌԻԹԱ - Այո՛, միայն առաջինը:

ՕՇԻՆ - Կհուսամ, որ ըլլա և վերջինը: Հազիվ թե մյուս անգամ բախտ ունենա քու խոսքիդ հմայքը վայելելու:

ՌԻԹԱ - Այո՛, քանի որ այսպես աչալուրջ հսկողություն կա իր վրա, քանի որ ճիշտ հանցանքի վայրկյանին վրա հասավ Օշին իշխանը:

ՕՇԻՆ - Հսկելը իմ պարտավորությունս է:

ՌԻԹԱ - Ուրիշ անգամներ կհավտամ անշուշտ, որ դուն իրավունք ունիս քու հսկողությամբդ հպարտանալու: Բայց այս անգամ պիտի ներես, եթե քիչ մը տարակուսիմ: Առանց իմ ղրկած երկու տողիս՝ դուն հազիվ թե գիտնայիր, թե ո՞ւր էր այդ վայրկյանին թագավորը և որո՞ւ հետ:

ՕՇԻՆ - (Ապշած) Ինչպե՞ս: Քեզմե՞ էր այդ գրությունը: (Ծոցեն հանելով) Քո՞ւ գրածդ է այս տոմսը:

ՌԻԹԱ - (Ժպտուն) - Չի ճանչցա՞ր: Մոռցե՛ր ես գիրս:

ՕՇԻՆ - Այո՛, աղոտ զգացում մը ունեի, թե ծանոթ էր ձեռքը: Բայց... բայց այն ատեն ոչինչ չեմ հասկնար. ինչո՞ւ հայտնեցիր ինծի:

ՌԻԹԱ - Ի՞նչ կա չհասկնալու: Գործով եկած էի պալատդ, ուզեցի անգամ մը տեսնեմ քեզի: Դուն օր մը ըսիր ինծի, թե պահանջ ունիս մեջեմեջ գոնե ինծի տեսնելու, ձայնս, խոսքս լսելու: Ազնի՛վ, այդ պահանջը ես ալ ունիմ. Օշի՞ն իշխան: Գոնե այսպես գողունի, փողոցեն եկող

անտառակ կնոջ մը պէս, եկեղեցիին փեշերուն տակը, պալատին կողմնակի բակերուն ծածուկ մէկ անկիւնը:

ՕՇԻՆ – Եթէ եկած ես հաղթական մը, մեծութիւն մը, հերոս մը տեսնելու, սխալ ես եկած:

ՌԻԹԱ – Սակայն ամէնքը քու անզուգական բարձրացումէդ կխօսին. քու տաղանդէդ, քու նոր կազմած ուժերէդ. չէ՞ որ հիմա ամէնքը խոնարհած են առջեւդ:

ՕՇԻՆ – Խոնարհա՛ծ են, այո՛, գլուխները եւ մութին մէջէն կպատրաստին հարուած տալու:

ՌԻԹԱ – Ինչպէս, օրինակ, ես:

ՕՇԻՆ – Ո՛չ, դուն միակն ես, որ խոնարհած չես գլուխդ իմ առջեւս եւ մութերուն մէջ գործ չունիս: Բայց բոլո՛ր մնացածները...

ՌԻԹԱ – Ինչպէ՞ս: Հապա այնքա՞ն բարեկամներդ:

ՕՇԻՆ – Բարեկամ ըսածը շատ հաճախ քու ամենէդ ուժեղ թշնամի մըն է: Կեանքը ինծի միակ մէկ հատիկ խոր ու խոկական մտերիմ հոգի մը տուաւ: Եւ ո՞վ գիտէ՝ այս աշխարհի համար ասիկա ալ շռայլութիւն մըն էր գուցէ եւ ատոր համար է, որ կտառապիմ:

ՌԻԹԱ – Ո՞վ է ան, կճանչնա՞մ, եթէ գաղտնիք մը չէ:

ՕՇԻՆ – Գաղտնիք մըն է, քեզմէ զատ ամէնուն համար, իսկ քու առջեւդ իմ շրթունքս գաղտնիք չունի:

ՌԻԹԱ – Ո՞վ է ուրեմն այդ. զարմանալի բացառութիւնը:

ՕՇԻՆ – Ինչո՞ւ իզուր կհարցնես: Գիտես, որ դո՛ւն ես:

ՌԻԹԱ – Բայց չէ՞ որ ես դաշնակից մըն եմ բոլոր քու ոխերիմ թշնամիներուդ եւ անոնց գործօն մէկ աշխատակիցը:

ՕՇԻՆ – (ժպտում) Գիտե՛մ. կըսեն՝ դուն ոգին ես ու դրդիչը դէմս եղած ատելութեան ու շարժումին:

ՌԻԹԱ – Եվ լսե՞ր ես, որ անունս դրեր են «Դքսուհի Ատելութիւն»:

ՕՇԻՆ – Մարդկային աչքը այդչափ միայն կտեսնէ, անոնց հասկացողութեամբ դուն ատելութիւն ես, եւ ես՝ բռնակալութիւն, այդպէս կեցած դէմ դէմի:

ՌԻԹԱ – Իսկ քու հասկացողութեամբ ի՞նչ ենք մենք հապա այսպէս կեցած դէմ դէմի:

ՕՇԻՆ – (Գլուխը կախելով) Դուն՝ սրբութիւն մը, ես՝ տխմարութիւն:

ՌԻԹԱ – Բայց ինչպէ՞ս. քեզի համար միակ սրբութիւնը այս

թագավորության բարձրացումն էր, այս պետության հայացումը: Թե՞. միգուցե, քու այդ սիրականդ ալ արդեն բեռ մըն է դարձեր քեզի, որ վրայեդ նետել կուզես, ինչպես ինծի նետեցիր:

ՕՇԻՆ - Եթե գիտնայիր՝ ինչքա՜ն անգութ են խոսքերդ, ինչքա՜ն սուր ու չեչտակի կխոցեն, և ինչքա՜ն թույն ու ճշմարտություն ունին իրենց մեջը. գուցե չէիր ըսեր:

ՌԻԹԱ - Իրար խնայելը մեր սկզբունքներուն մեջ չկա կարծեմ:

ՕՇԻՆ - Եթե եկեր ես հոգիս թշվառությունը վայելելու, ահա՛ հոգիս մերկ կդնեմ քու առջևդ: Այո՛, կզգամ, որ անզոր եմ ընելու, ինչ որ ընել կուզեի: Կզգամ՝ մինակ եմ ու լքված, կզգամ՝ զուր են եղած և զուր են անցնելու բոլոր ճիգերս: Ժամանակներն են, որ հաջողությունները կբերեն, ոչ թե մարդիկ: Կզգամ, որ ես ապրեր եմ սովորականի գծեն ելած, ժամանակի գծեն խոտորած, ապարդյուն ապառում մը, որ կյանք կանվանեմ: Ասկե ավելի հետաքրքիր բան մը չունիմ քեզի ըսելու, իշխանուհի՛:

ՌԻԹԱ - Որ ըսել է՝ տեսակցության ժամը լրացած է, և քողերը նորեն կիջնեն մեր դեմքերուն վրա և մեր հոգիներուն վրա, և մենք կրնանք երթալ նորեն մեր սորված դերերը շարունակելու, ինչ որ կյանքը բեռան մը պես դրեր է մեր մեջքին:

ՕՇԻՆ - Իսկ աոոր համար ամենեն առաջ պետք է, որ կտրվի քու վերատին մուտքը այս պալատի դարպասներեն: (Քայլ մը կընե դեպի ձախի դուռը ու բարձրաձայն կկանչե) *Հայտնեցե՛ք Հալկամ իշխանին. որ հոս իրեն կսպասեմ:*

ՌԻԹԱ - Իշխան Հալկա՞մը. ա՞ն ինչու կկանչես:

ՕՇԻՆ - Քաղաքավարությունը կպահանջե, տիկի՛ն, ինչպես որ բերավ քեզի ներս, այդպես ալ պետք է, որ քեզի դուրս հանե:

ՌԻԹԱ - (Զարմանքով) *Բայց ատիկա՞ դուն ուրկե գիտես:*

ՕՇԻՆ - (Քմծիծաղ) *Կտեսնես, որ սխալ չէր ենթադրությունս:*

13

ՀԱԼԿԱՄ- Ինձի կանչեր է ավագ իշխանը:

ՕՇԻՆ- Ժուան Ամորիի տիկինը, մեր ազնվականության ծաղիկը. թագավորին մերձավորը կխնդրե տեսակցություն մը Լևոն թագավորեն. և դուն փոխանակ արքայական դահլիճները առաջնորդելու մեծահարգ տիկինը՝ կառնես կբերես ծածուկ մուտքերով պալատական այս ետևի բակերը. վայե՞լ է այդ վարմունքը մեզի:

ՀԱԼԿԱՄ – Ատիկա ինքը տիկի՛նը քեզի ըսավ:

ՕՇԻՆ – Իբրև պատիժ կընկերանաս նորեն իրեն և նույն ջուրերով, ուրկէ ներս բերիր, նույն ջուրերով կհանես դուրս: Վերջի հետաքրքրող բոլոր հարցերը ճանապարհին կրնաս իրմեն տեղեկանալ: Եվ որպեսզի այս պալատին մեջ մյուս անգամ նման անքաղաքավարություն մը կրկնել չկարողանաս, կարգիլեմ քեզի այդ խուցի դուռնեն դուրս ելլելդ ետքը մյուս անգամ նորեն ներս մտնելդ ո՛չ այդ խուցի ջուրով, ո՛չ ալ որևէ ուրիշ ջուրով:

ՀԱԼԿԱՄ– (Շփոթված և քիչ մը անշարժ մնալեն ետքը) *Եթե... եթե ատիկա է ավագ պարոնին կամքը, գոնե ատեն տվէք, որ հրաժեշտ առնեմ Լևոն Թագավորեն:*

ՕՇԻՆ – Լևոն Թագավորը կրնա ապրիլ և առանց այդ հրաժեշտին: Հեռացե՛ք իրեն, տիկին:

Յալկամ ու Ռիթա աջեն դուրս: Օշին կեցած է լուռ. տերև մը ծառեն օրորվելով կիյնա անոր գլխուն ու գետին:

ՕՇԻՆ – Եվ այսպես մեկիկ-մեկիկ կթափին մարդիկը շուրջս, ցուրտը խածած աշնան տերևներու պես: Եվ աշունը կմոտենա իր վերջին:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՀՆԱՄՅԱ ԴՂՅԱԿԻ ՄԸ ՄԻՋԱՆՑՈՒԿ ՍՐԱՀԸ

Պատերուն ու կահերուն՝ հնության կնիք: Ճակատը՝ միափեղկ ցած ու հաստ դուռ մը, որ կհանե գլխավոր դահլիճը: Մուտքեր աջեն ու ձախեն:

I

Ճակատի դուռը բաց է, և ներսը բազմություն կերևա. երթևեկ, ժողովի մը ցրումն է զանազան կողմերով:

Պարոն Պոհեմունտ, Սիր-Ատանի թևը մտած, ճակտի դուռնեն առաջ կուգա:

ՊԱՐՈՆ ՊՈՀԵՄՈՒՆՏ - Այս անգամ, Ասա՛ն, արդեն վերջն է կարծես:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - Ասանի կերևա. դանակը ոսկորին է հասեր. ամենքն են դժգոհ:

ՊԱՐՈՆԸ - Նույնիսկ իրենցմե. պառակտում կա մեջերնին. նոր հարկերը, այդ նոր հիմար գունդերը...

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - Ամենեն կարևորը թագավորն է, որ մեզի հետ է:

ՊԱՐՈՆԸ - Պետք է միայն արագ շարժիլ. և մե՛կ անգամեն, ամե՛ն կողմե:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - Որոշելը հրաշալի որոշեցինք, մեր բոլորիս ուժերը. միայն եթե գործադրեն:

ՊԱՐՈՆԸ - Այս անգամուն կգործադրեն. ամենուն վրա վստահություն մը կա, և տրամադրությունը՝ բարձր: Սի՛ր-Ասան, պատմական ժողով մըն էր ասիկա քու բերդիդ մեջ, քու հարկիդ տակ և քու շունչիդ: Ճամփան կբացվի առջևդ լայն դեպի պալատը: Մեծ դեր է վերապահված քեզի:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - (Կենալով ծախի մուտքին առջևը) Հարցը, որ հոդ հասնի, դուն ինծմե առաջ: (Դռան մեջը ճամփա տալով) Անցի՛ր, պարո՛ն Պոհեմունտ:

ՊԱՐՈՆԸ - (Խնդալով ու ետ քաշվելով) Ո՛չ, Սի՛ր-Ասան, քու ետևեդ:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - Անցի՛ր, պարո՛ն՝, անցի՛ր:

ՊԱՐՈՆ - Ո՛չ. անկարելի է. քեզմե ետքը, Սի՛ր-Ասան:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - Սարսափելի մարդ ես, Պոհեմո՛ւնտ. ամեն տեղ ամենուն առջևը կկտրես, և հիմա իմ դռանս մեջ ինծմե առաջ անցնիլ չես ուզեր: Անցի՛ր, անցի՛ր. ես դեռ վար իջնելու չեմ. ներսը մոմսենյորը մինակ թողնել չեմ կրնար:

ՊԱՐՈՆԸ - Իրավունք ունիս, դուն գնա՛ ներս, միայն թե ինծի շատ չքամքասեք: (Դուրս):

2

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ - (ետ կդառնա դեպի ճակատի դուռը և դեմ դեմի կուգա իր կնոջն ու Ռիքայինն) Դքսուհի Ամորին շատ լավկյաց էր այսօր:

ՏԻԿԻՆ ԱՍԱՆ - Ան կխոսեր այն ժամանակ, երբ ձեր բերաններր

կապ էին. Հիմա, որ ձեզմէ ամէն մէկը մյուսէն աւելի բարձր խօսիլ կուզէ, ալ ի՞նչ պիտի խօսի տիկին Ատանին:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ – Իշխանուհի՛ Ռիթա. բացառիկ գծերով եղաւ քու ամուսնութիւնդ. առաջին օրէն բաժան, մինակ, վշտահար ու պառ-նացած: Ձայնիդ հետ հաճախ ենք խօսած այդ մասին: Բայց քիչ մնաց, չա՛տ քիչ. եւ վստահ եմ՝ շուտով ժամանը հոս կըլլայ, դուն ալ վստահ եղիր: (Կնոջը) Իսկ մանանեխա՞րը:

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – Ճրագապատված է: Կխոսի:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ – Այո՛, ան ալ շատ ազդուած էր այսօր. բոլորս, ամէնքս, ամէնքս. ամէնքս կզգան հաղթանակին հոտը. ամէնքս կզգան, որ վերջին օրերն են Օշին պայլի թագավորության եւ իր ապուշ խմբակին: (Կերթա դահլիճ):

3

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – Ուրախ են ամէնքը. Ռի՛թա, տխուր ես միայն դուն հոգիիդ խորքը. խոստովանէ, որ տխուր ես:

ՌԻԹԱ – Ի՞նչ ունիմ ուրախ ըլլալու:

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – Գիտե՛մ, հոգի՛ս, մասնաւոր կապ մը չունիս ամուսնուդ հետ, և մեծ բան մը չէ փոխուելու հոգիիդ համար անոր գալեն կամ չգալեն: Բայց կա խորտակում մը մեր թշնամիներուն, որոնց անկումը դուն այնքան ձգտեր ես ու զգացեր. չէ՞ որ վերջապես պիտի հասնիս նպատակիդ:

ՌԻԹԱ – Ո՞րն է իմ նպատակս:

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – Ի՞նչ հարց է: Ե՞ս պիտի ըսեմ:

ՌԻԹԱ – Այո՛, ըսէ՛, եթէ գիտես: (Շատ մռայլ) Ես... ես ինքս չգիտեմ:

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – Այսօր քեզի բան մը պատահեր է, Ռի՛թա. առա-ջական չես. դուն առույգ ես եղած միշտ:

4

Խոսելով առաջ կուգա խումբը: Մեջտեղը հարգանքով շրջապատված մոնսենյոր դը Շապ, մեկ կողմը Սիր-Ատան, մյուս կողմը իշխան Սարգիս. ճույլին Անիող, հայր Ներսես Պալոնց և Մաքսուտ Երանի:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ - Այո՛, շատ մեծ և շատ կարևոր է հիմա ձեր դերը մտավորապես, և ձեր վրա կմնա գլխավորը՝ բարոյական հարձակումը: Որովհետև ժողովուրդ բաժնված շան կնմանի. կբծնի, կխրե ու կպատռե իր տերերը, ով ալ կուզե ըլլա: Եվ շատ խորը աշխատանք է պետք անոնց վարկը ժողովուրդին աչքեն կոտրելու համար:

ՃՈՍԼԻՆ ԱՆՀՈՂ - Ձե՛րդ սրբազնություն. չենք խնայած մենք մեր ջանքերը, կմտնենք ամեն տեղ, կխոսինք ու կբացատրենք:

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ- Թե ի՞նչ գարշելի բռնակալ մըն է, ապօրինի ավազակ մը. թե ի՞նչ հրեշային ծախքեր կըլլան, թե ինչպես բոլոր հողերը իր անունին գրել կուտա, ինչպես...

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ - Այդ բոլորը շատ չնչին է, բարեկա՛մս: Ամեն իշխան ու ամեն թագավոր միևնույնը կընե. ատով մարդ չես զարմացներ: Պետք է զարնել ժողովրդի երևակայությանը, պետք է դպչիլ անոր ներքին բարոյական լարերուն:

ՃՈՍԼԻՆ - (Պալոնցին) Լավ չեմ հասկնար սրբազանին միտքը:

ՀԱՅՐ ՊԱԼՈՆՑ - Ես ալ, մոնսենյո՛ր, ձեր խոսքի ներքին տարողությունը դեռ թափանցել չկրցա:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ - Դուն կարծեմ պալատն էիր, երբ մեռավ Օշին թագավորը: Չգիտե՞ս՝ ինչպես մեռավ:

ՊԱԼՈՆՑ - Ես պալատը նորեկ մըն էի այդ միջոցին. բավական երկար հիվանդ էր, արդեն միշտ հիվանդկախ մարդ մըն էր, մինչև հանգավ:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ - Նորեկի մը ու անփորձի մը համար այդ պատասխանը անշուշտ ներելի է, բայց այս տարիքիդ մեջ քու խելքդ ու քու կարողություններդ ունեցող մեկուն համար այդքան միամիտ ըլլալը ներելի չէ արդեն:

ՊԱԼՈՆՑ - Այսինքն՝ մոնսենյորը կկարծե...

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ - Ես ոչինչ չեմ կարծեր, այլ կըսեմ, ինչ որ ըսեր են ականատես պալատականները, բայց ո՛չ իհարկե նորեկ պալատականները: Այո՛, հա՛յր Ներսես, այո՛, ձեր այդ պայլը գարշելի արքայասպան մըն է. ան է թունավորած ամենեն սիրված ձեր մեծ թագավորը. որ հարգված էր նաև եվրոպական արքունիքներեն և ջերմապես գնահատված սրբազան առաքելական աթոռեն:

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ - Պետք է խոստովանիմ, մոնսենյո՛ր. որ առաջին անգամ կլսեմ, թեև իրավ որ խելքի մոտիկ է:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ – Իրենց մեղքերը ծածկել գիտեն. վարպետ են այդ կողքեն մեր թշնամիները: Անոնք կծածկեն, բայց մենք կբանանք: Դո՛ւք պիտի բանաք ժողովուրդին աչքերը:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ – Մի՞թե իրավ է, մոնսենյո՛ր, այս զարհուրելի նորությունը:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ – (Ղեգնոտ) *Գուցե նորություն է Սիր-Ատանին համար նաև անոր ամուսնությունը Հովհաննա Թագուհիին հետ:*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – Մոնսենյորը ըսել կուզե, որ սպանության մասնակից է և Հովհաննա՞ն:

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ – Ատոր նայե՛, չեմ զարմանար. այդ երկուքը հին ու մութ կապեր ունեին իրարու հետ. չէ՞ որ Օհաննան Իտալիայեն բերողը Օշին իշխանն էր:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ – Կերևակայեմ. Միջերկրականի ալիքներուն վրա, լուսին գիշեր մը, երբ Օհաննան կառներ իր թագավորին կին, ինչպես ոճիրը սաղմ առավ: Հարավային Իտալիան ես լավ կճանչնամ. խիզախ կիներ են և պաղչոտ: Բացե՛ք, բացե՛ք, ըսե՛ք այս բոլորը ժողովուրդին, որ ամենքը գիտնան: Եթե քիչ մըն ալ լռեք, պիտի կատարվի ավելի սարսափելին:

Ամենքը հարցական կնային իրարու, և կբացականչեն միաժամանակ.

ՃՈՍԼԻՆ – Ի՞նչ:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ – Այսի՞նքն:

ՊԱԼՈՆՑ – Ի՞նչը, մոնսենյո՛ր:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ – Քարը երբ տեղեն փրթի, կգլտորվի մինչև անդունդին հատակը: Հիմա ինչի՞ մասին կմտածե ձեր պայլը գիշեր-ցերեկ, և՛ հին մեղքերը գոցելու համար, և՛ ապագա վրեժեն ազատվելու համար: (Ընդհանուր լարված հետաքրքրություն) *Ան ինչպես սպաննեց հայրը, հիմա ալ սպաննել կուզե որդին:*

ՃՈՍԼԻՆ – Որդի՞ն, ա՛, քիչիկ մը...

ՍԱՐԳԻՍ ԻՇԽԱՆ – Լևոն թագավո՞րը:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ – Մոնսենյո՛ր, ա՞ռ ով ըսավ քեզի: Նորեն պալատե՞ն:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ – Ո՛չ: Այս մեկը արդեն ըսավ ինծի ինքը Օշին պայլը:

ՊԱԼՈՆՑ – Ըսավ ի՞նքը՝ Օշին պա՞յլը: Խենթեցե՞ր է:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ - Ամենևին. շատ խենդ է, և հաշիվն ալ՝ շատ պարզ: Եկեր էր հեռու առուարի. խոստացավ ընդունիլ մեր սուրբ կաթոլիկ դավանանքը, ինքը և իր երկիրը, եթե ես ու կաթոլիկ եկեղեցին աչք գոցենք իր այդ զարշելի արարքին, և ինքը վերջնապես տիրանա իր խլած գահին:

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ - Աղվո՛ր առուտուր է:

ՃՈՍԼԻՆ - Այո, քիչիկ մը.

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Ե՞տքը, մոնսենյո՛ր:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ - Ալ ի՞նչ ետքը: Դուռը ցույց տվի ու վռնդեցի: «Մեր մայր սուրբ եկեղեցին ոճիրներ ծածկելու վերարկու չէ՛», - պոռացի երեսին. ամքեցավ ու գնաց: Բայց պատանի Թագավորին կյանքը կախված է մազե մը: Այս բոլորի մասին ներսը՝ ժողովին մեջ, խոսիլ չուզեցի. նախ՝ որ խոստովանանքի նման բան մըն է աս ալ. մեյ մըն ալ իմ դիրքս չի ներեր, որ ամեն բան խոսիմ բաց, բայց ձեր լեզուները ազատ են:

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ - Եվ պիտի խոսին, և պիտի խոսին:

ՃՈՍԼԻՆ - Եվ ինչպե՛ս պիտի խոսին: Ձե՛րդ սրբազնություն, ես հիմա արդեն ամեն բան գիտեմ քիչիկ մը:

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ - Ա՛խ, այդ զզվելի մարդեն ե՞րբ պիտի ազատվինք վերջապես:

ՀԱՅՐ ՊԱԼՄՆՑ - Շուտո՛վ, մե՛ծ տիկին, Աստուծմով շուտով:

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ - Քանի մը շաբաթեն, կոմսուհի՛, մերն է Սիսը և պալատը:

ՌԻԹԱ - (Զսպված նեղնությամբ մը) Շատ շուտով կհաղթանակես, տե՛ր Կոպիտառի. այդպես մի՛ շտապեր, դեռ Օշին պայլը նստած է իր արքայական պալատը, իր բանակներուն գլուխը և Լևոն Թագավորն ալ իր ձեռքին տակը:

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ - Բայց ո՛չ երկար, կոմսուհի՛:

ՌԻԹԱ - Այդ խոսքերը ես շատ եմ լսեր այս տարիներու ընթացքին: Երբ հարցը կուգա մեղադրանքի, հայհոյանքի ու բամբասանքի, ա՜, կթափի ամեն կողմե, կարծես առատության եղջյուրեն: Իսկ երբ հարցը կուգա գործելուն, իրագործելուն, ուրիշ բան է, արդեն ամեն մեկը կքաշվի իր դղյակը, իր գործերն ունի ու իր հաշիվները: Եվ ես եկեր եմ այն համոզումին, որ ձեր հայհոյած ու ձեր բամբասած Օշին պայլը հսկա մըն է մեր ամենուս քովը, և ան իզուր չէ, որ նստեր է հոն. մենք բոլորս

թզուկներ ենք անոր դեմ: Դեռ կանուխ է, իշխա՛ն Սարգիս, դեռ մի՛ Հաղթանակեր, դեռ իր գահին վրան է Օշին պայլը:

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ – Բայց դքսուհի՛ Ամալի, կարծեմ...

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ – Դքսուհի Ամալիի շրթունքներուն կխայլե այդ հանդիմանությունը: Ամիկա իր զենքն է, իր կրակունքը՝ խթանելու համար մեր մեջի ակար հայերը, ինչպես որ իր ներկայությունը և իր ազնիվ կերպարանքին հմայքը եղեր է միշտ խթան մը մեր մեջի ուժեղ հայերուն համար:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ – Բայց անցքերուն մեջը մնացինք, մոնսենյո՛ր: Երթա՞նք ճաշարան: Հյուրերս զվարճացնելու համար այսօր ձեռնածու մը ունինք, որուն մատներուն ճարպկությունը չտեսնված բան է: Հրաշք բաներ կընե անբացատրելի, զարմանք է ու ծիծաղ: Արդյոք քու սրբությունդ կհաճե՞ր թույլ տալ իր ներկայությանը:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ – Ինչո՞ւ չէ: Շատ հետաքրքիր արվեստ է, Սիր-Ատան. և շատ մարդկային: Եթե կուզես, ամեն մարդու հոգին մեջ ձեռնածու մը կա թաքնված. և ինչքան այդ ձեռնածուն ճարպիկ է ու վարպետ, այնքան ալ հոգին՝ հետաքրքիր: Երթանք նայինք ձեր ձեռնածուն:

Իրարու ետևե և խոսակցելով ամենքն ալ կքաշվին աջի կողմնակի դուռնեն:

5

Ետ է մնացած Ռիթան մտածումի մեջ: Իսկ անոր շարժումներուն կհետևի հեռուեն և տեսակ մը դարանակալ Հալկամ իշխանը:

Երբ Ռիթան ալ վերջապես դեպի դուրս կշարժվի, իշխանը առաջ կնետվի և ճամփան կկտրե:

ՀԱԼԿԱՄ ԻՇԽԱՆ – Դքսուհի՛ Ամալի:

ՌԻԹԱ – (Զարմանքով կնայի անոր)*:*

ՀԱԼԿԱՄ – Վայրկյան մը. խնդրեմ. երկու խո՛սք:

ՌԻԹԱ – Ինծի՞ հետ:

ՀԱԼԿԱՄ – Դուն միթե իրա՞վ չես տեսներ, ինչ որ իմ մեջս կկատարվի. թե՞ չտեսնել կձևացնես:

ՌԻԹԱ - (Ցրված) Ինչպե՞ս:

ՀԱԼԿԱՄ - Ամբողջ ժողովի ընթացքին խոսք անգամ մը հայացքդ բանել փորձեցի: Ես այլես չեմ կրնար այսպես, չեմ կրնար: Ի՞նչ, կկարծես ես եկեր եմ հոս ժողովի՞, ի՞նչ ժողով: Ես եկեր եմ հոս, որովհետև գիտեմ, որ դուն հոս ես ըլլալու: Ես եկած եմ քեզի համար, քեզի տեսնելու համար:

ՌԻԹԱ - Ահա՛ կեցած եմ դեմդ. ի՞նչ կուզես ինծմե:

ՀԱԼԿԱՄ - Խոսիլ կուզեմ, վերջապես խոսիլ կուզեմ: Դուն գոցեր ես առջևս դղյակիդ դուռը, դուն գոցեր ես շրթունքներս, որ բան մը չհամարձակիմ ըսելու, և միայն գործածել կուզես ինծի քու նպատակներուդ համար: Ես հակառակ չեմ, ըրեր եմ քեզի համար, ինչ որ ինծմե պահանջեր ես, և ասկե ետքն ալ պատրաստ եմ կատարելու, ինչ որ ինծմե պահանջես: Քու այդ աչքերուդ համար, քու այդ նայվածքիդ համար, քու ամեն խոսքեդ, քու ամեն շարժումեդ ծորող հմայքիդ համար:

ՌԻԹԱ - Բայց դուն կմոռնաս, թե որու հետ կխոսիս:

ՀԱԼԿԱՄ - (Սաստիկ գրգռված) Ինչո՞ւ: այդքան անառիկ բարձրերեն: Որո՞ւն համար կպահես դուն քեզի ու քու այդ վայրենի գեղեցկությունդ: Ամուսնո՞ւդ համար, ո՞վ խաբել կուզես: Դուն կկարծես ես չգիտե՞մ: Փառասեր կին մըն ես դուն, այո՛, և հայացքդ միշտ բարձրերը կլլնա: Եվ իրավունք ունիս: Եթե քու շնորհներուդ հուրին տակ ինծի նման մարդիկը չեն դիմանար, եթե մոնսենյորին պես հին շունը քու հրապույրիդ չի կրնար դիմադրել, ի՞նչ է որ Լեոն թագավորը այդ թագակիր պատանին, որ քու հմայքիդ դեմ դնել կարողանա: Ի՞նչ զարմացած երեսս կնայիս: Կկարծես՝ աչքերը եղած են չտեսնելո՞ւ համար: Միայն, խնդրեմ, ինծի սխալ չհասկնաս. ես հակառակ չեմ քու ծրագիրներուդ. ամեն մարդ իր ունեցած զենքերը կգործածե բարձրանալու համար ու հաջողելու: Դուն կրնաս պալատին մեջ մեծ դիրք ձեռք բերել, մեծ ազդեցություն, կրնաս, և ատիկա հակառակ չէ իմ ծրագիրներուս. նույնիսկ կլրացնե իմ հաշիվներս, մենք իրարու օգնել կրնանք, իրարու հենել և իրար բռնել: Միայն մեկ բան մը պետք չէ մոռնաս դքսուհին, որ ես ալ իր ծրագիրներուն մեջ տեղ մը ունիմ և խոշոր տեղ մը: Ես կրնամ նպաստել քեզի, որ հասնիս մինչև արքայական գահուն պատվանդանը, կրնամ և խանգարել, կրնամ և խորտակել բոլոր հաշիվներդ: Ճամփադ, դքսուհի Ամորի, ահա՛ այսպես իմ առջևես կանգնի. և ես կսիրեմ քեզի:

ՌԻԹԱ - (Ոտքը ամուր գետին զարնելով ու զզվանքով) Հեռացի՛ր.

Հեռացի՛ր այս վայրկյանին քովես և չհամարձակիս մյուս անգամ մոտս գալու:

ՀԱԼԿԱՄ – *Դքսուհի՛ Ռիթա, մտածե՛, մի՛ մերժեր ինծի ծայրահեղության:*

ՌԻԹԱ – *Հեռացի՛ր իսկույն, թե չէ կպոռամ ու ամբողջ դղյակը գլխուդ կժողվեմ:*

ՀԱԼԿԱՄ – *Չէ՛, աղմուկը ավելորդ է: Չես ուզեր՝ կերթամ: Բայց կտուժես, դքսուհի՛, ես կլուծեմ ասոր վրեժը. մի՛ սխալիր:* (Դուրս աջեն)*:*

6

Նախ կեցած է լարված ու դողդող, քիչ-քիչ կթուլնա և հանկարծ դառն լացով կիյնա մոտի բազկաթոռին գիրկը:

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – (Մեջի դուռնեն ներս նետվելով ու շիտակ դեպի Ռիթան) *Ո՞ւր ես, քեզի կփնտրեմ. ի՞նչ կընես հոս մինակ: Ռի՛թա, ի՞նչ ունիս դուն այսօր:* (Փաթթվելով) *Ինչո՞ւ կուլաս:*

ՌԻԹԱ – *Կուլամ կյանքս, կուլամ իմ ամբողջ կյանքս, իմ ծռած, ճմլթած, եղծված ու անպետք դարձած իմ կյանքս, իր ճամփեն ելած իմ խե՛ղճ կյանքս: Կյա՞նք, ի՞նչ կյանք. կյա՞նք է ասիկա, քաշքշուկ, թյուրում, խեղաթյուրում ու խեղկատակություն: Ուզածս՝ ուրիշ, ըրածս՝ ուրիշ: Իմ ո՞ր մեղքիս համար: Եվ որո՞նց հետ, Աստվա՛ծ իմ, որո՞նց հետ: Ես ի՞նչ գործ ունիմ անոնց հետ:*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – *Որո՞նց մասին կխոսիս, Ռի՛թա: Նոր ի՞նչ է պատահեր:*

ՌԻԹԱ – *Նո՞ր: Նոր ոչինչ, Զապե՛լ, նոր ոչինչ. իմ ճակատագրիս դառնությունը հոդ է: Միշտ հինը, միշտ նույնը, հավիտյա՛ն: Ինծի համար նոր չկա:*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – *Կփոխվի՛, հոգիս, կփոխվի՛: Այդպես մի՛ խոսիր, շուտով քու կյանքդ ալ կփոխվի, շատը գնաց, քիչը մնաց. կուգան ավելի բախտավոր օրեր:*

ՌԻԹԱ – *Բախտավոր օրե՞ր. ո՛չ. ատոնք ինծի համար չեն: Բայց... բայց կա մեկ հատիկ բախտավոր օր մը, մեկ հատիկ, այո՛, կա՛. և կզգամ, որ կմոտենա, կմոտենա:*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ – *Թող գա՛ այդ մեկ հատիկ օրը. մեկալներն ալ անոր կհետևին. բախտն ալ դժբախտության պես խումբերով կուգա:*

Ելի՛ր, երթանք լվացվի՛, ներսը կսպասեն մեզի: Գիտես, որ մանանեխորը քու պակասդ միշտ կզգա:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ՍՊԱՍՈՒՄԻ ՍԵՆՅԱԿԸ

Պարզ սենյակ մը՝ ընդարձակ ու սալահատակ. սեղան մը ու աթոռներ:

Ճակատը չորս բարակ սյուներով զատված է ետևի մասեն, սյուներուն մեջ վարագույրներ: Երբ վարագույրները բաց են, խորքը կերևա դեպի վերին հարկը տանող լայն ու բարձր մարմար սանդուղը՝ բազմաթիվ աստիճաններով: Ելքի կեսին աստիճանները կընդհատին, կկազմեն բավական լայն հարթակ մը, և ետքը նորեն կշարունակվին աստիճանները:

Սենյակի սյուներեն մինչև սանդուղը ընդարձակ անցք մըն է, որ կերթա աջեն ձախ: Սանդուղին վարը երկու կողմեն բարձր ծույլ աշտանակներ՝ բազմաթիվ մոմերով. նույնը նաև կեսի հարթակին վրա: Սանդուղի ամբողջ երկայնքովը երկու եզերքեն գեղեցկակերտ ու ոսկեզօծ հենարան, իսկ մեջտեղը կարմիր կերպաս վերեն վար՝ վրայեն քալելու համար:

I

Սպասման սենյակի ճակտի սյուներուն վարագույրներեն միայն մեջտեղինն է կիսովին բաց:

Ա. պաշտոնյան նստած է մտածկոտ ու գլխահակ: Բ. պաշտոնյան անհանգիստ կերթևեկե սենյակին մեջ: Դուրսը իրարանցում, երկու պաշտոնյաները ականջ կդնեն, ներս կմտնե Գ. պաշտոնյան:

Ա. ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ - Ի՞նչ բան է:
Գ. ՊԱՇՏ.- Վաշտ մը: Միջին անցքերը կամրացնեն:
Բ. ՊԱՇՏ. - Իսկ գրավվա՞ծ մասը:
Գ. ՊԱՇՏ. - Ոչի՛նչ: Գրավեր են ու նստեր: Առայժմ հանգիստ է:
Բ. ՊԱՇՏ. - Փոթորիկեն առաջ եղող հանգիստը:

Գ. ՊԱՇՏ. - Հա՛, երեկ հարձակման կպատրաստվին:

Ա. ՊԱՇՏ. - Իսկ իշխա՞նը:

Գ. ՊԱՇՏ. - Բերդապահներուն հետն է, Գայլի դուռը:

Բ. ՊԱՇՏ.- Ալ օգուտ չունի: Ալ օգուտ չունի:

Ա. ՊԱՇՏ. - Կկարծե՞ս:

Բ. ՊԱՇՏ. - Ալ ի՞նչ կարծեմ կամ չկարծեմ: Ամբողջ քաղաքը իրենց ձեռքն է, ժողովուրդը իրենց հետ է, պալատին մեկ թեւը իրենց ձեռքն է:

Գ. ՊԱՇՏ. - Անզգամները գիտեին, որ մեր բոլոր ուժերը սահմաններուն վրան են:

Բ. ՊԱՇՏ. - Բնականաբա՛ր. ատոր համար ալ այսպես հանկարծ:

Գ. ՊԱՇՏ. - Եթե սա ալ թեւերնիս կապած չըլլային, մնացածին շատ կարեւորություն չէի տար:

Բ. ՊԱՇՏ. - Անոնք գիտեն բոլոր մեր թույլ ու ակար կողմերը, կայսրին կոյր մեղմն է:

Ա. ՊԱՇՏ. - Քեզի՞ ինչ է եղեր, որ իրար ես անցեր: Ո՛չ զավակ ունիս. ո՛չ ընտանիք: Աստվա՛ծ իմ, ի՞նչ պիտի ըլլա իմ զավակներուս վիճակը:

Գ. ՊԱՇՏ. - Իշխա՞նը:

2

Երեքն ալ կմոտենան մուտքի վարագույրին ու կկենան խոնարհ ու տխուր: Կմտնեն Օշին, բերդապահը, ուրիշ երկու զինվորական և թիկնապահներուն պետը:

ՕՇԻՆ - (Վայրկյան մը խեթ կնայի պաշտոնյաներուն և հետո հանգիստ, բայց խիստ)*: Վախ ունենալ ու երկբայիլ ես կհասկնամ, երբ վտանգը հեռու է դեռ: Շտկեցե՛ք ձեր այդ կորած քիթերն ու մեջքերը. Թշնամին արդեն ձեր որջին մեջն է: Հիմա վախը բոլորովին ավելորդ շռայլություն մըն է: Դեռ երեկ, դեռ առաջին օրը, եթե այդքան կվախնայիք, եթե այդքան վստահություն չունեիք, պետք է ձգեիք ու փախչեիք, ինչպես ձեր ընկերներեն իմաստունները ըրին. Հիմա այլեւս ուշ է, բարեկամնե՛րս: Ձեր իսկ լավության համար խորհուրդ կուտամ՝ զենք վերցուցե՛ք և օգնեցե՛ք կռվողներուն: Կռվի ժամանակ ամենեն դժբախտն ու ամենեն տառապողն ան է, ով անգործ է: Անցե՛ք և պետքի՛ եկեք:* (Պաշտոնյաները դուրս)*:*

3

ՕՇԻՆ. - (Դառնալով բերդապահին)։ *Բոլոր խնդիրը օր մը վաստա-կելն է, լոկ օր մը գիշեր ու ցորեկ. ատկէ առաջ անկարելի է, որ եղբայրս հասնիլ կարողանա. իսկ մինչեւ մարաջախտը իր զունդերով չերեւա, Սիսը չի մաքրվիր: Երբ որ հասավ, կառնենք այդ լակոտները երկու սուրի մէջ: Ուրեմն ամբողջ օր մը պետք չէ թողունք, որ անոնք մէջի բակէն տեղին շարժվիլ կարողանան:* (Մյուս զորավարին) *Կանանոցը հիմա պաշարված պիտի ըլլա. Թագուհին փոխադրված է ձախ թեւը ամենեն ապահով մասը չենքի: Դուն կանանոցը կամրացնես ինչպես պետք է, կպարձնես անառիկ. ատիկա մեր թիկունքն է, և կհանձնեմ քեզի:*

ԹԻԿՆԱՊԱՀՆԵՐՈՒՆ ՊԵՏԸ - Ուրեմն թիկունքեդ ապահո՛վ եղիր. առա՛ջ իշխան:

ՕՇԻՆ - Գիտե՛մ: Ճակատը կպաշտպանենք ես ու Օրդանը: Դե՛, դուն գնա՛ գործիդ: (Թիկնապահներուն պետը կհեռանա. իսկ իշխանը կդառնա սպային) *Իսկ Թագավո՞րը:*

ՍՊԱՆ - Քաշված է իր բաժինը:

ՕՇԻՆ - Իր տրամադրությո՞ւնը:

ՍՊԱՆ - Գիտե, որ լուրջ վտանգի տակ ենք:

ՕՇԻՆ - Խոսեցա՞ր հետը:

ՍՊԱՆ - Լուռ է ու մտածկոտ և անհանգիստ:

ՕՇԻՆ- (Քիչ մը մտածելեն ետքը) *Աղե՛կ, կըսես իրեն իմ անունես թող զինվի ու թող գա իմ սեփական պահակ գունդս. ըլլանք միշտ միասին:*

ՍՊԱՆ - Հրամա՛նք, տե՛ր: (Դուրս)*:*

4

Օշին հոգնած կնստի վայրկյան մը, կմտնե Մխիթար հայր սուրբը:

ՄԽԻԹԱՐ - Մինա՛կ է մեծ իշխանը:

ՕՇԻՆ - Այո , հայր սո՛ւրբ, անցան ամենքն ալ մաղին ծակերեն: Երբ ծովուն ափը ավազ կմաղեն՝ լեցնելուն պես. նախ նուրբ ու նրբին ավազն է, որ ծակերեն կփախչի. ետեւն սովորական ավազը՝ ավելի խոշոր. կմնան խիճերը. բայց երբ մաղը կառնի անդին և ուժեղ ցնցում մը կուտա.

չգիտես ինչպես այդ խիճերն ալ կանցնին ծակերէն, ու մաղին մէջ կմնան ամենէն խոշոր քարերը, բացառիկները: Իմ մաղիս մէջ մնաց միայն Հեթումը, իմ լաւ Հեթումը, ան ալ երեկ ես ստիպեցի, որ հեռանա:

ՄԽԻԹԱՐ – Ինչո՞ւ:

ՕՇԻՆ – Կյանքի մարդ է անիկա. կռիվն ապրիլը. թող քաշվի առայժմ իր բերդը, վերջը քիչ-քիչ նորեն ջուրին երեսը կելլէ. անոր դեմը ոխ չունիմ, ի՞նչ կարիք կա, որ ան ալ ինծի հետ մնա փլատակներուն տակը:

ՄԽԻԹԱՐ – Ուրեմն... ուրեմն քու կարծիքովդ... Ուրեմն կկարծես, որ փլի՞ պիտի:

ՕՇԻՆ – Ինծի համար հարցը վճռված է արդեն շատոնց: Ես պարտված եմ: Իմ ուզածս մյուսներուն ուզածը չէ: Ինչ որ ինծի համար նպատակ մըն է ինքնին, ուրիշներուն համար միջոց մըն է միայն ելքի ու վայելքի: Իսկ մեն-մինակ մարդը ի՞նչ ուժ է որ գործնական կյանքին մեջ, ինչքան ալ կուռ համոզված ըլլա իր հոգիին մեջ: Միտք մը պետք է հասուննա կյանքին մեջ, ինչպես պտուղը ծառին վրա: Նախ կարծեցի, որ ետեւս ինծի նման մտածող բազմություններ կան, գուցե քիչ մը վարանոտ. ետքը հուսացի, որ ետեւես ինծի նման բազմություններ պիտի գան. Հաշիվս սխալ ելավ. հիմա անկարելի է իրագործել. կտեսնեմ՝ դեռ խակ է պտուղը. և ժամանակ չկա, որ հասուննա. ցավը հոն է, որ ժամանակ չկա հասուննալու, որ գոնե քաղեն ուրիշները: Այս փոթորիկներուն իր այս վիճակով չի դիմանար այս ծառը:

ՄԽԻԹԱՐ – Մի՞թե եկած ես այդ եզրակացության...

ՕՇԻՆ – Դուն չգիտես՝ ի՞նչ դաժան բան է, երբ հոգիիդ առջեւը կտեսնես, որ կքայքայվին սիրած ծրագիրներդ, կտարտղնին հիմնած հաստատություններդ: Անկե ավելի ծանր բան չկա մարդուս համար: Կյանքի մեջ արտաքին անկումները, արտաքին փլուզումները, ա՛յ, ինչպես հիմա այս տակնուվրայությունը, այնքան աղմուկ ունի և այնքան մեծ ու փոքր հոգ ու զբաղում իր հետը, որ ցավը կմոռցվի՛, կխեղդվի՛: Բայց երբ մեն-մինակ երկար գիշերները նստած կխորհիս ու կգիտակցես, որ իզուր ապրեցար, իզուր աշխատեցար, իզուր նվիրեցիր ուժերդ, ուրախություններդ ու անհատական բախտավորությունդ գաղափարի մը հաղթանակին, որ կտեսնես հաղթանակել չի կրնար: Պարտությունը ի՞նչ է որ դուրսը՝ կռվի դաշտին վրա, պալատին մեջ կամ ուր որ կուզես. պարտությունը իսկապես լեղի է հոգիին մեջ: Եվ ով որ հոգիին մեջ պարտված է, ալ անոր փրկություն չկա: Մարդիկ նախ հոգիին մեջ

կհալածվին, հոգիին մէջ չհալածվածը անպարտելի է: Թող տարի մը առաջ ըլլար այս հարձակումը իմ վրաս՝ անոնք քաղա՞ք կառնէին իմ ձեռքես, անոնք այս պալատը ո՞տք կդնէին: Ա՜, հիմա՛. դյուրին է գրավել քաղաք մը, երբ խորտակված են, բաց են անոր դարպասները:

ՄԽԻԹԱՐ - Այն ատեն, սակայն, չեմ հասկնար, ալ ինչո՞ւ կմնաս, ալ ինչո՞ւ այս դիմադրությունը:

ՕՇԻՆ - Անգամ մը բարձրացուցեր եմ այս դրոշակը, անգամ մը հանձն եմ առեր այս պետության պաշտպանությունը. Լևոնի ժառանգությունը և Լևոնը ինքը. խնամակալ եմ ու հայրացուն. պետք է խաղամ իմ դերս մինչև վերջը. ո՞ւր թողնեմ, որո՞ւն թողնեմ, ինչպե՞ս թողնեմ, ինչպե՞ս լքեմ թագավորը:

ՄԽԻԹԱՐ - Բայց կըսես՝ խզուր է, անխուսափելի:

ՕՇԻՆ - Միևնույնն է ատիկա:

ՄԽԻԹԱՐ - Եվ քու կյանքդ է վտանգի տակ, որ պետք է խնայես:

ՕՇԻՆ - Մինչև հիմա իմ կյանքս զինանշան մըն էր ու թանկ էր. արժեր, որ պաշտպանեի ու խնայեի: Հիմա այլևս պարապ է հոգիս, պատռտած է զինանշանը. ալ ի՞նչ արժեք ունի այդ կյանքը, որ խնայեմ: Հաշիվներս սխալ տեսա. այս տեսակի սխալները չեն սրբագրվիր. սխալները կվճարվին:

ՄԽԻԹԱՐ - Սարսափելի է, Աստվա՛ծ իմ, ի՞նչ պիտի ըլլա այս ամենուն հետևանքը

5

Վարագույրը արագ կբարձրացնե նախորդ սպան և այլայլած կնետվի ներս ու կմնա անխոս:

ՕՇԻՆ- (Ոտքի ելլելով) Ի՞նչ է պատահածը: Խոսե՛:

ՍՊԱՆ - Տե՛ր, թագավորը...

ՕՇԻՆ - Ո՞ւր է թագավորը:

ՍՊԱՆ - Փախա՛վ:

ՄԽԻԹԱՐ - Ի՞նչ:

ՍՊԱՆ - Պարտեզի կողմի քարած դռնեն. ամբողջ խումբի մը հետ անցան հակառակորդին կողմը. հանկարծ, արագ ու անսպասելի. առաջվնե կարգադրեր էին ամեն ինչ:

ՕՇԻՆ - Ատոր համար էր ուրեմն այս ձախ թևի հարձակումը, որ

այս կողմը ըլլա մեր ուշադրությունը: (Գլուխը բանալով) *Տիրոջ կամքը օրհնյալ ըլլա: Ահա՛, Մխիթա՛ր, վերջացավ իմ դերս: Տարօրինակ զգացում է, և՛ թեթևացում, և՛ անձկացում: Ալ հոգ չունիմ: Եվ ալ չգիտեմ՝ ինչո՞ւ կապրիմ:*

6

Դուրսը իրարանցում, և ամենուն ուշադրությունը կուղղվի այն կողմ: Երկու զինվորական՝ խումբ մը զինվորներով, կբերեն ներս երեք հոգի, որոնցմե մեկը նախկին գործավարն է Օշինի:

ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆԸ - Ահա՛վ իշխան, նենգության մեծ գլուխը, թե խոսիլ կուզեն ավագ պարոնին, երեքն ալ անգեն:

ՕՇԻՆ - (Գործավարին) *Դո՞ւն: Եկա՛ծ ես խոսելու: Կա՛րճ:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Գիտեմ, որ ավագ իշխանը գործի ժամանակ ավելորդ խոսքերը չի սիրեր: Ընդունեցիր ինծի նվաստս, իբրև քեզի բարեկամ ու անձնվեր մարդ մը, միշտ քու բարիքդ ցանկացող: Եվ իմ շրթունքովս Լևոն թագավորն է, որ կխոսի քեզի: Լևոն թագավորը, որ հիմա իր հպատակներուն ու իր բարեկամներուն հետն է և իր հավատարիմ զինվորության գլուխը, կհայտնե քեզի, որ դուն դադրած ես քու խնամակալի պաշտոնեն. և կպահանջե, որ ինծի հանձնես պետական կնիքը և բանաս անմիջապես պալատին դռները:

ՕՇԻՆ- Այդչա՞փ:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Ինծի այսչափն է պատվիրված:

ՕՇԻՆ - Ազնի՛վ: Ուրեմն կվերադառնաս ու կհայտնես Լևոն թագավորին իմ խորին երախտագիտությունս:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Պատրաստ եմ հայտնելու: Իսկ կնի՞քը, դռնե՞րը:

ՕՇԻՆ - Կնիքը կմնա հոն, ուր մինչև հիմա եղեր է. անոր դուռն ինծմե ավելի գիտես, այն օրեն, երբ այս նույն թափով ու նույն հավատարմությամբ, որով հիմա կծառայես ուրիշներուն, կծառայեիր ինծի:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ - Ես կծառայեմ իմ հայրենի թագավորությանս, իշխա՛ն: Դուն էիր այս պետության գլուխը՝ կաշխատեի քու ձեռքիդ տակ. հիմա իմ թագավորս է, որ կանգնի պետության գլուխը, ինծի կմնա աշխատիլ իմ թագավորիս հրամանին տակ:

ՕՇԻՆ - Իրավունք ունիս. որուն ձեռքը, որ անցնին կառքին սանձերը, անոր կհպատակին լծված անասունները:

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Իսկ դուն ու՞ր, իշխա՛ն:*

ՕՇԻՆ – *Բնական է Լևոն թագավորին չենք սպասեր, որ վերադառնա իր Հայրերուն պահը պարտեզներուն ետևի գող ու քարած ծուռ դռներեն. կհոգանք ավելի փառավոր ընդունելություն մը:*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ – *Թող ների իշխանը. պարզ չեղավ ինծի խոսքերուդ միտքը:*

ՕՇԻՆ – *Ուրեմն կսորվեցնես քու մանուկ թագավորիդ, որ մյուս անգամ իբրև բանբեր ընտրե մեկը, որուն ականջները ավելի արթուն ըլլան, քան իր խիղճը:* (Ձեռքով վռնդելու շարժում մը կընե)*:*

Զինվորները կշարժվին դեպի դուրս՝ բանբերները իրենց առջևը ձգելով: Անոնց հետ ելլել կուզե նաև թիկնապահներուն պետը:

7

ՕՇԻՆ – *Թիկնապե՛տ:*

ՊԵՏԸ – *Հրամանդ, իշխա՛ն:*

ՕՇԻՆ – *Կժողվես խոկույն Կոռիկոսեն բերած իմ սեփական փոքրիկ գունդս, միայն մերոնք. քանի՞ հոգի եք:*

ՊԵՏԸ – *Քառասնչորս, իշխա՛ն:*

ՕՇԻՆ – *Քեզմո՞վ:*

ՊԵՏԸ – *Այո՛, իշխան:*

ՕՇԻՆ – *Ինծմով կըլլանք քառասնհինգ: Պատրաստ եղեք. այս իսկ վայրկյանին ճամփա պիտի ելնանք դեպի Կոռիկոս:*

ՊԵՏԸ – *Քու գունդդ պատրաստ է, տե՛ր:*

ՕՇԻՆ – *Գնա՛:* (Թիկնապահը դուրս. Օշին խոսքը կուղղե երկու զորականներուն) *Ես կմեկնիմ բերդի ու քաղաքի վարի դռնեն, որ դեռ ազատ է բոլորովին: Բերդին վարի դուռը ետևես գոցվելուն պես դուք երկուքդ ձեր ձեռքովը կբանաք բերդին ու պալատին բոլոր մյուս դռները և կերթաք թագավորի հրամանին:*

Ա. ԶՈՐԱԿԱՆԸ – *Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ: Անոնք այս արքունիքը առնել չեն կրնար. թող գան, նայիմ: Անոնք մեր բերդերը առնել չեն կրնար. ձախ թևը հանկարծ եղավ, բնավ չէինք սպասեր, դիմադրություն ալ գրեթե չեղավ: Հիմա թող գան, խնդրեմ: Չեն կրնար, իշխա՛ն, ո՛ր*

կերթաս. ինչո՞ւ կհանձնես. վաղը եղբայրդ կհասնի, ու կջարդենք անոնց բոլորին քիթ ու պռունկը:

ՕՇԻՆ – Անո՞նք: Այսինքն՝ որո՞նց քիթ ու պռունկը. քու թագավորի՞դ:

Ա. ԶՈՐԱԿԱՆԸ – Բայց... բայց դո՞ւն, ավա՜ղ պարոն:

ՕՇԻՆ – Ես ի՞նչ: Չլսեցի՞ր թագավորիդ հրամանը. ես այլևս ավագ պարոն չեմ. և հոս այլևս գործ չունիմ:

Բ. ԶՈՐԱԿԱՆ – Ես քեզի չեմ թողներ, Օշի՜ն իշխան, ես քեզի լքել չեմ կրնար:

ՕՇԻՆ – Ալ պետք չունիս իմ մասին հոգալու:

Բ. ԶՈՐԱԿԱՆ – Ես մինչև հիմա քու հրամանիդ տակն եմ աշխատեր, ասկէ ետքն ալ միայն քու հրամանները լսել կուզեմ:

ՕՇԻՆ – (Խիստ կտրուկ ու պաշտոնական) *Իմ հրամանս արդէն լսեցիր: Գացէ՛ք, բացէ՛ք իր պալատին դռները Լևոն թագավորին առջևը և խոնարհեցեք: Անցէ՛ք:*

Զորականները զինվորական բարև կուտան ու կելլեն դուրս:

8

ՕՇԻՆ – (Դառնալով Մխիթարին) *Հա՛յր սուրբ, մնացինք ես ու դուն. կմնա, որ մենք ալ բաժնվինք: Մնաս բարո՛վ, Մխիթա՛ր: Մտա այս պալատը հարուստ հույսերով ու ձգտումներով, լեցուն հոգիով. ծախսեցի ու մաշեցի բոլորը, ահա՛ կհեռանամ պարապ ձեռքերով: Վատնված կյանք մը:*

ՄԽԻԹԱՐ– Նվիրվա՛ծ կյանք մը:

ՕՇԻՆ – Անիծվա՛ծ կյանք մը: Իսկ քեզի կցանկամ բախտավոր օրեր:

ՄԽԻԹԱՐ – Գալու են սև ու տխուր օրեր:

ՕՇԻՆ – Նայելով որո՞ւն: Համենայն դեպս, դուն անձնապես պատճառ չունիս դժգոհ ըլլալու: Ահա՛ կուտամ քեզի վերջապես քու այնքան ցանկացած ազատությունդ: Գնա՛ վանքդ, գնա՛ գյուղերը, գնա՛, թափառէ՛, երգէ՛ ու աղօթէ՛ ու երջանիկ եղիր: Մնա՛ս բարով:

Կբռնեն իրարու ձեռք. ու ձախ ձեռքերնին իրարու ուսին դրած կմնան վայրկյան մը լուռ աչք աչքի:

ՄԽԻԹԱՐ – Աստված քեզի հետ, Օշի՛ն իշխան:

ՕՇԻՆ – (Յեգնոտ) Հայոց թագավորին պալատը կհանձնեմ քեզի. Մխիթա՛ր հայր սուրբ: Այսպես է խեղկատակ բախտը. կուսա չուզողին: (Դուրս):

9

ՄԽԻԹԱՐ – Իսկ ես կհանձնեմ քեզի, Տե՛ր ամենակալ ու ամենազոր. կհանձնեմ քեզի հայ թագավորին այս տունը. անպակա՛ս ըրե իր վրայեն քու սուրբ աջդ. և մեր վրայեն. այս դժբախտ, այս չարչարված, այս պառակտված ժողովուրդին վրայեն:

Դուրսը կլսվի հեռավոր աղմուկ ոտքի ու զենքի և խոսակցության, որ հետզհետե կմոտիկնա: Մխիթարը կցնցվի, կընդհատե աղոթքը ու ականջ կդնե՝ առանց շատ դիրքը փոխելու: Բայց քիչ-քիչ կշտկվի և կկենա ուղիղ՝ երեսը դեպի վարագույրները դարձուցած:

Դուրսեն նախ կանցնին խումբ մը զինվորներ աջեն ձախ զինվորական քայլով. անոնց ետևեն քանի մը հոգի:

ՁԱՅՆ ՄԸ – Բռնեցե՛ք մուտքերը. բոլո՛ր մուտքերը: Դուք հո՛ս, սանդուղին գլուխը:

ՈՒՐԻՇ ՁԱՅՆ ՄԸ – Անզգամները մտեր են ծակը: Զգո՛ւյշ, զգո՛ւյշ. զենքերը միշտ պատրաստ:

ՁԱՅՆԸ – Բա՛ց սա վարագույրները:

Երկու հոգի արագ կբանան սյուներուն մեջի բոլոր վարագույրները. սենյակը կդառնա սանդուղներու ստորոտին շարունակությունը: Ներս կմտնե սենյակը սպա մը՝ մերկ սուրը ձեռքին:

*ՍՊԱՆ – (*Մխիթարին*) Ո՞վ ես դուն:*

ՄԽԻԹԱՐ – Կտեսնե՛ս, բարեկա՛մս. եկեղեցիի սպասավոր մը:

ՍՊԱՆ – Բայց ի՞նչ կընես հոս:

ՄԽԻԹԱՐ– Կսպասեմ Լևոն թագավորին:

*ՍՊԱՆ – (*Խիստ*) Թագավորին կսպասեն դուրսը և ո՛չ վարագույրներուն ետևը: Տարե՛ք մյուս կալանավորներուն քովը:*

Կուգան երկու զինվոր ու իրենց առջևը ծգած կտանին վարդապետը առանց ձեռք տալու կամ որևէ վիրավորանքի:

Սանդուղին առջևը իրարու դեմ կուգան աջեն ու ձախեն շարժվողները:

ԱՋ ԽՈՒՄԲԵՆ ՄԷԿԸ – Զի՞ն: Զգա՞ք:

ՁԱԽԷՆ ՄԷԿԸ – Փախեր է:

ԱՋԷՆ ՁԱՅՆ ՄԸ – Ո՞ւր պիտի փախչի: Փնտռեցէ՛ք. պահված կըլլայ:

Ու կանգնին ամեն մեկը իր ուղղությամբ:

ՁԱՅՆԵՐ – (Դուրսեն) *Կեցցէ՛... բռներ են, բռներ են:*

ՄԷԿԸ – (Ներսեն) *Բռնե՞ր են: Պայր բռնե՞ր են:*

ԴԻՄԱՑԻՆԵՆ ՈՒՐԻՇ ՄԸ – Ո՛չ, ո՛չ, ան չէ. ես կճանչնամ:

ՆԱԽՈՐԴԸ – Իհարկե որ կճանչնաս. Հովիւ Հանես է:

ԴԻՄԱՑԻՆԸ – Այ թէ Հիմա աչքիս կինա:

ՔՈՎԵՆ ՄԷԿԸ – Աչքդ վրա: Ան յոթը տարին անցին է Հիմա, փաղէ՛, որ բռնես:

ՆԱԽՈՐԴԸ – Շան որդին, փախեր է կրկին:

ԽՈՒԼ ԱՂՄՈՒԿ – (Աջեն ու հեռուեն) *Կեցցէ՛, կեցցէ՛ թագավորը... կեցցէ՛ թագավորը...*

Ամենքը կդառնան դեպի աջ, ամեն կողմեն ետ կուգան ու կխռնին սանդուղներու և սյուներու մեջտեղի տարածության վրա:

ՄԷԿԸ – (Խռնումին մեջեն)*: Ինքն է, ինքը՝ թագավորը, Պոհեմանոսին եսեն:*

ՔՈՎԻՆԸ – Հա՛, պարոն էր. Սիր-Աստանն ալ:

ՆԱԽՈՐԴԸ – Ո՞վ է քովինը:

ՁԱՅՆ ՄԸ – (Բազմության մեջեն բարձր ու հնչեղ) *Կեցցէ՛ Լևոն թագավորը:*

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ – Կեցցէ՛...

ՊԱՇՏՈՆՅԱ ՄԸ ԲԱՐՁՐԱԳԻՐ – (Աջեն գալով և իրար անցած) *ճամփա՛ բացեք թագավորին:*

ՁԱՅՆ ՄԸ - *Թագավորը իր պալատը կուգա:*
ՈՒՐԻՇ ՄԸ - *Եվ հաղթական:*
ՁԱՅՆԵՐ - *Ետ, ետ, տեղ բացե՛ք:*

10

Բազմությունը երկուքի կճեղքվի:

Ծափերու, կեցցեներու, ոգևորության և աղմուկի միջով նախ կուգա վաշտ մը զինվոր, որ կբարձրանա սանդուղներեն. ետևեն թագավորական զինանշանը, ետևեն՝ խումբ մը բարձրաստիճան անձեր՝ սուրերը մերկ. ետևեն՝ Լևոն թագավորը իշխան Սարգիսի ու Միր-Ատանի մեջտեղեն. թագավորին ետևեն նորեն իշխաններու, պաշտոնյաներու և զորականներու բազմություն մը. այլև քանի մը լատին հոգևորականներ. ետևեն թիկնապահ գունդ մը

Յառաջապահ զինվորներուն մեկ մասը, սանդուղը բարձրանալով, վերեն կերթան ներս. մեկ մասը կմնա սանդուղին գլուխը շրջանաձև: Սանդուղի միջին հարթակի վրա կանգ կառնե արքայական զինանշանը կրողը, և անոր շուրջը կխռնի ընտրանին: Զինանշանին տակ կկենա թագավորը: Յարթակեն վար՝ սանդուղի երկու կողմը, կշարվին թիկնապահ զինվորները, իսկ պաշտոնյաներուն մեծագույն մասը կխռնին սանդուղներուն ստորոտը:

ՄՈՒՆԵՏԻԿԸ - (Առաջ կուգա հարթակին եզերքը՝ ծեռքը լռության շարժումով մը վեր բռնած) *Կկանչեմ Հայ թագավորության պարոնները. դուքսերը, իշխանները. բոլոր վասալները. կկանչեմ Հոգևոր պետերը. զորքերուն պետերը, պաշտոններուն տերերը և ամբողջ ժողովուրդը. Կկանչեմ, լսեցե՛ք: Ձեզի կխոսի Օշինի որդին Լևոն թագավորը* (Կդառնա ու խոնարհություն կընե թագավորին):

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐ - (Խորին լռության մեջ քիչ մը կենալեն ետքը հստակ ու կտրուկ) *Կհայտարարեմ իմ թագավորության բոլոր վասալներուն, բոլոր իշխաններուն, Հոգևոր թե աշխարհիկ, բոլոր հրամանատարներուն ու պաշտոնյաներուն, որ այսօրվնե լուծած եմ խնամակալությունը գահին վրայեն, որ այսօրվնե ես իմ ձեռքս եմ առած թագավորության բոլոր գործերուն ղեկավարությունը. ես եմ իմ աշխարհին տերը և թագավորը:*

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏՐԱՆԻՆ - (Ձեռքերը շարժելով և մեծ ոգևորությամբ) *Կեցցե՛ Լևոն Թագավորը:*

ԶՈՐՔՆ ՈՒ ԱՄԲՈԽԸ - Կեցցե՛...

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐԸ - (Երբ նորեն խոր լռություն և հանգիստ կիշխե) *Կհայտարարեմ իմ իշխաններուս, զորականներուս և պաշտոնյաներուս, որ զորքերուս սպարապետությունը այսօրվնե կհանձնեմ իմ սիրելի և հարազատ մեծ իշխանին՝ պարոն Պոհեմունդին, որ կդառնա մարաջախտ: Կանվանեմ իմ մշտական խորհրդականս կոմս Սիր-Ատան, որ կդառնա ջամպեռլայն: Մշտական խորհրդականս կանվանեմ նաև Կոռիկոսի տերը՝ Սարգիս իշխանը: Պալատիս, ինչպես և թագավորության ներքին ապահովությունը կհանձնեմ իմ անձնվեր բարեկամիս՝ Ասկուռի տեր Հալկամ իշխանին, որ կդառնա սենեշալ: Բոլոր դրամական հաշիվներուն հսկողությունը կհանձնեմ հայր դը լա Թուրին, որ կդառնա պրոքսիմոս: Իսկ հայր Ներսես Պալոնց վարդապետը կնշանակեմ քարտուղար պալատիս, որ է ջանցլեր: Եվ կհրամայեմ ամեն մեկուն առնցմե, որ անցնին անմիջապես իրենց պաշտոններուն գլուխը, կուզեմ, որ տիրե կարգը, հանգիստը և արդարությունը իմ թագավորության մեջ:*

ԽՈՒՌՆ ՈՒ ԽԱՌԸ ՁԱՅՆԵՐ - Ամե՜ն... ամե՜ն...

ՈՒՐԱԽ ՈՒ ԲԱՐՁՐ ՁԱՅՆ ՄԸ - Շնորհավո՛ր նոր պաշտոնները:

ԲԱԶՄԱԹԻՎ ՁԱՅՆԵՐ - Շնորհավո՛ր... շնորհավո՛ր...

Թագավորը ավագանիին հետ կբարձրանան սանդուղներեն վեր, անոնց ետևեն ալ՝ թիկնապահ զորքերը: Իշխաններեն քանի մը հոգի դեպի վար կուգան: Վար եկողներուն մեջն է Հալկամ իշխանը, որուն կմոտենան շատերը վարի բազմութենեն, կսեղմեն ձեռքերը ու կշնորհավորեն: Զորավարի մը հետ կհամբուրվին: Ու քիչ-քիչ վարի բազմությունն ալ կքաշվի աջ ու ձախ:

11

Մաքսուտ Երանի քաշելով ճուլին Անիողի թևեն՝ կբերե սպասումի սենյակը:

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ - Բաժնեցի՜ն, տեսա՞ր, մեծերը իրենք իրենց մեջ բաժնեցին. և նորեն ես ու դուն դուրսը: Երբ պետք է կռվեցնեն, վազցնեն, գլուխդ փորձանքի մեջ նետեն, մենք ալ մարդու կարգ

կանգնինք, մեզի ալ կկանչեն, փսփսփսի. գործը վերջացաւ մի փի՛սա:

ԾՈՍԼԻՆ ԱՆՀՈՂ - *Մի՛ վախնար. կստանաս, դուն ալ քու ոսկորդ կստանաս:*

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ - *Ոտքերս կստանաս: Շուն են, կխածեն, կխածեն. Հիմա ալ ասոնք պիտի հեծնեն մեր մեջքը: Շուն են, չհավտաս: Դուն նորեն նույն անհողն ես մնալու, ինչ որ եղեր ես միշտ, ես ալ նորեն նույն անկուստին:*

ԾՈՍԼԻՆ ԱՆՀՈՂ - *Հապա՛, թող փորձեն, այս չենքը իրենց գլխուն կփլցնեմ:*

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ - *Իրա՞վ: Դուն ի՞նչ ես որ. ո՛ւժդ ինչ է որ: Մենք գլուխը չենք, որ կոտոշ ունենանք, մենք ոտքերը չենք, որ սմբակ ունենանք. գիտե՞ս մենք ինչ ենք. մենք պոչն ենք, պոչը:*

12

Սյուներուն մեջ կերևա Հալկամ իշխանը քանի մը զորականներու հետ:

ՀԱԼԿԱՄ - (Դեպի դուրս) *Հազարապե՛տ, պալատին այս մուտքը կհանձնեմ քու հսկողությանդ: Առանց քու գիտության ո՛չ մեկը, կհասկնա՞ս, ո՛չ մեկը, ո՛չ ներս է մտնելու և ո՛չ ալ դուրս գալու: Ամեն քիչ-միչ կասկածելի անձ կբերես ինծի: Ա՛յ, ես կըլլամ հոս, ամենեն հարմար տեղն է:* (Կմտնե սպասումի բաժինը) *Հա՛, դուք ալ հոս. պիտի գրավեմ ձեր անկյունը. կներեք, զինվորական վիճակ է:*

ԾՈՍԼԻՆ - *Խնդրե՛մ, խնդրե՛մ, իշխա՛ն Հալկամ: Նախ բոլոր սրտովս կշնորհավորեմ քու այդ նոր բարձր պաշտոնդ, որուն իրավ որ միայն դուն էիր արժանի: Եվ ինքզինքս կդնեմ քու տրամադրությանդ տակ. քեզի համար գիտես որ պատրաստ եմ ամեն ինչի:*

ՀԱԼԿԱՄ - *Շնորհակալ եմ, տեսնեմ, կջանամ, բան մը կընենք: Իսկ առայժմ կխնդրեմ, որ ձգեք մեզի առանձին, խոսելիք ունիմ զորավարին հետ* (ցույց տալով իր ետևեն եկող երկու զորականները): *Եվ կխնդրեի, որ ձեր հեռանալեն առաջ գոցեիք սա վարագույրները:*

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ - (Ծաղրով, ընկերոջը) *Տեսա՞ր, աս ալ մեր բաժինը:*

Վարագույրները կքաշեն ու դուրս:

13

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ – (Գրեթե պատանի, կիսոփ մեծ ջերմությամբ) *Ի՜նչ հաղթություն, Հայկա՛մ, ի՜նչ հաղթություն: Փառավոր հաղթանակ, վճռական, հաղթելը տանել կըլլա. տար կըսեն՝ եկա՛, տեսա՛, հաղթեցի՛:*

ՀԱՅԿԱՄ – Բայց Օշինը փախավ. տարիքս մեծ թերի է. պետք չէ՝ ձգեինք մեր ձեռքեն: Վարի մուտքերը չփակեցինք. սխալ էր:

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏ ՄԸ – Բոլոր մուտքերը երբեք չեն փակվիր, իշխա՛ն Հայկամ. Հին պատերազմական օրենք է. միշտ փախուստի ճամփա մը պետք է թողնես պարտվածին: Եթե վարի դուռները բանեինք, այսպես գլուխին և այսպես աժան չէինք գրավեր պալատը: Փախուստի ելք մը ձգելը պայման է միշտ հաջողության:

ՀԱՅԿԱՄ – Ուրեմն դուն տեսար աչքովդ, երբ կփախչեին:

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏԸ – Այո՛. աշտարակեն, թեև արդեն հեռու էին:

ՀԱՅԿԱՄ– Ինչքա՛ն կըլլային:

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏԸ – Երեսուն, քառասուն:

ՀԱՅԿԱՄ – Միա՞յն: Աղե՛կ: Ես անիկա ձեռքես բաց չեմ ձգեր: Պետք է բռնել, քանի դեռ երկրորդ հետ չէ միացեր, ինչ գնով կուզե ըլլա: Պետք չէ իրեն ժամանակ տանք, որ խելքի գա: Զորավա՛ր, իսկույն երեք հարյուր ձիավոր կդնես Արտակի հրամանին տակ, կազմ ու պատրաստ, թող ընտրույն կարիճներեդ ամենեն խիզախ:

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏԸ – (Վարանոտ ուսերը ցնցելով) *Ինչպես որ կհրամայես:*

ՀԱՅԿԱՄ – Դե՛, գնա՛ շուտ ու կարգադրե՛, վայրկյան մը պետք չէ կորսվի: (Զորավարը դուրս)*: Արտա՛կ, լսեցի՞ր: Օշինը բռնելը է Ատանայի ճամփան: Գիտես՝ ի՜նչ սպառնալիք է մեր գլխուն: Ահա՛ իր գլուխը կհանձնեմ քեզի և միայն քեզի: Այդ հին զորավարներուն վստահություն չունիմ. կամ դանդաղ են, կամ վարանոտ, կամ գութ ունին, կամ վախ ունին: Ինծի պետք է քեզի պես կարիճ մը, որ իր սրովը իր ճամփան բանալ կուզե: Իսկ քեզի պետք է կենդանի ու հանդուգն գործ, քեզի պետք է կռիվ, արյուն. փառք ու բարձրացում: Այդպես չէ՞:*

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ – Հապա այլ ինչո՞ւ կապրինք. հապա այլ ինչո՞ւ ենք աշխարհ եկեր, իշխա՛ն:

ՀԱՅԿԱՄ – Ահա՛ քու բախտը կդնեմ քու ձեռքդ: Ա՛ռ այդ կարիճ-

ները ու գնա՛. ջախջախես պիտի այդ օձին գլուխը: Կհասկնա՞ս ինչ կըսեմ:

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ - Կրկնելու պետք չունիս: Ցտեսություն:

ՀԱԼԿԱՄ - Կեցի՛ր: Բանի մը պետք ունի՞ս:

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ - (Սյուներուն մեջեն) *Շա՛տ. կհաշվենք, երբ վերադառնամ, երբ իր գունդ գլուխը նետեմ ոտքերուդ տակ:* (Կդառնա, որ դուրս ելլե, դեմ դեմի կուգա թագուհիին հետ, կխոնարհի ու կշտապե դուրս)*:*

14

Կմտնե Ալիս թագուհին, հետը երկու պահակ:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ - (Դժգույն ու դողդոջ) *Ըսին ինծի, որ դուն ես հատնօրենը:*

ՀԱԼԿԱՄ - Այո՛, թագուհի՛. այդպես է Լևոն թագավորին հրամանը.

ԹԱԳՈՒՀԻՆ - Իսկ ո՞ւր է հայրս:

ՀԱԼԿԱՄ - Հա՞յրդ: Չգիտեմ, թագուհի՛: Մենք ալ հիմա ճիշտ քու հայրդ փնտրելու վրա ենք: Կգտնենք. սակ չէ, որ կորչի:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ - Ես քեզի կհարցնեմ, ո՞ւր է Օշին թագավորահայրը:

ՀԱԼԿԱՄ - Իսկ ես հիմա քեզի ուրիշ բան մը պիտի ըսեմ, քանի որ ինքդ ոտքովդ եկեր ես ինծի: Քեզի դեմ, իբրև մեր թագավորի կողակցին դեմ, շատ ծանր ամբաստանություններ կան:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ - Ի՞նչ: Ինչե՞ր կխոսիս:

ՀԱԼԿԱՄ - Շատ ծանր մեղադրանքներ: Մինչև այդ բոլորը քննվին, մինչև դատավորները իրենց վճիռը տան, դո՛ւն, թագուհի՛, Լևոն թագավորի հրամանով ձերբակալված ես:

ԹԱԳՈՒՀԻՆ - (Կեցած է շիտակ, քարացած. աչքերը խոշոր բացած ու ձեռքերը առաջ)*:*

ՀԱԼԿԱՄ - (Դեպի դուրս) *Հազարապե՛տ:* (Երբ վերջինը կերևա սյուներուն մեջ) *Առաջնորդե՛ թագուհին աշտարակի կապույտ սենյակը: Կղրկվի քեզի, թագուհի՛, ինչ որ պետք է. միայն ոչ ոքի հետ պետք չէ տեսնվիս. և առանց թույլտվության դուրս գալու իրավունք չունիս. ուրիշ ոչինչ:* (Դուրս)*:*

Թագուհին թեթեւ մը կերերա, քայլ մը ետ կընե թույլ և գետին իյնալու վրա է, որ պահակները առաջ կնետվին ու կգրկեն: Թևերեն մտած կհանեն դուրս:

15

Նույն միջոցին խոսելով առաջ կուգան Սիր-Ատան ու նոր արարողապետը:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ – (Գլխովը թագուհիին կողմը ցույց տալով) *Անոնք գործի տխուր կողմերն են:*

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ – Խե՛ղճ կին, այո՛, բայց պետք է:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ – Անտարակույս, Լևոն Թագավորին առջևը ճամփան պետք է մաքրվի:

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ – Նոր Թագավորին նոր Թագուհի: Պետք է Արևմուտքեն հարս մը, իսկական Թագուհի:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ – Իհա՛րկե. ազնիվ արյունով, նոր պայմաններուն՝ նոր կապեր:

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ – Նո՛ր, նո՛ր, ամե՛ն ինչ նոր և ամե՛ն ինչ արևմտյան: Աստվա՛ծ իմ, ինչպես վայրենի է հոս ամեն բան. պետք է փոխել, ազնվացնել:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ – Ահա՛, իշխա՛ն, ատոր համար կանչված ես պալատը մեր ոտք դրած օրեն. գործի՛ դիր քու հին փորձառությունդ:

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ – Այո՛, երկար տարիներ աշխատած եմ Տյուրոսի արքունիքին մեջ, վերջն ալ Կիպրոս՝ Կամակուստայի արքունիքը: Կճանչնամ, Սի՛ր, Արևելքը. և ջանացեր եմ բոլոր ուժերս ի սպաս դնելու՝ մեղմելու համար արևելյան կոպտությունը, գոնե մասամբ պատրաստելու համար, ներարկելու համար մեր լատին բարքերը, մեր ֆրանկ լեզուն, մեր ուտեստը, մեր հագուստները, մեր նիստն ու կացը, մեր ծեսերը, հանդեսները:

ՍԻՐ-ԱՍԱՆ – Այո՛, հանդես մը. պետք է անմիջապես պալատական փառավոր հանդես մը՝ պարերով, ներկայացումով ու պերճ խնջույքով, որ ամենքը զգան, թե այն հին փտած բաները անցան, թե եկած են նոր մարդիկ ու նոր կարգեր, թե հիմա իսկապես պալատ մըն է ասիկա, արքայի մը ապարանքը, արևմտյան արքունիք մը:

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ – Դուն ասիկա ձգե՛ ինծի:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Մանավանդ որ պետք է ներկա ըլլա և մոնսենյորը: Հա՛, տես, մոռցա. աբբա հայրը պետք է տեսնեի: Իսկույն պետք է մարդ ղրկել:

Կդառնա, որ դուրս ելլե, կմտնե Ռիթա Ամորի, զինվորականի մը առաջնորդությամբ:

1 6

ԶՈՐԱԿԱՆԸ - Հալկամ իշխանը հոս չէ՞:

*ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ - Նոր դուրս ելավ: Իսկույն կանչեմ, դքսուհի Ամորի՛ Լուսինյան: (*Դուրս*):*

*ՍԻՐ-ԱՏԱՆ - Դքսուհին եթե կհաճի նստիլ: Կշնորհավորեմ բոլոր սրտովս: Դուն հիմա իրավամբ իրավունք ունիս հպարտ ըլլալու, այս ամենուն մեջ մեծ է քու ազդեցությունդ: Արդար ըլլալու համար՝ այս պալատը այլևս քուկինդ է. և կհուսամ շատ շուտով մեծ բախտը կունենանք ամենքս ողջունելու հոս քու ազնիվ ամուսինդ՝ ժուան մեծ դուքսը: (*Կմտնե Յալկամ*) Ինծի կներե դքսուհին: (*Դուրս*):*

*ՀԱԼԿԱՄ - (*Յանգիստ առաջ կուգա և լուրջ կխոնարհի հարգանքով*) Կոմսուհի Ամորին ինծի է հարցուցեր: Պիտի խոստովանիմ՝ մեծ անակնկալ մըն է: Արտասովոր պատիվ մը, որ մեր հաղթանակի այս առաջին վայրկյաններուն հիշեր է ինծի իշխանուհին:*

ՌԻԹԱ - Իշխան, ո՞ւր է պայլը, ո՞ւր է Օշին պայլը:

ՀԱԼԿԱՄ - Աստված է վկա, բախտավոր մարդ է այդ Օշին պայլը: Այսօր ինծի հանդիպող բոլոր կիները Օշին պայլը կհարցնեն:

ՌԻԹԱ - Իսկ ո՞ւր է ան:

*ՀԱԼԿԱՄ - Ա՜ն: (*Յեգնոտ*) Քանի քեզի կճանչնամ՝ անոր անունն է քու շրթունքիդ, և անոր անունն է քու հոգիիդ մեջ: Չկա՛, չկա՛ այլևս Օշին պայլ. հիմա փոշի մըն է անիկա մեր ոտքերուն տակ. փչացած, ջնջված, ճզմված գետուն մը մեր կրունկներուն տակ: Թո՛ղ, ալ հերիք է. նայե՛ շուրջդ. տե՛ս, այլևս մերինն է և՛ իշխանությունը, և՛ թագավորը, և՛ պալատը. և ես եմ հիմա հոս տերը:*

ՌԻԹԱ - Գիտեմ. և ատոր համար է, որ եկեր եմ քեզի. ո՞ւր է Օշին պայլը:

ՀԱԼԿԱՄ - Ալ ի՞նչ կուզես իրմեն. չէ՞ որ խորտակված է:

ՌԻԹԱ - Այո՛, բայց կապրի՛: Ես կուզեմ իր մահը, և ի՛մ հրամանովս, ի՛մ աչքերուս տակ:

ՀԱԼԿԱՄ – Դրախտի Ամոքի, ճիշտ խոսքը կուզե՞ս. այս վայրկյանին կուզեի՝ ես լինեմ այդ հալածված, այդ զզվելի փախստականին տեղը: Ինչ բախտավոր է այդ սրիկան, որ ընկեր է այդպես սիրող քու խելքն ու միտքը: Ես կուզեի, որ ինձի ալ այդպես տեսնես. տեսնե՛ս, բայց կապվեիր. այդպե՛ս կապվեիր:

ՍԻԹԱ – Ըսե՛, իրա՞վ է, որ կենդանի է:

ՀԱԼԿԱՄ – Կենդանի է. սակայն մի՛ վախենար, չի ազատվիր մեր ձեռքեն: Միայն թե դուն այլես պիտի չտեսնես այդ մարդուն երեսը, պետք չէ նայիս անոր աչքերուն. երբե՛ք: Գուցե հիմար է ըսած խոսքս, բայց կնախանձիմ, կըմբռնե՞ս, կնախանձիմ պարզապես:

ՍԻԹԱ – Ուրեմն զրկել կուզես ինձի իմ միակ զենքեն:

ՀԱԼԿԱՄ – Ի՞նչ:

ՍԻԹԱ – Ձե՞ս թողներու, որ ազատվի հոգիս վերջապես իր կապանքեն: Եվ դուն կըսես թե սիրեր ես ինձի ու հիմա ալ թե կնախանձիս, ո՞ւր է քու սերդ:

ՀԱԼԿԱՄ – Ի՞նչ է քու միտքդ, ո՛վ կին: Զարհուրելի հոգի ունիս դուն: Բացառիկ կին էիր, առաջին օրեն գիտեի, բայց անըմբռնելի մութ հոգի մը ունիս, մարդ ճամփան կկորսնցնե: Ի՞նչ է հիմա ուզածդ: Ատել կհասկնամ, վրեժ լուծել նույնպես կհասկնամ, մարդ ենք բոլորս ալ. բայց այն վրեժխնդրությունը, ինչ որ քու հոգիիդ մեջն է, հիվանդոտ բան մըն է, անբնական, անհասկնալի:

ՍԻԹԱ – Նախ օգնե ինձի, կհասկնաս վերջը:

ՀԱԼԿԱՄ – (Յանկարծ) Աղե՛կ: Կառաջարկեմ քեզի փոքրիկ առուտուր մը, եթե տամ քու ձեռքդ այդ մարդուն մահը, ի՞նչ պիտի ըլլա քեզմե իմ ստանալիք փոխարենը:

ՍԻԹԱ – (Կտրուկ) Որոշե գինը ի՛նքդ: Ի՛նչ որ ուզես, ի՛նչ որ ուզես. անսահման խոստանամ:

ՀԱԼԿԱՄ – Ո՛հ թե, կհասկնա՞ս խոսքերուդ իմաստը: Կըմբռնե՞ս, ինչ կխոստանան շրթունքներդ:

ՍԻԹԱ – Շրթունքներս կխոստանան, ինչ որ հոգիս կհասկնա, գիտե ու կուզե:

ՀԱԼԿԱՄՆ – Եվ կուզե՞...

ՍԻԹԱ – Ձե՛ս գտար, ա՛յ կույր, որ այս բոլորը քեզի համար կընեմ:

ՀԱԼԿԱՄ – Ինձի՞ համար, որ միշտ արհամարհեր ես ու փնտրեր:

ՌԻԹԱ - Այդ մարդիկ, որ ամեն բան հասկնալ կերևակայեք. չեք հասկնար սրտի ամենեն պարզ բաները. աչքեր ունիք ու չեք տեսներ: Այո՛. հետո եմ պահեր քեզի ինծմե, որովհետև երդում եմ ըրած ատոր ահեղ դատաստանին օրով՝ սեր չունենամ, բախտավորություն չունենամ, վայելք և ուրախություն չունենամ, մինչև որ աչքերուս դիմացը անոր մահը չտեսնեմ: Հասկցա՞ր վերջապես, թե ինչու հիմա փախեր եկեր եմ մոտդ և թե ինչու այսպես կշտամբեմ: Ազատե՛ ինծի երդումես. դարձո՛ւր ինծի ազատությունս, բախտս ու կյանքին վայելքը տո՛ւր ինծի...

ՀԱԼԿԱՄ - Խենթ են կանայք, կատարյալ խենթ են կանայք. ինչո՞ւ կուտայիր այդ տեսակ երդում. ի՞նչ երդում. ի՞նչ իմաստ:

ՌԻԹԱ - Այդ պարապ խոսքերը ձգե՛ հիմա և օգնե, օգնե ինծի անմիջապես, եթե իրավ որ արժեք մը ունիմ ես քեզի համար:

ՀԱԼԿԱՄ - Արժե՞ք մը... (Ուրախ ոգևորությամբ) *Այս վայրկյանիս հատուկ սուրհանդակ կհանեմ ամենախիստ հրամանով. որ սպասեն քեզի ու քու կարգադրությանդ:*

ՌԻԹԱ - Շնորհակալ եմ:

ՀԱԼԿԱՄ - Բայց, Ռի՛թա, մեկ բացահայտ պայմանով. ինչ ալ որ ըլլա արդյունքը քու արշավիդ, վերադարձիդ դուռն իմս ես:

ՌԻԹԱ - Կրկնելդ ավելորդ էր. արդեն տվի քեզի իմ բացարձակ պատասխանս. ի՞նչ կուզես ավելին:

ՀԱԼԿԱՄ - (Կմոտենա, դողդողուն կբռնե անոր ձեռքը և շեշտ նայելով աչքերուն) *Այն ատեն... այն ատեն... թող որ անգամ մը շրթունքնե՛րդ...*

Ռիթա աչքերը կգոցե ու կմնա անշարժ: Յալկամ կգրկե, կհամբուրե ու կքաշվի ետ:

ՀԱԼԿԱՄ - Գնա՛: Գնա՛ ու դարձիր շուտով. հետդ կղնեմ իմ լավագույն մարդիկս: (Վարագույրը բարձրացնելով) *Հազարապե՛տ. առաջնորդե՛ դքսուհին փոքր ընդունարանը և ղրկե՛ իսկույն Աշոտը ինծի: Իշխանուհի՛ Ամիրի, կուզեմ քիչ մը հետո ինքս անձամբ ճամփա դնել քեզի:* (Բարձր պահած է վարագույրը, ուրկե Ռիթան կանցնի դուրս):

Յալկամ պահ մը կեցած է մինակ, անշարժ ու հափշտակված, կռնակը վարագույրին և դեռ մեկ ձեռքով վարագույրին եզերքը բռնած: Վերջը ծանր ու հաղթական քալվածքով կուգա առաջ: Կմտնեն երկու բարձրաստիճան պաշտոնյաներ:

Ա. ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Զբաղվա՞ծ է իշխանը. չխանգարե՞նք:

ՀԱԼԿԱՄ – Ո՛չ, ո՛չ, նկո՛ւր: Եկո՛ւր, սիրելիս, ընդհակառակը: Կմտածեի: Եվ գիտե՞ս՝ ինչ կմտածեի: Ի՞նչ քաղցր բան է հաղթանակը. կյանքի հաղթանակը: Երբ արգելքները մեկը մյուսի ետևեն կթափին վար, դուռները կբացվին, պարիսպները կխոնարհին, և... ըմբոստ հոգիները կենթարկվին: Հաղթե՛լ ու բարձրանալ. հաղթե՛լ ու պահանջել. հաղթե՛լ ու վայելել: Աս է կյանքը. աս է կյանքի մեջ միակ արժեք ու հրապույր ունեցող բանը: Արժե ապրիլ միայն այդ վայրկյաններուն համար: Արժե ապրիլ միայն հաղթելու, հաջողելու համար: Հոգիս այնպե՛ս ուռած է հիմա այս բոլոր արագ ու անհավատալի դեպքերեն, այս նետի պես վեր սլացող բարձրացումեն, որ հոգիս պոռալ կուզե ամբողջ աշխարհին, հնչեցնել կուզե ամենուն ականջին հաղթանակը, գովքը հաղթանակին:

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ – Իրավունք ունիս. ատոր մեջն է ուրախությունը. և ատոր համար է արդեն, որ կանայք ալ միշտ կդառնան հաղթողին շուրջը:

ՀԱԼԿԱՄ – (Դառնալով մյուս պաշտոնյային) *Ինծի նայե՛. կհրամայես արքունի մառանապետին՝ ամենեն ընտիր գինիները թող դուրս հանե այսօր, ամենեն հին ու փրփրուն գինիները իր հին ու մթին մառաններեն: Այսօր իրիկունը կուզեմ, որ մեր բոլոր ընկերները, մեր բոլոր բարեկամներն ու ամբողջ պալատը, կուզեմ, որ ուրախություն խմե այս իրիկուն և հաղթանակը հնչեցնե: Կլսե՞ս, այս իրիկուն պալատին մեծ սրահը, ընթրիքի սեղանին վրա գինին պետք է գետի պես հոսի. մեր ուրախությունը, մեր հաջողությունը, մեր հաղթանակն ու խնդությունը հյուսվին հոսող գինիին ու հորդին, հորդին սեղաններեն վար, սրահներեն վար, սանդուղներեն վար, պալատեն ու քաղաքեն ալ վար. հորդի, ուռի ու ողողե ամբողջ մեր աշխարհը, ամբողջ մեր թագավորությունը. մե՛ր թագավորությունը: Ես մեր հաղթանակը տոնել կուզեմ: Կեցցե՛ հաղթությունը...*

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱՏԱՆԱ. ԼԱՏԻՆ ՎԱՆՔԻ ՄԸ ՊԱՐԶ ՍՐԱՀԸ

Ճակատը՝ երկփեղկ դռներ, որոնք բաց են և կիանեն նեղ ու փոքրիկ պատշգամը, որ բակին վրա կնայի:

Ձախի դուռը սովորական երթևեկի դուռն է. աջի մուտքը կտանի ներքին սենյակները:

Դեպի ծախ սեղան մը և պարզ աթոռներ: Սեղանի վրա երկու մոմ: Քանի մը մոմեր պատերուն:

1

Գնդապետ Արտակ նստած է սեղանին առջևը. քովը՝ աթոռին՝ ուրիշ մը. տասնապետ մը կեցած է ոտքի:

*ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Ո՛չ մեկը, ո՛չ մեկը, ո՛չ հոգևոր, ո՛չ աշխարհական: Թող երթան-գան եռևի բակով: Այս բակը ո՛չ ոք. ո՛չ ներս, ո՛չ դուրս: Եվ ինչպես ըսի՝ մարդ պետք չէ գիտնա, թե ով է ներսը: «Բակը գրավված է Թագավորի հրամանով ժամանակավորապես». վերջացավ. ուրիշ ոչ մեկ բացատրություն: (*Տասնապետը դուրս*):*

ԸՆԿԵՐԸ – Բայց մեյ մը պատմե տեսնեմ՝ ինչպե՞ս եղավ ասիկա. ո՞ւր վրա հասաք:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Ամբողջ գիշերը հոգին հանեցի գունդին, բայց, ա՛յ, հետևանքը, գրեթե չարունակ ձիերը չափ ձգած են եղեր և ամենեն կորուկ, անսովոր ճամփաներով. հետո հրաշալի առաջնորդներ ունեի: Լուսաբացին Ատանայի մոտերն էինք, գրավել տվի ճամփան. մարդ ղրկեցի, որ հեռվեն դիտեն իր բռնած ուղղությունը, և մոտեցան թե չէ, շրջապատված էին: Ներկայացա ինքս և խորին հարգանքով հայտնեցի, որ ավելի առաջ երթալ չի կրնար, մինչև որ Լևոն Թագավորեն հատուկ հրաման չգա: Նայեցավ ինծի, նայեցավ մեր գրաված դիրքերուն, քիչ մը մտածեց ու ըսավ՝ ինքը կմնա, եթե իր մարդիկը ազատ ձգենք, որ մեկնին: Եվ ավելի ուրախ էր. և ան բռնի հարկադրեց իր մարդիկը, որ հեռանան, և ինքը մնաց:

ԸՆԿԵՐԸ – Ատ ի՞նչ խելք է. ինչո՞ւ ճամփեց իր մարդիկը. ա՞ս է ձեր նշանավոր Օշին պայլը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Աստուած որ ուզէ մէկը պատժել, ամէնէն առաջ անոր խելքը կառնէ գլխէն:

ԸՆԿԵՐԸ – Է, ե՞տքը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Ետքը ի՞նչ: Շրջապատեցինք ու տաք-փառաք բերինք այս լեռին վանքը. ամէնէն մօտիկն էր. վախցայ, որ դուրսը եթէ երկար մնայ, կճանչնան, և ով գիտէ ինչ կպատահի. ինքն ալ շուն մարդ է, և իմ ազգս մէջն ալ շատ կապը կտրածները կան. որ թողնէի՝ անզնու-տեղը չանմատակ կընէին:

ԸՆԿԵՐԸ – Է՜, ինչո՞ւ չթողիր. ինչո՞ւ կպահես, որ մեր գլխուն նորէն փորձա՞նք մը հանէ:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Ես ի՞նչ գիտեմ. եկաւ հատուկ հրաման, հատուկ սուրհանդակ, որ անպատճառ ողջ բռնենք: Հոս հասանք թէ չէ, տարի ներսի սենյակը, խուցն փակեցի բազմոցին վրա, վերարկուն քաշեց գլխուն ու անմիջապես քնացավ: Մինչև հիմա ալ քնացած է:

Բակեն աղմուկ կլսվի, ձիերու տրոփ. ընկերը դեպի պատշգամ կվազե նայելու:

ԸՆԿԵՐԸ – Զինվորներ են:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Երեք պահապան:

ԸՆԿԵՐԸ – Կին մը կա մէջը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ– Վա՜յ. աղէկ նշան չէ:

Երկուքը միատեղ դուրս կելլեն ձախեն: Վայրկյան մը պարապ, դուրսը խառն խոսակցություն: Ձախեն կմտնե իշխանուհի Ամորի և անոր ետևեն՝ գնդապետը՝ խիստ հարգալիր:

2

ՌԻԹԱ – Ո՞ւր է:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – (Աջի դուռը մատնանիշ) *Նե՛րսը:*

ՌԻԹԱ – Մինա՞կ:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Անշո՛ւշտ:

ՌԻԹԱ – Սենյակն ու շենքը ապահո՞վ:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Ոչ մէկ ելք փախուստի:

ՌԻԹԱ – Հսկողությո՞ւնը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Դքսուհին թող վստահ ըլլա իմ վրաս:

ՌԻԹԱ- Այո՛, պալատը մեծ վստահութեամբ կխօսեին քու վրադ. և Հայկամ իշխանը հատկապես հանձնարարեց, որ ամեն ինչ ընեմ քու օգնութեամբ:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Մեծ պատիվ է ինծի:

ՌԻԹԱ - Արդեն կեցվածքեդ ու աչքերեդ ալ կերևա, որ խելացի ու համարձակ մարդ ես, և շատ ուրախ եմ, որ քեզի պես արթուն մեկը ըլլալու է իմ աջակիցս:(Ծոցեն թուղթ մը հանելով) Կարդա՛:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - (Թուղթը արագ աչքե անցնելեն ետքը) Այո՛, դքսուհի՛ Ամալի, արդեն բերանացի ալ նույն հրահանգը բերած են ինծի, որ անպայման հետևիմ հրամաններուդ: Կլսե՛մ:

ՌԻԹԱ - (Քիչ մը մտածելեն ետքը): Զենքը առա՞ծ ես ձեռքեն, թե՞ դեռ վրան է:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Չուզեցի ավելորդ խնդիր հանեմ. չուզեցի, որ կասկած ունենա, մանավանդ պատվիրած են՝ կռիվե խուսափիմ:

ՌԻԹԱ - Այո՛, բայց ատիկա քիչ մը անզգույշ գործ չէ՞:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Ո՛չ, դքսուհի՛. ձեռքը սուր մը կա թե ոչ՝ կարևորություն չունի:

ՌԻԹԱ - Բայց ան քաջ մարդ է ու կռվի վարժ:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Է՛, հետը մենամարտության ելլելու միտք չունինք:

ՌԻԹԱ - Բայց իր հաշիվը պետք է մաքրվի:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Թող ատ ըլլա քու հրամանդ, ես գործը կկարգադրեմ շատ ավելի դյուրին ու անաղմուկ:

ՌԻԹԱ - Այսինքն... ինչպե՞ս...

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Օրինակի համար այս պատշգամը. երբ քիչիկ մըն ալ մութը կոխե, և երբ վառենք ներսի մոմերը, հոս կըլլա լույս և դուրսը մութ. դուրսը բակն է. բավական է, որ մոտեցնեմ մարդը դեպի պատշգամը ու վերջացավ. կուզե առյուծի պես քաջ ըլլա և արջի պես ըմբիշ:

ՌԻԹԱ - Չհասկցա:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Ներսեն դուրս աչքը շատ բան չի տեսներ, բայց դուրսեն ներս՝ հիանալի, և վարը ունիմ աղեղնավորներ. որոնց նմանը Թուրքի հորդաներուն մեջ չես գտներ. ոչ մեկուն նետը իզուր չի թռչիր աղեղեն. բավական է, որ զոհը երևա վարեն, վերջացավ, վայրկենական:

ՌԻԹԱ - (Մտածկոտ) Այդպե՛ս: (Կելլե կերթա դեպի պատշգամբ. կկենա, կնայի վար. կդիտե սենյակի այդ մասն ու կդառնա իր նախորդ

տեղը): *Այդպէ՛ս: Աղէ՛կ:* (Կնստի ու քիչ մըն ալ մտածելէ ետքը) *Այդ բոլորը աղէկ. բայց նախ գործ ունինք կատարելիք: Լսէ՛ և գիտցի՛ր միայն դո՛ւն: Քու նետերդ անոր գլխուն մէջ ցցելէդ առաջ՝ կան բաներ անոր գլխուն մէջ, որ պէտք է հանէն դուրս հանել շատ կարևոր պետական գաղտնիք. կան և քանի մը շատ անհրաժեշտ թղթեր իմ հանգուցյալ կնոջս կալվածներուն, Կիպրոսի Թագուհիին, որոնց պահված տեղը ան գիտէ միայն:*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Հա՛, հիմա կհասկնամ, բայց շատ դժվար գործ է. չենք հաջողիր. ան լուռ է քարի պես և զարմանալի կերպով խուլ ու անտարբեր ամեն բանի:

ՌԻԹԱ – Ես ունիմ ձեռքս բանալիներ անոր հույսերը և ագահությունը բանալու, իսկ եթե համառի, խնդիրը շատ կվերջանա: Ինչպես որ բախը, որևէ կերպով մը իշխանը կբերեմ կմոտեցնեմ պատշգամին, և այդ պարագային կուզեմ, որ ամեն ինչ կատարվի իսկույն, իմ աչքիս առջև և առանց աղմուկի:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Այդ կողմեն բոլորովին հանգիստ թող ըլլա դքսուհին. նետերու ամբողջ խուրձ մը, շունչ քաշելու ժամանակ չունենար և աղմուկ ալ չըլլար:

ՌԻԹԱ – Եթե խոսքդ պահել չկրնաս, գիտցի՛ր, որ վրա կուտաս գլուխդ: Եվ ափսո՛ս կըլլա քու այդ գեղեցիկ կերպարանքիդ ու կորիճ երիտասարդությանդ և քու փառավոր ապագայիդ, որ ես արդեն հիմակվընե կնախատեսեմ:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Իմ երիտասարդությունս, իմ կյանքս ու ապագաս անշուշտ որ քաղցր բաներ են, դքսուհի՛, որոնց համար արժե, որ մեր նետերը չվրիպին. բայց հիմա այդ բոլորեն բարձր քու խոսքդ կա, քու այդ տաք նայվածքդ և քեզի հաճելի ըլլալու իմ բուռն տենչանքս, որ երբեք, երբեք չի կրնար վրիպիլ: Ամբողջ ժամանակ մեր աչքերը այս դուռնին է ըլլալու, և մեր նետերը՝ մեր աղեղներուն:

ՌԻԹԱ – Շնորհակալ եմ քու ազնիվ զգացումիդ համար: Իսկ եթե այնպես դարձավ խնդիրը, որ հաջողիմ համոզել և հարկ ըլլա առայժմ հետաձգել, այն ժամանակ ես ինքս իր հետը դուրս կուգամ այս ձախ դուռնեն ու կկանչեմ քեզի: Կպատվիրես պահակներուն՝ ոչ ոք տեղեն չշարժի, և ինչ որ հրամայեմ քեզի, կկատարես անմիջապես. ինչ ալ որ պետք ըլլա. որ հրամայեմ. նույնիսկ եթե հրամայեմ, որ բանաք դռները և ձին տաք իրեն. որ հեռանա:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Բայց... բայց եթէ հանկարծ չվերադառնա՞:

ՌԻԹԱ - Այդպէս միամիտ մի՛ ըլլար. դուրսը վրան խիստ հսկողներ կան. ատիկա արդէն մե՛ր գործը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Հրամանը քուկդ է, դքսուհի՛:

ՌԻԹԱ - Դե՛, ուրեմն գնա՛ ու ներս բեր:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Բայց դքսուհին նախ քիչ մը հանգստանար գուցէ. հեռու ճամփէ է եկած և կին է. նախ պատառ մը հաց ուտեր. վանքէն բերել կուտամ:

ՌԻԹԱ - Շատ շնորհակալ եմ քեզի քու այդ հոգածությանդ համար. վե՛րջը. նախ գործս վերջացնեմ, ատիկա վերջը. հանգիստը վերջը: Բե՛ր կալանավորը:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Քու հրամանդ:

3

Գնդապետը կերթա աջի դուռնեն դուրս: Ռիթա դեմքի խոր ու տխուր արտահայտությամբ մը երկու ձեռքերով կսեղմե կուրծքն ու կջանա հուզումը խեղդելու: Վերջը կամաց մը կնստի սեղանին գլուխը հանդիսավոր ու լուրջ արտահայտությամբ:

Կբացվի նորեն աջի դուռը, և կմտնե Օշին՝ գնդապետին ետևեն: Օշին քայլ մը կըներ և իր դեմը տեսնելով իշխանուհին՝ ապշած ու ցնցված կանգ կառնե:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ - Ավա՛գ պարոն, դքսուհի Ամորին այս վայրկյանիս կուգա Սիսեն, պալատեն, կարևոր խնդիրներու մասին քեզի հետ խոսելու: Պարտք կհամարեմ հայտնելու, որ ունի թագավորական կնիքով հաստատված լիազորություններ, և ինչպես ես ու մենք ու ամենքս, այնպես ալ դուն, իր բացարձակ հրամանին տակն ենք. ամեն ինչ կախված է իր խոսքեն ու որոշումեն: Գիտցի՛ր ատիկա ձեր խոսակցության միջոցին: Դքսուհի Ամորին որևէ ուրիշ հրաման մը ունի՞:

ՌԻԹԱ - Վառե՛ բոլոր մոմերը, որ լույս ըլլա ներսը. կուզեմ, որ լույս ըլլա հոս ներսը:

Գնդապետը կվառե սեղանին մոմերեն մեկը և անով բոլոր մյուս մոմերը: Այդ միջոցին լուռ են:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – (Ավարտելեն ետքը) *Ուրիշ հրամա՞ն:*

ՌԻԹԱ – Եղի՛ր զուսպ և եղի՛ր պատրաստ... հրահանգիս:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Հրամանով, դքսուհի՛: (Խոր գլուխ կուտա և ծախեն դուրս)*:*

4

ՌԻԹԱ – (Երկար լռութենե մը ետքը) *Խոսե՛, Օշի՞ն իշխան:*

ՕՇԻՆ – Խոսքը քուկինդ է, իշխանուհի՛, քանի որ նեղություն ես կրեր և այսքան ճամփա ես կտրեր իմ ետևես:

ՌԻԹԱ – Կհուսամ՝ չես զարմանար ետևեդ եկած ըլլալուս:

ՕՇԻՆ – Ո՛չ. այսինքն՝ չգիտեմ. համենայն դեպս, եկած ես ճիշտ վայրկյանին: Ահա՛, ես պարտված, փախստական ու կալանավոր թագավորի հրամանով:

ՌԻԹԱ – Եվ գիտե՛ս անշուշտ, թե ինչու եմ եկած:

ՕՇԻՆ – Եկած ես ըսելու, թե ինչքա՞ն հիմար ու անպետք է եղած իմ ամբողջ կյանքս ու փառքերս, թե ի՞նչ աստիճան ամարդի եմ եղած քեզի հետ, ինչպե՛ս տանջեր ու ճմլթեր եմ քու հոգիդ ու երախտապարտությունդ: Խոսե՛, ես պատրաստ եմ լսելու դատապարտությունս քու շրթունքներեդ. այդ շրթունքներեն հասած դատապարտությունը ես հրճվանքով կընդունեմ, կխմեմ ագահ գինովի մը պես. խոսե՛, իրավունք ունիս, զա՛րկ երեսիս:

ՌԻԹԱ – Ո՛չ, դուն իմ մասին այդպես ցած մտածել չես կրնար, գիտեմ կկեղծես: Ես երբեք ոչ մեկ մեղադրանք չեմ ունեցած քու երեսիդ նետելու, ինչպես հաջողությանդ ու հաղթանակիդ օրերուն, այնպես ալ հիմա՝ ձախողանքիդ վայրկյանին: Այո՛, շատ եմ լացեր ու տանջվեր. ծածկելեն ի՞նչ օգուտ, դուն անշուշտ գիտես և առանց իմ ըսելուս: Ցավ՝ շատ, մեղադրանք՝ բնավ: Եվ ի՞նչը մեղադրեի. դուն պա՞կաս ես տառապեր. մենք միշտ հասկցեր ենք իրար: Ես հարգեր եմ քու հոգիդ օր օրի ավելի բարձր, ես խոնարհեր եմ քու հոգիիդ մեծության առջևը օր օրի ավելի ջերմեռանդ, ինչ չափով որ տեսեր ու հասկցեր եմ, թե որքա՞ն բացառիկ ես դուն, աննման ուրիշներուն, թե ինչպե՛ս մինակ ես դուն, ի՞նչ աստիճան անշահախնդիր ու ազնիվ և ինչքա՞ն դժբախտ ես դուն: Դուն այս ժամանակի մարդը չես: Դուն գալիք մարդն ես գուցե և ժամանակեդ առաջ ես եկած: Ես կուզեմ, որ դուն մնաս ու չարունակես: Եկեր եմ, որ բանամ դռներդ ու արձակեմ կապանքդ:

ՕՇԻՆ – Այո, քուկինիդ նման ազնվական հոգիներուն վրեժը այս կերպով կառնի. կըմբռնեմ, որ դուն չես խնայելու ինծի. և արդար է:

ՌԻԹԱ – Ի՞նչ վրեժ, իշխա՛ն, մի՛ բարդացներ իմ դժվար վիճակս նոր բարդութիւններով: Լսե՛ մեկ ու պարզ եղելութիւնը. դուն դատապարտված ես մահվան անմիջապես. մինչև հիմա կատարված կըլլար, եթե ես միջամտած չըլլայի: Ես մեծ ճիգով ու ծանր գնով գնեցի մեր այս տեսակցության իրավունքը, հիմա քեզի հետ ըլլալու իրավունքը, քանի մը ժամ քու կյանքիդ ու քու մահվանդ տերն ըլլալու իրավունքը: Հիմա կրնամ ամե՛ն ինչ. մեկ-երկու ժամ ետքը դուցե արդեն ուշ ըլլա, արդեն անկարելի: Հիմա ես կարձակեմ քեզի, գնա՛, շուտով միացի՛ր եղբորդ. և եթե արագ շարժվիս ու կտրուկ, ինչպես քու բնավորությունդ է, կհաջողիս նորեն. անոնց մեջը միաբանություն չկա. նախանձ, կռիվ ու անվստահություն փոխադարձ՝ ինչքան կուզես: Գնա՛, պա՛րկ ու շարունակե՛ քու գործդ:

ՕՇԻՆ – Գո՞րծ. ո՞ր գործը. որո՞ւն համար: Ինչո՞ւ համար: Եվ դո՞ւն. իսկ դո՞ւն:

ՌԻԹԱ – Դուն նորեն մի՛ մտածեր ինծի, ինչպես որ մինչև հիմա չես մտածած, երբ կյանքը պահանջեր է քեզմե, որ չմտածես: Իմ ճակտիս ալ աս է գրած, որ զոհը ըլլամ, որ փրկանքն ըլլամ մեծ մտածումի մը հաջողության: Մինչև հիմա եղած եմ կամքիս հակառակ, տեսակ մը կռվելով ու դիմադրելով. հիմա ահա՛ կուգամ քեզի իմ կամքովս, կըլլամ այդ փրկանքը իմ ուզելովս: Չէ՞ որ ավելի արժեքավոր է ատիկա գործին համար և քեզի համար ալ կարծեմ ավելի գնահատելի: Միթե կրնա՞ս մերժել, միթե կհամարձակի՞ս ետ մղելու այս տեսակ առաջարկ մը: Չէ՞ որ կուզեմ քեզի հետ ըլլամ, քեզի համար ըլլամ, քեզի նման ըլլամ:

ՕՇԻՆ – (Կուլա, բայց առանց խոսքը ընդհատելու և առանց որևէ ցնցումի) Աստվա՛ծ իմ, ի՜նչ թշվառ ու կարճամիտ է մարդ արարածը: Ով ըսես կանչեցի ինծի, մոտեցուցի ինծի, կապել ուզեցի ինծի ու իմ գաղափարիս, ամեն անսիրտ, ամեն ապուշ ու սրիկա. և հեռացուցի ինծմե այն միակ անձը, այն միակ հոգին, որ իմս էր, հարազատս էր, և նույնպես, որ կըմբռներ մտածումս և կձգտեր ինծի հետ: Լսե՛ ինծի. դուն, որ հրեշտակ մըն ես: Ես շնորհակալ եմ քեզի անհո՛ւն քու այս տեսակցությանդ համար, քու այս անքող խոսքերուդ համար, քու պատճառած մեծ ու անփոխարինելի մխիթարանքիդ համար: Շնորհակալ եմ անչափ. բայց այսչափը հերիք է. ալ ուրիշ ոչինչ չառաջարկես ինծի: Ես ո չ

արժանի եմ այդ տեսակ զոհաբերութեան մը, և ո՛չ ալ ինքնին կարելի բան մըն է ասիկա: Ձգէ՛ ինծի ու դարձի՛ր տուն:

ՌԻԹԱ – Ինչպէ՞ս ձգեմ: Քեզի կըսեմ՝ այս անկողինէն ելլեմ թէ չէ, մահն է ներս մտնելու:

ՕՇԻՆ – Թո՛ղ կատարուի Աստուծու կամքը. ես շատոնց հաշտ եմ մահուան հետ: Ես այլեւս պարապ աման մըն եմ, ուրկէ թափուած է թանկագին յուղը: Ես կեանքի մէջ այլեւս տեղ չունիմ:

ՌԻԹԱ – Իսկ ե՞ս: Հասկցի՛ր. ես մինչեւ հիմա ապրեր եմ քեզմով եւ միայն քեզմով. առանց քեզի չեմ ապրիր ես: Եթէ մեռնիլ կուզես. աղէ՛կ. բայց նախ պարտք մը ունիս ինծի հանդէպ. պէտք է ինծի մեռցնես:

ՕՇԻՆ – Ե՞ս. ձեռք բարձրացնեմ քու վրա՞:

ՌԻԹԱ – Տէ՛ս, քու սուրդ մնաց քու մէջքիդ մինչեւ հիմա՝ այդ գերագոյն գործածութեան համար: (Ոտքի ելլելով ու առաջ գալով) Ահա՛ ես:

ՕՇԻՆ – Դուն կհամարա՞ս, որ ես իմ սրովս խոցեմ քեզի:

ՌԻԹԱ – Դուն անգամ մը արդէն խոցեր ես ինծի քու այդ սուրէն շատ աւելի սուր սրով մը:

ՕՇԻՆ – (Խեղճացած) Կտեսնե՛ս, որ թշուառական մըն եմ, ակար ու վատոգի: Հոգիդ ազատելու քաջութիւնը ունեցայ, մարմինդ ազատելու չեմ համարձակիր: (Յանկարծ) Ռի՛թա, բա՛ց աչքերդ, արթնցի՛ր քու այդ ապուշ երազէն. ու հասկցի՛ր, ես անարժան մըն եմ եղեր միշտ քու սիրուդ ալ, քու վշտիդ ալ, արցունքիդ ալ, նվիրմանդ ալ: Լսէ՛. դուն երիտասարդ ես և գեղեցիկ և օժտուած նուրբ ընդունակութիւններով. նետէ՛ ինծի հոգիէդ. իմ մահս ու չքացումս թող հաշտեցնէ քեզի կեանքին հետ. գնա՛, ապրէ՛ քու երիտասարդ կեանքդ, գնա՛ վայելէ քու արեւդ:

ՌԻԹԱ – Ուրիշ խօսքով՝ նորէն կլքես ինծի:

ՕՇԻՆ – Բայց քու խնդրածդ չի խնդրուիր, Ռի՛թա. այդ տեսակ բան կատարել կարելի չէ. ձգէ՛ այդ միտքը. ձգէ՛ ընդհանրապէս մահուան միտքը. դուն պէտք է ապրիս. և, ա՜խ, բախտաւոր ապրիս:

ՌԻԹԱ – Աղէ՛կ, աղէ՛կ: Քանի որ չես ուզեր... Քանի որ այդպէս կցանկաս... Քանի որ քու ձեռքդ վրա չերթար... Քանի որ այդ է բացարձակ կամքդ: Փորձեմ, փորձեմ քու բառդ: Բայց... կուզեմ , որ տեսակ մը հետս ըլլաս. կուզեմ չշափելի բան մը քեզմէ, քու ունեցածէդ:

ՕՇԻՆ– Ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ քեզի, Ռի՛թա. ես հիմա աղքատ մըն եմ ու կալանաւոր մը, և ինչո՞ւ է պէտք:

ՌԻԹԱ – (Յանկարծ ու պահանջկոտ) *Ա՛յ, տո՛ւր ինծի ապարոշը գլխուդ:*

ՕՇԻՆ – Անպէտք բան է, Ռի՛թա:

ՌԻԹԱ – Բայց քանի որ կխնդրեմ:

ՕՇԻՆ – (Հանելով գլխեն և ուսերեն մետաքսե ապարոշը, կդնե սեղանին վրա ժպտելով) *Բայց ի՞նչ պիտի ընես:*

ՌԻԹԱ – Կըսեմ, չեմ ծածկեր քեզմե: Բայց նախ նստէ՛. քիչ մը երկար է և շատ ալ նոր բան չէ:

ՕՇԻՆ – Ի՞նչը:

ՌԻԹԱ – Պատմելիքս: Կհիշե՞ս, Բերդուսի մեր ծովափը. ժայռերուն վրայի այն գեղեցիկ հարթակը՝ կանաչներով բաղեղված ու առանձին, որ դուն այնքան կսիրեիր, և ուր կքաշվեինք մենք՝ ես ու դուն, երբ մեզի կուգայիր. հո՞ն էր, որ դուն առաջին անգամ գրկեցիր ինծի, կհիշե՞ս:

ՕՇԻՆ – Ե՞տքը:

ՌԻԹԱ – Օր մը այսպես դուն նոր էիր մեր տունեն հեռացեր, չուրջս այդ մեր առանձնոցը դեռ լեցուն էր քու ձայնովդ, քու շունչովդ, էությամբդ, զգվանքովդ. և հոգիս ալ լեցուն քեզմով կխայտար ու կդողար: Եկավ հայրս շիտակ դուրսեն, շիտակ իր ձիուն վրայեն. եկավ քաշեց գլխեն ապարոշը, դրավ նստարանին և հոգնած նստեցավ: Մեջս պահանջ կար խնդալու, կատակելու, խենթություն մը ընելու. ուզեցի խաղ մը ընեմ հայրիկիս: Առի նստարանեն ապարոշը, նետեցի մազերուս (կընե, ինչպես որ կըսե) *ահա՛ այսպես ու կեցա դեմը: Հայրս կժպտեր:*

ՕՇԻՆ – Է, ե՞տքը:

ՌԻԹԱ – «Է, ե՞տքը», ըսավ ան ալ ճիշտ քեզի պես: «Ա՛յ, ըսի հիմա կտեսնես»: Եվ սկսա ետ-ետ երթալ դեպի ծովը, դեպի ժայռին ծայրը, դեպի անդունդը: (Ինքն ալ կամաց-կամաց ետ-ետ կերթա դեպի պատշգամը) *«Կեցի՛ր, – պոռաց հայրս, – հերիք է, ետևդ ծովն է»: Վարը ծովն էր ետևս, ծով մըն ալ իմ մեջս. վարը ծովը կալեկոծեր, ալեկոծ էր և իմ մեջիս ծովը, ուր դուն էիր, ուր քու փոթորիկդ էր: Ըսի հորս. «Չշարժվիս, չըլլա թե տեղեդ շարժվիս. այն ատեն իրավ որ կիյնամ»: Տեսնելու էիր հայրիկիս աչքերը. կխնդար ակամա, և սարսափ կար նայվածքին մեջ: Իսկ ես գինով էի. գինով էի քեզմով. քու սիրովդ.*

գլխակոր ու կքաշվին միշտ նա, միշտ նա, դեպի եզերքը, դեպի ժայռին վերջը... դեպի վերջը... վերջը...

Նետերու ամբողջ խուրձ մը շաչյունով կուգան ու կգամվին դռան եզերքին ու դեմի պատին, նետերեն ոմանք աղմուկով կթափին գետին:

Օշին, բնազդորեն ծեռքը սուրին, կցատկե վեր. Ռիթա անշունչ փռված է գետին՝ երեսն ի վար: Օշին խելագար նայվածքով ու դողդոջուն քայլ մը կառնե դեպի Ռիթան ու կծռի վրան:

Այդ միջոցին դուրսը աղմուկ կբարձրանա, ծախի դուռը կբացվի թափով, և ներս կնետվի գնդապետը և ամբողջ խումբ մը նիզակավոր:

Օշին գլուխը կբարձրացնե և դանդաղ կշտկվի, կելլե ոտքի:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – *(*Ապշած*) Դուն դեռ ողջ ես:*

ՕՇԻՆ – *(*Ամբողջ հասակովը կուղղվի*) Ինչպես որ կտեսնես:*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – *(*Սարսափած*) Ա՜... դքսուհին:*

ՕՇԻՆ – Այո՛, ձեր դքսուհին ես սպաննեցի:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – Նենգ, դավ ու ոճիր մինչև վերջին վայրկյանդ: *(*Կդառնա իր զինվորներուն բուռն կատաղությամբ*) Ահա՛ այս մարդն է մեր թագավորությունը կործանողը, մեր բոլոր դրացիները մեզի թշնամի դարձնողը, ձեզի, մեզի, բոլորս սուրին բերանը տվողը, մեր թագավորը մորթել ուզողը, ահա՛ դքսուհին սպաննողը, սատկեցուցե՛ք այդ զարշելի արարածը...*

Ընդհանուր շնչառության նմանող թառանչ մը կլսվի, և ամբողջ խումբը նիզակներն առաջ ուղղած կիսաշրջանաձև կշարժվի Օշինի վրա:

Օշին կեցած է արծանի պես անշարժ, հարձակողներուն մեջեն հազիվ կնկատվի իր թեթև ընկրկիլն ու թեքվիլը անոնց միահամուռ կատաղի զարկին տակ:

ԳՆԴԱՊԵՏԸ – *(*Կվազե դեպի Ռիթայի մարմինը և խորին ցավով կիակի անոր վրա*) Իշխանուհի Ամալի՜...*

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ներկա հատորն ընդգրկում է անվանի գրող, մանկավարժ, քաղաքական գործիչ Լևոն Շանթի դրամատուրգիական ողջ ժառանգությունը՝ ինչպես ստեղծագործության համեմատաբար վաղ շրջանում գրած «Եսի մարդը», «Ուրիշի համար» և «Ճամփուն վրա» դրամաները, այնպես էլ այն գործերը, որոնք բնորոշում են Շանթ դրամատուրգին և լայնորեն հայտնի դարձրին նրա անունը «Հին աստվածներ», «Կայսր», «Շղթայվածը», «Ինկած բերդի իշխանուհին» և «Օշին Պայլ»: Հակառակ այն բանի, որ Խորհրդային Հայաստանում, մեղմ ասած, բարեհաճ վերաբերմունք չէր ցուցաբերվում Լ.Շանթի ստեղծագործության նկատմամբ (նա ՀՅԴ հայտնի գործիչ էր), այս վերջին հինգ գործերը հրատարակվել են նաև այստեղ և ծանոթ են ընթերցասեր հասարակությանը, իսկ վերջին տասնամյակում «Հին աստվածները» իր մշտական տեղն ունի Գ.Սունդուկյանի անվան ակադեմիական թատրոնի խաղացանկում:

Հայաստանի անկախացումից հետո մեծապես աճել է հետաքրքրությունը Լ.Շանթի ստեղծագործության նկատմամբ, և գրականագետները, մի կողմ թողնելով նախկինում ընդունված կաղապարները, նոր լույսի տակ են քննում նրա գեղարվեստական ու գիտական ժառանգությունը, մանկավարժական ու քաղաքական գործունեությունը: Հրատարակված բազմաթիվ մենագրություններում և հոդվածներում ուսումնասիրողները արժևորում են նաև Լ.Շանթի առաջին դրամաները, որոնք, ճիշտ է, իրենց արժանիքներով շատ են զիջում ավելի ուշ գրված նրա դրամաներին և երևույթ չդարձան (Դ.Դեմիրճյան), այնուամենայնիվ որոշակի հետաքրքրություն են ներկայացնում և՛ որպես 20-րդ դարասկզբի հայ դրամատուրգիայի պատմության անկապտելի փաստեր, և՛ որպես Շանթ դրամատուրգի ստեղծագործական առաջընթացի բավականին պերճախոս ապացույցներ:*

Լևոն Շանթը այն հեղինակն է, որի մասին շատ է գրվել ու խոսվել, բայց նաև այն հեղինակն է, որի ստեղծագործություններում կարելի է պեղել նորանոր շերտեր և հայտնաբերել նոր գաղափարներ: Խոսքը, մասնավորապես, նրա դրամաների մի հատկանիշի մասին է, որը կարելի է անվանել «հավերժ արդիական», և անկասկած ուսումնասիրողները դեռ առելիք կգտնեն այդ դրամաների վերաբերյալ, որոնք նոր միայն ամբողջությամբ հայտնի են դառնում մայր հայրենիքի ընթերցող հասարակությանը:

** Կարելի է հիշատակել, օրինակ, Ս.Սարինյանի «Լևոն Շանթ» (Երևան, 1991), Ս.Փանոսյանի «Լևոն Շանթ» (Երևան, 1992), Վ.Գրիգորյանի «Շանթի դրամատուրգիան» (Երևան, 2002) մենագրությունները:*

ԵՍԻ ՄԱՐԴԸ

Գրվել է 1901 թ. Թիֆլիսում: Առաջին անգամ հրատարակվել է 1904-ին, Սանկտ Պետերբուրգի «Բանբեր գրականության և արվեստի» ամսագրի Բ գրքում, էջ 1-47: Նույն 1904-ին տպագրվել է առանձին, «Բանբերից» հանված առանձնատիպով: Դրամայի վերջին հրատարակությունը եղել է 1947թ., Շանթի երկերի բեյրության 9 հատորանոց հրատարակության 2-րդ հատորում, «Լևոն Շանթի երկերը», Բ հատոր, էջ 241-293: Սույն հատորում դրաման տպագրվում է ըստ այս վերջին հրատարակության:

Առաջին և վերջին հրատարակությունների տեքստերում կան զգալի տարբերություններ: Օրինակ՝ 1904-ի հրատարակության տեքստում բացակայում են Սեդրակի՝ հայ ժողովրդի ազատության, հեղափոխության և Հայ դատի մասին ասված խոսքերը (3-րդ արար. Զ): Ակներև է, որ ցարական կառավարության՝ ազգային շարժումների և կուսակցությունների նկատմամբ ունեցած ծայրաստիճան բացասական վերաբերմունքի, բռնությունների և խիստ գրաքննության պատճառով Շանթը չէր կարող 1904-ին իր հերոսին արտասանել տալ այդ խոսքերը: Դրանք անկասկած ավելացվել են հետագայում, երբ հեղինակը բեյրության հրատարակության համար վերանայել է տասնամյակներ առաջ գրած իր դրամաները: Այս և տեքստային մյուս փոփոխությունները, որոնք սյուժեի զարգացման ընդհանուր գծից կարևոր չեն շեղվում, Շանթը կատարել է այն նպատակով, որպեսզի ավելի խորացնի գլխավոր հերոսների՝ Սեդրակի, Մուշեղի, Ագնիի և Արաքսիի փոխկապվածությունը և էլ ավելի սրի նրանց հոգեկան դրաման (բացի Մուշեղից): Եվ, ինչ խոսք, այդ փոփոխությունները միանշանակ դրակա-նապես են ազդել դրամայի ինչպես կառուցվածքային, այնպես էլ գաղափարական կողմի վրա:

Նկատելի է մեկ ուրիշ հանգամանք ևս: Այս դրամայի (ու նաև մյուսների) բեյրության հրատարակության տեքստում հեղինակը կատարել է որոշակի լեզվական փոփոխություններ: Դրանք արտահայտվել են հիմնականում արևելահայերեն բառաձևերը արևմտահայերեն համարժեքներով փոխարինելով, ինչպես նաև հնացած կամ անհաջող ձևերը ավելի թարմ ու գեղեցիկ ձևերով փոխարինելով:

Բոլոր ուսումնասիրողները միակարծիք են դրամայի գրության տեղի ու տարեթվի հարցում, միակ բացառությունը կազմում է Շանթի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ 1969թ. Բեյրութում լույս տեսած «Լևոն Շանթ» ժողովածուի 62-րդ էջում նշված տարեթիվը, այն է՝ 1904, բայց, ակներևաբար, Շանթի երկերի մատենագիտության կազմողը այստեղ նկատի է ունեցել դրամայի առաջին հրատարակության թվականը, կամ էլ տպագրված տարեթիվը պարզապես վրիպակ է:

Արխիվային ճշգրիտ նյութերի բացակայությունը, դժբախտաբար, մեզ հիմք չի տալիս կոնկրետ խոսելու դրամայի գրության իրական շարժառիթների մասին, և այստեղ ամեն ինչ առայժմ մնում է զուտ ենթադրությունների մակարդակում:

Ահա թե ինչ է գրում, օրինակ, գրականագետ Ս.Փանոսյանը. «Ստեղծագործության թեմատիկ առանձնահատկությունը որոշակի ճշմարտություն է հուշում նրա մտահղացման նախադրյալների մասին: Ինչպես արդեն նշել ենք. 1898թ. Գերմանիայից վերադառնալիս Շանթը լինում է Ժնևում, Հայ Հեղափոխական դաշնակցության պաշտոնաթերթի՝ «Դրոշակի» խմբագրատանը հանդիպում է Վռամյանին (իր մանկության և պատանեկության ընկեր Օննիկ Դերձակյան - Ա.Մ.) և ապա Կովկաս վերադառնում հեղափոխական հայտնի գերդաստանի ներկայացուցչի հետ» (Ս.Փանոսյան. *Լևոն Շանթ, Երևան, 1992, էջ 181):*

էջ 26, տող 12-13: Վաղը կըլլա Սանդարամետին գիրկը – *Սանդարամետը կամ Սպանդարամետը հայոց հեթանոսական դիցարանում ստորերկրյա թագավորության աստվածն է:*

ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ

Գրվել է 1903թ. Թիֆլիսում: Առաջին անգամ հրատարակվել է Թիֆլիսի «Մուրճ» ամսագրի 1905թ. 11-12-րդ և 1906թ. 1-ին համարներում, 1914-ին Թիֆլիսում հրատարակվել է առանձին գրքույկով (արտատպված է «Մուրճ» ամսագրից): Վերջին անգամ տպագրվել է՝ «Լևոն Շանթի երկերը», հ.Բ, Բեյրութ. 1947, էջ 295-335, որն էլ հիմք է դարձել ներկա հրատարակության համար:

Բեյրության հրատարակության տեքստում Շանթը կատարել է որոշակի փոփոխություններ, կրճատումներ և հավելումներ, որոնք, չշեղվելով սյուժետային գծից, ավելի են խորացնում Սիրանի հոգեկան տառապանքները, ընդգծում նրա կերպարի երկու հակադիր բևեռների՝ ընտանիքին ծառայելու և անձնական երջանկության հասնելու հակամարտությունը: Եվ ընդհանրապես. գրեթե բոլոր հերոսներն էլ դարձել են ավելի ցայտուն, ավելի կենդանի ու բնական:

Արժե նշել դրամայի վերջում՝ երրորդ արարի Ժ տեսարանում, Շանթի կատարած փոփոխությունը, որ վերաբերում է հանգուցալուծմանը: Եթե «Մուրճի» տարբերակում հերոսները՝ Սիրանը և Օհաննես Ծալյանը, գրկախառնվում են. և դրան հաջորդում է վերջնական բաժանումը, ապա Բեյրութի հրատարակության տեքստում Սիրանը համբուրում է տղայի ձեռքը, և բաժանումն էլ կտրուկ ու վերջնական չէ. Ծալյանը դեռ հույս ունի ստանալու իր սիրեցյալի դրական պատասխանը:

Շանթի միտումը՝ իր դրամաները մաքրել հոմանիշների արևմտահայերեն ձևերից, այս դրամայի վերջին հրատարակության մեջ ավելի նկատելի է: Բազմաթիվ բառեր փոխարինված են իրենց արևմտահայերեն համարժեքներով, ինչպես՝ մեջքից-կռնակից, պատկվել-կարգվել, գնար-երթար. մեն-մենակ-մինմինակ և այլն: Մի քանի տեղ Օհաննես անունը փոխարինված է Ծալյանով:

Դրամայի գրության տարեթիվը՝ 1903-ը, որ բերված է Շանթի մասին եղած բոլոր աղբյուրներում, գործի վերջնական ավարտի, ավելի ճիշտ՝ վերջնական տարբերակի ավարտի թվականն է, որովհետև Շանթի՝ 1901թ. Անվերսից (Անտվերպեն, Բելգիա) Թումանյանին գրած նամակներից պարզ է դառնում, որ

դրամայի նախնական տարբերակը (այն մեզ չի հասել) գրվել է 1901թ. նոյեմբերին: Այդ մասին ինչ է գրում Շանթը Թումանյանին նոյեմբերի մեկի նամակում. «Դրամայիս կեդրոնը կին մըն է, գործողությունը կկատարվի Թիֆլիս: Անունը՝ «Ուրիշի համար». ձեռներեց, աշխատասերի և գութի կին մը, որ շարունակ ապրած է ուրիշներուն համար, ուրիշներուն օգնելու, ծառայելու, որ կուգե և պահանջը կզգա իր համար ալ ապրելու վերջապես, բայց իր հաճույքին համար ապրել կարողանալու համար պետք է ուրիշներու ցավը հոգ չընել, ամբողջ դրաման այդ մաքառման մեջն է բուն, եսական պահանջ մը ապրելու, որուն դեմ կելնեն գութն ու սովորությունը» (Թումանյան: *Ուսումնասիրություններ և հրապարակումներ, հ. 4, Երևան, 1985, էջ 346): Եվ ապա՝ «Օհաննես ջան, դրամայիս կենացը, որ հիմա այս վայրկյանիս ավարտեցի:*

Լևոն

Այսպես ուրեմն՝ «Ուրիշի համար» մնալ պարտի մինչև ց'նոր անօրինության հանգստանալու: Ես ալ քիչիկ մը հանգստանամ ու սկսիմ արդեն երկրորդ թատերկս (այստեղ Թումանյանի վերահիշյալ 4-րդ հատորի պատրաստողները տվել են ծանոթություն. «Հավանաբար, խոսքը «Եսի մարդը» դրամայի մասին է»: Ինչպես հայտնի է դառնում նույն թվականին գրված մեկ ուրիշ նամակից, խոսքը ոչ թե «Եսի մարդը», այլ «Ճամփուն վրա» դրամայի մասին է. տե՛ս այս վերջինի ծանոթագրությունները սույն հատորում): Կտեսնես, որ մեծ գործի վրա եմ» (նոյեմբերի 11-ի նամակից, Թումանյան: *Ուսումնասիրություններ և հրապարակումներ, հ. 4, էջ 347): Շանթը, այնուամենայնիվ, չի բավարարվել այս ավարտված տարբերակով և, ինչպես երևում է 1902թ. սեպտեմբերին, հոկտեմբերին և նոյեմբերին Թումանյանին գրած նրա նամակներից, անընդհատ վերամշակել է այն: 1902թ. նոյեմբերի դրությամբ «Ուրիշի համար»-ը դեռ վերջնականապես մշակված չէր (տե՛ս նույնը, էջ 359, 367, 373): Վերջնական տեսքի դրաման բերվել է 1903թ.:*

Էջ 78, տող 1-2 ն.: Յիշե Ղովտին կինը. քարե արձան կդառնաս. – *ակնարկում է Աստվածաշնչի նահապետներից մեկի՝ Ղովտի կնոջը, որը նայել էր հետ՝ կործանվող Սոդոմ-Գոմորին և դարձել աղի արձան (Ծննդոց, ԺԹ, 17-26):*

Էջ 81, տող 3: Կհամրե շապիկները սեղանին վրա ու կուտա Արթինին. – *«Մուրճի» 1905թ. հրապարակության մեջ դրամայի հերոսներից մեկը կոչվում է Արթին: Բեյրության 1947թ. հրատարակության մեջ Արթին անունը Շանթը փոխարինել է Գալուստ-ով, և միայն այս դեպքում մնացել է հին անունը, որն ակնհայտ վրիպակ է, պետք է լինի Գալուստ:*

ՃԱՄՓՈՒՆ ՎՐԱ

Գրվել է Թիֆլիսում 1904թ. աշնանը: Առաջին անգամ տպագրվել է 1909թ. Մոսկվայի «Գարուն» ալմանախի Ա գրքում, էջ 51-104: 1914-ին Պոլսում հրատարակվել է առանձին գրքույկով: Վերջին անգամ լույս է տեսել երկերի

ժողովածուի Բեյրութի հրատարակության Բ հատորում, էջ 337-381, որտեղից էլ արտատպված է սույն հրատարակությունը:

Դրամայի առաջին և վերջին հրատարակությունների մեջ տարբերություններ չկան: Միակ փոփոխությունն այն է, որ մեկ տեղ մրսիո-ն փոխարինված է մսիո-ով (հետաքրքիր է, որ «Հին աստվածներ»-ում մի քանի անգամ հանդիպող այդ բառը (առաջին արար, երրորդ տեսարան, 3) փոխարինված չէ արևմտահայերեն ձևով):

Դրամայի մտահղացումը, ինչպես երևում է Շանթի նամակներից, ծնվել է դեռևս 1901թ., Անվերսում (Անտվերպեն, Բելգիա): 1901թ. նոյեմբերի 11-ին Շանթը Թումանյանին գրել է. «Ես այ քիչիկ մը հանգստանամ ու սկսեմ արդեն երկրորդ թատերկս»: Այս երկրորդը, ինչպես պարզվում է դեկտեմբերի 30-ի նամակից, «Ճամփուն վրա» դրաման է. «Իսկ հիմա գլուխս բռնված է հաջորդ դրամայովս .... երևի անունը կդնեմ «Սրտի մարդիկ»: Բուռն անձնական սիրո աղջիկ մը և ուժեղ հասարակական սիրո տղա մը, ինկած իր պարտականության զգացումին ու աղջկան մեջ և հոգին վարանքն ու մաքառումը» (Թումանյան: Ուսումնասիրություններ ու հրապարակումներ, հ. 4, Երևան, էջ 347, 349):

Շանթի և նրա ստեղծագործությունների մասին գրված հոդվածներում կան նաև կցկտուր տեղեկություններ նրա առաջին երեք դրամաների բեմադրության մասին: Այսպես, օրինակ, Բեյրութի «Ակոս» ամսագրի 1952թ. 2-3-րդ համարներում Հ.Գեղարդը գրում է. «Եվ կարտադրե (Շանթը - Ա.Մ.) «Եսի մարդը» (1901), «Ուրիշի համար» (1903), «Ճամբուն վրա» (1904), որոնք մեկ-երկու տեղ կբեմադրվին Կովկասի մեջ» (էջ 11): Այս նույնը գրված է Շանթի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ 1969-ին Բեյրութում լույս տեսած «Լևոն Շանթ» ժողովածուում, էջ 13: Մոտավորապես նույնն է գրում Շանթի մտերիմներից մեկը՝ Գասպար Իփեկյանը, «Ակոսի» վերոհիշյալ համարներում, էջ 41:

էջ 93, տող 9: ...Ոզորե քեքև նստարան մը ....- եղեգնահյուս թեթև աթոռներ, բազկաթոռներ և բազմոցներ, որոնք շատ հարմար են հատկապես ամառանոցում օգտագործելու համար:

էջ 106, տող 11 ն.: Պարոն Երվանդ. մենք նստելու ենք վիստի....- վիստը եվրոպական թղթախաղի տեսակ է, ժամանակին շատ տարածված:

էջ 109, տող 3: .... Քանափե ... - մի տեսակ բազմոց (ֆր.):

էջ 116, տող 11: Կայենի նվերն էր ատիկա.... - ակնարկում է Աստվածաշնչի հերոսի՝ Ադամի որդի Կայենի ընծան Աստծուն, որը չընդունվեց Եհովայի կողմից (Ծննդոց, Դ, 7 և հետո):

էջ 116, տող 16-17: Թող քաղցրանա քիմքը ազատության Մոլոխի - Մոլոխը (Մոլոք) փյունիկեցիների կրոնում ձմեռվա արևի աստվածն էր, որին մարդկային զոհեր էին մատուցում, և այս պատճառով նրա անունը հետագայում ստացավ շատ զոհեր պահանջող, արյունալի գործ իմաստը:

էջ 119, տող 2: Որբն ու խեղճը moderne ապրանք է հիմա - moderne ժամանակակից (ֆր.):

էջ 119, տող 10: Բայց en somme, ոչինչ, գեշ աղջիկ չէ – en somme *արդյունքում (ֆր.):*

էջ 131, տող 13: Դարտակ բան, scene de famille, կպատահի.- scene de famille՝ *ընտանեկան տեսարան (ֆր.):*

էջ 131, տող 6-7 ն.: ...Դեկադանս և իմպրեսիոնիզմ՝ գեղարվեստի վերջին խոսքը *–դեկադանս (ֆր.* decadence*-անկում)՝ անկումային արվեստ: Այս ուղղության ներկայացուցիչները առաջնորդվում էին «արվեստ արվեստի համար» սկզբունքով:*

Իմպրեսիոնիզմ (ֆր. impression*-տպավորություն)՝ տպավորապաշտություն, հոսանք 19-րդ դ. վերջի և 20-րդ դ. սկզբի արվեստի ու գրականության մեջ, որը հիմնվում էր կյանքից ստացած անմիջական տպավորությունների վրա:*

ՀԻՆ ԱՍՏՎԱԾՆԵՐ

Գրվել է 1909թ. հունվարին Երևանում: Իր հուշերում Շանթը հետաքրքիր մանրամասներ է հաղորդել ժամանակին այնքան աղմուկ հանած իր այս դրամայի գրության մասին: 1909թ. հունվարին, երբ գրողը պաշտոնավարում էր Երևանի թեմական դպրոցում, նա հիվանդանում է թոքերով, և անհրաժեշտ էր, որ 2-3 շաբաթ ապրեր անջատ, դուրս չգար իր ընակարանից: «Եվ ահա, այդ նպաստավոր պայմաններու մեջ էր, որ միտքս կեդրոնացավ այն պատկերներուն վրա, որոնք տարին մը վեր մտածումներուս նյութը կդառնային: Շատ արագ կերպով ամբողջությունը կազմվեցավ գլխուս մեջ, տեսարանները դասավորվեցան, և սկսա կանոնավոր կերպով օրը մեկ տեսարան գրել: Կարծեմ հասած էի վերջին արարին, երբ բժիշկս՝ Օվին, եկավ. «Է՛, ի՞նչ է այս, սենյակեն դուրս գալու միտք չունի՞ս: Վարը դրկեմ օգնականս, թող սենյակը հովանա»:

Ես դժգոհության ծամածություն ըրի:

Բժիշկը զարմացավ:

Փոխանակ պատասխանելու, լրագիրը քաշեցի ձեռագրին վրայեն: Օվին նայեց, զարմացավ և շատ պաշտոնական ձայնով հայտարարեց.

– Մինչև ամառ գլուխը քեզ արգիլված է այս սենյակեն դուրս ելել: Ես կերթամ, հոգաբարձության կըսեմ:

Այսպես էր, որ գրվեցավ «Հին աստվածները» («Հայրենիք» ամսագիր, Բոստոն, 1960, թիվ 4, էջ 26, «Լևոն Շանթը իր մասին», նոթագրեց՝ Վ.Ահարոնյան):

Դրաման առաջին անգամ լույս է տեսել Կ.Պոլսում 1912-ին, որին հաջորդել են բազմաթիվ այլ հրատարակություններ Թիֆլիսում, Բոստոնում և այլուր: Շանթի այն եզակի գործերից է, որոնք բախտ են ունեցել հրատարակվելու նաև մայր Հայրենիքում. այն տեղ է գտել «Ընտիր երկեր» ժողովածուում (Երևան, 1968, էջ 197-284) և 1989-ին լույս տեսած երկերի բավականին ծավալուն հատորում (էջ 360-435): Ներկա հրատարակությունը կատարվել է ըստ

բեյրության տեքստի («Լևոն Շանթի երկերը», Հ.Գ., Բեյրութ, 1947, էջ 7-85):

Դրամայի առաջին (առաջին անգամ պետք է ընդունել ոչ թե Պոլսի 1912թ. հրատարակությունը, այլ Թիֆլիսի 1913թ. հրատարակությունը, որովհետև, ըստ Շանթի նամակի, որն ուղղված է 1917թ. բոստոնյան տպագրության հրատարակչին, «Արտատպեցեք Թիֆլիսի օրինակեն. Պոլսի օրինակին մեջ բաց ձգված տողեր ու սխալներ կան», Լևոն Շանթ, «Հին աստվածներ», Պոսթոն, 1917, էջ 1) և բեյրության հրատարակությունների միջև որևէ էական տարբերություն չկա. կան փոքրիկ փոփոխություններ 3-րդ արարի Բ տեսարանում. այսպես, 3-րդ տեսիլում մարտնչողներին-ը փոխարինված է մարտնչողներու-ով, Աբեղայի խոսքից «Ես ալ կուզեմ խմեմ», ջնջված է խմեմ-ը, տեսարանն ունի ոչ թե 11, այլ 10 տեսիլ, քանի որ հեղինակը միացրել է 8-րդ և 9-րդ տեսիլները: Դրամայում մեկ-երկու տեղ կ'ընե բառը փոխարինված է կ'ըլլե-ով: Սա է ամբողջը:

Զարմանալի չէ, որ Շանթը իր դրամայի հետագա հրատարակություններում էական փոփոխություններ չի արել: Հասարակության կողմից արտակարգ ընդունելություն գտած այս գլուխգործոցում թերևս որևէ բան փոխելու անհրաժեշտություն չկար, և Շանթը այդպես էլ վարվել է և' 1913-ին, երբ լույս են տեսել բազմաթիվ վերլուծական-քննադատական հոդվածներ և ուսումնասիրություններ, կայացել են «գրական դատեր» և այլն, և' 1913-ից հետո, երբ հետաքրքրությունը դրամայի նկատմամբ դեռևս պահպանվել է: Ահա թե ինչ է գրել ինքը Շանթը, իր լավագույն բարեկամներից մեկին Ստ.Լիսիցյանին 1913թ. մարտի 4-ին գրած նամակում. «Եվ տպել կուտաս («Հին աստվածները» - Ա.Մ.) այն օրինակեն, որ այս նամակիս հետ միասին կճգեմ պոստը ապահովագրած, մանր-մունր բավական սրբագրություններ կան մեջը. էական ոչ մեկ փոփոխություն չեմ մտցուցած: Եթե երբևիցե որևէ բան փոխելու ալ ըլլամ, համենայն դեպս հիմա շատ է կանուխ ու դեռ ժամանակը չէ» («Բանբեր Երևանի համալսարանի», 1992, թիվ 3, էջ 135):

«Հին աստվածները» լույս է տեսել նաև ռուսերեն (Թիֆլիս, 1913, և Մոսկվա-Պետրոգրադ, 1915), իտալերեն (Միլան, 1917, հանգավոր): Ըստ «Նավասարդ» տարեգրքի (1914, էջ 263-265) թարգմանվել է նաև անգլերեն: Իսկ ըստ Գասպար Իփեկյանի («Ազդակ» շաբաթօրյակ, 1944, թիվ 15, էջ 7) թարգմանվել է ռուսերեն, գերմաներեն, անգլերեն և ֆրանսերեն: Վերջին 2 թարգմանությունները դեռ լույս չեն տեսել (Լևոն Շանթ, 1869-1969. Բեյրութ, 1969, էջ 62,66): «Հին աստվածների» հրատարակության վերաբերյալ մատենագիտական ավելի ամբողջական և ճշգրիտ տեղեկություններ գտնել չհաջողվեց:

Դրամայի առաջին հրատարակության հաջորդ տարին՝ 1913-ը, Շանթի շքահանդեսի տարին էր: Հունվարին այդ ինքնատիպ ու թարմաշունչ գործը Հայոց դրամատիկական ընկերության թատերախմբի կողմից ներկայացվեց Թիֆլիսի հայկական թատրոնի բեմում և, ինչպես գրում է Դ.Դեմիրճյանը, «Մեծ աղմուկ հանեց թե' թատրոնում և թե' մամուլում... Շանթի մուտքը աղմկալից ու նշանակալից եղավ: Նա անմիջապես նվաճեց թատրոնը: Ինչպե՞ս պատահեց այդ:

Շանթը նոր չէր Հանդես գալիս դրամատուրգիայում և թատրոնում: Գրել էր «Ուրիշի Համար»-ը, «Ճամփին վրա», «Եսի մարդը», որոնցից ոչ մեկ դեպք չդառավ: Մինչ «Հին աստվածները» շարժեց ողջ Հայ թատրոնը և քննադատությունը» (Դ.Դեմիրճյան, Եժ 11 Հատորով, Հ. VII, Երևան, 1987, էջ 178, 181):

Դեմիրճյանին շարունակում է մեկ այլ ականատես՝ Վաղարշ Վաղարշյանը, որը, իր խոստովանությամբ, Շանթի այս դրամայի ներկայացումը դիտել է մեկ տարի վրա. «Բազմությունն այնպես էր լցվել դահլիճը, որ գրավված էր յուրաքանչյուր ազատ տարածությունը» (Վ.Վաղարշյան, Ընկերներս, բարեկամներս ու ես, Երևան, 1959, էջ 141): Ժամանակի մամուլը («Մշակ», «Հորիզոն», «Հովիտ», "Баку", «Յուշարար» և այլն) ևս Հետաքրքիր արձագանքներ է թողել «Հին աստվածների» առաջին ներկայացումների մասին: Օրինակ՝ «Մշակի» 1913թ. Հունվարի 16-ի Համարում գտնում ենք «Սիրաք» ստորագրությամբ Հետևյալ Համառոտ թղթակցությունը. «Շանթի «Հին աստվածներ» պիեսի ներկայացումը գրավել էր մի այնպիսի մեծ բազմություն դեպի թատրոնը, որպիսին լինում է Հազվագյուտ դեպքերում»:

Կարելի է բերել այլ վկայություններ ևս այն մեծ Հետաքրքրության վերաբերյալ, որ առաջացրել Շանթի այս դրամայի շուրջ, բայց բավարարվենք մեկով, որից երևում է, որ Հայ Հեղինակը Հետաքրքրել է նաև այլազգի արվեստագետներին. «... «Հին աստվածները» անզուսպ խանդավառություն և եռուզեռ կՀարուցանեն նախ Կովկասի մեջ: Նույն տարին (1913-ին - Ս.Մ.) Բագուի Հայ բեմը 5, իսկ Թիֆլիսինը 6 անգամ կներկայացնեն նորաձև ու նորակառույց այս պիեսը: Գործը կթարգմանվի նախ գերմաներենի և ռուսերենի, իսկ ավելի վերջ իտալերենի և ֆրանսերենի, բայց ռուս թատրոնի մեծ վարպետ Ստանիսլավսկին Ռուսաստանի մեջ «Հին աստվածները» կՀաջողի բեմադրել միմիայն 1917-ին» (Լևոն Շանթ, 1869-1969, Բեյրութ, 1969 էջ 13-14):[7] Ըստ Լևոն Հախվերդյանի՝ Շանթի «Հին աստվածները» ռուսերեն առաջին անգամ բեմադրվել է Թիֆլիսում, 1914-ին (Լ.Հախվերդյան, Հայ թատրոնի պատմություն (1901-1921), Երևան, 1961, էջ 226): Միայն մեկ ամսում՝ 1913թ. Հունվարի 14-ից մինչև փետրվարի 14-ը, «Հին աստվածները» Թիֆլիսում Արմեն Արմենյանի և Հովհաննես Զարիֆյանի խմբերի կողմից ներկայացվել է 9 անգամ (Գ.Տեր-Ռուբինյան, Լևոն Շանթ, նրա երկերն ու «Հին աստվածներ» դրաման, Թիֆլիս, 1913, ներդիր): Եվ այս թատերական աննախադեպ Հաջողությունը պատաՀական չէր: Ուսումնասիրողները նշում են դրա մի քանի պատճառներ. 1. Նկարչական արտակարգ Հաջող ձևավորումը, որ

---

[7] 1914թ. օգոստոսի 9-ին Շանթի՝ Ստ.Լիսիցյանին գրած նամակից Հայտնի է դառնում, որ «Հին աստվածները» պետք է ռուսերեն ներկայացվեր Նոր Նախիջևանում (Դոնի Ռոստով): Այդ բեմադրությունը կայացել է օգոստոսի 11-ին և արժանացել մամուլի բարձր գնահատականին («Բանբեր Երևանի Համալսարանի», 1992, թիվ 1, էջ 123):

կատարել էին երեք հայտնի նկարիչներ՝ Գևորգ Բաշինջաղյանը, Արշակ Ֆեթվաճյանը և Եղիշե Թադևոսյանը: 2. Մատաղյական տեսարանների ճոխությունը, որանց վրա կին դրսևորվել է բեմադրիչ Արմեն Արմենյանի տաղանդը. 3. Երիտասարդ դերասանների հաջող խումբը (Վաղարշ Վաղարշյան, վերոհիշյալ գիրքը, էջ 141 և հետո, Լևոն Յախվերդյան, վերոհիշյալ գիրքը, էջ 226 և հետո): Առաջին ներկայացումների ժամանակ դերերը կատարել են. Վանահայր՝ Հ.Աբելյան, Աբեղա՝ Խ.Ալիխանյան, Իշխանուհի՝ Օ.Մայսուրյան, Սեդա՝ Եկատերինա Դուրյան-Արմենյան, Ճերմակավոր՝ Արմեն Արմենյան, Կույր վանական՝ Միքայել Մանվելյան, Ծղնավոր՝ Ա.Բերոյան և այլն (տե՛ս Լ.Յախվերդյանի վերոհիշյալ գիրքը):

Շանթի «Հին աստվածները» խոր տպավորություն է թողել նաև կոմպոզիտորների վրա: Այսպես, 1917-21 թթ. Անուշավան Տեր-Ղևոնդյանը գրել է «Սեդա» օպերան, որի համար որպես սյուժետային հիմք ծառայել է Շանթի դրաման: Ըստ որոշ տվյալների «Սեդա» անունով օպերա է գրել նաև Բարսեղ Կանաչյանը:

Բնական է, որ այսքան աղմուկ հանած դրաման անտարբեր չէր թողնելու նաև գրականագետներին, քննադատներին, գրական, մերձգրական շրջանակներին ընդհանրապես: Եվ ահա նույն 1913թ. սկզբին կազմակերպվեցին «գրական դատեր» (քննարկումներ) Թիֆլիսում, Բաքվում և Պոլսում: Դեռևս մինչև դրամայի առաջին ներկայացումը (14 հունվարի)՝ հունվարի 11-ին Թիֆլիսում՝ Տիգրան Նազարյանի սրահում, կայացել է դրամայի քննարկումը: Ակներևաբար, այդ քննարկման մասնակիցները մի կարծիքի չեն եկել, և հունվարի 17-ին կայացել է նոր քննարկում՝ այս անգամ ավելի լայն կազմով, բայց նույն արդյունքով: Իսկ փետրվարի 3-ին սկսվել է «գրական դատ», ուր Շանթի պիեսի քննադատներն ու պաշտպանները հասարակությանն են ներկայացրել իրենց կարծիքներն ու փաստարկները: «Դատն» ավարտվել է անարդյունք, և փետրվարի 7-ին՝ «դատից» հետո, կողմերը շարունակել են բանավեճը: Բայց սա նույնպես ավարտվել է անարդյունք. հակառակորդ կողմերը չեն կարողացել համոզել միմյանց իրենց ճշմարտացիության մեջ և հանգել վերջնական եզրակացության: Իսկ երկու ունեցողները հայտնի դեմքեր էին, ինչպես՝ Գ.Իփեկյանը, Մ.Մաստենճյանը, Ստ.Լիսիցյանը, Տ.Հովհաննիսյանը, Սարվյանը, Աղբալյանը, Լեոն և այլն: Ինչպես գրում է Դեմիրճյանը, «գիսաստղ մնաց փոխարեն, ինչպես կրակի վրա ջուրը, ավելի գրգռեց երկու կողմերին: Սա այն հետևանքն ունեցավ, որ պիեսը դառավ հայ հասարակության գրավոր և ուշադրության առարկա, թատրոնը լցվեց նոր հանդիսատեսների բազմությամբ, և Մաստենճյանը (Ներսիսյան դպրոցի ուսուցիչ, Շանթի դրամայի հիմնական քննադատն ու նրա արժանիքները ժխտողը - Ա.Մ.) մնաց իր «հրաշալի մենակության» մեջ» (տե՛ս Դ.Դեմիրճյան, Եժ 11 հատորով, հ. XIV, էջ 183: Թիֆլիսի «դատի» մանրամասները տե՛ս նաև Գ.Տեր-Ռուբինյանի և Վ.Վաղարշյանի վերոհիշյալ գրքերում): Նույնպիսի վախճան է

ունեցել փետրվարի 28-ին և մարտի 2-ին Բաքվում կայացած «գրական դատավարությունը»:

Իր առարկությամբ Թիֆլիսի և Բաքվի շատ ավելի արդյունավետ էր Կ.Պոլսում կազմակերպված «գրական դատը»: «Եսայան սանուց միության կողմե կազմակերպված գրական ատյաններու առաջինը՝ նվիրված Շանթի (Լևոն Սեղբոսյան) «Հին աստվածներ» թատերախաղին վերլուծության, տեղի ունեցավ 1913, մարտ 3, կիրակի, Բերայի Եսայան վարժարանի սրահին մեջ, նախագահությամբ պ.Գ.Խաժակի» (Գրական ատյաններ, Ա, Շանթի «Հին աստվածները», Կ.Պոլիս, 1913, էջ 3): Ելույթ ունեցողները՝ Գ.Խաժակը, Հ.Սիրունին, Տ.Չյոկյուրյանը, Մ.Մարբ և Արմ.Բարսեղյանը, համգամանալից վերլուծության ենթարկելով Շանթի պիեսը, որոշ հարցերում համաձայնելով իրար հետ և ինչ-ինչ դեպքերում հակադրվելով, արժևորել են այս գործը, և ժյուրին տվել է իր եզրակացությունները: Ատյանի մասնակիցների կողմից որպես դրամայի խոշոր արժանիք ընդգծվել է այն բացառիկ հետաքրքրությունը, որ ցուցաբերվում է այդ գործի նկատմամբ, և նշվել են դրա պատճառները: Բանախոսներից մեկը՝ Հ.Սիրունին, մասնավորապես ասել է. «Հին աստվածները» 1909-ին Երևանի մեջ գրված, 1912-ին տպագրված է Պոլսո մեջ: Նույն տարվա վերջը առաջին մրցանակի արժանացած է Թիֆլիսի Հայոց դրամատիկական ընկերության կողմե և 1913-ի սկիզբը տասնյակներով անգամ ներկայացված է Թիֆլիսի և Պաքուի վրա: Բացի հայ և ռուս մամուլին մեջ նույն թատերախաղին նվիրված բազմաթիվ գրախոսականներեն և հոդվածաշարքերեն, թե՛ Թիֆլիսի և թե՛ Պաքուի մեջ «Հին աստվածներու» շուրջ տեղի ունեցան հայերեն և ռուսերեն լեզուներով դասախոսություններ, վիճաբանական հավաքույթներ և գրական դատավարություններ» (էջ 6-7): Նշվել են դրամայի բովանդակության թարմությունն ու թեմատիկ յուրահատկությունները, դրանց մատուցման ինքնատիպ եղանակը, հեղինակի հարցադրումների համամարդկային հնչեղությունը և այլն:

Հեղինակավոր ժյուրին, որի մեջ մտնում էին Կոմիտասը, Գրիգոր Զոհրապը, Ռուբեն Զարդարյանը, Դանիել Վարուժանը, Սիամանթոն, Միքայել Շամտանճյանը, Մելքոն Կյուրճյանը, Սարգիս Մինասյանը և Թեոդիկը, մասնակի խորհրդակցությունից հետո կայացրած իր վճռում մասնավորապես նշել է, որ «Հին աստվածները» Հայ տաղանդի գեղեցիկ մեկ արտահայտությունն է» (էջ 37):

Բացի «գրական դատերից», տեղի են ունեցել նաև դասախոսություններ Թիֆլիսում, Բաքվում, Էջմիածնում, Երևանում, Կարսում, Ալեքսանդրապոլում և այլուր: Կրքերը «Հին աստվածների» շուրջ բորբոքվել են այնքան, որ 1913թ. ապրիլի 7-ին Ալեքսանդրապոլում Հայր Աթանաս վարդապետը եկեղեցական քարոզում անեծք է թափել պիեսի հեղինակի գլխին հոգևորականության բեմ հանելու համար (Վ.Վաղարշյան, Ընկերներս, բարեկամներս ու ես, էջ 182. «Հորիզոն», 1913, 20 ապրիլի): Բանասերները և ոչ բանասերները բառացիորեն «բզքրել են» Շանթի դրաման արար առ արար, տեսարան առ տեսարան՝ գտնելու նրա աննախադեպ հաջողության պատճառները: Առանց խորանալու այս ամենի

մանրամասների մեջ՝ այստեղ պարզապես նշենք հետևյալը. բազմիցս նշվել է, որ դրաման զուտ պատմական չէ, այլ պատմական հիմքի վրա այնտեղ քննվում են արդիական, հավերժական հիմնահարցեր: Որոշ բանասերներ (Ստ.Մալխասյան, Գր.Տեր-Պողոսյան) մեծ ուշադրություն դարձրին այս պատմական հիմքին դրամայի սկզբնաղբյուրները ճշտելու և այդպիսով նրա պատմական լինելու աստիճանը որոշելու համար: Դրամայի պատմական հիմքին և հերոսների նախատիպերին նվիրված հոդված գրեց Ստ.Մալխասյանը («Մշակ», 1913, թ.29), որան հաջորդեց Գր.Տեր-Պողոսյանի գրքույկը՝ «Շանթի «Հին աստվածները» և Ստեփանոս վանականի հիշատակարանը», ուր հեղինակը, համադրելով փաստերը, եկել է այն եզրակացության, որ «դրաման որքան անկասկածելիորեն սիմվոլ ուղղությամբ առաջացած է, նույնքան և ավելի պարզ նկարագիրն է պատմական մի կյանքի, որը, համաձայն հիշատակարանների, գոյություն է ունեցել 861-910թթ.» (էջ 32): Ըստ հեղինակի՝ գլխավոր հերոսներն ունեն իրենց նախատիպերը. Վանահայրը և Աբեղան Մաշթոց Սևանեցի եպիսկոպոսն է (897թ. Հայոց կաթողիկոս, գահակալել է 7 ամիս), Իշխանուհին և Սեդան՝ Սյունյաց իշխանուհի Մարիամը՝ վաղամեռիկ իշխան Վասակ Գաբուռի կինը, որը 872-ին Սևանա կղզում հիմնել է վանք. Իշխանը՝ իշխանաց իշխան Աշոտ Բագրատունին (885-890թթ. Հայոց թագավոր, Բագրատունյաց թագավորության հիմնադիր):

Ի վերջո, բազմաթիվ քննարկումներից, բանավեճերից, ելույթներից, հոդվածներից բավականաչափ հստակորեն պարզվել են Շանթի «Հին աստվածների» գրական և բեմական արժանիքները, որոնք, որպես համառոտ ամփոփում, բերում ենք հեղինակի բարեկամների՝ Դ.Դեմիրճյանի և Ն.Աղբալյանի ձևակերպումով. «Սիմվոլիզմի օրինական հայրը եղավ Շանթը... Նա տվեց մի կյանք՝ առանց կենցաղագրության, անգամ, պատմական սահմանագծերի, առանց տեղական հանգամանքների. «համամարդկային մասշտաբով»: ...Ապրումներ, խոհեր, բարձր կրքեր: ...Սրան ավելացրած՝ նոր, գեղարվեստորեն կատարված ձևավորում, զգեստներ, գույներ, լույսեր, դերասանական մշակված խաղ» (Դ.Դեմիրճյան. Եժ, հ. XII, էջ 180, 187): «Իր անօրինակ հաջողությամբ Շանթի դրաման դարձավ հասարակական առաջադիմության մի խթան և ազդակ միանգամայն: Արվեստի և իմաստասիրության հարցեր, հոգեբանական և բարոյական խնդիրներ, որ հանրային ուշադրության առարկա չէին դարձած մեզանում, քննության և հետախուզության ենթարկվեցին մի չտեսնված եռանդով: Հայ հասարակական միտքը, որ սնված էր առավելապես քաղաքական խնդիրներով և վերջերս կարծես թմրած էր լիովին, «Հին աստվածների» դրդման տակ արթնացավ և սկսեց նոր ուղղությամբ աշխատել: Շանթի դրամայից հետաքրքրությունը անցավ դեպի հայ բեմական արվեստը, հայ դրաման և հայ գրականությունն ընդհանրապես» (Նիկոլ Աղբալյան. Երազ և մեկուսացում. «Նոր հոսանք» հանդես, 1913, թիվ 1, էջ 167):

«Հին աստվածների» հետ կապված այս ամբողջ պատմությունը չէր կարող տպավորություն չթողնել Շանթի վրա, ինչքան էլ որ նա զուսպ լիներ:

1913-15թթ. Ս.Վրացյանին գրած նամակներից երևում է, թե ինչ ուշադրությամբ է նա հետևից հետևել այդ խրախճանքին: Ահա թե ինչ է գրել նա 1913թ. փետրվարի 10-ի նամակում. «Սիրելի Սանիկս, ամենեն առաջ ընդունեք իմ ջերմ շնորհակալութիւնս հեռուէն, շնորհաւորանքիդ և համակրութեանդ փոխարէն: Լրագիրներէն իմացած էի, որ «Աստուածներս» իրենց վրայ ուշադրութիւն են գրաւեր Թիֆլիսի երկինքին տակ. հիմա ալ կըսեմ, որ նկատելի եք դարձեր. խե՛ղճ աստուածներս ... Հետաքրքիր եմ գիտնալու ձեր հանած վճիռը» («Բանբեր Երևանի համալսարանի». 1992, թիվ 3, էջ 124): Ավելի մանրամասն նա այդ ամենի մասին գրել է մարտի 26- ի նամակում, երբ բավականաչափ ծանոթացել էր դրամայի և նրա ներկայացումների մասին եղած կարծիքներին. «Սիրելի Սանիկս. անհամբեր կսպասէի քեզմէ նամակի մը և հիմա խորապէս ուրախ եմ ստացած նամակիս համար: Քու գնահատութիւնդ, քու համակրանքդ, քու այդ տաք վերաբերմունքդ, գիտես, անշուշտ, որ ինծի համար շատ թանկ արժէ: Շատ գոհ եմ, որ «Հին աստուածներուս» առիթով երևան եկավ մեր հասարակութեան գրական տրամադրութիւններուն մէջ կատարվող հեղաշրջումը: Արդէն անձնապէս ալ ինծի ամենեն ավելի բավականութիւն պատճառողը այդ ընդհանուր հետաքրքրութիւնն է ու այդ լայն հասարակական շարժումը, թե չէ այդ լրագրային հոդվածները, այդ իրար կռվկըող (երկփ կռվկող - Ա.Մ.) դատաստանները ու թատերական գրախօսութիւնները իրենց ըստածովը ինծի համար շատ քիչ բան ունին գրավիչ ու ազդու. ատոնք մեծ մասով խեղճ ու տափակ դատողութիւններ են, հաճախ ալ ևս. ամենեն լավերն անգամ դեռ չըսին բան մը, որ ինծի համար խոր ըլլար, որու մասին ես դեռ մտածած չըլլայի, որը ինծմէ բարձր դրայի, ըլլա գրական, ըլլա բացատրական տեսակետէ: Այնպես որ քու ղրկած կտրուկներուդ առատութիւնն ու բազմազանութիւնը հակառակ՝ դեռ ստիպված եմ սպասելու իմ քննադատիս: Անչափ շնորհակալ եմ քեզմէ, սիրելիս, այդ բոլորը այդպես սիրայիր կերպով հավաքելուդ և ինծի ղրկել մտածելուդ համար: Ատոնցմէ մէկ մասը հոս ու հոն արդէն կարդացեր էի, մեծ մասը՝ ոչ: Ընդհանրապես շատ տարօրինակ է հիմա իմ ու Զավոյի դրութիւնը, երբ մեր կղզիի այս մենութեան մէջ* կկարդանք այդ աղմուկի ու խրախճանքի մասին, որ բարձրացեր է անունիս շուրջը, և որու հեռավոր խուլ արձագանքները միայն կհասնին մեզի և ան ալ միշտ շատ ուշացած: Եվ գիտե՞ս, ինչքան լավ էր, որ այդպես է. թե ավելի հանգիստ եմ ու ազատ ավելորդ հուզումներէ և թե ամեն բան անհամեմատ ավելի պարզ ու տաք կտեսնեմ: Առաջին լուրերը միայն մեզի շատ զարմանք պատճառեցին, այնքան անսպասելի էր այդ բոլորը. և այնքան անսովոր եմ եղած ես «ժողովրդականութեան». Հիմա անգամ այդ մակոյկը շատ խորթ կու գա ինծի, բայց ինչպես որ գիտես՝ մարդս շատ հարմարվող կենդանի է: Հիմա ինչ որ մեջս պարզ ու խոր կերպով կզգամ, իմ միշտ հին ու միշտ նոր ծարավս է, ծարավս գրական աշխա-

---

*Խոսքը Պրինկիպո կղզու մասին է, ուր այդ ժամանակ նրանք ապրում էին:

տանքի» («Բանբեր Երևանի Համալսարանի». 1992, թիվ 3, էջ 127-128):

Քիչ ավելի ուշ՝ 1915թ. նոյեմբերի 1-ին գրած նամակում Շանթը խոստովանել է, որ «Հին աստվածների» շնորհիվ է ինքը խույս տվել Եղեռնից. «Հին աստվածներու» հաջողությունը կարելի դարձուց իմ ու Ջավոյի ցանկությունը, և երեք տարվան ծրագրով եկանք Լոզան: Այս պատմութենեն պիտի տեսնես, որ հիմա դեռ կենդանի ըլլալս պարզապես կպարտիմ «Հին աստվածներուս». առանց անոր բերած 3-4 հազար րուբլիին ես տեղես երթալ չէի կրնար և հիմա իմ բոլոր Պոլսի ընկերներուս ու ծանոթներուս հետ միասին ո՛վ գիտե որ լեռան գլխուն մորթված կըլլայի. զարմանալի խաղեր ունի բախտը» (Նույնը. 1992, թիվ 1, էջ 132):

Իր հուշերում ևս Շանթը ակներև բավականությամբ է խոսել այդ օրերի իր զգացումների մասին. «Մտքով հետևեցա այն բոլոր իրարանցումին, որ ինձ համար բոլորովին նոր զգացում մըն էր: Մինչև այդ օրը, իմ գրածներուս մասին, որ արդեն բավական թիվ կկազմեին, ոչ ոք լրջորեն խոսած չուներ: Իրավ է, մատի վրա համրվելիք մարդոց կողմե համակրանք ու գնահատություն կլսեի, բայց տիրողը ընդհանուր անտարբերություն մըն էր: Նույնիսկ, գուցե սխալ, բայց այն տպավորություն ունեի, որ ինձի չեն հավնիր, չեն գնահատեր:

Հիմա, «Հին աստվածներու» առաջացուցած այդ աստիճանի բացառիկ իրարանցումը և իրար ետևե «լեցուն սրահով» ներկայացումները, բնականաբար, վրաս մեծ տպավորություն ըրին: Ես սորված էի իմ աշխատանքս միայն ինձ համար կատարված աշխատանք նկատելու, իմ ներքին բավարարության համար: Հիմա կտեսնեի, որ դարձած եմ մեր ժողովուրդի, ամեն պարագայի տակ մտավոր շրջանակի հոգեկան ապրումներու արտահայտիչը, ինչ որ հիմնական դերն է ամեն ճշմարիտ հեղինակի:

Հետաքրքրական հոդվածներուն, գրքույկներուն ու դրական գնահատանքին շուտով հաջորդեց դրամական գնահատանքը. և ես առաջին անգամ բանկայեն ստացա տոպրակ մը ոսկի՝ Թիֆլիսի և Բաքուի ներկայացումներուն հեղինակի «վարձը» («Հայրենիք», Բոստոն, 1960, թիվ 4, էջ 28): Դրամական այս միջոցների շնորհիվ Շանթը կարողացավ նորից մեկնել Եվրոպա՝ իրեն հարազատ երրորդ միջավայրը, ուր 1914-ին Լոզանում ծնվեց նրա դրամատիկական ևս մեկ գլուխգործոց՝ «Կայսրը»:

էջ 145, տող 5 ն.: Մի եղիցին քեզ այլ Աստուած բաց յինէն... որ յատուցանեմ ցմեղս յերիս և ի չորիս... - *Ծննդոց, Ի, 3-5:*

էջ 146, տող 7-9: Եվ շրջանք... ընկղմեցին զիս...-*սաղմոս ԿԸ (ԿԹ), 1-2:*

էջ 195, տող 3-10: ...Յերեսաց անզգամութեան իմոյ...-*սաղմոս ԼԷ, 3-5:*

էջ 201, տող 5-6 ն.: Այն անդամը, որ քեզի կգայթակղեցնե, կտրե ու դուրս նետե քեզմե, այսպես է գրված-*Մատթեոս, Ե, 29-30, ԺԸ, 8-9, Մարկոս, Թ, 42-46:*

էջ 209, տող 3-4 ն.: ...Եթե մանանեխի չափ հավատք ունենաս քու կամքիդ-*Մատթեոս, ԺԷ, 19, Ղուկաս, ԺԼ, 6:*

ԿԱՅՍՐ

Գրվել է 1914թ. Լոզանում: Առաջին անգամ տպագրվել է 1916թ. Թիֆլիսում, Ն.Աղանյանի տպարանում: Հետագայում տպագրվել է Կահիրեում, Բեյրութում, Երևանում: Առաջին հրատարակության մեջ, որն ունի «դրամա բյուզանդական դարերին» ենթավերնագիրը, «Կայսրն» սկսվում է առաջին արարով: Հետագայում «Հայրենիք» ամսագրում (Բոստոն, 1923, թ. 5, էջ 4-11) տպագրվել է «Կայսր» խաղի նախարանը: Այս նախարանի առնչությամբ ամսագրի խմբագրությունը գրում է. «Մեր տաղանդավոր գրող Լևոն Շանթի «Կայսր» խաղը, ինչպես հայտնի է, առաջին անգամ լույս տեսավ 1916թ.: Բեմադրական նկատառումներով այն ատեն հեղինակը դուրս էր թողած այդ խաղին նախարանը, որ մինչև այսօր մնացած էր անտիպ: Այդ անտիպ կտորն է, որ կներկայացնենք այժմ մեր ընթերցողներուն»: Այս հատվածը հետագա հրատարակություններում տպագրված է որպես «նախընթաց արար»: Ներկա հրատարակության համար հիմք է հանդիսացել Լ.Շանթի երկերի Բեյրութի հրատարակությունը («Լ.Շանթի երկերը», հ. Գ, Բեյրութ, 1947, էջ 133-214): Բացի այս նախընթաց արարից, «Կայսրի» առաջին և բեյրության հրատարակությունների տեքստերում կան մի շարք ոչ էական տարբերություններ, որոնք կնշվեն իրենց տեղում:

«Կայսրի» գրության ընդունված թվականը 1914-ն է, և դա գալիս է առաջին հրատարակությունից, որն ունի «1914-ի մարտ» նշումը: Բայց դրաման Շանթը 1914-ին չի ավարտել, այդ թվականը ճիշտ է միայն դրաման սկսելու առումով: Ահա թե ինչ է գրում Շանթը իր կնոջ Նվարդին ուղղված նամակում 1914թ. հոկտեմբերի 10-ին. «Նոր Համս» հանել եմ գզրոցես, կդարձնեմ աջին-ձախին ու սկսա կմտածեմ. «Հիմա ամբողջ Եվրոպան նոր Համ խաղալու վրա է. հիմա ի՞նչ ժամանակ է Նոր Համ գրելու»: Բայց և այնպես կգրեմ ու պիտի գրեմ: Պիտի գրեմ մոռնալու համար չորս կողմիս իրականը, պիտի գրեմ վրայես նետելու համար այդ նյութը, որ երկթամ նոր աշխատանքի: Շուրջս կատարվող դեպքերուն և իմ դրամայիս ներքին ոգուն մեջ զուգահեռականություն մը կա, որը վար ձգեց իմ աչքիս դրամայիս գրավչությունը-դրականությունը կսկսե հոսանքին դեմ, հոսանքին հետ խոսուն կկորսնցնե իր հպարտությունը» («Բանբեր Երևանի համալսարանի», 1992, թիվ 1, էջ 122):

Ստ.Լիսիցյանին գրած նամակներից մի քանիսում Շանթը նույնպես անդրադարձել է «Կայսր» դրամային, և դրանցից պարզվում է, որ գոնե 1915թ. հեղինակը դեռ աշխատել է դրամայի վրա: «Փառք Աստծու, առողջ ենք մենք ալ. բայց աշխատությունս շատ կաղնիկաղ կերթա. թևեր չկան, սիրտ չկա. մարդ չգիտե ի՞նչ ընե, ինչո՞ւ ընե» (1914թ. հոկտեմբերի 10-ի նամակից): «...Դեռ աշխատության ձեռք առած չունիմ, դեռ ինքզինքս չեմ գտած, ուրեմն և դեռ չեմ գտած հոգեկան հավասարակշռությունս» (Նույն թվականի հոկտեմբերի 11-ի

նամակից): «Կուզեմ, որ գրեմ քեզի և նոր տրամա: Նոր տրաման պատրաստ է բոլորովին, անունը «Օհան Գուրգեն» (փոխեցի հին վերնագիրը). բայց հիմա ի՞նչ ժամանակ է գրական երկ հրապարակ հանելու. ո՞վ գլուխ ունի. ճիշդ է, որ մոմենտի հետ ունի քանի մը առնչություն, բայց չէ՞ որ էականը զուտ գրական աշխատություն է. Հիմա բեմի վրա ուրիշ տեսակ երկերու պահանջ կա. հիմա դեռ ոչ տպելը արժե, ոչ թարգմանելը, ոչ ալ ներկայացնելը. Թող անցնի այս ցավն ու պատիժը (I համաշխարհային պատերազմը – Ա.Մ.) մեր աշխարհի վրայեն՝ վերջը» (1915թ. նոյեմբերի 1-ի նամակից):

Իսկ 1916թ. մայիսի 28-ին արդեն Բաքվից գրված նամակից երևում է, որ Շանթը, այնուամենայնիվ, փոխել է իր այս մտադրությունը և որոշել տպագրել դրաման. «Կարծեմ արդեն ժամանակ է «Կայսրը» աշխարհ հանելու»:

1916թ. հոկտեմբերի 16-ի նամակում Շանթը Լիսիցյանին գրել է, թե ինչպիսին ինքը կուզեր տեսնել «Կայսրի» բեմադրությունը. «...Ինձի հետաքրքրողը միայն կենդանի խոսքն ու կենդանի մտածված խաղն է. եթե դերասանները այդ կենդանությունն ու մտածումը կդնեն իրենց խաղի մեջ կըլլամ շատ ուրախ ու շնորհակալ, եթե չեն բերեր կամ չեն կարող, ան ալ արդեն հայոց ազգի բախտը» («Բանբեր...», 1992, թիվ 1, էջ 126, 127, 133, 138 և 140):

«Կայսրի» առաջին ներկայացումը կայացել է 1916թ. դեկտեմբերի 12-ին Թիֆլիսի Արտիստական թատրոնում «բացառիկ ստույգ դերաբաշխումով» (Լևոն Հախվերդյան, Հայ թատրոնի պատմություն, Երևան, 1980, էջ 329): Դերերը կատարել են. Թեոֆանո՝ Սիրանույշ, Հաննա՝ Լյուսի Սևումյան, Նիկեֆոր Ֆոկաս՝ Օվի Սևումյան, Վասիլ Լեկապեն՝ Վարդան Միրզոյան, Օհան Գուրգեն՝ Վահրամ Փափազյան: Նույն տեղում Լ.Հախվերդյանը գրում է. «Ոչ այն չափով, որքան «Հին աստվածները», «Կայսրը» ևս բեմ հանվելուն պես դարձավ հոդվածների ու քննարկումների առարկա: «Կայսեր» գնահատության ծայրակետերը ներկայացրին Մամբրե Մատենճյանը և Դերենիկ Դեմիրճյանը: Մեկի կարծիքով՝ դա խորք չունեցող մի պիես է, անհետաքրքիր նույնիսկ կարդալու համար, գրվածքի ընթերցումն այլ բան չէ, քան «ռեբուսի խաղի պես մի զբաղմունք, որը համենայն դեպս գեղարվեստական հաճույք չէ պատճառում գոնե ինձ»: Մյուսն իր կարծիքը հայտնեց ոչ թե մի, այլ մի շարք հոդվածներով: «Ջուր բան կլինի դրամայում որոնել պատմական ճշմարտության նշաններ, – գրեց Դեմիրճյանը, – քանի որ հեղինակը նման նպատակ չի հետապնդել... Դրամայի բուն գաղափարը՝ պատրանքի գերազանցությունն իրականության հանդեպ, գալիս է Շանթի ստեղծագործության ամենավաղ շրջանից: Դրամայի վեր, միշտ դեպի վեր ձգտող հերոսները, հասնելով գագաթին, «զգում են մի գլխապտույտ, մի շփոթություն, մի երկյուղ՝ տեսնելով իրենց տակ մի անդունդ... Հավիտենական գագաթների սանդուղքն է տիեզերքը. և մարդիկ մագլցողներ: Ոմանք ընկնում են, ոմանք դիմանում, որ հետո ընկնեն: Ահա մարդկության տրագիզմը»: Դրամայի թերությունը, ըստ հոդվածաշարի հեղինակի, դատողական տարրի գերիշխանությունն է հույզմունքի վրա. «այն, որ փիլիսոփայություններն ավելի առաջ են ընկնում զգացմունքներից» (էջ 330-331):

Հետագայում ևս մեծ է եղել հետաքրքրությունը «Կայսրի» նկատմամբ և՛ գրականագետ-քննադատների, և՛ թատերախմբերի, և՛ ընթերցողների կողմից: Այսպես, ըստ «Ակոս» ամսագրի՝ «Կայսրը» Բեյրութի Համազգայինի թատերասերների միության «Գասպար Իփեկյան» խմբի կողմից 1945-ին և 1969-ին 18 անգամ ներկայացվել է Բեյրութում, Լոս Անջելեսում, Մոնրեալում, Բոստոնում, Դետրոյթում և Նյու Յորքում (Լևոն Շանթ: 1869-1969, Բեյրութ, 1969, էջ 94: Շանթի դրամաների բեմադրության մասին տե՛ս «Վարուժան» ամս., Երևան, 1994, թիվ 6, Կ.Գալստյան, Շանթի պիեսների բեմական կյանքը):

էջ 218, տող 12-13: Հրամանատարը՝ Նիկեֆոր Ֆոկաս, նստած է բազմոցին եզերքը... - Նիկեփոր Ֆոկաս՝ Բյուզանդիայի կայսր 963-969թթ., եղել է զորավար, դեռ Կոստանդին VII Ծիրանածին կայսեր (913-920, 945-959) կողմից նշանակվել է արևելյան սահմանի գեներալ (ստրատեգոս), բազում հաղթանակներ է տարել, հաղթել է Տարսոնի ամիրա Կարամանին, Հալեպի ամիրա Համդանին և Տրիպոլիի ամիրա Եզիդին, ազատագրել է Կրետե կղզին արաբներից: Ծագումով հայ էր, Փոկասների հայտնի ընտանիքից: Ռոմանոս II կայսեր (959-963) մահից հետո, ինչպես գրում է XI դարի Բյուզանդիայի պատմիչ Հովհաննես Սկիլիցեսը, հակառակ կայսերական պրեպոզիտոս և պարակիմոմենոս (ներքինապետ և սենեկապետ) Հովսեփ Բրինգասի, զորքով մտնում է Կ. Պոլիս: Բրինգասը կասկածում էր, որ նա ցանկանում է դառնալ կայսր, և ձգտում է վերացնել այդ վտանգը: «Նա ամենապատվահարգարը դասից նամակ գրեց մագիստրոս Հովհաննես Չմշկիկին՝ մի քաջ ու գործունյա, Փոկասից հետո հռոմայեցի զորավարների մեջ ամենաանվանի մարդուն, որ այդ պահին Անատոլիկոնի զորավարն էր, ինչպես նաև շատ հայտնի ու անվանի մագիստրոս Ռոմանոս Կուրկուասին՝ արևելյան ստրատեգոսին, և պատիվներ, նվերներ ու շնորհներ խոստանալով տալ հանել՝ Փոկասին տապալելու: Նամակներ գրվեցին, որոնց միտքը հետևյալն էր. եթե նրանք առքի կանգնեն ու տապալեն Փոկասին, նրան վանական կուսեն կամ որևէ կերպ մեջտեղից հանեն, ապա արևելյան սխոլների դոմեստիկոսի բարձրագույն իշխանությունը կստանա Հովհաննեսը, իսկ արևմուտքի դոմեստիկոսինը՝ Ռոմանոսը: Երբ նամակները հանձնվեցին հիշյալ մարդկանց, նրանք, Փոկասի նկատմամբ լինելով բարյացակամորեն տրամադրված, իսկույն կարդալ են տալիս նրան նամակները ու կոչ անում զենքի դիմել ու մտածել ինչ-որ քաջ ու խիզախ գործ կատարելու: Եթե նա վախենա կամ խուսափի, սպառնացին իրենց ձեռքով սպանել նրան: Փոկասը, մահվան սպառնալիքից սարսափած, համաձայնեց... և Չմշկիկի գլխամբ արևելյան համայն զորքերի կողմից հռոմայեցիների կայսր հռչակվեց (Յովհաննես Սկիլիցես, Համառոտություն պատմության, Երևան, 1979, էջ 6, 9, 11): Շարունակելով՝ Սկիլիցեսը այնուհետև գրում է. «Դա այդպես էր ըստ մեկ վարկածի: Բայց մի վարկած էլ կա, որ ավելի ճիշտ է թվում. թե Փոկասը վաղուց ցանկություն ուներ թագավորությանը տիրանալու, և նրան այնքան չէր խթանում թագավորության սերը, ինչքան կայսրուհի Թեոփանոյի» (նույն տեղում):

Պատմիչն այնուհետև հաղորդում է, որ մեկ ամսից հետո Նիկեփոր Ֆոկասը պաշտոնապես ամուսնանում է Թեոփանո կայսրուհու հետ:

Կայսր դառնալուց հետո էլ Նիկեփոր Ֆոկասը դրսևորել է զորավարական արտակարգ տաղանդ, գրավել է ավելի քան 100 քաղաք Կիլիկիայում, Ասորիքում, Լիբանանյան Փյունիկեում և այլն: «Բայց հակառակ այդ բոլորին,- գրում է Սկիլիցեսը,- նա ամենքի համար ատելի էր, բոլորը ծարավի էին տեսնելու նրա կործանումը (էջ 22): Նա բավականություն էր զգում այն խայտառակություններից, այն բանից, որ անկարգ մարդիկ քաղաքացիներին վատություններ էին գործում և այն էլ այնպիսի մարդկանց նկատմամբ, որ քիչ բան չարեցին նրան գահ բարձրացնելու համար: Անվերջ արշավանքների գնալու պատճառով նա չարաչար էր գործածում հպատակ ժողովրդին՝ ոչ միայն հարկերը բարձրացնելով և ամեն տեսակի միջոցների գանձմամբ ու անհիմն բռնագանձումներով: Նա ի վերա ամենայնի կրճատեց այն նվերները, որ սենատին էին տրվում, այն պատճառաբանությամբ, որ պատերազմի համար փողի կարիք կա: Դեռ ավելին, նա կտրեց բարեգործական հիմնարկություններին ու եկեղեցիներին բարեպաշտ կայսրերից ոմանց կողմից օրենքով հաստատված վճարումները, օրենք սահմանեց, որ եկեղեցիներն իրավունք չունեն ընդարձակելու իրենց անշարժ ունեցվածքը պատճառաբանելով, որ եպիսկոպոսներն ի չարս են վատնում աղքատների դրամները, որ զինվորների թիվը կրճատվում է, և որ ամենից վատն է. նա օրենք հրապարակեց, որի տակ ստորագրեցին նաև անկայուն ու շողոքորթ մի քանի եպիսկոպոսներ, որի համաձայն առանց իր հավանության ու թույլտվության չի կարելի եպիսկոպոս ընտրել կամ նշանակել» (Նույնը, էջ 24): Հակառակ Սկիլիցեսի այլ պատմիչների մոտ Նիկեփոր Ֆոկասը բնութագրվում է դրականորեն. «Կառավարում էր հոյակապ և շատ արդար, գործերը վարում էր գերազանց ու բացարձակապես անթերի» (նույն գիրքը, էջ 291 և 294): Իսկ Մատթեոս Ուռհայեցի պատմիչը նրա մասին գրել է. «Սա բարի, սրբակրոն և աստվածասեր մարդ էր, ամեն մի առաքինությամբ և արդարամտությամբ օժտված, բոլոր պատերազմներում հաղթող և քաջ, համայն քրիստոնյաների հանդեպ ողորմած, այրիներին և գերիներին այցելող, որբերին և տնանկներին ամոքող» (Մ.Ուռհայեցի. Ժամանակագրություն, Երևան, 1991, էջ 11):

էջ 220, տող 1-2 ն.: ...Ռոմանոսի թողած փոքրիկներուն խնամակալը, այրի թագուհիին կեղեքիչը... - խոսքը Ռոմանոս կայսեր վերոհիշյալ սենեկապետ Հովսեփի և թագուհի Թեոփանոյի մասին է:

էջ 223, տող 5-6: ... Ամբողջ Անատոլիի իսկական տերը - Անատոլիա Փոքր Ասիայի արևմտյան մասը: Հնում՝ մոտավորապես մ.թ.ա. I - II դդ.. Անատոլիա կոչել են Փոքր Ասիա թերակղզին:

էջ 223, տող 12-13: Զորավար Օհան Գուրգեն - նշանավոր հայազգի զորավար, հետագայում Հովհաննես I կայսր (969-976): Ծագում էր Կուրկուասների (Գուրգեն) հայտնի ազնվական ընտանիքից, մոր կողմից Նիկեփոր կայսեր զարմիկն էր: «Արտակարգ հանդուգն մարդ էր ու թեպետ շատ կարճահասակ էր, բայց

այդ փոքրիկ մարմնի մեջ հերոսական քաջություն ու կիրք կար: Շատ ուժեղ էր ռազմական արվեստի մեջ, Փիլիկոպես հզոր, պատերազմներում քաջարի ու հաղթող: Նա բյուզանդական զորքերի սիրելին էր, քանզի միշտ հաղթող էր մարտերում և նրանց էր հանձնում քաղաքներ ու գավառներ»: «Կայսր Հովհաննես Չմշկիկը հռոմայեցիների պետության մեծ հաջողությունների պատճառ դարձավ. նա մեծացրեց նրա հզորությունը» (Սկիլիցեսի վերը նշված գիրքը, էջ 305): Մատթեոս Ուռհայեցի պատմիչը, հակառակը, նրան բնութագրել է ծայր աստիճան բացասական (Ժամանակագրություն, էջ 13, 37):

էջ 226, տող 5-6: Բաժնե, որ տիրես – *Հռոմեական անունը, իսկ հետո նաև կայսրերը հենց այս սկզբունքով էին ստորագրում գրավված (կամ գրավելիք) երկրների նկատմամբ:*

էջ 232, տող 4-5: ...Յարկինք մը Խրյուսոպոլսի պարտեզներուն մեջ – *Խրյուսոպոլիս (հուն. Ոսկե քաղաք, հետո Սկյուտար)՝ Կ.Պոլսի արվարձան ասիական ափին: Հարկինք՝ խրախճանք, գինարբուք:*

էջ 233, տող 7: Կայսրը՝ Նիկեֆոր Ֆոկաս ... – *դրամայի I հրատարակության մեջ այս բառերին հաջորդում է Ֆոկասի արտաքինի նկարագրությունը, որը հետո տեղափոխվել է նախընթաց արար փոքրիկ փոփոխություններով: Մասնավորապես, I հրատարակության մեջ եղել է՝ կարճահասակ, լայն ու գեր մարդ մըն է, հիսունհինգը անց...*

էջ 233, տող 9: ...Ծիրանի մանթո – *խոսքը ծիրանու՝ արքայական թիկնոցի մասին է: Շանթը օգտվել է ֆրանսերեն բառից, որը հենց այդպես էլ հնչում է, իսկ բառի ռուսերեն տարբերակն է՝* мантия:

էջ 233, տող 14: ...Մեծ լոկոթեդը՝ գանձի և արտաքին գործերու վարիչը – *լոկոթետ՝ հարկային պաշտոնյաներ Բյուզանդիայում, գործում էին նահանգներում, բանակում, եկեղեցում, հսկում էին պետական գանձապահին (պետական ֆինանսների վերահսկիչ, Մեծ լոկոթետ), որի իրավասությունները տարածվում էին կայսրության ողջ տարածքի վրա: Այլ գործառույթների մասին տեղեկությունները հստակ չեն:*

էջ 233, տող 14-15 ն.: ... Որ տանին իրենց մեծ իշխանին – *խոսքը Կիևյան Ռուսիայի մեծ իշխան Սվյատոսլավի մասին է (945-972), որը երկարատև պատերազմներ է մղել Հովհաննես Չմշկիկ կայսեր դեմ և նահանջի ժամանակ դավադրաբար սպանվել պածինակների (պեչենեգներ) կողմից:*

էջ 233, տող 9 ն.: Ծեր, նախկին զորավար – *դրամայի I հրատարակության մեջ այս բառերի փոխարեն եղել է՝ ցուպին հենած ծերունի մը: Ակներևաբար սա նույն զորավար Պանդլան է, որը հանդես է գալիս նախընթաց արարի 7-րդ և 8-րդ տեսիլներում:*

էջ 233, տող 2-3 ն.: Աղվոր անակնկալ մը բուլղարներու մեծ ցարին – *Բուլղարիայի ցարն էր Պետրոսը (927-969), որն ամուսնացել էր բյուզանդական Ռոմանոս I Լակապենոս կայսեր (913-920) թոռ Մարիայի հետ:*

էջ 235, տող 9-12: ...Աչքեն կուգա Վասիլ Լեկապեն . Կայսեր առաջին

սենեկապետն և անձնական խորհրդականը պարոզիմոմենը-*պարակիմոմեն* *(պարակիմոմենոս, հուն.՝ կից քնող)՝ կայսեր սենեկապետը, որը արքունիքում շատ մեծ դեմք էր: Որպես կանոն պատրիկի կամ պրոեդրոսի պատվաստիճան ուներ (բյուզանդական պաշտոնյաների արվող 15 պատվաստիճանների մասին տե՛ս* *Н. Скабаланович*, "Византийское государство и церковь в XI веке" *գրքում*, С.Петербург, 1884, стр. 149-156):

Պարակիմոմենոս Վասիլ Լեկապենը Կոստանդին Ծիրանածին կայսեր ապօրինի որդին էր և դեռ մանուկ հասակում ներքինացվել էր գահի նկատմամբ ակնակալություններ չունենալու համար: Ըստ Սկիլիցեսի՝ Հովհաննես Զմշկիկին թունավորել են նրա դրդմամբ (վերը նշված գիրքը, էջ 54): Հետագայում Վասիլ II կայսրը (976-1025) Վասիլ Լեկապենին պաշտոնանկ արեց և կղզի աքսորեց:

էջ 235, տող 13-14 ն.: ...Ներս մտա Կոստանդիանոսի այս աշխարհակալ քաղաքը ... – *խոսքը Բյուզանդիայի կայսր Կոստանդին Մեծի մասին է (305-337), որը Բյուզանդիոնը դարձրեց մայրաքաղաք և իր անունով կոչեց Կոստանդնուպոլիս:*

էջ 235, տող 8 ն.: ...Այս մեկ-երկու տարվան մեջ – *դրամայի I հրատարակության մեջ՝ այս քանի մը տարվան մեջ:*

էջ 235, տող 5 ն.: ...Մինչև Յուստինիանոս... – *Բյուզանդիայի Հուստինիանոս I կայսրը (527-565), որի օրոք երկիրն աննախադեպ հզորության հասավ: Հուստինիանոս 1-ը Բյուզանդիայի պատմության ամենանշանավոր դեմքերից է:*

էջ 236, տող 12: Թող գա – *դրամայի առաջին հրատարակության մեջ այս բառերից հետո գալիս է Օհան Գուրգենի արտաքինի նկարագրությունը, որը հետագայում տեղափոխվել է նախընթաց արար (տեսիլ 5):*

էջ 237, տող 12: ...Ամանոսի բարձունքը - ամանոս՝ հուն. նշանակում է սև: Հայերը, հայերեն թարգմանելով, Ամանոսը կամ Ամանոսյան լեռնաշղթան կոչել են Սև լեռներ:

էջ 237, տող 3 ն.: ...Ադրիանուպոլիս... - Ադրիանապոլիս (Էդիրնե)՝ քաղաք Թուրքիայի եվրոպական մասում, Կ.Պոլսից ոչ հեռու: Կառուցել է Հռոմի Ադրիանոս կայսրը (117-138), որի անունով էլ կոչվում է:

էջ 240, տող 18: ...Յայտնեցին ինծի Աստծու անճառ տնօրինությունը... – *դրամայի I հրատարակության մեջ այս հատվածը ունի հետևյալ բովանդակությունը.*

ԿԱՅՍՐԸ - (Քիչ մը լուռ) *Քու շրթունքներդ էին, որ առաջին անգամ հայտնեցին ինծի Աստծու անճառ տնօրինությունը. կանուխեն, շատ կանուխեն: Կհիշե՞ս խոսքերդ. ըսիր, որ ես բարձրանամ պիտի վերերը, այնքա՛ն վերերը, ուր միայն Աստծու ընտրյալները կդնեն իրենց ոտքը. ըսիր, որ ես պիտի ըլլամ ամենեն վերը, և ոչ ոք ինծի չի պիտի հասնի:*

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ - Այո՛, Նիկեֆոր կա՛յսր. ես այդպես ըսի: Ինչո՞ւ կհիշես:

ԿԱՅՍՐԸ - Հա՛յր սուրբ, կուզեմ որ ըլլա, ինչպես որ ըսիր:

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ - Նո՞ր պիտի ըլլա: Դուն կայսր ես ահա:

ԿԱՅՍՐԸ - Եվ ոչ ոք ինձ չի պիտի հասնի: Դուն այդպես բախ:

Էջ 241, տող 9 ն.: ...Ինչ որ ընելու չես համարձակիր – / *Հրատարակության մեջ՝ Ինչ որ ընել չես կրնար:*

Էջ 241, տող 8 ն.: Բայց չէ՞ որ Աստված իմ ձեռքս է դրեր սուրը... – / *Հրատարակության մեջ՝ Ո՞վ պիտի արգիլե: Չէ՛ որ Աստված...*

Էջ 244, տող 9 ն.: ...Եվլոգի՛ս... – *Հունական դիցաբանության մեջ Հերմեսի տրված էպիտետ:*

Էջ 250, տող 9-10: ...Որովհետև պետք է հաշվի առնենք իրար – / *Հրատարակության մեջ՝ պետք է հենվինք իրարու :*

Էջ 251, տող 3-4: Յաշտենքի Ակլբերդը Տիգրիսի ակունքներում մոտիկ – *Հաշտենք (Հաշտյանք)՝ գավառ Մեծ Հայքի Ծոփք նահանգում: Ակլբերդ անունով բերդ որևէ տեղ հիշատակված չէ:*

Էջ 251, տող 8: Արխոնդ Ղուկաս... - *արխոնդ (արքոնտ)՝ պետ, առաջնորդ, կառավարիչ, տիրակալ, արքա հին Հունաստանում և հելլենիստական մի շարք երկրներում: Բյուզանդիայում՝ իշխան, կառավարիչ:*

Էջ 251, տող 12-13 ն.: Ֆոկասները. Գուրգենները. Սկլերոսները... - *ազնվական հայտնի տոհմեր Բյուզանդիայում, ծագումով հայ:*

Էջ 252, տող 6-7: Այդ քու սուրբ կայսերական տան հիմնադիրը... - *ըստ Սկիլիցեսի՝ Նիկեֆոր Ֆոկասի պապը, որի անունը նույնպես Նիկեֆոր էր, եղել է նշանավոր զորավար, սխոլերի դոմեստիկոս, պատրիկ: Նա դուրս է քշել արաբներին Սիցիլիա կղզուց (Սկիլիցեսի գիրքը, էջ 14-15):*

Էջ 256, տող 7-8: Յագած է թևավոր ստոլա... – *ստոլա՝ մատրոնայի (ամուսնացած հռոմեուհու)՝ մինչև ծնկները հասնող հագուստ: Ծագումը հունական է, նշանակում է հագուստ ընդհանրապես:*

Էջ 259, տող 4 ն.: Պետքար լեռան քու փառավոր կռիվդ գիտեմ... - *պատմիչ Հովհաննես Սկիլիցեսի գրքում կա Հովհաննես Չմշկիկի՝ արաբների դեմ մղած մի ճակատամարտի նկարագրությունը, որը ճշմարտությամբ համապատասխանում է դրամայի՝ հենց այս Պետքար լեռան կռվի հատվածին. «Կայսրը այդ նույն ժամանակ Կիլիկիայի դեմ ուղարկեց մագիստրոս Հովհաննես Չմշկիկին, որն արդեն արևելյան զորքերի դոմեստիկոս էր նշանակված: Հասնելով Ադանա քաղաքը՝ հանդիպեց համայն Կիլիկիայից զինվորագրված բնիկ հագարացիների և մարտի բռնվելով՝ գլխովին պարտության մատնեց: Հագարացիների մի մասը մարտի դաշտում սրի քաշվեց, իսկ մյուսը՝ շուրջ հինգ հազար հոգի, ձիերից ցած իջնելով, փախուստի դիմեց մի զառիվեր ու դժվարանցանելի լեռ և ապավինելով վայրի հարմար դիրքին՝ սկսեց համառորեն դիմադրել հարձակվողներին: Հովհաննեսը շրջապատեց նրանց, բայց համոզվելով, որ ձիերով ի վիճակի չէ նրանց դեմ պայքարել, հրամայեց զինվորներին ձիուց ցած իջնել և ինքն էլ նրանց հետ ոտքով բարձրացավ լեռ: Հովհաննեսը նրանց բոլորին պարտության մատնեց ու սրի քաշեց: Սարակինոսներից և ոչ ոք փախուստի չդիմեց, արյունը գետի պես հոսեց*

բարձրից ցած, որի պատճառով լեռը «Արյան լեռ» կոչվեց: Այս սխրանքը էլ ավելի փառավորեց Հովհաննեսի անունը և սարակինոսների կատարյալ կործանման պատճառ դարձավ» (Սկիլիցես. *Համառոտություն պատմության. էջ 19*):

էջ 265, տող 18-19: ... Մինչև Բաղդադ, մինչև Բասրա, մինչև Մսըր – *Բաղդադը այդ ժամանակ Արաբական խալիֆաթի մայրաքաղաքն էր, Միջագետքի խոշորագույն քաղաքներից մեկը: Բասրա՝ խոշոր քաղաք Տիգրիսի և Եփրատի Պարսից ծոց թափվելու վայրում: Մսըրը Եգիպտոսն է:*

էջ 267, տող 15-16: ...Պետք է քաշվիս քու Ղոզանի կալվածքներդ – *Խոզան (Կոզան) գավառը գտնվում էր Չորրորդ Հայքի Պաղնատուն գավառում: Ըստ Մատթեոս Ուռհայեցի պատմիչի՝ Հովհաննես Ձմշկիկը «Խոզան գավառից էր, այն վայրից, որն այժմ Ձմշկածագ է կոչվում»* (Ուռհայեցի, *Ժամանակագրություն. էջ 25*):

էջ 269, տող 12 ն.: Իմաստուն կույսերուն նման – *ակնարկում է աստվածաշնչյան առակի հինգ խելացի և հեռատես կույսերին, որոնք, ի տարբերություն հինգ հիմար կույսերի, նախօրոք իրենց լապտերների համար ամանով ձեթ էին վերցրել* (Մատթեոս, *ԻԵ. 1-14*):

էջ 270, տող 2 ն.: Այո, տեսա... – *դրամայի առաջին հրատարակության մեջ կայսեր և Վասիլի զրույցի այս հատվածը ունի հետևյալ բովանդակությունը.*

ԿԱՅՍՐԸ – Այո՛, տեսա: Տեսա այն վայրկյանին, երբ կեցած էր գահին առքը, երբ թողի ինքը սանձին գահին առքը ու հեռացա. տեսա իր կեցվածքին մէջ, իր նայվածքին մէջ, իր խոսվածքին մէջ: Տեսա, որ ուներ ամուր հենարան մը, կարող նեցուկ մը ուներ, և իր ձայնին մէջ ծայր կար ու հաղթանակ: Եթե չխոսեր կույրը, ես դեռ կհանդուրժեի, շատ կհանդուրժեի գիտեի ատելը, կզգայի անոնց այդ կալը հոգիիս խորերին. գիտեի, որ պիտի էր ատելը օր մը. գիտեի ու կսպասեի:

ՎԱՍԻԼ ԼԵԿԱՊԵՆ – Տե՛ր, ես ամեն բան կսպասեմ այդ հանդուգն, մեծամիտ մարդեն. բայց ինծի կթվի, որ անիրավ ես Թագուհիին դեմ:

էջ 271, տող 9 ն.: Ոչ, չեմ կրնար ու չեմ ուզեր... – *դրամայի առաջին հրատարակության մեջ կայսեր այս խոսքը այսպիսին է.*

ԿԱՅՍՐԸ – (Կոտրված) *Ո՛չ, չեմ կրնար. կխորտակվի բախտս, հպարտությունս, հանգիստս, ինչպե՞ս հավատամ: Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ մտավ միտս այս գարշելի կասկածը այն վայրկյանին, երբ Թողի անիկա անպաշտպան գահին առքը, երբ ալ ինկած մըն էր, կործանված մը, փշրված մը... Ինչո՞ւ էր ան այդպես ուժեղ, ուրկե՞ կուգար իր հեղնանքը, ինչի՞ վրա էր իր հավատքը, չէ՞ որ իմ ձեռքս էր իր կյանքը:*

էջ 275, տող 12: ...Ա դուն, Սիրենա – *սիրեններ՝ հին հունական դիցաբանության մեջ կնոջ գլխով ու կրծքով և թռչնի մարմնով առասպելական էակներ, որոնք ունեին վայրի տարերք և աստվածային դյութիչ ձայն, որով, ըստ Հոմերոսի «Ոդիսականի», հրապուրել և կործանել են նավագնացներին: Նրանցից փրկվել են միայն Ոդիսևսն իր ուղեկիցներով և արգոնավորդները:*

էջ 288, տող 15-16 ն.: Այլ իմպերատոր, ավտոկրատոր, կայսր և բազիլևս

Օհան Գուրգեն – *իմպերատորը նույն կայսրն է, մոտավորապես նույն իմաստն ունի և բազիլևսը: Ավտոկրատոր (բառացի՝ ինքնակալ) բառը ևս այստեղ գործածված է կայսր իմաստով: Բյուզանդիայում եղել է նաև զորավարավտոկրատորի աստիճան և նշանակում է սպարապետ, որը որոշ հանգամանքներում ուներ կայսերը հավասար իրավասություններ: Այս աստիճանն ուներ, մասնավորապես, Նիկեֆոր Ֆոկասը կայսր դառնալուց առաջ. նա Ասիայի զորավարավտոկրատորն էր:*

Էջ 293, տող 3-4 ն.: Հայտնեմ, որ բաց է դուռը... – *դրամայի առաջին հրատարակության մեջ այս խոսքին հաջորդում են 8-րդ և 9-րդ տեսիլները.*

8

Կոմսուհին շտապ կելլե դուրս: Թեոֆանո կհարծակվի, կմարե մոմը: Սենյակը լուսավորված է միայն կրակի կարմրավուն դողդոջ լույսովը, որուն մեջ կեցած է թագուհին պիշ աչքերով: Քիչ մը ետքը ներս կնետվի Օհան Գուրգեն:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Կերթա՞ս...

ՕՀԱՆ ԳՈՒՐԳԵՆ – Կերթանք: Արդեն ղրկեցի: Քա՛ջ եղիր, ինչ ալ որ ըլլա, չի վախնաս... (Յանկարծ կծռի դեպի Թեոֆանոյի դեմքը) *Նայե՛ ինծի, նայե՛ շիտակ աչքերուս...* (Սարսափով) *Քու աչքերդ կխնդան, Թեոֆանո:*

ԹԵՈՖԱՆՈ – Արդեն վստահ եմ մեր հաղթանակին: Գնա՛, գնա՛...

9

Գուրգեն կնետվի դուրս: Թագուհին անոր ետևեն քայլ մը կընե դեպի ծախի դուռը ու քովնդի վար ծռած, ականջ դնելու դիրքով կքարանա ամբողջ մարմնով:

Ներս կվազե կոմսուհին շնչահեղծ...

Էջ 294, տող 10: Վերջացավ: Տեսա... սարսափելի է... – *այստեղ ավելորդ չէ մեջբերել Նիկեֆոր Ֆոկասի սպանության կազմակերպման և իրագործման «սարսափելի» պատմությունը ըստ Սկիլիցեսի, որով մեկ անգամ ևս ապացուցվում է, որ Շանթն ամենայն մանրակրկիտությամբ ուսումնասիրել է պատմական աղբյուրները:*

«Իսկ կայսրուհի Թեոֆանոն, խորշելով Նիկեֆորի հետ մարմնական հարաբերություն ունենալուց, Չմշկիկի մարդկանցից մեկին ուղարկեց և սեփական տանը նստած Չմշկիկին իր մոտ հրավիրեց: Կայսրը ինչ-որ կասկածի հիման վրա զրկել էր նրան զինվորական պաշտոնից ու հրամայել սեփական տանը տնային կալանքի մեջ մնալ: Պոռնիկը (Թեոֆանոն) Չմշկիկի համար հատուկ գրություն էր ձեռք բերել՝ տնից դուրս գալը թույլատրող: Այնտեղ ուղարկված մարդը, առնելով Չմշկիկին, եկավ Քաղկեդոն: Այն հարցին, թե կարելի՞ է թողնել Չմշկիկին մայրաքաղաք մտնել, կայսրը պատասխանեց, որ մի քիչ սպասի: ...Դեկտեմբեր ամսի 11-ի գիշերը Թեոֆանոն մարդ ուղարկեց և Չմշկիկին բերեց պալատի ներքևում գտնվող ձեռակերտ նավահանգիստը և կողովի մեջ իր բոլոր մարդկանց հետ վեր քաշեց: Նրանք էին՝ պատրիկ Միքայել Բուրցեսը (տե՛ս 4-րդ արարի 1

տեսարանի I տեսիլը - Ա.Մ.), տաքսիարխ (տաքսիսի 127 զինվոր ունեցող զորամասի պետ - Ա.Մ.) Լևոն Աբալանտեսը, Ջմշկիկի ամենահավատարիմ մարդկանցից՝ Ացիպոթեոդորոսը և երկու ուրիշներ: Սրանք, սրերը քաշած վեր բարձրանալով, մտան կայսեր ննջասենյակը և նրան իր սովորական մահճակալի վրա չգտնելով՝ սկսեցին մտածել, թե նկատել են իրենց, և քիչ էր մնացել իրենց շենքից ցած գլորեին: Կանանց հարկաբաժնի սպասավորներից ինչ-որ մարդուկի ուղեկցությամբ նրանք գնում և Նիկեփորին գտնում են հատակին պառկած՝ կարմիր գույնի թաղիքի ու արջի մորթու վրա, որը նա ստացել էր իր մորեղբայր վանական Միքայել Մալեյինոսից: Նիկեփորը քուն էր մտած, նա ամենևին չզգաց իրեն սպանելու համար եկածների ժամանումը: Ջմշկիկը ոտքով զարթնեցրեց նրան: Երբ Նիկեփորը զարթնեց և իր ձախ թևի արմունկը դնելով գետնին գլուխը բարձրացրեց, Լևոն Աբալանտեսը մերկացրած սրով ուժեղ հարված հասցրեց նրա բաց գլխին (վեր կենալու ժամանակ նրա գլխանոցն ընկել էր) և ծանր վերք պատճառեց: Դրանից հետո Նիկեփորին սփռոցից բարձրացնելով՝ տարան Ջմշկիկի մոտ, որ կայսերական մահճակալի վրա էր նստել, գլխին բազում լուտանքներ, հայհոյանքներ ու հիշոցներ թափելով: Նա միայն մի բան էր ասում «Տե՛ր, ողորմյա՛» և «Աստվածածի՛ն, օգնյա՛»: Վերջը, երբ պալատի պահակները նրանց նկատեցին, և նրանց դեմ կռվելու դուրս եկան բազում մարդիկ, Նիկեփորին սրի քաշեցին և գլուխը կտրելով՝ ինչ-որ լուսամուտից Նիկեփորին օգնության շտապող մարդկանց ցույց տվեցին: Ահա այս ձևով սրանք կանգ առան, իսկ Ջմշկիկի մարդկանց հնարավորություն տվեց իրենց ուզածը աներկյուղ ու հանգիստ գործելու:

Պատմում են, որ մահվանից տասը օր առաջ կայսրը ննջասենյակում մի գրություն գտավ, որ իրեն խորհուրդ էր տալիս զգույշ լինել, քանզի Ջմշկիկն իր դեմ դավադրություն է նախապատրաստում: Պատմում են նաև, որ մի վանական էլ կայսեր սպանության երեկոյան նրան հետևյալ բովանդակությամբ մի նամակ է տվել. «Ո՛վ կայսր, զգո՛ւյշ եղիր, քանզի այս գիշեր քեզ մեծ վտանգ է սպառնում»: Ոմանք ասում են, թե կայսրը վերցրեց նամակը, բայց ենթադրելով, որ դիմում է, չընթերցեց, ուրիշներն էլ թե՝ կարդաց, բայց չզգուշացավ...» (Սկիլիցեսի վերոհիշյալ գիրքը, էջ 28-29):

էջ 299, տող 7 ն.: ...Ալ պետք չեմ քեզի... - կայսեր և Թեոֆանոյի զրույցի այս և հաջորդ 10 տողերը դրամայի I հրատարակության մեջ ունեն հետևյալ բովանդակությունը.

ԿԱՅՍՐԸ - Այդպես է ու այդպես չէ: Այո՛, բնազդներս, անշուշտ, զգացին խուլույն, թե դեպի ուր կտանեիր դուն ինծի: Հո՛ս, այս պետության գլուխը. այս կուտակված ու տրամադրելի ուժերուն գլուխը ես պետք է որ հասնեի. դուն չըլլայիր պիտի գայի ուրիշ ճամփով, միևնույն է: Քու ցույց տված ճամփադ կարճ էր, շնորհակալ եմ:

ԹԵՈՖԱՆՈ - Ատոր համար կվռնդե՞ս: (Սիրով ու փաղաքուշ) Օհա՛ն, մտածե՛: Չէ՞ որ մենք կապված ենք իրարու, կապված ընդմիշտ, մեր մարմնով.

մեր բախտակը. Հիշե՛ մեր անցած ճամփան և այն... գիշերը:

ԿԱՅՍՐԸ – Ահա: Իսկ ես կապված պետք չէ որ ըլլամ: Ատելի է ինձի ամեն կապ, ամեն շղթա: Մանավանդ շղթա մը, որ փաթթված ոտքերուս, ծանր քարի մը պես, քաշե պիտի ինձի հատակը, եղծե պիտի ինձի ու խանգարե: Ո՛չ, ես շղթա չեմ ուզեր ոտքերուս: Պետք է փրցվի այդ կապը մեր մեջեն, պետք է պատռվի անցյալի այդ էջը մեր մեջեն:

ԹԵՈՖԱՆՈ – Բայց, անոր փոխ, անաստված, ապերա՛խտ, ի՞նչ վատ բան է ըրեր մեր անցյալը քեզի: Թո՛ղ ամենքը մեղադրեն ինձի, թող խաչը հանեն, թող անոնց փողոցներուն մեջ, թե ուզեն, իմ անունս, թքեն իմ դեմքին վրա: Բայց դո՛ւն ինչու կհեռես ինձի ևս, դո՛ւն ինչու կհալածես: Ինչ որ ըրեր եմ, քեզի համար եմ ըրեր, քեզի՛, քեզի՛...

Էջ 300, տող 9-10: Երթաս պիտի Պրինկիպո կղզին – *Մարմարա ծովում գտնվող այս կղզին երկար ժամանակ աքսորավայր է ծառայել թագակիր անձանց համար, իսկ նոր ժամանակներում վերածվել է հայտնի հանգստավայրի, ուր 1913-ին մի քանի ամիս բնակվելով ապրել է Լ. Շանթը: Պրինկիպոն Իշխանաց կղզիների մեջ մտնող 4 կղզիներից ամենամեծն է:*

Էջ 302, տող 2: Չի մնար Օհան, քեզի ալ չի մնար, չի մնար – *Թեոֆանոյին արտաքսելու այս պատմությունը Սկիլիցեսը այսպես է նկարագրում. «Պատրիարքը հրաման տվեց պալատից հեռացնել կայսրուհուն և արգելափակել ինչ-որ կղզում, ապա պատժել Նիկեփորին սպանողներին, պատռել եկեղեցին տակնուվրա անելու համար Նիկեփորի ներկայացրած հրովարտակը: Հովհաննեսն առանց հապաղելու նրանց բոլորը կատարեց, իսկ Թեոֆանոյին Պրոկոնեսոս աքսորեց: Հետագայում նա այնտեղից ծածուկ փախավ և մի եկեղեցում ապաստան հայցեց, բայց Վասիլ պարակիմոմենոսը նրան զոռով հանեց ու աքսորեց Արմենիակների բանակաթեմը՝ կայսեր կողմից նոր կառուցված Դամիդիա վանքը: Թեոֆանոն կայսեր ու Վասիլի գլխին բռունցքների տարափ թափեց, Վասիլին անվանեց սկյութ ու բարբարոս, նրա գլխին էլ բռունցքի հարված իջեցրեց» (էջ 31):*

ՇՂԹԱՅՎԱԾԸ

Գրվել է 1918թ. ամռանը Լոզանում: Առաջին անգամ տպագրվել է 1921թ. Կ. Պոլսում: Հետագայում տպագրվել է Թեհրանում, Նյու Յորքում, Բեյրութում և Երևանում: Դրաման այստեղ տպագրվում է ըստ Շանթի երկերի Բեյրութի հրատարակության («Լևոն Շանթի երկեր», հ. Գ, Բեյրութ, 1947, էջ 217-295):

Դրամայի առաջին և բոլոր հրատարակությունների տեքստերում կան բնագրային տարբերություններ, որոնք կառուցվածքային և բովանդակային առումներով էական չեն, բայց որ բառային կամ ուղղագրական փոփոխություններ են, հավելումներ կամ կրճատումներ, կամ էլ հեղինակը բառերի արևմտահայերեն ձևերը փոխարինել է արևելահայերեն համարժեքներով:

Դրամայի գրության թվականը ավանդաբար համարվում է 1918-ը,

գրության վայրը Լոզանը: Բայց, ինչպես երևում է Սիմոն Վրացյանի հուշերից, «Շղթայվածը» Լոզանում վերջնականապես ավարտված չի եղել. և 1919-ին Շանթը դեռ աշխատել է նրա վրա, թեև ծանր բեռ էր վերցրել իր ուսերին՝ պետական, քաղաքական ակտիվ գործունեություն: Ահա թե ինչ է գրում Ս.Վրացյանը այդ օրերի Շանթի մասին. «...Մամուլին էլ գրեթե չէր աշխատակցում: Շատ անգամներ ես խնդրել եմ նրանից «Յառաջ»-ի համար նյութ, բայց նա միշտ կես-կատակ, կես-լուրջ խոստումով էր սահմանափակվում, խոստում, որ հավասար էր մերժումի: Մեծ դժվարությամբ ես կարողացա նրանից մի կտոր ստանալ բանակի օրվա թերթի համար: Հետո, սակայն, երևաց, որ նա չէր լքել գրականությունը, այլ ազատ ժամերին, անաղմուկ, շարունակում էր գրական աշխատանքը: Բանակի օրվա թերթին տված նյութը մի հատված էր «Շղթայվածը» թատերգությունից, որի մշակման վրա աշխատելիս է եղել այդ օրերին» («Ակոս», 1952, թ. 2-3, էջ 23):

Փետրվարյան ապստամբությունից հետո Թավրիզյան տարագրության օրերից Ս.Վրացյանը հիշում է «Շղթայվածը» դրամայի ձեռագրի ընթերցումը. «Երևանից նա (Շանթը - Ա.Մ.) հետը բերել էր «Շղթայվածի» ձեռագիրը: Եվ մի երեկո, Պինոյանի բնակարանում, մտավորականների մի շրջանակում նա կարդաց այդ թատերախաղը:

...Շանթը իրեն հատուկ շեշտով, առանց ընդհատումի կարդաց ձեռագիրը ծայրեծայր: Ապա տեղի ունեցավ մտքերի փոխանակություն: Խոստովանում եմ, որ իմ վրա թատերախաղը աննպաստ տպավորություն արավ: Նա բոլորովին չէր համապատասխանում մեր այն ժամանակվա տրամադրության, մեր ընկերվարական գաղափարներին: Ես այդ իմաստով էլ արտահայտվեցի: Որքան հիշում եմ, նույն իմաստով արտահայտվեցին և Ռ.Դարբինյանը (ՀՅԴ ականավոր գործիչ - Ա.Մ.), նաև Նիկոլ Աղբալյանը, թեև վերջինս ավելի ծանրացավ գրական արժանիքների վրա: ...Նա (Շանթը - Ա.Մ.) ամենայն ուշադրությամբ լսեց ամենքին, երբեմն կարճ հակաճառություններով, բայց դժգոհության ոչ մեկ նշան ցույց չտվեց: Ընդհակառակը, կարծես ուրախ էր, որ ամենքը անկեղծորեն, առանց վերապահության իրենց կարծիքն էին հայտնում: Հապա փորձեցեք մեր այժմյան հեղինակների գործերը այդպիսի սրտաբացությամբ քննադատել» (Նույնը, էջ 27-28):

Հովհ.Թումանյանի՝ իր և Շանթի մտերիմ բարեկամ Ստ.Լիսիցյանին գրած մի նամակից պարզվում է, որ «Շղթայվածը» քննարկվել է Թիֆլիսում. «Շանթը, կարծեմ, նամակ է գրել: Էսօր էլ Շանթի նոր պիեսի դատաստանն է Հայարտանը» (1922թ. օգոստոսի 12-ի նամակից, Թումանյան. *Երկեր. հ. 10. Երևան. 1999. էջ 427): Նամակի ծանոթագրության մեջ գրված է. «Խոսքը վերաբերում է Շանթի «Շղթայվածը» դրամային, որը լույս էր տեսել 1921-ին՝ մեծ հետաքրքրություն առաջացնելով ընթերցողների մեջ: «Դատաստան» ասելով նամակագիրը նկատի ունի օգոստոսի 12-ին երիտասարդ գրողների նախաձեռնությամբ կազմակերպված «գրական դատը» (ներկա առումով դրամայի քննարկումը): Մասնակցում էին. նախագահ Մ.Դարբինյան, անդամներ՝ Խաչիկ Ալիխանյան, Անուշավան*

Սամբուլյան, Սուրեն Երզնկյան, Աստուր Կախոյան (բանվոր Խեչո) և Վահան Զիթունի (քարտուղար): Դատապաշտպանը Դ.Դեմիրճյանն էր, մեղադրողը՝ ՀովՀ.Պողոսյանը:

Դատարանի եզրակացությունը (որոշումը) կրում էր այդ ժամանակ ընդունված բոլշևիկյան մտածելակերպի ուժեղ ազդեցությունը. «Քննելով Լ.Շանթի «Շղթայվածը» պիեսը՝ որոշվեց. ի նկատի ունենալով, որ թե՛ մեղադրողը և՛ թե պաշտպանը համաձայն են, որ քննության ենթարկված երկը հետևանք է այն միջավայրի, որի ծնունդն է ինքը՝ հեղինակը, այսինքն ռեակցիոն ու մանր բուրժուական միջավայրի, համարել «Շղթայվածը» որպես այդ միջավայրը հարազատորեն արտացոլող իդեոլոգիա, մեր աշխատավորության և հեղափոխության նպատակներին և ձգտումներին խորթ:

Գալով նրա գրական-գեղարվեստական արժեքին՝ համարել ոչ ամբողջացած՝ ի նկատի ունենալով նրա նախկին ստեղծագործությունները» (Նույն գիրքը, էջ 721, «Կարմիր աստղ», 1922, թիվ 205):

Ըստ Աշոտ Արծրունու՝ «Շղթայվածը» քննարկվել է նաև Երևանում, 1923 թ. սկզբներին: «Դատավարությունը» կազմակերպվել է Երևանի Համալսարանի Ուսանողական գրական միության կողմից և շատ աղմկալի է անցել՝ վերածվելով բոլշևիկներ-դաշնակցություն վեճի (մանրամասները տե՛ս «Հայրենիք» ամսագրում, թ. 11, էջ 19-22):

«Շղթայվածը» բեմադրվել է Բեյրութի Համազգային Թատերասերներու միության «Գասպար Իփեկյան» խմբի կողմից, 1955-59 թթ. խումբը դրաման 14 անգամ ներկայացրել է Բեյրութում և Թեհրանում:

Էջ 306, տող 14: ... Ամենեն գեղեցիկը այս մեջտեղի կարմիր յախունտն է – *յախուտը սուտակն է:*

Էջ 306, տող 1-2 ն.: Ո՞վ կրնա մրցիլ ինծի հետ, ինծի՝ Մանուչեի տղուն- *սելջուկյան սուլթան Ալփասլանը, 1064թ. գրավելով Անին, այն որոշ ժամանակ անց նվիրել է Գանձակի էմիր Փադլունին, իսկ սա՝ իր թոռ պատանի Մանուչեհին (այլ տվյալներով Մանուչեն Գանձակի էմիրի փոքր եղբայրն է): Նա մոր կողմից հայ էր, նրա մայրը Բագրատունի Աշոտ IV (Գագիկ 1-ի որդին, Հովհաննես-Սմբատի եղբայրը) արքայի դուստրն էր, իսկ հայրը Դվինի Աբուլսվար էմիրն էր: Մանուչեն բավականին վերականգնողական-շինարարական աշխատանքներ է կատարել Անիում: Մասնավորապես, մինչև այսօր էլ կանգուն է Անիի ամենամեծ մզկիթը, որը կոչվում է Մանուչեի մզկիթ: Նրա մահից հետո իշխել է որդին՝ Աբուլսվար էմիրը (1118-1124), որին հայերը քշել են և քաղաքը հանձնել վրացիներին:*

Էջ 308, տող 13: Մինչև լույս խաղցուցինք չինկյաններին աղջիկը... – *չինկյանն գնչուն է:*

Էջ 309, տող 8-9 ն.: ...եթե չհաշվինք Քել Հասանի մանր-մունր ասպատակությունները – *Քել Հասան (նշանակում է ճաղատ Հասան) անունով մարդ այդ ժամանակի պատմությունից հայտնի չէ:*

էջ 311, տող 1-2: Միևնույն ժամանակ վրաց Դավիթ թագավորին ալ մոտիկ – *Վրաստանի Դավիթ Շինարար թագավորը (1089-1125):*

էջ 312, տող 12 ն.: Մելիք Շահի ալջիկը ըլլա կարծես – թուրքական սուլթան Մելիք Շահը (1072-1092) բավականին դրական է ներկայացված մեր պատմիչների կողմից:

էջ 318, տող 3-4 ն.: «Ճակտիդ քրտինքովը ուտես քու հացը», *այսպես է գրված – Ծննդոց, 3, 19:*

էջ 330, տող 14 ն.: ... Գոնե Տրդատի պարիսպներեն քաշվելու չէինք – *խոսքը Անիի Սմբատաշեն պարիսպների մասին է, որ 989թ. Սմբատ Բ թագավորի հրամանով կառուցել է X դ. նշանավոր ճարտարապետ Տրդատը:*

էջ 336, տող 2-3 ն.: Բայց ամբողջ Սուրբ Գրիգորը, ամբողջ Հայնկույսները, ուրիշ խոսքով՝ քաղաքի ամենեն ազնվական ու ամենեն հարուստ մասը... – *ըստ ուսումնասիրողների՝ միջնադարյան Անի քաղաքը բաղկացած է եղել Միջնաբերդից, Բուն քաղաքից (Շահաստան), ուր գտնվում էին ճարտարապետական կարևորագույն հուշարձանները, և որտեղ կենտրոնացած էր քաղաքի տնտեսական-մշակութային կյանքը, արվարձաններից, որոնցից ամենախոշորը հյուսիսայինն էր (հյուսիսարևելյան), որը գտնվում էր Սմբատյան պարիսպներից դուրս: Այստեղ ապրել է հասարակ ժողովուրդը՝ արհեստավորներ, հողագործներ, օրավարձով աշխատողներ, նաև քիչ թվով ունևորներ: Սրանք հիմնականում ապրել են բուն քաղաքում՝ ունենալով նաև թաքստոց բնակարաններ այսպես կոչված այրային (քարանձավային) քաղաքում (տե՛ս, օրինակ,* Թ.Հակոբյան, *Անի մայրաքաղաք. Երևան, 1988, էջ 80,81 և այլն):*

էջ 357, տող 7: Կսպասեն՝ պասուկը շրթունքին – *պասուկ՝ նշանակում է պապակ, ծարավ (ՆՀբ):*

էջ 370, տող 3-4 ն.: ...Ցոփ ու խառնակյաց աղիճ մը - *աղիճ՝ պոռնիկ:*

ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ

Գրվել է 1921թ. Թեհրանում և Թավրիզում: Առաջին անգամ տպագրվել է «Հայրենիք» ամսագրում, Բոստոն, Ա տարի, 1923. թիվ 8, էջ 4-16, թիվ 9, էջ 13-36, թիվ 10, էջ 15-28 և թիվ 11, էջ 17-26: Հետագայում հրատարակվել է Բեյրութում և Երևանում (ինչպես և «Հին աստվածները». 2 անգամ՝ 1968թ. լույս տեսած «Ընտիր երկեր»-ում (էջ 285-404) և 1989թ. լույս տեսած «Երկեր»-ում (էջ 589-691):

Դրաման հրատարակվել է նաև անգլերեն՝ The Princess of the Fallen Castle (A drama in four acts), by Leon Shant, translated by Hagop Baytarian. Boston. The Christopher Publishing House, 1929, 133 pages.

Ներկա հրատարակության համար հիմք է հանդիսացել Շանթի երկերի

Բեյրութի հրատարակությունը («Լևոն Շանթի երկերը», Հ. Գ. Բեյրութ. 1947, էջ 297- 404):

Դրամայի առաջին և Բեյրութի հրատարակությունների միջև կան բավականին ոչ էական տարբերություններ. դրանք հիմնականում բառային են (արևելահայ ձևերը փոխարինված են արևմտահայերեն ձևերով), ինչպես նաև բառային հավելումներ և կրճատումներ:

«Ինկած բերդի իշխանուհին» բեմադրվել է արտերկրում, մասնավորապես, Բեյրութի Համազգայինի Թատերասերների միության «Գասպար Իփեկյան» թատերախումբը 1942-54 թվականներին դրաման 10 անգամ ներկայացրել է Բեյրութում, Կահիրեում և Դամասկոսում (Լևոն Շանթ: 1869-1969, Բեյրութ, 1969, էջ 94):

Էջ 388, տող 1 ն.: Անոնց ետևեն Քեսունի Վասիլ իշխանը... – *Գող Վասիլը Կիլիկիայի հայոց պետության և ընդհանրապես հայոց պատմության նշանավոր և առեղծվածային դեմքերից է: Նրա իշխանությունը՝ Քեսուն կենտրոնով, ձևավորվել է XI դ. 80-ական թվականներին: Ըստ Սմբատ Սպարապետի՝ սկզբում եղել է ավազակ և իր ընկերների հետ ապրել է սպանելով, զարանելով և հափշտակելով: Փոքր-փոքր առաջ ընթանալով տեր է դարձել բազում բերդերի ու գավառների: Սպարապետը նրան կոչել է աստվածասեր և բարեպաշտ, աշխարհի շինիչ, եկեղեցիները պայծառացնող, որբերին և այրիներին գթացող և այլն* (Սմբատ Սպարապետ, *Տարեգիրք, Վենետիկ, 1956, էջ 122): Ըստ Մատթ. Ուռհայեցու՝ Գող Վասիլ կոչված հայոց մեծ իշխանը մի հզոր ու կտրիճ մարդ էր, որի շուրջն էին համախմբվել հայոց զորքի բեկորները («Ժամանակագրություն», էջ 327): 1101-1105թթ. նրա տիրույթներում է գտնվել հայոց կաթողիկոս Գրիգոր Բ Վկայասերը: Բազմիցս ջարդ է տվել սելջուկներին, դաշնակցել է խաչակիրների հետ, նաև Կիլիկիայի հայոց իշխան Թորոս 1-ի (1100-1123) հետ: Ուռհայեցին գրում է, որ Վասիլի մահվան պատճառով հայոց համայն աշխարհում մեծ սուգ եղավ (էջ 353):*

Էջ 389, տող 17 ն.: Մինչև Մարաշ... – *Գերմանիկե, Կիլիկիայի նշանավոր քաղաքներից մեկը: Հայազգի իշխան Փիլարտոս Մանազկերտի ճակատամարտում բյուզանդական բանակի պարտությունից հետո (1071) Մարաշը դարձրեց իր իշխանության կենտրոնը: 1097-ին քաղաքին տիրացել են խաչակիրները, իսկ XII դարի սկզբին քաղաքի կառավարիչ է նշանակվել հայազգի Թաթուլ իշխանը:*

Էջ 398, տող 9-10: ...Պիտի դասե ինծի «Վարք Սրբոց»-ին մեջ սուրբերուն կարգը... – *«Վարք Սրբոց»-ը վարքագրական գրականության նշանավոր գործերից է, պարունակում է եկեղեցու սրբացված հայերի կենսագրությունը:*

Էջ 399, տող 15 ն.: Մեծ իշխանուհի և սեբաստե – *Բյուզանդիայում XI դ. գոյություն ունեին պաշտոնյաների (ազնվականների) տրվող 15 պատվաստիճան: Առաջինը կեսարն էր, II-ը՝ սեբաստոսը: Սեբաստոս բառը նշանակում է բարեպաշտ և նախապես տրվում էր կայսրերին: Ալեքսիոս Կոմնենոս կայսրը (1081-1118) սեբաստոսների ազնվականական հատուկ դաս հիմնեց: Առաջինը այդ*

տիտղոսը շնորհվել է Կիլիկիայի Թորոս I իշխանին (տե՛ս Скабаланович. ինչպես նաև Գ.Տեր-Ղազարյան, Հայկական Կիլիկիա, Անթիլիաս, 1966, էջ 261):

Կիլիկիայի Թորոս Բ իշխանը (1145-1169) Բյուզանդիայի Մանուել կայսրից (1143-1180) ստացել է պանսեբաստոսի աստիճան («Հայկ. Կիլիկիա», էջ 266): Մատթ. Ուռհայեցու պատմության շարունակողը (Գրիգոր Երեցի շարունակությունը) նշում է, որ Թորոսն ուներ պանսեբաստոսի աստիճան (էջ 473), իսկ մի քանի էջ անց՝ սեբաստոսի (էջ 479): Նույն Գրիգոր Երեցը նշում է, որ Գող Վասիլը ուներ սեբաստոսի աստիճան: Սեբաստոսի կինը կոչվում էր սեբաստե: Պանսեբաստոսը և պրոտոսեբաստոսը նույն կոչման ավելի բարձր աստիճաններն էին, և այդ կոչումներն ունեցողների կանայք համապատասխանաբար կոչվում էին պանսեբաստե և պրոտոսեբաստե:

էջ 400, տող 5-7 ն.: Յապա քեզի պատկերացուր Ռապան բերդը, Քերծը, Սևատ, Յարքուն, Յամսուր, Կարկառ, Բերդուս, Թուրեր - Ալիշանի «Սիսուան» աշխատության մեջ կիլիկյան 112 բերդերի և ամրոցների ցուցակում բացակայում են Քերծը, Սևատը և Թուրերը («Սիսուան», Վենետիկ, 1885, էջ 63-64): Շանթի օգտագործած Հարթուն ձևի փոխարեն հայտնի է Հարթան ձևը:

էջ 405, տող 7-8: ... Ստացանք հույներեն ամբողջ Ջահան գավառը Յոնի ամրոցին հետ ... - Հոնին (Հայնի) XI դ. երկրորդ կեսին մտել է նշանավոր հայ իշխան Փիլարտոս Վարաժնունու հայկական իշխանության, այնուհետև Կիլիկիայի հայկական պետության մեջ: Շանթի Ջահան տեղանունը հայտնի է Ջեհուն ձևով:

էջ 405, տող 14: ...երևի շուտով կսկսինք մեծ կռիվը Թորոս իշխանին հետ - խոսքը Կիլիկիայի հայոց պետության Թորոս Ա իշխանի մասին է (1100 - 1123):

էջ 405, տող 19: Անարզափայի՞, Սիսի՞, Վահկա՛ տերը - կիլիկյան նշանավոր բերդաքաղաքներ, որոնք տարբեր ժամանակներում եղել են աթոռանիստ քաղաք:

էջ 410, տող 1-2: Ռուբենի ունեցածը սարերուն մեջ կորած երկու բերդ էր... - խոսքը Կիլիկիայի հայկական պետության հիմնադիր Ռուբեն Ա-ի (1080-1095) և նրա որդի Կոստանդին Ա-ի մասին է (1095-1100):

էջ 410, տող 15: էմիր Ղազիի հետ արդեն եկած ենք համաձայնության - նկարագրվող դեպքերին ժամանակակից էին 2 Խազի՝ 1104-ին մեռած «Հոռոմոց աշխարհի մեծ ամիրա» Դանիշմանի ավագ որդին՝ Սեբաստիայի ամիրան, և պարսից մեծ ամիրա Խազին՝ Արդուխի որդին (Ուռհայեցի, Ժամանակագրություն, էջ 325, 367, 379 և 385): Այստեղ խոսքը առաջինի՝ Սեբաստիայի ամիրայի մասին է, քանի որ նրա հորը՝ Դանիշմանին, վերագրվում էր հայկական ծագում:

էջ 410, տող 17-18: ....Կայսեր զորքերն ալ արևմուտքեն շարժել կարողանամ Տարսոնի վրա... - Կիլիկիայի հնագույն հայտնի այս քաղաքում է 1198-ին թագավոր օծվել Լևոն Բ Մեծագործը (1189-1218):

էջ 426, տող 14 ն.: Կզզամ. քիրիա Իրինա. կզզամ - քիրիա (կիրա) հունարեն նշանակում է տիրուհի:

էջ 429, տող 10 ն.: ... Օրզուն գյուղեն... – *այս անունով գյուղ որևէ աղբյուրում հիշատակված չէ:*

էջ 439, տող 1 ն.: Կիսցես բերդերես մեկը հարմար անկյուն մը... – *դրամայի առաջին հրատարակության տեքստում կիսցես-ի տեղ գրված է կիսկես:*

էջ 453, տող 2-3 ն.: Բարկիարուխի տղան՝ Մելիք Շահի թոռը, չէր կրնար երազել այս պարտությունը... – *խոսքը թուրքական սուլթաններ Մելիք Շահի (1072-1092), Բարկիարուխի (1093-1104) և նրա՝ նոր սուլթան հռչակված մանկահասակ որդու մասին է, որի զորքերին Գող Վասիլի և Թորոս I-ի միացյալ ուժերը 1107-ին մեծ ջարդ են տվել Բերդուսի մոտ:*

էջ 461, տող 15: Ըռընտիկ կնիկ է – *ըռընտիկ նշանակում է գեղեցիկ, սիրուն:*

էջ 464, տող 4: Բայց կկճե և քոր կուտա – *կճել նշանակում է խայթել, դաղել, կծել, այրել:*

էջ 491, տող 4-5 ն.: Սուլթանը նստած է արդեն Կապանի անցքերուն վրա – *Կապանը սահմանային բերդ էր Կիլիկիայում, գտնվում էր Ձեյթուն և Աստվածաշեն լեռների միջև ու պաշտպանում համանուն լեռնանցքը և այդպիսով՝ Դաշտային Կիլիկիան:*

էջ 491, տող 4 ն.: Բոհեմունդը Անտիոքեն... – *Անտիոքի խաչակիր թագավոր Բոհեմունդը 1103-ին Վասիլի կողմից փրկագնվել էր սելջուկներից և դարձել նրա որդեգիրն ու բարեկամը:*

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

Գրվել է Փարիզում 1928թ. աշնանը: Առաջին անգամ հրատարակվել է «Հայրենիք» ամսագրում, Բոստոն, 1932, թիվ 7, էջ 1-21, թիվ 8, էջ 65-90 և թիվ 9, էջ 45-90: Հետագայում լույս է տեսել Բեյրութում և Երևանում (2 անգամ): Ներկա հրատարակության համար հիմք է հանդիսացել Բեյրութի հրատարակությունը («Լևոն Շանթի երկերը», հ. Դ, Բեյրութ, 1949, էջ 7-126):

Դրամայի առաջին և Բեյրութի հրատարակությունների միջև կան չնչին տարբերություններ, որոնք գրեթե բոլորն էլ բառային են, հավելումներ և կրճատումներ չկան (մեկ բացառությամբ, որը կնշվի իր տեղում):

«Օշին Պայլը» բեմադրվել է 1932թ. Բեյրութում՝ Շանթի լավ բարեկամ և մտերիմ Գասպար Իփեկյանի կողմից: Ինքը՝ Իփեկյանը, կատարել է Օշին պայլի դերը: Բեմադրությունը հանդիսականների կողմից ընդունվել է մեծ խանդավառությամբ և բացառիկ հաջողություն է ունեցել: Այն գրախոսվել է Շանթի մեկ այլ մտերիմ բարեկամի՝ Ն. Աղբալյանի կողմից («Լուսաբեր», 16-19 մայիսի, նույնը արտատպված է «Ակոս» ամսագրում. 1952, թ. 2-3, էջ 99-111), որը բարձր է գնահատել դրամայի գրական ու դրամատիկական արժանիքները և Գ. Իփեկյանի անհատական և դերասանական տաղանդը:

էջ 498, տող 6: ...Կոռիկոսի բերդին մեջ – *նավահանգստային բերդաքաղաք Կիլիկյան Հայաստանում, հայտնի էր իր ամրությամբ ու անմատչելիությամբ:*

էջ 502, տող 14: ... Պապեռոնի տերը... – *Հայտնի ամրոց Կիլիկիայում, Տարսոնից 40 կմ հյուսիս-արևմուտք:*

էջ 503, տող 7-8: Աստված դեռ երկար կյանք տա մեր Օշին թագավորին... – *Կիլիկիայի թագավոր (1308-1320), նրա թագավորության տարիներին դեռ դարասկզբին սկսված լատինականացման պահանջները պապականության կողմից ավելի սաստկացան: Կիլիկիայում հաստատված կաթոլիկ տարրերը, հայ որոշ բարձրաստիճան հոգևորականներ ու ազնվականներ ձգտում էին ամեն գնով հայ եկեղեցին միացնել կաթոլիկականին, որի վերաբերյալ որոշում էր ընդունվել Սիսի ժողովում 1307 թվին: Բայց ժողովուրդը և հոգևորականության մեծ մասը դեմ էին միացմանը: 1309թ. Ադանայում տեղի ունեցավ եկեղեցական նոր ժողով, որպեսզի հաստատվի Սիսի ժողովի որոշումը: Օշին թագավորը ճնշեց բողոքի դուրս եկած ժողովրդի ցույցը, սպանեց և բանտարկեց շատ-շատերին, իսկ աբեղաներին աքսորեց Կիպրոս կղզին, ուր շատերը մեռան: Հակառակ սրան՝ պայքարը հայադավանների և լատինադավանների միջև շարունակվեց՝ մերթ խուլ, մերթ բացահայտ կերպով, մինչև որ կաթոլիկ եկեղեցու կողմնակիցներին հաջողվեց իրենց կողմը գրավել Լևոն V թագավորին (1320-1342) և հաշվեհարդար տեսնել իրենց հակառակորդների հետ:*

էջ 503, տող 14: ...Զապելն ու անոր որդիքը... – *Զապելը (Զաբլուն, ծնվ. 1263-ին) Կիլիկիայի Լևոն III թագավորի (1270-1289) դուստրն էր, որը 1293-ին ամուսնացել էր Կիպրոսի Հենրիկոս Լուսինյան թագավորի եղբոր՝ Ամորիի հետ: Նա և նրա որդիները հավակնություններ ունեին գահի նկատմամբ, որը բացահայտ դրսևորվեց Օշին իշխանի՝ պայլ նշանակվելուց և իշխանությունը իր ձեռքը վերցնելուց հետո: Օշին պայլը բանտարկեց Զապելին և նրա անդրանիկ Հենրիկ որդուն, որոնք 1323-ին բանտում մեռան: Բայց լատինասերները չընկճվեցին, 1329-ին նրանք խռովություն կազմակերպեցին, և Օշին պայլն ու նրա եղբայր Կոստանդինը սպանվեցին: Երկիրն էլ ավելի թաղվեց հակամարտությունների և խժդժությունների հորձանուտում, ինչը առանձնապես վտանգավոր էր, քանի որ Եգիպտոսի մամլուկները ձգտում էին ամեն գնով վերջ տալ Կիլիկիայի հայկական թագավորությանը: Այս պայքարի մեջ Լուսինյաններին հաջողվեց մի քանի անգամ տիրանալ գահին, բայց բոլոր փորձերն էլ անփառունակ վախճան ունեցան: Նախ թագավոր դարձավ Զապելի որդի Ջիվան Լուսինյանը (Կոստանդին II, 1342-43), որը գահը վիճեց իր եղբայր Գվիդոնին (Կոստանդին III, 1343-45), որը սպանվեց հայադավանների կողմից: Ջիվանի որդի Լևոն VI-ը Կիլիկիայի վերջին թագավորն էր (1374-75):*

էջ 504, տող 5 ն.: ...Պառնաս պայլը մեր պետության – *ըստ «Լարուս» հանրագիտարանի՝ պայլ (բայլ) բառը ծագում է իտալերեն բայլո-ից, որը վենետիկյան գաղութների կառավարիչների տիտղոսն էր: Կիլիկիայում այդ տիտղոսը կրել է անչափահաս թագավորի խնամակալը:*

էջ 506, տող 1-3: Մեր հայրը... լատին վանքին մեջն ալ նստած լատին լեզվով հայ պատմություն է գրեր - *Օշին իշխանը ծագումով Հեթումյան էր. նրա պապ Օշինը Հեթումյան հարստության հիմնադիր Հեթում I թագավորի (1226-1270) եղբայրն էր: Օշինի հայրը՝ Հեթումը, պետական գործիչ էր, 1294-1305թթ. եղել է սպարապետ, հետո ընդունել է կրոնավորություն, գնացել Կիպրոս և մտել լատինական վանք, ուր 1307-ին հին ֆրանսերեն լեզվով գրել է «Պատմություն թաթարաց» աշխատությունը, որը կարևոր տեղեկություններ է պարունակում 1096-1307թթ. դեպքերի վերաբերյալ: Հայտնի է Հեթում Պատմիչ անունով:*

էջ 507, տող 14: Իսկ ես՝ մեղավորս, պետք է շտապեմ Ատանա - *Ադանա՝ հայտնի քաղաք Կիլիկիայում, որը, ըստ հունական ավանդույթների, շինել են Երկրի որդիներ Ադանոսն ու Սարոսը: Մեկի անունով կոչվել է քաղաքը՝ մյուսի անունով՝ գետը, որի աջ ափին է ընկած քաղաքը:*

էջ 513, տող 13: Սի՞տքդ է սուրբ-Անտոնյան հայրերուն մենաստանը - *քրիստոնեական կրոնի նշանավոր դեմքերից մեկն է Սուրբ Անտոնը, որը ծնվել է Եգիպտոսում շուրջ 250թ. և, ըստ ավանդության, ապրել է 105 տարի: Համարվում է վանականության հիմնադիր: Մեծ համբավ էր վայելում կաթոլիկների (խաչակիրների) մեջ:*

էջ 514, տող 10: ...Սիր Պոլտին մարաջախտը... - *մարաջախտը Կիլիկիայում բարձրաստիճան զինվորական էր, որը տնօրինում էր բանակի սպառազինության և մատակարարման հարցերը: Այս Պոլտինը (Բալդվին) Կիլիկիայի ապագա թագավոր Կոստանդին IV-ի (1345-1363) հայրն էր:*

էջ 515, տող 12: ...Տարենտո և աղվոր կաշխատին - *Տարենտոն քաղաք է Իտալիայի հարավ-արևելքում, այժմ՝ Տարանտո:*

էջ 517, տող 14-15 ն.: ...Նստեր էիր ջանցլերին հետ մաքսերու հարցովը - *ըստ Ալիշանի՝ ջանցլերը Կիլիկիայում թագավորի ատենադպիրն էր կամ արքունի քարտուղարը («Սիսուան» էջ 485):*

էջ 518, տող 11-12: ...Այն օրը, որ աղջիկդ ամուսնացուցիր Լևոն թագավորին հետ... - *Օշին պայլը իր դստերը ամուսնացրեց Լևոն V-ի հետ 1322թ., նույն տարում էլ ինքն ամուսնացավ Օշին թագավորի այրու հետ:*

էջ 526, տող 10-11: Նախ ստացած ենք Այասի վերջին ամսվան հաշիվները - *Այաս նավահանգստային քաղաքը ծաղկեց ու զարգացում ապրեց Կիլիկիայում Հայոց տիրապետության ժամանակաշրջանում (XI - XIV դդ.): Ուներ մեծ ապրանքաշրջանառություն, և նրանից գանձվող մաքսը պետական գանձարանի կարևոր աղբյուրներից էր: Հայերը Այասը կոչել են «Հայոց պետության ոսկեղեն խարիսխ», «բազում նավերի նավահանգիստ»:*

էջ 526, տող 10 ն.: ...Վեց հազար յոթ հարյուր հիսուն ու ...*դրամայի առաջին հրատարակության մեջ այս բառերին հաջորդում է մի փոքրիկ հատված, որը հետագա հրատարակություններում բաց է թողնված.* «Յետզհետէ տեսարանը սկսած է մշուշոտվիլ, մինչև բոլորովին կխավարի. միևնույն ժամանակ կաղոտի նաև

ցանծապետին ձայնը. որուն կհյուսվի սկիզբը շատ հեռուեն խաղացողներուն աղմուկն ու ծիծաղը Մութի աստիճանական փարատումին հետ հետզհետե ավելի հստակ կլսվի Ռիթայի բարձրաձայն ծիծաղը. և կբացվի երկրորդ տեսարանը».

Էջ 537, տող 10-11 ն.: ...Իշխան Սարգիսը՝ տերը Կոպիտառի .. - *Կոպիտառ (Այլասեռ քար) կիլիկյան նշանավոր բերդերից, որը 1119-1151 թթ. եղել է կաթողիկոսանիստ: Այստեղ հաճախ բանտարկվել են ապստամբ իշխանները:*

Էջ 553, տող 8 ն.: ...Սրբազան աթոռը Ավինյոնեն Հռոմ փոխադրեմ... - *խոսքը այսպես կոչված «Ավինյոնյան գերության» մասին է (1309-1378), երբ Հռոմի պապերն ապրում էին Ֆրանսիայի հարավում Ավինյոն քաղաքում, Ֆրանսիայի թագավորների հովանու տակ:*

Էջ 553, տող 4: ...Կարմիր գլխարկները՝ մեր կուսակիցների գլուխը... - *գլխի միայն գագաթը ծածկող մուգ կարմիր գլխարկ կրում են կարդինալները, որոնցից էլ ընտրվում է Հռոմի պապը:*

Էջ 560, տող 4-5: Դիոգինեսի լապտերով մարդ. ուժ. կարողություն կփնտրեմ շուրջս – *խոսքը հին հունական փիլիսոփա Դիոգենես Սինոպացու կամ Կինիկի մասին է (մոտավորապես 404-323 մ.թ.ա.), որը օրը ցերեկով, լապտերը ձեռքին, «մարդ էր փնտրում»:*

Էջ 567, տող 9: ...Սրբենք այս Ավգյան ախոռը - *Հին հունական դիցաբանությունից հայտնի այս արտահայտությունը նշանակում է անհոգությունից առաջացած վիճակ, երկար ժամանակ կուտակված անպետք բան:*

Էջ 592, տող 3: Բերդապահներուն հետն է Գայլի դուռը - *ամենայն հավանականությամբ Սիսի մուտքը հսկող անցք է, որի վերաբերյալ, սակայն, որևէ աղբյուրում հիշատակություն չկա:*

Էջ 602, տող 10: ...Որ կդառնա ջամպելայն - *ըստ Ալիշանի ջամբոլայն սեննկապետ կամ հանդերձապետ արքունի («Սիսուան», էջ 485):*

Էջ 602, տող 14-15: ...Որ կդառնա պրաքսիմոս - *ըստ Ալիշանի «Համարակալ և ոստիկան եկի և մտի առ մերս» («Սիսուան», էջ 486):*

Էջ 603, տող 7-8: ...Ես ալ նորեն՝ նույն անկյունին - *անկյունի արևմտահայերեն նշանակում է աղքատ, ընչազուրկ, տնանկ:*

Էջ 604, տող 3: ...Ասոր կըսեն՝ եկա, տեսա, հաղթեցի - *Հուլիոս Կեսարի հայտնի խոսքն է ուղղված Հռոմի սենատին Պոնտոսի Փառնակ թագավորին մ.թ.ա. 47թ. հաղթելուց հետո (*Պլուտարքոս, *Կեսար, 50):*

Էջ 606, տող 12-13 ն.: ...Աշխատած եմ Տյուրոսի արքունիքին մեջ - *Տյուրոս հնագույն քաղաք է Միջերկրական ծովի արևելյան ափին ժամանակակից Լիբանանում (այժմ՝ Տիր):*

Էջ 606, տող 12 ն.: ...Վերջն ալ Կիպրոս՝ Կամակուստայի արքունիքը - *դրամայի առաջին հրատարակության մեջ («Հայրենիք» ամս., 1932, թ. 9, էջ 57) գրված է Կամակուստա և այդպես է նաև հետագա հրատարակություններում: Խոսքը ակներևաբար Կիպրոսի խոշոր քաղաքներից մեկի Ֆամագուստայի մասին է:*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Եղի մարդը 5

Ուրիշի համար 55

Ճամփուն վրա 93

Հին սատկածներ 134

Կայսր 218

Շղթայվածը 305

Ինկած բերդի իշխանուհին 386

Օշին Պայլ 498

Ծանոթագրություններ 621

ԼԵՎՈՆ ՇԱՆԹ

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՀԱՏՈՐ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՐԳԻԱ

Խմբագիրներ Ա. Սահակյան, Ա. Հովակիմյան
Համակարգչային շարվածքը և էջադրումը՝
Ռ. Գալստյանի և Վ. Պապյանի

Հրատ. պատվեր՝ N 194
Հանձնված է տպագրության՝ 05.05.2007 թ.։
Չափսը 60 x 84 1/16։ Թուղթ՝ օֆսեթ N 1։
41 տպագր. մամուլ։
Գինը՝ պայմանագրային։

ՀՀ ԳԱԱ տպարան,
Երևան, Բաղրամյան 24։

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0045339

ЦЕНА
А $\frac{II}{93232}$